

Slavonski tekst hrvatske književnosti

Sablić Tomić, Helena; Rem, Goran

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2003**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:146246>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

M A T I C A H R V A T S K A

Biblioteka
POSEBNA IZDANJA

Glavna urednica
JELENA HEKMAN

Urednik
VLAHO BOGIŠIĆ

Recenzenti
STANISLAV MARIJANOVIĆ
CVJETKO MILANJA
VLADIMIR REM
MILORAD STOJEVIĆ
MIROSLAV ŠICEL

CIP — NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA 430519200

ISBN 953-150-687-6

Helena Sablić-Tomić / Goran Rem

SLAVONSKI TEKST
HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

M A T I C A H R V A T S K A

ZAGREB, MMIII.

GDJE JE ŠTO?

PREDGOVOR	7
UVOD	9
I. SLAVONSKI TEKST OD POČETAKA PISMENOSTI DO ROMANTIZMA	27
1. Kulturno–književni kontekst	29
1.1. Slavonija u srednjem vijeku i pod Turcima: osnovni povijesni obrisi	32
2. Srednjovjekovna pismenost	37
2.1. Glagoljaštvo, latinica	37
2.2. Čudesa Ivana Kapistrana	43
2.3. Iločki statut	45
2.4. Janus Pannonius	49
3. Grad i tekst	55
Ilok i Vukovar	55
Vinkovci i Županja	67
Osijek	79
Đakovo	101
Slavonski Brod i Nova Gradiška	105
Požega	123
<i>Sažetak</i>	138
II. SLAVONIJA U KNJIŽEVNOSTI	141
1. Kulturno–književni kontekst	143
2. Grad i tekst	146
Ilok i Vukovar	146
Vinkovci i Županja	165
Osijek	193
Đakovo	221
Slavonski Brod i Nova Gradiška	236
Požega	264
<i>Sažetak</i>	282
III. KNJIŽEVNOST U SLAVONIJI	285
1. Kulturno–književni kontekst	287
2. Grad i tekst	289
Ilok i Vukovar	289
Vinkovci i Županja	296
Osijek	316

Đakovo	344
Slavonski Brod i Nova Gradiška	347
Požega	357
<i>Sažetak</i>	365
IV. SLAVONSKO RATNO PISMO	371
1. Kulturno–književni kontekst	373
2. Grad i tekst	383
Ilok i Vukovar	383
Vinkovci i Županja	387
Osijek	391
Đakovo	398
Požega	399
Slavonski Brod i Nova Gradiška	401
<i>Sažetak</i>	404
Izbor iz literature	405
Kazalo imena	433
GLOSARIJ	445
<i>Zusammenfassung</i>	607
<i>Röviden a műről</i>	627

PREDGOVOR

Ova je knjiga zamišljena kao pretraživanje autorskih književnih tekstova u kontekstu gradskih kulturnih tekstura (tkanica) Slavonije. Ta je zamisao nametnula i nekoliko nužnih a nadamo se i donekle komplementarnih dijelova, koji se dakako ne obmanjuju kakvom »sveukupnošću«, ali nastoje na upućenosti i iskustvu »teksta u ruci«. Uvodni dio nastoji prikazati metodološke pretpostavke našega istraživanja kao i ukazati na kriterij izbora autora za koje smo smatrali da su značajni u kontekstu hrvatske književnosti u Slavoniji, interpretativni selektivno upozorava na poetičke karakteristike tekstova, biobibliografski, navodeći biografske podatke o autoru, popis njegovih djela kao i njihovu recepciju, naznačava portretnu natuknicu o autoru.

U realizaciji projekta sudjelovali su i naši studenti koji su pretraživali građu u arhivima i matičnim uredima.

Posebno zahvaljujemo Veri Erl koja je vodila biobibliografsko oblikovanje, kronologičarici Vlasti Markasović, te Marini Vinaj koja je stručno pripremala i istraživala građu, a zahvaljujemo i suradnicima na »dokumentacijskom terenu« Dubravki Brunčić, Kristini Peternai, Valentini Majdenić, Tatjani Aleksić, Ivanu Trojanu i Jakovu Sabliću.

Osim recenzenata (Vladimir Rem, akademik Miroslav Šicel, Stanislav Marijanović, Milorad Stojević i Cvjetko Milanja) koji su nam ukazivali na problemska mjesta u knjizi, osobito značajne specijalističke savjete dobili smo od Zlate Šundalić, Milke Lukić, Milovana Tatarina i Stanka Andrića za razdoblje starije hrvatske književnosti te Vilima Matića za povijesne uvode u gradove.

Institucijski oslonac našem radu bili su Muzej Slavonije (posebna pomoć Mladena Radića), Biskupijska knjižnica u Đakovu (osobita pomoć patera Luke Marijanovića), Gradska i sveučilišna knjižnica u Osijeku (susretljivošću Dragutina Katalenca i Inge Tanocki), Franjevačka knjižnica u Šarengradu (osobita pomoć Mate Batorovića) i Državni arhiv u Osijeku. Oni su nam pripremali potrebne knjige i uvid u dokumentaciju kad god nam je to bilo potrebno, na čemu smo im zaista zahvalni.

Zahvaljujemo i osobitom razumijevanju Poglavarstva grada Osijeka, Poglavarstvu grada Đakova, Poglavarstvu grada Požege te poglavarstvima Županije vukovarsko-strijemske, Županije brodsko-posavske i Županije osječko-baranjske.

Posebno zahvaljujemo i strpljivosti uredničkog, lektorsko-korektorskog, grafičko-oblikovateljskog i nakladničkog tima, koji je zajedno s nama, u specifičnom *work-in-progress* stanju pratio i podržavao ovu knjigu.

U Osijeku, 14. studenoga 1999.

Autori

UVOD

I.

Nagomilana i raspršena energija na prijelazu tisućljeća i unutar je prostora hrvatske književnosti dočekala, pa i potakla stanje *velikoga spremanja* — usustavljanja, tipologijskih nacрта, ponovljenog čitanja baštine i suvremenosti, ponovnog ovjeravanja i provjeravanja mjesta i značenja pojedinih autora unutar dijakronijskih i sinkronijskih vrijednosnih nizova. Ukoliko je zaokupljenost takvoga istraživanja vezana uz književno-kulturnu sliku Slavonije, onda se širi književno-kulturni prostor Hrvatske promatra kao dinamična, složena cjelina¹ koja se sastoji od niza kulturnih polja razvijanih različitim brzinama.

Dinamika književne produkcije, s obzirom na povijesno-političku i kulturnu kontaktost, ni u kulturnim poljima niti u prostorima hrvatskoga konteksta nije ujednačena. To pokazuje gotovo svaki sinkroni presjek hrvatske književnosti, otkrivajući istodobnu prisutnost njezinih različitih etapa.

Eksplodije se u nekim kulturnim poljima (gradovima) i prostorima (regijama) mogu događati paralelno s postupnim razvojem unutar drugih kulturnih polja i prostora. *Eksplodijama* se pri tome nameću oni književnici koji svojim književnim udjelom pokreću mehanizam književnopovijesnoga razvoja, koji su i recepcijski uočeni pa se u povijesnim pregledima čitaju kao stalna mjesta. Naš je cilj upozoriti na još neke *eksplozivne* autore iz konteksta hrvatske književnosti u Slavoniji koji kao takvi još nisu prepoznati, ali bi ponovnim čitanjem i književnopovijesnim i književnoznanstvenim valoriziranjem mogli biti prepoznati.

Prema tome, ako se piše o hrvatskom sjevernom kulturnom prostoru, o Slavoniji, može se pisati o onome »kulturnom dobru« koje uslijed svoje zemljopisne udaljenosti od južnih urbanih središta, iz kojih književne *eksplozije* modeliraju poetičku matricu pojedinih razdoblja do XVIII. stoljeća, pokazuje poetičku zakašnjelost, da bi krajem XVIII, a osobito tijekom XIX. stolje-

¹ Jurij M. Lotman, *Kultura i eksplozija*, Alfa, Zagreb, 1998. str. 19.

ća i poslije, brojilo nekoliko značajnih književnih imena, a potkraj XX. stoljeća i samo postalo epicentrom *eksplozivnosti*. Zato i jest važno radi boljeg uvida u korpus hrvatske književnosti voditi računa o istodobnom kombiniranju *eksplozivnih* i postupnih procesa u raznim poljima i prostorima hrvatske književne kulture.² Upravo na toj opreci temelji se mehanizam dinamike kulturnopovijesnih procesa hrvatske književnosti. I *postupni* i *eksplozivni* procesi značajna su mjesta u teksturi povijesti hrvatske književnosti koja tek na taj način funkcionira sinkrono: jedni tada osiguravaju aktualnost, a drugi kontinuitet. Dakle, vrlo se često događa da autori iz književno aktivnijih sredina (npr. iz hrvatskoga baroknog juga) budu lektira slavonskim književnicima koji preko svojih tekstova uspostavljaju intertekstualne veze s njima,³ nastavljajući poetičku matricu perioda u, napisali smo već, zakašnjeljoj⁴ poetičkoj varijanti⁵ ili pak udaljavajući se od nje, čineći na taj način korak prema poetičkoj budućnosti.⁶

² Tomu u prilog pročitati je npr. tekst Ivice Matičevića, *Pisci iz Slavonije u »Zori dalmatinskoj«*, Književna revija, br. 5/6, Osijek, 1996. u kojemu autor govori o međusobnoj ovisnosti i nadopisivanju slavonskih i dalmatinskih, posebice dubrovačkih jezikoslovaca i književnika, a iz koje moramo promatrati kulturnu i književno-povijesnu vertikalu, kao i o suradnji slavonskih pisaca u zadarskoj »Zori dalmatinskoj«, u čemu autor vidi nastavak i daljni pokušaj konačne integracije hrvatskog duhovnog i političkog života, str. 217.

³ O južno-sjevernim vezama za pročitati je npr. tekst doktorske disertacije Dragutina Prohaske *Ignjat Dordić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti*. Rad JAZU, 178, Zagreb, 1909, kao i tekst Franje Fanceva *Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća*. Jugoslavenska knjiga, Zagreb, VI, 1922, 3.

⁴ Zoran Kravar u tekstu *Varijante hrvatskog književnog baroka*, u knjizi: *Nakon godine MDC*, Dubrovnik, 1993, navodi da se poetička nesinkroniziranost unutar različitih hrvatskih književnih središta, kao i različiti stupanj modernosti književnih djela pojavljuje stoga što u njima književnost nije do jednake mjere osamostaljena od ostalih društvenih funkcija: negdje ona obavlja specifične književne zadatke, a negdje je opet u službi vjerskih ili kakvih drugih sadržaja, pa na njezin razvoj i ne utječu toliko literarni, koliko društveni faktori.

⁵ Tomu u prilog valja navesti predgovorne riječi Milovana Tatarina koji buduće čitatelje knjige *Od svita odmetnici*, Split, 1997. upozorava: »Nekadašnja literarna komunikacija koje je ostala ubilježena, izravno ili neizravno, u tekstovima slavonskih spisatelja potvrđuje da je Slavonija bila živo književno tržište na kojemu su se 'trošila' djela domaćih autora, ali u koje su ulazile i lijepe i korisne knjige drugih hrvatskih regija. Tu činjenicu treba posebno istaknuti budući da se u nas uvriježila slika o Slavoniji koja, nakon oslobođenja od turske okupacije, 'lebdí u praznom prostoru' — Slavoniji koja nema tradiciju koju bi nastavila i u kojoj autori slabih snaga proizvode nevrjedne, diletantske tekstove bez ikakve estetske relevancije. Riječ je, dakako, o zabludi. Pisci iz Slavonije nisu doduše imali literarni kontinuitet u svojoj sredini, no oni su imali tradicijsku vertikalu sveukupne hrvatske književnosti, pa su iz njezina korpusa uzimali ono što je odgovaralo njihovu literarnom ukusu i mogućnostima i što je moglo poslužiti njihovim željama i namjerama. Tragovi upućenosti u stvaralaštvo drugih, posebno južnih, sredina ostali su, manje ili više očigledno, upisani u djela nabožnog sadržaja i brojniji su nego se to moglo zaključiti iz dosadašnjih studija napisanih na slavonske teme.« str. 7-8.

⁶ Tomu u prilog potrebno je pročitati npr. pogovor Josipa Bratulića pretisku *Svete Rožalije* Antuna Kanižlića, Privlačica, Vinkovci, 1990. naslovljen *Antun Kanižlić. Život i djelo*, kao i studiju Matka Peića *Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777)*, Rad JAZU, 365, Zagreb, 1972.

II.

Ova knjiga želi istražiti književno-kulturni prostor Slavonije i naznačiti njegov književni korpus od rudinskih slova (XII. stoljeće) do kraja dvadesetoga stoljeća, uočiti neka staro-nova imena koja nisu našla potrebno mjesto u književnopovijesnim nizovima vrijednosti i upisati ih u književnopovijesni sustav i na taj ga način ovjeriti, odnosno ukazati na njegov specifičan identitet unutar širega, hrvatskoga ili srednjoeuropskoga književnokulturnoga prostora. Potrebno je također naglasiti da je iz pregleda *Slavonski tekst hrvatske književnosti* izuzet korpus usmene književnosti, prije svega zbog metodoloških poteškoća uklopivosti usmene književnosti u pisanu (tzv. visoku), dok su za razliku od većine *pregleda* i *povijesti* (B. Vodnik, D. Prohaska, S. Ježić, M. Šicel) upisani i uvidno uvršteni autori književnosti za djecu vezani uz kulturni prostor Slavonije.

Kad se piše o Slavoniji, treba razlikovati zemljopisni od kulturnog prostora. Prvi je omeđen rijekama Dravom, Dunavom, Savom i dijelom Bosuta a određen gradovima Osijekom, Vinkovcima, Slavonskim Brodom, Požegom, Novom Gradiškom i Viroviticom, dok kulturni prostor Slavonije ne poznaje zemljopisne granice, nego se njegova refleksivnost čita i izvan njih, posebice u književnim djelima nastalim izvan zemljopisnih rubova. Pri tome se misli na književnost nastalu u Srijemu, Baranji, Mađarskoj (Korvinov humanistički krug u Budimu, pečuški krug), u sjevernoj Bosni, dakle u onim zemljopisnim prostorima koji se svojom kontaktnošću nadopisuju na poetičku matricu književnosti nastale u Slavoniji, a u kojoj su prepoznatljive slavonske spoznajne i komunikacijske funkcije.

Uz navedenu kulturnu prostornost, interesi su ove knjige usmjereni samo na ona književna djela koja svoju elementarnu prostornost, dakle prostornost samoga jezika, ostvaruju putem hrvatskoga jezika odnosno preko njegovih dijalekata.

Poštujući činjenicu da su u Slavoniji književno djelatni autori kojima materinski jezik nije hrvatski nego njemački, mađarski, češki, slovački, rusinski, srpski ili neki drugi, njihova književna djela bit će obuhvaćena ako su objavljena na hrvatskom jeziku.

III.

Kao prilog kulturnoj dinamici slavonskoga prostora valja upozoriti i na slavonske jezikoslovce koji su svojim istraživanjima pridonijeli postignućima u suvremenoj znanosti o hrvatskom jeziku. Pri tome se misli na gramatike s pridodanim rječnicima i primjerima razgovora koje su napisali Blaž Tadijanović (*Svašta po malo illiti kratko složenje imena i riči u ilirski i nimački jeziki*. Magdeburg, 1761), Matija Antun Relković (*Nova slavonska i nimačka gramatika, Neue slavonisch und Deutche Grammatik*, Zagreb, 1767) i Marijan Lanosović (*Uvod u latinsko riči slaganje*, Osijek, 1776; *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache*, Osijek, 1778), na pravopis Antuna Mandića (*Uputenje k slavonskomu pravopisanju za potrebu narodnih učionica u kraljestvu Slavonie*, Budim 1779), na leksikografski rad Matije Petra Katančića i prve hrvatske semantičko-etimologijske rječnike (hrvatsko-latinski *Pravoslavnik*, 1815-1824 i latinsko-hrvatski *Etymologicon Illyricum*, 1820-1824, oba su rječnika još u rukopisu), gramatike Ignjata Alojzija Brlića (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Ofen (Budim), 1833), Vjekoslava Babukića (*Listi dvih slavonskih domorodcev o pravopisu ilirskom*, Danica, Zagreb, 1835; *Osnova slovnice slavnjanske narječja ilirskoga*, Danica, Zagreb, 1836; *Nekoliko rečih o pravopisu*, Narodni kalendar, Zagreb, 1846; *Ilirska slovnica*, Zagreb, 1854), i Andrije Torkvata Brlića (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Wien, 1854), na jezikoslovni rad Tome Maretića (*Istorija hrvatskog pravopisa latinskijem slovima*, Zagreb, 1889; *Gramatika i stilistika hrvatskog ili srpskog književnog jezika*, Zagreb, 1899; *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, 1907; *Jezik slavonskih pisaca*, Zagreb, 1910; *Crtice o rječniku naše akademije*, Zagreb, 1916; *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb, 1924), kao i na studije o hrvatskim narječjima i govorima Stjepana Ivšića (*Šapinovačko narječje*, Rad JAZU, 168, Zagreb, 1907; *Iz naše akcenatske i dijalekatske problematike, Prilog za slavenski akcenat*, Rad JAZU 187, Zagreb, 1911; *Akcent u gramatici Matije Antuna Relkovića*, Rad JAZU, 194, Zagreb, 1912) odnosno na rad jednog od najznačajnijih hrvatskih jezikoslovaca podrijetlom iz Slavonije, Josipa Hamma (*Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika s rječnikom*, Zagreb, 1947).⁷ Suvremena istraživanja hrvatskoga jezika nastavljaju Sanda Ham pišući knjigu *Jezik zagrebačke filološke škole* (Osijek, 1998) i Ljiljana Kolenić baveći se frazeologijom, što je i objavljeno u knjizi *Riječ o riječima* (Osijek, 1998).

⁷ Franjo Tanocki u knjizi *Slavonska jezikoslovna baština*, Osijek, 1996, uz uvodnu životopisnu bilješku o autorima donosi preslike iz gramatika i rječnika pa se na taj način dobiva popularan uvid u razvoj jezikoslovlja od Blaža Tadijanovića iz XVIII. stoljeća do Josipa Hamma u XX. stoljeću.

IV.

Dakle, ovo je istraživanje književnosti u Slavoniji od njezinih početaka do današnjih dana. Često je zemljopisni prostor nametnuo imenovanje književnosti nastale unutar njega slavonskom književnošću, odnosno književnošću Slavonije, međutim ovdje se ne želi odvajati taj korpus od matice hrvatske književnosti, također se ne želi skretati u apologiju ili pak kritiku provincije, niti segmentirati cjelovitost hrvatske književnosti, nego je cilj govoriti o kontinuitetu književnosti u Slavoniji. Tomu u prilog treba pročitati uvodne rečenice u knjizi *Slavonija — književnost* Matka Peića: »Hrvatska književnost je jedna. No, njezino se jedinstvo ne narušava ako se kaže da je u svojoj cjelini bogata samoniklim varijacijama koje žive u pojedinim regijama Hrvatske. Originalnost tih regija ne vodi skučenom lokalizmu ili čak nekom bezumnom separatizmu, nego taman obratno: vodi istini da je hrvatska književnost toliko vrijedna i jaka da može imati i raznolikost unutar svog čvrstog jedinstva.«⁸

Međutim, potreba za pisanjem knjige *Slavonski tekst hrvatske književnosti* nije proizašla samo iz kakve intimne vezanosti za prostor, već i iz čitanja književnopovijesnih studija i rasprava o hrvatskoj književnosti u Slavoniji. Produkcija hrvatske književnosti u Slavoniji još nije dobila sustavan, sintetičan uvid u kulturnu energiju koju je proizvodila i koju proizvodi, a koji bi govorio u prilog povijesnom kontinuitetu hrvatske književnosti u Slavoniji.⁹

V.

Prvi autori koji sustavnije prilaze istraživanju hrvatske književnosti u Slavoniji jesu:

Josip Jakošić: *Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti (cum continuatione a. 1830)*; Grgur Čevapović:

⁸ Matko Peić, *Slavonija-književnost*, Osijek, 1984, str. 5.

⁹ Do gotovo istoga zaključka dolazi i Stjepan Sršan koji u pogovoru knjizi *Književni ogledi (Josip Jakošić, Ivan Kovačević, Nikola Andrić, Matija Pavić)*, knj. br. 59, *Slavonica*, str. 147. Vinkovci, 1994. piše sljedeće: »Iz gornja četiri rada koji su kao male svojevrstne povijesti i tumačenja hrvatske književnosti iz Slavonije u XVIII. i XIX. stoljeću možemo steći plodnu književnu sliku. Smatramo nakon takvih ponovljenih i dostupnih radova da će biti potrebno dati cjelovitu povijest hrvatske književnosti u Slavoniji koju do sada imamo tek u odlomcima. Tomu u prilog govore i dva započeta projekta: znanstveno-istraživački — *Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi*, nositelj MH Vinkovci i HAZU Vinkovci, i nakladnički — *Prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti* (knjižnica *Slavonica*), nositelj Privlačica, Vinkovci.«

Synoptico-memorialis catalogus, Budim, 1823, Pavle Josef Šafařík: *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag, 1865, Josip Forko: *Crnice iz »slavonske« književnosti u XVIII. stoljeću*. Izvješće o kralj. Velikoj realci u Osijeku, 1883/84, str. 1-100; 1885/86, str. 3-51; 1886/87, str. 3-46; 1887/88, str. 3-58, Matija Pavić: *Književna slika Slavonije u 18. vijeku*. Glasnik Biskupija bosanske i sriemske, 5, 8, 9, 10. i 11. Djakovo, 1889, *Književna slika Slavonije u prvoj polovici 19. stoljeća*, Glasnik biskupija bosanske i sriemske. Djakovo 1891, br. 19-21, Nikola Andrić: *Iz ratničke književnosti hrvatske. Literarna slika XVIII. vijeka*, Zagreb, 1902.

Potom slijede književnopovijesni pregledi i rasprave Branka Vodnika (*Slavonska književnost u XVIII vijeku*, Zagreb, 1907), Ivana Kovačevića (*Neki prigodni pjesnici hrvatski iz Slavonije pod konac 18. vijeka*, Nastavni vjesnik, br. 23, sv. 5-6, 1915), Tome Matića (*Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Zagreb, 1945), Josipa Škavića (*Književnost u Slavoniji u XVIII. stoljeću*, Republika 2-3, Zagreb, 1954), poslije desetak godina i zbornik radova *Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*, Vinkovci — Zagreb, 1968.

Krešimir Georgijević u Zagrebu 1969. objavljuje knjigu *Hrvatska književnost od XVI. do XVIII. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Dionizije Švagelj knjigu *Slavonske književne komunikacije* u Osijeku, 1975, a nakon njih pojavljuju se i eseji i portreti požeških književnika autora Dubravka Jelčića *Valis aurea* (Zagreb, 1977), zbirka eseja Matka Peića *Slavonija — književnost*, (Osijek, 1984), zatim eseji Dubravka Jelčića *Slavonske male stvari* (Vinkovci, 1985) i Stanislava Marijanovića *Povratak zavičajnicima* (Osijek, 1983), te recentno izdane knjige autora iz slavonskoga književnoga prostora: 1993. godine u Vinkovcima se pojavljuju prikupljene *Studije i portreti* Josipa Bognera, zatim knjiga Katice Čorkalo *Slavonica* (Vinkovci, 1993), Stjepana Krpana *Zavičajnici: portreti malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih* (Slavonski Brod, 1994), Miroslava Vaupotića *Panonske teme, Slavonica* knj. 27 (Vinkovci 1994), Julijane Matanović *Prvo lice jednine* (Osijek, 1997) i Milovana Tatarina *Od svita odmetnici* (Split, 1997) i *Zaboravljena Oliva*, (Zagreb, 1999).

Iz naslova i naslovnih sintagmi navedenih knjiga književnopovijesnih studija, rasprava i eseja uočljivo je da su autorima smjernice za znanstvena istraživanja bile poetike pojedinih razdoblja (posebice XVIII. stoljeća) odnosno interpretacijska čitanja književnih djela pojedinih hrvatskih književnika u Slavoniji.

Upravo na ta brojna, značajna, ali parcijalna čitanja hrvatske književne baštine i suvremenosti u Slavoniji književnih povjesničara iz Slavonije (a i onih izvan nje)¹⁰ valja nadopisati sustavan pregled.

¹⁰ Ovom prigodom potrebno je spomenuti još neka imena i znanstveno istraživačke studije i rasprave: Nikola Andrić, *Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima*, Spomen-cvijeće. Zagreb, 1900; Marin

O književno-kulturnome prostoru Slavonije pisalo se također u povijestima hrvatske književnosti B. Vodnika, M. Kombola, A. Barca, S. Ježića, I. Franješa, D. Jelčića, M. Šićela... i pri tome se navodilo samo neka imena književnika iz pojedinog književnopovijesnoga razdoblja.

Ako se slavonski kulturni prostor promatra kao onaj koji je u dosadašnjoj književnopovijesnoj literaturi poznat samo po *eruptivnim* autorima, dakle onim autorima koje je *prostor slavonskog međurječja* kao semantičko polje *iznjedrio* na površinu, valja napomenuti kako je jedan od ciljeva ovoga pregleda uočiti što se događa u paralelnim dubljim slojevima, u dubinskoj strukturi¹¹ ovoga prostora, odnosno pokušati ostale djelatne autore katalogizirati i pojačanim nacrtanim interpretacijskim čitanjima ponekoga dovesti do točke *eksplozije* i izbacivanja odnosno ubacivanja u pripovjedni tijek budućih povijesti hrvatske književnosti.

VI.

Slavonija kao kulturni prostor promatrat će se kao otvoren komunikacijski sustav unutar kojega su autori, književna djela i periodika oni koji čitateljima prenose tekstualnu informaciju o vlastitim biografijama, o društveno-kulturnim socijalizacijama, o povijesnim uvjetima i odnosima unutar njihovih društvenih i kulturnih sustava kao i pripadajućih ideologija. Upravo na toj razini želi se još jednom pročitati i usustaviti udio hrvatske književnosti u Slavoniji u nacionalnom korpusu književnosti, pa preko njega i u širem srednjoeuropskom kontekstu.

Zavičajna komponenta toga sustava ima svoju bit u vitalnim autorskim ispitivanjima »individualne i općeljudske egzistencije preko vezanosti za ze-

Franičević, *Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti*, Forum, 2-3, Zagreb, 1968; Kamilo Firingier, *Bananja i hrvatska knjiga*, Rad JAZU, Vinkovci, sv. 2, 1973; Zlatko Posavac, *Slavonski neoklasicistički krug*, Revija, XVII, Osijek, 1977, br. 4; Stjepan Sršan, *Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća*, doktorska radnja, Filozofski fakultet, Zagreb, 1986; Dionizije Švagelj, *Scena i vrijeme*, Vinkovci, 1981; Vladimir Rem, *Slavonsko kolo okolo (pet) stoljeća*, Književna revija, br. 3, 4, 5, 6, Osijek, 1997,...

¹¹ Radi ilustracije valja navesti iz teksta Stanislava Marijanovića *Slavonska zavičajna književnost*, zbornik *Regija kao integralni činilac razvoja*, Osijek, 1985, riječi Ive Frangeša: »U književnosti ne opstojе samo vrhovi i prostori obasjani suncem, gdje dišu geniji, nego i klanci i nizine iz kojih se stremi vrhuncima, ali se do njih ne stiže hodom po visinama nego mukotrpnim i zanosnim uspinjanjem od podnožja, nad kojima se, jedino, vrhunci i uzdižu.« str. 195.

mlju u zavičajnom prostoru»,¹² kao i u potrebi da se u određenim egzistencijalnim trenucima i oni kojima se adrese ne nalaze više u Slavoniji u nju vrte tekstem.

VII.

Pripremajući ovu knjigu iščitali smo i sustavno analizirali one autore koji svoje privatne ili književne adrese imaju u kulturnome prostoru Slavonije, a može ih se prepoznati unutar sljedećih nekoliko skupina:¹³

Autori koji su mjestom rođenja i ukupne egzistencije vezani uz Slavoniju (npr. Antun Kanižlić, Matija Antun Relković, Grgur Čevapović, Josip Eugen Tomić, Josip Kozarac, Roda Roda, Mara Švel-Gamiršek, Vladimir Rem, Stjepan Tomaš i dr.).

Autori koji su školovanjem ili jednim dijelom života (poslom) vezani uz Slavoniju (npr. Vid Došen, Luka Botić, Josip Kosor, Zlatko Tomičić, Anto Gardaš, Stjepan Čuić, Julijana Matanović i dr.).

Autori čije je mjesto rođenja kao i mjesto školovanja u Slavoniji, a veći dio života i poslovnih aktivnosti realizirani izvan Slavonije (npr. Janus Pannonius, Antun Ivanošić, Matija Petar Katančić, Janko Jurković, Izidor Kršnjavi, Julije Benešić, Matko Peić, Dubravko Jelčić, Branimir Bošnjak, Zvonko Maković i dr.).

Autori koji pišu o Slavoniji ili objavljuju u njoj, ali nisu egzistencijalno vezani uz Slavoniju (rođenjem, školovanjem, poslom) (npr. Marija Jurić Zagorka, Ksaver Šandor Gjalski, Ante Kovačić, Miklos Radnoti, Branko Maleš, Ana Lederer, Stjepan Blažetin i dr.).

U knjizi ćemo se, dakako, zaokupljati samo autorima iz prvih triju skupina, dok je posljednja prilog sagledavanju Slavonije kao dinamičnoga kulturnog prostora umreženoga u ukupni nacionalni kulturni prostor kao i srednjoeuropski kontekst.

¹² Stanislav Marijanović, *Slavonska zavičajna književnost*, zbornik radova: *Regija kao integralni čimlac razvoja*, Osijek, 1985, str. 190-197.

¹³ Ibid. pod 12, autor navodi, a u potrebi selektivnoga sagledavanja književne riječi u Slavoniji one književne tekstove koji književno korespondiraju u duhovnim i egzistencijalnim pitanjima s prostorom zavičajnoga, tri genetske skupine: 1. zavičajni pisci rođeni i književno djelatni na regionalnom tlu; 2. pisci pridošli i književno djelatni iz drugih sredina; 3. zavičajni pisci, nastanjeni i djelatni u drugim sredinama. str. 194-195.

VIII.

Dakle, preko *tekstualne komunikacije*,¹⁴ ukoliko se ona odvija putem *književnoga* teksta, ne realizira se samo određeni općeniti društveni, jezični i kulturni sustav, nego i posebni umjetnički i književni sustav. Hrvatski književni sustav u Slavoniji moguće je identificirati od početaka pismenosti do danas preko specifičnih fenomena *pismenosti, žanrova ili žanrovskih sustava i tematsko-stilskih kompleksa*.

Upravo preko tih mjesta razlike u odnosu na cjelokupan korpus hrvatske književnosti moguće je izdvojiti komparativno determinirane četiri književno-povijesne strategije:

1. SLAVONSKI TEKST OD POČETAKA PISMENOSTI DO ROMANTIZMA, kao potkorpus koji se često naziva slavonskom književnošću, a kako to navode npr. J. Forko,¹⁵ D. Prohaska,¹⁶ B. Vodnik¹⁷ i K. Čorkalo,¹⁸ imenuje se književnost nastala u Slavoniji do i u XVIII. stoljeću. Dakle, život u XVIII. stoljeću i prije u Slavoniji, a s obzirom na specifične društveno-političke uvjete (mirom u Karlovcu, 1699. godine Slavonija tursku vlast zamjenjuje habsburškom, pa kao jedna od zemalja Habsburške Monarhije

¹⁴ Günter Waldmann, *Komunikacijski sustav teksta*, u zborniku: *Suvremena teorija pripovijedanja*, priredio: Vladimir Biti, Globus, Zagreb, 1991, str. 131-158.

¹⁵ Josip Forko, *Crtice iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću*. Izvješće o kralj. Velikoj realci u Osijeku 1885/6. zapisuje: »nu izjavljujem i to, da je tzv. »slavonska« literatura prošlog stoljeća tako obilna, kako si na prvi mah ni ne pomišljamo. Nije dakako ni u tom odsjeku naše književnosti sve izvršno i od bog zna kakve vrijednosti, ali naći ćemo ipak stvari, koje će nas zanimati a ujedno doprinesti, da bolje upoznamo kulturno stanje hrv. naroda u 18. stoljeću.« str. 1.

¹⁶ Dragutin Prohaska u tekstu *Slavonština u našoj književnosti*, »Narodna obrana«, god. 5, 181/1906. odmah u uvodnim rečenicama zapisuje da se u povijestima književnosti samo za XVIII. stoljeće govori o »slavonskoj književnosti.«

¹⁷ Branko Vodnik u knjizi *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Zagreb, 1907. ne govori o posebnom segmentu hrvatske književnosti već s obzirom na neke specifičnosti ističe ga kao samosvojnoga, ali povezanoga s ostalim hrvatskim regijama: »Još prije nego li je starac exjezuita Kanižlić dopjevao svoju 'Svetu Rožaliju', naktivši je svim blistavilom barokne dikcije, nastala je velika promjena u samome mišljenju naprednog ljudstva i novo doba u razvitku europske civilizacije: doba prosvjetičavanja. Ova nova struja stvorila je novo doba i u slavonskoj književnosti, te je ona za slavonsku knjigu u XVIII. vijeku isto, što i renesansa za dubrovačko-dalmatinsku, a reformacija za kajkavsku knjigu.« str. 6.

¹⁸ Pišući o *fra Berdardinu Tomi Leakoviću*, Katica Čorkalo između ostaloga zapisuje: »Cijelo je XVIII. stoljeće za slavonski udio u hrvatskoj književnosti neobično značajno. Između XVII. stoljeća, o čijim književnim rezultatima malo znamo, i preporodnog XIX. stoljeća stoji ono kao razdoblje u kojem je slavonska književnost, nakon nabožne i moralističke literature prve polovice stoljeća, u drugoj polovici njegova trajanja uspjela nadoknaditi vjekovno zaostajanje za drugim, književno sretnijim podnebljima Hrvatske, zapravo, naknadno nepostojanje prave umjetničke književnosti i sustići dominirajuće literarne tijekove našega baroka, klasicizma i prosvjetiteljstva uopće.« *Slavonica*, Vinkovci, 1993, str. 41.

dospijeva u doticaj s kulturom zapadne Europe; granični prostor prema sultanovu carstvu utvrđen je beogradskim mirom 1739. godine a pruža se duž Save, od Jasenovca do Zemuna i vojnički je uređen odvijao se u dvama svjetovima: svijetu graničara i svijetu kmetova koji žive u selima organizirajući se pri tomu u seoske zadruge. I upravo od toga vremena možemo pratiti *locus* slavonskoga sela¹⁹ i temu graničarstva²⁰ u djelima hrvatskih književnika u Slavoniji koji uključuju i opise pripadajućega običajnoga života seljana. Oni se s obzirom na poetičke karakteristike razdoblja više ili manje pojavljuju u književnim djelima do danas.

Slavonija tada nije samo hrvatsko književno središte (čijoj književnoj dinamici intenzivno pridonose književnici poput Matije Antuna Relkovića, Antuna Kanižlića, Vida Došena, Antuna Ivanošića, Matije Petra Katančića) nego su i slavonski jezikoslovci Blaž Tadijanović, Matija Antun Relković i Marijan Lanosović pomogli da se hrvatski jezik započne standardizirati već u XVIII. stoljeću.²¹

U tome razdoblju korpus je slavonske književnosti onaj koji ukazuje i na pripadnost srednjovjekovlju, humanizmu, baroknoj poetičkoj matrici (kao nešto kasnija varijanta), kao i na postojanost književno-stilskih pojava klasicizma i predromantizma, a ono po čemu je specifičan — u odnosu na širi hrvatski korpus — jest i postojanje književnoga žanra slavonskih molitvenika, strategijski osobito složenih za razliku od ostalih hrvatskih molitvenika toga razdoblja, koji u prostoru Slavonije dokazuju ambiciju slavonskih pisaca (franjevaca i isusovaca) da molitvenicima označe i ispišu prijelaznu etapu pismenosti prema visokoj književnosti.

2. SLAVONIJA U KNJIŽEVNOSTI²² odrednica je koja se iščitava u većini tekstova od XIX. stoljeća pa do 1950. godine napisanih u Slavoniji, a koja

¹⁹ Posebno o mjestu i ulozi slavonskoga sela u djelima hrvatskih književnika piše Tomo Matić u tekstu *Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca osamnaest stoljetnog vijeka*, Rad JAZU, 324, Zagreb, 1962, u kojemu ističe da je život slavonskoga seljaka — kmeta i graničara — najjače odjeknuo u djelima trojice slavonskih pisaca: Matije Antuna Relkovića, Vida Došena i Adama Tadije Blagojevića.

²⁰ Prvih sto trideset stihova *Satira* M. A. Relkovića govori o zemljopisnom položaju Slavonije i graničarskom životu pokazavši na taj način osjetljivost za kulturolozijska/antropolozijska/entografijska prelijevanja.

²¹ O udjelu slavonskih gramatičara XVIII. stoljeća u jezičnoj kulturi hrvatskog književnog jezika Ljiljana Kolenić u tekstu: *Obrasci razgovora u gramatikama 18. stoljeća*, zbornik radova: *Vukovarsko-srijemska županija*, Vinkovci, 1997, str. 351-360.

²² Dubravko Jelčić u tekstu *Poezija zemlje i zemlja poezije*, iz knjige *Slavonske male stvari*, Vinkovci, 1985, sintagmom »Slavonija u književnosti« označava motivsko-stilsku karakteristiku (pripadnost ze-

govori u prilog sveprisutnosti jakoga slavonskog tematsko-stilskoga kompleksa²³ u književnim djelima najrelevantnijih autora pojedinih razdoblja (od romantizma do protoegzistencijalizma) djelatnih u/prema Slavoniji, a koji je tada i mjesto razlike (jedino) u odnosu na književne poetike djelatnih pisaca izvan ovoga prostora.

Kodovi slavonskoga tematsko-stilskoga kompleksa čitaju se u tekstualnim strukturama preko triju poetičkih principa: *teme* — život u Slavoniji (u slavonskim selima i gradovima), odnos prema tradiciji (opis slavonskih običaja, slavonske pjesme, opis narodnih nošnji), povratak u zavičaj kao prostor egzistencijalnoga, vezanost uz prostor (zemlja, šuma, rijeka, ulica) granica i raskrižje; *subjekta* — opis Slavonca, njegova izgleda i njegove naravi (mentalitet slavonskoga sela kao i urbanih sredina), sentimentalnost duše, autodestruktivna osobnost; *stila* — jednostavnost izraza, upotreba ikavskoga narodnoga govora, humor, ironija, pri-tajena strastvenost, didaktičnost.

Posebno valja upozoriti na književna djela s graničarskom tematikom koja su specifična za prostor slavonske Vojne krajine. Uvjerljivo je taj potkorpus pripremljen tzv. ratničkom književnošću iz XVIII. stoljeća. Teme iz graničarskoga života²⁴ (kao posljedica povijesno-zemljopisne prostornosti) obično su vezane uz svakodnevne sukobe s Turcima,²⁵

mlji, hrastovoj slavonskoj šumi, čulnost i erotiku bečarski raspojasane Slavonije) koja upućuje na pripadnost regionalnom korpusu književnosti pronalazeći je u književnim djelima od Antuna Kanižlića, preko Relkovića do Kozarca, Kosora, Tomića i Peića.

²³ Ibid. pod 16, Dragutin Prohaska u istome tekstu slavonsku tematsko-stilsku strategiju naziva »slavonštinom« koja je najizraženija 80-tih godina XIX. stoljeća. Pod pojmom »slavonština« on podrazumijeva sentimentalnost duše, humor i tihu ironiju, a između ostaloga, uvjetovana je povijesnim i klimatskim uvjetima u kojima žive: »Usljed trajnoga pritiska turske prevlasti izčeznulo je u ovom dijelu našeg naroda samopouzdanje, izčeznula lična volja, obumrla svaka agilnost prema vani, a razvila se neka refleksija, samoutjeha, a s njome javlja se uvijek ono sentimentalno njegovanje svoje vlastite nutrine, rada se tajni kult osjećaja, srca... ostao je naivno dijete prirode isto tako strastven, koliko je ova bujna, bezbrižan i mekoputan na onoj božjoj ravni, što mu suviše ne otežava dane života... Priroda, što ga okružuje, nije grandiozna, nije majestična, tu ne ima gorskih, stalnih crta, tu ne ima velebnih vidika sa visine... — sve to mijenja od vremena do vremena svoje draži i to bez ikakvih dubljih tragova, bez glasa mirno neusiljeno. Takav je i karakter Slavončev. Njegova strast je pritajena. Tek katkada, kada se oblaci nakupe, kada se cijela ravan pokrije teškom atmosferom, dolazi u njega do burnih momenata...« str. 6-7.

²⁴ Za spomenuti je npr. tekst Dubravka Jelčića *Graničarska tematika i počeci hrvatske novelistike*, u knjizi: *Za i protiv*, August Cesarec, Zagreb, 1971, str. 7-16.

²⁵ Npr. novela Josipa Eugena Tomića *Krvavi pir, historička novela iz XVI. stoljeća*, Slavonsac, 1863.

prerušavanje pojedinih likova, uglavnom krajiških časnika, u Turke,²⁶ uz ljubavne zaplete²⁷ i individualnu etiku.

Slavonski tematsko-stilski kompleks najevidentniji je tijekom toga razdoblja, ali on tu ne prestaje nego je sinkrono djelatan i danas u pučko-me i reminiscentnim fragmentima visoko umjetničkog teksta, odnosno u tekstovima koji dolaze iz ruralnih sredina ili govore o njima.

Još je jedan model hrvatske književnosti u Slavoniji moguće uočiti u tome razdoblju. Riječ je o modelu književnosti s tzv. šokačkom problematikom koji se može pokazati kao zasebna poetička matrica unutar hrvatske književnosti u Slavoniji, a čita se u onim književnim djelima u koja su upisane tradicionalne socijalne, političke i antropologijske karakteristike jedne specifične skupine nazvane Šokci²⁸ koja pripada »katoličkoj vjeroispovijesti, a slijedom određenih povijesnih okolnosti postaje i etničko označje, no opet unutar hrvatskoga i nacionalnoga bića«. ²⁹ Korpus *šokačke književnosti* na prostoru Slavonije bilježi i svoju povijesnost i svoju suvremenost uklopimo li u njega imena poput Josipa i Ivana Kozarca, Ise Velikanovića, Nikole Tordinca, Bartola Inhofa, Josipa Aurela Crepića, Joze Ivakića, Mare Švel-Gamišek ili Antuna Lešića-Tunje.

Slavonski tematsko-stilski kompleks najprepoznatljiviji je, dakle, u *moderu šokačke književnosti* u Slavoniji. Josip i Ivan Kozarac su književnici koji su duh i dušu slavonskoga čovjeka i šokaštva u svojim književnim djelima prikazali i pokazali, a danas tu sliku valja interpretirati na drukčiji način, upozoravajući na antropologijsku matricu slavonskoga sela i njegovih stanovnika u kulturnoj dinamici slavonskoga prostora. Tako je, osim Kozaraca, i druge književnike vezane uz djela koja tematiziraju *šokaštvo* potrebno izvući iz nepodobnih i isključivih kulturno-književnih konotacija dajući im pri tome odgovarajući *sjaj*.³⁰

²⁶ Npr. novela Mijata Stojanovića *Turci u Slavoniji*, Neven, Zagreb, 3, 1854, br. 7, str. 104-109, br. 8, str. 123-127.

²⁷ Npr. novela Mijata Stojanovića *Vitez Senčević*, Neven, Zagreb, 1, 1852, br. 6, str. 81-85.

²⁸ Vladimir Rem u tekstu *Šokadija i Šokci iza Kozaraca*, u knjizi: *Vinkovačka kronika*, Vinkovci, 1983, o njima piše: »Šokci (pri čemu se misli na hrvatsko stanovništvo, za razliku od srpskoga za koje se upotrebljava i naziv Vlasi) nastanjuju Šokadiju i to onaj dio koji se proteže od Slavonskoga Broda i Đakova do Županje, Vinkovaca, Osijeka, Valpova i Našica, kao i izvan prostora Slavonije u bosanskoj Posavini, Baranji, Bačkoj i dijelu Srijema kao i okolici Pečuha u Mađarskoj.« str. 139.

²⁹ Vladimir Rem, *Tko su Šokci*, Vinkovci, 1993, str. 47.

³⁰ »Bartol Inhof (Nijemci, 1866-Zagreb, 1945) svojom pojavom izravno se nadovezuje na književnu liniju Josipa Kozarca. Međutim, doživješi novu Slavoniju, drukčiju od one Kozarčeva vremena, a i pod

Dakako, u tome širokom vremenskom prostoru, uz slavonski tematsko-stilski kompleks, niz autora ispisuje i tekstove s vrlo malo ili posve bez sastavnica toga kompleksa. Konkretna pojedinačna imena i njihove književne sudbine manje-više pokazuju kako ih je povjesnica ili minorizirala ili izostavljala iz uvida (Hugo Badalić, Vladimir Jelovšek).

3. KNJIŽEVNOST U SLAVONIJI, vremenski omeđena od 1951. godine (objavljivanje zbirke poezije Vladimira Rema *Lirske minijature*)³¹ do kraja dvadesetoga stoljeća. U tome se razdoblju u književnim djelima najrelevantnijih autora djelatnih u Slavoniji slavonski tematsko-stilski kompleks (prethodne strategije) pojavljuje u poziciji slabih, neproblematizirajućih struktura, a u Slavoniji se živeći autori preko tekstualne komunikacije upisuju u poetički komunikacijski sustav suvremene hrvatske književnosti, ostvarujući tada s njom puni poetički sinkronitet. Pri tome se može upozoriti da se nakon Remova protokrugovaštva, poetičko pismo Valentina Benošića³² upisuju u kodove razlogovske fenomenologije, Milivoj Polić³³ i Saša Benček³⁴ početkom sedamdesetih pišu konkretističnu poeziju, a Delimir Rešicki³⁵ tijekom osamdesetih najistaknutiji je hrvatski postmoderni pjesnik.
4. SLAVONSKO RATNO PISMO čitano je i pisano u razdoblju od 1991. (početak Domovinskoga rata) do 1994. godine kada prestaje funkcionirati kao žanrovski sustav pojavljivanjem visoko institucijske kulture uz objelodanjivanje ratnih, gradskih monografija. S obzirom na svoju prostornu i stratešku poziciju, to je žanrovski sustav koji u poetičku matricu upisuje identitetne tragove ratne hrvatsko-slavonske zbilje složenim transmedijalnim postupcima. Transmedijalni postupci (iz zbilje, preko medijske kulture, u književnost) čitaju se primjerice u prozama Davora Špišića *Svlačenje smrada*, odnosno pjesmama Delimira Rešickoga.

utjecajem prijekornih teza Julija Benešića o tzv. raspojasanoj Slavoniji ('Skinimo tu koprenu raspojasanosti s imena zemlje koja rodi pšenicom, kukuruzom, vinom i hmeljem i repom, naseljene narodom koji nam je dao ljude visoke kulture i koja će nam biti riznicom mada ne teku po njoj rijeke meda i mlijeka...' — pisao je Benešić, poručujući uz to: 'Dodete li u Slavoniju, ne tražite Pariza u Babinoj Gredi'), Inhof je svojim perom ispravljao krive predodžbe o slavonskom selu i slavonskoj varoši i na neki način obračunavao se s falsificiranom slikom svoga zavičaja.« Vladimir Rem, *ibid.* pod 24, str. 142.

³¹ U navedenoj se zbirci prvi put čita predkrugovaška poetika u knjizi *objelodanjenoj u Slavoniji*.

³² Objelodanjene su mu tada četiri zbirke poezije: *Sanatorij*, 1964, *Ponoćne ruže*, 1966, *Odaude do smrti*, 1967, *U okovima*, 1969.

³³ Mislimo pri tome na zbirke: *Južna strana*, 1970, *Četvrti ugao*, 1973, *Okrenut gradu u svitanje*, 1974, *Školj u ravnicima*, 1975.

³⁴ Zbirke poezije koje na to upućuju: *Koje su u meni*, 1974, *Simfonija snova*, 1980, *Kukurijek*, 1988.

³⁵ Pri tome mislimo na zbirke: *Sretne ulice*, Osijek, 1987, *Gnomi*, Osijek, 1985, *Tišina*, Osijek, 1985, *Die, die my darling*, Osijek, 1990.

IX.

Ovom se knjigom želi ukazati na gotovo tisućljetnu kulturnu dinamiku slavonskih gradova kroz oblike njezina manifestiranja (kulturnih događanja, imena književnika, naslova književnih djela, tiskarstva, novina i časopisa), kroz funkcije koje je imala u danome vremenu, kroz književno-kulturnu djelatnost autora, te preko otiska urbane strukture u književni tekst do tiskarstva i periodike. Upravo iz tih pozicija čitani gradovi Osijek, Đakovo, Vinkovci, Županja, Slavonski Brod, Nova Gradiška, Požega, Ilok, Vukovar, a uslijed kulturne dinamike koju pokazuju u pojedinom periodu, mogu se postaviti i u kulturno-povijesni suodnos s gradskim lokalitetima južne Hrvatske, može im se odrediti mjesto i uloga u širem hrvatskome književno-kulturnom kontekstu. Značaj gradova, koji se ovom knjigom čita kroz krontopnu prizmu, pokazat će da oni nezaustavljivo dijakrono i sinkrono izlažu svoju prepoznatljivost, osobnost i konstantnost koja je kulminirala tijekom Domovinskoga rata.³⁶ Stoga se može napisati da su slavonski gradovi tijekom devedesetih, a uzme li se u obzir kontekst hrvatskoga ratnoga pisma, doživjeli kulturno-energetsku renesansu koju tijekom književne povijesti nisu imali, postavši na taj način zrcalni odraz renesansnog stanja dalmatinskih gradova s početka drugog tisućljeća.

U svakom slučaju, knjigu *Slavonski tekst hrvatske književnosti* vodi neposredna kulturološki opomena osvještavanja identitetnoga integriteta koja upućuje na prethodna vrlo solidna zavičajna znanja, na svojevrsne signale odaslane iz upravo spomenutih urbanih središta.

X.

Knjiga *Slavonski tekst hrvatske književnosti* otpočeta je ovom uvodnom studijom koja ocrta itinerar uvidnog interesa, a popis literature o hrvatskoj književnosti u Slavoniji, knjiga i periodike, pokazatelj je da su znanstveno-istraživački interesi usmjereni prema ovome kulturno-književnom prostoru,

³⁶ U prilog tomu Goran Rem u knjizi *Slavonsko ratno pismo*, knjižnica *Neotradicija*, Matica hrvatska, Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997, ističe: »Svaki je slavonski i baranjski grad odgovorio na rat i sredstvima kulture, umjetnosti odnosno pismenosti... dadu se raspoznati razlike u gradom određenim konkretizacijama. Svaki je grad imao svoju posebnu kulturnu sliku i u dijelu reaktualizirane povijesti, i u neposrednim oblicima odgovora.« str. 10.

posebice kod onih autora koji s njim žive ili su na ovaj ili onaj način uz njega povezani, kontinuirani već od XVIII. stoljeća.

Interpretacijski dio pisanja o hrvatskoj književnosti u Slavoniji podijelit ćemo u četiri poglavlja: I. *Slavonski tekst od početaka pismenosti do romantizma (srednjovjekovlje i XVIII. stoljeće)*, II. *Slavonija u književnosti (poč. XIX. stoljeća–1950)*, III. *Književnost u Slavoniji (1951–1999)*, IV. *Slavonsko ratno pismo (1991–1994)*.

Budući da nije riječ o klasičnoj periodizacijskoj razdiobi, nego o kulturno-povijesnim strategijama koje svoju dominantnu produkcijsku konkretizaciju imaju preko specifičnoga žanrovskoga sustava ili tematsko-stilskoga kompleksa, treba napomenuti da će se unutar navedene razdiobe slijediti poetičke odrednice razdoblja čitane iz korpusa hrvatske književnosti. To znači da će se u prvome dijelu *Slavonski tekst od početaka pismenosti do romantizma* pratiti razdoblje od srednjovjekovlja, preko humanizma i baroka, prosvjetiteljstva i klasicizma, do kraja XVIII. stoljeća. Unutar poglavlja *Slavonija u književnosti* pisat će se o književno-kulturnoj djelatnosti XIX. stoljeća pa sve do 1950. godine, imajući u vidu razdoblja kao što su romantizam, realizam, ukupna moderna, ekspresionizam, socijalna književnost ili protoegzistencijalizam. Treći dio naslovljen *Književnost u Slavoniji* pokazat će umreženost književnika iz Slavonije u razdoblju od 1951. do kraja stoljeća u poetičku matricu hrvatske književnosti toga vremena (krugovaši, razlogovci, konkretisti, fantastičari i postmodernisti), dakle onih poetika koje su djelatne i korrespondiraju unutar hrvatskoga književnoga konteksta. Posljednje poglavlje knjige, *Slavonsko ratno pismo* koje obuhvaća razdoblje od 1991. do 1994. godine, ukazat će na njegove specifičnosti u odnosu na ostala hrvatska ratna pisma. I već poetička različitost svake strategije uvjetuje različiti interpretacijski pristup književnom korpusu koji se u pojedinoj strategiji čita.

Uvod u svaku *književno-povijesnu strategiju* kontekstualiziran je kulturno-povijesnim odrednicama hrvatskoga odnosno srednjoeuropskoga događanja u odnosu na slavonski kulturni prostor, a nakon toga načinjena je *kulturna skica vezana uz svaki grad* kao i popis djelatnih autora u ili prema gradu toga vremena inicijalno žanrovskim, a potom i kronologijskim redosljedom (s obzirom na godinu rođenja).

Potom je unutar svakoga književnoga razdoblja prikazivana dinamika urbanih lokaliteta (Ilok-Vukovar, Vinkovci-Županja, Osijek, Đakovo, Slavonski Brod-Nova Gradiška, Požega), a uz nacrtanu interpretaciju književnih djela najznačajnijih književnika, spomenuta je i pripadajuća periodika, tiskarstvo ili pak značajna kulturna događanja. Djelatnost autora izvan spomenutih urbanih središta govori u prilog dinamici slavonskoga književno-kulturnoga

prostora pojedinoga razdoblja, pa ih upravo na tome tragu i treba interpretirati. Nadalje, cilj je preko interpretiranja pojedinih autora upozoriti na njihovu književnu *eksplozivnost*, što je i teza ovog uvida, nudeći ih na valoriziranje i usustavljanje budućim autorima *povijesti književnosti*.

Kojim je mogućim čitateljima knjiga namijenjena? Prije svega onima koji žele na jednome mjestu pročitati sustavan popis autora s pripadajućim im djelima, značajnih za kulturno-književnu dinamiku slavonskoga prostora tijekom stoljeća. Zatim, onim književnopovijesnim tragačima kojima će poslužiti kao mjesto prve informacije o autoru i njegovu književnome radu, a koju će potom razviti u svojem znanstvenoistraživačkome radu. I svima onima koji pokazuju osjetljivost prema tisućljetnom duhu kulture i književne riječi u Slavoniji želeći na taj način barem na tren udovoljiti i današnjoj žudnji za njom.

I naposljetku, željeli bismo naglasiti da je ovim pregledom napravljena sinoptička karta slavonskoga književnoga prostora koja treba otvoriti buduće čitanje Slavonije u znanstveno-istraživačkom projektu *Povijest hrvatske književnosti u Slavoniji*.

DOBRO - VOLJNI

S H T I O C S E!

Izvishtivshi ja, daje svakomu draxje govorenje, kojeje kratko, a dobro, navlastito u Cerkvi; nego onno dugacko: a drugo znajuchi, da mloghi pastiri dushah, poradi mloshstva puku, komu u drughima duhovnima potrebama cefsto, i trudno sluxe, neimadu ni vrime, kadbi famo proshtili dugacke Pridike, iz koibi shtogod fastavili, za pokazati svomu puku koju rics boxju: zato potrudiofamse ova kratka Govorenja, sverhu Evangeliah svjuh Nediljah godishnjih, fastaviti i sloxiti.

Koja.

Koja, dafu kratka, tofe lafno moxe viditi: je-fuli pak dobra; Tebi vridni i vishti Shtiocele, o-fstavljam suditi. Zafsto dostafam ucfo lafnochi i bistrini za razumiti stvar, kojeje ovdi zaderxaju: alli nitko febi sudac, nitko febi zadofsa.

Znam, dachiesh naiti falinke u prilaganju slovah, za izgovoriti ricfi Slavonske; alli oproflimi: jer neimamo nashih slovah. Akoli pak smotrish falinku, u fastavljenju istih ricfih, i stvarih ovih Govorenjah, mollim, popravi: takobofam i xelio, da bi ovo malleno dillo moje, pallo rukuh takvoga naucfnoga, i ricfnoga shtioca, uffajuchife, da shtofeje kod mene zacelo famo, i kano napucfilo na dobrotu i lipotu, tochiefe kod njega u svemu procvafli.

Nishta,

Nishta, brate, novoga nechiesh ovdi naiti; nego famo enno, shtofu flari govorili, i ucflili: shto fvekoliko nashaofam u slidechima mistih, iz koifamfe pomagao:

1. Imaofam vazda prid ocflima Otca Josipa MANSI, kojeje u cfitavomu listu, gdi donofi to-macfenja cfitavih Evangeljah, kojafu za svaku Nedilju godishnju naredita.
2. Pifmo fveto.
3. Svete Sabore, Otce Svete, i oftale naucfne ljude.
4. Obicfaje flarih i sadashnih dobrih Kerstjanah.
5. Obicfaje zlih Kerstjanah, i oflalih zlocfeflih ljudih.

G'di,

G'di, shto zla, u fastavljenju ovih stvarih, shtiti budesh, meni pripishi; a shto dobra opazish, drughima pridaj: akoli pak fva za dobro uzfudish, Boga fali, i primi dobrovoljno ovo Dillo, Tebi na Sluxbu, a Slishaoem na duhovnu koriff. Budi zdrav, i mene priporucfena imaj.

G O.

DOBRO – VOLJNI Š T I O Č E !

Izveštivši se, da je svakome dražje govorenje koje kratko a dobro, navlastito u cerkvi — nego ono dugačko: a drugo znajući, da mnogi pastiri dušah, poradi mnoštva puka komu u drugim duhovnim potribama često i trudno služe, ne imadu ni vrime kad bi samo proštili dugačke pridike iz kojih bi štogod sastavili — za pokazati svomu puku koju rič Božju — zato sam se potrudio ova kratka govorenja sastaviti i složiti.

Ona, da su kratka, to se lasno može vidjeti: jesu li pak dobra — Tebi vridni i višti Štioče, ostavljam suditi. Zaista dosta sam učio lasnoći i bistrini za razumiti stvari koje se ovdje zadržavaju: ali nitko sebi sudac, nitko sebi za dosta.

Znam da ćeš najti falinke u prilaganju slovah za izgovoriti riči slavonske; ali oprosti mi jer neimamo naših slovah. Ako li pak smotriš falinku, u sastavljenju istih riči i stvarih ovih

govorenjah, molim — popravi: tako sam i želio — da bi ovo maleno dilo moje palo rukuh takvoga naučnog i ričnog (rječitog) štioca, nadajući se da što se je kod mene samo začelo i kano napučilo na dobrotu i lipotu — to će se kod njega u svemu procvasti.

Ništa, brate, novoga nećeš ovdje najti, nego samo ono što su stari govorili i učili: što svekoliko našao sam u mnogim mistih. (...)

Gdi što zla, u sastavljenju ovih stvarih, štio budeš — meni pripiši; a što dobra opaziš — drugima pridaj: ako pak sva za dobro uzsudiš Boga fali, i primi dobrovoljno ovo dilo, Tebi na službu a slišaozem na duhovnu korist. Budi zdrav i mene priporučena imaj.

I. SLAVONSKI TEKST OD POČETAKA PISMENOSTI DO ROMANTIZMA

Od srednjovjekovlja do 1795.

Neautorska pismenost i književnost, žanr čudesa, kulturno i vjersko prosvjetiteljstvo, intertekstualni postupci, molitvenik, I. Grličić, Š. Mecić, A. J. Knezović, A. J. Turković, B. Leaković, Brodska Judita, potonulo kuturno dobro

1. KULTURNO – KNJIŽEVNI KONTEKST

PREMA TEKSTU

Grafiti, crteži, simboli, slovni znakovi, rečenice i osobna imena, natuknice su za početak pripovijesti o pismenosti, srednjovjekovnoj književnosti i kulturi na prostoru Slavonije. Uočavanje starosti tih pisanih tragova povezano je još uvijek određenim sumnjama i dvojabama, a izrečene ograde uvjetovane su ne posve pročitanim premda prepoznatim zapisima odnosno znakovima (Brodski Drenovac). U trima najstarijim zapisima nedvojbena je glagoljska osnovica, a njihovo je očitavanje dobilo i autoritarne interpretacije. Najstariji zapis (Subocka) postoji samo kao istraživanjem izložen i pohranjen podatak. Njegov je materijalni nositelj nažalost uništen i nema mogućnosti za novija provjeravanja. Zapis je otkriven početkom XX. stoljeća. Nosio je solidnu rečeničnu konstrukciju unutar koje je prepoznato i osobno ime.

Podatak se o tragu osobnoga imena drži osobito značajnim jer je glagoljaška gnomičnost, ekonomija epigrafike redovito zgusnuta u pokušaju bilježenja osobnosti, bilo značajnika o kojemu svjedoči ili pak kao autora. Ta epigrafična zgusnutost i nužna sintaktična ekonomija proizvodi subjektno-objektivnu zrcalnost u kojoj autor svojim imenom garantira vjerodostojnost zapisanoga. Previše je ratova ili metaforičnih požara prošlo Slavonijom (S. Andrić), a da bi »kameni govor« izdržao donošenje opširnijih sastavaka. Jedna od posrednih bilježaka o pismenosti u Istri, sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, te Lici i Krbavi (F. Mirošević — F. Šanjek), s osloncem u pisanim temeljnim dokumentima (Zvonimir), posve uvjerljivo signalizira kako je takve pismenosti bilo i u drugim hrvatskim krajevima, dapače, a ukoliko nije riječ samo o retoričkoj gesti, sugerira kako je glagoljske pismenosti bilo i u drugim hrvatskim krajevima. No to su samo hermeneutične pretpostavke koje upućuju na to da se u prostorima današnje Slavonije u vremenu iz kojega su sačuvani ponajljepši i najznačajniji glagoljski zapisi, prikupljalo uljudbenu energiju u štovanje pismenosti. Ti slavonski kuriozumski zapisci početak su dokumentirane pismenosti.

Datacije su, kako je već rečeno, još pomalo dvojbene, a vrijeme u koje se može otprilike smjestiti početak slavonske pismenosti početak je drugoga tisućljeća, točnije vrijeme neposredno prije nastanka Bašćanske ploče (1077-

1100). Nažalost, taj najstariji istražen glagoljski slavonski zapis (u Subockoj kod Novske) upravo je onaj koji je početkom XX. stoljeća uništen.

Rečenica kojom započinje slavonska književnost, zapravo, fizički sačuvana — ne postoji.

Međutim, rudinska slova iz XII. stoljeća trag su koji sa svim svojim otvorenim tumačenjima postoji još i danas. Treći glagoljski slavonski trag drenovački je »rasuti teret« znakova, simbola i zapisa, datiran otprilike u XIV. stoljeće. Slabo čitanje prvih triju znakovnih spomenika slavonske pismenosti određeno je slabim uvjetima i kakvoćom nosača zapisa koji su ili uništeni, ili oštećeni i teško čitljivi. Četvrti srednjovjekovni neautorski dokument slavonske pismenosti, korpus je čudesa Sv. Ivana Kapistrana. Znanstveno istraživačka djelatnost povjesničara i filologa Stanka Andrića objavljena u knjizi *Čudesa sv. Ivana Kapistrana* ovjerila je taj književni korpus. Istraživani tekstualni materijal, dakako, istovremeno je i talijanska i slavonska, odnosno hrvatska baština. A kao i velik dio humanizma europskoga srednjovjekovlja pisan je latinskim »europskim materinjem jezikom« (S. Marijanović).

Srednjovjekovna književnost (prema R. Katičiću samo ono pisano!) u Slavoniji ima dva svoja potkorpusa, neautorske i autorske tekstove, ispisivane glagoljicom ili latinicom odnosno latinskim ili hrvatskim jezikom.

Kada je riječ o neautorskim tekstovima, onda su to različiti fragmenti zapisa u kamenu, potom dokumenti, isprave i sl.

Slavonska književnost XVIII. stoljeća korpus je složenoga žanrovskog sustava. Riječ je o katehetičnim knjigama, molitvenicama, spjevovima (hagiografskim, ratničkim, satirološkim), dramskim prikazanjima, školskim dramama, prigodnicama (pjesmama, govorima, recitalima), uvezanim u žanrovski sustav primarnoga i vjerskog prosvjetiteljstva, kasnobaroknih i rokokoovskih te klasicističnih i predromantičarskih tendencija. Ta poetička istovremenost i žanrovska hibridnost slavonski je strategijski književni specifikum.

PREMA GRADU

Tragovi se nastanjivanja slavonskoga prostora mogu pratiti u kontinuitetu od ranoga kamenog doba. Među brojnim arheološkim nalazištima s ovoga prostora izdvaja se lokalitet Vučedol s tragovima eneolitske kulture. Začeci se razvoja urbaniteta bilježe u doba rimske vladavine. U I. stoljeću razvija značajno urbano središte Marsonija o čijem postojanju svjedoči diploma, carski dekret iz I. stoljeća, prvi pisani spomen antičkoga grada na mjestu današnjega Broda. Na mjestu današnje Požege u rimsko je doba bilo naselje Incerum, vodeće naselje Vallis aureae u sklopu rimske Panonije, o čemu svje-

doči poznati Antoninov itinerar. Osijek kao rimska Mursa početkom II. stoljeća doživljava veliki procvat, postavši jedno od najznačajnijih obrtničkih, trgovačkih i kulturnih središta Donje Panonije s cjelokupnom infrastrukturom velikih rimskih gradova. Na području Đakova Rimljani izgrađuju putnu postaju Certissa. U II. stoljeću Vinkovci, rimske Cibalae dobivaju status grada. U vukovarskom je kraju značajan rimski lokalitet pogranična konjička utvrda Cuccium (Ilok).

Selidbe naroda i avarsko-slavenska ekspanzija od VI. stoljeća nadalje dovele su do velikih promjena. Prostor je Slavonije bio poprištem borba mnogih moćnih država. Iščezavaju tragovi rimske civilizacije, a srednji vijek ostavlja niz gradova i formiranih naselja. Ime Osijek pojavljuje se u povijesnim dokumentima prvi put 1196. godine u ispravi kralja Emerika u mađarskome obliku Ezek. Počeci današnjega Vukovara sežu u prvu polovinu X. stoljeća kada je zabilježeno da su Mađari opljačkali tvrđavu Vukovo, a Vukovar se u pisanim dokumentima spominje početkom XIII. stoljeća kao Volko, Walk, Wolkov. Požega se 1227. godine spominje kao Castrum de Posega. U srednjovjekovnim se izvorima Brod pod svojim imenom pojavljuje 1244. godine u darovnici hrvatsko-ugarskoga kralja Bele IV. kao Broid. Iz iste godine potječe pisana zabilježba imena Đakovo u obliku predium Dyacon, također u darovnici kralja Bele IV. Prvi pisani spomen Iloka potječe iz 1267. godine pod imenom Vjlak i Wylok. Vinkovci se u dokumentima spominju kao Palina, zatim Sveti Ilija te napokon 1483. godine u obliku Wynkovacz. U pisanim se spomenicima Županja prvi put javlja na Merkatorovoj karti 1554. gdje je zabilježena kao Županje Blato.

... s likovnog je stajališta naročito zanimljivo 11 primjeraka: kamen s klesarijom križa, reljef životinjske glave, sedam reljefa ljudskih glava, što sve čuva Muzej u Požegi... rudinski materijal zasad predstavlja najbogatiju skupinu na temu romaničke plastike kontinentalne Hrvatske... (A. Horvat, 1962)

1.1. SLAVONIJA U SREDNJEM VIJEKU I POD TURCIMA: OSNOVNI POVIJESNI OBRISI

Srednjovjekovno razdoblje slavonske povijesti ostavilo je danas teško uočljive tragove. Kasnija stoljeća gotovo su ga u potpunosti izbrisala. Tek nekoliko sačuvanih građevina, uglavnom crkava, pokoja okrnjena kamena skulptura ili nadgrobna ploča, zaboravljene ruševine nekadašnjih utvrda i samostana — to je uglavnom sve što se u Slavoniji može vidjeti od njezina srednjovjekovlja. No, tome se moraju pridodati nalazi arheoloških iskapanja kao i prilično brojni i raznovrsni sačuvani dokumenti što su nastali na ovom području, a danas su u Zagrebu, Budimpešti, Vatikanu. U razdoblju od kasnoantičkih seoba narodâ pa do praga XII. stoljeća o slavonskom prostoru znamo vrlo malo.

Iz VII. i VIII. stoljeća, kada su Avari gospodarili panonskom nizinom, potječu nalazi avaro-slavenske kulture iz okolice Požege i Vinokovaca. Pošto su uništili avarski kaganat, Franci su na početku IX. stoljeća zakratko protegnuli svoju moć sve do Srijema. Dok je zapadni dio Slavonije bio u krugu utjecaja slavenskih kneževina pod franačkim vrhovništvom i u vjerojatnim vezama s hrvatskim kraljevstvom, dotle je istok Slavonije i Srijem prolazio kroz smjenu bugarske, bizantske i mađarske premoći. Potkraj XI. stoljeća Ugarsko je kraljevstvo bilo dovoljno jako da protegne svoju vlast ne samo u međurječje Drave i Save, nego i na dotad samostalnu Hrvatsku, koja je uz određene povlastice priznala vrhovništvo Arpadovića. Od tada pa do turskog osvajanja u XVI. stoljeću Slavonija je dio Ugarsko-hrvatskog kraljevstva.

Uz slavensku (hrvatsku) većinu, u Slavoniji je živjelo mnogo Mađara, osobito u Podunavlju. S vremenom su se tu oblikovala administrativna područja, županije, od kojih su četiri imale središta na prostoru koji danas zovemo Slavonijom i Srijemom (virovitička, požeška, vukovarska i srijemska), a dvjema su središta bila izvan tog prostora (baranjska i križevačka). U crkvenom pogledu, najveći dio ovog prostora

Srednjovjekovni kameni nadgrobni spomenik Filipa Korogyia iz 1394. godine. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

pripadao je pečuškoj biskupiji; zapadni krajevi spadali su u zagrebačku, a glavčina Srijema u kaločku nadbiskupiju. U XIII. stoljeću nastupile su promjene u crkvenoj organizaciji: obnovljena je srijemska biskupija (1229), a sjedište bosanske premješteno je u Đakovo (oko 1250) te joj je pripao i dio slavonske Posavine. Osim đakovačkog, u Slavoniji se tada nalazio još jedan kaptol, nedaleko od Požege. Upravo je u ta dva kaptola, koji su kao »vjero-dostojna mjesta« posredovali u izvršavanju sudskih odluka, nastao najveći dio ovdašnjih srednjovjekovnih dokumenata. Istodobno je na tom prostoru ustrojeno na desetke samostana različitih redova: najstariji su benediktinski (Bijela kod Daruvara, Rudina kod Požege, Nuštar, kao i više njih u Srijemu), a zastim slijede cistercitski (Kutjevo i Petrovaradin), kanonički (Vaška), templarski i ivanovački (Pakrac, Dopsin, Sveti Martin kod Našica), franjevački (Đakovo, Virovitica, Našice, Požega, Ilok, Šarengrad i drugi), dominikanski (Požega, Gorjani, Virovitica), augustinski (Ilok, Borovo), pavlinski (Dobra Kuća kod Daruvara, Špišić-Bukovica). Sa samostanima su bile povezane plemićke obitelji kao njihovi patroni koji su ih nadarivali zemljom, a zauzvrat su se u njima sahranjivali i bili pamćeni u liturgiji. Mnoge plemićke obitelji koje su ovdje imale svoje matične posjede igrale su važnu ulogu u političkom i crkvenom životu kraljevstva: spomenimo tek Gorjanske, Horvate, Alšanske, Korodske, Iločke, Berislaviće, Morovičke. Drukčije društvene prilike stvarale su se u nastajućim slavonskim gradovima, među kojima su po mnogim pokazateljima najvažniji bili Požega i Ilok, a slijedili su Virovitica, Našice, Osijek, Đakovo i drugi. Iz dokumenata znamo da je više stotina ovdašnjih osoba studiralo na inozemnim sveučilištima (Krakov, Beč, Prag, Padova, Bologna itd.), a oni su uglavnom potjecali iz gradova, samostana i kaptola.

Tursko osvajanje Slavonije, kao i okolnih područja, nije bilo iznenađan događaj nego krajnji ishod dugotrajnog procesa. Prve turske provale zbile su se potkraj XIV. stoljeća i cijelo XV. stoljeće proteklo je u znaku manje-više neposredne turske opasnosti. Primjerice, benediktinski samostan na Rudini bio je žrtvom jedne turske provale u požeški kraj. Turci su porušili ili oštetili zgrade te spalili samostanski arhiv, a s njim i pisma o crkvenim povlasticama. To znamo iz molbe papi Nikoli V. od 1. listopada 1450. da podijeli oprost onima koji pobožno posjete samostansku crkvu na Rudini i pomognu pri popravku i obnovi samostanskih građevina. Đakovački biskup Matija de Varda 1486. godine piše svome bratu da ga posjeti za Božić, jer da su Osmanlije već na bosanskoj strani Save pa strahuje da ga u budućnosti možda više neće moći ugostiti u svojoj biskupskoj kuriji.

SVETI IVAN KAPISTRAN

Pobjeditelj Turakah kod Biograda

godine 1456

PUČKI EP U 17 PJEVANJAH

S USPOMENOM PETSTOLJETNICE MU

proslavljene

u Hloku gradu 23 Listopada godine 1885

stijevao

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC

Opat sv. Dimastra srijemskoga, Zupnik Petrovaradin-grada i pohrabitih Franjevacah
rodo-drzave Kapistranske

U NOVOM SADU

Stampanija D-ra Pavlovića i Jocića 1892

Ilija Okrugić — Srijemac bijaše plodan dramski pisac ističući se posebice u žanru pučkog igrokaza. Na pozornicu je u najboljim svojim stranicama doveo specifičan seoski svijet, žitelje na granicama država i vjera, nacionalnosti i jezika, i u pojedinim ih prizorima opisao vješto i vjerno. (N. Batušić, 1994)

Poslije osvajanja Beograda (1521) i naročito pobjede kod Mohača (1526), Osmanlije su postupno, u naletima, osvajali Slavoniju tijekom više godina. Posljednji veći grad, Virovitica, pao je u njihovu vlast 1552. Upravo je zapadna granica turskog osvajanja u međurječju Drave i Save odredila i tradicionalnu granicu novovjekovnog pojma »Slavonija«. U Slavoniji i Srijemu Turci su ustrojili tri sandžaka (pakračko-cernički, požeški i srijemski), a kako je to bio pogranični kraj prema habsburškim zemljama, u njemu su boravile jake vojne posade organizirane u neku vrstu »vojne krajine«, tzv. *serhat*. Velik dio stanovništva, osobito u gradovima, prešao je na islam, ali je odnos prema kršćanima, osobito u kasnijem razdoblju, bio blaži nego u drugim, istočnijim dijelovima Osmanskog Carstva. Ipak, svaki pokušaj ustanka ili pomaganja kršćanskim vojnim pohodima okrutno je ugušivan. Duhovnu brigu o katoličkom puku vodili su uglavnom franjevci, a brojni vizitatori i drugi putopisci opisali su stanje u Slavoniji toga doba. Poznati osmanlijski povjesničar Mustafa Âlî (1541-1599) posjetio je Požegu i opisao njezina dizdara Hadži Mehmed-agu, rođenog u Galileji, koji se obogatio trgovinom kestenima s brda oko Požege. Za vrijeme Osmanlija porasla je važnost Osijeka. Ondje je 1566. sagrađen drveni pontonski most preko Drave i produžen na stupovima preko močvara na lijevoj obali sve do gradića Darde (što znači da je bio dug oko 7 km). To je Osijeku pribavilo važnu prometnu i trgovačku ulogu. Putopisac Atanzije Georgiceo, koji je također opisao veliki most, zapisao je 1626. da Osijek ima 8 džamija. Izvan unutar-njeg grada, koji se podudarao s današnjom Tvrdom, ležalo je predgrađe (palanka) i veliko sajmište gdje se održavao osječki *panadur*, koji putopisci sa zanimanjem opisuju: »Ovoga dana (2. svibnja) započinu sajam, što ga oni nazivaju *panagyur*, pa traje punih osam dana (...). Tada trgovci, bili oni Turci ili kršćani, sagrade zgradice od čvrstih dasaka. Do njih sprijeda i straga vode mnoge staze, pa zato izgledaju kao kakav novi grad u ravnici izvan zidova grada Osika« (piše isusovac Bartol Kašić, oko 1620). Prema spomenutom Georgiceu, Đako-

ŽIVOT BARTOLA KAŠIĆA

PRIJEVOD
DR. STJEPAN SRŠAN

U Kašića se usprkos preferiranju sadržaja javnoga dijela njegova života i usprkos izboru trećeg lica pripovijedanja izrazito osjeća autobiografski interes, i to onaj koji smjera na biografsko-kronikalnu, apologetsku a ne konfesionalnu liniju autobiografije. Kašić želi ispriopovijedati svoj život s namjerom da drugi saznaju kakav je život on živio: drugi nisu Bog, već povijesni suvremenici i budući naraštaji. (A. Zlatar, 1998)

vo je tada imalo četiri džamije i »oko tvrđave prekrasne vrtove«. Današnja župna crkva Svih Svetih u Đakovu zapravo je turska džamija kojoj je u XVIII. stoljeću dograđeno pročelje sa zvonikom. U Vukovaru se nalazila *tekija* i svratište koje je osnovao neki hindi-baba; u tom je gradu osmanlijski putopisac Evlija Čelebi vidio 1663. neobičan minaret sa satom i zvonom. Ilok je bio središte srijemskog sandžaka; u njemu je sačuvan *hamam* (kupelj) i jedno *turbe* (mauzolej).

Najava skorog oslobođenja Slavonije bio je pohod hrvatskog bana Nikole Zrinskog 1664. godine, u kojem je spaljen čuveni turski most kod Osijeka. Dvadeset godina kasnije započeo je veliki protuturski rat i oslobađanje Slavonije. Najprije je oslobođena Virovitica, koja je najkraće ostala pod osmanlijskom vlašću (1552-1684). U oslobađanju Požege i okolice istaknuo se kao narodni vojskovođa franjevac Luka Ibrišimović. Kraj turskog razdoblja u povijesti Slavonije zapečatila je 1691. pobjeda kod Slankamena pod zapovjedništvom Ludwiga Badenskog.

2. SREDNJOVJEKOVNA PISMENOST

2.1. GLAGOLJAŠTVO, LATINICA

Hrvatska srednjovjekovna povijest uključuje u svoje sastavnice i Slavoniju koja u to vrijeme doživljava veći rast i razvoj, ne samo u primarno civilizacijskome, nego i u kulturnome smislu.

Za vrijeme Tomislavove vladavine oblikuju se buduće hrvatske pokrajine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija. Počeci pismenosti u Hrvata vezani su za pojavu glagoljice i njezinu rasprostranjenost prije svega u Istri, Dalmaciji, Hrvatskome primorju i na otocima, ali njezini tragovi vode i u unutrašnjost Hrvatske, u Slavoniju. Istraživanja glagoljice u Slavoniji započela su još u XIX. stoljeću, da bi u XX. stoljeću ponovno privukla znatnu pozornost. Filolozi, jezikoslovci, književni povijesničari ponajviše se oslanjaju na otkriće glagoljskih natpisa na crkvi Svetoga Dimitrija u Brodskom Drenovcu, mjestu između Slavonskoga Broda i Požege. O *glagoljskoj Slavoniji* (ovdje naziv »glagoljska Slavonija« znači postojanje glagoljice na današnjem području Slavonije; u srednjem je vijeku pojam *glagoljske Slavonije* obuhvaćao područje od sjeverne Dalmacije, Hrvatskoga primorja, Like, Krbave, Kupe, Krke, Cresa, Lošinja, Raba, Dugoga Otoka, Pašmana, zadarskoga područja i Istre) govore i ruševine romaničkog benediktinskog samostana Svetoga Mihovila u Rudini, nedaleko od Požege, čije nalazište otkriva nekoliko spomenika pisanih glagoljicom, hrvatskom ćirilicom i latinicom, nastalih između XI. i XII. stoljeća. U Subockoj, mjestu između Lipovljana i Novske, pronađen je glagoljski natpis s točno datiranom godinom 1095. Nadgrobni natpis koji do danas nažalost nije sačuvan bio je sljedećeg sadržaja: »počiva Bu(di)mir sin (Pri)bibla«. Riječ je o natpisu starijem od Bašćanske ploče. U tome bi kontekstu mogla biti zanimljiva razmišljanja J. Bratulića o tome da je Zvonimir, namjesnik Slovinja (Slavonije) na ovim prostorima, upoznao glagoljicu. To je bilo svakako prije 1077. godine, jer to je godina njegove smrti. Kada se govori o tragovima srednjovjekovne pismenosti u Slavoniji uputno je navesti i mišljenje E. Hercigonje o Bašćanskoj ploči: »...Ono što toj kraljevskoj darovnici daje jednu dodatnu vrijednost jest i to što bašćanski kameni kartular iskazuje raspoloženje, pozitivan odnos hrvatskoga vladara,

bivšeg vladara Slavonije, dakle iz sjevernog, panonskog prostora, prema glagoljaštvu. A to onda može biti i podatak relevantan za ocjenu tadašnje proširenosti glagoljice u nas.«

Od svih romaničkih benediktinskih opatija između Save, Drave i Dunava, najznačajnija je opatija Svetoga Mihovila — Rudina (1210-1534), iznad sela Čečavca. Rudina se prvi put spominje 1210. godine, ali ne kao samostan, nego kao mjesto kroz koje prolazi cesta. Samostan se spominje 1279. godine kada opat Juraj zamjenjuje neke zemlje s potomcima bosanskoga bana Borića. Od nekadašnje opatije ostali su bogati fragmenti. Raskošno utvrđeni romaničko-gotički samostanski kompleks uključuje trobrodnu baziliku (14x8 m) s tri polukružne apside, popločeni kluatar (12x2 m) s cisternom i kamenim bunarom koji su zatvarali okolne prostorije (sakristiju, kapitulske dvorane, kuhinju i blagovaonice). Samostanska crkva Svetog Mihovila Arkandela bila je ukrašena freskama i skulpturalnim kamenim elementima. Prvi su na Rudinu upozorili Đ. Szabo i J. Kempf 1906. godine kada su u Požegu donijeli prve nalaze iz nje. Danas kolekcija sadrži poznate kamene rudinske glave, bradate, brkate i golobrade. Osim ljudskih glava, pronađene su i tri cjelovite ljudske figure.

Uz bogatu zbirku plastike, Rudina se odlikuje zanimljivim i raznolikim natpisima. Uz nekoliko nadgrobnih na latinskome jeziku, pronađeni su natpisi i na glagoljici i hrvatskoj ćirilici. Od pisanih tekstova rudinska zbirka donosi:

1. Klesanac u obliku krova na dvije vode s natpisom. Sastoji se od triju dijelova koji se spajaju. U presjeku je koncipiran kao obrnuto nepravilno slovo V. Vanjske su strane strme, u dnu prelomljene i finije obrađene. U gornjem je dijelu po cijeloj dužini prednje strane natpis:

HIC IACET GV KI SCLAVVS FLII ORGI NI

Riječ je o poklopcu sarkofaga s kraja XII. stoljeća s Rudina. Njegove mjere su: 40x135x34 cm.

2. Klesanac s natpisom *čtvorinasto* oblikovan sastavljen od dvaju ulomaka koji se spajaju. Nedostaje mu jedan ugao. S gornje strane ima kružni otvor koji je izvana obrubljen plitkim kružnim žlijebom. Na prednjoj je strani natpis omeđen dvama križevima: † BRAT IAN †

Još je 1962. godine Andela Horvat prema tipu slova zaključila kako natpis potječe iz vremena oko 1200. godine, te je istaknula da kamen »dobiva na izuzetnom značenju jer u doba kada vlada opći latinitet na području Slavonije srednjega vijeka on najavljuje nacionalni jezik pisan

latinicom«. Prema kazivanju R. Katičića to je »koliko se do sada zna, najstariji hrvatski tekst s područja između Save i Drave. Ujedno je to najstariji spomenik koji svjedoči o upotrebi latinice, za pisanje hrvatskih tekstova, koja inače počinje tek u 14. stoljeću u prostoru oko Šibenika.« Mjere su mu: 17x35x34 cm.

3. Ulomak kamena s uklesanim napisom na čeonj plohi: (C)IA i ispod PR. Solidna je tehnika izrade slova. Značenje natpisa nije poznato, a natpis potječe s Rudine iz XII-XIII. stoljeća. Njegove mjere su: 26x27x26 cm.
4. Kameni ulomak vrlo nepravilna oblika i veoma grubo građen s natpisom. Na čeonj su plohi u dva reda uklesana slova: N(A) i DE. Značenje nije poznato, a natpis potječe s Rudine. Njegove mjere su: 47x35x16 cm.
5. Ulomak kamena s natpisom kojemu se sa svake strane vide tragovi loma. Čeona je ploha glatko obrađena i u donjoj je polovici natpis od glagoljskih slova s križem na kraju. Značenje slova još nije jasno. Ulomak je, možda, dio nadgrobnog spomenika. Potječe s Rudine iz XII-XIII. stoljeća. Natpisna ploha ima dimenzije 37x9 cm. Natpis je nađen u Jeminovcu 1964. godine.
6. Ulomak opeke s glagoljskim natpisom četveroslovom, pronađen 1955. godine. Valentin Putanec natpis je pročitao kao: Č. R. I. Z. što daje brojnu vrijednost 1129. Prema Zlatku Uzelcu Schwendenmannu to je možda godina izgradnje samostana. »Četiri glagoljska znaka utisnuta iza malog križa na jednoj srednjovjekovnoj opeci jedini je, ne sasvim uvažen, trag o postojanju glagoljske pismenosti u međurječju Save i Drave, na tlu srednjovjekovne Slavonije«. Ovaj skromni nalaz, potpuno izdvojen iz primorskoga pojasa glagoljice ostatak je utvrđene srednjovjekovne benediktinske opatije Rudina. Opeka s glagoljskim natpisom iz XI-XII. stoljeća. Mjere: 6x10x14 cm. Zbirka potvrđuje da je Rudina »najbogatija skupina romaničke plastike kontinentalne Hrvatske«.

U Brodskome Drenovcu, selu udaljenom 30 km sjeverozapadno od Slavonkoga Broda, nalazi se ranogotička barokizirana crkva Svetog Dimitrija, poznata i pod imenom crkva Svetog Demetrija. Crkva je sagrađena krajem XIV. i početkom XV. stoljeća. Riječ je o jednobrodnoj građevini s poligonalnim nadsvedenim svetištem. Potkraj XV. i početkom XVI. stoljeća crkva je skoro izgorjela. Za vrijeme turskih osvajanja dozidana je nad poligonalnim svetištem kula s trima otvorima pa se čini poput strelice, te je crkva nalikovala tvrđavi i imala obrambenu ulogu. Nakon turske opasnosti, u XVIII. st.

crkva je preuređena, barokizirana. Tada je dobila baldahinasti svod, novu krovnu konstrukciju, ispred nje je dozidan zvonik čime je poprimila svoj konačni oblik. Crkva Svetog Dimitrija potvrđuje činjenicu da se glagoljaštvo i glagoljica javljaju i na području Slavonije. Naime, tijekom restauracije crkve koja je počela 1989, a završena 1992. godine, otkriveni su glagoljski i ćiriljski natpisi. Urezani tekstovi nađeni su na nekoliko mjesta u crkvi i izvan nje. Pretpostavlja se da je riječ o pismu koje je u brodski kraj došlo iz Bosne.

Opis i rekonstrukcija bi mogli teći na sljedeći način (usp. M. Lukić): S lijeve i desne strane ulaznih vrata u visini 178 cm položena su četiri kamena bloka na koje se naslanja luk što se diže nad vratima.

S lijeve je strane kameni blok dimenzija 33 cm širine x 45 cm dužine, uglavnom ispisan glagoljskim slovima pa se čini da je riječ o cjelovitu, smislenu tekstu. Glagoljski su grafiti ugrebani u kamen nekim oštrim materijalom-predmetom vrlo plitko, a blok je oštećen i mjestimičnim nanosom žbuke što je vjerojatno nastalo prilikom obnove crkve. Tekst na kamenu je po svemu sudeći podijeljen u 7 redaka nejednake dužine, a oblici su slova arhaični. Autor teksta oblik slova prilagođuje podlozi na kojoj ih ispisuje kao i materijalu kojim piše, tako da sva slova nisu jednake veličine, što je moglo biti uzrokovano i lošom procjenom raspoloživoga prostora za pisanje. Autor je vjerojatno poznavao oba glagoljska sustava, te odabirao kako će koje slovo oblikovati znajući da ima izbor. Primjerice, slovo je d u 3. retku oblo, kao i jat koji se jasno razabire u 4. i 7. retku, a za ostale bi se prepoznatljive grafeme moglo reći da prate uglate oblike: r, i, n, o, v, 3. redak, e, 4. redak, i, 5. redak, b, 6. redak i, ć/č, 7. redak. Dok su slova u prvom i drugom retku teško raspoznatljiva, u trećem se i četvrtom već jasno čita:

3. d r i n o v

4. c?...e

Nije jasno je li u pitanju očekivani znak za poluglas što upućuje na naziv lokaliteta, mjesta u kojemu se nalazi crkva — Drenovac.

Peti, šesti i sedmi redak skraćeni su bar za jedno slovno mjesto, a posve su prepoznatljivi grafemi sljedeći:

5.... i.....

6. b....

7. e i ć/č +

Nije posve jasno radi li se o grafemu ć ili o č. Naime, koliko se može razabrati, između dvije paralelne crte gornjega dijela slova povučena je okomica kroz sredinu, što daje slovo č (čr6v6), dok bismo prema logici na tom mjestu očekivali ć, jer bismo u kombinaciji s prethodnim mu i dobili dočetak

— ić, a to bi nas onda moglo navesti na pomisao da se spominje autorsko lice — pisar. Moguće je i da ih pisar, ne znajući njihovu pravu funkciju u jeziku, zamjenjuje.

Kraj je teksta označen znakom križa, a na desnoj strani (na prostoru koji je nastao skraćivanjem redaka teksta) vidljiva su i dva velika znaka križa u kombinaciji s trokutom na gornjem dijelu (to je znak Krista i svetoga Trojstva).

Na kamenu su tako ujedinjeni slovni i pikturalni grafiti u jedinstvenu poruku.

Pretpostavka da je pismo došlo iz Bosne pravda se u ovom slučaju *nepismenim* razlozima, to jest postojanjem velikog broja pikturalnih grafita na zidovima crkve koji su karakteristični za srednjovjekovne bosanske nadgrobne spomenike; nije zanemarivo ni to da je crkvena uprava u Bosni — ovim kra-

Život slavenskog doseljenika na području Brodskog Drenovca datira od najtamnijih vremena migracija. U samom je mjestu otkriveno značajno nalazište avaro-slavenske kulture osmog stoljeća (ranosrednjovjekovno groblje), ali su i Avari i Slaveni samo slijedili lokaciju prethistorijskog čovjeka. (V. Gvozdanović, 1971)

jem upravljaju bosanski biskupi. Nakon pada Bosne 1463. godine dio je stanovništva prognan u Slavoniju. Stanovništvo je sa sobom nosilo i pismo, o čemu svjedoči upravo crkva Svetog Dimitrija. U unutrašnjosti crkve, na freski s prikazom Blažene Djevice Marije na sjevernom zidu, također se nalazi tekst ispisan glagoljicom. Na kamenoj sediliji ugrađenoj u jugoistočni zid nalaze se ugrebani grafiti — primjeri glagoljskih ligatura. Detaljnom bi se analizom pronašlo još takvih mjesta, ali i ova otkrivena govore da se glagoljalo i u Slavoniji, te da se može govoriti o kulturi pisanja, slavenskoj (hrvatskoj) na slavonskome prostoru (M. Lukić). Postoji, naime, i latinsko pisanje o kojemu ne samo da se može govoriti, nego je bilo i sustavno i relativno obilno. Treba još otkriti, pa i u samom Drenovcu, je li riječ o grafitima ili o cjelovitim misaonim porukama.

Ustaljena je književno-povijesna činjenica da je glagoljaštvo bilo rasprostranjeno u Istri, Hrvatskome primorju, na kvarnerskim otocima, u Lici, Dalmaciji i sjevernoj Hrvatskoj sve do Ozlja i Karlovca. Toj se tvrdnji pridodaje i glagoljaštvo u Slavoniji. Iako potvrde o počecima pismenosti u Slavoniji nisu brojne, one ipak potvrđuju kontinuitet pisane riječi i na ovim prostorima.

2.2. ČUDESNA IVANA KAPISTRANA

Za proučavanje slavonske povijesne i književne baštine važan je niz povijesnih dokumenata iz XV. stoljeća nazvan *Čudesna Ivana Kapistrana*. Nastajao je od oko 1460. do oko 1520. godine u Iloku latinskim jezikom i pismom. Gospodar Iloka Nikola Iločki, kako bi popularizirao svoje mjesto i primamio u njega hodočasnike, raširio je glasine o čudesnim ozdravljenjima nad grobom sveca Ivana Kapistrana u Iloku. Nikola Iločki autor je epitafa hvalospjeva tome svecu. *Čudesna* imaju elemente srednjovjekovnoga diplomatskog teksta: nakon uobičajene invokacije, pripovijeda se o tome što je utjecalo na njegovo objavljivanje, a potom se navode imena svjedoka istinitoga kazivanja. Traži se pokretanje postupka beatifikacije. Tekst završava napomenom da je isprava pokazana svjedocima, te da vjerodostojnost isprave potvrđuje i pečat. Čudesna su se događala u svečevoj kapelici.

Najstarija zbirka *Čudesna Ivana Kapistrana* sastavljena je u razdoblju od 1458. do 1460. godine. Izvorni tekst nalazi se u napuljskoj Nacionalnoj biblioteci, a kopija u pariškoj Nacionalnoj biblioteci. U toj je zbirci popisano 188 čuda, a kad se zbroje sve zbirke, riječ je o 525 različitih priča o čudesima u Iloku s više od tisuću tekstualnih verzija.

Čudesna donose, na primjer, priču o smrti plemića Ivana Hagymasa koji je preminuo nakon duge bolesti. Njegova se majka zavjetovala da će hodočastiti na svečevo svetište ako mladić oživi. Čudo se zaista i dogodilo: mladić je oživio i tehnikom *analeptičnog* pripovijedanja priča o svojem iskustvu na granici života i smrti. Priča je trebala odgojno djelovati; uskršli bi mladić nakon povratka u život popravio svoje ponašanje.

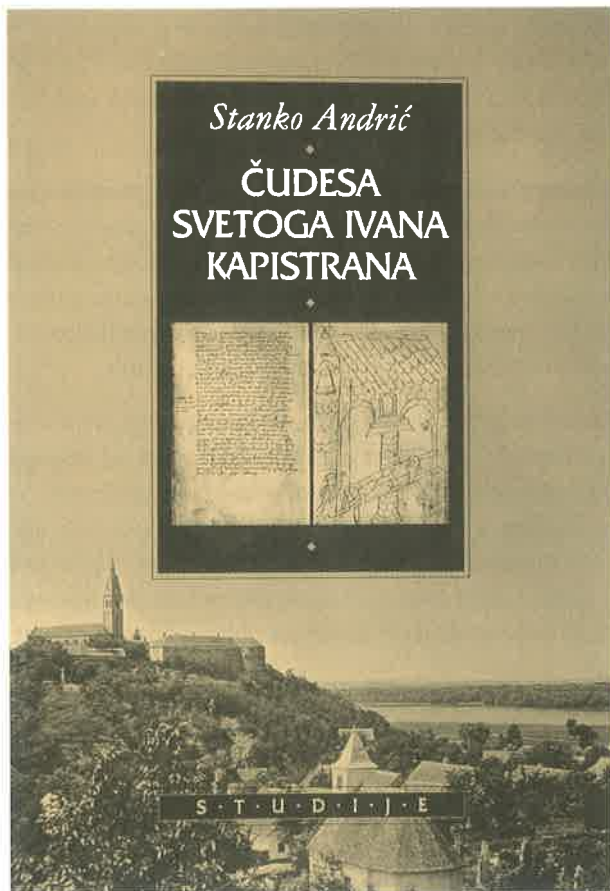
Mnogi su se zavjetovali da će do kraja svojega života vjerno služiti tome svecu. Tako se, na primjer, jedan čovjek spašen od utapanja zavjetovao da će se pokrstiti i postati svečev vječni sluga. Funkcija je svih čudesna promicanje štovanja svetaca i širenje vjere u narodu. Čudesna su učinkovito sredstvo suzbijanja poganskih običaja, krivovjernog učenja i praznovjerja. Nisu samo bila u službi Crkve nego su i pozitivno psihološki djelovala na optimizam ljudi jer su pokazivala da je pozitivan obrat u životu ipak moguć. Čudesna su pružala dodatnu nadu i sigurnost, ona su ublažavala kako tjelesne tako i duhovne bolove. *Čudesna Ivana Kapistrana* daju nam i socio-kulturološku sliku Iloka i cijele Slavonije u srednjem vijeku. Navode se brojni toponimi od kojih se neki tada prvi put spominju (Achia — današnji Šaregrad, Erdeud — današnji Erdut, Satha — današnji Sotin, Nemethy — današnji Nijemci, Hagmas — današnji Aljmaš, Peterh — današnje Baranjsko Petrovo Selo). U *Čudesima* se spominju i brojna prezimena od koji su najčešća mađarska, po-

tom i hrvatska (Erdödi, Ohayos, Saghyos, Savoly, Tegles). Iz tih se podataka može iščitati i etnička slika srednjovjekovne Slavonije. Brojna su prezimena bila davana prema svecima, poput prezimena: Martinus, Petrus, Jacobus, Anna, Thomas, Paulus, Demetrius...

Zanimljiva su spominjanja poznatih povijesnih ličnosti XV. stoljeća: hrvatsko-ugarskoga kralja Ladislava V, Matije Korvina, pape Kaliksta III, kardinala Ivana Carvajala, Ivana Hunjadija i brojnih drugih. Povod *Čudesima* iznenadna su čudotvorna ozdravljenja od tuberkuloze, gihta, angine, groznice, reume, epilepsije, krvarenja, neuroza, raznih karcinoma.

Čudesu Ivana Kapistrana kulturni su, književno-jezični i povijesno-pravni dokument o prilikama i događajima u srednjovjekovnoj Slavoniji.

Monografija *Čudesu svetoga Ivana Kapistrana* prati kronološku nit svečeva života, zaustavlja se poslije smrti te klasificira i tumači čudesu učinjena u pravom vremenu svetačke djelatnosti — post mortem (...) Grupirajući Kapistranova čudesu prema načinu njihove proizvodnje i/ili statusu fikcionalnosti događaja, Andrić dolazi do sedmeročlane ljestvice koja prikazuje priličan stupanj disparatnosti čuda... (A. Zlatar, 2000)

2.3. ILOČKI STATUT

Najstarijim pisanim izvorima u Slavoniji pripada i povijesni dokument *Statut grada Iloka* (1525). Riječ je o značajnome srednjovjekovnom spomeniku kulture s našega područja. Korvinova era u Srijemu doživljuje puni uspon za vladavine potomka bosanskoga kralja Nikole Iločkoga, njegova sina Lovre, koji se više ne naziva kraljem nego vojvodom. *Statut grada Iloka* nastao je iz praktične potrebe da se gradska autonomija zaštiti od samovolje plemića. Pisan je na latinskome jeziku. Statut započinje Kraljevskim odobrenjem u kojem se navodi razlog i potreba pisanja Statuta: »Ta ni jedan grad niti država neće dugo biti sretni ako u njima nastane nered i ako im se oduzmu zakoni. Korisno je, stoga, da svaki grad ima svoja prava, običaje i prikladne zakone koji će građanima biti po volji i osobito im služiti u korist.« Statut su kralju predali tadašnji uglednici grada Iloka: »razboriti i obzirni sudac Stjepan Tot i prisežnici Nikola Lengjel, Klement Nag i Stjepan Matus, građani našega grada Iloka u Županiji vukovarskoj (de Walko)«. Slijedi sadržaj Statuta koji je podijeljen u pet knjiga. Knjiga I. podijeljena je na 50 poglavlja. Ona je najzanimljivija jer je zapravo skup povlastica koje je gradu dao Nikola Iločki 1453, pa tako zaista odražava lokalne gradske prilike. Svako je poglavlje naslovljeno, a nakon naslova slijedi sadržaj prava koje se ozakonjuje. Knjiga II. sadrži 23 poglavlja, Knjiga III. 74, Knjiga IV. 21 poglavlje, a Knjiga V. 28 poglavlja. Samo je prva knjiga originalna (S. Andrić), dok su ostale četiri prepisane iz ranijih *Statuta slobodnih kraljevskih gradova* u Ugarskoj. Na kraju se donosi zahvala onima koji su pomogli pri sastavljanju *Statuta*. *Statut* je prihvaćen i odobren kao skupina zakona, prava i običaja s trajnom važnošću i zaštitom.

Kada je riječ o latinskoj pismenosti, prema naznakama S. Andrića, vidi se da u srednjem vijeku u Slavoniji i Srijemu nije bilo lokalne produkcije većih tekstova poput kronika ili ljetopisa, ili se barem za nju ne zna. Ipak, neke kasnosrednjovjekovne i renesansne ugarske kronike sadrže značajne ulomke koji izravno govore o događajima i prilikama na slavonsko-srijemskom prostoru. Primjerice, Ivan Thuroczy (Johannes de Thurocz) u svojem djelu

Statut je prvenstveno izvor pravne naravi iz kojeg se može upoznati pravni sustav srednjovjekovnog Iloka, Slavonije i Ugarske. Pored toga, *Statut* pruža obilje informacija o svakodnevnom životu, te je značajan izvor za poznavanje društvenih odnosa u srednjovjekovnom gradu. (D. Vitek, 2001)

Nadgrobna ploča s imenom ELENA pronađena je u ostacima crkve na lokalitetu Čepin-Ovčara. Pretpostavlja se da potječe iz 14. ili 15. stoljeća. (M. Radić, 2002)

Chronica Hungarorum (1488) potanko opisuje gorjansku bitku i ostale događaje vezane uz sukob kralja Žigmunda Luksemburškog i pristaša braće Horvat potkraj XIV. stoljeća. Anonimna *Cronica fratrum minorum de observantia provinciae boznae et Hungariae* (prva polovica XVI. stoljeća) opisuje nadnaravne događaje koji su se zbili u dakovačkome franjevačkom samostanu 1415. godine (oživljavanje ondje sahranjenih ugarskih vojnika koji su poginuli na pohodu u Bosnu). Antonio Bonfini (Antonius de Bonfinis) u svojem djelu *Rerum ungaricarum decades* (konac XV. stoljeća) opisuje vojne akcije kralja Vladislava II. protiv vojvode Lovre Iločkoga i opsadu grada Iloka 1495. godine. Stjepan Brodarić (Stephanus Brodericus), u izvješću *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima* (1527), daje korografski opis Srijema i Podunavlja. O prilika u Podunavlju u vrijeme turskog napredovanja govori i Juraj Srijemac (Georgius Sirmiensis) u svojem djelu *Epistola de perdicione regni Hungarorum* (nastalome potkraj XV. i u prvoj polovici XVI. stoljeća).

Latinska pismenost Slavonije i Srijema u srednjem vijeku očitovale se u sustavnoj proizvodnji raznovrsnih dokumenata uglavnom pravnoga karaktera. Središta koja su stvarala takve dokumente bila su dosta brojna. To su ponajprije dvije biskupske kancelarije (srijemska i bosansko-dakovačka) i četiri

stolna kaptola (požeški, bosansko-dakovački te dva srijemska: banoštorski i svetoirenejski). Nadalje, to su mnogobrojni samostani: benediktinski (Bijela kod Daruvara, Rudina kod Požege, Nuštar, te više njih u Srijemu), cistercitski (Kutjevo i Petrovaradin), kanonički (Vaška), ivanovački i templarski (Pakrac, Dopsin, Sveti Martin kod Našica), franjevački (Virovitica, Požega, Ilok, Đakovo, i dr.), dominikanski (Gorjani, Požega, Virovitica), augustinjski (Ilok, Borovo) i pavlinski (Dobra Kuća kod Daruvara, Špišić-Bukovica). Dokumente su izdavali i pojedini velikaši, primjerice Iločki, Morovići, Korodski, Horvati i drugi, te obnašatelji upravnih služba kao što su župani (vukovski, srijemski, požeški, virovitički), te slavonski i mačvanski banovi. Napokon, dokumente su mogla izdavati i upravna tijela pojedinih gradova koji su ostvarili stanovitu autonomiju, primjerice Iloka ili Požege. Najbrojniji su dokumenti koji reguliraju zemljoposjedne odnose ili se tiču određenih sudskih parnica i sporova, najčešće uzrokovanih različitim nasilnim djelima. U takvim se slučajevima u postupak redovito uključuju i predstavnici viših razina vlasti, ponajprije službenici kraljevskoga dvora (dvorski sudac, palatin) ili sam kralj. Ako je riječ o specifično crkvenoj problematici, odgovarajuće dokumente može izdati Sveta Stolica ili nadležni biskup čije je sjedište izvan slavonskog područja (pečuški, zagrebački, kaločko-bački). Ponekad su izvorni dokumenti koji su nastali na slavonskom području sačuvani samo u prijepisu u okviru odgovora ili presuda tih viših instancija. Tako avinjonski papa Benedikt XII. 1337. godine nalaže opatima cistercitskih samostana u Zagrebu i Topuskom da provedu istragu u vezi sa samostanom u Kutjevu. Naime, kutjevački redovnik Nikola de Metis poslao mu je pismo u kojem se potužio na teške nepravilnosti u samostanu. Najprije su neki plemići silom nametnuli svojeg čovjeka za opata, čemu se Nikola usprotivio pa su ga rečeni plemići bacili u tamnicu, gdje je od silne hladnoće izgubio desnu nogu. Potom je nametnuti opat bio svrgnut i Nikola pušten iz tamnice, ali se ubrzo ponovila ista situacija: vizitatori cistercitskog generalnog kapitula poništili su izbor opata koji su bili obavili sami redovnici, te im nametnuli drugog kandidata, opet na nagovor nekih plemića. Novi se opat morao plemićima odužiti prepuštajući im samostanske posjede, zbog čega ga je nepomirljivi Nikola kritizirao pa ga je opat istjerao iz samostana. Iz tog nezavidnog položaja, pozivajući se na svoju sakatost, Nikola je od pape zatražio pravdu. Iz Kutjeva potječe i jedan od posve rijetkih ovdašnjih u pravome smislu samostanskih tekstova, koji nam prenose nešto od njihova autentičnoga duhovnog i intelektualnog ozračja. Radi se o svečanoj ispravi izdanoj u povodu ustoličenja novog opata, datiranoj in Gotho monasterio, na blagdan Svetog Stjepana Kralja 20. kolovoza 1460. godine. Tu se opisuje kako je franjevac Stjepan, sin Ivanov, iz Orahovice, jednoglasno izabran za »pravog

Lijepi su nadgrobni spomenici Nikole (+ oko godine 1476.) i sina mu Lovra Iločkog (+1524.) u crkvi franjevaca. Oba su od crvena mramora, majstorski izrađeni. Jedan i drugi nosi u naravnoj veličini likove dotičnih knezova u oklopu. (E. Laszowski, 1902)

pastira duša, zakonitog opata i duhovnog oca«. Slijedi kratko teološko razmatranje o važnosti valjanih prelata koji su biblijska svjetlost postavljena na svijećnjak (prema Mateju 5, 15 i naročito prema Luki 11, 33). Među srednjovjekovnim zapisima iz Slavonije i Srijema sačuvalo se i nekoliko oporuka, zanimljivih već i zbog samoga žanra, jer je u srednjovjekovnoj Slavoniji oporuka mnogo rjeđa nego na primjer u Dalmaciji, osobito među svjetovnim osobama. Možda je najzanimljivija takva oporuka ona Nikole Iločkoga, sastavljena 14. veljače 1471. godine u Nikolinoj kuriji u Orahovici, gradu u tadašnjoj Križevačkoj županiji. Pošto je ustvrdio da je »tijelom dođuše bolestan, ali duhom u svakom pogledu zdrav i netaknut«, Nikola se u oporuci ponajprije pobrinuo da svojem sinu Lovri, tada još maloljetnome, osigura neometano nasljeđivanje svojih dobara. Među mnoštvom često jednoličnih pravnih dokumenata, sačuvao se i poneki privatnijeg sadržaja. Tako na primjer đakovački biskup Matija de Varda 1486. godine piše svojem bratu da ga posjeti na Božić, jer da su Osmanlije već na bosanskoj strani Save pa strahuje da ga u budućnosti više neće moći ugostiti u svojoj biskupskoj kuriji.

2.4. JANUS PANNONIUS

»Pjesnik Ivan, sa Dunava zavičajnog«, JANUS PANNONIUS (1434-1472), autor epigrama i elegija, govornik, prevoditelj s grčkoga na latinski, ranorenesansni je humanist i latinist. Kada je 1980. godine objavljena prva dijakronijska panorama slavonskoga pjesništva *Slava Panonije* (V. Rem), u kojoj je osim izbora pjesama autora od XV. stoljeća do 1980. godine objavljen esejiistički nacrt za jedan mogući pristup pisanju povijesti slavonske književnosti, imenovana je naslovom jedne epigramatske pjesme »pjesnika Ivana, sa Dunava zavičajnog«. Dakako da spomenutome uvodnom eseju u panoramu slavonskoga pjesništva *Slava Panonije* nije bilo svrha ništa drugo do li naznačiti kronologijski prostor u kojemu je nastajao niz pjesama podnebnе refleksije, ali je započinjanje u naslovnome preklapanju s Janusom Pannoniusom osvjetlilo vrpca na kojoj se tka bijelo platno pet stoljeća slavonske književnosti. Iste je godine nastao i bio objavljen esej (J. Matanović) naslovljen *Potresni krik za životom*, koji u svojim poetologijskim skicama uočava tkanje bijeloga platna kao motiva, kao slikovne refleksije razvučene od Janusa Pannoniusa do Marijana Matijaševića i Dragutina Tadijanovića. Ta motivska veza (majka, platno, tkanje, stvaranje) jedan je od čestih toposa pjesništva u Slavoniji. Arhetip majke, roditeljice, kod Pannoniusa izgleda ovako:

*Zatim si čedo, mene,
mene u mekome naručju njihala;
U tvoje sam dojke gnjurio svojim usnama.*

U smrt majke Barbare, 1463.

Arhetip majke vrlo se brzo u kronologiji djetinjstva nastavlja na arhetip platna i majčinog tkanja-stvaranja, iza kojega će uslijediti i motiv sinovljeva odlaska-stvaranja.

*Što god si na tkanju svome i svome predenju
Zaslužila, sve si meni dala za učenje.*

U smrt majke Barbare, 1463.

Majčino se stvaranje zalaže za pjesnikovo. Motiv i arhetip tkanja ponavlja se u istoj pjesmi nekoliko stihova dalje, kada majka starica dolazi živjeti sa svojim sinom:

*Tu revna si svakog mi časa spremala radosti,
Čas drhtavom rukom tkala tkanje laneno.*

U smrt majke Barbare, 1463.

Jan Panonije Vitez
ELEGIJE
I EPIGRAMI

SLAVONICA

Barbarin sin bez imperijalnog patronimika u okruženju humanističke elite iz auzonijskih krajeva, kao barbar krotio ju je latinskim stihom. (...) Njegov svijet bio je antički, ali je bio pjesnik ravnoteže između sadašnjosti i prošlosti. (S. Marijanović, 1990)

Drugi motiv stvaranja, motiv *predenja*, pojavljuje se odmah iza tih stihova o tkanju. Naime, predenje se pojavljuje kao metafora predenja životne niti, odnosno približavanja majčine smrti. Tako je arhetipski lik majke složeno postavljen u metaforu stvaranja, zrcalno postavljen uz motive radanja i smrti.

Simbolično, motivski konkretno, pa strategijski domišljeno, dakle, u svim trima mogućnostima istovremeno, prepoznata je kulturna vrpca u svojoj tekstualnoj i povijesnoj dimenziji. Tekstura tkanja bijeloga platna postavila se kao onaj recepcijski prostor koji je privukao i dobio svoje pisce i čitatelje. Činjenica je da motivska veza između bijeloga platna, djetinjstva i lika majke istrajava pola tisućljeća u interesu pjesničkoga teksta autora koji potječu s otprilike istoga zavičajnoga prostora. To navodi ne samo na pomisao da kasniji autor poznaje onoga ranijega, nego i na zapažanje kako ta citatnost nije ostavila nikakvih uočljivih šavova koji bi sugerirali osjetniju drugotnost *starijega* materijala.

Janus Pannonius piše na latinskom, srednjovjekovnome europskom materinskom jeziku (S. Marijanović). Njegove pak stihove na hrvatski jezik prevodi ugledni pjesnik

metafizičke poezije Nikola Šop. To je iznimno značajan podatak, jer Šopov prevoditeljski autoritet jamči pouzdanost te neobične bliskosti, što se javlja iz stihova pjesnika Ivana. Naime, iz svih se pjesama Janusa Pannoniusa javlja posve prirodan, tečan jezik slika, događaja i spoznaja koji posve naliježe na iskustvo suvremenoga čitatelja, napose onoga koji traga za uvjerljivom metafizičkom mišlju, za jasnom spoznajnom gradacijom koja dovodi do kritične pojmovne apstrakcije. Pannonius svoje stihovne nizove ispituje s osobitom osjetljivošću za ritam svih vrsta. Njegove pjesme smjenjuju stanja intenziteta sa stanjima opuštanja i naracije, ili deskripcije, a zatim ponovno pojačavaju čitateljsku pozornost eruditskim, eklektičnim odjeljcima. Zanimljiva je i biografska Pannoniusova povijest, naime zanimljivo je kako je

potraga za njegovim imenom i njegovim izvanstihovnim identitetom zapravo imala svoje najjasnije razrješenje u samim stihovima. Kolikogod je načelno opravdano sumnjati u izvantekstualnu provjerljivost onoga što se tekstualno deskribira sa sugestijom izvantekstualna stanja, ipak je poetika humanizma ta koja upozorava da je autobiografičnost stalna točka lirike toga razdoblja (A. Zlatar). Janus Pannonius prvi je autorski književnik hrvatske književnosti na prostoru Panonije, a na tu činjenicu, kao na identitetnu zalihu koja konstituira subjekt u tekstu njegovih stihova, sam taj subjekt transparentno upozorava. Dakako da on ne piše u svojim stihovima kako je hrvatski književnik, ali prijevodni naslov pjesme *Slava Panonije* jednostavnom gramatskom igrom konstituira označitelj — Slavonija, koji se semantično ispunjava sljedećim stihom:

O ti, po mome duhu domovino slavna.

Slava Panonije, 1465.

Kolikogod stihovni svijet oblikovao svoju unutarstihovnu zbilju, ne može se subjekt u tekstu pjesme *Slava Panonije* previdjeti u svojoj kodnoj eksplicaciji. On naime eksplicira mjesto na kojemu se u pismu zemljopisa kulture (prostor iz kojega dolazi štivo) nalazi subjekt teksta, ono biće svijesti o jeziku pjesništva. Čita li se ta pjesma unutaropusno, u suodnosu s drugim njegovim pjesmama, nailazi se i na stihove koji kazuju kako je on u poetičkome smislu pripadnik materinskog jezika... koji je sam iskovao. Time se osvjescuje emisijska energija njegove poetike koja je toponimijski oslonjena o znakove Panonije.

Nekad je Italija svima davala birano štivo,

A sad im pjesme šalje Panonija ravna.

To velika slava je moja, no još veća je tvoja.

O ti, po mome duhu domovino slavna.

Slava Panonije, 1465.

Poznaje li se podatak da je Janus Pannonius prvi slavonski pjesnik čijim se imenom potpisuje veći autorski književni opus, i poznaje li se podatak da uza sva dosadašnja proučavanja nema nikakve sumnje da sličnoga autora, prethodnoga ili suvremenoga, nema, onda se njegova navedena pjesma čini kao esej jednoga posve humanistički samosvjesnoga stvaraoaca, autora koji poznaje suvremenost i povijest, koji je posve pribrano zadovoljan svojim osobnim začinjanjem jedne povijesti. U toj se povijesti na tren može učiniti kako je neobična tako izravna gesta slavljenja pjesničkoga učinka, ali čin je smještanja potpisa na neispisanu kulturnu ploču, za Pannoniusa toliko nasladan, da on umijeće konvertira u pismo svoje domovine.

Način koji Pannonius upotrebljava za ritmizaciju i za prikupljanje čitateljeve pozornosti, ponajbolje se vidi na elegiji *U smrt majke Barbare*.

Stoga nije neobično kada se ta antologijska pjesma nađe i u izboru naslovljenu *Elegije i epigrami*, a objavljenu 1994. godine u knjižnici nacionalnoga identiteta, vinkovačkoj Slavonici. Naime, ona se nalazi na početnome mjestu u tome izboru (S. Marijanović). Pjesme *U smrt majke Barbare*, kao i *Matija kralj ugarski...*, te *Svojoj duši*, pokazuju kako Pannonius komponira spomenute smjene intenziteta i opuštanja, smjene emocionalnosti i propovijedanja, odnosno svojevrsnoga privatizma i eklekticizma.

Sve su te tri pjesme elegije i zajednički im je žalostiv, žaloban ton, ali su tematski vrlo različite, što ih u usporednome čitanju razotkriva kao nositeljice ukupna Pannoniusova poetičkoga tkanja.

U njima je i u tome poetičkom tkanju složeni prototekst brojnih kasnijih slavonskih pjesnika.

U pjesmi se *U smrt majke Barbare* početni udar ostvaruje izravnom konstatacijom: *uzaludna žalba*. Taj se početni udar u *Matiji kralju...* pojavljuje kao *teška briga*, pa je fenomenološki sveden, dok je emocionalna izravnost najizrazitija u pjesmi *Svojoj duši*, jer tamo stihovi otpočinju vapajem. I lirsko se Ja pojavljuje odmah u prvim stihovima, tako da onaj početni udar naliježe neposredno na njegovo stanje. Prve dvije pjesme zatim izlažu objašnjenje za tugaljivost kojom su intenzivno otpočele, pa se stoga pokreće mali niz stihova ispunjenih lirsko-epskom pričom. Pjesma pak *Svojoj duši* nema ukupnoga opsega kao prve dvije, te je njezin obrat u odnosu na vapaj kojim započinje pohranjen u napomeni da to nije tužba, što će najaviti i sumnju u daljnje refleksije.

Pjesme *U smrt majke Barbare* i *Matija kralj ugarski...* ipak će krenuti s različitim ugodajima i sustavom motiva. I jedna će i druga elegija, dakle, prvo otvoriti priče koje pokazuju razloge lošega raspoloženja, ali će zatim prva pjesma ući u intenziviranje rekonstrukcije nagomilavanja emocije, a druga će pjesma ući u rekonstrukciju nagomilavanja loših događaja. Prva razrješene traži u racionaliziranoj emociji najdublje štovanja, a druga u sretnome ishodu ratnoga boja. I u jednom i u drugom slučaju bit će riječ o stanjima koja su privremena i održiva tek uz stalnu kontrolu. Kontrolu žalosti i kontrolu latentne opasnosti, dakle uz brigu. Treća pak pjesma (*Svojoj duši*) duhovito i eklektično kroz nanose mitologijskoga zalazi u tugaljive tonove, ali ih drži u stalnoj relaciji spram ironije. Ironija je sredstvo kojim um kontrolira osjećajna stanja, što dakako također predviđa vječnost kao matricu odvijanja. Snaga je duhovnoga bića neusporediva sa slabostima konkretnoga

čovjeka, ali je taj odnos ironijski postavljen, jer izricanje opisane spoznaje može izvesti samo taj slabi, konkretni čovjek. I samo on, potaknut osjetljivošću i osjećajnošću, može ostaviti trag. Ono što povezuje sve tri pjesme relacija je kontrasta, opreke između osjećajnoga i racionalnoga, kao i ukazivanja na njihovu neraskidivu vezu. Vrijeme u svim svojim mjernim odjeljcima redovito je predmetom i medijem kroz koji se drugi predmetni odjeljci razvijaju. Vrijeme Pannonius raščlanjuje na dane, mjesece, godine, te ih postavlja spram vječnosti, spram trajanja koje transcendiraju i kružno vraća: sinovljeva bol pri sjećanju na mrtvu majku, briga u graničarskoga vojskovođe, duša u tijelu.

Zato lirsko Ja retorično, sa svim sredstvima igara odmaka (ironijom, kontrolom, racionalizacijom), odmiče krivnju s dana i mjeseci te godina, a da bi je uputilo zvijezdama, čime se priprema povijesna, mitologijski opremljena, eruditska selidba u univerzalno. Znakovi koji se nalaze u zvijezdama sljedećim su poljem subjektova spoznajnog i osjećajnoga putovanja. Ta putovanja su intertekstualna naslanjanja na mitologijsko kulturno naslijeđe. Citatnim se takvim putovanjima lirski subjekt zapravo vraća svojem liku, svojoj slici humanoga bića, različitoga od mitologijskoga svijeta bogova. Eklektičan materijal toga svijeta razlike zrcalom je subjektive sofisticirane spoznaje. Takvim duhovnim osvjetljenjem okrijepljen, vraća se u nostalgijske i retrospektivske slike zavičaja, sjećanja, djetinjstva, obiteljske idile, znači prvotne pojedinačne čovječnosti. I premda u elegijama većega opsega, u stalnoj takvoj smjeni emocionalnih mjesta s onima koja su racionalno osvjetljavanje, te s onima koja kroz emocionalnu garanciju zapravo dovode do univerzalnih misli, Pannoniusovi stihovi i sami postaju čvrstim lirskim tkanjem koje ne ostavlja tankih mjesta čitateljevoj pozornosti. Pannonius dapače, klasičnom svojom lekturom protkan, iznenađuje i posve uvjerljivim intimizacijama, krnjim naznačavanjem događaja o kojima nigdje u pjesmi nema širega objašnjenja ili uporišta, ali koji zato uvlače čitateljev udio u naslućivanje privatnosti toga događaja. Dakako da tako postavljen eliptični lirski događaj postoji samo u svijetu pjesme, ali tek onda kada u njega svojim zapažanjem zađe osjetljivi čitatelj. Uza svu emocionalnu sućut koju ovi stihovi u zaokupljanju čitateljeve pozornosti privlače, subjekt u tekstu ne dopušta sumnje kako je on u izlaganju te svoje emocionalnosti nedostojanstven ili slab. On naime ne očekuje monumentalni doživljaj svoje emocionalnosti kao poticaj za pokušaj gradnje tjelesnog već duhovnog spomenika. Spoznaja koja se prema emociji stalno kontrastno pojavljuje, kao i slikovno kontrastiranje bijeloga i crnoga, produžuje se u jasnu etičnu i spiritualnu ideju. Pannonius se tako izlaže i u drugim elegijama, on naime preko kontrastnih slika lošega i dobrog, etičnoga i neetičnoga, mudrog i glupoga, umnoga i neumnoga,

svojim stihovima pomišlja i upućuje univerzalne poruke temeljne antropološkijske strategije. Njegove su slike u kontraste dovodene putem opreke dnevnoga i noćnoga sustava znakova. Prevlast jednih naspram iznimnosti drugih daje razrješenje o izgledu čovjeka i o izgledu svijeta u kojem taj čovjek živi. Tu nema puno dvojba i tu je Pannonius, osobito epigramima, ali već i u elegijama izravan.

Njegova je slika svijeta svijet zapadno od Dunava, graničarski prostor i obrana granice na kojoj počinje Zapad.

Tako se on pokazuje roditeljem, a njegov tekst prototekstom korpusa književnosti koja će nastajati na kulturnom prostoru Slavonije

3. GRAD I TEKST Osamnaesto stoljeće

ILOK I VUKOVAR

GRAD

Sjedište najistočnijega slavonskog sandžakata, Srijemskoga, smješteno je u Ilok. Nakon posljednjeg velikog turskog pohoda na Zapad 1683. godine, tijekom kojega su opsjedali i Beč, Turci napuštaju Ilok 1687. godine. Isto će se dogoditi i u Vukovaru, urbanoj strukturi koja u vrijeme turske vladavine solidno razvija svoje četvrti — mahale, i svoje središte — čaršiju. O tome će svjedočiti putopisci Slavonijom iz sredine XVII. stoljeća kao što je turski putopisac Evlija Čelebi. Drugi će, pak, putopisac Kjavomani zabilježiti da se uz veći broj muslimanskih religijskih prostora dade prepoznati i jedan katolički paviljon, odnosno neka vrsta katoličke crkve. Bartol Kašić 1618. godine tijekom misije u tursko područje piše o crkvi u blizini nekadašnjega biskupskog dvora u Iloku, napunjenoj sijenom za konje. Nakon 1687. godine muslimansko stanovništvo uglavnom odlazi, a katoličko se vraća iz svojevrsnoga izbjeglištva za vrijeme toga posljednjeg ratovanja. Iz turskoga su razdoblja sačuvani turba i turske kupke u Iloku, no ovaj prostor pamti i ranije civilizacijske vrijeme: na lokalitetu Vučedol bilježe se tragovi eneolitske kulture, crkva Sv. Marije u Bapskoj nedaleko od Iloka nosi tragove romaničkoga, gotičkog i baroknog stila, a u Iloku su sačuvani dijelovi srednjovjekovne tvrđave.

Oslobodeni su se teritoriji dijelili europskim plemićkim obiteljima. Vlasnikom imanja u Srijemu 1697. postaje rimski knez Livije Odescalchi, čija obitelj 1793. godine u Iloku obnavlja dvorac u baroknom stilu. Vukovarsko vlastelinstvo 1736. godine kupuje njemačka grofovska obitelj Eltz, koja tamo gradi jedan od najljepših feudalnih dvoraca u Slavoniji. S turskim odlaskom vraćaju se franjevci i obnavljaju samostane i crkve. Urbano-arhitekturni razvoj Vukovara u XVIII. stoljeću u znaku je baroknoga stila, vidljivoga na crkvama, kapelicama, brojnim kućama sa svodovima u starome dijelu grada.

Srijem daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Petra Pastirovića, Josipa Jankovića, Nikolu Kesića, Antuna Tomaševića, Bernardina Leakovića, Ivana Marevića, Grgura Peštalića i Grgura Čevapovića.

TEKST

PETAR PASTIROVIĆ (1668. ili 1675-1738), Iločanin, školovao se i predavao u Italiji, radio u Osijeku i Vukovaru, a javlja se pjesničkim tekstovima na samome kraju XVII. stoljeća (M. Batorović), djelujući u posljednjim godinama turske okupacije i neposredno nakon toga. Značajan je u prvome redu kao kulturnopovijesna činjenica koja govori u prilog integralnosti hrvatskoga pisma u franjevačkoj Bosni (D. Mandić), kao pouzdana biografija

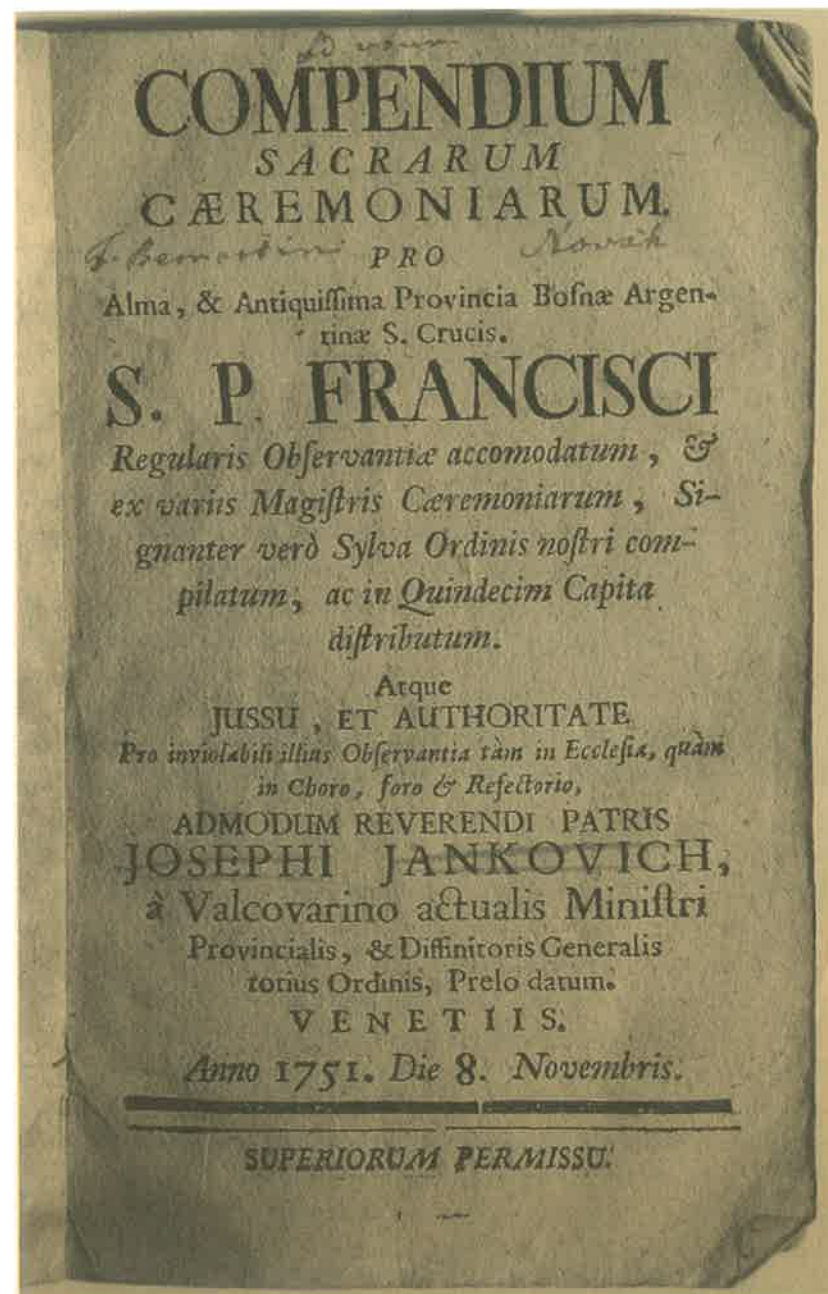
koja podupire vjerojatan trag latinice u godinama njezina povratka (F. Fancev, isusovačka *Kratka abekavica...* s kraja XVII. stoljeća) u Slavoniju. Ovaj je svestrani franjevački pretprosvjetitelj napisao i *Statute provincije Bosne Srebrene* (1717), u kojima uz veći dio formativno preuzetih uredbovnih stavaka iz nenavedene literature donosi i dio specificiranih uredbi kojima smješta njihovo djelovanje u konkretan prostor, te naznačuje i imena Slavonije i Srijema. Sljedeći u nizu brojnih franjevaca, rođeni je Vukovarac JOSIP JANKOVIĆ (1708-1757), koji se školovao u Italiji, djelovao u Osijeku, Vukovaru i Budimu, bio teolog, predavač i govornik i sljedovatelj Stjepana Vilova na njegovu profesorskome mjestu. Zaslužnik za prenošenje kostiju svetog Bone mučenika u Vukovar, o čemu će svjedočiti i sama naslovnica otisnuta *Razgovora duhovnoga od svetoga Bone mučenika* (1754) od o. fra Antuna Tomaševića. Autor je teoloških knjiga u skladu s nepisanim kanonom objavljenih na latinskome jeziku. Bez obzira na djela tiskana samo na latinskome jeziku, predavanja je na franjevačkome učilištu u Osijeku držao i na

LADISLAV SZÖRENYI DE KIS-SZÖRENYI

OPIS SRIJEMA

Godine 1733. postao je biskupom malene i osiromašene srijemske biskupije; boraveći uglavnom u Iloku, narednih je godina kušao nadoknaditi slabe prihode razmatranjima o iščezloj slavi svoje biskupije; kratko je vrijeme i tragajući za povijesnim dokazima o Srijemu i Slavoniji 'kao nedjeljivim dijelovima Ugarske' (S. Andrić, 1993)

Kako je bio vrstan crkveni pravnik i liturgičar, pravni i liturgijski pisac, provincijal Lastrić mu je 1741. povjerio da s Petrom Lipovcem zastupa poslove Bosne Srebrene pred crkvenim nadležnima u Požunu, a 1749. je branio u Beču interese samostana u Budimu. (F. E. Hoško, 1997)

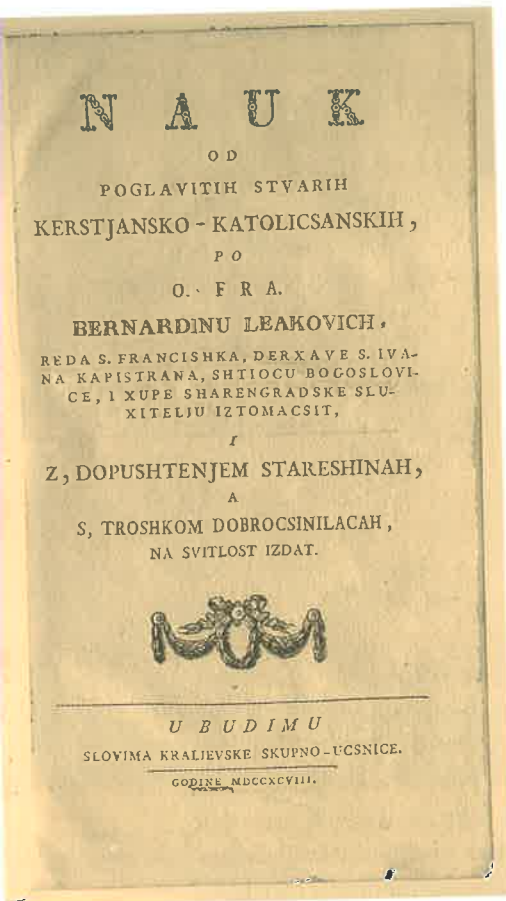

Propovjedničke i nabožno poučne knjige o Bernardina Leakovića, iako su u svoje vrijeme bili korisni priručnici, ostaše zaboravljeni u samostanskim i župnim knjižnicama. (F. E. Hoško, M. Batorović, 1998)

izišao iz tiska godinu dana poslije njegove smrti, naslovljen *Epistole i Evanđelija priko sviju nedilja i blagi dneva svetih godišnji* (1740). Ali Kesićeva knjiga nije bila zanimljiva samo zbog pravopisa, nego i zbog puno lakih stilskih rješenja, sintaktično prirodnijih ritmova od niza kasnijih katehetskkih izdanja. Osobno je održao nekoliko predavanja i javnih rasprava u Srijemu, međutim praktični se život njegove knjige u Srijemu i Slavoniji može pratiti još gotovo pola stoljeća poslije njegove smrti. Knjiga je bila priređena tako da svojom kompozicijom, slijedom tekstova i stihovanim odjeljcima zadržava pozornost i solidnije obrazovanog čitatelja. Ta dimenzija kompozicijske složenosti, ne predviđajući samo obrednu izvedbu kao svoju jedinu projekciju, sugerira i autorovu svijest o recepcijskim mogućnostima čitatelja kao i njegovu namjeru da i na hrvatskome, a ne samo na latinskome je-

hrvatskome jeziku. Dapače, bio je poznat i ugledan govornik. Kao teologu i predavaču filozofije, uz objavljene knjige bilježe se i njegova predavanja priređena posve disciplinirano s bilješkama i napomenama njegovog studenta Jeronima Đurića, rukopisno prikupljena i naslovljena kao *Philosophia universa* (1739. godine dovršena), uz teologijski priručnik *De Deo uno* (1745-1750). Bio je recenzentom nekolicine najpoznatijih knjiga slavonske franjevačke književnosti, kulturnim mecenom pokroviteljem izdanja niza liturgijskih i katehetskih knjiga (E. Hoško). Također učenik Stjepana Vilova, Budimac NIKOLA KESIĆ (1709-1739), propovjednik, katehet i pjesnik, velikoga je ugleda i recepcijskog utjecaja u Srijemu i Slavoniji. S Vilovljevim je postavima nastojao uskladiti svoj pravopis (Z. Vince), a osobito ga je štovao Emerik Pavić, koji je u svojoj predavačkoj misiji u Slavoniji širio Kesićeve preradbe zgusnutih propovijedi i temeljnih vjerskih pouka. Taj je Kesićev rad pohranjen u lekcionaru koji je objavljen brigom njegove obitelji (A. Sekulić), pa je

ziku, ponudi ekstrakte teologijskoga mišljenja. Lakim je i protočnim jezikom ponudio knjigu složenijih tekstova. Njegov nešto mlađi suvremenik ANTUN TOMAŠEVIĆ (1713-1758) rođeni Vukovarac, školuje se u Požegi i Osijeku, a na studiju u Budimu upoznaje se već i s Kesićevim utjecajem. Radi i u Petrovaradinu, piše filozofijske, teologijske tekstove te jednu dramsku prozu, a autorom je nekoliko udžbeničkih knjiga iz područja teologije i filozofije. Dok te knjige objavljuje odnosno u obliku skripata daje na upotrebu isključivo na latinskome jeziku, njegov je najbliži prilazak književnosti objavljen na hrvatskome jeziku. Riječ je o tekstu naslovljenu *Razgovor duhovni od svetoga Bone mučenika*, tiskan u Osijeku 1754. godine. Taj tekst, kao i mnogi drugi tekstovi odnosno knjige bjelodanjene tijekom XVIII. stoljeća u Slavoniji, posvećen je nekome i izravno opisuje prigodu u kojoj ili kojom je upućen. Sveukupni je tekst razdijeljen na određena podnaslovno označena semantična polja, koja je teško i prebrzo nazvati dramskim prizorima ili pak činovima, ali je funkcija tih podnaslova nedvojbeno izvedbenih namjera. Ti podnaslovi funkcioniraju i kao upozorenje prireditelju uprizorenja, ali i kao smjerokaz mogućem čitatelju. U tome je smislu sveukupni tekst postavljen kanoniziranim postupkom u nastupima i mnogih drugih autora toga stoljeća. Riječ je o formuli početka, najavi izricanja mnogih lijepih rečenica, ali i o kakvom razlogu zbog kojega se sve ono što se tim rečenicama želi nekome u pohvalu izreći navodno neće moći učiniti. Dakako, veličina i značaj onoga kojega se želi pohvaliti, a možda ne dostatno, takvi su da se autorova skromnost nada kako će osjećaj ljubavi koji se u tim pohvalama nastoji izložiti, biti posve jasan i jedino bitan (J. Matanović). Tomašević će u svojem *Razgovoru duhovnome* zabilježiti i znakovit kulturni zemljopis: Osijek imenuje slavonskom metropolom, a Vukovaru izriče svoju ljubav, otvarajući i temu povratka u svoj ishodišni grad koji je obrazovnim i poslovnim putovanjima napustio. Dok je Tomašević Petrovaradinom vezan poslom, franjevac BERNARDIN LEAKOVIĆ (1741-1815) tamo se jednim dijelom školovao. Rođen je u Bošnjacima, a kao i Tomašević školuje se u Požegi i Osijeku. Piše teologijske i filozofijske tekstove i propovijedi. Pet je godina u Svetoj Zemlji, a osim Iloka najdulje je u Šarenggradu. Poznat je kao autor četiriju knjiga nabožnoga karaktera na hrvatskome jeziku. Jedan svezak literaturnog promišljanja križnoga puta objavljen je na latinskom, a u rukopisu se nalazi barem još pet naslova na latinskom jeziku (M. Batorović). I dosadašnja recepcija ovoga nabožnoga pragmatika upotrijebila je za njegovo stvaralaštvo oznaku *franjevačka književnost*. Riječ je o autoru koji već u svojem prvom djelu, knjizi propovijedi *Govorenja za sve nedilje godišnje* (1795), ispričavajući se za slova koja su mu na raspolaganju, imenuje jezik kojim piše kao riči slavonske. Kanonske skromnosti

O. Leaković je položio ispite za profesora filozofije i predavao je na učilištu u Iloku. (...) Leakovićevo djelovanje kao profesora do sada nije obradeno. (F. E. Hoško, M. Batorović, 1998)

jer, a to Leaković izravno piše, takva čitatelja ponajviše želi. Stoga mu upućuje recepcijsku metaforu procvata teksta:

...tako bo sam i želio, da bi ovo maleno dilo moje palo u ruku takvoga naučnoga, i ričnoga štioca, ufajuci se, da što se je kod mene začelo samo, i kano napučilo na dobrotu i lipotu, to će se kod njega u svemu procvasti.
Govorenja za sve nedilje godišnje, 1795.

Svoju sklonost metafori cvijeća i cvjetanja kao oznaci recepcijskoga užitka, Leaković tradira iz nešto drukčijega i jednostavnijeg cvijeća Šimuna Mecića odnosno iz naslijeđa te česte i gotovo univerzalne metafore hrvatske književ-

autora XVIII. stoljeća, iz toga korpusa molitvene književnosti vode i Leakovića kada inzistira da to što on piše nije ništa novo nego je sve iz izvora koje imenuje, iz literature, dakako iz *Pisma svetog*, sve je »što su stari govorili, i učili«. Već ova mala rima unutar uvodničarske riječi kojom započinje knjigu nosi recepcijsku ozvuku Relkovićeva *Satira*, ali tu svaka estetska usporedivost prestaje. Usporedivost se međutim plodno otvara prema nešto kasnijemu Antunu Mihaliću. Dok Leaković blago nagovara *dušobrinitelje* na upotrebu njegove knjige, dotle se Mihalić pred obraćanjem praktičarima koji će knjigu rabiti za svoje propovijedne prigode poprilično pragmatično stvrđuje i uklanja poetsku blagost kojom se obraća onome drugom *dobrohotnom štiocu*. Leaković je u obraćanju praktičarima mudar i nagovarački blag. On, naime, zna da oni nemaju dovoljno vremena za potragu za literaturom, što je naravno primjedba kojom prikriva činjenicu koju itekako poznaje: slabo obrazovanje, slabu pismenost svećenika praktičara (K. Čorkalo). U svakom slučaju, Leaković također jasno razlikuje korist koja se ima pojaviti kao rezultat upotrebe njegove knjige kao priručnika u pripremi propovijedi, od složenijega, pismenoga, dobrovoljnoga čitanja *naučnog štioca*,

nosti XVII. i XVIII. stoljeća. O svojem pripremanju za pisanje *Nauka od poglavitih stvarih kerstjansko-katoličanskih* (1798) Leaković piše: »Znaj brate, da sam od knjige do knjige, kano pčela po cvitju, prilita.«

Značajno je da Leaković vrlo jasno i izravno razlučuje *Ilirički* od *Slavonskoga* jezika, što se vidi kada objašnjava da je zbog potrebe za takvim knjigama i sam krenuo pisati: »Jer prem ako od nauka kerstjanskoga ima dosta knjiga, ne imade jih odviše, kakono ni drugih u Ilirički, a navlastito u naš Slavonski jezik...«

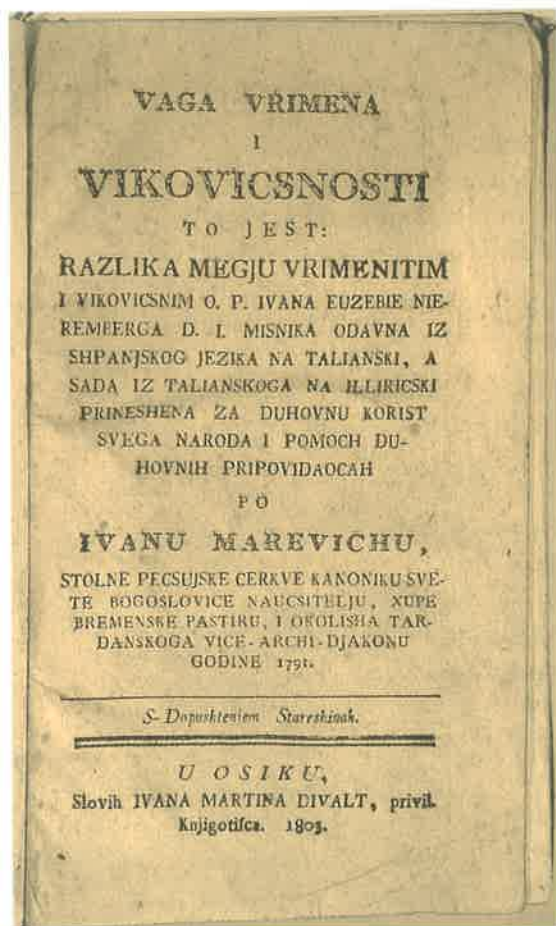
Zato i piše da mu je *knjiga po običaju Slavonskomu sastavita*.

Premda je obraćanje čitateljima vrlo čest i gotovo kodificiran postupak u molitvenoj, katekizamskoj književnosti XVIII. stoljeća, Leakovićeva se

usmjerenost na čovjeka u tome čitatelju može prepoznati kao temeljno polazište. On neće samo rutinski, pragmatično odrediti tipologiju čitatelja, nego će u tome određivanju posegnuti i u zalihu emocionalnoga koje se otkriva u potrebi uvjeravanja toga željenog čitatelja. Ne obraća se općim prijekorom i napucima, nego blagošću i zanesenošću. Leaković razlikuje *Ilirički* od *Slavonskoga* jezika, a IVAN MAREVIĆ (1746-1808), rođeni Vukovarac koji se školovao u Beču i Lorettu, župnik u Drenovcima i baranjskom Bremenu, prevodio je i prepjevavao u *Ilirički* jezik štiva martirskih priča i filozofijskih rasprava, koja drži potrebnim obrazovanijima ili onim drugim čitateljima. Opsežnim prijevodnim troknjižjem *Dila svetih mučenikah* (1800) Marević na samome kraju stoljeća primarnoga i vjerskog prosvjetiteljstva nudi čitateljima možda najzanimljiviju žanrovsku ponudu nabožnoga karaktera, 114 priča o životima i mukama svetica. Kao da je stotinjak i nešto godina pragmatičnijih žanrovskih knjiga nabožnoga značaja raste-retilo recepcijski obzor i postalo ponovno spremno dočekati zanimljivo štivo čudesa, akta i pasija. Marevićev je prepjev stilski vrlo dotjeran, misli i slike oblikuje vrlo tečno, polako i lako. Autorovu motivaciju i svijest o suvremenosti kojoj se obraća pokazuju stranice zahvale pokrovi-

Slavonski su duhovnici, u prvom redu isusovci i franjevci, ali i svjetovni svećenici, tijekom osamdesetak godina 18. stoljeća uspjeli podmiriti potrebe pobožnog puka kada je riječ o repertoaru knjiga isključivo religioznog sadržaja. (M. Tatarin, 1997)

telju troknjižja Luki Vojniću, preciznije druge i treće knjige, u recima u kojima hvaleći osobine pokroviteljeve u više navrata ističe razum, čime ni trenutka ne zaobilazi svoje dugačko hvalidbeno tkanje o duhovnosti, duševnosti i bogoljubnosti. Međutim, osobito izdvajanje razuma u spomenutoj zahvali dovodi Marevića u zanimljivu blizinu svjetovnijega prosvjetiteljstva. *Dila svetih mučenikah* su velik prijevodni posao, koji i potporu dobiva iz svjetovnih ruku, a u recepcijskome prostoru Slavonije i Srijema primljena su kao svojevrсно osvježenje u obiteljima obrazovanih čitatelja. Likovi mučenica i mučenika prikazani u *Dilima* u svojoj su izdržljivosti ponudeni uzorima za vjersko samoosvještenje (M. Tatarin), a na planu pouke i priče mogu biti zanimljivi i obrazovanome čitatelju. Bilješke koje opremaju muke iz *Dila svetih mučenikah*, pokazuju i discipliniranu recepcijsku ideju prevoditelja, gdje tim bilješkama izravno upućuju što čitatelji njegova vremena imaju dobiti na uvid i za obrazovne smjerkaze. Može se uočiti jasna strategija vjerskoga prosvjetiteljstva približena metodologiji nuđenja znanja Mareviću suvremenoga i djelatnoga školskoga austrijskog prosvjetiteljstva. Izravno imenuje di-

jelove kulturnoga zemljopisa prostora na kojemu živi:

Cibala, ili cibala varoš plemeniti u vrime rimsko, sada kako i Srim, nigda poglaviti Iliričke varoš, ni imena nejma, nego u knjigah, i u uspomeni književnikah.

Dila svetih mučenikah, 1800.

Tako piše Marević o Vinkovcima i Srijemskoj Mitrovici, a i svoj drugi prijevodni rad objavljuje u Osiku 1803. godine. Riječ je o knjizi filozofijskih rasprava *Vaga vrimena i vikovičnosti to jest razlika među vrimenitim i vikovičnim*. Marevićeve izražajne sposobnosti i ovdje se ogledaju, a također je u pri-

mjeni ponovno niz pravopisnih ograda koje je izravno najavio još u napomenama uz svoj prvi prijevodni rad. Naime, on nastoji biti pravopisno discipliniran, ali u tome postupa posve proizvoljno, dapače najavljuje kako će pisati *kako mu naide*. Pomalo je neobična ta njegova ograda, nakon gotovo stotinu godina franjevačke književnosti u kojoj se u uvodnim ili zaključnim recima često nastoji objasniti vlastiti grafijski sustav. U svakom slučaju, Marevićeva ograda od stalnoga sustava kojim piše vrlo je mudra dosjetka, bistrim razumom domišljena, a pomalo individualistično intonirana. Filozofske rasprave piše i GRGUR PEŠTALIĆ (1755-1809) rođen u Baškutu pokraj Baje, zaređen u Šaregradu. Školovao se u Budimu, radio u Požegi, Vukovaru i Osijeku, pisao je i stihove, a prevodio je i objavio nekoliko knjiga uzoritog filozofijskoga značaja. One nisu velike opsegom, ali pokazuju svojevrstnu enciklopedičnost, širinu znanja unutar polja filozofije, pa se od skromnijih izlaganja iz područja povijesti filozofije stiže i do sinteza filozofijskih metoda i disciplina, kao i gotovo praktičnoga pretakanja filozofije u fiziku i mehaniku, napose matematiku (A. Sekulić).

U književnome je smislu prireditelj dolaska pragmatičnoga tijeka hrvatskoga romantizma, te epom *Dostojna plemenite Bačke starih uspomena* (1790) javlja se i kao pisac svojevrstnoga pjesničkog povijesnog priručnika, gdje se spominju i ratovanja i junačke porodice koje su čuvari praga. Poneka stihovna stilizacija u likovima vila Srijemkinja priziva renesansne svjetovnije vile, ali je češće plošno alegoriziranje prema ilirskome zajedništvu. Ep je doživio čak pet izdanja. Najzrelijim se Peštalićevim autorskim plodom ipak nameće knjiga prijevoda i tumačenja, odnosno prepjeva psalama Davidovih prema starozavjetnome predlošku. Knjiga je naslovljena *Utišenje ožalošćenih u sedam pokornih pisama kralja Davida istomačeno* (1797). Riječ je o knjizi čiji nastanak ima i svoju, u uvodnim recima knjige ispisanu, motivaciju. Naime, Slavoniju je, odnosno Srijem tih godina poharala kuga, te je Peštalićevo potpuno tekstualno oslanjanje na pragmu i kontekst, preciznije na želju za pružanjem duhovnog utočišta i utjehe (*utišenje*), njegovo realno uporište (M. Tatarin). U toj je namjeri Peštalić iznimno uvjerljiv, a njegovi psalmi s tumačenjima ponašanja u vrijeme epidemije osobito su zanimljivo štivo. U njima dolazi do izražaja postupak tumačenja koji iz aktualne ugroze zahvaća iskustvo i aplicira ga na shvaćanje, na smisao koji je prethodni psalam prema tome tumačenju ispjevao. Prepjevani se psalam tumači smisaonim zalihama iz aktualne egzistencijalne slike svijeta. U tom je postupku Peštalić uspio ostvariti uspješne molitvene ritmizacije i vrlo dosjetljive interpretacijske izvedbe. Više od Peštalića uz Vukovar je vezan GRGUR ČEVAPOVIĆ (1786-1830), rođen u blizini Požege, koji djeluje i u Našicama i Brodu, a dramski je pisac, povjesničar i kulturolog. Potkraj studija u Budimu neko je vrijeme

radio i u Beču, a smatra ga se u književnome smislu vezom između Josipa Jakošića i Kaje Agjića. Prvi ga je i uveo u franjevački red, a potonji mu je o tridesetoj obljetnici smrti dao postaviti spomen-ploču u Budimu. Djelatnost se Grgura Čevapovića na samome početku XIX. stoljeća pojavljuje najmanje u dvostrukoj ulozi. S jedne strane Čevapović prikuplja podatke o autorima, uglednicima, duhovnicima iz slavonskoga prostora (knjige *Synoptico-memorialis* 1823. i *Recensio observantis minorum*, 1827), a s druge strane on projicira pravna, jezična, pjesnička promišljanja i ostvarenja (*Statuta municipalia*, 1829, te osobito ukupno dramsko ostvarenje *Josip, sin Jakoba partijarke*, 1820). Čevapović dakle obavlja prosvjetiteljski, kulturnopovijesni posao usustavljanja i izlaganja slike prostora u kojemu živi i radi s očiglednim

punim osloncem na slavonsko XVIII. stoljeće. Međutim, on se time ne samo nadostavlja na rukopisna nastojanja Josipa Jakošića iz 1795. godine nego i pripravlja polje u kojemu »Iliričke vile, Dalmatinka sa Srimkom, slično-rično prigovarale od stanja domorodnoga«. Čevapović, kako pokazuju ovdje navedeni reci iz njegove drame *Josip*, otvara i priprema, te nagovješćuje dolazak ideja koje će nešto poslije pragmatični tijek hrvatskoga romantizma držati svojim programom. Čevapović započinje od vila Sremice i Dalmatinke, kako bi u svojevrsnu iliričku pjesmu pozvao brojne druge simbolične i toponimske likove od Ilira. Taj Čevapovićev *Uvod*, u dvostihe je ispjevana rasprava o ilirskome zajedništvu, s osobitim naglaskom na postojanje pismovne baštine, odnosno *slasti slovjénja*, te na smještanje u civilizacijski prostor:

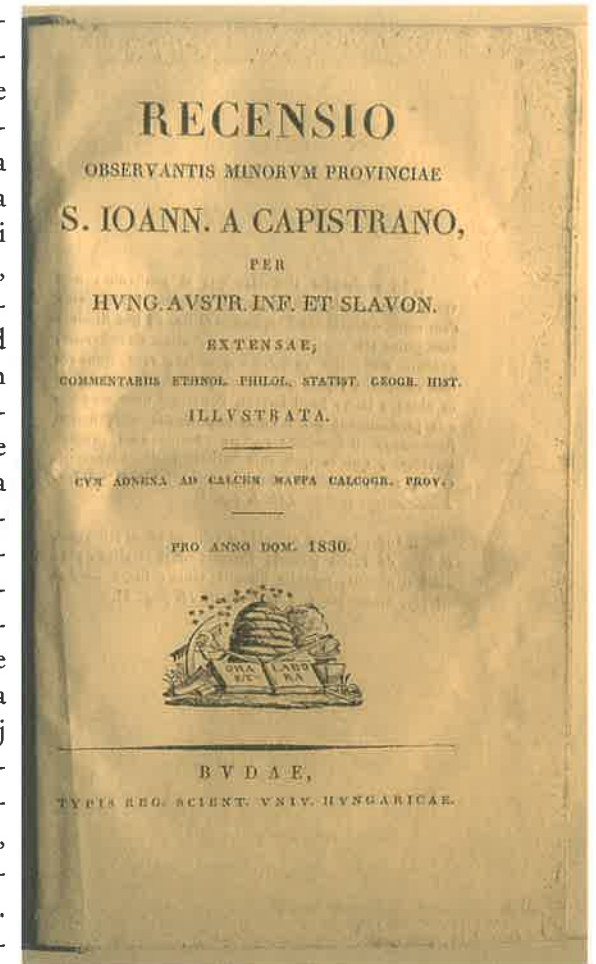
*Panoniu samo misli dobro,
Dom Ilyra pravi; viruj pobro!*

Josip, sin Jakoba partijarke, 1820.

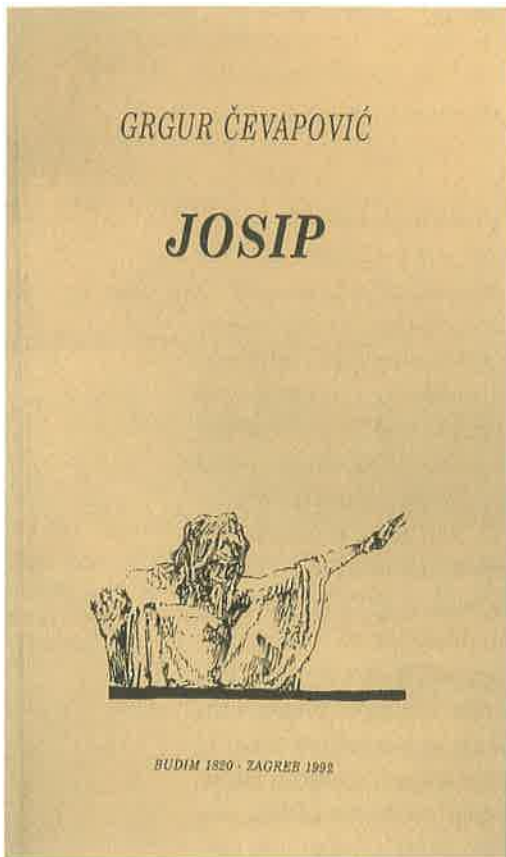
Pronađeni su i Čevapovićevi rukopisi koji pokazuju da je riječ o autoru osobitoga teološkoga obrazovanja, o čemu nije, osim napomena na taj dio stvaralaštva, opširnije pisano. Taj je podatak značajan, jer reljefnijom čini sliku autora koji je spram obrazovanja, izvora i lektire bio discipliniran i referencijski jasan. On

je navodio autore čijim se djelima služio, a u objavljivanju drame *Josip* priredio je i različite bilješke toga tipa, čime je izravno izrazio i svoju svijest o mediju knjige, odnosno o čitatelju pisanoga teksta. S druge strane, ova stihovana drama ima i uvodnik u svaki dramski prizor, ili, kako ga Čevapović imenuje, »Ulaz«. Riječ je o uvodnicima koji su pisani prozno, te predstavljaju drugi vid kodne svijesti. Inače, odmah nakon tih uvodnih redaka u svaki ulaz, slijedi i notama označena pjesma. Ukupni je dramski tekst prilično složen, predviđa velik broj likova, veći broj pjevanih dijelova i pozorno provedenu metričku razliku između strofa i stihova koje izgovaraju lica, od onih koje izgovaraju skupni likovi. Priča koju dramski oblikuje tekst *Josip* preuzeta je iz *Svetoga Pisma*, a temeljni se prigovor njezinoj dramskoj napetosti pojavljuje kao posljedica pretjeranoga Čevapovićeva štovanja izvornoga dijela priče, prema kojemu zločin, odnosno grijeh o koji je oslonjena sveukupna priča drame, nigdje nije opisan. Taj odsutni grijeh, taj odgođeni, neimenovani grijeh (J. Bratulić) cijelo se vrijeme čitanja drame iščekuje i bezimeno spominje, ali ga Čevapović naprosto zaboravlja kao mogućnost oraspoloženja čitatelja. Čevapović ga nije htio dopisati, jer recepciju pouke ne ostvaruje razina priče, nego razina uglazbljenoga naglašavanja u dvadeset i tri pjesme.

Čevapović piše prilično glatko i ritmički uvjerljivo i rime koje si je zadao u stalnoj parnoj igri ne predstavljaju mu velik problem. Drama u svojoj didaktičnoj dimenziji ima pučke jasnoće, i predstavlja svojevrsno kontinuiranje Velikanovićevih prikazanja s kraja osamnaestoga stoljeća prema naglašenoj zaigranosti slavonskih pučkih drama na kraju devetnaestoga stoljeća. Čevapović će dimenziju pučkoga pohraniti u monumentalnost, u duboko kato-

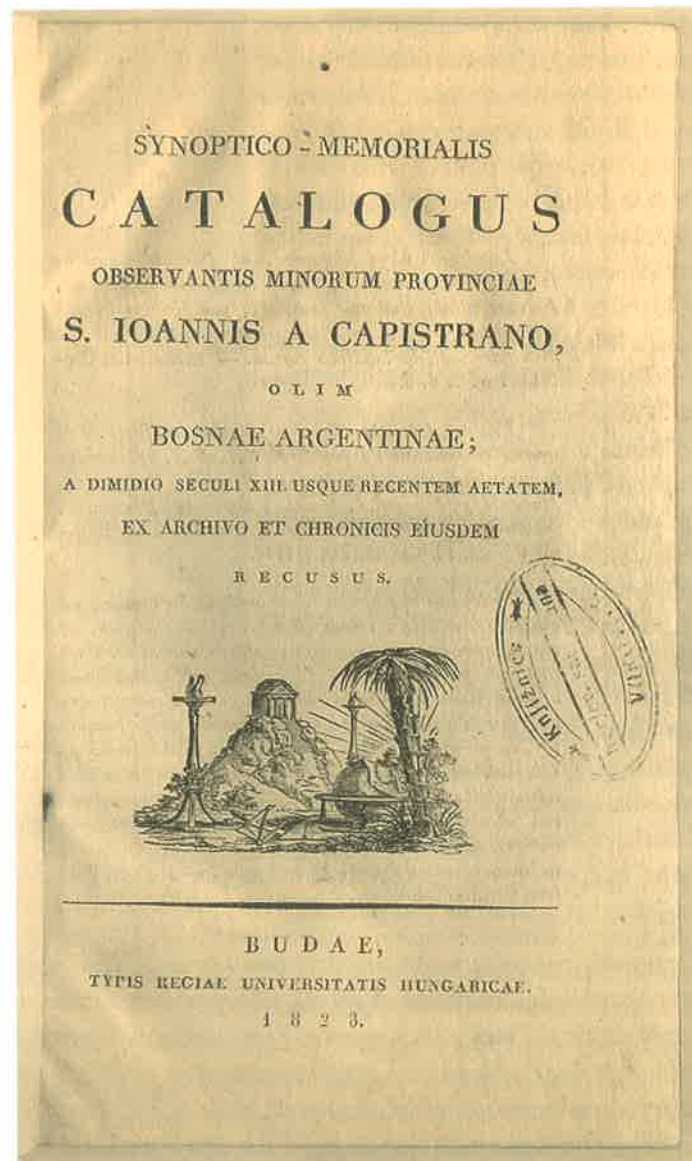
Grgur Čevapović pripada predilirskoj generaciji hrvatskih književnih historičara... Rigorozno se držeći provjerenog arhivskog materijala (dnevnik, zapisi, pisma, enciklike) i onda, iako ponesen željom da istakne djelatnike svoga Reda, podatke servira točno i doslovno. (R. Bogišić, 1990)

Dramaturški model Čevapovićeve drame odaje poznavanje sličnih tematskih predložaka hrvatske drame (...), no iskazuje i samosvojnost koja se očituje prvenstveno zanimljivim pjesničkim slikama, deseteračkim stihom te podjelom na deset ulaza (činova). (N. Batušić, 1990)

lički, etički patos, svojevrsan postbarokni i pomalo nehотиčno gotični vizualni scenski znak. Drama je inače, izvedena u Vukovaru 1819. godine »pri likom kanonske vizitacije, u samostanskom dvorištu« (J. Jakošić, M. Jaić).

Osim spomenutih, u srijemskom prostoru književno djelatni su: Stjepan Opoevčanin, Stjepan Adžić i Josip Antun Vlašić.

Čevapović je već u prvom svom djelu *Synoptico-memorialis catalogus* sustavno izlagao povijest vetustae Provinciae Bosnae Argentinae (...), veoma pozorno pratio slijed događaja utvrđujući međe golemog područja na kojemu su djelovali redovnici spomenute redodržave... (A. Sekulić, 1990)

VINKOVCI I ŽUPANJA

GRAD

U vrijeme turske ekspanzije, a prema svjedočenju Bartola Kašića, 1613. godine tijekom vizitacije Slavoniji i Srijemu, Vinkovci ne postoje kao jedinstveno naselje, nego su podijeljeni na više sela. Na vinkovačkom se području razvijaju naselja Ivankovo, koje postaje sjedištem nahije, te Nijemci kao sjedište kadiluka čiju veličinu i bogatstvo evidentira putopisac Evlija Čelebi.

Tragovi razvoja vinkovačkoga urbaniteta mogu se pratiti od vremena rimske dominacije, kada se u okviru limesa na Dunavu razvijaju Cibalae kao prometno i opskrbno središte. Značaj je Cibalae dodatno potenciran rođenjem dvaju budućih rimskih careva: Valentinijana i Valensa. O dinamici života na ovim prostorima govori i postojanje srednjovjekovnoga trgovišta Sveti Ilija u kojemu je oko 1100. godine izgrađena ranoromanička crkva, koja je za vrijeme provala Tatara bila razorena, da bi na njezinom mjestu bila izgrađena nova gotička crkva Svetoga Ilije. Iz toga razdoblja potječu i sakralni spomenici: gotička crkva Lučica kraj Lipovca, crkve Svetoga Bartola u Mikanovcima i Lipovcu iz XIV. stoljeća te Rokovačke zidine, ostaci samostana (1415). O razvoju županjskoga kraja u srednjem vijeku postoje samo pisana svjedočenja hrvatskih povjesničara, koji spominju posjed Alšan na prostoru između Save i Gunje s dvorcem i utvrdom. Josip Bösendorfer piše kako je 1376. godine tamo pečuški biskup Valentin sagradio crkvu Svetoga Franje, a Euzebije Fermendžin svjedoči o podizanju franjevačkoga samostana, o kojima nakon turskih razaranja pisani izvori ne donose podatke.

Turski je prodor značio kraj gospodarskoga i kulturnog razvoja vinkovačkoga kraja. Odlaskom Turaka mijenja se etnička struktura stanovništva, iz svojih se privremenih skloništa vraća raseljeno stanovništvo. Vinkovci ulaze u sastav Vojne krajine te se razvijaju kao vojno-upravno, trgovačko, prometno i kulturno središte istočnoga i središnjeg dijela Slavonije, pripremajući time svoj kasniji naziv prijestolnice Šokadije za područje oko gradova Broda, Županje i Vinkovaca, tada u sastavu 7. brodske regimente. Za potrebe je vojnih vlasti započela izgradnja središnjega gradskoga trga u vojnokrajiškome baroknom stilu. Iz toga razdoblja potječe i dvorac grofova Khuen Bellassyja u obližnjem Nuštru, jedinstveni spomenik barokne arhitekture, nekoliko puta dograđivan tijekom XIX. stoljeća.

Nastojanja su vlasti bila usmjerena k obrazovanju budućega dočasničkoga, činovničkog i svećeničkog kadra te se stoga otvaraju škole u Vinkovcima (1762), Nijemcima (1766), Privlaci (1772) i Ivankovu (1784). Za razvoj će vinkovač-

koga školstva posebice značajno biti premještanje graničarske petrovaradinske gimnazije 1779. godine, koja u Vinkovcima u početku djeluje kao dvorazredna škola, zatim je 1792. godine proširena u potpunu nižu gimnaziju, a 1796. godine otvoreni su i humanistički razredi. Ta je vinkovačka gimnazija ujedno i jedna od najstarijih obrazovnih ustanova u Hrvatskoj.

U okviru Vojne krajine može se pratiti i razvoj Županje koja se od druge polovice XVIII. stoljeća postupno formira kao najvažnije naselje u Međubosuču, sjedište 11. kompanije i graničarsko mjesto. Godine 1764. otvorena je škola koja je ubrzo ukinuta i za stalno će biti otvorena 1830. godine.

Za vrijeme Vojne krajine u književnom se životu najzapaženije javlja Matija Antun Relković, čije je djelovanje obilježeno prosvjetiteljskim nastojanjima te ostavlja traga u daljnjem književnom razvoju ovoga prostora.

Vinkovci daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Filipa Stankovića, Matiju Antuna Relkovića, Josipa Stjepana Relkovića, Martina Pustaica, Petra Rakitića, Karlu Pavića.

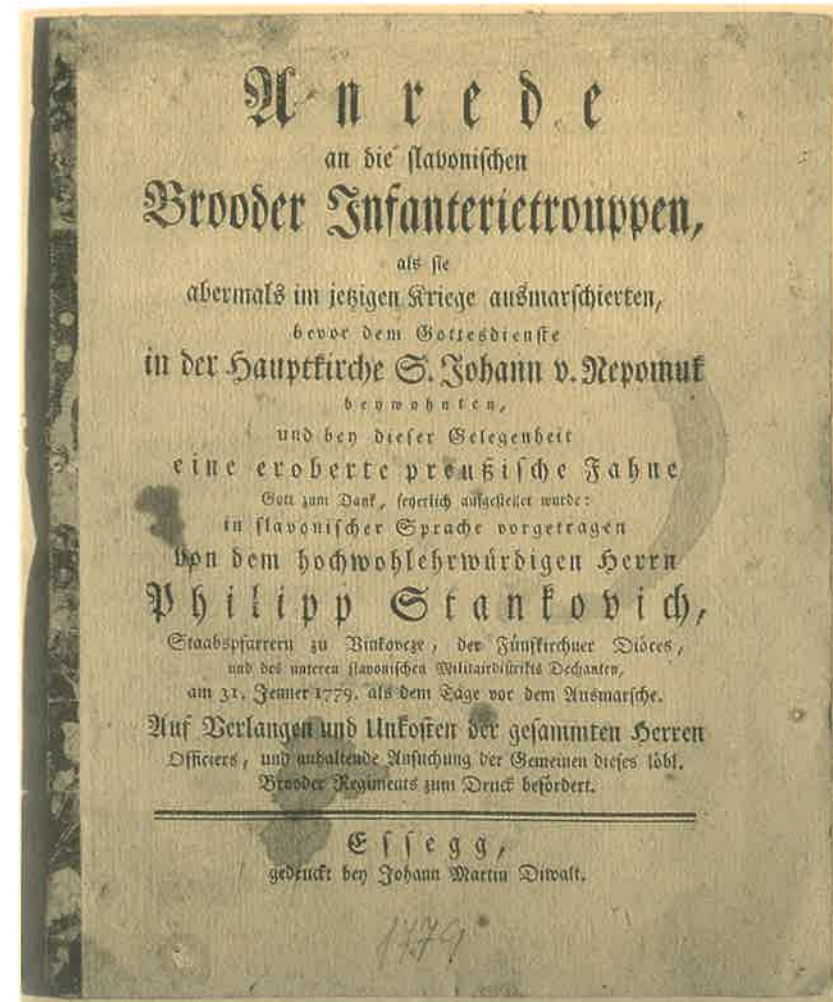
TEKST

Duhovnik FILIP STANKOVIĆ (oko 1739-oko 1779), štabski je parok brodske regemente sa sjedištem u Vinkovcima. Njegov životopis je nepoznat, ali njegova knjižica ratničke propovijedi *Govorenje svima slavonskim brodske regemente četama vojničkim* (1779), objavljena u Osijeku, a prethodno izgovorena u Vinkovcima, upozorava u svojim uvodnim recima kako je riječ o govoru »koji u slavonskom jeziku učini pripoštovani gospodin Filip Stanković«. Postoji i izdanje na njemačkome jeziku. Riječ je o trinaest stranica govora koji intonacijom propovjedi i navođenjem ugovornih uvjeta pod kojima ratnici odlaze u boj, te upozoravanjem na smisao govora, ističe i odnos vjernosti *Svitlome Cesaru*. Stanković u svojem govorenju navodi mjestimice biblijske rečenice i njima ilustrira ili idejno potkrepljuje pozive na hrabrost, a također nagovarajući i želeći »vama sa serdeca tegobu skinuti, vas olakšati, sumorne razgovoriti« napominje:

*Sada jest lipa prigoda da ukažete pravo vaše serdce vojničko,
da ponovite glas i prava dila junačka starih vaših Brođana... (jer)
...Junaštva Brođana pune su zemlje i vilaeti...*

Govorenje svima slavonskim brodske regemente četama vojničkim, 1779.

Nije posve jasno, pa niti značajno, je li obraćanje Brođanima u govoru uistinu obraćanje vojnicima koji su svi iz Broda ili je pak riječ o svim vojnicima

Osim izdanja 'u slavonskom jeziku' postoji i izdanje na njemačkom jeziku.
(H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

koji su pripadnici Brodske regemente, ali je višekratno pozivanje na slavnu povijest brodskih ratnika kao i na njihovo *serdčano junaštvo*, određeno i lokacijski metaforično, jer su Stankoviću upravo oni, a ne njihov grad ili gradovi, *serdce uvik Slavonije*. Dok se o osobi Filipa Stankovića zasad malo toga zna, o drugome se Vinkovčaninu, jednome od rijetkih posve svjetovnih autora, o književniku kojemu je vojna karijera omogućila obrazovanje i time ulazak u književni svijet, malo toga ne zna. To je dakako, MATIJA ANTUN RELKOVIĆ (1732-1798). Posavlje i Pobosučje Relkovićeve su životne odred-

nice, a književne su pisanje molitava, pjesama, spjevova, proze, poučnih tekstova, te prevodenje Ezopovih, Fedrovih i Pilpajevih basna. Vojni poziv obojati će njegovo obrazovanje ne samo doslovno u školovanju nego i u zarobljeničkome kontekstu. Kao zarobljenik u Sedmogodišnjem ratu stekao je i osjetljivost spram europskoga obrazovanja. Sve te okolnosti koje su se upijale u Relkovićevu pismenost i kulturnu svijest (J. Bratulić), pokazuju da je riječ o iznimnome osobnom talentu, jer franjevačka osnovna škola i neki nezavršeni razredi gimnazije teško da bi se dali nazvati presudnim dijelom pri-

manja obrazovnih informacija za nastanak klasicističnog koncepta. Time se nikako ne smije pomisliti kako je franjevačko osnovnoškolsko obrazovanje bez traga u Relkoviću, ali je sofisticacija njegovih tekstova tolika da se s pravom taj primarni sloj prosvjetiteljstva ne može držati razlogom ukupnoga autorskoga učinka. Prva njegova knjiga, prijevodno iz francuskoga jezika na slavonski ispjevana, zapravo je knjižica popularnoga molitvenog koncepta, naslovljena *Slavonske libarice* (1761) i uz ponešto opušteniji ton uklapa se u korpus slavonske molitveničke književnosti XVIII. stoljeća. Međutim, upravo Relkovićev *Satir*, s prvim izdanjem 1762, a proširenim drugim 1779. godine, pokazuje da se Relković strategiji slavonske franjevačke (T. Matić), molitvene, primarne i vjerske prosvjetiteljske književnosti, odlučuje priključiti na onome mjestu na kojemu se u njezinim brojnim izvodima ionako predviđa estetsko ojačanje. Dok su svojim strukovnim projekcijama autori franjevačke i isusovačke slavonske književnosti XVIII. stoljeća bili onemogućeni

inovirati i estetski razgibavati svoje tekstove u području motivsko-tematske strukture, pa su ponajviše intervenirali na zapravo kodno najosjetljivijem dijelu, na formi i kompoziciji, dotle je Relković bez takvih ograničenja puno više učinio upravo u motivsko-tematskoj strukturi te stilskim naglascima.

Do danas je Relkoviću pridano različitih poetičkih odrednica, pa je tako prepoznat i kao prvi slavonski realist (I. Bogner).

Motivsko-tematska struktura njegova spjeva prepoznata je kao ona koja se iz svojega književnog konteksta izdvaja, jer je priča koju spjev izlaže uvjerljivih raščlambenih indikacija. Relković raščlanjuje, opisuje, i u humorne događaje dovodi likove svojih raščlamba. Za razliku od metrički složenijega neposrednoga suvremenika, autora dvanaesteračkog spjeva *Život svetog Ivana od Nepomuka* (1759) Antuna Josipa Knezovića, Relković će za potrebe osvjetljenja priče i njezinih satiričnih naglasaka upotrijebiti protočniji i pučkoj recepciji bliži deseterac. Međutim, taj protočniji pjesnički metar omogućit će mu uvođenje strukturno složenijeg aspekta naratoloških slojeva (D. Fališevac). Metričku će jednostavnost Relković ojačati naratološkim aspektom. Uvest će dijaloški oblik priče, oblik iz srednjovjekovnog žanra pitanja i odgovora koji je kod njega dobio reljefno određene likove razgovora, kao i njihovu bitnu različitost, određenost likova Satira i Slavonca drukčijim kulturnim osobnostima. A u kasnijim proznim dopiscima *Satiru* pokazat će se i jaka poetička svijest te upravo likovni lirizam opisa pejzaža (M. Peić, J. Bratulić).

Satirični, ironični će ton Satirova prigovaranja zatražiti od čitatelja problem-sku recepciju, uočavanje napetosti između opisanoga i pozicije iz koje se opisuje. U tome je presudna razlika i između formalnoga postavljanja pitanja i odgovora u katehetskome štivu i Relkovićevo uspostavljanje polemičkih tonova. Relković je u *Satiru* didaktik ali i satirik, zapaža hrvatska književna povjesnica (M. Kombol), pa iako je i ponavljač Jurja Muliha (F. Fancev), uz dosjetku metričkoga rasterećenja izlaže svoj spjev najjedrijim narodnim govorom (B. Vodnik) te zahtjevno postavlja prepoznavanje ironijskih odnosa. Relković je i inventivni, istražiteljski enciklopedist te klasicist (J. Bratulić), koji i izvan *Satira* izlaže svoje prijedloge za poboljšanje privređivanja i uvjeta življenja u Slavoniji. Međutim taj je aspekt njegova angažmana osobito zanimljiv, jer ga dijelom temelji na svojevrsnom interpretiranju etnografskoga sloja prizora iz slavonskoga života. On opisuje određene običaje i vrlo ih reljefno, plastično oblikuje, ali tumačenjem tih prizora slabi Satirovu sveznajuću poziciju. Relković će popularnošću svojega *Satira* otvoriti dolazak svojevrsne satirologije, gdje se pojavljuju i izravni zagovaratelji *Satirova* recep-

Sl. 4

**ESOPOVE
FABULE**
ZA SLAVONSKU U SKULLU HODECHJU
DICU SASTAVLJENE.

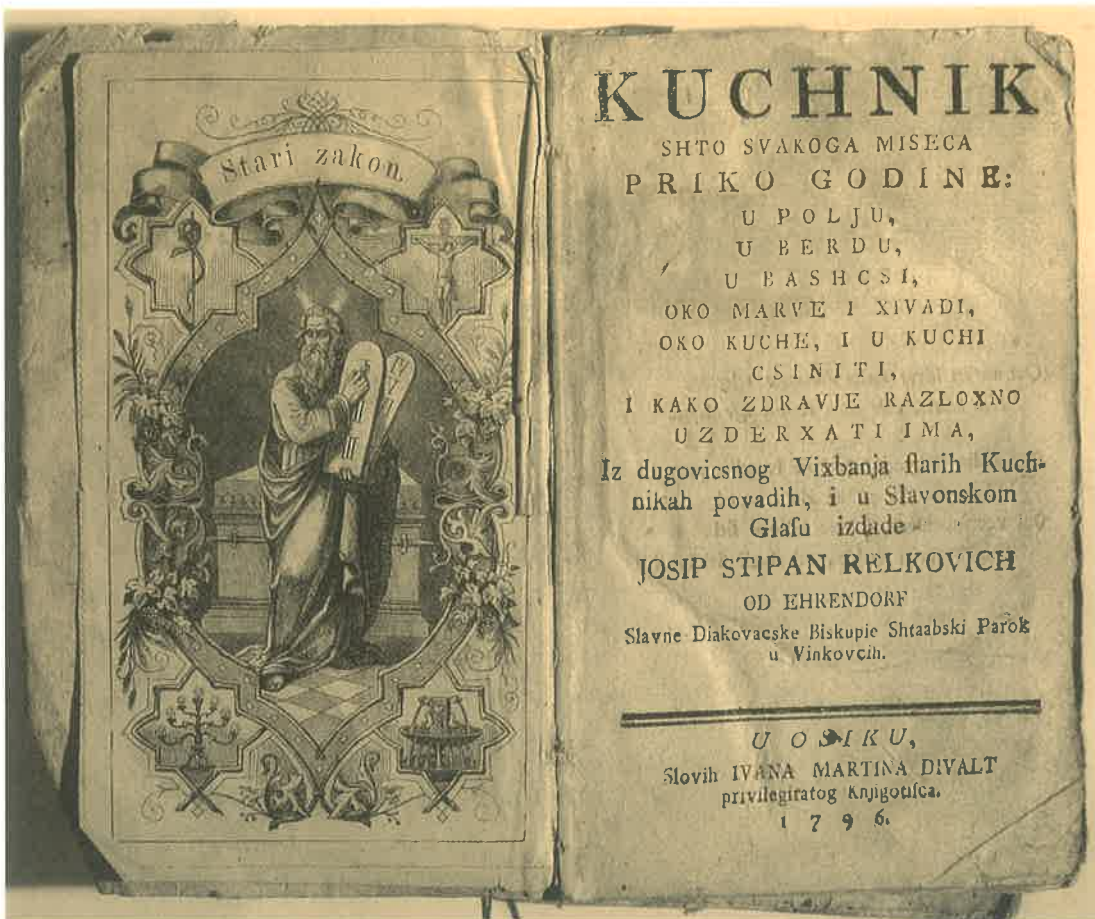

Negledaj lipotu, nit gerdochu tija,
Neg na dobru pamet, i na dobru dišla.
Istina, ja nisam lip, imam i perlonu ragan,
Često i dobro vino, bude u bergjavu šadu.

U OSSIKU
Pritiskane u Slovpreshi Ivana Mart. Divali,
Godine 1804.

Esoпове fabule Matije Antuna Relkovića tiskane u Osijeku 1804. g.

Osamnaesti je vijek osobito volio basnu, u kojoj je pripovijedanje izmiješano s poukom, pa je Relković preveo Ezopove basne za djecu, Fedrove basne za one koji su 'malo veći i naučniji', a Pilpajeve za one koji su 'naučni i politički'. (M. Kombol, S. P. Novak, 1995)

Kučnik Josipa Stjepana Relkovića je sredinom 19. stoljeća osobito u borbama oko književnog jezika i pravopisa (upravo grafije), bio u središtu pažnje i u Zagrebu oko Ljudevita Gaja i u Zadru u krugu Ante Kuzmanića. (J. Bratulić, 1994)

cijskoga mjesta, kao i referentni nastavljači Relkovića, koji jednostavno vode lik Satira dalje, kroz priče svojih izmišljajnih, tekstualnih prostora.

Najpoznatiji je slučaj Relkovićeve, odnosno Satirova napada na kolo, kao slavonski običaj navodno preuzet iz turskoga naslijeđa, i tu će Relković zaostrići već izrečene takve ocjene iz molitvene odnosno franjevačke literature njemu neposredno prethodnih autora (Bačić, Lipovčić...). Taj slučaj, međutim, ponajbolje pokazuje kako niti dijelom opravdana kritika tako nefunkcionalno shvaćenih poruka *Satira* neće biti čvrstim mjestom upućenih prigovora. Naime, Đuro Rapić je Relkoviću prigovorio svjetovnost, nedostatnu duhovnu obrazovanost, zapravo kulturnu poziciju iz koje se Relković

uopće usuduje pisati kao vojnik, kao autor bez institucijskoga digniteta. S druge strane, najsustavniji slavonski istražitelj starina, upućeni etnograf i solidan etnolog Matija Petar Katančić, prigovora ponajprije Relkovićevoj presudbi kola...

Relkovića brani već bliski suvremenik Josip Pavišević, zagovaraju ga Vid Došen i Šimun Štefanac, tako da se vrlo jasno vidi kako nije čitan samo širokom pučkom recepcijom (o čemu svjedoči i predgovor drugome izdanju, te izdanja tijekom XIX. stoljeća), nego i očima suvremenih slavonskih autora XVIII. stoljeća. Taj će aspekt živošću slika, jezičnom uvjerljivošću i kulturnim zemljopisom početnih stihova privlačiti brojne kasnije slavonske pisce i dopisivati se u paradigmatu Relkovićeve tjelesne i duhovne kritičke slavoničnosti, tekstovima J. Kozarca, A. Kovača, J. Benešića, Z. Tomičića, D. Rešičkog...

Relković je iz autorske pozicije poslao svoje djelo u estetsku recepciju, što potvrđuju i njegove riječi u predgovoru drugome izdanju, gdje upozorava da je njegov *Satir* za čitanje u kojemu *da se katkada i um provitri i pamet opočine štijući šaljive stvari, prez omraze*. Sin Matije Antuna Relkovića, JOSIP STJEPAN RELKOVIĆ (1754-1801) rođen je u Zadubravlju pokraj Broda, školovao se u Požegi i Zagrebu. Katchet i jezikoslovac, prevoditelj, pjesnik i poučni pisac, neko je vrijeme u i Petrovaradinu, te župnik i profesor u vinkovačkoj gimnaziji. Čini se da je poput oca uz književni rad, svoju prosvjetiteljsku i »svitovnim poslom... /a/... duhovnim načinom« djelatnost ulagao i u jezikoslovna pitanja. Danas nema traga tim dvjema Relkovićevim knjigama *Ortographia Slavonica iuxta normalem methodum* i *Dictionarium Latino-Germanico-Illyricum*. Također je i autor *Velikoga katekizma* (1800) čime se upisuje u kasni dio korpusa osamnaestostoljetne nabožne književnosti u Slavoniji. Katekizam je priređen nekoliko godina prije, vjerojatno oko 1795. godine. Danas se može samo nagađati je li ga Šimun Štefanac 1781. godine hvalio baš zbog *Slavonskog pravopisa za pučku školu* ili *Prijeвода Biblijske povijesti... za čitanje na ilirički*, ili je već poznavao iste te 1781. godine objavljen *Plač slavonskog vojnika zbog smrti Marije Terezije rimske carice ublažen po sretnoj vladavini Josipa II. njezinog sina i nasljednika*, objavljen brigom Matije Antuna u Osijeku. Sigurno je da je ugled Josipa Stjepana bio velik u redovima misnika već vrlo rano, tako da je njegov *Kučnik*, angažirani pučki spjev, odnosno neka vrsta poljoprivredne enciklopedije (J. Bratulić), došao u recepcijskome smislu na dobro pripremljeno tlo. Od Josipa Stjepana Relkovića se nije moglo očekivati ništa drugo nego uspješan, poučan, zabavan i zanimljiv rad. Njegova jezična svijest bitno je odredila uvjerljivost u tome najpoznatijem djelu, spjevu *Kučnik, što svakoga miseca priko godine: u polju,*

u berdu, u bašči, oko marve i živadi, oko kuće, i u kući činiti, i kako zdravje razložno uzderžati ima... (1796).

Počelo svoje jezične svijesti Relković ispisuje već u obraćanju *Dobrovoljnom štioću*, esencijalno se postavlja na kulturu pisma, zapisa, pamćenja, uporištem u otklanjanju podrazumijevanja i isticanju kako je i *Spasitelj*... nam... *pisane riječi svoje nauk ostavio*. Na istome se mjestu u *Kućniku* Relković izjašnjava »od pravopisanja i riči kojima se služi«. Tu on pokazuje svoje zalaganje za sustavnost, za uvažavanje oznaka naglasaka, također osvjetljava potrebu pažljivoga izbora riječi, najavljujući i nuždu tvorbe novih riječi u pristupu stvarima *koje još kod nas nisu*. Je li već tako sažeto izlaganje osobnoga odnosa prema jeziku bilo dostatno za privlačenje pozornosti Matije Petra Katančića, ili je to na jezičnu svijest oslonjena etimologijska fabula ukupnoga *Kućnika*, to je samo retorično pitanje, jer se Relković vrlo disciplinirano kreće od ekspliciranih načela prema razvijanju spjeva, tako da takva uzorita razrada nije mogla mimoći pozornost klasicističkoga pogleda. Naime, cijeli je *Kućnik* nakon uvodnoga posvećenja i zahvale te obraćanja štioću, podijeljen na tri metodološka osvjetljenja: *Uzrok mojega posla*, *Sadržaj knjige*, *Razdijeljenje sadržaja*, i dvanaest poglavlja imenovanih imenima mjeseci, te završno poglavlje naslovljeno *Završaj posla*. U takvome se skladateljskom *razdijeljenju* ogleđa kristalna preglednost, a tijekom pojedinih poglavlja određen je i vođen jedinstvenošću i jednostavnošću.

Prije nego li u poglavlju *Sadržaj knjige* Relković imenuje osobnost kućnika kao onu kojom će se baviti, on raspravlja i upućuje na teološki oslonac svojega bavljenja čovjekovom radnom svakodnevicom. Čovjekov rad je predmet Relkovićeva razmišljanja i on postavlja motivacijsku nit ukupnog spjeva: čovjek radi jer je radom stvoren. Relković zapravo daje prednost tjelesnome radu, te ga smatra temeljnim, jer se i oni koji vladaju, koji su bogati, koji knjige poznaju i pišu, uvijek vraćaju radu na zemlji. Tako Relković postavlja sliku svojevrsnoga radnoga, zadovoljnoga idealnog društvenog sustava u kojemu je rad predmetom nasladnoga nadmetanja. I budući da je to zadovoljstvo u radu idealom Relkovićeve slike svijeta, onda on u slijedu od dvanaest mjeseci izlaže sustav znanja koji će takvu sliku svijeta učiniti zbiljskom. Relković kroz mjesec izlaže što su konkretni poslovi slavonskoga seljaka, kućnika, tijekom cijele godine. U opisu poslova poštuje se prilična plastičnost, koja od opisa potrebnih poslova ide do opisa plodova tih poslova. Kada Relković objavljuje svojega *Kućnika*, slavonska književnost već pola stoljeća poznaje različite vrste pučkih kalendara, a molitvene knjižice često u svojim početnim stranicama donose i doslovne, popisane kalendare. Te knjige katehitičnoga i molitvenoga sadržaja, razdiobom su obreda i implicitni kalendari za cijelu godinu. Receptijski gledano *Kućniku* je dolazak naviješten, a nje-

gova potreba poučavanja u svjetovnim vrlo konkretnim znanjima sinteza je i svojevrсна iluminacija vjerskoga prosvjetiteljstva XVIII. stoljeća. Dapače, osim kalendarske skladbe kao provodne i vezivne niti, kroz *Kućnik* se jedinom čvrstom niti fabulativne integracije pojavljuje etimologijska igra korijenom i semantikom imena pojedinih mjeseci, što se daje čitati kao jezična osjetljivost. *Kućnik* dakako nije spjev kakve izmišljajne fabule, niti je izdvojenih likova i njihovih osobnosti, ali je u svojem enciklopedizmu apliciranu na realne seoske radne okolnosti plastično antropološko zrcalo, gdje se zacijelo Katančiću sviđa, Relkovićem bitno oslikana, slavonska *vinška kultura*. Pjesma *Čestitanje godovno* (1811) svojom je lakom etnografskom igrom zanimljiv obračun s načinom ponašanja koji čini se ne pripada autohtonom, domaćem čovjeku, nego je raščlambom niza gesta smješten u paradigmatu gostiju. Time se pjesma ukazuje i kao implicitni, ludistični etnografski zapis. MARTIN PUSTAIĆ (XVIII. st.-1818) bojnik Brodske graničarske regimente, s njemačkoga jezika je preveo izvorno engleski tekst razmatranja *Mylorda Chesterfielda* (tako ga imenuje Marijan Jaić) naslovljena *Indijanski mudroznanc ili način i viština, kako čovik na svitu živiti mora, da Bogu ugoditi, opštini hasnovit i sričan biti more* (1825). Knjiga je objavljena dvanaest godina nakon što je prijevod bio dogotovljen, a njezino je objavljenje Marijan Jaić posvetio onim svojim suradnicima koje je osobito štovao, te je unutar svojega velikoga i raznovrsnoga opusa pokazao i osobni vrijednosni odnos prema indijanskome mudroznancu. U toj prilično opširnoj prozi zanimljivo je Pustaićevo konvertiranje koda racionalizma u kojemu je djelo izvorno napisano, u kod kršćanskoga prosvjetiteljstva (D. Fališevac). Različitost potonjega iz XVIII. stoljeća naslijeđenoga koda, od njegove izvorne inačice, vidi se u razmatranju osobne osjetljivosti i

Mudroznanc nije obična zbirka nepovezanih maksima ili mudrih izreka, nego tematski zaokruženo poučno djelo koje kratkim i sažetim odlomcima, zbijenom rečenicom i stilom podsjeća na Knjigu mudrosti, Propovjednika i druge mudrosne knjige Starog zavjeta. (M. Korade, 1997)

osobnoga doživljaja svijeta. Time se iz europske poetike XVIII. stoljeća, u Pustaićevom prijevodu i obradbi, pojavljuje susret slavonske dominantne poetike toga stoljeća sa snažnim romantičarskim okruženjem početka XIX. stoljeća. Susret triju svjetonazora, izveden nastupom sve opširnijih proza u korpusu slavonske književnosti (D. Fališevac), ostavio je periodizacijski uočljiv znak Pustaićevom knjigom. Kao Pustaić, uz Cernu je vezan i PETAR RAKITIĆ (1777-1823), vinkovački gimnazijalac, svećenik s pečujskih studija teologije koji je ostavio neobjavljen rukopis datiran 1820. godine, po svemu sudeći nastajao tijekom dvadesetak godina kao ekstrakti rodopis bilježaka svećenika osjetljiva na baštinu svoje porodice, sklonost duhovništvu, naslovljen *Sarod Rakitića* (1820). Memoarski nedisciplinirano, s povremenom namjerom ambicioznijih prilagodba pročitane literature, oblikovao je svoj rodopis.

Blago najavljena pozicija osobnoga pogleda i poneka osjetljiva privatna nota gotovo faktografskih primjedaba i pragmatičnih opisa, ostavili su dostatno zanimljiv tekst za određivanje kulturološkoga pogleda na vojnokrajško slavonsko selo na prijelazu XVIII. u XIX. stoljeće. Dok je Petra Rakitića, kroz manje tekstualne signale osobne ljutnje i ponosa te pokušaje uspostavljanja modela identitetnog osobnoga prostora, moguće čitati kao prvog Vinkovčanina koji je ostavio memoarsku zapis, dotle je KARLA PAVIĆ (1779-1859) najveći teološki ugled stekao za vrijeme djelovanja u Vinkovcima. Školovanjem i poslom prati ga se u Pečuhu, Budimu i Đakovu. Vinkovački župnik, prevoditelj, pjesnik, propovjednik, molitveni i katehitični pisac, javlja se u književnosti prijevodom s latinskoga pjesme *Slavulj Sv. Bonaventure* 1803. godine. Prema uvodnom tekstu naslućuje se kako se autor prijevoda naknadno osjeća u recima koje prinosi u *jezik slavonski*. Bit će da je taj dobar osjećaj vodio autora i u daljnjim knjigama te se već 1808. godine javlja zbirkom molitvi i promišljanja o

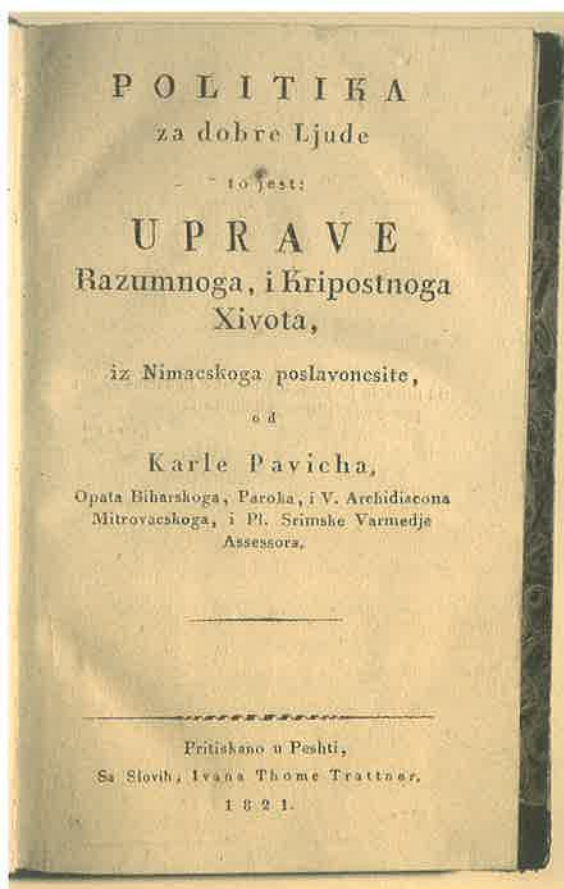
ljepoti *vječnoga* života nakon ovoga *smrtnoga*. Ta je zbirka oslonjena o spoznaju ukazanu kroz prijepor tijela i duše; knjižicu naslovljuje *Svakdanja smrti uspomena* (1808). Godine 1816. izlazi iz tiska i druga njegova knjiga literarnoga talenta, a i konkretnoga povoda za još jedno razmišljanje o ljepoti odlaska u vječnost nakon bogato ispunjenoga smrtnog života. Riječ je o knjizi *Pokopno govorenje (u Osiku)*, govora održanoga 1815. godine na pokopu visokouglednoga biskupa, kulturnoga i prosvjetnoga poticatelja, te jezičnoga mislitelja Antuna Mandića. Zanimljiv je kulturno-zavičajni portret Požege koji Pavić tom prilikom izlaže:

On je rođen godišta 1740... u Slobodno kraljevskom Varošu Požegi, koja kakogod u Slavoniji od Starinah glede mlogih obzirah: urednih Sokakah, plemenitih kućah, mloštva Cerkvih i Manastirah, cvatenja lipih Naukah, čistoće Slavonskoga jezika i prolaza svake versti rukotvorstva, lasno je jedna izmed najglasovitiji...

Pokopno govorenje, 1816.

U Vinkovcima Pavić, dosljedniji nastavljatelj XVIII. stoljeća, prerađuje Sertićevu *Jezgru nauka kršćanskoga* i objavljuje je 1827. godine. Uz još jednu knjigu molitveničke koncepcije, samo naslovno upućene vojnicima, zanimljiv je detalj o posljednjoj Pavićevoj knjizi, naslovljenoj *Uspomena* (1852). Svom svojom postprosvjetiteljskom svijesću bila je upućena četiristogodišnjici Gutenbergove tiskare!

Osim spomenutih, književno je djelatna i Ioannes Abramovich o kojemu su skoro svi podaci zagubljeni, osim o njegovim lektirsko-literarnim sklonostima.

Za Karlu Pavića možemo reći, da je bio slabiji prigodni pjesnik, a bolji govornik, a u jednom i drugom se ističe njegova patriotičnost i općenita obrazovanost, koja je prema prilikama onoga vremena bila dosta velika. (J. Jakosić, 1994)

Sancta Maria Esseckiensis

OSIJEK

GRAD

Tragovi se nastanjivanja osječkoga područja mogu pratiti od ranoga neolitika. Kao rimska Mursa Osijek doživljava veliki procvat postavši jedno od najznačajnijih obrtničkih, trgovačkih i kulturnih središta Donje Panonije s cjelokupnom infrastrukturom velikih rimskih gradova. U srednjem je vijeku Osijek u posjedu slavonske plemićke obitelji Kőrogy, te je do turskih osvajanja jakim središtem srednjovjekovne Slavonije. Iz tog je razdoblja sačuvana nadgrobna ploča Filipa Kőrogya, preminuloga 1394. i pokopanoga u gotičkoj crkvi Svetoga Trojstva na mjestu današnje crkve. Dolaskom pod tursku vlast Osijek i dalje zadržava svoj status važnoga urbanog središta. Turski putopisac Evlija Čelebi svjedoči o orijentaliziranoj urbanoj strukturi Osijeka sa svim vojnim, upravnim i kulturnim objektima. Iz toga je razdoblja sačuvan mali dio bedema, tzv. Filibejeve utvrde.

Nakon odlaska Turaka mijenja se etnički sastav stanovništva u Osijeku, jer ga naseljava stanovništvo hrvatskoga i austrijsko-njemačkoga podrijetla. Obavlja se preustroj civilnoga prostora izuzetoga iz Vojne krajine, te je Osijek uz Viroviticu sjedište Virovitičke županije. Vlastelinstva se dijele austrijskim i ugarskim plemićkim obiteljima koja na svojim imanjima grade dvorce: grofovima Pejačevićima u Retfali i Našicama, Prandauima u Valpovu, Eugenu Savojskome u Bilju.

U Osijek s vojnim trupama 1687. godine dolaze isusovci koji u Turdi, na mjestu Kasim-pašine džamije zidaju crkvu Svetoga Mihaela u baroknom stilu, a franjevci obnavljaju svoju crkvu Svetoga Križa. Godine 1701. u Osijek dolaze kapucini i grade samostan i kapelicu, a 1727. godine dovršili su crkvu u baroknome stilu. Na mjestu spaljene i razorene tvrde gradi se, prema nacrtima Maximiliana de Gosseaua nova Turda (1712-1721) s vojnim i civilnim sadržajima. Središnji je Trg svetoga Trojstva prepoznatljiv po kipu Svetog Trojstva, zavjetnom spomeniku koji je udovica generala Petraša dala podići 1729-30. godine. Iz vojnih razloga i zbog gradnje utvrde, stanovništvo je preseljeno iz podgrađa, te nastaju dvije nove gradske četvrti: Gornji i Donji grad. Uslijed gospodarskoga i kulturnog razvoja tri se odvojene cjeline 1786. godine ujedinjuju u jednu.

Početak XVII. stoljeća našički je franjevački samostan, uz onaj u Velikoj, središtem franjevačke školske djelatnosti u Slavoniji sa sjemeništem i gimnazijom za redovnike i sujetovnjake, te novicijatom i studijem za redovnike. Poslije odlaska Turaka donesena je 1708. godine odluka o osnivanju gramatičke škole u

Našicama za buduće franjevačke redovnike. U drugoj se polovici XVIII. stoljeća u samostanu također učila filozofija.

*Prvu su pučku školu u Osijeku 1690. godine osnovali isusovci u Tvrđi. Godine 1707. u Osijeku su osnovani teološki i filozofski studij, 1729. godine isusovci su osnovali gimnaziju, koja je djelovala do 1737. Godine 1735. u franjevačkom je samostanu počeo djelovati *Studium generale theologicum*, prva visoka škola u Slavoniji. Godine 1765. obnovljen je rad osječke humanističke gimnazije koju nakon ukinuća isusovačkog reda preuzimaju franjevci (1778-1855). Godine 1787. osnovana je u Osijeku prva gradska Crtarska škola.*

Uz osnutak je škola i studija vezano i osnivanje prvih knjižnica. Godine 1699. osnovana je Knjižnica Franjevačkoga samostana, 1703. godine Knjižnica Kapucinskoga samostana.

Rad osječke isusovačke i franjevačke gimnazije prati i kazališna djelatnost njihovih polaznika, dok o početnoj godini djelovanja prvoga svjetovnoga kazališta, njemačkoga, postoje različiti podaci, no jedan pisani dokument potvrđuje da je već 1750. godine u Tvrđi djelovalo kazalište.

*Istovremeno s osnutkom *Studium generale* 1735. je godine osnovana i Franjevačka tiskara, na čiju su izdavačku djelatnost utjecali dekani Osječkoga generalnog veleučilišta. S prestankom rada Franjevačke tiskare u Osijeku počinje 1775. godine djelovati Divalentova tiskara, prva necrkvena tiskara u Osijeku. Izdanja su ove tiskare društveno uvjetovana trojezičnom podlogom, te su dala trojezičnu književnost u Slavoniji (na latinskom, hrvatskom, njemačkom jeziku). Nakladničkom djelatnošću ove tiskare Osijek je postao središtem književnoga i kulturno-prosvjetnog napretka u Slavoniji. U Divalentovoj se tiskari tiskaju za ono doba važne knjige, primjerice drugo (a prvo u domovini) izdanje Satira (1779) Matije Antuna Relkovića, teološka studija Antuna Kanižlića Kamen pravi smutnje velike (1780), a od 1792. godine ovdje se tiska Novi i stari/Svetodanik/illiti Kalendar illyriciski.*

U XVIII. stoljeću književno djeluje niz autora od kojih su neki i rođenjem i dužnostima u Osijeku, a neki su tu poglavito zbog Franjevačke i Divalentove tiskare.

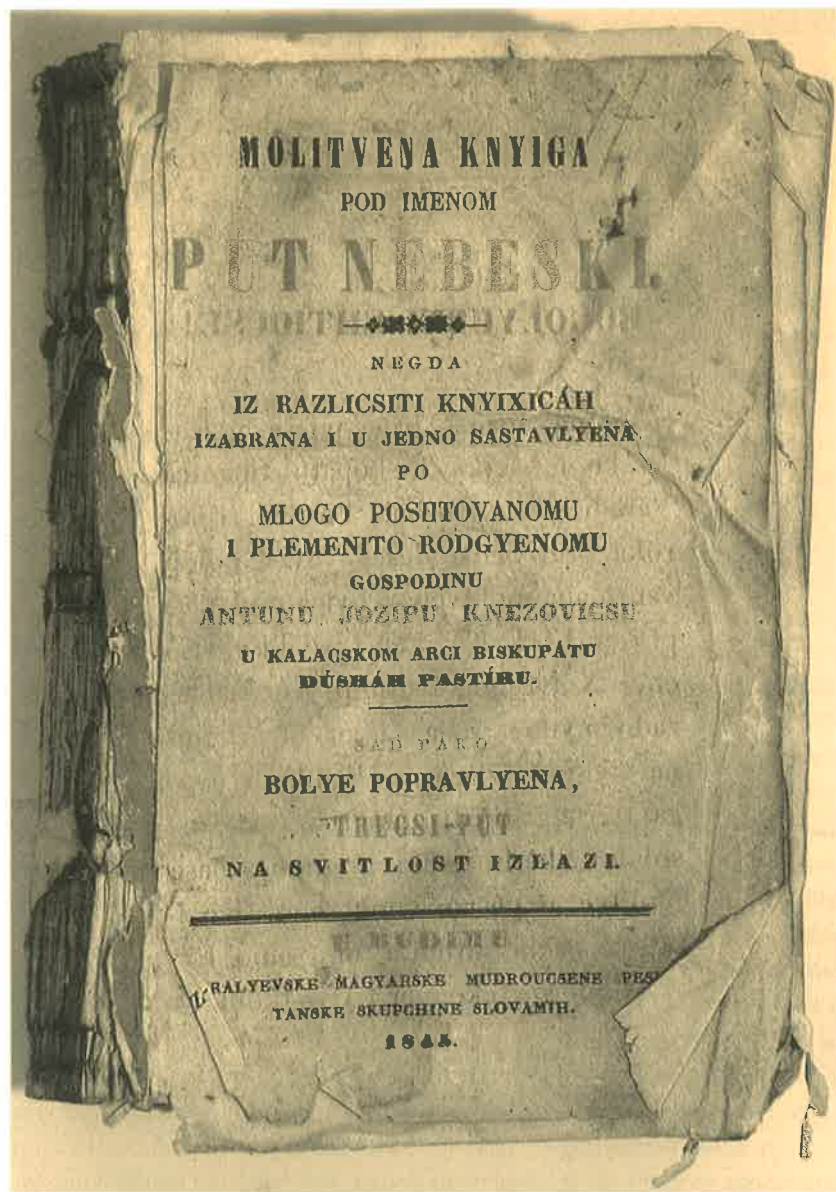
Osijek hrvatskoj književnosti daje sljedeće autore: Josipa Mihića, Stjepana Vilova, Antuna Josipa Knezovića, Emerika Pavića, Antuna Papušlića, Josipa Antuna Vlašića, Josipa Paviševića, Aleksandra Tomikovića, Adama Tadiju Blagojevića, Antuna Ivanošića, Matiju Petra Katančića, Antuna Josipa Turkovića.

TEKST

Prvi poznati osječki pjesnik JOSIP MIHIĆ (1693?-1769?) koji radi u Iloku, Požegi i Petrovaradinu, pisac je propovijedi i pjesama i pripada franjevačkoj književnosti u njezinoj pragmatičnoj dimenziji. Pjesme kojima se javlja u jedinjoj, i danas djelomično sačuvanoj, no poznatoj knjizi *Kreposne pismice* (1735) zapravo su intonirane ritmom biblijskoga verseta, a opsegom, u koji se slijevaju izrazito molitveni i prijekorni motivi, tek ponegdje zaklanjaju i pojačavaju temeljne moralno-didaktične pouke. Molitvena repetitivnost ponegdje gubi interes za (ipak poučnu) priču i na tim se mjestima zacijelo Mihićevi čitateljski suvremenici i crkveni praktičari znatno češće upućuju njezinoj knjizi. Knjiga je nevelika opsegom, sveukupno uobičajene žanrovske ponude molitvenih pjesama i stihovanih propovijedi, s manjim nizom pjesama pokornica. Odluka za stihovanje svakako je dijelom autorove strategije za lakše pristupanje recepciji, te je najsloženiji znak njegove estetske osjetljivosti. Neke stranice i komunikacijski dovode čitatelja u sugeriranu kreativnu poziciju. Kao ugledan *popisivač* kršćanskih duša, kao papinski izaslanik u poznatome popisu iz 1734. godine napisao je tu svoju duhovnu autobiografiju sveukupno ju naslovivši *Kreposne pismice za spas duše i na poticanje grišnika da upozna božju uredbu te čini pokoru u vrime apostolskih misija koje su obavila tri svećenika apostolska misionara franjevca iz provincije Bosne Srebrene po Slavoniji.*

Još jedan franjevac, STJEPAN VILOV (kraj XVII. st.-1747) rođen u Budimu, poslovima je vezan uz Osijek. Svoju prvu teološku knjigu objavio je u Osijeku, točnije priredio ju je u obliku predavačkoga priručnika naslovljenoga *Tractatus de Deo uno et trino* (1727-28). Knjižica *Razgovor prijateljski među krstjaninom i ristjaninom* (1736) kronološki gledano treći je njegov opsežniji autorski rad. Njezin je utjecaj na niz drugih autora molitvene književnosti velik, a bjelodano je iskazan u pitanjima pravopisa. Vilov je bio vrlo strog u predgovoru ovome popularnom djelu. U tome dijelu knjižice postavlja uvjerljive razloge za potrebu čitanja i pisanja, a kao argumentaciju iznosi vrlo jasno polazište primarnoga i vjerskoga slavonskoga prosvjetiteljstva, izravno upućenoga spoznaji »da je lašnje imati onima, koji žele štiti i naučiti koje dobro«.

Vilov se poziva na razum i na potrebu da se razumom primaju znanja i duhovne poruke, s izravnom namjerom »da u ovakomu malahnomu nauku nauči se naš puk jedan put kriposti razuma želiti«. U tome smislu Vilov čvrsto zaključuje, a u skladu s uže strukovnim, katehetičnim dijelom zamisli djelovanja njegove knjižice »nigda bo se najmanja molitva razumiti ne more,

... na 637 strana ispisano je oko 250 različitih molitava (u ovaj smo broj uvrstili samo one naslove koji sadrže riječ molitva, molitvica, pomolimose)... Stoga bismo mogli reći da sintagmu iz naslova — *Molitvena knjiga* — njezin sadržaj u potpunosti potvrđuje. (Z. Šundalić, 1996)

ako razum nije poznanjem kakvim godi od stvari duhovnih i otajnih, još k tomu i naravnih nakićena».

Nešto mladi Jerolim Lipovčić Vilovljevu će strogoću još više zaoštriti, u svojim uvodnim stranicama izravno navodeći ime Stjepana Vilova kao svojeg učitelja u pravopisnim razmišljanjima. Velik je broj napomena o pravopisnim pravilima u gotovo svim molitvenim, katehetičnim knjigama osamnaestoga stoljeća, ali je Vilov jedan od najstarijih, i k tomu vrlo opsežan promišljatelj pravopisnoga slavonskog kompleksa. Osim kao zagovornik kulture čitanja i kulture knjige, u dijaloškome je dijelu svojega *Razgovora* donekle određen latinskim sintaktičnim strukturama, ali i možda nehوتيčnim retoričnim figurama koje su posljedica literaturnih oslonaca. I ovaj dijaloški oblikovani katehetični rad, premjestivši se iz vremena u kojemu su takvi poučni dijalozi ispisivani u velikome broju, ima mjestimičnih dramskih implikacija. Tezom se *Razgovor* i njegov dijalog postavlja polemično, »kontroverzijijski«, pri upozoravanju na razlike u kulturi vjere katoličke i pravoslavne (D. Zečević), tako da izlaganje razlika i njihovo interpretacijsko pomirivanje donose određene gotovo događajne napetosti, ali i njihovo mudro smirivanje. A za događajnu napetost u spjevovima više je zainteresiran ANTUN JOSIP KNEZOVIĆ (1693-1764) Osječanin i kaločki kanonik, autor molitvenika i hagiografskih spjevova. Ostavio je iza sebe drugi (nakon Grličićeva) slavonski molitvenik naslovljen *Put nebeski* (1746). Oko Knezovića su se pojavile i dvojbe oko mogućega postojanja još jednoga autora istoga imena. Međutim, istraživanja u tome smjeru nisu dala potvrde o postojanju dvojice Josipa Knezovića (S. Marijanović), te je i nešto šire utvrđeno obiteljsko Knezovićevo porijeklo. Knezovićevo molitvenik ne imenuje izravno Grličića kao mogući uzor, ali je i inače nesklon izravnim bilješcima, iako već u uobičajenim opširnim recima koji dopunjuju naslov piše da je »iz različitih knjizica izabrana, i u jedno sastavita«.

Taj je molitvenik uza svu svoju tematsku predvidljivost i zadanost ispisao vrlo solidno ritmiziranih proza, čime se pomalo izdvaja u prostorima estetskih signala koji su prepušteni osobnim talentima. Dakako, prostor formalnoga ili kompozicijskoga je onaj kojemu se takve estetske nijanse upućuju (M. Tatarin).

Knezović je napisao i tri hagiografska spjeva. Riječ je o stihovanim životopisima svetaca: *Život svetog Ivana od Nepomuka* (1759), *Život svete Olive* (1761) i *Život svete Genuveve* (1761) U tim spjevovima Knezović baštini srednjovjekovlje, ali se na nekim mjestima daje vidjeti i blagih baroknih zahvata. U njegovim spjevovima postoje i neznatne *dramske implikacije*, prepoznatljive samo u povremenom pojavljivanju glasa koji je međutim posve

epska instanca, odnosno središnja pripovjedna svijest, i glasa koji je u tome smislu sveznajući i povezivatelj između tijekova zbivanja. Temeljno su ti stihovi dakako epske tvorevine, čija se tematska struktura čitatelju usmjerava ne samo nizom zbivanja nego i uvjerljivo naglašenim antropološkim apelacijama. Cilj je tih apelacija angažiran, jasan i čest, ali je intenzitet naglašeno-ga prikupljanja čitateljeve pozornosti Knezović izveo prilično originalno. Naime, i u sveukupnome korpusu književnosti osamnaestoga stoljeća bitnim se poljem mogućih osobnih rješenja unutar ostaloga zadanog pokazuje ta usmjerenost na čitatelja i njegovu pozornost. Za to, za razliku od tema koje su zajedničke, nema pragmatičnoga recepta. Autorska se stoga ambicija Antuna Josipa Knezovića očituje u pripovjedačkim poveznim mjestima, kao i u stihološkome izboru dvanaesterca i unakrižno rimovana osmerca.

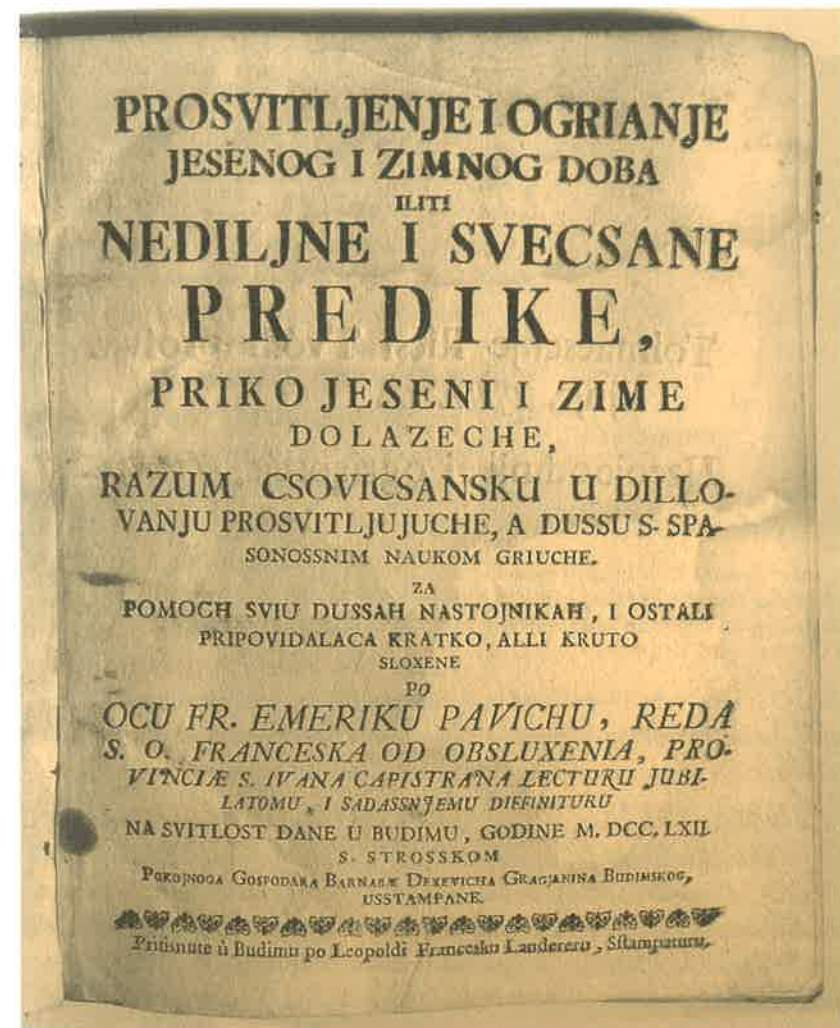
Rimovalačke mogućnosti izabranoga stiha i ritmičke mogućnosti koje on pruža, Knezović vrlo disciplinirano pretražuje, tako da povremena stilska zgušnjavanja također sudjeluju u čitateljskom osvježivanju i daljnjem vezivanju. Naime, disciplinirano stihovanje omogućuje laku čitalačku protočnost, dok povremena stilska zgušnjavanja pomalo zaustavljaju čitanje i potiču emocionalne meditativne zastoje, kao i izrečenim mislima obogaćenu sućut.

Spjev *Život svete Genuveve* u smislu pojačavanja čitateljske osjetljivosti ide i do zgušnjavanja i dinamiziranja same narativne strukture, pa se događaji nižu brže i napetije, što se može prepoznati ne samo blagom dramskom strukturom nego i svojevrsnom detekcijskom matricom unutar epskih odrednica.

Usmjeravanje na čitateljsku pozornost kao bitan autorski zadatak, dijelom je ukupne strategije slavonske književnosti osamnaestoga stoljeća, u njezinu prosvjetiteljskome poslanju upućivanja u nauk katoličanski. Vjera kao moguće utočište u prostoru teških egzistencijalnih okolnosti, bila je predmetom svih recepcijskih ambicija Antuna Josipa Knezovića, a rješenja koja je pronasao u prenošenju te ideje utočišta (Z. Šundalić) često su vrlo uvjerljiva i talentirano naznačena. Dok je Knezović autor jednoga molitvenika, EMERIK PAVIĆ (1716-1780), rođeni Budimac, pisac je velikoga broja molitvenika i katekizama, teoloških rasprava, propovijedi, duhovnih pjesama i psalama. Djelujući na »krajnjem sjeveru hrvatskoga kulturnog utjecaja« (E. Hoško), pisao je na hrvatskome i latinskome, a prevodio je s njemačkoga i talijanskog jezika. Prevodio je i na latinski izvorno hrvatske tekstove. U svojem se teološkome poslu autorski javljao u širokome žanrovskom polju. U užem je književnom smislu prepoznat kao slavonski sljeditelj Andrije Kačića Miošića, osobito po knjizi *Nadodanje glavnih događaja, k Razgovoru ugodnome naroda slovinskoga* (1768). I spomenuto je prevođenje s hrvatsko-

ga na latinski zapravo prepjev ili prevoditeljska autorska preradba Kačićevih stihova. *Descriptio solita et rythmica regum...* (1764) opsežna je Pavićeva prijevodna knjiga koja pokazuje kompozicijske zamisli ovoga talentiranog fra-njevca na djelu.

U svojem je užem teološkome pragmatizmu stekao ugled prijevodom biblijske povijesti Staroga i Novog zavjeta, naslovljenu *Ogledalo temelja vire i zakona katoličanskoga* (1759).

Stilska pripadnost baroku ne može se utvrditi kod svih propovjednika. Oni će rijetko sadržajnu razinu posve podrediti, žrtvovati razini stila. (...) Emeriku Paviću bitniji (je) biblijski predložak i jasna pouka. (L. Plejić, 1995)

Karakterističan oblik u kojem Emerik Pavić iskazuje moralnu pouku jest svojevrсна biblijska poredba, razvijeniije dvočlane strukture, građene obično na opreci kako-tako, koliko-toliko... (L. Plejić, 1995)

Njegovo nastavljanje na Andriju Kačića Miošića nije osobito privuklo hrvatsku povjesnicu, te ga se ne drži značajnijim autorom osamnaestoga stoljeća. Međutim, njegov latinski prijevod, odnosno preradba Kačićevih stihova posebno je slabo pročitana.

Naime, već katehetsko djelo *Obširni nauk karstjanski s nadodanim duhovnim pismam* (1755), u svojem stihovanom dijelu daje na uvid osjećaj za stihovni ritam koji se vrlo pažljivo razmješta u razvijanju dakako zadanih i jasnih tematskih struktura. Razina se tematskoga ovdje vrlo mudro podupire ponavljanjima koja čak i u litanjskim postavima povremeno donose male ritmičke pomake. Ta gotovo neprimjetna ritmička igra pojačava molitvenu motivsku zalihnost, signalizira promjene u vrsti obrednoga ponašanja, zamjenjuje eksplicitnu dramsku strukturu, a ponegdje je i opisno postavlja. U tim je pjesmama dimenzija obrednih ponašanja pri molitvi dakako pragmatične zamisli, ali je njezina značenjska zaliha posve uvjerljivo prenosiva u iskustvo nepragmatičnoga čitatelja. Sve će to osobito doći do izra-

žaja u knjizi *Putovanje duhovno, u stazice različitoga bogoljubstva razdijeljeno...* (1769).

Ta je »knjiga od molitava ujedno složena i s glavnima pismama narešena«, u najnovijim čitanjima prepoznata u svojoj osobito složenoj kompozicijskoj izvedbi (Z. Šundalić). Molitvenik je pisan izmjenjivanjem prozних i stihovnih dijelova, također je jasno i disciplinirano provedeno opisivanje obrednog ponašanja. U molitveniku je ispisana posveta onome koji je omogućio pojavljivanje knjige te je već po svojim časnim djelima *Gospodinovo uzmlažanje*. Već od naslova pa uvodnim recima i posveti Pavić najavljuje razvijanje metafore putovanja, putovanja u kojem su putnici ljudi na svojem putu u Domovinu Nebesku. Duhovno putovanje koje razvija cijeli molitvenik složeno je u dvanaest poglavlja — »stazica«, a unutar svakoga se smjenjuju pro-

zni i stihovni dijelovi molitava. Za pjesme koje su u molitveniku složene Pavić napominje da su dijelom posve njegova ostvarenja, pjesme koje je već ranije pojedinačno »bio dao«. Sada ih je dakle uključio u ukupnu kompoziciju molitvenika, te se smjenjuju s manjim ili većim prozним dijelovima, gotovo didaskalijskim praktičnim uputama o izvedbama obreda, što zajedno pridaje molitveniku i intenzivnu dramsku implikaciju. Ono što se u *Opširnom nauku karstjanskome* razaznavalo u jedva primjetnim detaljima promjene ritma, povećanja jednoga ili dvaju slogova, a da bi se signalizirala promjena u vrsti obrednog ponašanja, to se u *Putovanju duhovnom* pojavljuje još razvijeniije. Treba navesti primjer koji pokazuje razlikovanje subjekta teksta, odnosno njegove perspektive, kao i prijelaz subjekta teksta u subjekt kazivača. Na tome se mjestu lirska osjetljivost za stih pretvara u dramsku strukturu, pa dobivamo lik-lice kazivača-savjetodavca i lik-lice koje prima i izvodi savjetovani postupak.

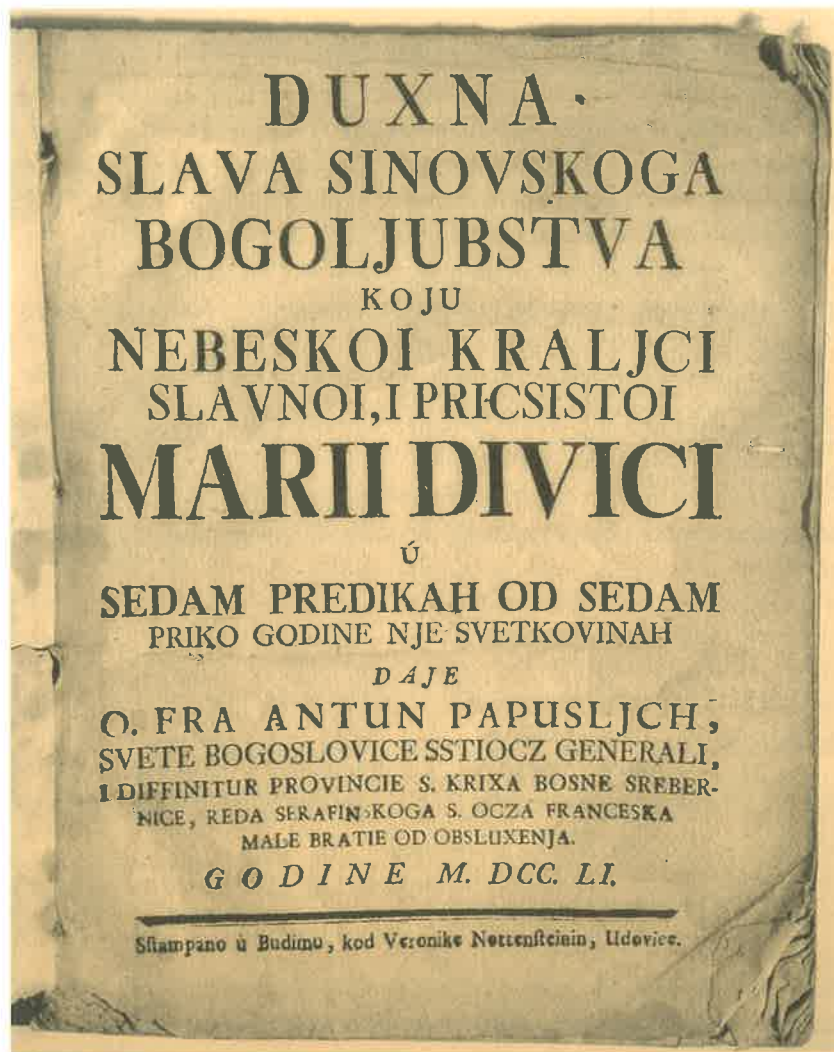
Molitvena pjesma postaje dramska pjesma uvjerljivoga opisa i događajne gradacije:

*Pisma jutarnja
Dušo kad ti bilo jutro sviće,
Ti koristno ovo primi viće:
Nemoj biti lina
Kleknut na kolina,
Pak zatim se prikerstit,
I ovako izustit:
Zafaljujem Bogu privišnjemu
Na noćasnjemu pokoju mojemu (...)*

Putovanje duhovno, 1769.

Skromnost i franjevačka zatajnost često je navodila nepriznavanje ili barem neisticanje svojega autorstva. U tematskome je to smislu i bilo čvrstom činjenicom, tako da je interveniranje u formalne i kompozicijske te stilske strukture bilo poljem njihova eventualnoga estetskoga zahvata. Pavić ne previda napomenu kako je na tim pjesmama radio, »popravio, i nike iznova učinio«.

Emerik Pavić je u svojem *Nadodanju glavnih događaja*, osobito u onim dijelovima koji su ratnička književnost, spominjao slavenske toponime kao što su Ilok, Našice, Šaregrad, Vukovar, Brod, Osik. Ratnička književnost, kao i dio molitvenih knjižica (Z. Šundalić), nosi zadatak svojevršnih »povijesnih početnica«. Možda je najslavenskiji njegov autorski prinos prepoznatljiv u pitanjima pravopisa. U tim se pitanjima izravno poziva na Stjepana Vilova. Pravopisom koji upotrebljava, Emerik Pavić sličan je ostalim slavanskim autorima tih godina.

Nazvan od Pakraca, ali je zacijelo rođen u selu Lipik iznad Pakraca, gdje se nalaze ljekovite terme. Pristupio je franjevačkom redu te je u njemu tako napredovao da je nakon 10 godina predavanja teologije postavši lektor jubilatus a potom je vršio i dužnost definitora. (J. Jaković, 1994)

O prijevodu na latinski prepjevanoga Kačića, zasada tek valja naznačiti kako ga čeka i ponovni povratak u hrvatski jezik. Može se naslutiti iznenađenje u stilsko-motivskoj obradbi turske tematike. Detalji najavljuju odstupanja od A. Kačića Miošića i najavu I. Mažuranića. Puno je manjega književnoga opusa ANTUN PAPUŠLIĆ (oko 1706-1766) rodom iz Lipika, franjevac, autor latinskih i hrvatskih knjižica nabožnoga značaja. Latinskim jezikom piše i ti-

ska svoju prvu u Osijeku objavljenu knjigu, teološku raspravu *Sacer mons Alverniae...* (1748), koja međutim pokazuje solidno strukovno obrazovanje i literaturnu upućenost. U knjižici pisanoj i objavljenoj na hrvatskome jeziku *Dužna slava sinovskoga bogoljubstva* (1751) Papušlić jednostavnim i prozirnim stilom iskazuje neizrecivost svojega duhovnog uzbuđenja pred likom Marije Djevice, također umanjuje vlastiti udio u izlaganju sedam propovijedi koje slijede, brojem i temom potaknutih marijoljubljem, vezanih uz sedam smrtnih grijeha. Propovijedi su tematski *mariologijske* i oslonjene na biblijski verset, a u izdvojenim pjesmovnim sužavanjima stihovi očito duguju formalnoj i metričkoj intertekstualnosti latinskoga predloška. U uvodnim recima knjiga je zanimljivoga uzbuđenja i stilskoga patosa, tijekom propovijedi protočna je i jasnih naputaka, prijekora i upućenja, a formularnih je molitvenih završetaka. Uz Osijek je objavljivanjem knjige vezan i Srijemac JOSIP ANTUN VLAŠIĆ (?-1786). Knjiga prijevoda *Innocentii tertii, pontificis maximi Contempus Mundi in carmen illyricum versus* (1785) nakon uzoritoga predgovora koji upozorava na autorove pravopisne odluke, odnosno rješenja, te na autorovu nedostojnost s obzirom na veličinu djela koje se odvažio prevoditi, donosi tri glavna poglavlja podnaslovljena kao »promišljavanja«. Ta su promišljavanja stihovani prijevod latinskih proza pape Inocenta III. izvorno naslovljenih *Contemptus mundi*, i napisanih krajem dvanaestoga stoljeća.

Vlašićeva je knjiga složena tako da svako od potpoglavlja triju glavnih *promišljavanja* slijedi u nizu izvornik, pa stihovani prijevod. Ovaj komparativni prijevodni rad od gotovo šest stotina stranica uvjerljivo pokazuje autorov osobit talent za stihovni ritam, smjelost u novotvoreničnim izvodima, kao i *prikrivenu* ambiciju da ponudi štivo obrazovanome čitateljstvu. Značaj osječkoga tiskarstva potvrđuje i djelovanje JOSIPA PAVIŠEVIĆA (1734-1803) rodenoga u Požegi, predavačkom karijerom vezanoga uz Našice i Osijek, koji je većinu svojih knjižica objavio u Osijeku. Prevodio je s drugih jezika na hrvatski te s francuskoga, njemačkoga, talijanskoga na latinski jezik. Predavao je filozofiju i retoriku, a govornički talent kojim je nastupao na predavanjima i svečanostima promicanja novih predavača i franjevačkih dužnosnika, bio je čak takav da ga kao usmenoga stvaratelja treba zapamtiti. Međutim, Pavišević je i jedan od najplodnijih i osobito svestranih franjevačkih književnika osamnaestoga stoljeća poznat i po zagovaranju Relkovićeve *Satira*. Iza njega je ostalo petnaestak naslova, između kojih se autorstvo u najužem smislu može pripisati djelima *Kratkopis poglavitijih događaja...* (1762), *Pet panegirika svetome Josipu* (1776) i svezak ratničke književnosti *Polaženje na vojsku prusku-bavarsku...* (1779). Međutim, već je prva Paviševićeva knjiga, iako zamišljena i postavljena s prvotnim povjesničarskim interesom, pi-

SVETA GOVORENJA

PETDESET

NA

VECHU SLAVU

GOSPODINA BOGA SABAOTH

NA POSHTENJE

BLAZENE DIVICE MARIE
BOGORODICE,

I
OSTALIH SVETIH ROXIM
PRILO GODINE
STOKESA.

Printana U OSIRU

Grada Petrovaradina u Slavoniji
Štampa IVANA MARTINA DIVALDI, izdavača, Čakovec
Izvanjska štamparija, Godine 1797.

1797

Njegovi poglavari su ga (...) poslali u Rim gdje je završio teologiju. Tamo je izvrsno naučio i naslijedio od talijanskih propovjednika način propovijedanja i samu snagu govora. (J. Jakošić, 1994)

nosti litanjskoga tona. Svetački lik Josipa zaokupio je i ALEKSANDRA TOMIKOVIĆA (1743-1829), Osječanina koji studira u Vukovaru i Osijeku, te Rimu, a predaje u Petrovaradinu i Baji. Tomiković je ugledan franjevački propovjednik i autor knjige propovijedi *Sveta govorenja petdeset* (1797). U rukopisu ostavlja latinske sveske priprema za predavanja *Logica et Metaphysica* (1774) i *Physica* (1775), dok književno mjesto u slavonskoj književnosti osamnaestoga stoljeća stječe dramskim tekstom *Josip poznat od svoje braće* (1791). Taj dramski tekst o Josipu Egipatskome nema velikih nepoznanica u strukturi teme, tako da priča o Josipu kojega su braća svojevremeno prodala počinje od niza iskušenja, koja on njihovu slučajnome nailasku u njegovo prebivalište namješta, navodeći ih na spoznanje grijeha koji su prema njemu počinili. Dramski tekst Tomiković slaže u solidno disciplinirane dvostruko rimovane dvanaesterce. Osobito značajne, temeljne misli i poruke koje se iz unutrašnje napetosti junakovih promišljanja izdižu do dramskoga etimona ukupne priče, on prelijeva u svojevrzne peterce. Ti se peterci otkrivaju razdijeljenim dvostruko rimovanim desetercima. Iz zahtjevnijega

stih Tomiković prelazi u protočniji i semantički gotovo zaigran stih, te se pojavljuje formalno posredovan duhovni ludus, sveznajući Igrač.

Tomiković je međutim ozbiljan, igra njegovih junaka ne raste u prevelike osobne dvojbe, nego prije u odgođena znanja. S nešto više skrbi za postupke takve odgode moglo bi se Tomikovićevo djelo čitati i na zapletu moralne pustolovine i klasicističkoga teksta. Premda suviše zaokupljen poukom, Tomiković ipak ostaje u ozračju klasicističkoga poetičkog nastupa, s melodramskim rokoko tragovima, prenesenim kroz filter prevoditeljskog konvertiranja. Tematski, ono duhovno Tomiković postavlja spoznajno ćutilnim, a stilski osjetljivo do ruba paradoksa. Uza sve te njegove autorske postupke i upise u tekst *Josip...*, i uza svu jezičnu opravu u kojoj se taj tekst pojavljuje, ne smije se previdjeti sljedeći kulturni podatak: u tome se tekstu nalazi jedini tiskani naš *Metastasio* (S. P. Novak) na hrvatskom jeziku, inače iznimno popularnoga dramatičara osamnaestoga stoljeća, talijanskoga pisca bečke književne slave Pietra Trapassa Metastasia. Tako je tugaljiva intonacija i ponuda sućutnome čitatelju postala i dramskom potragom slavonskoga recepcijskog obzora. Nakon Matije Antuna Relkovića, najpoznatiji je svjetovni pisac slavonske književnosti XVIII. stoljeća Petrijevčanin ADAM TADIJA BLAGOJEVIĆ (oko 1746-oko 1797), dvorski službenik, prepoznat kao najistaknutiji i književnom riječju najizravniji zagovornik austrijskoga prosvjetiteljstva. Uz Relkovića, Martina Pustaica i Adama Filipovića (T. Matić), kao svojevrzni slijed određenoga naznačavanja nadostavljanja, Blagojević ima jasno mjesto u nastupu utilitarnoga dijela prosvjetiteljske ideje. Zanimljivo je da se Blagojevićeva autorska pozicija smješta toliko blisko austrijskoj svjetovnosti, što će se krajnje oštro pojaviti u stihovima *Pjesnika — putnika* (1771) koji brane Relkovića od napada nekoga duhovničkog pisca. Naime, Blagojević je u toj obrani Relkovića puno više napadač na načelno postojanje i djelovanje svih duhovnika, nego li se argumentirano bavi značajem *Satira*. Međutim, Blagojević se spram *Satira* produktivnije postavlja kao njegov svojevrzni *dramatizator*, on naime Slavoncu u usta stavlja riječi kojima se izravno izriču stavovi i mišljenja koje Relkovićev *Satir* samo pretpostavlja te ih već uočene kritizira. Blagojević na toj tematskoj razini nije posve uvjerljiv. Ono što kod Relkovića ima dimenziju zrcalnoga pretjerivanja, Blagojević nudi kao ispovijed, izravni govor Slavonca koji izvješćuje o zabludenju kao o svojem uvjerenju. Taj otvoreno izrečeni grijeh nije tu da bi ga se prokazalo kao temeljno vjersku pogrešku, nego zato da bi ga se prikazalo kulturnom neupućenošću, da bi se takvim izravnim priznanjem i izlaganjem pojavio karikaturni lik neprosvijecenoga Slavonca. U tome je smislu Blagojević dramski plastičniji no neuvjerljiv u metafizički pretpostavke. Karikaturnim bi, naime, lik Slavonca trebao pokazati on sam, jer priča nešto nesukladno, me-

đutim takva zamisao se najdublje oslanja na ideju kako se itekako dobro zna što je sukladno.

Tako se ironijska teza smješta izvan književnoga djela, i premda je kao stilski instrument Blagojević poznaje, unutar je teksta nedostatno motivira.

Bez obzira na to Blagojevićeve su epske slike motivski prilično zabavne ako ih se čita izvan njihova formalnog kretanja. Teme iseljavanja iz Slavonije, kulturne koegzistencije s došljacima u Slavoniju i svjetovna inačica lika Putnika, koji dakle nije lik smrtnika na putu u vječni život, nego je lik obrazovanoga, putovanjima po svijetu prosvijetljenog Putnika. Bitna se inferiornost Blagojevićeva spram Relkovićeve spjeva ne ogleda toliko na izdvojeno tematskoj razini, nego u presudnoj odsutnosti treće govorne pozicije u ukupnome tijeku priče, u odsutnosti drugoga govornoga lika unutar narativnog tijeka. Glas koji se Slavoncu obraća nije imenom određeni lik poput Satira, već je perspektivom stopljen s autorskom pozicijom što Blagojevića, ogorčenoga napadatelja na duhovničko djelovanje, paradoksalno čini sljedovateljem narativne strukture katehetskoga razgovora, formalnoga oblika smjene pitanja i odgovora. Tako se usprkos zanimljivom *dramatiziranju* Slavončevih odgovora u kojima on uvjerenom izgovara vlastitu neupućenost, te *naručuje* kritičku recepciju svojih stavova, taj odnos pokazuje plošnim i pučkim. Prozni Blagojevićev rad, slobodnoprjevodni, propagandistično dotjerani *Kinki, nikoji kokinkinezijanski događaji drugima zemljam hasnoviti* (1771), knjiga je još transparentnijega austrijskog zagovaranja, ali je zanimljiva kao dokument, kao prvo opširnije donekle fabulativno prozno ostvarenje na slavonskome jeziku (D. Fališevac). I pomalo neočekivani Blagojevićev *slobodni prijevod jedne propovijedi (Predika od jedinstva u krstjanstvu, 1774)*, protocrkveni je tekst koji zagovara samo čistu vjeru i štovanje papine pozicije kao zemaljskoga duhovnog središta, dok se prema obrednome dijelu vjerničke prakse odnosi kritički. Zanimljivo je opravdanje te kritike u *kontroverzijskom* razrješenju. Također afirmirani književnik XVIII. stoljeća, ANTUN IVANOŠIĆ (1748-1800), Osječanin, autor prigodnica, nabožno-molitvenih knjižica, ratničke lirike, satirične epike, dijelom je nastavljatelj Kanižličeva baroka. Školuje se u Požegi, Bologni i Zagrebu, a poslom upoznaje Brodsku posavinu, od Gradiške do Kopanice i Orubice, te napokon radi u Valpovačkom spahiluku da bi bio i vojnim svećenikom u Đurđevačkoj graničarskoj regimenti, pa je dakle jednim dijelom svojih stihova dao uvjerljiv prilog tzv. slavonskoj ratničkoj književnosti (N. Andrić).

Ivanošićevo je pjesništvo raznoliko, s jednim od najpoznatijih rokoko junaka *Zvekanom* (1784; dugo se širio u prijepisima, da bi bio otiskan tek nakon Ivanošićeve smrti, osječko izdanje, 1879).

Jedan je od rijetkih intencionalno humornih pjesnika osamnaestoga stoljeća, za razliku od pedagoške humornosti predgovora u Kanižličevim molitvenicima, Relkovićeve anegdotalnosti, Došenove groteske, i nepronađenoga Tamburaša slavonskog. Svoje je autorstvo karikature i minimalistične igre sakrivao, a to mu po svemu sudeći nije pomoglo, jer je svoj običaj nepotpisivanja već potpisao u *Opivanju sličnoričnom groba Josipa Antuna Čolnića* (1785). Ipak je stotinu godina poslije potonji prigodni spjev bio s autorske strane zagonetkom vrijednome *crtičaru* Josipu Forku koji očito ne poznaje Jakošićeve zapise u kojima se tvrdi da je Ivanošić »veoma vješt u sastavljanju hrvatskih stihova«. Spjev je upućen slavljenu života Josipa Antuna Čolnića, biskupa đakovačkog i bosanskog, a u tri dijela mijenja intenzitet i formu obraćanja predmetu spjeva (L. Plejić). Dok je prvi dio predmetno slavljenje života i djela biskupova, drugi i treći dio mijenjaju osmeračku strukturu u smjenu osmeračkih i četveračkih strofa, koje se i dijaloški pridaju određenim alegorijskim likovima Vičnosti, Ufanja i Smrti. Alegorijska dramska skladba prožeta je baroknim indikacijama.

*Ja sam ona strašna vila,
Kojoj ime smrt nemila
otkuda sam, želiš znati?
Nemoj mi se pripadati.
Uprav kažem, da sam sada
Iz Osika došla grada. (...)
Poletile jesu svigda
Od udarca moje kose
baš i glave, kojeno se
Do oblaka podigoše,
Od udarca mog padoše.
(...) Livada je svit široki,
A ljudi su svikoliki
Kano trave, koje moja
Kosit mora bez pokoja,
Britka kosa od pokoja (...)*

Opivanje sličnoričnom groba J. A. Čolnića, 1785.

Kod Ivanošića ima brzih i zaigranijih stihova nego što su ovdje navedeni, međutim prijeteći ton kojim se čovjeku javlja neumitna smrt u ovome dijelu spjeva intenzivno plaši i smiruje, pa je upravo taj način skladanja motivskih odjeljaka pjesnički zanimljiv i u osamnaestome stoljeću pomalo neuobičajen, jer osim Kanižlića u *Rožaliji* malo tko tako naglo smjenjuje kontrastna stanja. Već je taj postupak smjer prema ipak neuobičajenom humoru spjeva *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga*. Tu se lik fra Zvekana prikazuje u tegobama koje ga muče i zbog kojih je i vraga poslušao pa se »pojde ma-

miti, / po selu klatiti, / uz gajde igrati, / i šale zbijati, / ijuju vikati, / sa šokci pivati / obnoć ne spavati, / nego ludovati/«. Motivsko tkanje zabavne dramske niti svjetovnih i duhovnih zrcaljenja Ivanošić je doveo u invenciju klasicistične komedije. Nedvojbeno je najznačajniji slavonski klasicist MATIJA PETAR KATANČIĆ (1750-1825). Valpovčanin, osječki student i osječki predavač poetike i retorike prve je svoje kasnije poznate pjesme slagao upravo u vrijeme osječkih godina, prvu je pjesmu objavio u Osijeku 1778. godine (S. Marijanović). Neko vrijeme radi i u Pešti, a zbirku pjesama *Fructus autumnales* objavljuje u Zagrebu 1791. godine. Posljednjih dvadeset i pet godina, kao zatočnik samostanske ćelije u Pešti pa zatim u Budimu, piše i pripravlja poetiku naslovljenu *De poesi Illyrica Libellus* (1817), te prevodi *Sveto Pismo* priređujući tako povijesno značajni, prvi cjeloviti tiskani prijevod *Biblije* u Hrvata!

Matija Petar Katančić je klasicist koji svoj duhovni i intelektualni, obrazovni svijet uranja u svijet klasične mitologije, u antičku mitološku baštinu. Taj

spoj, koji je nužda njegova literaturnoga osjećaja, naoko se čini spojem dvaju naglašeno različitih kulturnih tijekova, ali je njegovo supostojanje već i u baštini slavonske književnosti ispisano pjesništvom Janusa Pannoniusa. Ono što se u Katančićevoj izvedbi čini nespojivim budući da je on obrazovanjem i pozivom duhovnik, ponajprije je (i to puno uočljivije nego već spomenuti spoj kršćanstva i antike) reljefno i intenzivno doživljen subjektivitet čovjeka smješten u osobito čulno doživljenu prirodu. I Katančićevi stihovi, sukladno slavonskoj lirici osamnaestoga stoljeća, sagledavaju čovjekov lik na zemlji u njegovu prolasku prema vječnosti, ali emocionalni naglasci kojima se povremeno obraća svojim kolegama, prijateljima, svojem gradu, ljepoti likova u kolu, u vinskih opisima *snažni su*, a također i racionalno, funkcionalno, etnološko motivacijski, besprijekorno postavljeni. Katančić, naime, u svojim pjesmama »dovodi stvari u red«, postavlja podatke u stihove o svojem gradu, svojem rodoslovlju, ali i svojem etnosu, i tamo otvara i zatvara vrata određenim slikama i događajima. Sve slike i događaji pojavljuju se motivirano i dotjerano. Njegova je metrika disciplinirana, klasična i u teorijski izloženom opširnom poetičkome djelu *De poesi...* Upravo podatak da je Katančić napisao slož-

nu, literaturno probrano oslonjenu, analitičnu i dijelom promišljeno inovativnu knjigu poetike, pokazuje kako je njegovu autorskome pjesničkom dijelu rada bilo nužno zrcalo racionalizacije i projekcije. Tu je nevažno je li prvo pisao stihove pa potom poetiku ili obrnuto, jer je ista eruditska i misaona osoba u objema vrstama autorstva. Važnije je to da je riječ o osobi koja nije mogla ostaviti teorijsku misao bez praktične, i obratno. I tu je moralo biti disciplinirane racionalizacije, jasnoga sustava. Zbog toga klasicističkome pjesniku podrazumijevani autobiografizam, ne ostavlja također mogućih sumnja kako je deskripcija i lokacijska slika njegovih pjesama pouzdana. Međutim, i tu je značajno pročitati da pjesnički lik koji se javlja iz stihova, izlažući neke podatke iz »svoje biografije«, te podatke ne vezuje uz njih same, prepuštene izmišljajnoj zbilji pjesme, nego ih uvezuje u već napisano, pa ih tka u smjeru kulturnoga teksta iz kojega oni dolaze. Tako Osijek opisuje uz pomoć arheoloških znanja, Budim spominje kao znak umnoga središta, Valpovo kao mjesto poviješću već zapisanoga ratnoga boja.

Čitatelju se Katančić obraća dijelom riječima svečanoga, gotovo fraznog uljudnog pozdrava, ali ga Katančić imenuje i putnikom, gdje dakako upisuje vrpcu katoličkoga puta nebeskog, te je zastajanje uz pjesnikovu priču tek odmor smrtnika prije velikoga i jedinog značajnog puta u vječnost. Put zaborava je također put koji pjesnika zanima, zanima ga jer ga ne želi dopustiti, pa je onda upravo ta želja njegovanja kulture pamćenja i motivirala priču koja je putniku ispričana. Dapače, nakon izravnoga obraćanja unutartekstualnome putniku, koji se bitnim apelativnim dijelom svojeg bića podudara s mogućim kasnijim čitateljima, glas se pjesnika seli na *nas* gdje je ta oznaka istovremeno i lokacijsko priljepljivanje na zavičaj, ali i univerzalističko smještanje u čovjeka kao biće kako s ishodištem, tako i utočištem.

Njegovu se projekciju kulturnih znakova izloženih u pjesmama čita i kao intenzivno kontinuiranje svijesti o kulturnome mjestu koje pjesme i misao njima i prikazuje i nadopisuje:

Sve što je radio, radio je srcem. Um mu je služio samo kao pomagalo, kojim će dati oblik i uzveličati ono, što mu je srcu bilo priraslo. To što je umnim radom nadvisio svoje suvremenike, samo je dokaz, koliko je i srcem bio veći od njih. (J. Hamm, 1943)

Matija Petar
Katančić KNJIŽICA
O ILIRSKOM
PJESNIŠTVU
IZVEDENA PO
ZAKONIMA ESTETIKE
djelo iz književn
je rečeno

Kao pjesnik, kao poetičar i kao prevoditelj, Katančić je graditelj jezika i ustrajni lingvist. (S. Marijanović, 1997)

Katančić ide u red onih osamnaestostoljetnih slavonskih spisatelja koji se, zbog obimnosti i raznovrsnosti djela, te klasičnog sloja u poetskom opusu ne mogu mimoći. U tom je kontekstu njegov prijevod Svetog pisma višestruko zanimljiv: crkvena povijest, bibliстика, jezikoslovlje, teorija prevođenja. (M. Tatarin, 1997)

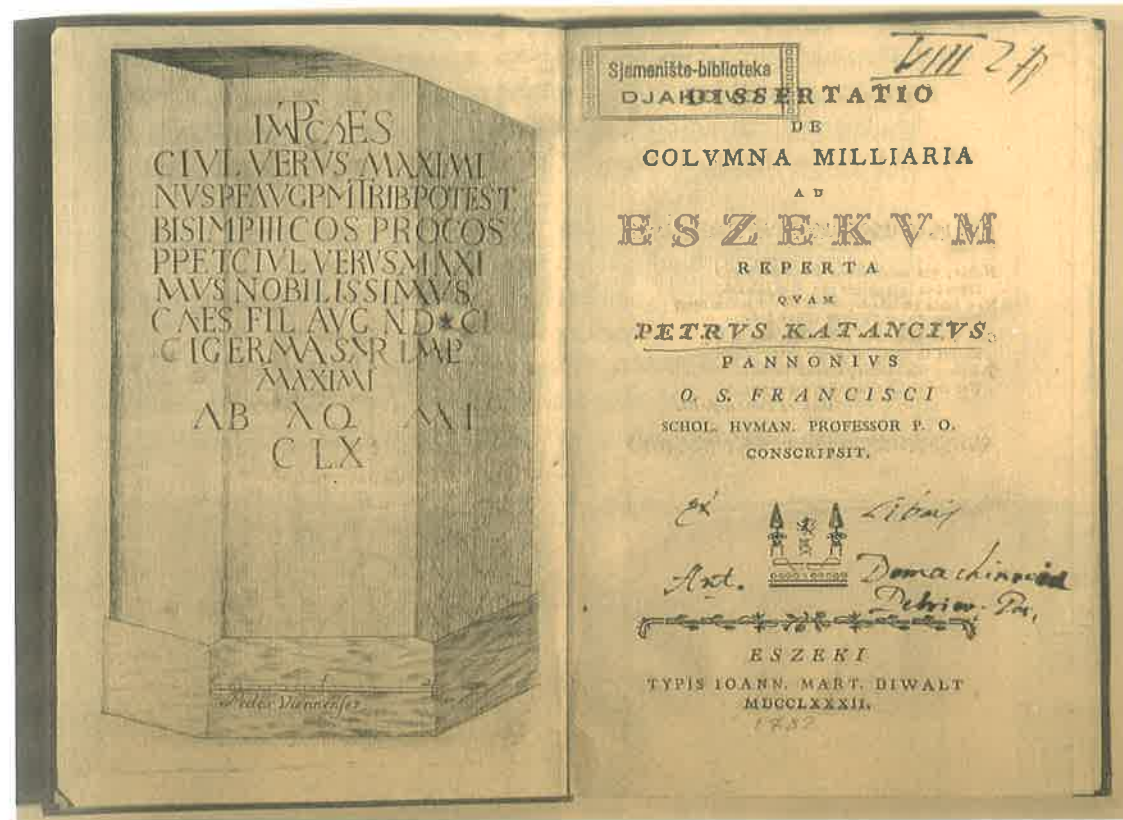
*naši to ljetopisi prije dvije stotine ljeta
spominju: turski dok bijes sjekao je, palio sve,
kada je Valpovo naše čuvao Petar Pereni,
barbarske rulje se lom na naš obori grad...*

Valpovo, 1776/1826.

U skladu s tom projekcijom prikazivanja i nastavljanja pojavljuju se i stihovi koji osim toga uredno smještaju priču o autorovu stvaralačkome životopisu:

*Konačno me držao Budim kao filozofa,
u Baču mi podario crnu tuniku
red blaženog Franje, pa me kao filozofa
primila Mursa...*

Rod Katanić, 1786/1826.

On je u svoje doba bio, zasigurno, znanstvenik najšire erudicije i najdubljeg znanja, filološke spreme i poznavanja hrvatskih triju narječja i pojedinih govora. (S. Marijanović, 1997)

Ono što Katančića odvaja od njegova temeljnog oslonca, od franjevačke jednostavne primarne i vjerske prosvjetiteljske zadaće, nije samo već u njegovoj suvremenosti uočena činjenica da se nasladio govorničkim, povijesnim i pjesničkim disciplinama (J. Jakošić), dakako u primjerenom aristotelovskom smislu, nego i činjenica da Katančić u trenucima kada unutar pjesme čita tekst kulture neke zavičajne lokacije izvodi i jedan subjektni okret. Naime, onda kada je već potrošio zalihu kulturnoga teksta te lokacije, Katančić značaj toga mjesta počinje argumentirati upravo činjenicama i događajima koji su se njemu tamo dogodili. Time očito jača osobnost subjekta u tekstu, pa se jedan uzoriti neohumanistički tekst jake klasicističke strategije približava predromantičarskome (S. Marijanović).

Znanstveni je značaj Katančićev velik, ne samo zbog autohtone poetike kojom nakon jednostavne retorike njegova požeškog učitelja Josipa Paviševića

(*Nauka o figuralnom pjevanju*, 1770), piše prvi složen i opsežan rad ne samo u slavonskoj, nego u ukupnoj hrvatskoj misli o pjesništvu. Značajna je i Katančićeva ostavština u jezikoznanstvenome smislu: rječnički, paleografski i leksikografski rad u djelima *Pravoslownik* (1815-1824, hrvatsko-latinski rječnik) te *Etymologicon Illyricum* (1819-1823, latinsko-hrvatski rječnik).

Osječanin ANTUN JOSIP TURKOVIĆ (1758-1806), pjesnik i prevoditelj, prvo gornjogradski župnik, zatim župnik u Tvrđi, u literaturi se javlja na samome kraju osamnaestoga stoljeća. Prvi od sedam poznatih naslova prijevod je, odnosno izravno se prijevodom najavljuje već u naslovu: *Retfale i Kravice pisme dvi u sličnoričje iz latinskoga jezika u ilirički prinesene* (1791). Već je od prve knjige Turković sklon stihovima i kada 1795. godine objavi svoj opsežan spjev *Život svetoga Eustakije* tamo će se pokazati i stihotvorno umijeće

Turkovićev spjev *Život svetog Eustakije* slijedi srednjovjekovnu poetiku (...) međutim, posjeduje i neka obilježja koja ga udaljavaju od hrvatske medievalne književne produkcije. (M. Tatarin, 1997)

i bogata citatna oslonjenost. Naime, Turković vrlo često naznačava bilješke koje upućuju ili na njegove obrazovne izvore, ili na tekstove koji se šire bave onim što on usputno ali značajno dotiče. Na naslovnici je spjeva zabilježeno kako je 1794. godine, dakle godinu dana prije objavljivanja, »prikazan slavonskim štiocem za duhovnu zabavu«. Uistinu, taj je spjev jake, ali samo implicitne dramske kompozicije. Potonje se može primiti i kao strategija pučkoga teksta, ali je upravo naglašena sklonost izravnim napomenama o izvorima i literaturi dopune, ponešto prezahitjeva usprkos prosvjetiteljskome poetičkom kontekstu.

Cijeli je spjev jednostavnoga narativnog slijeda, dinamizam se radije uzdiže promjenom slogovne strukture odnosno smjenjivanjem niza stihova ili strofa. Također se dinamizam priče pojačava upravo izloženim smjenama dužih astrofičnih stihovanja s nizovima strofa. Epski se ritam tako smjenjuje s dramskim i lirskim. Lirski je najrjeđi i pojavljuje se upravo u iznimno bliskom i detaljnom opisu glavnoga ženskoga lika (M. Tatarin).

...Kako lipa jest od svita
Njoj priličnog nejma cvita.
Svitla kako? ko danica
U obrazu ko ružica
Zato Trajanu tko vidi
Lipotise njenoj čudi
Prolazi ko paunica
Uljubna ko golubica
Stidna, tija, krotka, mlada...

Život Sv. Eustakije, 1795.

Iznimna fabulativna dimenzija u ovome spjevu, pa taj izdvojeni niz stihova koji opisuju ženski lik, osim što se oslanja na nekoliko uvjerljivih figura pojačavanja, pre naglašavanja ublaženog poredbom, kao da i nehotice nagovješta zlo kojemu takav lik može biti zanimljivim objektom. S druge strane, ljepota i pamet, kao i poštenje koje se tome liku pridaju, fabularno su gledano produktivna provokacija potrebi promjena, napasti i očuvanja.

Još je jedan stilski rekvizit u igri održavanja čitateljeve pozornosti. Riječ je o brojnim uzvicima, upitima, kojima se postiže svojevrsna dramska živost. Živost je pojačavana i nizanjem međusobno nevezanih događaja, koje međutim u narativnome smislu čuva kronološki slijed (M. Tatarin). Događaji u njihovu smjenjivanju razdvaja ne samo njihova događajna zasebnost nego i povremeno umetani prozni odjeljci. Odjeljci ili uvode riječ Gospodnju u neposrednome izravnom govoru, ili pak osobito naglašeno prikupljaju Eustakijeve vjerske spoznaje. Već spomenute česte i ponekad opširne bilješke o

izvorima ili o literaturi dopune također ometaju pravocrtno čitateljevo praćenje priče. Bilješke funkcioniraju kao didaskalije i kao katehetska podstruktura. Cijeli je spjev u tome smislu ispunjen i molitvama i dijelovima koji repetitivnošću očito sugeriraju pjevanje. Kolikogod ti dijelovi teksta imali i katehetske dimenzije, oni su i odgoda slijeda priče i promjena emocionalnoga semantičnog polja. Dapače, stimuliranje je emocionalno različitih točaka jedna od provodnih vrpca ukupnoga tijeka spjeva. Temeljna katolička ideja ljubavi osobito je raznovrsno izložena u jakim podignutim tonovima. Turkovićev je spjev svojim pojavljivanjem na samome kraju osamnaestoga stoljeća svojim likovima, ali i svojim izdvojenim naglašavanjem različitih ljubavi, pripremao objavu likova meditacijskih skrušenika, ali i objavu emocionalno osjetljivijih samotnika. Dakako da nema ni riječi o kakvom programskom usmjeravanju reljefnim samotnicima nadolazećeg romantizma, ali su opširni i litanjski zaleti u neupitnost cilja, povremeno zanimljivih iako nehotičnih mističnih uzbuđenja, poticajna umnožavanja emocije. Iz podataka o recepciji Turkovićeve spjeva u devetnaestome stoljeću može se vidjeti da je on uistinu bio predloškom pučke sentimentalne i naivno religijske recepcije, upravo one koja je obzor na kojemu se pojavljuju blage hrvatske inačice romantizma. S druge strane, u poetičkome smislu argumentaciju za raspravljanje o mjestu toga spjeva bitno određuje naglašena autorska stvaralačka svijest. Svijest je bjelodana u gustoći literaturnih referencija koje Turković često i temeljito naznačava i bilježi. Pojavivši se iste godine kada je u rukopis pohranjen i Jakošićev tekst o slici književnosti u slavonskome međurječju, u isto vrijeme kada i Leakovićeve sofisticirana katehetska promišljanja, Turković se mudrim kompozicijskim postavama jednoga opširnoga hagiografskoga spjeva ima primiti u sudionike glasa sinteze slavonske književne strategije.

Osim spomenutih, književno je vjerojatno djelatan i Florijan Dražić, kojemu Jakošić i Jaić ističu veliki ugled. O njemu drugih podataka nema, za razliku od niza manjih besknjigovnih latinističkih pjesnika.

ĐAKOVO

GRAD

Za vrijeme turske vladavine na teritoriju Đakovačkoga spahiluka postojale su dvije katoličke crkvene župe, jedna sa sjedištem u Dragotinu, druga u Selcima. Brigu o vjerskome životu naroda vodili su naši fratri. U predturskom je razdoblju Đakovo bilo sjedište bosanskih biskupa koji se ovdje naseljavaju sredinom XIII. stoljeća i započinju izgradnju stolne crkve i biskupskoga dvora. Iz toga vremena potječu najraniji tragovi gotičke umjetnosti u Slavoniji i Srijemu, vidljivi upravo na kapitelu prve Đakovačke katedrale. Iz srednjega su vijeka također sačuvani ostaci obrambenih zidina. Nakon turskoga povlačenja grad je gotovo sasvim pust i spaljen. Fra NIKOLA OGRANIĆ OD OLOVA (1630-1701), biskup bosanske crkve, inače porijeklom Požežanin, a i sam autor teksta O životu i krepostima i čudesima časnog Sebastijana, zalaže svoj utjecaj pa se počinje zidati nova barokna katedrala (1670-1716) i biskupska palača. Đakovo 1773. godine postaje sjedištem srijemsko-đakovačke biskupije. Biskup je Josip Antun Čolnić 1751. godine otvorio prvu školu u Đakovu.

Đakovo hrvatskoj književnosti daje autore Ivana Grličića i Đuru Sertića.

TEKST

*Puut nebeski (1707) IVANA GRLIČIĆA (?-1709), prva je objavljena knjiga slavonske književnosti XVIII. stoljeća. To što Đakovčanin, katehetski pisac Ivan Grličić jezik kojim piše katekizam *Puut nebeski ukazan čoviku od Boga po Svetoj Crkvi to jest nauk karstjanski u kratku obilato, i razborito iztomačen* naziva bosanskim neće biti dostatno uporište za pretpostavku kako je rođen negdje u Bosni, a kako inače glase neka od nagađanja o nepoznatome mjestu njegova rođenja.*

Naime, tih je godina, pa i sve vrijeme osamnaestoga stoljeća jezik kojim pišu slavonski književnici različito imenovan, dijelom i zbog doživljaja kulturnoga i jezičnoga jedinstva naslijeda *redodržave* Bosne Srebrene. Tijekom osamnaestog stoljeća dolazi do preustroja na širem slavonskom području, pa je nekako u skladu s tim sve učestalije imenovanje jezika kojim se piše — slavonskim. Kod Grličića bosanskome jeziku nalazimo sinonimsko imenovanje: slovinski jezik.

Đakovačka čitanka

PUUT NEBESKI

Helena Sablić-Tomić - Goran Rem

Đakovo 2010

Puut nebeski (1707) Ivana Grličića prva je objelodanjena knjiga slavonske književnosti 18. stoljeća. To što Đakovčanin, katehetski pisac, Ivan Grličić jezikom kojim piše katekizam *Puut nebeski* ukazao čoviku od Boga po Svetoj Crkvi to jest nauk karstjanski u kratku obilato, i razborito iztomačen naziva 'bosanskim' neće biti dostatno uporište za pretpostaviti kako je rođen negdje u Bosni, a kako inače glase neka od nagadanja o nepoznatome mjestu njegova rođenja. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

tu za sintaktična rješenja, čime je dobivao na čitljivosti i jednostavnosti u kojoj je i objašnjavao svoju motivaciju za pisanje onima koji ne poznaju latinski i talijanski, usuprot tom protočnijem dijelu pisanja nalazi se zahtjevniji dio njegova slaganja katehetične knjige *Puut nebeski*. Naime, njegov je predgovor protkan latinskim te je očito kako svojem djelu ne predviđa ulogu priručnika neupućenome puku već očekuje obrazovane čitatelje, prije župnike i obrazovane duhovnike ili obrazovane vjernike. Stoga recepcijski treba knjigu staviti u red izvora, nastavničkih priručnika, a ne udžbenika.

Ivan Grličić je inače ne samo prvi đakovački pisac na hrvatskome jeziku, odnosno prvi poznati pisac Đakovčanin uopće, nego je on i prvi slavonski pisac postturskoga razdoblja za kojega se zna da je hrvatskim pisao i ispisao jednu knjigu. Njegovo imenovanje jezika kojim piše ni malo ne osporava navedenu tvrdnju jer se iz njegova obraćanja »bogoljubnom štociu« jasno vidi kako jednim narodom doživljava stanovnike, vjernike iz sveukupne Bosne Srebrene, te ih imenuje »Harvatima«.

Latinskim ispisan tekst posvete biskupu bosanske Jurju Patačiću i hrvatski ispisan predgovor pokazuju sve ono što će u cijelome stoljeću, pa i dulje biti projekcijom svojevrsnoga primarnog i vjerskog prosvjetiteljstva u slavonskome kulturnoknjiževnom prostoru. Temeljni je zadatak takvog prosvjetiteljstva poučiti jeziku da bi se primalo vjerske spoznaje i znanje, biti »razborit« i jasan, pa posljedično, prije svega toga, i transparentan i eksplicitan u pravopisu.

Grličić se pisanju hrvatskoga katekizma ne bi uputio da nije bio obrazovan i to on, kao i mnogi drugi nakon njega, u svojim predgovorima i posvetama jasno daje do znanja. U odnosu spram kasnijih katekizama Grličić se nešto manje ispričava za navodnu vlastitu »nedostojnost« za posredovanje riječi Gospodnje. On upućuje na određene izvore iz kojih je prevodio, a usuprot očitom talen-

Uz izvorno jasan hrvatski jezik ponuden u toj knjizi, pojavljuje se i žanrovska knjiga izvora s kojega započinje slavonska književnost XVIII. stoljeća. Kasniji će slavonski pisci potvrditi prihvaćenje autoriteta Grličićeva katekizma (primjerice Jerolim Lipovčić).

O jezičnoj Grličićevoj svijesti ne svjedoči samo njegova ponuda grafijskih rješenja za slova i glasove »s' trakom« nego i njegova kritičnost prema nekim njemu poznatim dosadašnjim prijevodnim ponudama »nauka karstjanskoga«, očito usmenim, onim »koji su obilnije pisali nauk karstjanski, budući hotjeli ga iz italianskoga, ili djačkoga jezika, rič po rič tomačći, u naš jezik obratit, i za izgovorit svaku rič, ne nahodeći ričih običajnih, kojima se sada naš narod služi, umiješali su, mloge riči stare, i neznane, ili od drugoga jezika«. Ivan Grličić je prvi slavonski purist. Posljednjih je devet godina svojega života u Đakovu kao kanonik proveo ĐURO SERTIĆ (XVIII. st.-1808), katehetski pisac i pjesnik koji je rođen u Udbini, školovao se u Loretu, župnikovao u Kukujevcima, Nijemcima, a knjigu *Jezgra nauka karstjanskoga* (1791) napisao u Vinkovcima. Još za života objavljeno mu je i drugo izdanje te praktične knjižice, i to ponovno u Osijeku (1807). Kada se ne bi pročitalo posljednju četvrtinu te stotinjak stranica velike knjižice, moglo bi se zapaziti da je

Kada je odrastao da odabere zvanje, primljen je za klerika bosanske ili đakovačke biskupije. Slušao je teologiju u hrvatskom kolegiju u Loretu. Nakon što se vratio u biskupiju revno je propovijedao narodu mnogo godina u katedralnoj crkvi. (J. Jaković, 1994)

jedna od rijetkih iz korpusa slavonske književnosti u XVIII. stoljeću na kojoj se ne navodi niti naziv jezika na kojemu se piše (slavonski, slovinski ili ilirički), niti posveta nekome zaslužniku za njezino pojavljivanje, a manje bi neobično bilo to što se ne navodi niti ime autora. Također izostaje i obraćanje štiocu, čitatelju, a niti u jednom redu ili stihu ove knjižice ne vidi se prostor u kojemu se predviđa recepcija knjižice, nema dakle ni jedne naznake »slavoničnosti«. Sertić, doduše piše slavonskom ikavicom, ali ga jezična, napose rječnička ekonomičnost, zaklanja od estetske recepcije, no kada se zađe u čitanje toga posljednjeg dijela knjige, onda se nailazi i na jedinu estetski ambicioznu pjesmu većeg opsega, preuzetu iz Mecićeve *Cvitka pokornog* (Z. Šundalić), u kojoj pak održavanje osmeračke strukture i parnoga rimovanja ima određene posljedice i na jezičnu uvjerljivost. Ta opširna narativna pjesma *Muka gospodina našega Isukersta*, pokraj povremene rječničke nestabilnosti i nategnute rime, solidno je razvijena u nastavljanju priče, predavanju glasa koji prepričava. Tematski se ta pjesma uklapa u inače *subo* pragmatični sadržaj većega dijela knjige, jer je svojevrsno izlaganje središnjega dijela kršćanskoga mita o Isusovim mukama, pa je na taj način i emocionalno pojačana temeljna ideja pouke. Žanrovski se ta pjesma prepoznaje kao *plač* Marijin, povremeno usložnjavao pričanjem drugih glasova, što se može zamisliti i kao predložak za jednostavna crkvena, temeljno recitalska prikazanja.

SLAVONSKI BROD I NOVA GRADIŠKA

GRAD

Za vrijeme turske vladavine (1536-1691) Slavonski Brod je bio sjedište kadi-luka u sastavu Požeškoga sandžaka. Padom pod tursku vlast Brod je poprimio izgled tipične turske kasabe, a crkva Svetog Marka pretvorena je u džamiju. Oslobođanjem od Turaka Brod ulazi u obrambeni sustav Vojne krajine, postaje sjedištem jedne od triju Slavonsko-srijemskih kapetanija, a poslije (1717) sastavnim dijelom brodske pukovnije. Reorganizacija je sustava uvjetovala i izgradnju Vaubanovoga sustava (Brodske tvrđave) kao obrambenoga objekta u okviru kojega je bilo i civilno naselje, no tvrđava je kočila topografski razvoj grada. U sklopu izgradnje obrambenoga sustava Vojne krajine u Staroj Gradiški G. E. Laudon gradi veliku tvrđavu.

Nakon uspostave mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine nailazimo na početke odgojno-obrazovnog sustava: franjevci su u Brodu poučavali djecu. Prema podacima iz Arhiva obitelji Brlić u Brodu je 1709. godine postojala prva javna škola, 1712. godine ustrojen je novicijat u Franjevačkom samostanu, koji 1720. godine prerasta u Filozofsko učilište. Školska zgrada je izgrađena 1730. godine, a dvadeset pet godina poslije počinju se uvoditi obvezne njemačke škole. U cerničkom je Franjevačkom samostanu u to doba postojala teološka škola sa solidnom »strukovnom« knjižnicom (L. Plejić), kasnije smještena u Našice, gdje je također ustrojena jaka knjižnica autora XVIII. stoljeća.

Brodska je književnost XVIII. stoljeća, kao i školstvo, obilježena franjevačkom djelatnošću, a počinje od Antuna Bačića, autora prve tiskane knjige s brodskega područja.

Slavonski Brod i Nova Gradiška daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Antuna Bačića, Đuru Rapića, Vida Došena, Ivana Velikanovića, Jerolima Bačića, Petra Mandikića, Šimuna Štefanca, Blaža Bošnjaka, Marijana Lanosovića, Josipa Stojanovića, Blaža Tadijanovića.

Blaž Tadijanović je kao poučno-libarički i jezikoslovni pisac, kao 'svitovalec', književni prosvjetitelj i reorganizator bogoslovnih i suorganizator svjetovnih učilišta, krčio put uzdizanja mladom naraštaju, vraćajući ga usjevima i oranicama zavičajnim, da ih pjesmom natapa. (S. Marijanović, 1983)

TEKST

Prvi brodski pisac ANTUN BAČIĆ (1690-1758) prozni i katehetski, mariloški pisac, djelatnik u Srijemu te ponajviše u Našicama, neko je vrijeme član »budimskog kulturnog kruga«. Autorom je prvoga *kontroverzijskog* slavonskoga, već prije Kanižlića iznimno opsežnoga, katekizma na hrvatskom jeziku. *Istina katoličanska* izlazi u Budimu 1732. godine i većim se dijelom bavi »zabiliženjem zabludena garčkoga odmetništva iliti garčke erežiah u koje su nesrično upali otkad su se od Rimske Carkve odilili«.

I premda je njegova namjena i namjera osvjetljenje zablude u kojoj su se našli pravoslavci u svojoj inačici kršćanstva, zadaća mu je u prvome redu izložiti sustav katoličkoga *nauka karstjanskog*, osobito onoj vjerskoj recepciji koja se nalazi u blizini i svakodnevnom susjedstvu s pravoslavnim življem.

U tome svom opširnom izlaganju Bačić ne naziva izravno pravoslavce hereticima, ali upozorava na njihovu sklonost primanju utjecaja heretika, između ostaloga i nekih vidova osvete. Bačić dakako naglašava da je »sve izvadeno iz Svetoga Pisma iz naukah otacah i razliki knjigah složeno«. Sam Bačić svoj jezik naziva »ilirički«, a način kojim je slagao, i skladao ukupnu knjigu ukazuje da je upućena u najmanju ruku osobito obrazovanim čitateljima, odnosno svećenicima (E. Hoško). Povremeno ostavljeni latinski izvorni reci, skladanje knjige u sedam razgovora, i mjestimično plastično predviđanje obredne izvedbe izložena »razgovora«, dali su mjesta Bačićevu talentu za naznačavanje tekstualnoga dramskog zgušnjavanja.

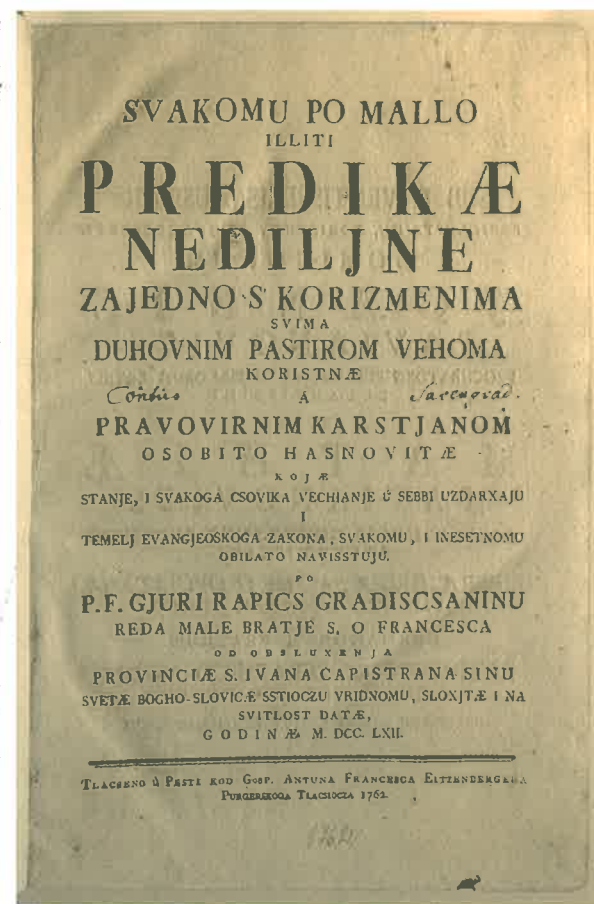
U *Poštovanom štioču*, Bačić upozorava:

Nemoj ciniti Bogoljubni štioče, da će se u ovom slabu dilu, stvari visoka znanja naći, zašto stablo od svoje naravi neobičaje plemenito voće davati.

Istina katoličanska, 1732.

Kanonizirano obrađuje *skromnizam* početka, ali je još zanimljivije kada u daljnjem razradivanju svoje *slabosti* moli da se ne dogodi sljedeća zabuna: »Niti misli, da sam dao na svitlost ovi slab trud moj — za razglasiti u nauku mene, i među naučnim činiti tarčati ime moje; što bi sloboda moga neznanstva i oolost moje slabosti bila«. Bačić dakle ne želi slavu, ne želi da se »tarča« njegovo ime, »jer je ovi moj malahan trud za korist neumitnim služio... za njiovo duhovno zabavljenje i duše korist«.

»Marioljubnim sinovom i kćeram« upućuje pak prireditelj druge Bačićeve knjige, Ivan Velikanović, njegovu prijevodnu prozu *Život majke Božje*, objavljenu 1773. godine u Pečuhu, a »složiteljevi« reci i ovu 404 stranice opsežnu knjigu gusto pisanog teksta nazivaju »malenim i slabim dilom«. Inače, knjiga je otisnuta dvadeset i dvije godine prije pojavljivanja, ali je autorova smrt odgodila visoke recenzije Josipa Paviševića, Emerika Pavića i Franje Ksavera Pejačevića. Velikanovićeva je urednička skrb na koncu za služna za pojavljivanje te proze, zanimljive i po gotovo pikarskoj strukturi, ali i po mjestimičnim formalnim prijelazima u središnjom okomicom okupljene stihove odjave pojedinih poglavlja. Nakon proznoga i uže katehetskoga Bačića, autor koji poznaje stih i često se izražava u takvom popularnijem obliku, ĐURO RAPIĆ (1715-1785), rođen u Staroj Gradiški, studirao je u Petrovaradinu, a radio je u Požegi. Dionik je budimskog kulturnog kruga, autor dviju homiletskih knjiga *Svakomu pomalo* (1762) i *Od svakoga po malo* (1764), te je prireditelj *Iliričkoga kalendara* za godine 1743. i 1744. Međutim u povijest književnosti ušao je svojim četvrtim radom, katehetskome knjigom *Satir iliti divji čovik u nauku karstjanskom ubavistit, uputit, naučit i pokarstit po Slavoncu O. P. F. Đurđu Rapiću* (1766).

Među 'cerničkim' propovjednicima 'najbaroknij' bi svakako bio Đuro Rapić. (...) Rapić od propovjedaonice kao da pravi teatar, uživajući u propovjedanju. Upravo se na njegovom primjeru potvrđuje barokna prevlast 'ingeniuma' nad 'indiciumom'. (L. Plejić, 1995)

Propovijedao je narodu, upravljao dušama a ponajvećma se bavio čitanjem knjiga, u čemu je do konca života bio najmarljiviji. (...) Bio je veoma vješt u crkvenom pjevanju zvanom gregorijansko te je imao za nj veoma prikladan glas. Čak je ugodno svirao i na orguljama... (J. Jakosić, 1994)

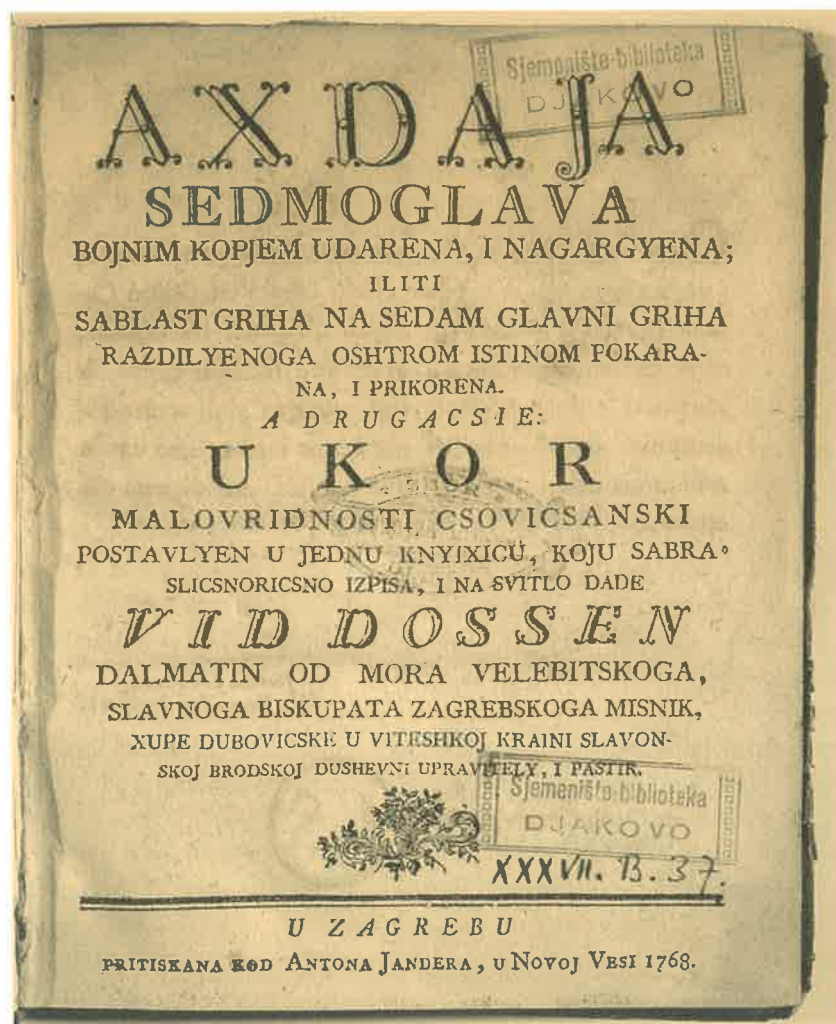
I u prijekorima i u uzvicima, i u gomilanju figura, ali i u gomilanju baroknih tema i motiva Rapić je svakako najjači od 'cerničkih' propovjednika. (L. Plejić, 1995)

Zbog te je knjige Rapić osumnjičen za autorstvo jedne druge, na Relkovića izravno napadačke knjige. Toga nepoznatoga autora M. A. Relković zove Kontra-Satir, a Relkovićev ga apologet Vid Došen naziva Tamburaš slavonski. U katehitičnoj knjizi prije izlaska rukopisno naslovljenom *Satir obraćenih* Đure Rapića, nema ni jedne izravne misli, referencije upućene Relkovićevu *Satiru*, a implicitna polemičnost odraz je intepretacija suodnosa Rapić-Relković. Moguće je pretpostaviti da je osjetljiva scena recepcije novih knji-

ga u Slavoniji osamnaestoga stoljeća uistinu primila neke od dramskih prizora Rapićeva *Satira* kao parodiju Relkovićevih prizora. Možda je Relković preosjetljivo primio četiri dramska prizora Satirova »obraćanja«, procjenjujući kako se netko želi *okititi* njegovim recepcijskim uspjehom, pa je založio svoj autorski autoritet i kolegijalnu potporu Došenovu te nastojao ukazati na slaba i neduhovita *Kontra-Satira*, pa kada kaže: »akoli ne znaš za šalu, a ti ne štij Satira« možda želi reći: a ti onda i ne piši Satira. Ta pretpostavka ne bi bila daleko od poetike osamnaestoga stoljeća u Slavoniji, jer je autorsko izravno priznavanje literature na koju se oslanjaju, često i u njihovim predgovorima dovodilo do recepcijske poruke o izjednačavanju pozicija pisca i čitatelja. Ukoliko je Đuro Rapić, dakle, i htio svojemu *obraćenom Satiru* pri-skrbiti pozornosti prikupljene uspjehom Relkovića *Satira* — uspio je, a napetost nekih dijaloških dijelova sasvim opravdava pozor kojim su ga čitali i T. Matić i E. Hoško, a čini se i Relković.

O Rapićevu gorljivom vjerskom angažmanu, a tako i o njegovoj kritičkoj poziciji spram knjiga koje »sve nisu svete, jere i tašti mnogo nahodiše...« (pa) »mloge u sebi uzdaržaju stvari grišne«, svjedoči njegova knjiga propovjedi *Svakomu po malo iliti predike nediljne*, i to je najčvršći postojeći smjerokaz sumnje o njegovu *Kontra-Satiru* što se čini indikativnim, ali ne i dostatnim. *Svakomu po malo* se nedvojbeno čita kao prilog o slavonskoj jezičnoj zabrinutosti (za pravopis) i znakovitoj multižanrovskoj strukturi propovjedne proze. Rapić je možda napadao Relkovića ali ga je VID DOŠEN (oko 1720-1778) zasigurno branio. Došen, autor pučkih spjevova, rodom je iz Dalmacije, obrazovao se u Zagrebu i Požegi, zaređen je kao glagoljaš, župnik je u Duboviku pokraj Broda. Svoje stihove upućuje besprimjerno ostrim tonom (M. Pavić) u smjeru kojemu ne želi nikakve zabune, jer je temeljno prosvjetiteljski, didaktičan, moralno-poučan, recepcijski svjestan obzora kojemu šalje poruke. Upravo stoga je i jezično jednostavan, sintaktično lak i lako razumljiv.

Tek je u Duboviku počeo pisati svoja djela otvarajući na taj način put oduhovljenju seoske sredine. Sve što je napisao namijenjeno je poučavanju. *Jeka planine* objavljena je 1767. godine te osuđuje sve one koji ne shvaćaju pa stoga i napadaju Relkovića *Satira*, imenujući pri tome i nekoga Tamburaša slavonskog, anonimnoga napadača na *Satira*, kao i pojavu *Satira obraćenog* Đure Rapića. Sam naslov *Jeka planine* označava odraz književnoga života Slavonije, na koji Došen reagira, eksplicitno i implicitno lomeći time tradicionalne zablude o Slavoniji kao mjestu jela, pića i poroka, i zabačene šire i uže kulture. On izravno prilaže svoj glas Satirovim kritikama o nekim običajnim slabostima Slavonije, također se suprotstavlja »najtamnijem psovanju« Satirovih napadača koji Relkovića prokazuju kao nekoga tko »predo-

Došen grije ne preduhitruje; on ga opisuje na djelu, u njegovu nezaustavljivu aktivitetu. Upravo zbog toga Došen svom čovjeku, koji je za njega u prvom redu griješnik a ne kršćanin (...) i ne može obećati raj nebeski (Z. Šundalić, 1997)

bro« poznaje sve te grijeha o kojima piše. Sam Došen neće tako opširno i plastično kao Relković prikazivati loše strane slavonske svakodnevice, ali će vrlo duhovito i kratko dodjeljivati diskvalifikacije pojedinim običajima. U prijekorima koje o sedam smrtnih grijeha, naglašenije u *Aždaji sedmoglavoj* (1768) upućuje, Došen je zahvaljujući svojem osmeračkom umijeću i živome, komunikativnom izrazu, izložio niz uvjerljivih naturalističnih slika. Taj ekonomični, ali vrlo intenzivni naturalizam ima svoje poetičko uporište i u propovjedačkoj i katehitičkoj produkciji osamnaestoga stoljeća, gdje se na-

ilazi na iznenađujuće izravne opise grijeha, s polazištem zacijelo u aspektu isповјednoga iskustva.

U ironičnim stihovima napada ljudsku glupost i zabludu, neutaživost i prekomjernost, prikazujući ne samo predmete svoje kritike nego i uvjerljivo upotrebljavajući tehniku kritike, ironijsku porugu.

Došen Tamburaša uspoređuje i s Neronom, ukazujući i na taj način da je napad na Relkovića ravan uništenju kulturnih zasada. On drži da je Relković otvorio vrata Slavoniji bez blata, mraka i smrti. *Jeka* se kao oblik imaginarnoga pokazuje zrcalom čitateljeva govora. U *Jeki* se prepoznaje vlastiti govor kao pročitana i poslana poruka.

U *Aždaji sedmoglavoj* kroz prizmu biblijskoga broja sedam, kroz ukazivanje na sedam smrtnih grijeha, Došen raspravlja o tim ljudskim manama, povremeno ulazeći u refleksije filozofske jasnoće i domišljatosti. Primjerice, upozoravajući na poniznost i skromnost kao vrline koje će dati pravi lik i onome tko je uistinu vrijedan, Došen piše:

*Zvizde koje s neba sjaju
taj običaj obdržaju:
koja s višeg neba siva
kod nas kano manja biva.*

Aždaja sedmoglava, 1768.

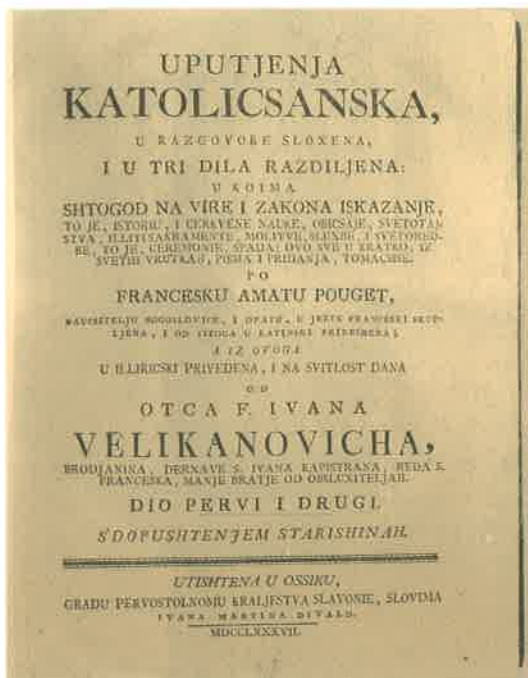
Došen upozorava na privid velikih i bučnih gesta, a zalaže se za blagost i uljudenost, te umjerenost.

Jeka i ogledalo materijali su refleksivnosti, motivske strukture koje omogućuju perspektivu sagledavanja, a struktura toga tipa nije Došenu nepoznata ni u mikrostrukturalnim slikama. Došen zna zvukovito zaigrati slikovnu zalihu stihova i zgusnuti poneki prizor do rokokoovskih intenziteta. O kolu Došen piše i sljedeće:

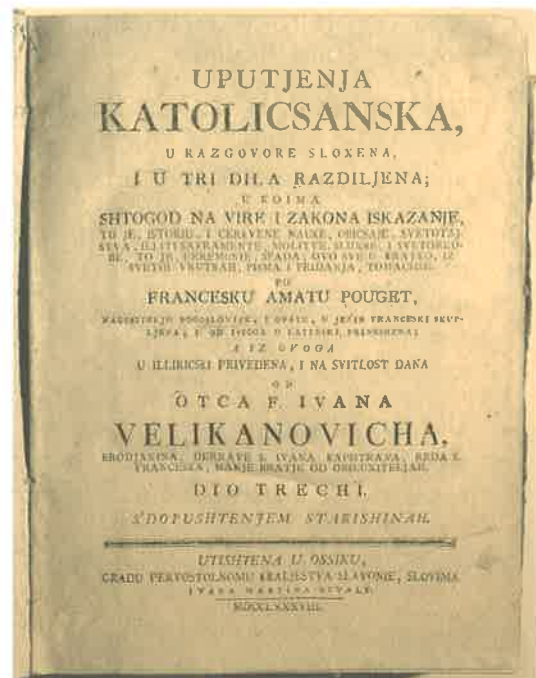
*ono pada i posrće
ono žderat još nasrće;
ono golo ali holo
u krtogu igra kolo*

Aždaja sedmoglava, 1768.

Brodanin IVAN VELIKANOVIĆ (1723-1803) autor je niza teologijskih djela pisanih na latinskome jeziku, također je autorom niza nabožnih priručnika, »promišljanja« i opsežnih razgovornih »upućenja katoličanskih«, pisanih na hrvatskome jeziku, kao i dramskih tekstova nastalih prijevodnom preradbom i žanrovskim postavom prikazanja. U svojem je najopsežnijem teolo-

Rođen u Brodu uz rijeku Savu. Posvećen je Bogu u franjevačkom redu te je poslije studiranja filozofije u Provinciji završio teologiju u Bolonji u Italiji. Bio je dobar propovjednik. (J. Jakošić, 1994)

Uz isusovce, s kojima je katolička crkva provodila svoju protureformaciju, širili su pismenost i prosvjetu i franjevci. Ovi su se više oslanjali na narodnu tradiciju, njegujući jezik i književne predaje Bosne Srebrene. (S. Sršan, rukopis)

gijskome djelu napisanom na hrvatskom jeziku, trodijelnome *Upućenju katoličanskome iz 1787.* godine Ivan Velikanović imenovan kao Ivan Velikanović Brodanin. Svojim franjevačkim pozivom neko je vrijeme učiteljavao u Osijeku, a posljednja je dva desetljeća života proveo u Vukovaru. Sve ove podatke uvezuje njegovo bitno određenje u zemljopisu kulture zavičajnog prostora, ponajbolje ispisano u recima knjige molitava *Promišljanja po nediljah svete korizme* (1778), gdje Osijek imenuje »Grad ovi prvostolni Kraljevstva Slavonije«.

Velikanovića se u svim njegovim knjigama i tekstovima može prepoznati kao osobito obrazovana i za pisanje talentirana mislitelja. Dok će nešto mladi franjevci Bernardin Leaković i Antun Mihalić svoj talent za estetsko pismo upotrebljavati u komunikaciji s dvovrсно očekivanom recepcijom čitatelja praktičara i obrazovanih čitatelja, dotle će Velikanović u knjigama upućenima duhovničkoj praksi biti vrlo precizan i jednoznačan u propedeutici kojoj je djelo predviđeno. On dakle neće praktičnim teološkim knjigama sugerirati estetsko čitanje, ali će zato u ponudi religijskoga, obrazovnoga zna-

nja, biti vrlo iscrpan, i redovito strog, ne samo u mogućim tumačenjima tih znanja nego i u pokušajima dovodenja u red pravopisa, pravopisa kao pretpostavke protočnijega prenošenja znanja kojima se knjiga bavi. I iz redoslijeda Velikanovićeve spisateljskoga rada daje se rekonstruirati jedna plodna prosvjetiteljska ideja, misao vodilja prema kojoj nije moguće očekivati »složenijega«, možda i estetskoga čitanja i (ili) pisanja, dok se pismo ne opremi iscrpnim znanjima i transparentnim prenositeljima toga znanja, sustavom znakova dostupnim i uvjerljivim, jezikom dotjeranim u stanje za prenošenje složenijih informacija. Naime, sam se Ivan Velikanović »estetskim« vrstama pisanja počeo baviti tek u srednjim i kasnijim godinama svojega spisateljskoga rada. Dramski tekstovi (*Prikazanje raspuštene kćeri Margarite iz Kortone*, 1780, *Sveta Suzana*, 1783, *Sveta Terezija*, 1803) koje je tada pisao bili su u tezi pouke i jasnoći dramske gradacije sve samo ne neprecizni. Ponešto statični postavi i pokoja rečenica previše u prizorima s više lica nisu umanjili značaj ovih tekstova, jer su baš kao poslije kod Bernardina Leakovića, bili intenzivno založeni za tezu kako je čovjekova svijest o sebi kao različitom u odnosu na druga bića koja ga u ukupnom svjetovnom životu okružuju, presudan orijentir u svakodnevicu. Franjevac Velikanović, dakako, drži kako ta svakodnevnica treba biti mudro življena i da se život ne smije provoditi isprazno i duševno loše. Neće ta teza ići do pojave lika osamljenika i preosjetljivog individualca, ali će ga i nehotice bitno očekivati, odnosno u svjetonazornome će smislu dolazak takvoga romantičarskoga samotnika biti nužna nadolazeća slika razlike.

Velikanović je opsežnijega opusa i samo je prvu knjigu objavio na latinskome. Uz opširna *Upućenja katoličanska*, knjige propovijedi *Razmišljanja bogoljubna* (1776) i *Promišljanja po nediljah svete korizme* i druge katehetične

Knjigu Dvie čudoredne predstave jedna o Sv. Tereziji a druga o raspuštenoj kćeri, velikoj poslie Sv. Margariti Kortonskoj — priredio je Kajo Agjić a objavljena je u Požegi, tiskom Miroslava Kraljevića, 1862. godine. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

i molitvene knjižice, objavio je i prikazanja *Prikazanje raspuštene kćeri, velike poslije pokornice sv. Margarite iz Kortone*, te *Sveta Suzana, divica i mučenica* kao i *Sveta Terezija, divica*. U prikazanjima je ritmiziranim proznim retkom ispisao prizore zanesenoga religijskog ozračja, s mjestimičnim tonovima naturalističnosti ali i tipskim likovima, nositeljima spleta, dobra i zla.

Prikazanje *Sveta Suzana* zagubljeno je, dok u drugim dvama autor naglašava potrebu za memoriranjem uvodnoga sažetka dramske priče koji potom u tri čina izlaže u razgovorima likova odnosno u mjestimičnim skupnim pjevanjima. I u njegovim dramama uočljiva je poetika religijskih baroknih plačeva. U *Svetoj Tereziji* pojavljuje se opozicija Dobra i Zla uvođenjem likova Anđela i Vraga u posljednjem prizoru kao mjestu odluke.

Angjeo: *Nebojse o Teresio! Bogje uztebe, i pomažeti.*
Vrag: *Oh riči! koja me veće muči, nego muke paklene.*
 Teresio! nepromisliviš dobro, ti si počela sama
 mekoputo tilo tvoje moriti, i bijesima biti; ti pak
 budući slabe naravi te oštre pokore nećeš moći
 činiti i tako živiti.

Teresia: *Moj Primilostivi Otkupitelj daćemi jakost i kripost,*
 da svaka lasno podnosim; jerbo rad ljubavi Božje,
 i slave nebeske, činiću.

Sveta Terezija Divica, 1803.

U *Svetoj Margariti* posljednji prizori gotovo istog sastava likova, završnim pretapanjem u zajedničku molitvu uvest će gledateljstvo u dramsku igru.

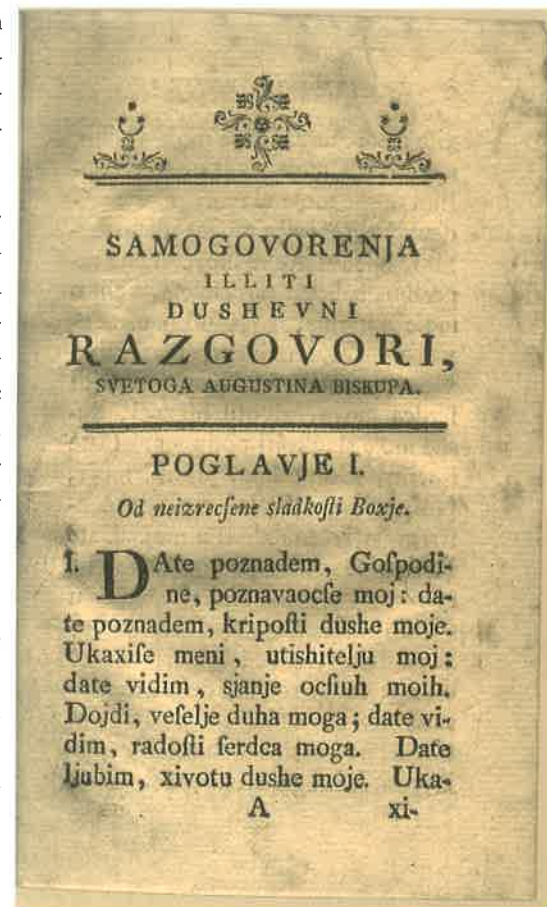
Dok je samo jedno Velikanovićevo prikazanje zagubljeno, u slučaju Brođanina JEROLIMA BAČIĆA (oko 1725-1776) nedostupni su gotovo svi rukopisi. Naime, nekadašnji ravnatelj brodske franjevačke gimnazije, budimski student teologije i kraće vrijeme predavač teologije u Petrovaradinu, autor je zbirke propovijedi o kojoj svjedoče J. Jakošić, E. Fermendžin i J. Forko, ali je žalost nema sačuvane. Od Bačića je preostao tek naslov još jednog sveška: *Slavodičnost na sv. Ivana Evangelista*. Rukopisi su izgubljeni, a posljednja prelistavanja rukopisa koji drži nečim drugim a ne tekstem *Slavodičnosti*, bilježi Forko s uvidom u knjižnicu Franjevačkog samostana u Vukovaru. Jedini njegov sačuvani rukopis dijelom je *Kronike franjevačkoga samostana* u Brodu na Savi, iz 1772. godine.

Forko i prepisuje jedan ulomak iz neimenovana rukopisa Bačićevih propovijedi »za sve nedjelje u godini«. Tema je te propovijedi i svojevrsan Forkom posredovan naslov *Ostade dite Isus u Jerusolimu i nepoznadoše otac i mati njegova*.

Bačić je poznavao latinski jezik i latinskim je citatima tkao svoje propovijedi, a poučne fabule, koje ilustracijski uvodi kao motivaciju za prijekor, duhovite su i intenzivne u svojim jednostavnim strukturama.

Bačićevi su rukopisi i knjigopisi nedostupni, a vrlo se teško dolazi i do tekstova PETERA MANDIKIĆA (?-1779), koji je na sreću knjigu tiskao kod osječkoga štampara Diwalta, pa je skrb osječkoga Muzeja Slavonije sačuvala jedan primjerak njegove jedine poznate knjižice. Brođanin, šaregradski franjevac objavljuje u Osijeku *Samogovorenja iliti duševni razgovori sv. Augustina biskupa* (1779). Riječ je o prijevodu apokrifne inačice govorenja Svetog Augustina, koja nije izvorna, nije izvorno knjižica misli Svetog Augustina (M. Pavić), nego je pučki prihvatljivija inačica konkretnoj zbilji bližih i zabavnijih tekstova nepoznatoga pravog autora. U postavu, te su pričice zamišljene poukom zaokupiti jednostavnoga vjernika, a humornim intonacijama i »čudesnim« obratima neke od pouka idu do ruba svjetovne pučke lakrdije. Neke su od pouka najvjerojatnije posve Mandikićeve konverzije u kojima uobičajeno nostrificirana imena dobivaju i uvjerljivo nostrificirane slike pejzaža, gdje vinogradi i podrumi pa i dakako plošne osobnosti naliježu na praktično povijesno stanje stvari. Kod Mandikića jedva naslutljiva Slavonija, u ratničkim se tekstovima ŠIMUNA ŠTEFANCA (?-1799) pojavljuje toponimski precizno. Štefanac je župnik iz brodskeg okruga, koji objavljuje stihovane povjestice s događajima iz ratnih godina. Njegova najpoznatija knjiga otiskuje *ratnički* spjev s brojnim toponimima brodskeg okruga: Gradiška, Bicko Selo, Bučje, Garčin, a navodi i brojna prezimena, imena junaka iz rata u kojemu Slavonci iskazuju svoju hrabrost i čuvaju granicu na Savi.

Ta je knjiga naslovljena *Pisma od Ivana Salkovića silnog viteza i junaka*, i »uštampana« 1781. godine »u Osiku kod Martina Diwalta«. Riječ je o tro-

Brođanin, franjevac u provinciji sv. Ivana Kapistrana. Bio je propovjednik, gvardijan te kroz 6 godina magistar novaka. Preveo je s latinskog na hrvatski te objavio: *Samogovorenja iliti duševni razgovori sv. Augustina biskupa*, Osijek 1779. (J. Jakošić, 1994)

djelnome deseteračkom spjevu koji brojne povijesne činjenice iz konkretnih ratnih godina ponekad pokazuje i začuđujućom preciznošću u opisu, te povremenim zaletom u dramatizaciju tako postupno razvijenoga događaja. Osim toga, Štefanac pokazuje i druge estetičke signale, dapače izlaže eksplisitne znakove književnoga umijeća, ali i poznavanje književne baštine i suvremenosti.

Štefanac naime svoje autorsko ime i posvetu ispisuje vrlo dugačkim akrostihom, naznačujući i obraćanje prijateljima i dobrohotnim čitateljima. Činjenicu da se autor ne obraća kakvome pučkom i slabo obrazovanome čitatelju potkrepljuje ne samo taj dugački akrostihovni potpis i želja da se »nenavidnima« (zavidnima) izazove žalost, nego i upotreba fusnota te ispisivanje mota i ponekih stihova na latinskome, a također i skraćenična, pa dakle teško prohodna naznačavanja literature kojoj se fusnotno ili motom spjev oprema i obraća.

Osobito je zanimljivo Štefančevo portretiranje književnog suvremenika Matije Antuna Relkovića, kojeg ne hvali samo kao pjesnika jer je Turke ... »nativirao skokom«:

*Da ne moreš promotriti okom.
Po Verbasu medetvala viču.
U Krajinu nek našu ne tiču.
I njegove jošte kervi ima,
Po Krajinah to je znano svima.
Kapetane Relkoviću Mate,
I oružje, i knjige su za te!
Vridan sabljom, kapetanom posta,
Vridan perom, slavu pisca dosta;
Slovoređa slavonskoga dika!
Tvojim' pismam' neće biti vika.*

Pisma od Ivana Salkovića, 1781.

Štefanac je u tim stihovima očito dobro raspoložen spram slavonskoga prosvjetitelja pa nastavlja hvaliti i njegova sina Joza Relkovića Misnika:

*Bogu serca pervinu si dao;
Jereje ktio, i potrbna znao.
I on tebe dobro slidi,
Među braćom pervo misto vridi.*

Pisma od Ivana Salkovića, 1781.

Još je jedan Posavljjanin privučen ratničkim prizorima. Riječ je o BLAŽU (VASILIJ) BOŠNJAKU (1743-1807) iz Vrbove pokraj Nove Gradiške nedaleko

od Broda, koji se školuje u Požegi, a dvije je knjige stihova objavio u Osijeku. Prva je njegova knjiga ratni spjev od osamnaest pjesama naslovljen *Ispisanje rata turskog pod Josipom...* (1792). Spjev uglavnom skrbi o jasnoći izlaganja predmeta pjevanja, te su jednostavne epske slagalice u funkciji opisivanja pojedinih prizora. Te slagalice, jednostavna retorična nastavljanja poetske priče, uspijevaju u svojoj namjeri prikazivanja prizora, a naracija se time solidno održava s mjestimičnim dramskim zapletima. Znakovito je imenovanje autora spjeva unutar stihovne naracije, te se autor uz nužne rimovalečke inverzije, imenuje u trećem licu čime se i žrtvuje izravno autorstvo za strukturu epske povijesne pozicije (B. Vodnik), ali se prepoznatljivošću lika koji reprezentira svjedoka događaja — naglašava i vjerodostojnost priče.

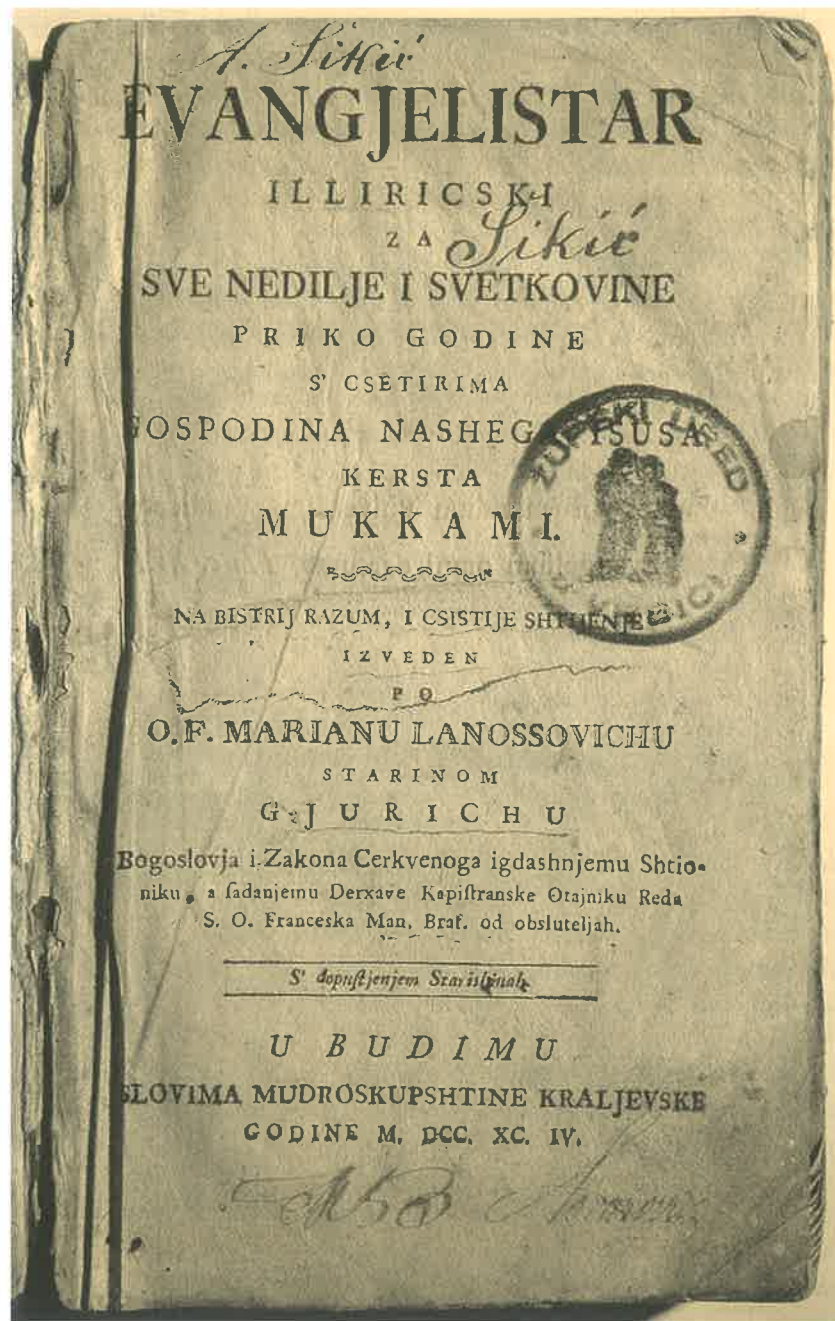
*Al' se Sokol tom dositi,
Pokraj Save on pohiti;
On povede svoju četu
Da učini Turkom štetu;
Svoji momci ljuto bije,
Turk' od Save da odbije;
Odbi Turke od bedema,
Jer jakosti višž njim ne ima.
Pater Bošnjak njem dolazi
Priko šanca s njim prilazi.*

Ispisanje rata turskog po Josipu..., 1792.

Ratnički književnik Blaž Bošnjak autor je dokumentarnog epsko-pripovjednog talenta. Prizvuk usmenoga epskog stvaralaštva utiskuje svoj trag, a ideološka pozicija, perspektiva koju nastoji svjedočenjem duhovnika poduprijeti donosi i dosjetljiva rješenja smještanja sveznajućega pripovjedača u nenametljiv strukturni rakurs. Iz gradiškog je okružja i MARIJAN LANOSOVIĆ (1742-1812), pjesnik i jezikoslovac. Fra Marijan Lanosović predavao je gramatiku i latinski, pa je i najpoznatiji kao autor jezikoslovnih djela. Radio je u Osijeku, Baču, Budimu, a nažalost zagubljena *Pjesma o slavonskim graničarima, u iliričkim stihovima* objavljena je 1778. godine. Na sreću *Bogomolna knjižica iz pismah Davidovih i cerkvenih knjiga pomnivo složena* 1782. godine objavljena u Budimu, stiže kroz arhiv Brlic (V. Frkin) i suvremenome čita-

Blaž Bošnjak je ispjevao *Ispisanje rata turskog pod Josipom II*, Osik 1792. Njegova pjesma ima mnogo sličnosti s latinskom pjesmom *Monumenti caussa* u kojoj se opisuje rat s Turcima, naročito pohvale cara Josipa II i generala Laudona, kao i pogubne francuske ideje. (S. Sršan, rukopis)

Svoju su lektiru slavonki pisci upisivali u djela koja su sami stvarali. (...) Lanosović još jednom potvrđuje da Slavonija 18. stoljeća nije bila književno izolirana, nego da su se u njoj čitali i tekstovi uglednih spisatelja iz južnih krajeva... (M. Tatarin, 1997)

nju koje će pokazati i tu knjigu stihova kao dokument intertekstualnosti, produktivne citatnosti, odnosno kompilacijskoga modela slavonske književnosti osmanaestoga stoljeća. Na toj se knjižici psalama i tužbalica može vidjeti intenzivna literarna upućenost slavonskih pisaca i u užu slavonsku molitvenu književnost, i u južnjačko, napose dubrovačko književno nasljeđe, kao i u prosvjetiteljske vjerske struje austrijskoga, jozefinskog utjecaja.

Lanosovićeva je *Bogomolna knjižica* s manjim i većim stilizacijama i s ponekom rječničkom različitosti preuzimala tekstove iz *Cvitka pokornog Šimuna Mecića*, iz djela *Duhovno nemoj se zaboraviti od mene iliti knjižica molitvena koja se zove Put nebeski* Antuna Josipa Knezovića te iz *Bogoljubnosti molitvene* Antuna Kanižlića. Spomenute su rječničke razlike nastale Lanosovićevim čitanjem Ivana Gundulića, Bartola Kašića i Ignjata Đurđevića (M. Tatarin).

Jezikoslovcu Lanosoviću nije dakako dvojbeno kojim jezikom piše i govori, tako da njegova rječnička osjetljivost kojom oblikuje psalme i tužbalice ima i unutar njegova autorskoga opusa svoju pomalo purističnu eksplicitnu racionalizaciju, ali ne samo u uže jezikoslovnim djelima, nego i primjerice u *Opomeni pričastnom i primudrom štioču Evangelistara iliričkog* (1794). Lanosović piše: »Izversnost riči jest u jeziku onoga koji zna pravo naški iliti ilirički govoriti...« (zato)... »pomnio bo sam i na to da sve našima ričima pravima izgovorim«. Nakon jezično strogog Marijana Lanosovića kronološki slijedi propagandno strogi propovjednik JOSIP STOJANOVIĆ (1746-1814). Rodeni je Brođanin, a povremeno djeluje u Vukovaru. Izuzetan je govornik i pjesnik, uzoritom se prozom pojavljuje krajem XVIII. stoljeća, a jednim ga od najboljih govornika njegova vremena i slavnim propovjednikom drže J. Jakošić, E. Pavić, J. Forko i N. Andrić. Prozu kojom piše duguje latinskome obrazovanju ali je u uvjerljivosti sintaktičkih naglasaka prilično sugestivna, organizirana u malim značenjskim lukovima kojima se obuhvaćaju vrlo kratke tematske sekvence, te je lako prativa u govornoj izvedbi. Tematske odjeljke u međusobnome suodnosu Stojanović povezuje

U svojem vremenu kao profesor-franjevac bio je veoma obrazovan. Poučavanje drugih bila je uvijek jedna od glavnih njegovih težnji. Osjećao je nedostatak knjiga i priručnika pa ih je sam pisao. (F. Tanocki, 1996)

DVOSTRUKA
L J U B A V
O T V O R E N A
U
P R I K A Z A L I S H T U

OD
JOSIPA STOJANOVICHA,
REDA S. FRANCESKA, DERXAVE S. IVANA KAPE
STRANA PRIPONJALCA DRUGI DAN DUHOVAN GODINE
HILJADU SEDAM STO OSANDESET I SHEST.
KADA OTAC POSHTOVANI
F. MARKO MILLOSHEVICH
ISTOGA REDA, I DERXAVE PEDESETU GODINU-SVOJE-
GA MISNISHVA SPONVETILSHTEM PONGVI U GRADU
GRADISKOM, KOD OTTARA S. MIHOILA
ARHANGELA.

U O S S I K U
KOD IVANA MARTINA DIWALT.

Stojanović je bio požrtvovan duhovnik (...) izuzetno dobar govornik, ne-skriveni je protivnik prosvjetiteljskih ideja, 'antivolterijanac'. O svim po-brojanim osobinama saznajemo iz Stojanovićevih tekstova.
(M. Tatarin, 1997)

pagandnome sastavku, no to ne zaklanja uvjerljivost kojom je napisan, niti njegovu izvan kontekstnu univerzalnost.

Govoreći pak od poštenja, i dobrog imena, bili lipo bilo, da se po drugi kra-ljestvi, deržava, i varoši proglasi, da se Slavonski vojnici u ovakvoj zloći na-hode? Ah znam dobro, da bi svaki volio poginut, nego ovu sramotu podniti. Znam dobro, da svaki nastoji dobro ime uzderžati, i onu slavu uzmožati, koji stari Slavonci zadobili jesu na toliko, da od ove iste SLAVE, SLAVONIA ime zadobi.

Kratak pridgovor duhovni, 1780.

emocionalnim, apelativnim uvlačenjem čitatelja u recepcij-sku igru, tako da je teško naći kakvoga *praznog hoda*. Teme su o kojima Stojanović govori dakako opće moralne vrijed-nosti primijenjene na vrlo bli-ske pojedinačne događaje iz ratne svakodnevice a čime se upisuje u podkorpus ratničke književnosti XVIII. stoljeća. Prva otisnuta Stojanovićeva knjiga *Kratak pridgovor duhov-ni (izgovoren) u Pemskoj varoši u Šlukenaviji* upravo je takav ratno-poučni *intermezzo*, ob- javljen 1780. godine u Osije-ku, koji gradacijski ispisuje po-uku od opće vrijednosti du- hovne krijeposti do borbene hrabrosti, značajne ne samo zbog općeg dobra, nego prije svega zbog lojalnosti prema su- borcu, prema bližnjemu u po- sve pojedinačnome smislu. Tek argumentacijom zaštite bližnjega Stojanović prelazi u nagli propagandni završetak, isticanje šireg zajedništva. Riječ je o mudrome psihološko-pro-

Svojevrsnu »slavu« stekao je kao angažirani »antivolterijanac« (M. Tatarin), a kao sljeditelj Marulićevih stihova o prepiranju duše i tijela u času smrti (I. Matičević), pročitani su jednim od posljednjih *prijetitelja*, autora koji vjeruju u moguće djelovanje na čitatelja prijetnjom i onodobnom opomenom na »crve, prah i prolaznost«.

*Zaludu lipota, i hod hitre serne
Sadasu rugota sva zemljice cerne
...Ajde sad uživaj ležeći u prahu
Nemoj neg pribivaj do suda u strahu.
...Jer pomogo nisi nimalo ubogog,
Uskipio tisi sad od cerva mlogog
...Gled čoviče kako smert te naglo tuši,
Kano kad svako sunce cvitje suši...*

Tužba duše i tila osuđena, 1794.

Ono čime se Stojanović i stihovima upisuje u estetski pribrane pjesnike, izbor je zahtjevnoga dvostruko rimovanoga dvanaesterca, u kojemu se kao je- dan od rijetkih iz korpusa osamnaestoga stoljeća usuđuje skladati svoje narativne slike. To pokazuje u desetak stranica stihovanoga prosvjeda *Tužba duše i tila koja se kako niki govore u snu svetom Bernardu prikaza* (1794) i u dvadesetak stranica knjižice *Uspomena općenskoga suda* (1795).

Nije baš pouzdano da je učenik brodske franjevačke gimnazije, mladi TOMO TUZLIĆ (1754-?) iz ugledne brodska obitelji, autor teksta drame *Brodske Ju-dite*, integralno naslovljene kao *Judit, victrix Holofernis*, ali je pouzdano da je sudjelovao u njezinu izvođenju 1770. godine, kao i ugledni »prvi Brlić«, imenom Andrija Antun. Njezino izvođenje i postojanje potvrđuje i bilježi Ignjat Alojzije Brlić u svojim *Uspomenama na stari Brod* (1888). Drama je naslovljena *Slavonska Judita* i priređena za izvođenje dvjesto dvadeset i tri godine poslije (1993) na sceni osječkoga Hrvatskoga narodnog kazališta. Njezino mjesto u kontekstu slavonske dramske scene XVIII. stoljeća komentira i Tomo Matić, smještajući *Juditu* između hagiografskih tekstova sredine XVIII. stoljeća te njihova izvođenja u osječkoj franjevačkoj školi na latinskome jeziku, i *Juditi* bliskih austrijskih klasicističnih tendencija. *Judita* je pisana slavonskom štokavskom ikavicom i prozrim retkom. Mitologij-skoga je biblijskog zapleta o ratničkim pripremama za upokorenje židovsko-ga naroda, ali je praćena paralelnim komičnim slikama iz života »malih« lju-di (P. Pavličić).

Ti prizori su nazvani *intermedijumima*, u njima se pojavljuju likovi bračno-ga para Columbine i Hansvursta, i različitih brodskih aluzija, pa se onda pije »brocko vino«, poznaju se likovi iz susreta »kod Tadijanovića iz Rastušja« i sl. Dolazi i do djelomičnog prijelaza, silaska likova iz *junačko-ratničke* priče

K R A T A K
PRIDGOVOR
D U H O V N I

O. P. JOZIPA STOJANOVICHA,

REDA S. O. FRANCESHKA OD OBSLUXE-
NJA, PROVINCIJE S. IVANA KAPISTRANA
CESSARSKO - KRALJEVSKE, I SLAVONSKO-
BRODCKE REGEMENTE
KAPELLANA.

K O I

GODINE 1779. U PEMSKOJ VAROSHI
SCHLUKENAVI KOD SAKSKE KRAJINE RE-
CSE, I PRIKAZA PERVOMU BATTAILLO-
NU RECSENE BRODCKE REGEMENTE.

Po zaktivnanju sve prisvite Gospode
Officirab na svetlost izdanu

U O S S I K U,
Kod Ivana Martina Diwalt.

1780.

u prostor onih »malih« i to se kao motivacija, argumentacija njihove moralne »niskosti« pojavljuje i pripremom za njihov tragični svršetak. Dakako, glavni lik Judita tome grješniku, koji silazi i do tih grješnih »niskosti«, Holofernu, odsijeca glavu i spašava svoj narod. Karakterizacija likova niskim i visokim stilom govora uzorito je provedena, i premda ukupni zaplet ima određenih slabosti, one su upravo prema unutartekstualnim signalima prepuštene na improvizacijsku doradu pri njezinu, čini se, jedinom predviđenom izvodenju (P. Pavličić).

...kad je ženi virovo,
on brez glave osto.

Brodsko Judita, 1770.

Klasicistični spoj tragedije i komedije, stihovnih je dijelova samo u uvodu i odjavi drame, poantno postavljenih na zabavnoj egzistencijalnoj ideji humorističkog poučavanja.

POŽEGA

GRAD

Stalno sjedište Požeškoga sandžaka je u Požegi, političkom sjedištu Slavonije u vrijeme turske vladavine (1536-1688). Proces se islamizacije manifestira pretvaranjem svih triju crkava u džamije. Katolici su imali pravo na zasebnu općinu i svoju gradsku četvrt. Kao župna crkva služila im je 1573. drvena crkva Duha Svetoga, smještena u kršćanskoj dijelu grada Vučjaku. Unatoč razvijenoj turskoj gradnji i razaranjima tijekom oslobađanja od Turaka, te gradnje tijekom XVIII. i XIX. stoljeća, Požega je očuvala svoju srednjovjekovnu jezgru. Iz XIII. st. posebice je značajna benediktinska Opatija Svetoga Mihovila na lokalitetu Rudine nedaleko od Požege, koja svojom riznicom kipova predstavlja vrhunac izraza u okviru korpusa hrvatske romanike. Iz turskoga je razdoblja očuvana jedino česma Tekija. Tijekom XVIII. stoljeća stvara se nova slika grada u duhu baroknoga urbanizma, a temeljni joj izgled daju kolegij isusovaca u kojem se od 1754. do 1773. godine naziva »Academia Posegana«, novi Franjevački samostan, župna Crkva svete Terezije, Županijska palača te Kužni pil.

Požega je u Slavoniji zauzimala značajno mjesto kao kulturno-prosvjetno središte, čemu je izvor bila jaka djelatnost franjevac i isusovac Antun Kanižlić. Razvoj je školstva vezan uz samostane. Središte franjevačkoga školskog rada početkom XVII. stoljeća bio je samostan u Velikoj, o čemu kazuje vizitator Petar Masarechi koji je 1623. godine posjetio Veliku. U samostanu je uz sjemenište i gimnaziju za franjevačke klerike i svjetovnu mladež također postojao novicijat i studij za redovnike. Među prvim javnim školama bila je škola uz kapelicu na Vučjaku, koju je 1640. godine osnovao franjevac Marin Ibrišimović. Fra Luka Ibrišimović zapisuje 1672. godine kako je uz franjevačku crkvu u Požegi utemeljio osnovnu školu. Nakon oslobođenja u Požegu dolaze isusovci i 1698. godine osnivaju prvu javnu gimnaziju u Slavoniji u kojoj se proučavala crkvena kultura i filozofija. Knjižnica zajedno s čitaonicom započinje s radom 1735. godine. Preuređuje se gotička crkva Svetoga Loure, zanimljiva zbog svojih fresaka, koja je Turcima služila kao skladište i 1755. godine dodaje joj se barokni zvonik. Isusovačku gimnaziju nakon ukinuća reda 1776. preuzimaju pavlini, potom 1834. godine franjevci, a nakon njih profesori svjetovnjaci.

Uz njegovo duhovno djelovanje u vrijeme sudjelovanja slavenskog čovjeka u ratovima što su se vodili na širokim europskim prostorima najizraavnije su vezana dva govora: KRATAK / PRIDGOVOR / DUHOVNI... (i) DVOSTRUKA / LJUBAV / OTVORENA... (M. Tatarin, 1997)

Požega daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Šimuna Mecića, Filipa Kapušvarca, Jurja Muliba, Antuna Kanižlića, Franju Ksavera Pejačevića, Josipa Milunovića, Jerolima Lipovčića, A. Franju Sebastijanovića i Ivana Matkovića.

TEKST

Prvi požeški pjesnik ŠIMUN MECIĆ (oko 1670-1735) svoje strukovno poslanje velikim dijelom ostvaruje u budimskome kulturnom krugu, tamo i tiska prvo književno ostvarenje na hrvatskome jeziku. Knjigu molitvenih pjesama, psalama, litanija, tužbalica, lirskih plačeva i dramatiziranih misterija naslovljenu *Cvitak pokornih aliti knjižice sedam pismi pokorni* (1726) tiska u Budimu i stoga što slavonski recepcijski prostor tih godina još iščekuje svoju prvu tiskaru (Franjevačka tiskara u Osijeku 1735). Dakako niti pojava tiskarstva u Slavoniji nije presudnim razlogom za izbor mjesta objavljivanja, jer su i Budim, kao i Pečuh, tih godina posve prirodan hrvatski kulturnorecepcijski prostor. S druge strane, Mecić je jedan od prvih slavonskih pisaca osamnaestoga stoljeća uopće. On se javlja vrlo rano objavljivanom molitvenom knjigom *Cvitak pokornih*, ali je već prije kao predavač usmeno izlagao i tako »objelodanjivao« pisano domišljeni sustav filozofijskoga priručnika. Konkretni rukopis priručnika od 349 stranica naslovljenog *Universa philosophia* nastao je u godinama 1714-1717. (S. Marijanović), ali kako se vidi iz tiskarski umnožene knjige molitvenih pjesama, Mecićevo djelovanje nije bilo samo škol-

ska (E. Hoško), premda je svakako bilo prosvjetiteljsko u vjerskoj recepcijskoj ideji kojom je bio vođen.

Mecić je zahtjevan pisac, što je posljedicom njegove uvjerljive filozofske i teološke spremnosti i obrazovanosti. U strukovnim putovanjima i djelovanjima postao je i osobnim poznanikom Ignjata Đurđevića, pa je Mecićevo estetska autorska osjetljivost na jakome izvoru primala poticaje za svoje potrage.

Već od naslova pa u recima posveta i obraćanja čitatelju Mecić razvija jednostavnu metaforu cvijeća koja pokriva značenje teksta objavljeno u knjizi. Uza sav uvodnički shematizam po kojemu je izlagao svoju osobnost manjrom pretjerane »skromnosti«, Mecić naznačava da to »cvijeće« prikazuje »ugodnim načinom«. Tako se naglašava svijest o stilu kojim je *cvijeće* prikazivano, a izlaže se i estetska odrednica ugone. Ta će odrednica ugone imati i gradacijsku izvedbu u nastavku toga najavnoga teksta, jer će se baviti i stanjem uživanja koje želi izazvati. Uživanje će biti prema Meciću smješteno »uvike raskoš mirisa vikovičnjega«, ali je postignuto već spomenutim »ugodnim načinom«. Tako se pokazuje i Mecićevo projekcijska dvostrukost: pjesničkim će umijećem nastojati potaknuti vjersko pronalaženje »duhovne kriposti«.

Ajme ruke tvoje medne, ke su sada probodene.

Ke čovika satvoriše, i od djavla oprostiše.
Ajme puti tvoja bila, vele ti je potavnila,
Ajme parsi ljuta rana, kad pridamnom tu bi dana.

Plač Blažene Divoice Marie, 1726.

Kao jedan od prvih *knjigovnih* autora molitvene književnosti osamnaestoga stoljeća, Mecić je skladao gotovo kanonske postave u vodenju čitatelja kroz knjigu. On se i zahvaljuje i nudi štivo na čitanje i prikazuje svoj učinak pretjerano skromnim. Zanimljiva je i početna stranica ove knjige, jer se u tekstu uobičajeno dugačkoga naslova, autor naziva »Pripovidaocem« »i Štociem«, što se i jedno i drugo može jednostavno prepoznati kao sinonimijsko opisivanje autorova propovjedničkoga posla, kao i preporukom propovjednicima i čitateljima, ali je isto tako u današnjoj maloj etimološkoj pribranoosti ta imenovanja treba prepoznati i kao opis autorove temeljne intertekstualnosti. On će i napisati da je to što je u svoju knjigu ispisao »po mojoj slabosti izvađeno iz različitih pokornika«, čime se najavljuje oslonac na već napisano, na izvore. Nakon što se izašlo iz širega europskoga srednjovjekovlja, toliko sklonoga anonimnosti, te kroz specifičnu egzistencijsku koprenu turskoga razdoblja, i napokon stiglo do »razdoblja Šimuna Mecića« (E. Hoško),

Iako su u naslovu naznačeni samo pokornički psalmi (...) oni u Cvitku nisu i jedini. Budući da je ovdje riječ o molitveniku kojim se čitatelj upoznaje sa svakodnevnim molitvama i liturgijskom službom (...) Mecić je preveo oko šezdesetak psalama. (M. Tatarin, 1997)

franjevačka je skromnost i jednostavnost morala ispisati tragove odmicanja od pre naglo dostupnoga baroknoga recepcijskoga uvida. Šimun Mecić, međutim, vrlo je jak autor i njegova stihovna ostvarenja iz *Cvitaka pokornih* nesumnjivo su latinitetnog pjesničkog iskustva (pojava *versus concordantes!*), i neobično plodnih formalnostilskih zgusnuća (Z. Šundalić). Tim se mjestimičnim zgusnućima koja nadmašuju i pozorno domišljen poredak žanrovski različitih tekstova naliježe na poetičke implikacije baroka i klasicizma, a s obzirom da je riječ o intervencijama na planu forme, poetičke se implikacije prepoznaju djelomično izloženim. Mecić se otkriva kao poticajan pisac vjerskoga kulturnog i prosvjetiteljskog pisma, ali i kao autor antologijski izdvojenih tekstova u korpusu ne samo hrvatske molitvene književnosti, nego i ukupnoga književnoga učinka hrvatskoga XVIII. stoljeća.

Riječ je o stihovnim ostvarenjima koja će, kako to Mecićeva metafora kaže »iz ugodnoga načina« pripadajućeg autoru, doći do uživanja u spoznaji »mirisa vikovičnjega«, ali i do užića u tekstu, koje će pripasti čitatelju vremenski daleko od pragme kojoj je Mecić upućivao svoje »cvitke«.

Mecićevim antologijskim *Plačem majke Marije* započet će niz požeških *mariologa*. I Đakovčanin Đuro Sertić u cijelosti ga preuzima prepisujući ga u katehetsko-molitvenu knjižicu *Jezgra nauka karstjanskoga* (1791). *Plač majke Marije* prilično je opsežna poema osmeračke implikacije, emocionalne tenzije i afirmacije kontrasta bjeline puti i duhovne čistoće naspram metaforično tamnoga zla, koji razvijaju i drugi autori koji će stihovano upućivati svoje slike i misli liku majke Marije. Već nešto mlađi Filip Kapušvarac i Juraj Mulić nastoje tematski proširivati slavonsku ponudu *mariologije*. FILIP KAPUŠVARAC VLAHOVIĆ (prije 1700-1755), pjesnik i melodiograf, uz starijega Petra Pastirovića, prvo je jasnije razaznatljivo autorsko ime u slavonskim književnim prostorima s prijelaza sedamnaestoga u osamnaesto stoljeće. Pozudano se zna da je pisao dulje prigodnice, u službenju je crkvenih obreda djelom udvostručivao formule ponavljanja te ih je govorio i latinskim i hrvatskim, a u propovjedima je bio vrlo slobodan i izravan u pragmatizaciji konkretnih poruka (D. Švagelj). Kao svojevrsni slavonski predprosvjetitelj, uz govorno-propovjedna umijeća bio je i likovnjak-iluminator, te značajnih glazbenih zahvata, zanimljivih variranja temeljnih obrednih melodija. Slavonskoj je književnoj povjesnici ostavio znak svojega djelatnoga imena i rasutu požeško-našičko-vukovarsku zalihu pisanih tragova, gdje se manjak referencija nadoknađuje smjelošću povjesničarskih domišljanja. Opravdano mu se pripisuje (D. Švagelj, E. Hoško) našički rukopisni zbornik *Liber Cantus* iz 1737. godine, koji u trećem dijelu bilježi ciklus *marioljubnih* pjesama, jedan od opširnije tako složenih nizova u hrvatskoj nabožnoj poeziji. Taj dio Kapušvarčeva zbornika ima zasebnu naslovnicu na kojoj piše *Počimaju razli-*

čite duhovne pisme od Blažene Divice Marie koje se običaju pivati uz Advent. Osim tih pjesama od kojih poneka ima potpunim zapisom zabilježenu melodiju, i u drugim se dijelovima Kapušvarčeva zbornika nalaze zasebno ispisani stihovi s notnim zapisom. Tematski su također *mariologijski*. Stihovi su Kapušvarčevi uvjerljivih rokoko igara, stilske (svjetovne) vedrine gotovo neprimjerene tematskoj duhovnoj zamisli:

...Kano ruža plamenita,
jer si Gospo uzorita,
mirisavi amarente
ti si lipi dijamante...

...Ti si ono lipo Lale
jere tebe Sveti fale,
ti si cvitnim lipo cvitje
koju tebe Sveti diše...

Liber Cantus, 1737.

Nakon Kapušvarčevih zaigranih slika pojavljuju se i puno mirnije *marioljubne* pjesme JURJA MULIHA (1694-1754). Kajkavac, isusovac, autor katehetskih knjiga, molitvenika i pjesmarica, sedam je godina djelovao u Požezi, a tijekom svojih četrdesetak godina apostolskoga putovanja upoznaje budimski kulturni krug, Đakovo, Osijek i krajeve sve do Petrovaradina. Autor je iznimne radne energije i dvadesetak katehetskkih knjiga, od kojih se iz kajkavskoga narječja izdvaja pet štokavskih priređenih za požeško okružje, odnosno za vjernike »biskupata bosanskog« (E. Hoško), te za širu štokavsku recepciju.

Prva se od njegovih knjiga »Slovinskoga tere Iliričkoga jezika«, zove *Pisаница duhovna kerstijanskoga nauka puna...* (1734) a ima dva izdanja (I. Fuček), druga knjiga je poznata jedino po naslovu *Duhovna hrana* (1746), treća, manja opsegom, *Abecevica slovinska* (1748), u kojoj upozorava čitatelje željne većega štiva da pogledaju *Pisanicu Duhovnu Slavinsku a Horvatsku*. Četvrta je knjiga *Duhovne Mervice* (1748-49), a peta *Duhovna pisanica kerstijanskoga nauka puna...* (1754). U svim dostupnim knjigama Mulić se izravno obratio onima kojima knjige upućuje. Prva je Mulićeva knjiga uže usmjerena Požežanima i uvodno raspravlja o pismenosti i nepismenosti, zagovarajući čitanje i sebi i drugima, a »navlastito pako ocem, i materam« koji imaju čitati svojoj djeci. I prva i druga Mulićeva »pisanica«, i prvi i drugi katekizam, drugi osobito opsežan u namjeri da obrazuje i samo svećenstvo, odnosno da se nudi obrazovanijoj recepciji, pisani su vrlo razložno s vrlo jednostavno i efektno razrješavanim poučnim pričama aplikacijama za izvedbe pojedinih nauka i moguću izvedbu propovijedi. Mulić piše u jednostavnim i

brzim prilascima pouci, ujednačenim tonom sklonim formulama i s argumentacijom pohranjenom na navode iz temeljne biblijske mitologije. Knjige i nauk često izlaže metaforom hrane, kruha i mrvica, što će u njegovu opsežnom opusu biti i interne žanrovske oznake u prvom redu određene opsegom, a zatim i usmjerenošću odraslima ili djeci.

Tematski se postavljaju i u kontroverzijska pitanja, ne odričući pravoslavcima svoju naklonost, projiciranu u sugestiju i njihova povratka Jednoj Crkvi, rimskoj i katoličkoj.

Mariološki je raspoložen, ali i zagovaratelj je austrijskoga prosvjetiteljstva odnosno druge, zemaljske Marije, Marije Terezije.

Usklikuje: »Ah, dragi Požežani, proštimate vašu slobodu! Učite dicu knjige!«

Njegov je utjecaj na slavonske katehitične i molitvene knjige već imenovan, a drži ga se i prethodnikom Matije Antuna Relkovića. Uz manje i veće katehetske knjige odnosno molitvenike, Mulih je autorom i pjesmarica, od kojih je već druga štokavsko-ikavska, uz dakako veći broj kajkavizama, naslovljena *Bogoljubne pjesme za probuditi u serdcau grišnika ljubav Božju i marijansku* (1736). Uz tematski znakovit *marijanizam*, naglašena je odlika ove pjesmarice jak autorski subjekt koji uvodi u čitanje i navodi na čitanje. Taj je njegov subjekt neobično izravnoga ja-oblika (I. Fuček), i jedan je od znakova koji pjesmaricu potpisuje, olakšavajući njeno atribuiranje, jer autorovo ime nije otisnuto na naslovnici knjige, pa treba autorske postupke otčitavati upravo u pitanjima subjektoga rakursa i skladanja ukupnoga knjigovnog materijala. *Pridgovor* pjesmarice izravno piše i da je nastala »naređivanjem« pjesama koje su »pivane u Kaptolu, Velikoj, Požegi, Kutjevu, u Pečuhu...« Čak i da nema podataka o Mulihovome misijskom kretanju tim krajevima u godini na koju se *Pridgovor* referira, tako bi širok prostor kretanja bitno usmjerio sumnju na toga velikoga isusovačkog putnika.

*O Isuse! Ja Te ljubim,
Ako i život u tom zgubim,
Dati ljubav tvoju platim,
I ljubeč ljubav povratim,
Na ljubav me ljubav nuka,
I priteška zove muka.*

Pisma XV, 1736.

Mnogi znakovi navode na Mulihovo autorstvo, između ostaloga i metafora »duhovne hrane«, međutim ono što ta pjesmarica u kontekstu ostalih njegovih manjih i većih štokavsko-ikavskih katekizama konkretnije ispisuje, slika

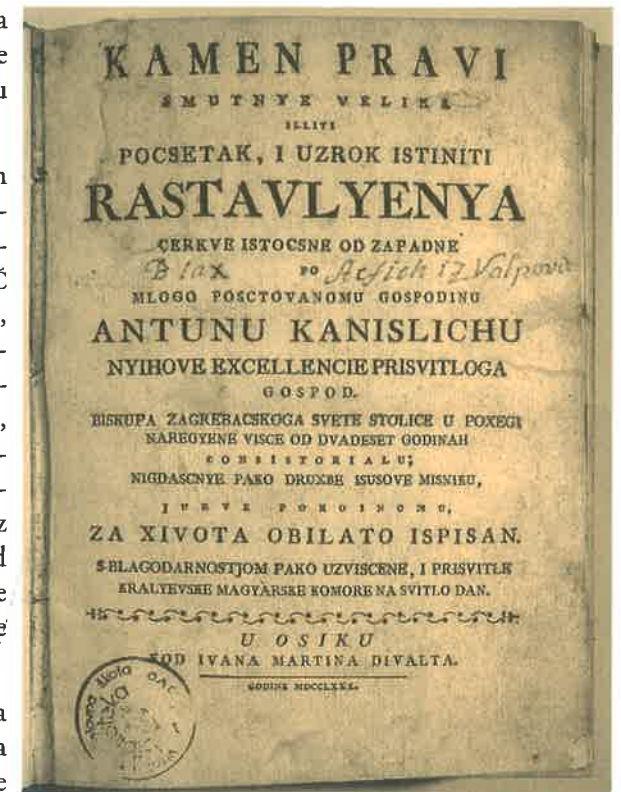
je prostora kojim se Mulih kretao, pa se uz putopisne implikacije pojavljuje i reljefni prikaz čovjeka koji je živio u Slavoniji osamnaestoga stoljeća.

Mulihov je prijatelj iz gimnazijskih dana, a možda i povremeni interni savjetnik i redaktor u štokavsko-ikavskoj *proizvodnji* ANTUN KANIŽLIĆ (1699-1777). Požežanin, isusovac, autor molitvenih i katehitičnih knjiga, autor religiozne poeme *Sveta Rožalija, panormitanska divica* (1780), autorom je i najopsežnijega polemičkog teološkog djela osamnaestoga stoljeća *Kamen pravi smutnje velike*, a uz Matiju Antuna Relkovića jedan je od rijetkih koji »je prionuo da napiše sjajnim hrvatskim jezikom sve svoje knjige« (J. Jakošić).

Ono po čemu je hrvatska književna povjesnica prepoznala Kanižlića dva su posmrtno objavljena djela. Iste 1780. godine otisnuta je religiozna poema kao i *Kamen pravi smutnje velike*, koji na devetsto osam stranica ispisuje polemičko teološko djelo. Međutim, niz Kanižličevih molitvenokatehitičnih knjiga dio je stvaralaštva kojim ispisuje svoj učinak u značajnome korpusu slavonskoga primarnoga i vjerskog prosvjetiteljstva. Kanižlić u *Pridgovoru* knjizi *Mala i svakomu potrebna bogoslovica* (1773, s prvim izdanjem možda 1760) prigovara odraslijoj katoličkoj recepciji kako to da uza sav trud »pastira cerkveni i misionara (...) ima jih, koji još ne znadu pravo Otčenaša, i Virovanja«. Pa premda ne vjeruje njihovim izgovorima kako »više ne mogu« izražava strogu želju da vlast, uza sve prisile provede i vjersko obrazovanje:

O da bi ovi velemogući Meštar... po selih učinio, i kako bi lipo cvala kerstjanska sela! procvali bi naukom duhovnim, i oni stari panji.

Mala i svakomu potrebna bogoslovica, 1773.

Umjetno i narodno miješa se i ljeska u sto šarenih boja, uz 'sinje more' i 'zelenu travu' — 'zlatna špilja' i polje s mirisnim zvizdama', 'grmi što biserom cvatu'. Barokno neprirodne i prirodne prablike: takov je Kanižličev stil. (D. Prohaska, 1909)

Uza sve te želje Kanižlić ipak svoju knjigu šalje djeci kako ona ne bi bila sljeditelji svojih nepismenih roditelja: »Zato da i dica opakih ovih tragah mladice ne rastu, kao njihovi roditelji...«.

Nadalje se Kanižlić zalaže za »Skulu« i »Knjigu«, a kako on sam kaže: »Ovu istinu s Kutjevom, i Sesvetama, potvrđuje nam slobodni, i kraljevski varoš Požega«. To Kanižličjevo upućenje »književnoj dici«, osobito je mudar recepcijski potez, a nastojanje da se odmjereno i primjereno obrati toj mladoj publici ogleda se i u pozdravnom uskliku kojim privlači pozornost mladeži:

*Procvata jim blagodarna desnica, skojom nauk književni uzderžaše,
utemeljiše i razplodiše.*

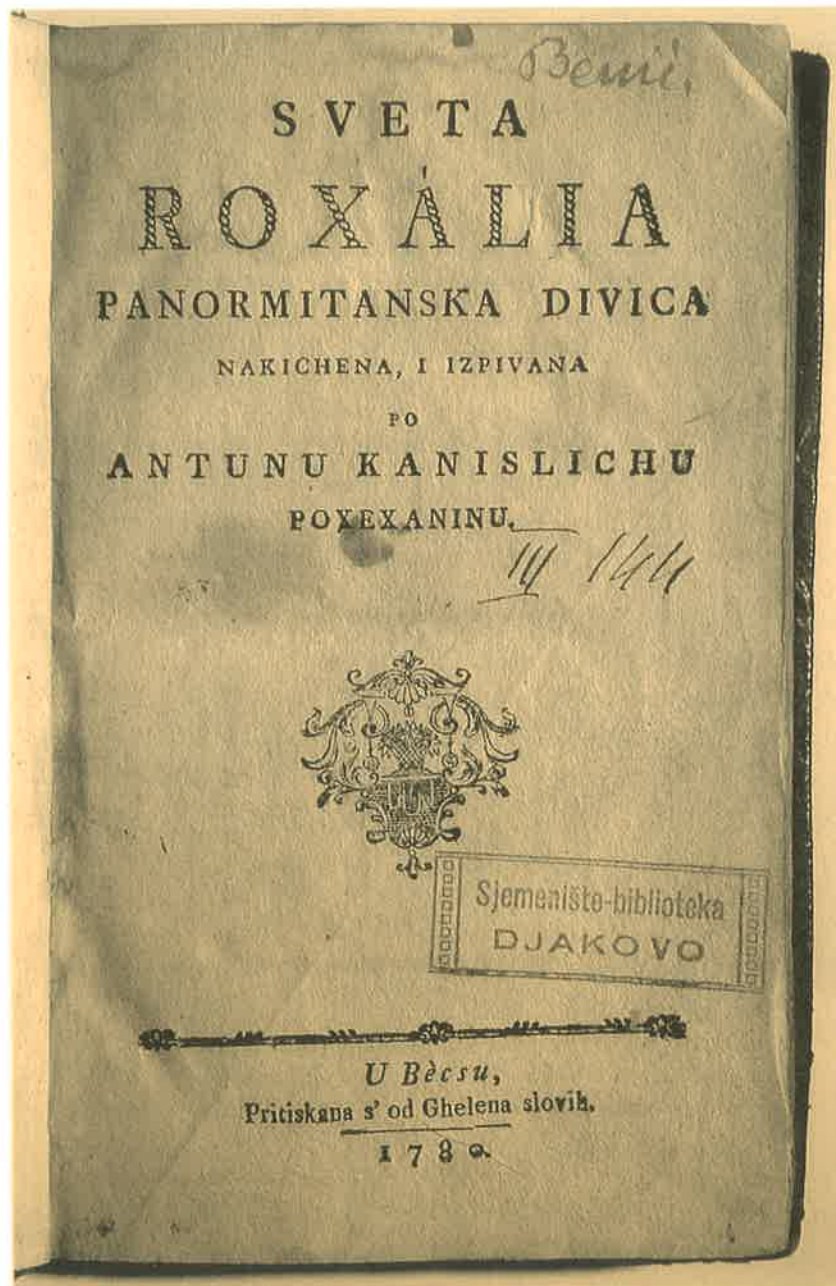
Mala i svakomu potrebna bogoslovica, 1773.

Molitvenički Kanižličjev opus nije više sveukupno dostupan. Zbog naslova koje pojedine knjige nose još se dvoji oko broja izdanja nekih molitvenika, a molitvenike tiskane nakon Kanižličjeve smrti raspoznaje se kao oslabljene u odnosu na izvornike, zato što su kasniji prireditelji iz tekstova izbacivali barokni *ornatus*. Biskupu Thauszyju posvećeno je *Obilato duhovno mliko* (1754) katehetski najdosljednije izdanje iz razdoblja u kojemu svoje ime prikriva ili odgađa u neki od unutrašnjih dijelova knjige. Molitvenik, pak, *Bogoljubnost molitvena* (1766) sa svojih pet stotina i osamdeset stranica već je poznat kao najbolji toga doba (M. Pavić).

Molitvenike koje dijelom sadržaja izravno upućuje djeci valja smatrati i zanimljivim poglavljem u ukupnome proučavanju poezije za djecu u hrvatskoj književnosti (Z. Šundalić). Taj »nauk krstjanski« protumačen djeci nosi brojne zanimljive stihovne dijelove koji su zbog ideje lakšega čitanja i strategije uspješnijega vezivanja pozornosti za ono što se izlaže, puno *razigraniji* no što bi to bilo za očekivati od katehetskoga i molitvenog štiva. I motivski se te pjesme pojačano zgušnjuju, ali se pojavljuju i češći deminutivi što im pridaje i određenu ljupkost, a preslagivanje i tkanje molitvenih obraćanja likovima Isusa i Marije postiže vrlo raznovrsno hvalidbeno i deskripcijsko stanje koje se lako aplicira i na svojevrsnu zavičajnu litaniju, djelić međurječja u litanijeskom nizu: »Čuvaj š njima Odvitnice mista tvojih državah Save, Drave, Dunava«. Dijelom su pjesme u *Maloj i svakomu potrebnoj bogoslovici* marijolutne, dijelom prozno prikrivene (D. Mrdeža-Antonina) i smirene u odnosu na pomalo prejak ton molitvenih slika, ali ta tvrdnja mora računati i na emisijsko jednostavno ekonomiziranje prostorom i na tako nastale recepcijske efekte. Može se zapaziti kako sve Kanižličjeve knjige izlaze u vrlo zrelih godinama njegova života, pa će se njegova temeljita literatura, ali i strukovna te recepcijska iskustva značajno prepoznavati u međusobnome su-

U molitvenicima Kanižlić naglašava korisnost privatne molitve, izostavljajući pri tome njezinu perlokucijsku dimenziju (...) u Rožaliji pak argumentira misli izrečene u molitvenicima. (Z. Šundalić, 1995)

Stilski se udaljujući od onog što se u njegovo vrijeme pisalo, oslanjajući se na Gundulićeva i Đurđevićeva djela, Kanižlić je napisao pjesmotvor netipičan za onodobni kontekst. (...) netipičnost (se) uglavnom tiče metričke i retoričke strane Svete Rožalije, dok žanrovski, strogo gledajući, Kanižlić slijedi trend versificiranja svetačkih legendi koji je zaživio i među slavonskim piscima. (M. Tatarin, 1997)

odnosu. Valja upozoriti na žanrovsku razdijeljenost njegova stvaralaštva. On naime već od *Obilatog mlika* nema više običaj intenzivnije utapati jednu tekstualnu vrpcu u drugoj, pa svakoj zasebno daje disciplinarno provedeni i opširno izveden žanrovski prostor. Odatle i činjenica da Kanižlićeva Rožalija izgovara vrlo kratke molitve, za razliku od glavnih likova dubrovačkih baroknih spjevova (Z. Šundalić). Opusna je raznovrsnost profilirala intenzitet svakoga žanrovskoga prostora Kanižlićeva pisma. Stoga poema o svetoj Rožaliji doseže iznimnu baroknu zrelost i postav *plača*, također se pojavljuje i projekcijska specifičnost pohranjena u refleksivnome i likovnom doživljaju ogledala, gdje se ukrizuju unutrašnje barokno i izvanjsko rokoko oko (M. Peić). Dinamičnost smjene prizora, događaja, misli, Kanižlić provodi uz besprijekoran odabir forme, osobito metričkih sredstava. Tako glavni tijek poetske priče izabire estetski zahtjevni dvostruko rimovani dvanaesterac, a povremenim prelaskom u sedmerce, osmerce, deveterce i deseterce održava ritam promjena u osjećajnome i misaonom sadržaju. Klasicistična se poetika vidi u *Svetoj Rožaliji* ulaskom mitološkoga materijala, to jest dovođenjem likova iz svijeta antičke mitologije, dok se obrazovni svijet enciklopedizma ulijeva povremenim raščlambama etimoloških igara uvježbanih na prethodnome polju vjerskoga prosvjetiteljstva. Naime, u Kanižlićevim se molitvenicama ispisuju kalendari, kako oni prirodni, tako i oni vezani uz crkvene praznike, a pjesničko etimologiziranje u *Svetoj Rožaliji* između imena mjeseca i stanja u prirodi pojavljuje se u predmetno nadraženim slikama, koje uzbuđeno primaju čovjekova čutila (Z. Kravar). Čutilnost kojom Kanižlić prima i tekstom distribuira prizore izvanjskoga svijeta intenzivno je zaigrana, iznenađujuće je k tome bliska osjećajnosti, a potom se daje u ukupnoj kompoziciji spjeva sagledati kao dio niza izlaganja čovjekovih misaonih, moralnih, duhovnih i spoznajnih stanja. Jedna legendarna priča o svetici donosi u svojim zrcalnim perspektivizacijama i složenu sliku svijeta. Riječ je o tekstualnome svijetu priređenom za osjetljiv subjekt kulture pisma i pamćenja.

*Srično sada tvojim putem, knjigo, idi,
i kad stigneš k mojim, u taj dvor uniđi.
Ne boj se na vrati kopjaničke straže,
jer mu put ne krati, tko »Naši smo!« kaže.
Da ustavi tebe, neće »Tko si?« reći
nit odbit od sebe »Natrag!« govoreći.
Imenom ćeš mojim svaku stražu proći,
jer svakomu k svojim slobodno je doći.*

Sveta Rožalija, 1780.

U nizu požeških isusovaca, za razliku od Kanižlića koji je pisao samo na hrvatskome jeziku, pojavljuju se i autori koji i predaju i pišu na latinskome. Je-

dan je od takvih i Požežanin FRANJO KSAVER PEJAČEVIĆ (1707-1781), porijeklom Bugarin iz domaće porodične loze uglednih Pejačevića, teološki pisac koji se poput Kanižlića ogleda u temi kontroverzijskih odnosa, ali tekstom *Controversiae Ecclesiae...* (1752) daleko manjega opsega od znamenite rasprave *Kamen pravi smutnje velike*. Zanimljivo je da se u tome tekstu temeljnoga žanra rasprave Pejačević ponekad refleksivno prepušta lirskim odjeljcima. Franjo Ksaver Pejačević kao isusovac, i isusovački profesor teologije predavao je isključivo na latinskome jeziku, te je autor nekoliko knjiga kojima se hrvatski latinitet rasprostire Slavonijom u njegovu najpragmatičnijem vezivanju uz rad crkve. U nekim tekstovima uvodi usporedbe iz antičke literature, uspostavljajući tako zanimljivu vezu između kršćanske i antičke mitologije i pripremajući podlogu slavonskome klasicizmu. Dakako da je to kod njega tek poneki detalj kojim zapravo argumentira nestanak jedne, a ustrajnost druge, ali plastičnost uvedenih slika ukazuje na temeljito kulturno obrazovanje u sasvim propedeutičnome smislu. U knjižici iz 1752. *Controversiae Ecclesiae orientalis et occidentalis* neki se reci mogu čitati kao

prozna refleksivna lirika, čime ga se treba priključiti temi latiniteta u hrvatskoj književnosti XVIII. stoljeća.

Hrvatskim jezikom i priručničkom idejom svoje jedine knjige isusovac JOSIP MILUNOVIĆ (1709-1759) postat će u književnoj povjesnici poznat kao strog prosvjetitelj intenzivno usredotočen na temeljni problem pismenosti. Rođen izvan Slavonije, Milunović radi u Pečuhu i Osijeku, a najdulje je svojim isusovačkim poslanjem radio u Požegi i požeškome kraju (T. Matić). Objavio je samo knjižicu propovijedi *Šest nedilja na poštenje sv. Alojžija Gonzage* (1759). Milunović u svojem predgovornom tekstu vrlo opširno objašnjava razloge zbog kojih je potrebno »znati knjigu štiti«. On izravno upozorava da je posljedicom nepismenosti i temeljno vjersko neznanje i nedostatak vjerske kulture. Nepismenost Milunović izravno naziva sljepoćom, što je dakako metafora prosvjetiteljske namjere. Upozorava da će nepismeni loše proći: »slipci sa slipci slipo u neznanosti svojoj do smrti živiti i umriti...«.

Svjestan je kako se bez pisma ne može prenositi niti njegovati kultura. Esencijalnim razlogom potrebe »znati knjigu štiti« Milunović navodi rasvjetljenje koje omogućava raspoznati dobro od zla i zlo od dobra. Tako osim što obećava nasladu čitanja poput Mecića, također i prekorava strogo poput Jerolima Lipovčića. Požežanin JEROLIM LIPOVČIĆ (1716-1766), autor propovijedi, pjesama i rasprava, osobito je ugledan predavač teologije i filozofije u Baji i Osijeku. Ugled je stekao i kao autor na hrvatskome jeziku objavljenih knjiga: pored knjiga *Dušu čuvajuće pohodeње* (1750) i *Stazica duhovnog života* (1755), svoj snažan prilog daje knjiga objavljena samo dvije ili tri godine nakon smrti: *Treći red iliti istolmačenje trećega reda* (1769). Posljednju je osobno pripremio Emerik Pavić.

Jerolim Lipovčić svojom prvom na hrvatskome objavljenoj knjizi izlaže mnoge odlike što su ih prikupljali i raniji hrvatski autori molitvene i katehetske književnosti, primjerice Ivan Grličić kojega i Lipovčić navodi kao *genotekst*. Lipovčić je u trodijelnoj knjizi *Dušu čuvajuće pohodeње* poziciju autorstva nominalno prenio na ime mađarskoga, vesprimskog biskupa Martina Biroa de Padanyja čiji je tekst doista u prvome dijelu i preveo. U toj je knjizi on i prevoditelj i kompilator i jezikoslovac i uvjerljiv stilist, ali je također i teolog-prosvjetitelj i primarno uljudbeni prosvjetitelj. U knjizi *Dušu čuvajuće pohodeње* Lipovčić je dakle mudri kulturnoprosvjeteljski strateg koji mecenatskoj osobi posvećuje i autorski pripisuje osobito mjesto, jer se tim činom može olakšati širenje knjige hrvatskim recepcijskim prostorom izvan užih hrvatskih granica (E. Hoško). Predstavivši i najavivši knjigu kao prijevod teksta mađarskoga biskupa, Lipovčić će kasnije blagim i skromnošću zakrivenim iskazima drugi i treći dio neizravno priznati kao svoj autorski rad. Osim što objašnjava neka primarna pravopisna rješenja, Lipovčić izlaže i svoje prosvjeteljsko poslanje, koje nije samo u svojevrstnoj pravopisnoj poci nego i u osobito naglašenoj kritici spram slabe kulture knjige i pisma.

Naime, u drugome dijelu knjige Lipovčić izvodi konvencionalni katehetskoni razgovor o sedam smrtnih grijeha. Zanimljiva rješenja koja u tome formalnome razgovoru Lipovčić nudi autorski su složena u nekim od odgovora, te nisu samo autentična izlaganja jer se javlja i izvjesno stilsko pojačanje, apelativne i metajezične intonacije, a posebno je zanimljiva pojava *akrostiha* (Z. Šundalić).

Barokni poetički kontekst u kojemu je Lipovčić radio i pisao ostavio je blage suvremene naznake, ali je zanimljivo da te naznake izravnije prepoznaju crkveni strukovni interpretatori Lipovčićeva rada, dok filolozi radije prepoznaju zamjetnu jasnoću stila. Strogost kojom Lipovčić raspravlja o zapostavljanju čitateljske kulture otkriva mislitelja koji takvo stanje smatra također

No uza sve bibliotekarske uvjete za školovanje i rad Požežega je među prvim svojim znanstvenim povjesničarima našla tek isusovca Franju Ksavera Pejačevića koji je u Grazu 1752. godine objavio 'Contraversiae ecclesiarum orientalis et occidentalis'... (M. Peić, 1995)

jednim od teških grijeha. Stoga se on odlučno upućuje zagovoru čitanja, odnosno jasno izlaže i svoje razloge pisanja o stvarima koje su drugi i druge knjige već ispisali.

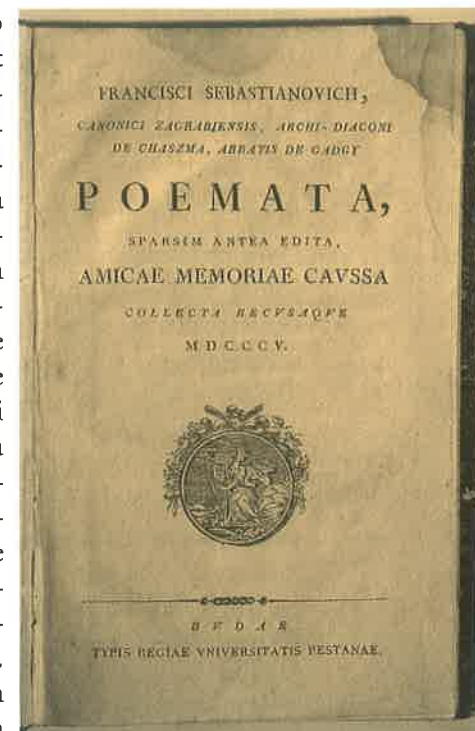
*Ako kod svorenja hoćeš tražiti,
K njemu svom pomnjom želiš pobititi,
Nigdi vikovični pokoj nećeš imati,
Doklegod ti primilom Isusu nećeš dojt.*

Nova pisma od ljubavi Isusa, 1750.

Takav početak ukazuje na uzoritoga prosvjetitelja koji djeluje u smjeru civilizacije pisma i kulture pisma kao temeljima kulturnoga osviješćenja. Moralno-didaktička intonacija njegovih prijekora nije stoga samo pragma obredne repetitivnosti, nego iskren zalag uljudbenoj obnovi. Činjenica je također da postoji i tijekom turskog doba kontinuitet katoličkoga vjerskog poučavanja, ali kultura knjige i umnožavanja »riječi gospodnje« u tome je dugom razdoblju bitno zabačena. Lipovčić je prijekoran glede određenih običajnih struktura, izriječkom kritizira »kolo«, međutim on nije poput malo mlađeg Relkovića prebacio krivnju na »turske skule« nego na nedostatak bogoljubnosti. Je li Lipovčićeva suzdržanost posljedica njegove bolje upućenosti u etnografiju slavenskoga prostora ili je riječ o duhovničkoj diplomatičnosti, teško je reći, ali će institucijska crkvena ljutnja na »kolo« tek kod svjetovnjaka Relkovića dobiti i vrlo grubih prosudbi.

Za života popularni Franjo Sebastijanović svoju knjigu pjesama na latinskome jeziku nije dočeka, ali je njegovo okružje knjigu čekalo zbog osobite skrbi Antuna Mandića. Požežaninu, župniku požeškome FRANJI SEBASTIJANOVICU (1741-1799), jednome od posljednjih velikih hrvatskih latinista, zbirka je pjesama *Poemata* objavljena 1805. godine, dakle šest godina nakon njegove smrti. U svoje je vrijeme bio moderan, ili točnije napisano, pomodan pjesnik (D. Jelčić). Pisao je prigodnice i epigrame, a već posljednja žanrovska sklonost opravdano navodi na pomisao da je bio sklon dosjetki, humoru i satiričnoj kritici. Naime, upravo je takav bio i u stihovima. Zalagao se za univerzalne moralne i duhovne vrijednosti, pa su njegovi stihovi ili te odlike pridavali onima kojima su bili posvećeni ili su pak te vrijednosti »oduzimali« od onih koji ih okružuju. Ta je strategija kićenoga pretjerivanja izlazila iz izvjesne barokne zalihe osamnaestoga stoljeća, ali je po svojem latinskom ruhu, metrici i pokojom slikom usporedbe zahvaćala i u klasicističke vode. Prvom se pjesmom javio 1767. godine i naslovio je oduljim retkom posvete: *Concentus Virtutum Comiti Francisco de Nadasd*. Posljednju pak pjesmu podrugljivo, satirično i kritički upućuje netalentiranim latinskim pjesnicima, a naslovljuje je *Satyricon in versificatores latinos sub diaeta* 1790. go-

dine. Od te godine do svoje smrti nije napisao niti jedne pjesme, te njegovih ukupno dvanaest pjesama na latinskome ostaje sve što se od njegova pjesničkog aktivizma poznaje. Čitanje njegovih stihova daje i neobičnu, zapravo duboku realnu sliku kulturno-povijesnih zbivanja s kraja osamnaestoga stoljeća. Može se iz tih pjesama saznati koje je sveučilište iz slavenskoga okružja bitno utjecalo na slavonski kulturni prostor (budimsko), saznaje se tko su najutjecajniji meceni kulture toga prostora (biskup Galjuf), saznaje se i koje se kompromise pokušavalo napraviti da bi se štogod djelovanja zaštitilo (posveta banu Esterhazyju, primjerice). Misaoni kulturno-politički Sebastijanovićev angažman zabilježen pjesničkim tekstovima na latinskome jeziku imat će pozornoga čitatelja u uredničkom djelovanju Požežanina IVANA MATKOVIĆA (1763-1820). Matković uređuje *Ilirički kalendar* za 1792. godinu. Nije doduše autor kakve knjige iz užega prostora književnosti, međutim kao pravnik visokoga obrazovanja i sklonosti objaviti će svoje pravničke tekstove u knjizi *Dissertatio Philosophico-iuridica...* (1790). Također i kao rijedak slučaj svjetovne knjigovne sklonosti unutar XVIII. stoljeća, i njegov ga suvremenik Josip Jakošić, i skoro stoljeće poslije povjesnik Josip Forko uvrstavaju u svoje interese za književni zemljopis kulture i istraživačke crtice. Forko je osobito zaokupljen Matkovićevim recima koji upozoravaju na svijest o pravopisnim i rječničkim problemima. Tu Matković izravno imenuje Jambrešićev rječnik i Della Bellin rječnik. Osjetljivost Ivana Matkovića za jezik, znakovita po upotrebi »ie« dosljedno je provedena samo u riječima: »rieč« i »riečnik«. Osim literature koju sam Matković navodi, posve je sigurno da je presudan utjecaj imala i bliskost, prijateljstvo s biskupom Antunom Mandićem, autorom *Upućenja k' slavonskomu pravopisanju* iz 1779. godine.

Njegovo klasicističko pisanje latinskih stihova u elegijskom distihu i heksametrima o vladarima, hrvatskim banovima i biskupima omogućilo mu je da pjesmom »Epiciedion Augustae Mariae Theresie memoriae« (Zagreb, 1780.) postane čak član talijanske »Academia dell' Arcadia«... (M. Peić, 1995)

Književni povjesničari, jezikoslovci, kritičari i esejisti

U ovome razdoblju znanstvenim i kritičkim promišljanjima bavi se veći broj autora. Prvi je slavonski književni povjesničar Josip Jakošić (Budim, 1738) iz Zlatne doline, za kojeg je sigurno da je poneko predavanje održao ne samo u Požegi nego i u Osijeku, a djelovanjem ponajviše pripada hrvatskom budimskome kulturnom krugu (E. Hoško). Malo je proučavatelja književnosti u Slavoniji XVIII. stoljeća koji ne poznaju Jakošićev rad u rukopisu *Pisci u međurječju ili savskoj Panoniji sad zvanaj Slavoniji do 1795*. Jakošićev spis ima i dopisak biobibliografskih portreta autora do 1836. godine koje je napisao Marijan Jaić. Zanimljivo je i značajno da slavonska književnopovijesna misao već 1823. ima sljeditelja u spisu *Synoptico-memorialis* Grgura Čevapovića, te da se već u tome spisu daje i portret Josipa Jakošića. Sam je Jakošić prema tome portretu bio govoritelj više jezika, a predavačkim je svojim poslom profesora filozofije i morala, osobito pozivima na reflektiranje slavonske baštine utjecao i na Matiju Petra Katančića. Spis *Pisci u međurječju* je 1899. godine priredio za prvo njegovo objavljenje na latinskome jeziku Mílivoj Šrepel, a na hrvatski ga je jezik cjelovito preveo Osječanin Stjepan Sršan 1988-1994. godine.

Međutim i prije prijevodnoga pojavljivanja spis je cijelo jedno stoljeće bio vodičem kroz slavonsku književnost XVIII. stoljeća. U spisu donijeti su portreti sljedećih autora: fra Nikole od Olova, fra Mihovila Radnića, Ivana Grličića, fra Antuna Bačića, fra Josipa Mihića, fra Šimuna Mecića, fra Josipa Jankovića, Antun Josipa Knezovića, fra Antuna Papušlića, fra Jerolima Lipovčića, Franje Ksavera Pejačevića, fra Antuna Tomaševića, Antuna Kanižlića, fra Blaža Tadijanovića, fra Đure Rapića, fra Josipa Paviševića, Matije Antuna Relkovića, Josipa Stjepana Relkovića, Stjepana Adžića, Vida Došena, fra Bartola Kneževića, Adama Tadije Blagojevića, Stjepana Opoečanina, fra Ivana Velikanovića, fra Marijana Lanosovića, Šimuna Štefanca, fra Josipa Stojanovića, fra Petra Mandikića, fra Matije Petra Katančića, Antuna Ivanovića, Danijela Emerika Bogdanića, fra Bone Mihaljevića, Matije Živića, Ivana Matkovića, fra Aleksandra Tomikovića, Đure Sertića, Antuna Turkovića, fra Blaža Bošnjaka, Marka Krajačića i fra Bernarda Leakovića.

Riječ je o autorima koje Jakošić po ključu rođenja, djelovanja i utjecaja smatra dijelom književne scene slavonske književnosti. Većim je dijelom njego-

vo procjenjivanje i poznavanje podataka posve prihvatljivo i danas, ali neki od autora doduše pripadaju sceni slavonske franjevačke pismenosti iako u estetskome smislu nisu ostavili složenijih znakova osobnoga prinosa. Također je razdvojenost *redodržava* nakon sredine stoljeća udaljila neke od autora od recepcijske slavonske sudbine. U svakom slučaju, Jakošićev sintetički i pozitivistični napor ocrtavanja scene slavonske književnosti XVIII. stoljeća, u slavonskoj je povjesnici znak poetičkoga završetka jedne žanrovske strategije, kao što je i signal mogućega dolaska novih strategija. Primarna i vjerska prosvjetiteljska književnost, osobito molitvena, a dijelom i na-božna dramska ostvarenja te spjevovi, u posljednjem desetljeću XVIII. stoljeća doista nastupaju s ambicioznim objavnim pothvatima, pa je spis koji donosi uvid u stanje sve do tih njemu recentnih najzrelijih knjiga i tekstova jako periodizacijsko mjesto u kronologiji hrvatske književnosti u Slavoniji.

Dakako, da nisu samo požeški isusovci pisali na nešto manje komunikativnom latinskom jeziku, vidljivo je iz značajnoga Jakošićeva teksta, iz podataka koje taj tekst izlaže, ali je vidljivo i iz sudbine samoga teksta koji je, premda djelomično poznat, ipak umnoženo objavljivanje čekao punih stotinu godina.

Kao prilog kulturnoj dinamici slavonskoga prostora treba upozoriti i na slavonske jezikoslovce koji su svojim istraživanjima pridonijeli postignućima u suvremenoj znanosti o hrvatskom jeziku. Pri tome se misli na gramatike s pridodanim rječnicima i primjerima razgovora koje su napisali Blaž Tadijanović (Rastušje, 1728): *Svašta po malo illiti kratko složenje imena i riči u ilirski i nimački jezik*, (1761) Matija Antun Relković (Svinjar, 1732): *Nova slavonska i nimačka gramatika, Neue Slavonisch und Deutsche Grammatik* (1767) i Marijan Lanosović (Orubica, 1742): *Uvod u latinsko riči slaganje* (1766): *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache* (1778), kao i na pravopis Antuna Mandića (Požega, 1740): *Upućenje k slavonskomu pravopisanju za potrebu narodnih učionica u kraljestvu Slavonie* (1779).

Sinteza strategije

U tome je razdoblju korpus slavonske književnosti onaj koji ukazuje i na pripadnost srednjovjekovlju, humanizmu, baroknoj poetičkoj matrici (kao nešto kasnija varijanta), kao i na postojanost književno-stilskih pojava klasicizma i predromantizma, a ono po čemu je specifičan u odnosu na širi hrvatski jest i postojanje književnoga žanra slavonskih molitvenika, strategijski osobito složenih, za razliku od ostalih hrvatskih molitvenika toga razdoblja,

koji u prostoru Slavonije dokazuju zainteresiranost slavonskih pisaca (franjevaca i isusovaca) da molitvenicima označe i ispišu prijelaznu etapu pismenosti prema visokoj književnosti.

U vremenskome razdoblju od kraja XVII. do svršetka XVIII. stoljeća, uz povjesnicom ovjerene autore poput Antuna Kanižlića, Matije Antuna Relkovića, Adama Tadije Blagojevića, Josipa Milunovića, Josipa Stjepana Relkovića, Vida Došena, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića, javljaju se uvjerljivim izranjanjem iz pozicije *postupnih procesa* u svojevrsne *književne eksplozije* i sljedeći autori:

Šimun Mecić, Ivan Grlčić, Antun Bačić, Antun Josip Knezović, Juraj Mulić, Emerik Pavić, Jerolim Lipovčić, Ivan Velikanović, Bernardin Leaković, Aleksandar Tomiković i Antun Josip Turković

II. SLAVONIJA U KNJIŽEVNOSTI

1795-1951.

Slavonski tematsko-stilski kompleks, graničarska tematika, selo, šokačka problematika, romantizam, Jagoda Brlić, Juraj Tordinac, kulturne ustanove, Klub hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, R. F. Magjer, književni časopisi, ekspresionizam, J. Puszta, M. Matijašević, J. Mirković

1. KULTURNO–KNJIŽEVNI KONTEKST

Početak XIX. stoljeća većina je europskih književnosti obilježena nastupom romantizma. Subjektivnost, osobna osjetljivost, egzotičnost, fantastika, fatalizam, projekcija pojedinčeve osjećajnosti u antropomorfizirani pejzaž i dr., značajke su koje u različitim kombinacijama i intenzitetima imaju njemački, engleski i francuski autori. U Hrvatskoj se neke od pjesama romantizma prepoznaju kao odgovor na europsku ponudu, neki od autora ispisuju ili prevode bajke ili basne, pa će tako Antun Mihanović gotovo lakim stihom svojih pjesama podsjećati na W. Goethea i F. Schillera. Još će i više romantičnoga iskazivati *uzbuđenost* pejzažem, a Slavonac će Adam Filipović Heldentalski vlastiti, srednjovjekovnom tradicijom uzgojeni *Razgovor*, oblikovati gestom basne pridajući poučne glasove *likovima* povrća. Potonji je primjer dakako bliži hladnoći u romantičnim tendencijama francuske književnosti gdje se stilizacija osobnoga značaja i dalje njeguje u pravcu pouke, dakako filozofijski produbljene i naturalistično psihološki zaoštrene. Jezični angažman hrvatskog romantizma kao implicitni i tradicijski utemeljeni nacionalni projekt, u Slavoniji je tijekom XVIII. stoljeća kontinuirano prikupljan i spreman. Gotovo da i nema knjižice objavljene u Slavoniji XVIII. stoljeća koja izravno ne izražava i svoju skrb o nekom, najčešće pravopisnom, ali i rječničkom pitanju. Tu nije važno upozoriti samo na slavonske gramatičare XVIII. stoljeća nego i na politički kontroverznog Ignjata Alojzija Brlića, koji bez obzira na izravnu korespondenciju s Vukom Karadžićem, u svojoj *predilirskoj* gramatici iz 1833. godine posve uvjerljivo najavljuje *ilirske gramatike* i njima je blizak (S. Ham) neusporedivo više nego li postavima politički mu simpatičnoga Vuka Karadžića.

U Hrvatskoj XIX. stoljeća kreće poetički dvotijek: s jedne strane nalazi se niz *pragmatičnih* poetičkih tendencija, a s druge strane u svojevrsnoj stalnoj paraleli nalazi se *artistički* tijek poetika (C. Milanja). Taj se dvotijek ne ostvaruje samo u opreci između pojedinih autorskih opusa, nego i u oprekama istoga autora, primjerice najpoznatijega imena romantičarskoga pragmatizma: Ljudevita Gaja. Njegova faza stihovanja na njemačkom jeziku nedvojbeno je osobne, osjećajne i intimističke zaokupljenosti.

Razdoblje je u znaku književnoga i narodnog preporoda. Ljudevit Gaj 1830. godine tiska *Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja*, Janko Drašković 1832. godine objavljuje *Disertaciju*. Godine 1835. pokrenute su *Novine horvatske*, kasnije *Ilirske narodne novine*, odnosno *Narodne novine*. Počinje izlaziti prvi hrvatski književni časopis *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka*, od 1836. godine *Danica ilirska*. Od 1838. godine pojavljuju se ilirske čitaonice u Varaždinu, Zadru, Zagrebu, Karlovcu. 1842. je godina osnutka Matice ilirske te godina pokretanja novoga književnog časopisa *Kolo*. Književnu će produkciju prve polovice XIX. stoljeća obilježiti Ivan Mažuranić, Stanko Vraz i Petar Preradović.

U Slavoniji će crkva napokon biti rasterećena od monopola jedine ustanove kulture i pisma, pa će se u tome smjeru i korpus vjerskih pragmatičnih tekstova i knjiga — estetski demobilizirati. Razvijeniji će biti recepcijski prostor pučkoga čitateljstva, povećat će se broj škola i učilišta, a osječka će *Divaltova galaksija* dobiti i prateće tiskare u drugim slavonskim gradovima. Ukratko, povećat će se i proširiti recepcijski, ali i tehnološki prostor slavonske književnosti. Neki će od slavonskih autora surađivati i u romantičarskim publikacijama iliraca, pojavit će se i prvi slavonski književni časopisi (*Zvezda, Jeka od Osijek*), Osječanin PAJO ŽETIĆ (1857-1932) pokušava napisati i socijalni roman (A. Pavešković) naslovivši ga *Žarko i Jelka* (1884), a neobični neoklasicizam i romantizam povezuju se u osobitoj poetskoj slici Požežanina Franje Cirakija, odnosno u njegovim *Florentinskim elegijama*.

Hrvatska književnost radi na izlasku književne periodike, a slavonska se jednim dijelom oslanja na svoju tradiciju *iliričkih kalendara*, započetih još sredinom XVIII. stoljeća, pa se početkom XIX. stoljeća s jedne strane pokušavaju objaviti i prve slavonske novine nastojanjem Antuna Nagya Požežanina (*Slavonski Feniks*, 1813-1814) uz podsjećanje na slične namjere Danijela Emerika Bogdanića nekoliko godina ranije (1793). S druge strane ta se potreba za pisanom i književnom komunikacijom, odnosno potreba za kulturom književne periodike supstituirala velikim brojem prigodničke poezije. Opsežan je korpus takve poezije upućen biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (R. Pšihistal).

Kraj XIX. stoljeća, ulazak iz realizma u modernu, ugled obojice Kozaraca, velika putopisna ostavština u tekstovima A. G. Matoša i udio u ekspresionističkim tendencijama, u prvim desetljećima XX. stoljeća, slika je koja najavljuje i postekspresionizam Vladimira Kovačića, kao i Tina u recepciji stvaralaštva slavonskih autora, primjerice Dobriše Cesarića, i niza autora koji kontrastiraju ruralno i urbano. Književna povjesnica prepoznaje Dragutina Tadijanovića, ali će slabo skrbiti o gradskoj kulturi Kluba hrvatskih književni-

ka i umjetnika u Osijeku (S. Marijanović), slabo će prići kasnome romantizmu klasicističnoga Huga Badalića ili pak romantičnog bidermajera popularnog Županjca Ferde Juzbašića.

Krajem je XIX. stoljeća, dakako, značajna pojava S. S. Kranjčevića čija poezija predstavlja razbaštinjenje s tradicionalnom hrvatskom lirikom te začetak modernističke paradigme, gdje se bitno ima dopisati udio Osječanina Vladimira Jelovšeka Teharskog. Prijelaz je stoljeća u znaku nastupa novoga koncepta književnosti: književnost moderne koja afirmira individualitet i načelo razlike, što se manifestira stilskim pluralizmom od impresionizma do simbolizma, neoromantizma, secesije, s rasutim najavama avangarde odnosno ekspresionizma. Svojim se književnim osobnostima ističu A. G. Matoš, V. Vidrić, M. Begović i F. Galović. Antologija *Hrvatska mlada lirika* koja izlazi 1914. svojevrsnom je sintezom i završnom fazom moderne.

U okviru je književnosti moderne moguće uočiti anticipacije novih književnih kretanja. Takvim se posebice iščitava avangardni projekt Janka Polića Kamova, kojim se naznačavaju nova kretanja u hrvatskoj književnosti XX. stoljeća kakva će se prepoznati u ekspresionizmu A. B. Šimića, M. Krleže, A. Cesareca i U. Donadinija.

Meduratnu književnu tradiciju s jedne strane obilježava artistski model i kontinuiranje modernističkih obrazaca pisanja (T. Ujević, D. Tadijanović, D. Cesarić), a s druge socrealistički književni koncept koji promovira utilitarnu, književno-prosvjetiteljsku funkciju književnosti te opstaje na književnoj sceni do *prevratničke* 1952. godine.

Slavonski gradovi na ulasku u XX. stoljeće dobivaju kazališta, kina i stalne gradske novine. Imaju i svoje *projugoslavenske* političke zagubljenike, ali imaju i svoje uspješne manje ili više poznate spisateljice, često samozatajne i revalorizirane nakon smrti (npr. Jagoda Brlić, Jagoda Truhelka, Mara Švel-Gamiršek).

U Slavoniji na prijelazu XIX. u XX. stoljeće još djeluju i *popovi glagoljaši* (M. Lukić), izlaze novine i na njemačkome i na mađarskome jeziku, pišu se i knjige na stranim jezicima, a sredinom će dvadesetoga stoljeća mnogo toga biti uništeno i zabranjeno, bit će ubijeni i dvadesetogodišnjaci *pogrešnog* usmjerenja: izuzetni nerealizirani talent avangardnoga Josipa Puztaya, gusta protoegzistencijalistička tkanina Marijana Matijaševića, blagi lirik Franja Žanić...

2. GRAD I TEKST

ILOK I VUKOVAR

GRAD

Tijekom XVIII. i XIX. stoljeća u Iločkom samostanu povremeno djeluje novicijat, filozofsko učilište i teološki studij. Tako je nastala i bogata samostanska knjižnica. U Vukovaru je 1802. godine počela djelovati bogoslovna škola. U XIX. stoljeću Vukovar je jako gospodarsko središte. Kulturni je razvoj Vukovara u XIX. stoljeću obilježen razvojem amaterskoga kazališta od tridesetih do pedesetih godina, koji se djelomično oslanjao na tradiciju školskih drama kakva se njegovala u franjevačkom samostanu još u XVIII. stoljeću. Prva je predstava na hrvatskome jeziku održana 1819. godine: dramsko djelo gvardijana franjevačkoga samostana Grgura Čevapovića. U Starome je Vukovaru postojala opća pučka škola koja je od 1859. godine glavna pučka škola s četiri razreda, a 1866-1867. godine otvorena je djevojačka (trirazredna) pučka škola. Prva je vukovarska tiskara osnovana 1867. godine, a bila je vlasništvo Ignjata Mederšickog. Ta je tiskara izdavala Syrmier Bote, prvi vukovarski list na njemačkome jeziku. Stari i Novi Vukovar ujedinjuju se u jednu općinu 1873. godine. Hrvatska katolička tiskovna udruga osnovana 1878. godine, vlasništvo je vukovarskih građana i izdaje pučke novine Srijemski Hrvat. Od 1879. do 1881. godine tiskara Franje Kiefera tiska njemačke novine Syrmier Zeitung. U Iloku počinje 1882. godine djelovati tiskara Emanuela Wortmana tiskajući na hrvatskome i njemačkome jeziku. U Iloku je 1895. godine otvorena ženska stručna i šegrtska škola. Današnja školska zgrada izgrađena je 1896. godine kad je pučka škola

Slavonski latinisti su bili klasično obrazovani i školovani ljudi, koji su spojili ideal humanističke naobrazbe i teologije. Tu naobrazbu dokazuje njihovo poznavanje klasične, u prvom redu rimske književnosti. (S. Sršan, rukopis)

proširena na šestorazrednu, a 1899. godine je otvorena Vinogradsko-voćarska škola.

U XIX. stoljeću u Vukovaru se rađaju osobnosti kao što su Lavoslav Ružička, dobitnik Nobelove nagrade za kemiju, Nikola Andrić, književnik, prevoditelj i višegodišnji dramaturg Hrvatskoga zemaljskog kazališta u Zagrebu, a Srijem u liku Antuna Gustava Matoša daje velik doprinos hrvatskoj modernoj književnosti.

U Iloku 1906. godine Franjo Benešić pokreće list Iločanin koji je izdavao tiskar Hugo Epstein. Poslije Prvoga svjetskog rata u Iloku je otvorena Gimnazija, a potom Gradanska škola. Godine 1923. u Iloku je počeo izlaziti list Narodna sloga koji je izdavao župnik Mijo Meštrović. U razdoblju od 1920. do 1925. godine Hrvatska dionička tiskara u Vukovaru tiska novine Srijem, Srijemski Hrvat, Gvozd i humoristični list Vukovarska komarica. Hrvatski dom u Vukovaru, otvoren 1922. godine postaje sjecištem svih kulturnih zbivanja. Hrvatska dionička tiskara prelazi 1925. godine u vlasništvo Gustava Mizlera i Stjepana Reissendorfera koji je nazivaju Gradanska tiskara. Oni tiskaju list Srijemski Hrvat. U Vukovaru izlazi (1927) humoristični časopis Osa koji je uređivao Josip Aječić. Godine 1933. izlazio je Iločki glasnik, a u iločko-me je dvorcu 1950-51. osnovana Likovna kolonija.

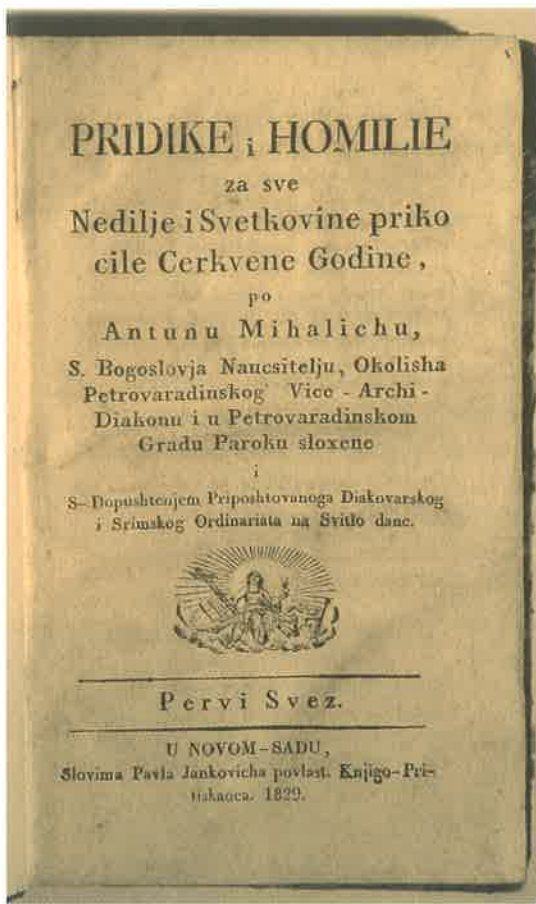
Srijem hrvatskoj književnosti daje sljedeće autore: Josipa Mihalića, Antuna Mihalića, Samuela Kotziana, Ernesta Benišića, Iliju Okrugića Srijemca, Roberta Kauka, Josipa Karlovića, Adalberta Kuzmanovića, Antu Benešića, Milana Mizlera, Isu Velikanovića, Mariju Tomšić-Im, Mladena Barbarića, Antuna Gustava Matoša, Živka Bertića, Ferdu Stražimira Kulundžića, Ivu Kršića, Julija Benešića, Vladislava Kušana, Augusta Đarmatija.

TEKST

Nastavljači ponešto izmijenjene poetike prethodnoga stoljeća i strategije hibridnoga prosvjetiteljstva pjesnici su prigodičari Josip i Antun Mihalić, okašnjeli latinist Samuel Kotzian i satirik Ernest Benišić. JOSIP MIHALIĆ (1781-1848), svećenik, pisao je isključivo na hrvatskome jeziku i ispjevavao prigodne i posvećene pjesme. U odama je i elegijama (Narod-

Iako se književnost u Slavoniji javila dosta kasno, ona se od prvog trenutka vezala na tradiciju, da bi uskoro na svoj način, adekvatno u prostoru i specifičnom stanju, i s vremenskim s njom uskladila i ušla u hrvatske književne tokove. (S. Sršan, disertacija)

Latinske pjesme iz Slavonije imaju značajnu kulturno-povijesnu vrijednost. U njima se nalaze brojni biografski i autobiografski podaci, suvremeni događaji, osobe, likovi i kulturno-prosvjetne pa i druge prilike u Slavoniji u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća. (S. Sršan, rukopis)

ljeća, pa je za njega zakon kerstjanski stablo života, stoga svoja znanja iz različitih inozemnih izvora i iz osobnoga teološkoga obrazovnog iskustva želi prenijeti u hrvatski jezik. Pored tih napomena koje izražavaju i zanimljivu nesklonost tuđicama, te naznačavaju i zagovaraju legitimnost neologističnoga stvaranja na *domorodnome slavonskome jeziku*, pojavljuje se i znakovito hrvatsko romantičarsko značenjsko bliženje domoljublja i izražavanja na *domorodnome slavonskome jeziku*. Antun Mihalić izlaže i svojevrstu metodologiju stvaralačkoga čina, usredišnjenu oko osjećaja stvaralačke hrabrosti: »mlogo misliti, zatim smiti«.

kinja vila, 1828) varirao motive povijesnih događaja i izravnim hvalama prilazio duhovnome liku osobe kojoj je pjesma posvećena. U nekim se stihovima pojavljuju i opisi intelektualnih osobina *predmetnih* uglednika pa se uz duhovni lik nailazi i na hvalu razuma, njihovih odluka i ponekoga detalja iz opisa tjelesnog izgleda. Ono što su književnici osamnaestoga stoljeća ispisi-vali tek *usput* i kratko, Josip Mihalić je izabrao za svoj isključiv pjesnički interes, premda nije bio bez talenta u praćenju stihovnoga ritma, slogovne strukture, i ponekoga stilskog rješenja oslonjenog na govorni ton.

*Tri tičice goru priletiše,
Imaše Zelenje,
U Kljunu Zlamenje
Kad letiće
Svaka, perva nosi od pšenice
Klasak pozlaćeni,
Vinove Zeleni
Lip' lozice.*

Pisma pastirska, 1816.

ANTUN MIHALIĆ (1786-1847), pjesnik prigodničar, autor je također i pragmatičnih tekstova vezanih uz posao župnika. Knjiga *Pridike i homilie* (1829) na više mjesta izlaže razmišljanja o jeziku i stvaranju uopće. Neposredno se nastavlja na molitveničku i katehetsku baštinu XVIII. sto-

I budući ove riči nisam još nigdi u slavonskima knjigama, ili e u onom razumljenju, u komu ja nje uzimam štio, zato da me vaki dobrovoljni štioć bolje i potpunije razumiti može, stavljam ovdli oli nike od njih, i to poglavitiye... Umovisti sa znanjima i prosvitljenjem naroda rastu, dakle se moraju i riči, koje ovi izgovaraju uzmložati.

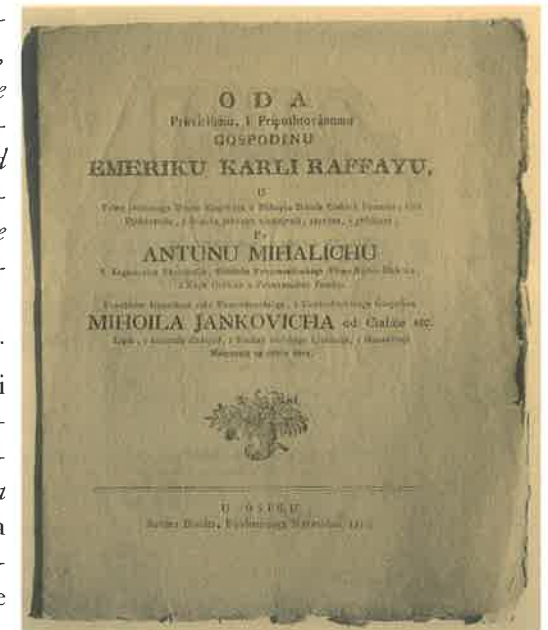
Pridike i homilie, 1829.

ERNEST BENIŠIĆ (1807-1885), svećenik i bogoslov, duhovni je, a često i formalni pokrovitelj niza pisaca kasne franjevačke književnosti XIX. stoljeća. Poema *Čestitka* (1839) otkriva određenu lakoću stihovnoga kretanja, a motivski se i stilski *zabavlja* kraćim toponimskim vezivanjima pjesničke priče uz slavonske lokalitete: Vinkovce, Brod, Osijek i Veliku Kopanicu. Poema je otkrivena u njegovoj ostavštini i prvi put objelodanjena u *Antologiji sriemskih pisaca*, 1944. godine. U detaljima je zanimljiva po bidermajerskome raspoloženju, motivski se oslanja na etnografska zapažanja, a romantičarsku poetiku čuva u oblikovanju karnevalizirane grotesknosti glavnoga lika.

*Kada diete u Megalo
Kopanicu dode,
Skupo ga je, skupo stalo,
Kad u školu pođe,
Jerbo meštar đaka svoga
Čupa kosu rusu,
Bijuć kao banatskoga
Vola u kupusu.*

Čestitka, 1839.

Za razliku od dvojice Mihalića koji pišu samo na hrvatskome jeziku, Samuel Kotzian piše samo na latinskome. SAMUEL KOTZIAN stariji (1817-1857), Vukovarac, jedan je od posljednjih uvjerljivih slavonskih pjesnika latinista. Njegovi stihovi smatraju se uzornom neoklasicističnom umjetničkom. Pisao je prigodnice, ode upućene uglednicima svojega vremena. Između ostaloga i Josipu Jurju Strossmayeru (R. Pšihistal, S. Sršan).

Latinska knjiga je bez sumnje vršila ulogu lektire na čijem se temelju rascvala i narodna knjiga. (S. Sršan, rukopis)

Zajedno oplakujte i sadite tugu, a Josipa postavljamo naime domaćinom istaknutim, pomoćnikom što je smrtonosnije toliko je neustrašivije Strelice lako potegne i slomi, smrtnik je uvis izdignut i također poštovan Primio je životnu svježinu radujući tijelo U razboritom tijelu boravi razborita vrlina
Ab! tko onda radije voli slobodan duh i razborito srce; Taj li se lagano okrepljuje i običava izaći I kada vjetar se Zapadniak (Zephyro) opet podigne kad putem snijegom pokrivenim...

Svečana posveta Josipu Jurju Strossmayeru, 1850.
 (prijevod Mirko Štrok, 1999)

Njegov je istoimeni sin sudionikom pokretanja vukovarskoga lista *Srijemski Hrvat*. Fragmenti njegovih pjesama, odjeljci u kojima donekle smješta pjesničku sliku u pejzažni prostor, prevedeni su posljednjih godina i povremeno uklapani u različite prigodne izvedbe vukovarske književne i kulturne baštine.

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC (1827-1897) rođen je u Srijemskim Karlovcima, piše pjesme, igrokaze, rasprave, novele i propovijedi i jedan je od produktivnijih hrvatskih autora devetnaestoga stoljeća. Međutim, njegov iznimno opsežan stihovani dio opusa slabe je vrijednosti, osim što ovjerava i razvidno upozorava na osnovne svjetonazorske, pa i stvaralačke projekcije. Okrugić se u pjesmama prigodnicama često obraća Josipu Jurju Strossmayeru, da pače ispjevava i svojevrstne stihovane recitale, scenske slike, odnosno, kako on to sam naziva, *pastirske razgovore* (*Seljanka*, 1861). Premda se idejno u svojem stihovanju obraća poetici pragmatičnoga tijeka hrvatskoga romantizma, pa je rodoljubno i domoljubno raspoložen, oslonjen na majku domovinu i metaforu majke vezanu uz stvaralaštvo, Okrugić ni u epovima niti u idiličnom opjevavanju srijemskih mjesta (Iloka, Sotina, Karlovca) ne odlazi daleko od matrice vjerskoga prosvjetiteljstva. Tek njegove vinske pjesme i erotske rimovalice gotovo da diskreditiraju lik Okrugića svećenika, afirmirajući pri tome hedonistički svjetonazor koji je već i preskočio poe-

tiku romantizma, priključujući se pučkom secesionizmu bečkoga humora s kraja stoljeća. Okrugić je obrazovan pisac, koji u pisanju očito zadovoljava svoju veliku potrebu za komunikacijom, obraćanjem duhovnim kolegama, jednako kao i puku, književnim suvremenicima. Prvi put veći svezak pjesama objavljuje pod nazivom *Srijemska vila* (1863), ali pravu recepcijsku pozornost u njegovu opusu zauzet će pučki igrokazi *Saćurica i šubara ili Sto za jedan* (1864), te *kulni* njegov tekst *Šokica* (1884).

Saćurica i šubara u vrijeme pojavljivanja funkcionira pomalo naturalistično, jer zbivanje s gotovo grotesknim zapletom smješta uz etnografske strukture prosjačkoga i sljepačkoga života. I premda se raspletom kršćanski svjetonazor vraća u fazu spoznavanja i sretnoga svršetka, taj je dramski tekst u kontekstu melodramatskoga sentimentalizma sredine stoljeća teško primljen.

Premda će od slijepaca ukraden novac na kraju biti vraćen, puno se intenzivnijim i uvjerljivijim dijelom teksta čini prizor u kojemu se opisuju njihova tajna mjesta na kojima čuvaju isprosjačene novce, te lakrdijski zalaze u naturalistične tonove.

Arso: *Ej ludo sijeda! A tko te nauči pod krevetom novce držati? Ostario si, a mozga ne imaš baš ni za tantuz. A gle gdje ja novce držim, vidiš uvijek su mi na mojoj glavi, u ovoj masnoj šubari ušiveni, na, primi ju samo kako je teška.*

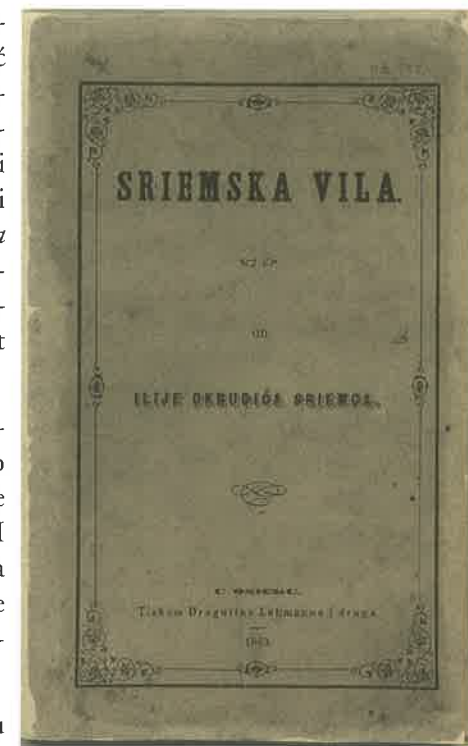
(Katana se polako prišunja, pa primi od Arse šubaru pa onda bježi napolje.)

Arso: *Je li kakva je teška? Tako da si i ti pametan bio, a ne pod krevetom u saćurici novce držati; ej magarče matori!*

Panto: *A jao mene luda! A jao muko moja od 40 godina! A jao, ubij se, Panto!*

Saćurica i šubara..., 1864.

Igrokaz *Šokica* Okrugićeva je inačica *Romea i Julije*, a uz pripovijesti Luke Botića još je jedan tekst koji tematizira ljubav dvoje ljudi koji pripadaju različitim vjerama, pa im obitelji zabranjuju zajedništvo. Taj je komad, kao i *Saćurica i šubara*, isprepleten čestim stihovanim odjeljcima predviđenim za

... carski dvor u Beču budno (je) motrio na Strossmayera. Da jednostavno napakosti Strossmayeru, austrijska je policija Okrugićevo djelo 'Sastanak vila' zaplijenila i uništila. (L. Marijanović, 1997)

Po svojoj didaktičnosti, izravnom prenošenju vlastitih namisli s pozornice te po stilskim obilježjima u kojima dominiraju pučka opora šala, crtanje seoskih prilika, blaga kritika vlasti i naposljetku narodna nošnja, pjesma i ples, on se s punim pravom uklapa u tijekove hrvatske pučke glume... (N. Batušić, 1994)

glazbenu izvedbu, što će uz intrigantnu ljubavnu priču *Šokicu* učiniti popularnim pučkim igrokazom, vrlo rado igranim na manjim slavonskim scenama. Ovisno o kontekstu taj je komad igran s različitim interpretacijama i naglascima bilo na ljubavnom zapletu, bilo na obiteljskome pravu da se brine o djeci, bilo na zabavnome pojačavanju glazbenih dijelova. Okrugić se tim dvama igrokazima smješta u niz autora pučkih komada koji bidermajerskim raspoloženjem i etnološkom preciznošću nastavljaju slabo sačuvanu baštinu školskih drama osamnaestoga stoljeća, a pripremaju zlokobnije tonove na početku dvadesetoga stoljeća i pojačavaju karnevalske matrice prema stanjima tamnijih naglasaka.

ROBERT KAUK (1848-1900), rođeni Vukovarac, svećenik i bogoslov, pisao je pjesme i pripovijetke (*Zabavno-poučne pripovjedke*, 1880), okušao se i u kraćem romanu naslovljenome *Kažnjenica* (1900). Sentimentalni realizam toga romana u središte zbivanja postavlja lik žene Julke koja ubija muža. Roman je lakog i pučkog stila upućen sućutnoj etičnoj recepciji.

Kad su osudu izrekli i kad je doznala da je na životu ostavljena, pala je na koljena pred sudce te ih molila da drugu osudu izreknu, jer nije vrijedna da živi, neka joj dakle dopuste umrijeti... Kažnjenica ne mogav odoljeti teškoći svoga srca, odvrati pogled s djeteta. Za čas se opet prigine k djevojčici, uzdi-gnu ju na svoje grudi i poče ju pravom majčinom ljubavi grliti, k srcu pritiski i ljubiti, uz silno proljevanje suza.

Kažnjenica, 1900.

JOSIP KARLOVIĆ (1853-1905), prvi iločki pjesnik *od formata* (V. Rem), nije objavio zbirku pjesama, ali je dvjema lirskim pjesmama prethodnik trojici Benešića i Mladenu Barbariću (M. Batorović) kao i nešto produktivnijoj svojoj sestri Anki Marjanović (1857-1933), autorici uspješne tužaljke *Pred zrcalom*.

Karlović u *Hrvatskom Domu* 1876. godine tiska pjesmu *Spominjanje*, koja će ubrzo postati i pučkim, starogradskim hitom, pa će uglazbljena gotovo izbrisati povijesni podatak o postojanju autora. Pjesma je pisana izmjenom osmeraca i sedmeraca u katrenskim strofama, što se u nizu od osam strofa znakovito narušava i zgušnjava pri kraju treće strofe koja završava s lokusnim određenjem *U zavičaju bio...* Pjesma od početka postavlja prostor i subjekt u odnos prema prirodi, tako da pejzažnost prevladava u prilično konkretnome srijemskom ozračju u prvim četirima strofama. Izvjesna stilizacija toga pejzaža sugerira idiličnost, a *zora koja se budi* osvjetljuje toposno jutro uspo-redbe, prisjećanja, doslovnoga buđenja u zbilji:

*... Baš tako vam je zvonilo
Ah, jedno jutro krasno,
Kad zadnji put sam gledao
U njeno oko jasno.*

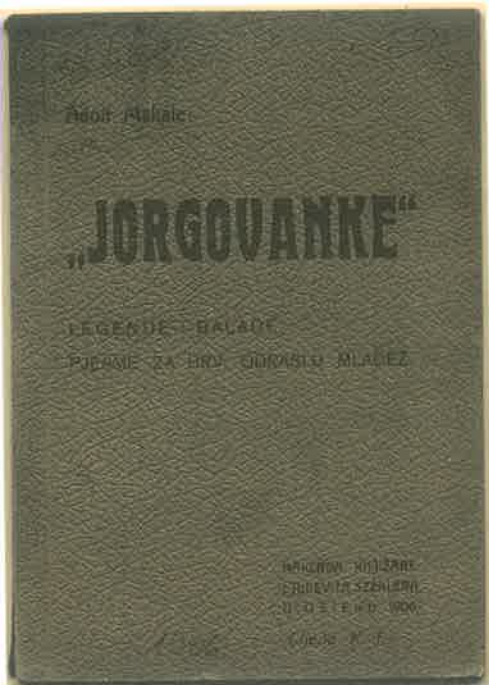
Spominjanje, 1876.

Ova pjesma ljubavnoga sjećanja svoju unutrašnju gradacijsku sliku zgušnjava već u četvrtoj strofi, posljednjoj iz niza pejzažne idile, kada se najizravnije označava stanje *lirskoga ja* u tim trenucima prisjećanja: »I s toga glasa sva mi se! Potresla duša bona —«. Daljnji niz strofa rekonstrukcija je rastanka i sentimentalno zrcalna slika, kojoj je petrarkistička manira omogućila u odjavnome stihu ispisati i ime *djevice* kojoj je sve upućeno: »Moj uzdah Andelini«. Autor pjesama, pripovijesti i drama ADALBERT KUZMANOVIĆ (1863-1911) često se potpisivao pseudonimom Kuzma Nović. Pjesme objavljene u knjizi *Lugom i perivojem* (1899) različitoga su tematskoga interesa, stilski usmjerene i oblikovane preko realističke poetičke matrice u kojoj je prepoznatljiva skladna rima, a melodičnost stiha često govori u prilog narodnome intertekstu. Posebno je poznat po vinskim pjesmama napitnicama.

*Zdravo da ste, vinopije,
Zdravo da sam i ja s vama!
Zdrav', tko sipa, zdrav', tko lije,
Zdrav' i podrum sa bačvama!*

Kleeblatijada, 1899.

Također je anakreontici sklon ANTE BENEŠIĆ (1864-1916), pjesnik i dramatičar, rođeni Iločanin, brat mladega i poznatijeg pjesnika i polonista te lek-sikografa Julija Benešića. Baš kao i mladi brat gimnaziju pohada u Osijeku, gdje će u dačkom društvu *Javor* svoje književne interese početi pretvarati u autorske stihove i retke. Studira u Zagrebu, a jednu od njegovih ranijih pjesama *Curičice mala* uglazbljuje Ivan Zajc. Piše manje dramske komade, lakrdije i idile, a prvu zbirku pjesama objavljuje pod nazivom *Pjesme* (1905). Književnopovijesno je i sociourbanitetno značajan njegov dramski tekst *Ili-rizam u Osijeku*, nastao u svojevrsnom dijalogu i citatnom suodnosu s istoimenim predavanjem (1911) Dragutina Prohaske. Njegove su pjesme jednodušno primljene kao hedonistične vedre igre, bliske folklornim toposima, s redovitim motivima odnosa između *drage* i *dragog*, kola i stiliziranoga pejzaža predviđenog za anakreontske tonove. Humorno raspoložen, aluzivan, napitnički i pjevan, Benešić je autor opusa smještena između dvaju Kozaraca. Njegovo je uživanje u životu bez tugaljivih i osobito ne tragičnih ili destruktivnih obrata kao kod Ivana Kozarca, no upravo je zrcalom onoga što će Josip Kozarac jednim dijelom osuđivati. Dakako, i Josip Kozarac će čitateljstvu ostaviti *ranih* napitnica, a *odgovorit će* mu i Ferdo Juzbašić svojim

Počinjjen objektivnom idealizmu javorske etike, koja ne dopušta sumnje, nemire i traganja, Mizler (...) ostaje u okvirima i strukturi realizma. Regionalni pisac zarobljen zavičajem. (S. Marijanović, 1983)

Razbibrigama. Benešić u jednoj *Podskočnici* pjeva:

*Ovila se moja ruka
Oko tvoga, djevo, struka,
U kolu se smije tako
Izvan kola — naopako!*

Podskočnica, 1905.

MILAN MIZLER (1868-1944), pjesnik i prozist, često je pisao pod pseudonimom Milan M. Jenovski. U novelističkome radu usmjeren je na ocrtavanje života u srijemskim selima. Novela *Budni stražari* (1889) ironičan je prikaz mentalieta seljaka u koji je Mizler utisnuo i problematizirao ulogu i mjesto graničarskih sela u odnosu prema širem socijalnom kontekstu vremena, upućujući na sliku društvenog raslojavanja na prijelazu stoljeća. Upotrebom jednostavnih realističkih strategija za oblikovanje motivacijske razine teksta, Mizlerova književna djelatnost pokazuje poetičku osjetljivost prema problematiziranju seoske i graničarske tematike.

Drukčiji je ISO VELIKANOVIĆ (1869-1940), rođen u Šidu, koji šokačku, kako je sam naziva,

gimnaziju završava u Vinkovcima, a životom i književnim djelom ostaje uvijek Srijemac: slobodan, bez zvanja (studirao je i filozofiju i medicinu u Beču, ali ih nije završio), vrlo lucidna i duhovita duha što je vidljivo i iz njegove napomene na kraju zbirke *Srijemske priče* (1915) u kojoj stoji: »Za biografiju ne znam što bi naškrabao. Autobiografije su afektirane laži. I Rousseau je lagao, a otkud čovjek Srijemac da bude iskren pred tolikim svijetom. Biografije ja nemam i ne mogu je napisati, jer nemam čime da se hvalim, — a i šta to uopće spada na stvar? Ili su stvari za čitanje, ili nisu, drugo je sve sporedna i nezanimljiva črčkarija. Ja sam rođen dne 29. ožujka 1869. u Šidu i odonda neprestance živim. Dalje bih morao navijati, kako je meni prijatnije, pa nema smisla.« Pjesnik, komediograf, pripovjedač, humorist i prevoditelj (s ruskog, poljskog, engleskog, španjolskog, češkog, njemačkog preveo je oko 300 naslova), Velikanović je i urednik lista za satiru i humor *Knut*. Mjesto mu je na samome vrhu elitnoga *srijemskoga trolista*, uz Nikolu Andrića i Julija Benešića (V. Rem). Vjerodostojnost i autentičnost izvornika posebno potvrđuje u izvrsnim prijevodima Gogoljevih *Mrtvih duša* i Cervantesova

Don Quijota. Dobriša Cesarić upravo je u nekrologu posvećenom Velikanoviću istakao da njegovo ime samo preko prijevoda dvaju spomenutih autora kao i ostalih (djela Tolstoja, Dostojevskog, Puškina, Mickiewicza, Balzaca, Goethea i drugih) ostaje trajno u književnosti. Velikanović priređuje sabrana djela najpriznatijih hrvatskih književnika kao što su A. Šenoa, J. Kozarac, K. Š. Gjalski, E. Kumičić i J. E. Tomić, a piše i španjolske rječnike kao i hrvatski rječnik u slikama. Prve pjesme *Sanjarije* objavljuje u almanahu Hrvatskog akademskog društva *Zvonimir* u Beču kao student medicine 1889. godine. Znatno je uspješniji u proznome tekstu što posebno dolazi do izražaja u trinaest novela objelodanjenih u zbirci *Srijemske priče*. Novele su oblikovane kao fiksijski nastavak događanja u zbilji koje su u isto vrijeme i prostor unutar kojega Velikanović može zapisati i vlastiti komentar odnosno ironizirati ili kritizirati neka događanja izvan književnosti. Njegov prevoditeljski rad, upućenost na stranu literaturu ima intertekstualne odjeke u kratkim prozama. U prozama se vrlo često čitaju i njegovi obračuni sa stanjem u literaturi (priča *Cave scriptorem*) i u jeziku (npr. u pričama *E ili Ije i Ti prokleti jezici*). Posebno je motivski osjetljiv prema ženama (npr. u pripovijetkama *Otkriće Srijema*, *Baba Ružin muž*, *Joza lovac*), a osim tematiziranja svakodnevnoga života i upisivanja vlastitoga iskustva u novele piše i one s biblijskim motivima (npr. pripovijetke *Uzajmljene duše*, *Pod suvačom* kao i pripovijesti o *Čiči Firduciju*). Satiričan odnos prema ljudskoj gluposti ponajbolje je iskazan u pripovijetki *Otkriće Srijema*. U njoj Velikanović iz pozicije pripovjedača u prvome licu, unutarnjom fokalizacijom u liku tuđinca Samuela pripovijeda o Srijemu i njegovim etnografskim, običajnim prostranstvima. Prema mišljenju kritike, u toj pripovijesti ne susrećemo Velikanovića samo kao književnika i povijesnika već i kao leksikografa i prevoditelja koji vješto ironizira temu:

Moram dobro da bilježim, jer štampane gramatike ni rječnika sirmijskoga jezika do danas još nema, kako mi vele i Aristoteles i Panteleimon i Akian. Kako se kaže: ti? — pitam dalje. Opet prevede Panteleimon moje pitanje Akianu, a Akian odgovori: Rp. A kako se kaže: on? Rv. Čini se, da je to prilično težak jezik. Rh, rp, rv. Sad ćemo da učimo plural. Kako se kaže: mi? Rhr. A: vi? Rpr. A: oni? Rvr. Zbilja je težak taj sirmijski jezik. A i prilično tvrd.

Otkriće Srijema, 1915.

Ženske likove posebice ironizira zalažući se za uspostavljanje stvarnih moralnih vrijednosti koje se ogledaju u »vjernosti, poštenju i ljubavi«. Ženu Velikanović vidi kao »senzualno erotski nastrojenu, bez dubljeg intelektualnoga smisla« (V. Erl), pa tako promatrajući »ženskinje u bjelini« kako su »potka-

sale skute« u pripovijetci *Otkriće Srijema*, piše da je »ženska slava u tijelu« i ne samo sebe već i čitatelje propituje »je li ženskinji samo do svojega zadovoljstva, ili jedino do napasti za muškarca?«. Osim galerije ženskih likova Velikanović je pričama prikazao i portret Srijemaca. Tome ostaje vjeran u kratkim prozama, ali i u komedijama (*Tulunović udaje svoju kćer* i *Prosci*, 1895, *Udovičin san*, 1896), epu (*Otmica*, 1901) i u humoreskama (*Zašto svijet nije propao*, 1912). Upravo zbog neprekidne težnje za uspostavljenjem boljih uvjeta življenja i mišljenja, fleksibilnijih navika ne samo u zavičaju već i šire,

zbog energije kojom je prevodio, živio i stvarao te zbog strasti kojom je pristupao svim spomenutim poslovima, a koja je često bila osnovni i jedini njegov pokretač I. G. Kovačić ga naziva »don Quijotom hrvatske knjige«.

MARIJA TOMŠIĆ-IM (1870-1950), autorica pjesama, crtica i novela, dugogodišnja urednica časopisa za mladež *Bršljan*, u časopisu *Smilje* objavljuje 1892. godine svoju prvu pripovijest *Tri ružice*. Pisala je za djecu i mladež pripovijesti (*Sabrane povjestice*, 1909) u kojima je vrlo jednostavnim stilom preko prepoznatljivoga tematsko-stilskoga kompleksa iz prirode progovorila o osnovnim životnim vrijednostima. Marljivo stilizirani didaktizam uspjela je umontirati i u pripovijesti koje su nastale na temelju stvarnih događaja (npr. pripovijesti *Jozin duh*, 1900. i *Deda Tuna*, 1905).

MLADEN BARBARIĆ (1873-1936), Iločanin, franjevac, pjesnik i prozaik, objavljivao pod pseudonimom *Divljačić*. Prvu zbirku stihova i crtica *Tugovanke* objavljuje 1891. godine. Veći dio njegova spisateljskoga rada, kao što se vidi u autobiografskim zapisma *Fragments* (1934)

bio je usmjeren na pisanje o crkvenim i običajnim vrijednostima Slavonije, posebice Iloka, Vukovara i Šarengrada (npr. *Crtice iz prošlosti Šarengrada*, 1917). U crtici s puta Višega ženskoga liceja u Osijeku, *Karašica kuda teče* (1919), Barbarić vrlo spretno upleće tri posvete-komentara o znamenitim Valpovčanima koji se u obliku pozdravno-počasnih govora na putu usmjeravaju prema liku Matije Petra Katančića, Karla baruna Prandaua i Ante Miroljuba Evetovića. U putopisni diskurs uz Barbarićevu se interpretaciju upisuju i neki Evetovićeви stihovi.

ANTUN GUSTAV MATOŠ (1873-1914), pjesnik, pripovjedač, esejist, kritičar, feljtonist, putopisac i polemičar, rođen je u Srijemu, u Tovarniku. Antun Gustav Matoš današnjem je čitatelju ponajviše poznat kao pjesnik, potom kao novelist, te napokon i kao putopisac. Riječ je samo o stotinjak pjesama koje su stjecište svega umjetnički najsnažnijega iz ukupnoga Matoševa stvaralaštva. Međutim, Matoš je napisao nekoliko stotina prikaza djela hrvatske i stranih književnosti, on je također autor nekoliko desetaka prikaza iz kazališnog, dramskog, glazbenog i likovnog života Hrvatske i njezinoga srednjoeuropskog okružja, s jakim naslanjanjem na stanje u francuskim umjetnostima. Vidi se i njegova visoka upućenost u najsnažnija strujanja u svim ostalim europskim umjetnostima, pa i znanosti i politici. A zahvaljujući svemu tome, čitatelj Matoševih soneta, tih *kristalno-rahlih veleumjetnina* razdoblja hrvatske moderne, ima priliku saznati koja su sve znanja okružila nastanak onoga najuže poznatoga iz Matoševa djela. Saznaje se da je Matoš prije svega, dakle i prije svih svojih pisanja bio nevjerojatno marljiv čitatelj. I to ne samo čitatelj književnih nego i glazbenih, scenskih, likovnih pa i novo-vizualnih umjetnosti znakovitih za *stoljeće vizualne kulture* koja upravo tih godina otpočinje, ali i urbanog kao i ruralnog prostora. U svim tim njegovim čitateljskim tekstovima vidi se nešto stalno: uvijek je u *potrazi za najzgušnjom slikom*. S druge strane, Matoš uvijek namjerno *luta* i šeta kroz prostor svojega čitanja. I uvijek izriče, makar i najblaže humoristične (dosjetkaške, satirične) primjedbe. Nastanak tih humorističnih primjedaba često povezuje i pojačava kakvim navodom iz općekulturne europske riznice (iz antičke mitologije, iz klasičnih djela europske književnosti, itd.). A spomenuta Matoševa traganja za zgušnjem svoju će sažetnicu pronaći upravo u njegovim pjesmama (*Utjeha kose*, 1906). Pjesme će biti onaj dio njegova stvaralaštva u kojemu je prema sebi najkritičniji pa ih za života niti ne objavljuje u knjizi. Sklad i tajanstvenost prožimaju Matošev osjećaj prostora i njegovo snimateljsko lutanje. Jedan će dio njegovih pjesama taj prostor ispuniti ljubavnim odsućem (*Djevojčici umjesto igračke*), druge će njegove pjesme bolno osjećati odsuće slobode u prostoru domovine. Između tih pjesama izdvaja se snagom ritma, tišine i neizrečenoga krika pjesma *1909*, ali i druge pjesme slič-

Pjesmom se javio u 'Smilju', a pripovijestima u 'Sremskim Novinama' i 'Subotičkim Novinama'. 1901. počeo je izdavati list za katoličku mladež 'Anđeo čuvar' kroz punih 15 godina. (*Znameniti i zaslužni Hrvati*, 1990)

ne tematike odlikuje sugestivna Matoševa kombinacija usklika, poruge, bola i prkosa. Po sugestivnoj impresiji, *gotičkoj* tajanstvenosti simbola, po skladu sinestezijskih slika, te po gdjekada nakratko apstraktnom i uskovitlanom secesijskom snimanju detalja pejzaža, Matoš je svojim pjesmama nesumnjivo i sam najzgunutija slika razdoblja hrvatske književne moderne, a pjesmom *Hrastovečki notturno* Matoš je i začetnik umjetničke autorske kajkavske lirike, dok je poemama *Mora* i sonetom *Epitaf bez trofeja* naglo i uvjerljivo otvorio vrata dolasku ekspresionizma. Njegovi putopisi (D. Oraić-Tolić) prikupljaju sveukupnu sliku stvarnih ili zamišljenih putovanja. Putovanja koja su ponekad doista lutanja kakvim tjelesnim prostorima, a ponekad su i lutanja književnim djelima ili pak putovanja kroz znakove hrvatske, europske kulture, uljudbe. Njegovi putopisi (*Putopisi*, 1994) ne nastaju dakle samo kao zapisi s putovanja, nego i kao zapisi iz užitka u čitanju, slušanju, gledanju. U putopisima se šeta i prostorom Zagreba i zagrebačkog okružja, a to znači i prostorima Šenoe, Kvaternika, Mihanovića, Vraza, Gjalskoga... Također se u putopisima luta svehrvatskim prostorima Varaždina, Senja, Karlovca, Splita, Rijeke, Dubrovnika..., odnosno prostorima Gundulića, Mažuranića, kralja Tomislava, Starčevića, Hektorovića, popa Dukljanina, Marulića... I kao treći niz prostora koji se otvaraju Matoševim putovanjima, europski je prostor od Zagreba do Beča, prema Parizu, Skandinaviji, Britaniji te Poljskoj, Njemačkoj i Rusiji, Beogradu..., ili čitateljsko šetanje: E. A. Poe, G. G. Byron, W. Shakespeare, A. R. de Chateaubriand, M. Barrés, F. Petrarca, M. F. Dostojevski, H. Heine... Napokon, Slavonijom se i Srijemom preko Đakova, Vukovara, Privlake, Vinkovaca... odnosno preko Matije Antuna Relkovića, Joze Ivakića, Josipa Jurja Strossmayera, smješta u prvotno zavičajni prostor.

Da, gospodo, narod se budi, i kada se s njima razgovarah tamo prije 14 godina, ne bijaše tako budan kao danas.

I Šokac, ležerni, flegmatični i nebrižljivi Šokac se već osuješćuje.

Viškovicima (Đakovština), kod S... ih, nadoh sve bolje hrvatske knjige, i snaše u toj dobroj i staroj kući mogu hrvatskim obrazovanjem postiditi mnogu zagrebačku gospodičnu.

Što si ti? — upitah malu Mandicu, prekrasnu curicu, zdravu i debelu kao dulek.

Ja sam Prvatica! — reče sisajući sa debelih prstića sok od lubenice.

— Odakle si ti? — pitam drugu malu Slavonku.

Iz Vritice (Virovitice)! — reče malo Slavonče, mamici na užas.

Od Zagreba do Beograda, fragmentarne impresije, 1906.

Četiri prostora koja nerazdvojeno isprepliću Matoševe putopise, rastvaraju se i pojavljuju, u pojedinim putopisima, s posebnom lakoćom i uvjerljivošću. Hrvatski se prostor posve prirodno čita kao dio europskoga, i to sa svim svojim slabocama i snagama, a nesumnjivo u ostavljenim znacima (umjetničkim djelima, kulturnim spomenicima, kulturom pejzaža) iz povijesti hrvatskoga nacionalnog nastajanja. Matoševe je novele (*Iverje*, 1899) najjednostavnije podijeliti u dvije skupine: *humoristično-stvarnosne* i *poetski fantastične*. U prvim upoznajemo Matoševu neupitnu umješnost vođenja tijekom priče, oslikavanje karaktera likova kroz zbivanja i odnos prema prostoru. Dručkije je u poetsko fantastičnim novelama, koje unutar ukupnog opusa ponajbolje odgovaraju skupini tamnih i tajanstvom prožetih soneta. Matoš u kritikama pokazuje sklonost etnologijskom humorizmu Živka Bertića.

ŽIVKO BERTIĆ (1875-1938), rođeni Srijemac, pravnik, pokretač i urednik prve omladinske političke revije u Pragu *Hrvatska misao* (1897), među pokretačima i suradnicima revije *Nova doba* (1898), političar, književnik, autor nekoliko humoreski koje je objavio pod pseudonimom *Živan iz Srijema*. Pisao je i političke rasprave i studije (*Hrvatska politika*, 1927) kao i političke satire (*Oszlíc Szilard i njegov certifikat iliti jedan sasvim običan događaj na željeznici*, 1911). U novele iz zbirke *Ženski udesi* (1902) Bertić preslikava življenje u slavonsko-srijemskim selima unoseći u njega britke dosjetke i fini osjećaj za opisivanje atmosfere u kojoj se priče događaju. Narativne strategije koje se uočavaju u novelama govore u prilog autorovu nastojanju da realistično oblikuje fabulu sa svim uzročno-posljedičnim vezama u vremensko-me slijedu te da likove psihološki oblikuje, čemu znatno pridonose lirski opisi prirode koji korespondiraju s trenutačnim njihovim raspoloženjem (I. Bogner). Dakle, nastojanje da što autentičnije prikaže položaj žena u Srijemu nije samo površinski zapis već Bertić ulazi i u intimu triju žena, Paraske (novela *Paraskina sreća*), Kriste (novela *Sirotica*) i Evke (*Udala se*) koje pripadaju istom kronotopnom određenju, premda se žele naglasiti njihova tri zasebna individualizirana svijeta. Uspio je iznijansirati svaki pojedini ženski lik i svaka novela donosi jednu njihovu dimenziju pa se tako uočava tragična sudbina siromašne Paraske, crni i teški život mucave Kriste odnosno Evkina erotska kob. Oskar Dürr naglašava kako se intertekstualna veza Bertića s Turgenjevom čita upravo preko vrlo razvijenoga Bertićeva osjećaja i samilosti za sudbine malih, običnih ljudi. Novele obično počinju *in medias res*, ne završavaju poentirano, nego u maniri prstenastoga sižea koji govori u prilog uokvirenosti jednom pričom, jednom sudbinom i jednom ženom, što je Bertiću bilo i cilj. Nije on želio globalizirati problem, nego istaknuti kako je svaka osoba individualnost za sebe i tako o njoj treba i pisati.

Garava, omalena, sva zaokružena. Kad ide, sve kao da se mazi ili da prkosi kome — s nogu, sve kao da hoće i neće. Glavu još malčko ukrivi, pa kad prođe uz koga, ona ga pogleda tako volišasto, tako nevino kao da baš ništa kriva nije — a on, tko god bio, mora stati te za njom pogledati.

Lijepa djevojka!

Sva seoska gospoda poludješe za njom.

Udala se, 1902.

Bertić je nastojao u novele upisati suodnos čovjeka i prirode, dakle zavičaja kojemu pripada, stavljajući pri tome naglasak na pučki život. Psihološki lirizam (M. Šicel) gesta je koja omogućava da se mentalitet približi čitateljima čemu je posebno pridodana sklonost srijemskoga čovjeka ležernoj šali. U noveli *Udala se* kao dio narodnoga običaja upisan je motiv kola koji je u funkciji prikazivanja psihološke amplitude likova naglašavajući tako njihovu neobuzdanost, veselje i temperament. Jednostavnim načinom izražavanja, linearnom fabulom kao i vještim prepisivanjem svakodnevlja u tekst, Bertić je stekao veliku popularnost kod čitateljske publike. Stoga niti malo ne čudi što Živka Bertića kritičari često puta nazivaju *piscem brvatskoga naroda*. Blagi Bertićev humorizam priprema je za pokušaj satire u tekstovima FERDE STRAŽIMIRA KULUNDŽIĆA (1875-1945), rođenog u Srijemskim Karlovcima, pjesnika i pisca satire i basni. Pjesmom *Zima* javlja se 1895. godine u časopisu *Bršljan*. Poznatiji je i priznatiji po duhovitim satirama koje vrlo često korespondiraju s događajima iz svakodnevlja.

IVO KRŠIĆ (1881-1934), Vukovarac, pjesnik, poetički usmjeren prema tematiziranju zavičajnoga prostora u koji potom upleće individualne kategorije preko kojih uspostavlja po njegovu mišljenju nužnu harmoniju između pojedinca i prirode. Većinu stihova objavio je u zbirci *Drhtaji* (1908). Intimne osjete kao što su *ushit, zanos, zadržavanje* lirski subjekt usmjerava izvanjskim prirodnim oblicima označavajući ih kategorijom Jednoga. Izrazita ritmičnost, pravilna rima i melodičnost kojom zrači signali su jakoga emotivnog tona. Njegovi su stihovi doslovni, jednostavni, iskreni i bliski narodnim poskočicama.

Fruška goro, puna li si čara!

Dao bih ti srdce iz njedara!

Fruškoj gori, 1908.

Još je jedan pjesnik koji upućuje pjesničke slike zavičaju, ali ih gusto natapa refleksivnošću. JULIJE BENEŠIĆ (1883-1957) rođen je u Iloku, živi i u Osijeku, a fragmentni sentimentalizam prvih pjesama pamtit će taj njegov djetinjstveni i zavičajni zemljopis. Kulturna ga i književna povijest jasnije prati

kao urednika, feljtonista, polonista, leksikografa, kritičara, prevoditelja, urednika *Savremenika* i *Književnika*, te kazališnog upravitelja.

Zbirka pjesama *Istrgnuti listovi* (1922), značajna je po opsežnijem nastupu slobodnoga stiha te po produljenom lelujanju modernih, poglavito impresi-onističkih (M. Peić) postupaka u ozračju avangardnih silnica. Temeljno je Benešić u tim pjesmama vizualno retrospektivan, intimno i privatno zaokupljen zalihom djetinjstvenih slika. Vrlo opsežna pjesma *Osijek* (1921) složena u devet strofa nejednakoga broja stihova, i razvijena u čak stotinu i šezdeset stihova, zanimljiva je ali i paradigmatička u Benešićevu opusu po načinu senzibiliziranja lirskoga subjekta. Kategorije vremena koje protkivaju tu pjesmu u stalnom su prelijevanju između onoga nekadašnjeg vremena, izravnoga perfekta, i sadašnjice u kojoj vizualno osjetljivi i osjećajni subjekt traži slike i prizore iz pamćenja. Uglavnom jednostavna raspodjela prizora iz prošlosti smještenih u *jaka* sjećanja i prizora iz sadašnjosti, u nadmetanju za dominantnu zbilju teksta, kroz neposrednu šetnju i promatranja, temeljno su stanje svijeta teksta.

*... A sad sam opet došao k tebi,
dječaćki, nevini grade,
i gledam te, vidim te očima onim
dok sam tu tražio ono čega i nema,
očima onim dječaka od trinaest godina,
gledam i otkrivam ona čudesa,
gajeve, parkove i šedrvane,...*

Osijek, 1921.

Te dvije slike grada stalno se nadmeću u osjećajnosti i osjetljivosti subjekta. Slika grada iz prošlosti ukazuje na sentiment, a slika grada iz nove sadašnjice ukazuje na bojazan, strah, i na jaku memorijsku borbu subjekta. Subjekt u tekstu često dovodi slike iz prošlosti u prezent, dapače ekspresivno gomila zalihu svojega prošlognog iskustva, konkurirajući tom vitalnom zalihom, izbrisanim likovima u prostorima *današnjega* grada. Nenametljivo se pjesmom raspoređuju i krhotine povijesno-kulturnoga identiteta grada i postaju gotovo apstraktnim nostalgичnim ritmom ukupne pjesme. Njihova se konkretnost naime smješta samo u privatistički ton subjektive ispovijesti, ali sadržaj privatnim sjećanjem izvučena prostornoga označitelja nije nužno prepoznatljiv osim upravo u dimenziji naglašavanja identitetne stabilnosti subjekta, odnosno u naglašavanju njegove privatnosti. Neka od imena ulica, ili neki od prostornih opisa zvuče intenzivno jedino u dimenziji naglašavanja pojave privatnoga sjećanja. Nabrajajuća pojačanja često ionako duljih rečenica oslanjaju se na ekspresionističko iskustvo, ali brzo se nakon njih čita-

ju vrlo diskurzivne i raspricane rečenice koje se retorično, komentirano ulijevaju u spoznajnu dimenziju, u povremene refleksije i ekspresionistički doživljaj bića samoga grada:

...Nevini grade!
Sve je tu. Ljubim te, grade,
ne osjećam tvoga života
i ne vidim ljude, te tvoje ljude...
Nema ih.

Osijek, 1921.

Za rano je Benešićevo pjesništvo paradigmatička pjesma *Na Dunavu* (1907), koju piše prije *Osijeka*, a njegova zaokupljenost prostorom pejzaža kao projekcijom unutrašnjega nemira u toj je pjesmi bliže vezana propitivanjem početnih pjesničkih stanja. I u *Osijeku* i *Na Dunavu*, Benešiću su dragi nokturalni pejzaži, a kao toposne slike moderne poezije upotrijebljeni su kao pojačavanje sklonosti za apstrakciju, za odsuće i glazbenu određenost tišinom, također mjestom aplikacije odsuća.

U posthumnoj zbirci *Fili, kanconijer ili pjesmarica* (1965), Benešić je razvio ironijsku strategiju koja se u *Osijeku* samo povremeno nagovijestala, ali je zamjenom za melankoliju bila odgađana. U *Fili* je Benešić, dapače, karikaturno agresivan, intelektualno angažiran s definiranom svijesću o zapostavljenosti takva pokušaja osvjetljivanja mraka. Pjesme su naime nastale u okolnostima Drugoga svjetskog rata i konstituiranje su jakoga, ideološkoga, slobodarskoga subjekta, ukazivatelja na okrutnost svakidašnjice i besmislenost, karikaturnost ideološkoga sljedbeništva. Budući da svojevršnim raščlanjivanjem svojega bližeg i širega okruženja nastoji ocrtati svijet pogubljenih ideoloških orijentira, a u osvjetljivanju paradoksalnosti već spomenute namjere bespogovornoga sljedbeništva takvih orijentira, Benešić intezitet oblikovanja svijeta izvodi i postiže nabrajanjima i brzim kontrastiranjima. Tom će prilikom posegnuti i u unutarsemiotičku citatnost pa će neki od stihova ispisivati parafraze renesansnih i devetnaestostoljetnih refleksivnih hrvatskih stihova. Krilaticice i refleksije zgušnjavat će se u Benešićevu pokušaju *prokazivanja* izvantekstualnoga zbiljskog bezumlja.

U ovoj je zbirci Benešić sav u promjenama stihovnih formi, potrebna mu je ubrzanost koja se postiže fonostilističnim nadražajima, želi što izravnije i bliže pogoditi temelj opisane *socio* i *psiko* pojave u tzv. međuljudskim odnosima, a osim toga potrebna mu je i zabavnost kao oslonac intelektualne snage. Stoga bitnu filozofsku i svjetonazornu dimenziju svojih pjesama, oslonjenu i na autoparodičnu ljubavnu fabulu zbirke, *odijeva* u dinamično i sarkazmom protkano tekstualno stanje, nastoji izbjeći zavodljivi vir rezignacije:

...Svaki je od nas živio tako,
kako je znao, kako je smio.

Išao ja sam polako,
prestići nekog nisam ni htio.
»Dragi moj«, on će, »kolego mili,
prespavao si sretne momente.
Onim, što pišeš čeznuć za Fili,
obrisat možeš... hm... ekskremente.

Grubijan, 1965.

VLADISLAV KUŠAN (1904-1985), pjesnik, prozaist i putopisac, estetičar i likovni kritičar, prevoditelj, bio je i umjetničkim urednikom Matičine *Hrvatske revije*. Velik je pjesnički impresionist koji skladno utiskuje detalje iz svijeta prirode u stih. Lirski subjekt neizrečen je budući da se i on stihovima pretapa u ocrtani krajolik. Stihovi su prepuni mirisa, boja i zavičajnih zvukova, njihov kolorit je snažan pa svaka strofa čini jednu ambijentalnu sliku, a ujedno i osobito intenzivnu energiju nomadističkog nemira. U knjizi *Začarane tmine* (1942) osim pjesama objelodanjuje i proze koje su također tematski vezane uz prostor krajolika, oblikovane realističkim narativnim postupcima, vodeći pri tome računa o najsitnijem izvanjskom detalju preko kojega bi se moglo što vjerodostojnije ocrtati trenutno psihološko stanje pripovjedača, lika i autora. Tomu u prilog govori izuzetno uspješni prozni zapis (*Spominjem se rieke*, 1942) trenutaka uz rijeku, u kojemu je Kušan uspio zaustaviti atmosferu — u isto vrijeme tihu, nemirnu, samotničku i punu ljudi.

Bolestan od samoće, razbio sam sve svoje igračke, sakrio vrbovu sviralu i predao se lutanju. Jesen je zavodnički mamila u svoje krilo, zvala na duge, samotne šetnje, da mi pokaže, kako boluju šume, kako krošnje izgaraju u samrtničkim ognjicama, a sumrak očinski blago stavlja svoju hladnu ruku na čelo bolesnika.

Spominjem se rieke, 1942.

Nastavkom poetike moderne smatra se i stvaralaštvo Augusta Đarmatija. AUGUST ĐARMATI (1906-1981), autor pjesama, proza, feljtona i dramskih tekstova, suradnik je u brojnim časopisima (*Hrvatska revija*, *Hrvatska smotra*, *Obitelji*, *Luči*). Prostor zavičajnoga, krajolik koji je postao dijelom strukture subjekta odnosa prema unutarnjim i vanjskim svjetovima temeljna je odrednica Đarmatijeva pjesništva. Motivi se kreću od cjelovitoga odslika srijemskoga interijera (*Lirika*, 1936, *Cvjetovi nad provalijama*, 1941), preko intimnih obraćanja majci i sjećanja na večeri uoči najvećeg obiteljskog blagdana Božića, do imperativnih naglašavanja ustrajnosti kao univerzalne kate-

gorije preko koje subjekt jedino može osigurati vlastitu egzistenciju kao i pravo na individualnost.

...Šuti, ne zbori nikom
O duši prepunoj rana.
Bura životnog jada
Nek bude za stvaranje grada,
Znaj, sunce s večeri pada,
A jutrom opet se rađa.

Ne kloni, 1936.

Darmatijeve zbirke *Lirika* i *Cvjetovi nad provalijama* ne kontekstualiziraju s poetičkim tijekovima hrvatskoga pjesništva upotrebom modernističkih strategija u oblikovanju stiha nego motivskim materijalom stanja slike subjektive potrage za vlastitom konstitucijom.

VINKOVCI I ŽUPANJA

GRAD

Vrijeme ilirskoga pokreta ostavilo je traga i na području Vojne krajine. Nakon 1830. godine ubrzava se razvoj školstva: osnovane su Glazbena škola u Vinkovcima (1857), Pukovnijska škola za izobrazbu podoficira (1858) koja prerasta u Šegrtsku školu (1886) i kasnije Djevojačka stručna škola (1894). Međutim, kulturno se djelovanje intenzivira tek sedamdesetih godina. Tradicija vinkovačkoga tiskarstva pokrenuta je dolaskom Nikole Plavšića koji 1873. godine osniva Narodnu tiskaru i godinu dana poslije tiska Krajišnik, prvi hrvatski politički list u ovim krajevima, a 1875. godine Djela M. A. Relkovića. Godine 1875. osnovane su Vinkovačka čitaonica i knjižnica koje su, uz Gimnaziju, bitno pridonijele kulturnom razvoju vinkovačkoga kraja, u čijem se okruženju javljaju književne osobnosti poput Josipa i Ivana Kozarca. Od 1876. do 1877. godine u Vinkovcima je radila i Narodna tiskara Konstantina Trumića i tiskala je kalendar Narodnjak za 1877. godinu te istoimeni tjednik. Početkom XX. stoljeća razvija se domaće tiskarstvo i knjižarstvo, pokreću novi lokalni listovi, izdaju književne edicije. Slavonska krv Ivana Kozarca izlazi 1906. godine. Od 1906. do 1914. godine izlazi tjednik Svjetlost koji uređuje književnik Joza Ivakić. U Vinkovcima je također istaknuti kontinuitet dramskoga amaterizma koji započinje 1917. godine osnivanjem Diletantskoga kazališta, sustavno njegujući književnu zavičajnu baštinu. Vinkovačke novine počinju izlaziti 1918. godine, a uređuje ih odvijetnik Ivan Ištvanović. Godinu dana nakon Vinkovačkih novina, 1919. počinju izlaziti Vinkovačke novosti, prvo lokalno informativno glasilo u Vinkovcima poslije Prvoga svjetskog rata. Početak likovnog života u gradu označen je 1920. godinom kada Hrvatska čitaonica organizira prvu izložbu likovnih radova, grafika i slika Dragana Renarića. Od 1923. do 1924. godine izlazi Cibalis, prvi lokalni humoristični list. Prvi put je 1928. godine izvedena drama Inoče Joze Ivakića. Cjelokupno je razdoblje do Drugoga svjetskog rata u znaku kontinuiranoga djelovanja vinkovačkih kulturnih društava: Hrvatske čitaonice, Dobrotvornoga društva Veseli pustinjač, Hrvatska žena, HPGD Relković i dr.

Vinkovci i Županija daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Mijata Stojanovića, Josipa Kozarca, Josipa Lovretića, Ferdu Juzbašića, Mariju Tucaković-Grčić, Josipa Kosora, Jozu Ivakića, Ivana Kozarca, Slavka Jankovića, Antu Kovača, Maru Švel-Gamiršek, Martina Davorina Robotića, Vladimira Kovačića, Franju Babića Bartolova, Ivu Balentovića, Ferdu Bačića, Marka Landekića Udovina, Stjepana Jakševca.

TEKST

MIJAT STOJANOVIĆ (1818-1881), književnik, zapisivač usmenih pripovijedaka, pjesama i poslovice iz Vojne krajine (*Sbirka narodnih posloviceah, riečih i izrazah*, 1866), istaknuti hrvatski pedagog, autor knjiga za mladež, s Ivanom Filipovićem utemeljitelj Hrvatskog pedagoško-književnog zbora 1871. godine, prvi učitelj iz Vojne krajine u Hrvatskom saboru (1848). Kao pučki pjesnik većinu pjesama napisao je u desetercu bez rime s izrazito didaktičnim, domoljubnim tematskim kompleksom obilježenim epskom opširnošću što je posebno vidljivo u pjesmi *Naš jad i naša nada* (1848). Vrlo bliski pripovjedni postupci vidljivi su i u Stojanovićevoj novelistici (*Vitez Senčević*, 1852, *Ženitba Stojanova*, 1852, *Turci u Slavoniji*, 1854), a upućenost na hrvatsku književnu baštinu naznačena je u novelama nastalim kao intertekstualne referencije na Gundulićeva *Osmana* što se odmah iza njihova na-

slova i eksplicitno naglašava: *Sunčanica. Pripovjest po Gunduliću iz pjesme prenešena* (1853), *Krunoslava. Pripovijetka po epizodi iz Gundulićevog »Osmana«* (1855). Kao jedan od prvih hrvatskih etnografa Stojanović u *Slike iz domaćeg života slavonskog naroda i iz prirode s dodatkom Slavonske pučke sigre* (1858) brižljivo upisuje ne samo narodne običaje vezane uz život u Slavoniji, nago i lijepe opise ambijentalne atmosfere pojedinih godišnjih doba ili doba dana. U bilježnjima je vrlo detaljan zapažajući i najsitnije prizore, pa su ti zapisi i dobar prilog istraživanju folklorne baštine Slavonije i Srijema.

S Filipljem počima ovaj mjesec toli liep i krasan izmedju ostale svoje bratje, i u oči ovog dana pune su bivale za dobe moga djetinstva slavonske šumice i poljane mladeži. Po šumicah tražiše momci mlade granaste lipe, koje iz korenja izkopaše i po noći u oči Filiplja dockan (kasno) unosiše u selo, po poljanah braše poljsko cvietje za vience, kojim se kitiše na Filiplje momci i djevojke idući na posielo ili na ples u kolo. Licem na Filiplje vidit je u Slavoniji skoro pred svakom kućom usadjenu mladu, visoku lipu, osobito pred onimi kućami vidit je najljepše lipe, gdje su u kućah zaručene djevojke.

14. *Filiplje*, 1858.

JOSIP KOZARAC (1858-1906), Vinkovčanin, prozaist i pjesnik, književnik je čije se ime nalazi na stranicama gotovo svih povijesnih udžbenika i pregleda hrvatske književnosti. Njegov književni rad nije moguće odrediti samo jednim književnoperiodizacijskim terminom, budući da se ovaj štovatelj prirode u prvoj fazi književnoga rada (pjesma *Zmija*, 1875) usmjerio prema poetskim zapisima strukturiranima na tragu romantičarskih pjesnika, da bi uz nešto satiričnih stihova vrlo brzo svoj interes usmjerio prema pisanju proznih tekstova koji se nalaze u samome vrhu razdoblja hrvatskoga realizma, dok se u posljednjim pripovijetkama uočava težnja prema ocrtavanju psihološke dimenzije likova što mu otvara prostor i na ljestvicama modernoga proznoga zapisa. Prvu pripovijest *Priče djeda Nike* objavljuje 1877. godine u *Pučkim novinama*. Zasiurno je najtipičnija njegova pripovijetka *Slavonska šuma* (1888) koja svojim profinjenim literarnim zapisima neke kritičare podsjeća na pjesmu u prozi (B. Inhof), a sam je u *Autobiografiji* (1900) određuje crticom. Gotovo svi oni koji pišu o njoj (K. Čorkalo, M. Šicel) imenuju je *čudesnom tvorevinom* koja je na najbolji mogući način prikazala protkanost Kozarčeve poetike slavonskim pejzažem kao i utkanost prirodnoga ozračja u strukturu njegove estetike. *Slavonska šuma* personificirana je ustrajnost, postojanost i mirnoća slavonskoga čovjeka i prostora koji svim vremenima usprkos ima dovoljno snage i energije duha inicirati novi početak, ukazujući na taj način na vlastito neuništivo postojanje. Do detalja usitnjen mozaik flore i faune signalizira autorovu potrebu da i on (pejzaž) postane trajno vlasništvo svih onih koji ga vide ili pročitaju. Obnoviteljsku, cikličnu snagu prirode može imati samo onaj koji živi uz nju, lik Šokca to arhetipski osjeća, dok čitatelj to uvjerljivošću teksta prima.

Zato, kad god prodem tom drevnom hrastovom šumom, svaki put mi oživi tisuć čuvstava i misli, što li se je svašta dogodilo u njoj za tih dvjesto godina!... U njenoj sjeni očekivao dragi svoju dragu, u njenu sutonu vrebao ubojica svoju žrtvu, u njenu šikarju vodili se tajni dogovori, u njenu duplju skrivala se ubojita puška i kradeno blago... Nema stabla, koje ne bi znalo jednu tajnu na vidjelo iznijeti; nema ljudske strasti, koja se u tom sumračju nije iskali-la... Kad god prodem tom šumom, i na moju dušu pada onaj čarobni i tajni mir, koji ipak govori u sto jezika, i priča mi tisuć strahota i ljepota, da srce prestaje u mene kucati, a u duši osjećam, da sam korak bliži onomu velikom biću, komu uzalud ljudski duh čezne u trag ući...

Slavonska šuma, 1888.

Pripovijetkom *Tena* (1894) preko ženskoga naslovnoga lika i opet piše o Slavoniji, simbolično ističući prirodnu, odnosno žensku ljepotu koja ljudskom glupošću biva uništena i izložena patnjama da bi ubrzo ostvarila mirnoću

Bio je tipičan pučki pisac koji se ogledao u gotovo svim književnim vrstama, a ponajviše u poeziji, pripovijetci i noveli. (...) Domoljublje, didaktičnost i epska opširnost glavne su značajke njegova poetskog opusa. (O. Žigić, 1994)

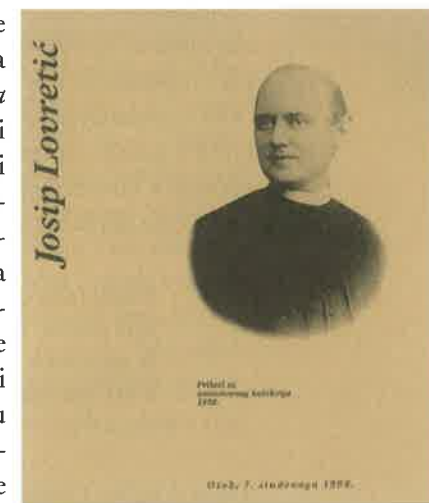
Srnješteni u zajednički prostor i vrijeme, Kozarčevi likovi dišu vlastitim dahom, tjerani na akcije imperativima svojih ambicija koji su uvijek socijalno-psihološki motivirani. (I. Bogner, 1990)

kao rezultat unutarnjega ispunjenja i duhovne energije. Vrlo pažljivo vodena fabula ocrtava moralnu paradigmu lika, ljudi, slavonskoga prostora koji uspijevaju prikupiti snagu, i rehabilitirati se nakon gotovo potpunoga potonuća. Tim se postupkom Kozarac prikazuje kao autor koji preko uključivanja Tene u normalni život vezan uz slavonsko tlo nastoji još jednom ukazati da je humanost moguća jedino ukoliko lijepo i ružno, radost i tuga, čovjek i priroda budu Jedno. Socijalna tematika iskazana je preko susreta domicilnoga stanovništva i došljaka, a čita se i u romanima *Mrtvi kapitali* (1890) i *Među svjetlom i tminom* (1891). Romani predstavljaju sintezu Kozarčevih »naprednih gledišta i hrvatske realnosti u Slavoniji krajem prošloga stoljeća, svijet doživljen u sebi i iz sebe te predstavljen književno i znanstveno« (K. Čorkalo). Treća faza stvaranja Josipa Kozarca uvođi u modernizam (M. Šicel, K. Čorkalo, J. Matanović) pa je na tome tragu i napisao novele *Donna Ines* (1890), *Mira Kodolićeva* (1895), *Oprava* (1899) kao i mladenačke uspomene naslovljene *Tri ljubavi* (1894). Vezna nit među njima je autorovo nastojanje za psihološkim modeliranjem li-

kova čiji postupci upravo tim unutarnjim htijenjima imaju biti određeni, a ukoliko je riječ o ženskim likovima (što je u većini novela slučaj), one su prikazane kao jake osobnosti (primarno duhovne) s izraženom potrebom za iskazivanjem i ostvarivanjem svoje individualnosti. Također na razini kompozicije uočava se strateška usmjerenost prema upotrebi epistolarnoga diskursa kojemu je svrha upisivanje intimnijega, emotivnijega tona u tekst novele. Razlozi upravo takve geste jesu prije svega poetički (naglašavanje individualnosti u pismu), a potom i tvorbeni, budući da se likovi (ili sam autor) kod čitatelja imaju pretvoriti u objekt žudnje, a svaki čitatelj mora čeznuti za poznavanjem intimnosti lika, njegovih raspoloženja ili pak njegovih sumnji. U *Donni Ines* narativni se tijekom usmjerava sagledavanju posljedica strasti ljubomore, a Mira će Kodolićeva kao i žena kotarskoga suca Vučetića, ljubav spoznati, a u skladu s činjenicom da Kozarac ne voli slabe žene, i realizirati u izvanbračnim vezama. Tematiziranje ljubavi kao najiskrenijega osjećaja Kozarac razlaže i u svojim sjećanjima, upotpunjujući ih dubokim odnosom prema prirodi, a tek prožimanjem ljubavi i prirode moguće je uspostaviti

punu harmoniju života. Josip Kozarac svojim je pjesmama, pripovijetkama i romanima nastojao razviti osnovne teze koje se ogledaju u njegovu htijenju za identificiranjem čovjeka i prostora, bilo preko romantičnih, idiličnih opisa pejzaža i ljudi u njemu ili usmjeravanjem pozornosti na socijalni prostor kojim Slavonac živi ili pak ogoljivanjem likova do najtanjih psiholoških dimenzija kako bi preko njih ukazao da je jedini pravovaljani način opstanaka i egzistencije onaj motiviran prirodnim procesima. Želio je on čitatelju prenijeti, poučiti ga, utisnuti mu u strukturu mišljenja upravo takav trag slavonskoga cikličnog, poviješću uvjetovanog protoegzistencijalizma.

JOSIP LOVRETIĆ (1865-1948), Otočanin, svećenik, zapisivač tradicionalnoga slavonskoga života, pjesnik, pripovjedač čija je životna misao: »Sve što je u narodu, iz naroda je. Smije se pobilježiti i ostaviti narodu na spomenu.« Te su dvije rečenice paradigma cjelokupnog njegovog rada. Konstanta je njegovih životnih interesa briga za očuvanjem osobnosti slavonskoga seljaka, koja se ostvaruje zapisivanjem svega onoga što se prenosi s koljeno na koljeno, da bi potom isto koristilo i kao inicijalna jezgra fikcijskih pripovijedaka i crtica iz života. Poznatiji i cjenjeniji kao bilježnik narodne baštine, svoje je djelovanje usmjerio prema samo jednome cilju a on se temelji na izvještavanju o životu na selu u okvirima *pučke idealizacije seoskoga života* kako bi se čitateljima pružilo poučno štivo namijenjeno širenju i učvršćenju vjere i morala (D. Zečević). Lovretić je napisao četrdesetak crtica i pripovijesti iz slavonskoga života (*Na Antunovo*, 1886, *Dvie jetrve*, 1889, *Šarena jabuka*, 1924). U izgradnji priča nastojao je slijediti klišeizirana mjesta narodnih pripovijedaka ili bajki dobivajući na taj način štivo prepoznatljivo recipijentima na selu. Nizanjem pripovjednih funkcija potrebnih za priču, Lovretić stvara vlastito viđenje događaja koje upleteno u fabularni tijek slijedi autorovu nakanu da kronotopski prikaže slavonsko selo od sredine XIX. pa do početka XX. stoljeća. Tematski su okviri oko kojih plete priču, a koji samim time postaju oznakom Lovretićeve književne poetike sljedeći: *ljubavna tematika*, *tematika iz obiteljskoga života* (teme koje obrađuju vrijeme uoči vjenčanja, odnosno posljedice nakon svadbenoga veselja ako jedan od roditelja nije zadovoljan izborom, odnosi sa svekrvama, o mladoj snaši u novoj obiteljskoj zadruzi), *socijalna tematika* (početak raslojavanja među seljacima) i *folkloristička tematika* (darivanje mlade, opisi narodnoga

Konstanta njegovih životnih interesa briga je za očuvanjem osobnosti slavonskoga seljaka, koja se ostvaruje zapisivanjem svega onoga što se prenosi s koljena na koljeno, da bi isto potom koristilo i kao inicijalna jezgra fikcijskih pripovijedaka i crtica iz slavonskog života. (H. Sablić-Tomić, 1998)

odijela, uloga narodne pjesme). Preko tih interesa Lovretićev folkloristički i književni rad postaju nedjeljiva cjelina. U njegovoj se prozi naslućuje poetski refleksi realizma. Strukturiranje priče po realističkim principima, kao i realističku težnju za ostvarenjem društveno-analitičke funkcije književnosti, Lovretić ne ostvaruje do kraja budući da se još uvijek u njegovim književnim djelima pronalaze tendenciozno-prosvjetiteljski sadržaji, pseudonaturalistički odnosno nacionalno-prosvjetiteljski. Tomu u prilog posebno govori pripovijetka *Marica* objavljena u *Viencu* br. 19. iz 1887. godine. *Marica* funkcionira kroz dva paralelna narativna tijeka koji se umeću jedan u drugi, a na taj način i izvrću intenciju glavne radnje stvarajući u konačnici uokviru cjelinu. Metonimijski diskurs prati svakodnevicu što zadržava čitateljevu recepciju u stalnoj napetosti. Interesantno je istaknuti činjenicu da Lovretić likove imenuje *mitopoetskim postupkom* što znači da čitatelji osobu pod imenom navedenim u priči mogu pronaći u slavonskim mjestima (Privlaci, Otoku, Komletincima). Drugu skupinu njegovih tekstova predstavljaju prigodnice koje opjevavaju neku aktualnu seosku temu, neki manje važan događaj za užu zajednicu ili se obraćaju nekom konkretnom žitelju sela. Lovretić je navodno znao gotovo 14000 stihova napamet. Spjevao je i tiskao u Đakovu 1896. godine zbirku *Pjesmice za igru u kolu* s jednim ciljem: zaštititi autorstvo, jer, kako sam navodi u predgovoru: »ne mogu dopustiti da se moje pjesme štampaju kao narodne stoga ih za vremena izdajem«. Zbirku tiska samo u 50 primjeraka namijenjenih darivanju *ne* baš dobrim prijateljima. Lovretićeva zbirka *pismica* sastoji se od deseteraca sa samo dva stiha (4859), deseteraca sa tri i više stihova (1095) i stihova kraćih od deseteraca (1000). Dakle, ukupno 6954 stihova. Pravopis pjesama je nedosljedan. Prevođenje s korijenskoga na fonetsko pisanje Lovretić ne provodi dosljedno. Često piše ikavštinom. Svaka *pismica* posebna je ideja:

*Svaka cura svoju diku čuva,
koja znade, da se dika krade.
Ja mog neću, moj se i sam skriva
A što radi sve meni kaziva.*

Pjesmice za igru u kolu, 1896.

Treću skupinu Lovretićevih tekstova čini zapisivački rad na terenu, odnosno njegova monografija *Otok* (1902) koja je i monografski abecedarij života, rada i običaja u selu Otoku i njegovoj okolini krajem XIX. stoljeća (M. Grurovac). Osim podataka vezanih za Otok, Lovretić donosi podatke iz pravoga, društveno-političkoga i folklornoga života u selima kao što su Privlaka, Komletinci, te selima vinkovačkoga, županjskoga i vukovarskoga kraja. Lovretić ne ulazi dublje u život naroda i socijalne probleme sela već je samo

bilježnik onoga što se događa u narodu (radanja, smrti, ženidbe, kuhanja, recepti, ljubavne zgođe, narodno rukotvorstvo, narodno odijelo, narodne pjesme). Sama koncepcija monografije *Otok* kao i njezino književno tkivo tako postaje ono polazišno mjesto s kojega se kreće prilikom pripovijedanja fikcijskih priča iz slavonskog sela.

Sljedbenik napitničkog ciklusa *Pijanke* Josipa Kozarca, pjesnik i pripovjedač FERDO JUZBAŠIĆ (1866-1905) rođen je u Županji. Pravo će završiti u Zagrebu, i, ako se zabilježi obvezna djetinjstvena *pisnička* škola svakoga krajiško-graničarskoga djeteta — ona pohađana uz usmena predvečernja kazivanja priča prožetih *tajinstvom i avetima* — na tom mjestu izravno započinje pjesnička sudbina Juzbašićeva. Naime, Juzbašić je za studiranja jedan od pokretača književno-zabavnog društva *Zastava*, i to nedvojbeno pokazuje rane i osviještene Juzbašićeve književne sklonost. Govorio je i čitao na čak pet stranih jezika: njemački, francuski, talijanski, poljski i ruski, i to je još jedan podatak o obrazovanju koje je zacijelo ojačavalo ukupnu pismenost prostora u kojima je djelovao. Kao i u slučaju njegova nešto starijeg suvremenika Huga Badalića, ne treba ni sada pretjerivati pa tvrditi kako ga je obrazovanje učinilo pjesnikom. Objavit će Juzbašić za života osamdesetak pjesama, sasvim će pristojno mjesto zauzimati njegova poezija u desetak književnih i neknjiževnih listova i časopisa i književnih podlistaka potkraj XIX. stoljeća: *Hrvatskoj vili*, *Balkanu*, *Lovoru*, *Viencu*, *Hrvatskoj*, *Zvonimiru*, *Prosvjeti*, *Narodnim novinama*, *Smotri*. Premda popularan i nazočan u brojnoj periodici svojega vremena, i premda članom Društva hrvatskih književnika od samih početaka (1900), nije od kritike dočekao pozitivnoga suda (K. Čorkalo). Juzbašić je, naime, uz zbirku autorski pripremljenih izabranih pjesama pod naslovom *Spomenci* (1898) objavio i desetak pjesama stiliziranoga rodoljubnoga naboja. U onom što će ostati izvan književnih čitanja valja razaznati kako je on jedan vrlo suzdržani pravaš, i tako se tim dijelom Juzbašićeva pjesničkoga opusa može samo nešto temeljitije vratiti podacima o *etosu*, o svjetonazoru autora. Malo će te pjesme reći o pjesničkome umijeću. Tek, solidno će i *lako* Juzbašić rimovati, solidno će održavati ponešto neozbiljni ritam. Osim tih rodoljubnih pjesama, Juzbašić je napisao i devetnaest pjesama pod nazivom *Razbibrige*, i ostavio ih neobjavljenima.

*Amo gazda žurno drugu!
Nemam ništa već na dugu —
Ispisana doli vrata...
Amo čašu do mog zlata!
Kano bokal vinca pusta
Ispit ću joj medna usta...*

Razbibrige, 1896/1994.

FERDO JUZBAŠIĆ

SPOMENCI

PJESME

ZAGREB

TISAK ANTUNA SUHOLZA
1898

Pišući *Spomenke* Ferdi Juzbašiću svakako nije bilo namjerom njima dati uspomenu na književni jezik svojega doba, ali... *Spomenici* su upravo trajni i čvrsti spomen književnomu jeziku Juzbašićeva doba. (S. Ham, 1994)

bašićeva već u *Spomencima* nagovješćuje ono što će se nešto pozornije čitati kod Josipa Kozarca, u njegovim pjesmama naslovljenima *Pijanke*, i što će se tada imenovati sljedovanjem pomodnoga pisanja *malogradske napitnice*.

Juzbašić se s jedne strane smješta uz pismo vinske kulture i anakreontike, a s druge strane dosjetljivim metričkim rješenjima pokriva moderan osjećaj za jezik (S. Ham), bližeći se poetici secesije, a proznim tekstovima nagovješćujući lik Đuke Begovića.

MARIJA TUCAKOVIĆ-GRGIĆ (1878-1967) književnica, koja je usmjerila svoju spisateljsku osobnost prema tematiziranju suodnosa čovjeka i prostora. Možemo je uvesti ili uvrstiti u kontekst *slavonskoga ženskoga pisma*. Intimni zapisi same autorice posebno dolaze do izražaja i u epistolarnoj priči *Neposlato pismo* (1931) u kojoj iskreno, bez zadržke, opisuje život žene koja se po volji roditelja udaje za nemoćna starca, dok je ženu u njoj oživio onaj nedostupni kojemu je pismo i namijenjeno. Tipičan ispovjedni ton, opis ženske sudbine tema je toga epistolarnoga zapisa. Autentični požar strasti Marije

Tucaković-Grgić prijeći će u metaforu djelom Josipa Kosora. JOSIP KOSOR (1879-1961) pjesnik, prozaik, putopisac i dramski pisac, s četiri godine doseljava iz Trbounja kraj Drniša u Otok, mjesto u blizini Vinkovaca u kojemu se školuje. Iz njega spoznaje Slavoniju koja potom postaje tematsko mjesto njegova književnoga rada. Iz Otoka odlazi zbog posla u Privlaku, pa u Vinkovce i Donju Tuzlu, da bi u *Kratkoj autobiografiji* (1954) zapisao: »U 23. godini napustih Donju Tuzlu i odoh u Zagreb, grad moje davne čežnje, gdje sam slutio da će se ostvariti moji literarni ideali.« Iz Zagreba dosta putuje prema Beču, Münchenu, Parizu, Londonu, Moskvi i Beogradu, a nakon nekoga vremena trajno se nastanjuje u Dubrovniku. Usprkos činjenici da nije dugo živio u Slavoniji, dani odrastanja u njoj ostavili su snažan trag u njegovim djelima. Već prvom knjigu pripovijedaka *Opužba* (1905) ocrta prostora unutar kojih će izgrađivati poetičku matricu usmjerenu autematiziranju, dakle utiskivanju osobnih iskustava i mišljenja u tekst. Budući da se u njoj nalazi *moto* iz drame *Na dnu* Maksima Gorkog: »Sve je u čovjeku — sve za čovjeka«, kojim otpočinje čitanje pripovijesti, često su ga nazivali hrvatskim Gorkim što je usmjeravalo čitatelja i recepciju u samo jednom smjeru promišljanja o Kosorovoj književnoj djelatnosti. Ipak se utjecaj Gorkoga uočava u upotrebi realističkih i naturalističkih narativnih postupaka kojima prikazuje likove siromašnih seljaka, lugara, šumara u teškim socijalnim prilikama. Kosor često tematizira ambijent slavonskoga sela, a uspio je i fino stilizirati lik slavonskoga čovjeka naglašavajući njegov ustrajan odnos prema društvenim i prirodnim neprilikama što se na nekim mjestima pretvara u veličanje kulta duhovne energije. Autobiografskim se mogu odrediti pripovijesti *Kako narod propada* u kojoj i opisuje svoje putovanje i dolazak s roditeljima u Slavoniju, *Općinski ovrhovoditelj* koja je slika iz njegova službovanja u Privlaci te *Iščupana biljka*, zapis o posjetu rodnome kraju. Umjesto već uobičajenoga problematiziranja psihološkoga i moralnoga lika Šokice, Kosor u svojim pripovijetkama prikazuje Ciganku (*Cigani, Život u ravnici*) kojom simbolizira ideal slobodne ljubavi, kao i lik žene Zore, egzistencijalno upućene prostituciji (*Zora*), postavljajući ih u suodnos spram lažnoga morala građanskih žena (D. Jelčić). Vrlo se često u pripovijetkama uočava autorova usmjerenost stupnjevanju odnosa između likova, kao i gradacijskom upisivanju moralnih stavova u tekst koji se ogledaju u iskazivanju iskrenih osjećaja za tuđe patnje i društvenu nepravdu, izražavanju socijalnog revolta i oblikovanju utopijskoga sna o Pravdi. Pripovijesti ne završavaju potentom, jer se Kosor nastoji distancirati od prosudbi ostavljajući čitateljima prostor za donošenje osobnoga stava. Tomu u prilog posebno treba upozoriti na pripovijest *Zločin* zaokupljenu likom udovice Ajkune Smailović koja

ubija svoje osmogodišnje dijete. Premda je riječ o zaista teškome grijehu, Kosor hladno i racionalno pristupa oslikavanju psihološke dimenzije lika koji je grijeh počinio, ne donosi osobnoga komentara niti pokušava na čitatelje djelovati u didaktičnome smjeru. Još je jedna pripovijest (*Kobni slučaj*) izvrsno pristupila psihološkom dimenzioniranju likova, što protvrđuje i činjenica da je uvrštena u antologiju Milana Begovića *Hrvatska proza XX. stoljeća* (1942). U *Kobnom slučaju* Kosor uspijeva uspostaviti pravu mjeru između dinamike zbivanja iskazanih radnjom, svježine ugodaja u kojemu se odvija zbivanje te oslikati tegobu života i ljudsku patnju koja se uslijed kobnoga slučaja dogodila. Njegove proze pripadaju poetici hrvatske moderne, dok je poezija obilježena heterogenim ekspresionističkim stilom i pomalo nejasnim idejnim angažmanom, erotskim kompleksom i ekstatičnim lirskim subjektom (C. Milanja). Najpoznatiju dramu *Požar strasti* piše u Beču 1910. godine, na njemačkome je jeziku objavljuje 1911, a na hrvatskome 1912. godine. *Požar strasti* napisan je pod utjecajem ekspresionističkih strujanja, premda se u njemu isprepleću tri stilska izražajna sloja: simbolistički, naturalistički i ekspresionistički. Kosor je dramom želio još jednom progovoriti o odnosu Dobra i Zla preko sukoba likova Šalića i Rigalina koji su motivirani i vanjskim požarima (vatra u štaglju) i unutarnjim strastima likova. *Požar strasti* nedvojbeno je jedna od najboljih drama hrvatske moderne (A. Lederer). Ona usprkos svojoj stilskoj nedotjeranosti, a zahvaljujući uvjerljivosti iskonske snage i golih emocija glavnih likova ostvaruje uvjerljivo koherentan dramski tekst.

Uz Kosora i Joza Ivakić književnoj povijesti ostavlja zapažen opus dramskih tekstova. JOZA IVAKIĆ (1879-1932), Vinkovčanin, prozaist, dramatičar, glumac i redatelj, urednik časopisa *Omladina*, *Savremenik*, *Svjetlost*, esejist, pozorni je snimatelj slavonskoga sela, slavonskih žena i slavonskoga jezika. Njegova proza prepuna je sentimentalnosti koja u sebi ne sadrži samo tugaljivost nego prati realističan i analitičan pogled prema *ljudskim sudbinama* (J. Benešić). Uz Kozarce, Ivakić čini *krnjaški šokački trokut* (dio Vinkovaca uz Bosut u kojemu su sva trojica živjela) koji je tematizirao i usustavio *šokačku problematiku* u hrvatskoj književnosti (V. Rem). Vrlo racionalno pristupajući svakodnevnome životu u selu, Ivakić je ipak utisnuo određenu količinu emocija u tekst opisujući selo u svim egzistencijalnim dimenzijama (godišnja doba, doba dana; preko galerije likova iz različitih socijalnih kategorija). Može se ustvrditi kako je Ivakić naturalistični analitik što posebno dolazi do izražaja u eseju *Selo u hrvatskoj književnosti* (1914) u kojemu iznosi niz socijalnih problema jasno naglašavajući *da smo mi svi preobučeni seljaci*.

Kome nije otac bio seljak, sigurno mu je bio djed ili pradjed. Ta cijela je Hrvatska jedno selo! Jer selo je znak zdravlja i snage. Seljak danas na svojim leđima drži breme europskog rata i krvlju svojom kuasi bojne poljane, a trgovac, dakle građanin, jest voljni dobavljač. Seljak je korijen i snaga svake države i svake zemlje.

Selo u hrvatskoj književnosti, 1914.

Knjigom pripovijedaka *Iz našeg sokaka* (1905) kao i pripovijetkama iz zbirke *Selo i varoš* (1912) donosi slike šokačkoga zavičaja. Tematsko-stilski kompleks usmjerava se prema opisu narodnih običaja, vjerovanja, življenja u seoskim sredinama, likovi su vrlo često odjeveni u narodne nošnje, komuniciraju ikavskim (šokačkim) govorom vrlo jednostavna izraza.

Bože, ko da sad gledam moga Šimu kad je bio momak, 'nako još sasvim mlad, bez brkova! Potprego gaće vezene, a ispod njih vire šareni obojci i komad rutave noge. Plavi kamziol raskopčo, a kapu kicoški najerio i zakitio se cvijećem. I još nije ni pravo zašlo sunce, još se pravo nije mrak uhvatio, još na sokaku sjede stari ljudi u šamcu i divane u svu šir al evo već njega gdje se mota oko kojih pendžera. Ko bajage poso ga onuda vodi!

Didak i baka, 1907.

Prostornost je onaj podtekst iz kojega Ivakić plete priču i oko ženskih likova. Oblikujući (psihološki) ženske likove, pokušao je učiniti korak naprijed u odnosu na već poznate likove Tene ili Terze. Njegovi ženski likovi imaju izraženu moralnu crtu jake volje, neposrtanja pred nagonima. Putenost, strast i instinkt, nakon određenoga vremena uzrokuju emotivnu patnju jer zajednica osuđuje i moralno izopćuje takve pojedince. Ivakićev najpoznatiji dramski tekst *Inoče* (1919) događa se u vinkovačkoj okolici i može se odrediti pučkom dramom s pjevanjem koja je prepuna folklornih elementa. Likovi su psihološki strukturirani, njihovi postupci su gotovo uvijek motivirani nekim izvanjskim događajima budući da je autoru cilj što realnije i plastičnije prikazati izvornost i naturalizam seljačkoga života (M. Ogrizović). Ivakić u drami slijedi svoje religiozno-kršćanske stavove vezane uz život, tradiciju i moral življenja. Ukoliko se gradacija njegovih stavova (A. Bogner Šaban) promatra unutar korpusa slavonske književnosti, od prosvjetiteljskoga Relkovića preko Kozarčeve *Tene* stiže se do didaktizma Tezinih riječi u *Inočama*: »I znajte, da ništa ni bolje, ni lipše nema nego kad u kući žive muž i žena u slozi dušmanima na tugu, a prijateljima na radost.« Slično se vidi i u riječima Ljubine majke koja kori i u istome trenutku poučava kćer: »Kud bi mi došli kad bi pustili sve srcu na volju!«. Svojim dramskim tekstovima Ivakić je vrlo blizak senzibilitetu i suvremenoga gledatelja, pa se njegove drame postavljaju na scenu i krajem dvadesetoga stoljeća, a značaj njegova književ-

noga rada i dramskoga djelovanje ogleda se i u simboličnoj činjenici da vin-kovačko kazalište nosi njegovo ime. Joza Ivakić, najvinkovačkiji pisac (V. Rem) urednik je i prvih dviju knjiga (*Izabrane pripovijesti*, 1911. i *Pjesme*, 1911) Ivana Kozarca. IVAN KOZARAC (1885-1910) autor je pjesama, proza i dramskih fragmenata modernističkog individualiteta, snažnih čuvstava i profinjjenih osjeta. Tijekom kratkoga života objavljivao je pjesme i pripovijetke u časopisima i novinama kao što su *Zvono*, *Svjetlost*, *Suvremenik*, *Vijenac*, *Hrvatsko kolo* pod pseudonimima *Ivan K. Kerepov*, *Vanja Kosan*, *I. K. Olgin*. Od recentne kritike njegova je poezija (napisao je 28 pjesama najčešće u epskom desetercu) ocijenjena slabom, međutim promatrana u kontekstu cjelokupnoga njegova književnoga djela ukazuje se kao meko tkanje naturalističkih (*Iz selske jeseni*) stanja strasti. Ona su utkana u opise izvanjske atmosfere (npr. pjesma *Sagara dan*) odnosno u ispitivanje sugestivnih, snažnih i prigušenih zvukova u čovjeku, izvan i oko njega (pjesma u prozi *Iz sumračja*). Tekst stihova (uz spomenute valja upozoriti i na one već antologijske pjesme kao što su *Da se povezemo...*, *Dodi draga...*, *Milovo sam*, *Ciganinu*) istkan od arhetipskih slika iz slavonskog života, ispisuje punoću hedonističke naslade koja nema alternative, ni supstitucije ni temporalne ograde:

Čak i danas ja ti drščem, čeznem
Vazda željan zagrljaja tvoga.
Pregorjet te ne znam i ne mogu,
Curo draga iz sokaka moga.

Milovo sam..., Zagreb, 4. 2. 1910.

Pripovijetke objavljene u zbirci *Slavonska krv* (1906) sličice su iz života na selu temeljno usmjeravanog nagonima i trenutkom zanosa što je suprotno konvenciji kolektiva. Naglašavaju sklonost instinktivnom, burnom životu u kojemu se osjećaj za stvarnost iskazuje subjektivizacijom zbiljskoga svijeta (K. Čorkalo). Pripovijetke stoga funkcioniraju u književnome opusu Ivana Kozarca kao tematski zameci poslije razvijeni u romanu *Đuka Begović*. *Đuka Begović*, strukturiran unutar 16 poglavlja, prvo je izlazio u nastavcima na stranicama časopisa *Ilustrovani obzor* (1909), a potom se posthumno 1911. godine objavljuje kao knjiga. Identitetna gramatika zbilje i način egzistiranja pojedinca u njoj upisana je u lik Đuke Begovića. Preko njega se zrcali i Kozarčeva osjetljivost

spram izvanjske, moralne, socijalne i emotivne devalvacije. Roman započinje *in medias res*, trenutkom Đukina izlaska iz zatvora, da bi se potom analeptičnim pripovijedanjem prikazalo njegovo odrastanje i življenje. Do kulminacije se stiglo gradiranjem Đukina temperamenta i tragizma fokusiranoga oko motiva ocoubojstva. Đuka Begović nije lik kojim je obilježena svakodnevnica života na slavonskom selu. On je lik koji upravo ne želi biti poput ostalih, on ne želi živjeti unutar propisanih društvenih i moralnih konvencija, on ne želi postupke usmjeravati prema društvenim pravilima. Đuka Begović želi biti subjekt vlastitoga života, želi živjeti punim životom po vlastitim mjerilima, želi strast svoju zadovoljiti odmah, želi održati ispunjenim prostor vlastite egzistencijalne intime. Želi udovoljiti svim svojim žudnjama (za pićem, jelom, brzom vožnjom, zemljom, ženom), želi život živjeti intenzivno.

Bečarac je...

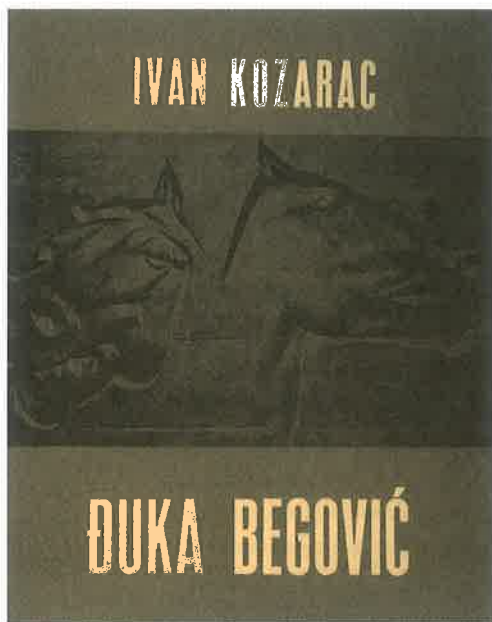
U Đuku hitro silazi nešto sa tom glazbom, ide mu žilama, drma mu tijelom, u poklicima prodire na usta. I omamljuje, pali njega. Čuti: glazba egeda obrgljava i stišće kao jedra ruka raspaljene cure, poji i opaja, kao poljubljuj njen u vatri požude. Usta mu se suše; žeda... Pije zato... pije čašu za čašom, a onda podnimlje i bulji u cigane, u gudala, u hitre im prste na strunama. I sluša on. Cige i pjevaju...

Isla cura pa išla,
Na Bačvana naišla,
U Bačvana kožuh bački,
»Mider« devojački...

I slave. Đuku, podražuju... Radi toga su izazvali u njemu raspojasanu rasipnost, stanje u kojem će čovjek egedu i košulju dati svoju.

Đuka Begović, 1911.

I upravo preko tih psiholoških i intimnih kategorija on ostvaruje svoje *pravo na razliku* u odnosu na životnu jednoličnost i uljuljanost slavonskoga sela i njegovih stanovnika. Njegovi postupci koji izražavaju individualan stav prema izvanjskome i upravo preemotivan i osjećajno snažan pristup životu maska su iza koje se krije tragizam pojedinca izrazito osjetljivoga na moralnu, duhovnu i društvenu prazninu, tragizam iz nužde, iz srca (J. Matanović). Kozarac roman nije strukturirao linearno, nego je naracija razbijena događajima iz prošlosti i sadašnjosti, slike u romanu vrlo su tanko povezane glavnim likom (K. Nemeč) što govori u prilog pripadnosti tijeku hrvatskoga modernizma. Đuka je u vezi s prirodom (šumom, konjima) sretan, ostvaren i sam. U tom se odnosu razvija i njegov puni osjećaj slobode i užitka kojemu se prepušta do krajnjih granica tjelesnoga i duhovnog opstojanja. Sto-

Biografi svjedoče da je Ivan Kozarac nosio bilježnicu u koju je zapisivao riječi i fraze iz narodnog govora. Potvrđuju to Đukine priče i pripovijesti seljaka na divanima. (J. Matanović, 1997)

ga je vožnja konjskom zapregom paradigmatički prizor Begovićeve *ontema*. Ponajbolji roman hrvatske moderne oko glavnog lika zgušnjava sveukupnu zalihu ontologijskoga niza posve diskreditirajući mogućnost prebivanja smisla u socijalnom nizu.

SLAVKO JANKOVIĆ (1897-1971) je rođen u Novim Mikanovcima, zabilježen u knjigu rođenih sljedeće godine i u drugome selu, Gundincima. Značajan je vinkovački kulturni djelatnik, etnomuzikolog, književnik, glumac, dirigent, prikupljač narodnoga književnog stvaralaštva (V. Markasović), koji je 6145 stihovanih tekstova objavio u tri sveska *Šokačkih pismica* (1967, 1970, 1974). Kao sakupljač *pismica* nastavljač je posla koji su započeli Mato Topalović, Luka Ilić Oriovčanin, Mijat Stojanović, Josip Lovrenčić, a sviješću su o značaju toga korpusa signalizirali Matija Antun Relković i Matija Petar Katančić. Svesci *Šokačkih pismica* pokazuju koliko je pribra-noga posla uloženo u raspoznavanje žanrovskoga i vrsnog sustava usmenog stvaralaštva na tlu Slavonije, pa je začuđujuće pratiti i ostale dijelove Jankovićeve angažmana, jer se već raščlambena usredotočenost na vrste slavonskoga usmenog pjesništva čini svojevrsnim životnim i to vrlo opsežnim djelom. A Slavko je Janković suosnivač vinkovačkoga Diletantskog kazališta 1917, skoro sam je pisac dvadeset i četiri sveska kulturno-društvenog lista *Cibalis* (1923-24), a osobito je djelatnik u Hrvatskom pjevačkome i glazbenom društvu *Relković*.

Vinkovci s početka dvadesetoga stoljeća u djelovanju Slavka Jankovića imaju neusporedivoga autora teksta svoje tek učvršćivane urbane kulture. Jankovićeve autorske pjesme oslonjene su o materijal koji je istraživački i sustavno iščitavao, pa je u njima indikacijski nazočna upravo spomenuta mlada gradska kultura, sva ozračena osobitom sentencioznošću usmenoga stvaralaštva (V. Markasović). Janković piše u ritmu i postavu distiha, a to je upravo ono što je preuzeo iz *pismica*, s tim što nastoji zadržati i punu humorističnu atmosferu. Humor ispisan u pjesmama pribjegava satiričnoj *oštrici* usmjerenoj društvenoj aktualnoj zbilji. Oslonac te *oštrice* je u univerzalnim moralnim postavama, a ludizam je dosjetkaški posrednik, smješten u ritam preciznoga metričkoga izmjenjivanja osmeraca i šesteraca.

Najzabavniji su dio njegove neobjavljene ostavštine *Vinkovački kupleti*. Oni su dijelom rukopisne zbirke *Zujerinjak* (1943), posve uronjene u gradsku svakodnevicu. Kritika su i humor u suradnji usmjereni na razotkrivanje besmislica u funkcioniranju gradskoga društvenog i administrativnog života, a daju *Kupletima* publicistički ton. Uglavnom je Janković u tome humorizmu barem naoko *bezazleno* postavljen i bez političkoga oštrog stava, ali je njego-

va pozicija mislitelja grada, osvjetljitelja *slabijih* i *jačih* gradskih točaka, pozicija *jakoga* gradskog intelektualca.

*Grad smo sada, grb nam treba,
al' to neke vrijeme...
Što će grb nam: od poreza
grbava nam leđa.*

Zujerinjak, 1943.

Zanimljiva je i Jankovićeve pjesma *Svinja* (1943), satirična i alegorična u nekim svojim dijelovima. Također je dijelom ludistične autorske svijesti o osnovnoj i običajnoj kulturi prostora u kojemu se nalazi. U bitnome sloju ona je i antropološka, zabavlja se likom koji je presudnim *egzistencijalnim idealom* i osloncem obiteljske ekonomije slavonskoga prostora:

*...Kakvi vući, lavovi il' ptice,
majmun, slavuj, slon... To sve su trice —
Glupa već je egzotika sama,
rariteta tih je dosta nama...
Naslovi ti pripadaju vama,
tu dandanas vi ste prva dama!!!
...Poviješću je dokazano davno:
Kadgod dodje ratno vrijeme slavno,
dostojanstvo ljudsko kad već blijedi,
i što više ljudska krv se cijedi,
vaša tečna mast sve više vrijedi!...*

Zujerinjak, 1943.

Posve svjestan svoje aktivistične pozicije unutar gradskoga prostora, Janković neće niti očekivati dijaloga. Nije slučajno njegovo rasipanje na više umjetničkih i kulturnih polja, jer mali izbor sugovornika ima za alternativu postavljanje vlastitih autorskih, ali drugomedijskih glasova unutar istoga kulturnog prostora. Jankovićev dobar sluh za različite umjetničke jezike ne vidi se samo iz takvoga njegova rasutoga angažmana u različitim kulturnim poljima (kazalište, književnost, publicizam, glazba...), nego i unutar same književne djelatnosti. Naime, publicistički stil smještanja tematskoga dijela pjesničkoga teksta u izvantekstualnu zbilju već je jak signal avangardne osjetljivosti, a Jankovićev osviješteni montažni postupak u reciklažnoj pjesmi sklopljenoj od posve citatnog materijala, praćen napomenom o glazbenoj ideji rasporeda različitih metričkih obrazaca, upućuje na autora vrlo bliskoga pragmatičnom konstruktivizmu. S druge strane, činjenica da je priredio ali nikada nije otisnuo svoje pjesme u zasebnoj zbirci, upućuje i na svojevrsan manjak uže književne ambicije. Međutim, Janković je ukupnim ra-

dom pisao samo tkivo kulture grada, i bio je posve svjestan toga projekta, kao i njegove nužne melankolije.

Pjesnik, novelist, publicist ANTE KOVAČ (1897-1974) je rođen u Vrbanji, a umro u Beogradu, i ta bi kratka činjenična slika ponudila i dosjetku da »Šokci u Beogradu i mogu samo umirati« (A. G. Matoš). Jugoslavenstvu XX. stoljeća svoj su zalag dopisivali Tin Ujević, Antun Branko Šimić i Miroslav Krleža. Međutim, kada je to njima postajalo jasno, a u njihovim tekstovima i opširno bilo promišljano i dokazivano, tada su bivali napadani i cenzurirani. Kovač je, pod pseudonimom *Pfificus*, 1925. godine napao Krležu u povodu njegova teksta o Franu Supilu. Napadajući ga zbog sada *novog* i konvertitskog »nejugoslavenstva« te »austrougarčenja«, Kovač-Pfificus namjerno previda ironijski ton kojim Krleža načelno i dosljedno *uvijek* kreće, i napada autora koji mu je, po mnogim crtama sudeći, uistinu bio i predmet ljubomore i nedohvatan uzor. Kovačev je napad iskodiran iz ideološke tame. To je mjesto ideološkog kodiranja u koje je Kovač sudbinski gurnut, i iz kojega se nikada nije uspio izvući, a povijest mu i nije davala suviše pogodnih prilika za to. Ta predugo loša sudbina, odnosno sudbina Tene, kao metafore Slavonije (D. Rešicki), vrlo bi se rado i sretno čitala kao povijesna ili samo književnopovijesna činjenica. Sudbina je Ante Kovača još jedan prilog toj metafori *raskradene* Slavonije. U jednoj od dvije Kovačeve upečatljive autobiografske priče (*Povratak u Šokadiju*, 1919) iz njegovih kasnijih dana (krajem šezdesetih) pripovijeda kako su ga pri povratku iz vojske 1919. u vlaku Vinkovci-Vrbanja prepoznale žene što su istim vlakom putovale. »*Tenino dite!* — izustila je jedna.«

Kao polemičar, novinar i publicist Kovač je bio suviše oštar a da bi mu se to književnopovijesno previdjelo. U novinskim se tekstovima vidi kozerski talent, talent koji će mu Branko Vodnik još 1928. godine priznati kao književni. Vidi se kod Kovača da je i sam bio svjestan svojega humornoga senzibiliteta već i iz nadimka koji si je smislio još kao sedamnaestogodišnji gimnazijalac.

Objavljena 1923. godine, knjiga naslovljena *Milovanje u pjesmi i prozi*, kao prvi njegov rukopis izlaže i sažima sve poetičke odlike Kovačeve poezije i proze. Ukratko, u jednome dijelu, u jednoj skupini svojih pjesama Kovač vrlo blago *oponaša* Krležu, ali umjesto Krležine magmaturne siline ispisuje, u sličnim sintaktičkim zaletima, puno *brbljivijeg* humornog šetanja kroz erotično aluzivne sličice, tome nesukladno domećući aktualnopolitičke aluzije. Pjesme su često zavičajnoga podrijetla tako da će uvesti i *folklorni podvrištaj*, doslovno onaj šokačko-arhetipski *i-ju-ju!* U toj skupini Kovačevih stihova nalazi se i posve izlučena, posve ozvučena lirika šokačke glazbe. A da

to svoje šokaštvo uistinu doživljuje kao izvorište glazbenog i ritmičkog kololeta, pokušat će potvrditi vezivanjem zavičajnoga sjećanja uz strukturu soneta. Iz toga su niza od sedamnaest seoskih soneta i oni koje istraživačko i panoramsko-antologijsko zanimanje najčešće navodi.

*A kad prasnu uživanja niti,
svima će nam smrt jednaka biti,
pa presiti života i cura*

*pitat ćemo izgubljene dane,
što je bolje: domoć se nirvane
il' na zemlji zdjele Epikura?*

Mudrost, 1922.

U tim se sonetima uspješno razgibava glazbena matrica bećarca. Prozni radovi Ante Kovača lakše se mogu tematski razdijeliti. Kovač je uvijek humorpopoantan, autobiografičan, sklon narugati se, ali u nedvojbenoj tradiciji realističnijih stranica Josipa Kozarca. Također se prepoznaje neuspjela sklonost za krležijansko apsurdiranje ratnih slika (*Sentimentalna putovanja boga Marsa*, 1928). Krajnje je prenapregnuto tkivo ideološko-žurnalistički zagušenih proza druge njegove knjige *Impresije iz jedne epohe* (1923). U jednoj *kasnoj* raspravi (1960) Kovač piše: »Grobovi navode na dublje razmišljanje i jače shvaćanje čovječjih duša nego što bi ga znao dati bučni život«.

Kovačevi će kasni autobiografski tekstovi još jasnije izložiti takav njegov stav. Svako je u toj Kovačevoj estetici štovanja faktografskoga bitnu ulogu odigrala njegova jaka žurnalistička rutina s koje se nije uspio jevao *skinuti* niti u svojemu književnom pismu. Kovačeva suseljanka MARA ŠVEL-GAMIRŠEK (1900-1975), pjesnikinja, pripovjedačica za odrasle kao i za mladež, memoarska kroničarka, prevoditeljica, rođenjem vezana za Srijemsku Mitrovicu, a životom za Vrbanju, upisala je u vlastito književno djelo sudbinu Šokaca, naroda s kojim je i uz kojega je živjela i radila. Njezin šokački književni opus započeo već

MARA ŠVEL GAMIRŠEK

ŠUMA
I ŠOKCI

PRETISAK IZDANJA IZ 1940. GODINE

Ideološke procjene Mare Švel, bez obzira što su očito utemeljene na dnevnoj politici, u bitnim dijelovima anticipiraju događaje na ovim prostorima koji su kulminirali Domovinskim ratom 1991. (K. Nemeč, 1997)

zбирkom novela *Šuma i Šokci* (1940) temelji se na istinitim i autentičnim pričama koje svoje inicijalno izvorište imaju u gospodarskom i socijalnom okružju Šokadije. I već u toj zbirci dolazi do izražaja paradigmatična strategija Mare Švel koja se ogleda u kolažnom suprotstavljanju različitih ljudskih naravi i tipova (D. Detoni-Dujmić). Oscilirajući između pojedinačnih i kolektivnih sudbina ispisala je galeriju likova, posebno ženskih što se najbolje čita u zbirci pripovijedaka *Portreti nepoznatih žena* (1942). Preko sudbina šokačkih žena autorica je otvorila prostor i suvremenom ženskom pismu u kojemu i jest naglasak na bilježenju životnih sudbina onih žena koje svojim životom i svjetonazorom vrlo često nisu zadovoljavale kanon življenja, bilo da su izgledom odvlačile pozornost ili da su pogledom na život remetile moralne konvencije življenja. U pojedinim njezinim pričama posebno se tematizira način življenja Šokica, gordih, lijepih i strasnih, željnih uzbudljivog života, ali i pažnje i nježnosti.

Da, Terza, ti si sama i ja sam sam. Samo ti nisi morala samovati. Moglo je biti i drugačije. Sjećaš li se Terza? Bilo je jedno srce, koje te je žarko voljelo. Sjećaš li se toplih ljetnih noći, kad je sijeno mirisalo i kad su šturci zrikali? Sjećaš li se, kako si u takvim noćima bila sretna, bezgranično sretna? Tada si znala, što je toplina života. Zašto nisi s tim čovjekom pošla pred oltar? Bio je sluga, je li? No bio je mlad i vatrean, i bio je čovjek tebe vrijedan. Možda i bolji od tebe. Ili je starčevo milovanje ugušilo u tebi sjećanje na mladu snagu, na crne oči? Vjeruj, Terza, veće je bogatstvo topla sreća nego hladni novci.

Snaša Terza, 1942.

Vrlo je sklona nijansiranju odnosa među stanovnicima sela. Ambijentalno zrcaljenje u njezinim likovima preslikava duh i život u seoskoj sredini. Opisi interijera i seoskih kuća su dio folkloru upisanog u priču isto kao i opisi narodnih nošnji i običaja (V. Erl). Nekoliko je tematskih cjelina koje se pronalaze u njezinom proznom radu: zavičajna samosvijest, kršćanska tradicija, religiozni karakter izražen unutar svih književnih vrsta, sveprisutnost motiva vjere i vjerovanja kao nužnih uvjeta za postizanje životnog uspjeha; naglasak na isprepletenosti čovjeka i prirode; žena u šokačkom gazdinstvu; motiv nevjere i preljuba. Roman *Hrast* (1942) najambicioznije je prozno djelo Mare Švel-Gamiršek (K. Nemeč) koji kronotopno oslikava razdoblje u Hrvatskoj od 1915. do 1945. godine s posebnim naglaskom na slavonsko podneblje poznato po stoljetnim hrastovima koji svojom ukorijenjenošću ukazuju na *stabilnost, postojanost i ustrajnost*, što upućuje na alegorijski pristup. U pozadini života ljudi na selu čije sudbine oslikava, prati se i politički trenutak: atentat na Stjepana Radića, ubojstvo kralja Aleksandra, odnosi Hrvata i Srba, Pavelićev dolazak u Hrvatsku. *Hrast* na estetskom fonu ne predstavlja znatan doseg, ali je u hrvatskoj međuratnoj produkciji zasigurno najeksplicitniji u smi-

slu razotkrivanja ciljeva i metoda velikosprške politike u staroj Jugoslaviji (K. Nemeč). Godina njezine smrti u isto je vrijeme i godina objavljivanja zbirke autobiografskih crtica *Ovim šorom, Jagodo* (1975) u kojoj one poprimaju funkciju dokumenta. Priče je u zbirci autorica otpočela autokomentarom o vlastitome djelu da bi potom zapisala svoj odnos prema Slavoniji, ljudima i običajima, dok je drugi dio priča bilježio njezino sjećanje na djetinjstvo, na priče o slavonskim književnicima te ispisivanje vlastitoga odnosa prema njihovome djelu. Bitna za ocrtavanje cjelokupne književne poetike Mare Švel-Gamiršek je autobiografska crtica *Moje djelo i ja* (1975) koja predstavlja tematsku jezgru za čitanje ostalih priča i romana u kojemu se preko Slavonije, Šokaca kao i utkanosti šokačkoga jezičnoga izraza u tekst stvara jedan potpuno privatni svijet i privatno razmišljanje koje pretpostavlja i jedan vid samoanalize (V. Brešić). Šokci su za Maru Švel »kao neki plemići, pa makar i bez grba, i po starini rodom i po običajima i po nekoj prirodnoj otmjenosti« (V. Erl, K. Čorkalo). Svojim ukupnim opusom Mara Švel-Gamiršek šokačku problematiku smješta u poetiku osviještenog protoegzistencijalizma.

Nešto mlađi autor iz županjskog kraja MARTIN DAVORIN ROBOTIĆ (1904-1968), pjesnik, prozaist i autor dramskih tekstova, odrasta u Bošnjacima u kojima potom postaje vrlo vrijedan pedagoški djelatnik. Jedinu knjigu za života (*Šumski kralj i druge pripovijesti*, 1934) objavljuje za djecu i u njoj tematizira krajolik Slavonije s ciljem utiskivanja didaktične poruke u tekst. U pjesmama namijenjenim starijoj čitateljskoj publici koje objavljuje u časopisima kao što su *Omladinac*, *Savremenik* i *Vijenac*, pokazuje se kao senzibilan autor nastojeći riječju spoznati nijanse u prirodnim mijenama i vrlo ih diskretno upisati u stih uz one pojedinosti koje ga u izvanjskome svijetu opsjedaju. U stihovima traga za upitnošću egzistencijalne postojanosti te je njegov lirski subjekt često obojen tamnim tonovima vrlo nihilističkoga raspoloženja. Vječno lutanje između života i smrti te upitanost o vlastitoj postojanosti tragovi su ekspresionizma u Robotićevim stihovima (M. Plazibat). Njegove pjesme, a i neke novele svojom tematikom, kao i tajanstvenošću plijene te mogu zaustaviti pozornost i suvremenih čitatelja. Robotića ne zanimaju samo slavonski zavičajni krajolici kao motivski kompleks iz kojega izvire stihovi, već je njegova pjesnička osjetljivost usmjerena i prema gradskome pejzažu kao subjektnome uviru. Posebno je osjetljiv prema imaginarnome, fluidnom životu grada u noći.

*Kasna, tamna noć je, a u meni sjeta.
Bez zvijezda je nebo, željeznice huče,
Jedna žena žurno amo tamo šeta,
Stari smetlar metlom jednolično vuče.*

Sam, 1928.

VLADIMIR KOVAČIĆ (1907-1959), Vinkovčanin, u gimnaziji je bio s Josipom Bognerom i Vanjom Radaušem. Piše pjesme, kritike, novele i feljtone, a u periodizaciji se uglavnom prepoznaje kao pjesnik tzv. lirike između dva rata.

Već u dvadesettrećoj godini javlja se opsežnijim esejom *O pjesniku Dobriši Cesariću* (1930) i prigovara što taj autor još nema zbirku pjesama, jer jednostavnost izraza u izlaganju jasnih osjećajnih stanja, utopljenih u osobitu stihovnu glazbu zahtijeva pozorniju recepciju. I u tome tekstu, objavljenu samo godinu dana nakon Kovačićeva opsežnijeg nastupa u *Knjizi drugova* (1927), a napisanome godinu dana prije pojavljivanja Cesarićeve *Lirike*, kao i u tekstu *Lirika Dragutina Tadijanovića* (1936), nailazi se na izdvajanje lirskih osobitosti koje su i samome Kovačiću ideal. O Tadijanoviću će Kovačić pisati kao o pjesniku »lijepog, čvrstog i jedrog« jezika, te s tim sukladno i profinjene ritmičnosti. Kovačićeva prva samostalna zbirka *Otrovano proljeće* (1938) uslijedit će sedam godina nakon prvih zbirki Cesarića i Tadijanovića, ali će uvjerljivo pokazati kako autor crpi izravne osjećajne slike iz toposne metafore srca, te kako izlaže materijal slika i izjava u tečnim, gotovo pripovjednim rečenicama. Tako će se Kovačić pojaviti kao blizak Cesariću i Tadijanoviću, ali će tim snažnije nastupiti i njegova melankolična razlika.

Najčešći je motiv i najčešće stanje u Kovačićevim pjesmama samoća, subjektno utjelovljena u liku samotnika, a zatim i u sve ono što okružuje i određuje samoću.

Pjesme *Kraj rijeke*, *Nenapisane pjesme* i *Ex Slavonija* reprezentanti su subjektivnih pozicija koje tako ispituje u svojevrsnim trima poetičkim opusnim matricama.

To stanje i osjećaj, kao i odgovarajući subjekt u tekstu, često su osim jednostavnog i izravnog imenovanja i vizualnoga opisa relacioniranim i auditivnim okruženjem izdvojene samotničke pozicije. Zvuci koji stižu osamljeniku ojačavaju njegovu poziciju izdvojenoga, jer su to najčešće i zvuci koje čuje ali koji nisu uistinu njemu upućeni, suprotno tome nerijetko su pejzažnoga porijekla i nisu proizvedeni čovjekovom željom za komunikacijom. Kovačić je sklon statično smjestiti subjekt osamljenika kako bi zvuci i slike u nje-

govu okružju svoje intenzitete omjeravali o tu zaustavljenu poziciju. Time pozicija osamljenika jača u svojoj temeljnoj odredbi, a ćutilnost prizora iz okružja zapravo udaljava subjekt od smjera njegove žudnje za udjelom u protjecanju vremena. Kovačić tu često uvodi i druge likove, uvodi neki relacijski kolektivni subjekt koji sudjeluje u onome što je žudnja subjekta u tekstu.

...Prolazi vrijeme.
Stojim na obali rijeke
i čekam.
Putuju splavi,
ladari se čuju i smiju —
(miluju žene-)...

Kraj rijeke, 1938.

Lirsko je Ja odvojeno od množinskoga sudjelovanja u životu. I to se vidi ne samo iz razlike Ja — Oni, nego i iz onoga što Oni čine. Ono što Oni čine smješteno je stoga u samome središtu pjesme i u grafički doslovnu zagradu. Tako je slika ponajviše stupnja konkretnosti i ponajdalje od subjektova udjela, ponajdalje od njegove statične pozicije. Tako slike kretanja koje ga okružuju zapravo naglašuju njegovu udaljenost, izdvojenost, koja je stoga ostala u najvećoj udaljenosti od pojedinačnosti kao konkretnosti. Ono što je najbliže konkretnosti Kovačić ipak smješta u množinsko, tako da je pozicija osamljenika jača, a stupanj njegova primanja zbilje kao osjećaja i stanja ponavljanjem se opisa samoće smješta u pomirenost i melankoliju. Kovačić piše i pjesme ekspresionistična ozvuka s brojnim tehnološkim zvucima, urbanim prizorima, apokaliptičnim katarzama, s umjerenim optimizmom postavljenim uz motiv opravdane žrtve (*Pjesma zamračenim gradovima*, 1952). U zbirci pjesama *Ceste i jablani* (1952) nalazi se i pjesma *Nenapisane pjesme* koja sažima toposna mjesta Kovačićeve poezije u autopoetičku eksplikaciju. Stanje samoće, osjećaj čežnje i odsutna ljubav zgušnjavaju se u materijal nedostatno ispisanoga doslovnog pjesničkog interesa. U toj se pjesmi lirsko ja predstavlja kao autor pjesama, a njegove se bitne identitetne značajke okupljaju oko motivske osovine smrt-odsutnost.

...Nenapisane pjesme mene će mučiti u grobu,
grist će mi srce
jače nego crvi.

Nenapisane pjesme, 1952.

Zakupljenost glazbenošću Kovačić tradira iz moderne prethodnice, ali njegova glazba ne podupire simboličke slike, nego je dodirivanje prostora apstrakcije. Pjesma *Čežnje* (1938) svojim početnim i odjavnim stihom »sve su

Prilici na
anastazijskoj katedrali,
1930.

Drenović, 23. listopada 1999.

... kada je pjesnika Kovačića njegov put doveo do apsolutne, neprozirne spoznaje ništavila, događa se pomak prema suptilnoj ironizaciji lirskog subjekta nad spoznatim, jer je ona jedini odgovor nemoći. (V. Markasović, 1999)

čežnje glazba čekanja«, ponajbolji je primjer za Kovačićev gest uranjanja u auditivno. Stih je prividno postavljen u objasnidbenu formulaciju, ali je ona spoznajno teško dohvatljiva u tako bliskom tkanju osjećaja i stanja povezanih i naoko objašnjениh *glazbom*. Tako se Kovačić često kreće kroz materijal jednostavnih i poznatih, *općih* slika i osjećaja, ali njihov suodnos nije kauzalno vezan, niti je općenitost lirskih tvrdnji toliko trošna da bi bila bez intenziteta. *Neprestano* se otvara smjer prema nekakvoj jednostavnoj spoznaji, ali je ona rijetko dohvatna, refleksija se zaustavlja pred stanjem negativiteta i odgode, subjekt je okružen ponudom osjetilnih i osjećajnih indicija, međutim ono što on prima samo je tamna strana te ponude. Ljubav, samoća, putenost, urbana zasivljenost još su jednom motivska zaliha naspram koje se oblikuju slike zavičaja. U zavičajnim je pjesmama Kovačić nostalgично nemoćan vratiti se vitalnosti prostora. Subjekt u zavičajnim stihovima *Šokačkih varijacija* (1982) sposoban je prepoznati plodnost, jedrinu i vitalnost prostora, ali njegov je osjećajni udio oslabljen i pohranjen u sjećanje. Nastojeći ukazati na vedrinu vječno živuću u zavičajnome prostoru, i nastojeći joj se što je moguće više približiti, Kovačić piše stihove pjevne, himnične intonacije, a subjekt tih pjesama smješta u lirsko Mi:

...I svud je, svuda beskrajna ravnica,
nad kojom srce naše krvi grije
i širi zlatna krila kao ptica:
Sunce, strasna duša Slavonije!

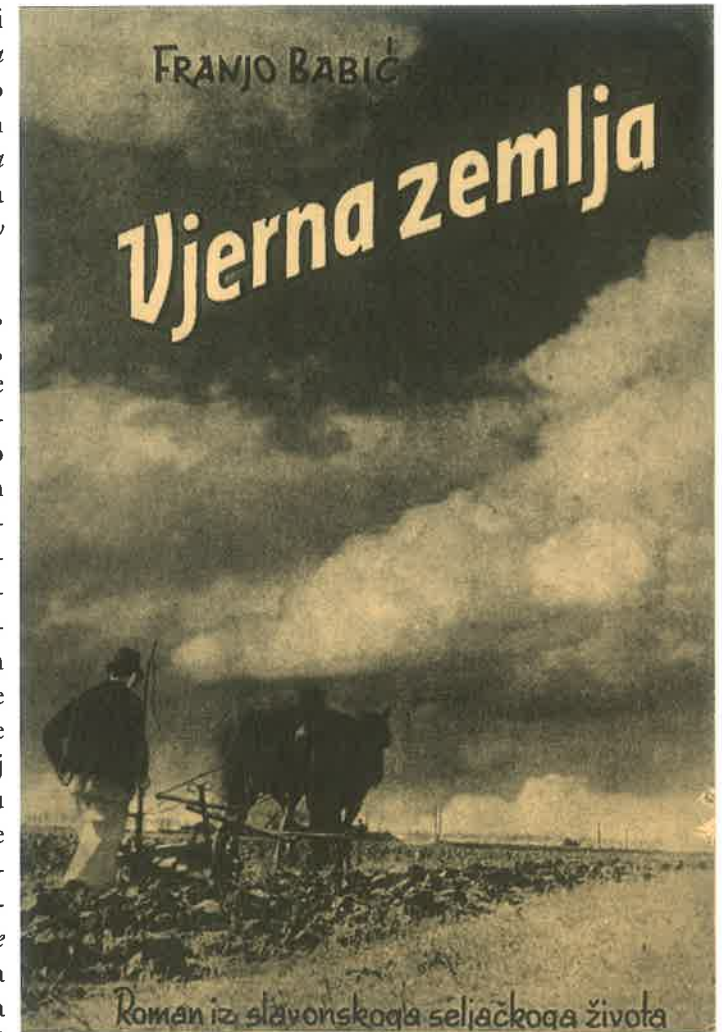
Ex Slavonia, 1932.

Kovačić poetički nastavlja tragove ekspresionizma i konstituirá protoegzistencijalistički subjekt.

FRANJO BABIĆ BARTOLOV (1908-1945) pisac i novinar, piše pod pseudonimima *Čiča Grga Grgin iz Grginaca, B., F., FR. B.* Osnovnu školu završio u Zemunu, gimnaziju u Vinkovcima i Vukovaru. Od 1929. godine u osječkome *Hrvatskom listu* sportski je i sudski izvjestitelj, urednik gradske rubrike i odgovorni urednik od 1941. do 1944. godine. Pisao je pučke igrokaze. U njegovim se pjesmama, humoreskama, novelama, crticama i putopisnim zapisima ogleda vezanost za slavonsko tlo i šokačku krv. Njegova prva crtica objavljena u sarajevskom tjedniku *Novi čovjek* 1926. godine pisana je u prosvjetiteljskome i etičkome duhu i upućena slavonskom puku. Popularnost stječe objavljivanjem pučkoga kalendara *Narodni kalendar Čiča Grge Grgina*. U *Hrvatskom listu* objavljuje u nastavcima roman *Čaruga* (1938-1940) koji je postigao znatan uspjeh kod publike. Svoja je djela pisao na izvornome šokačkom ikavskom narječju. Osjećao je kako i na taj način ispunjava svoju prosvjetiteljsku obvezu prema slavonskom selu kojemu je bio vjeran

do kraja života, što se čita i u pučkome romanu *Vjerna zemlja* (1943, ponovljeno izdanje 1994). U osječkome časopisu *Književna revija* (br. 1/2 iz 1994.) objavljena je drama *Graničarska ljubav* napisana 1941. godine.

IVO BALETOVIĆ (1913), Županjac, prozaik, pjesnik, publicist i prevoditelj. Prve je radove objavio kao srednjoškolac, a poslije se bavio novinarstvom i književnim radom. Pokrenuo je i izdavao časopis *Susreti* 1967. godine. Objavio je oko dvadeset pet knjiga (pjesama, proza, putopisa, eseja). Nakon Josipa i Ivana Kozarca te Joze Ivakića, Balentović je najdosljedniji promicatelj tzv. *šokačke* problematike u hrvatskoj književnosti, što je naglašeno već njegovom prvom knjigom, zbirkom pripovijedaka *Život za opanke* (1936) u kojoj su stalna mjesta šokačkoga modela slavonske književnosti: opisi života na selu, prodor kapitalizma na selo, opisi šokačkih narodnih nošnji, upotreba ikavskog narodnog izraza itd. Priče su označene patrijarhalnošću i domoljubljem, a uočljiva je i briga zbog stradanja Hrvata seljaka iz »najbogatijeg kraja naše domovine« (A. Oršanić). Slavonija kao prostor u kojemu je odrastao i iz kojega je u nesklonim vremenima morao često odlaziti, kao dio njegove proze ostaje gotovo u svim djelima. Sklon je psihološkim karakterizacijama likova. Njegovi likovi obično su individualci koji žive na rubu socijalnih i političkih događanja, izloženi izvanjskoj nepravdi, dok je introvertiranost ona koja ih

Dok su drugi autori uvijek pisali uglavnom religiozne tekstove s poukom, Franjo Babić bio je opsjednut životom sela, migracijom oko Posavine (vezano za Babinu Gredu), te socijalnim problemima u gradu. (J. Cvenić, 1994)

paradoksalno štiti. Posebnu pozornost čitateljske i kritičarske recepcije imao je omladinski roman *Dječak i limena truba* (1969) koji je preveden i na češki jezik. Kao autor kratkih priča nadopisuje se na poetiku moderne hrvatske proze tematizirajući siromahe, skitnice i prosjake što je posebno vidljivo u zbirci *Polomljene grane* iz 1942. godine. U romanu *Osmijeh zlatne doline* (1955-1996) kao kroničar prohujaloga vremena također ruralnom prozom karakterističnim slikama oslikava podneblje i svakodnevnu dinamiku življenja naznačivši vrlo plastičnu i vjernu sliku seoskog kolektivnog bića.

Osamljenost, to je doista glavna značajka ovoga života u jednom zaostalom selu. Živimo tu kao neki prognanici, neke proklete duše, izopčeni. Ljeto još ima u sebi nešto radosti. Dani su sunčani i svjetli, rijeka je privlačna, a kupanje mi pričinja užitek. Ali kada dođe jesen, pa kiše, pa blato... Eto, jesen je ipak najstrašnija na ovoj ravnici između vode i šume. Muž mi je uvijek zaposlen — neprekidno. Danju, po cijeli dan, a često puta i noću. Samujem, a nemamo djece. Društvo je ovdje oskudno. Tako sam prisiljena baviti se tračevima »rekla — kazala«, i već sam se dobro uvela u posao.

Znađem sve tajne ovoga sela: što tko govori, što jede, što pije, koja je djevojka bremenita, tko s kime vodi ljubav, koja žena vara muža i s kim ga vara, dakle sijaset zanimljivih pojedinosti, koje sve skupa ne vrijede ni pišljiva bobica. I to taj sitni, skriveni život, mali tajni život o kojemu građani nemaju pojma. A ne vi!

Osmijeh zlatne doline, 1996.

Bogatstvo folklornih elemenata ugrađenih u Balentovićeva prozna djela u funkciji su promoviranja slavonske kulture i običaja. Stilski je Balentović tek na tragu poznatih slavonskih autora, njemu ipak nedostaje one nagonске strasti kojom su oni portretirali Šokadiju i Šokce. On i u prozama koje su samo djelomično vezane za prostor Slavonije (*Gole priče*, 1973, *Preko devet brda i dolina*, 1973) nastoji stilom kojega Ljubomir Marković imenuje *modernim objektivizmom*, i naglašenom socijalnom tendencioznošću, iskazati osobne stavove o zbilji o kojoj piše. Odnos prema zavičaju, prema etnografskim zapažanjima, svijest o hrvatskome nacionalnom biću kao temelju i izrazu vlastitoga bića (D. Jelčić) iskazana je poezijom i objavljena u zajedničkoj zbirci s Vinkom Nikolićem, Gabrijelom Cvitan, Ivom Lendićem i drugima naslovljenoj *Lirika grude* (1934). Česti je Balentovićev suradnik Ferdo Bačić. Županjac FERDO BAČIĆ (1915-1980), pjesnik je i novelist te književnik za djecu. Prva samostalna zbirka pjesama za djecu *Radosno doba* objavljena je 1954. godine. U njoj je Bačić usmjerio svoju spisateljsku pozornost prema prirodi kao izvorištu »lijepoga, dobrog i sretnoga« raspoloženja koje se ostvaruje jedino ukoliko se uspostavi harmonija između izvanjskoga svi-

jeta i dječje mašte. Pjesme su napisane jednostavnim, vrlo melodičnim stihovima i brzim ritmom koji zabavlja svojom dopadljivošću i okretnošću. I u stihovima (*Ciganske varijacije*, napisao zajedno s I. Balentovićem, 1954) koji nisu napisani za djecu, Bačić je isključivo usmjeren prema florealnim i faunalnim motivima prostora u kojemu živi, odnosno preslikavanju ruralnoga krajolika u tekst. Njegove su pjesme razglednica života u ravnici.

*Vedrine lik u duši sja se,
mirisna zemlja diše;
cvjetaju trave, zvonca se glase,
zrelo se klasje njiše.*

Šetnja kroz oranice, 1954.

Bačićeva novelistika (*U sjeni šume*, napisao zajedno s I. Balentovićem, 1955) znatno je slabije mjesto u korpusu njegove književne djelatnosti. U novela-ma nastoji prikazati socijalne probleme života na selu preko likova i pripadajućih situacija pristupajući im s izrazitom simpatijom i toplinom (M. Plazibat). Međutim, nešto potpuniji ulazak u psihološku dimenziju onih o kojima piše čita se kao pukotina u tekstu, kao njegova nedovršenost.

Vrbanjac MARKO LANDEKIĆ UDVIN (1915), pjesnik i prozaik, scenarist i vrstan filmski djelatnik, filmski kritičar, član Pjevačkog društva *Posavac*, osnovao je 1936. godine Društvo hrvatskih kazališnih dobrovoljaca u Vrbanji. Prvu zbirku pjesama *Neznanim krajem* objelodanjuje 1941. godine, a ubrzo zatim i autobiografski roman *Dječak iz šume*. Zbirkom *Oaza tuge* 1943. godine upisuje se u kontekst slavonskih nokturalnih pejzažista. Stihovi su često vrlo kratkoga daha, u njih Landekić utiskuje znatnu količinu emocija koje potom otkrivaju neku slutnju, treptaj ili ushit. Iz slavonskoga pejzaža u lirskim minijaturama autor izabire samo jedan prepoznatljiv fragment kojemu potom nastoji pridodati simbolizacijsku sugestivnost (P. Blažek).

*Kad za slavonsku šumu zađe sunce,
zaroni u nju kao noćna ptica.
Skriven u sebi za svoje vrhunice,
čujem: zove me — slavonska ravnica.*

Oaza tuge, 1943.

Vrbanjskom književnom krugu pripada i Stjepan Jakševac. Pjesnik, glumac i spiker STJEPAN JAKŠEVAC (1916-1994) rođen je u Svetom Križu Brdovečkom nedaleko od Zaprešića. Njegova siromašna obitelj uskoro seli u stričevu kuću, u Vrbanju, selo nedaleko od Županje i Vinkovaca, u selo *milovanja u stihu i prozi* Ante Kovača i *šume i Šokaca* Mare Švel-Gamiršek, jednog književnog vrbanjskog prethodnika i jedne Jakševčeve vrbanjske suvremeni-

ce. Jakševčevoj je osobitoj djetinjstvenoj osjetljivosti taj vrbanjski prostor trajno utisnuo matricu slavonske sjetne. Vrbanju će Jakševac napustiti nakon završenog osnovnog školovanja te kraćeg pohađanja Trgovačke škole u Brčkom. Vrativši se u rodno mjesto počeo će objavljivati u tadašnjim školskim časopisima. Studij književnosti upisuje 1937. godine u Zagrebu, i tada već ima iza sebe prva objavljivanja: 1934. godine u *Mladosti*, pa u *Omladini*, u sarajevskoj *Svijesti*, te u *Hrvatskoj reviji* i *Hrvatskom kolu*. Melankolično izjednačavanje pejzažnih sporih slika sa stanjima lirskog subjekta pjesama, Jakševac spaja s osnovnim pitanjima smisla samoga pjesničkoga pisanja, pjesničkog osjećanja i doživljavanja svijeta.

Nakon zbirke *odraslih* pjesama (*Pjesme*, 1943, *Glasim se nespokojem*, 1956) Jakševac se zaokuplja pisanjem pjesama za djecu. Objavljuje ukupno šest zbirki (*Voli, ne voli, voli*, 1972, *Zlatna ptica sunca*, 1987), koje su prevedene na slovenski, mađarski, njemački, finski, češki, poljski, engleski i talijanski jezik. Mnoge su uglazbljene. Manje je poznato da je on autor teksta pjesme *Na Sljeme, na Sljeme*. Njegove su pjesme za djecu »u zatišju smirenog korespondiranja s mladim čitateljstvom, preko jednostavne anegdote, šale i pouke, u najboljem slučaju preko malo neobičnije igre riječi«, zabilježiti će hrvatski kritičar Miroslav Vaupotić, izdvojivši Jakševčevu poziciju iz skupine inovatora, eksperimentatora, pa i hororista lirike za djecu. Jakševčev blag i jednostavan lirizam uvrstit će ga i u najuglednije svjetske antologije lirike za djecu. Jakševac jednu od svojih zaokupljenosti u dijelu *ranih* pjesama motivira slikom mrtvoga oca i ostavljene, osamljene majke. U nekoliko navrata Jakševac svoje pjesme, koje objavljuje prije prve knjige, najavljuje kao *Iz knjige: Pjesme seoskog sina* (1942). U tim je pjesmama, koje će dakako najvećim dijelom sačinjavati knjigu *Pjesme* (1943), pejzažno okružje. Redovito je slavonski ruralni prostor blago stiliziran, prožet odlaskom oca i vječnim majčinim čekanjem (*Balada o samotnoj majci, Jedina*, 1943). Zbirka *Pjesme* svoj tematski prostor tka iz reduciranih, do apstrakcije podignutih, slika suseda ruralnog i urbanog. Ovaj opis tematskih sastavnica podsjeća na školski naučene rašlambe proza Ante Kovačića. *Jakševčev rodni kraj i jest kraj Ante Kovačića*, ali slike iz proza Josipa Kozarca također nose zarubljenost takvim tematskim fokusacijama. Otkako je počeo pisati poeziju za djecu, Jakševac je rjeđe izvlačio slavonske slike. Tek je desetak od nekoliko stotina tih pjesama istkano slavonskim temama i izrazima (*Moja baka*, 1980). Jakševac u svojim prvim dvjema zbirkama, kao i u ciklusu od deset pjesama pod nazivom *Bosutske elegije* (1970) ispisuje stanja tamnih raspoloženja, zasivljenih nostalgičnih tonova određenih smrću i samoćom. Smrt oca kao tema vir je Jakševčevih tematskih analogija s pjesnikovim umiranjem, s pesimističkim obilježavanjem stanja lirskog subjekta.

*Jer ti si ubogi prolaznik (vrijeme ti stope briše),
Tek djela, poput sjene krhke, svjedoče, da si bio.*

*I onda, kad zanesen prošapčeš najljepše riječi,
Netko te svemoćan dirne i rastuži do bola.*

Memento, 1943.

Jedna od najtrošnijih pjesničkih tema, tema prolaznosti, pretopljena je u tamnu nostalgiju i u konstantu estetike *poezije između dva rata*. Ponajveći će lirski opus takve *tamnonostalgijske* estetike ispisati Vladimir Kovačić, a Stjepana Jakševca i njegove pjesme iz toga razdoblja (kao treći val međuratne lirike) valja čitati u okružju Ujevićeva prototipskog utjecaja. Može se reći da Jakševac, kada želi biti svoj u ispisivanju predratne mučnine, poseže u pejzažna izvorišta slavonskih prostora. Na taj se način blago približava jednom, od Ujevića izrazito drukčijem pjesniku predraća, spomenutom Vladimiru Kovačiću. Jakševac je u svojem predratnom, nostalgičnom zatamnjenju utopljen u sivu ili kako on to jedinstveno vidi *mliječnu boju sumraka*.

*Slab si i sitan ko list ovaj žuti; ko zgažena travka
I sve su tvoje sile ništa — prema veličanstvu svijeta.*

Memento, 1943.

U Jakševčevim ranim i bosutskim pjesmama treba primijetiti kako iskušava vrlo različite forme od astrofičnoga do sonetnog skladanja, raspušta se i u manje poeme, ispisuje i pozorno rimovane i posve slobodno stihovane pjesme. Pjesnik je raznolikih i profinjeno umješnih stihovanja, jednoga općeg i uvjerljivo postimpresionističkog lirizma.

*Uzalud zoveš, nitko se, nitko se ne odazivlje
na cesti vrbanjskoj prašnoj, ni na soljanskoj,
dječaci svi su otišli za vjetrom dalekim,
za vjetrom ludim, što je u potaji zbrisao
najljepša slova plava u pisankama proljetnim!*

Tužaljka za makovima, 1970.

ZVIEZDA

beletristički list.

U Osijeku dne 30. srpnja 1881.

Izlazi svake subote — Cijena za domaće 4 for. — za izvanjske 5 for. — Ne frankirani listovi se ne primaју. — Rukopisi se ne vraćaju.

Mojoj dievi.

I ja ljubim, Hrvatice,
Moj uzoru bajni!
Crno oko, bijelo lice,
Vrat ko miranor sjajni.

Ali muža ne zaaljepe
Samo vanjski čari:
Za svojstva ti duše liepe
Sreće više mari.

Gledj', u kipa bez života
Grudi su ledene,
Pa j' pusta ta ljepota
Zaniet znade menel

Al gdje sreće živo, smjelo,
Kaže oko crno,
I slobodu vedro čelo —
Možda bi poserno!

Ja bi simbol načelâ si
Gledo u tom trenu,
Pa bi možda, takva da si,
Uzo te — za ženu!

All ti bi, čedo milo,
Klela ovu zgodu!
Il bi sa mnom lako bilo
Trpit za slobodu?

Pa kada bi robstva ljudi
Okovali mene,
Bi l' i na tvoje grudi
Znale ostat' zdene!

I kad bi me za slobodu
Bojna strla strava,
Bi l' mi bila u čast rodu
Hrvatice prava?

Bi l' s ponosom sina mila
Mom privela humu,
Slavna smrt bi l' i njem' bila
Na sreću i umu?

Bi l' odgojit znala njega
Ma uz teške jade,
Da me jednoč prije svega
Bar osvetit znade?

Bi l' mu rekla, da se na me
Sjeti krvnim mačem,
Il bi tekar žalila me
Kukanjem i plačem?

Oj al ti si Hrvatice,
Ti plakala ne bi!
Za to život, vedu lica,
Posvećujem tebi!

August Harambašić.

OSIJEK

GRAD

U XIX. stoljeću reformira se nastavnička osnova Osječke humanističke gimnazije i ona prelazi u ruke sujetovnih profesora. Godine 1831. otvorena je prva glazbena škola u okviru Osječkoga glazbenog društva. Od 1843. do 1848. godine djelovala je u Osijeku prva poznata ilirska čitaonica. U XIX. stoljeću izgrađuje se Gornji grad, podiže se županijska palača 1846. godine. HDKD Javor počinje djelovati 1865. godine na Osječkoj gimnaziji i tijekom će dugoga vremenskog razdoblja (djelovalo je do 1925. godine) hrvatskoj književnosti dati galeriju književnika. Kazalište u Osijeku je izgrađeno 1866. godine, a dvije godine kasnije (1868) tiskara Dragutina Lehmana pokreće *Die Drau*, prvi dnevni osječki list na njemačkom jeziku. Realna gimnazija otvorena je 1870. godine. Istodobno s Muzejom Slavonije, 1877. godine osnovana je i knjižnica Muzeja. U tiskari Julija Pfeiffera izlazi 1878. godine Branislav, prvi osječki hrvatski list. Prvi književni list *Osijek* će dobiti 1881. godine kada počinje izlaziti književni tjednik *Zvezda*, kojeg je objavljeno svega 12 brojeva. Djevojačka viša škola otvorena je 1882. godine, a 1893. godine Muška učiteljska i Viša trgovačka škola. Na mjestu stare župne crkve Svetih Petra i Pavla gradi se nova (1894-1900) u neogotičkome stilu, a na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće u rasponu od *Tvrde* do Gornjega grada grade se objekti u secesijskom stilu, među kojima se posebno ističu kino *Urania* i zgrada glavne pošte. Osječka grupa bečkih studenata 1896. godine pokreće časopis *Mladost*, najznačajniji časopis moderne. Za osječko je tiskarstvo XIX. stoljeća važna i djelatnost tiskare Dragutina Laubnera u kojoj su objavljena dva sveska Hrvatske enciklopedije (1887. i 1890), čiji su priređivači bili dr. Ivan Zoch i Josip Mencin. Taj pothvat ujedno predstavlja i začetak hrvatske enciklopedistike. Narodna (kasnije Hrvatska) obrana, prvi osječki dnevnik na hrvatskome jeziku s književnom suradnjom i prilozima, pokrenut je 1902. godine, Klub hrvatskih književnika i umjetnika osnovan je 1909. godine. Njegova je prvotna funkcija bila književna izdavačka djelatnost, pa već godinu dana nakon osnivanja (1910) izdaje almanah *Mi*. U izdavačkoj i uređivačkoj djelatnosti Kluba također valja izdvojiti časopis *Književni prilog* koji izlazi od 1910. do 1915. godine te književni kalendar *Jeka* od Osijeka koji se nadostavlja na *Književni prilog* i izlazi od 1918. do 1924. godine. Klub hrvatskih književnika i umjetnika utemeljio je Rudolf Franjin Magjer, a neki su njegovi članovi: Franjo Bartuš, Bratoljub Šram, Jelica Belović Bernadzikowska, Marijan Rudolfô Devide, Miroslav Hirc, Stjepan Jobst,

Izlazila je svake subote. Ukupno je objavljeno dvanaest brojeva; posljednji se pojavio 30. rujna 1881. 'Zvezda' je bila revijalnog formata (...) Prilozi su svrstani u četiri cjeline: prve dvije poezija i proza, treći podlistak, a četvrta uredničke obavijesti. (V. Brešić, 1996)

Književni kalendar 'Jeka od Osijeka' nadostavlja se na 'Književni prilog' i izlazi od 1918. do 1924. godine, a izdavač je Klub hrvatskih književnika i umjetnika. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

Vjekoslav Klemen, Ivan Krnic, Ferdo Stražimir Kulundžić, Nikola Maraković, Ferdo Živko Miler, Spiridon Petranović, Ivan Richter, Franjo Sudarević, Marija Tomšić-Im, Lujo Varga Bjelovarac, Josip Žerav, Pavao M. Rakoš, Josipa Glembay i dr. Časopis za književnost i kulturu Put, po priložima i suradnicima srodnik Krležinoga Pečata, izlazi 1940. godine. Od 1944. do 1945. godine izlazi Hrvatski sjever, prvi suvremeni književni časopis u Osijeku, a pokrenuo ga je osječki Pododbor Matice hrvatske.

Osijek daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Antuna Stojanovića, Isidora Kršnjavog, Ferdu Živka Milera, Dragana Melkusa, Augusta Harambašića, Franju Sudarevića, Josipu Glembay, Antu Mirosljuba Evetovića, Jagodu Truhelku, Rudolfa Maldinija Wildenhainskoga, Luju Vargu Bjelovarca, Guida Jenjija, Pavla M. Rakoša, Bratoljuba Šrama, Vladimira Jelovšeka, Isu Cepelića, Slavka S. Diklića, Rudolfa Franjina Magjera, Antuna Matasovića, Miroslava Feldmana, Josipa Cazija, Mirka Jirsaka, Marijana Matijaševića, Antu Jakšića, Pavla Matijevića.

TEKST

Osječki gradonačelnik i podžupan Virovitičke županije ANTUN STOJANOVIĆ (1822-1896), autor je memoarskih zapisa *Opisanje moga života* (1866/1999) u kojima oslikava vrijeme i prostor Osijeka sredinom devetnaestoga stoljeća vrlo finim i detaljnim pristupima sličicama iz života. U tekstu se zavičajni bidermajer okuplja oko iskaza u prvome licu, a u trećemu licu tekst prelazi u blizinu realističke poetike. Stojanovićeve tekst memoarsko je »vrelo« za oslikavanje političkih portreta i »medaljona« domaćih »novograđanskih političara, narodnjaka-ilaraca te mađarona-slavonskih arista (pleminitaša) i purgara« (S. Marijanović). Zanimljivo je da se kod Stojanovića pojavljuje i svijest o barem emocionalnome značaju memoarskog zapisa:

Meni ništa milieg bilo nebi, nego da su mi moji diedovi kakvu uspomenu pismenu ostavili, da su koju rieč, il opomenu na nas njihove unuke upravili. Svaki i neznatan izraz mog diede neizkazano ugodno odzivilje se u mom srcu. Držim da čuju i moje rieči našiem unucima ugodne biti... Osobiti značaj jeste da su svi članovi ove obitelji u tamburu dobro i vešto udariti.

Opisanje moga života, 1866.

Političkim životom živio je i djelovao i Isidor Kršnjavi. ISIDOR KRŠNJAVI (1845-1927), slikar i organizator umjetničkog života, prvi pravi povjesničar umjetnosti, osnivač Društva umjetnosti i Obrtne škole, utemeljitelj Muzeja za umjetnost i obrt, pokretač prve prave znanstvene biblioteke u Hrvatskoj, prevodilac i tumač Dantea, začetnik sustavnijeg objavljivanja prijevoda antičkih klasika, graditelj i obnovitelj škola, crkvi, slikarskih ateljea i starih

... autobiografsko-memoarskim *Opisanjem* dao (je) svoj 'prigibni' prinos i hrvatskome autoreferencijalnom literarnom korpusu, ali i osnažio kraljeznicu hrvatskome književnom bidermajeru u trenutku pojave Augusta Šenoae. (S. Marijanović, 2000)

zgrada širom Hrvatske, a posebno u Zagrebu, osnivač kinokazališta *Urania*, pisac polemika, pamfleta i novinskih članaka, književnik i esejist, skupljač narodnoga blaga, naručitelj i mecena, estetičar i teoretičar, političar i govornik. Godine 1882. objelodanjuje putopis *Listovi iz Slavonije* koji započinje u Osijeku:

...pa evo javnu pokoru činim, moj Osieče, grade bieli i široki, pokoru činim, pak te molim, da mi prostiš, što te nisam poznao. Ta Dravom teče srebro, zlatni su ti bedemi, a dugi redovi stabaloh po tvojih livadah puni su čarolijah, svaki tvojih nebrojanih komaracah pjeva kao slavulj, svaki prašak tvoje suncem pozlaćene prašine liek je i melem pun čudotvorne sile.

Listovi iz Slavonije, 1882.

Osijek, Vuka, Ilok, Cerna, Lovas, Vinkovci, Đakovo, Šid, Ivankovo, Budrovci, Privlaka sve su to mjesta zaustavljanja putopisnoga subjekta koja su tekstem dobila *pravo na priču* o umjetničkim vrijednostima, o etnologiji kao i o ljudima koji tim prostorom žive. Slika Slavonije u putopisu još je reljefnija upotrebom govora kao oznake različitosti stanovnika pojedinih mjesta. Nadalje želio je Kršnjavi u dvanaest narativnih sekvenci *Listova* naglasiti kako Slavonija nije nikakav posebni individualitet u Hrvatskoj, nego da diferencijacije između slavonskih običaja, morala i načina života u odnosu prema ostalim njezinim dijelovima čine zaokruženu cijelinu mozaika pripadnosti jezgri. Život Slavonije u putopisu ocrtan je istraživačkim interesom i refleksivnim pogledom, kao i osobitom osjetljivošću za sve što ga uljepšava i obogaćuje. Kršnjavi prigovara selu što ne poštuje običaje svojih predaka, iako pronalazi prešutno opravdanje za sve njihove postupke. Profinjeni književni talent posebno je naglašen u oslikavanju prizora požara u noći gdje se isprepliću lirski doživljaji, dramska napetost i prozna pribranost. Drugi putopisni zapis *Iz Dalmacije* (1900) znatno je dokumentarnije napisan, a može se

DR ISIDOR KRŠNJAVI

BOŽJI VITEZ
BOŽJI SIROTAN

U romanima o sv. Franji najviše će doći do izražaja autorova vještina pripovijedanja, koja teče skladno i u jednom dahu, bez neprirrodnih prekida, opširnosti i suvišnosti... romani se odlikuju slikovitošću opisa i živošću dijaloga. (K. Čorkalo, 1995)

čitati i kao povijesna studija *Historia Salonitana*, kao dokumentarij o hrvatskim vladarima. I on je nastao kao posljedica znanstvenoga istraživanja, samo što mu je, za razliku od prvoga putopisa u kojemu je istraživanje bilo usmjereno prema traganju za materijalom potrebnim pripremanju izložbe seljačkog umjetničkog obrta i veziva, ono sada vezano za istraživanje sakralnih tvorevina dalmatinskoga kraja. Putujući Dalmacijom, kao i prilikom putovanja Slavonijom, Kršnjavi je narativni tijek putopisa često upotpunjavao i osvježavao zanimljivim zapažanjima, te estetsko-umjetničkim opservacijama, unoseći u zapise vlastite primjedbe, duhovite dosjetke i kritičke sudove. Pokazatelji duhovne svježine Kršnjavog, kao već ostarjelog mudraca zasigurno su dva romana: *Božji vitez* (1925) i *Božji sirotan* (1926) koji tematiziraju Franju Asiškoga i njegovu preobrazbu iz svjetovnoga mladića u kršćanskoga mistika. Poetički se kod Kršnjavog dijelom čita tendencija nastupanja moderne, a implicitni se modernizam paradoksalno vidi u njegovim tekstovima u kojima modernizam, osobito slikarski, kritizira.

FERDO ŽIVKO MILER (1853-1917), rodom iz Gornje Austrije, gimnaziju je završio u Osijeku gdje je poslije radio kao profesor. Pjesnik, prozaist, autor dramskih tekstova i prevoditelj pojavio se 1877. godine komedijom *Lijepo li ga zaludiše*. Izrazito pozitivan odnos prema svakodnevlju, vedar duh i vrlo lucidan i prepoznatljiv humor čita se i u ostalim njegovim djelima. Razvijen osjećaj prema hrvatskome nacionalnom biću ponajbolje se ogleda u njegovom dramskom radu. Godine 1881. Matica hrvatska objavila je i nagradila Milerovu tragediju *Cvijeta i Miljenko*. Pisao je novele, bajke (*O malom Ivići, koji je htio da postane zvijezda*, 1878) pjesme za djecu (*Perunovi konjici*, 1878), a poznate su i njegove prigodnice posvećene Marku Maruliću, Josipu Jurju Strossmayeru i dr.

Izdao pripovijetke: 'Moj plavi prijatelj' (1909) i 'Djevojka sa lji-ljanom'. Suradivao je kao feljtonista i književno-umjetnički kritičar u podliscima raznih hrvatskih novina, a napose u 'Narodnoj Obrani' u Osijeku, gdje je razvio veliku kulturnu djelatnost. (*Znameniti i zaslužni Hrvati*, 1990)

Članom je osječkog Kluba i DRAGAN MELKUS (1860-1917), autor novela objavljenih u knjizi *Moj plavi prijatelj i druge pripovijesti* (1908), u kojima se realistička strategija prepoznaje kao oslonac za najjednostavniju idejnu psihološku motivaciju. Svaka je novela autorov komentar zbilje i ljudi tematski usmjerena poentiranome, često puta ludističkom završetku.

Što je žensko srce? Nepregledno more! Znaš li, što pokreće njegove valove? Što u svojoj tamno zelenoj dubini krije? Znaš li, što padajuće zvijezde šapću, što blijede zrake mjeseca javljaju? Znaš li, što nenadano zaškri u tamnoj noći?

Kad sve to znadeš, prijatelju moj još ni ne naslućuješ, što je žensko srce!

Vjera-nevjera, 1908.

Kao i mnogi drugi autori devetnaestog stoljeća, nacionalnim se duhom gotovo borbeno opija August Harambašić. Rođen u Donjem Miholjcu, AUGUST HARAMBAŠIĆ (1861-1911), osječki gimnazijalac, autor je niza zbirki pjesama, od kojih su najnježnije osim *Tugomilki*, *Sitne pjesme* objelodanjene 1884. godine u Osijeku. Također je autorom pjesničkih pripovijesti i priča, te uz niz govora, i nekoliko opernih libreta (*Zlatka*, *Kraljev hir*, *Armida*). U povijesti književnosti, ali i povijesti hrvatske politike poznat je kao autor niza pjesama s projekcijom pravaške politike, a kao član hrvatskoga Sabora i izravno je pravaški djelovao. Zbirke će mu pjesama izlaziti i u nekoliko izdanja, bit će popularan, rado objavljivan i rado čitan. Jasnoća Harambašićeve pjesničke etike očito je bliska široj recepciji, kao što i osjećajna izravnost i jednostavnost lako dolazi u sentimentalnu pučku sućut.

Pjesme će mu se dakle tematski dijeliti u dva veća polja: rodoljubno-domoljubne i ljubavne. Drugih je manje, i ponekad su pretopljene u osjećajne dodire s rodoljubljem. Pisao je vrlo lako, prilično uvjerljivo mijenjao vrste stihova i strofa, ali ih uglavnom nije opterećivao kakvom složenijom informacijom. Forma mu je neproblemski nositelj misli i osjećaja, formi je dužnost što neprimjetnije i što protočnije propustiti zanos refleksivnog i krilatičnog materijala u svezi s osjećajnim tkanjem. Harambašić je u toj svojoj jednostavnoj vrpici motivskoga materijala vrlo vješt stihotvorac, ritmometrički je lake ruke, glazbene prirodnosti, te su mnoge njegove pjesme i doslovno uglazbljene, pretvorene u svojevrzne malogradske hitove ili rodoljubne budnice.

Stihotvorački talent i ritmometrička lakoća dovest će ga i u poziciju autora i suautora opernih libreta Ivana Zajca. Rodoljublje je kao motivska ponuda najzastupljenije u Harambašićevu opusu. U rodoljubnim je pjesmama udio osobnoga posve učvršćen u nastup kolektiva, pa se i nastup za kolektiv u najdoslovnijem smislu približava dokidanju egzistencije:

*...O, tko svoju zemlju ljubi
I tko neće biti rob,
Tomu krvnik glavu rubi,
Taj u mračan pada grob!*

*Ali takvi dični muži
Žive i narod sav...*

Zrinski-Frankopanka, 1881.

Dakle, i udio u rodoljubnom kolektivitetu ugrožava pojedinčevu egzistenciju, ali osigurava dostojanstven život svjesne žrtve, zaloga za slobodu roda:

*...Slabić samo suze lije,
Muža resi uzdah tih:
Rod im pjesmom spomen vije
I veliča pjesmom njih.*

Zrinski-Frankopanka, 1881.

Harambašić, a u zbirci *Slobodarke* (1883) se to najtransparentnije vidi, razvija svoju pjesničku etiku u nizu temeljnih punktova takvoga egzistencijskoga osobnog zaloga. Lirski *Mi* zrcali se u refleksivnoj ponudi, vrlo neposredno i redovito kroz manji niz stihova gradira se iz uvodne slike mladosti, narodne boli ili domoljubne lošine, u smjeru borbenoga poziva ili smrtne žrtve.

U tome tkanju ogleda se i prosijava religiozna nit, kao i uz nju vezana vrpca nenametljivih osnovnih motiva iz kršćanske mitologije. I još jednu *submitologijsku* vrpca Harambašić razvija u svojim stihovima. Riječ je o vrpici povijesnih imena i slika iz zalihe hrvatske prošlosti. Treća takva mitološka vrpca u koju se povremeno upliću usporedbe, ideološka osvjetljenja i misaoni smjerokazi, vrpca je prizora iz europske povijesti, kroz koje analogijama nastoji argumentirati tvrdnje i komentare iz pogleda u hrvatsku sadašnjost i prošlost.

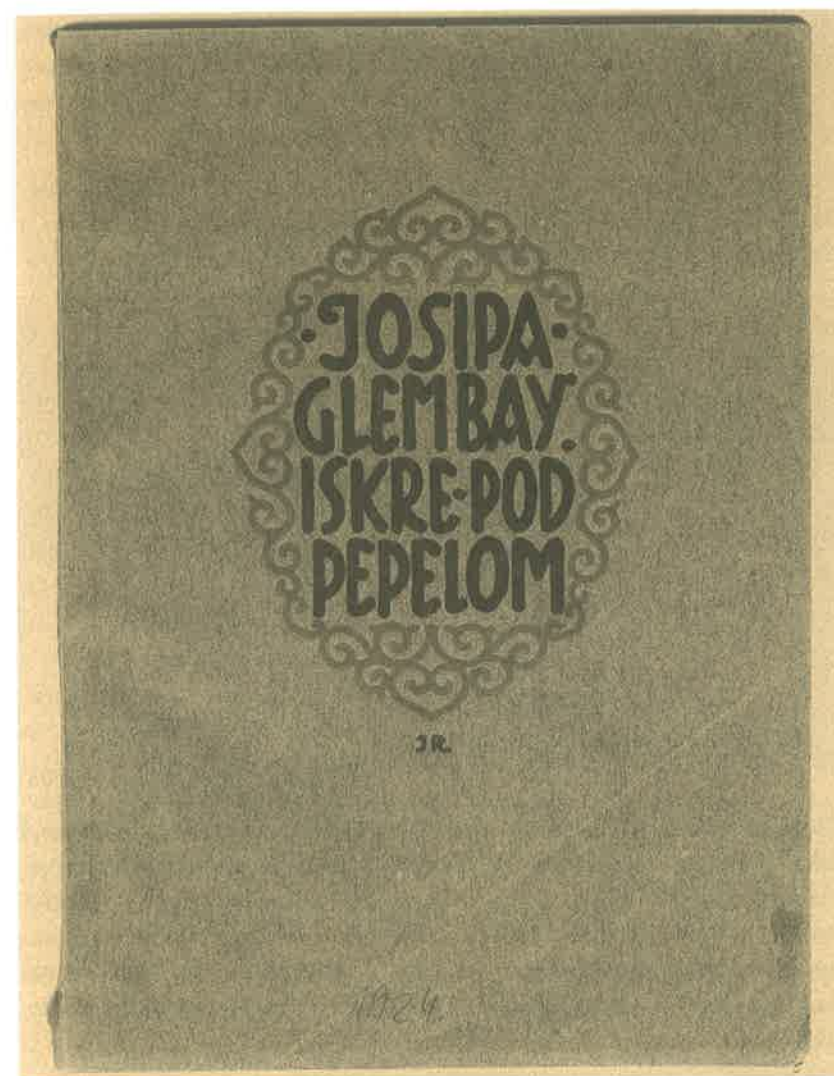
U toj se vrpici povijesnoga analogiziranja i misaonoga podupiranja idejnih projekcija slobodnih Hrvata, kao sutkanje pojavljuju nizovi posveta francuskim i antičkim piscima i misliteljima. Harambašić povremeno osvjetljuje i lik lirskoga Ja, slabašnoga intelektualca, romantičarski signaliziranoga identiteta:

*...Slabašna je moja ruka,
I tu slabost uvijek plačem,
Al na korist moga puka
Znat ću sjeći ljutim mačem...*

Slobodarke, 1883.

Pomalo je neobičan taj Harambašićev pjesnički lik koji se očituje i *slabašnom rukom* ali i izravno suicidalnom borbenošću, koja u nekim stihovima prelazi u paradoksalnu spiritualnost. Harambašić je jednostavan u ponudi osjećajnosti i to se najizravnije vidi u ljubavnome dijelu njegova opusa, koji je također na samome rubu raznih sentimentalnih i idiličnih pejzažnih stilizacija, ali se recepciji vraća tamnim poentama, u smrt preseljenim spiritualnim zavjetima. U rodoljubnim pjesmama izuzetno borbenih zaoštavanja misli i usklika priređenih još u preporodnome kontekstu, Harambašić u kraj stoljeća dolazi s nitima klasicizma i neogotike.

FRANJO SUDAREVIĆ (1861-1944), Osječanin, prozaist i autor dramskih tekstova. Njegovi spisateljski interesi usmjereni su prema ruralnoj tematici (pripovijetka *Djed Marijan*, 1893) kao i prema tematiziranju urbanoga prostora unutar kojega želi literarno obraditi *sličice iz života* (*Šala, Svadbene neprilike*, 1903). Novele iz zbirke *Pripovijetke za mladi svijet* (1905) obično započinju *in medias res* i u pravilu završavaju vrlo didaktičnom poentom. Sudarević dakle preko književnoga teksta nastoji prenijeti mlađim čitateljima temeljne životne stavove vezane uz odnos prema učenju, radu i bližnjima. Sve to čini jednostavnim, dopadljivim izrazom upisujući njime primjere i situacije iz svakodnevnoga života. Riječ je o zakašnjelom proznom didaktiku posve stilizirano realističnih pouka. Stiliziranom didaktičnom realizmu sklona je i JOSIPA GLEMBAY (1861-1941), istaknuta pedagoška i kulturna djelatnica, književnica za mladež koja se prvotno pojavljuje u književnom prostoru pod pseudonimom *Ružica Bajkaševa*. Njezina kulturna djelatnost usmjerena je stvaranju uvjeta za književni i kulturni rad na hrvatsko-

Od godine 1886. službovala je neprekidno u Osijeku na nižoj pučkoj i višoj školi do umirovljenja. Posvetila se javnom socijalnom i književnom radu i učvršćenju hrvatstva. (...) Godine 1921. osnovala je ona u Osijeku podružnicu 'Hrvatske žene' i onda 'Klub Hrvatica'. (*Znameniti i zaslužni Hrvati*, 1990)

me jeziku. Vlastitom je energijom željela »osvijestiti našu ženu i grad Osijek pridići kulturno za sva područja« (R. F. Magjer), pomagala je i stvorila zakladu za siromašne učenike koja je nosila ime Glembayeva zaklada. Napisala je knjigu aforizama *Iskre pod pepelom* (1924), a svoj je rad u praksi nastojala literarno oblikovati u dužoj pripovijesti napisanoj za mladež, naslovlje-

noj *Za narod svoj* (1929). Preko lika učiteljice Danice Marinić iznijela je svoje pedagoške, političke i socijalne stavove vrlo jednostavnim izrazom, a što i je u funkciji didaktičnoga djelovanja na one koji će knjigu čitati. Okušala se i u impresionističkim interpretacijama tekstova drugih autora.

Franjevac i pjesnik ANTE MIROLJUB EVETOVIĆ (1862-1921) rođen je u Bačkome Aljmašu, a najveći je dio kapelanskoga i župničkog vijeka proveo u Valpovu i Valpovštini. Uz lirske je pjesme napisao i dva spomen lista, stihovi su mu uglazbljivani, a bio je suradnikom *Kola* i *Vijenca* te posebice djelatnik u osječkome Klubu hrvatskih književnika. U periodici pjesme tiska na samome završetku stoljeća, a knjigu *Sretni i nujni časi* objavljuje u Osijeku 1908. godine. Njegove su pjesme uglavnom lirske dnevnik osjetljivoga motritelja svijeta i mjesta rodoljubnoga i religioznoga pojedinca u tome svijetu. U pjesmama razvija i osvjetljuje lik *trpnoga* ali rodoljubno zabrinuta subjekta, identitetom često upravo pjesnika. Pjesme Evetovićeve ispovijedaju svoju nuždu javljanja stihovima, ali i napominju kako već znaju i osjećaju nezaznivanje na koje će naići.

...Ipak se u sviet žele
Iz mojih grudi,
Da grijju ledna srca
Sebičnih ljudi!

Sretni i nujni časi, br. 5, 1908.

Višekratno taj pjesnik-subjekt iskazuje svoju želju javljati se pjesmama i prikazati pjesme u terapeutske njihovu angažmanu. Evetović svojim pjesmama želi recepciju koja će izazvati ozdravljenje i ljubav, pa tu projekciju predaje lirskom ja, pjesniku koji se javlja iz pjesama. Tu je Evetović najprecizniji, on jasno odvađa poslanje i poruku pjesama od lika pjesnika. Sav zakupljen jednostavnim pjesničkim uzbuđenjem i osjetljivošću, s vrlo fraznim pjesničkim slikama, Evetović ističe i sljedeće:

...Ako pjesma srce blaži
Nikad pjesnika ne traži.
I slavulj u perivoju
Skriven pjeva pjesmu svoju

Sretni i nujni časi, br. 12, 1908.

Najpoznatija osječka književnica s početka dvadesetoga stoljeća, JAGODA TRUHELKA (1864-1957) prozna autorica, prosvjetna djelatnica, urednica (uz Mariju Jambrišak) časopisa *Na domaćem ognjištu* (*List za porodicu*) u izdanju Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora u Zagrebu s prvim brojem iz 1901. godine. Truhelka je književni rad temeljila na sentimentalnim zapi-

sima o prošlim vremenima koji u cjelini funkcioniraju autobiografski. Nazivaju je i osječkim Šenoom za djecu budući da je na vrlo profinjen način uspjele sačuvati svu ljepotu i »vrijednost hrvatske tradicionalnosti u plemenitom značenju te riječi« (M. Crnković). Piše autobiografskim diskursom preko koje je moguće uočiti stvarne likove u provjerljivim prostorima. Na tome tragu funkcionira već prva njezina knjiga, roman *Tugomila* objavljen 1894. godine, zatim epistolarna ispovijed *U carstvu duše* (1910), kao i osječka trilogija koju čine *Zlatni danci* (1918), *Gospine trešnje* (u prvom izdanju Matice hrvatske knjiga je izašla u dva dijela, prvi dio pod imenom *Bogorodičine trešnje* (1929), a drugi pod imenom *Dusi domaćeg ognjišta* (1930)) i *Crni i bijeli dani* (1944). *Plein air* (1897) svojevrsni je ženski roman kojim Truhelka dovodi na scenu intelektualno superiornu ženu koja feminističke preokupacije lagano gura u prvi plan (K. Nemeč). *Vojača* (1899), povijesni je roman koji progovara o ženama i o njihovu položaju i ulozu u društvu kroz lik bosanske kraljice Vojače, žene Stjepana Tomaša. Autobiografski diskurs nadopunjen je fiktivnim događajima. Usprkos činjenici što Jagoda Truhelka često mijenja razine pripovijedanja miješajući razinu zbilje s razinom fikcije, ipak se elementi stvarnosti u njezinim djelima čitaju kao *autotematični* prostori (P. Pavličić), prepuni istinitih likova i stvarnih prostora. U *Zlatnim dancima* Truhelka prati svakodnevlje osječke djece (Anice, Ćire i Dragoša) sjećajući se vlastitih igara s lutkom, božićnih svečanosti ili nekih drugih građanskih i obiteljskih običaja koji se »dancima« provedenim uz rijeku Dravu usmjeravaju na preslagivanje slika staroga Osijeka. Važno je pri tome pripomenuti kako prvo izdanje *Zlatnih danaka* iz 1918. godine, za razliku od ostalih, otpočinje uvodnom pričom naslovljenom *Istina i priča* u kojoj se saznaje na koji način i uslijed čega Jagoda Truhelka iznosi sjećanja na svoje djetinjstvo. Ostala izdanja umjesto uvodne autoričine opaske donose zapis iz *Labudove ulice*.

Truhelka je pokazala i dvostruk odnos prema tradiciji: na jednoj strani smjerno štovanje starih, na drugoj modernu skepsu mladih. Ta je skepsa nosila zametak želje za nekom drukčijom i 'boljom' prošlošću, upravo onakvom kakvo će vidjeti novo stoljeće. (D. Detoni-Dujmić, 1998)

To je bila sasvim obična ulica ili bolje: uličica podalje od gospodske sredine grada. Okratka i ravna te široka dosta, da su se u njoj dvoja kola mogla uporedo voziti. Na jednom joj je kraju velik križ, a drugim se protegla daleko u grad. Kuće su niske, jedna kao druga. Pred svakom kućom jedan do dva duda kao stražari prave hlada. Ispod visokih krovova većinom od mrke trske visjela su sve po dva prozora kao dva oka pospano i začuđeno...

Zlatni danci, 1918.

U prozama za djecu Truhelka je uspjela spojiti svijet zbilje sa svijetom dječje mašte, stvarajući različite imaginarne prostore koji plijene dječju čitateljsku pozornost služeći se pri tome stilemima narodnoga govora, slavonskim lokalizmima, živim razgovornim tonom (D. Detoni-Dujmić).

U carstvu duše epistolarna je Truhelkina ispovijed. O svojem društvenom, privatnom i intimnom životu progovara iz perspektive učiteljice Magdalene Šreplove koja piše pisma svojoj učenici. Time je Truhelka zamijenila odnos zbilje i fikcije *navlačeći* povijesnom postojećem liku M. Šreplove *masku* svojih svjetonazornih ispovijesti. U dvadeset sedam pisama izražena je njezina životna poetika koja se temelji na »harmoniji, umjetnosti i proporciji«, dok su »mišljenje, osjećanje i htijenje« one sile koje trebaju upravljati i životom i literaturom (M. Subotić). U pismima se prepoznaje autoričina svijest o budućim čitateljima. Ona su gotovo sigurno i pisana za javno čitanje. Jagodi Truhelki se tada vjerojatno i činilo kako je epistolarna forma najpovjerljivija, najiskrenija i najprimjerenija za govorenje o temeljnim životnim istinama.

RUDOLF BARUN MALDINI WILDENHAINSKI (1870-1944) gimnaziju je završio u Osijeku, piše romane, *U šumi i oko šume* (1916), *Hrvatski sveučilištarci u Rusiji* (I. dio trodijelnog romana, 1936-1938), pjesme, pripovijetke, drame, basne i aforizme. Zbirku aforizama naslovljenu *Iskrice i aforizmi* napisanu u razdoblju 1895-1900. godine objavljuje u Osijeku i u njima se predstavlja kao autor vrlo lucidna duha, oštarih zapažanja i duhovitih dosjetki. U stihovima je izražen osjećaj za prostor, društveni moral i sudbinu bezimenog pojedinca.

*...Pa ga tako izmučena ostavili jadna
Ne pitajuć: Da l' mu vjetar zima škodi hladna?
A on jednik sav svoj život žrtvovo za kralja,
Zakonu se pokorio, dužnost vršit valja;
A sad nikog nema blizu da mu rane vida...*

Ranjenik, 1906.

Još jedan istaknuti djelatnik osječkog Književnog kluba LUJO VARGA BJELOVARAC (1871-1917), službovao je u Osijeku, pjesnik, čija je prva pjesma

Lujo Varga: Poče kao omladinski pisac godine 1894., a pisao pjesme u razne hrvatske i srpske časopise. Kao folklorista sabrao do 10.000 narodnih Naziva iz prirodnih nauka. (*Znameniti i zaslužni Hrvati, 1990*)

Jadna ptica objavljena 1889. godine u časopisu *Bršljan*. Tematski okvir njegove poezije usmjeren je prema domoljubnim motivima koji variraju od eksplicitnoga opisivanju vlastitoga zanosa nacionalnim identitetom do implicitnoga, fino nijansiranoga izraza koji preko motiva iz prirode govori u prilog vezanosti subjekta lirskoga zapisa uz prostor ne samo zavičajnoga već i nacionalnoga ozračja.

Stoljećima tuj se vijes
 Bršljane moj viti!
 Pradjedova krov mi drevni
 Tamni list tvoj kiti...

Bršljanu na očinskome krovu, 1906.

Slikar, likovni kritičar, esejist, prozaist, GUIDO JENY (1875-1952) jedan je od hrvatskih bečkih daka (uz Dušana Nikolajeva Plavšića i Vladoja Schmidta Jugovića) koji uređuju časopis *Mladost*. Pisao je crtične zapise socijalne tematike (S. Marijanović). Upotreba realističko-naturalističke pripovjedne strategije (*O. O. B. Kako možemo napredovati? »Gospodi« i puku, 1918*) publicističkoga stila obično je u funkciji poentiranoga kraja. Proza urbanoga karaktera ocrtava radnički život (*Ein Mensch, Pozdrav, Blago onom, koj se nije ni rodio, Siromak i Sveti Petar*). Kreativnu energiju usmjeravao je prema kulturnome i publicističkome radu.

PAVAO M. RAKOŠ (1877-1966), prevoditelj, autor proza i pjesama, u novelama (zbirke *Svijet sanjara, 1929, Dušice, 1931*) ispituje dimenzije osobnih svjetova svojih junaka utiskujući u njih vlastite odnose prema zbilji. Realistička matrica njegovih novela didaktično djeluje na čitatelja, a autorov komentar kreće se od romantičarskoga zanosa isprepletog religioznom, pa sve do blago modernističkih težnji vezanih uz naglašavanje uloge pojedinca u prostoru i vremenu. Rakoš je vrlo produktivan autor, »vedar, duhovit i misaon, čovjekoljubiv, ali mu je duša krvava, puca i kida se od boli« (R. F. Magjer). U zbirci *Svijet sanjara* nailazi se na retke koji nago-vještaju dolazak simbolizma.

BRATOLJUB ŠRAM (1877-1937) književnik je i književni kritičar vrlo provokativna i ironična pera. Zbirkom svojih literarnih i esejističkih zapisa *Štipanja i milovanja, 1920*, godine predstavlja se kao urbani pisac sklon duhovitim i fantastičnim parabolama, koji *bez dlake na*

jeziku, publicističkim stilom komentira život u urbanoj, građanskoj sredini, ali pokazujući osjetljivost i prema mentalitetu *raspojasane* Slavonije. Subjekt njegovih proza je redovito u prvome licu što govori u prilog blagim modernističkim implikacijama.

Da, slavonsko kolo! Ma ono nam na dlanu iznosi cijelo biće našega čove. Bistrina njegova duha, raspojasanost duše i srca, zlatna dobrota njegova alem srca i ujedno nagla poput onoga ljetnoga pljuska čud, pripravnna bez ikakova promišljanja na najgore zlo: sve ovo i još više toga odrazuje se u mladenačkom kolu. Kolo pa mjesečina! Eh, toga rodi samo Slavonija, gdje se troši mozak, krv, novac i grunt, ma troši besprekidno, a ne misli na stjecanje.

Magareća svadja radi stepena učenosti, inteligencije i kulture, 1920.

VLADIMIR JELOVŠEK (1879-1934), pjesnik, feljtonist, novelist, kritičar, često je pisao pod pseudonimom *Vladimir J. Teharski*. Pojavio se zbirkom *Simfonije* (1898) nastojeći u stihovima romantičarskim motivima pridati svojevrstu pričljivu inkohereciju. Povremeno zanesen veličinom kulturnog prostora na kojem žive različiti slavenski narodi, u manjim stihovnim odjeljcima svojemuo neoromantizmu (S. Marijanović) pridaje zatamnjene i zgusnute signale ekspresionistične destrukcije, smještajući se u poetičkom prostoru između S. S. Kranjčevića i J. P. Kamova.

*Pod piramidama vječite slobode;
 I groznom kalu prezira i jala;
 U vječnoj borbi radi niskih strasti —
 Tek silna masa ljudstva živjet znala
 Dok vječno sunce zlati piramide
 Dok u visinam' laborič lelija: —
 U kalu demon riga trovnu vatru,
 A strašna bura griješno drvlje svijja
 Dok u visinam' čisti pjev se širi;
 Dok ondje lebdi vez bratimstva, prava; —
 U kalu uzdah, krik i lelek ječi,
 A lav bogatstva gazi bjednog mrava.
 I živjelo je ljudstvo tisućljeća
 U tmuni grozne trzavice, strasti;
 U tmuni kletog, egoizma, jala...*

Uskrs, 1896.

VLADIMIR JELOVŠEK
 ŠIMFONIJE II.: PĚLE-MĚLE
 PRAG MGM

Krenuvši iz zalihe hrvatskoga devertaestostoljetnog političkog dvotijeka, aktivista i artista, pragmatika i esteticista, Jelovšek je nastojao osloboditi se kroz filtere Heino-ve lakostihovne brzine, i Karanjčevićeve svečano inkompatibilne refleksije, pa doprijeti sve do subjekta slabe muške erotološkiosti, implozijske intelektualne i senzacijske strategije. (G. Rem, 1999)

Književno je počeo raditi u 'Brankovom kolu'. Mnogo je prevodio beletristička djela slavenskih autora, koja su štampana u raznim časopisima i listovima. (*Znameniti i zaslužni Hrvati, 1990*)

Na pragu avangardnih strujanja Jelovšek žanrovski pretapa strukturu slobodnog stiha, pjesme u prozi i vezanog stiha, najavljuje i stilske *razmahe* simfonijskog Krležea, uvjerljivo i intenzivno gomilajući globalne etičke semanteme.

ISO CEPELIĆ (1880-1956), književnik, jezikoslovac i leksikograf, odvjetnik u Osijeku poznat je kao autor crtica, novela, humoreski i koserija tematski usmjerenih događajima iz slavonskih lovišta. U zbirci crtica *Glasi i poglasja iz lovova* (1940) Cepelić iz pozicije autobiografskoga subjekta nastoji usmjeriti čitateljsku pozornost na život u prirodi, želi im približiti ugođaj boravljenja u njoj. Njegovi opisi životinja i biljaka razvijeni su do detalja, pisani iz rakursa strasnoga lovca kojemu urbani prostor Osijeka uvijek označava mjesto iz kojega kreće u lovni avanturizam (S. Marijanović). S osjećajem za prostornu udaljenost gradskoga u odnosu na prirodni, šumski *locus*, Cepelić se gotovo uvijek koristi pripovjednim postupcima (razgovor lovca i Osječana, monološko autorovo pripovijedanje o užicima u lovu, oslušivanje dijaloga između dvaju lovaca) koje će ih povezati i progovoriti o njihovom međusobnom prožimanju. Njegove proze izuzetno su recepcijski otvorene, tekst komunicira s čitateljima ili preko postavljanja retoričkih pitanja, ili direktno im se obraćajući.

Tko se od vas ne sjeća, tko ne drži u pameti baranjsku sitnu i krupnu šumu, lug, gaj i gajič, kraljevstvo vrba i topole, u kojem negdje vrba a negdje topola prevladava, gdje se miješaju iva i rakita, jagnjad i jasika, gdje su zastupani jablan, joha i jasen, sviba i platana, klen i brijest, gdje raste i odlični predstavnik svoga plemenitog roda hrast lužnjak, da mu duplje bude udoban stan kuni zlatki, zlačane podvoljčine, a plod, žir slasna hrana kao ugljen crnoj, a divljoj svinji i opasnoj divljoj guski i viteškome kralju šuma, vitorogome jelenu? Tko je kralj u šumi, ako nije on koji ne pozna čovjekove razlike između »divlji« i »domaći«, koji ne može živjeti bez slobode, kao što ni riba bez vode!

Sjećate li se Baranje, 1943.

U isto vrijeme Cepelić piše pouzdanom čitatelju koji dijeli njegovu strast za lovom, kao i

za prostorom Slavonije, Baranje, Srijema i Osijeka, pa ne mora pojašnjavati slike o kojima piše. *Esekerskim* izrazom protkanim blagim humorom u novelama koje tematiziraju Osijek (*Iz nedavnoga Osijeka, Gvardijana nadmudrio, Bilo na rastanku s Osijekom, A sutra je Uskrs, Magistar Ilija*) Cepelić oslikava urbani prostor i ljude, obično završavajući dosjetkom koja kao takva postaje poetičkom odrednicom njegova stila.

SLAVKO S. DIKLIĆ (1883-1939) autor je uspelih kratkih priča o svakodnevlju u Osijeku objavljenih u zbirci naslovljenoj *Tamo amo po Osijeku* (1932). Svaka od petnaest priča anegdotalna je sličica koja nastoji preslikati dinamiku urbanog prostora u tekst, ne zaboravljajući pri tome komentirati ulogu i mjesto pojedinca koji taj prostor oblikuje. Diklić je na nekim mjestima u pričama uspio zaustaviti i duhovno ozračje grada koje se skriva iza prepoznatljivih i na prvi pogled vidljivih pročelja zgrada. Njegove kratke priče svoju pripovjednu strategiju usmjeravaju prema tematiziranju urbanoga pejzaža ludistično reflektirajući zapažanje.

Čudni smo ljudi mi Osječani!

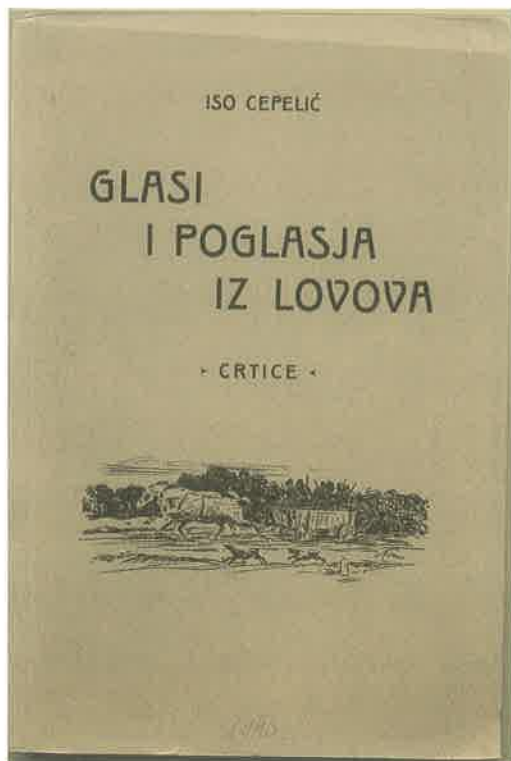
Ne znamo, šta hoćemo, a sve bi htjeli. Nezadovoljni smo sa svačim, a koješta nas zadovoljava. Sve podvrgavamo kritici, a ništa nismo u stanju do kraja izvesti. Po vremenu uvijek smo u zadocnjenju, a vazda nam se žuri. Očuvaj Bože, da su baš svi takvi!

Došla su teška vremena zastoja i nazadovanja.

Osijek nam propada! — čuje se vapaj sa svih strana.

Tamo amo po Osijeku, 1932.

RUDOLF FRANJIN MAGJER (1884-1954), iako rođen u Zemunu vrlo se brzo seli u Osijek. Kako sam zapisuje, majka mu je rođena Osječanka, poznavala je hrvatski jezik u tančine i znala je vrlo lijepo pripovijedati, pa je i on po majci »primio dar narodnoga pričanja«. Pjesnik, pripovjedač i kulturni djelatnik, od 1914. godine piše i pod pseudonimom *Čika Ruda*, a 1920. godine počinje uređivati najstariji osječki hrvatski list, ilustrirani polumjesečnik za kulturno-prosvjetnu smotru *Vjesnik za prosvjetu i za upravu*. Urednik je i književno-umjetničkog zbornika *Mi* (1909-1910), *Književnog priloga* (1910-1915), kao i almanaha i kalendara *Jeka od Osijeka* (1918-1923). Utemeljitelj je Kluba hrvatskih književnika i umjetnika (3. listopada 1909). Književno se javio 1899. godine u zagrebačkom *Pobratimu* i u *Bršljanu*. Autor je pjesama, pripovijedaka u kojima opisuje život hrvatskog seljaka u Slavoniji (*Iz naših sela*, 1913), fantastičnih priča (*Zlatna ribica*, 1928), spisa za mladež (*U pjesmi i priči*, 1906), putopisa (*Hrvati u Srbiji*, 1922), priređivač je i autor pogovora prigodnih izdanja i knjiga, polemičar koji sustavno prati rad omladinske književnosti, sastavljač učiteljskih i drugih epigrama, afo-

Cepelić primjenjuje pripovjedačku tehniku pretvaranja svjedoka u medij preko kojeg on sam u lingvostilistički oblikovanoj noveli podiže glavnog junaka, živu jezičnu tvorevinu, u spomenički dokument o zatečenom govoru Valpovštine... (S. Marijanović, 1994)

... umjesto ekspresionističkih ekstaza u pjesmama Rudolfa Franjina Magjera na scenu stupa realistično (ruralno, socijalno, revolucionarno, nostalgično) promatranje zbilje koje samo u nekim pjesmama postaje impresionistički zapis trenutka. (H. Sablić-Tomić, 1994)

rizama, zagonetaka, bilježnik rada Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, predavač, promicatelj hrvatske i slavonske književnosti i kulture. Sveukupnim je svojim angažmanom nastojao afirmirati Osijek kao zasebno kulturno središte. Ušavši u literaturu stihovima, zaokupit će se bilježenjem svakodnevnih izvanjskih događaja, oblikujući subjekt romantičarski intenzivnih osjećaja. Nastojao je stihovima upozoriti da je potraga za čovjekovom egzistencijom zapravo neprekidna potreba za »otkrivanjem vlastitog demona« (S. Marijanović), a svijest o privremenosti stalno je mjesto njegova poetskog zapisa. Pjesme R. F. Magjera (*Porivi*, 1905, *Sa hrvatskog Jadrana*, 1906, *Erotika*, 1918) uklopljene su u različite tematske cikluse (domoljubne, erotske, pejzažne, intimne, one o ugroženosti intelektualne opstojnosti) i kao takve znakovni su izrazi težnje za otkrivanjem novih umjetničkih težnji, zvukova, riječi i novih slika. Bilo da su pisane vezanim ili slobodnim stihom, one otkrivaju energiju hrvatskoga duha te sklonost folklornim detaljima koji su u funkciji naglašavanja pripadnosti slavonskoj književnoj baštini samoga autora. U aforizmima je i epigramima na vrlo duhovit, ponekad ciničan način bilježio i upozoravao na licenjete kao matricu socijalnog ponašanja, apliciranu i na odnos prema književnim i kulturnim djelatnicima i njihovom stvaralaštvu. Oštrina pera i pokretljivost Magjerova duha satiričkim aluzijama odašilju zapise o zbilji. Knjigu novela i pripovijesti iz života sela objavljuje 1907. godine naslovivši je *Zapisci sa sela*. Bilježeci razne zgođe iz života sela u Slavoniji, otkriva i vlastito gledište na opisano i zatečeno stanje. Taj ciklus pripovjedaka fragmentarni je zapis narodne životne istine koja bogatim duhom, temperamentom, praznovjerjem i *zdravim* humorom zrcali vitalnost slavonskoga bića. U njima razvoj radnje nije stupnjevan, već samo fragment i trenutak drže čvrstu jezgrovitu kompoziciju. Posebnu pozornost usmjerava na opisivanje narodnih običaja unoseći pri tome element didaktičnosti. Preslikavajući svijet izvanjskih zbivanja R. F. Magjer zaokupljen je prvenstveno fokusiranjem vidljivih osobina seljana ne pokušavajući prikazati dubinsko, slojevito psihološko stanje lika. Crticama i pripovijestima Magjer nastoji dispartnim zapisom obuhvatiti socijalni niz teksta.

Livada kućegospodana Koje Kovačevića, zvana »ciganica«, pružila se ko' veliki nepregledni zeleni sag, utkan šarenim poljskim cvijećem, a korito bistre Karašice ko' da ju umiva. Zaglušna vika obijesnih jedrih snaša, pa stidljivih djevojaka i struganje grabalja preko busa pri sabiranju sijena odzvanjaše sve jače. Zastala bi, kada bi malo udarili u »važni« divan.

Kada se ljubi, 1907.

Magjerova prosvjetiteljska strast evidentna je u pričama i pjesmama za mladež u kojima pokušava pokazati poznavanje psihologije djeteta. Jednostav-

nog je stila i dobro vodi priču i slijed događanja. Spisi za mladež raznolikoga su tematskoga i žanrovskog sklopa (pjesme, zagonetke, priče, aforizmi) te i na taj način postaju zanimljivi. Kao priređivač antologije suvremene hrvatske omladinske književnosti naslovljene *U pjesmi i priči* (1906) naglašava važnost obrazovanja mladih tekstem koji će, kako sam piše, »mekim riječima i milinom svoje nježnosti najbolje zabaviti, a potom i poučiti mladež, što je dobro i korisno, lijepo i plemenito«.

ANTUN MATASOVIĆ (1893-1986), katolički književnik, autor dramskih tekstova, prevoditelj (sa španjolskoga i danskoga jezika) i zapisivač narodnih običaja (*Pisanice*, 1917, *Slavonske graničarske tikvice*, 1922), vinkovački je đak koji u Osijeku započinje književnu djelatnost. Najčešće objelodanjuje u izdanju Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima iz Zagreba, nastojeći tom književnom gestom raditi na širenju katoličke prosvjete, a kao jedan od hrvatskih katoličkih pisaca u svojem je javnom i privatnom životu također išao tim tragom. U zbirci pripovjedaka *Slavončice* (1926) Matasović vjerodostojno oslikava slavonsko selo na početku XX. stoljeća (J. Šarčević) portretirajući likove seljaka u svim zgodama i nezgodama. Nakon desetak godina piše dramu *Daj, da dode kraljevstvo tvoje* (1939), u kojoj se u središtu radnje nalazi lik blaženoga Nikole Tavelića, šibenskog franjevca koji je mučenički umro 1391. godine u Jeruzalemu. U rukopisu mu je ostao još jedan roman s likom sveca u središtu. Riječ je o životu svetoga Ante Padovanskoga i romanu *Sijač riječi gospodnje*. Napisao je romansiranu tetralogiju (*Bar-tol i Bana*, 1939, *Za kruh svagdanji*, 1940, *Pred život*, 1942, *Crno kraljevstvo*, 1942) u kojoj ocrta dinamiku slavonskoga života preko lika dječarca, a potom i odrasloga Šokca, Đuke. Matasović pri tome pokazuje osjetljivost i upućenost na prostor i ljude o kojima piše.

Gleda to Đuka i lijepo mu je u župnikovu domu....

A ti, sine — počeo je malo strogo, ali mu je ipak blagost titrala u glasu — bit ćeš gospodin, ali nemoj da podigneš glavu od svoga oca, koji se za tebe troši i muči, nego nikad nemoj zaboraviti, da si otpao od opanaka... Budi uvijek ono, što si i nemoj se ni pred kim stidjeti toga, jer gledaj to oko sebe, to je sve naše i nijedan narod na svijetu nema tako što... Budi pravi narodni gospodin, a ako ćeš mene poslušati budi svećenik Božji, jer znaš da nema veće sreće za čovjeka, nego služiti Bogu i narodu svome...

Pred život, 1940.

Jednostavnim izrazom, Matasović svoja književna djela gotovo uvijek završava u maniri vjerskoga didaktizma.

MIROSLAV FELDMAN (1899-1976) rođen je u Virovitici, a gimnaziju je polazio u Osijeku. Pjesnik, značajni hrvatski dramatičar, predsjednik Društva hrvatskih književnika, 1962. godine izabran je za predsjednika PEN kluba u Zagrebu. Od 1917. godine objavljuje pjesme u časopisima, a nakon tri godine izlazi mu prva zbirka pjesama *Iza sunca* (1920). Prvi njegov dramski tekst jednočinka je *Pierrot i Colombina* (1920), a prvi tekst igran na pozornici zagrebačkog HNK 1927. godine bila je tročinska sentimentalna groteska *Vožnja*. Antologijska je njegova pjesma *Osijek* u kojoj pomalo suzdržanim tonom nastoji prizvati sjećanje na grad svojih gimnazijskih dana. U slikama je pjesme ekonomičan i lirskom subjektu određenom *Mi*-kategorijom predaje dužnost oprastanja od nostalgičnih prizora.

*Da l' nas je tkogod slutio?
Da l' nas je tkogod volio?*

*Kad prođe stotinu godina
lutat će tvojim alejama,
vrijedne stotinu pjesama
žene, plave i mlade —
Zbogom,
panonski grade!*

Osijek, 1980.

JOSIP CAZI (1907-1977), Čepinčanin, autor izrazito socio-ideoloških pjesama objavljenih u zbirkama *Pjesme borbe* (1951) i *Jaram i tamnice* (1969) u književnost nastupa pod utjecajem ekspresionističke lektire izvodeći je u svojim stihovima u transparentnoj socijalnoj motivaciji. Povremeno poseže u pretraživanje arhetipskoga u prostoru kojim živi prepuštajući se slikama sela sentimentalnog svjetlucanja. Piše često slobodne stihove, pokušava se približiti M. Krleži i A. Cesarcu, a nedostižan mu je stilski uzor opus I. G. Kovačića.

*Trepti tvornica na ruševinama moga doma,
koji mi je bio mio, drag,
pod snopom sunčanih pruga,
purpurna, u boji mraka, liči na crven sag.*

*U velikim joj očima plovi krv i tuga
sela moga.*

Selo, 1933.

MIRKO JIRSAK (1909-1999) rođen u Slatini, prosvjetarskim poslom stiže i u Osijek te mu upućuje stihove i prozu, što će i inače biti prostor njegova autorskog stvaralaštva. Njegov roman *Karneval cvrčaka* (1974) zanimljiva je

povjesnica *mučninskih* i ideološki osjetljivih slatinskih i osječkih slika sredine dvadesetoga stoljeća. Zbirkom *Pjesme* (1929) javlja se dvije godine prije D. Cesarića i D. Tadijanovića, ako je riječ o prvijencima, a poetički se dijelom bliži onome što će oni pisati, međutim njegova tradiranja moderne i dodir s ekspresionizmom neće niti u jednom dijelu opskrbljivati svoju motivsku zalihu folklornom slikovnošću. Problemi zvuka i kretanja razotkrivat će bliskost kao i poetičku udaljenost od simbolizma i ekspresionizma. Naime, zvuk će Jirsak preuzimati u dimenziji njegove mističnosti, ali će ga radije ostavljati u odgodi, u zaustavljenome obliku, u tragu. Slike su zaustavljene, zvuk odsutan, a Jirsak ipak postiže intenzitet koji se može prepoznati kao ekspresionistično iskustvo. Jirsaka zanima slika fragmentnoga lika i narušene cjelovitosti, stoga izravno imenuje *krhotine* i *pukotine* (*Salvus conductus*, 1981). Intenzitet stoji u poziciji prethodnoga kakvoga procesa razlaganja cjeline, nakon čega će tekstu preostati tragovi te cjeline i trag zvuka procesa u kojemu je do razlaganja došlo.

Pjesme *Na putovima zemlje*, *Ad infinitum* i *Zavjera šutnje* punktovi su triju Jirsakovih opusnih poetičkih matrica interesa za stupnjeve bliskosti apsurd.

I opsegom pjesama, sklonošću minijaturi, kratkim stihovima i kratkim strofama Jirsak izmiče cjelini, premda rečenice i u tim kratkim stihovno-strofnim odjeljcima razvijaju posve opušten i pravilan lik. Jirsak je i u deskriptivskoj dijelu pjesničke slike zaokupljen *odsućem* odnosno *tragom*.

*Na prostranstvima
beskrajni tragovi kola,
idu
za sjetvom i za sječom.*

Na putovima zemlje, 1930/1981.

Tu će zaokupljenost *tragom* i *odsućem* Jirsak upotrijebiti i za problematiziranje toposa prolaznosti vremena. Budući da njega ne zanima vizualizacija kakvoga kretanja, onda će tragovi biti svjedocima onoga što je prošlo, i to u množini koja zastire poedinčev lik, pojedinačnost, osobnost.

*Ovuda su prošli
i točkovi mojih kola.*

Na putovima zemlje, 1930/1981.

Kada tim tragovima pridoda i svijest o učinku vlastitoga traga u množinsko-kontekstu, onda to pjesništvo približava rezignacijskom stanju egzistencijalistične najave. O tome udjelu poedinčeva identiteta pjesma će *Na putovima zemlje* zaključno ispisati:

*...Izgubili se
u beskrajnim kolotrazima
koji ih presijecaju.*

Na putovima zemlje, 1930/1981.

Tako se Jirsakov subjekt u tekstu nalazi pred egzistencijalističkim narušavanjem identiteta, ali ga svijest o takvom stanju još uvijek čuva od destrukcije. Također Jirsak izmiče i ekspresionističkoj apstrakciji, čak i onoj koja nastupa strategijom sintaktičke arabeske, nabranjanja i gomilanja. Jirsak je najbliži *tišinama* i *prazninama* zgusnutošću u zaustavljen prizor. U pjesmi *Ad infinitum*, lirsko Ja najavljuje svoj krik:

*Raspet
proboden kopljem svjetla
u svoju ravnicu vičem:*

Ad infinitum, 1981.

Na tome mjestu predviđa se izvedba sadržaja uzvika i Jirsak izvodi strofnu pauzu, odvajajući tako završenu strofu i tek sadržaj grafički udaljene druge strofe treba izvesti najavljeni uzvik. A taj će biti obraćanje drugome liku, liku majke, zgusnutome u vizualnome smislu do arhetipske kršćanske redukcije:

*Mati moja
pred raspetim sinom
klekni
i šuti.*

Ad infinitum, 1981.

Uzvik koji je najavljen izvodi se imperativom, ali takvim koji na kraju nije označen uskliknikom. Takav će postupak i u drugim pjesmama Jirsak dosljedno izvoditi, spomenut će ili najaviti krik ili kakav zvuk, ali ga nikada neće interpunkcijski popratiti. Dapače, izvest će suprotno. U pjesmi koja najeksplicitnije kreće u opis intenzivnoga zvuka, napraviti će semantički obrat pounutrenja, smještanja intenzivnoga zvuka u *nas*:

*I tad nas odjednom
potrese
kristalno čist zvuk
u nama*

Zavjera šutnje, 1981.

Osim što je pjesma *Zavjera šutnje* naslovno svojevrsna sažetnica programa pretrage odsutnih zvukova u Jirsakovim pjesmama, iskrenost i ozbiljnost, dakle posve neironijska perspektiva, koncentrirana je strategija Jirsakova pjesništva u blizini nastupa egzistencijalizma.

Rođeni Aljmašanin MARIJAN MATIJAŠEVIĆ (1910-1945) gimnaziju je završio u Osijeku, pisao je drame (*Aljmaš*, 1931) i pjesme, a prvu zbirku pjesama *I Licu Gnjevnom* (1936) objavio u Slavonskom Brodu. Kao i Josip Pustay, *nestao* je, odveden je nekud u noć svršetka rata, očito suvišan kao djelatni književnik i kulturnjak u NDH. Prevodio je i pisao novele, u drama bio blizak Krležinim egzistencijalističkim temama, ali je za života najjasnije prepoznat kao pjesnik i uvršten u *Hrvatsku modernu liriku* (1933) i u zbornik *Između dva rata* (1942). Dakako, nakon Drugoga svjetskog rata o njemu se uglavnom zašućuje, tek ga potihog *proguruju* zavičajna čitanja i to u objavnim nabranjama *ostalih* autora.

Pjesme *Varijanta u mutnom danu*, *Bolest večeri*, *Matoševa smrt* i *Majčina pjesma* izlažu četiri opusne matrice poetike Marijana Matijaševića.

Matijaševićeva se lirika postavlja na trag iskustava moderne, *probija* prikupljeno iskustvo mjestimičnim približavanjem religioznosti i osobnom osjetljivošću s nagovještajem identitetnog rastroja. Formalno Matijašević ne zadržava svoje stihove u posve čvrste strukture, premda najčešće rimuje, pa i udvostručava rimu unutar istoga stiha ne držeći se slogovne ili strofne ujednačenosti. Tako će podupirati svoja ritmička kretanja koja iz vizualnih slika redovito kliču u reflektirana stanja. Ta su stanja pesimistična, vole se povremeno odgoditi pejzažnim zaletima nakon kojih se uvjerljivije zgusnu, rezigniraju u urbanu osamu. Njegovi stihovi ne odustaju od potrage za svjetlijim tonovima, ali apsurdistični signali brzo sustižu takve pokušaje:

*A ruka brzo pisma okreće
I traži sanju nekog davnog sna
I nada je tajna pokreće
Sve — do dna.*

Varijanta u mutnom danu, 1936.

Mali pokreti prema napuštanju tamnosti svakodnevne neće Matijaševića na nekoj drugoj strani navesti na fantastiku ili mistične intonacije. Naime, njegovi će mračni motivi, zatamnjeni prostor svakodnevne, uistinu ukazivati na prepoznatljivu, izvantekstualno zamislivu zbilju. Matijašević će zadržati tu vezu s prepoznatljivošću zbilje, on će svoje pesimistične retke i stihove ispisivati u nizu motiva bolesti i smrti, prizora iz komornoga gradskog života, obraćanja majci, ljubavnog beznađa:

*Kroz vlažnu tišinu odiše starina,
Sve su čežnje mrtve ko latice na ruži,
Koja vene i venenjem kuži
Zrak u sobi, od čeg soba dobi*

*Bolest neku, što nada mnom kruži.
O bolesna sobo, o kišo, o tugo,
Kako bi bilo nešto sasvim drugo
Mlada žena svjetiljku da pruži*

*Iza vrata i da tiho reče:
Čekaš li me dugo, dobro več!*

Bolest večeri, 1941.

U pjesmama upućenim Matošu (*A. G. Matoš putuje u Pariz*, *Matoševa smrt*) prikuplja se Matijaševićovo nadostavljanje na modernu, zgušnjaju se kritičke slike domoljublja i intenziviraju se motivi smrti do metafore pjesničke pozicije u svijetu:

*...I Matoš sanja:
Crveno teku vode: Save, Drave, Une,
U provinciji daleka pjesma bune.
Na uzburkanoj pučini se ljujla
Noemova arka
Puna gusara i hulja.*

Matoševa smrt, 1941.

Motiv majke izravno je vezan uz motiv zavičaja, sela i urbane *lošine*. Majka je dakako lik smješten u sjećanje i nadu, prikazana je kao lik prikupljanja motiva neostvarivog povratka, pa tako i prolaznosti vremena. Također se Matijašević supotpisuje pod povezivanje lika majke, njezina predenja i sinovljeva pjesnikovanja, što je strategija arhetipski nadraženo zabilježena i kod Janusa Pannoniusa, dok se ovdje razvija uz formalno i stilski izdvojen majčin dijalektni napjev:

*Majka moja na suncu moleć prede bijelu predu
A vlasi su joj bijele poput snijega
I suza jedna sja na njenom vjeđu.
Rasplicí se povisamce
Budi jaka nit,
Kad se vrati sin moj dragi,
Moj ponos i cvit,
Moj ponos i cvit.*

Majčina pjesma, 1936.

Istjecanje vremena i nemogućnost povratka, neminovnost pisanja kao bolesti Matijašević će u toj pjesmi i eksplicirati: »Moja majka već i ne pjeva (jer sin joj kašlje stihove / Bolesne u magli gradske sušice)«. Još je jedan skup motiva kod Matijaševića značajan, ne samo kao kakva razlika spram ostalih njegovih suvremenika, nego upravo kao zajednička slika različitih osvjetlje-

nja u pojedinim opusima. Riječ je o tkanju *ljubav-pjesnik-bludnica*, što u ozračju pesimističnih osvjetljenja ponekad kod Matijaševića pokazuje ne samo implicitnu poziciju umjetnika kao marginalaca, nego ga stavlja u doslovnu blizinu zablude koju se živi kao jedinu iskrenu i realnu ponudu svakidašnjice. Matijašević u jednome dijelu pjesama naslovima smješta slike u prostore svojega životnoga zemljopisa (*Pismo drugu u Aljmaš, Osijek, Samoborsko popodne...*). U tim se stihovima prepliću nostalgijski, kulturnopovijesni i refleksivni odjeljci neoklasicistično postavljeni. Matijašević je pjesnik modernog naslijeđa, avangardnih tendencija i neotradijske osjetljivosti. Njegova jednočinka *Aljmaš* (1931) potaknuta je u svojem postavu idejom socijalnoga angažmana, nepovjerenjem u instituciju pučkoga prosvjedenja apliciranom na djelatnost crkve. Pojavljuju se likovi materijalista i spiritualista, intelektualaca koji su funkcijski identiteti razlike. Ta se razlika još jednom potiče uvođenjem lika jakoga i zdravog slobodomislećeg seljaka. Taj seljak u tezi priče treba poduprijeti rasvijetljenje *prakse laži* koja propovjednički nastupa spram vjerničkoga kolektiva. Priča je inače postavljena u Aljmaš, »maleno mjesto nedaleko sukobnice Drave i Dunava, na podnožju aljmaško-erdutskih planina u koje se na blagdane Bl. Dj. Marije skupljaju hiljade i hiljade ljudi, dovedene fantastičnom fabulom riječnog putovanja Gospinog na liniji Laško (Vlaškovu) — Aljmaš i čekaju čudo«. Groteska u kojoj se kreće crkveni angažman nije jedini postupak rasvijetljivanja ideološke obmane, jer je frazerski ton kojim se izriču primjedbe materijalističkoga svjetonazora ujedno i njegova diskvalifikacija. Jednočinka nekonzekventne karnevalizacije dijelom se bliži ekspresionizmu, njegovoj socijalnoj inačici, a odaje solidan dramatičarski talent, jer se brine o reljefnosti slike koju prikazuje, likove omjeruje i jedne o druge i spram ideoloških vrpca. Ironijski ton kojim su prikazani svi likovi i sva zbivanja, naposljetku dovodi i do zanimljive teze o bitnoj relativnosti svake interpretacije. Ta se teza okuplja oko prizora čitanja članka iz novina američkih Hrvata, što nije jedini detalj medijskoga usložnjavanja komada, jer se u završnim recima drame napominje i P. S. »O izvedbi samoga komada: Prije pretstave bi se trebalo na platno proicirati uvod na prvoj stranici. Zatim bi došla projekcija crkve i kapelice Lipe...«.

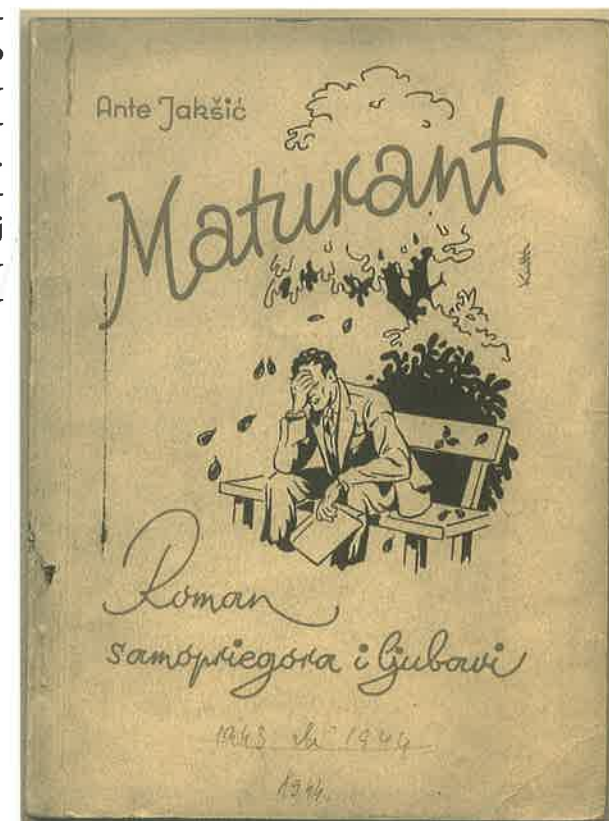
ANTE JAKŠIĆ (1912) pjesnik i prozaist, radi kao gimnazijski profesor u Osijeku, prvu zbirku pjesama *Biserni gjerdan* objavljuje 1931. godine. Jakšićeve pjesme tematski su usmjerene prema ljubavi, majci, religiji, kao i prema prostorima egzistencijalne intime. Njegova poezija temeljena je iskustvom bačkoga zavičaja koji se kao podtekst prepoznaje u svim pjesmama bez obzira kojemu tematskom ciklusu one pripadaju. Ljubavna čežnuća preko niza simbola postaju refleksivni okret prema osamljenosti kao unutarnjoj prazni-

ni pjesničkoga subjekta koji univerzalnim kategorijama kao što je npr. ljubav ili putem uspostavljanja harmonije s prirodom pokušava dostići potrebni mir i sklad. Posebno su nostalgично tonirani stihovi kojima se prisjeća djetinjstva.

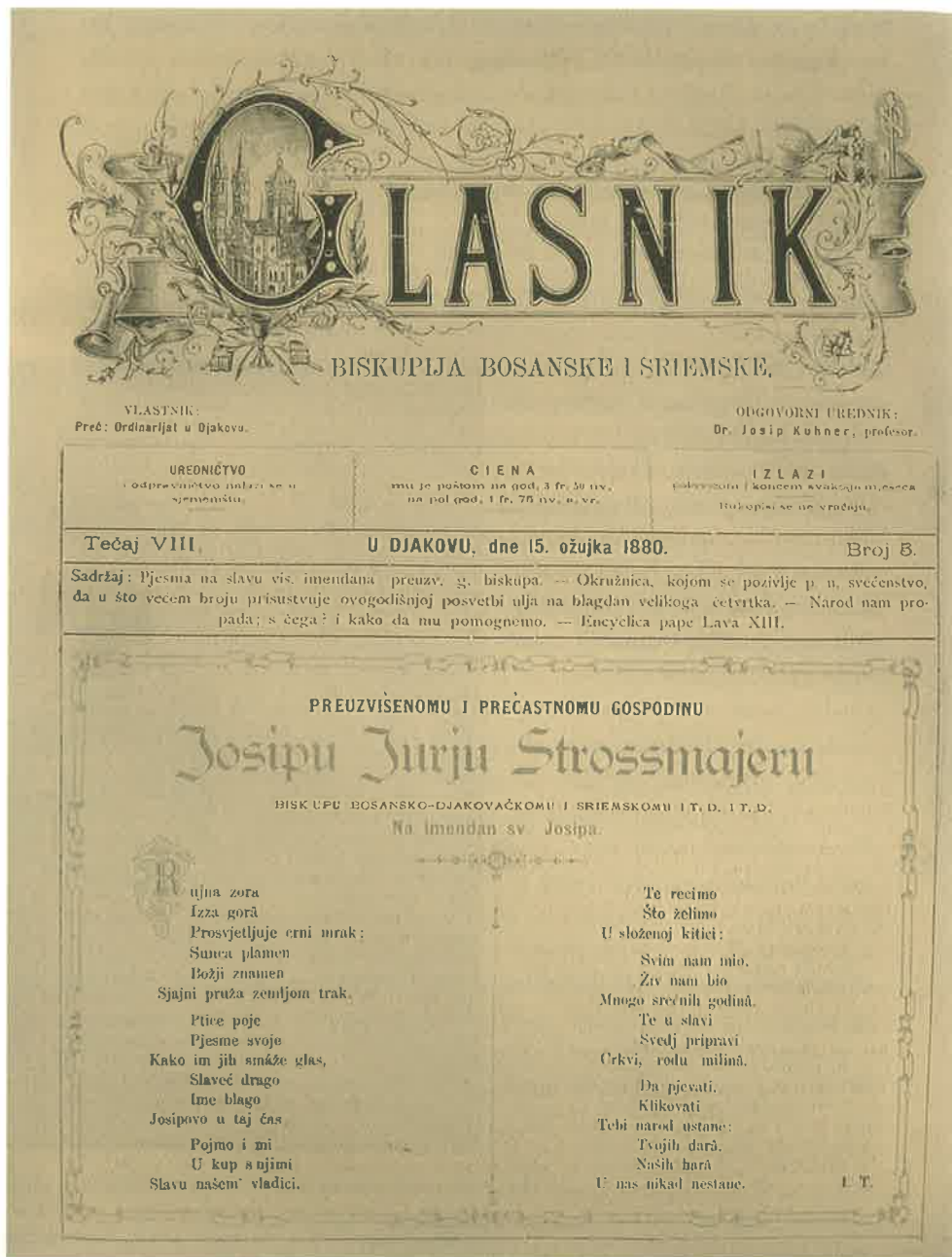
*Samo još jednom htio bih da budem
u ranu večer ili u svanuće
na prag kod bake, kad se miris javi
svježega mlijeka i lepinje vruće.*

Samo još jednom, 1962.

Jakšićevi stihovi odslik su optimistične životne filozofije. U njima preko realističkih slika utiskuje impresionistički trag stvarajući na taj način poeziju jakoga individualnoga osjeta. Nakon zbirki pripovjedaka objavljuje roman iz šokačkoga života u Bačkoj naslovljen *Šana se udaje* (1943) u kojemu socijalnu problematiku isprepliće s karakterizacijom likova.

Na razini pučkog pripovjedanja i kroničarskog bilježenja događaja iz svoga rodnog kraja (Bačke) ostao je i Ante Jakšić u romanima *Šana se udaje* (1943), *Maturant* (1943), *Neugasivi plamen...* (K. Nemeč, 1998)

Glasnik biskupija Bosanske i Sriemske počinje se tiskati u Osijeku 1873. godine a na inicijativu Strossmayera se, nakon što je 1880. osnovana Biskupijska tiskara, od 1881. tiskanje nastavlja u Đakovu. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

ĐAKOVO

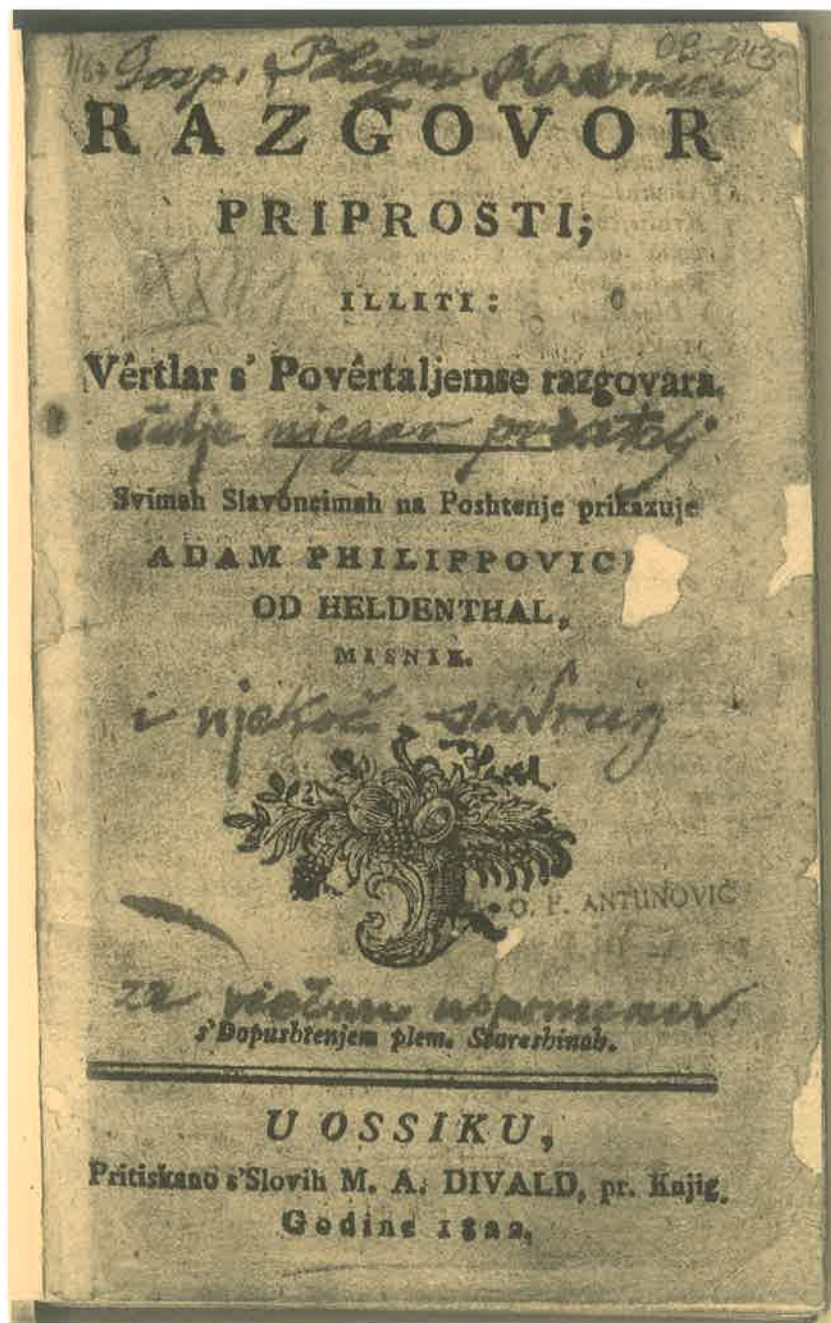
GRAD

Početkom XIX. stoljeća biskup Antun Mandić pokušava spriječiti demografsko propadanje Đakova te provodi organiziranu kolonizaciju Nijemaca. Đakovo se počinje demografski širiti, a starosjedioci se pod utjecajem doseljenika počinju školovati, učiti zanate. U Đakovu je 1806. osnovana Visoka filozofsko-bogoslovna škola, a 1857. godine Đakovačka je trivijalka podignuta na rang osnovne škole s četiri razrede, koju su polazili samo dječaci. Do 1856. godine škole su imale mješovite razrede, a zatim su učenice prešle u novu Žensku pučku školu koju su vodile časne sestre. Dolaskom biskupa Josipa Jurja Strossmayera započinje se s izgradnjom nove katedrale u neoromaničkom stilu (1876-1882). Na Strossmayerovu je inicijativu 1880. godine osnovana Biskupijska tiskara u Đakovu, u kojoj se od 1881. godine tiska Glasnik biskupija Bosanske i Sriemske (koji se počinje tiskati u Osijeku 1873). Krajem stoljeća počinje djelovati tiskara Maksa Brucka. U tiskari Matije Kraljevića počinju 1907. godine izlaziti Hrvatske pučke novine. Od 1919. do 1920. godine u Đakovu izlazi glasilo Mjesnoga odbora Narodnog vijeća pod nazivom Sloga. U razdoblju od 1920. do 1930. godine u Đakovu izlazi šest listova, između kojih valja izdvojiti Narodni list koji izlazi od 1922. do 1928. godine, dva humoristička lista: Karneval (1923-1924) i Pisanica (1923) te list Narodna obrana koji izlazi od 1924. do 1941. godine. Poslije Drugoga svjetskog rata u Đakovu se pokreće list Đakovština koji izlazi do 1946. godine.

Đakovo daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Adama Filipovića Heldenitalskog, Martina Nedića, Jurja Tordinca, Josipa Jurja Strossmayera, Janka Tombora, Luku Botića, Nikolu Tordinca, Josipa Crepića.

TEKST

ADAM FILIPOVIĆ HELDENTALSKI (1792-1871), rođen u Velikoj Kopanici, najveći će dio života provesti u Đakovu. Životopisac, autor stihova i rasprava, produkcijski je vezan ponajviše uz *Divalentovu galaksiju* u Osijeku. Adam Filipović XVIII. stoljeću ne pripada samo datumom rođenja nego i svojim poetičkim nacrtom. Već prvi životopis koji je napisao ukazuje na njegov najvažniji poetički oslonac. Naime, trećemu je izdanju Relkovićeve *Satira* pisao

Filipović je htio biti prosvjetitelj puka, ali iz njegova prosvjetiteljstva viri zakašnjeli barokist. (...) U tom smislu najznakovitiji je vrt. (D. Jelčić, 1995)

Kratki izpis života M. A. Relkovića, 1822. godine, i to u godinama koje su Filipoviću i inače bile najproduktivnije. Iste je te godine objavio i *Razgovor priprosti illiti vertlar s povertaljem se razgovara* (1822), što je svakako najznačajnija Filipovićeve knjiga, a samo godinu dana poslije objavit će i drugi životopis naslovljen *Život velikoga biskupa Antuna Mandića* (1823). Pišući prvo o najsvjetovnijemu prosvjetitelju XVIII. stoljeća u Slavoniji, pa o uglednome kulturnom meceni, producentu i jezikoslovcu, Filipović je na najizravniji način našao i vlastiti model pisma. Kada piše svoj *Razgovor*, Filipović izravno poziva u tekst uglednoga autora basne Ezopa, onda time motivira personifikacijski model svojega, inače srednjovjekovljem genotekstualiziranog, *Razgovora*. U toj knjižici, stihovnoj i razdijeljenoj u likove i glasove, nalazi se velik broj dijaloga postavljenih između ljudi koji se bave povrćem kao i kultiviranim biljkama. U tim razgovorima upozorava se i na gustativne i vizualne te olfaktivne osobine biljaka, pa ih se sentenciozno dovodi ili u vezu s ljudskim značajkama i tako satirično i humorno zabavlja, ili ih se dovodi u vezu s kakvoćom i nasladom spravljanja jela, odnosno nasladom njihove konzumacije u obiteljskoj ili široj kolektivnoj kulturi. U razgovorima se često mogu prepoznati i cijeli recepti pojedinih jela čime se uz satirične aluzije na ljudske značajke spravlja i antropografska dimenzija Filipovićeve teksta. Knjižica *Razgovor priprosti* Adama Filipovića započinje *Pridgovorom* u kojemu Filipović uzoritom gestom osamnaestostoljetnoga pisca u ja-iskazu ukazuje na svoju domorodnu ljubav kao motivaciju za pisanje, te se također opravdava i napominje kako se »ne bi usudio ovo malo razgovorno dilce na svitlost izdati, da tkogod od otolikog našeg naroda (u komu se nalaze mudri, pametni, štiveni, i u poslu pisanja uputni ljudi) štogod hoće samo napisati«. Nema indicija da je u toj njegovoj ogradi i objašnjenju i kakva ironija, ali Filipović je autor koji poznaje mikrostrukture odmaka i opreke, pa se i kroz taj poetički *raster* može posumnjati kako u navedenim recima postupa u skladu sa svojim *prigovaračkim* razgovorima iz knjige. Nadalje, uvlačeći čitatelja u recepcijsku zamku, Filipović se nada da »ako se još sverhu mene razljute, drago će mi biti nebil se i oni na otaj način naverkali štogod boljega pisati i izdati«. I dalje piše: »Štjite dakle domorodci moji ovo malo pisamce, složite i izdajte veće i bolje«. Filipović također najavljuje kako u rukopisu ima i svojevrsan nastavak *Razgovora*, naslovljen *U Cvitnjaku cvittar s cvitom se razgovara* i propagandno dosjetljivo tvrdi kako mu se »čini... da sam od lipše nju sgotovio, jer su od lipših stvari u njoj nauči«. Filipović također objašnjava svoja pravopisna rješenja, napominjući kako upotrebljava *e* uz slovo *r*, ali ne baš u svim položajima, pa i tu čitatelje moli za savjet. Knjiga također daje i svojevrsnu recepcijsku sliku početka devetnaestoga stoljeća, jer ispisuje pretplatnike na Filipovićeve knjige, pa je tako na

nekoliko stranica ispisan veći broj čitatelja iz cijele uže Slavonije (Vinkovca, Broda, Đakova, Osika, Požege, Vukovara), iz slavonskih gradova ali i iz sela (Garčina, Verbanje, Ivankova, Petrijevac itd.), te iz širega slavonskog recepcijskog obzora (Zemuna, Sota, Pečuha, Rume, Budima...).

Glasovi koji pripadaju povrcu i raspravljaju s Vrtlarom ili nekim drugim ljudskim likovima primjerice su: *Bob*, *Bundiva*, *Celer*, *Dinja* i sl. Filipović pokriva svojom poetikom prostor između kraja XVIII. stoljeća i strujanja početka XIX. stoljeća, dijelom poučavajući o kulturi prehrane, ali se i tonom *šperdanja* pojavljuje određena osobnosna osjetljivost koja nagovještuje pojavu potrage za kompetentnim i samostalnim subjektom. Primjerice, Celer se brani od Vertlareve primjedbe »Možda bi te krava pojila Milava, / Il nemirni jarci, ili lini magarci«, pa odgovara:

*Ti Vrtlaru stani, i mene se mani,
Šperdat tko se hoće, od šale ili zloće,
Neka šesir novi seb zato zgotovi;
Ili nek uzme žene svoje dite željne,
Nek se š njime šperda taka pamet tverda. —
Svi su ljudi taki, a i čoviek svaki,
Svačim se nasperda čovičja pogerda.*

Razgovor priprosti, 1822.

Oslanjajući se na Relkovića, zagovarajući toleranciju prema *šperdanju* i nastojeći na kulturi prehrane i vinskoj kulturi, te nasladi, Filipović se usmjerava recepciji kulture svojega egzistencijalnoga prostora, odlažući estetske ambicije u drugi plan pisma, ali pokazujući pri tome vlastitu recepcijsku upućenost. Svjetovnom kulturom teksta upućuje se svjetovnoj kulturi svojega recepcijskog konteksta. Zanimljivo je kako Filipović skrbi o održavanju recepcije. Kako bi čitatelja zadržao u pribranosti, on ga zabavlja. Zabavlja ga tonom već spomenutoga međusobnoga *šperdanja*, ali ga zabavlja i povremenim završnim mislima na krajevima pojedinih dijelova razgovora:

*Brez pameti biva tko se ulagiva,
A tko laži prima, svoj razum uzima.*

Razgovor priprosti, 1822.

Vrijednost njegovih stihova ne bi ga održala među književnicima kao trajno vrijedan spomen, da se nije baš na početku ilirskog pokreta izjasnio prvi iz Bosne za hrvatski preporod, povezujući sebe i svoje pristaše s njime 'za viko-vičnju uspomenu'. (J. Ravlić, 1965)

Također se čitateljeva pribranost održava i promjenom vrste stiha, tako da pojedini likovi, sudionici dijelova razgovora, svoje monologe, odnosno odgovore, izgovaraju u raznolikim metrima.

Jedan od autora koji su samo djelomično vezani prostorom Đakova Martin je Nedić. MARTIN NEDIĆ (1810-1895) rođen je u Tolisi, kao franjevac je odškolovalan u ozračju već ostarjeloga hrvatskog kulturnog kruga u Mađarskoj, djelovanjem ga se prati u okvirima Bosne Srebrene. Suradnikom je *Danice*, piše pjesme i radove iz crkvene povijesti, godinama je vezan neposredno uz Đakovo, pa ne samo da piše *Spomenicu novopodignutoga učilišta za redovničku mladež države bosanske u Djakovu* (1853), nego Josipu Jurju Štrosmajeru upućuje i zbirčicu od devet pjesama prigodom dvadestepetogodišnjice njegova biskupovanja, naslovljenu *Kitica od devet raznih sgodah ubranih cvietova* (1875). Također piše i kratak govor *Glas prigodom postanka tiskarne u Djakovu mjeseca prosinca g. 1880.* (1881). Suradnikom je *Glasnika biskupija bosanske i sriemske*, i tamo se može pročitati nekoliko njegovih priloga, prigodnica. U Slavoniji je sedmogodišnjim poslom, dužnošću, a njegova zbirčica otisnuta u Osijeku, *Kitica od devet raznih sgodah*, zapravo je svezak prikupljenih pjesama iz različitih prigoda od 1853. do 1875. godine. U napomenama uz pjesme vidi se da su neke pisane u Đakovu, neke u Tolisi, a osim toga povijesno-privatnog zemljopisa, pojavljuju se i napomene koje ekspliciraju prigodu kojoj je pjesma upućena. Posljednja od pjesama, naslovljena jednostavno *Pjesan* (1875) porubljena je prilično opsežnom bilješkom koja posve racionalizira i objašnjava uzbuđenje slika i pozdrava upućeno u stihovanome dijelu. Ta bilješka daje ukupnom tekstu učinak historiografskog zapisa. Ukratko, u svim pjesmama provlači se ime glorificiranoga đakovačko-srijemskoga biskupa, diže ga se na pijedestal mecene i prvoga čovjeka hrvatskoga i bosanskog duhovnoga i kulturnog prostora.

*Vesela će zemlja biti,
Kad se rodnim plodom kiti,
I čoviek je dobre volje
Kad pšenicom rodi polje:
Štrosmajere naša diko
Ti veselje nam veliko!*

*Dok uzteče Sava voda
Dokle zemlji bude ploda
Dotle ti slava slavi,
Pravoljub si jere pravi
Iskrenosti čiste sliko
Štrosmajere naša diko!*

Kitica od devet u raznih sgodah ubranih cvietova, 1875.

Pjesnik JURAJ TORDINAC (1813-1893), rođeni Đakovčanin, vinkovački gimnazijalac, poklonik glagoljaške baštine, autor je šesnaest prigodnica i uže lirskih pjesama, te jedne prijevodne obradbe lirske pjesme. Pjesme objavljuje u *Danici* između godina 1835. i 1842. potpisujući se Gjuro ili pak Jure Tordinac, u potonjem slučaju nadopisujući i *Ilir iz Slavonije*. Njegova je prva pjesma naslovljena *Slavonija sestram* (1835) a iskazuje sreću zbog pojave zvijezde Danice koja »u pol danka siva nami z visina«. Ta preporodno programatska pjesma pokazuje jasnu svijest Slavonaca o značaju kulturne akcije pokrenute tih godina:

*Zvizda krasna, svitla, mila
Od Zagreba izhodi;
Jasnost lica njena bila
Slavu puka sprovodi;*

Slavonija sestram, 1835.

Postavivši tako jasno svoju refleksiju o značaju preporodne akcije, Tordinac će u pjesmama *Moje pjesni* (1840) i *Sreća pjesnička* (1840) ostvariti intenzivne slike romantičarskoga pjesnikova lika. Taj će pjesnički lik izricati ultimativne misli o mjestu pjesničkih riječi i pjesnikova stvaranja, posve se artistično sklonivši u unutrašnjost poezije:

*Ja, da sebe razveselim,
Samo pjesni slažem....
(...) Pa ma vijekom u samoći
Uzmoro pjevati,
Tko će meni braniti moći
Pjesmice javljati?*

Moje pjesni, 1840.

Osjećaj pjesnikove samoće kao mjesta naslade i slike postavljanja jakog lika pojedinca, izdvojenika, osamljenika, uzorita je romantičarska gesta. Neveliki pjesnički opus Jurja Tordina pojavljivanjem u tisku rasprostrit tijekom osam godina, sadrži uzoritu hrvatsku romantičarsku koherenciju. To znači da s jedne strane već od prve pjesme piše u slavu *Danice*, odnosno doslovne kulturne periodike i metaforične ukupne *ilirske* kulturne akcije, a s druge strane razrađuje osjetljivo pjesnikovo *mjesto u svijetu*. Tu će se Tordinac, u takvim krajnjim točkama svoje estetike, pojavljivati u različitim pjesničkim žanrovima, različitim lirskim formama, poetički dakle nastojeći na formalnoj raznolikosti relativno uske tematske ponude. Smještajući tematsku ponudu svojih pjesama između domoljubne i pjesmoljubne emocije, Tordinac će nastojati ispisati i epskih stihova, pjesama većega opsega, ali nerazvijene priče, kao i dramskih, razgovornih stihova, s podijeljenim licima i glasovima. Unutar opusa Tordinac je autoreferencijalan, pojedine se pjesme izrav-

no ili neizravno nastavljaju, primjerice pjesme *Žalost-radost* i *Pozdrav Danici*, a u tim se ranijim njegovim pjesmama i zapaža naglašenija diskurzivnost, tkanje metaforičnih slika iz kulturne zbilje. Tu je *Danica* označitelj i same periodike koju Tordinac slavi, ali i složena prosvjetiteljska metafora koja se u svojoj argumentaciji klasicistično opskrbljuje i antičkim toposima poput Parnasa, Febusa i sl. Također se ta prosvjetiteljsko-kulturna metafora poziva i na »Neumerlog Katančića dila«, pa kad »zacvili jedna Slavonkinja vila«, ona postaje još jedna od prigovaračica slavonskome kolu:

*»Ostavte kolo« veli »sad na stranu,
Jer me, Vašu majku žalost utamani.*

Žalost-radost, 1935.

Slavonkinja vila, majka, nagovara sinove na stvaralaštvo oslonjeno o zaboravljenu baštinu, pa kliče, moli Febusa:

*Puka moga slava, koja svemu svitu
Znana bia dična; sada pak povitu
U grob sahraniše nebrižni potomci —
Uskrisi ju mudri! — Nek cvatu Slavonci
S milom bratjom svojom, Ljubljenim Horvatom,
S Dalmatinom glasnim mirom a i ratom!*

Žalost-radost, 1935.

Nakon što je apsolvirao tematiku domoljublja, Tordinac prelazi u apstrakciju koja se smješta u gotovo utopijsku energiju odnosa prema idealu. Tordinac 1838. godine opjevava *Zvezdicu* u kojoj je svjetlost zvijezde upućena liku, vrlo suzdržano nudeći indikacije o njegovu identitetu. Potom se Tordinčeve pjesme vraćaju domoljublju, ali će sve snažnije u tim pjesmama nastupati motivi omjeravanja prostora domovine s drugim prostorima, što će se u prijevodnoj obradbi *U daljinu* i eksplicitno zgusnuti u emociju nemira, žudnje, želje i ljubavi za pejzažno premješteni vlastiti zrcalni lik. Tordinac će također ispisati i refleksivne stihove u pjesmama koje se okupljaju oko određenih ljudskih značajki, arhetipske nevinosti, mudrosti, krijeposti i ljubavi. Tako će se kretati u etičkoj zalih temeljno katolički uljudbenoga, nudeći i presudni oslonac u tugaljivome životu, u vidu osjećaja nade. Još je jedna nit utkana u Tordinčeve pjesme, dijelom je se može čitati neoklasicističnom, a dijelom zavičajnom: riječ je o vinskim prizorima, vinogradnim skicama, što se povezuje s eksplicitnim imenom Matije Petra Katančića. Posljednjim objavljenim pjesmama Tordinac kao da transparentno zaokružuje svoju inicijalnu domoljubnost, ponovno neraspoložen *zbog nekih*, te se tim angažiranim stihovima svojoj svjetovnoj suvremenosti i *odjavljuje*:

gdje gorice i dolovi
 Skladno mijenjaju...
 ...Gdje berbine s lozicama
 Vinskim pune su...
 ...Gdje bogate njive plode
 Žitom različnim...
 Onde j' moja domovina.

Moja domovina, 1938.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER (1815-1905), biskup, književni, kulturni i znanstveni mecena, govornik i putopisac, rođen je u Osijeku, a svojim je pokroviteljskim djelovanjem učinio toliko toga značajnoga da bi već to bilo dostatno kao motivacija da ga se smatra dijelom hrvatske književne scene. Međutim, osim što je poticatelj i pokrovitelj najviše hrvatske ustanove Akademije znanosti i umjetnosti, on je u užem svojem zavičaju zaštitio i potaknuo i izgradnju vinkovačke šokačke gimnazije, kako je naziva Iso Velikanović, potaknuo je otvaranje prve đakovačke tiskare (1880) i preselio tiskanje utjecajnoga *Glasnika biskupija Bosanske i Srijemske* iz Osijeka (1873) u Đakovo (1881).

I drugi bi jedan razlog nužno naveo da se prati lik Josipa Jurja Strossmayera u književnome životu Slavonije i Hrvatske. Naime, velik mu je broj autora uputio svoje posvete ili cijele pjesme. Do sada je već upozoreno na tekstove Ilije Okrugića, Jurja Tordinca, Mate Topalovića i Samuela Kotziana (R. Pšihistal) kao i Martina Nedića. Međutim, Strossmayerovi govori i putopisi, tekstovi su posve književnog senzibiliteta, pisani osviještenom subjektivnom pozicijom, s preciznom medijskom sviješću i visokom obrazovnom osjetljivošću. Strossmayer u *Govoru prigodom svečanoga na biskupsku stolicu stupljenja* (1850) ukazuje na povijesni i transpovijesni kontekst svojega dolaska, govori o strukturi grijeha u osjetljivim društvenim okolnostima, ukazuje na problem slobode smješten u vjerničku ustrajnost, upozorava na potrebu štovanja zakona i njegova prihvaćanja kršćanskom sviješću o odnosu duhovnoga i svjetovnoga. Strossmayer je u tome govoru najpragmatičniji i najjasnije postavlja sveukupni svoj projekt djelovanja u posredničkom prostoru između neba i zemlje. Također je iznimno strog, posve smješten u poticanje vjerskoga u vezi s narodnim i domoljubnim osvještanjem. Stoga se usmjerava reflektiranju potrebe za njegovanjem i čuvanjem jezika:

Jezik narodni napose smatra kerstjanin kano najveći dar božji; kano ogledalo, u kom se duša i serce naroda njegova u svojoj bitnosti pokazuje; kanoti najmožniju narodnog izobraženja polugu; kanoti najsposobnije sriedstvo, kojim na duh narodni dieluje; kanoti blagajnu, u kojoj se sve duševno blago naroda nalazi; zato sve što može čini da se jezik narodni izobrazu, obogati, ople-

meni; sve pako od njega odvratja, što bi ga poniziti, pokvariti, otrovati moglo; ali nipošto ne prezire jezike inostrane, pače rado ih uči, ter blago iz njih cerpljen u blagajnu naroda svog prenaša, na priliku pčelice, koja po raznih perivojih medni sok kupi, ter u košnicu svoju nosi.

Govor prigodom... stupljenja, 1850.

Strossmayer redovito i jednostavno obredno izriče svoju ljubav, a nakon toga nastupnoga i možda najširega u predmetnoj zaokupljenosti, drugi će njegovi govori razvijati i konkretizirati projekcije i metafore koje je naznačio u svojem prvom govoru. Tako metaforu pčelinjega rada izlaže upravo u *Govoru prigodom posvete i otvaranja nove zgrade Gimnazije u Vinkovcima* (1879), gdje će pragmatična pouka o učenju biti precizno medijski postavljena:

...ako mislimo uspjeti, imamo se običnih udobnosti i zabava odreći, ter dan i noć raditi i imamo svaku stvar ne jedanput ili dvaput, nego deset i dvadeset put proučiti i sa svake strane promotriti, jer samo što se tako uči i pravom mukom steče, duboko zasieca u dušu našu... već sama škola ima se smatrati pčelinjakom, iz kojega rojevi pčela izliću, da cvietni sok u košnicu prenesu i neumornim radom svojim u med pretvore...

Govor prigodom... otvaranja Gimnazije, 1879.

U *Putopisnim crticama* (1875), Strossmayer donosi razmišljanja bliska Brlićevima, iskazanim u njegovim memoarima te se čini kako njihova suradnja, korespondencija i poznanstvo vrlo sukladno žali za slabošću najvećega slavonskoga grada Osijeka. Strossmayer će baš kao i Brlić prigovarati i osnovnim aspektima kulture života u Osijeku, nalazeći jedinu šansu u budućnosti, odnosno ulaganju u djecu, jer »u djeci je bitni zavjet bolje budućnosti narodne«. Napose brine o užoj sceni pučke kulture: »nužda je prieka da se u Osijeku probudi i njeguje želja za plemenitijom narodnom zabavom«. Naime »lahko je narod pokvariti i otrovati ali je neizmierno teško popraviti i preporoditi ga«. Strossmayer je ukupnim svojim radom jedno od središnjih autorskih imena kulture hrvatskoga naroda u Slavoniji.

Rođeni Slovak JANKO TOMBOR (1825-1911), upoznavši na peštanskom sveučilištu A. Vebera Tkalčevića, E. Kvaternika i A. Starčevića, opredjeljuje se za

U toj svojoj ljubavi k domu i rodu digne se u visinu narodnog mecena. Kao narodni mecena za uzme gotovo kraljevske dimenzije. (...) Gotovo možemo uskliknuti: sve što imamo Strossmajer nam je dao!
 (K. Š. Gjaljski, *Zbornik o Strossmajeru*, 1995)

Hrvatsku kao za svoj prostor života i djelovanja. Pjesnik i prozaik u novela-
ma je (*Božjak Morovički*, 1852) uveo selo Morović u hrvatski književni zem-
ljopis (takoder je priče vodio kroz *Locuse*: Vinkovci, Đakovo, Baranja,
Levanjska varoš, Požega te šume i pustare), a i inače u prostoru Đakovačko-
srijemske biskupije provodi sav svoj župnički vijek, te je tkanjem dijalekatskih
niti, panslavenskih ideja i romantičarskih motiva bio uglednim preporodnim
autorom. Nije stigao do knjige samostalno prikupljenih tekstova, ali je zapa-
žen kao suradnik *Danice*, *Nevena* i *Katoličkog lista*. Ušao je i u politički pro-
stor te je bio narodnim zastupnikom u Srijemu (N. Andrić), a njegova se po-
ezija, kao i njegove pripovijetke, razlijeva na *angažirane*, osobito etički postavl-
ljene (pjesma *Srpstvu*, 1852. i novela *Kula na Dunavu* 1855) i artistične (pje-
sma *San* 1856. i pripovijest *Hajdukova zaručnica* 1854). Dakako, nisu one tu
posve razdijeljene, jer će novela *Božjak Morovički* itekako nositi stilističnu
uvjerljivost u reljefnosti i životnosti portretiranja likova slavonskim dijalek-
tom, a pjesma koja slavi Hrvatima susjedni slavenski narod smjestit će dio
svojega angažmana osim u posebnu poruku o iskrenosti u odnosu prema bra-
ći, također i u univerzalnu poruku temeljne kršćanske slike bližnjih. Pjesma
San petrarkistički proziva vilu kojoj se obraća lirsko ja. Taj subjekt samo u
prostoru sna upitnim postavlja razloge komunikacije. On uživa u susretima
koji se događaju u snima, ali izriče i svoju temeljnu želju da se ti susreti pre-
sele u zbilju, kako bi i ona tada postala snom. Pomalo je nejasan obrat želje
za brzim povratkom noći nakon što je već nastupilo jutro, ta se želja za po-
vratkom noći zapravo odčitava iz prisnosti obraćanja noći, i to u istoj rečeni-
ci koja je, u više stihova, gradacijski izlagala sve jasniji nastup dana:

...Vidim veće i sunašce jarko,
Blaga majko, sveta tiha noći!
Zašt ne hitiš smirit srca tuge?

San, 1856.

Noć je čuvarica, majka, roditeljica ljubavi, a lik vile je pjesnikov ideal koje-
ga ostvaruje san i noć. Pomalo nespretno smještajući pjesničku sliku u noć i
san te ne stimulirajući samo značenje nedohvatnosti ideala u zbilji, Tombor
indicira umjetničko opredjeljenje za priviđenje kao nužnu, ali *vječnu moguć-
nost*. Ideal plaši kada u zbilji očigledno izmiče:

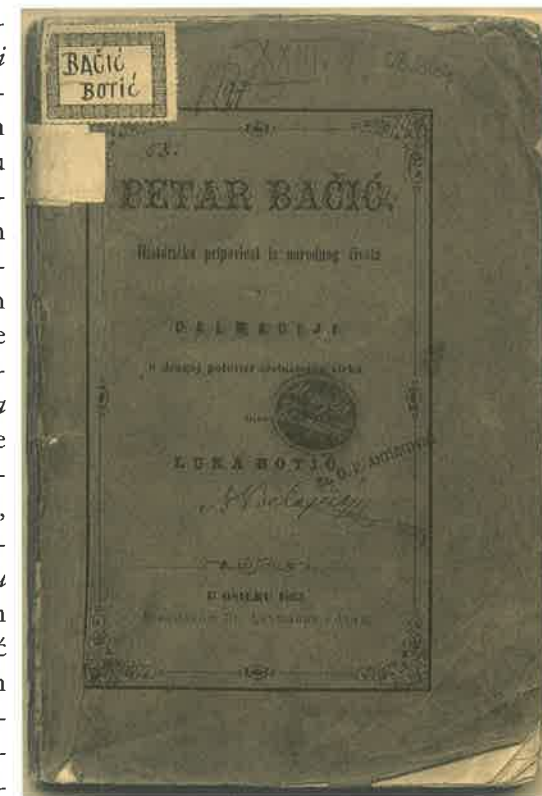
...Vilo, traviš, kad me bježiš budna?!

San, 1856.

Osjećajno pomirenje u zbilji noći čvrsto smješta Janka Tombora u poetiku
romantizma. Poetiku romantizma protkanu motivima opreke muslimanske
i katoličke kulture ispisuje i Luka Botić. Pjesnik i političar LUKA BOTIĆ
(1830-1863), autor pjesničkih, stihovanih pripovijesti *Bijedna Mara* (1861)

i *Petar Bačić* (1862), rođen je u Splitu, a umire u Đakovu. Iz Đakova je i
krenuo u politički i književni život, a u Osijeku je tiskao pripovijest *Petar
Bačić*. I prva i druga romantična Botićeva pripovijest smještene su kako to i
podnaslovi naznačavaju u Dalmaciju, a u svojoj fabulativnoj vrpici nose niz
univerzalnih misli o odnosima zaljubljenih, o obiteljskim i društvenim za-
prekama ljubavi, o okrutnosti prolaznosti vremena, o brzom zaboravu čak i
najsvećijih žrtava.

Petar Bačić zanimljiv je po tome što je veći broj događaja poticanih i izvode-
nih fantastičnom motivacijom i tajanstvenim okolnostima nužno zaogrnut
nokturalnošću. Već i lik Mare učvršćuje romantičarsku poetiku osjećajnoga
izdvojenika, različitu po tome što je lik postavljen u politički konkretne
okolnosti. Međutim i spomenute političke okolnosti, odnosno sociologijski
niz (C. Pavlović) koji čeka emocionalni i osjetljivi lik smješteni su i u polje
univerzalnoga filozofskoga osvjetljenja, ali i
vjekovitoga usuda hrvatske povijesne ne-
sreće. Tako Botić zadovoljava i *europski*
standard romantizma, ali i hrvatsku poseb-
nost toga perioda. U *Petru Bačiću*, nakon
proročanstava te neobičnih likova koji u
Bijednoj Mari potiču ili zgušnjuju neke do-
gađajne niti, pojavljuje se i fantastikom
opremljeniji motiv sna, također noktural-
nim opravama zaogrnuti niz tajanstvenih
signala, priviđenja i jačanja zla. Ponovno će
stradati etička čistoća, ali će njezina tragič-
na priča kontrastno ojačati svjetlo *jakoga*
lika, subjekta puna osjećaja, mašte, bogate
osjetljivosti. Luka Botić je tematsko-motiv-
ski smjestio zbivanja u svoj rodni zavičaj,
ali je plan poruke pripovijesti hrvatski uni-
verzalan, primjerice u *bliženju* i *blaženju*
tragičnih naglasaka susreta s istočnjačkim
sustavom i običajima. Romantičar Botić
neće propustiti izdići osjećajnost svojih
glavnih i naslovnih likova iznad sociološ-
kog niza. A također neće propustiti ocrtati
stravične prizore kao svojevrsna čvori-
šta i najave dolaska ljepote i dobrote, pa će
time potaknuti i dinamizirati odnose izme-
đu rijetkoga i iznimnoga dobra, naspram
prečestoga zla.

... u Petru Bačiću Botić stvara izrazitiji tip pravog romanti-
čarskog junaka, tzv. 'Tragičnog romantičarskog junaka',
koji strašću akcijom i snom, u nepredvidivim situacijama,
mora kobno završiti svojim životom, životom što je morao
biti buran i izuzetno napet. (Š. Vučetić, 1973)

Već se gradne psine nakupile
 Sve mršave, jedva hodat mogu,
 Krvcu piju žedne i lakome,
 Krvcu piju a krv gadne bljuju;
 A silna su jata uzavrila
 Vranih vrana i crnih gavrana,
 Od veselja sve jih graka stoji,
 Od mnoštva su tamu potamnijeli,
 Jer ni sunce gledati nemože.
 Ali kakva ono svjetlost ide
 Tiho ide a zemlje ne dira?
 Bože čuda, ta to mi je Jelka!

Petar Bačić, 1862.

Petar Bačić, koji je »historička pripoviest iz narodnog života u Dalmaciji u drugoj polovici šesnaestoga vieka«, u završetku knjige otiskuje i dodatak koji je pisan prozno i naslovljen *Historički izvornici*. Taj dodatak se oprema i napomenom koja navodi na podatak kako je tekst koji slijedi prijepis iz *Dnevnika g. 1571. nalazećeg se u Biblioteci s. Marka Classa VII. cod. CCX...* Tako se pripovijest *Petar Bačić* prikazuje i utemeljuje oslonjenom o povijesne događaje, postavlja se kao historiografska fikcija dokumentarnoga temelja. Slične bilješke nosi i pripovijest *Bijedna Mara*, pa je u tome smislu Botić vrlo moderan i sredinom devetnaestoga stoljeća inovativan romantičar, koji kontekst povijesti upotrebljava kao prostor *oneobičenja* događajne vrpce, a prošlost osjeća kao polje daljine i projekcijskoga nemira. U Botićevoj odužoj pjesmi epske intonacije *Tri muke bjeguncima* (1885), nailazimo na njegov znakoviti usmenim stvaralaštvom i običajnim slikama opremljeni narativni deseterački stih. Pjesma ispjevava sudbinu dvoje mladih, *Bošnjaka momčeta i Bosanke djevojke*, koji su odlučili pobjeći preko Save u Slavoniju od običaja koji je nju: »Isprosio i prstenovao, / Njoj na silu a na volju rodu«. Tri puta su molili *skeledžije* za prijevoz, a kada su došli u Slavoniju, *Bosanka djevojka* počinje pobolijevati. Na tragu toposnoga usmenoga broja tri, Botić postavlja strukturu mladićevih upita. Tako ostvaren preduvjet navodi *Bosanku djevojku* na priznanje:

...Nije mene s tebe zaboljelo
 No bolujem s mladih Slavonkinja:
 Nakite se svilom i cvijećem,
 Oko čela bludnim sulufima,
 Rumencilom lice narumene,
 I razgale noge nad koljena,
 Namiguju, očima uzvijaju,
 A ljudima kano i momcima...

Tri muke bjeguncima, 1885.

Momak smiruje svoju bolnu djevojku i izriče riječi koje poentno zagovaraju sreću, vjernost i smjernost, skromnost:

Dušo moja, od mene ti zdravlje!
 Draža si mi kad mi se zastidiš
 Nego da te uresuje biser, ...

Tri muke bjeguncima, 1885.

Botić piše tečno, lako svladava svoj *narodnjački* deseterac, a u nedovršeno me tekstu estetskih načela i promišljanja vidi se kako mu je to i osviještenim autorskim idealom. Etničkim se kontaktima odnosno graničarskom sudbinom zaokuplja i NIKOLA TORDINAC (1858-1888), Đakovčanin, pjesnik, značajan slavonski prozaist u razdoblju hrvatskoga protorealizma. Nakon završene vinkovačke gimnazije odlazi u đakovačko sjemenište, često kao klerik boravi u Bosni, a kao mladoga svećenika Strossmayer ga šalje u Rim, no budući da je već bio teško bolestan, vrlo se brzo vraća u Đakovo. Prve pjesme objavljuje 1875. godine u vinkovačkom časopisu *Narodnjak* i senjskome *Radiši*. Pjesme mu nemaju estetskih i umjetničkih vrijednosti što uočava i njegov prijatelj, književnik Josip Kozarac, koji ga je savjetima uputio na književni posao, na pisanje proze. U prozi Tordinac ocrtava vlastita životna iskustva, teži uspostavljanju harmonije između narodnoga života, kršćanskoga odgoja i sve jačega utjecaja drugih vjera (npr. muslimanske uslijed graničarske pozicije slavonskoga prostora) odnosno *gospodskoga* svjetonazora. Njegove novele oblikovane su realističnim pripovjednim strategijama koje podrazumijevaju vjeran, detaljan opis prostora i likova, poentirani završetak, kao i projekciju očuvanja narodnoga identiteta. Obično je u fabularni tijek utisnuto religijsko ozračje, jer prema Tordinčevu mišljenju jedino vjera u Boga čovjeka štiti i izvodi na pravi put. Tordinac je personalizirao novelu *Crkvenjak*, koju sam naziva i formalno određuje »selskom crticom« što govori u prilog činjenici kako je njegova spisateljska pozornost usmjerena komentiranju jednoga tipskog detalja iz stvarnosti, s ciljem prikazivanja amblematskog pojedinca iz seoske sredine. Uspio je u noveli stilski donekle iznijansirati crkvenjakove osnovne psihološke i fizičke karakteristike, upozoriti na njegove mane kao i prikazati ga unutar događanja u zbilji. Upravo preko Tordinčeve novele *Crkvenjak* možemo o liku crkvenjaka govoriti kao o književnome protorealističkom tipu (M. Hunjadi). Budući da mu je osnovni spisateljski motiv bio iskazan u iskrenoj želji pisanja za narod, u predgovoru knjige *Seoske bajke i bajalice* (1885) zapisuje: »U narodu sam raso brigu brinuo, pa mu zavoljeh, ko da nas jedna majka pod srcem nosila i jedno ognjište na okup pribiralo.... Moja knjižica ništa nije van sitna pregršt raznih zgoda vadenih iz narodnjeg života...«. Svoju književnu zadaću vidio je u literarizaciji narodnih običaja i situacija pučkoga života, povijesnih događaja i narodnih

vjerovanja. Novela *Crkveni god* pisana je isključivo u maniri pučkoga, narodnim uvjetovanog inicijalnoga užitka s jedinim ciljem: riječima fotografirati, što vjernije prikazati i literarno obraditi jedan važan događaj u svakome selu, dokumentirati narodne običaje uoči i za vijeme crkvenog goda.

Nasred sela pred crkvom razapeli medenjari svoje lugave šatore, a pod šatori izmetnuli na ogled medenjake: riđe konje s papirnom ormom, žute lutke, šećerne bebke i bešike, crljena srceta sa ogledalci itd. Nješto podalje okreću mesari gojne brave na ražnju, pa pod grabovom sjenicom služe goste pivom i pečenjem. Po zemlji, na prostrtoj ponjavi razgrnuli kramari sitni pazar: tanke igle, debele medenke, vedra ogledala, oštre nožiče, kratke kamiše, sadrene lule, staklene đerdane itd. Pred crkvenim vratima posjedali nebogi u dvije struke, međ njima se našo i slijepac guslar.

Nagrnuo svijet u crkvu i crkva se prepunila glava ko oko. Na propovjedaonici izade svećenik, da im na svoju raspreda o Imenu Marijinu. U spomen bečkog oslobođenja slave se ova svetkovina, pa iskazav ovo vješto nadoveza, kako su i oni i njihovi djedovi braneci svoj dom i svoje ognjište od istog dušmanina po stotinu put natopili svojom krvlju ovu grudu zemlje, na kojoj se rodili njihovi djedovi, njihovi oci i oni isti.

Crkveni god, 1890.

Izrazito pozitivan odnos prema tradiciji preko brige za narodne običaje i preko skrbi za njihovo očuvanje i štovanje iskazan Tordinčevim prozama kulminira u pripovijetci *Brat Adam*. *Brat Adam* najbolja je, prema mišljenju kritike, njegova novela koja oblikuje fabulu oko intrigantnog, drskog i ustrajnog Adama. Autor nastoji prikazati psihološki lik seoskoga glavarara koji ne odolijeva utjecaju novih strujanja i preko noći se pogospođuje. Ne priznaje tradicijske običaje vezane uz vrijeme žetve kada su njegova kći Jelica i zvonarev sin Mata ispleli žitni vijenac koji simbolizira njihovu buduću sretnu zajednicu, a čemu se brat Adam protivio. Taj narodni običaj gotovo je dokumentaristički zapis i etnografska slika. Tordinac točku kulminacije novele spretno usmjerava upravo prema Adamovom društvenom i moralnom prijestupu (prerezao žitni vijenac, »starinu i svetinju«) nakon kojega Adamovu sudbinu prepušta u ruke Božje pravde. Preobrazba superiornoga lika Adamova postupno je vođena tijekom cijele novele, autor vodi brigu o vjernim opisima izvanjskih detalja kao i o nijansama u psihologizaciji lika kako bi napisao što vjerodostojniji zapis o narodu koji živi na slavonskome selu. To je njegova romantična književna gesta kojom želi narodu vratiti ono što je njegovo, a baštinu utisnutu u tekst želi realistički otrgnuti zaboravu.

JOSIP CREPIĆ (1890-1940) po svojim je životnim putovima pravi Slavonac. Naime, rođen je u Trnjanima kod Slavonskoga Broda, školovao se u Vinkov-

cima, radio u Đakovu, objavljivao u Osijeku, a poneke je tekstove potpisivao pseudonimom *A. C., C.* i *Aurel* po kojemu je u književnom životu i najpoznatiji. U zbirkama pripovjedačka *Rusvaj i druge pripovijesti* (1918) i *Batalija i druge pripovijesti* (1924) očita je autorova usmjerenost prema prostoru zavičajnoga u kojemu se slavonski tematsko-stilski kompleks čita kao stalno mjesto. Crepićeve pripovijetke najčešće su strateški usmjerene na jedan lik oko kojega se događaju svakodnevna zbivanja na selu. Panoromom likova ocrtava čovjeka vezanoga uz zemlju, uz selo kao antropološku jezgru, upisanu u sve nizove teksta. Očit je u pripovijetkama književni utjecaj njegovih suvremenika Josipa Kozarca i Joze Ivakića, posebice po utkanosti šokačke problematike. Nju naglašava i razinom izraza upotrebom svakodnevnog slavonskog govora.

Kako je čiča Marko bio u selu poznati poštenjak, huncut, koji je volio drugima se izrugivati, nije selo niti njemu ostalo dužno, i on je kao i mnogi drugi, imao svoj seoski epiteton, a to je bio krmačin, što mu nije baš na čast služilo. Čiča Marko jako se jedio i ljutio, kad je čuo da mu se takav prišvarak nametnuo, ali ga nije mogao skinuti.

Rusvaj, 1918.

Ono čime zrače Crepićeve pripovijesti ogleda se u izvornome govoru i imenima likova, u autentično opisanome krajoliku i reljefno prikazanim običajima (M. Šola). Njegova novelistika uvjerljivo afirmira žanr slavonske ruralne proze manjega opsega.

Crepić u gotovo svim svojim pripovijestima prikazuje i ženske likove koji predstavljaju 'glas savjesti mudrosti'. (...) Izvoran govor i imena junaka, kao i vjerno opisan slavonski kraj i običaji, vrijednosti su koje zrače iz Crepićevog pripovjedačkog stvaralaštva. (M. Šola, 1994)

SLAVONSKI BROD I NOVA GRADIŠKA

GRAD

U XIX. je stoljeću Slavonski Brod važno trgovačko i obrtničko središte, no s izgledom ratarskoga grada, jer su stanovnici imali vrtove, hambare i uzgajali stoku. Brži je razvoj grada uslijedio nakon ukidanja Vojne krajine. Od 1808. do 1810. godine gradi se nova školska zgrada. Brod XIX. stoljeća u znaku je razvoja nižega i višega školstva, u početku njemačkoga, sve do uvođenja hrvatskoga jezika 1866. godine u sve škole na području Hrvatske. Prva je tiskara u Brodu osnovana 1879. godine, a vlasnik joj je bio B. J. Spitzer. U Novoj Gradiški prvu tiskaru osnovao je Đuro Kostinčer 1882, koja već od sljedeće godine radi uz partnera Vjekoslava Schiebla. Tamo su se tiskale i

prve mjesne novine, tjednik Gradišćanin. Tiskara Hinka Schulmanna u Brodu objavljuje 1885. godine Uspomene na stari Brod Ignjata Alojzija Brlića. Prve su brodske novine Posavska Hrvatska, opozicijski politički dnevnik, izlazile od 1894. do 1898. godine. U razdoblju do 1918. godine u Brodu će se pojaviti četiri lista, a najdulje će izlaziti Materinska riječ (1907-1911). Viša pučka učiona pretvorena je 1918. godine u gimnaziju. Od 1919. godine izlaze Brodske novine, humoristički list Osa od 1924. godine, a od 1930. godine također izlazi humoristički list Raketa. U Brodu od 1934. godine uz Realnu gimnaziju i Građansku školu, postoje Državna narodna muška škola Matija Mesić i Državna narodna ženska škola Katarina Zrinska. Od 1935. do 1937. godine u Brodu izlaze Savremeni pogledi, mjesečnik za književnost, znanost i umjetnost koji je uređivao Josip Berković. U Brodu se do početka Drugoga svjetskog rata pojavljuju još dva humoristička lista: Ondulirani jež (1937-1941) i Njuškalo (1938). Brodska riječ pokrenuta je 1939. godine i ubrzo postaje list koji raznolikošću sadržaja i razinom priloga te

uredničko-suradničkim krugom nadmašuje sve ostale listove koji su izlazili u Brodu. U listu su tekstove objavljivali Dragutin Tadijanović, Marijan Matijašević, Josip Berković te velika imena brodske tiska: Ivan Tomac (1919-1993) i Adolf Dujmić (1912-1974). Ivan Tomac, jedan od najvrjednijih hrvatskih publicista iz Slavonije, dugogodišnji glavni urednik Glasa Slavonije, urednik je i iznimno popularnog slavonskog Narodnog kalendara Čiča Grge Grgina (od 1961). U međuratnome razdoblju u Brodu izlazi nekoliko listova, a od 1945. godine svedeni su na jedan: Brodski list.

Slavonski Brod i Nova Gradiška daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Marijana Jaića, Ignjata Alojzija Brlića, Stjepana Marjanovića, Matu Topalovića, Stjepana Ilijaševića, Jagodu Brlić, Josipa Freudenreicha, Vladimira Nikolića, Blaža Modrošića, Hugu Badalića, Ivanu Brlić-Mažuranić, Ivšu Bošnjaka-Dragovačkog, Zlatu Kolarić-Kišur, Zlatka Gorjana, Slavka Batušića, Josipa Berkovića, Dragutina Tadijanovića, Josipa Mirkovića, Josipa Pusztaja.

TEKST

MARIJAN JAIĆ (1795-1858) melograf, urednik, prireditelj i kroničar, rođeni Brođanin koji 1836. godine nadopisuje rukopis Josipa Jakošića *Pisci u međurječju* podacima od 1795. do 1836. godine. Jaić taj spis dopisuje podacima o šestorici autora (Aleksandru Tomikoviću, Grguru Čevapoviću, Josipu Matzeku, Adalbertu Horvatu i Marijanu Jaiću te Kaji Agjiću, kratko naznačujući i imena Florijana Dražića, Kazimira Scillaga, Ota Babulaka, Fortunata Nada, Samuela Kotziana i Solana Krkvarića), izričući i svijest o značaju Jakošićeva rada:

Ures serafinskoga reda i najljepši ukras svoje provincije daleko šire no što je mislio da čini svojim naporima i najvrjednijim krjepostima duše. Ujedno je kralju i domovini postao veoma koristan pa je stoga bio i svojoj provinciji u vrijeme dokinuća mnogih samostana poput drugog egipatskog Josipa, te ga treba s pravom slaviti i javno spominjati u cijeloj provinciji.

Nastavak o piscima Slavonije, 1836.

Marijan Jaić inače objavljuje prijevodno oslonjenu prozu Martina Pustaića *Indijanski mudroznanac* (1825), čime hrvatskoj književnoj recepciji daje na uvid prvo opširnije, gotovo romaneskno štivo prosvjetiteljskoga postava. Jaić je najpoznatiji po svojoj pučkoj pjesmarici *Vinac bogoljubnih pisamah koje se nediļjom i s prigodom različitih svetkovina pod misom pivati običaju, iz različitih duhovnih knjiga sastavljen i s načinom činiti put križa* (1827).

On kazivanje ne svodi na suhe i škrte podatke već, s izvjesnom sklonošću k epskom postupku, na široj osnovi prikazuje pojedine događaje i zbivanja (...) on svaku pojedinost predočava živo i slikovito. (V. Rem, 1997)

Ulasirou
V I N A C
 BOGOLJUBNIH PISAMA,
 KOJESE
 NEDILJOM, I S' PRIGODOM RAZLI-
 CSITH SVETKOVINAH POD S. MISSOM
 PIVATI OBICSAJU;
 I E RAZLICITI DUBOVNIH KNJIGAH SASTAVLEN.
 I
 S' NAUSINOM CSINITI
P U T K R I X A :
 P O
 O. P. MARIANU JAICHU,
 BEDA S. O. FRANCESHKA, DERN. KAPISTRANSKE
 MISNIKU,
 S' DOPUSHTENJEM STARESHINAH NA SVITLOST
 IZDAN.

U B U D I M U,
 PRITISEANO SLOVIMA KRALJEVSKE MUDROUCSNE
 SKUPSHTINE, 1830.

Ta je knjiga doživjela dvadesetak izdanja samo u devetnaestome stoljeću, pa je nesumnjivo bitno zrcalo pučke recepcije u Slavoniji tijekom toga vremena. Međutim, stroga čitanja ove pjesmarice pokazuju kako Jaić, prenoseći baroknu liriku osamnaestoga stoljeća u svoju knjižicu, zapravo *skida* zalihu *ornatusa* i složenih ritmometričkih postupaka, nastojeći posve demetaforizirati brojna slikovno složenija mjesta Š. Mecića, J. Knezovića, A. Kanižlića, J. Lipovčića i drugih. Tako je Jaićev kompilacijski posao u novim okolnostima drukčiji od prijašnjih kompilacijskih postupaka jer je u njega estetska demobilizacija religioznih stihova očita. IGNJAT ALOJZIJE BRILIĆ (1795-1855), Brođanin, prevoditelj, publicist, jezikoslovac i memoarist, poznat je i priznat po gramatici *Grammatik der Illyrischen Sprache...*, Budim 1833. u kojoj baštini predilirsko jezikoslovno iskustvo (S. Ham). Njegove memoarske zapise možemo podijeliti u dvije skupine: 1. *Uspomene na stari Brod* (1-3), 1885, (4-5), 1888, 2. *Pisma sinu Andriji Torkvatu* (1-2) 1836-1855, 1942-1943. Uspomene su zabilježene, a kako na naslovnici piše, oko godine 1838. objavio ih je

sin Ignjat Brlić, »gradjanin i odvietnik u Brodu«. Pisane su u prvome licu i prije svega su dokumentarij podataka (popis brodskih uglednika kao što su odvjetnici, suci, liječnici, profesori...). Nadalje je u njima autor vrlo detaljno, s vjerodostojnim podacima pisao o gradnji brodske tvrđave, katoličkih i pravoslavnih crkvi, o samostanu, o grbu grada Broda, obiteljskom stablu obitelji Brlić, a i prepisivao je doslovno primjerice natpise na nadgrobnim spomenicama:

*Od g. 1798 nalazimo za grobnicu obitelji Brlić ovaj nadpis:
 »Kamenu! kog kriješ? kog ti pod se divaš? / Zar i mladež smiješ bit, — tu skrivaš? / Smrtna sila smije bez obzira morit! / Mlad, star nje prost nie; svakog će oborit! — Evo svidok dida Matu Berlich stiže / Unuk Antun! — skida kamen — pod njeg liže; / Uz livo Maria baka ima Anu / S Katom davno pria u nebesa zvanu! / Sa starošću meće Bog i cvit mladosti / Kog u grihu neće; — nam da grihe prosti! / Otac Andro želi mati Mara hoće! / Budi božja (veli) volja! a uz nju tko će? / Godina 1798 miseca... dana...«*

Uspomene na Stari Brod, III, 1885.

Brlić u *Uspomene* upisuje ilirske ideološke tragove koji su usmjereni prema poznavanju i očuvanju hrvatskoga nacionalnog identiteta koje se, prema njegovu mišljenju, postiže jedino poznavanjem i očuvanjem tradicijskih, religijskih obreda, kulturne baštine kao i narodnoga jezika. Tomu u prilog bilježi i detaljno opisuje stare brodske narodne običaje vezane uz npr. krštenje djeteta, prosidbu mlade, vjenčanje, sprovod. Budući da osim vlastitih zabilježaka o spomenutome običaju upisuje u tekst i cijele narodne pjesme koje se tom prigodom pjevaju, odnosno poučava koji se sve blagadani u Brodu i brodskoj okolici slave i tko ih i na koji način treba obilježavati, Brlićeve *Uspomene na stari Brod* izvrsna su građa etnolozima koji tragaju za narodnom baštinom Brodskoga posavlja. U njima se ne oslikava autorov privatni lik, a intimni život i ne spominje, već je njegova inicijalna nakana sačiniti kronotopne odrednice (dijakronijsku i sinkronijsku) koje će govoriti u prilog njegovim ilirskim idejama. U pismima upućenim sinu Andriji Torkvatu također iznosi vlastite političke stavove koji zrcale opći povijesno-politički trenutak, no njih ipak treba čitati i kao privatne zapise oca sinu. U Brlićevim pismima toposni se sukob oca i sina prevladava tolerancijom, fleksibilnošću i širinom pogleda starijega sudionika u prepisci.

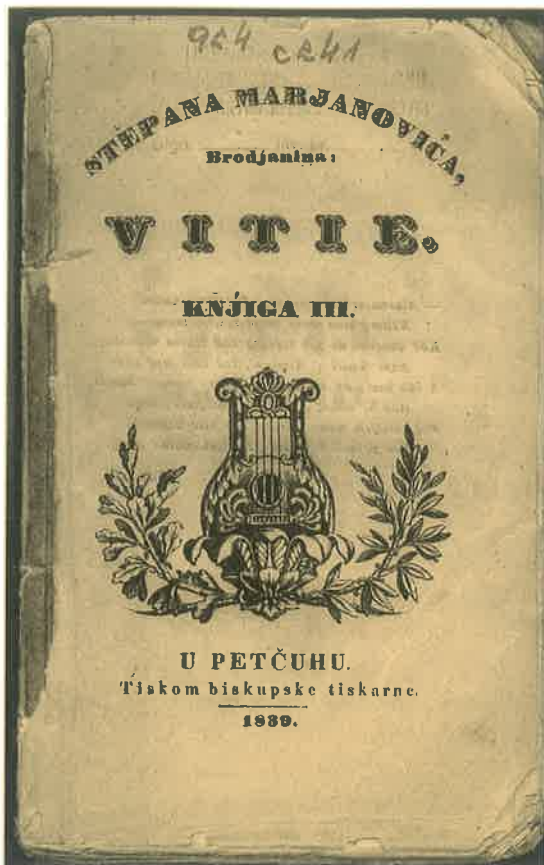
Dragi moj Andria!

Ja sam sve što god sam s mojom dicom radio, radio iz vlastitoga izkustva, koje me vrlo skupo stoji. Ja tebe ni svojim ni tuđim robom neželim učiniti, ali mi je teško gledati, gdi si se sam robom pohotenjah učinio; moja je očinska dužnost moju dicu na pravi put izvodit, i dok sam živ učit jih i upućivat, al ne zarobljivat; ovu moju dužnost izvršujem, a tko neće starijeg svoga slušat, i roditelje poštivat, taj nek si sam pripíše ako mu zlo bude....

Tvoj otac

Pisma sinu Andriji Torkvatu, 1943.

STJEPAN MARJANOVIĆ (1802-1860), rođeni Brođanin, kapelan i župnik, slikar i glazbenik, pisao je pjesme, drame i putopise. Njegova se bibliografija u pojedinim tumačenjima preklapa s nešto starijim bosanskim franjevcem

Od samog uvodnog gesla 'Danice': Narod prez narodnosti je telo prez kozti! Preko literarnog pseudonima Stjepana Marjanovića: Rudislav Domorodčević... hrvatski je književni romantizam... isticao svoj 'horvatki', protuugarski, patriotski karakter. (N. Govedić, 1998)

idile, otkriva se i konkretna slika slavonskoga prostora, slavonskobrodskog okružja, najbliže signalizirana u četvrtoj strofi, gdje je osjećajima vezan za »brežuljke« a ne »za ikoje crljen gore«. Duhovnik Marjanović u drugome svesku *Vitija* iznenađuje i zbijanjem svojih stihova oko teme tjelesne ljubavi. Devetnaesto je stoljeće očito uspješno razdvojilo strukovno motiviran nabožni tekst od svjetovne produkcije. Dijelom *Vitija III.* Marjanović ispisiuje i jasno pobožne stihove, ali u drugome svesku *Moja zimska pjesma*, već u naslovu postavljena u prvome licu jednine, zabavljena je posve zaneseno i petrarkistično, uz rokokoovske redakcije, likom i licem *njenim*. Drugim je dijelom stihova Marjanović i pučki inspiriran, zaokupljen seoskim djevojačkim likom. Međutim, neorenesansni je ton ipak izdvojiv:

Stjepanom Marjanovićem, pa povjesnica dio tekstova crkvenopovijesnih i didaktičnih ispisiuje i za jednoga i za drugoga. Riječ je o latinskim tekstovima, povijestima odnosno udžbenicima, tiskanim s godina 1822, 1823, 1835. i 1836, a malo je vjerojatno, barem za prva dva rada, da je Brođanin Marjanović u svojim gimnazijskim godinama pisao takav tip tekstova. Međutim, posve je sigurno da Stjepan Marjanović Brođanin 1839. godine tiska u Pečuhu zbirku pjesama *Vitije* u tri sveska. Te su pjesme u prvome svesku uglavnom domoljubne, pojavljuje se prilično stilizirano zavičajno pejzažiranje što je u pjesmi *Ilir kod tuđina* protkano motivom usporedbe ljepota i ozračjem domoljubne refleksije:

...Misal samo domovine
Moje jačje draži me,
Neg' ovd' baja od miline,
Koja svuda prati me;
Neg' dvorovi
Nakićeni,
Svi gradovi
Uzvišeni,
I neg' šume vitih jela...

Ilir kod tuđina, 1839.

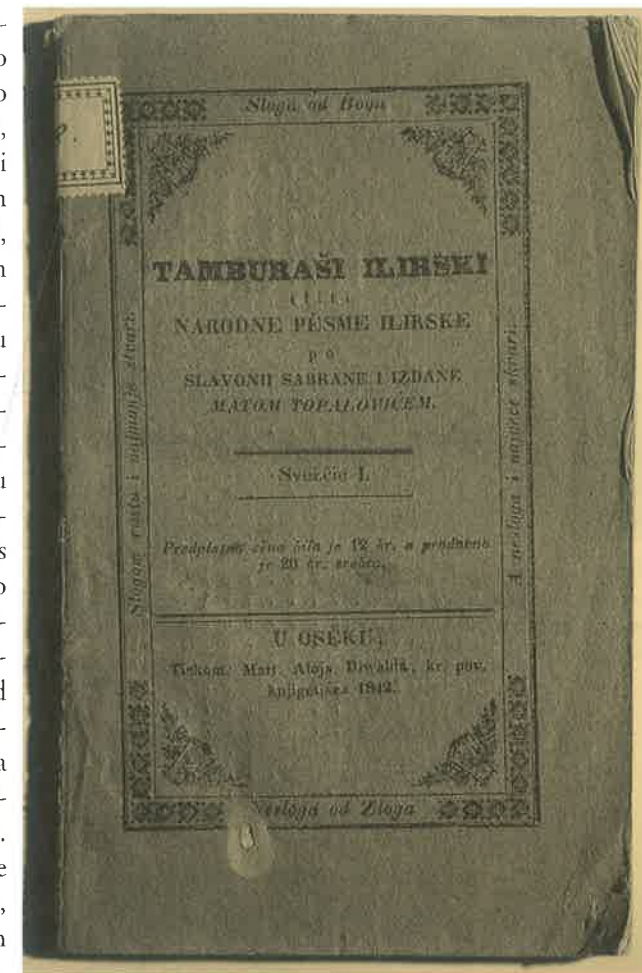
Pored vezivanja uz ljepotu svojega zavičaja i stilizacije u smjeru gotovo pastoralne

*Oka cerna je zjenica,
Dlakotanka obervica,
Obraznjače orumene,
A ustnice koralene.*

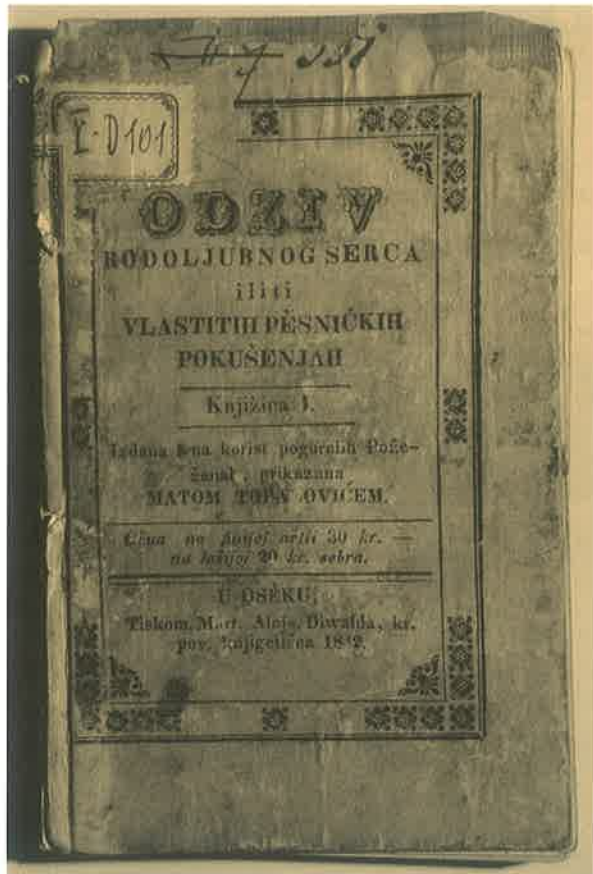
*Jošte cjelov, kad s ustnica —
Njenih primam crvenih,
Nit mi črešnje, nit jagode
Ljetne tako milo gode*

Moja zimska pjesma, 1839.

Još jedan brodski ilirac MATO TOBALOVIĆ (1812-1862), školovao se u Vinkovačkoj gimnaziji, radio u Đakovu, tamo započeo i studij, a pisao je prigodne, »pokorne« i »zabavne stihove«, objavljujući ih osim u *Danici* i drugoj periodici, uglavnom u Osijeku. Pokraj svih svojih slavonskih životnih i poslovnih putovanja, studirao je i u Pešti, tako da njegov životopis poprilično nalikuje životopisima slavonskih autora prethodnoga stoljeća. Župnikovao je i u Gradištu pokraj Županje, ime mu je vezano i uz osječki književni časopis *Jeka od Osijeka*, tako da njegovo panslavenstvo, i dosjetkom i bližim čitanjem stihova, stoji oslovnjeno o *panslavenstvo*. Jedna je od njegovih knjiga, svojevrsna knjižica sabranih pjesama, naslovljena *Odziv rodoljubnog serca iliti vlastitih pjesničkih pokušanja* (1842). Osim što uz pojedine pjesme označava posvetnu eksplikaciju, započinje ukupnom posvetom »velikodušnom obćinstvu ilirskom na korist ognjem poštećene naše braće Požežana«, pa tako zbirka i započinje nizom od osam

Moguće je da je to pjesnička invencija, ali ja držim, da je ona naročito nastala iz osječkih prilika. U Osijeku su u to doba bila popularna četiri ilirska tamburaša, koja su razveseljavala društvo pjevanjem domorodnih pjesama. (D. Prohaska, 1994)

Na kraju 'Odziva' nalazimo jedno općenito promatranje o književnosti, o panslavizmu, o imenu ilirskom i slavonskom. Tu pisac preporučuje nabavljanje knjiga ilirskih, osobito Danice Ilirske... (D. Prohaska, 1994)

šestostihova koji se obraćaju nesreći Požežana s najavom pomoći »viteškog Ilira«. Dakle, *sveSlavonac* i *sveSlaven*, tako se i Topalović u svojem aktivizmu često i nevjesto pragmatično i svečano postavlja. Međutim, Topalović prilično vješto sklada u spomenutoj zbirci svoje već prije odvojeno tiskane pjesme, čineći sve što je moguće u pragmatičnoj projekciji, a da bi zadržao i potaknuo čitateljevu pozornost. Pojedine pjesme izvodi u ruhu nazdravičarske pjesme, neke intonira kao himnu (*Šta smo mi?*, 1836) i pri tome predviđa i refrensku strukturu (*Graničar*, 1836). U nekima *relkovićevski* prebire po povijesnome i kulturnome, širem zemljopisu Slavonije (Savi, Dravi, Dunavu, Mursi, Cibaciji, Požegi, Zemunu..., Privlaci), a u nekima priziva ratničku sliku Slavonije. Posve upućen preporodnom aktivizmu, Topalović je postavljen između misli i osjećaja koje upućuje domovini i rodu, pri tome upozoravajući na njegovanje jezika, te da »iće ne treba u stranske države«. Premda sve-slavenski raspoložen, i u tome često u manjim stihovnim odjeljcima izravno angažiran, posve je programatski jasan

u proznome pogovoru knjižici *Odziv rodoljubnog serca*, naslovljenu *Još nešta!* gdje uz prozirno i simpatično namještanje etimološke veze sveslavenstva i sveslavonstva, kaže i naglašava:

*Živilo dakle ime slavonsko kano ime sveobće velikog naroda,
živio u tom smislu opet Panslavismus.*

Još nešta!, 1842.

Njegova autopoetična eksplikacija u pogovoru *Još nešta!* ukazuje i na namjeru povijesnog poučavanja, uvođenja *dogadajnice*, zanimljive povijesne priče u pjesme. Također objašnjava zašto je pjesmama proveo razgovor s Vilom

kojoj se kao lik sugovornice povremeno pojavljuje Slavonija, a potom joj je sugovornikom Pjesnik. Različitim je uglednicima svojega vremena Topalović upućivao stihove, između ostalih piše i *Čuti pjesnikove... u slavu... Josipa Jurja Strassmayera* (1861), ali njegova pjesma *Brodsko regimenta najvećemu svomu sinu* (1842) akrostihovno i naslovnicom upućena *po Slavoniji i Srijemu verhovno-zapovijedajućem generalu baronu Marku Čoliću*, kao i pjesma *Bog i molitva domorodca* (1842), najtransparentnije pokazuju i pobožnost kao motivsko-stilsku potku mnogih Topalovićevih slika. Topalović u pjesme uvodi i izrijeke, igra se slovnim sastavom riječi, pa su *Slavi — s lavi*, Mitrovici su ime Srima dali jer je stara i potječe još *s Rima*, i sl. Topalović je zabavan, propagandan, obrazovan, eklektičan pjesnik koji i povremeno citira svoje stihove, a ne samo drugu literaturu (Sveto Pismo, P. Štoos, A. Nemčić...). Tako pojačava osjećajno i refleksivno tkanje svojih tekstova na razini idejnoga ritma, najradije se smještajući u nominalne slavonske lokalitete:

*Al' koje će — pitaš — ime biti,
Koje će se svima omiliti.
Nit Russia, niti Moskovia;
Nit Čechia niti Polonia;
Nit je tako ime Dalmacia,
Nit susedno nama Kroacia;
Nije za to ime Moravia,
Znamenito negda li Savia;
Nije tako ime Bulgaria,
Nije Bosna, nije ni Serbia;
Mnogo ime neznači Istria
Nij prikladno za sve Iliria!
Isto staro ime Pannonie
Spram imenu šta je SLAVONIE?*

Pjesnik i vila Slavonkinja, 1836.

Stariji od dvojice oriovačkih iliraca je Stjepan Ilijašević. STJEPAN ILIJAŠEVIĆ (1814-1903) rođeni je Oriovčanin, u Požegi završava gimnaziju, u Pešti bogosloviju, kao pedagog i kanonik djeluje vrlo dugo u Zagrebu, Beču i Varaždinu. Objavio je četiri zbirke pjesama, koje slijede nakon razdoblja u kojem je pisao na latinskom jeziku. Pjesme pisane latinskim nije uknjižio zasebno, a od zbirki objavljenih već u zrelih autorskim godinama prva se smatra i najuspjelijom. Riječ je o *Izabranim pjesmama* (1876), nakon kojih će uslijediti još tri zbirke. *Nove pjesme* (1884) smireno smještaju njegov etički i filozofijski svijet u prostor Crkve i Domovine, kako se nazivaju i pojedine pjesme, ali će se pojaviti i zavičajno-pejzažna pjesma *Mjesto*:

Lijepa mjesta! vidiš Sava
Kako tiho ziba vale,
Kitnih čuješ iz dubrava,
glasno l' ptice pjevom hvale,
divnog mira slatki raj.

...

Uzdruž ceste, a na blizu
Ko na straži debila stoje...

...

Nježno l' brda vinorodna
Od sjevera njega grle,
Kol' mu polja nad sve plodna
Zlatno klasje pružat hrle...

...

Pun zanosa pjesnik kliče
To je rodno mjesto moje,
Lijepi moj Oriovac!

Mjesto, 1884.

Prva će Ilijaševića zbirka poznavati i motive ljubavi, čak i tjelesne užitke, ali će ga humorno dovoditi u suodnos s trpnjom, bolom, metaforično zakrivena lika figure »male smrti«. U zbirci *Šala i satira* (1892) Ilijašević će ostati u blizini svojih temeljnih svjetonazornih oslonaca, religioznoga i vjernički reflektirana postava, ali će ih upotrijebiti i za plodonosno podrugivanje ponašanja koje svoju vjersku kulturu ne shvaća i ne razvija, nego je nažalost za bačenih i osnovnih ljudskih vrijednosti. Ta će aforistična i dosjetkaška zbirčica uvesti i tragove nove tehnologije komunikacije u pjesmi *Dijete devetnaestoga stoljeća*. Također će Ilijašević dosjetkaški razgibavati izrijeke i svakodnevnne fraze (*Novi munjovod*, 1892), izlažući svoje humorne tonove u njihovo dekontekstualiziranje, a slično će postupati i sa slikama vezanim uz običajnu strukturu (*Koliko je bogova?*, 1892). Ilijašević ne piše gustih lirskih artističnih slika, ali je zapisivateljem osviještene vinske kulture prostora u kojem živi, tako da nije slučajno u blizini pjesme posvećene »autoru« dakovačkih vinograda Antunu Mandiću, ispjevao i stihove pjesme *Vino*:

Jer je ono proti brigam
Vijek stajace vrst armade.

Malvasija — pješaštvoje,
A Šampanjac — konjaništvo,
Graševina — batterija,
A Bukovac — pratežništvo.

Stolno vino — avangarda,
Madeira — admirali,
Desertvina — pobočnici,
tokaj — stari djenerali...

Vino, 1892.

U posljednjoj zbirci *Zimzelenke* (1901), pomalo neodlučno, ali jasnih misli, Ilijašević intertekstualizira svoju davnu i temeljnu dubrovačku lektiru: »Što je život, nego li mijena vječna?« Religiozan i duhovit, misaon i modernog senzibiliteta, Ilijašević najavljuje napuštanje romantičnih paradigmi.

Brođanka, pjesnikinja JAGODA BRLIĆ (1824-1897), imenom i Marija Agata, kćerka je gramatičara Ignjata Alojzija Brlića, sestra Andrije Torkvata, a njezino je djelo i uz već davna pretraživanja Hranilovićeva, Vodnikova i Prohaskina uglavnom površno čitano i s pravom prepoznato »kao potajni pjesnički rad« (D. Detoni-Dujmić). Prvu pjesmu naslovljenu *Čekanje*, intoniranu filozofijski jednostavnim, a mučninski sugestivnim *ah* objavljuje u *Kolu* 1842. godine.

Tu pjesmu, uz ostavštinu koja je tek 1919. godine s nažalost proizvoljnim redakturama drugih stigla i do zbirke *Pjesme*, ipak valja izdvojiti iz ukupna njezina opusa, i to ne samo zbog pouzdane autentičnosti. Naime, ta je pjesma vjerodostojna i u svojoj mladenačkoj osjećajnoj zalih koja se još nije stigla umoriti od egzistencijalnih iskustava, a već je spoznajno uronjena u romantičarsku bolnu nedohvatnost daljina. Pogodbeni gramatički postav ove pjesme implicira i snažno osvjetljuje nemoć i nedohvatnost, kontrastiranu želju, lutanje i vjeru u ideal. Ovako pjesma nudi samo odgodu, ali konačnu odgodu, apsurdno određenu, naspram otvorene ponude energije potrage. Dvije su ljubavi otvorene i tkane u pjesmi, te se i ta dvostrukost još jednom ukrižuje u dvostrukosti i opreci mogućega i željenoga. Riječ je o ljubavi za Njim, za bićem ljubavi koje je nazočno samo zamjeničkom odsutnosti i idealističkim mladežnim uvjerenjem u njegovo postojanje u potrazi. Druga ljubav, domoljubna, izravnije se označava od onog bezimenog »za kim suze ronim«, izravnije se i imenuje kada se pojavljuje stih koji riječima subjekta u tekstu, lirskoga ja, ispunjava osjećajni krug. Onaj »za kim suze ronim«, lik je subjektova ujedinjenja osjećaja, pa njega subjekt osjetilno želi »Da ga vidim i cjelivam / U srdašce slavjansko«. Osjetilno ga želi jedino vidjeti, a njegov identitet se upoznaje preko opisa njegova srca. To je sav identitetni opis lika kojemu je ljubav upućena. Taj »slavjanski« identitet kao jedina osobnorna konkretizacija lika kojemu je upućena ljubav ispostavlja se kao spiritualno biće, suviše opće u svojoj određenosti, ionako već oplakano u stihu *Suze svete ljubavi*. Pjesma je naslovljena kao *Čekanje*, pa se iz jednoga osjećajnog stanja, ulaskom u stihove ubrzo izlažu osjećaji i želje:

*Ah, da mogu ići mlada
Tam za one planine,
Gđjeno sunce svedj zapada
Za nebeske visine.*

Čekanje, 1842.

A osjetljivost, koja se potom i kao svojevrsna intenzivna stanja čežnje i osjećaja odsutnosti razvija u smjeru već opisana identiteta, kao razrješnicu u svijetu pjesme nudi projekciju koja se motivima »uzdaha, suza, mora«, zrcalno vraća na početak pjesme. Taj je »ah« naime već sugerirao neostvarivost.

Prostori koji se ukupno u četirima pjesmama pojavljuju, u stalnome su kontrapunktiranju vanjskoga i unutrašnjega, odnosno neostvarivoga emocionalnog putovanja i trajnoga duševnoga bola. Ići, tražiti, brodit i *hoditi*, glagoli su koji sugestije zgušnjavaju u egzistencijalni romantičarski nemir, i na taj se plan stanja ova pjesma bitno postavlja. Mirnije i u pojačanim osjećajnim stilizacijama, često frazno postavljenih, ispisuju se kasnije njezine pjesme, premda su u postavu svijeta pjesme posve ispovjednih i porodično autobiografskih značenja. U te je pjesme Brlićeva pohranjivala memoarske ekstrakte, tako da su postale manje uvjerljive u svojoj lirskoj energiji.

*...Tražila bih, za kim ronim
Suze svete ljubavi,
Za kim svaki uzdah gonim
Da ga samo pozdravi...*

Čekanje, 1842.

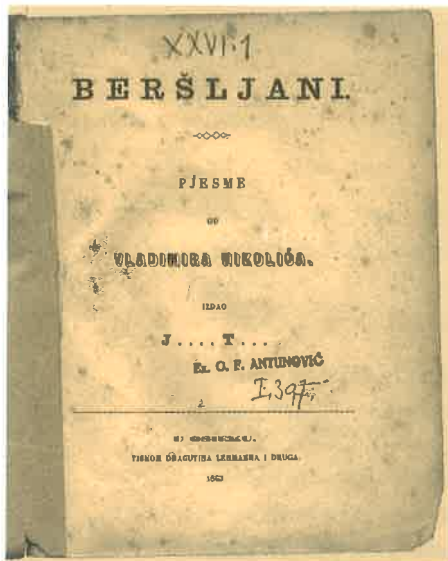
Stihovi Jagode Brlić po svim se svojim stilskim subjektivnim i formalnim sastavinama poetički smještaju u puni tijek hrvatskoga artističnog romantizma.

JOSIP FREUDENREICH (1827-1881) rođen je u Novoj Gradiški, autor je dviju dramskih uspješnica, od kojih su *Graničari* (1857) neusporedivo najuvjerljiviji njegov tekst, a *Crna kraljica* (1858), usprkos uvedenoj fantastici, prilično slabe napetosti. Napisao je taj pjesnik, glumac i kazališni organizator još nekoliko dramskih tekstova, ali je njihova *beskrvnost* i slabost posve neusporediva s glavnim njegovim tekstom, pučkim igrokazom *Graničari*, koji je u vrijeme svojega prvog pojavljivanja na sceni 1857. godine vratio u život domaću kazališnu scenu, osobito kad je riječ o igranju domaćih autora (N. Batušić). O njegovim se pokušajima pisanja stihova prije pojave *Graničara* malo zna, ali stihovani uvodnici u taj tekst kao i tekstualni predlošci za glazbene odjeljke u drami, upućuju na bidermajerski talent i senzibilitet.

*Kicoši su glavnog grada
čudniji ti još sto krat:
Ko u jarca njim je brada,
A ukočen drže vrat:
Na njima je svaka boja,
Rek' bi hoda tulipan,
A koče se ko kad svoja
Pera širi star puran
Da li bi to zašto bilo?
Pita sada graničar:
Za jedno tek strašilo,
Da ne čine vrepći kvar.*

Graničari, 1857.

Graničari su dramski tekst melodramskoga zapleta, s brojnim promjenama emocionalnih naglasaka koji intenzivno prelaze iz tragičnoga i junačkoga u komično, sentimentalno ili pak gotovo lakrdijsko. *Graničari* će potaknuti razvoj pučkoga igrokaza na hrvatskome, osobito slavonskome prostoru, a postat će nezaobilaznim komadom na manjim, gradskim i seoskim scenama. Na njegovu genološku strukturu ukazivat će Branko Gavella i osobito Nikola Batušić, fokusirajući sastavnice toga teksta s *prakorijenima u komediji dell' arte* i nadostavljanjem na *bečki pučki igrokaz*, a o izvanrednoj dijaloškoj uvjerljivosti i dinamičnosti više će svjedočiti izniman repertoarni uspjeh. Slavenska će manja, pučka, amaterska, diletantska, gradska kazališta preko *Graničara* projicirati svoje repertoarne i kulturne zamisli, domećući uz njih i komade J. Ivakića, I. Okrugića, I. Kozarca, Ž. Bertića i S. Tucića. Freudenreich je očigledno u taj dramski tekst unio glumačko iskustvo i iskustvo sceniskog djelatnika u poslovima organiziranja kazališta u konkretnoj ekonomskoj vezanosti za publiku. O takvoj njegovoj karijeri, u različitim domaćim manjim kazališnim skupinama, kao i skupinama u bližem hrvatskome okružju postoje pouzdani podaci, a lakoća kojom taj tekst naliježe na gotovo svaki konkretni izvedbeni postav potvrđuje kako je dramski tekst *Graničara* uistinu i tekst autora, ali i glumca, te gledatelja. Tkanje velikih emocionalnih promjena, odnosno zapleti temeljeni na junaštvu i tragičnoj zabludi te na *jakim* karakternim ili moralnim likovima i obratima, provodeno uvjerljivim i nijansiranim komunikacijama i scenskim relacijama, naliježe na sućutno očekivanje očuvanja obitelji, časti, domoljubne i rodoljubne koherencije. U igrokazu se smjenjuju slike obiteljske idile, radnoga seoskog vitalizma, neupitne kršćanske etičnosti, ali i ubojstava, tragičnih nesporazuma i dijaboličnoga nastupa. Komad završava pobjedom dobra i radošću, uz kršćansko spoznanje i skrušenje, ali i uz osvjetljenje nužnih rana u složenosti svakodnevnoga života. Glavni lik Andrije, kao i *plaćem* prikazani lik njego-

Nikolićeva je poezija čitka i jasna, pjesme su mu u većini kratke... U lirici je Nikolić bio spretan stihotvorac. Znao je ugoditi širokom ukusu onih slojeva svojih suvremenika, koji u pjesništvu nisu tražili umjetnost već ugodno i lagano čeretanje o raznim ljubavnim doživljajima. (A. Barac, 1960)

sega, motivski jednostavnih i zaigranih osjećajnih sličica i misli, postavljenih u kratke i zabavne obrate, čak i u tugaljivo postavljene dosjetke. Na nekim mjestima Nikolić uozbiljuje svoju misao u religioznom osvjetljenju, ali lakoća tih misli uvijek je u blizini fraze. S druge strane, i najčešći su ljubavni motivi blagi u svojim bliženjima putenoj poruci, dok se svojevrsnim programom može čitati niz pjesama koje kroz lirsko ja progovaraju o subjektu pjesničkoga identiteta i zaokupljenosti stvaranjem. Međutim, Nikolićevo stvaranje neće biti u tim pjesmama usmjereno samome sebi, odnosno svojoj stvaralačkoj zadovoljštini, nego će eksplicirati svoju komunikacijsku želju:

*Zahvalan sam višnjem bogu,
Što mi pjesme dar pokloni,
Spievat barem ono mogu,
U mom srcu što se skloni.*

*Ako li s' je i veselje,
Ja ga pjesmom svietu kažem,
Ako li su kakve želje,
U pjesmice ja je slažem.*

ve supruge Mace, smještaju ovaj dramski tekst u blizinu romantičarskih tendencija. Istaknuti su melodramski naglasci kao i bidermajerska osjetljivost za detalj, dok je predekspozicijska iskodiranost nastupa zla postupak koji blago najavljuje dolazak naturalizma.

VLADIMIR NIKOLIĆ (1829-1866), pjesnik i prozaik rođen u Novoj Gradiški, počinje objavljivati 1852. godine u *Nevenu*, gdje će iste godine tiskati svoju najpoznatiju, uglazbljenu pjesmu *Na te mi-šlim*. Nakon zbirke pjesama *Beršljani* (1863) objavljuje i knjigu *Pripovijetke* (1864). I jedna i druga knjiga izlaze u Osijeku. Suraduje i u požeškome *Slavoncu*, a jedan od uspješnih njegovih prozних tekstova pripovijetka je *Graničar*, objelodanjena 1865. godine upravo u tome časopisu.

Živio je kratko, književno se javio rano, pretakao izravno u svoje stihove čitanja Stanka Vraza i bio na tragu lirskoga artizma hrvatskoga pjesništva pokrenutog upravo pismom toga autora. Zbirka pjesama *Beršljani* prilično je opsežna knjižica izabranih Nikolićevih pjesama. One su uglavnom manjega op-

*Ako li mi jad koj ljuti
Moju bolnu dušu mori,
U pjesmi ću jad prosuti,
U pjesmi se nek razstvari.*

Moja zahvalnost, 1863.

Duhovitost koja vrlo često proviruje povrh spomenute komunikacijske i zabavne želje, naliježe svojom bezazlenošću na bidermajerski poetički obzor, a igra uvlačenja čitatelja u komunikaciju okrunjena je pjesmom bez naslova koja objašnjava da ga čitatelj ima nadopisati:

*Evo tebi mili brate,
Sad pjesmica ova
Vidiš dobro, da je ona
Bez svakoga naslova.
Ja ju tebi sad predajem
Da je tvoja, znadeš.
A ti valja da joj sada
Koji naslov dadeš.*

1863.

BLAŽ MODROŠIĆ (1839-1900), rođen u Lonji kraj Nove Gradiške, napisao je estetski donekle ambicioznu molitveničku knjižicu *Isusovka iliti život, muka i smrt goraka* (1871). Jedan od rijetkih autora devetnaestoga stoljeća koji pokušava u tekstu transparentnog vjerskog angažmana postići i složenijih estetskih detalja. Priču teksta oslanja o najpoznatije topose katoličke mitologije i likovima pridaje odlike doživljavanja ne samo vjerske spoznaje nego i složenosti emocionalnog života. Čita se isključivo na obzoru pučke recepcije, gdje vjerska pouka nastoji prodrijeti izlaganjem jednostavnih sućutnih prizora.

HUGO BADALIĆ (1851-1900), pjesnik, libretist, esejist i stilističar, rođen je u Brodu na Savi, od osme je godine u Kostajnici, najveći dio života u Zagrebu, a njegovi su stihovi to dobro zapamtili. Badalićevo zapamćivanje triju njemu presudnih gradova, triju presudnih prostora u kojima su nastajala i njegova sjećanja, stvorilo je i ciklus *Spomen-slike* iz 1879. godine. U tome ciklusu od šest pjesama posljednjoj je ime *Tri grada*. »Tri grada, tri mi drage slike«, započet će kazivati Badalićeva pjesma, najavljujući kako tim mjestima »srce diže spomenike«. Ta pjesma bilježi osjećajnu skicu Badalićeve autobiografije.

*Oj Brode moj na hladnoj Savi,
Ti zavičajno moje drago mjesto,
Tek slika mi se tvoja javi
I već u tebi živjeti sam presto.*

*Al uvijek rado do tebe se svratih:
Proživjeh mnoge sretne čase;
Nek dobra kob ti za sve dobro plati,
Budućnost nek ti slavom sja se!*

Spomen-slike, 1879.

Hugo Badalić je kao vrlo mlad iskusio graničarsko-krajišku sudbinu u jednome dijelu opasno određenom Savom. Stoga je njegova refleksivnost protkana kroz najveći dio pjesama. Tu je riječ o stalnoj refleksiji opasnosti nadvite nad hrvatstvom. Refleksivnost Badalić često uvezuje izravnim upozoravanjem na sinkrono najnapadaniji njegov dio, jezik. Na najmanje desetak mjesta u pjesmama, izložit će se neka inačica upozorenja izložena u pjesmi o Kostajnici:

*Nametali su tude nama misli,
Tuđ jezik nama do zla boga (...)*

Spomen-slike, 1879.

Badalić će tako biti još jedan od onih koji će razjasniti kako nije slučajno u baštini hrvatskoga jezika običaj *narod* nazivati *jezikom*. Ozračje u kojem je hrvatska povijest trpjela svoje trajanje unijelo se u Badalićeve pjesme kao visoko postavljena kritičnost. On nije nekritički veličatelj hrvatske povijesti, on je prije svega njezin čitatelj, on čita ono što je upravo književnost *osjetljiva na povijest* već zapisala. Stoga intertekstualizira hrvatske pjesnike koji reflektiraju slike iz hrvatske povijesti i njegov konačni izbor u tim čitanjima nije slučajno vezan uz I. Gundulića i I. Mažuranića. Kada se zapaža Badalićevo lektirsko vezivanje uz spomenute autore, valja istaknuti kako svojom specifičnom lirskom raspricanošću na najljepšim mjestima pretopljenom u elegičnost, intertekstualni subjekt ta čitanja u samim svojim stihovima izravno priznaje, navodi i dalje preporučuje. Njegova poetička određenost prvo je prepoznata kao suzdržana autobiografičnost, potom rodoljubivost s konstantom osjećanja *istočne opasnosti*, te eksplicitna impregniranost pročitanim, svojevrsna intertekstualnost. Najveću je pjesničku slavu doživio nakon objavljivanja pjesme *Panem et circenses* 1874. u *Viencu*. Ta je pjesma transparentno prikupila u svojih osamnaest katrena oštru rodoljubnu opomenu: preko rimske slike iz borilačke arene obilježena sviješću tipa *igre i hljeba*, opomena narodu koji ne zna osmisliti vlastitu slobodu. Badalić završava retorično stihovima u kojima se ističe tvrdnja »otrovat ne ćeš miloga mi roda«, ali taj usklik radije treba shvatiti kao nagovaranje pjesnikovo, nagovaranje vlastitoga naroda na osvještenje, negoli uvjerenje da je već tako. Dakle, povijesnom analogijom obogaćeni *etos* Badalić prebrzo presijeca tren prije negoli će analogiju iz povijesti privući do konkretnog sadašnjega, njemu suvremenoga događaja. Taj prebrzi *happy end* čitatelju i nadalje ostavlja sumnju,

tekstualno planiranu sumnju. Hugo Badalić autor je i libreta *Nikola Šubić Zrinjski*. Tim se tekstom autorova vezivanja za određeni tematski *istočni kompleks* proširuju, a drugomedijska namjena samoga teksta upućuje na Badalićevo osjećaj za, libretu nužno stabilnu, u kritici oštro napadnutu, ritmometričku razinu izgradnje teksta. Kao autoru koji piše u vremenu europske moderne, prigovaralo mu se što uvodi klasičan metrički osjećaj (J. Hranilović). Međutim, ima li se u vidu kako je riječ o autoru koji hrvatskome čitateljstvu u prijevodima daje na uvid i W. Shakespearea, S. Puškina i J. W. Goethea, onda se nailazi na indikacije o jednome neobično inkompatibilnome neoromantiku. Shvate li se njegovi prijevodni izbori kao mjesta koja otkrivaju i njegov poetički autorski nacrt sklonosti, pridoda li se tome i uvid u *Hrvatsku antologiju* (1892) s očitim sklonostima za dva poetička usmjerenja: *prigodništvo* (I. Trnski) i *romantično-pejzažnu intimu*, onda je vidljivo kako je izgledala u Badalićevo poeziju tako projicirana poetička inkompatibilnost. Badalićevo je poezija na nekim mjestima vrsta lirskog eseja, istekla iz iskustva čitanja ponajvećih europskih romantičarskih književnika, a u izdvojenim manjim pjesmama izlaže i neoromantične predmoderne tamnosti (M. Tomasović).

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ (1874-1938) rođena u Ogulinu, veći dio života i rada provodi u Brodu na Savi, jedna je od najboljih hrvatskih književnica za djecu i mladež. Njezina je proza obilježena izuzetnom osjetljivošću za mladoga čitatelja koji osim dobre zabave uz nju saznaje i podosta informacija o slavenskoj mitologiji, usvaja i kršćanski svjetonazor, te razvija one osobine koje su mu za skladan život potrebne: umjerenost, hrabrost, povjerenje, ljubav... *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913) gotovo u svakome desetljeću dvadesetoga stoljeća doživljuju novo izdanje, kazališnu predstavu, a najnovija preradba i prilagodba Šegrta Hlapića za crtani film najbolji su signali za *opravdavanje* krilatice kojom se Ivana Brlić Mažuranić naziva *hrvatskim Andersenom*. Kao *Šegrt Hlapić* tako i knjiga *Priče iz davnine* (1916) uvijek imaju suvremenu recepciju, a Brlićkina je namjera da u tekstovima upućenim mladoj čitateljskoj publici implicira kulturnu osjetljivost prema poznavanju hrvatske mitologije. Didaktičizam se nenametljivo razvija u maštovitome pripovijedanju i mitsko-fantasti-

... ona u svoje pripovijedanje ugrađuje etičke vrijednosti, jednostavne i humane pouke i poruke utemeljene na zakonima srca i dosezima mašte. Lirizam kao stil-ska karakteristika, a slikovnost kao element vizualnog doživljaja ljepote dopunjuju ugodajnu stranu Brlićkina viđenja dječjeg svijeta. (V. Rem, 1994)

nim slikama koje prenose određene moralističke poruke na *auditoriju male-nih* percepcijski prihvatljiv način (B. Donat). Ona je dakle u njima željela *čudnim* djelovati na *čudesno*, a posredstvom fantastičnoga prenijeti poruku o moralnim načelima stvarnosti. Ivana Brlić-Mažuranić, a što je vidljivo i u njezinoj *Autobiografiji* napisanoj po narudžbi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Ivana Brlić-Mažuranić 1937. godine postaje prvom ženom članicom), nastojala je u proze upisati svoj odnos prema društvenome i patriotskome, kao i prema prostornome (posebno se pritom misli na prostor njezina djetinjstva: na okolice Ogulina, i na Klek) te se pričama nadostaviti na vlastita iskustva iz djetinjstva i odrastanje uz djeda Ivana Mažuranića, strica Frana Mažuranića i pjesnika Franju Markovića. Dakle, okolina u kojoj je živjela i ljudi s kojima se družila (npr. J. J. Strossmayer) usmjeravali su njezin duhovni i književni život. Ivana Brlić-Mažuranić način je djedova razmišljanja ugradila u osam tekstova *Priče iz davnina*. U *Regoču* se problematizira model pronalaženja životnih uporišta i utjehe u riječi Božjoj koja određuje zemaljska bića upućujući ih na pravi put, dok je u priči *Kako je Potjeh tražio istinu* pripovjedački interes usmjeravan prema razvijanju motiva *istinoljublja, pravednosti i vjere*. Važno mjesto fabuliranja imaju vizualni doživljaji okoline koji su impresivno djelovali na autoricu. Ponekad je priroda u funkciji naglašavanja emotivnih stanja likova kao i upozoravanja na predstojeća događanja, ili je pak u funkciji namjernoga odmaka od glavnoga narativnog tijeka s ciljem uspostavljanja harmonije između prostora u zbilji i prostora u književnosti (M. Šicel). Priroda u pričama univerzalno je stilizirani mitsko-ruralni prostor. Osim brzih izmjena motiva, prostora i osoba (u pričama *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Regoč* kao i u romanu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*) kod Ivane Brlić-Mažuranić je i sklonost prema dinamičnome prikazivanju opisanih događaja uz stvaranje veselih i duhovitih slika motiviranih bojama, mirisima i zvucima. Sama je zapisala kako su njezina prva spisateljska iskustva rezultat roditeljske želje da vlastitoj djeci kroz književnost ugradi osnovne životne istine. Narodna mudrost također se čita kao stalno mjesto njezinih proza u nizovima izreka i poslovice (npr. za šegrta Hlapića zapisala je *da je mudar kao knjiga*). Didaktična stajališta posebno su dijelom priče *Šuma Striborova*:

Hvala ti, dobri gospodar, na svemu dobru što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći, a znati da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta, a da moram zaboraviti sina!

Kad je baka ovo izrekla, strahovito jeknu cijela dubrava, prestadoše čari u šumi Striborovoj, jer je baki bila draža njezina nevolja, nego sva sreća ovoga svijeta.

Šuma Striborova, 1916.

Dakle, karakteristike proze Ivane Brlić-Mažuranić određuju se unutar triju kategorija: *tematskog okvira*, opredijeljenosti pisanja o temama bliskim djeci i mladeži, upotrebe motiva iz slavenskih i hrvatskih legendi koji su između ostaloga i u funkciji razvijanja osjećaja prema domovini, motiva prirode; *stilskog okvira*: jednostavnosti izraza, naglaska na psihološkim dimenzijama likova, upisivanja kršćanskoga svjetonazora u tekst kao primarnoga cilja pisanja; *jezičnog okvira*: upotreba svakodnevnog govora uz često unošenje fraza i narodnih poslovice.

IVŠA BOŠNJAK-DRAGOVAČKI (1879-1955), rođen u Dragovcima, prozaist i dramatičar, izraziti je pučki autor. Intertekstualno komunicirajući s Josipom Kozarcem i Jozom Ivakićem, Dragovački se poetički nadopisuje na matricu slavonske književnosti sa *šokačkom* problematikom što se posebno eksplicira u zbirci *Kroz smijeh i suze — slavonske novele* (1935). Naglašavanje zavičajnoga kao nacionalnoga, razlog je slabe recepcije sedam tiskanih knjiga i isto toliko netiskanih. Usmjerenost moralnom i socijalnom preporodu života na selu gesta je iz koje izvire njegov novelistički rad.

Rijetka je to žena.... doista!« priznao je Ivan... »Vidiš, dado: svijet ženu smatra slabom, bez snage i volje, i na račun toga mnogo joj čega kroz prste gleda. A kako ona, eto, može da bude jaka i požrtvovana!... I šta je sve kadra da uradi!... Pa još nešto: gospoda misle, da samo među njima ima idealnijih, plemenitijih stvorova i nježnijih osjećaja, a gle: ovdje na selu, pod priprostim i skromnim seljačkim krovovima naidješ na ljepotu duša i istančanost čuvstava, kakvih jedva nalaziš i u najizobraženijim slojevima... Takva jedna duša je, eto, i ta tvoja Janja.

One su dobre — u dobru!, 1935.

Koliko god to izgledalo neobično, Ivša Dragovački je izrazito sentimentalni naturalist slavenskoga sela.

Dok Ivana Brlić-Mažuranić svu energiju usmjerava oblikovanju bajkovitoga svijeta, nastavlja se i »ženski trolist« (V. Rem) realističnijih slavonskih spisateljica. ZLATA KOLARIĆ-KIŠUR (1894-1990), rođena u Slavonskome Brodu, uz Osječanku Jagodu Truhleku i Požežanku Zdenku Marković čini taj »ženski trolist« slavonskih književnica rođenih u XIX. stoljeću koje su pisale za djecu. Kišurova piše pjesme i crtice za djecu, kao i igrokaze i drame. Upravo je u najobimnije prozno djelo za djecu, zbirku pripovijedaka *Moja Zlatna dolina* (1972) ponajbolje utisnula prostor zavičajnoga. Iako mjestom rođenja nije vezana za požeški kraj u kojemu je završila školovanje, u *vallis aurei* provela je djetinjstvo. U pričama Zlata Kolarić-Kišur nastoji što vjerodostojnije rekonstruirati slike slavenskoga gradića, pa su one često zasićene to-

nom nostalgičnoga odnosa i prema njemu i prema bezbrižnim danima mladosti (D. Detoni-Dujmić). Zavičajnost i djetinjstvo u prozama za djecu temeljne su poetičke odrednice njezina književnog djelovanja.

Zanima vas, gdje se može naći takva dolina?

U djetinjstvu svagdje!

Moju čudesnu dolinu nisu pozlatila samo sjećanja na lijepo djetinjstvo. Nju su već prije dvije tisuće godina Rimljani prozvali Zlatnom dolinom — Vallis aurea.... Nikad nisam čula toliko slavuja odjednom, kao u mojoj Zlatnoj dolini. Niti užila mirise bujnih bašča, koje se protezahu gotovo iza svake i najmanje kuće pune lijepih kata, dragoljuba, kalopera, jasmína i jorgovana, bez kojih se ne može osjetiti puna ljepota ove doline.

Moja Zlatna dolina, 1972.

U poeziji za djecu sklona je povezivanju djeteta i prirode personificirajući životinjski i biljni svijet (*Ptičji festival*, 1958). Ekspresionistička drama *Povratnik* (1940), o stradanju dječaka-mladića Ive Đurića, kronotopno označena stanjem na selu za vrijeme Prvoga svjetskoga rata, najčešće je izvedena na neprofesionalnim scenama, a nagrađena je na natječaju Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca za pučku glumu.

ZLATKO GORJAN (1901-1976), rođen u Mitrovici, jedan je od vrsnih hrvatskih prevoditelja, pjesnik koji se u Slavonskome Brodu školuje, a Nova Gradiška je mjesto u kojemu 1921. godine objavljuje prvu zbirku poezije *Fragmenti*. U šest zbirki poezije (*Putovanja i proplanci*, 1957, *Poems*, 1967, *Da sva čudesa budu svima znana*, 1971) pokazuje osjetljivost predegzistencijalističnoga apsurdna. Najavljeno iz zbilje koja ga okružuje, Gorjan potom asocijacijama i opisima atmosfere uspijeva utisnuti u svijet lirskoga subjekta topop prolaznosti vremena. U tamnim i nihilističkim prostorima iznalazi prostore zagubljenih sjećanja.

*Kapije su tvrde ko muk zapamćenja
kojim lađe šute u zaspaloj luci;
sve je bespozdravno i bez doviđenja,
samo vjetar katkad malu priču nosi.*

Slučajnost, 1980.

SLAVKO BATUŠIĆ (1902-1979), rođen u Novskoj, pjesnik, romanopisac, dramaturg, redatelj, putopisac, povjesničar umjetnosti, feljtonist, prevoditelj s francuskoga i njemačkoga jezika, utemeljitelj Arhiva i muzeja HNK Zagreb, voditelj Teatrološkog odsjeka Zavoda za književnost i teatrologiju HAZU, suradnik i urednik nekoliko edicija Leksikografskog zavoda, suradnik i u enciklopedijama Italije i Austrije, pisao studije i eseje iz hrvatske ka-

zališne povijesti, a 1994. godine u vinkovačkoj biblioteci *Slavonica* izlazi mu knjiga putopisa. Od 1969. godine izvanredni je član HAZU. Kao pjesnik mekog ekspresionizma (zbirka *23 pjesme*, 1938) nadahnut je dvjema arheptipskim temama: djetinjstvom i zovom dalekih zemalja (N. Batušić), a upravo ovu drugu vrlo uspješno realizira u putopisima (*Kroz zapadne zemlje i gradove*, 1932, *Od Kandije do Hammerfesta*, 1937, *Od Siene do Harlema*, 1941). Batušićev je putopisni subjekt izrazito konkretan i sofisticiran u opisima, njegova putovanja izraz su unutarnjega stanja sa strasnom potrebom za otkrivanjem novoga, ali i za što detaljnijim i slikovitijim proživljavanjem već poznatih urbanih ili pejzažnih lokaliteta.

Ima samo jedna strast.

Da, — samo jedna.

Strast daljina bez kraja i granica, strast bijelih cesta i gvođenih kolosijeka, što ne prestaju nikada i nigdje. Što teku ravno u modre horizonte, u vječnu poplavu tišine iznad nas.

Najviša i najčišća je strast lutanja, najslada je i najbolnija u isti čas.

Ni starost na nju grobni kamen ne polaže.

putopis Lirika o strasti, 1963.

U kontekstu hrvatske putopisne proze Batušićeva *jaka* osobnost i odnjegovani stil (D. Jelčić) prilog su modernoj individualizaciji subjekta koji dobro zna odrediti mjeru između lirskoga zanosa krajolikom i visoko sofisticirane racionalizacije. U stihovima, ne posve pozorno dosada recepcijski prepoznat, javit će se uvjerljivim ekspresionističkim impulsima ali umjerenim maštalačkim kretanjem konkretnom, izvantekstualnom zbiljom. Blizak mu je, ali puno »pokidaniji« u motivici te esejističniji spram drugih, izvanhrvatskih, avangardista, jedan nažalost besknjigovni autor, inače dugogodišnji brodski gimnazijski profesor, ANTUN (TUNA) MILINKOVIĆ (1904-1964), koji kao suradnik Micićeva *Zenita*, ostavlja nekoliko zanimljivih pjesama, primjerice *Na zaleđe kino-filma*. Pisao je pod art-imenom Feri Mill.

JOSIP BERKOVIĆ (1905-1944), Brođanin, esejist (najznačajnija mu je zbirka eseja *Misli i djela*, 1941), urednik, kritičar, pripovjedač i pjesnik, u cjelokupni je rad utisnuo individualne stavove, komentare, duhovite opaske često i subjektivne sudove o problematici kojom je trenutačno zaokupljen. Strog kritičar socijalne slike sela, strogo se postavlja i u prikazima recentne književne produkcije, pa je primjerice suzdržano i oštro dočekao knjigu svojega najproduktivnijeg suradnika Marijana Matijaševića. Pripovjedna proza (pripovijesti *Čudo u Slavoniji*, *Madona u bunaru* i *Slavonija pliva u masti*) tematizira socijalni trenutak u slavonskim selima. U vremenima teške socijalne zbilje obično se događaju *čuda* kao uporišta kritičnome stanju kolektiva.

»Griješni ste, ljudi. Crkve prazne... Lukna ne dajete... Nekad dvojica kola plećaka sabirali — a sad ni dvije korpe«, »Velečasni mora sam da svinje brani...« (»I da trguje kukuruzom i maštu...«)

»Čudo, samo čudo nas može da spasi«.

Madona u bunaru, 1935.

U Berkovićevim kratkim pričama *čuda* i jesu u središtu radnje, likovi su samo površinski naznačeni i u funkciji su priče koja ne završava poentirano nego iznenadnim ironičnim krajem. Berković ironizira slabosti ljudskoga karaktera kao što su lakovjernost, glupost, lakomost i naivnost.

Berkovićev je česti suradnik u brodskoj periodici i veliki hrvatski pjesnik DRAGUTIN TADIJANOVIĆ (1905) iz Rastušja kod Broda koji prvu zbirku pjesama *Lirika* objavljuje iste godine i pod istim naslovom kao i Dobriša Cesarić (1931. godine). Tako nastup postekspresionističkih (C. Milanja) pjesničkih iskustava poznaje i čvrsto mjesto svojega početka u jednoj vrlo produktivnoj godini. Tadijanović u hrvatsko pjesništvo uvodi *jake* zavičajne slike koje motivski smješta u refleksiju univerzalnih spoznaja. Dio ranih njegovih pjesama izravno se nadostavlja na *pjevanje* slavonskoga folkloru, odnosno na prizore iz običajne slavonske zalihe. Međutim, puno će veći broj pjesama Tadijanović ispisati izlažući slike pejzaža kao čutilna otkrivanja naoko banalnih prizora. Čutilno složenim slikama Tadijanović će davati blage personalizacije koje neće smetati pejzažnoj intenzivnosti, jer će deskripcija pejzaža teći vrlo pribrano i detaljno u manjim serijama. Upravo ta vrsta analitičnosti koja nastupa pri nabrajanjima dijelova pejzaža otklanja mogućnost subjektivnoga ojačanja dijelova pejzaža. Tako se neće zgusnuti u subjekt *ni proljetni vjetar, mlad,* niti *sunčeve zrake*, jer će ritam izlaganja tih dijelova pejzaža pokazati kako je njegovo razgledanje u kompetenciji subjekta teksta, odnosno perspektive bića izmaknutog iz prostora koji se prikazuje.

Tadijanović nastoji izvesti obnovu slike i začuditi se pred jednostavnim prizorom sugerirajući temeljnu vezanost subjekta uz stanja kultivirane ili nekultivirane prirode. U slučaju vezivanja uz prizore kultivirane prirode, primjerice *polja* i *žita*,

uspostavlja se kršćanski arhetip kruha i majke, a u slučaju nekultivirane prirode, primjerice *livade* i *rijeke*, uspostavlja se arhetip početka i kraja. Arhetipskim se dadu čitati i odnosi majke i tkanja, kao i oca i oranja, a slike platna, plodne zemlje i plodnog vinograda pokrivaju motive stvaranja, ljubavnoga nemira i zatvorene temporalnosti (vječnosti). *Jakost* subjekta u njegovim pjesmama ogleđa se u činjenici da se u stihovima često pojavljuje zamjenica Ja, te druge vrste riječi s tom zamjenicom.

Pejzažni se subjekt pojavljuje vrlo transparentno. Pjesma *Rano sunce u šumi* (1920-1925) pejzažna je pjesma iz Tadijanovićeve rane faze, te u njoj nije izričito navedena zamjenica Ja. Perspektiva iz koje se prikazuju slike pejzaža osjetilno je vrlo nadražena, a činjenica osjetilnosti ukazuje na pogled čovjeka. U pjesmi se osjeća naoko nenametljiva personifikacija koja daje blagu subjektivnu kompetenciju *suncu*. Pojava *sunca u šumi* prikazana je poput susreta poznanika s onima koji iščekuju njegov dolazak. Prividom odsutnosti čovjeka prikriva se njegov pohod i zato je čovjek personaliziran kretanjem zraka i pojavom *sunca*. Bez obzira na pokušaj rasterećivanja subjekta teksta, preciznost kojom se uočava sličnost pejzaža, kretanja zraka i pojave *sunca*, kao i asocijacije koje izvodi, vraćaju ono što je bilo personifikacijom prebačeno subjektu teksta, odnosno perspektivi gledanja na stanje u slici.

*Sunčeve tanke strelice
Probodoše lišće.
I grančice
I stabla.*

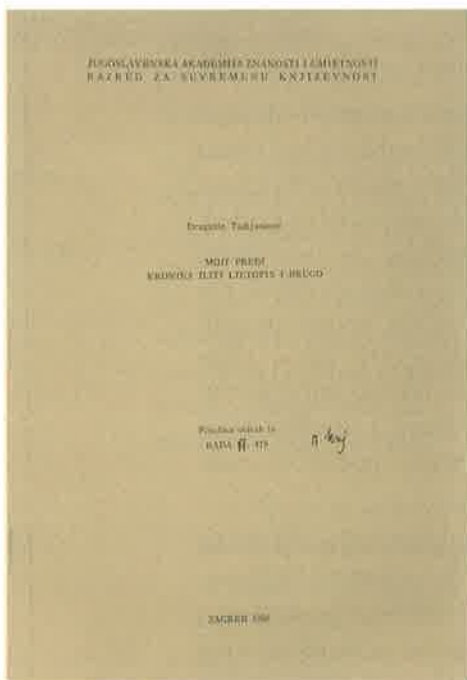
Rano sunce u šumi, 1920-1925.

O *jakosti* subjekta u pjesmama Tadijanovića dakle svjedoči i situacija u kojoj se subjekt teksta opterećuje složenom perspektivizacijom prikazanoga.

*A sjenke granatih stabala
Narisaše
Kao prsti,
Raznolike
Likove
Po travi
Na kojoj se blista rosa kao suza.*

Rano sunce u šumi, 1920-1925.

U drugome slučaju *usamljenog Ja*, *filozofijskog* subjekta, recepcijski bi se očekivala slaboća tog subjekta u tekstu. Subjekt je u takvim slučajevima usmjeren prema opisivanju svojega stanja.

Tadijanović, pjesnik nepovrata, također je pjesnik čija je poezija bolje od svih drugih pogodila duh svog vremena, stvorivši za njega poetski govor ujedno svakidašnji i sposoban dati svakidašnjici patetiku iznimnog: govor koji je prvi najavio 'malodušnost' intelektualca poratnog doba. (Z. Mrkonjić, 1991)

Gle, iza hrastove šume, u tamnom sjaju i tišini,
Mjesec se pomalja. Rumen. Okrugao.

Lanjskog ljeta, s klupe ispod kestena,
Gledao sam s tobom, u zanosu,
Izlazak punog mjeseca iza šume hrastove,
U rasvijeti mliječnoj i smijebu.

Oh, kakve li smo krhke igračke
U krvničkim jakim rukama!

Tuga me je, i ja sam posve sâm:
Mjesečina večeras grob tvoj poliva.
Mjesečina večeras meni šapuće
Da tebe nema, i nema, zauvijek.

O, dugo, dugo, još dugo poslije nas
Tude će oči gledati kao što gledasmo i mi:

Naže se sunčani dan,
Večernje sjenke oduljaše;
Mjesec se pomalja
Iza hrastove šume, u tamnom sjaju i tišini.

Mjesečina

Samoća je potkrijepljena vrlo smirenim tonom njezina opisivanja, te na taj način zadobiva razmjere monumentalnoga, dostojanstvenog stanja. Subjekt u pjesmi nije bolećiv ni melankoličan, već intenzivno smiren, sposoban analizirati sve sastavnice svoje samoće.

Subjekt *ljubavnih* pjesama, jak subjekt, nalazi se u ruralnome pejzažu, ali i u nehumanističkome te nekultiviranome pejzažu. Subjekt ipak sve opisuje pribrano i s jasnom perspektivom koju subjekt u pjesmi ima spram prizora u pejzažu pjesme. Ljubavni prizori za subjekt su u ljubavnome tekstu smješteni u prošlost. Temporalnost u tekstu, krećući se kroz ljubavni tekstovni materijal, poduprta je stanjem u prirodi, što dovodi do odgode izravnog imenovanja. Riječ je o dvostrukome prebačaju: osjećaje premješta u prirodu i vremenski ih smješta u nužnu udaljenost. On odgađa ljubavne prizore jer jedina moguća mjesta u kojima ih vidi nisu tu, on *osjećajno* prebacuje u *univerzalno*. Teza takvog postupka je da ljubav u mladosti nužno prebiva negdje drugdje. Jako Ja prepoznaje se upravo u pojavi takve teze. Pjesme ne izražavaju izravno ljubav i radost nego se predočavaju filozofski, kao refleksije o prolaznosti. Lirsko je Ja u ovim pjesmama oslabljeno, dok je lirsko *nad Ja* jako, ono sve vidi i razumije univerzalnost toga prizora. Tadijanović pejzaž zadužuje za refleksiju o samoći. Koliko god opširno i reljefno prikazivao pej-

zaž, on ga na kraju stavlja u takvu misao vraćajući subjekt u poziciju stvaratelja i stvoritelja.

Srce je moje skršeno, a tebi je ime Lelija.
I ovog proljeća žubori potok kao i proljetos
Kada si ti bila u Rastušju.
Gdje si Lelijo, gdje si?
Vrbe uz potok rastu mekane kore.
Proljetos
Sjedasmo ukraj potoka: Ti i ja.
Ustavši odrezah granu vrbovu
I sagradih sviralu sitnu,
Ja, Lem.
Kada ti dadoh sviralu
Potok je žuborio, žuborio:
Ti si u sviralu svirala
Kao vjetar što doliječe s bregova.
Ja, Lem,
Nagnuh se, kradom, nada te:
U njedrima tvojim mirno, mirno ležahu
Dva mala, bijela janjeta.
Gdje si, Lelijo, gdje si?
I ovog proljeća žubori potok kao i proljetos,
Kada si ti bila u Rastušju.
Srce je moje zgaženo, a tebi je ime Lelija.

Lelija

U subjektu Tadijanovićeve lirike vide se tri teško razdvojive, ali uočljive projekcijske matrice: pejzažna, filozofska i ljubavna preko kojih korespondira s brojnim poetičkim promjenama tijekom dvadesetoga stoljeća, ali čuvajući svoju zasebnu strategiju *jakoga* subjekta.

JOSIP MIRKOVIĆ (1906-1945), pjesnik, prozaik, putopisac. Značajan je i kao urednik književne i prosvjetne revije Matice hrvatske *Hrvatski Sjever* (1944/1945). Pripovijetke objavljene u zbirci *Kroz naše selo* (1944) zavičajnoga su sadržaja preko kojega Mirković upisuje i nacionalnu ideologiju. Upravo njegova *jaka* nacionalna osviještenost usmjerava ga prema baštinskim upletima u tekst, pa oni mogu biti i dokumentarni prilozi za otkrivanje entografske građe u Slavoniji. Osim dakle problematiziranja života u selu, Mirković ispisuje i galeriju likova kojima nastoji predstaviti psihološku strukturu stanovnika. Autorov odnosno pripovjedačev komentar vrlo je naglašen u pripovijetkama, kao i iznošenje stava s ciljem usmjeravanja čitateljske pozornosti upravo na one kategorije koje su po njegovu mišljenu značajne. Najviše se zaokuplja domoljubljem, nacionalnim identitetom i vezano-

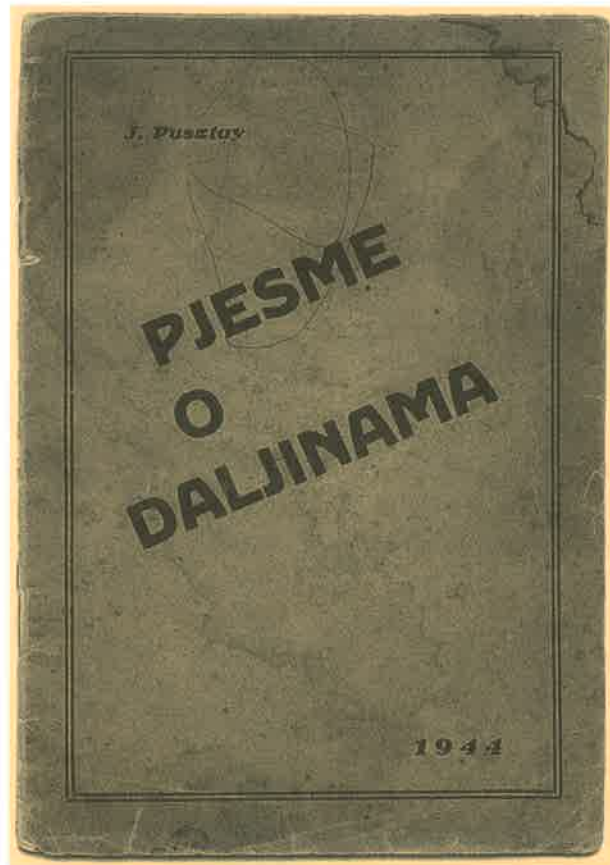
šću uz prostor baštinskoga. Ideološki diskurs prisutan je u pripovijestima ili na razini podteksta ili, što je i znatno češće, kao sam tekst. To posebno dolazi do izražaja u pričama *Razgovor na Savi* i *Cvjetna ograda* u kojima je pošiljateljeva poruka (V. Rišner) uvijek jednoznačna. U spomenutim pripovijestima napisanim dakle 1944. godine, Mirković zapisuje: »...Bosna je uvijek bila i ostaje hrvatska zemlja. Bosanski kraljevi bili su Hrvati katolici... Mi ćemo postati opet ograde na granici kao i naši kraljevi: Tomislav, Krešimir i Zvonimir«. Korijenski pravopis, jednostavan stil i vrlo laka i čitljiva rečenica napisana na dijalektalnom, posavskom govoru pridonosi brojnosti recen- tne čitateljske publike koja se nakon ideoloških pritisaka i ubojstva autora smanjila, gotovo da je nije bilo, jer njegova djela jedno vrijeme »nisu postojala«.

U svim pripovijestima Mirković tematizira isključivo prostor sela, jer je selo kao čvrsta, tradicionalna, patrijarhalna zajednica prema njegovu uvjerenju, jezgro u kojemu se razvija jaka, iskrena i bezvremena nacionalna svijest.

Široka slavonska ravnica kroz stoljeća je djelovala na hrvatskog čovjeka u selu i gradu, izgrađujući poseban tip Hrvata. Slavonac je širokogruđi sanjar i tradicionalist. U svojim običajima, pjesmi, plesu i nošnji sačuvao je najviše elemenata donesenih iz svoje pradomovine. Na običaje, pjesmu i nošnju porazno djeluje svaki grad; pa su patrijarhalna i korjenita ona sela, koja su daleko od grada.

Kirijaš Ilan, 1944.

I Josip Puzstaj je nestao. Brođanin JOSIP PUSZTAY (1923-1944) odveden je u tamnim ratnim godinama na neko tamno i bespovratno mjesto. Ostavio je objavljenu zbirku novela *Poskok* (1941), zbirku publicističnih proza *Branioci neba* (1942) i zbirku pjesama *Pjesme o daljinama* (1944). Puno je tužniji popis njegove

U tih trinaest pjesama slobodna stiha Puzstaj se predstavlja kao mladić koji žudi za zamišljenim, nepoznatim daljinama. On ih ispisuje crvenkastim snjegovima, nečujnim zvijezdama, mliječnim lavinama... (S. Krpan, 1994)

vih najava za knjige koje slijede, popis od šest naslova koji su nakon zbirke pjesama imali uslijediti. Tu je jedan putopisno-biografski roman, novele, priče, humoreske i jedna *romaneta* naslovljena *Raj gimnazija*. Međutim, nije taj niz tragova, podataka o neobjavljenome jedino što uz Puzstaya stoji kao zapis odsutnosti, nezavršenosti, fragmentarnosti i narušene cjeline. Naime, i njegova srećom dostupna zbirka *Pjesme o daljinama* pohranjuje dvije vrste podataka o *ne cjelovitosti i iskinutosti*.

Pjesme *Sjećanje* i *Pjesma o daljinama* paradigmatškog su zgusnuća ukupne poetike Puzstayeve zbirke.

Prvo što upada u oči listanjem njegove zbirke jest uz često kidan, širok stihovni redak i česta upotreba stihovanja u zagradama. Drugo, vezano uz makrocjelinu zbirke, napomena je ispod odjavnoga kazala pjesama koja pojašnjava zbog čega su i naslovi nekih pjesama ispisani u kazalu također u zagradama: »Pjesme u zagradama izostale su radi ograničenosti prostora, kao i ciklus 'RAT'«. Tjelesna se zbilja rata očigledno višestruko uplela u sudbinu ovoga talentiranog i profinjelog avangardnog pjesnika, zagubljene su njegove objavljene knjige, zagubljeni su njegovi najavljeni rukopisi, a već su okolnosti rata očigledno *rešetale* njegove pjesme, što se odnosi i na tematsko motivsku razinu tih tekstova. Primjerice, jedna od posljednjih pjesama iz zbirke, naslovljena *Sjećanje*, sva je *natopljena* narušenom ljubavnom idilom i završava stihovima:

*A tada, sjećaš li se?
Na našu su poljanu dovezli topove.*

Sjećanje, 1944.

Spomenuti postupak postavljanja pojedinih stihova u zagrade višestrukog je učinka i višestruke zamisli. To su svojevrsne dopune stanja ili osjećaja ili misli izložene u izvanzagradnim stihovima. To su također i *šaptalačka* repliciranja, zapravo semantične jeke ponešto pojačane i zgusnute intenzivnosti. Dok izvanzagradni dio teksta teče uglavnom u motivima i osjećajima blago filozofične ispovijesti, dotle se onaj glas iz zagrade javlja kao subjektni replikant koji zna i još nešto više, a smješten je ponekad u poziciju subjekta teksta. Taj se replikantski drugi glas pojavljuje kao presudna dinamizacija teksta, pa se njegova formalna presijecanja ispovijedanih i često slabunjavo tugaljivih misli pokazuju uvjerljivim pojačalom toposnoga sentimentalnog lirizma. Puzstaj je intenzivno zaokupljen promjenama ritma, pojačavanjima i dizanjima motivske semantike. Uvodna *Pjesma o daljinama* u tome je naporu sva položena na avangardističnu žestinu. Subjekt se u tome tekstu smješta u množinski oblik, pa pjesma time u kompoziciji zbirke nastoji opravdati svoju projektnu poziciju:

*Naša se duša želi osloboditi okova nemira,
Želi pronaći uzroke boli i svemira,
Koje je, možda, lažno ko i postojanje kumira.
Duša želi, želi?*

Pjesma o daljinama, 1944.

Dvoglasje i višeglasje Pusztayeva su subjektna stanja. Naime, on ne prepušta izloženo i netom ispisano nikakvoj čvrstoći, nego vrlo brzo relativizira i osporava, a refleksiju koja se povremeno udaljava i u apstrakciju na nekim mjestima nastoji smiriti i opisati njezin oksimoronski nemir:

*...Ima dana, kada sve tako čudno je i strano,
i glupo i bezsmisljeno
(čak i mili i drugi. Čak i ideali,
i ideje naše),
Događa se to kadkada, zar ne?*

Pjesma o daljinama, 1944.

Romantičarska energija želje za daljinama slijeva se u ekspresionistične i psihodelijski postavljene slike stimulirane u prostorima između tišine, krika i grmljavine:

*Crvenkasti snieg u sutonu,
bjelasanje na mjesecini,
san pahuljica pod nečujnim zvjezdama,
pjev firna i jauk glečera uz bljesak meteora,
krik biča (kojih kažu ima gore) za grmljavine
Što li?
...
Možda urlaju samo bizarno mliječne lavine,
Dok vjetar nosi biela vela smrti!*

Pjesma o daljinama, 1944.

Pusztay dakle poznaje postupak pojačavanja slike, on kreće iz impresionističkog iskustva moderne i rastvara nokturalni prostor simbolistične sugestije da bi ubrzanim auditivnim pojačanjem dospio od tišine do krika, nakon kojega slijedi i pomalo mistična i apokaliptična prijetnja avangardnoga postava. Osobito je zanimljiva Pusztayeva prozna rečenica raspuštena kroz slobodni stih koji upravo paralelnim kretanjem izvanzagradnih i zagradnih stihova postiže i tvarnu jezičnu konkrekciju. Grafično se i sintaktično zahvaća u dijalogijsku i polilogijsku najavu. Time se Pusztay pojavljuje kao sugovornik projekcija koje su tih godina upućivale zbirke pjesama B. Pavlovića, R. Ivšića, a kasni je T. Ujević širokom gestom preradbe brojnih avangardnih prava svemu tome priredio mjesto. Značajno je u težnji za daljinama zapazi-

ti i imenovačako, intertekstualno zapućivanje pričama iz *1001. noći*, te sredozemnim kulturnoknjiževnim toposima, kao i transtekstualno otvaranje jakoj zbilji. Uz čest motiv snova Pusztay će nužno uvesti i osobito destruktivan motiv zbilje.

POŽEGA

GRAD

Stara se urbana shema Požege zadržala i u XIX. stoljeću. Početkom XIX. stoljeća Johann v. Czalpovics svjedoči o postojanju amaterskih kazališta u Požegi, čije djelovanje nalazi svoje korijene u požeškoj Isusovačkoj gimnaziji koja je privredivala kazališne predstave, drame i komedije vjerskoga i inog sadržaja. Pod utjecajem ilirskoga pokreta 1845. godine u Požegi počinje raditi Narodna čitaonica. Podžupan požeški Miroslav Kraljević osniva u Požegi prvu tiskaru 1862. godine, značajnu prije svega po tiskanju prvoga hrvatskog romana Požeški dak i drugoga izdanja Kanižličeve Svete Rožalije (oba su djela tiskana 1863. godine) te po pokretanju književnoga časopisa Slavonac (1863-1865). Tiskaru nakon Kraljevićeve smrti preuzima njegov sin Ladislav, koji je sedam godina kasnije prodaje Lavoslavu Kleinu. Broj literarnih proizvoda time opada, ali se ne gubi u potpunosti. U Kleinovoj nakladi tiskan je od 1891. do 1918. godine tjednik Glasnik županije požeške. Novu, suvremeno opremljenu Hrvatsku dioničku tiskaru osnovala je u Požegi 1904. godine grupa građana. Obimom se i značajem u ovoj tiskari ističe djelo Julija Kempfa Požega — zemljopisne bilješke

Požeški roman po datumu objavljivanja (1863. godine) jedan je od prvih (a neki ga smatraju dapače potpuno prvim) romana koji su objavljeni u Hrvatskoj. To je roman Miroslava Kraljevića 'Požeški dak'. (M. Peić, 1995)

ke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i požeške županije (1910). Tri godine kasnije (1913) dobiva treću tiskaru u vlasništvu Aleksandra Tajkova, a 1919. godine tiskaru otvara Dragutin Rališ. On tiska brojna javna glasila: Hrvatski narod, Požeški glas, Požeške novine. Posljednja je u nizu požeških predratnih tiskara Grafika Antuna Kurtnackera, otvorena 1931. godine. U njoj su tiskane Požeške novine, Vihor, pokladne novine Požeški Šijak.

Požega daje u hrvatsku književnost sljedeće autore: Antuna Nagya Požežanina, Kaju Andriju Agjića, Miroslava Kraljevića, Janka Jurkovića, Vilima Korajca, Josipa Eugena Tomića, Franju Cirakija, Srdana Tucića, Zdenku Marković, Josipa Pavičića, Dobrišu Cesarića.

TEKST

ANTUN NAGY POŽEŽANIN (1774-oko 1847), molitvenički kompilator i urednik, prireditelj je prve preradbe Kanižlića u devetnaestom stoljeću. Kanižličević će molitvenici i u tome stoljeću doživljavati niz novih izdanja, ali će nove okolnosti, uža pragmatizacija religioznih tekstova, odnosno rasterećenje duhovne lirike od estetskih zadataka (Z. Šundalić), koje je često u osamnaestome stoljeću nužno njegovala i izvršavala, dovesti do dosljedne demobilizacije. Antun Nagy potpisuje takav molitvenik naslovljen *Molitvena knjiga »Ključ raja nebeskoga«* nazvana u kojoj se mloge kripodne molitve za uslужenje bogoljubnih kerstjana nahode i sada po prvi put na svitlost dana (1818). Nije baš posve jasno što je Nagya navelo zatajiti autorstvo svojega malo starijega sugrađanina, vrlo vjerojatno samo propagandna želja naslovnice, ali je sigurno da u knjizi tiska zapamtljivih stihova:

Raja kad si ti dionik,
Budi ondi naš odvotnik.
Boga moli ti svaki dan,
Za nas Sveti Sebastian!
Prošnje naše daj usliši,
Razcviljenje nas utiši,
Daj odverni od nas tugu,
Pláč, nevolju, strašnu kugu.
Od Sablasti dajder ove
Čuvaj varoš i gradove,
Čuvaj sela i deržave
Kraj Save Drave i Dunava

Pisma od svetoga Sebastiana, 1818.

KLJUČEVI RAJA

hrvatski književni
barok i slavonska
književnost 18. stoljeća

ZBORNIK

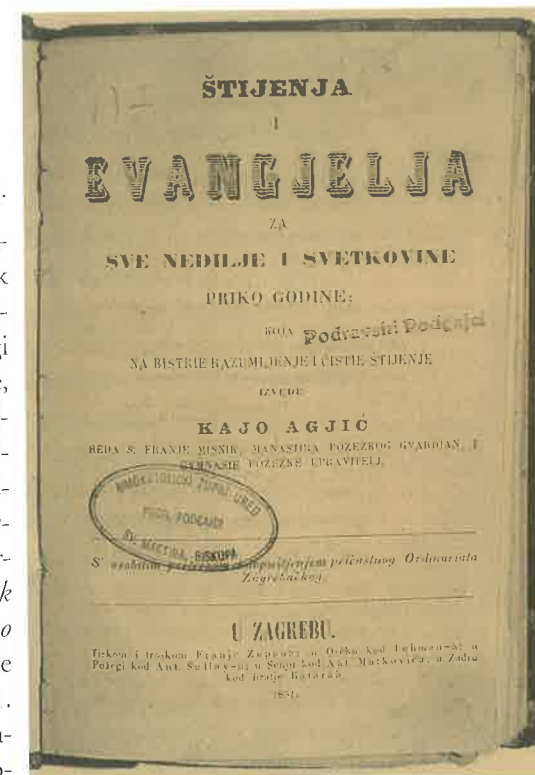
Poznatiji je njegov neuspjeh pokretanja *Slavonskog feniksa* pa *Slavonsko Hrvatskog Feniksa*, (1813-1814), dok će *Ključ raja* potaknuti i složenu projektnu refleksiju o slavonskoj književnosti XVIII. st. (J. Matanović). Po mnogočemu nastavljajući Nagyjeva djelovanja je fra Kajo Agjić. FRA KAJO AGJIĆ (1805-1892), prireditelj i urednik, rođen je u Pleternici. Na krštenju je dobio ime Andrija. Pučku je školu završio u rodnom mjestu, a gimnaziju u Požegi. U Franjevački red stupio je 1822. godine i tom prilikom dobio redovničko ime fra Kajo. Filozofiju je slušao u Franjevačkom samostanu u Našicama, a teologiju u Baji. Za svećenika je zaređen 1828. godine. Nakon zaređenja položio je najprije akademski gradus: licencijati (magisterij) iz filozofije, a potom i teologije. Kao provincijal Provincije svetoga Ivana Kapistrana priredio je asketske priručnike. Području bavljenja književnošću najbliži je svojim pučkim, poučnim zapisima u

kojima je kroz male opise stiliziranih događaja iz zbilje slao religiozne poruke pučkome čitateljstvu (K. Čorkalo). Popularna je njegova knjižica *Štijenja i Evangjelja za sve nedilje i svetkovine priko godine* (1851) koja uz redukcije estetskih tragova prenosi molitve odnosno litanije autorski zabilježene u korpusu osamnaestoga stoljeća. Inače, slabo je preuredio dvije Velikanovićeve drame, prikazanja o *Svetoj Tereziji* i *Svetoj Margariti*. Daleko je značajniji kao pragmatični nastavljajući prosvjetiteljskih projekcija slavonske književnosti XVIII. stoljeća. Primjerice, *litanija za blagoslov polja* koja nije autorsko djelo, nego pjesmovana molitva s transparentnim religijskim emocijama i obrednom pragmatičnošću. Sastoji se od zazivanja, nabranja i ponavljanja:

*Gospodine pomiluj.
Isukerste pomiluj.
Gospodine pomiluj.
Isukerste čuj nas.
Isukerste usliši nas.*

Blagoslov polja — litanije, 1851.

MIROSLAV KRALJEVIĆ (1823-1877), književnik, osnivač tiskare, pokretač i urednik prvoga zabavno poučnoga lista sjeveroistočne hrvatske *Slavonac* (pojavi se u Požegi 10. siječnja 1863), župan Požeške županije, član Regnikolarnog izaslanstva za utvrđivanje nagodbenog zakona, 1870. godine biran je za velikog župana Županije virovitičke sa sjedištem u Osijeku. U kontekstu hrvatske književnosti značajan je kao autor *prvoga naškoga izvornoga romana Požeški djak ili Ljubimo milu svoju narodnost i grlimo sladki svoj narodni jezik* (1863). Roman je Kraljević počeo pisati u Križevcima 1851. godine, ali uslijed vremena nesklonih za takvu vrstu pisanja o narodnosti i narodnome, objavljivanje je pričekalo desetak godina. Kao prvo hrvatsko zabavno beletrističko štivo koje se opisima likova, životnih navika i običaja metodološki približuje realističkoj koncepciji pisanja (D. Jelčić), *Požeški djak* kompozicijski potpuno odgovara narativnim postupcima trivijalnih štiva. Ona svoju fabulu temelje na ljubavnom odnosu dvoje mladih koji se ne može realizirati zbog niza prepreka. Prepreke su obično roditeljske zabrane, različiti društveni staleži, *treća osoba* koja se *zagledala* u jednoga od njih ili neki događaji koji su onemogućili svadbenu svečanost. Potom se dvoje ljubavnika, u ovome slučaju riječ je o Ljubici i Petru Dobrotvoru, pokušava sporazumjeti preko pisama, koja jedan od njih ne prima, a rasplet počinje u onome trenutku kada pisma stignu na odredište ili se izvanjskim događajima upozori na nesuglasice zbog kojih je do prepreke i došlo. Tim se postupcima služi i Kraljević, premda svjestan vlastite autorske inicijacijske pozicije i sam se od eventualnih stilskih nedostataka ograđuje u predgovoru romana gdje između ostaloga ističe »da je za svoj narod želio napisati roman u narodnom duhu na narodnom jeziku kako bi i naše romane, a ne samo

Popularna je Agjićeva knjižica *Štijenja i Evangjelja za sve nedilje i svetkovine priko godine* koja uz redukcije estetskih tragova prenosi molitve odnosno litanije autorski zabilježene u korpusu osamnaestog stoljeća. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

njemačke, žene čitale«. Kraljević se posebno obraća čitateljicama koje su »značajne za budućnost domaćih romana«. Iz te uvodničarske, autoreferencijalne pozicije ukazuje i na žanrovsku strukturu romana, vodeći pri tome računa o *umjerenom* prikazivanju ljubavne, erotske tematike što je u skladu s *tradicijским moralom* u čijem je ozračju publika. Eventualni nedostaci romana mogu se uočiti u plošnim, nedovoljno motiviranim postupcima likova, u naglašenom sentimentalizmu, didaktizmu, patetici i moraliziranju (K. Nemeć), premda se mora uzeti u obzir činjenica kako do tada u hrvatskoj književnosti nema romansiranih priča koje svoju fabulu usmjeravaju prema životnim situacijama realizirajući je svakodnevnim, jednostavnim jezikom i uobičajenom komunikacijom. Osim ljubavne tematike Kraljević će u *Požezškome djaku* prikazati politički i socijalni trenutak »posljednjih godina kraljevanja blage uspomene kraljice Marije Terezije, početkom mjeseca rujna«, kao i donijeti niz autentičnih opisa narodnih svetkovina vezanih za požeški kraj, naglašavajući i na taj način inicijalnu nakanu očuvanja narodne baštine.

Na dan sv. Grgura sve se je spremalo, da u vinograde pojde i tamo jedan vesel dan provedu, taj dan je u Požegi znamenit. Na taj dan su Turci htjeli opet Požegu osvojiti; nu fratri Bosanski potajno obznane sve okolnosti turske našim u Požegi bivšim fratrom, koji opet gradjanom očitovaše, te se svi, malo i veliko, ljudi i iste žene oboružaše, i na Turke na Požeških planinah iznenada udariše, i bez traga otjeraše one, pod kojih jarmom prije toga dogadja-ja duže od 150 godinah čamiše; zato se još uvijek na taj dan po vinogradih Požeških puškara, i na slavu junakah i junakinjah svakovrstne pjesme pjevaju.

Požezški djak, 1863.

Kraljevićev je roman u hrvatskoj književnosti »otvorio vrata šenoinskom« tipu romana budući da se u njemu čitaju zameci i novijega tipa koji će vlastitu fabularnu okosnicu temeljiti na događajima iz stvarnosti, a *Požezškim djakom* pokrenuti su »osnovni tematski, idejni i aktantski potencijali kojima će hrvatski roman operirati sve do kraja XIX. stoljeća« (K. Nemeć).

JANKO JURKOVIĆ (1827-1889), prozaik, putopisac, autor dramskih tekstova i basni, prevoditelj, književni kritičar i teoretičar književnosti, uspio je svojim književnim djelima oprimirati vlastita gledišta na neke probleme u književnosti.

Za sustavnije i preglednije čitanje njegove beletristike potrebno je poznavati i njegove studije i eseje kako bi se dobila cjelina i pokazao njegov doprinos hrvatskoj književnosti. Valja spomenuti i njegovu djelatnost kao uredni-

ka i priredivača knjiga. Pripremio je Relkovićeve *Satira* (1857) i Kanavelićev barokni ep *Sveti Ivan biskup trogirski* (1858). Prvu pripovijest *Janješće* objavljuje 1848. godine. Desetak godina poslije pojavljuje se i proza namijenjena nešto mladem čitateljskom krugu naslovljena *Tri lipe ili grijeh neokajan, neprošten* i *Prelja* (1858), napisana u maniri didaktizma usmjerenoga naglašavanju romantičarskoga zanosa nacionalnim identitetom. Prepoznata je u književnopovijesnim pregledima i najkarakterističnija njegova novela *Pavao Čuturić, ulomci iz lomna i krševita života jednoga starovjerskoga pučkoga učitelja*, koja se prvo pojavljuje na stranicama časopisa *Neven* 1855. godine. Riječ je o noveli lika, koja u odnosu na hajdučko-tursku novelistiku znači odmak od njezinih paradigmatičkih narativnih strategija. Osim što je u središte radnje postavio lik seoskoga učitelja, Jurković je i gradacijski pristupio obradi psihologije lika *neprižnatoga genija* Pavla Čuturića. Unio je elemente humornoga u stiliziranje karakternih osobina koje je provedeno vrlo precizno i detaljno, u točno određenim situacijama, npr. u trenucima Čuturićeva maštanja o kulturnim i duhovnim idealima koji su obilježili njegovo odrastanje i kao takvi bili preduvjetom *uspješnoga* života. Preko inicijalne teme, usmjerenjem narativnih postupaka prema oblikovanju složene psihologije lika, što ostaje ipak na razini pokušaja, te na osnovi stilske i kompozicijske usmjerenosti prema realističkoj tipologiji likova (J. Matanović), Janko Jurković je autor koji svoja djela oblikuje protorealističkim strategijama. Pavao Čuturić karnevalizirana je slika niza ljudskih mana onih pojedinaca koji nisu svjesni vlastitoga jada, ograničenosti i gluposti. Kao lik učitelja usuprot Pavlu Čuturiću lik je dobrog, skromnoga i marljivoga Damjana Varićaka iz pripovijesti *Seoski mecenati* (1880).

A Jurkovićev spisateljski talent ponajbolje se može pročitati u putopisnim zapisima (*Mikroskopične crtice putopisne, od Zagreba do Novoga Sada*, 1861, 1862, *Ulomak iz putopisa J. J. pisanog za S. J.*, 1853, *Poklade u Slovačkoj*, 1854). Putopise je najčešće pisao u epistolarnome obliku koji je strukturom i tonom znatno povjerljiviji i intimniji od klasičnoga putopisnoga diskursa, pa se u njima pronalazi Jurkovićeva iskrena zabrinutost zbog *nemara* prema baštinskome, narodnom dobru.

A što ćete reći ako vam kažem da su se i skute već posestrile s krinolinom? Horrendum dictu! ali je živa istina. O jadona prostoto! kuda si zabludila? Dapače i kolu prijeti pogibelj od njemačkog valcera i ceperl-polke. Dok smo mi tu stajali i gledali, najedanput nekoliko nesreća kolo rastrgnuv i uhvativ sam se rastužio i otišao da ne gledam žalosti. Ljudi, gospodo! koji ste postavljeni da bdijete nad duševnim dobrom naroda, dokle ćete to mirnim okom gledati? otkad je to sve zavladao, koliko vam se djece na godinu u selu rađa? Otkuda

nastadoše same nerotkinje? po šest, po osam oženjenih u kući, a na dvorištu igra se baba sa dvoje kržljave djece, i to ti je sve! To su strašne tajne kojih ja otkrivati neću.

Mikroskopične crtice putopisne od Zagreba do Novoga Sada, 1862.

Kao dramatičar Jurković je također nastojao problematizirati vrijeme i prostor u kojem djeluje preko kategorija vezanih uz narodnu tradiciju, što dobro korespondira s raspravom *O narodnom komusu* (1869) »gdje se čitatelja želi uvjeriti da se izvori narodnog smijeha i humora nalaze prvenstveno u narodnom književnom blagu« (J. Matanović). Pisao je najčešće komedije intertekstualno usmjerene narodnim pripovijestima, pa je tako komedija *Što žena može* (1872) na tragu narodne priče. Janko Jurković karakterističan je autor hrvatskoga protorealizma.

Često se u požeškom krugu humorista uz Janka Jurkovića vezuje ime Vilima Korajca. VILIM KORAJAC (1839-1899), svećenik, prozaik i humorist, prevoditelj, autor satirično-političkih feljtona, često se potpisivao pseudonimom *Iljuška*, a kako sam Korajac kaže »Iljuška« ima značiti »Viljuška«, kako ga je, »dok je bio malen«, prozvao Janko Jurković. Prvu pripovijetku *Dvije čudne promenade ili Triput teže od najtežeg*, objavio je 1862. godine u časopisu *Naše gore list*. Lucidan duh, jasna misao i profinjen smisao za količinu smiješnoga u književnome djelu temeljne su karakteristike poetike jednog od ponajboljih humorista devetnaestoga stoljeća. U šaljivoj pripovijesti *Šijaci* (1868) napisanoj iz pozicije sveznajućega pripovjedača bidermajerskim narativnim postupcima (M. Peić), Korajac otvoreno komunicira s čitateljima želeći im tom gestom učiniti što reļljivijim i prohodnijim ambijentalni prostor Požeške kotline, prostor između Kaptola i Velike u kojemu se nalazi mjesto Golo Brdo, gdje žive Šijaci. Izvrsnim osjećajem za likove i njihovo psihološko ocrtavanje približava čitateljsku pozornost nizu komičnih situacija koje karakteriziraju Šijake. Šijake potretira kao trgovce opisujući način njihove trgovačke logike, a veći dio pripovijetke usmjeren je prema odnosu dvoje mladih koji se vole i trebaju se vjenčati što biva nekoliko puta onemogućeno. Svaka epizoda otpočinje narodnom poslovicom koju potom Korajac preoblikuje u poslovicu izrečenu u

šijačkoj maniri. Osim poslovice, u pripovijetke umeće narodne priče i anegdote iz pučkih kazivanja. Jednostavnoj fabuli pristupa vrlo dosjetljivo, opaža najsitnije detalje upisujući ih potom i kao vlastite komentare u tekst. Pri tome ističe osobine likova, koje duhovito i na humorističan način dovodi do blage karikature. Šijaci, dakle, žive po vlastitoj životnoj logici od koje ne odustaju, imaju vlastite poslovice i narodne mudrosti, a Korajac tekstem zabavno oslikava seljake požeške kotline (M. Bauer).

Tako vam Šijaci putuju. Drugi ljudi vele: Što će biti jesenas, nek' bude večeras, Šijak veli naopaka: Što će biti večeras, nek bude jesenas! Drugi ljudi pregledaju kola i konje bar dva-tri dana prije polaska. Šijak razgleda posljednji dan, pa kad pronade — što običajno svaki put biva — da još nije moguće polaziti, odgodi sutra utanačeni dan, kao i svaki flegmatički filozof, na prekosutra, a prekosutra na zanosutra itd., i tako se često puta dogodi da se jedva osmi dan od namišljena roka na put krene, a i onda obično štogod zaboravi: ili lanac kojim će točkove zapinjati, ili sjekiru kojom će, ako što ustreba, popravljati, ili uzice kojimi će obođe, ako popucaju, nadovezati, ili što mu drago — samo bukľju s rakijom i na asuru neće Šijak nikada zaboraviti.

Šijaci, 1868.

U drugoj humorističnoj pripovijesti naslovljenoj *Auvergnanski senatori* (1877) u kojoj također tematizira požeški kraj, u središtu je radnje grad Požege (Auverge) i oni koji u njemu žive te uvjetuju društveno-političku i kulturnu dinamiku. Korajac vješto komentira život u malograđanskoj sredini. Likovi svojim osobinama kao što su naivnost, pamet i bahatost, izazivaju niz komičnih situacija tako da su i *Auvergnanski senatori* izuzetno duhovito napisani. Karikaturalno Korajac prikazuje i biljke, stvari, austro-ugarsku državu, vlast, domovinu pa i sam jezik (M. Peić). Međutim, kontekstualno vrijeme nije uvijek moglo prepoznati Korajčevu naklonost i simpatije prema onima o kojima piše. Kada se pojavila pripovijetka *Auvergnanski senatori*, niz je čitatelja prestalo čitati *Vienac*. Bidermajerska sklonost Vilima Korajca dinamično se kreće u potrazi za humornim detaljima malih cjelina, ne poznajući u svojoj humornoj energiji nikakvoga hijerarhijskog straha.

NAPOLEON ŠPUN STRIŽIĆ (1839-1913) rođeni Kaptolčanin (pokraj Požege), sveučilišni je profesor kaznenog prava u Zagrebu, a kao mladi objavio je i ponešto stihovnih »poroda od tmine«. Kao pjesnika vrlo pozitivno su mu zbirku *Iz mladieh lietah* (1866) dočekali Đuro Deželić u *Dragoljubu* (1866) i August Šenoa u *Pozoru* (1867). Deželić ističe da »radosno pozdravljamo g dra Špuna...«, a Šenoa drži kako mu se »stihovi nižu... okretnim jezikom u lijepih, naravskih, prema čudi naroda udešenih slikah«. Kao autora opuštenijeg stila od njegovih suvremenika drži ga D. Jelčić.

Korajčeva komika nije dakle toliko u onom o čem priča nego u samom načinu pričanja — u strukturi samog teksta: u rujanju koje je ušlo u sam ritam riječi, u posrednosti kojom su simetrirane rečenice, u kolornom kontrastu kojim je obojan jedan pasus nasuprot drugog. (M. Peić, 1995)

Štovatelj hrvatske renesanse i romantizma Hugo Badalić u svojoj će ga *Hrvatskoj antologiji...* (1892) uvrstiti i »uspješnicom« *Sela*, u kojoj Stržić opjeva nacionalnoopstojnosni vitalitet hrvatskih sela koja su:

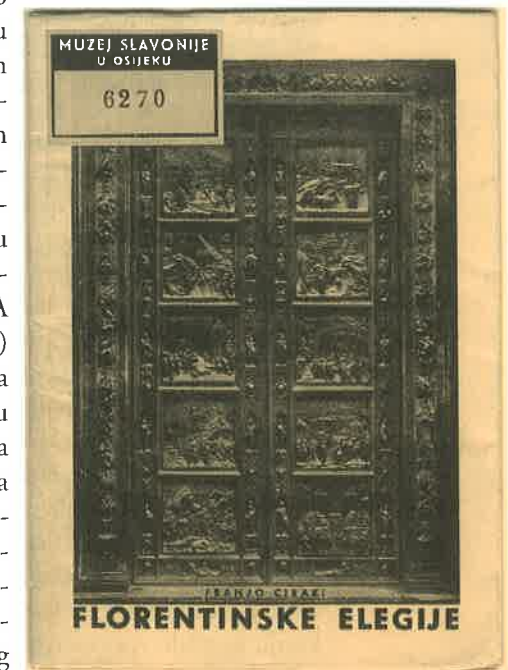
...Kano janjad biela
Po poljani razasuta...

Sela, 1866.

JOSIP EUGEN TOMIĆ (1843-1906), Požežanin, pjesnik je, prozaist, dramatičar, feljtonist i kritičar, urednik časopisa, prevoditelj, sastavljač opernih libretoa. Prvu pjesmu *Tuga za mladošću* objavio je 1856. godine u dačkom listu *Smilje i kovilje*. Iz njegove prve zbirke poezije *Leljinke* (1865) Šenoa je u svoju antologiju uvrstio četiri pjesme (*Pod lipom*, *Što je cjelov*, *Kralj Vladislav*, *Na gradu*), međutim recentna kritika slaže se u mišljenju kako mu je pjesnički rad najslabije mjesto književne proizvodnje. Čini se da je Tomićeva slabost potekla iz *lokalno patriotskih* emocija. Prva novela (*Krvavi pir*) pojavljuje se u časopisu *Slavonac* 1863. godine i već se prepoznaje njegova usmjerenost tematiziranju povijesnih tema. U toj se noveli Tomić kronotopno određuje XVI. stoljećem, dok će u romanima *Kapitanova kći* (1884), *Emin-agina ljubav* (1888), *Za kralja — za dom* (1894-1895) radnju smjestiti u XVIII. stoljeće ispreplićući u njoj povijesne i romantičarske slojeve (J. Matanović). Uslijed književnoga djelovanja gotovo u sinkronitetu s Augustom Šenoom mnogi ga kritičari određuju »književnikom u sjeni« (G. Kalogjera) odnosno »suputnikom koji je pratio pojave u književnosti svoga doba« (M. Šicel). Međutim, prizma kroz koju treba čitati Tomića usmjerena je tematiziranju slavenskoga kulturnoga identiteta i izvan njegove prostorne omeđenosti. Naime, u romanima koji su u svojim inicijalnim tematskim jezgrama svojevrnsni nadopisaji hajdučko-turske novelistike, krenuo je korak unaprijed upisujući u njih, kako zapisuje Krešimir Nemeć, interes za Bosnu i muslimanski svijet kao iskren izraz humanističke širine, slobodarstva i tolerancije. U njima je također problematizirao i graničarsku tematiku, pa u *Emin-aginjoj ljubavi* tematizira slavonsko očuvanje granice uz Savu s obje strane njezina toka, ispisujući na taj način odnos Hrvata prema Bosni, a fabulu strukturira u odnosu kršćanke Anice i Emin-age. Nepoštivanje klišeja realističkoga romana Tomić izvodi povratkom romantičarskome avanturizmu i ljubavnoj priči što njegove romane upisuje u kontekst trivijalnih književnih djela vrlo popularnih kod šire čitateljske publike. Sličnu perspektivu čitamo i u ranije objavljenom romanu *Zmaj od Bosne* (1879) koji je bio zapažen i recentnom kritikom i brojnošću čitatelja. U njemu Tomić preko događaja oko Husein-kapetana Gradašćevića, Zmaja od Bosne koji se suprotstavio reformi đaur-sultana cara Mahmuda II, prikazuje sliku društveno-političkoga stanja u drugoj polovici XIX. stoljeća u Bosni. Čitatelje intrigantno plijeni niz psi-

holoških zapisa o likovima i o njihovim međusobnim suodnosima s posebnim naglaskom na zbivanja u romantičnoj i strasnoj vezi između *brabrog*, *plemenitog* i *dobrog* viteza Huseina Gradašćevića i osamnaestogodišnje crnokose *Mejre*. Likom *Mejre*, otvara se još jedan poetički prostor. *Mejra* je emancipirana žena koja nastoji realizirati svoju individualnost usprkos sukobima s vrlo konzervativnim društvenim *milieuom*, boreći se za vlastitu sreću (K. Nemeć). Nastojanje za što vjerodostojnim prikazivanjem psiholoških i ontoloških dimenzija žene do punoga izražaja dolazi u društvenome romanu *Melita* (1899). I opet preko lika žene problematizira sociološko stanje s kraja XIX. stoljeća smještajući u središte zbivanja propadajuće plemstvo i građanstvo koje se na društvenoj ljestvici sve više uspinje. *Melita* je lik samosvjesne žene, još jedna *femme fatale* u hrvatskome romanu XIX. stoljeća. Fabularna vrpca zasićena avanturama, ljubavnim prevratima i strašću poput one u *Zmaju od Bosne*, na tragu je popularnih, lako čitljivih trivijalnih romana. U romanu *Melita* glavni je istoimeni lik onaj oko kojega se događa radnja, ona također radnju pokreće, ona popunjava sve pukotine koje se u tekstu događaju, njezini nagoni oni su koji vladaju svim narativnim razinama romana. Instiktivno, nagonsko, libidinalno pristupanje događajima drži pripovijedni tijek u stalnoj napetosti, a *Melita* takvim načinom ostvarivanja egzistencijalnoga integriteta postaje simbolom jake ženske individualnosti. Osim problematiziranja psiholoških dimenzija u romanu *Melita*, Tomić upisuje još jedno polje vlastitoga interesa. Naime, u romanu je prvi put u hrvatskoj književnosti opisana unutrašnjost Hrvatskog narodnog kazališta (J. Matanović). A kao što je poznato, jedno je vrijeme (od 1872) Tomić radio i kao savjetnik drame u kazalištu, a od 1873. do 1880. godine obnašao je i ulogu dramaturga. Napisao je nekoliko komedija (*Bračna ponuda*, 1878), društvenih drama (*Novi red*, 1882), pučku komediju *Barun Franjo Trenk*, 1881, a njegovo cjelokupno djelovanje uz kazalište, prema mišljenju Milana Galovića, upisalo ga je uz Dimitriju Demetra i Augusta Šenou u najzaslužnije djelatnike novog perioda hrvatskog kazališta.

Požeški pjesnik FRANJO CIRAKI (1847-1912) jedan je od najuglednijih hrvatskih pjesnika devetnaestoga stoljeća. Već njegove *Prve pjesme*

... *Florentinske elegije* ('Vijenac', 1872), najuspjelije i najizrazitije Cirakijevo pjesničko djelo, koje ni do danas nije izgubilo poetsku draž, uvjerava nas da je Franjo Ciraki bio istinski pjesnik, talentirani stvaralac a ne samo rutinirani stihotvorac. (D. Jelčić, 1977)

(1871) neusporedivo su opuštenijeg tona od većine romantičarskih pjesama tih godina. Ciraki se javlja i prijevodima i manjim studijama, ali je i uz idilični spjev *Jankovo ljetovanje* (1905) kao svojevrsni roman u stihovima (D. Fališevac), ponajveći ugled stekao ciklusom od deset pjesama naslovljenim *Florentinske elegije* (1872). Klasicističan će tih godina biti i Brođanin Hugo Badalić, ali spomenuti opuštenu ton uvježbavan već u prvim pjesmama, u *Florentinskim* će *elegijama* prijeći u tek neznatno podignuto konverziranje, zapravo obraćanje *subjekta-putnika* gradu u koji stiže. Ciklus se inače sastoji od deset pjesama u kojima se opuštenu i pripovjedni ton podupire heksameterskom duljinom stihova, a ritam zadržava završnim, klasicistično inverzijskim postavom u skoro svakome stihu. Početni stihovi ciklusa anaforično pozdravljaju grad, i lik putnika postavljaju u poziciju trećega lica, čime se otvara vizualizacija daljine i *nečijega* dolaska u grad. Već treći stih te prve pjesme započinje u prvome licu, ali se time odmah ne privlači pogledu početna slika, nego se izlaže vremenska kategorija *davno* kao ona u kojoj je započela žudnja za dolaskom. Tako se nakon prve dvije slike postavljanja vizualne i temporalne slike odgode, napokon subjekt u prvom licu smješta u kretanje gradom, početno uz pomoć medija zraka, *vjetra* čija mobilnost nagovještuje nemir subjektova daljnjeg kretanja. I *gradu* i *vjetru* pridaje se ponešto subjektne kompetencije, ali to je postupak romantičarskog projiciranja osjećajne zalihe lirskog Ja u prostor koji ga okružuje.

Od prve pa kroz ostale pjesme ciklusa, opsegom petnaestak i više stihova, kreće se taj elegični pripovjedni ton, kojemu se osjećajni naglasci uzbuđenja prepuštaju osjetilnom zaokupljenošću prizorima iz grada, užitku u umjetničkim sadržajima prizora. *Noć* i *san* postaju motivski mediji za pojavu tužnoga ženskog lika koji se međutim gubi zajedno s gubljenjem mjesečeve svjetlosti, pa se arhetip andela i Danteove Beatrice seli i u sljedeću pjesmu ciklusa. Tako se putnik kreće ne samo arhitekturnim i skulptorskim toposima Firence, nego i književnim slikama vezanim uz taj grad, a ozračje romantične mističnosti intenzivno se razvija. Sve je jasnije kako lik putnika nije doputovao samo izdaleka u taj grad, nego je nastavio putovati i prostorima umjetničkih *slika* toga grada. U tom se aspektu ciklus zgušnjava u središnjim svojim pjesmama, a time se osvjetljava i identitet putnika kao putnika ne zemaljskom prolaznošću, nego vječnošću umjetnosti. Motiv prolaznosti stalno je mjesto *Florentinskih elegija*, ali trajnost ljepote puno je jača kao misao i kao slika, pa se činjenica isteka vremena uvodi samo kao još jedan prostor za aplikaciju te misli. Asocijativno raspoloženo lirsko ja još se jednom obraća pozdravom, ovaj put u osmoj pjesmi ciklusa pozdravlja *zvijezdu*, koju doživljuje sinestezijski, vizualno, taktilno i auditivno, približavajući je tako slici ljubavnog para. U toj se pjesmi pokreće i pojačava mehanizam motivskih zrcaljenja, gdje se potiče i stanje osamljenosti stimulirano prizorima ljubavne i arhetipske komunikacije umjetnosti s njenim izvantekstualnim izvorištima.

Cijele su *elegije* gusto protkane taktilitetnim, što je od samoga početka uvedeno motivom *vjetra*, tako da se intenziteti toplog i hladnog stavljaju u drugu kontrastnu opreku stalno provodenu kroz pjesme, onoj vizualnoj, opreci između tamnoga i svijetloga. Ciklus ima i blagu putopisnu priču, koja ne samo što dovodi putnika u grad i ne samo da ga identitetno određuje ljubiteljem ljepote, nego ga i izravno imenuje Hrvatom koji kao i drugi stranci navraća u Firencu:

...A po dvoranah gospodskih šire se tudina četa,
Englez i Nijemac tu uči što umjetnost zna.
Sada i Hrvat dođe da gleda tvoja čudesa...

Florentinske elegije, II, 1872.

Priča je *Florentinskih elegija* toliko nenametljiva da posve oslobađa pjesme u recepciji njihove ciklusne sudbine. Svaku se uvjerljivo čita samostalnom, a temeljno se razlikuju u intenzitetu raspodjele klasicističnoga i romantičarskoga materijala. Priča ipak ima i svoj ciklusni početak i ciklusnu odjavu koja je također u obliku pozdrava, te je upravo motiv pozdrava onaj koji upozorava na moguće traganje za unutarciklusnom kompozicijom priče. Aspekti putovanja i noćni sustav slike ponajviše ukazuju na romantičarsku poetiku, a detalji estetskoga užitka, projicirani u osobitu osjetljivost lirskog ja kao primatelja, kombinacija su klasicističnoga i romantičarskog tkanja. Zbiivanja idiličnih pak i humornih stihova *Jankovo ljetovanje* Ciraki smješta izravno, kako to najavljuju dva podnaslova ukupnoga epa *U Požegu* i *U Veliku*. Tamo ima i manjih opisa, koji razvodnjenije ali uvjerljivo podsjećaju na romantične slike, ovoga puta čak i moderno dovedenih do manjih arabeska uvedenih zbog humornosti prikazana lika:

Konačno tu još u oko pada
Nakinčana jedna grda klada,
Nakrivljena odurna babenda,
Ko bolonjski toranj Garisenda

Jankovo ljetovanje, 1905.

Kako se vidi Ciraki i dalje voli interumjetničke asocijacije, samo što je klasicizam ovdje *demobiliziran* iz obrane vječnih ljepota i postavljen u poziciju oslonca za dosjetku. O Požegi piše Ciraki:

Oj Požego, postojbino stara,
Ratobornih, junačkih fratara...
...Orlavska ta tvoja rivijera,
Ko raskošna bujna bajadera
Rodi žitom, rujnim vinom rodi...

Jankovo ljetovanje, 1905.

SRĐAN TUCIĆ (1873-1940) rođen je u Požegi ali je veći dio radnoga i životnoga vijeka na putu, ne samo izvan Slavonije, nego i izvan Hrvatske. Dramatičar je, dramaturg, glumac, intendant. Kazališne poslove isprobavao je i kroz njih stjecao scenska iskustva, pa će se svim tim dijelovima priče oko kazališta baviti i u Osijeku (1909-1910) kada će u samo jednoj sezoni *skriviti* izvedbu čak trideset i tri premijere! Njegovi su dramski tekstovi uvjerljiv modernistički naturalizam u kojemu priče nisu složene, ali su itekako složene motivacijske okolnosti koje priču pripremaju i vode (D. Špišić). Tucić motivaciju zapleta priče prebacuje u vrijeme prije otpočinjanja središnjega tijeka zbivanja, a u relativno čvrste i emocionalno motivirane ljubavne veze ubacuje prepreke koje se mogu razriješiti samo *zapetljavanjem* i preljubničkim neoprostivim grijehom. Jednostavnost je obećavala gotovo svetost i uzvišenost ali je biološka motivacija prekoračila i prepriječila put svjetlosti etičkih odnosa:

Ivo: *Kriva je!*

Kata: *Nije!*

Ivo: *Kriva je!*

Jela (*skoči dva tri koraka daleko od Ive, jedna i pakosna*):

Pa jesam... pa što ćeš mi?

Ivo (*izvan sebe*): *Ao! (Pograbi sa stola nož.) Tako dakle? Onda gini! (Poleti prema njoj; ona silnom brzinom uteče u komoricu lijevo i zabravi za sobom vrata. Kata je stala vikati i rukama lamati. Na zatvorenim vratima komorice zaustavi se Ivo.)*

Kata (*lamata rukama*): *Smiluj nam se Bože!*

Povratak, 1898.

Naturalističke čvrste znakove ispisat će u drami *Truli dom* (1898), postavljajući postupke zločinačkoga koda u intenzivne scene, otvarajući usputno ali ne manje uvjerljivo psihološke nizove erotskih i fizioloških motiva. Scene grubosti, psovki, pohranjenog i reaktiviranog nemoralna uz jedino kontrastno zrcalo djetinje nevinosti fragmenti su koje Tucić uvjerljivo slaže u kretanju prema pobjedi Zla kao jedinoj realnosti. Tucić je zašao i u fantastične motivacije dramom *U carstvu sanja* (1912), kontinuirajući suglasje s modernim tendencijama u tadašnjoj hrvatskoj književnosti te pomalo *otvarajući vrata* simbolizmu. Pouzdano je Tucićeva lektira u dramskim tekstovima G. Hauptmanna, W. Shakespearea, te H. Ibsena, a posve je bjelodano kako je njegov autorski učinak nastavio naturalističke matrice iz tih utjecaja, dovodeći negativne naglaske u noseću zalihu dramskoga zapleta.

ZDENKA MARKOVIĆ (1884-1974), Požežanka, autorica novela i pjesama u prozi (*Kuća u snijegu*, 1922), putopisa, književne i likovne kritike kao i stu-

dija o slavističkim temama, posebice o poljskoj književnosti, prevoditeljica. U korpusu se hrvatske književnosti pojavila 1903. objavivši u *Narodnim novinama* crticu iz narodnoga života u Slavoniji, naslovljenu *Manda*. Već tom crticom Markovićeva se određuje kao autorica koja će u središte književnog interesa smjestiti ženu izražene individualnosti, koja uslijed toga plijeni pozornost seljana, što otvara i mogućnost da se kroz ženski lik problematizira socijalni trenutak u slavonskom selu. Preko likova autorica nastoji ispisati dvije pripovjedne strategije: strategije psihološkoga naturalizma i psihološkoga lirizma (D. Detoni-Dujmić), nastoji stupnjevati načine bijega od društvenih konvencija upisujući u njih i izrazito subjektivno mišljenje. Izvanknjiževni prostor gotovo u svim njezinim prozama slavonskoga je ozračja preko kojega je nastojala prikazati folklornost života koja se kao mjesto realističnosti i prepoznaju u tekstu. Preko ženskih likova se najuvjerljivije opisuju narodni običaji vezani uz neke svetkovine (svadbe, crkvene godove) te se prikazuju do detalja doživljaji pejzaža kao i intimna raspoloženja koja se u njih projiciraju.

Kroz polje vodi uska, žučkasta staza. Jedva se i raspoznaje; samo se kao tamna, tanka nit crni, dok se ne izgubi na rubu, gdje se polja mrka šuma hvata. Putem prolazi djevojka. Smilja je zovu. Sva se izgubila među visokim žitom. Klasovi joj sežu do glave i glade ju po licu, a slabe se i niske vlati ruše i lome pod njenim nogama.

Smilja, 1904.

Kao pjesnikinja okrenuta je impresionističkim praćenjima suodnosja čovjeka i prirode protkanog panteističkim osjećajima. Stoga se često o njezinim stihovima, kojima potvrđuje snagu unutarjnega zadovoljstva i teži meditacijskoj spokojnosti, piše kao o mjestima preko kojih se potvrđuje autoričina jaka individualnost vrlo profinjenoga senzibiliteta (D. Jelčić).

JOSIP PAVIČIĆ (1895-1963), Požežanin, književnik za djecu i odrasle, te dramski pisac već je objavljujući roman za djecu *Poletarci* (1937) pokazao kako je svjestan činjenice da dječja književnost preslikava zbilju u kojoj dječji svijet također treba biti stvaran te prilagođen socijalnoj i moralnoj didaktičnosti. *Poletarci* su roman koji ispod površine naizgled jednostavnog dječjeg druženja otkriva i težinu života, grubost svakodnevlja viđenu kroz perspektivu stanovnika Ciglarske ulice. To ipak nije roman samo o radničkoj djeci koja zbog socijalnih prilika stvaraju grupu pomažući tako svojim roditeljima bez posla, već je to roman koji u maniri Lovrakovih *dječjih skupina* ispisuje uzbuđljive igre i traganja za *otudjenim* djetinjstvom. I u ostalim romanima za djecu i mladež (*Koliba u vrbiku*, 1939, *Djeca majke zemlje*, 1946, *Slikovnica o životu i svijetu*, 1946, *Knjiga o davnini*, 1953) autor pokušava stvoriti dječji paralelni svijet dobra. Upravo uvjerljivost toga zalaganja za do-

bro popunjava neke, pa i osjetne stilske, nedostatke Pavičićevih proza. Za razliku od proze za djecu koja ipak zrači vjerom u svakodnevlje, tematsko-motivski sloj njegovih novela iz invalidskoga života (R. Simeon) kao one objavljene u zbirka *Memento* (1937) ili *Dva druga* (1949) pokazuju jaku frustriranost i psihičku labilnost uvjetovanu zasigurno i autorovom invalidskom sudbinom. U tim novelama Pavičić je opori naturalistički dokumentarist. Intertekstualno naslovljena novela *Posljednji Mohikanac* (1932) funkcionira kao emotivna poruka o sudbini marginalca. Uvodna, indikativna narativna sekvenca amblem je cijele pripovijetke. Semantička uvjetovanost imenovanja novele na fabularno-kompozicijskoj razini prelazi u prvi narativni sloj u završnome iskazu i tako dobivamo privid jednoličnosti i kružnoga beznađa.

Posljednji Mohikanci. Nekad su svi stajali zbijeni u guste redove, blistavih očiju, mladosti i snage... Izdignut na laktove slušam simfoniju hropca... Mohikanci će otvoriti oči, ustati iz kreveta i u teškom kašlju ispljunuti iz sebe jedan dio života. Negdje u šumi zapjevat će cikelj, a u daljini ispod gore zadržtat će grad: to se u njemu bude ljudi i počinju raditi, boriti se, živjeti...

Posljednji Mohikanac, 1932.

Pavičićeva proza bez patetike, bez suvišnih stilskih ukrasa i bez frazema, jednostavnošću izlaganja, i oporošću rečenice djeluje kao teška, ogromna optužba čitavom društvenom sustavu (N. Simić).

Svoje je prve pjesme DOBRIŠA CESARIĆ (1902-1980) objavio između dva svjetska rata. I već je od prve zbirke pjesama (*Lirika*, 1931) čitateljima izložio način pisanja koji se u osnovnim sastavnicama neće mijenjati. Cesarić će se pred svim prikazivanim slikama ponašati djetinje začuđeno, zapitano i također djetinje okrutno izravno. Ta okrutna izravnost, pitanjem upućena naoko posve poznatim prizorima, a izgovorena često i posve svakodnevnim govorom, stvarat će u čitatelja puno tamnijeg raspoloženja nego što bi se moglo očekivati od susreta s nečim *djetinje* jednostavnim. Cesarić je u čitateljskom iskustvu vrlo često povezivan s imenom jednoga drugog pjesnika Slavonca, s Dragutinom Tadijanovićem. Navođenje podataka o njihovom zajedničkom pjesničkom početku želi upozoriti na izvjesno poetičko suglasje pjesnika tih godina u prikazivanju sivih boja i nemira egzistencije. Tada će hrvatskim pjesništvom dakako dominirati stihovi Tina Ujevića, ali će se uz već spominjanu novu dvojicu snažnih pjesničkih osobnosti pojaviti i Vladimir Kovačić, ispisivatelj najprofinjenijih stihova toga međuratnog, mutnog, mučninskog vremena. I još će jedan Slavonac tih godina pridolaziti u takvu poetiku, nostalgичno se prisjećajući djetinjstva i sela, a iz pozicije neprijaznog i zasivljenog grada. Riječ je o Stjepanu Jakševcu koji će poslije biti daleko po-

znatiji kao pjesnik stihova za djecu, ali se »mliječni sumraci« njegovih prvih dviju zbirki pjesama mogu čitati kao njegov supjesnički razgovor s V. Kovačićem, D. Tadijanovićem i D. Cesarićem. I u Cesarićevom pjesništvu nailazilo se na niz pjesama koje izlažu slike djetinjstva, pa ih se najizravnije može vidjeti kao mjesto odčitavanja i stalnog unutrašnjeg uznemiravanja. Nije potrebno niti dobro reći kako su to slike njegova konkretnog djetinjstva, nego su ono što je pjesnički ponajteže ostvarivo: sugestivnošću slike njegove pjesme konkretne su i istovremeno univerzalne slike djetinjstva, i to kroz poznavanje jezika i govora djetinjstva, a ne kroz poznavanje podataka iz Cesarićeva života. Taj se niz Cesarićevih pjesama prema prirediteljskim »slavoničnim« sugestijama Delimira Rešickog može nazvati *Slavonija i pjesme o probuđenim spomenima*.

*Stara se Slavonija opet
Otkriva ganutome srcu*

*Slušam... U klasju pjeva cvrčak
Da dani žetve dohode,
I da će skoro smeđi hrčak
Žitu doći u pohode.*

Slavonija, 1964.

U usporedbi s Dragutinom Tadijanovićem, Cesarić će spominjane djetinjstvene »slavonične« slike oblikovati više kao svedene, nostalgijom osvjetljene kratke sličice, skladno uglazbljene u ritam pokušaja misaonog osvježanja i neuspješnog osnaženja, dok će Tadijanović progovarati o tim slikama jer će željeti mirno i snažno govoriti upravo svoja autorski sugestivna sjećanja, s naglaskom na mudrosti i pribranosti. Ujevićevski rečeno, Cesarićev je lirski subjekt *tako slab*, a Tadijanovićev *tako jak*. *Tako slab* pred zbivanjima u životu, Cesarić će možda najčvršće i najuvjerenije nastupiti kada progovara o samoj poziciji umjetnika pjesnika:

*U predvečerje, iznenada,
Ni od kog iz dubine gledan,
Pojavio se ponad grada
Oblak jedan.*

Cesarić naime, sve vidi 'po prvi put' ili bar nastoji sve što vidi, vidjeti onako impostiranom 'nevinošću' pogleda. I upravo u toj samosvjesnoj 'infantilnosti', Cesarić upisuje osobno 'slovo razlike' u svoje, itekako tamne teme i motivske cjeline. (D. Rešicki, 1994)

Vjetar visine ga je njibo,
I on je stao da se žari,
Al oči svijju ljudi bjehu,
Uprte u zemne stvari....

Oblak, 1964.

U tim će pjesmama biti pun ushita, ali u prikazivanju nužno slabe pozicije umjetnika među ljudima čije oči »bjehu uprte u zemne stvari«. Taj niz njegovih pjesama može se nazvati *O sati sumnje, sati bola*, i uz te se pjesme treba uputiti na podatak o velikom Cesarićevu štovanju A. G. Matoša, P. B. Shelleya, te drugog poznatog hrvatskoga pjesnika bola, Vladimira Vidrića. Upravo u tim pjesmama nailazi se i na najviše Cesarićevih upotreba simbola. Međutim, autor ih ne ostavlja nejasnima, on drži kako se nema kome (usred svih tih očiju uprtih »u zemne stvari«) čuvati kakva tajanstvenost simbola. Tako Cesarić nije samo pjesnik doslovnih tamnih slika, nego i *tamnih teza*, tamnih spoznaja.

Preko tih se tamnih tonova može najpribranije približiti nizu pjesama sa središnjom slikom i zajedničkim imenom *Večernja pjesma*. Tama, mrak, ponoć tu će biti uvijek imenovane i bit će posljedicom kakve ukupne noći što se nalazi pod sveopćim nebom urbane uljudbe dvadesetoga stoljeća (toliko ravnodušno sklone masovnoj smrti, paklu rata).

Ja nosim jednu posve tihu bolest
Htio bih da se mogu nemicati,
Da mi uho šumi tišinu ko školjka,
I svaka boja koja me vrijeđa
Da umre iza spuštenih vjeđa.

Tiha bolest, 1973.

Niz pjesama iz kojih se izdvaja *Balada iz predgrađa* najjasnije će pokazati kako Cesarić nije nikada pisao *socijalne* pjesme. Jer, kada se neke pjesme naziva takvima, onda se očekuje da one sadrže kakvu *društvenu* kritiku. Takvoj se pjesničkoj banalnosti, upućivanju društvene kritike, autor nikada nije upućivao. Ne, on je u gledanju slika lošega, predgradskog života sagledavao puno dublju i tamniju sliku gubitnika i općega gubitništva, gubitništva koje u stalnome bliženju smrti živimo svi, oni najslabiji među nama možda nešto jasnije nego drugi, drugi koji onda, pozorno ih gledajući, mogu u tome ugledati i sebe.

A jedne večeri nekoga nema,
A moro bi proč;
I lampa gori,
I gori u magli,
I već je noć.

Balada iz predgrađa, 1992.

Obasjani trenuci motivska su nit pjesama u kojoj se stanje osjećajnoga, ljubavnog, odnosno erotskog užitka nalazi u stalnoj blizini nedostatnosti, odsutnosti, i posve zagušenog svjetla. Parafrazirajući pjesnika: *obasjani mogu biti samo trenuci*.

...Ko zna (ah, niko, niko ništa ne zna)
Krhko je znanje!
Možda je pao trag istine u me,
A možda su sanje.

Još bi nam mogla
desiti se ljubav
desiti — velim,
Al ja ne znam da li da je želim,
Ili ne želim.

Povratak, 1992.

Tiho, o tiho govori mi jesen itekako odgovara kao naslov niza vrlo poznatih Cesarićevih pjesama koje istovremeno prikazuju sjetne komadiće slika godišnjega doba jeseni, ali i metaforično sugeriraju i jedinu opet moguću svjetlost: svjetlost od spoznaje zrelih i profinjanih boja. Koje će napokon i *crnu... zimu... dovuć*. U dvjema pjesmama u prozi, primjerice u pjesmi *Mladić na uglu*, vidi se da Cesarić nije nimalo opušteniji u prozi negoli u ostalim pjesmama. Ne zato što su pjesme u prozi ritmički jako napregnute, nego baš suprotno: zato što su i ostale Cesarićeve pjesme, bez obzira na preciznu ritmo-metričku izgrađenost također nevjerojatno prirodne i opuštene. Dakle, u Cesarićevim pjesmama valja vidjeti malo zrcalo ukupnoga njegovog savršenog skladanja hrvatskoga jezika. Cesarić poznaje hrvatski jezik i u pjesmama njime besprijekorno govori, dajući hrvatskome stihu do tada nepoznatu sukladnost rimovanja i tečnog izraza, dapače svakodnevnog govora (A. Stamać). Pjesničku govornu tečnost ne treba brkati s kakvim doživljajem idiličnoga videnja svijeta. Ne, Cesarić vidi vrlo dobro, a to znači da jasno sagledava *zatamnjenost*.

Prijevodi i prevoditelji

Ako u spomenutome razdoblju govorimo o književnim uradcima prevedenima na hrvatski jezik, treba upozoriti na zbirku prevedenih pjesama iz europske književne tradicije autora Huga Krieshabera *Sa stranih njiva, rukovjet cvijeća, trnja i zrnja* (1929) u kojoj je autorova namjera, kako sam u predgovoru zapisuje, putem prevedenih tekstova zaintrigirati mladež za čitanje djela u originalu. Preveo je stihove sljedećih autora: Sandora Petőfija, Friedricha von Schillera, Johanna Wolfganga Goethea, Johanna Gottfrieda Seumea, Hoffmanna von Fallerslebena, Heinricha Heinea, Nikolausa Lenaua, Georga Hervegha, Roberta Hammerlinga, Martina Greifa, Stephana Milowa, Francesca Petrarce, Giacoma Leopardija, Andréa Chéniera. Zbirku prijevoda autor završava kratkim životopisnim natuknicama o pjesnicima.

Franjka Pakšec je, pretpostavlja se, s njemačkoga jezika prevodila na hrvatski knjigu F. Lewald naslovljenu *Zatočnica žena ili četrnaest listova za žene* (1871) u kojoj se u četrnaest dnevničkih napisa didaktično komentira položaj žene u društvu i pri tome donosi niz savjeta zašto se i na koji način žena treba brinuti o svojoj individualnosti.

Književni povjesničari, jezikoslovci, kritičari i esejisti

U ovome razdoblju kritičkim i znanstvenim promišljanjima bavi se veći broj autora:

- Ignjat Alojzije Brlić (Sl. Brod, 1795): *Gramatik der Illyrischen Sprache...* (1833).
 Ivan Filipović (Velika Kopanica, 1823): *Novi rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika* (1869), *Žepni rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika* (1878), *Mali rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika* (1900-1903).
 Josip Forko (Križevci, 1847): *Crtime iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću* (1884, 1886, 1887, 1888), *Kako je P. Emerik Pavić u prošlom stoljeću u latinski jezik preradio pjesme slavnoga fra. Andrije Kačića* (1889), *»Molitvenici« i pjesništvo o »Sv. Alojziju« oca Antuna Kanižliću, Požežanina, isusovca. Prilog literarnoj historiji »slavonskog« u 18. stoljeću* (1891).
 Ljuboje Dlustuš (Šaptinovci kod Našica, 1850): *Dr. Franjo Marković, njegov život i rad* (1915), *Uspomeni Ele Kranjčević* (1911), *Slava Petru Preradoviću* (1918).
 Matija Pavić (Đakovo, 1859): *Književna slika Slavonije u prvoj polovici 19. vieka* (1891).
 Janko Ibler (Stara Gradiška, 1862): *Hrvatska politika od god. 1903. do 1913.* (I-II. 1914, 1917).

- Bartol Inhof (Nijemci, 1866): *Tena; tri ljubavi iz mladenačkih uspomena* (1894).
 Nikola Andrić (Vukovar, 1867): *Iz ratničke književnosti Hrvatske, Literarna slika XVIII. vijeka* (1902), *Pod apsolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti 1850-1860.* (1906).
 Vladimir Lunaček (Vinkovci, 1873): *Eseji i kritike: Antun Gustav Matoš* (1917), *Marija markiza Strozzi* (1918), (1994).
 Tomo Matic (Slavonski Brod, 1874): *Iz hrvatske književnosti u Slavoniji prije Preporoda* (1942), *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda* (1945), *Moje dačke uspomene iz požeške gimnazije* (1883-1891), (1964).
 Branko Drechsler (Vodnik) (Varaždin, 1879): *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (1907).
 Hugo Badalić (Brod na Savi, 1851): *Kako je »Osmana« nadopunio Sorkočević, a kako Mažuranić* (1874), *Poetika i stilistika* (1895-1898).
 Dragutin Prohaska (Osijek, 1881): *Ilirizam u Osijeku (1835-1849)*, (1913), *Nauštajni najnovije hrvatske književnosti od 1850. do 1915.* (1916), *Pregled hrvatske i srpske književnosti. I. Do realizma 1880.* (1916).
 Julije Benešić (Ilok, 1883): *Nekoliko bilježaka o Iloku* (1911), *Kritike i članci* (1943).
 Ante Kovač (Vrbanja, 1897): *Impresije iz jedne epohe* (1923).
 Josip Bogner (Vinkovci, 1906): *Studije: Subjektivizam u modernoj književnosti* (1930), *Hrvatsku moderna* (1930), *Ivan Kozarac* (1935).

Sinteza strategije

Slavonija u književnosti odrednica je koja se čita u većini tekstova napisanih u Slavoniji od XIX. stoljeća pa do 1950. godine, a koja govori u prilog sveprisutnosti jakoga slavonskog tematsko-stilskoga kompleksa u književnim djelima najrelevantnijih autora pojedinih perioda (romantizma, realizma, moderne, ekspresionizma, socijalne književnost, protoegzistencijalizma) djelatnih u ili prema Slavoniji, a koji je tada i mjesto razlike (jedino) u odnosu na književne poetike djelatnih pisaca izvan ovoga prostora.

U vremenskome prostoru od prijelaza XVIII. stoljeća u XIX. do sredine XX. stoljeća, uz povjesnicom prepoznate autore poput Ilije Okrugića, Ise Velikanovića, A. G. Matoša, Julija Benešića, Josipa i Ivana Kozarca, Josipa Kosora, Joze Ivakića, Ive Balentovića, Augusta Harambašića, Miroslava Feldmana, Josipa Freudenreicha, Slavka Batušića, Ivane Brlić-Mažuranić, Dragutina Tadijanovića, Miroslava Kraljevića, Janka Jurkovića, Vilima Korajca, J. E. Tomića, Franje Cirakija, Srđana Tucića i Dobriše Cesarića, djeluju i *jaki* autori, koje iz stanja *postupnih procesa* treba ovjeriti u svojevrsne *književne eksplozije*:

Adam Filipović Heldentalški, Juraj Tordinac, Jagoda Brlić, Isidor Kršnjavi, Hugo Badalić, Ferdo Juzbašić, Vladimir Jelovšek Teharski, Mara Švel-Gamiršek, Vladimir Kovačić, Mirko Jirsak, Marijan Matijašević i Josip Pusztay.

III.
KNJIŽEVNOST
U SLAVONIJI

1951-1999.

Sinkronost autorskih poetika, povratak Matice hrvatske,
od lirskih do slavonskih minijatura, trojica iz Gradišta,
V. Benošić, iskustvo prostora, iskustvo egzistencije,
fantastika, jeans proza, postmoderna, slabi subjekt

1. KULTURNO-KNJIŽEVNI KONTEKST

Kako sve što smo doživjeli izraziti književno, bilo je pitanje Miroslava Krleže postavljeno 1945. godine kada je upravo završeni rat ostavio vidne tragove ne samo na materijalnim dobrima, nego i u duhovnoj i kulturnoj stvarnosti. Nakon samo sedam godina, kada je ideološki predznak režima književna djelatnost isključivo mimetičke funkcije jakoga prigodničarskoga naboja, opet Miroslav Krleža svojim referatom održanim na poznatom kongresu u Ljubljani (listopad 1952) najavljuje jedno novo razdoblje u književnosti u kojemu književnici imaju biti oni koji će vlastitom stvaralačkom energijom književno djelovati, a njihovi će radovi biti odraz isključivo njihova odnosa prema književnosti i jeziku. Iste godine počinje izlaziti i časopis *Krugovi* (travanj 1952) koji svojom koncepcijom želi naglasiti različiti senzibilitet onih koji na njegovim stranicama objavljuju svoje poetske, prozne, dramske i esejističke tekstove, kao i književnopovijesne rasprave i književne kritike u odnosu na poetičke matrice koje su u svoje tekstove upisivali njihovi prethodnici. Osim različitoga shvaćanja mjesta i uloge književnosti, *krugovaši* su hrvatsku književnost intertekstualno i prevoditeljski umrežili i s angloameričkom književnošću. Godinu dana prije pojave prvoga broja *Krugova*, u Buenos Airesu je pokrenuta *Hrvatska revija*. Prvi poslijeratni hrvatski krimić *Prsten s ružom* (1957) objavljuje MILAN NIKOLIĆ (1924–1970), *virovitički Simenon* (V. Brešić). Boro se Pavlović 1958. godine predstavlja projektom *Enciklopedija poetika*. Nakon jednoga desetljeća od pojave časopisa *Krugovi*, točnije 1961. godine, počinje izlaziti časopis *Razlog* (do 1969. godine) koji već prvim brojem određuje koncepciju mišljenja nazočnu u tekstovima velikog broja autora novog naraštaja. Naime, *razlogašima* se određuju autori koji u svoje poetske, prozne i dramske tekstove upisuju *jaku* svijest o egzistenciji (Z. Mrkonjić), koji naginju i intelektualnoj dimenziji u poeziji što se na razini jezika i stila očituje kao poezija racionalnoga govora i konceptualnosti (D. Jelčić). Vrijeme je to pojmovnoga pjesništva (A. Stamać). Što se sedmo desetljeće dvadesetoga stoljeća više približavalo, to se *jaka* politička matrica stvarnosti sve više osjećala i u prostorima književnosti. Nakon slova *hrvatskoga proljeća*, prestaju izlaziti časopisi *Kolo*, *Kritika* i *Hrvatski tjednik*. Ukinuta je i Matica hrvatska kao mjesto stoljetnoga okupljanja hrvat-

skih kulturnih djelatnika i intelektualaca iz svih područja umjetnosti. Ne samo politički događaji izvan književnosti nego i poetičko okretanje književnosti prema sebi samoj uvjetovali su pojavu autora koji su djelatne matrice pronalazili iza oznake fantastičarstva, odnosno sintagme *hrvatski borgesovci*. Međutim, ti autori nemaju časopisni prostor koji bi konceptijski odgovarao njihovom književnom senzibilitetu. Nakon pojave časopisa *Razlog*, prvi časopis koji je svojim projektnim djelovanjem, svojom koncepcijom kao i pripadajućom bibliotekom uspio okupiti jedan naraštaj književnika, a da mu vrijeme trajanja nije bilo kratkoga daha (kao recimo časopisima *Pitanja* ili *Off*), jest časopis *Quorum* koji počinje izlaziti godinu dana nakon istoimene biblioteke, dakle 1985. godine. Njegova je izrazito postmoderna svijest usmjerena prema emancipiranju individualnoga pristupa jeziku, književnosti i umjetnosti s jakim intertekstualnim i intermedijalnim sastavnicama, te s osjetljivošću prema književno-teorijskom mišljenju kao i prevoditeljstvu. Dakle te poetičke zadanosti ocrtavaju literaturu koja se na *Quorumovim* stranicama proizvodi. Devedesete su godine ispisivale otiske izvanknjiževnih događanja (Domovinski rat 1991-1994, priznanje suverenosti i samostalnosti Hrvatske) po svim dostupnim prostorima. Dolazi također do sve veće emancipacije regionalnih autora i vrlo specifičnih poetika. *Identitetna gramatika zbilje* sve više postaje sastavnim dijelom književnosti. Nekoliko osnovnih determinirajućih pokazatelja konteksta suvremene hrvatske književnosti s kraja stoljeća su npr. objavljivanje knjige Branimira Donata *Crni dossier* 1990. godine, pretiskivanje starih hrvatskih povijesnih romana i veliki broj objavljenih novopovijesnih romana, dokumentarno-publicistički žanr i kolumnističko pismo, autobiografizam ljudi i prostora, kao i osjetljiva pozicija slaboga subjekta.

2. GRAD I TEKST

ILOK I VUKOVAR

GRAD

Antun Bauer inicirao je osnivanje Muzeja grada Iloka 1952. godine. Zavičajni dio muzeja i uprava Gradskog muzeja smješteni su od 1969. godine u reprezentativni dvorac Odescalchi.

Gradski muzej u Vukovaru osnovan je 1948. godine. Spomen-muzej nobelovca Lavoslava (Leopolda) Ružičke kao stalna izložba postavljen je u njegovoj rodnoj kući 1977. godine. Dr. Vlado Horvat objavio je 1992. godine knjigu Gimnazija u Vukovaru — 100 godina.

Srijem daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Ivanku Vujčić-Laszowski, Bogdana Mesingera, Ivana Baranjeka, Pavla Pavličića, Renea Matoušeka, Alenku Mirković.

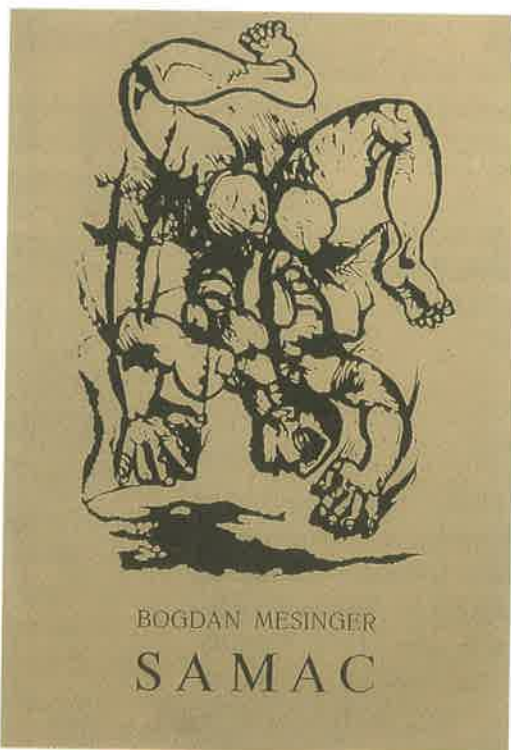
TEKST

IVANKA VUJČIĆ-LASZOWSKI (1907-1992), pjesnikinja, autorica igrokaza za djecu i romana, u mozaik hrvatske književnosti upisuje se zbirkom poezije *Pjesme* (1939) u kojoj tematizira razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata preko njegove refleksije na ljudske nemire i nesigurnosti. Njezinim igrokom za djecu u šest slika *Spašeno svjetlo* otvoreno je godine 1949. Pionirsko kazalište u Zagrebu. Prozama je vrlo često prikazivala kaotičan i bizarno naturaliziran ambijent ciganskih nomada (*Vranjara*, 1949), asocijativnu zasićenost građanske svijesti kao uvira u psihološki neorealizam (*Čahure*, 1958) kao i dramatiku građanske obitelji (*Sjene*, 1966). Okušala se i u prozi s ruralnom tematikom (posebno karakterističnom za kratke proze iz zbirke *Povratak*, 1990) kao i u pisanju memoarskih zapisa (*Prije sedam desetljeća*,

1988). U romanu *Vranjara*, ciganski socijalni i moralni ustroj suprotstavio se prepoznatljivome slavonskom, šokačkom metalitetu. U naturalističkom prikazivanju čiste instinktivnosti likova autorica nastoji naglasiti *pravo na razliku* jedne kulturne i etničke skupine. Mogućnost udovoljenja egzistencijalnome u *Vranjari* motiv je kojim autorica ukazuje na socijalnu dramu Roma u razdoblju kasnih tridesetih godina dvadesetoga stoljeća, proširujući temu prema naglašavanju značaja slobode čovjekova bivstvovanja, te dokumentirajući u njoj teško i mračno razdoblje uoči Drugoga svjetskog rata (J. Hekman).

Tako su dočekali ljeto svi Cigani, živjeli oni pod čergom u slobodnoj skitnji ili se krvavo borili za opstanak u jednom takvom naselju kao što je Vranjara. Iscrpljenima gladom i mnogim nevoljama za vrijeme zime, njihove su se žile otvorile za sve slasti kako bi im se otporna tijela ispunila novom snagom.

Vranjara, 1949.

Samoća kao lajt motiv Mesingerova stvaranja supstrat je superiornosti prema trivijalnosti svakodnevnog življenja i bijeg u ljušturu povrijeđenosti tijekomvama suvremenih aktualnosti. (H. Sablić-Tomić, 1994)

U memoarskoj prozi *Prije sedam desetljeća*, u šesnaest poglavlja autorica se vraća u djetinjstvo u Slavoniji ispisujući sjećanja. Autorica jednostavnim izrazom, ali odmjerenim tonom piše *vjerodostojnu* priču. Lakoća stila ono je što teško omogućava ispisivanje emotivnoga tona (K. Čorkalo) kao i ostvarivanje finoga osjećaja za recipijenta. Takvim meta-tekstualnim gestama nastoji se stvoriti ganutljiv zapis o zavičajnim danima djetinjstva.

Slika iz djetinjstva prozama se prisjeća i BOGDAN MESINGER (1930), podrijetlom Iločanin, pjesnik, književnik i feljtonist, generacijski uklopljen u krugovaški projekt proze, premda piše na tragovima razlogaške poetike, objavljujući romane *Kiša* (1970) i *Samac* (1973), a u razdoblju pojavljivanja *mlade proze* i *Zatvorenu pučinu* (1984). U romanu *Zatvorena pučina* tematizirao je osjetljive vizualne prizore čovjekove usamljenosti u vremenu kada je komunikacija potpuno svedena na vlastitu osamu i specifičnu introspekciju. Zbirku poezije *24 dana rata* objavljuje 1992. godine i ona kao dokumentarni zapis svjedo-

či o ratnoj 1992. godini u Osijeku. Mesinger u književno-kritičkome dijelu opusa piše o recentnim autorima hrvatske književnosti. Objavljuje esejističke radove iz područja likovne umjetnosti, a kao svjedok ratne svakodnevice ispisuje priče, dnevničke zapise, komentare, tumači i dječje stvaralaštvo. Temeljne karakteristike Mesingerove književne poetike vezane su uz modele fabularno-tematskih postupaka koje tijekom šezdesetih i početkom sedamdesetih godina i poslije upotrebljavaju A. Šoljan, A. Majetić, P. Jirsak i Z. Majdak, a u kojima do izražaja dolaze dvije značajne osobine: djelomično autobiografski zapis i socijalna kronika vremena. Samoća kao stalno mjesto Mesingerovih proza supstrat je superiornosti u odnosu prema trivijalnostima svakodnevnoga života, a to je u isto vrijeme bijeg u *ljušturu*, te u snagu pojedinceva intelekta iza koje se ne može osjetiti moguća povrijeđenost uvjetovana suvremenim društvenim ili pak moralnim aktualnostima. Opisi atmosfere potpuno odgovaraju jednom osjetljivom egzistencijalnom stanju projiciranom kroz ispraznost životnoga konteksta. Klišeiziranost se nameće umjesto bilo kojeg pojedinačnog odgovora na vlastita svakodnevna pitanja. U Mesingerovim prozama dvije su strategije filtriranja, komentiranja i tumačenja samoga sebe: dnevnička i autobiografska. Mesinger uplete životnoga etimona ostvaruje u oživljavanju prvih dojmova, prvih identifikacija svijeta oko sebe i stjecanjem prvih iskustava. Njemu tekst predstavlja pustolovinu za koju ne zna na koji će način završiti (J. Matanović). Takva egzistencijalna gesta *slaboga* pojednica posebno se čita u poetskim zapisima u kojima on preko hipersenzibilnoga lirskog Ja nastoji propitati i usustaviti svoje mjesto u za to često nezainteresiranome egzistencijalnom okolišu. Intimistički lokacijski opisi projekcijski smješteni u prostor likovnosti, ritmične su i stalne potrage za nadopunom. U toj modernističkoj matrici propitivanja disperzivnoga stanja lirski subjekt osjećajno jača.

*Otišla si samo privremeno.
I ako se više nikad ne vratiš,
i to je samo privremenost
koja beskrajno dugo traje.*

Crni lotos, 1994.

Takav užitak u likovnosti kao i u pjesničkoj riječi ispisuje i IVAN BARANJEK (1939-1991) pjesnik, prozaist, slikar i kipar koji je dijelom mozaika umjetničkoga stvaranja svijeta Panonije postao u vrijeme *razlogaša*, kada je poetička misao vidjela svoje počelo u kulturnoj pripadnosti. U posthumno (nakon gruboga ispitivanja i saslušavanja preminuo u Borovu Selu 1991. godine) objavljenoj zbirci *Vukovarski Orfej* (1994), sastavljenoj od pjesama razasutih po časopisima, kao i u prijašnjim zbirkama, a i od onih koje nisu imale vre-

mena biti znane, predstavljen je kao autor s izraženim osjećajem za podneblje. Jedna od temeljnih karakteristika njegove poezije jest urastanje lirskoga subjekta u pejzaž. Pjesme Ivana Baranjeka imaju jednu osobitu zanimljivost, a ona se ogleda u izrazito *detaljističkom* približavanju slika, posebice opisu lokacija vukovarskoga okružja. Te *prebliske* slike gotovo postaju nadrealne jer su vidno teško sagledive. U igri je, dakle, slavonski pejzaž u kojemu je slikovnost suočena perspektiviranju strukture predmeta, pa se ne govori o globalnome pejzažu, već o strukturi pojedine biljke kao i animalnoga bića. Baranjek je urastao u pejzaž, živi njime i tako postaje dio vitalističkoga modela postojanja.

*Prodao bih,
nakostriješeno staklo Vuke,
labudova krila ukočena,
kosti oluka zašiljenih,
zimsko sjećanje
za kosu sunčeve radosti*

Prodao bih, 1960.

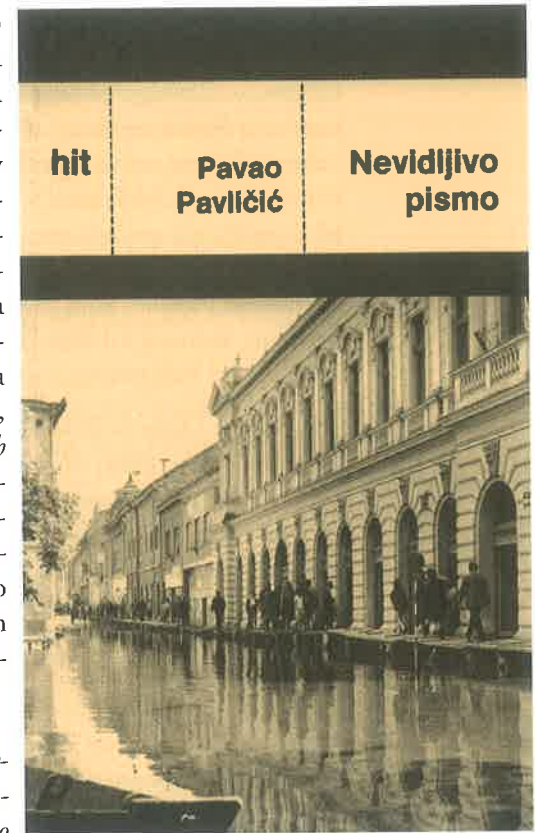
Vjerojatno je najpoznatiji autor ovoga razdoblja vezan uz Vukovar PAVAO PAVLIČIĆ (1946) novelist, romanopisac, esejist, književni povjesničar, autor više od pedeset knjiga, Vukovarac koji živi i radi u Zagrebu, tako da upravo iz te autorske pozicije, izvan prostora primarnoga egzistencijalnog iskustva, ne odustaje od fikcijske, analeptične, nostalgičke, *temeljno obnoviteljske* prisutnosti u njemu. Njegova se odsutnost čita kao stalno mjesto gotovo svih priča i romana kako za djecu tako i za odrasle, pa rodni grad kao tema ima povlašteno mjesto na stranicama njegovih proza. Pavličić se inicijalno poetički upisao u fantastičarsku matricu hrvatske književnosti zbirkom pripovjedaka *Lada od vode* (1972), da bi potom pisao žanrovsku literaturu (kriminalističke romane) *Dobri duh Zagreba* (1976), *Večernji akt* (1981) i *Zabonav* (1996), a tijekom devedesetih godina dvadesetoga stoljeća prozne tekstove obilježava dokumentarističkim narativnim postupcima i sjećanjima na dane odrastanja, što se posebno dobro čita u knjigama *Šapudl* (1995), *Kruh i mast* (1997) i *Kako preživjeti mladost* (1997). Već u njegovoj prvoj zbirci *Lada od vode*, pa u romanu *Trg slobode* (1986), zbirci pripovjedaka *Dunav* (1983), kao i u knjigama *Nevidljivo pismo* (1993), *Šapudl*, *Kruh i mast* i *Vodič po Vukovaru* (1997) vukovarsko podneblje stalna je tema. Motiv Dunava je zrcalo kulturološke opstojnosti grada na njemu i na onim mjestima na kojima se njegovo ime ne izriče eksplicitno, već se na njega upućuje brojnim indikatorima. Motivsko-tematski kompleks nazvan Dunav prostorna je točka iz koje i oko koje Pavličić dvadesetak godina *plete* svoja pričanja. Preko eksplicitno ili pak implicitno naznačenog imena ili tijeka Dunava spoznaje

se život, a godišnja doba koja se kronotopno izmjenjuju upozoravaju i na subjektu i na recipijentsku egzistencijalnu cikličnost. Na taj je način motiv rijeke semantički jako mjesto za modeliranje poetičkih principa. Dunav je vrlo važan u komunikacijskoj analizi njegovih tekstova, jer on predstavlja sve one naratološke nizove (ontološki, psihološki, sociološki) koji omogućuju iščitavanje značenja pojedinoga proznoga teksta (T. Jukić). Objavivši 1992. godine drugo izdanje zbirke priča *Dunav s izrečenim post scriptumom* iz 1991, nadopisavši u nju još nekoliko *vukovarskih razglednica*, Pavličiću Dunav postaje i alegorija povijesnosti, koja se tada ispisivala na njegovim obalama. To je pamćenje poslano *vukovarskim razglednicama* kao iskren zapis o Gradu, a Grad je svojom ratnom zbiljom ostvario tada jednakost predmetnoga i duhovnoga, fikcijskoga i stvarnoga.

Pokazalo se da su Vuka i Dunav i najsigurnija njegova zaštita: i nakon svega što se dogodilo, Vukovar je ostao Vukovar, i nastavio je simbolizirati ono što simbolizira. Zbog Dunava i Vuke, njegov se identitet ne može uništiti: zbog Vuke, on će uvijek biti povezan s onim slavonskim krajolikom kroz koji ta rječica teče, zbog Dunava, on će uvijek biti dio svijeta. I to se nikada ne može promijeniti, kao što se ne mogu promijeniti ni tok Dunava i Vuke.

Dunav, P. S. 1991: *Vukovarske razglednice*, 1992.

Pavličić piše biografiju prostora, što predstavlja također tematsko-motivsku projekciju vidljivu u zbirci memoarskih slika *Šapudl*, a koji i jest nastao kao izraz potrebe za vraćanjem izgubljenoga vremena. Memoarskim diskursom ispisuje krhotine sjećanja na deset svojih prvih godina provedenih u *Šapudlu*. *Epilog*, napisan veljače 1992. godine, započet rečenicom: »Nikada neću otvoriti vrata Šapudla«, supstitucijski je i fikcijski odraz svijesti o ratnim uništenjima i bitnoj memoarskoj obnovi. Zapis sjećanja na razdoblje od 1946. do 1955. godine koje se tematizira u *Šapudlu*, nakon pročitanoga epiloga

U *Nevidljivom pismu* nema buke, nema podvučenog žestokog političkog programa, nema panike i straha, ali unijesto svega toga ima rečenica koje sasvim nenametljivo i dovoljno govore o svemu. (J. Matanović, 1997)

dobivaju i ton nostalgčnosti. Pavličić dakle tekstom otvara prostor za priču o *nekome prečcu u Vukovaru* i samome gradu, a Grad opet postaje graditeljem njegova književnoga labirinta. Vukovar kao prostor inicijalne egzistencijalne matrice u *Vodiču po Vukovaru* čita se i na razini podteksta, a čini se da u kulturno-povijesne zapise o gradu ovoga puta autor upisuje najnježnije osobne retrospekcije (J. Matanović). Vukovar je tema kojoj se Pavličić tijekom ratnih i postratnih godina vraća, pa ti njegovi zapisi nisu čitani samo kao nevidljiva veza između grada i čovjeka, nego kao prinos *slaboga* pojedinca za očuvanjem prostora koji, kao što to autor svojim pismom i prikazuje, ima povijesni, kulturni i društveni kontinuitet još uvijek proizvođači i njegovu, Pavličićevu i Vukovarovu, energiju stvaranja.

Piše feljtone (*Zagrebački odrezak*, 1985; *Svoj svome*, 1992), romane za djecu (*Trojica u Trnju*, 1984; *Mjesto u srcu*, 1996) televizijske i filmske scenarije te književnopovijesne rasprave posebice iz razdoblja starije hrvatske književnosti, genologije i versifikacije. *Zeleni tigar* (1986) roman je za mlade čitatelje čija se radnja odvija tijekom ljetnoga raspusta u Vukovaru. U tome krimiću za djecu elementi tajanstvenoga ostvareni su dakako na mjestu Pavličićeva djetinjstva, na Dunavu.

Tako su se spustili dolje i rasporedili po čamcu. Bio je to onaj isti njihov Zeleni tigar, samo što im je sad izgledao nekako veći, ozbiljniji u onom mraku. I Dunav je izgledao veći i opasniji: zvijezde su se odražavale u njemu, i mjesec, a šuma na drugoj strani nije se uopće vidjela.

Zeleni tigar, 1986.

Desetak godina mlađi od Pavličića, RENE MATOUŠEK (1958-1991) Vukovarac, pjesnik i prozaist čiji se poetski izraz (*Jaka veza*, 1980) igra između do-sjetke, *nonsensa* i apsurdna oblikujući pri tome jednostavne gradske slike:

*Preostaje umor
zatrovan nadom
nekoliko nabrzinu izmišljenih riječi
sa znakom povjerenja
i ograda
koju netko
mora preskočiti*

Miči mi se, 1980.

O prostoru Vukovara kao životnoga iskustva, ali u vremenima njegova ratnog razaranja pisala je ALENKA MIRKOVIĆ (1967), novinarka ratnoga Radija Vukovar. Svoja iskustva rata s pozicije ratne izvjestiteljice objavila je u knjizi *91, 6 Mz Glasom protiv topova* (1997) u trenutku kada se proživljena rat-

na stvarnost sve više gubila, odnosno kada joj je uslijed inih događaja prijela *deformacija* zaboravom. Svojom prozom napisanom lako čitljivim i dinamičnim publicističkim stilom, Mirkovićeva je knjizi dodijelila svojevrsnu *konzervatorsku ulogu* (D. Duda) u kojoj osobna ispovijest postaje ujedno i kronika ratne ekipe Radio Vukovara. Element se *vjerodostojnosti* i *autentičnosti* ostvaruje uvodnim napomenama: »Svi događaji opisani u ovoj knjizi doista su se zbili, svi likovi su istiniti, nijedno ime nije promijenjeno da bi se zaštitilo bilo koga«.

Osim spomenutih autora u Vukovaru od pedesetih godina djeluje i rusinski pisac Vlado Kostelnik (1930).

Značajnije se u žanrovskome prostoru ratnoga pisma pojavljuju: Siniša Glavašević, Ivan Mravak, Juraj Njavro, Tomislav Mišić, Saša Fedorovski i Željko Kliment.

VINKOVCI I ŽUPANJA

GRAD

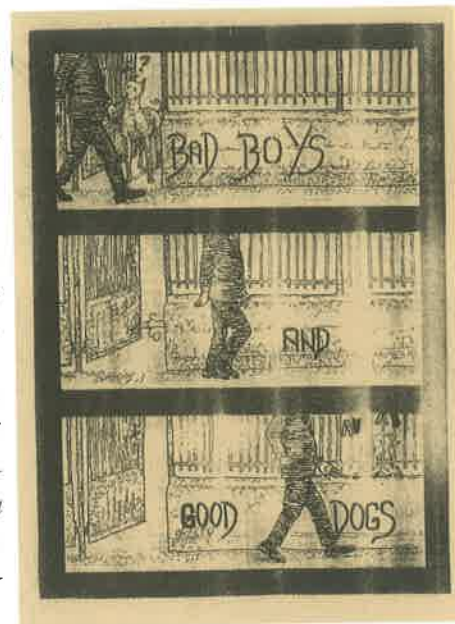
Vinkovačke novosti počinju izlaziti 1952. godine. Prvi Pododbor Matice hrvatske u Slavoniji osnovan je 1959. godine u Vinkovcima. Godine 1960. objavljen je prvi broj Godišnjaka pododborna MH Vinkovci. Od 1966. godine redovito se održava gospodarsko-kulturna manifestacija Vinkovačke jeseni. Od 1969. godine radi Centar za organizaciju znanstveno-istraživačkoga rada HAZU u Vinkovcima, koji iste godine u suradnji s gradskim uredom za kulturu organizira znanstveni skup o Vojnoj krajini. Centar za organizaciju znanstveno-istraživačkoga rada HAZU u Vinkovcima organizirao je iste godine i skup Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti. U organizaciji Vinkovačkih jeseni upriličuje se 1978. godine skup o pučkome teatru, a u zajednici s Hrvatskim etnološkim društvom dvije godine kasnije (1980) i međunarodni skup *Etnographia Panonica — Žena u seoskoj kulturi Panonije*. Ogranak Društva hrvatskih književnika za Slavoniju i Baranju u Vinkovcima nastao je 1983. godine. U okviru Ogranka DHK Vinkovci 1983. je godine ustanovljena bibliote-

ka Baština, a 1985. godine biblioteka Brazda. U Vinkovcima jake kulturno-mecenatske geste potiče Dragutin Karla Žanić, a u Županji urednički intenzivno djeluje Stjepan Gruber. Devedesetih godina u prostoru Županije vukovarsko-srijemske temeljne kulturne projekte podupire Zdenka Buljan.

U Vinkovcima književno-stručni susreti Dani Josipa i Ivana Kozarca započinju 1995. godine, a 1999. godine u Otoku su inicirane Večeri Josipa Lovrečića. Vinkovač-

ki pjesnički susreti 1986. godine postaju stalna manifestacija koja se 1994. godine premješta u Drenovce gdje se održava i danas. Ti susreti afirmiraju iznimni lik slijepoga pučkog pjesnika Đuke Galovića i dosjetljivoga i gnomičnog retoričara Andrije Matića.

Vinkovci i Županja daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Matu Mandića, Pavla Varnicu, Antuna Jovanovca, Vanju Radaušu, Ferdu Bačića, Jakova Ivaštinovića, Slavka Mikolčevića, Đuru Šnajdera, Franju Žanića, Slavka Madera, Dionizija Švagelja, Miroslava S. Madera, Zlatka Tomičića, Ivana Grigića, Zvonka Stahla, Vladu Andrilovića, Vladimira F. Reinhofera, Nikolu Jukića, Mirka Hunjadija, Branimira Bošnjaka, Mariju Peakić Mikuljan, Milana Mačevića, Miroslava Mićanovića, Krešimira Bagića, Vlastu Markasović, Božicu Zoko, Krešimira Mićanovića, Marijanu Radmilović.

Na vinkovačkoj se kulturnoj sceni javlja i fanzinska kultura. Jedan je od fanzina i *Bad boys and good dogs*. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

TEKST

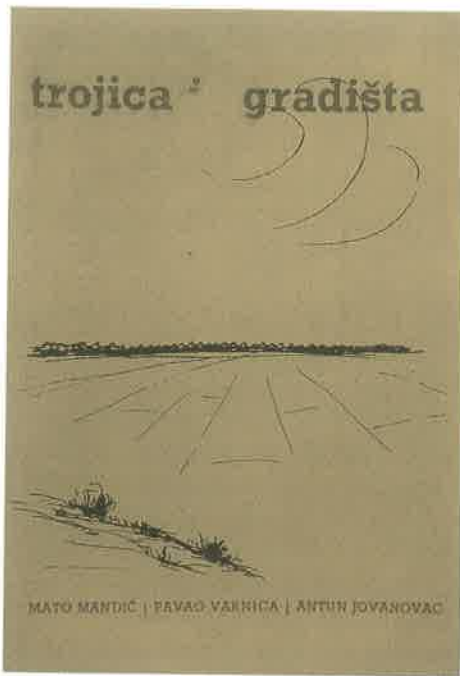
Dva pjesnika i jedan prozaik u zajedničkoj zbirki objavljenoj u Županji 1959. godine, naslovljenoj *Trojica iz Gradišta*, s vrlo nadahnutim predgovorom Dionizija Švagelja i pogovorom Ive Posavca (Balentovića), MATO MANDIĆ (1902-1975), PAVAO VARNICA (1909-1995) i ANTUN JOVANOVAČ (1911-1983) zaista su rijedak primjer utiskivanja punoće i iskustvene zbiljnosti u stih i prozu. Njihovi radovi zrače arhetipskom slikom slavonske zemlje, zrače čistoćom i izvornom složenošću života na slavonskome selu, pokazuju izrazitu svijest o baštinskim korijenima i jakoj šokačkoj tradiciji. Šokaštvo utkano u te zapise ima sve oblike antropološkoga i predstavlja se kao kulturna paralela življenju u urbanome središtu. Čitani iz pozicije grada prepoznatoga i imenovanoga *srcem Šokadije*, oni dobro, sublimno korespondiraju sa stihovim ili prozama Kozarčevim, Ivakićevim ili pak Mare Švel-Gamišek. Usmjereni na svakodnevlje, slavonski pejzaž i seljačku vezanost sa zemljom, njihovi tekstovi pokazuju vitalnost, snažan odnos s prirodom i svim njezinim mijenama, a slobodna stihovna arhitektonika tekstova usmjerena je mirnoći kraja u kojem žive, prema prostornoj intenzivnosti osjetilne ponude pejzaža. Temeljna mudrost, opuštena umnost i pozornost ovih *senzibilnih orača*, plemenitih Šokaca njihova je izravnost i gnomičnost, ekonomič-

Rem se poslužio antičkim nazivom Vinkovaca što upućuje na tradiciju postojanja i, dakako, bogatu kulturno-umjetničku, a napose književnu osobnost grada... (S. Jukić, 1997)

Prvi pododbor Matice hrvatske u Slavoniji osnovan je 1959. godine u Vinkovcima, a godine 1960. objavljen je i prvi broj Godišnjaka pododborna Matice hrvatske Vinkovci. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

ja autentičnosti koja ispunjava stihove osobitim i opojnim uzbuđenjem (D. Švagelj):

Otići ću
u polja obasjana suncem
gdje cvatu bijele djevičanske kukinje
i teškog opojnog mirisa gloginje.
Gdje cvatu divlji makovi
kao krv crveni
i nježno šumore granati jaseni.

Mato Mandić, *Otići ću*, 1959.

Njihova je poezija imenovana i pjesničkom naimenom (V. Rem), a uvjerljivo intuitivni osjećaj za dinamiziranje prizora, za osjetilna približavanja, neobična pretapanja bečara u trubadura i strasnog izraza u puni meditativni spokoj, dovode taj niz stihovnih iznenađenja u ideju o jednom višestrukom autorskom *Nad-ja*, autorskom liku s više imena.

Nezavisnost stvaranja ovih pisaca, nezavisnost u određenim granicama, bez jače naglašenih prihvaćanja tuđih utjecaja iz pročitanih djela, naglašena je mahom u onoj sintezi prirode-čovjeka, koja u nizu koncentričnih slika varira i etiketu sličnosti i originalnosti ovih pisaca. (D. Švagelj, 1959)

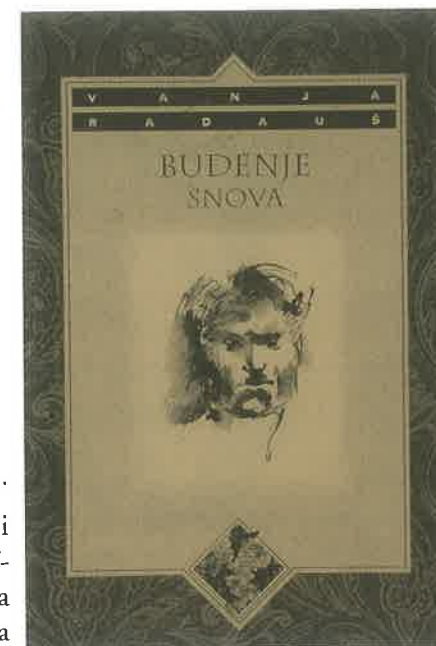
VANJA RADAUŠ (1906-1975), Vinkovčanin, jedan od velikana hrvatske skulpture i slikarstva, pjesnik i prozaist, u svim je prostorima svojega umjetničkog ogledanja uspio spojiti maštu i zbilju, temperament i inteligenciju, pa su njegova djela protkana elementima naturalističkih i nadrealističkih narativnih postupaka. Književnim se radom Radauš pojavljuje tek krajem šezdesetih, dakle pri kraju životnoga i radnog vijeka. Predosjećaj tragičnoga kraja, izrazita upućenost na zbilju koja je bilježila studentske nemire u Europi, praško proljeće, osvješćivanje vijetnamske besmislice kao i hrvatsko proljeće te šutnja hrvatskih intelektualaca, mogu se iščitati i u njegovoj slikovnoj i u poetskoj teksturi. Autor izrazite transtekstualne osjetljivosti kakav je Vanja Radauš umjetničkim je izrazom krenuo u potragu za kulturološkim krhotinama koje su lirski subjekt jedino mogle zaštititi od tragičnoga. Prostor njegovih pjesama pamti prostor svojih izvorišta. Tako nakon prolaska kroz *zadane krhotine* povijesti nataložene u iskustvu lirskoga subjekta, on izriče arhetipsku uvirnu sliku. Lirski se subjekt okreće izravno izvoru iz kojega je sam krenuo. Motivsko-tematski kompleks označen je ravnicom, Slavonijom, rijekama Savom, Dravom, Dunavom i Bosutom. Erotizirajuću dimenziju i stanja pojačanoga emotivnoga nadražaja Radauš pronalazi u pansknoj ravnici:

Utopio sam se očima u tebe
Nizo
Ravnico
(...)
Nestat ću u njedrima tvojim
Zemljo
Ženo
Djevojko
Zaspat na bedrima tvojim
Neponovljivo zanosnim
U noćima ljetnim
Teškim
Pjanim
Šokačkim

Iz zbirke *Kosilica vremena*, 1971.

Zbirkom-poemom *Requiem za tifusare* (1971) kao i ostalim zbirka pjesama (*Slavonijo, zemljo plemenita*, 1969, *Kosilica vremena*, 1971) Radauš otkriva etičku zapitanost nad tamnim, tragičnim točkama svoje suvremenosti. Ta Radauševa zapitanost opremljena je brojnim znanjima i pokušajima odgonetavanja konstitucije i transpovijesnih motivacijskih slika koje suvremenosti kodiraju njezinu sliku. Stoga nije slučajno da je njegova najopsežnija zbirka (*Slavonijo, zemljo plemenita*) naslovnim navodom prizivala Relkovića, te da on u 105 pjesama prebire svoje osobne arhe-slike i neprestano osluškuje sudbinsku tamnost tragičnoga uljudbenog križišta Slavonije. I Relković i Radauš zaokupljeni su tragovima *istočnih* utjecaja na recntnu slavonsku sliku. Radauš ispleće tkanicu ispovjedno-osobnih i pejzažnovitalističkih te povijesno-arheobioloških niti, dok u zbirci *Kosilica vremena* posebice tematizira »nemani zore istočne«. U *Requiemu za tifusare* Radauš naglasak stavlja na jaku grafičnost pjesama kako bi pojačao i osjećaj vizualnoga identiteta pjesme. Neki stihovi Radauševe poezije mogu se ubrojiti u najljepše, ali i najtamnije stihove napisane o Slavoniji. Oni zvuče melodijom šokačke ikavice, prepuni su motiva prostora i iskustva slavonske prošlosti. Radaušovo osobito osjetljivo pismo zapamtilo je i u isto vrijeme označilo prijelaz iz modernosti u (post)stanje iza 1971. godine, u stanje postmodernoga promišljanja zbilje i umjetnosti.

Stihove o Slavoniji vezane uz slavonski pejzaž i namijenjene djeci, ali i odraslim čitateljima pisao je FERDO BAČIĆ (1915-1980), Županjac jednim dijelom života vezan uz Vinkovce. Posebno u zbirka namijenjenima djeci

Kauzalitet, uslojenost navedenih triju Radaušu zanimljivih fenomena: vremena, povijesti, nasilja i njihova podređenost smrti, potvrđuju nam da je Radauš pjesnik koji je dosljedno njegovao i gradio svoju lirsku osobnost, čija je crta upravo pastoznost. (V. Markasović, 2001)

JAKOV IVAŠTINOVIĆ
**HRVATSKOM
UZDUŽ I POPRIJEKO**

Privlačica

(*Radosno doba*, 1954, *Ciganske varijacije*, 1954) motivsko-tematsku građu usmjerava prema doživljaju prirode, prema florealnim i faunalnim motivima, želeći ih tekstem utisnuti u dječju percepciju i razviti pozitivan odnos prema prirodi. Povezanost prostorno-ga i osobnog identiteta tematizirao je i JAKOV IVAŠTINOVIĆ (1919-1994), rođen u novogradiškom prostoru, pjesnik i prozaist koji za života nije objavio zbirku poezije, vjerojatno zbog vlastitih ideoloških stavova, a što se može pročitati i iz činjenice da je u vremenima nesklonim za takav oblik javnoga predstavljanja objavljivao u časopisima poput *Marulića* i *15 dana*, opredjeljujući se preko njihova prostora za katoličko-marulićevske pjesničke modele, usuprot ideološkoj matrici proteklih desetljeća. Zbirka *Tragovi* s dodanim prozama otisnuta je posthumno, 1994. godine u vinkovačkoj *Slavonici*. Prvu pjesmu *Pregršt srдца* objavljuje 1943. i u njoj se čita intenzivna, ali zaustavljena ekspresivnost:

*Žene iztežu tielo nadom
na rubovima pustih razkršća
pod razpelima.*

Pregršt srдца, 1943.

Potom slijede pjesme izrazito nacionalnoga naboja napisane tijekom 1945. godine, kao što su *U Hrvatskoj treba ostati*, *Križni put*, *Molitva i krvnik*, objavljene također u *Maruliću*. Tih se okoratih godina naraštaji pomalo pretapaju, *gube se*, da bi se potom okupili oko časopisa *Krugovi* u kojima se i Ivaštinović književno javlja objavljujući i esejistiku. U *Hrvatskome kolu* 1953. godine objavljuje veliki esej o Dragutinu Tadijanoviću. Osim Tadijanovića, zaokupljen je i Jankom Polićem Kamovim o kojemu piše nekoliko puta, i izvjesno je kako je upravo Kamov korektiv kojim čita i Tadijanovića, i pod čijim utjecajima piše pjesme i priče. Tamnost Kamovljeva postsimbo-

lizma i artificijelna lirski naiva Tadijanovića združuju se u Ivaštinovićevim tekstovima uz *ivaštinovićevsko* osvjetljavanje kakve etičke pouke. Upravo je to izricanje etosa, moralnog upozorenja kod Ivaštinovića najoporije, teško podnošljivo nakon zatamnjene slike, slike koju nosi veći dio teksta. Apsurdnost, mučne i mirno ekspresionističke prostore svojih tekstova Ivaštinović cijelo vrijeme pokušava osvjetliti *svjetlošću* pouke, koja i prije ekspliciranja izlaže očekivane izjave i tvrdnje.

*Znam biti oblak i grom.
Znam biti otrov i nož.
Znam biti rijeka i noć.
Jer sve sam, što nisam i jesam.*

Kamov, 1953.

Ivaštinović kao pjesnik želi vladati svojim senzibilitetom, svojom gorčinom i oporošću, on ne želi biti dvosmislen, ne želi se metaforički izražavati niti razbacivati patetikom. Njegovi stihovi jednostavno čitaju tragičnu sudbinu zbiljnosti, ogledajući se u zgusnutome pogledu na arhetipsko preko intenzivnog osjećaja povezanosti lirskoga subjekta i podneblja. Iste je godine rođenja kao i Ivaštinović još jedan rođeni Posavac, SLAVKO MIKOLČEVIĆ (1919), pjesnik, prozaist i satiričar koji svojom zbirkom poezije *Pjev starog fauna* (1998) objavljenoj u vinkovačkoj *Privlačici*, još jednom pokazuje da, premda većim dijelom života djelatan u Zadru, prepoznaje motive slavonskoga kraja i o njima piše stihom. Poznat je po uspjeljoj poemi o Slavoniji (*Slavonijo što su ti učinili*, izgovorena u osječkom HNK na Božić 1991) nastaloj kao odgovor na ratnu agresiju u Slavoniji.

ĐURO ŠNAJDER (1919-1993), Nuštarac rodnom, Vinkovčanin školovanjem i literarnim odrastanjem, upisao se u krugovašku poetsku matricu svojim prvim zbirkama. Njegovi stihovi pokazuju jaku senzibilnost, kao i stalnu poragu za fizičkom cjelinom pojavnoga svijeta kojim se lirski subjekt kreće. Šnajder i u pjesme vezane za panonski kraj upisuje naturalizirane, opore slike egzistencijalnoga, projicirajući na taj način refleksivnu zabrinutost. Njegova je poezija puna simbola, satire i sarkazma, ali i nostalgijских tonova:

*I tih vode imaju svoje obale i svoje stanovnike
i oaze šaša i vrba kao jedine zelene vidike
ranog djetinjstva na obalama bara.*

Mornari na obalama bara, 1956.

Toposi krajolika upisani u zbirku *Bijele zjene* (1956) mirni su, nježni i satkani od najfinijega opisa svitanja i kreću se arhetipskim slikama od ljubavnoga ushita prema ženi, preko meditativnih urona u čovjeka i njegove život-

ne sudbine, do intelektualističkih preokupacija psihološkim studijama o ljudskoj egzistenciji u ruralnome ili pak urbanome okružju. Šnajder intertekstualizira sa Slavkom Maderom, pa do najsitnijih znakova razlaže vlastitu egzistenciju i njezinu prostornu uronjenost u panonski kraj preko osjetilno retrospektivnih urona u bezbrižne i intenzivne dane djetinjih igrarija, sve do zabrinutih i umornih stihova o ratu, smrti i svakodnevnome, ciklično mukotrpnom egzistiranju. Djetinjstvo kao *lajtmotiv*, kao pokušaj osjećajnog osvjetljavanja prepoznaje se u pjesmama iz skupne zbirke *Bune i bujice* (1959) u koje je, neskladno naslovnoj sintagmi, upisao duboko ironičan stav. Utisnuo je nezadovoljstvo, zarubio je i resignaciju. Psihološke je portrete ljudi u različitim životnim situacijama ponajbolje iskazao u pjesmama zbirke *Ljubavnici u tuđim očima* (1958). Osim Šnajderovih pjesama, u spomenutoj je skupnoj zbirci *Bune i bujice* objavljeno i nekoliko pjesama FRANIJE ŽANIĆA (1920-1946), pjesnika koji tematsko-stilskom vrpcom zadržava smjenu kontrastnih stanja od dinamičnoga i bučnoga prema refleksivnim i meditativim. U okviru intimističkih pretraga prirode kao romantičnoga zrcala osobnosti dominira motiv *izduženosti* i usamljenosti kao stalno mjesto njegova pjesničkog svijeta okruženog strašću i tišinom. Krugovi njegovih intimističkih pjesama, a treba mu pridružiti i one koje fokus osjetljivih impresija i ekspresija temelje na motivu majke kao tragu iz djetinjstva, oblikuju se tematiziranjem prostora, vezanosti uz dom, uz podneblje, ljude i događaje.

*Kod nas je danas u Vinkovcima bio vašar.
Sve Svete, sve Svete, stričeki, tko će se povedati
kričala je ostarjela opatica lani
ko ptica zloguka kad o prozor kljuca,
a sad sam opet među svojim.
Ne mori me bol za zdravljem i zavičajem.*

Moje su sanje siročad ovoga svijeta, 1959.

Često Žanić u opisima nekih predmeta ili slika zapravo ispisuje psihološke dimenzije trenutačnih stanja subjekta, stanja koja se kreću od mirnoće i tišine do strasnih reminiscencija na prirodu i ženu. Žaniću je prostor pjesme onaj koji je u neprekidnoj diskurzivnoj komunikaciji, onaj koji interpretira i živi jedini autentični život. Takav ga pristup poetskome stavlja u red pjesnika egzistencijalne intime. Žanić na suptilan i rafiniran način oslikava nemirni znak promjene, koji potom razvija do konačne refleksivne cjeline, te sklada prigušeni ton iluminacijskog psihološkog stanja. Osjetljivu egzistencijalnu intimu u stihove upisuje i SLAVKO MAĐER (1922-1946), pjesnik vinkovačkoga pjesničkog kruga kojemu je za života objavljena jedna pjesma naslovljena *U ljetne večeri postaju mreže mojega djeda srebrne* u časopisu *Omladina* 1940. godine. Nakon njegove smrti brat Miroslav objavljuje dvije zbir-

ke: *Mislím na sunce* (1955) i *Raskršće vjetra* (1955), ne označavajući pri tome koje su pjesme Slavkove. Kasnije razdjeljuje opuse pa slijede separat-zbirka Slavka Mađera *Osamljenost krvi* (1972), kao i izbor iz poezije naslovljen *Lovac mirisa* (1994). Lirika Slavka Mađera jačinom sinestezije intervenira u osjetilnu strukturu iskustva prostora (Z. Mrkonjić). Senzibilnost i retrospektivnost lirskoga Ja složeno prelazi semantičke prostore pjesme motivski upućene čežnji za zavičajem, vinogradom, za *vječnim*, atemporalnim djetdom kao znakom koji upućuje na najtoplije dane djetinjstva. Slavko Mađer pjesnik je kolorita koji se koncentrirano zaustavlja na svakome refleksivnom detalju. Ti detalji tek poetskom cjelinom postaju onoliko pripovjedno sugestivni i puni nostalgija, koliko to slike zrcale u likovnu mističnost. Jedan je od onih hrvatskih pjesnika kojemu je zavičaj jedini i stalni prostor i izvor egzistencijalnoga, čije osjete razgrađuje do najmanjih čestica upisujući ih u gotovo svaku pjesničku sliku. Mađer je u stihovima svjež, sugestivan i suptilan uvijek, pa i u onim stihovima u kojima navješćuje smrt. Stalno koračanje subjekta po tankoj liniji života u odnosu na blisku smrt fina je gesta lirskoga Ja u kojem konstantno vibrira sva potrebna žudnja. Utiskujući željene poruke u dubinske, kontrastno intenzivne slojeve stihova, Mađer vješto iskorištava jednostavne jezične strukture. Sam će sebe nazivati, kako ga često nazivaju oni koji ga poznaju bilo preko pjesama ili iz njegova kratkoga života, najvećim sanjarom i najvećim pesimistom. I upravo takva oksimoronska pozicija lirskoga subjekta ona je koja se nadopisuje na njegovu pjesničku slikovno kontrastnu poetsku matricu. Crna boja nekih stihova, posebno onih u kojima se razlaže motiv smrti u suprotnoj je poziciji s upisanim krikom. Semantika kontrasta rastvara se poput bljeska, sugerirajući tom brzinom i trenutačnošću opreku vremenu, bolesti i tamnosti. Stihovi su prepuni slika prirode koja u cikličkome obnavljanju ostaje uvijek iznova svježja, lijepa, nova *gusta istina*. U opise slavonskih malih stvari, *slobodnih cesta*, utkana je tjeskobno osviještena strast za životom.

*Kad grožde zri i vino vri
jabuke crvene
kad nemir svijetom krene
i sloboda cesta obuzme mene
umri, moja jedina drugo
umri, tugo u jesenje dane
kad šume šume šumom vatre...*

Tugo, 1955.

Mađer je *slikar riječima* (B. Mesinger) koji smjenjuje intenzitete konkretnog i skrivenog. Njegovi se stihovi upisuju u pjesništvo obilježeno prostorom egzistencijalnoga užitka-bola koji se odčitavaju iz arhetipskih motiva majke,

obiteljskoga ognjišta, djeda, iz opisa šume, njive, slavonskih plodova i slavonskoga čovjeka. I Mađerov je »vatra, kosa ili kruh« krik za životom. U budućim će slavonskim zavičajnim pjesničkim zbirkaма najsofisticiraniji stihovi zacijelo biti pripisani Slavku Mađeru, pa stoga oni i trebaju postati amblematskom oznakom tematiziranoga prostora. Tekstovima Slavka Madera esejistički se bavi i DIONIZIJE ŠVAGELJ (1923-1985), pjesnik, esejist, književni znanstvenik. Zbirku pjesama *Uvijek naoči* objavljuje 1961. godine, a ostavlja desetke pjesama rasutih po periodici. Njegovi stihovi izgovaraju krležijansku, eruditsku, ekstatičnu, ali i zavičajnu osjetljivost.

*Pozivaš, ublažuješ, začuđuješ
neizrečena si kao sliv voda koje proklete teku
dišeš
pokazuješ dlanove proparane igrom godišnjih doba
imaš smrt i imaš život
jedino si bogatstvo pod nebom.*

Zemljo crnico, zemljo crvenico, 1980.

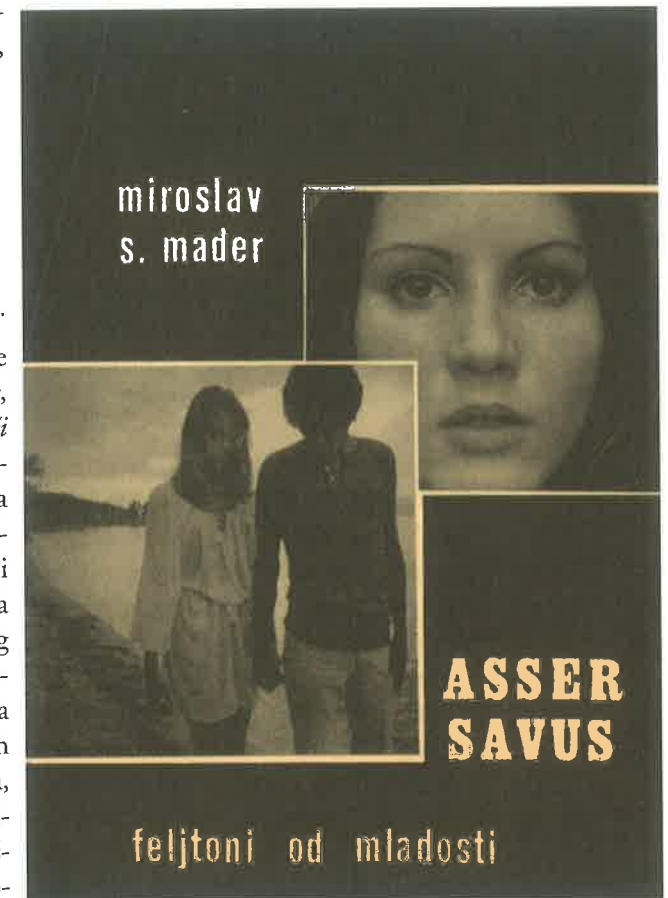
Brat Slavkov, MIROSLAV S. MAĐER (1929), pjesnik i prozaist, počeo je ispisivati svoju književnu poetiku u godini smrti svojega starijega brata (1946), upisujući slovo S. kao oznaku nadopisivanja na njegovu poeziju. On je književno djelatnik u isto vrijeme s nekoliko naraštaja poslijeratne hrvatske književnosti (*Krugovi*, *Razlog*). Mađerovu poeziju obilježuju četiri poetičke matrice. Prva od njih jaka je naglašenost zavičajnoga, u tekstu prisutna izravnim imenovanjima u tematsko-motivskom sustavu ravnopravnom Mađerovom specifičnom odnosu prema rapsodičnosti koja gotovo programski zahtijeva »sve iskazati, sve izreći«. Tu demokratičnost *videnoga*, ostvarenu dijelom i plošnim preslikavanjem znakova zavičaja, čita se drugom matricom i ogleđa *slikovnošću*. Na stilskoj ravni (treća poetička matrica) Mađer nudi plošno whitmanovsko pripovijedanje koje ne opterećuje složenijom versifikatorskom gradbom, čuvajući svakodnevnu semantiku, a sugerirajući i priključenost kulturnom intertekstu. U zbirci *Antene riječi* (1962) ispisuju se pjesme koje »putenim čitanjem« povezuju stvarnost teksta i svijet zbilje. Nadalje, Mađer jednom dotaknute teme *reciklira* više puta isprobavajući i osvježujući ih, pa vlastite stare teme ogleđa još jednom, promišlja ih u budućim tekstovnim prostorima, upisujući preko njih i nostalgijску svijest o ritmu koji implicira prolaznost, ali slijedom upravo toga ritma upozorava i na sinkronizirano sjećanje. Brojna su takva Mađerova *navraćanja* koja najzanimljivije osvješćuje postupkom *spacioniranja* upotrebljenim ponajviše u zbirci pjesama *Četrdeset devet* (1979), gdje tako označuje riječi ili sintagme čineći to obično u stihovima koji izriču neke arhetipske slike smrti, ljubavi, puti. *Četrdeset devet* upravo je jezičnom osjetljivošću reducirala sentiment

čuvjenih intimističkih općih mjesta i tako ponovila barem tri prošla desetljeća hrvatskoga pjesništva s potpuno dnevničkom privatnošću. Zbirka *Pjevat će Slavonija* (1982) utkala je emocionalnu bespogovornu oporuku svakoga slavonskog tragičnog i svečanog sažimanja, posljednjega mogućeg odnosa prema smrti. Mađer želi na istovremeno himničan i suptilan način stvoriti zaokruženu sliku zemaljskog postojanja čovjekova, ne odustajući ni od upisivanja ideja o ljepoti u preobražavanju, niti od sondažnih humanističkih pogleda. Njegova poetska energija akumulirana je u sličicama, zapažanjima dubinskih odjeka površinskih fraza, ona se ispisuje u stihovima punim osjetilnih tragova i nezaustavljive nostalgije. Njegova Slavonija izvor je i uvir, on je preko nje *poet* tuge, ushita i dugotrajnosti. Čvrsto i često u stihovima Mađer pokazuje vezanost uz prostore i osobe kao što su majka, žena, priroda, ravnica.

*Moja mala mati kosi
klasje zrelo pada.
A po njenoj sijedoj kosi
vjetar miris polja nosi
i raznosi njiivama.*

Mati kosi, 1974.

Osim poezije, Mađer piše feljtone (*Asser Savus*, 1978) i prozu (*Proze*, 1984, *Neput*, 1989, *Gdje lopoči cvjetaju*, 1996), kao i priče za djecu (*Djedovo slovo*, 1981) u kojima također utiskuje jaku osobnu gestu pripadanja ravnici, Slavoniji i Srijemu. Česta je hiperbolizacija detalja iz slavonskoga, šokačkog života kao ozračja iskonske vitalnosti. Komunikaciju s čitateljima ostvaruje otvorenošću proznih struktura, a osim s čitateljima, Mađer i u svojim proznim zapisima komunicira s vlastitim prijašnjim tekstovima, što posebno dolazi do izražaja u romanu *Gdje lopoči cvjetaju*, svojevrsnome nastavku knjige feljtona *Asser Savus*. U romanu se tematske jezgre na-

Patos neposrednosti Mađer je, kao odškoloivan čovjek, proklamirao promičući 'malo moje akademsko selstvo' i time će u suvremenoj hrvatskoj književnosti ostati zabilježen kao etnograf slavonske starine i njene sramežljive suvremenosti. (S. Begović, 1999)

značene feljtonima razvijaju u fikcijsku priču. Usmjerene su razmišljanjima o posljedicama prostorne određenosti života u provinciji. Šokac Ivo iz romana *Gdje lopoči cvjetaju* uvodno se nalazi na vinkovačkome kolodvoru nakon niza godina provedenih u različitim urbanim središtima i počinje uživati u kolodvorskoj, ravničarskoj tišini. *Tišina prašine* autoreferencijalni je znak kojim Mader problematizira socijalno-politička vremena šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća u Ivinom, a i u vlastitome odnosu prema rodnome gradu iz kojega je otišao i u koji se nakon životnih uspona i padova opet želio vratiti. Takav narativni postupak stalno je mjesto Maderove poetike. Upisivanje zavičajnosti u tekst, Maderovo *bosutarenje*, inicijalna je tema iz koje se potom razvija priča. *Gdje lopoči cvjetaju* posjeduje i strategiju izvan fabularnoga tijeka zgusnutu u autorovome razmišljanju o ontološkoj vrijednosti podnebnoga prostora. Kroz portrete lokalnih likova, vještima gestama prikazivanja njihova mentaliteta kao i njihovih individualnosti, preko uspješnih opisa atmosfere koja semantički bilježi ideološku matricu vremena, Mader se romanom upisao u paradigmu proznih djela koja u tematskome fokusu čuvaju stanje totalitarnoga režima, iz kojega se kolektivni i pojedinačni opstanci mogu ostvariti jedino uz komuniciranje s baštinskim kao izlazom iz *sivila svakodnevlja* (V. Markasović). Mader to baštinsko upisuje u esejističkim dijelovima romana iznoseći vlastiti odnos prema literaturi i umjetnosti u provincijskom gradiću, literaturi vinkovačkoga kraja kao i prema književnome radu Josipa i Ivana Kozarca. I Maderov povratak njima, kao i Ivin povratak u Vinkovce, jaka je egzistencijalna gesta motivirana *inatom, nuždom i srcem*.

Dugogodišnji Maderov književni prijatelj i suradnik u časopisu *Krugovi* ZLATKO TOMIČIĆ (1930) pjesnik je, prozaist, putopisac, dramatičar i urednik. Vinkovački je đak danas čitan kao suvremeni hrvatski književni klasik koji je upravo uslijed vlastite vrlo izražene i izricane nacionalne određenosti bio često proganjan i zatvaran u doba komunističke vlasti. Njegovu žanrovsku i stilsku raznolikost moguće je usustaviti jedino preko *koda* mitske osjećajnosti koji ugrađuje u gotovo sve svoje pjesme u prozi. Pjesme u prozi značajan su poetski žanr u kojemu će hrvatska poezija često ispisivati svoje ponajbolje stranice (stvaralaštvo Danijela Dragojevića, npr.), a gdje se Tomičić čita pjesnikom autentične konkretizacije svijeta i bića u njemu. Njegov fenomenološki pogled razmješta se u svim stihovima kojima će propitivati i svijet kojim prolazi i mitske motive u kojima traži zrcalo subjekta. Često su njegovi stihovi ludistički upozoraji, a u isto vrijeme i refleksivni obračuni koji preko lirskoga subjekta nastoje ponuditi odgovore na postavljena pitanja kojima se okružuju. Sposobnost prenošenja sadašnjosti u prošlost i projiciranje u bezvremenost karakteristike su koje ga razlikuju, osobito na planu energije spoznaje. Tomičić u poetski izraz upisuje tragove krugovaških i ra-

zlogaških znakova, a oni postaju inicijalne jezgre iz kojih potom lirsko Ja kreće u nadrealistička obespredmećenja riječi (N. Mihanović). Povremeno se vraća klasičnoj metrici i klasičnome stihu, upisujući hrvatske pjesničke riječi u ponudu europskoga semantičkog kruga. Imaginacija pjesničkoga izraza u Tomičića teži uspostavljanju ravnoteže čitane u klasičnim mitskim slikama svijeta, a biblijskim govorom filtrira sklonost ćutilnom prijelazu u polje mitskoga. Upisujući se djelomično u tijek aritmičnoga govora pjesama u prozi u korpusu suvremenog pjesništva, uvijek teži tematskim preddogadajima (Z. Mrkonjić). Tomičić želi pjesničkom riječju ponuditi magijsko, odnosno neutralnu energiju osjetljivoga rasprostiranja svijetom velikih vizija civilizacijskog radanja i malih slika osobne povijesti. Mitološki svijet u njegovim pjesmama stalno i kružno traga za svojim početkom. U svim pjesmama razvija se i svojevrsna spiritualna zamisao. Lirski subjekt domišlja i mašta jednu vlastitu duhovnu povijest koja se pretapa s poviješću civilizacije, nacionalnom poviješću i poviješću zavičajnoga podneblja. Upisujući jastvo u zbirku *Balada uspravnoga čovjeka* (1964) pokušava rječitom redukcijom spoznati bitak (*Traženje bivstva*, 1969). Ono što se osim zavičajnoga prostora čita u njegovim lirskim zapisima jest domoljublje, domočežnja, to je (domo)zaljubljenost u prostore nacionalnog. Hrvatska, bila ona eksplicitno ili implicitno upisana u stihove, prostor je kojim Tomičić luta, koji želi poznavati i spoznajno osvijetliti. Pun je različitih jasnih osjećaja (zbirke *Zir*, 1968, *Bogumilsko groblje*, 1968, *Hrvatsko more*, 1969). Hrvatsku čita kao duhovno ozračje u kojemu egzistiraju tjelesna uprizorenja, brojne slike stiliziranoga povijesnoga pejzaža motiviranoga literaturom, likovnom umjetnošću i iskonskom erotologijom.

Vratiti se u svoj dom,
rodu svojem, postojbini Duha.
Naći svoj prapočetak
u travi, janjetu, oblacima;
u izvoru gdje vidjeh svoje lice
dječakom; ovaj puta, zauvijek.
Vratiti se suncu očevom
u zelenilo zavičaja,
u svijet svijetli, u sjaj Najvišeg.

Povratak u postojbinu duha, 1965.

Tomičić je u vječnom traganju i u stalnom putovanju, njegova strast za bilježenjem ima svoju materijalizaciju i u putopisma. Prostor odrastanja, Slavonija, temom je i putopisnih zapisaka u knjizi *Slavonijom, zemljom plemenitom* (1996). U njima putopisni subjekt prikazuje erudiciju, posebice u putopisnim slikama u kojima progovara iz iskustva znalca povijesnoga, kultur-

noga, a i političkoga događanja vezanoga uz pojedine lokalitete kojima prolazi. Posebnu iskonsku strast upisao je u opise slavonskoga krajolika, pa na nekim mjestima osjetilnom složenosti i skitalačkim duhom putopisi upućuju na putopisnu prozu najboljega i najraskošnijega suvremenog hrvatskog putopisca Matka Peića. U putopisni diskurs, osim slavonskoga krajolika i Slavonaca, Tomičić utiskuje i važna imena slavonske književne i likovne baštine i suvremenosti. Njegova skitalačka radoznalost tjera ga na neprekidno lutanje jer samo u lutanjima, odlascima i povratcima vidi mogućnost realiziranja i ostvarenja vlastite sudbine.

Uvijek sam volio Bosut: miran, tih, lijen, bujan od bilja i ptica, izvor vječnog života, a Spačva me još više zadivila. Bila je jedna od najljepših rijeka koju sam vidio. Tekla je sporo, šaš je mirisao, trska se njihala, liske, ronci i divlje patke bučkale se po gustom lišću drezge. Galebovi se uzlijetjeli, debeli šarani bacali se u vis. Spačva je udaljena i tajanstvena, malo tko zna za nju, to je kao ljepotica u nekoj zabiti koju nije osmotrio nijedan trgovac, nijedan kraljević.

Slavonijom, zemljom plemenitom, 1996.

Tomičić i u dijelu svojih pjesama kao i u putopisima nastoji uz poziciju jakoga subjekta vezati jasne i opširne pejzažne i povijesne slike. Nakon njega Vinkovci dobivaju dvojicu pjesnika koji će biti puno mekšega subjektivnog lika i puno iskidanih pjesničkih slika. Riječ je o Ivanu Grigiću i Zvonku Stahlu. IVAN (BERISLAV) GRIGIĆ (1931-1992), vinkovački publicist, pjesnik i prozaist, ostaje u nizu vinkovačkih pjesnika i autora koji pokušavaju nastavljati poetiku J. i I. Kozarca, V. Kovačića i S. Madera. U zbirci *Intimna provincija* (1958) pokazuje osjetljivost za igre riječima kao i za grafizme (*Lice Bosuta i neki tamo svijet*, 1968. i *Omen patriae*, 1974). Poetski zapisi omeđeni su prostorom zavičajnoga, osjetljivi su prema baštinskim motivima i njihovom korespondiranju sa suvremenosti.

*Ovaj svijet je
moj razudeni krčag krajolika
što svoj
pelud zavičajni evo žar luta
ovaj svijet je
moj zaludeni pegaz bojolika
što svoj
blud izričajni tek jar ne luta.*

Prva okvirna slika zavičajnika, preludij, 1974.

Drugo pjesničko ime vinkovačkih ulica ime je ZVONKA STAHLA (1934-1998), slikara i pjesnika, »posljednjega vinkovačkoga bohema«. Stahl je sli-

kar minijatura riječi punih boja, što je posebno vidno u njegovoj prvoj zbirci pjesama *Za jedno doviđenja* (1960). Boje kao odraz lirskoga stanja i uvijek upravo subjektivnih emocija važni su semantički prostori jer Stahl njima skicira krajolike kojima se kreće i u kojima odrasta. Zavičaj je Stahlu do patetike isključivano mjesto ljubavnih zanosa i sentimentalno-romantičarskih refleksija, stoga on svoju *zaustavljenost* zavičajem ponajbolje upisuje u onim stihovima koji nastaju kada harmonija prostornoga urona biva narušena snažnom i neprirodnom agresijom na njegovu osobnost. I tada Stahl piše svoje ponajbolje stihove s najmanje jesenjinovske maniristike. Tada se po njegovim stihovima imenuje skupna ratna zbirka (*Dom od paljevine*, 1994). Ti su stihovi jasni, izravni, jednostavni, čisti i iskreni, oni su uvjerljivi, a svim upravo nabrojanim tekstno-kontekstnim značajkama upućuju na vjerodostojnost. Njegovi ratni stihovi su ispunjeni transtekstualnom osjetljivošću.

*Da kunemo! Koga,
Bože?!
Samo naša rana
Usred crna dana
Svijetliti nam može*

Dom od paljevine, 1994.

Njegove *anacrone* muze osjećale su prostor grada i u *Pijesku vremena* (1983) i u *Bosutskim zapisima* (1981), tako da su zbirke pjesama i dokumenti gradskoga kulturnog teksta. Izraziti prozaik, za razliku od Stahlova poetskog izraza, VLADO ANDRILOVIĆ (1937), Vinkovčanin, književnik je koji romanom o Vojnoj krajini *Veliki hrast* (1989) iskazuje sposobnost fiktivne obradbe povijesne građe. *Veliki hrast* obiteljska je saga o sudbini obitelji Tisić u slavonskoj Vojnoj krajini koju autor prati tijekom triju stoljeća. Poglavlja su naslovljena: *Pleme* (XVIII. stoljeće), *Podvala* (XIX. stoljeće), *Rasap* (XX. stoljeće). Andrić se u romanu usmjerava prema zavičajnome, naglašava Tisićevu (a i vlastitu) pripadnost srcu Šokadije, Vinkovcima. Roman *Veliki hrast* čita se kao dio slavonske povijesti i njezina sociološko-antropološkoga i etničkoga bića od odlaska Turaka do tridesetih godina dvadesetoga stoljeća. U njemu Andrić portretira Slavonca, Šokca, sa svim njegovim lošim i dobrim stranama, a na nekim mu se mjestima čak »uvukao i pod kožu« (V. Reinhofer).

Ta balavčad, to su ona prava lica, hajduci, šokački otpornici! Tko zna bolje te šume i močvare od Šokaca?! Tko zna bolje od Šokaca one staze kojih nema, tko je ubio više veprova, ulovio više divljih konja, od Šokaca?! Tko je više puta prešao smrznutu Savu i porobio one poturčene razbojnice koji se dave u šerbetu i baklavama, od šokačkih, slavonskih hajduka?

Veliki hrast, 1989.

Autor pogovora Andrilovićeve knjige VLADIMIR F. REINHOFER (1937), »ci-balski je poeta« koji igrajući se pjesničkom riječju (*Od riječi do riječi*, 1971) pokušava istražiti slojeve njezina *psihomučinskoga* značenja. Uvijek iznova stihovnom teksturom nastoji upozoriti kako je tekst poput tjelesnoga bića koji svoju prolaznost i poraženost u odnosu na vječne životne kategorije želi osvijestiti preko pozicije subjekta koji izvan pjesme ili u pjesmi otkriva apsurd stvarnosti kojom živi i djeluje. Kolokvijalni monolozi (*U nigdinu!*, 1977) mjesta su koja ga upisuju u mozaik zavičajne lirike, ali zavičaj njemu nije izvor i prostor egzistencijalnoga već naprotiv, on je prostor iz kojega kreće njegovo gotovo proročansko govorenje o svakodnevnome sivilu, osamljenosti, nemoći i praznini. Njegova je poezija obilježena mizantropskim čovjekovim raspoloženjem, uzaludnim traganjem za smislom. Pjesnička je riječ u funkciji bilježenja (bez)smisla predmetnih stvari i praznine duha. Preko tih mjesta njegove poetike proizlazi i cinično iskustvo egzistencije koja se pronalazi i u tematizaciji urbanoga teksta, ali i ontološke praznine (D. Rešicki).

Snivah baru ustajalu, punu krepanih riba, praznih boca, modrih lešina.

Zadah truleži širio se na sve strane.

Na obali stajah i duboko disah.

San, 1971.

Pjesnik koji ni u jednom svojem stihu ne poznaje neraspoloženje svakako je NIKOLA JUKIĆ (1941-2002) Livanjac, školovanjem i životom vezan uz Vinkovce. Piše poeziju za djecu, aforizme i epigrame. Temeljne odlike njegovih stihova objavljenih u desetak zbirki (*Čudna čuda*, 1984, *Čudotvorni vjetar*, 1988, *Što se radi kad se ne radi*, 1991,...) ogledaju se u blagome humoru, nenaglašenoj propedeutici, sklonosti aforističnosti i prijemljivoj ljudskosti (M. S. Mađer) što se opet sve upisuje u prostor slavonske svakodnevice, dovodeći ga tim postupcima do određenja značajnim suvremenim slavonskim pjesnikom za djecu. Kao pjesnik nešto skloniji pesimizmu, MIRKO HUNJADI (1942), Vinkovčanin koji nakon završenoga fakulteta u Zagrebu radi kao gimnazijski profesor u Belom Manastiru, a tijekom Domovinskoga rata živi i radi u Vinkovcima, stihovima nastavlja razlogašku zabrinutost. Pjesme, prozne tekstove, književne i likovne prikaze objavljuje u nizu časopisa od 1966. godine. Vlastiti udio u suvremenim tijekovima hrvatske književnosti upisao je putopisom *Baranja* (1989). Putopisnim diskursom Hunjadi vrlo pregledno i dinamično artikulira kulturnopovijesne i folklorne vrijednosti lokaliteta kojima prolazi, proučavajući Baranju kao prostor vrlo živoga baštinskoga i suvremenoga senzibiliteta, dakle kao prostor koji ima specifičnu dimenziju sinkronijskog i dijakronijskoga postojanja. Kroz poziciju putopisnoga su-

bjekta koji ima vješto oko što »vidi i ispod zemlje«, Hunjadi nije napisao samo putopisni zapis na tragu Matka Peića (a on je taj koji epistolarnim diskursom uvodi u Hunjadijeva *landranja* Baranjom), već je napisao i vrijedan doprinos etnološkim, etnografskim kao i antropološkim proučavanjima baranjskih mjesta. Putopisnim diskursom slikovito je opisao baranjski krajolik, atmosferu u različitim dijelovima dana, *miris fiša* iz kotlića ili pak zvukove koje je čuo tijekom vožnje Kopačkim ritom. Njegova pitka putopisna proza zasigurno se nalazi negdje pri vrhu ponude suvremene putopisne produkcije.

Do Topolja prašina na putu sitna kao brašno. Pred selom, na upravo dovršenom asfaltu, vjor nestašna proljetnog vjetra kovitla suhe listove kukuružnjaka ukradenog s klupe ukraj puta. Naljučen sjeverac zimi ovdje furiozno briše cestu, odnosi glas s usana, prevrće slame, okrene stog sijena. U selu Ižipul/Topolju, mir na sokaku kao na ledini ostavljenoj na ugar. Kao da selom caruje pritajeni strah. Vrijeme je pokladno, doba je bušarskih ludorija.

Baranja, 1989.

Hunjadi je zbirku poezije *Boravišta*, 1977. godine objavio u biblioteci *Izvor* gdje se 1978. pojavljuje i knjiga *Gimnastičar u pidžami* BRANIMIRA BOŠNJAKA (1943), pjesnika, prozaista, esejista i književnoga kritičara koji u većini tekstova pokazuje korespondiranje svojega teorijskoesejističkog rada s vlastitim proznim tekstovima, tako da njegovu poetsku i proznu produkciju trebamo i čitati preko te paradigme. Bošnjak pripada onim pjesnicima koji su počeli proizvoditi tekstove u vrijeme posljednjih godina dominacije *Razloga*, ali se tomu konceptu ipak nisu priklonili. Može se reći kako njegovo pjesništvo ipak ima površinske dodirne točke s onim autorima koji su se susreli u recepciji *barthesovske* i *derridaovske* misli, što se postupno čita od zbirke *Trošenje maske* (1974), izgrađene u obzoru mučno-egzistencijalističke intimitete.

Vlak juri kao svjetlucava gusjenica

Preko slavonske nizine

Odlazi lijevo i desno

Zatim propada kroz kulise kukuruza i raži...

Slavonski kaleidoskop, 1980.

U zbirci vrlo indikativna naslova *Semantička gladovanja* (1983) tekstualna strukturacija zapravo je elaboracija i oprimjerivanje teorijski zasnovanoga i u esejima izloženoga promišljanja. Osnovna karakteristika napisanoga jest ironijski pristup predmetnosti koji potom upozorava na svijest o trošnosti ne samo označenoga nego i samog čina označavanja. Tematizirajući u pjesmama banalne prostore svakodnevlja, Bošnjak ih izrazito deemocionalizira kako bi i na taj način ukazao na svijest o istrošenosti takvog svijeta, pa i istro-

šenosti samoga jezika. Uvirom u prostore svakodnevnoga kao i tematizacijom istoga u poratnoj zbirci *Posude za vrijeme* (1996) Bošnjak odašilje poetičku preobrazbu. Naime, u Bošnjakov se poetski i ini rad upisuje ratno svakodnevlje, što se prati kao izrazito htijenje za iskazivanjem emotivnoga odnosa prema prostoru egzistencijalnoga, njegovim *privatizmima*, svakodnevnim sitnicama privatnoga prostora prema kojemu izlaže novu i iznenađujuće osjetljivu žudnju. Dok Branimir Bošnjak napušta razlogovsku poetiku, MARIJA PEAKIĆ MIKULJAN (1943), Drenovčanka, prve poetske zapise objavljuje u Vinkovcima u koje i dolazi na brojne književne večeri i susrete i već se od prvih pjesama nastavlja na razlogovsku poetiku (*Price na prozoru*, 1980). Preko izrazitoga ogoljavanja znakova konkretnoga prostora, pa i zavičaja, autorica dolazi do univerzalnih stanja zabrinutosti za smisao.

MILAN MAČEŠIĆ (1960), Privlačanin, pjesnik senzibiliteta usmjerenoga ironijskome, često gorko hiperboličnome izrazu, jedan je od recepcijski prepoznatih mladih autora. Buntovan izrazom, vrlo agresivan u drugoj zbirci *Vatikanska knjiga mrtvih* (1991), Mačesić se pokazuje kao pjesnik koji u vlastitim potragama za značenjem životnih i religijskih istina ludističkim zahvatima iznalazi rješenje. U tekstu neprekidno pokušava iznijansirati odnose moralnoga i nemoralnoga, slobode (pjesničke, osobne) i neslobode. U tome je otvoren, osoban, a stihovima na postavljena pitanja uspostavlja vrlo polemičan ton. Mačesićeva *poetika psovke* pokušava uvidjeti na kojim se sve razinama konvencionalizirani standardi svakodnevlja mogu porušiti, odnosno u kojem se trenutku može lirski subjekt pa i sam pjesnik pobuniti protiv primarnih sustava životnih vrijednosti (novca, morala...). Takva crna estetika i gotovo postmoderno izmisticirana osobna mitologija strategije su preko kojih Mačesić ostvaruje igru osobnoga sarkazma u kojoj redovito i u prvome licu progovara »buntovnik bez razloga« (B. Čegec). U zbirci *Vinkovci — Zagreb via Hrvatska* (1994) Mačesić oporim načinom upozorava na hrvatsko ratno i poratno svakodnevlje, ali se ponekad događa da i krivnja, koju je želio priskrbiti za sebe priznavši počinjen grijeh ili pak komentirajući stanje izvan literature i u njoj, na nekim mjestima nadmaši trenutak, mjesto i ljude o kojima piše, pa od željenoga konačnog efekta često postane samo multiplikiranom zrcalnom slikom.

*davno prije
još dok sam bio gimnazijalac
uživao sam u premlaćivanju prosjaka
tijekom svih ovih godina
nisam osjetio nikakvo kajanje
naprotiv*

dokaz treći, vinkovci, 28. listopada, 1993.

Naraštajno blizak, poetički udaljen od Mačesića je MIROSLAV MIĆANOVIĆ (1960), Gunjanac, jedan od najznačajnijih pjesnika naraštaja hrvatskog pjesništva osamdesetih. Zbirka pjesama *Grad dobrih ljudi* (1984) upisuje ga u mozaik autora okupljenih oko časopisa i biblioteke *Quorum*, što potvrđuje i zbirka *Zid i fotografije kraja* (1989). Mićanović stihovima propituje metafizične, intertekstualne i transtekstualne *pasaze* jezičnoga znaka. U pjesničkoj zbirci *Zib* (1998) svoju označiteljsku praksu doveo je do izravnoga propitivanja traumatskih slojeva recentne hrvatske (po)ratne zbilje iz pozicije disperzivnoga postmodernog subjekta. Posebnu osjetljivost Mićanović pokazuje za kretanje, za neprekidno traganje i ritmičko ponavljanje, lagano značenjsko *zibanje*. Mićanović tim pjesmama izlaže značenjsko *ljuljanje* u prostoru stvorenome od zavičajne semantike iz kojega se potom rada bijela magija molitve kao matrica na kojoj subjekt blagotvorno putuje. Mićanovićeve su pjesme ispunjene znakovima, prizorima, jezicima i osjećajima koji oblikuju konkretan kulturni subjekt kraja tisućljeća.

Riječ je o lirici vrhunske postmoderne sofistikacije.

*kuća — kojoj ću dati imena svojih prijatelja
kuća muškaraca. žena kuća.
kuća sin i kći kuća.
kuća u opasno nedjeljno poslijepodne.
kuća iz koje netko izleti i vikne mi: hej!*

For sale, 1998.

Visoko uobličeni trag *Quorumova* pjesništva sačinjava opus i KREŠIMIRA BAGIĆA (1962) rodenog u Gradištu. Javlja se kao pjesnik, esejist, književni kritičar i književni znanstvenik, a svoje prve poetske zapise: ciklus pjesama, etimoloških igara riječju *hrast*, objavljuje u vinkovačkome književnom časopisu *Lenije* (1978), te osječkom zborniku *Mladice* (1985). Tim su ciklusima naznačene temeljne odrednice njegove pjesničke poetike izražene osjetljivo-

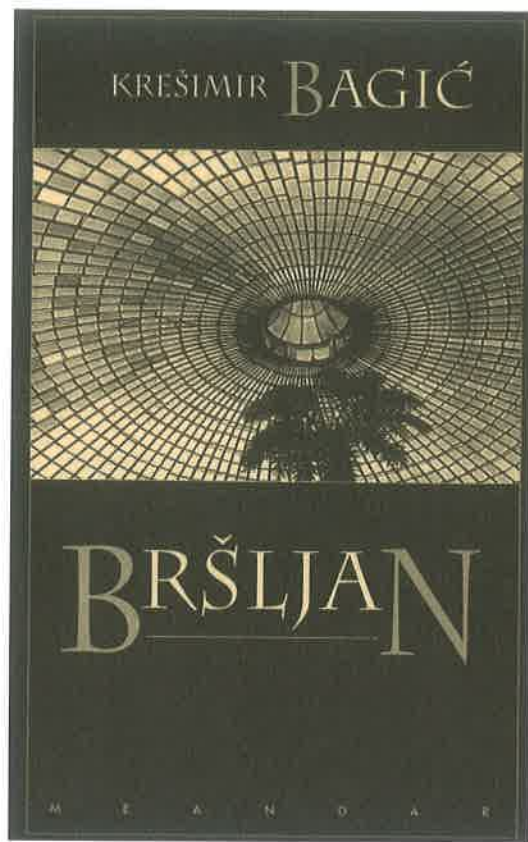
ZID

I FOTOGRAFIJE KRAJA

MIROSLAV MIĆANOVIĆ

Mićanović u zbirci *Zid i fotografije kraja* od naslova nadalje provodi razudbu lirске subjektivnosti u sva tri temeljna odvetka njezine mreže: doživljajnom subjektu, ispovjednom subjektu i subjektu iskazivanja... (V. Biti, 1989)

Krešimir Bagić puno će prije nego u prostorima euforije masovne i potrošne kulture stožerno referentno polje svoje poezije iznaći u znatno tišem, književnijem intertekstu, brižno se svojim tekstualnim tragom nadostavljajući na eros vlastitog pjesničkog čitanja... (D. Rešicki, 1998)

sti za prostor jezičnoga znaka (*Krošnja*, 1994) i za polisemantične sofistifikacije riječi.

Tematiziranje urbaniteta i urbani osjećaj za ruralno osim Bagića pokazuje i VLASTA MARKASOVIĆ (1963), Vinkovčanka, kulturna i književna djelatnica. Svojom je prvom knjigom *Spaljeni kobilaš* (1997) u crtičnim zapisima opisala stanje tijekom ratnih godina u Vinkovcima i u mjestima izbjegličkoga mira. U crticama Markasovićeva pokazuje i izrazit senzibilitet za tradicijski prostor. Kako bi naglasila svoj odnos prema njemu, u prozni tekst upisuje tragove baštinskoga govornog šokaštva i izvorne folklornosti koja u susretu s urbanim prostorom dobiva na čvrstoći i mirnoći.

Isparane zavičajne potke istršale su na površinu iz nekih gotovo arhetipsko-kolektivnih, dubinskih slojeva. Zaplitale su se u platno, koje je nesvjesno i nekontrolirano izrastalo u rustikalno ruho, umrljano zavičajnom crnicom. Zastarjelo među urbanim krojevima, ono je postajalo sve privlačnijim, dražim i potrebnijim, oblikujući se u svijesti kao znak tako okrutno, ali neuspješno uništavanog identiteta. Na zazemljenom bijelom seljačkom ruhu ogledala se sva ozemljana zavičajna povijest, kao kontinuitet preoblikovanja biblijskog praha u čovjeka i čovjeka u biblijski prah.

Zazemljaniti, 1997.

Neotradicijski spoj baštinskoga trajanja i suvremenoga literarnog iskustva, te čist, jasan i esejističan izraz temeljne su odrednice njezinih crtičnih zapisaka. Dok je Markasovićeva sofisticirala tradicijsko, BOŽICA ZOKO (1963), Vinkovčanka, svojim ga je pjesmama destruirala. Ona je pjesnikinja koja poetičkim određenjem nastavlja-završava paradigmu projekta *Quorum*, čemu posebno u prilog govori njezina zbirka pjesma *Trg na kojem stojimo ruši se* (1990). Kroz prostore poezije izrazito urbanoga pejzaža prolaze *ispražnjeni* gradski usamljenici, a potpuna odsutnost komunikacije među njima zrcalo je njihove *psihopraznine*. Melankolični urbani zapis ostavlja KREŠIMIR MIČANOVIĆ (1968), pjesnik (*Dok prelazim asfalt*, 1988) i prozaist (*Vrtlar*, 1994).

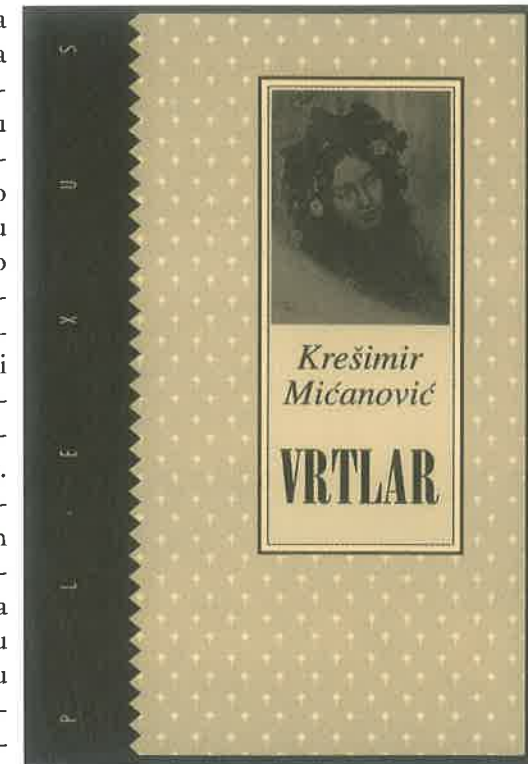
Prve pjesme objavljuje u Vinkovcima, a izravno referira na ruralnu zbilju (arheološka dubina seoskoga sustava znakova) koju ritmom i suburbanom motivikom upisuje u matricu urbanih lokaliteta (medijska ubrzanost i plošnost gradskoga). Proza mu se kao i pjesništvo čita kroz poetičku paradigmu projekta *Quorum*, tematizirajući primarno urbani pejzaž intermedijalnom rekonstrukcijom osjećaja. Poput Mićanovića i MARIJANA RADMILOVIĆ (1971), Vinkovčanka i pjesnikinja, svojom je prvom zbirkom *Portreti nepoznatih žena* (1998) ukazala na izrazito naglašenu neotradicijsku osjetljivost. Ona se prepoznaje u odnosu prema književno baštinskome kao i u baštinjstvu snažnih popkulturnih znakova vinkovačkog gradskog prostora. Njezin pjesnički jezik filtrira pismenost višestruke sofistifikacije, a u njemu se prepoznaje i osjetljivost za intersubjektivnu zagubljenost i identitetnu razloženost. Osobito je naglašena melankolijska blagost, urbanitet, erotika putovanja, ali i noćna slika prožeta bjelinom i uzoritom ritmičnošću stiha koji se nastavlja na hrvatsko postmodernno pjesništvo.

*...Lijepa sam žena i činim sve da tako ostane,
ali ne mogu živjeti bez dubokog i temeljitog pripadanja,
ovoj bijeloj, deliričnoj tuzi.
Pisat ću ti kako putovanja imaju bolesnu točku,
nargilu najfinijeg haluciniranja, rasprodana sjedišta, postaje za čekanje i slučaj.
Ako ikad odem,
pisat ću ti kako nikada neću otići.*

Ako ikad odem, 1998.

Osim spomenutih djelatni su i: Ivan Boždar, Ana Nana Vuković, Stjepan Martinović, Mato Kovandžić, Ivica Bušić, Josip Šarčević, Lilijana Kemec, Franjo Plavšić, Dražen Brandić, Mirjana Soldo i drugi.

Značajnije se u žanrovskome prostoru ratnog pisma pojavljuju: Branko Brana Radman, Marijan Almaš, Ivan Slonje Šved, Đuro Kuveždić, Viktor Lukačević, Zoran Šalinović, Marko Oršolić, Martin Grgurovac i Antun Smajić.

Mićanovićeva proza budući da nastaje iz fragmenata i ne trudi se prikriti tu činjenicu, nudi posljedično razlomljenu sliku svijeta, svijeta bez poante i bez smisla, bližeg apsurdu i paradoksu što ravnodušno, premda ne i eksplicitno, priznaje. (K. Lokotar, 1995)

OSIJEK

GRAD

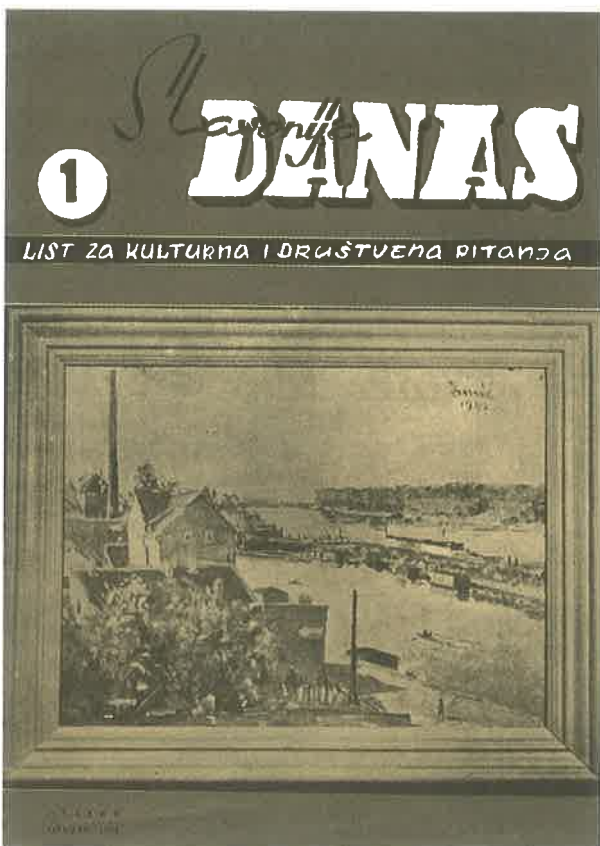
Književno-kulturna dinamika grada od sredine stoljeća pa do posljednjih godina vrlo je intenzivna i živa. Već od 1952. godine na sceni Hrvatskoga narodnog kazališta djeluje balet (koji je raspušten 1963. godine kada je na istome prostoru odigran glembajevski ciklus), a prvi poslijeratni časopis za kulturna i društvena pitanja Slavonija danas, na čijim se stranicama čitaju književni, kazališni i likovni prikazi, počeo je u Osijeku izlaziti 1954. godine. Pokretač i izdavač časopisa je Klub kulturnih radnika u Osijeku, glavni i odgovorni urednici su Lav Grisogono i Branko Mešeg. Iste je godine na pozornici Hrvatskoga narodnog kazališta izvedena predstava Marijana Matkovića Na kraju puta. Godinu dana poslije (1955) pojavljuje se prvi časopis Mi koji se određuje kao književni, a čiji je pokretač i izdavač osječka podružnica Društva radnika pisaca Hrvatske s glavnim i odgovornim urednikom Sašom Benčekom.

Glorija Ranka Marinkovića igrana je 1956. godine. Godine 1961. Gradskoj je knjižnici ustanovljena privilegija dobivanja obvezatnog primjerka knjiga objavljenih kod hrvatskih nakladnika. Iste je godine osnovan i Pododbor Matice hrvatske Osijek (taj će naziv 1966. godine biti zamijenjen nazivom Ogranak MH, 1998. godine Udruženje MH). Tada počinje izlaziti i časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja Revija. Za Reviju se može s pravom reći da je prvi osječki časopis koji je prestao biti regionalan (od vremena njegova drugog broja kada je urednik postao Ive Mažuran). Ive Ma-

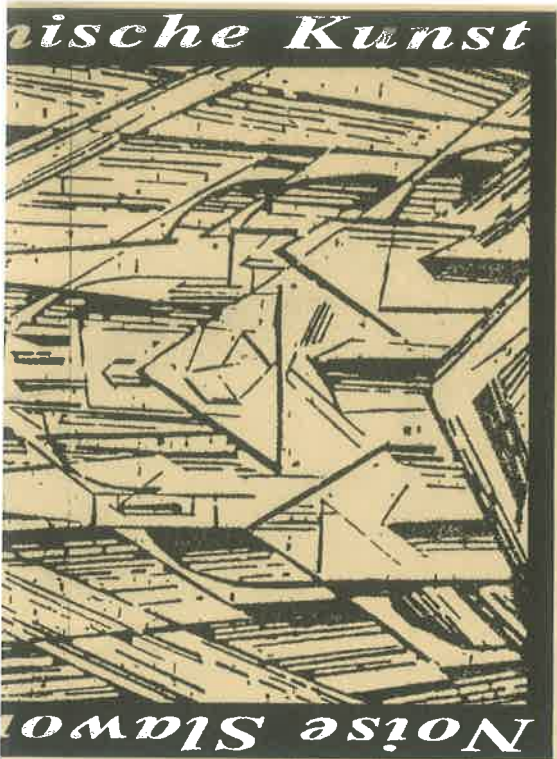
žuran 1962. godine objavljuje knjigu Srednjovjekovni Osijek (1993. godine knjigu Stanovništvo i vlastelinstvo u Slavoniji 1736. godine i Srednjovjekovni i turski Osijek 1994. godine). Samo četiri godine nakon toga nakladnička se dinamika Osijeka intenzivira, budući da te 1965. godine počinje izlaziti časopis Kazalište s glavnim urednikom Ljubomirom Stanojevićem, a Arhiv u Osijeku započinje izdavačku djelatnost objavljivanjem niza knjiga pod naslovom Grada za historiju Osijeka i Slavonije. Osječki Minitatar počinje s radom 1968. godine (do 1981), a razvio se na repertoarnim i estetskim tragovima Eksperimentalne scene Tribine mladih (1962) i Male scene Centra za kulturu (1967). Revija izlazi kao jedan od projekata Izdavačkog centra Revija koja 1972. godine počinje objavljivati i časopis Maslačak i biblioteku Vrbaci u kojoj se objavljuju prve knjige mladih autora. Tijekom šezdesetih je godina u Galeriji likovnih umjetnosti postavljeno nekoliko izložaba slikara iz Zagreba, npr. Ede Murtića, Ivana Lourenčića i Mladena Veže. Galerija likovnih umjetnosti postavila je stalni postav retrospektive Adolfa Waldingera 1968. godine, Huga C. Hotzendorfa 1970. godine, a otvorila je vrata i osječkim slikarima. Svakako je jedan od najvažnijih kulturnih pothvata u likovnosti grada od sredine šezdesetih do danas izložba Biennale Slavonaca s idejom predstavljanja slikarstva i kiparstva u Slavoniji, ali i Slavonaca u zemlji i inozemstvu, a od 1981. godine uz slikarstvo, kiparstvo i grafiku bijenalno se izmijenjuje arhitektura i primijenjena umjetnost (V. Kusik). U prijelomnim povijesnim i kulturnim trenucima 11. studenoga 1970. godine u Hrvatskome se narodnom kazalištu upriličuje praiizvedba drame K. Novosela Janus Pannonius. Kao izraz ironijskoga stava prema slikarskom pasatizmu i tradicionalizmu te kulturnoj učmalosti i nerazumijevanju novoga, 1977. godine dva slikara i jedan kipar Josip Alebić, Branimir D. Kusik i Marijan Šušac u središtu grada boje stablo u bijelo. Njihova gesta protiv nazvana je Projekt bijelo drvo. Osamdesetih godina hrvatskome je dizajnu prilog dao i Osječanin Predrag Došen specifičnim naglaskom na ulozi fotografije u promotivnim materijalima, značajno pridonoseći profiliranju kvalitetne tržišne komunikacije (F. Vukić). Godine 1978. u Osijeku Danica Pinterović objavljuje knji-

... ona je sasvim sigurno uspijevala okupiti sve regionalne pisce, a već sedamdesetih Revija je uvelike nadišla svoju regionalnu usmjerenost te se potpuno uključila u dijalošku sliku nacionalne i nadnacionalne kulture. (V. Brešić, 1996)

Profil časopisa određuju književni, kazališni i likovni prikazi i eseji, koji pretežu. (...) Premda uredništvo nije opterećeno politikom, zadržani su 'elementi aktualne revolucije' i pozicija socijalističke tendencije. (S. Marijanović, 1996)

Noise Slawonische Kunst i nije ništa drugo do upisno polje najrazličitijih autorskih koncepcija, ponuda i interferencija, usmjeren prema autorskom dokumentiranju osječke, slavonske i hrvatske ratne zbilje, kako netko nekome ne bi možda jednom naručio pamćenje, i to još, umjetnički oblikovano. (D. Rešicki, 1995)

gu Mursa i njeno područje u antičko doba. Tijekom osamdesetih godina osim časopisa, Izdavački centar Revija nakladnik je i dvjema bibliotekama koje su također okupile i autore izvan Slavonije. Riječ je o Biblioteci Revija koja objavljuje recentnu prozu i poeziju i o Maloj teorijskoj biblioteci koja prati suvremena kulturološkijska, književnopovijesna i književnoteorijska znanstvena istraživanja. U Studentskome centru istih je godina vrlo bučna postmoderna književna scena. U organizaciji Pedagoškoga fakulteta, Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti iz Zagreba i Hrvatskog narodnog kazališta Osijek, godine 1990. utemeljuje se znanstveni skup Krlježini dani, a iste se godine Ivan Faktor, umjetnik različitih medijalnih interesa i izraza u Centru mladih predstavlja djelom Requiem.

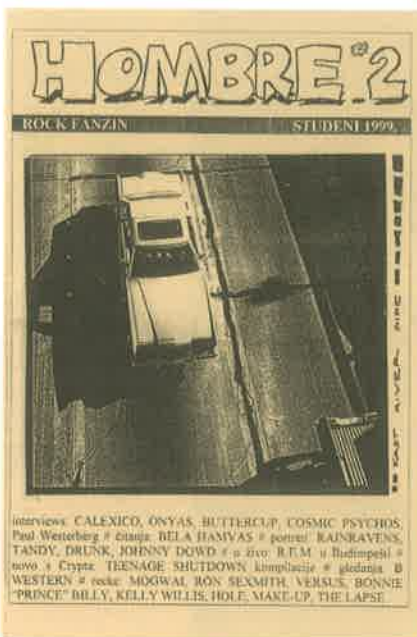
Osječko je kazalište ratom uništeno 16. studenoga 1991. godine, a obnovljeno 27. prosinca 1997. godine i tim je povodom izvedena scenska slika Slavonki preporod Stanislava Marijanovića. Godine 1991. dolazi do preimenovanja časopisa Revija u Književna revija (glavni urednik Josip

Cveniĉ) što koncepciju časopisa usmjerava suvremenim književnim temama. Od 1979-1991. godine izlazi studentski časopis za književnost i kulturu studenata Pedagoškog fakulteta Osijek Rijek, a 1994. godine počinje s izlaženjem novi studentski časopis za književnost Aleph. Godine 1996. Ogranak Matice hrvatske pokreće knjižnicu Neotradicija koja je već od 1991. godine stalno mjesto časopisa Književna revija i knjižnim nizovima pokazuje osjetljivost prema književnim pretapanjima baštinskoga i suvremenog književnog teksta. Isti izdavaĉ 1998. godine usustavljuje biblioteku Subjekt.

Likovni život postojao je i tijekom Domovinskoga rata. Marijan Sušac rat tematizira u djelu Otisak granate (1991), kao i 1994. godine radeći apstraktne crteže koje imenuje: Sjećanje na Baranju 24. 12. 1991.

Znanstveni skup Krlježini dani utemeljen je 1990. u organizaciji Pedagoškog fakulteta Osijek, Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU Zagreb i HNK Osijek. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

U rock fanzinu *Hombre* nagovijesta se, nakon Noisekunst projekta, novi val nastupa samozatajne ali višestruko sofisticirane obrazovane kulturne generacije.

(H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

Osijek hrvatskoj književnosti daje sljedeće autore: *Theresiju Moho, Pavla Blažeka, Milivoja Polića, Sašu Benčeka, Dragana Mucića, Fabijana Šovagovića, Antu Gardaša, Jasnu Melwinger, Antuna Željka Živkovića, Predraga Jirsaka, Stjepana Čuića, Zvonimira Tucaka, Dragu Kekanovića, Zvonka Makovića, Duška Maričića, Stjepana Tomaša, Ivicu Vrkića, Nikolu Đuretića, Dragu Hedla, Ljerku Antonić, Ervina Heinea, Đuru Šovagovića, Daria Topića, Josipa Cvenića, Branislava Krivokapića, Zlatka Krlića, Vjekoslava Bobana, Gorana Rema, Julijanu Matanović, Delimina Rešickog, Žarka Milenića, Denisa Ostrošića, Romea Mihaljevića.*

TEKST

THERESIA MOHO (1928) slavonska folksdojčerica u svojem prvom romanu naslovljenom *Marijanci* (1998) iznosi autobiografsku priču u kojoj se prisjeća vremena odrastanja u hrvatsko-njemačkome selu nedaleko od Osijeka. Usprkos činjenici kako je to njezina prva knjiga, Theresia Moho uspijeva lakoćom stila, iz kojega izbija emotivan ton prema onome o čemu piše, kao i finim osjećajem za čitatelja i za način pisanja o vlastitome životu stvoriti ganutljiv zapis o danima djetinjstva u pitomim Marijancima. Nostalgijski ton koji Theresia Moho ispisuje prozom, niz će osječkih pjesnika zabilježiti stihovima. PAVLE BLAŽEK, pseudonimom Martin Varzić, Satyr, B. P. (1930-1988), autor kazališnih kritika, dramskih tekstova, književnopo- vijesnih radova, pjesama, svoj je radni vijek usmjeravao stvaranju i oplemenjivanju kulturnoga života. Radio je kao ravnatelj Gradske i sveučilišne knjižnice. Objavio je dramu *Requiem za učiteljicu ili Kako zvati učiteljicu* (1984) tumačeći u njoj primarno ideološke odnose između 1936. i 1974. godine, ali samo površinski naznačujući likove, te na taj način uskraćujući tekstu potrebnu dramsku napetost. Napisao je monografiju *Djelovanje i djelo Miroslava Kraljevića* (1989). U esej o Tadijanovićeve ciklusu *Tužaljka za mojim Javorom* upisao je i poetiku vlastita pjesničkog stvaranja. U poeziji (*Vez zemlje*, 1985, *Okovan šutnjom*, 1989) uočljiva su dva tematsko-motivska ciklusa: pjesme koje prikazuju izvanjski svijet (prikaz idilične vizije života u Slavoniji) te krug pjesama u kojima lirski subjekt govori o vlastitoj intimi. Blažek je pučki bilježnik slavonske tipičnosti koja odiše punoćom i je-

drinom podneblja i života. Ono što Blažek pokušava upisati u stihove jest povezanost prirode i zavičaja s lirskim subjektom preko kojega želi doći do trenutka kada će se zavičaj izjednačiti s domovinom. Preko zemlje, preko Slavonije, dolazi do vlastite prigušene povučeniosti u punoću osame. Njegov unutarnji svijet omeđen je trima dominantnim temama: sjećanjem na djetinjstvo, mladost i sretne životne trenutke, čežnjom za putovanjem, za odlaskom u svijet, ali i za vraćanjem u zavičaj te duševnom boli (V. Bizjak). Blažek blagim tonovima podsjeća na pjesnike intimnoga egzistencijalizma, a glazbeni osjećaj u stih unosi i neposredan odjek slavonskog bećarca i starogradskih melodija. U većinu svojih djela ugradio je pučki čuvstveno-misao- ni izvor i poticaj: zavičaj i grad u kojem je živio. Vanjski svijet reflektira posebnim ritmičkim oblikom vezanoga stiha.

*Tad dečko sneni s postolja krene
Ulicom pustom mojega grada,
U Tvrđu zađe i njene sjene
Svirkom nas bude ko dobra nada.*

Krežma u noći, 1989.

Blažekov suvremenik koji se znatno ranije autorski javlja jest MILIVOJ POLIĆ (1931-1993), novinar, pjesnik i slikar. Krenuo je modernističkom energijom prve zbirke zavodljivo whitmanovski i kamovljeviski (*Kibernetika*), da bi nakon takve početne zaokupljenosti medijskom (radio, tv...) osjetljivošću lirskog teksta posve zaokrenuo u bespogovornu zavičajnost (*Kibernetika*, 1960, *Prostor šutnje*, 1968, *Južna strana*, 1970, *Školj u ravnici*, 1975...). Njegova trajna preokupacija u pjesmama postaje nostalgičan odnos prema zavičaju (rođen je u Kraljevici) kao i vlastiti strah pred protokom vremena. Često u navedene dvije karakteristike Polić upisuje i odnos prema slavonskoj zemlji. Kao izrazito senzibilan pjesnik nastoji problematizirati prostore tjeskobe. Njegov subjekt pronalazi romantični bijeg od stvarnosti u prostornim i duhovnim odlascima *iz maglušine*. Stihovi mu katkad postaju jadikovke, ponekad tihe pobune protiv jednoličnosti trajanja i egzistiranja, dosade svakodnevice i prepuštanja malaksalom ritmu života i življenja. U ranijim je pjesmama konstruktivistično raspoložen, blizak vizualnoj poeziji, a kraćim pjesmama poseb-

... u kraćim pjesmama Polićev stih je snažniji, riječ brušena i izbrušena, puna sjaja i privlačnosti. (...) Riječ je tu svježja i jaka, puna unutarnje ljepote, neposrednosti i snage. Takvim stihovima Polić zna zarobiti čitatelja, uhvatiti ga u svjetlucavu maglu poezije, u zlatnu pređu riječi. (A. Gardaš, 1994)

no dolazi do izražaja njegov osjećaj za konkretan, »neposredan prikaz stvari i predmeta pa riječ tada biva izbrušena, puna sjaja i privlačnosti« (A. Gardaš). Rodni kraj i stečeni zavičaj često se isprepleću kao mjesta imaginacije i stvarnosti, ali kako se u zbirkama istraživački mijenja, Polić se sve više okreće gradu u kojem živi i ljudima oko sebe.

*Sada sam siguran:
ovdje je moja snaga, moja sadašnjost i moje
sutra.
Okrenut gradu u svitanje slušam srce koje
kuca ravnomjerno i jednostavno.*

Okrenut gradu u svitanje, 1974.

Osim pjesmama i likovnim radovima (imao je nekoliko izložbi slika), Osijekom je prolazio i kao vrlo značajan kulturni djelatnik. Sastavio je zbornik

Mladi pjesnici Osijeka (1971), bio je predsjednik ogranka Društva hrvatskih književnika u Osijeku, jedan je od pokretača rada Ogranka Matice hrvatske u Osijeku (njegov je prvi tajnik 1960-1961), kao i časopisa za književnost, kulturu i društvena pitanja *Revija* kojemu je 1961. godine bio i prvi glavni urednik. Uz Milivoja Polića i SAŠA BENČEK, pjesnik i publicist, pravim imenom Aleksandar Krutz (1932-1989), pjesnik je raznolikih interesa, a prvi je i posljednji osječki bohem. Malo je u Osijeku bilo onih koji su Benčekove pjesme pročitali, a mnogo više onih koji su čuli javno-kavanske tekstove, odnosno nekonvencionalne Benčekove javno-privatne postupke, karakteristične po *resko* podignutom glasu koji nije predviđao dijalog nego istom duboko povrijeđeni, ali agresivni monolog. Benček objavljuje samo u *Reviji*, časopisu i biblioteci *Revija*, i njegova je prva knjiga (*Koje su u meni*, 1974) jedna od prvih u biblioteci u kojoj će šest godina poslije objaviti i drugu knjigu, naslovljenu *Simfonija snova* (1980). Pjesme prve zbirke određuju Benčeka najuvjerljivijim osječkim pjesnikom sedamdesetih godina i one se svojom upravo urbanom slikom (koja se čita i u posljednjoj zbirci *Kukurijek*, 1988) kontekstno *zarobljavaju ravnicom*. U isto se vrijeme orijentiraju na neposrednu predmetnost kao i na refleksiju o njoj, dovodeći autora do vlastita opredmećenja upisujući subjektivnost i biografičnost kao temu. Benček piše

Benčekovo se pjesništvo, premda će pratiti nekoliko časopisnih naraštaja, pokazuje najprispodobivijim onom krugovaškom: Propitkujući mogućnosti ostvarenja egzistencije, lirski subjekt biva zatočen unutar kruga sudbinske zadenosti. (D. Drapela, 1998)

velik broj pjesama u prozi u kojima je posebice sklon dosjetkama i unutrašnjim igrama realiziranim u zaletjelim rimovanjima unutar strukture proznih pjesama. Sve to upućuje na njegovu sklonost izrazitoj ritmici koja se potom prelijeva u stihovna skladanja. Posebno treba upozoriti na Benčekovu *poetiku posvete*. Upućujući posvetom svoje pjesmovno pismo, autor je sugerirao kako je lirski subjekt pjesme njegov legitimni reprezentant. I na tome mjestu Benček govori u prilog svijesti o prolaznosti, o onoj istoj koja se njemu tijekom vremena čini toliko stalnom, pokazujući mu se stoga kao vječna sadašnjost. I on je zaista živio tu vječnu sadašnjost kao zakašnjeli putnik na stazama književne boheme (V. Rem).

Benčekovi stihovi, posebno oni posvećeni slikarima, nadomjestak su slikarskim platnima, dok ga oni u kojima ispisuje vlastite egzistencijalne brige upisuju u matricu razlogaške poetike, ali njegovo vječno traganje za ludizmom, zvonjavom riječi ostavlja mu tragove u sedamdesetima. Patničko-lirski subjekt iz prve zbirke prepisuje se i u drugu, ali preko ljubavi za množinske dojmove. »Vriju svuda protoni, kationi, neutroni i ioni«, piše Benček u pjesmi *Grob u vasioni* i priziva kasnijega simultanistično-ekspresionističnog Ujevića. Mali pjesmovno-slikovni nizovi čitani u većem dijelu pjesama objavljenih u zbirci *Simfonija snova*, uobičajali su biti napisani za vrijeme ili nakon likovnih kolonija, svojevrsni su slikovno-sentimentalni eseji napisani u pjesmama u prozi.

*Baranja je kroki iz crtanke — to je ring na travi;
miris mlijeka u poplavi; i prežganog plavog voća; to je brdo bez
tvrdog oslona, i oblačnost u svojoj naravi, kroz koju se udičari...*

Baranja, uz III. saziv Baranjske umjetničke kolonije

Gradska je duhovna matrica vezni tekst njegovih pjesama, a ona se nije slučajno, nego čulno kretala rutinskom subjektivnom samoćom. U impresionistične stihove Benček je vrlo jasno upisao brojne tragove *osjetljivoga grada*. Poznat po antologijskoj pjesmi *Parkovi* Benček živi i danas:

*A sunce teče kraj parkova tokom svile
i meko dodiruju jedrine djevojačke, sve dok se ne bi skrile
u čipkaste intime mraka... Parkovi mirisni od djevojaka
i bučni
u smijehu njihovih dana,
i aleje u škripi koraka
klize ulicama...*

Parkovi, 1954.

Prostornim krajolikom prvo se lice jednine tematizira kao stalno mjesto svih njegovih zbirki. Ono je izvanjskost projicirana iz unutarnjega bića koje sig-

Na formalnom planu pjesnik se ne utječe čvrstoj fiksi-
siranoj strukturi, pa su mu pjesme tradicionalno
strofične ili, pak astrofične (rjeđe), metrički neujed-
načene, stiha vezanog, a često i slobodnog.
(H. Sablić-Tomić, G. Rem, 1994)

nalizira sjetu i bol ispovijednoga tona. Benčekovi-
vim je stihovima stoga mjesto između triju polja:
iskustva prostora, iskustva egzistencije (propitu-
jući mogućnost ostvarenja egzistencije, lirski su-
bjekt biva zatočen unutar kruga sudbinske zade-
šenosti) i iskustva jezika. U prvoj zbirci čitani su
stihovi: »Ja sam sam u sebi po sebi; ja sam sam u
sebi bez...«, što se u trećoj čita kao: »Otišao bih
među ljude i od njih; da sam sam u sebi sam«. Na
osječki se poetski iskaz nadopisuje i DRAGAN
MUCIĆ (1932-1992), pjesnik čije se odčitavanje
književnoga i teatrološkoga rada osvjetljava u ko-
mentatorsko-istraživačkome pismu usmjereno-
me na događanja uz osječku kazališnu scenu ili
unutar nje. Knjiga *Krleža i Osijek* (1979) donosi
osim pregleda i opisa Krležinih dramskih djela u
osječkom kazalištu (*Vučjak, U agoniji, Gospoda
Glembajevi, Leda, U logoru*), popisa redatelja,
scenografa i kostimografa Krležinih drama i bro-
čani uvid u njihovu izvodenost u Hrvatskome
narodnom kazalištu u Osijeku. Kao promicatelj
nacionalne kulturne baštine Dragan Mucić u
akribičnoj studiji *Matica Hrvatska u Osijeku
1960-1970*. (1971) osvjetljava desetogodišnji rad
ogranka Matice hrvatske u Osijeku, njezina »kul-

turnog, prosvjetnog i nakladničkog djelovanja«, ispisujući uz popis članstva
Matice hrvatske Osijek u 1970. godini i popis članova upravnih tijela (D.
M. je za tajnika izabran 1962. godine i ostaje do 1970. godine, od 1964. je
član redakcijskog savjeta časopisa *Revija*, a 1990. godine izabran je za poča-
snog predsjednika Matice hrvatske Osijek). Kao lirik (*Melodije srca*, 1952,
Čovjek, ptice i zvijezde, 1964), Mucić je neosporiv intimist koji je *zaroblja-
vanje prostorom* pokazao u pjesmama krhkim uzdizanjem osjećajnosti prema
čitljivim simbolima. Lokaliteti koje pjesme bilježe neposredno su transponi-
rani obrisi te intime, pa je slikanje grada, ravnice te seoskih kontura uvijek
funkcionalizirano u prva osnovna, osjećajna i retorično jednostavnomisaona
samopropitivanja.

*U tišini polja žive moji snovi
i u svakom klasu živi dio mene.
O, mene su puni nad ravnicom jablanovi,
i o meni šapću sve breze zelene.*

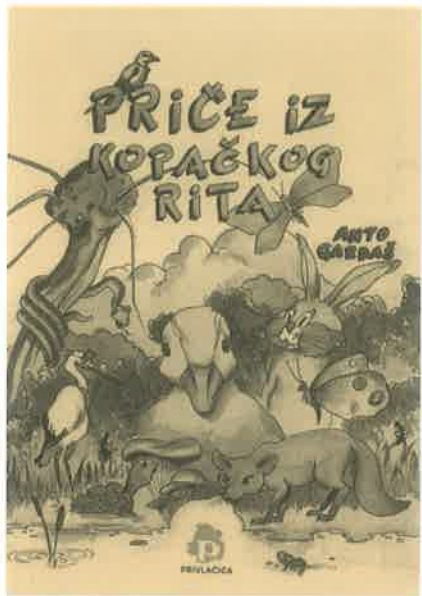
Slavoniji, 1964.

Autor koji se bavio teatrološkim, ali i glumačkim
radom je FABIJAN ŠOVAGOVIĆ (1932-2001), Ladi-
mirevčanin rođenjem, a Osječanin srednjoškolskim
danima, za kojega se može napisati da je i zagrebački
student, knjigom vezan uz Vinkovce, glumac i književnik
poznat po brojnim kazališnim i filmskim ulogama a svoje
literarno pismo veže primarno uz prostore zavičajnoga.
To su oni prostori u kojima je odrastao i oni kojima se
stvaralački uvijek vraća. Nakon utjecajne knjige eseja
Glumčevi zapisi (1977) napisao je izuzetan dramski tekst
Sokol ga nije volio (dramska kronika u dva dijela i 8
slika, »s pjevanjem i pucanjem«, 1982). Dramska je
to priča koja se događa u jednome slavonskom selu
od jeseni 1943. do ljeta 1945. godine, a temelji se
na opisu obiteljske tragedije prouzrokovane ratnim
događanjima. Promotri li se sudbina likova kroz
prizmu tragične sudbine prostora Slavonije tijekom
istih godina, nameće se motiv opstanka onih koji
su vezani zemljom i vremenu usprkos na njoj žive
uwijek. Vječno obnavljanje (i male slavonske obite-
lji, a i slavonskog prostora) u drami je naglašeno sli-
kama stalnih izmjena svadbi i sprovoda. »Šovagovi-
ćeva dramska kronika zrcalo je temeljne autorske
potrebe da se u tekst ubilježe tragovi djetinjstva i
vlastitih strahova, dvojbi i odnosa prema zemlji još iz
dana odrastanja na njoj« (M. Gotovac). Putopisni
feljtoni *Slavonski divani Fabe Šovagova* (1996) stilizirani
su poput tekstova koje putopisac (glumac) često izgovara
na pozornici. U *Divanima Šovagovića* na razini stila
kombinira sofisticiranost izraza s običnim kolokvijalnim
šokačkim govorom, jer on je sam putopisni subjekt koji
slavonsku ravnicu štiti duhom, dušom i tijelom. Slavoniji
se Šovagović neprekidno vraća, ali ne iz begovićevske
nužde već isključivo radi vlastita *srca*. Putopisni subjekt
u tekst analeptično upisuje i dane odrastanja u Osijeku
preko slika vinkovačkoga kolodvora ili pak preko putovanja
Dravom *nizvodno*, i *uzvodno* odnosno prateći događanja
na *Vinkovačkim jesenima* na kojima je nešto prije i sam
gostovao.

*To je tako ako se putuje noću. Onda nema ni gusaka na cesti,
svinje hrču u svinjcima (a sve ih je manje), a krave se ne
vraćaju s paše. Može se, prema tome, i brže voziti.
U Ladimirevcima, na primjer, već su zabranili guskama
izlaziti na cestu, a dudove su im posjekli pa baš nemaju ni
razloga izlaziti.*

... pisac Šovagović ima svoj kut opservacije, svoju
narav doživljaja prostora kojim se kreće ili kojeg
preuzima kao temu i time usklađuje sve njegove,
toliko zavidne, potencijale. (M. S. Mader, 1996)

Gardaš je znalac u pripovijedanju. Moguće zamor edukacijom izbjegava tako što opise, divne opise Kopačkog rita kombinira s dijalogom — kratkim replikama, ne dociniranim, nego primjerenim dječjim likovima u romanu. (S. Hranjec, 1998)

Uostalom, Ladimirevci i nisu na relaciji, ali takvih sela ima od Bizovca do Zagreba. Kuća do kuće.

Divani, 1996.

U Šovagovićevim putopisnim crticama zasigurno se pronalaze i onakvi lokaliteti kojima se u svojim romanima za djecu i mladež kretao i osječki književnik za djecu i odrasle ANTO GARDAŠ (1938), vrstan haiku pjesnik, jedan od onih književnika koji su iznašli stalno mjesto na popisu obvezatne lektire u školama, a broj se njegovih lektirnih naslova neprekidno povećava. Riječ je dakle o kreativnom, produktivnom i hitrom (pri čemu je brzina samo odraz visokoga stupnja zaljubljenosti u tekst, htijenja da ga književna zbilja intenzivno živi, kao i besprijeorne samodiscipline u pisanju-stvaranju protkane kreativnošću i maštom) piscu za djecu. Jedan od rijetkih hrvatskih književnika za djecu koji piše i znanstvenu fantastiku za njihov uzrast (*Ljubičasti planet*, 1981, nagrada Grigor Vitez, *Bakreni Petar*, 1984, *Izum profesora Leopolda*, 1986), i knjige iz obiteljskoga života (*Filip, dječak bez imena*, 1994), i kriminalističke romane (*Duh u močvari*, 1989) te one s povijesnom građom o Slavoniji kao podtekstom iz kojega kreće u potragu za avanturama (*Miron na tragu Svetoga Grala*, 1995). Gardaš, znajući

zaintrigirati mlade čitatelje, gotovo uvijek u uvodnim poglavljima navodi niz zagonetnih motiva i intrigantnih situacija koje tijekom razvijanja fabule slaže mozaičnom preciznošću, odgonetavajući istinu ili pronalazeći izlaske iz avanture. Krimi priča iz *Duha u močvari* ima u svojoj temi i eko-poruku. Veći se dio njezine fabule realizira u Kopačkome ritu, u svijetu baranjske prirode prepune biljaka i životinja, stavlajući naglasak na razvijanje pravilnoga odnosa prema prirodi. Opisi atmosfere u Kopačkome ritu zasjenjuju kriminalistički zaplet stavlajući ga u drugi plan priče. Humor kao jedna od temeljnih karakteristika ovoga romana posebno dolazi do izražaja u leksiku likova Madara, što pridonosi šarmu i reljefnosti napisanoga. Gardaš svoj izuzetni dar za opservaciju mladih, komunikativnost i sposobnost sučeljavanja sa zahtjevima publike za koju piše ostvaruje odabirom poticajne teme, realizirajući je fabularnim tijekom prepunim obrata i dinamičnih situacija.

Na brežuljku povrh ceste, s desne strane, znatno povučena od sela, nalazi se crkvice Sv. Martina. Već stoljećima, onako ljupka i usamljena, sjedi ona na

svom brežuljku i motri život što se odvija oko nje. Sagradili su je Templari, nakon što su je ban Jula iz roda Aba i njegova žena Jelena darovali u posjed Našicama. Bilo je to najvjerojatnije negdje u trećem desetljeću 13. stoljeća.

Miron na tragu Svetoga Grala, 1995.

U romanu *Prikaza-legenda o bijeloj ženi* (1995) preko svojih stalnih likova Mirona, Bakrenog Petra, Eukaliptusa i Melite otkriva čitateljima fragment iz povijesti Slavonije. Prikupljena povijesna građa i usmena predaja uklopljena u *Prikazi* postaju dijelom svakodnevlja i junaka u romanu i čitatelja. Napísana u žanru krimi priče za djecu, održava čitateljski pozor upravo zahvaljujući napetim trenucima, uvjerljivo dinamičnom zapletu i etičnoj potrazi za istinom. U bajkama iz knjige *Damjanovo jezero*, objavljene 1996. godine (prevedene i na slovački jezik), koje su nastale *tradiranjem* poznatih motiva iz legendi, mitova i bajki, Gardaš strategijsku svijest usmjerava prema prikazivanju bajke kao književne i životne konstante. Piše i igrokaze za djecu i mladež (1997. godine premijerno je izvedena kazališna predstava *Bakreni kotlić* u osječkom Dječjem kazalištu) u kojima se pripovjedač osim djeci obraća i njihovim roditeljima. Prema njegovu mišljenju upisanom u dramske tekstove objavljene u knjizi *Plavokrila prica* (1998), bajke i basne znatno humanije upisuju svoje poruke u kodove dječjih duša nego poznati strip ili video junaci. Osim knjiga za djecu piše pjesme, priče i romane za odrasle. Posebno je poetskim zapisom okrenut Slavoniji, čemu u prilog govori pjesmarica *Hej, bečari* (1996) u kojoj se nalaze i pjesme uglazbljene za tamburaško izvođenje. Razigrane slavonske *pismice* podjednako su okrenute tradicijskome, pučkom, usmenom narodnom blagu i bečarskoj *mitologiji*. Svojim je književnim senzibilitetom uspio u poznate slavonske melodije upisati uvjerljivu stilizaciju sadržajnoga te motivskih i ritmičkih struktura. Njegovi autorski bečarci u intenzivnom su dosluhu s pučkim, narodnim šokačkim *pismicama*.

*Hej, bečari i bekrije,
iz te ravne Slavonije,
o, moj šore ušoreni,
neće bečar da se ženi!*

Hej, bečari, 1996.

Izrazito zaokupljena stvaranjem srijemskog putopisnog subjekta, a naslovi-ma pojedinih pjesmama toponimski (Ilok, Lovas, Mohovo...) ukazuje na prostor kretanja (*Visoke strane ležaja*, 1979) JASNA MELVINGER (1940), Petrovaradinčanka, uz Osijek je vezana svojom znanstveno-predavačkom djelatnošću (predavala suvremeni hrvatski jezik na Pedagoškom fakultetu), pjesnikinja vrlo izražena osjeta za jezik i ludističko iskustvo jezičnoga znaka.

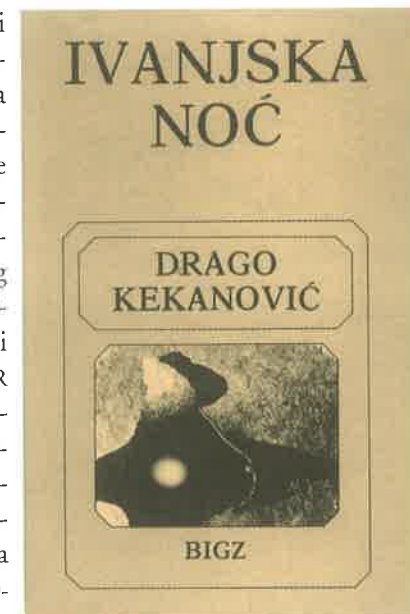
Dunave,
O drugoj da pogovorim rijeci.
O moru.
Tko će mi vjerovati.

Posveta, 1979.

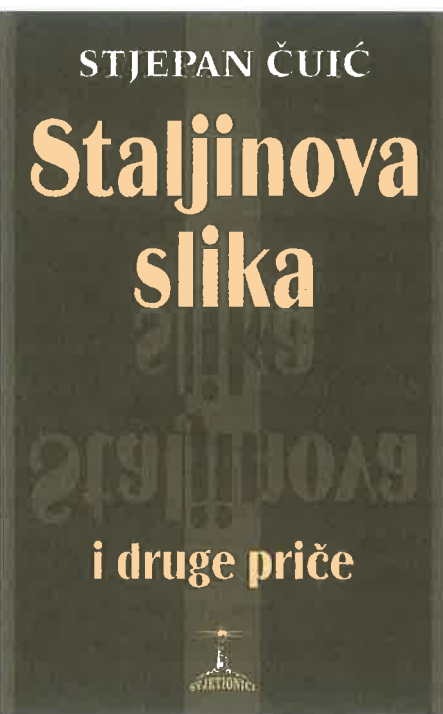
Knjigom *Avans za danas* (1986) ogleda se u humornome, ironičnom i auto-ironičnom slikanju svijeta. I opet preko inovacijskoga odnosa prema formi stiha i ritma, kao i prema obnovi i sentimentalnome motivskom materijalu ističe se poetikom koja, osim jakoga intelektualističkog upleta posjeduje i svijest o razumijevanju (post)modernoga svijeta i pjesništva. Pučki pjesnički trag ostavlja i ANTUN ŽELJKO ŽIVKOVIĆ (1941) koji zbirku poezije *Moli vjetar da nosi tvoje križe* (1998) objavljuje godinu dana nakon recepcijski uspjele romansirane autobiografije *Za dom — ispovijest domoljubnog gurmana* (1997). Gardaševo pisanje u maniri znanstveno-fantastičnih romana za djecu

nastalo je na tragu još jednoga osječčkog pisca za djecu, PREDRAGA JIRSAKA (1941) koji u svojoj dvadeset sedmoj godini piše iznimno zanimljiv znanstveno-fantastični roman za djecu *Mjesečeva djeca* (1958) što ujedno označava i početak toga žanra u hrvatskoj književnosti za djecu. Pišući o mogućem življenju na Mjesecu, o odraslima koji su letjeli na mjesec postavši tako njegova (mjesečeva) djeca, Jirsak je tada vrlo aktualnu temu preradio na zanimljiv način. Roman *Mjesečeva djeca* ubraja se u klasike fantastičarskoga romana za djecu u nas. Na dinamičan način i vrlo živim jezikom obrađena je tema u koju su upisane intertekstualne veze i s filmom i s kriminalističkim romanima. Taj prvi znanstveno-fantastični hrvatski dječji roman u vrijeme svojega objavljivanja bio je najpopularnija knjiga za mladež (S. Hranjec). Iako je pisao i za djecu, prozaik STJEPAN ČUIĆ (1945) ipak primarno nije dječji pisac. Već kao osječčki učenik ulazi u književnost zbirkom proze (*Iza bregova*, 1965), potom se vrlo zapaženom zbirkom priča *Staljinova slika i druge priče* (1971) upisuje kao kockica mozaika koja emancipira prozu *kratkoga daha* u kontekst hrvatske književnosti. Ono što predstavlja odmak od pričanja svakodnevlja od ostalih kratkih priča toga vremena jest Čuićev te-

matski kompleks koji primarno problematizira hrvatski politički život zadržavajući u tekstu i elemente stvarnosne proze i fantastičarske proze apsurdna. Osnovna tema i u knjigama *Dnevnik po novom kalendaru* (1980) i *Orden* (1981) jest odnos pojedinca i vlasti, opis atmosfere totalitarizma, osjećaja straha i načina funkcioniranja zatkona. Roman *Orden* je na stilističkoj razini najlegitimnije zrcalo Čuićeva političkog i gnomičnog jezičnog senzibiliteta. Do danas Čuić dosljedno piše *krug politikom* (I. J. Bošković) nastojeći na taj način komentirati sudbinu vlastita naroda. Kratku prozu piše i ZVONIMIR TUCAK (1945), a posebno zbirkom *Zaustavljena vremena* (1994) prilazi poetičkoj matrici autora koji tematiziraju prostor (u opisima flore i faune podneblja iz kojega piše) i ljude, vodeći računa o poentiranome završetku. Osim Čuića, u matricu fantastičarskoga modela književnosti upisuje se i Požežanin DRAGO KEKANOVIĆ (1947) koji je svojom književnom i kulturnom djelatnošću te književnim *počecima* više vezan uz Osijek, a kao pripovjedač se prvom zbirkom *Mehanika noći i drugi spisi* (1971) upisuje u paradigmatičarskoga žanra u hrvatskoj književnosti, pokazujući se kao vrstan stilist. Njegove priče vrlo često podsjećaju na pjesme u prozi, što je ponajbolje vidljivo na razini konstrukcije fragmenata, dok se u konstrukciji rečenice primarno koristi lingvostilskim postupcima tzv. stvarnosne proze (V. Visković). U drugim dvjema zbirkama novela *Večera na verandi* (1975) i *Leđena šuma i druge kratke priče* (1975), Kekanović je sklon *interpolaciji* sižejskih tijekova jednog u drugi, želeći na taj način postići dinamiku izmjene filmskoga kadra. Takav postupak vidljiv je i u većini kasnijih proza, a prilog je izrazitoj osjetljivosti za medijsku kulturu koja pisanu riječ često premješta u drugi plan. Ono po čemu je Kekanović kao autor vjerojatno najzanimljiviji, a nije vezano uz fantastičarsku matricu, jest činjenica da on u većini novela, a kasnije i romana uspijeva jednu klasičnu tematiku vezanu uz zavičaj, aktualizirati i umontirati u slavonski ruralni kolorit fragmentima urbanoga. Kekanovićeva tematska razina usmjerena je dakle ruralnome, uz koje on složenim motivacijskim postupcima veže izrazito urbanu priču, što posebno dolazi do izražaja u romanu *Potomak sjena* (1978) u kojem preko priče o raspadu stare slavonske obitelji progovara o moralnoj i socijalnoj matrici gradskoga subjekta (J. Matanović). Pretakanjem tih pripovjednih strategija izdiže se do razine autora s vrlo izraženim osjećajem za moderni književni sen-

Kekanovićeva se kreativnost ponajviše očituje na lingvostilskoj razini, na razini konstrukcije rečenice, na razini konstrukcije fragmenata. (V. Visković, 1983)

Stjepan Čuić je dobar poznavatelj društvenog okruženja, sredine i mentaliteta, u koje smješta radnju. Unoseći naznake tragikomičnog u odnose likova (...), priču dovodi do groteske, osnažujući tako primarnu poruku o slobodi kao nezamjenjivoj pretpostavci postojanja kompletne ličnosti... (T. Maštrović, 1996)

Zvonko Maković

STRAB

Poezija

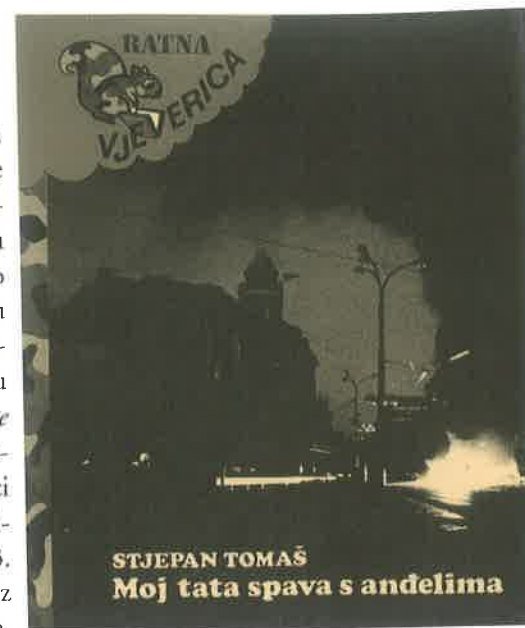
Iznova konstruirajući jezik i svijet teksta; Maković je svoju poetsku dionicu nastavio koncentriranim propitivanjem i širenjem ustanovljenih kreativnih oslonaca te traganjem za specifičnim iskustvom subjekta koji neprestano osvještava vlastitu samoću. (K. Bačić, 2000)

prepoznatljiv poetski prostor koji se sastoji od utiskivanja ideološkoga diskursa svakodnevlja u tekstualnu matricu (vrlo često označenu povijesnim vremenom) preko koje se potom vrlo konkretno izražava o događajima iz zbilje. Posebno valja istaknuti zbirku pripovijedaka *Sveti bunar* (1972) kojom ulazi u književnost predstavljajući se kao zanimljiv i vrstan pripovjedač izuzetno korespondentan s recentnom hrvatskom književnošću. U tim pričama Tomaš udovoljava zahtjevima fantastičnoga kombiniranja i ogledavanja s književnošću i zbiljom (u kojoj je ona, naravno, obilježena slavonskim tлом), što ga stavlja u red zapaženijih autora generacije kojoj pripada. U *postjeans* prozi, romanu *Gradani u prvom koljenu* (1975), Tomaš tematizira život u provinciji kao prostor u kojemu malograđanština nadvladava iskrene

zibilitet (V. Visković). Vrlo razvijenu osjetljivost za promjene u poetskoj paradigmi suvremene hrvatske književnosti diktira i pjesnik ZVONKO MAKOVIĆ (1947), rođeni Budrovačanin, osječki školarac, likovni i književni kritičar i esejist, koji objavljuje studije i znanstvene radove iz povijesti umjetnosti, a svojim pjesništvom (*Strab*, 1985, *Prah*, 1992) zauzima visoko mjesto u prostoru suvremene hrvatske poezije kao jedan od najznačajnijih i potencijalno najutjecajnijih pjesničkih projekata. Svojim pjesmama u mijenama od fenomenologizma, preko konkretizma i neoegzistencijalizma guste medijske sofisticacije istrajava u različitim jezičnim modalitetima postmodernoga *nomadizma*. Potpuno različite pjesničke zapise piše DUŠKO MARIČIĆ (1947), pjesnik, prozaist i esejist koji se bavi književnom i likovnom kritikom, a od 1975. je godine i glavni urednik uglednoga osječkog časopisa *Maslačak*. Već svojim prvim knjigama koje objavljuje u Osijeku pokazuje naklonjenost *zatvorenim strukturama*, paradigmi suvremenih hrvatskih književnih tijekova koja dolazi do izražaja i u zbirci pjesama *Slavonski dio pakla* (1990). Suvremenim modelima književnosti ne odolijeva ni Đurđenovčanin STJEPAN TOMAŠ (1947) književnik za djecu i odrasle, koji živi i radi u Osijeku. U proznim je tekstovima uspio ostvariti

komunikacije među generacijskim prijateljima iz školskih klupa. Zbirka pripovijedaka *Smrtna ura* (1983) prikazuje razdoblje mađarske i njemačke okupacije Baranje tijekom Drugoga svjetskoga rata dok su pripovijetke iz zbirke *Život u provinciji* (1989) vrlo dojmljivi zapisi o životu u slavonskome gradiću Mederovcu, u kojima je Tomaš jasno oslikao suvremeni trenutak u Slavoniji. Uspio je u tim pričama spojiti dva prostora, gradski i ruralni, prikazavši ih preko likova koji žive u pojedinim lokalitetima. Po motivima *Smrtnure* napisao je i istoimenu dramu koja je izvedena u Zagrebu u sezoni 1989/90. O zbirci pripovijedaka *Andeli na vrhu igle* (1993) pisalo se kao o književnome događaju 1993. godine (M. Tatarin). U trima pričama (iz XVIII, XIX, i XX. stoljeća) pripovjedač tematizira odnos pojedinca i vladajuće ideologije. Većina totalitarnih ideoloških matrica i jest usustavljena na način da se pravo na različito mišljenje ne može ostvariti, a kad bi se koji *naivni* pojedinac usudio biti drukčiji, mehanizam *istinoljubive vlasti* bio bi mu za *petama*. Kao ilustraciju za upravo napisano treba posebno istaknuti prvu priču (*Lov na vještice*) koja govori o *lovu na vještice* u Slavoniji u drugoj polovici XVIII. stoljeća i treću priču (*Pomirenje*) koja upozorava na činjenicu da se ni u sedamdesetim godina dvadestog stoljeća a ni poslije taj lov nije zaustavio, naprotiv. I upravo je pripovijetkama iz zbirke *Andeli* Tomaš pokazao zrelu stvaralačku *rutinu* i sposobnost u odabiru grade iz koje potom izvire priča s osjećajem uvjerljivosti. U novopovijesnome romanu *Zlatousti* (1993) poslužio se i opet dvjema pripovjednim strategijama, progovarajući o suvremenosti kroz povijesnu matricu. Prva pripovjedna strategija rekonstruira život biskupa Josipa Jurja Strossmayera, izveden iz dokumentarne grade (pisama, govora, dnevnika). Druga je u funkciji približavanja teksta čitateljima, što je u ovome slučaju uvid u romantičnu vezu novinara koji prikuplja gradu za TV emisiju o Strossmayeru i gospode Sofije, voditeljice Gradske knjižnice.

Đakovo je danas gradić, ali prije sto i pedeset godina bijaše ušoreno slavonsko selo. Uzrok njegove magnetske privlačnosti bio je svakako biskup komu su desetljećima hodočastili najugledniji odličnici Europe, dolazeći mu u Đakovo

Zavirimo li malo i u ostale Tomaševe romane, opažamo isto — posvemašnju piščevu uronjenost u suvremenu zbilju, aktualiziranje neuralgičnih tema i fokusiranje ne na družbu nego na pojedinca, na usamljeno i nesretno dijete. (S. Hranjec, 1998)

kao Tolstoj u jasnu Poljanu, kao Whitmanu u West Hills. Danas je jednostavno doputovati u Đakovo i razgledati katedralu, ali ući u biskupski dvor znatno je teže...

Zlatousti, 1993.

Tomaš roman *Zlatousti* piše na tragu hrvatskih novopovijesnih romana koje su pisali npr. Feđa Šehović, Ivan Supek ili Nedjeljko Fabrio (J. Matanović). *Zlatousti* je dramatisirao pod naslovom *Zlatousti ili tužni dom hrvatski*, a drama je u osječkome Hrvatskome narodnom kazalištu premijerno izvedena 4. veljače 1995. godine (režija Petar Šarčević).

Tijekom Domovinskoga rata piše tri knjige, od toga dvije za djecu (*Moj tata spava s anđelima*, 1992. i *Mali ratni dnevnik*, 1993) i jednu za odrasle, roman *Srpski bog Mars* (1995) u kojima tematizira ratno stanje oko sebe. *Moj tata spava s anđelima* dnevnički je zapis učenice IV. razreda, Cvijete Matković u razdoblju najžešćih napada na grad Osijek od 6. rujna do 2. prosinca 1991. godine. Djevojčica Cvijeta iz perspektive silom prilika prerano odrasla djeteta piše kroniku grada. Ti romani za djecu plijene snagom jednostavnosti i stvarnosne uvjerljivosti (S. Hranjec) pa ne začuđuje što su prevedeni na talijanski i slovački jezik.

I dok je u romanima za djecu naglasak stavio na dokumentarni prikaz zbilje, u romanu *Srpski bog Mars* (1995) krenuo je iz pozicije pripovjedača s ironijskim odmakom od teme, smještajući priču na srpsku stranu i o njoj progovarajući s dvostrukim ironijskim predznakom. Takva *izokrenuta perspektiva* u kojoj priča prati sudbinu srpskih vojnika i dužnosnika vjerojatno je pokušaj, koji čitamo i u romanu N. Fabrija *Smrt Vronskog* (1995), izbjegavanja crno-bijele tehnike u pripovijedanju o temama iz Domovinskoga rata. *Emigranti* (1998) su roman o ustašama u kojemu je Tomaš dokumentu ponovno *odjenuo* romaneskno tkivo, pokazavši se opet kao pisac aktualnih tematskih poteza. U *Emigrantima* je oslikan dio hrvatske povijesti koji je slijedom izvanjskih čimbenika, kroz pojedinca i mimo njega, opterećenih totalitarnim ideološkim mišljenjem izazivao sukobe. O odnosu ideologije i književnosti odnosno pojedinca i vlasti piše i IVICA VRKIĆ (1947), pjesnik, satiričar i aforist, koji prvu knjižicu aforizama objavljuje pod naslovom *Dnevni red* (1966), a tridesetak godina poslije objavljuje zbirku priča *Izgubljena vremena* (1995). U njoj je sakupio priče koje su nastajale tijekom sedamdesetih pa sve do kraja osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Vrkić vrlo konkretno i jasno komentira stanja iz društveno-političke ili potpuno privatne zbilje. Na njegovom tragu piše i NIKOLA ĐURETIĆ (1949), Osječanin koji svojim književnim počecima pripada generaciji fantastičara (zbirka pripovijedaka *Vragolovi*, 1974. i *Vrijeme bijelih dana*, 1978). Njegov roman *Suze Martina Je-*

senkog (1997) mijenja početnu fantastičarsku paradigmu i nadopisuje se na žanr političkih romana. U njemu Đuretić progovara o sudbini hrvatskog intelektualca koji se 1971. godine pokušao suprotstaviti ideologiji na vlasti. Osnovna tema u romanu jest pokušaj prikazivanja odnosa individualne sudbine i individualnoga mišljenja prema totalitarnom režimu. Trenutačno živi u Londonu gdje radi kao novinar BBC-ja. Poznati osječki publicist je i DRAGO HEDL (1950), koji se kao književnik u kontekst hrvatske književnosti upisao zbirkom priča *Smijeh na kiši* (1969), a potom i objavljujući feljtone, polemike i dramske tekstove. Izrazita jednostavnost izraza protkana upućenošću u društveno-politička zbivanja svakodnevice ono je što karakterizira njegovu publicističku poetičku maticu, a utjecaj lakočitljivoga i prepoznatljivoga publicističkoga stila ovjeruje i u kratkim pričama za djecu (*Žuti vrtuljak*, 1986). Osječani ga

osobito pamte po *Osječkoj slikovnici* (1983) nostalgijom i anegdotalnom priručniku feljtonističke lakoće, te po uspjelom dramskom tekstu *Žar na vodi* (1985), izvedenom za ljetnih večeri na središtu rijeke Drave. Osim spomenute drame napisao je još dva dramska teksta *Otkaćeni* (1982) i *Aerobic Story* (1985) koji su također izvođeni na brojnim improviziranim osječkim pozornicama. Publicistički način pisanja i komentiranja svakodnevlja prvo u dnevnim novinama, a potom i u obliku knjige emancipirali su LJERKA ANTONIĆ koja u knjigama *Osječka pričaonica* (1995) i *Blues za šnajdericu Herminu* (1999) zaustavlja duh esekerskoga razgovaranja bilježeći njime i ponekad vješto prikrivenu dušu grada Osijeka, a sve to kroz komentiranje sitnih biografija starih i nešto mladih Osječana, i ERVIN HEINE koji u dvjema knjigama crtica iz povijesti grada na Dravi jednostavna naslova *Priče iz povijesti srednjoeuropskog Osijeka* (1996) i *Priče iz Zlatnoga vola* (1997) opisuje povijesne promjene u gradu, odnosno zapisuje istine o običnim ljudima koji u šarmantnim ogovaranjima iznalaze potrebne životne sokove za vlastito svakodnevno egzistiranje. I on želi diskretno zaustaviti djeliće prohujaloga vremena koje svoje mrvice pronalazi u novinarskim crticama i na kraju XX. stoljeća. ĐURO ŠOVAGOVIĆ, Ladimirevčanin, javlja se u slavonskim glasilima reportažama i pričama sa slavonskom tematikom oslikavaju-

ći u njima ljudske sudbine tzv. malih ljudi širom Slavonije i Baranje, a objavljujući ih u dva toma knjige s naslovom *U sedmom nebu* (1994). DARIO TOPIĆ, ratni reporter i prvi urednik *Slavonske televizije* i potom nekoliko godina glavni urednik slavonsko-baranjskoga dnevnoga glasila *Glas Slavonije*, boravio je u Americi u posjetu najboljim televizijskim centrima i televizijskim studijima, a svoja je medijska iskustva vrlo sofisticiranim, detaljističkim i duhovitim stilom objavio u knjizi *Američki medijski blues* (1996). Na stranicama *Glasa Slavonije* često puta su se mogle čitati, osobito ratnih dana, kolumne koje potpisuje JOSIP CVENIĆ (1952) Donjogradanin, Osječanin, prozaist, urednik knjiga i dugogodišnji urednik časopisa *Književna revija*, tajnik Matice hrvatske Osijek, animator književne i kulturne dinamike u Osijeku čije su proze prevedene na slovački i mađarski jezik. Cvenić se 1976. godine predstavio zbirkom pjesama *Protumarani zavičaj*, a nakon toga potpuno prelazi u prozne tekstove kojima se upisuje u poetičke tijekomove suvremene hrvatske književnosti. Prostori kojima egzistencijalno i duhovno pripada mjesta su putem kojih se usustavljuje i u korpus zavičajnih pisaca, a putem njih dolazi i do pripovjednih postupaka trenutačno recentnih u nacionalnome korpusu. Stalno mjesto njegovih proza jest motivsko-tematski kompleks vezan uz rijeku Dravu, Donji Grad i grad Osijek. Cvenić je, dakle, autor koji izrazito upozorava na prostor urbanoga kao inicijalnoga iz kojega nastaje tekst što se čita već u prvoj zbirci pripovijedaka *Pričanja Heraklitova kušača i druga pričanja* (1982). Priče u spomenutoj zbirci napisane su iz pozicije autorskoga subjekta izvan prostora o kojem piše, a piše o odrastanju uz rijeku Dravu, i to na onome njezinu dijelu koji se naziva Donji Grad.

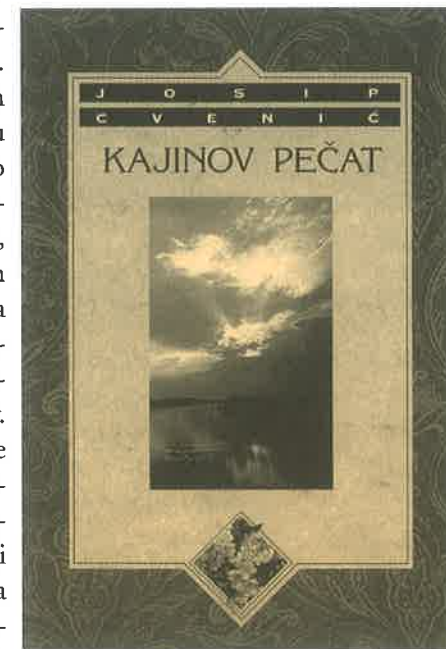
Imao sam sreću da sam se rodio uz rijeku, pa mi je cijelo djetinjstvo bilo uprskano tom, meni onda, najdražom tekućinom. Moja prva reagiranja na Dravu, koja su ostala u sjećanju mojih roditelja, iz vremena prvih izgovorenih riječi, jest čuđenje: Koliko čava! (čitaj čaja) To čuđenje i divljenje prema rijeci ostalo mi je do danas.

Tekla rijeka Drava, 1982.

U fokusu Cvenićeve priče obično se nalaze društveno neuklopljeni pojedinci koji svojim razmišljanjima i udjelom u svakodnevnome životu naglašavaju notu apsurdnosti subjekta u različnim, svakodnevnim trivijalnostima. Njihova samoća pokretač je čudnih radnji, a što se, osim u pričama iz *Heraklita*, može pročitati i u romanu *Blank* (1986). Roman *Blank* nastao je na tragu iskustva filma i filmologije. I u njemu je priča locirana u Osijek gdje autor dvjema fabulama prati utjecaj medija kao manipulativnih sredstava u vremenima kada su oni izvori informacija, posla i zabave, te dosadnoga života kino operatera koji želi u *sličice* filma upisati neku poruku i potom je

pustiti na gledanje publici postižući time efekt *sublimalne manipulacije* koji bi unio nešto *buke* u svakodnevnu dosadu. Cvenić i tim romanom tematizira posljedice minimalizirane svakodnevne komunikacije među ljudima. I sama struktura romana začinjena je brzim, kadričnim izmjenama svakodnevnih situacija, jezgrovitim pripovijedanjem i doslovnim crno-bijelim stranicama, što odgovara tehnologiji filma. Na taj način autor pokušava literarnu fikciju stopiti s filmskom i upravo preko te strukturne analogije uspostaviti intermedijalnu (*film-tekst*) komunikaciju, što je u skladu s poetičkim načelima *quorumaske* književne paradigme. U maniri postmoderne *Quorumove* kratke priče objavljuje i zbirku priča naslovljenu *Lektira* (1990). *Lektira* je napisana kao intertekstualna igrarija s kulturnim junacima iz stripovske produkcije, filma i glazbe. U priče osim spomenutoga upisuje i tradicijske elemente iz klasičnih lektirnih knjiga. Osim što piše knjige za odrasle, Cvenić je autor i dvaju romana za djecu (*Čvrsto drži joy-stick*, 1994. i *Udžbenik priča*, 1995).

Romanom *Kajinov pečat* (1997) također prati i autorski odgovara na poetičku matricu suvremene književnosti, usmjerenu prema tematiziranju ratnoga ili pak poslijeratnoga stanja, kao i prema tematiziranju vlastitoga subjekta. *Kajinov pečat* treba čitati i na tragu autobiografskih sjećanja na dane djetinjstva i odrastanja, kao što su u drugoj polovici devedesetih godina pisali Pavao Pavličić, Višnja Stahuljak i Julijana Matanović. Poput njih, i Cvenić je svoja sjećanja vezao uz ljude, mjesta, stvari i događaje koji su njemu i njegovim tadašnjim bližnjima predstavljali prostore istinskoga uživanja u odrastanju, a danas su samo svjedoci jednoga prohujalog vremena. Cvenićeve se roman upisuje u kontekst hrvatskoga ratnog romana koji tzv. *naknadnom pameću* u fikcijske priče unosi i stvarne tragove netom završenoga Domovinskog rata. Cvenić je promatrajući i strateški oblikujući komunikaciju između dvojice prijatelja (Mislava i Duleta) koji su odrastali u prostoru kojemu i on sam pripada, a čija je nacionalna različitost upisana na razini podteksta, napisao roman o upravo prestalome ratu ne želeći pri tome stvoriti samo crno-bijelu ratnu priču. Pri tome je pokazao zavidno poznavanje žanra, budući da je preko *slabih* junaka sadašnjosti otvorio uvid u prostore *jake* povijesti. Autorski komentar

Kajinov pečat sačuvat će u jeziku tugu proteklih godina, opisanu perom osobe koja je u svom pismu i prije bdjela na tragovima osječke prošlosti, potpuno svjesne da i na Zemlji ima zvijezda i da ta zvijezda može nositi ime jednog grada. (J. Matanović, 1997)

fragmenta vremena grada u kojem živi osim Cvenića nudi i BRANISLAV KRIVOKAPIĆ (1952), osječki dramski pisac (napisao je radio-drame: *Ljiga s motivima Divljeg Zapada, Dosadni, prazni svemir, Slučaj Kisprdilov, Doktor Egberts protiv Franka Zappe* te komedije *Okovani Slobodan* i *Transilvanski boogie*) i autor zapaženoga romana *Sve zbog Marije* (1982). Jedan je od književnika koji urbani prostor opisuju pretvarajući ga u karikaturalnu sliku. Priповjedač iz pozicije osviještenoga gradskog subjekta komentira ljude i događanja. I upravo tim pripovjednim postupcima uspio je Krivokapić ne samo opisati socijalnu, moralnu i političku svakodnevicu, već je prozom urbano-ga pejzaža ukazao na humornu dimenziju izobličene gradske komunikacije gdje se prave i istinske vrijednosti samo naziru, dok niz gradskih mediokriteta *uspješno* obavlja svoje svakodnevnne obveze. Tako se tekstom prikazuje grad kao groteskna scena likova onih istih koji »gradom misle«. Iako je u romanu upisao matricu grada Osijeka i njegovih kulturnih i inih djelatnika, može se reći da će i oni koji nisu čitateljski uvjetovani privatnim poznavstima ili upućenostima u njih u romanu *Sve zbog Marije* pročitati skicu za portret gotovo svih urbanih prostora u kojima je moralna devalvacija i ljudska glupost došla *do zida*, do kraja, do vlastite nehotično ironijske slike.

Dva se kulturna i historijska spomenika nalaze u njegovoj (gradskoj) historiji: klub »Debeli Nožni palac« i akademski časopis »Režija«. To su dvije svijetle točke kulturnog razvoja grada. Na sljedećim stranicama opisan će se neki likovi, neki ljudi koji su radili i stvarali u tim vremenima.

Sve zbog Marije, 1982.

Vrlo vješt u opažanju i filtriranju najkarakterističnijih osobina onih o kojima piše, Krivokapić se u romanu predstavlja i kao oštar kroničar, pronicljiv kritičar i često iznenađujuće sarkastičan moralist. Književnik za djecu kojemu je također osnovna poetička odrednica uronjenost u zbilju i preko nje ispisivanje avanturističkih ili pak kriminalističkih romana jest ZLATKO KRILIĆ (1955), rođeni Osječanin, čije se upravo navedene pripovjedne strategije čitaju od romana koji govore o djetinjstvu i odrastanju (*Prvi sudar*, 1979, *Čudnovata istina*, 1980, *Veliki zavodnik*, 1984) pa do dječjeg krimića *Zagonetno pismo* (1985), napisanoga na tragu poznatih i priznatih književnika za djecu (J. Matanović). Piše također igrokaze za djecu i priče u stihovima, a za odrasle je napisao roman *Živi pijesak* (1987). Njegov suvremenik VJEKOSLAV BOBAN (1957) koji je u Osijeku završio srednju školu da bi se potom u Zagrebu nastavio školovati, tekstualni pjesnik, *kratkopričač*, dramatičar i romanopisac poetikom stvaranja pokazuje osjetljivost za *Quorumovu* književnu paradigmu što se osim u njegovim pjesmama (zbirke *Orator*, 1982. i *Gangamon-Ganglion*, 1985) čita posebno i u apsurdističkome romanu *Kuti-*

ja žigica (1984) kao i u uspješnoj zbirki kratkih priča *Jahačica na vjetru* (1996).

*I duša: sav ću biti,
Kad budem u Te UŠžo.
I može li još Više — SLAV, ON I JA,
osnijeti?*

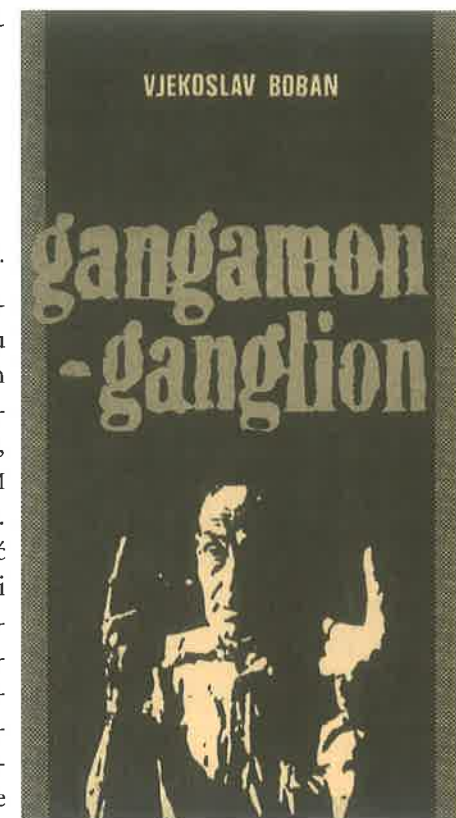
Slavonija — jednostavna pjesma, 1985.

Ne samo naraštajnu, nego i poetsku i književnokritičku usmjerenost prema projektnom djelovanju biblioteke i časopisa *Quorum* pokazuje i Brođanin rođenjem, Vinkovčanin senzibilitetom, a Osječanin književnom i kulturnom djelatnošću, pjesnik, kolumnist i književni teoretičar GORAN REM (1958), autor modernoga literarnog svjetonazora. Svoje je čitanje književnosti i zbilje objavio već 1977. godine (*Ženitva*). Na potpuno borgesovski način shvaća kako jezik i poezija imaju svoju osobnu paradigmu koju i iz koje proizvode. Odrastajući u transmedijalnoj kulturi uz (post)strukturalističku, derridaorsku praksu teorijskog iskustva čitanja i pisanja teksta, prateći recentne hrvatske pjesnike, 1985. godine objavljuje tri zbirke poezije (*Post ili past, Agregacija slova, Jesenji metak*) koje pokazuju jasnu autorovu izdiferenciranost i conceptualnost njegova pisma. *Post ili past* je zbirka koja određuje njegovu poziciju u kontekstu postmoderniteta i nove tekstualnosti hrvatskoga pjesništva. *Agregacija slova* najdoslovnije upućuje na materijalnost samoga pisma kao tekstualnoga znaka, a *Jesenji metak* intertekstualna je strukturalna prepiska s medijskom zbiljom (stripom, filmom, rock glazbom).

*Vuču naliježe u nakostriješen, zaustavljeno porabljen
ferocink (pink-panther bere tratinčice u bašti našeg
davnog ding-donga)*

*Oko mene
stanjeno strži
zasijek
dvostruko koncentrične bljuzge istrgnute iz vlastita
korita*

Vinkovci — Osijek via Gaboš, 1985.

... stvaranjem problemske situacije oko ključnog motiva, Boban zamjenjuje očekivani motivacijski sustav, relativizira odnose, labavi strukturu, ali do ishodišne točke koristi sve što je ikad čuo i naučio, sve od literarnog i životnog što može stati u oklop njegova 'stanja'... (V. Bogišić, 1988)

Autorska subjektivnost se samoostvaruje slušanjem medijskoga okoliša, erotizirajućim prebacivanjem teme u izvanjsku zbilju (D. Rešicki). Osim, dakle, što se pojavljuje kao stvaratelj, njegova se prisutnost u hrvatskome postmodernom pjesništvu čita i u kritičarskim priložima o hrvatskoj poeziji čime znatno pridonosi promjeni recepcijskoga statusa poezije u vremenima za nju ne baš sklonima. Knjiga *Čitati Hrvatsku* (1994) zbirka je kolumnističkih zapisa objavljenih na stranicama *Glasa Slavonije* od 1991. do 1993. godine, u vremenu u kojemu se situacija u slavonskim gradovima uslijed stalne agresije na njih mijenjala iz *trena u tren* i kada je dokument bio temeljnom projekcijom zapisa. Novinske su kolumne tada bile najautentičnija i najzanimljivija literatura, pa je stoga ona (kolumna) jedan od bitnih svjedoka kulturoloških događanja u tome razdoblju u Slavoniji. Često je Rem tada recentnom aktualnom slavonskom gorčinom ispisivao rečenice upućene onim urbanim lokalitetima koji u tome trenutku nisu bili napadani granatama, a svojom su sporošću djelovanja *protiv-za* usporavali uključivanje Slavonije u svakodnevne mirnodopske tijekove života. U 1996. godini objavljuje zbirku poezije *Dobre oči tvoje* i opsežnu filološku studiju *Slavonsko ratno pismo*. Zbirkom *Dobre oči tvoje* dopisuje se na postmodernu, *Quorumovu* poetsku matricu, u kojoj je polazište rock glazba, koja je inicijalna kada je riječ o tjelesnoj (jezičnoj) konkretizaciji žudnje kao načina istinskoga života. Ono čime ostvaruje razliku u odnosu na prethodne zbirke jest upis u egzistencijalnu samoanalizu. *Slavonsko ratno pismo* prva je poslijeratna monografija koja donosi na uvid načine kulturnoga, umjetničkog i masmedijskog djelovanja na prostoru Slavonije i Baranje, a okupila je unutar vlastita pisma autore svjesne važnosti očuvanja svoje povijesne suvremenosti kao i suvremene povijesti, pokazujući na taj način najbolji primjer ispisivanja (post)moderniteta u književnosti na tlu slavonsko-baranjske književnosti od 1991. do 1994. godine. *Slavonsko ratno pismo identitetna* je *gramatika*, slavonska *gramatologija*, slika kulturnoga prostora u kojemu je postojanost povijesnosti i suvremenosti njezina najbolja potvrda.

Ukoliko za Gorana Rema možemo reći da je jedan od najrecentnijih kritičara *Quorumova* pjesništva, onda najupućenijom proznom kritičarkom istoga književnog naraštaja možemo imenovati JULIJANU MATANOVIĆ (1959) rođenu u Gradačcu, koja Slavonijom živi (Đurđenovac, Vinkovci, Osijek). Trenutačno stanuje u Zagrebu, ali svoju pripadnost posebice Osijeku upisuje u gotovo sva svoja književna i književnoznanstvena djela, kritike i eseje. Osim što je priredila zbornik tekstova o hrvatskoj književnosti u Slavoniji tijekom XVIII. stoljeća *Ključevi raja* (1995), veliku pozornost čitateljske, kritičarske i medijske javnosti pokrenula je svojom prvom knjigom proza *Zašto sam vam lagala* (1997) koja je prevedena na slovački i njemački jezik.

Knjiga je satkana od dvanaest (polu)autobiografskih sjećanja do kojih je autorica došla putem proustovskih detalja iz svakodnevlja i asocijativnim upućivanjem na pojedine trenutke iz njezina djetinjstva, odrastanja i trenutačnoga življenja (*Cipele, Džemper, Josip, Ime...*). Filigranski minuciozno Matanovićeve niže mnogostruko složene rečenice, *plete* fine rečenične nizove, utiskuje likove o kojima također isprepliče priče iz njihova života, a što korespondira s njezinom iznimnom upućenosti u poznavanje teorije naratološkoga upisa u tekst. *Zašto sam vam lagala* tako se nalazi na samome vrhu autobiografske poetičke paradigme koja je posebice nakon 1995. godine u hrvatskoj književnosti doživjela svoju emancipaciju. Julijana Matanović prostor Slavonije i Osijeka doživljava kao prostor najsuptilnije egzistencijalne intimne i kao takav on je nužda svih intelektualnih i emocionalnih projekcija kao zrcalo smiraja i ispunjenja. Ova blago romaneskna prozna knjiga pismo je najsofisticiranije postmoderne osjetljivosti *slaboga* subjekta. Znakovita je i činjenica na tome tragu da njezina knjiga znanstvenokritičkih tekstova objavljena u Osijeku nosi ime *Prvo lice jednine* (1997).

Ona i dalje svako poslijepodne, godinama u isto vrijeme, iz Zagreba kreće prema Osijeku i meni se uvijek iznova učini, posebno zimi, kako joj u vožnji vjetar šiba u lice i usporava brzinu. Onda se uplašim da će se moji prijatelji, očekujući me na posljednjoj postaji, zbog njezina zakašnjenja razboljeti, pa neće sa mnom moći obići sva planirana mjesta i izgovoriti sve pripremljene priče o onim drugima, nama toliko različitima. I što je najvažnije, neću imati dovoljno snage kojom ću primiti količinu tuđe, o kojoj sam mom najboljem prijatelju Delimiru, koji nije igrao nogomet tako dobro kao Jordan, ali mi je bolje od svih drugih pomogao da svoje dotadašnje shvaćanje pjesničke slobode promijenim, govorila u svibnju '92. u skloništu hotela Osijek, kad sam se željela uvjeriti kako će grad iako je njegovo ime na zemljopisnoj karti ispisan puno manjim slovima nego ime onoga u koji odlazim, zauvijek ostati grad moje sudbine.

Zašto sam vam lagala, 1997.

Ova knjiga uspomenar je toga slavonskoga vremena (Đurđenovac, Osijek), vremena socijalističke (polu)bijede i šutnje, vremena u kojem je svatko od nas, u svom vlastitome domu, čuvao neku 'nepodobnu' priču ili sudbinu o kojoj je valjalo dobro i uporno šutjeti. (D. Rešicki, 1997)

Također je *Quorumovu* naraštajnu amblematiku uz Gorana Rema i Julijanu Matanović moguće usmjeriti još prema jednome osječkom književniku, esejistu, publicistu i rock kritičaru, Baranjcu DELIMIRU REŠICKOM (1960), najznačajnijem pjesniku postmodernoga hrvatskog pjesništva. Mjesto koje danas zauzima poezija Delimira Rešickog mjesto je poetičkoga oslonca mnogih *mladih* autora s prijelaza osamdesetih u devedesete godine. Takav se status u suvremenoj književnoj recepciji može usporediti s ugledom Slavka Mihalica u šezdesetima, s karizmatiskim statusom poezije Josipa Severa u se-

damdesetima te *guruovskim* utjecajem Branka Maleša na prijelazu sedamdesetih u osamdesete godine. Ukratko Rešicki je, kako se to popularno kaže, *kultni autor*. Već pojavljivanjem tijekom osamdesetih godina Rešicki u svojim pjesmama pokazuje izniman osjećaj za spajanje fluidne blagosti i intenzivne, gotovo tragične tamnosti. Taj će susret tamnoga i intenzivnoga s blagošću utjeloviti poetiku prve zbirke pjesama Rešickoga naslovljene *Gnomi* (1985). Iste godine objavljena je i tekstualna potraga *Tišina*, u kojoj se igra ljubavi, smrti, djetinjstva i mladosti, može prepoznati kao jedno od rijetkih mjesta u književnosti osamdesetih godina u kojemu se pohranjuju i tragovi A. B. Šimića i rock'n'rolla i razlogaške fenomenologije. Posebnu pozornost izazvala je zbirka *Sretne ulice* (1987) nakon koje je uslijedio već spomenuti niz *odgovora* drugih autora na snažnu intermedijalnu vrpču koju je nudila ta knjiga. Iz njezinih stranica proviruju brojna umjetnička imena iz književnosti i drugih umjetnosti, imena kojima se Rešicki izravno obraća ili im prepušta mjesto lika ili pak subjekta pojedinih pjesama. U toj zbirci uspostavlja se otvoren razgovor između različitih stvaralaca, držeći tu otvorenost na okupu svojom neusporedivom pjesničkom snagom. To je poezija ljubavi, melankolije, užitka u cesti, kretanja, u ri-

Elementi se različitih prostora, intertekstualnih i intermedijalnih isječaka koji se prepoznaju kao prostori iz pročitane lektire, odgledanih filmova, transformiraju i reintegriraju generirajući iz krhotina različitih prostora teksta — novi prostor postaje imanentnom likovnošću Rešickijevih tekstova. (D. Brunčić, 1999)

tmu noći, u fluidima snijega, magle, prašine i dakako tišine. Rešicki poezijom upozorava na srednjoeuropski tragizam koji je pohranjen u sudbini njegova pjesničkog subjekta. Njegove pjesme slušaju suzvučja tame koja skladaju sudbinski polilog na potezu umjetnika Slovenije, Slavonije, Makedonije i Austrije. Godine 1993. Rešicki se pojavljuje s knjigom priča *Sagrada familia*, knjigom koja nastaje postupno tijekom osamdesetih na stranicama časopisa *Quorum* da bi se pojavljivanjem u poluratnome stanju pokazala jednom od najboljih knjiga hrvatske proze početka devedesetih godina. Priče objavljene u njoj pisane su u maniri *quorumove* kratke priče zasićene intertekstualnim i intermedijalnim postmodernim upletima, zgusnute su i mnogostruko složene, ali u čistoj, jasnoj i bistroj rečenici Rešicki uspijeva zadržati i veliku količinu neironijskog senzibiliteta i strogog odnosa prema zadanoj temi. U širokim je opisima topline panonske zemlje upisana osobna tuga olovnih dana devedeset i druge godine. Visoka sofisticiranost, i teorijska osviještenost autorova ogleđa se u činjenici da njegove kratke priče izravno referiraju na kulturnu, književnu tradiciju i suvremenost i svoje recepcijske zahtjeve materijaliziraju iznimno složeno. Knjige eseja pokazuju puninu umjetničkog i intelektualnog djelovanja Rešickoga. On je jak, mudar i melankoličan srednjoeuropski intelektualac koji iz svojega baranjskog, ravničarskog zavičaja crpi postojanost i poštenje. U esejima (*Ogledi o tuzi*, 1995, *Bližnji*, 1998) ispisuje se raščlamba trenutka, čita se jasnoća emocionalnoga i misaonog subjekta, a njegov se pjesnički senzibilitet pretvara u beskompromisne nastupe ispisanih riječi koje svjedoče o nezaobilaznim umjetničkim egzistencijama početka devedesetih godina. Potvrđujući se u književnome slovu Valentina Benošića, Vladimira Kovačića, Vladimira Rema, Mirka Hunjadija i Davora Špišića, Rešicki u emotivan odnos prema zavičajnom identitetu kodira vlastitu »planetarnu bohemsku i šokački bolnu osjećajnost za svoj sudbinski hereditarni prostor«. U esejima se pruža u isto vrijeme i kulturološka slika najrecentnijih i najrelevantnijih događanja iz područja književnosti, filma, glazbe i medija početkom i sredinom devedesetih godina na prostoru Hrvatske. Sve se to, isfiltrirano, kondenzirano i profinjeno do najosobnijih osjećajnosti, slijeva u zbirku pjesama *Knjiga o anđelima* (1997). To je knjiga suglasja slavonske i baranjske crnice i pjesničke tame, zajedničkoga dobra i potpuno komorne pojedinačne tuge.

*Nema dublje tuge od putovanja Slavonijom
u subotnje poslijepodne.
Jer tuga, tih nekih sat i pol puta,
upravo tu, baš meni, ne pokazuje
niti jedan trag svojega porijekla.*

Zaraza, 1993.

Rešicki je u toj zbirci duboko moralan, stoga kršćanski strog prema sebi i prema drugome. Tome se drugom približava zahtjevno jer ga štuje, on mu ne nudi proziran poučan govor, nego postavlja brojna pitanja kojima, međutim, rijetko doslovce pridodaje upitnik. Knjiga je to pojedinačnosti, usamljenosti, tuge zbog ranjene zemlje, mudrosti u višestrukim refleksijama, štovanja drugoga, bližnjega i kulture koju živi jedan poraženi kraj tisućljeća.

Premda naraštajno nevezan uz *Quorumovu* naraštajnu projekciju ŽARKO MILENIĆ (1961), književnik i književni kritičar koji živi u Osijeku, javlja se u biblioteci Branka Ćegeca *Meandar*. U svojim je dvama posljednjim romanima (*Pojela ih kiša*, 1995. i *Preludij*, 1997) ispisao mozaik življenja u malim gradovima koje nastanjuju jednostavni, obični ljudi sa svojim životnim sudbinama. I upravo preko njih Milenić parodira život u visoko urbanim središtima u kojima komunikacija ne postoji. Njegovi romani plošni su primjeri stvarnosne proze strukturirane izrazito urbanim temama. Tematiziranju urbanoga, ali stihom prišao je DENIS OSTROŠIĆ (1967), rodeni Đurđevčanin koji živi u Slatini, a jedan je dio svojega života, studij kroatistike, proveo u

Osijeku. Ostrošić vlastiti energetski i kreativni duh opisuje u zbirku pjesama *Iza trepavica* (1997) predstavljajući se u njoj kao postmoderni autor koji u stih ugrađuje iskustvo kulture prostora i ludistički odnos prema zbilji i jeziku. Ostrošić je preko sofisticiranoga izraza i vizualno slobodan i konkretan, dosjetljiv i humoran, osjećajući pri tome materijal jezika, riječi i slova.

*očima je prskao mrtve metke
posvud oko sebe
otirao komadiće sexe sa sakoa
trgao stranice biblije
lice ferryevo...
...postmichigenična tišina
naglo narasta*

boli jako

vokal god bullies, 1997.

Studiranjem je uz Osijek vezan i Našičanin ROMEO MIHALJEVIĆ (1971), pjesnik koji se poetskim pismom (*Andeoska konverzacija*, 1997) upisao u postmodernu paradigmu hrvatskoga pjesništva, posebice među one pjesnike koji su obrazovani intertekstualnim ili pak intermedijalnim ludizmom.

... za Romeov (je) pjesnički govor ispisao u zbirci *Andeoska konverzacija* (1997) karakteristično nasljedovanje i perpetuiranje poetičkih iskustava grupacije pjesnika okupljenih oko časopisa i biblioteke Quorum. (D. Brunčić, 1999)

*noć natrulih rubova
učahuruje se negdje u meni
dodiruje Tebe,
u jednome od malih snova
koje volimo nazivati
krhotinama smrti.*

blue, 1997.

Dakako, njegov lirski prvijenac svoju posebnost čuva vrlo projektivno, uza sav poetički polilog, te ispisuje meke ritmizacije *pop-noise* estetike.

KREŠIMIR PINTARIĆ (1971) ne samo da dolazi na svijet iste godine kada i Mihaljević, nego iste godine objavljuje zbirku proza borgesovskoga lirizma u knjižnici *Quoruma* naslovivši je *Tour de force* (1997) kušajući tekstom njezinu intermedijalnu baštinu i »osječki zvuk« kraja osamdesetih.

Osim spomenutih, kraće su ili duže vrijeme od 1951. do 2000. godine književno djelatni u Osijeku i sljedeći autori: Latinka Golić, Marija Galić, Kruna First Medić, Marija Seginj Došen, Nikola Strajnić, Antun Šimunić, Lujo Medvidović, Tatjana Lukić, Hilda Čapo, Nena Smiljanić, Zdravko Čuljak, Lydia Scheuermann Hodak, Željko Bosanac, Anđelko Mrkonjić, Josip Jakov Planinić, Ruža Zubac Ištuk, Zdenka Leko, i drugi.

Značajnije se u žanrovskome prostoru ratnoga pisma javljaju i sljedeći autori: Tea Gikić, Kornelija Pandžić, Davor Špišić, Ivan Kiefer Helin.

Osim zavičajnog aspekta, drugi dominantan motiv je ljubav, osjećaj kojemu autor želi vratiti dignitet, romantični 'stih' i 'uhvatiti ga' u trenutku najvećeg intenziteta. (S. Jukić, 2001)

ĐAKOVO

GRAD

Prvi su Đakovački vezovi (smotra folklora), održani 2. i 3. srpnja 1967. godine kao specifična prigodna turističko-kulturna manifestacija u povodu Međunarodne godine turizma, a njihov je idejni tvorac dr. Zvonimir Benčević. Od 1968. godine objavljuje se revija Đakovački vezovi. Đakovački list izlazi od 1953. do 1990. godine, Đakovačke novine od 1993. do 1994. godine, a izlazi i Đakovački glasnik. Knjiga u povodu 20. godišnjice Đakovačkih vezova Đakovo i Đakovački vezovi objavljena je 1986. godine. Udruga Matice hrvatske Đakovo utemeljena je 1997. godine. Uz Društvo hrvatskih književnika ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Matica hrvatska Đakovo usustavljuje 1998. godine Susrete hrvatskih književnih kritičara.

Đakovo hrvatskoj književnosti daje sljedeće autore: Josipa Paladu, Luku Vincetića, Adama Rajzla, Mirka Čurića, Božicu Ditrh i Igora Roginu.

TEKST

JOSIP PALADA (1935), rođen nedaleko od Trogira, poslije Drugoga svjetskog rata seli u Slavoniju u blizinu Đakova gdje završava osnovnu školu. Pjesnik, prozaist, dramski pisac za djecu i odrasle. Proveo je školovanje živeći po domovima što kao temu obrađuje u romanu *Miris majke* (1985). U tome autobiografskom romanu (neke autobiografske sličice mogu se čitati i u zbirci pripovijedaka *Kad smo bili mali*, 1991) Palada vrlo dojmljivo bilježi doživljaje i patnje dječaka koji su poput njega odrasli bez roditeljskoga doma, bez majčinske topline. Naracija se stilski oblikuje konkretnim i jasnim rečenicama što na nekim mjestima prelazi u fini humor i blagu ironiju.

Posebnu, novu, istraživačku pozornost, nadasve zaslužuje LUKA VINCETIĆ (1939-1998) koji dočekuje i

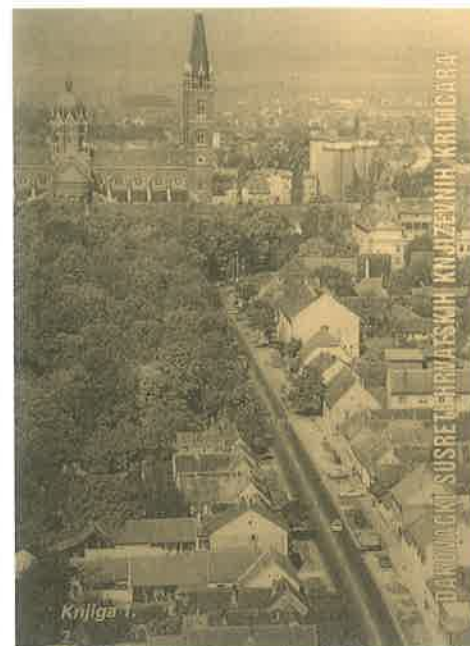
strukovnu (crkvenu, jer je pozivom svećenik) zabranu svoje prve knjige pjesama *Liturgovi bolji dani* (1978) te odustaje od uvezivanja izvrsnog niza tijekom osamdesetih objelodanjenih autor-skih stranica iz lista *Oko* u čvršći oblik. Nakon 1990. godine afirmira se kao aktivan i kritičan kolumnist, međutim gusta subkonkretistična tkanina stihova iz osamdesetih zavodljiv je ispis lucidne i ludističke refleksivnosti, intenzivno antropološke.

ADAM RAJZL (1948), publicist, prozaist i pjesnik za djecu i odrasle iz Dragotina nedaleko od Đakova, slavonski zavičaj upisuje u svaki redak svojih tekstova. Posebno dinamično, čisto i jasno Rajzl u prozama za djecu (*Kad su trešnje dozrijevale*, 1996) utiskuje punoću prostora u kojem se događaju razni dječji nestašluci, upotrebljavajući primarno realističke pripovjedne postupke. Motivsko-tematski vezan je uz zavičaj. Maštovitost izraza, živi dijalozi kao i brza izmjena narativnih situacija pripomažu Rajzlu da inicijalne didaktičke poruke čitateljima prezentira na zanimljiv i jednostavan način.

S dragotinskog brda trešnje su najbolje!» — sa susjedne klupe na đakovačkoj tržnici, mljackajući svježe plodove, javit će se Vilko Rajbl. U tim razmišljanjima već smo stigli do njive s djetelinom. Konji se, uz napor, klizeći kopitima, uzveraše uz ovlaženu zemlju i travu. »Niz brdo će ići lakše!» — zaključči spasonosno.

Kad su trešnje dozrijevale, 1996.

MIRKO ČURIĆ (1964), košarkaš, publicist, profesor i prozaist, u svojem je prvom kraćem romanu *Povratak u doba jazza* (1996) na jedan lako čitljiv, prohodan, a u isto vrijeme i intrigantan način uspio sastaviti dvije narativne strategije: strategiju kriminalističkoga romana s potrebnim motiviranim zapletom, te obratnim i dinamičnim raspletima i strategiju ljubavnih romana koji u središtu svojih interesa obično imaju zabranjenu ljubav. Uz navedena dva narativna tijeka, a kao podtekst zbivanja nalazi se slika svakodnevice (post)ratnoga stanja na prostoru Slavonije. Preko upleta svakodnevlja u vrlo pitak i jednostavan narativni slijed autor upisuje i osobna iskustva življenja, ali i čitanja literature, gledanja filmova ili slušanja glazbe, što roman *Povratak u doba jazza* upisuje u modernu paradigmu hrvatske književnosti.

I ovi đakovački susreti, barem svojom posjećenošću i motiviranošću, dokazuju kako ima ljudi koje kritička djelatnost zanima, kako ima kritičara koji znaju akumulirati svoju poziciju i kako kritička panorama Hrvatske nije mnogo siromašnija od objektivnog kreativnog salda naše proze i dramatike, naše esejistike i poezije. Dapače... (T. Maroević, 2001)

LITURGOVI
BOLJI DANI

Luka Vincetić

Već u zbirci *Liturgovi bolji dani* Vincetić ispisuje osobitu preosjetljivost na uljudbene antropološkijske znakove zavičajnog uniticiteta. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2000)

Ugledao je dugokosog Kištru koji je nekada lupao bubnjeve u Zlatnim krilima a oči su mu se zasjajale kao da ga je Cindy Crawford pozvala na sudar. Odmahivali su svojim dugim vlasima prema dvije zgodne, izazovno obučene, maloljetnice koje su ih promatrale s nepatvorenim oduševljenjem (a ja sam se sjetio pjesme Parnog Valjka: »...nije velika fora prodati šminku i zavešti šašavu klinku...«).

Povratak u doba jazza, 1996.

Uz Mira Šolu, Željka Mandića, Mirka Kladarića, Marinka Zirduma, Nikolu Bičanića i Mirka Ćurića, BOŽICA DITRIH (1967) pripada krugu dakovačkih »kulturnjaka« okupljenih oko Gradske knjižnice i Matice hrvatske. Pjesnikinja je za djecu koja stihovima objavljenima u prvoj knjizi *Palo mi na pamet* (1998) duhovito i razigrano, često u obliku doskočice komentira zgone i nezgode iz godina odrastanja i učeničke svakodnevice. U mladoj skupini đakovačkih književnika pojavljuje se i mix-medijalni TIHOMIR DUNĐEROVIĆ (1969), te prozaik Igor Rogina. IGOR ROGINA (1974) prvom zbirkom priča *Sbalom* (1996) pokazuje osjetljivost za kolažiranje i montiranje proznih, stihovnih i dramskih tekstova, a impregniranost tlom čini to pismo (I. Derđ) dorašlim svojoj estetskoj semantici.

Osim spomenutih djelatni su i prozaistica Ruška Stojanović-Nikolašević te Anđelko Haner i Antun Kalman.

Značajnije se pojavljuju u žanrovskom prostoru ratnoga pisma Zdravko Civarčić i Ružica Eletz Lazarov.

Upletom svakodnevlja u vrlo pitak i jednostavan narativni slijed, autor upisuje i osobna iskustva življenja, ali i čitanja literature, gledanja filmova i slušanja glazbe a što roman *Povratak u doba jazza* upisuje u modernu paradigmu hrvatske književnosti.

(H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

SLAVONSKI BROD I NOVA GRADIŠKA

GRAD

Godine 1952. pojavljuje se literarni mjesečnik Glas mladih, a urednik je prvih triju brojeva Vladimir Rem dok u 4. i 5. broju urednikovanje preuzima Dubravko Jelčić. Kao produžetak Glasa mladih izlaze 1953. godine Vidici (u pet brojeva). Glas mladih težio je odraziti književno vrenje mlade generacije Slavonije, dok su Vidici nastojali proširiti krug suradnje sa svakim uspjelim literarnim radom, bez obzira na starost autora. Godina 1957. značajna je po otkriću lubanje stepskog slona pronađene pri iskopu kanala Glogovica u samome gradu. Državni arhiv počeo je s radom 1959. godine. Pododbor Matice hrvatske Slavonskoga Broda osnovan je 1965. godine, a nakon tri godine (1968) pokrenut je književni povremenik Posavski tokovi s urednicima Stanislavom G. Milošićem i Stjepanom V. Letinićem koji se nakon pet brojeva ugasio. Prilikom vađenja pjeska (1975) iz Save pronađen je jedinstveni nalaz iz antičkoga razdoblja knemida: rimski svečani štitnik za nogu s početka III. stoljeća. Zaslugom Krunoslava Kerna i Predraga Golla 1980. godine osnovana je i počela s radom akvarelistička kolonija Sava koja je postala tradicionalno okupljalište hrvatskih akvarelista. Godine 1981. u izdanju Društva za humor, satiru i karikaturu pokrenut je dvomjesečnik Brodolom, a urednici su Stanislav Dasović i Joža Ščrbašić. Taj je časopis bio nastavak zanemarene tradicije humorističko-satiričnog tiska. Novoosnovana Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda 1991. godine formira Kabinet akvarela. Iste godina nastavlja se i manifestacija U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić pokrenuta 1970. godine. Kritički je mentor mnogim autorima ovoga razdoblja profesor Martin Kaminski (1914).

Slavonski Brod i Nova Gradiška daju hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Dragutina Horkića, Stanislava Gezu Milošića, Vladimira Rema, Stjepana Godića, Hinka Zlomislčića, Stjepana Vladimira Letinića, Tita Bilopavlovića, Kazimira Klarića, Valentina Benošića, Josipa Ščrbašića, Vinka Brešića, Josipa Užarevića, Mira Gavrana, Gorana Zovka i Sanju Šimić.

Cilj ove edicije jeste samo da prikaže jedan dio dosadašnjih nastojanja književnih radnika koji su rođenjem, službom, školovanjem ili mjestom boravka vezani uz Slavonski Brod, grad s poznatom književno-kulturnom tradicijom. (M. Kaminski, 1966)

TEKST

DRAGUTIN HORKIĆ (1925), Brođanin, pjesnik i prozaist u kontekstu suvremene hrvatske književnosti poznat po dramama, pripovijetkama i romanima za djecu u kojima stalna mjesta postaju nesvakidašnji motivi koji svojom bizarnošću nastoje osvojiti djecu (S. Hranjec) što se posebno dobro čita u reporterskim putopisnim zapisima *Videno i nevideno* (1965). U romanu *Čađave zgode* (1971) ističe se Horkićeva sklonost jednostavnim pripovjednim dosjetcama, vrlo neobičan smisao za humor i specifična osjetljivost za kolorit slavonskih i bačkih ravnica.

Sudbina publicista, prati se u stvaralaštvu Stanislava Geze Milošića. STANISLAV GEZA MILOŠIĆ (1926-1981), rodom iz Svete Klare kraj Zagreba, od 1964. godine živi u Slavonskom Brodu gdje radi kao profesionalni novinar i aktivno sudjeluje u radu Matice hrvatske te pokreće časopis i biblioteku *Posavski tokovi*. Objavio je sonetni vijenac *Domovina Hrvata* 1971. godine. Svojom se poezijom priklanja poetici međuratnih pisaca koji upotrebljavaju vezani stih (D. Cesarić, V. Kovačić, V. Nazor, N. Šop), prihvaćajući i ostale konvencije tradicionalne poezije (S. Jukić). Milošić svoju pripadnost hrvatskom nacionalnom biću i slavonskom tlu preko motiva slavonske krvi upisuje gotovo u sve stihove. On je istinski zaljubljenik u punoću života, pa ni stihovi koji tematiziraju smrt i prolaznost ne odišu mračnim pesimizmom, već racionalnom vedrinom koja iz života upija svu njegovu ljepotu i blagost.

*Da li su sjene besmrtne Tene
Te bijele žene
Od sna i pjene?*

Tužaljka za brijestovima, 1971.

Dugogodišnji Milošićev prijatelj i suradnik VLADIMIR REM (1927), pjesnik, esejist, književni kritičar i publicist, uspio je u pravome smislu riječi ostvariti komunikaciju s prostorom i ljudima koji ga okružuju. Naime on je prostorom živio, prostor poznavao i nudio ga na čitanje. Osim toga on je na fin i prepoznatljiv način uspio i u prostor življenja i u prostor teksta ugraditi vlastiti kreativni identitet. Slavonija je integrirana u sve njegove tekstove. Priredio je tri knjige pjesničkih panorama (*Mi ovdje*, 1966, *Zaljubljenici Cibalae* 1976. i *Slava Panonije*, 1980) i jednu antologiju ljubavnih pjesama hrvatskih pjesnika iz Slavonije (*Tebi je ime Lelija*, 1970). Panoromom *Mi ovdje* označuje početak sustavnoga bavljenja slavonskom poezijom. U panoramama i antologiji predstavljeni su autori koji su se poetskim radom javili u vremenskome razdoblju od 1950. do 1960. godine, okupljeni oko časopisa *Krugovi* i *Razlog*, i koji su na taj način ostavili vrijedne tragove u kodovima

književne tradicije svojih matičnih gradova. Kao autor prve potpisane knjige nakon Drugoga svjetskog rata u Slavoniji, objavljene 1951. godine, naslovljene *Lirske minijature*, Removo se mjesto nalazi u aktualnim tijekovima suvremenoga pjesništva. Zbirku *Umor krvi* objavljuje 1964. godine, a *Ponoćni ja*, 1997. godine. Removu pjesničku poetiku moguće je pročitati u nekoliko osnovnih strategija: individualizirani glas egzistencijalno-bohemske osjećajnosti kojima je vrlo blizak krugovašima, naznake razlogaške pjesničke strategije fenomenološkog svodenja, ljubav kao tema i usmjerenost prema prostornome, zavičajnom tematskom izvorištu. Poezija je Vladimira Rema izrazito čista, topla i iskreno povjerljiva bez obzira piše li o intimi ili pak izražavajući stihovima brigu za zavičajni prostor.

*Jedna se bludnica zove Marija,
i mrtva moja draga zove se Marija.*

*Željom su me taknule oči bludnice:
gledale me očima moje Marije.*

*A kad mi je rekla da je svačija
u stan sam je zvao... i plakao.*

...plakao što se zove Marija.

Jedna se bludnica zove Marija, 1964.

Kao feljtonist, Rem je objavio šest knjiga (*Tragom prošlosti Broda*, 1965, *Tin bez vina*, 1980, *Stari Brod*, 1981, *Vinkovačka kronika*, 1983, *Brodске teme i dileme*, 1987, *Tko su Šokci*, 1993), a moguće ih je podijeliti na nekoliko skupina: na zapise o gradu, zapise o ljudima iz kraja kojemu autor pripada, zapise o Tinu, Removu intimusu. Posebnu pozornost u svojim feljtonima usmjerava prema mjestu vlastita rođenja, Slavonskom Brodu. Njegovi feljtoni udovoljavaju strategijskoj informativnosti, a usmjereni su i antropološkome ocrtavanju urbanoga identiteta prostora o kojemu je riječ. Na taj način feljtonima se uspostavlja dvosmjerna relacija koja se prostire od tematiziranja slavonske urbanosti preko pisanja o slavonskoj ruralnosti. U njima se događaju zahvati koji se kreću od sofisticiranoga, estetski bogatoga kulturnoga *millieua* do tematiziranja pučke, gotovo amaterske kulturalnosti. Osim povijesnih podataka Rem je dakle u svoje priče o gradovima ugradio i po-

I Vlado je daleko više volio vijoriti pjesmu uokolo, nego je isključivo stvarati za papir i budućnost. Ako bih htio zaokružiti predodžbu o tom svom generacijskom pjesničkom prijatelju — onda bi morao reći da mi je Vlado bio i ostao jedan od posljednjih živih romantika suvremene hrvatske poezije. (M. S. Mader, 1997)

glavlja o duhovnome identitetu prostora misleći pri tome na književnike, glazbenike kao i slikare koji čine pojedini grad. Upravo je čitanje i bavljenje zavičajnom književnošću bio pokušaj da se vremenu usprkos nastavi štovati i čuvati nacionalni dignitet prostora i ljudi, želeći ga pri tome u fragmentu kulturnoga i društveno-povijesnoga života kroničarski i opisati. Knjiga *Tin bez vina* zbirka je publicističkih zapisa u maniri »privatističko-fizičkoga pristupa« (D. Cvitan). U osamnaest dokumentarno-publicističkih eseja, Vladimir Rem prikazao je duh jedne pjesničke generacije koja je svakodnevnim razgovoranjima i druženjima uspjela usustaviti i vlastite pjesničke poetike. *Tko su Šokci*, knjižica objavljena 1993. godine u Vinkovcima, dio je znatno opsežnijega rukopisa *Šokadija i Šokci*. Jednim historičnim uvidom u gradu o Šokcima, Rem je nastojao prikazati osnovne povijesne karakteristike prostora i ljudi koji se tako nazivaju. Pročitavši i analiziravši korpus slavonske književnosti došao je do zaključka da unutar njezina književnoga prostora postoje autori koji u umjetničke tekstove upisuju *šokačku problematiku*, misleći pri tome na književni rad M. A. Relkovića, Josipa i Ivana Kozarca i drugih. Prema tome mišljenju oni se upravo preko motivsko-stilskih matrica mogu čitati i valorizirati kao zaseban korpus u kontekstu slavonske književnosti. Napisao je i dvije monografije o vinkovačkome kazalištu (*Tradicija duga pet decenija*, 1968. i *Skice za portret kazališnog života u Vinkovcima*, 1976) u kojima je iznio niz podataka o predstavama, glumcima, publici, piscima i tekstovima, predstavljajući se i kao uporni kazališni djelatnik (ravnatelj vinkovačkoga kazališta *Joza Ivakić* od 1967. do 1978. godine), koji bez predaje i umora pokreće život na pozornici ne odustajući od često puta mučnih zadataka (D. Špišić). Veza Slavonije i Vladimira Rema upisana je u kodove njegove književne i životne poetike ne samo kao rad na istraživanju slavonskih doprinosa hrvatskoj kulturi, već i kao iskreno htijenje za što boljim slavonskim poznavanjem vlastitih zaboravljenih europskih sinkronizacija. Značajan je i njegov doprinos u izdavačkoj djelatnosti Slavonije i valja ga istaknuti kao urednika *Slavonice* i *Croatice*, te kao jednoga od inicijatora i urednika *Vinkovačkih dana Josipa i Ivana Kozarca* koji i na ovaj način pedantno i mudro slavonskim književnim istinama djeluje na svoje suvremenike i buduće naraštaje.

Remov prijatelj i suradnik STJEPAN GODIĆ (1930-1993), pjesnik, prozaist, esejist i književni kritičar, Brođanin, jedan je i od zamenitih Pakračana po tomu što je 1964. godine osnovao Ogranak Matice hrvatske u Pakracu, te pokrenuo i uređivao časopis *Pakrac danas*. Pripada krugu slavonskobrodskih pjesnika tradicionalnijega odnosa prema pjesničkome izričaju, odnosno onih pjesničkih kretanja kojima su trag već upisali pjesnici generacije koja se javlja između dvaju ratova kao što su D. Cesarić, D. Tadijanović i V. Kova-

čić. Svojim pjesmama (*Ogrlica*, 1955, *Lirika*, 1964) Godić je istraživao stanja svijesti, egzistencijalne prostore duhovne i materijalne, prostore odrastanja i djetinjstva, kao i uvire u slavonsku prošlost. Njegovo lirsko meditiranje uokvireno je sjetom, melonkolijom, samoćom i sumnjom, a stihovima je poželio krenuti u vječna traganja (B. Škalabrin).

*Ni prah. Ni sjena. Nitko i ništa.
Tek duh moj traje usred snemira.
Tisuću ljeta samo tren je. Križ.*

*I tako dalje. Tisuću ljeta
prije početka i nakon svega.*

Nitko i ništa. Ni prah. Ni sjena.

Zagreb, 17. studenoga 1992.

S Godićem usporedivu spiritualnu osjetljivost i nihilističnu bezvremenost poznaje i HINKO ZLOMISLIĆ (1934-1967). Pjesnik koji se školovao i u Slavonskome Brodu obilježen je teškim životnim tragedijama. Egzistencijalna nesreća i tamna boja njegovih stihova upisuju ga u matricu hrvatskih pjesnika čija se životna sudbina prepisala u poetsku (*Suhi zdenac*, 1959), u kojoj je stoga također sužena ponuda svjetla i konstituiran subjekt ekspresionističke intime.

*Svako je stablo
Nježan dodir mojih dlanova
Upamtilo*

Ovo je moj grad

*Tijelo ste moje prognali
samo ste tijelo prognali*

Ovo je moj grad, 1968.

Zlomislićeva poezija nastoji zgusnuti opća pjesnička mjesta, dok njegov bliski sunaraštajnik STJEPAN VLADIMIR LETINIĆ (1935) u prvim zbiricama (*Mirte i maestrali*, 1967, *Čempresi u rodnom selu*, 1968) prilično raspričano opisuje konkretne dijelove mediteranskoga pejzaža. Južnjačko podneblje Letinić pretapa s prizorima sjevernjačkoga krajolika, nakon čega se Slavonija neopozivo smješta u poziciju temeljnoga poticatelja pjesničke mašte.

Publicist, povjesničar, putopisac i folklorist, Novogradišćanin TOMISLAV ĐURIĆ (1938) autor je koji se posebno bavi istraživanjem i populariziranjem tradicijske kulture (folkloristike) hrvatskih sela i etnologije (*Sto najljepših legendi iz hrvatske prošlosti*, 1996).

Afirmirani i vrlo produktivni TITO BILOPAVLOVIĆ (1940), Novogradišćanin, pjesnik, prozni autor, feljtonist i pisac za djecu, prvom se knjigom pjesama *Pijesku već oplakanom* javlja 1967. godine. Prvih je nekoliko njegovih knjiga također stihovna produkcija, ali od 1974. godine i knjige *Plavuša i atleta* Bilopavlović prelazi u niz izvrsnih proznih knjiga. Poetički je blizak *jeans* prozi, humorističan i ludističan. Posebna je značajka njegovih proza erotsko anegdotalni stilski kompleks. Zapaženiji dio produkcije jest stvaralaštvo za djecu (*Filipini iza ugla*, 1988). Poetički i naraštajno Bilopavlović je vrlo blizak KAZIMIR KLARIĆ (1940), prozaist za djecu i odrasle, dramatičar (*Pozitivna nula* — TV serija, 1978, *Jarunske vještice*, 1994, *Konopac*, 1998), humorist i satiričar (*Unutrašnji neprijatelj*, 1981, *Akupunktura za samoupravljače*, 1987), rođen u Okučanima, a djelatan u Zagrebu. U hrvatskoj dječjoj književnosti poznat je kao književnik koji alegorijskim temama, posebice iz životinjskoga svijeta, npr. pikarski animalistički roman *Imam rep*,

1973. (S. Hranjec) duhovito i mudro piše i promišlja svakodnevlje. U njegov moderni izraz utkane su dosjetke, humor, a često i paradoks što posebno plijeni pozornost čitatelja mlađe dobi.

VALENTIN BENOŠIĆ (1941-1968) pjesnik i publicist, prvu je pjesmu objavio u *Telegramu* 1962. godine. Kao i Slavko Mađer vrlo rano obolijeva od tuberkuloze. Objavljeno mu je pet zbirki (*Sanatorij*, 1964, *Ponoćne ruže*, 1966, *Odavde do smrti*, 1967, *U okovima*, 1969, *I sjena ti je ovdje, a ti već u tmini*, 1994). Benošićeva se pjesnička poetika inspirirala pjesništvom A. B. Šimića da bi na nekim mjestima uvjerljivo bila *Šimić pola stoljeća kasnije*. Pjesme *Pjesnici* i *Mi* otvaraju dvije noseće matrice opusne osjetljivosti lirskoga subjekta. Taj poetički i strategijski odmak događa se upravo na onim mjestima na kojima je Šimić zastao (D. Rešicki).

*Ja znam
Da će zauvijek
Pjesnici biti žedni Kraj česme
I kraj života*

Pjesnici, 1964.

A. B. Šimić je Benošiću predao tragove motivsko-tematskih toposa, kako formom pjesničkoga ostvaraja tako i metafizičkim i transcendentnim iskustvima. Valentin Benošić i A. B. Šimić pronalazili su i materijalizirali lirsko ja u zavičajnome prostoru. Benošića stoga i treba motriti u sinkronitetu suvremenoga hrvatskog pjesništva koje je ispisano na pjesništvu iskustva egzistencije i pjesništvu iskustva prostora.

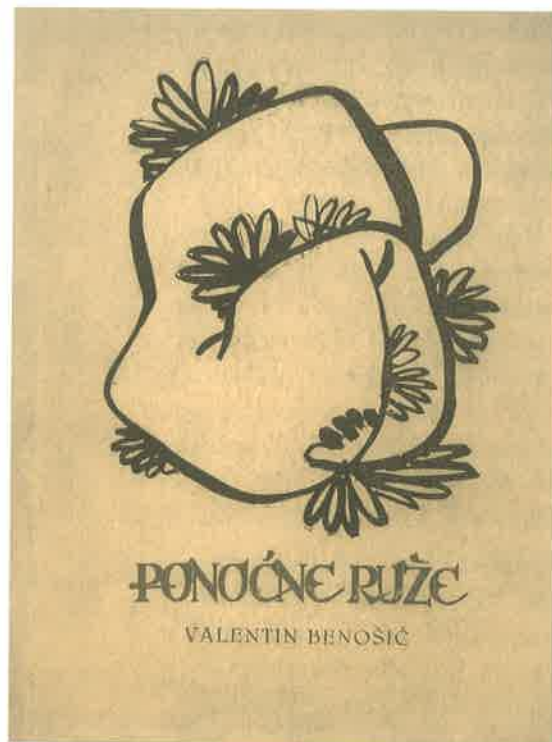
*Da bi se umrlo
Trebalo ljubiti
Jer život podijelio se
na ljubav
i na umiranje*

*O Mi
koji smo premalo ljubili*

Mi, 1964.

Benošić je iznimno *blizu* poziciji koju dodjeljuje svojem subjektu. Bliskost se ostvaruje ili izravnošću gramatički jasnoga ja-subjekta ili neposrednošću govora o najbližim općim mjestima. Naime, u njegovim se pjesmama početak govora smješta u veliku blizinu *opasnosti* izricanja nečega jako poznatoga ili trošnoga, ali se ta *opasnost* pretvara u intenzitet upravo tim efektom nagloga započinjanja *in medias res*. Benošić nigdje ne troši suvišne riječi bilo na kakvo pripremanje, gradiranje, postupni ulazak u sliku ili misao, nego počinje iz te same misli, ili iz njezine *opasne* blizine. Postupak kretanja prema toj zgusnutoj pjesničkoj misli odgođen je u izvantekstualni prostor, redukcija je izvedena, izloženo je samo ogoljeno središte koje je stoga intenzivno, bolno, začuđujuće u blizini, uznemirujuće u izravnosti. Onda kada oblikuje sliku, Benošić to čini odjednom i to osjetilima koja također izlažu najveću moguću bliskost (dotir, okus). A ostala osjetila koja mogu primati i iz veće udaljenosti (sluh, vid), smještaju se u okružje onoga što pjesma gusto senzacijski izlaže. Tako se u okružju Benošićeva konkretnog teksta, pojedinačne pjesme, pojavljuje taj višak senzacija i višak misaonoga materijala. I jedno i drugo čitatelju je nedostupno osim iz već opisane pjesmovne strategije *započinjavanja iz blizine, iz opasnosti središta*, te se ta nedostupnost čitateljevom slutnjom odnosno pjesmovnom sugestijom pretače u tišinu, prazninu, u *neinformaciju*. Benošić je k tome ekonomičan i u izboru i u sadržaju slikovnoga odnosno misaonoga materijala, tako da se uz potporu najčešće manjeg formalnoga prostora kojim se pjesma kreće iznimno uvjerljivo pojavljuje recepcijski efekt gotovo konkretnoga osjećanja, stvarnoga primanja intenziteta praznine-tišine-bjeline. Njegova fenomenološka poezija vrhunski je opus hrvatskoga pjesništva šezdesetih godina.

353

Ono što je u Benošićevom slučaju impozantno i doista 'nevjerojatno' jest to da taj pjesnik uspijeva biti bespogovorno pjesnički autentičan i kada, 'zališno motivirano' kuša opća duhovno-strukturna mjesta modernosti... (D. Rešicki, 1994)

ŽELJKO KNEŽEVIĆ (1943) rođen u Gornjem Rajiću pokraj Novske, autor je niza zbirki pjesama koje već od prve *Pepelom i ružom* (1971) ispisuju omekšali sofistikat razlogovskoga naslijeđa, dakle filozofične stihove pretopljene u intimni lirizam. Zbirkom *Brdo na okupu* (1997) kulminira i njegov povratak *mišljenju i pjevanju* kroz intertekstualni esejizam.

Jedan od rijetkih slavonskih aforista i humorista, Brođanin JOSIP JOŽA ŠČRBAŠIĆ (1949) javlja se nizom knjiga (*Budi ljud*, 1983, *Abecedarij lapsusologije*, 1984, *Erotika nije motika*, 1987) u kojima vrlo dosjetljivo i razvidno premeće svakodnevne fraze. Svježina napisanoga, oštar i britak izraz upućuju na pomalo zapostavljeni dio hrvatskoga humorističnog pisma.

IVAN JELINČIĆ MERLIN (1951-1989) pjesnik je humorne dosjetke i konkretističkih akcija, izložbi te performansa. Pod snažnim je utjecajem kulturnog modernističkog pjesnika Josipa Severa, ali tek neprijeporno intrigantnih, a ne i posve uvjerljivih, jezičnih igara (npr. u prvoj knjizi, *7. orgazam* iz 1979).

VINKO BREŠIĆ (1952) je pjesnik i književni povjesničar, Brođanin, poznat po stihovima (prva zbirka *Srebrni dlan* objavljena 1971), ali znatno poznatiji i priznatiji po svojoj znanstvenoj brizi za baštinsko književnopovijesno usustavljanje hrvatske književnosti u Slavoniju. Njegove su pjesme izraz htijenja da se iskustvo ne crpi samo iz egzistencijalnoga tla, bio on u Slavoniji ili negdje drugdje, već da ono bude satkano od iskustva marljivoga i pedantnoga čitatelja i proučavatelja literarnih prostranstava.

*Ljudi ovoga kraja znak su zemlje
izdanak njezine šutnje
kad hodaju ko da mjere —
nježno i sigurno pamćenje im široko
u pogledu brazde sanjotoka
kad govore, govore duge vokale
i zaboravljaju otkud glas
pa poleti poljima
pa poleti žitnim poljima
što vjetar i ptice cjeliva...*

Slavonija, 1973.

Vinko Brešić pjesnički dio vlastitoga književnog interesa realizira na samome spisateljskom početku, a JOSIP UŽAREVIĆ (1953), Gundinčanin, brodski gi-

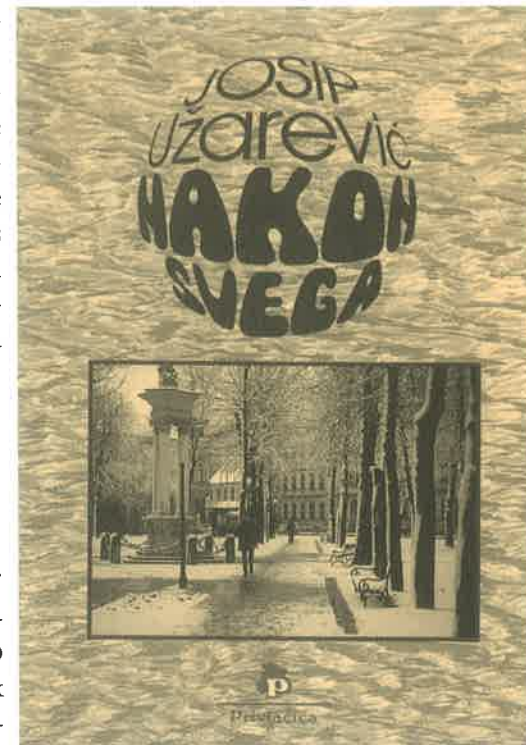
mnazijalac, odlučuje prvu zbirku *Nakon svega* (1999) objaviti nakon višegodišnjega bavljenja uzoritim književnoznanstvenim stihološkim radom. Njegova zbirka izlaže pjesme precizno potpisanom datacijom (1971-1998) koja upućuje na stihovno smještanje u najaktualniji književnoteorijski interes kraja devedesetih godina. Riječ je o lirskim minijaturama dijelom zavičajno-impresionistički intoniranim, a dijelom smještenim u *heideggerovski* svedene sličice.

*Samo nježnost,
samo beskrajna nježnost
ostaje
nakon svega.*

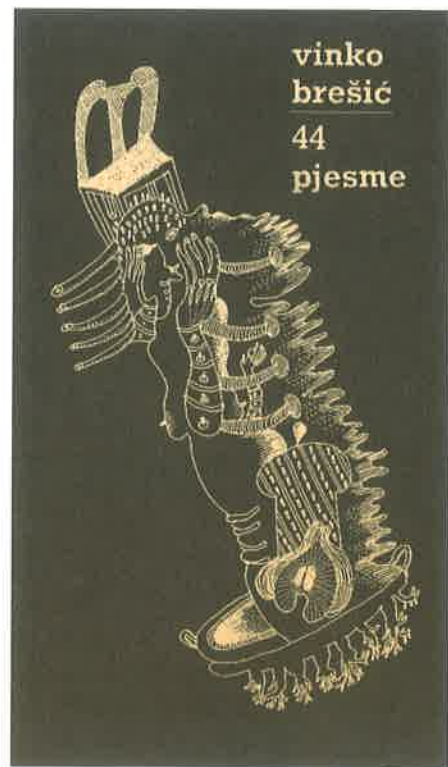
Nakon svega, 1999.

Premda naraštajno vezan uz *Quorumovu* poetičku paradigmu, Novogradišćanac MIRO GAVRAN (1961), dramski pisac i potpisnik proze za djecu i odrasle, njoj ne pripada. Poznat po čestom mijenjanju žanrova, 1984. godine objavljuje zbirku drama *Zatočenici*, romane *Zaboravljeni sin* (1989), *Klara* (1997) i zbirku priča *Mali neobični ljudi* (1989). Jedan je od najprevođenijih i najnagrađivanijih dramskih pisaca. Upravo naslovna sintagma zbirke priča upućuje kojemu čitatelju će se Gavran obraćati. Riječ je o prozi za djecu (*Svašta u mojoj glavi*, 1991, *Zaljubljen do ušiju*, 1994. i *Kako smo lomili noge*, 1995), u koju će Gavran upisati svakodnevna događanja, ljudske sudbine, kao i životno iskustvo koje iz toga može proizaći. I gotovo je uvijek prostor zavičajnoga, što je u ovome slučaju Nova Gradiška, onaj u kojemu se razrješuju životne traume i problemi (rastave roditelja, prva zaljublivanja...). To ponajbolje možemo pročitati u romansiranom obiteljskom putopisu (J. Matanović) *Kako smo lomili noge*, koji prati prošlost i sadašnjost triju generacija u razdoblju od 1951. do 1991. godine. Tu se putopisni subjekti neopozivo kružno kreću od Slavonije do Zagreba i nazad.

Moj uži zavičaj je Slavonija koja je jedan dio Hrvatske. Ima tu šuma i polja i šljivika i puno malih potoka i svega. Moj uži zavičaj je zapadna Slavo-

I prije no što sam ih vidio znao sam da su Užarevićeve pjesme kratke. Ipak su me iznenadile — kratkoćom! (...) Njegove će pjesme usporiti Vaš hod. Kao miris lipa. Pazite na naslove. U njima je kadšto veći dio pjesme. (S. Damjanović, 1999)

Brešić nakon početnog ulaska u književnost (pri- mjerice zbirka *44 pjesme* iz 1977. ili *Srebrni dlan* iz 1971. godine) oštro zaokreće u uzorite filološke vode. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

nija u kojoj ima puno šuma, čak i planina. To nije ona Slavonija što je možete vidjeti na televiziji u poljoprivrednim emisijama, gdje je sve ravno ko na dlanu, pa čovjek nije siguran je li u daljini kraj livade ili početak neba.

Kako smo lomili noge, 1995.

GORAN ZOVKO (1962) piše pjesme i kritiku i javlja se uredničkim poslom na drugome naraštaju osječkoga studentskog časopisa *Rijek*. Zbirka pjesama *Janus na koturaljkama* (1985) pokazuje interes za lirsku minijaturu i pomalo nesukladan spoj filozofičnosti i konkretne jezičnosti. Posve novom naraštaju i pjesničkom senzibilitetu pripada Novogradiška pjesnikinja Sanja Šimić. SANJA ŠIMIĆ (1975) rođena je u Novoj Gradiški, pjesnikinja, dobitnica nagrade Goranovo proljeće za mlade pjesnike 1997. godine. Autorica je lektirskoga iskustva moderne lirike zapadnoga kruga (*Košute u splavarevom rublju*, 1997) s neobičnim spojem ruralnih, arhetipskih slika i sofisticirane tehnike pretapanja. Svojevrsan mitski svijet u kojemu je lirsko ja optimistično i vedro uspostavlja poeziju zanimljivoga intimističnog vitalizma.

*...Moje se riječi ne liječe slabostima
papira uobličjenih lutnjama, oporavak
je samo dio hodanja, moje srce raste
s mojim usnama
na tvojoj ruci.*

Credo uspinjanja, 1997.

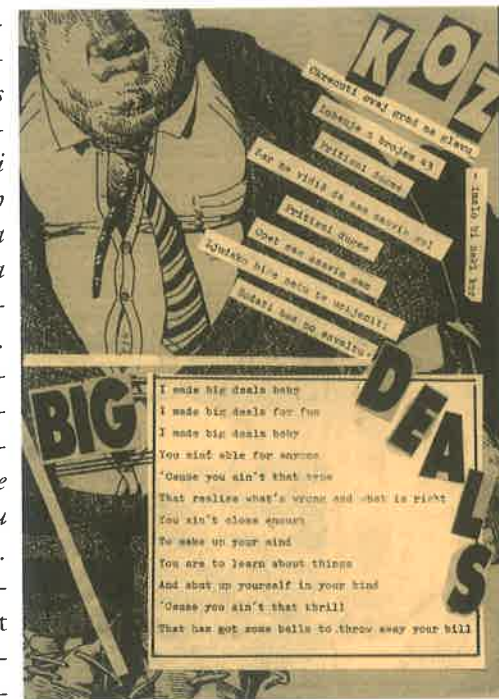
Osim spomenutih djelatni su: Ivo Vargaš, Milenko Nedić, Josip Berka, Stanko Ferić, Ivan Šeremet, Ruža Vištica, Draženka Šarić, Evica Kraljić, Antun Bartek, Marija Korač Rukavina i drugi.

Značajnije se u žanrovskome prostoru ratnoga pisma pojavljuju Stanislava Čarapina, Stjepan Dujmović, Tvrtko Vuković, Zdravko Luburić i Stanko Andrić.

POŽEGA

GRAD

Godine 1951. Narodna knjižnica i čitaonica postaje Gradska knjižnica i čitaonica. Tomislav Jakić napisao je 1952. godine studiju Kratak pregled hrvatskog štamparstva kroz vjekove, a 1953. godine izradio je bibliografiju djela M. Krleže (1968. godine objavljuje studiju O štamparstvu u Slavoniji). Iste je godine (1953) izišao prvi broj tjednika Požeški list, koji 1991. godine kao sastavnicu naslova nadopisuje: ratno izdanje. Gradsko amatersko kazalište osniva se 1957. godine, a samo dvije godine poslije osnovan je i Povijesni arhiv. Stalnom postavu Muzeja 1961. je godine dodana zbirka Miroslava Kraljevića koju je postavio akademik Matko Peić, a te godine osnovan je Ogranak Matice hrvatske Požega. Muzej u suradnji s Historijskim arhivom u Požegi 1962. godine izdaje prvi broj Vjesnika s tekstovima iz povijesti i književnosti vezanim uz Požegu. Ciklus gotičkih fresaka iz XIV. stoljeća u požeškoj crkvi Svetoga Loure otkriven je 1964. godine, a upozorio je da je Slavonija u zidnome srednjovjekovnom slikarstvu među najkvalitetnijim hrvatskim regijama. Almanah požeške gimnazije u povodu 270-obljetnice (1699-1969) objavljuje se 1970. godine, a iz njega je vidljivo koliko je požeška gimnazija sudjelovala u prvome formiranju generacije znanstvenika. Tri rudinske glave predstavile su 1971. godine Požeški muzej u Parizu, a 1973. godine osnovan je Kino klub u požeškoj gimnaziji. Filip Potrebić objavio je knjigu Povijest knjižnica Požeške kotline 1976. godine, a nakon godinu dana održan je Znanstveni skup Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Požegi posvećen 750. obljetnici grada. Godišnjak požestine Zlatna dolina pokrenut je 1994. godine. Sredinom devedesetih godina Požega pokreće međunarodni festival jednogminutnoga filma. Gradsko kazalište 1999. godine na scenu postavlja ba-

80-ih Požega je, uz Vinkovce i Osijek, snažni isijavatelj fanzinske i rock-kulture. Tako potiče tzv. neroditeljsku produkciju u kojoj glazbena skupina *Married Body* stupa uz bok zagrebačkim noiserima iz *Sexe*, pa polidisciplinarno otiskuje i ponajbolji demo-album *Zapadne bijele buke*, ali i zavodljive stranice njezinoga fanzina *Koz*, kao i strip anonimnog autorstva *Great Balls of Fire*. (B. Maleš, 1994)

ZLATNA DOLINA

ZBORNİK RADOVA POŽEŠTINE

Godina I(1)

1995.

Već u ratnim okolnostima, a i kasnije, godišnjak Zlatna dolina obavlja onaj značajan posao zgušnjavanja zavičajne kulturne refleksije, kakav primjerice u vinkovačkom prostoru prikuplja Godišnjak MH i kakav je ranije uvezivao i Županijski zbornik. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

Kao industrijski poetski producent ima patent na optimizam, po kritici protokolarno poznat. Putovao, stihove kovao kao poetski obrtnik — rimar. Bolovalao od ospica, volio da priča. Poent-i-list, pero mu kist.«

Počevši *samizdatnim* zbirkama još od 1943. godine, pripremao je prostor nastupa poslijeratnog hrvatskog modernizma, da bi tijekom pedesetih godina objavio petnaestak zbirki tekstova-pjesama i projekata. Zbirku *Tišina* tiska 1951. godine, da bi odmah nakon godinu dana (1952) objavio pet zbirki pjesama (*Mrav, Srna, Traktor, Zemlja, Slapovi boja i linija polivinila*), a sljedeće godine još tri (*A. G. M.: Poema, Ljubav, Vreva*). Zbirka *Novina* (1954), koja izgledom jest novina, dakle *skida* tiskom, sadržajem i rubriciranjem tipsku skrukturu dnevnih novina (izgleda kao novine B3 formata s osam stranica, sadrži sve od vanjske politike do tržnice, košarkaške utakmice i posljednjih vijesti), jedna je od najznačajnijih knjiga hrvatskoga pjesniš-

roknu religioznu poemu Sveta Rožalija Požežanina Antuna Kanižlića. Putopisac i akademik Matko Peić jednom je u šali rekao: *Kada bi Beč bio malo ljepši — bio bi lijep kao Požežga!*

Požega daje hrvatskoj književnosti sljedeće autore: Boru Pavlovića, Matka Peića, Branka Živkovića, Branka Hribara, Dubravka Jelčića, Augustina Tina Kolumbića, Hrvoja Kovačevića.

TEKST

BORO PAVLOVIĆ (1922-2002), pjesnik, esejist i estetičar o sebi u pet rečenica zapisuje: »Roden sam u Slavonskoj Požezi 1922, kraj željezničke pruge, u ličkoj porodici, bez tuge. Horoskop — bik, slon, slon. Naturalizirani Trešnjevčanin. Oženjen, osinjnen, imam stan, nekažnjavan, obrijan. Zanimanja: prvo živio od ćaćina imanja, bio vincilir (mjesec dana), sekretar prodavača duhana (dva dana), referent za štampu, sekretar časopisa *Arhitekture*, tehnički urednik *Literature*. Sada je *Čovjek i prostor*.

tva sredine dvadesetoga stoljeća. Pjesnički projekt *Enciklopedija poetika*, u koji se retroaktivno upisuje i *Novina*, ustvari je izložba tekstova koja najavljuje trideset zbirki poezije Bore Pavlovića »sređenih prema uobičajenim enciklopedijskim disciplinama«. Projekt nije nikada u cijelosti realiziran, ali je prepoznat kao *non projektna* zamisao mallarmeovske Nadknjige (Z. Mrkonjić), te kao — samom neostvarenošću projekta — prosvjetiteljska izvedba postmodernitetne implikacije s procesualnošću a ne s izvršenjem u temelju koncepta izložbe. Izložba je postavljena u Društvu arhitekata Hrvatske 1958. godine, a govori u prilog Pavlovićevu tumačenju vlastite pjesničke poetike. Sam autor je istaknuo tada, a i u nekoliko navrata poslije, svoju zaokupljenost (sam piše *opsesiju*) konstruktivizmom. Pavlovićeve izvedbe, varijante konstruktivizma, imaju kontekstualno čitanje s periodom povijesne avangarde dvadesetih i tridesetih godina koja se potom u njegovom poetskom izričaju materijalizira u ključnoj konstruktivističkoj mikrostrukтури: opreci između uljudbene tehnološkičnosti i zanesene infantilitetne *dragosti*. Dakle, Boro Pavlović prve zbirke pjesama objavljuje 1943. godine, a sam kao značajno mjesto poetičkoga polaska navodi »prve naše zidne konstruktivističke novine«, koje se zovu *MI*, a izlažu se tijekom 1940. godine u II. klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Te novine Boro Pavlović priređuje sa znamenitim hrvatskim striperima, tada njegovim školskim kolegama, braćom Neugebauer. Oni su, kaže sam Pavlović, »pisali likove i crtali stihove«. I već tada kod Pavlovića čitamo sklonost metajezicnome reflektiranju modernih i avangardnih pravaca (u nekim stihovima čita se i njihovo parodiranje) kao sofisticirani tijek intermedijalnosti. U svojem je pjesništvu Boro Pavlović postmodernistički autor s nevjerojatnom prednošću pred glavnim autorima prepoznatima kao početak postmoderne krajem šezdesetih godina. Naime, on je izrazito sklon jednostavnosti i konkretnosti, s odušujućim intervencijama supostavljanja, već četrdesetih godina. U njegovim je stihovima riječ i o najdirljivijem intimnom lirizmu. Lirizam koji je svoju osjećajnost poklonio i tvarnoj osjetljivosti riječi, a kojom se odčitava osobito motivski demokratičan energoidno sofisticiran izraz neusporedivo solipsistične duhovitosti.

Boro Pavlović često vrluda između sentimentalnih natuknica, slike koja ima blagu socijalnu notu, modernizma konstruktivističkog tipa, no u svemu tome on čuva osnovnu značajku svoje kantilene: njenu raznovrsnost i spremnost da se raspomami pred nekim novim mogućnostima lingvističke anarhije. (B. Bošnjak, 1982)

*A čovjek nije ni riba
ni ribica
Ni ptica.
O, krvav je čovjek ko krvava krvavica.*

Ljubav kod nadrealista, 1958.

Pavlović se u svojim pjesmama, bez obzira kojemu se motivsko-tematskome određenju pripisuju (primjerice autoportretiranju, ljubavi, animalnosti žene ili pak slikanju skupine), gotovo uvijek kreće između triju opreka: lakočitljivosti i lakostihovnosti, parodiranja i parastiliziranja poetika pojedinih razdoblja, te pokretljivih ludističkih zahvata unutar stihova. One se osim na spomenutoj motivsko-tematskoj čitaju i na sintaktostilističkoj (upotrebom opisa) i kompozicijskoj razini.

Boro Pavlović je zbog svoje prve zbirke stihova proglašavan nasljednikom Tina Ujevića, kasnije je smatran rimovalačkim nadrealistom, a osobito su fokusirani Pavlovićevi tonski stihovi sa zvonkom parnasovskom rimom, stihovi u kojima se spaja tradicionalni prozodijski postupak i moderna simultanistička imaginacija (A. Stamač). U kasnijim pjesmama, posebno u onima u kojima piše o slavonskim gradovima, izrazit je urbani sociolog koji vrlo dobro osjeća mjesto čovjeka na njegovim ulicama, odnos subjekta prema kulturološkoj strukturi što i opet zaigrava u vlastitoj urbanoj osjetljivosti i pokretljivosti. Sve češće i sve osvješćenije upisuje u tekstove različite tragove drugih umjetnosti i drugih medija. Pavlović ludističkim zahvatima spaja dvije različite teksture življenja, dvije različite poetičke matrice (npr. sjetnim ulicama Iloka prolazi Charlie Chaplin). U pjesmama o Slavoniji izrazit je antropograf koji uvijek promatra strukturu predmeta o kojemu piše, strukturu izgleda grada ili izgleda čovjeka, često već umjetnika toga grada, koji gradom živi postajući mikrostrukturnim i intertekstualnim antropologom u onim detaljima koji podupiru projekciju vedrine i optimizma. U nekim stihovima gradi modernu sliku ruralnoga arhetipa, poseže u pretapanje filmične perspektive i alkemijskoga vitalizma:

*Ravnica se pod njima ziba.
Nebo se diže ko čudov.
U siskama mlijeko teče
i medovina s dudom.*

Djeca, 1956.

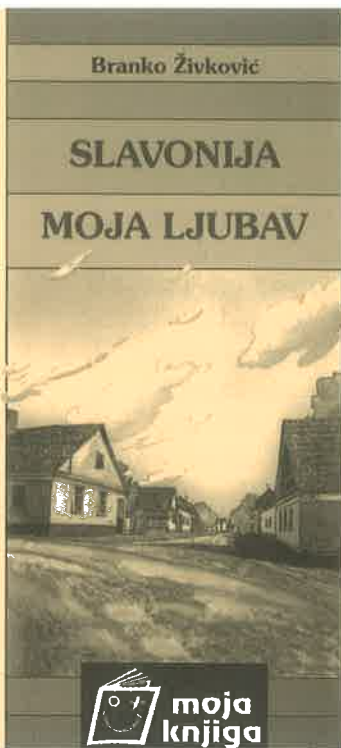
Uvijek otvoren eksperimentiranju, Pavlović stanju u svijetu književnosti prilazi okom radoznala djeteta kojemu su omiljene igračke riječi koje potom paraetimološki, poput lego-kockica slaže na nove načine uvijek dobro raspoložen, posve siguran da magija, *čarolija igre* ne može utihniti. Najčudnije

modulacije jezika, govora i vizualnih dosjetaka ono je što Pavlovića upisuje u sam vrh hrvatskoga modernog vizualnoga pjesništva, a intonacije ležernoga, demobiliziranog i tržišno širokog motivskog kataloga ovjeravaju ga kao začetnika i anticipatora postmodernoga stanja. Prostori vizualnosti i likovnosti su zajednički virovi interesa i osjetljivosti Bore Pavlovića i Matka Peića. MATKO PEIĆ (1923-1999) akademik, književnik, putopisac, pjesnik, esejist, povjesničar umjetnosti, slikar, emancipirao je žanr putopisa u suvremenoj hrvatskoj književnosti knjigom *Skitnje* (1967), koja zasigurno predstavlja njegovo najznačajnije djelo kao i najznačajnije djelo suvremene putopisne proze u korpusu hrvatske književnosti. Knjige *Jesen u Poljskoj*, (1969), *Ljubav na putu*, (1984) i *Europske skitnje* (1985) također su prilog tomu. Kao vrstan i vješt opažatelj krajolika kojim se kreće putopisni subjekt izuzetno metaforično s arhetipskim i minijaturističkim gledanjem na zbilju, Peić znakove Slavonije utiskuje u tekst. Lirik putopisne riječi gotovo potpuno vizualistički opisuje »miris zemlje crnice i tek ispečenoga kruha, okus mirisavog traminca i sočnog grozda«. Njegov putnički itinerar upotpunjen je preko tih hedonističkih pomaka prema čulnome i senzualnome s različitim dogodovštinama koje su se zbile na putu ili ih je samo čuo, pa i zapisao. Poetika Peićeva putopisa taj žanr fragmentarno oslobađa narativnih strategija proznoga teksta, čineći ga u isto vrijeme lirskim, proznim i dramskim tekstom. Drugu knjigu putopisa *Ljubav na putu, od Drave do Jadrana*, objavio je 1984. godine, usmjerivši je maštovitom nijansiranju putopisnoga diskursa, putujući od baranjskoga i zagorskoga preko ličkoga i velebitskoga do dalmatinskoga i otočkoga pejzaža. Putopisni diskurs tako je zasićen ekspresivnošću narativnih postupaka s dinamičnom promjenom narativnih razina, te hiperboličnošću i inzistiranjem na paralelizmu instinktivnih nagona u životinjskome svijetu s najstrasnijim erotskim ljudskim užicima. Svim tim postupcima diskurs dobiva energetski naboj koji u suvremenoj putopisnoj prozi samo Peić može ponuditi.

*Rodena duboko pod zamuljenim trbuhom proletjele rode, u previjanju
krumpirovih ružičastih crva, u voćnjaku gdje su jabuke pune madeža, žive-
ći na dnu Slavonije, pri ušću ogromnih nizinskih rijeka — Babogretka sama
je slast taloga, ušće života. Ne drhti ona u trsci pod iskidanim letom lake mo-
čvarice. Ona leži na okrajku zagorena žita. S topnikom. Pod teškom sjenom
hrasta. Bijela, gola. U oku vola koji, klečeći teško zadihan, gleda njezinu lju-
bav, ludost.*

Babina Greda, 1967.

Uloga putopisnoga subjekta u *Crnome zlatu* (1974) jest razvijanje arhetipske biblijske metafore praha. *Jesen u Poljskoj* (1969) putopisni su zapisi koji

Nakon ludističkih stihova Branko Živković bjelodani i gusto-sentimentalnu prozu zavičajno-djetinjstvene autentičnosti u knjizi *Slavonija moja ljubav*. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

vrlo didaktično upućuju na prostor putovanja i pripadajuću mu kulturu. Peićevi su putopisi montaže atrakcija (V. Pavletić) u koje je upisao vlastito iskustvo življenja, čitanja umjetničkih tekstova, gledanja slika slavonskih i hrvatskih slikara kao i oslušivanja zvukova vrsnih glazbenika, ali i onih pučko-folklornoga izričaja. Osim što je vrstan putopisac, Peić piše liriku (*Lirika*, 1968) u vremenu pojavljivanja časopisa *Krugovi*, koja je već tada obilježena jakim neoruralizmom. Ona svojom antropološkošću trajno upisuje kôd egzistencijalnoga i esencijalnoga kao prostora vlastite materijalizacije. I stihovima Peić oslikava pejzaž o kojemu piše, u njima je tematsko-motivska usmjerenost vezana uz Slavoniju u opisima odnosa čovjeka i njegova zrcalnoga lika, arheološkog iskona u prirodi ravničarskoga kraja. Vrlo često stihovi postaju tematske jezgre, emocionalne skice iz kojih će se potom iznjedrati putopisi, to jest oni su uvjerljiva duhovna skica puta kojim Peić i tjelesno kani proputovati. Dugogodišnji prijatelj Bore Pavlovića BRANKO ŽIVKović (1925-1991), pjesnik i prozaist, liječnik po zvanju, objavio je lirsku *venerološku* trilogiju (*Venera-moj pacijent*, 1984, *Približavanje Veneri*, 1986, *Sve o Veneri*, 1989). U pjesmama se zaigrano zabavlja terminologijom svoje temeljne struke, taj ludizam je sinkron poetičkom stanju modernog pjesništva sredine osamdesetih godina. U posthumnoj zbirci pripovijedaka (*Slavonija, moja ljubav*, 1996) pojavljuju se slike jednostavnih i prozračnih prizora iz požeškoga kraja. U njih je Živković uspio ugraditi najsuptilnije nostalgične prizore djetinjstva.

BRANKO HRIBAR (1930), Požežanin, pjesnik i književnik za djecu, urednik na Radio Zagrebu, prvom se zbirkom poezije *Pjesme* (1955) predstavio kao bilježnik prirode i ljubavne intime da bi se u kasnijem poetskome izričaju pretvorio u pjesnika izrazitih meditativnih širina (*Moja lipanjska kotlina*, 1961). U pjesmama je lamentirao o podnebnome prostoru prepunom boja i slika pejzaža. U pjesmama za djecu (*Ekčapoan i ostale smiješne žalosti*, 1973) sklon je ludističkim upletima u stih, oksimoronu i perspektivi naopačke (S. Hranjec), a u autobiografskome romanu *Adam Vučjak* (1976) (pod tim je pseudonimom objavio nekoliko svojih djela) piše jednostavno, ali opet s lu-

dističkim zahvatima na razini komponiranja teksta. *Adam Vučjak* roman je o njegovom požeškom djetinjstvu, jer kako sam često navodi, zavičaj je najbistriji i »najpoticajniji izvor s kojega se napaja pisac«, pa ga stoga i on upisuje u svoje cjelokupno književno djelovanje. U intervjuu s Adrianom Carmihec objavljenom prilikom njegova portretiranja u časopisu *Umjetnost i dijete* (br. 4, 1994) Hribar duhovito ističe:

Ulica u kojoj sam se u Požegi rodio i potok koji je nekoć kroz dio Požege protjecao — zovu se Vučjak. Moje najmilije stvorenje, koje mi je supruga, zove se Eva. Nisam, dakle, ni birao nešto naročito kad sam za svoj dugogodišnji književni pseudonim uzео ime Adam Vučjak.

DUBRAVKO JELČIĆ (1930), akademik, književnik, pisac velikoga broja književnih kritika, eseja i polemika, studija i monografija, antologija i hrestomatija, upisao se u kontekst suvremene hrvatske književnosti i pjesništva. Zbirka *Poraz pobjednika* (1962) određuje ga senzibilnim i profinjenim autorom koji u prozračnu lakoću stihova upisuje tragove osnovnih čovjekovih osjećaja. Prostor prirode u isto vrijeme je i prostor upisivanja intime, koja jedino u zavičaju može pronaći smiraj i personifikacijski identitetni obrat.

*Tužno je biti obran vinograd ili ocvala ruža.
Uvijek me nešto zabolj na strništima žitnim.
Svako golo stablo suhe ruke suncu pruža.*

*Jesen se šulja hodom nepodmitnim.
Već gorki vjetar polju mrsi zlatne kose,
noseći miris sa Save.
Mene ne bole samoće, jer mene boli nose.
Pa neka me vole kiše. Neka me grle trave.*

Predjesenja samoća u ravnici, 1954.

Pripovijetku *Strah* objavljuje pedesetih godina. Ona kasnije postaje dio posljednjega poglavlja istoimenoga romana iz 1994. godine. *Strah* je roman o krizi identiteta prouzrokovanoj izvanjskim utjecajima (socijalnim, političkim, moralnim) u kojemu se odnos maske i lica, kolektivnoga i osobnoga upisuje kao pripovjedna strategija koja kroz tijek svijesti *slaboga* pojedinca provlači niz tipičnih, urbanih kriza. Različiti likovi shizofrenije (B. Brlenić Vujić) kroz sve dimenzije straha kao osobine onih senzibilnijih, ali ne slabijih individualaca, već ljudi s vrlo jakim i izraženom savješću, stapaju se u postupak koji cijeli roman postavlja u unutarnji monolog. Riječ je dakle o jednom *kasnomodernističkome*, nesvakidašnjem romanu genetske analize svakodnevnosti koji pokušava ovjeriti slobodu ljudskoga, pogotovo književno-humanističkog identiteta (B. Popović).

AUGUSTIN TIN KOLUMBIĆ (1936), rođen u Svetoj Nedjelji na otoku Hvaru, 1966. godine seli u Požegu da bi kasnih devedesetih ponovno živio i radio na Hvaru. Tijekom tridesetak godina proboravljenih u Požegi objavio je veći broj zbirki pjesama (*Balada o Jeleni*, 1979, *Panonsko more*, 1990), knjige pripovijedaka (*Otmica Helene*, 1988, *Priče iz Petrova uha*, 1998) kao i zbirku igrokaza za djecu (*Vratit ćemo snove*, 1981). Kao pjesnik usmjeren je intertekstualizaciji s Matoševim artizmom, nastojeći ga gotovo prozno oblikovati, pokušavajući pri tome intimističke osjete usmjeriti prema opisima pejzažne atmosfere.

selo
tone
u pasji lavež
noć prostire crni prah

Još jednom pasji lavež, 1980.

Još jedan autor za djecu je Požežanin HRVOJE KOVAČEVIĆ (1960), dramatičar, prozni karikaturist koji se svojim prvim dječjim romanom *Tajna Ribljeg oka* (1996) uspješno nadopisuje na hrvatsku paradigmu dječjega kriminalističkog romana.

Osim spomenutih djelatna je i Blaženka Maras-Čulina.

Značajnije se pojavljuju u žanrovskome prostoru ratnoga pisma Nada Prkačin, Mato Nosić, Ivan Jakovina i Lana Derkač.

SAŽETAK

Prijevod i prevoditelji

U ovome se razdoblju pojavljuje i nekoliko autora kojima materinski jezik nije hrvatski nego njemački. Ti *esekerski* pisci svoje objavljivanje na hrvatskome jeziku imaju zaslugom knjige Vlade Obada *Slavonska književnost na njemačkom jeziku* (1989) u kojoj prevoditelj prvi put na jednome mjestu upozorava na njemačke autore koji su životom i radom bili vezani uz prostor Slavonije, ali su pisali na njemačkome jeziku. Tek fragmentima objavljenim u njegovoj knjizi većina njih doživljava svoje izdanje na hrvatskome jeziku: J. F. Wawerka (*Barun Trenk i njegovi panduri*), Carl M. Benda (*Odmjena*), Victor fon Reisner (*Gospodarevo prvenstvo*), Roda Roda (*Mirkova smrt*), Leopoldine Rott (*Ljetna ispomoć*) i Vilma Vukelić. Nakon te Obadove knjige objavljuju se na primjer knjige Vilme Vukelić *Tragovi prošlosti* (1994) i *U stiješnjanim granicama* (1997) kao i zbirka *Pripovijesti iz Slavonije* (1998) autora Rode Rode. Obadovim tragom ide i Željko Rišner koji u knjizi *Neki drugi pisci esekerski* (1999) upozorava na još nekoliko imena iz toga korpusa: na Josefa Posnera, Enida Tora i Ernsta Simonsa. Osim prijevoda s njemačkoga na hrvatski jezik, a kada je riječ o književnosti koja nastaje na slavonskome kulturnom prostoru, spomenuti valja i knjigu Stjepana Blažetina *Književnost Hrvata u Mađarskoj* (1998) koja daje panoramski pregled hrvatskih autora koji kao nacionalna manjina autohtono žive u Mađarskoj i pišu na hrvatskome jeziku.

Osječka je pak autorica u svojim književnim reminiscencijama na grad svog djetinjstva i mladosti do najsitnijih detalja oslikavala baš taj građanski svijet njegovanih tradicija, kulture i vezanosti uz srednjoeuropski duhovni prostor. (V. Obad, 1996)

Njegove rane pripovijesti još odaju srodnost sa zakašnjelim romantizmom i sentimentalnim bidermajerom, dok se novele iz zrele stvaralačke faze odlikuju zapažanjem neobičnih pojednosti iz stvarnog života i humorističnim odmakom od uvriježenih moralističkih postulata. (V. Obad, 1999)

Književni povjesničari, jezikoslovci, kritičari i esejisti

U ovome razdoblju znanstvenim i kritičkim promišljanjima bavi se veći broj autora:

- Ivo Bogner (Vinkovci, 1916): *Književni prikazi* (1987).
- Boro Pavlović (Požega, 1922): *Mala povijest hrvatske esetike* (1999).
- Maja Bošković-Stulli (Osijek, 1922): *Pjesme, priče, fantastika* (1991) *Priče i pričanje* (1997).
- Matko Peić (Požega, 1923): *Slava Raškaj* (1957), *Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića* (1972), *Slavonija — likovne umjetnosti* (1975), *Slavonija — književnost* (1984), *Požega* (1995).
- Dionizije Švagelj (Vinkovci, 1923): *Slavonske književne komunikacije* (1975).
- Stjepan Babić (Oriovac, 1927): u suautorstvu s B. Finkom i M. Mogašem: *Hrvatski pravopis*, 1972, 1990, 1994, suautorstvo sa S. Težakom: *Gramatika hrvatskoga jezika* 1966, (11. izdanje 1996), *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku — nacrt za gramatiku* (1986), *Sročnost u hrvatskome književnome jeziku* (1998).
- Miroslav Vaupotić (Petrovaradin, 1925): *Hrvatska suvremena književnost* (1966), *Panonske teme* (1994).
- Viktor Žmegač (Slatina, 1929): *Književno stvaralaštvo i povijest društva* (1976), *Istina fikcije* (1982), *Književnost i zbilja* (1982), *Povijesna poetika romana* (1987), *Bečka moderna. Portret jedne kulture* (1998).
- Dubravko Jelčić (Požega, 1930): *Teme i mete* (1969); *Za i protiv* (1971), *Literatura o A. G. Matošu 1896-1974*. (1976), *Vallis aurea* (1977), *Matoš* (1984), *Slavonske male stvari* (1985), *Strast avanture ili avantura strasti* (1988), *Povijest hrvatske književnosti* (1997).
- Bogdan Mesinger (Šid, 1930): *Josip Kozarac* (1966), *Slavko Mader* (1972), *Slavko Kolar — tražanje za strukturotvornom jezgrom* (1987).
- Zlatko Posavac (Kaptol, 1931): *Albert Haler* (1978), *Estetika u Hrvata* (1986), *Novija hrvatska estetika* (1991), *Filozofski rukopisi 18. stoljeća u franjevačkim samostanima Slavonije* (1993).
- Stanislav Marijanović (Kloštar Podravski, 1935): *Povratak zavičajnicima* (1983), *Hrvatsko pjevačko društvo »Lipa« u Osijeku 1876-1986*. (1987), *Fin de siècle hrvatske moderne* (1990).
- Katica Čorkalo (Rokovci pokraj Vinkovaca, 1936): *Tragični velikani u djelu Miroslava Krležu* (1978), *Spomenica Dionizija Švagelja* (1990), *Slavonica* (1993), *Vjekoslav Kaleb* (1995), *Isidor Kršnjavi: Listovi iz Slavonije i članci* (1995), *Ferdo Juzbašić: Djela: Pjesme i proza* (1999).
- Divna Zečević (Osijek, 1937): *Pučko književno štivo u hrvatskim kalendarima prve polovice XIX. st.* (I. dio 1980, II. dio 1982), *Dragojla Jarnević* (1985), *Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi XVIII. stoljeća* (1993).
- Milorad Nikčević (Stubica/Plješevica, 1941): *Literarne skice* (1979), *Crnogorska pripovijetka između tradicije i suvremenosti* (1988), *Na civilizacijskim ishodštima* (1999).
- Branka Brlenić-Vujić (Osijek, 1942): *Otvorene strukture: Neka pitanja suvremene hrvatske književnosti* (1981), *Hodočašća izvorima: studije i eseji* (1994).
- Dubravka Oraić-Tolić (Slavonski Brod, 1943): *Pejzaž u djelu A. G. Matoša* (1980), *Teorija citatnosti* (1990), *Književnost i sudbina* (1995), *Paradigme 20. stoljeća* (1996).
- Ana Pintarić (Osijek, 1944): *U potrazi za skladom: jezično-metodičke studije i modeli* (1997), u suautorstvu s A. Peko *Uvod u didaktiku hrvatskog jezika* (1999).
- Gordana Slabinac (Osijek, 1945): *Hrvatska književna avangarda* (1988), *Zavodenje ironijom* (1997).

Pavao Pavličić (Vukovar, 1946): *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* (1979), *Književna genealogija* (1983), *Stih u drami — drama u stihu* (1985), *Sedam interpretacija* (1986), *Poetika manirizma* (1988), *Stih i značenje* (1993), *Moderna hrvatska lirika* (1999).

Dunja Fališevac (Požega, 1946): *Hrvatska srednjovjekovna proza* (1980), *Ivan Bunić Vučić* (1987), *Stari pisci hrvatski i njihove poetike* (1989), *Kaliopin vrt* (1997).

Stjepan Damjanović (Strizivojna, 1946): *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša* (1984), *Opširnost bez površnosti* (1988), *Jedanaest stoljeća nezaborava* (1991), *Glasovi i oblici općeslavenskoga književnog jezika* (1993), *Jazik otačaski* (1995).

Ivan Jurčević (Tomislavgrad, 1946): *Problem funkcije determiniranih i indeterminiranih glagola kretanja u staroslavenskom i crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije* (1990).

Marko Samardžija (Vođinci, 1947): *Ljudevit Jonke* (1990), *Hrvatski jezik u NDH* (1993), *Iz triju stoljeća hrvatskog standardnog jezika* (1997).

Ivica Župan (Đakovo, 1951): *Guja u njedrima/Panorama hrvatske fantastične proze* (1980), *Mickey Spillane i američka »Gruba škola krimića«* (1987), *Boris Demur* (1999).

Antonija Bogner Šaban (Osijek, 1952): *Marionete osvajaju Zagreb* (1988), *Marko Fotez — život i djelo* (1989), *Kazališni Osijek* (1995).

Vinko Brešić (Grgurići, Livno, 1952): *Dobriša Cesarić* (1984), *Časopisi Milana Marjanovića* (1990), *Dragi naš Šenoa — uspomene na Augusta Šenou* (1992), *Novija hrvatska književnost* (1994), *Autobiografije hrvatskih pisaca* (1996), *Hrvatski putopisi* (1996).

Krešimir Nemeč (Županja, 1953): *Vladan Desnica* (1988), *Pripovijedanje i refleksija* (1988), *Povijest hrvatskog romana* (I. svezak 1994, II. svezak 1998), *Tragom tradicije* (1995).

Josip Užarević (Gundinci, 1953): *Književnost, jezik, paradoks* (1990), *Kompozicija lirske pjesme* (1991).

Ljiljana Kolenić (Lipovljani, 1955): *Riječ o riječima* (1998).

Zlatko Kramarić (Osijek, 1956): *Novi experimentum macedonicum* (1988), *Makedonske teme i dileme* (1991), *Diskurs razlike* (1993).

Sanda Ham (Osijek, 1959): *Jezik zagrebačke filološke škole* (1998).

Julijana Matanović (Gradačac, 1959): *Četiri dimenzije sumnje* (s V. Bogišićem, K. Bagićem, M. Mićanovićem, 1988), *Barok iz suvremenosti gledat* (1992), *Ivan Gundulić/Ključ za interpretaciju književnog djela* (1993), *Prvo lice jednine* (1997).

Milovan Tatarin (Osijek, 1965): *Polomljeno poetičko zrcalo* (1991), *Od svita odmetnici* (1998), *Zaboravljena Oliva* (1999).

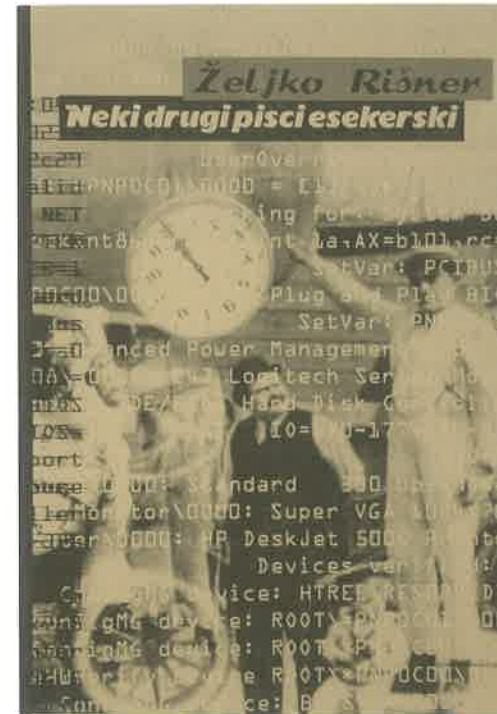
Ivica Matičević (Slavonski Brod, 1966): *Raspeti Juda* (1996).

Sinteza strategije

Književnost u Slavoniji vremenski omeđena od 1951. godine (objavljivanje zbirke poezije Vladimira Rema *Lirske minijature*) do kraja dvadesetoga stoljeća razdoblje je u kojem se u književnim djelima najrelevantnijih djelatnih autora u Slavoniji slavonski tematsko-stilski kompleks (prethodne strategije) pojavljuje u poziciji slabih, neproblematizirajućih struktura, a autori koji žive u Slavoniji preko tekstualne se komunikacije upisuju u poetički komunikacijski sustav suvremene hrvatske književnosti ostvarujući tada s njom puni poetički sinkronitet. Pri tome se može upozoriti da se nakon Remova protokrugovaštva poetičko pismo Valentina Benošića upisuje u kodove ra-

zlogvske fenomenologije, Milivoj Polić i Saša Benček početkom sedamdesetih godina pišu konkretističnu poeziju, a Delimir Rešicki tijekom osamdesetih najistaknutiji je hrvatski postmoderni pjesnik.

Uz velik broj uglednih književnica i književnika iz razdoblja od 1951. godine do kraja tisućljeća, gdje se *doajenom* suvremenosti i modernosti smatra Boro Pavlović, nedvojbeno mjesto književne eksplozije zauzima i nažalost rano završeni opus Valentina Benošića.

... govor nazvan esekerskim utemeljen (je) na njemačkome jeziku, s čijim književnim standardom supostoji, ali isprepleten s nizom nenjemačkih riječi, konstrukcija, i osobitom grafijom. (Ž. Rišner, 1999)

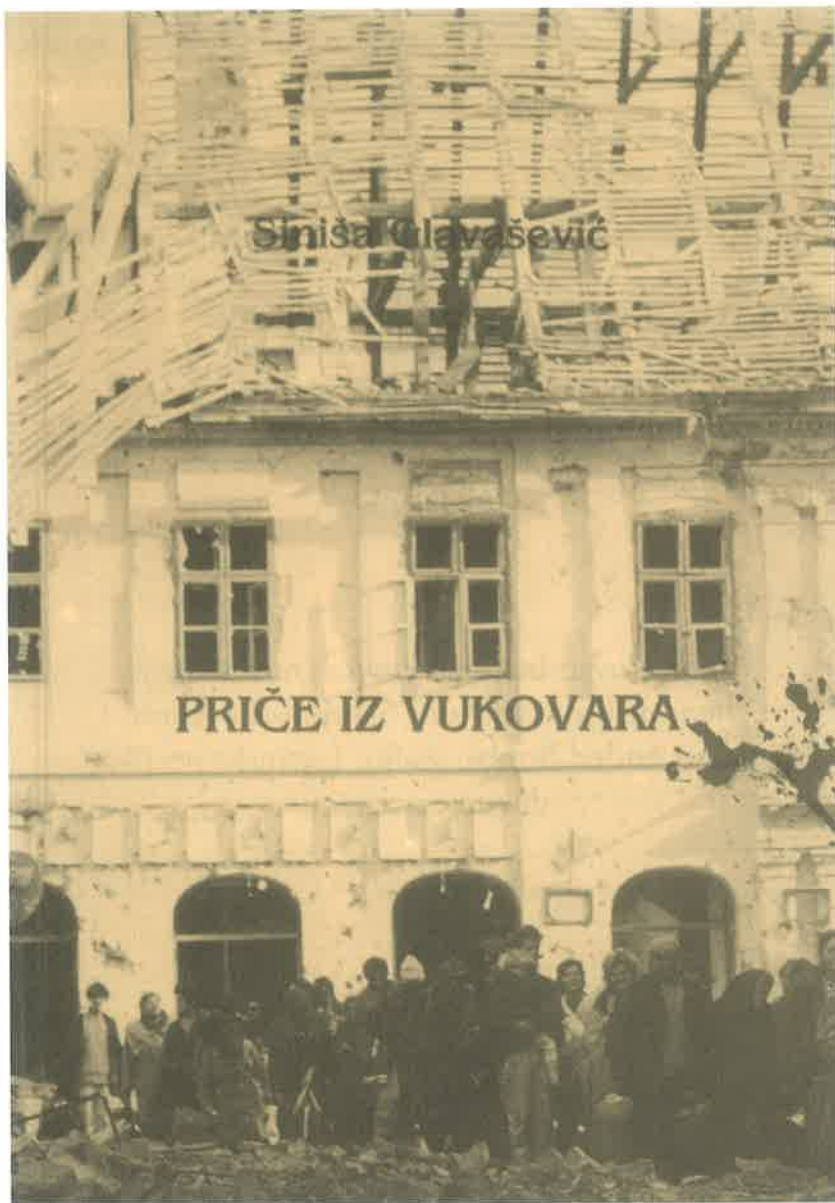

Blažetin je Hrvat koji živi i radi u Pečuhu, što je bitno utjecalo na temu njegova znanstvenoga rada i na količinu osobnosti u njemu. (...) Vrijednost ovog rada (i nakladničkog poteza) jest u činjenici da je hrvatsko čitateljstvo konačno dobilo sustavniju sliku hrvatske književnosti u Mađarskoj (S. Jukić, 1999)

IV.
SLAVONSKO
RATNO PISMO

1991-1994.

Žanr, Čuvari buke, slavonska gramatologija,
transmedijalnost, Noise Slawonische Kunst,
Bruno Andrić Brmba, grafiti, fanzinska poetika,
dokumentarizam

Sličicama prepunim iskrenosti i životne neposrednosti, autentičnog lirskog kolorita, Glavašević govori o vremenu, svjestan kako je sve izgubilo svoj red i smisao. Piše o gradu koji nestaje (...), o velikim i malim ljudima, o veselim i tužnim pričama. (I. J. Bošković, 1997)

1. KULTURNO-KNJIŽEVNI KONTEKST

Temom odgovora pisma na *rat za Hrvatsku* (to je naslov prve knjige Mladena Keve, inače 18. izvod projekta DOKUMENTI, 27. lipnja...) hrvatska je pismenost odmah uzvratila na pojavu rata, i to posve usuprot *klasičnome* zahtjevu za »šutnjom Muza u grmljavini topova«. I upravo težnja za jednim manjim sagledavanjem toga brzog odgovora određuje i daljnja čitanja te pismenosti. Naime, jedan od korpusom samonametnutih pogleda na ukupno slavonsko ratno pismo (*SRP*) pogled je na kronologiju promjena koje su se u tome pismu događale s kronologijom promjena u samome ratu. Dakako ne može se pratiti baš po datumima, ali se stadiji rata mogu lako sagledati krupnijim razdjeljivanjem: prikriveni početak rata, otvoreni početak, širenje i trajanje. A pismo je svojom osjetljivošću pratilo te stadije. To će ponajbolje u slavonsko-baranjskome prostoru zapamtiti fanzin *No. 3 Noise Slavonske Kunst* projekta.

*Čuo sam kroz san
Pjesmu krvnika
krv prijatelja*

*Vidio sam dan
Bez trunke svjetlosti
Bol vapaj nemoćnih*

*Vrisak Hrvatska
Vrisak Hrvatska
Vrisak Hrvatska*

File, *vidio sam grad bez svjetlosti*, 1991.

Naziv *SRP* upotrebljava se za sve pojave u kulturi, umjetnosti i masmedij-skoj pismenosti koje su nastale iz potrebe da se pažljivo bilježi svakodnevna ratna zbilja. Tu se misli na one geste u spomenutom polju pismenosti (kulturu, umjetnost, masovni medij) koje su tehnologijski čvršće pohranile *odgovor pisma na rat* (u knjigama, albumima, katalozima, magazinima, autor-skim serijalima).

Primjerice, ratni dokumentaristički projekt *Dokumenti, 27. lipnja...* kao (dakako integrativnu) razliku spram ukupnog *HRP*-a ističe svoju kritičku re-

... uknjižena enciklopedija svih dotadanih užasa koji su Slavoniji i Baranji podarili oni ugroženi domicilni, a tako i njima u goste pristigli, valjda još ugroženiji, a podjednako bradati četnici — svi skupa, naravno, na tenkovima sivomaslinastog jugoslavenizma. (D. Rešicki, 1995)

fleksiju o žanrovima apela, lirske pjesme i manifestacijske kulture. Zbornik *Hrvatsko ratno pismo* Zavoda za književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu (glavna urednica Dubravka Oraić-Tolić) svojevrsan je manifest, i tom ga recepcijsko-žanrovskom oznakom valja primiti kao prvo usustavljenje pozornosti za vrlo različite vrste zapisa o ratu. Taj zbornik, osim projiciranja pozornosti prema različitim vrstama pisma naznačava i vremenski prostor u kojem je ratno pismo najintenzivnije nastajalo: riječ je o godinama 1991. i 1992. Zbornik također štuje i zahtjev kronologije, te po mjesecima slaže svoj kolaž recepcijske osjetljivosti. Hrvatsko se kulturno pismo tih godina u svojim najintenzivnijim identitetnim znakovima napokon decentriralo. Tu će činjenicu precizno i višekratno osvijestiti *proizvodi* slavonskoga ratnog pisma eksplicirajući razliku svojega žanrovskog sustava. Riječ je o tome da je u zavičajnoj fazi rata (I. Rogić) pismo odgovorilo iz svojih zavičajnih sjećanja i imalo ih potrebu prostrijeti kao *identitetna*. U svim radovima pohranjena je i slika njihovih autora. Takav autobiografski subjekt prikazuje svoje lice zrcalnim prikazivanjem drugoga. Autori radova ratnoga pisma nazivani su *medijskim ratnicima*, bez obzira na to jesu li u tjelesnome

smislu upotrebljavali oružje. Zapamćeno je stalno ponavljanje *nužde* da se kultura i umjetnost zaštite od militarizma. Institucije kulture, umjetnosti, pa i masovnih medija u okolnostima rata velikim su dijelom bile prisiljene na samostalno novo ustrojavanje rada. U užim poljima kulture i umjetnosti djelovanje je bilo najvećim dijelom ošlonjeno na *privatnu gestu*. Rad je bio u kulturi i umjetnosti baš kao i u ostalim tjelesnijim vođenjima rata stvar *osobne* odluke, zamisli i ostvarenja. I ponovno je *zavičajna mobilizacija* bila taj prostor u kojem se ustrojavalo *odgovore na rat*. Posebno su složeno djelovale galerijsko-muzejsko-arhivske ustanove. Pri tome valja upozoriti na imena vukovarske kustosice Ruže Marić, iločkoga kustosa Mate Batorovića, osječkih djelatnika Vesne Burić i Stjepana Sršana. Zapažena je i osjetljivost ženskoga ratnog pisma Nade Prkačin, Daliborke Pavošević-Lady Dabilly, Julijane Matanović, Kristine Pajtak, Irene Vukman i Miroslave Vučić.

ti si tu
tu kraj mene
tu uz strah što nas pokriva
staklo led sa ulice
tijela otkriva

Lady Dabilly: *ti si tu*, 1991.

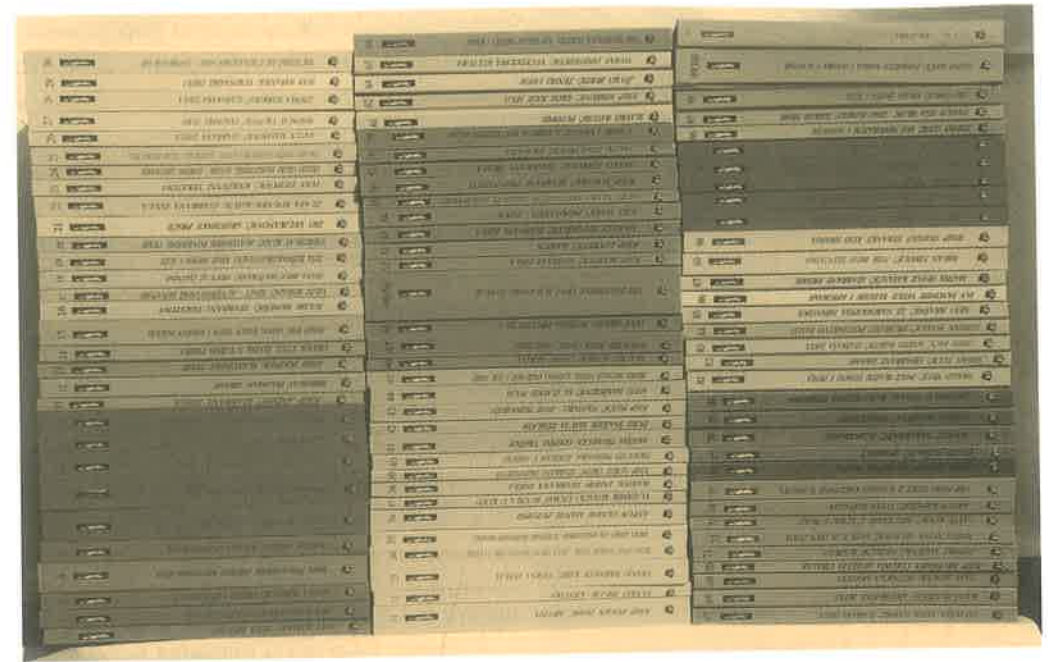
Dakle, može se napisati kako je najveći dio ratnoga pisma i ispisan kao *privatna gesta* s neprikrivenom žudnjom za institucionalnom potporom. Snažna je paradigma izvaninstitucionalnosti autorskoga rada, osobno potpisano-ga, osobito u prvim dvama stadijima rata. Valja naznačiti kako gusta isprepletenost između osnovnih polja integrira korpus. Isprepletenost između tih polja vrlo je visoka, i često je upravo udvostručenje, odnosno ukrštenje gesta iz barem dvaju polja (kulture, umjetnosti, masovnih medija) i bilo mjesto rađanja autentičnoga ratnog pisma. Upravo stoga najautentičniji žanr *SRP*-a jesu serijali oblikovanja tema i komentara u više nastavaka, s otvorenim tematskim strukturama prema dnevnim ili tjednim neposrednim događajima. Riječ je o *kolumnističkome pismu* koje je u nekim izvedbama supstituiralo brojne, inače profiliranije medijske prostore. Najjednostavnije ga je podijeliti u *novinarsko* i *literarno*, ali žanrovska, vrsna i medijska ispreplitanja vrlo su složena, pa je osobito značajan *stripovski komentatorski kolumnizam* Dubravka Matakovića, a video-filmski rad Ivana Faktora također je *kolumnistički* u prostoru vizualnih umjetnosti. Strategijom serijala Faktor je oblikovao kino-program u ratnome kinu *Royal* naslovljen kao *Ratni film*, ožujka 1992. godine. Vremenski okvir *SRP*-a nužna je i uvjetna redukcija za uočavanje pojave prve i izvorne, najintenzivnije, a osobito najznakovitije *geste* odgovora pisma na rat. Međutim, i unutar toga okvira postoji preciznije sužavanje kadra na krupnije prizore i detalje koji su ponajlakše izmaknuli uvidu, premda su za vrijeme rata bili i najneposredniji i najintenzivniji, pa čak i popularni (Miroslav Škoro: *Ne dirajte mi ravnice*, Baranja band: *Vratit ću se*).

Slavonsko je ratno pismo ustrojeno kao žanrovski sustav *dokumentarističke* poetike. Ta je konstelacija nastala u karakterističnoj selidbi, miješanju i isprepletanju označnica izvornih, prvotnih vrsta masmedijskoga, umjetničkog i pisma kulture. Ovdje je riječ o trima vrstama pisma (masmedijskome, kulturnome, umjetničkome), a u pristupu se još vodi računa i o mediju u kojem se pismo pojavilo, pa se ovisno upravo o toj medijskoj sklonosti seljenja iz svojega izvornog i najbližeg medija moglo prepoznati činjenicu visokog stupnja uvezanosti triju vrsta pisma u zajednički i, dakako, privremen (1991-1994) žanrovski sustav. Eksplikacije toga stanja nastale su u projektima ratnog dokumentarizma, postavljene na recepcijskoj i produkcijskoj vezi Vinkovaca i Osijeka, kasnije Broda, a potom i drugih. Ratom uznemireni kulturni identiteti gradova odgovorili su iz svih svojih suvremenih baštinskih zaliha. Pamćenje suvremenih i povijesnih imena (uljudbenoga prostora i osoba), pamćenje početka rata, odnosno gomilanja silnica zla, te osnovna pismovna uvjerljivost (intenzitet, sugestivnost, štovanje recentnoga kulturnog fakticiteta) označnice su koje su odredile i usmjerile uvid u taj korpus.

Brojni su se vidovi kulture aktivirali u ratnim okolnostima. Jedan od presudnih za postojanje svih drugih posve je specifičan vid organizacijskih struktura. Vrlo su često stvarani posebni, i za uobičajene uvjete netipični vidovi organizacijskih hibrida, kojima su zbog otežalih okolnosti svoj udio davali i *ostaci* institucijskih struktura, ali i strukture privrede, te civilne i vojne strukture uprave. Tako je u Vinkovcima osnovan *Odbor za promotivne djelatnosti*, u Osijeku nekoliko multimedijalnih projekata, s posebnim udjelom nekoverznozna privremenog regionalnog centra za kulturu u djelovanju IPD službe Hrvatske vojske. U baranjskome slučaju takve poslove (nakladničke, produkcijske, organiziranje priredaba) pripremaju Povjereništvo Vlade i Poglavarstvo općine Bilje.... Manje je takvih hibridnih struktura u mjestima koja su kasnije i ratom manje zahvaćena. Stoga u Slavonskom Brodu (kasnije izravno zahvaćenim ratom) s neposrednom potporom Gradskog poglavarstva relativno je stabilno proradio Ogranak Matice hrvatske. U Našicama će se međuinstitucijsko djelovanje zgušnjavati u povremene izvedbe: knjižnica i srednja škola s udjelom općine, pa zatim i u različitim slučajevima sve češće i Ogranak Matice hrvatske koji izdaje *Našički zbornik* i edukativnu knjižicu Mije Matezića *Priče bez naslova* (1994). U Našicama se tih ratnih dana intenzivira djelatnost Društva stvaralaca u kulturi Rima koje izdaje pjesničko-prozne zbirke s likovnim priložima, *Suze boli — za slobodu* (1992), priprema izložbe svojih članova ili pak kataloški publicira svoju stvaralačku i humanitarnu aktivnost.

Sukladno krilatici o *privatnoj gesti* i u pismu se kulture također nerijetko nametnulo i izdvojilo (izdvojilo upravo u integrativnome smislu) poneko uistinu autorsko ime, ime koje je oblikovalo pismo kulture pojedinoga grada, ime koje nipošto nije za previdjeti jer je dalo jasan pečat reflektiranju slike pojedinoga grada.

Pored *organizacijskoga* oblikovanja pisma kulture postoji i *ostvarajni* vid pisma kulture. Naime, pored umjetnosti o kojoj kultura skrbi kao o zaštićenom prostoru pune autorske slobode, u ratu su se intenzivirali *ostvarajni* vidovi kulture u vrlo širokome nizu. Djelovali su i oblici *popularne* kulture, i oblici *pučke* kulture, i *amaterske kulture*. Česta su bila zajednička istupanja pripadnika tih inače različitih prostora. Osim vrlo produktivnoga isprepletanja, pojavila se i druga posljedica ratnih uvjeta: zbog manje tehnološke zahtjevnosti izvaninstitucijske kulture ona je puno produktivnije odgovorila na rat iz svojih pozicija. Tako su nastupila i neka posve nepoznata imena koja su ubrzo iz pozicija amaterskoga, pučkoga, ili, bolje rečeno, zapravo samo neafirmiranoga krenula u prostor institucionalne kulture glavnoga tijeka. U ratnim je uvjetima zanimljiva konstelacija nastala u neposrednome produkcijskom povezivanju dijelova visoke i/ili institucionalne kulture s

Biblioteka *Slavonica*, Vinkovci, 1992-1994.

drugim slojevima kulture. Brojni su autori iz posve izvaninstitucijskih i posve privatnih, osobnih razloga krenuli prema oblicima o kojima visoka kultura ponajviše skrbi, prema oblicima umjetnosti. Velik je broj autora u tome *pokretu* prema oblicima umjetnosti naprosto ispisao svoj osjetljivi i dokumentarno dragocjeni dnevnik koji često pamti brojne povijesno faktografske slike, događaje, likove itd. Dakle, velik je broj autora svojim zapisima ostao u polju pisma kulture tek formalno prizivajući iskustvo umjetničkoga djela. U tim se radovima pojavio, utjelovio refleks *suvremenoga individualizma* kao osviještene konstelacije, osviještene u smjeru savjesti, odnosno s temeljnim kritičkim stavom spram globalne ravnodušnosti zapadne postmoderne. Pored tih kulturalnih isprepletanja temeljno uočljivim uglavnom kao odnos amaterske i profesionalne razine, izdvojio se i prvi put zatražio pozorniju refleksiju (upravo dimenzijom mišljenja savjesti, kao i produkcijskom složenosti) jedan dio kulture koji do sada kod nas i nije bio promatran kao njezina sastavnica. Riječ je o snažnome naletu *fanzinske kulture*. Fanzinsku se kulturu može promatrati i kao adekvat pučke, s time što bi pučka kultura bila čvršće vezana uz ruralna mjesta nastajanja, a fanzinska isključivo uz prigradski senzibilitet (ne isključuje se, dakle, urbani senzibilitet prigradskih mjesta, dapače *suburb*, predgrade, toposi su kulturnog statusa u osječkoj ratnofanzinskoj produkciji).

Umjetnost je, nakon što je anticipacijski čula dolazak rata, u prvi trenutak izravnoga započinjanja zastala i nužno preustrojila svoje pismo. Zbilja je uputila svoj zahtjev, izravan i autorskome suvremenom umijeću složen, s vrlo slabo upotrebljivim povijesnim iskustvom umjetnosti. Ono je, upravo prema latinskoj izreci, zahtijevalo odustajanje, a ovdje se od samih početaka rata osvijestilo kako *proizvođači rata* pokušavaju zlouporabiti medij pisma za obmanama stimulirano širenje zla. I tu su se suvremeni hrvatski umjetnici našli osjetljivo dotaknutima. Jer, oni su ti koji ponajbolje znaju upotrebljavati pismo, pa onda nije bilo nikakva razloga prepustiti taj medij *kodifikatorima zla*. Umjetnici su se našli pozvanima izlagati ideje svojih najsnažnijih refleksija kako bi se doslovno osvijetlila *identitetna gramatika* prostora u kojem žive. Naime, mnogi su se autori složili u zapažanju da je u ratu metafora *umrla* (N. Popović). Svaki je slavonski grad imao barem jednoga takvog osvjetlitelja koji je onda implicitno ili eksplicitno zgušnjavao spomenutu identitetnu gramatiku. I implicitno ili eksplicitno podupirao zaštitne zidine svojega konkretnog grada, polisa, odnosno imena.

Pored žanra serije ili kolumne upravo je *projekt* mjesto na kojem se odvaja i spomenuta refleksija kulturnog identiteta. Tako se i u mjestima koja nemaju uočljivoga kolumnista niti stvaratelja u seriji, upravo preko uočavanja djelatnog projekta vidi nedvojbena nazočnost identitetne refleksije, koja pak otvara i još jednu vrlo osjetljivu i vrlo uočljivu konstelaciju. Naime, upravo zahvaljujući svjetlu iz tih izvora (kolumna, serija, projekata) ukupna se pisma pojedinih gradova uvjetno zgušnjavaju u tekstove, gradove. Poetiku je tih tekstova, vrlo jednostavno i sažeto u svojim pričama, telefaksiranoj seriji tekstova zapisao Siniša Glavašević: »Grad — to ste vi«. Pokazao je Glavašević da je poetika pisma koje ima misliti svoje vrijeme — etika. Glavašević jasno ukazuje na činjenicu da je mjesto pohranjenih podataka moguće ostvariti tek umnoškom pojedinačnih autobiografija. Ovdje se autobiografiju može promatrati i kao bilo koji oblik vrlo tjelesnoga djelovanja u porušenoj vanjskoj zbilji, međutim, svakako je se ima promatrati i kao ukazivanje na mjesto izvorišta dokumentaristične ratne, ali i poratne poetike. One koja će, štjujući taj sadržaj osobnosti, štovati i oblike pokazivanja osobnosti, odnosno ostvarenja, koje može biti i *o ratu* i *usuprot ratu* i *zbog rata*.

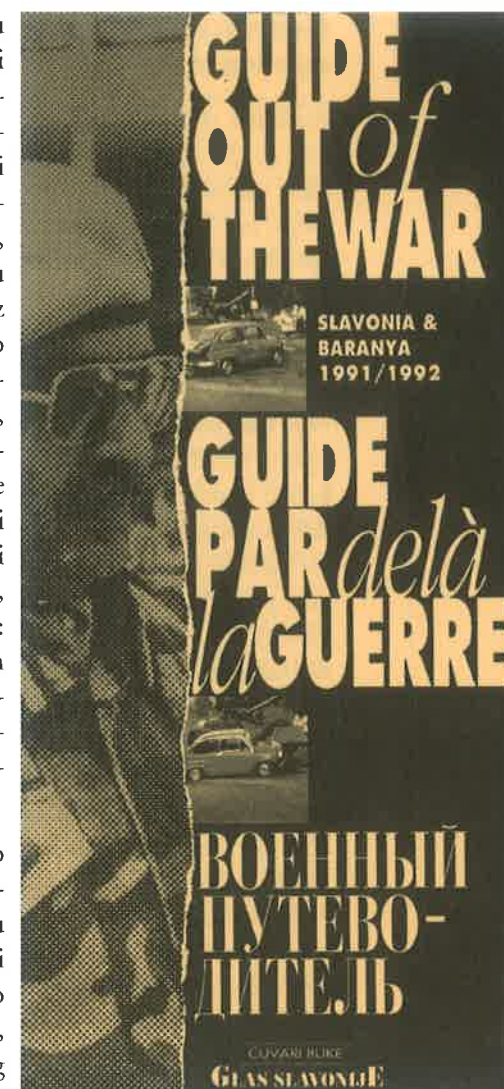
I nije riječ samo o kakvoj samozatajnoj i eventualno u masmedijima prepisanoj ili preuzetoj strategiji *kontinuiteta*, nego je riječ o tome da su projekti i serije umjetničkih radova nužno trebale i recepcijsku potporu u zrcalima masmedija.

Manje je te potpore trebalo u mjestima s eksplicitnim projektima i s eksplicitnim kolumnizmom. U mjestima slabije tehnološke slike nastanak izvoda

ratnog pisma slijedio je nešto kasnije, ali u uvjetnim odnosima, odnosno u gramatici identitetne slike tih mjesta, s ništa manje značajnim rezultatima. U izvode *SRP*-a umjetnosti upisali su se, dakle, samo autori okrenuti *kontinuitetu*, odnosno radu u serijama. Također, istaknutim su se reflektorima svoje zbilje, slike svojega prostora pokazali autori koji su dvostruko pohranjivali serije radova, te su uz skrb o izvorištu dokumentarnoga skrbili i o *strategiji dokumentiranja*. Eksplicitne su kolumne, dakle, mjesto identitetnoga reflektiranja, medijski je bitna njihova produkcija u masovnim medijima, a osobito su zanimljive one koje ili izrazito pozorno bilježe suvremeni i/ili baštinski fakticitet kulture i umjetnosti, ili upisuju intenzitet i sugestivnost literaturnosti, ali sve to uz štovanje dviju drugih sastavnica: osjećaja za rubišta početaka ratom otvorenih tenzija zbilje (početak rata, počeci sukoba, bojišne promjene u oružanome, propagandnome, diplomatskome dijelu zbivanja), te pamćenje imena (branitelja, postrojba, žrtava).

Međutim, njihovo je pojavljivanje uže vezano uz masmedije i u određenome je smislu zamjena za nedostatnost uobičajenih medija u kojima se (umjetnici, poglavito književnici, ali i prosvjetni zavičajni filolozi) njihovo pismo uobičajeno javlja. Nedostatnost je i u sporosti, ali i u prestajanju izlaska, primjerice, većeg broja književnih časopisa. Umjetničkom je i pismu kulture bilo dragocjeno obratiti se masmedijskome na planu strategije, ali i na planu stila, preuzimajući iz masmedijskoga izoštrečnost, neposrednost i napose izvještajnost.

Riječ je o *žanru ratne kronologije*, žanru koji u spomenutim slučajevima identitetnog reflektiranja u kulturalnosti može jednostavno nositi i naziv *autobiografije kulturalno osvjetljavanoga prostora* izveden iz priče Siniše Glavaševića (načelo autobiografske pohrane i obnove) iz programske eksplikacije projekta *Noise Slawonische Kunst/DOKUMENTI*, 27. lipnja, naskrižje na

Sintetička refleksija neotradicije objavljena je u *Vodiču kroz rat*. (H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

Klajnovoj/ IPD OZ Osijek 91-92. (načelo samozaštitnog dokumentarizma i autorskog potpisa) i sintetične refleksije neotradicije u *Vodiču iz rata*.

Rečenicu »Postoji samo privatna gesta« izgovara glavni lik, glavno žensko lice, tj. glas u jedinoj suvremenoj hrvatskoj ratnoj radio-drami iz 1992. godine, autorice Katje Šimunić iz Zagreba, dramu pod nazivom *Blueblanche, tango, rat*. Ta rečenica precizno sažima ključnu spoznaju ratom označenoga čovjeka. Riječ je o tome da je istočnoslavonska bojišna crta imala onoliko više *čvrstine*, koliko su više njezini održavatelji izravnije spoznavali da iza njih nije prestrašeno beznađe, nego život koji ih najneposrednije podupire i osjećajima i oružjem i srcem i iskrenošću.

Nije bilo tako važno koliko je bilo tih što su otišli, nego je bilo važno nepitno ostati zbog sebe. U najlošijem mogućem vremenu najapsurdnije svekolike ugroze pojedinačnosti, *pojedinačnosti* je, iako možda pogreškom ili slabošću zajednice, ostavljena najjasnija moguća *pojedinačna* odluka o vlastitoj sudbini i vlastitoj etičnosti. Ne odgađajući ni trenutka potrebu da se naglasi presudni učinak svih tada sudbinski čvrsto isprepletenih djelatnosti civilnoga i vojnog života, treba podsjetiti kako je i kulturna slavonska i baranjska samosvijest, sviješću dijela pojedinih umjetnika kao i ustanova u kulturi postavila poseban štit spram zla. Nastala je iz osvješćujuće spoznaje koja je samim autorima rasvijetlila anticipacijski motivirana nanošenja crnih tonova i u ratu prethodećem periodu. Intermedijalna redakcijska djelatnost i produkcija: dovođenje glumaca, zabavljača, književnika, likovnjaka, kao i oblikovanje programa najuglednijih ustanova umjetnika Hrvatske (u siječnju 1992. godine Odbor Društva hrvatskih književnika, na potezu Osijek-Đakovo-Koritna-Vinkovci-Nuštar-Valpovo u veljači *Dani hrvatskog filma*, zatim teatrolozi i osječko-nuštarско-vinkovački *Krležini dani...*). Tako se rađala ideja *samozaštitnog dokumentarizma*, čemu ne treba, kako je istaknuo Branko Maleš, nikakvih vitica i ukrasa.

Kada je riječ o imenima koja u ratu odigravaju presudne uloge u nastajanju i opstajanju ratnoga pisma, najuočljivije su sljedeće skupine:

1. Oblikovatelji programa, projektanti poslova (urednici, priređivači, konceptualizatori), istinski autori dijelova *pisma kulture*;
2. Autori koji su uspjeli u polju *pisma umjetnosti* oblikovati vrhunske estetske ostvaraje dokumentaristične poetike;
3. Autori koji su u polju *masmedijskoga pisma*, odgovarajući na dnevnu bojnu faktografiju, znali i mogli pratiti i udio traga kulture u ukupnim ratnim zbivanjima (kulture, kao mjesta zgusnutoga nacionalnog identiteta);

4. Praktičari društvenoga života u okolnostima rata, najčešće političari s osobitim sluhom za provjeru i ovjeru nacionalno identitetnog u tragu kulture, te sukladno tomu i toj osjetljivosti nerijetko preseljeni i u *glavne likove* različitih ratnih tekstova;
5. Praktičari privatnoga, neprofesionalnog i izvaninstitucionalnog zapisa koji objavljuju svoje tekstove preko obrazaca amaterske, pučke te fansinske i gdjekada popularne kulture (receptijom često ulaze u obzor i najviše institucionalne kulture).

Oni gradovi koji su nešto manja središta (Našice, Donji Miholjac, Valpovo, Nova Gradiška, Županja, Orahovica, Slatina, Virovitica, Pakrac i Lipik) također akumuliraju energiju koju potom upisuju u različite kulturne projekte. Valpovo svoju ratnu identitetnu potvrdu dobiva medijskim pismom VLA-DIMIRA VAZDARA objavljenom u dvotomnoj knjizi *Sjene rata* (1993. i 1995). Kronologijom se ratnih događanja na području Vaplovštine prate promjene u zbilji koje su se događale iz trena u tren, u razdoblju od 1991. do 1992. godine kroz izvješća objavljujivana na Hrvatskome radiju. Nova Gradiška nastoji u vlastitome ratnome pismu zaustaviti *memoricid* koji se događa na prostoru kojim je okružena, pa i u njoj samoj. FRANJO SAMARDŽIĆ objavljuje ratnu kronologiju *Novogradiške ratne godine 1990-1991*. (1994), a u godinama koje je Samardžić u knjizi dokumentarno obradio nastala je skupna zbirka pjesama novogradiških pjesnika *I stihom je narod ratu prkosio* (1992). Županja, kao mjesto vrlo blizu ratne bojišnice, intenzivira djelatnost autora iz vizualnih umjetnosti. Janja Juzbašić vrlo redovito i vremenu usprkos postavlja izložbe STJEPANA GRUBERA u Zavičajnome muzeju. Na relaciji Vrbanja-Drenovci-Račinovci-Soljani nezaustavljivo djeluje udruga *Duhovno hrašće* kao svojevrsan kulturnoinformativni centar objedinjen silnicama prostornoga sjećanja na pučko-povijesno zapamćenu Cvelferiju. Starije manifestacije su *Konji bijelci* u Babinoj Gredi i *Šokački divani* u Županji. Objelodanjuje se zbornik *Županjski vijenac* (urednik Miro Maričić), pokreće se seoski povremenik *Tena* (urednik Ivica Čosić Bukvin koji je autorom i nekoliko monografija o Vrbanji), dok od autorskih knjiga vrijedi izdvojiti zbirku pjesama ZVONIMIRA STJEPANOVIĆA *Slavonska ispovijed* (1994). Stjepanović pokazuje finu osjetljivost za prostor egzistencijalnoga slavonskog lokaliteta kao i za prepoznavanje mjesta osobnosti u ratnim okolnostima u njemu. Stihovi se odlikuju jednostavnom i prirodnom rečenicom kao uvjerljivim rješenjem u rasporedu ritma i metra. Poziciju subjekta obilježuje blagi solipsizam.

*Gura me graničarska krv u iskope,
znojenje, u ravničarska domotužja.*

*U probijene obruče i otiske;
grb me vuče kroz pribranost, u dužnost.
Stišću me zapljusnute granice, ruke,
spasonosne brane od klesanog gvožđa.
I odranjavanje zalaska iz vriske
usred porobljenosti pera, u nužnost.*

Grb, 1994.

Orahovica u svojim ratnim godinama organizira niz foto-izložaba i apelativnih akcija otvarajući se prostorom recepcije slavonskoga ratnoga pisma. Objavljuju se biltenski svesci pripadnika ratnih postrojbi nazvani *Hrvatski vojnik*, priređuje se učenička monodrama *Tena* te se ustanovljuje stalna priredba/znanstveni skup *Dani Stjepana Ivšića*. Slatina svoju identitetnu suvremenost pretače u krhotinama stihovne glazbene skladbe neobudničke pjesme *Moja Slatina*, a kulturalno se mobilizira ustanovljavanjem *Dana Milka Kelemena* 1994. godine. Virovitica također bilježi ratno pismo u stihovima glazbene skupine *Jeans Generacije* i pjesmi Josipa Krznarića *Virovitička* (1991), te u glasilu za kulturu, znanost i umjetnost *Zavičaj*. Pakrac i Lipik ratnu autobiografiju lipičko-pakračkog kraja dobivaju poetskim zapisima STJEPANA GODIĆA *Pjesma o parku koji nestaje* (1992), pričama Viktora Tice u zbirci *Rat i progonstvo* (1994), kao i u obliku dnevničkog sofistickata neusporedive etičke jasnoće koji potpisuje VELJKO BARBIERI pod naslovnom sintagmom *Tko je sa mnom palio kukuruz* (1996), SLAVKO KREJČI je vrstan ratni kolumnist.

U Donjem Miholjcu radio-postaja pažljivo prati dječju ratnu sudbinu i objavljuje zbirku tekstova školske djece *Riječ je o ratu* (1992).

2. GRAD I TEKST

ILOK I VUKOVAR

U pristupu vukovarskom ratnom pismu primarno je istaknuti genij Siniše Glavaševića.

Publicist i prozaik, SINIŠA GLAVAŠEVIĆ pisao je najbolje o najgorim svojim i Gradovim danima, sredinom studenoga 1991. godine. Zbirka tekstova *nestaloga* (18. studenoga 1991) autora pojavila se u Zagrebu u proljeće 1992. godine s naslovom *Priče iz Vukovara*. Napisao ih je jednostavno i humanistički precizno, što je jedini mogući smjer očuvanja i obnove urbanoga egzistencijalnog prostora. Njegove priče teku molitvenim i nemetaforičnim stilom, bez destruktivne emocije, demobiliziranoga su racionalnoga postava i vrlo konkretnih poruka.

A za Grad ne brinite, on je sve vrijeme bio u vama.

Priča o Gradu, 1991.

I uvijek se uz godišnjice pada Vukovara imamo sjetiti, kao one godišnjice čiji predmet tjednima nismo uistinu imenovali, onih dana kada se to dogodilo. Mi smo dakle rekli: Vukovar nije pao i neće pasti. Vukovar kao simbol, on je to onima koji nisu Vukovarci. U tome je smislu izazvao velik broj kulturnih i umjetničkih proizvoda, nominalno i ikonički usmjerenih Vukovarom. Vukovar je prije svega ono što je strahotnim humanim genijem izrekao Glavašević: *Grad pohranjen u Vukovarcima* »Grad — to ste vi!«, tim nesretno istjeranim i pobijenim ljudima. Tjelesnoga je i materijalnog *ubijeno* mnogo, ali, kako piše Siniša Glavašević, Grad je ostao u njima Vukovarcima. Tamo ga dakako jedino trebaju i mogu graditi sami Vukovarci, ali tamo ga trebaju i mogu graditi napokon svojom nacionalnom refleksijom i svi oni koji su emocijom ostali prislonjeni uz taj tjelesno odsutni grad sve vrijeme. Ali, prije svih sami Vukovarci, jer i u njima je, upozorava Glavašević, i u njima je taj grad razrušen, pa se onda i u njima tek svojom tj. njihovom prošlošću mora iznova graditi. U tome projektu gradnje, u studenome 1991. godine, Glavašević izlaže složenu, ali optimističku viziju.

Morate iznova graditi. Prvo svoju prošlost, tražiti svoje korijenje, zatim, svoju sadašnjost, a onda ako vam ostane uložite je u budućnost.

Priča o Gradu, 1992.

Iločani napuštaju svoj grad 17. listopada 1991. godine, a u sljedeća dva mjeseca, u progonstvu, održavaju prve kulturološke programe prožete tkanjem dokumentarističke identitetne zamisli. Dakle, Ilok je prvi okupirani i iseljeni hrvatski grad. Grad je ukraden, silom je zapravo otet i prepušten povijesnim analogijama koje, upravo i iz pera Bogdana Mesingera, ukazuju na najmanje tri takve krađe, kroz prošlost vezane uz Ilok. Još jednom se potvrđuje teza koju zastupa osječka ratna medijska skupina *Čuvari buke*. Ta je skupina tijekom 1991. i 1992. godine ukazivala na pozicije slavonskih gradova kao na pozicije *polisa*, gradića-država, samozaštitno prikupljenih lokalnih zavičajnih snaga (I. Rogić). Brojni su razlozi određivali tako oblikovane sudbine gradskih razlika. Onaj najjednostavniji, prislonjenost uz državu agresora, odredio je strateški slabu sliku Iloka. Međutim, kako znamo, sve do zadnjega trenutka ustanove zadužene za pohranjivanje ukupne pismenosti toga

grada, dakle u prvome redu Muzej grada Iloka, kao i djelatnici knjižnica te galerija pokušavaju spremati što se spremati i spasiti dade. O tome podatke puno iscrpnije nude publikacije koje su središnjim dijelom *iločkoga ratnog pisma*. Još nešto prije, u rujnu 1991. godine održava se i prva *prognana izvedba* iločke likovne kolonije IN SIGNO TERRAE, a taj inače šesnaesti saziv kolonije eksplicitno nosi već kao provodnu tragičnu oznaku UKRADENI GRAD. Ukupna je odlika *iločkoga ratnog pisma* izvjesna suspregnutost osjećajnoga, točnije zamjena osjećajnoga povijesnom odgovornošću, njedrenjem toga grada iz katalogizacijskih istraživanja, dokumentacijske potkrepe svake tvrdnje, staložene renovacije autorskih sjećanja.

Kroz publikacije *Zbornik Muzeja grada Iloka*, monografsku sažetnicu *Ilok* (u nakladi Zavoda za zaštitu spomenika kulture, Ministarstva kulture i prosvjete, te Kulturnoga centra grada Iloka u progonstvu) i zborničku monografiju *Grad Ilok, Bapska — Mohovo — Šarengrad* (u nakladi Gradskega poglavarstva grada Iloka)

izdvaja se energija istraživanja i djelovanja Mate Batorovića, potom Ogranaka Matice hrvatske Ilok, te u jednom brzom nabranjanju nezaobilaznoga Stjepana Kraljevića, kao i uvidno raspisanoga Sulejmana Salihovića. Iločani se prisjećaju svojega prostora i u vrijednome zborniku-monografiji *Hrvatska riječ u Srijemu* (1995).

SAŠA FEDOROVSKY i ŽELJKO KLIMENT supotpisuju ratnu kroniku *Vukovarski dobrovoljac* (1992) u kojoj se prate pripovjedačevi ratni dani u Vukovaru s odmakom koji sugerira i fikcijsku razinu ostvarenu u poetiziranoj intonaciji svakodnevice rata (M. Vučić).

Prvi dio ratne kronologije *Glava dolje, ruke na leđa* (1992) autora JURJA NJAVRE funkcionira kao narativni okvir na temelju čije se vjerodostojnosti iščitava priča vukovarskoga kirurga o obrani Vukovara, o skrbi za ranjenike i zarobljeništvu.

Račinovčanin MARKO KOVAČEVIĆ, u kontekstu pada Vukovara kao zarobljenik srpskih zatvora objavljuje autobiografsku prozu s nekoliko priloženih pjesama, naslovljenu *Pseće sunce* (1995), a upotpunjenju tekstovnim međuprostorima (sudskim dokumentima) kao naratološkim i povijesnim argumentima u odnosu na ono što se pripovijeda. Perspektiva iz koje Kovačević promatra zatvorski model življenja perspektiva je čovjeka koji se opire krajnjim stanjima uma, iako se sam čudi svojoj upornosti u življenju.

IVAN KIEFER HELIN, pjesnik i prozaik, u knjizi pod naslovom *Vukovarska balada* (1993) dnevničkim zapisima komentira zbilju pokušavajući odrediti vlastiti udio u njoj.

TOMISLAV MIŠIR, pjesnik i dramatičar, Vukovarac koji 1996. godine objavljuje dramski tekst *Astralna projekcija (životno-smrtna drama s pjevanjem i pucanjem)*, posvećuje knjigu roditeljima ubijenima u Vukovaru 1991. godine. Ono po čemu je drama zanimljiva apsurdna je humorna lakoća kojom Mišir preklapa zbivanja i likove. Intrigantna forma i sadržaj drame planirano postavlja čitatelja u polemičan odnos (M. Gavran). Miširovi stihovi angažman su lu-

Od istrgnutih epizoda, od naoko nepovezanih dramskih situacija Mišir gradi svoj mozaik, u kome se prošlost sagledava iz sadašnjosti. Razlažući radnju na dva plana (realnom i onostranom) autor postiže začudne efekte, sugerirajući osjećaj da je nadnaravno ogledalo realnog. (M. Gavran, 1996)

marko kovačević

pseće sunce

“CVELFERIA” d.o.o.

Bilježiti suhu svakodnevicu hladnokrvnim, preciznim 'snimanjem' banalnih detalja znači prikazati nam, dozvati u sjećanje, najtamniju tragiku sapeta života.

(D. Špišić, 1995)

cidnoga, kritičkog i zavičajnog mišljenja i osjećanja. Poezija intelektualnoga stava i *slabe* ironije, u drugoj autorovoj zbirci *Na prilazu Vukovaru* (1997), ispisuje mudri antropologizam ratno-poratne slike »vukovarske Hrvatske«.

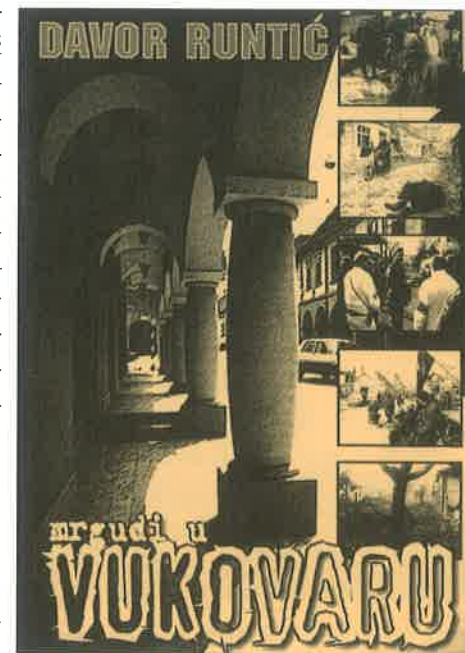
IVAN MRAVAK piše prozu *Svjetlost Vukovara* (1992), postavljajući svoj pripovjedački subjekt u poziciju izoštrenoga *adrenalinskog* uma koji je kamermanski precizan i obuhvatan, besprijeekorno pošten prema podatku i prema osobnom imenu. Njegov je prozni angažman na strani općeg i na taj način najpojedinačnije sudbine, jednostavnoga i neposrednog dobra. Dokumentarnošću je različit od Glavaševića, a smirenošću od svekolike izvanvukovarske patetike o Vukovaru. Ratna je svakodnevica kod Mravka naprosto svakodnevica etike.

VINKOVCI I ŽUPANJA

Vinkovci u ratu djeluju u svim oblicima kulture, umjetnosti i masmedijske pismenosti. Oslanjajući se na sliku Vinkovaca izloženu u zborniku-vodiču *Guide Out of The War* ističe se oznaka koja dovodi u isti kontekst *šokaštvo i urbanost*. Naravno da ta oznaka ne može u cijelosti pokriti sliku vinkovačkoga kulturnog identiteta, premda veliki broj književnika, ali i glazbenika te autora vizualnih umjetnosti *šokaštvo* tematski i stilistički pretvara u svojevrstan umjetnički korpus. I kao što najavljuje proučavatelj toga korpusa (V. Rem), neće trebati još dugo čekati na prve preglede, odnosno paralelne elaboracije tako imenovanoga korpusa.

U Vinkovcima se početkom 1992. godine inicira biblioteka *Slavonica* koja želi u sto naslova iz korpusa hrvatske književnosti i povijesti u Slavoniji na jednome mjestu objaviti djela onih autora koji tome prostoru pripadaju. Također na tome tragu treba reći da je najjednostavnija zajednička crta svih dijelova *SRP*-a potraga za identitetnim sjećanjem, ili pak osiguravanje takvoga identitetnog sjećanja, pa je i bez naknade producentske izreke o *odgovoru ratu* očito da je ta biblioteka uistinu rezolutni dio odgovora na ratni pokušaj prekrajanja *tragova prošlosti*. Nakon 1992. godine *krivnjom* ukupne *Slavonice* naglašeno se širi produkcijska djelatnost s bitnim udjelom Ogranka Matice hrvatske i vinkovačkoga ogranka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U nakladnički se posao uključuju i *Vinkovačke jeseni* kao i Gradski muzej Vinkovci. Tako se u djelatnosti Ogranka Matice hrvatske, pored tradicionalnoga vinkovačkog *Godišnjaka* pojavljuje i knjižnica poezije *Ravnica*, knjižnica ratnog pisma *Dom*, a *Pri vlačica* pored *Slavonice* kontinuiraju i knjižnicu *Slike rata*, kao i knjižnicu seoskih monografija (*Nijemci, Nuštar, Vrbanja...*).

DAVOR RUNTIĆ, slikar i publicist, u svojim ratnokronološkim knjigama (*Rat prije rata*, 1992, *Rat*, 1992, *Rat poslije rata*, 1993) uvijek podnaslovima označava prostor koji fokusira. U svim njegovim knjigama pozorno su isprepletane vrpce bilježenja ratnih operacija s vrpčama ratnoga pisma koje pozorno bilježi i prikriveni početak rata, često *zaogr-*

Runtić uspjeva i pored vrlo sažetog novinarskog žanra u kojem se javlja, i to vrlo jasno komentirati, precizno prigovarati, mudro upozoravati. (G. Rem, 1997)

Zanimljivo je da su se te kraće, ali vrlo intenzivne polemike u medijskom smislu zadržavale u slavonskom prostoru i, premda žučljive i netrpeljive, zapravo ipak projicirale zamisao medijske demokracije. (G. Rem, 1997)

predratnoj stripovnoj sceni bio je kritički raspoznat kao autor *underground* stripa, a u ratnim okolnostima njegov egzistencijalni podrum postaje mjestom nastajanja *stripovnog kolumnizma*. Vrlo složeno intertekstualan i intermedijalan, Mataković je mudre dijelove zabilježio već u najužim tekstualnim strukturama stripa. Već dakle slovni dijelovi njegovih stripova obavljaju velik dio kolumnističkoga komentatorstva, međutim ukupnost primjedaba dakako izriču tek stripovne table u cjelovitosti crteža i slovnog teksta. Dubravko Mataković je prvi ratni svezak *Prot pictures* objavio u posebnome broju strip-magazina *Patak* (1991). BRANKO BRANA RADMAN, pučki književnik, godinama aplicira zalihe svojih pomalo artificijelno šokaćih humoreski u različite vrste medija i različite književne vrste, što se posebno čita u knjizi dnevnčkih fragmenata *Š njima više ne divanim* (1992). Javljat će se kao lirik, kao prozni autor, a osim priredbovnih nastupa i usmenih govorenja pojavljuje se i u mediju radijskih emisija. Upravo u tome mediju i oblikuje svojevrsnu radijsku kolumnu s glavnim likom autobiografičnim kazivačem pod imenom *Satir Josa sa Prkosa* (1991).

nut srpskim zahtjevima u kakvome eufemističnom polju prosvjete ili kulture, ali se ti eufemizmi brzo razotkrivaju bujajući prema oružanim razbojništvima i terorizmu. Već u Runtićevim knjigama i njegovim jezgrovitim, ali i gdjekada afektivnim vijestima, vidi se kako hrvatska strana kulturu i pismo upotrebljava drukčije, dosljedno uobličeno u temeljni dignitetni dokumentarizam. MLADEN KEVO, publicist, kroz tekstove je oblikovao svojevrsnu komentatorsku buku u ratnoj kronici *Rat za Hrvatsku* (1992) u suautorstvu s poginulim Darjem Hećimovićem. I dok je Runtić podnaslovima a i temama povezivao Vinkovce, Vukovar i Županju, a Osijek tek usputno dodirivao, Kevo je učvrstio recepcijsku, medijsku i sudbinsku vrpцу: *Vinkovci — Vukovar via Osijek*, što je primjerice u različitim inačicama (npr. *Vinkovci — Osijek via Vukovar*) nosila kao naziv ratna fotodokumentarna izložba osječkoga fotoreportera Zorana Jaćimovića, seleći svoje postave hrvatskim gradovima listopada i studenog 1991. godine. Instinktom ili uzoritom novinarskom refleksijom Kevo je u trenucima smrti metafore i cinične moderne uljudbe osjetio snažan puls ironije. DUBRAVKO MATAKOVIĆ u hrvatskoj

Kako upozorava M. S. Mader u *Vodiču*, Vinkovci su mjesto jake kazališne tradicije i to će se nizom monodramskih posjeta (Ivo Gregurević s *Dukom Begovićem*, na primjer) reprojicirati na vinkovačku ratnu kulturnu scenu, a cijeli niz vinkovačkih ratnih plakata, lucidno zgusnutih u Matakovićevome radu *Vinkovci nikada neće biti Divčibare*, zajedno će s Osijekom ponijeti četrdesetak različitih ratnih plakata samo u razdoblju 1991. i 1992. godine.

U Vinkovcima izlaze i dijelovi vukovarskoga ratnog pisma, napose smireno afektivne pjesme MARIJANA ALMAŠA iz zbirke *Drugi put Vukovar* (1993), u kojoj ga autor slavonskom ikavcom i temetiziranjem zavičajnoga prostora riječju nastoji zaštititi.

...di zaigraše momci i divojke
di zapivaše pismu 'rvatsku
pomladiše polje mi ravno brigovima zatalasano
konjima utapano kolima gaženo
kosom košeno motikom kopano
raslo šenicom rađalo kruhom
di je selo moje suzom
gašeno

Drugi put Vukovar, 1993.

IVAN SLONJE ŠVED ukupnim sadržajem romana *Ne pucaj prvi* (1994) zapravo izražava paradigmu neupitne rečenice, odnosno rečenice koja izriče zaprepaštenje, ali se ne označava interpunkcijskim znakom. Roman govori o boravku ljudi na prvim obrambenim linijama, prijevozu ranjenika do Vukovarske bolnice, o evakuaciji Đeletovaca, i to u dikciji proznoga subjekta čiji se život u jednome trenutku našao ugroženim. Roman *Pakao Vukovara* (1994) filmski plastično prikazuje vukovarsku ratnu atmosferu u sekvencama o ljudima koji su Vukovar branili.

Skupina vinkovačkih autora objavljuje zbirku domoljubne poezije naslovljenu stihom Zvonka Stahla *Dom od paljevine* (1994), u kojoj se kao prepoznatljive motivsko-tematske matrice prepoznaju rat, vjera, ruševine, nada, slavonskičnost i molitva.

Crni dani (1994) autora ĐURE KUVEŽDIĆA poetske su reminiscencije na djetinjstvo u rodnoj Ilači čiji se prostor uslijed ratne agresije morao napustiti, a koje su prepune odnosa prema Bogu, čežnje za povrat-

Slonje... raščlanjuje postupke neprijatelja ali bez žučljivosti i niske gorčine... Slonje se ukupnim sadržajem romana zapravo izražava paradigmom neupitne rečenice, odnosno rečenice za prepaštene, ali ne i upitnikom označene... (G. Rem, 1997)

... dvije činjenice postaju motivske niti vinkovačkog odgovora pisma na rat. Mirnodopska nit iskonske vezanosti uz vodu i njezina zrcaljenja prostora, te ratna nit neprirodnih granica. (G. Rem, 1997)

RIJAN HORVATIĆ naslovivši ga *Iza žice* (1993), pisan iz pozicije dnevničkoga subjekta, hrvatskoga oficira Jugoslavenske narodne armije koji jedino rješenje iznalazi u bijegu (odlasku) iz te institucije u kojoj ne pronalazi vlastiti egzistencijalni prostor. Osobita zanimljivost ovoga dnevnika pohranjena je u gradacijski jezičnome obračunu glavnoga lika s institucijom, ali i s vlastitom kulturnom upućenošću u realni lik suvremenoga hrvatskog jezika.

kom, tuge, prkosa. VIKTOR LUKAČEVIĆ u zbirci poezije *Raskrižje kaosa* (1993) zadržava se na interpolaciji masmedijskoga u tekst. U nekim stihovima pojavljuju se tragovi vizualnosti i citatnosti, leksičkih varijacija koje naslućuju strah, smrt i tišinu. Pjesmu mu odlikuje oslonac na fanzinsku kulturu, urbani senzibilitet, kao i bogata literaturna intertekstualnost. ZORAN ŠALINOVIĆ u zbirci pjesama *Strah iza zastora* (1992) također oblikuje fanzinsku motivsku zalihu oslonjenu na ikonografiju vinkovačke glazbene pop kulture. MARKO ORŠOLIĆ u zbirci *On* (1994) pronalazi spokoj u vjeri koja mu usmjerava put vođen osobnim molitvama prikazujući se kao izrazito ratno osviješteni lirski subjekt. Osjetljivost subjekta i čežnje za mirom nadvisuje postojanje mržnje i ljudskoga zla. Književni urednik, producent i kroničar, Privlačanin MARTIN GRGUROVAC tijekom ratnih dana piše nekoliko knjiga dnevničkih zabilješki (*Vinkovački ratni dnevnik*, 1992, *Dnevnik, drugi put*, 1994) u kojima komentira kulturno-književnu dinamiku slavonskoga prostora, upisujući duhovito šokačko-pučki i vlastiti doživljaj zbilje. Već u tim dnevnicima Grgurovac zauzima poziciju kritičkog subjekta afektivno osobnih zapažanja, što se najeksplicitnije razvija u knjizi *Grgurova loza* (1999). Dnevnik objavljuje i MA-

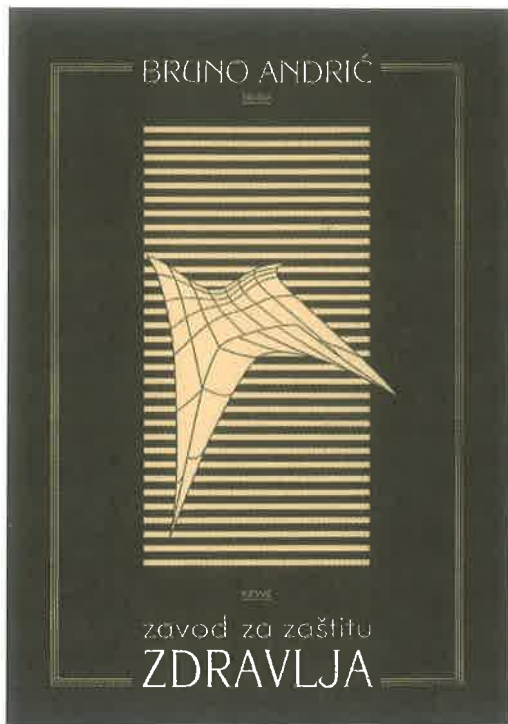
OSIJEK

Ukupno je osječko ratno pismo složena identitetna gramatika. U prvome je redu riječ o označavanju kultiviranja povijesnih tragova. Riječ je o djelatnosti Muzeja Slavonije, ustanovi koja kao mnoge druge osječke kulturne i obrazovne ustanove u ratu radi na djelomičnome premještanju svojih djelovanja. I Hrvatsko narodno kazalište i Sveučilište Josip Juraj Strossmayer i Gradska i sveučilišna knjižnica i Galerija grada Osijeka djelomično će premjestiti svoje predmete rada, ali će zatim i zastati i selektivno vratiti u djelovanje sve što se moglo prilagoditi ratnim uvjetima. Negdje je bilo samo pitanje vraćanja ljudi, i ponegdje je to, u Hrvatskome narodnom kazalištu i na Sveučilištu, i učinjeno. Što se Galerije tiče, ona postaje svojevrsni promicatelj rada Osječkoga ratnog ateliera čemu u prilog govore izložbe reportažne fotografije. I u Galeriji se također vidi veza s ostalim slavonskim kulturnim prostorima, jer izložbe autora iz Vukovara, Vinkovaca i drugih gradova stižu u Galeriju gotovo istovremeno s izložbama osječkih autora. Izložbenim se djelatnostima u ratu bavi i Muzej Slavonije, kao i Hrvatsko narodno kazalište, a znakoviti su i manji postavi u različitim ugostiteljskim prostorima (Club galerija »Magis«). U prostoru galerijskoga prizemlja manje se ili više uspješno priprema u svojevrsnoj interdisciplinarnosti i projekt *Osijek će uvijek biti Osijek*, od kojega u svakom slučaju *ostaje* dobra dosjetka: odgovor najbučnijem i najuspješnijem osječkom ratnom plakatu Predraga Došena *Osijek nikada neće biti Ocek*. Taj odgovor dobro je mjesto za odčitavanje različitih paradigmi, u najmanju ruku dvaju, odgovora pisma na rat unutar prostora istoga grada. Naime, na stanje se rata gdjekad odgovaralo proglašavanjem kakvoga *kriznog* djelovanja, a gdjekad opet posve suprotnim inatom, baš posve *stabilnoga* i *normalnog* djelovanja.

Ta se razlika najjasnije vidjela u strategijama rada i nastupa *Glasa Slavonije* naspram nastupa Hrvatskoga radija Radio postaje Osijek. Prvi su smislili ono dugotrajno upozorenje, ratno izdanje *Oni još uvijek pucaju na nas*, a drugi su izrijezom skladali svoj program što mirnodopskije s prkosnim podtekstom: *ne mogu oni nama mijenjati program*.

Osijek, dakle, u ratu ima i dnevne novine, i radio-postaju, i kazalište, i televizijske postaje, i književni časopis i kino i vrtiće (na vrtiće posebno upozorava zagrebački ratni radijski reporter i književnik Ljubomir Pauzin, te proizvodi manji serijal radijskih emisija-reportaža iz osječkih vrtića), i sveučilište.

Časopis *Književna revija* postaje mjesto spomenutih komentara i supstitucijske konstelacije, te nastavak svojega djelovanja upućuje uvezivanju ratne

Pismo kojim se Brmba, fanzinski non-haiku trash-dance pjesnik koristi s formalne strane korespondira sa strukturom grafita, a sadržajno pokriva prostor unutrašnjih zidova usamljenog bića što se ruga raspamećenoj gomili. (T. Vuković, 1996)

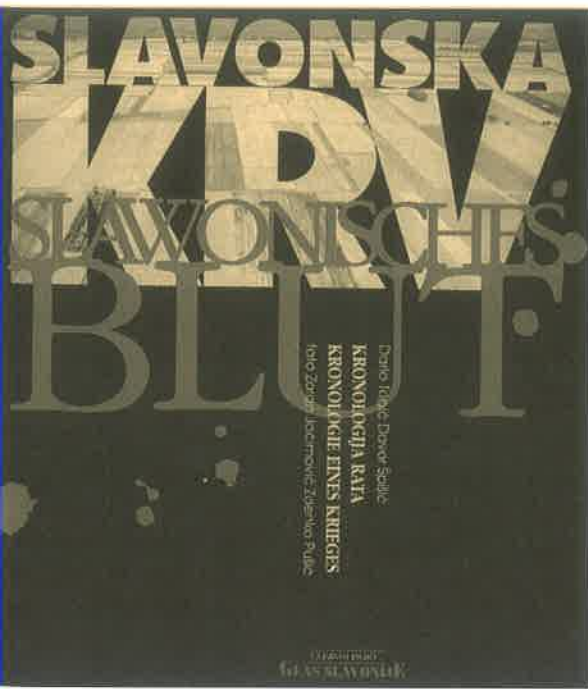
i posebna vojna periodika (bilteni postrojba), među kojom se izdvaja *Gardist*, grafički solidno estetizirani list 106. brigade Hrvatske vojske u kojem svojevrsni serijal duhovne i vizualno doslovne topografije grada u ratu nastoji ispisati Vlastimir Kusik. Osijek, dakle, za vrijeme rata prati i što se događa u svim ostalim slavonskim i baranjskim prostorima ratnog pisma, te ih nastoji i što je moguće više povezati u recepcijsku mrežu. U potpunoj pismovnoj isprepletenosti masovnih medija, kulture i umjetnosti projekti su *Noise Slawonische Kunst* i njegova komplementarna izvedba, odnosno nakladnički program *Dokumenti, 27. lipnja na raskrižju Vukovarske i Klajnovce*. U svakome slučaju, osječki su umjetnici stoga proputovali velikim dijelom Slavonije u ratu, a velik je broj ostvarenja s drugih slavonskih prostora dobio odgovarajuću recepcijsku pozornost u masmedijima Osijeka. U Osijeku, tako, tijekom 1991, 1992. i 1993. godine izlazi sljedeća periodika: *Književ-*

kronologije zapisane dnevnim novinskim izvješćima i reportažnim snimkama, kao i utiske ratnih reportera *Glasa Slavonije*. Oni pak, pročitavši separat književnih kolumnista, primaju projekciju književne osjetljivosti, te je u drugome izdanju materijala iz časopisa, u izdanju zasebne knjige, ozračuju označiteljskim pokrovom primljenim iz književnog separata. Riječ je o označitelju *Slavonska krv*, označitelju čije su označeno slavonski ratni književnici na različite načine reaktivirali. Rock magazin *Heroína* svojim je starim mjestom rođenja, kafićem *Valentino*, inače kulturnim mjestom okupljanja energije koja je svoja ostvarenja izlivala u scenski prostor prijeratnoga SKUC-a, najvitalnije publicističko dijete toga vremena. Osječko se ratno pismo pokazuje u osobitoj i visokoj recepcijskoj osjetljivosti. Osijek, naime, za vrijeme rata, i dobrim dijelom kroz oblikovno praktični poticaj postrojbe IPD OZ Osijek, prima proizvodnju koja nastaje u drugim slavonskim gradovima i njihovom okružju, a Osijek također vrlo mnogo šalje tim gradovima i njihovu okružju. U Osijeku također djeluje i Hrvatski radio Radio postaja Baranja (s agilnim implicitnim projektantom Antom Bandovom), a pojavljuje se

na revija, *Glas Slavonije*, *Slavonski magazin*, *Gardist*, *Kormoran*, *Kult* te fanzin *Noise Slawonische Kunst*. To su, dakle, papirni mediji na kojima (u kojima) publicisti te praktičari i teoretičari umjetnosti izlažu svoje uzvrate zbilji rata. U Osijeku se neće pojaviti mnogo autorskih monografija, nego više tematskih. Najzanimljivijom se pokazuje *Uvijek Osijek* (1993), s također supostavljenim slikama grada iz rukopisa B. Glavaša i Z. Kramarića. U pismo umjetnosti Ivan Faktor se autorski upisuje visoko stiliziranim djelima hrvatskoga ratnog video dokumentarizma, filmovima: *Osijek, petak 13, prvi dio* i *Osijek, petak 13, drugi dio*, te *Vinkovačka jesen* i *Guards*. Ivan Faktor iz opsežnog video dokumentarija u osobnoj pohrani izuzetno pozorno izvlači određene ekstrakte te ih u karakterističnoj ciklusnoj *autocover* obradbi intertekstualizira uvođenjem jednoga davnog autora osječkih kinematografskih tridesetih godina, Fritza Langa, kroz čije rubove autobiografskih zapisa o iskustvu rata Faktor prošiva svoju-Osijekovu ratnu autobiografiju. Pri tome mudro reflektira i mjesto umjetnika u ratu i mjesto svakoga drugog branitelja u ratu, kao mjesto u istim temeljima oružane i svake druge obrane grada.

Pored *agitteatarskih* ostvaraja, strateški mogućih te oblikovanih od početka 1992. godine, ostvaraja pripremljenih u izvedbe *Bljesni sada snagom sunca* i *Slavonska rapsodija*, a inače radenih postupkom kompilacijskoga skladanja, osječko Hrvatsko narodno kazalište priprema i dvije posve složene ansamblovske predstave. Igraju Samuela Becketta, predstavu *Koraci* (1992). Milan Živković režira predstavu Davora Špišića *Dobrodošli u rat* i time u korpusu SRP nakon video-spota *Krećemo na vas* u pismo umjetnosti upisuje svoj redateljski i sudramatizacijski rad. *Osječki je ratni atelier* u prvome kataloškom nastupu supotpisala sljedeća autorska skupina: Đuro Adžić, Vladimir Džanko, Boro Ivandić, Josip Karežić, Branimir D. Kusik, Marijan Sušac, Ratko Žaja, Marko Živković, Franjo Molnar i Marin Topić.

Zajedno s *Vodičem iz rata* (1992) i *Ratom za Hrvatsku* (1992), knjiga *Slavonska krv* (Dario Topić, Davor Špišić, Zoran Jaćimović, Zdenko Pušić, 1992) predstavlja izdavačke pothvate ratne Slavonije. *Slavonsku krv* suurednički potpisuju Branko Maleš i Milan Živković. Knjiga se sastoji od sljedećih poglavlja: *Šah na 25 polja* koje potpisuje Dario Topić, a predstavlja ratnu kronologiju od predborovskih događaja, pa do predvanceovskog stanja (tu se misli na dane pred potpisivanje sporazuma uz posredovanje Cyrusa Vancea, 2. siječnja 1992. godine u Sarajevu); *Dokumenti*: popis prvih naoružanih postrojbi obrane Osijeka, prepiska s dijasporom, naredbe iz ključnih trenutaka obrane grada itd; ratni dnevnik bez datuma Davora Špišića naslovljen *Provjetravanje kaosa*, u kojemu se literariziranost može odčitati i u uočavanju oblikovne strukturiranosti u kojoj se zapaža kretanje od crtice

Knjiga prerano umrlog autora (Ivan Kozarac: *Slavonska krv*) nije samo (zavičajni) generacijski znak i metafora jedne literature nego i grupna slika simboličkih razmjera, koja se, osamdesetak godina po-
 lije obistinjuje kroz tragične sudbine mnogih koji danas krvlju is-
 isuju stranice slavonske (hrvatske) povijesti.

I. J. Bošković, 1991)

na istočni dio ovoga područja i u tom smislu upozorava urednička napomena dodana *Uvodniku*: »Vodič se bavi poglavito istočnom Slavonijom i pretpostavlja postojanje odgovarajućeg paralelnog vodiča zapadnoslavonskim prostorom, čija je sudbina ratno vezana naglašenije s izvanslavonskim hrvatskim gradovima. Samo smo u općim tekstovnim dodirima prilazili sudbinama općina — gradova izvan Slavonije, i to u slučajevima mjesta koja su ionako bila slavonska u starijem i širem smislu«. Treći se dio knjige naziva *Nepotpuni résumé*, a sastoji se od teksta *Nepotpuni résumé razaranja izazvanih ratom u Slavoniji i Baranji*, zatim teksta *Kratak popis osoba osumnjičenih i optuženih za ratne zločine* (ponajviše vezano uz sudbinu Baranje). To poglavlje, kao i cijela knjiga, završava kvadratima postmodernoga autora stripova iz Vinkovaca Dubravka Matakovića.

ZLATKO KRAMARIĆ, osječki gradonačelnik i sveučilišni profesor, književnik, tijekom ratnoga stanja autobiografskim diskursom ispisuju nekoliko knjiga

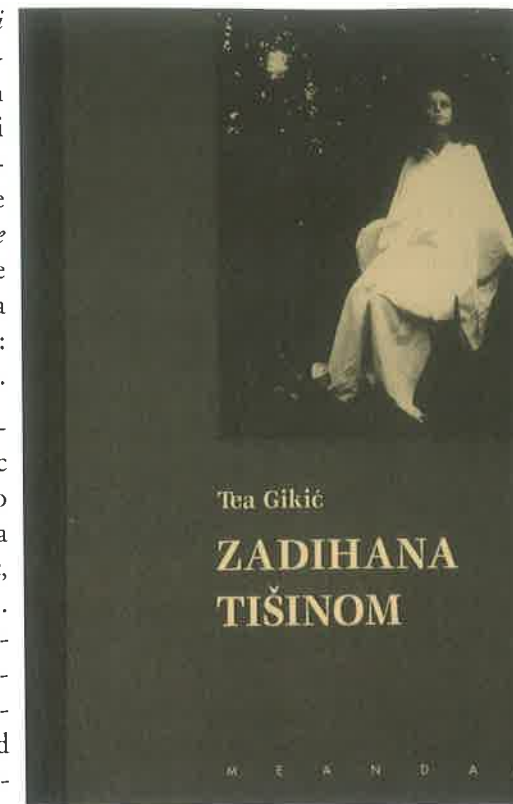
do kratke uokvirene novele, gdje je svima zajednička izvjesna sintakto-stilistička tamnost; mali glosarij *Oso-be, mjesta i pojmovi* poglavlje je knjige koje ukratko predstavlja priču o ratu. Fotografije Zorana Jaćimovića pokrivaju svibanj i lipanj 1991. godine, a one Zdenka Pušića priključuju se krajem lipnja. U knjizi *Guide out of the war — Slavonia and Baranya 1991/1992*, iz knjižnice *Čuvari buke, Glas Slavonije*, Osijek 1992, nalaze se tekstovi koji nude odčitavanje identiteta urbanih struktura Slavonije i Baranje. Prvi se dio knjige zove *Slavonija i Baranja u ratu*, dok se sljedeći naziva *Gradovi Slavonije i Baranje*. U tome drugom dijelu *Vodič* štuje žanrovski zahtjev te predstavlja slavonske i baranjske gradove u zemljopisnome poretku od Istoka prema Zapadu, te započinje Ilokom i Vukovarom, a završava Novom Gradiskom. U zaokupljenosti ratnim ali i osnovnim sudbinama pojedinih gradova *Vodič* je poglavito usmjeren

(*Gradonačelnice, vrijeme je*, 1993, *Diskretni šarm gradonačelnika*, 1995) u kojima se stvarno dogođena zbilja isprepliće s autorovim proživljenim iskustvima, te raskrinkavajući *sindromom naknadne pameti* smješta svoje mišljenje u hibrid političke, literarne i filozofske *slike svijeta*. Knjiga *Gradonačelnice, vrijeme je* sastoji se od kolumnističkih zapisa koji prate eksplicitnu Kramarićevu strategiju praćenja promjena u svakodnevicu sažetu u rečenici: »Stvari se doslovno mijenjaju iz trena u tren«.

TEA GIKIĆ, Karlovčanka, življenjem i djelatnošću vezana uz Osijek, svoj poetski prvijenac *Bez pucnja* objavljuje 1993. godine i ubrzo nakon njega niže još nekoliko zbirki pjesama (*Zadihana tišinom*, 1995, *Melankolija obilja*, 1996, *Čežnja za snom i zaboravom*, 1998). Njezino se pjesništvo oslanja na *iskustvo egzistencije*, koje se od kolektivnoga tragičnoratnoga opisa pa do metafizike svakodnevlja humanizacijom pokušava oduprijeti, spasiti od otuđenosti i uspostaviti izgublenu komunikativnost. Tea Gikić autorica je izrazitoga osjećaja za urbani prostor. Njezini stihovi razmahuju izložene svakodnevnne tragove u svojevrsnu *paniku opisa*. Subjekt se gubi u blagoj energiji rezignacije nastojeći se vratiti u nešto blažu tugaljivu intonaciju, pristajući pri tome na nužan obračun sa zbiljom i njezinim implicitnim cinizmom. Stihovi su to postmučninskog stanja, mudre i ranjive liričnosti.

*Dok opsjednuti uzgajivači mržnje
 čine sistematizaciju spajalica
 za projekt svijeta temeljen na sili,
 ljudi destiliranih osjećajnosti
 i raseljeni u sjećanja,
 gdje trenutni raspored ne poriče ničiji pravi dom,
 u panici muke i bijesa pokušavaju u plućima zadržati
 davno izdahnuti zrak.*

Melankolija obilja, 1996.

Osnovne su odrednice Teine pjesničke prakse emotivna vezanost lirskog subjekta uz regionalni prostor, filozofija sitnih, malih stvari. Lirski subjekt crpi svoj motivski inventar iz te privatne doživljajnosti. (D. Brunčić, 1999)

KORNELIJA
PANDŽIĆ
ČUVAR
PRAGA

Čuvar praga bavi se intimom jedne mlade, senzibilne osobe kojoj se umjesto metafizičkih dvojbi, u svojoj grozoti, kao katalizator intelektualnih odluka ponudio rat, sa svom raspoloživom strojarnicom svoje dezintegracije ljudske osobnosti... (D. Rešicki, 1995)

KORNELIJA PANDŽIĆ, pjesnikinja koja u knjizi *Čuvar praga* (1995) slijedi *quorumovsku* poetiku osamdesetih *transtekstualno* filtrirajući medijsku osjetljivost motivima iz ratne zbilje. Subjekt njezinih pjesama dijelom se smješta i seli u tekstove drugih umjetnosti, ali zatim opskrbljen sviješću o krajnjim stanjima svakodnevice pronalazi novu blagost i utočište.

O, kako mi sada nedostaje početak rata. lažem da idem na rođendan i donosim ti buket žutih tulipana. goli trčimo na prozor, je li to tenk? ne, samo peru ulicu. mora biti lijepa za rat. idemo se i mi okupati.

Čuvar praga, 1995.

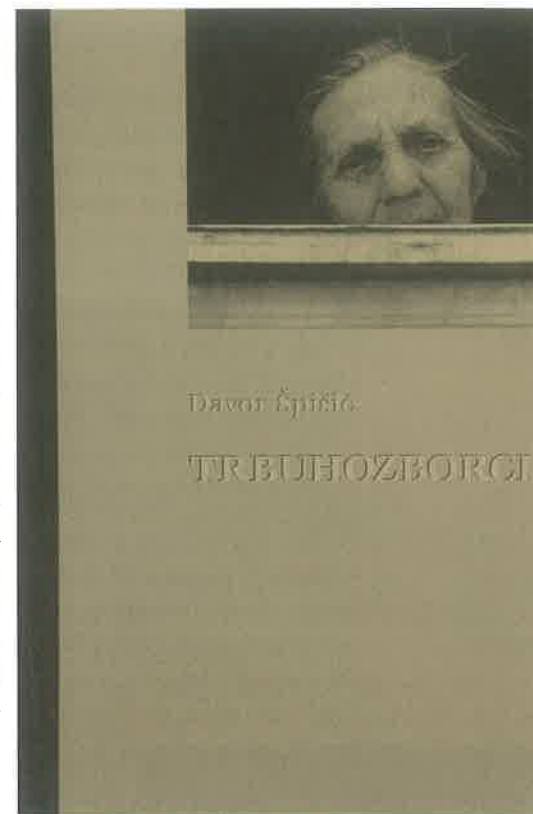
Pjesme su često bliske proznome ritmu, pomalo usporene rečenice smjenjuju se s kraćim i bržim semantičkim zahvatima. Ležerno se ispisuju ezoterijskim kodovima ukazujući prije svega na njihovu neočekivanu bliskost intimi i osjećajnosti (D. Rešicki). Ukupna je zbirka iznimni sofistikat intermedijalnosti.

DAVOR ŠPIŠIĆ, publicist, prozaist, dramatičar i dramaturg, koji vrlo intenzivno doživljava i promišlja ratno i poslijeratno stanje u Osijeku što se čita i u njegovom kolumnističkom, reportažnom (*Svlačenje smrada*, 1994, *Trbu-*

hozborci, 1997), a i dramskome radu. *Predigre* (1996) su zbirka triju dramskih tekstova koji se nadopisuju na poetiku ratnoga slavonskog pisma. Potpunu zrelost sloj *špišićevske* ironije doživljava u naslovu trećega dramskog teksta (*Godina dobre berbe*) koji je svoje izvođenje na pozornici Studentskoga centra imao na *Osječkom ljetu mladih* 1997. godine. U tekstu *Godina dobre berbe* čita se pribranost koja čitatelja prenapregnuto zadržava od opisa same uvodne scene preko tamnih dijaloga (izvrsno napisanih dijaloga kojima su naglašeni komunikacijski problemi unutar obitelji i unutar samoga društva) do konačnoga još tragičnijega kraja. Špišić se u svojim dramskim tekstovima pokazao kao vrstan dramski pisac čiji se tekstovi mogu uspješno pretvoriti u scenski oblik, što potvrđuje njegovu pripadnost zapadnoeurop-

skome teatrološkom krugu. Pervertirana i apsurdna stanja unutar uvjerljivo konkretne obitelji predstavljaju i metaforu širega socijalnog stanja.

BRANKO VRBOŠIĆ rođen u Kršincima nedaleko od Našica, zaposlen u Osijeku kao novinar *Večernjeg lista*, prati ratna događanja u Slavoniji i Baranji, pa jedan dio novinskih izvješća dopunjen iskazima sudionika i svjedoka oblikuje u romaneskni dokument *707 dana pakla — somborska skupina od akcije i zatvora do slobode* (1994). Knjigu je Vrbošić napisao na temelju praečenja priča pripadnika Samostalne uskočke satnije iz Osijeka koji su krajem siječnja 1992. godine pokušali minirati most preko Dunava kod Batine. Izuzetno uspješna romaneskna obrada stvarnih događaja dinamičan je i zanimljiv zapis (K. Peternai) koji ovu prozu svrstavaju u sam vrh ratnoga pisma.

Dok je u Svlačenju smrada Špišić ponajprije emocionalno i literarno zainteresiran snimiti iskustvo svakoga dostupnoga (i svoga) JA u konkretnome, ratom ugroženom i unakaženom prostoru, u trbuhozborcima bilježi poslijeratno raspoloženje u društvu... (S. Jukić, 1999)

ĐAKOVO

Đakovo je putem svoje duhovne institucijske infrastrukture (kao sjedište biskupije) grad uzdizanja jednoga od najznačajnijeg spomenika kulturne baštine u Slavoniji, spomenika Josipu Jurju Strossmayeru. Đakovo je i u ratu čuvar pučkoga stvaralaštva, promičući uz Brod i Požegu inačice *Pučkih kalendara* koji pamte i usjeke ratne zbilje u pučkome stvaralaštvu (posebice tijekom 1993. i 1994. godine). Tijekom tih godina počinje kontinuirani rad popularno-religijske knjižnice *U pravi trenutak*. Objavljuje se knjiga đakovačkih novinara ratnih izvjestitelja *Đakovština u ratu* (urednice Zdravke Dean, 1993). Poeziju ratnih motiva objavljuju fanzinski intonirani ZDRAVKO CICVARIĆ naslovivši zbirku *Život protiv života* (1994) i RUŽICA ELETZ LAZAROV (*Potraži me u mojim pjesmama*, 1994) koja motivima iz svakodnevnoga života i promišljanjima pristupa emocionalnim slikama gardista i njihove hrabrosti.

Zdravko Cicvarić piše stihove zaoštrenih ali jednostavnih egzistencijalnih opreka. Novoromantični veliki osjećaji kod njega su imenovani izravno i postavljeni u nihilistične konstelacije. Pozitivni dio Cicvarićeve tekstualnog raspoloženja nastoji konstituirati subjekt uvjeren u svoje osnovne koordinate: »Ali mi je srce istina i život«. Istina i laž, gluma i iskrenost, želje i razočaranja, opreke su koje Cicvarić ustrajno i uvjerenost ispituje i ocrta.

*Patnju mi opismeni
Ljubavi oplemeni
Govor neka krene
U tvojoj junačkoj veni
Predugo spavam u sebi
Životom protiv života
Probudi me u meni*

Životom protiv života, 1994.

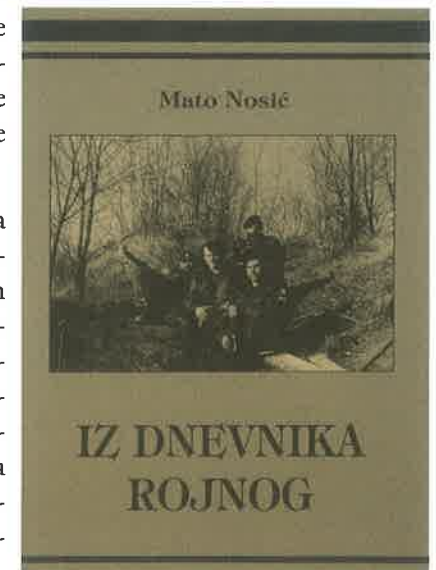
POŽEGA

Kolumne u ratnoj Požegi za *Požeški list* piše Ivan Jakovina, kontinuirajući vlastiti predratni ulazak u taj žanr. Jakovina je uzorito literaran, u toj literarnosti komunikativan i popularan, zavidno eklektičan i intenzivno uronjen u slike Požege u kratkotrajnoj neposrednoj ratnoj opasnosti (17. rujna 1991. godine do 2. siječnja 1992. godine). Istražujući povijesne paradigme požeške ugroženosti različitim ratovima, te šetajući kroz povijesne refleksije požeškoga kulturnog identiteta (Luka Ibrišimović 1688, pa Julije Kempf 1924,... itd.), također putopisno prolazeći Požegi usmjerenim okruženjem (Papuk, Pšun, Lipik, Jankovac, Velika,...), Jakovina sublimira prostorni šifriraj požeškoga kraja te ga pretače u mudro i pučki jasno osvjetljenje težinom tamnih dana.

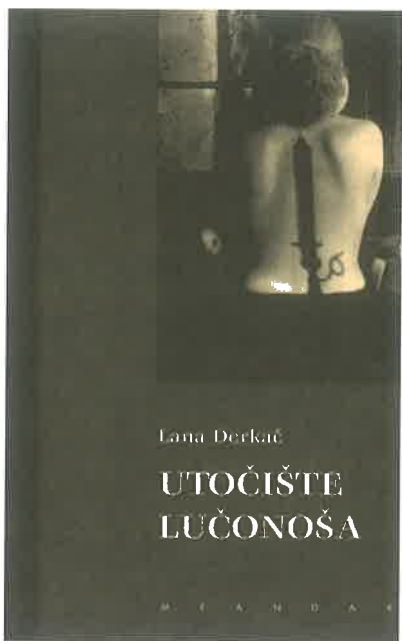
Najoštrij izdanak *oštrine* glasilo je Udruge hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata Ogranka Požege naslovljeno *Hrvatski vitez* (prosinac 1994). Njihova je dosljedna borbenost uzorita, a povijesne su korelacije u kojima je izlažu često amblematski literarne.

Zahvaljujući Gradskoj knjižnici Požega i Ogranku Matice hrvatske u Požegi, vrijeme od 1991. do 1994. godine nije vrijeme bez primanja obavijesti o produkciji iz drugih hrvatskih prostora, gdje je posebno stilizirana slavonska slika. Tako se uz pučke medije (kalendare) otvara određena koherencija u skrbi o suvremenosti i slavonskim komunikacijama, u čemu se osobito izdvaja i modernistička djelatnost Galerije *Hajdarević*.

MATO NOSIĆ, publicist i pjesnik, piše dnevnik ratnika (*Iz dnevnika rojnog*, 1998) uronjen u njegov intertekstualni zavičaj. On, naime, zbija retke faktografskih ratnih slika u mjestimične literarno pomaknute fikcionalizacije. One su pak stimulirane nerijetko raspoznatljivim literarnim suodnosima koji nisu nikakav eskapizam, nego dapače trenuci punoga osvjetljavanja vremena koje se živi svjetiljkom *slabe* misli, dakle one koja se ne nadnosi autoritarnošću, nego blago i sofisticirano »više grije no što svijetli«, ali tako oplemenjuje refleksije savjesti. Skanjujući se poruge, razumijevajući, Nosić profinjeno čita svoj ukupni tjelesni i duhovni zavičaj, osjećajući ga više nego ikada jednim tkanjem.

Nosić u *Dnevniku* u literarnoj formi iskazuje vlastite slike i vlastito viđenje smisla i besmisla rata te čvrsto opredjeljenje za obranu Domovine. (F. Potrebica, 1998)

Brojne ratne reportaže i književnu prozu piše NADA PRKAČIN koja je tijekom rata bila djelatna i na Radio-Osijeku. U romanu *Tamo gdje nema rata* (1993) ispisiše paradoksalna *sjećanja na sada* upućena transparentnijem stilu. Kako pokazuje i sam tijek romana, ostajanje u svojoj sudbini izgrađivalo se iz subjektne razlike. To je roman koji spaja naivnost i moralnost i pokazuje da im je smrt *najbliža*. Reportažna dimenzija opremljena je različitim i nesnimljenim osjećajima i u tom se dijelu, to jest sloju romanesknog štiva i pohranjuje sama književna, prikriveno ispovjedna, noseća tkanina literarnosti ovoga romana. Privatnost je i u romanu, a i izvan njega najteže preživljavala tijekom takva vremena bez jezika (*Povratak Luke Jurića*, 1995), ali se u navirućim gestama krhko naznačavala, žudeći stalno svoje pojedinačnosti, samoće i zatim puno zaboravnije i metaforičnije umiranja, no što je ono djetinjasto, ali i često surovo stvarno umiranje kakvo nudi završetak romana.

Pjesnikinja LANA DERKAČ u svojem prvijencu *Usputna raspela* (1995) pokazuje kako je slavonski osjećaj za hrvatski stihopisni intertekst konstanta i u stihovima mlađega pjesničkog naraštaja. Njezinu kontekstualnu matricu obilježava nova tekstualnost u kojoj se globalno određuje krajnje suptilan odnos prema tradiciji poetskoga moderniteta (D. Rešicki). Lana Derkač obraća se i temeljnoj kulturnoj matrici Zapada. Razlaže klasične

kršćanske mitove i privlači ih iz povijesne i obrazovne pozicije u osobno, osjetljivošću doživljeno, uzbuđenje. Njezin se subjekt obraća vrlo intimno i prisno nekom neimenovanom drugom biću. Mitologija se palih i vraćenih anđela vrlo sofisticirano raspoređuje na ta mjesta odsutnosti bića kojemu se subjekt obraća. Lana Derkač oslanja se na melankolijsku strategiju hrvatskoga pjesništva kraja osamdesetih godina i pozorno razmješta poratnu osjećajnost u signale optimizma.

*Ukazuju ti se nepregledna polja
duhan
svoje glavi anđeli oguglali
na usputna raspela
Dobro je
još uvijek dišeš
jer puls je sve što posjeduješ*

Svoje glavi anđeli, 1995.

SLAVONSKI BROD I NOVA GRADIŠKA

Brod, početkom rata za Hrvatsku, borcu šalje na sve strane slavonskoga bojišta, i prema Gradiški i prema Sarvašu, a njegovi djelatnici u kulturi, masovnim medijima i umjetnosti samoimenuju se kao *Ostaše*, spram mnogih koji su držali kako je grad u ratu ponajbolje napustiti.

U Brodu će do početka bosanskog rata biti relativno mirno, tako da će se već pripremati nacrti obnove Ogranka Matice hrvatske, koji će vrlo solidno krenuti prema svojim *Zavičajnicima* (1994), knjizi STJEPANA KRPA NA koja uz vinkovačku *Slavonicu* postaje uzor uže filološke projektivnosti neophodne vremenu obnove i osvjetljavanja mnogih prijašnjih ideoloških točaka identiteta. Stjepan Krpan prikazuje dvadeset i jedan portret »malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih«. Tako će glasiti pojašnjenje u podnaslovu knjige, a *Predgovorom* Krpan pojašnjava: »Ja sam se u snovanju ove knjige odlučio predstaviti upravo te ljude, koje je, u većoj ili manjoj mjeri, u posljednjih četrdeset i pet godina pratila zla kob...«. Portreti izloženi u knjizi *Zavičajnici* (Ivan Sekula, Marijan Terzić, Mato Topalović, Stjepan Ilijašević, Luka Ilić Oriovčanin, Marko Crljen, Ilija Martinović, Fran S. Gundrum, Mato Zdjelarević, Đuro Sekulić, Stjepan Lukić, Tomislav Pracny, Luka Lukić, Marijan Alković, Filip Juretić, Ivo-Ivša Čević, Josip Koprivčević, Josip Gunčević, Joza Živković, Josip Mirković, Josip Puzstay) obuhvaćaju dva i pol stoljeća *jakih*, odnosno u donedavnoj službenoj gradskoj sudbini *slabih* političkih, umjetničkih, kulturnjačkih, znanstvenih osobnosti.

Međutim, prije toga povratka Matice hrvatske u ranije ratne ostvaraje, upućuje se jedna amaterska koalicija likovnjaka i literarnih zaljubljenika *Folklorni ansambl Brod* i *Književno-likovno društvo Berislavić*, te druga koalicija masmedijskih ustanova *JP Posavska Hrvatska* i *HR Radio Brod*, a uz ove posljednje u višežanrovskoj dokumentarnoj knjizi *Živjeti u Slavonskom Brodu 1991/1992*, na-

Knjiga je uzor uže filološke projektivnosti neophodne vremenu obnove i osvjetljavanja mnogih prijašnjih ideoloških točaka identiteta. Stjepan Krpan prikazuje 21 portret malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih.

(H. Sablić-Tomić, G. Rem, 2002)

lazi se i logičan suizdavački naslov *Skupština općine Slavonski Brod*. Ratne izložbe brodskega likovnog autora IVICE ŠEREMETA najintenzivnije su serije (crteži, grafike, kolaži, slovni slogani, paramanifesti) koje podcrtavaju doslovnost materijala i redukciju u *crno-bijeli Svijet* u kojem je, međutim, siva boja njegova autorskog komentara intertekstualno upućena preko Picassa i *Guernice* autobiografski smještena u sjecište egzistencije. Na prijelazu iz 1992. u 1993. godine snimljena je zajednička audio kasetna svih preostalih brodskih tamburaša, rock i pop izvođača pod nazivom *Mom Brodu ranjenom i ponosnom s izvrsnom skladbom* pod nazivom *Sa sjevera i sa juga*. Otisnuta je i istoimena knjiga s pjesmama koje potpisane ili anonimne pružaju svoj književno-amaterski i iskreni emocionalni trag domoljublja. Pod nazivom *Najljepša moja* (1992) svoju je ratnu djelatnost objavilo u obliku tekstova Brodsko folklorno društvo. Početna se vezanost uz sudbinu izbjeglica i prognanika naznačava u knjizi *Rat izbliza* (1993) brodskega stožera CZ, od prvih pridošlih Lipovčana, do uz bosansku sudbinu vezanih, nestvarno grubih slika pretovarenih čamaca na vodi, kako pamti Štefica Šarčević: »Nisam vjerovala da to nije film, ekran, TV, da je to naša stvarnost, naša istina«. Stanislava Čizmek, djelatnica stožera CZ naziva to *zgusnutim vremenom*.

STANKO ANDRIĆ rođen u Strizivojnoj, zaposlen u Slavnskome Brodu u Hrvatskome institutu za povijest, Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, povjesničar i književnik koji svoju iznimnu talentiranost za istraživački rad kao i upućenost u različite discipline kao što su filologija, povijest, antropologija, književnost pokazuje u knjizi *Povijest Slavonije u sedam požara* (1992). Ovdje je odmah u strategiji nastupa knjige zanimljiva bilješka na koricama, koja ističe da autor osobito drži do činjenice da je knjigu završio godinu dana prije izbijanja rata. Povijesnost kojom se Andrić bavi materijal je stilizmu historiografske fikcije.

STANISLAVA ČARAPINA pjesnikinja je koja se tijekom rata javlja naslovom *Plaćite oči moje* (1993) iza koje se čita *prigodničarska* poezija u ratnom ozračju prepuna imperativa i vokativa, u kojoj često oponaša narodne junačke pjesme ili tematizira tada najprisutnije domoljubne osjećaje. Pjesnik STJEPAN DUJMOVIĆ u zbirci *Brodanka* (1993) nemetaforičkom erotskom poezijom potpuno ogoljava predmet pjesme

stjepan dujmović
ispred kuće strepnji

Nostalgija, sentimentalnost, patetičnost, otvorena su Dujmovićeva uporišta. To kod njega nisu neuspješna i trošna sredstva, nego intencija rekonstrukcije malo-gradskoga i starogradskoga refrena. (G. Rem, 1999)

dok na nekim mjestima svakodnevicu promatra kroz nostalgijske slike predratnoga grada.

...
*Bio je to zgodan plesni korak i zagrljaj plavog andela.
Sad ta lijepa noga nije na naslonu
Već na mome ramenu.
E, Marlen, Marlen, Marlen...
Ja sam hrabar Brodanin.*

Marlen, 1993.

ZDRAVKO LUBURIĆ, putem dvojezične hrvatsko-njemačke zbirke pjesama *Riječi koje samo vjetar prisluškuje* (1992) tematizira prostor dijasporske egzistencijalne zbilje u odnosu na onaj u kojem je živio u danima odrastanja.

Pjesnik i kritičar TVRTKO VUKOVIĆ u prvoj pjesničkoj zbirci *Slijeganje ramenima* (1995) pokazuje se kao talentirani mladi lirik koji u ozračju hrvatskoga pjesništva aritikuliranoga senzibiliteta iznalazi zapaženo vrlo visoko recepcijsko mjesto (B. Čegec). Njegov lirski subjekt posjeduje iskustvo i osjetljivost prema tekstu filma, glazbe, kao i literature, ispisujući na taj način stihove jakoga urbanog identiteta kojemu se zavičajni, ruralni kolorit čita kao arhetipska pozadina. Vukovićeva je zabrinutost melankolična, a humornost vrlo blaga. U tome spoju suzdržanih stanja oblikuje se sofisticirani lik središnjega subjekta pjesme.

Ne mogu se naspavati a spavam godinama. U zgužvanom krevetu od papira i smole, dok mi u ušima i nosu rastu čekinje, sanjam velike bijele svinje s naših livada. Dobar znak, a ti i dalje, zavaljen na terasi u fino rezbarenu stolicu za ljuljanje, šutiš i čekaš da se na prašnjavoj cesti, isprva kao točka a potom sasvim jasno, ukaže masivni teški poniklani stroj za pravljenje kobasica. Kao da ne znaš, ostali smo sami.

Djed, djed i ja, 1995.

Prijevod i prevoditelji

Izuzetnu stratešku ulogu komunikacije i prijenosa informacija omogućava djelovanje niza prevoditelja iz slavonskoga i izvanslavonskoga prostora. Najzapaženiji je rad Ivica Zeca i prevoditeljske radionice *New Shoes*, te Ljerke Radoš.

Književni povjesničari, jezikoslovci, kritičari i esejisti

U ovome razdoblju projektnim se promišljanjima bavi veći broj autora:

Dubravka Oraić-Tolić (Slavonski Brod, 1943): *Hrvatsko ratno pismo 1991-1992*, (1992), *Književnost i sudbina*, (1995).

Julijana Matanović (Gradačac, 1959): *Noise Slawonische Kunst — Neotradicija — Suvremenost je baština slavonske kulture*, (1992).

Branko Maleš (Zagreb, 1949): *Treniranje države*, (1994).

Ivica Zec (Osijek, 1960): *Underground guerilla*, (1992).

Sinteza strategije

Slavonsko ratno pismo čitano i pisano u razdoblju od 1991. (početka Domovinskoga rata) do 1994. godine (kada prestaje funkcionirati žanrovski sustav *slavonskoga ratnog pisma* pojavljivanjem visoko institucijske kulture uz objavljivanje ratnih, gradskih monografija), s obzirom na svoju prostornu i stratešku poziciju žanrovski je sustav koji u poetičku matricu upisuje identitetne tragove ratne hrvatsko-slavonske zbilje složenim *transmedijalnim* postupcima. Transmedijalni se postupci (iz zbilje, preko medijske kulture, u književnost) čitaju u prozama Davora Špišića *Svlačenje smrada*, odnosno kolumnistici i pjesmama Delimira Rešickog.

U specifičan prostor slavonskog ratnog pisma upisuje se uz velik broj afirmiranih autora, posebna karizma humanitetne utopije, erupcija projektivnog mišljenja u tekstovima Siniše Glavaševića.

OPĆA LITERATURA

P.J. ŠAFARIK: *Geschichte der südslawischen Literatur*, I-III. Prag, 1864-85.

J. FORKO: *Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću*, I-IV. Osijek, 1884-88.

N. ANDRIĆ: *Iz ratničke književnosti hrvatske (literarna slika XVIII. vijeka)*. Zagreb, 1902.

B. DRECHSLER (VODNIK): *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*. Zagreb, 1907.

J. BÖSENDORFER: *Crtice iz slavonske povijesti*. Osijek, 1910.

B. VODNIK: *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb, 1913.

J. HORVAT: *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*. Zagreb, 1939.

T. MATIĆ: *Iz hrvatske književnosti u Slavoniji prije Preporoda*. Zagreb, 1942.

S. JEŽIĆ: *Hrvatska književnost od početaka do danas. 1100-1941*. Zagreb, 1944.

T. MATIĆ: *Iz prošlosti klasičnih gimnazija u Slavoniji. Iz povijesti hrvatskoga školstva i prosvjete*. Zagreb, 1944.

M. KOMBOL: *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*. Zagreb, 1945.

T. MATIĆ: *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*. Zagreb, 1945.

Panorama hrvatske književnosti XX. stoljeća. Prir. Vlatko Pavletić. Zagreb, 1965.

M. ŠICEL: *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb, 1966, 1971², 1979³.

K. GEORGIJEVIĆ: *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*. Zagreb, 1969.

T. MATIĆ: *Iz hrvatske književne baštine*. Zagreb-Slavonska Požega, 1970.

Z. MRKONJIĆ: *Suvremeno hrvatsko pjesništvo: razdioba*. Zagreb, 1971/1972.

Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, 1974-1978.

M. FRANIČEVIĆ: *Razdoblje renesansne književnosti*; F. ŠVELEC, *Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća*; R. BOGIŠIĆ, *Književnost prosvjetiteljstva*, Zagreb, 1974.

E. HERCIGONJA: *Srednjovjekovna književnost*, Zagreb, 1975.

M. ŽIVANČEVIĆ: *Ilirizam*; I. FRANGEŠ, *Realizam*, Zagreb, 1975.

M. BOŠKOVIĆ-STULLI: *Usmena književnost*; D. ZEČEVIĆ, *Pučka književnost*. Zagreb, 1978.

M. ŠICEL: *Književnost moderne*, Zagreb, 1978.

N. BATUŠIĆ: *Povijest hrvatskog kazališta*. Zagreb, 1978.

M. MALBAŠA: *Povijest tiskarstva u Slavoniji*. Zagreb, 1978.

Z. VINCE: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, 1978, 1991².

N. KOLUMBIĆ: *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*. Zagreb, 1980.

A. FLAKER: *Stilske formacije*. Zagreb, 1986.

I. FRANGEŠ: *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb-Ljubljana, 1987.

M. MOGUŠ: *Povijest hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, 1991.

A. SEKULIĆ: *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća*. Zagreb, 1993.

K. NEMEC: *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*. Zagreb, 1994.

- F. POTREBICA: Tri stoljeća Požeške gimnazije. Jastrebarsko, 1994.
- I. FRANGEŠ: Geschichte der kroatischen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart. Köln-Weimar-/Wien, 1995.
- C. MILANJA: Hrvatski roman 1945-1990. Nacrt moguće tipologije hrvatske romaneskne prakse. Zagreb, 1996.
- S. PROSPEROV NOVAK: Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, 1996-1997.
 Od početaka do Krbavske bitke 1493. Zagreb, 1996.
 Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604. Zagreb, 1997.
- D. JELČIĆ: Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, 1997.
- M. ŠICEL: Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, 1997.
- K. NEMEC: Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. Zagreb, 1998.

PREDMETNA LITERATURA

MONOGRAFIJE

- I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI: Bibliografija hrvatska, 1. Zagreb, 1860.
- M. PAVIĆ: Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806-1906. (Pretiskano iz Glasnika Biskupija Bosanske i Srijemske). Đakovo, 1911.
- D. PROHASKA: Ilirizam u Osijeku (1835-1849). Zagreb, 1913.
- J. JELENIĆ: Bibliografija franjevaca Bosne Srebreničke, I. Zagreb, 1925.
- A. BARAC: Hrvatska književna kritika, 1-2. Zagreb, 1938, 1951.
- T. MATIĆ: Moje dačke uspomene iz požeške gimnazije (1883-1891). Požega, 1964.
- D. ŠVAGELJ: Slavonske književne komunikacije. Osijek, 1975
- B. HEČIMOVIĆ: 13 hrvatskih dramatičara. Od Vojnovića do Krležina doba. Zagreb, 1976.
- D. JELČIĆ: Vallis aurea: Eseji i portreti. Zagreb, 1977.
- J. VONČINA: Jezičnopovijesne rasprave. Zagreb, 1979.
- V. REM: Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, 1980.
- M. MALBAŠA: Osječka bibliografija, sv. 1. (1742-1944). Osijek, 1981.
- D. ZEČEVIĆ: Pučko štivo u hrvatskim kalendarima prve polovice 19. stoljeća 1-2. Osijek, 1981, 1982^a.
- S. MARIJANOVIĆ: Povratak zavičajnicima. Osijek, 1983.
- V. REM: Vinkovačka kronika. Vinkovci, 1983.
- M. PEIĆ: Slavonija-književnost. Osijek, 1984.
- F. E. HOŠKO: Negdašnji hrvatski katekizmi. Zagreb, 1985.
- D. JELČIĆ: Slavonske male stvari. Vinkovci, 1985.
- M. MALBAŠA: Osječka bibliografija, 2. (1945-1978). Osijek, 1985.
- B. DONAT: Hodočasnik u labirintu: Dvanaest eseja o hrvatskoj književnosti i književnicima. Zagreb, 1986.
- S. SRŠAN: Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća. (Doktorska disertacija). Zagreb, 1986.
- B. DONAT: Pegaz ili dada. Eseji o suvremenom pjesništvu. Rijeka, 1988.
- D. FALIŠEVAC: Stari pisci hrvatski i njihove poetike. Zagreb, 1989.
- V. OBAD: Slavonska književnost na njemačkom jeziku. Osijek, 1989.

- A. STAMAC: Passim. Split, 1989.
- S. MARIJANOVIĆ: Fin de siècle hrvatske moderne (Generacija »mladih« i časopis »Mladost«). Osijek, 1990.
- A. SEKULIĆ: Bački Bunjevci i Šokci. Zagreb, 1990.
- Znameniti i zaslužni Hrvati, te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (pretisak). Zagreb, 1990.
- Z. KRAVAR: Das Barock in der kroatischen Literatur. Köln-Weimar-Wien, 1991.
- Z. MRKONJIĆ: Izvanredno stanje. Zagreb, 1991.
- M. BIRNBAUM: Croatian and Hungarian Latinity in the Sixteenth Century. Zagreb-Dubrovnik, 1993.
- K. ČORKALO: Slavonica. Vinkovci, 1993.
- D. JELČIĆ: Preporod književnosti i književnost preporoda. Zagreb, 1993.
- Z. KRAVAR: Nakon godine MDC. Dubrovnik, 1993.
- Z. POSAVAC: Filozofski rukopisi 18. stoljeća u franjevačkim samostanima Slavonije. Zagreb, 1993.
- V. REM: Tko su Šokci? Vinkovci, 1993.
- S. SRŠAN: Osječki ljetopisi. Osijek, 1993.
- V. ŽMEGAČ: Duh impresionizma i secesije. Zagreb, 1993, 1997^a.
- E. HERCIGONJA: Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja. Zagreb, 1994.
- R. KATIČIĆ: Na ishodištu. Književnost u hrvatskim zemljama od 7. do 12. stoljeća. Zagreb, 1994.
- S. KRPAN: Zavičajnici: portreti malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih. Slavonski Brod, 1994.
- G. REM: Čitati Hrvatsku. Osijek-Zagreb, 1994.
 Vukovar — vjekovni hrvatski grad na Dunavu. Zagreb — Vukovar, 1994.
 Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca. Prir. Dubravko Horvatić. Zagreb — Tovarnik 1995.
- D. JELČIĆ: Nove teme i mete. Zagreb, 1995.
- F. TANOČKI: Slavonska jezikoslovna baština: (izbor). Osijek, 1996.
- D. ŽUBRINIĆ: Hrvatska glagoljica. Zagreb, 1996.
- T. RAUKAR: Hrvatsko srednjovjekovlje. Zagreb, 1997.
- G. REM: Slavonsko ratno pismo. Osijek-Slavonski Brod-Vinkovci, 1997.
- M. TATARIN: Od svita odmetnici: Rasprave o nabožnim temama u Slavoniji u 18. stoljeću. Split, 1997.
- B. BRLENIĆ VUJIĆ: Povratak hrvatskoj baštini. Rijeka, 1998.
- D. DETONI DUJMIĆ: Ljepša polovica književnosti. Zagreb, 1998.
- S. HAM: Jezik zagrebačke filološke škole. Osijek, 1998.
- S. HRANJEC: Hrvatski dječji roman. Zagreb, 1998.
- H. SABLJIĆ TOMIĆ: Montaža citatnih atrakcija. Osijek, 1998.
- Z. ŠUNDALIĆ: Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća (s posebnim osvrtom na Antuna Kanižlića). (Doktorska disertacija — rukopis). Zagreb, 1998.
- A. ZLATAR: Autobiografija u Hrvatskoj: nacrt povijesti žanra i tipologija narativnih oblika. Zagreb, 1998.
- M. TATARIN: Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća. Zagreb, 1999.
- A. FILIPOVIĆ: Život velikoga biskupa A. Mandića. Pečuh, 1823.

- J. FORKO: Kako je P. Emerik Pavić u prošlom stoljeću u latinski jezik prevodio pjesme slavnoga Fra. Andrije Kačića? Osijek, 1889.
- J. FORKO: Molitvenici i pjesmotvor o Sv. Alojziju otca Antuna Kanižlića, Požežanina, isusovca: Prilog literarnoj historiji »slavonskoj« u 18. stoljeću. Osijek, 1891.
- B. DRECHSLER (VODNIK): Franjo Marković: Studija. Zagreb, 1906.
- S. BOGDANOVIĆ: M. A. Reljkovića Satir iliti divji čovik. Zagreb, 1909.
- K. PAVLETIĆ: Život i pjesnička djela Franje Markovića. Zagreb, 1917.
- E. ŠTAMPAR: Josip Eugen Tomić: monografija. Zagreb, 1939.
- J. TOMIĆ: Matoševo poznavanje francuske književnosti. Zagreb, 1939.
- J. DEROSI: Cesarić. Zagreb, 1966.
- M. ŠICEL: Matoš. Zagreb, 1966.
- I. FRANGEŠ: Matoš — Vidrić — Krleža. Zagreb, 1974.
- C. MILANJA: Struktura i vizija Tadijanovićeve poezije. Osijek, 1976.
- D. ORAIĆ TOLIĆ: Pejzaž u djelu A. G. Matoša. Zagreb, 1980.
- V. BREŠIĆ: Dobriša Cesarić. Zagreb, 1984.
- S. JELČIĆ: Strast avanture ili avantura strasti: Prilog tezi o autohtonosti ekspresionizma u hrvatskoj književnosti (O J. Kosoru). Zagreb, 1988.
- S. BOTICA: Luka Botić. Zagreb, 1989.
- B. TAFRA: Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić. Zagreb, 1993.
- S. HORVATIĆ: A. Harambašić: Hrvatska Hrvatom. Zagreb, 1995.
- F. E. HOŠKO: Marijan Jaić — obnovitelj među preporoditeljima. Zagreb, 1996.
- Z. KRAVAR — D. ORAIĆ TOLIĆ: Lirika i proza Antuna Gustava Matoša. Zagreb, 1996.
- V. OBAD: Roda Roda und die deutschsprachige Literatur aus Slawonien. Wien, 1996.
- F. E. HOŠKO: Euzebijske Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, 1997.
- S. ANDRIĆ: Čudesa svetoga Ivana Kapistrana: povijesna i tekstualna analiza. Slavonski Brod-Osijek, 1999.

ZBORNICI

- Ravnateljstvo kr. realne gimnazije, Osvrt na prvih dvadesetpet godina OSJEČKE REALKE, (1870-1895). Osijek, 1895.
- Osječki zbornik, 1. Ur. Josip Bösendorfer. Osijek, 1942.
- I. MEDVED: Iz Katančićeva dopisivanja.
- I. MEDVED: Isusovačka biblioteka u starom Osijeku.
- I. MEDVED: Jedna uspomena na hrvatskoga pisca isusovca o. Antuna Kanižlića u osječkoj Tvrđavi.
- J. BÖSENDORFER: Divaldiana u Osijeku.
- Osječki zbornik, 2, 3. Ur. Josip Bösendorfer. Osijek, 1948.
- F. BUNTAK: Osijek, kraljevski i slobodni grad, u svijetlu pjesnika prigodničara.
- T. MATIĆ: Matija Petar Katančić, hrvatski učenjak i pjesnik.
- J. BÖSENDORFER: Antuna Josipa Turkovića »Zeca priponizna tužba«.
- K. FIRINGER: Povijest slavenskog naroda na latinskom jeziku štampana u Pečuhu 1780.
- I. MEDVED: Gramatika ili lingvistika? (Iz bibliografije o pitanju može li školsku mladež naučiti pismenosti gramatika ili lingvistika?).
- Zbornik u čast Stjepana Ivšića. Zagreb, 1963.

- S. BROZOVIĆ: O Stjepanu Ivšiću kao slavenskom i hrvatskosrpskom akcentologu.
- A. SLODNJAK: Prešernova balada *Prekop* in Ivšićeva izdaja *Lucidarja*.
- Antun Gustav Matoš. Zbornik studija i eseja o Matošu. Ur. Vojislav Đurić. Beograd, 1965.
- V. GLIGORIĆ: Život A. G. Matoša.
- V. PAVLETIĆ: Hrvatska moderna ili težnja za slobodom.
- A. BARAC: Matoševi pogledi na književnost. Matoš kao književni kritičar, polemičar i esejista.
- Š. VUČETIĆ: Matoš pripovjedač.
- V. GLIGORIĆ: Jedan vid Matoševe pripovedačke proze.
- M. MATKOVIĆ: Matoševa putopisna proza.
- A. VENCELIDES: Matoševi pejzaži.
- A. BARAC: Uz Matoševu prozu.
- A. BARAC: Stihovi A. G. Matoša.
- I. FRANGEŠ: Antun Gustav Matoš: »Jesenje veče«.
- J. KAŠTELAN: Originalnost Matoševe lirike.
- Slavonski godišnjak. Osijek, 1967.
- Simpozij Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci — Zagreb, 1968.
- M. MATKOVIĆ: Julije Benešić i hrvatska književnost prve polovine XX. stoljeća.
- I. FRANGEŠ: Slavonija kao književna tema.
- D. ŠVAGELJ: Ilirci iz Slavonije.
- V. GORTAN: Hrvatski latinisti iz Slavonije.
- LJ. JONKE: Prilog Slavonije hrvatskoj nauci o jeziku.
- E. KATIČIĆ: Narodi i jezici antičke Slavonije.
- M. PEIĆ: Kanižlić i evropska kultura XVIII. stoljeća.
- A. DJAMIĆ: Stari slavonski pisci u Akademijinim izdanjima.
- A. BARBIĆ: O Ivani Brlić-Mažuranić.
- I. BOGNER: Neke stilske i jezične osobine u djelima Josipa Kozarca.
- T. MATIĆ: Nastojanja Josipa S. Relkovića na podizanju školske nastave u njegovu zavičaju.
- D. TADIJANOVIĆ: Prilozi biografiji Josipa Kozarca i Ivana Kozarca.
- M. ŠICEL: Uz pripovjedačko djelo Živka Bertića.
- D. JELČIĆ: O Janku Jurkoviću.
- Z. TOMIČIĆ: Slavonija u pripovijestima i putopisima Josipa Eugena Tomića.
- B. DONAT: Prilog analitici hrvatskog sternijanstva.
- T. JAKIĆ: Pojava štamparstva u Slavoniji i njegov utjecaj na razvoj slavonske književnosti.
- Hrvatska književnost prema evropskim književnostima. Od narodnog preporoda k našim danima. Ur. Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjić. Zagreb, 1970.
- I. SLAMNIG: Hrvatska književnost prije Preporoda kao organski dio evropskih književnih kretanja.
- M. GAVRIN: Pjesništvo narodnog preporoda u odnosu na njemačko i austrijsko pjesništvo.
- M. SERTIĆ: Stilske osobine hrvatskog historijskog romana.
- A. FLAKER: Prijevodi s ruskoga i hrvatska književnost 1836-1892.
- N. KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ: Evropski okviri hrvatske Moderne.
- J. TOMIĆ: Matoš i francuska književnost.
- S. BAŠIĆ: A. G. Matoš prema E. A. Poeu.
- Ivana Brlić Mažuranić: Zbornik radova. Ur. Dubravko Jelčić (et al.). Zagreb, 1970.

- M. ŠICEL: Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić.
 B. DONAT: Traganja za narativnim strukturama »Priča iz davnine«.
 S. CAR: Kraljicu je boljela glava od samoga kraljevanja.
 M. VAUPOTIĆ: Parabole o životu pune značenja i ljepote.
 S. TEŽAK: Izražajna vrijednost glagolskih oblika za izricanje prošlosti u »Pričama iz davnine« Ivane Brlić-Mažuranić.
 M. CRNKOVIĆ: Ivana Brlić-Mažuranić i hrvatska dječja književnost.
 D. JELČIĆ: Etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić.
 S. Ž. MARKOVIĆ: Realni čovek je centralni lik u fantastičnom svetu proze za decu Ivane Brlić-Mažuranić.
 A. ANTOŠ: Kako je Potjeh tražio istinu.
 Z. LADIKA: Dramatizacije djela Ivane Brlić-Mažuranić.
 M. BOŠKOVIĆ-STULLI: »Priče iz davnine« i usmena književnost.
 A. BARBIĆ: Rani radovi Ivane Brlić-Mažuranić.
 I. VELA-BEUC: Klek u priči Ivane Brlić-Mažuranić.
 M. BRANDT: Prilog diskusiji o književnici Ivani Brlić-Mažuranić.
 N. IVELJIĆ: Da vidimo što je onkraj zida.
 J. SKOK: Umjetnički svijet Ivane Brlić-Mažuranić.
 B. FURLAN: Djela Ivane Brlić-Mažuranić u dječjim bibliotekama.
 B. PILAŠ: Interpretacija romana Ivane Brlić-Mažuranić »Čudnovate zgode šegrta Hlapića«.
 I. BRILIĆ: Životopis.
- Zbornik radova Prvog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970.
 S. PAVIČIĆ: Govorno stanje u Slavoniji.
 M. PEIĆ: Muzeji i galerije Slavonije i Srijema.
 K. TKALAC: Prosvjetni razvitak (školstvo) Slavonije u 18. i 19. stoljeću.
 I. MAŽURAN: Spomenici kulture Slavonije.
 D. ŠVAGELJ: Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti.
 D. JELČIĆ: O hrvatskom književnom regionalizmu danas.
 D. KAPETANIĆ: Neka metodološka pitanja književnopovijesnog studija slavonskog značaja jednog dijela hrvatske književnosti.
 Z. VINCE: Grafijsko-pravopisna pitanja pretpreporodnog i preporodnog doba u Slavoniji.
 M. PEIĆ: Biblioteke Slavonije i Srijema.
 D. MUCIĆ: HNK u Osijeku kao kazalište triju banovina u staroj Jugoslaviji 30-ih godina našega stoljeća.
- Radovi Centra za organizaciju naučnoistraživačkoga rada u Vinkovcima, 2. Zagreb, 1973.
 D. TADIJANOVIĆ: Reljkovićev *Satir* u mom sjećanju.
 D. ŠVAGELJ: Marko Stanić-Horvat u svome vremenu u hrvatskoj povijesti i književnosti.
 L. PAŽDZIERSKI: Pogledi Julija Benešića na umjetnost i književnu kritiku.
 K. FIRINGER: Baranja i hrvatska knjiga.
 H. BORENIĆ: Nepoznata pjesma o Janusu Pannoniusu.
- Radovi Centra za znanstveni rad Vinkovci, 3. Zagreb, 1975.
 Dani Hvarskog kazališta, 5: Drama i kazalište 18. stoljeća. Split, 1978.
 V. GORTAN: Hrvatski latinisti u XVIII. stoljeću.
 D. ŠVAGELJ: Putovi slavonskog školskog i građanskog kazališta XVIII. stoljeća.
 K. FIRINGER: Kazališni život u Osijeku u XVIII. stoljeću.

- S. MARIJANOVIĆ: O proučavanju drame i kazališnog života u Slavoniji 18. stoljeća. Hrvatska književnost u evropskom kontekstu. Ur. Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjčić. Zagreb, 1978.
 Z. KRAVAR: Stil hrvatskoga književnog baroka.
 I. SLAMNIG: Hrvatska književnost osamnaestoga stoljeća, njezini stilovi, veze i uloga u stvaranju nacionalnog jedinstva.
 M. BOŠKOVIĆ-STULLI: Usmena književnost u predromantičkim vidicima.
 M. ŠICEL: Specifična obilježja književnosti moderne.
 D. ORAIĆ: Evropsko i nacionalno u djelu A. G. Matoša.
 N. IVANIŠIN: O hrvatskom književnom ekspresionizmu.
 A. FLAKER: Hrvatska književnost prema avangardi i socijalno angažiranoj književnosti.
 B. HEĆIMOVIĆ: Prilozi o hrvatskoj dramskoj književnosti i kazalištu od začetaka moderne do drugog svjetskog rata (njihov evropski kontekst).
 V. VISKOVIĆ: Komparativni pregled hrvatske proze u šezdesetim i sedamdesetim godinama.
 I. SLAMNIG: Hrvatski stih u 20. stoljeću.
 Dani hvarskog kazališta, 6: XIX. stoljeće: Eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru. Split, 1979.
 D. JELČIĆ: Dramatika Janka Jurkovića.
 Z. KRAVAR: Ideja drame kod Franje Markovića.
 B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Kvantitativne varijacije u ustrojstvu drame XIX. stoljeća (primjeri iz slavonske baštine).
 B. HEĆIMOVIĆ: Pabirci o književno-kazališnoj djelatnosti Josipa Eugena Tomića.
 D. ŠVAGELJ: Dramski rad Josipa Kozarca.
- Dragutin Tadijanović. Zbornik radova o pjesniku. Ur. Jure Kaštelan (et al.). Zagreb, 1980.
 I. FROL: Dragutin Tadijanović: *Lirika*.
 J. BOGNER: Tri zbirke lirike.
 IM. (I. MIHOVILOVIĆ): Naša mlada lirika, Dragutin Tadijanović: *Sunce nad oranicama*.
 S. ŠIMIĆ: Bilješke o lirici i mladim piscima, Dragutin Tadijanović: *Sunce nad oranicama*.
 H. (I. HERGEŠIĆ): Pjesme Dragutina Tadijanovića.
 N. SIMIĆ: *Sunce nad oranicama* Dragutina Tadijanovića.
 I. KOZARČANIN: Dragutina Tadijanovića *Sunce nad oranicama*. (A. BARAC): Literarni zapisi (Tadijanović: *Sunce nad oranicama*).
 M. ŠOP: Dragutin Tadijanović. *Sunce nad oranicama*.
 V. KOVAČIĆ: Lirika Dragutina Tadijanovića.
 I. G. KOVAČIĆ: Poezija Dragutina Tadijanovića.
 (HP) (H. PETRIS): Pjesme o izgorenom srcu, Dragutin Tadijanović: *Pepeo srca*.
 M. JELENIĆ (Ž. GUMHALTER): Tadijanović. *Dani djetinjstva*.
 I. FROL: Nova zbirka pjesama Dragutina Tadijanovića.
 I. KOZARČANIN: Dragutin Tadijanović: *Dani djetinjstva*.
 V. NAZOR: Primjeri Tadijanovićeve versifikacije.
 LJ. MARAKOVIĆ: *Tuga zemlje*.
 A. DIANA: Poezija Dragutina Tadijanovića.
 M. I. BANDIĆ: Nad oranicama — sunce.
 S. NOVAK: Malo žalosna i malo tiho nasmijana poezija Dragutina Tadijanovića.
 J. IVAŠTINOVIĆ: Varijacije na temu: Tadijanović.

B. ZELJKOVIĆ: Dvije analize Tadijanovićevih pjesama.
 J. KAŠTELAN: Riječ o Tadijanoviću.
 M. S. MAĐER (et al.): Naš pjesnik: mladi hrvatski književnici o Tadijanoviću.
 S. NOVAK: Tadijanović: *Blagdan žetve*.
 S. DIANA: Sabrane pjesme Dragutina Tadijanovića *Blagdan žetve*.
 T. P. (T. POTOKAR): Tadijanovićeve pesmi.
 D. IVANČAN: Uz *Blagdan žetve* Dragutina Tadijanovića.
 M. JURKOVIĆ: Blagdan jedne poezije.
 Č. PRICA: Čovjek, zemlja i srce.
 S. RAIČKOVIĆ: Dragutin Tadijanović: *Blagdan žetve*.
 K. ŠPOLJAR: Sjena grada ima svoj sjaj.
 K. MILAČIĆ: Dragutin Tadijanović: *Srebrne svirale*.
 B. DONAT: Vrijeme kao pjesnikova imaginacija.
 S. VEREŠ: Tadijanovićev doživljaj Zagreba.
 V. PAVLETIĆ: Na blagdan žetve Tadijanovićeve poezije.
 M. I. BANDIĆ: Čari govora i ćutanja.
 M. S. MAĐER: Lirika srca.
 M. SELAKOVIĆ: O pjesniku Dragutinu Tadijanoviću.
 D. REĐEP: Dragutin Tadijanović.
 J. LAUŠIĆ: Djelo kao blagdan.
 J. KAŠTELAN: Vizija harmonije.
 LJ. MATUTINOVIĆ: Radost stvaranja.
 A. ŠOLJAN: Stilizirana spontanost.
 B. DABO: Pogledi na liriku Dragutina Tadijanovića.
 I. BOGNER: Interpretacija Tadijanovićeve *Balade o zaklanim ovcama*.
 G. SCOTTI: Dragutin Tadijanović i u znaku mora.
 M. MARKOVIĆ: Na kraju svega — samoća.
 F. FEHÉR: U povodu jedne knjige prijevoda...
 C. MILANJA: Poetika ogoljelosti.
 S. VEREŠ: Pjesnik srca.
 I. M. (I. MANDIĆ): Delo duhovne krepkosti.
 B. V. ŽIGO: Konkretni zavičaj na granici svemira.
 A. STAMAC: Blagdan Tadijanovićeve žetve.
 V. TENŽERA: Šok običnosti.
 Š. VUČETIĆ: Dragutin Tadijanović.
 M. VAUPOTIĆ: Pjesnik spontane filozofičnosti.
 D. ŠTAMBAK: Oko *Dana djetinjstva* Dragutina Tadijanovića.
 R. DURIĆ: Ka smislu ljudskog postojanja.
 M. ŠICEL: Cjelokupna moja poezija autentičan je izraz mog života.
 I. FRANGEŠ: Dragutin Tadijanović: *Večer nad gradom*.
 S. BATUŠIĆ: Tadija pjeva u Parizu.
 P. BLAŽEK: Dragutin Tadijanović i *Tužaljke za mojim javorom*.
 B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Slika kao model vremena ili jedan vid Tadijanovićeve poetike.
 O. DELORKO: Zapis o Tadijanoviću.
 J. DEROSI: Dragutin Tadijanović: *Večer nad gradom*.
 J. KAŠTELAN: Prsten života.
 M. MATKOVIĆ: Lutanje pjesnika vezana za zemlju.

N. MIHANOVIĆ: Poezija Dragutina Tadijanovića.
 N. MILIČEVIĆ: Dragutin Tadijanović.
 L. PALJETAK: Uporišta Tadijanovićeve versifikacije.
 D. REĐEP: Oglledi o Rastušju.
 Z. ŠKREB: Dva lirski stila u poeziji Dragutina Tadijanovića.
 S. TEŽAK: Tri školska susreta sa ranom Tadijanovićevom pjesmom.
 L. ŽUPANOVIĆ: Privržen glazbi.
 Zbornik Pedagoškoga fakulteta. Osijek, 1981.
 Zbornik radova o Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću. Ur. Marijan Matković i Dragutin Tadijanović. Osijek, 1981.
 R. BOGIŠIĆ: Neka obilježja stila Vida Došena.
 A. DJAMIĆ: Vid Došen u dokumentima i u literarnim povijestima.
 P. BLAŽEK: Zemlja u djelu Vida Došena.
 Z. BARTOLIĆ: Sadržajne paralele između Vida Došena i Jurja Habelića.
 M. PEIĆ: Barokni naturalizam Vida Došena.
 D. ŠVAGELJ: Prilog Vida Došena epistolarnom humoru i satiri stare Slavonije.
 J. VONČINA: Došenova *Jeka planine* i jezično-pravopisna problematika.
 B. TAFRA: O jeziku Blaža Tadijanovića.
 V. PUTANEC: Prilog Blaža Tadijanovića francusko-hrvatskoj leksikografiji.
 S. MARIJANOVIĆ: Tri ekspozicije ili još ponešto o Blažu Tadijanoviću.
 D. TADIJANOVIĆ: O Blažu Tadijanoviću.
 Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, 1. Zagreb — Osijek, 1984.
 G. GOJKOVIĆ: Muzički teatar na osječkoj pozornici u drugoj polovini 19. stoljeća.
 D. MUCIĆ: Kazališni prostor u Osijeku od 1735. do 1975.
 O. ŠVAJCER: Dragan Melkus.
 S. VUKOVAC: Oblici kulturno-prosvjetne djelatnosti u prvim poslijeratnim godinama u Slavoniji i Baranji (1945-1950).
 V. HORVAT: Uloga kompleksnih zavičajnih muzeja na slavonsko-baranjskom području.
 M. VALAŠEK-HADŽIHUSEJNOVIĆ: Folklor, folklorizam i folklorni amaterizam na tlu Slavonije i Baranje.
 S. GARONJA: Zbirke narodnih pesama iz Slavonije.
 J. POGAČNIK: O regionalnim istraživanjima (Mogućnosti i granice).
 S. MARIJANOVIĆ: Osijek kao književno središte u prošlosti (Književnopovijesna ekspozicija 18. i 19. stoljeća).
 J. MELVINGER: Sintaktičke odlike jezika Matije Antuna Relkovića u djelu »Satir ili ti divji čovik«.
 I. BOGNER: Iz »ratničke« književnosti Slavonije u 18. stoljeću s osvrtom na »Ispisanje...« Vase Bošnjaka.
 D. ŠVAGELJ: Novi prilozi književnosti ilirizma u Slavoniji i Baranji (Pitanja recidiva i recepcije).
 D. JELČIĆ: Književne pretpostavke hrvatskoga narodnog preporoda u Slavoniji (Geneza, strujanja i odjeci).
 P. BLAŽEK: O romanu Miroslava Kraljevića »Požeški djak«.
 M. LANDEKA: Prilog pedagoga Mijata Stojanovića hrvatskoj usmenoj književnosti.
 A. BARBIĆ: Uloga i značenje časopisa »Savremeni pogledi« u hrvatskoj književnosti između dva rata (u kontekstu socijalne literature i novog realizma).
 I. LAVRNIĆ: Glasovne, oblične i naglasne osobine ikavskog govora istočne Slavonije.

- K. ČORKALO: Pejzaž kao estetska kategorija na primjerima iz slavonske literature.
- B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Suvremena slavonska proza (Kekanović i Tomaš).
- Radovi Centra za znanstveni rad Vinkovci, 5. Vinkovci, 1984.
- S. SEKEREŠ: Sintaksa rečenica u »Đuki Begoviću«.
- S. SEKEREŠ: Sintaksa rečenica u Kozarčevim »Mrtvim kapitalima«.
- D. ŠVAGELJ: Filip Kapušvarac.
- S. VUKOVAC: Položaj Ivana Kozarca u kritici.
- Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću. Ur. Dragutin Tadijanović i Đuro Berber. Osijek, 1985.
- V. FRKIN: Marijan (Stjepan) Lanosović.
- M. MIRKOVIĆ: Orubica u vrijeme djetinjstva fra Marijana Lanosovića.
- A. SEKULIĆ: Društveno-gospodarske prilike i franjevci u Slavanskom Brodu u Lanosovićeva doba.
- M. PANDŽIĆ: Hrvatsko kraljevsko vijeće i gramatika Marijana Lanosovića.
- A. BARBIĆ: Brodski književnici Lanosovićeve vremena u kontekstu slavonske književnosti 18. stoljeća.
- S. SRŠAN: Marijan Lanosović u osječkom kulturnom krugu.
- M. SRAKIĆ: Antun Mandić, biskup, realizator školskih reformi u Hrvatskoj.
- A. DJAMIĆ: Josko Krmpotić, pjesnik i član pravopisne komisije.
- L. ŠABAN: Glazba u slavanskim samostanima u Lanosovićeva vrijeme.
- F. E. HOŠKO: Lanosović i filozofsko-teološke škole u Slavoniji i Podunavlju.
- T. S. VOJNOVIĆ: Teološki spisi Marijana Lanosovića.
- M. J. FUČAK: Lanosovićev lekcionar.
- P. CVEKAN: Lanosović kroničar.
- I. PENZAR, B. PENZAR: Lanosovićevi meteorološki zapisi i pojmovi u samostanskim kronikama i drugim djelima.
- R. BOGIŠIĆ: Pastirska ekloga Marijana Lanosovića.
- A. PTIČAR: Latinska gramatika Marijana Lanosovića.
- B. TAFRA: Lanosovićeva »slavonska« gramatika.
- M. LONČARIĆ: Govor Lanosovićeve rodnog kraja.
- S. SEKEREŠ: Jezik Marijana Lanosovića u »Evangelistaru iliričkom«.
- M. I. BRLEK: Lanosovićeva unosenje njemačkih riječi u Stullijev »Ilirsko-talijansko-latinski rječnik«.
- V. PUTANEC: Lanosovićevi rukopisni rječnici.
- J. JERNEJ, F. HACE, E. ZAINA: Talijanske riječi u Lanosovićevu rječniku.
- A. ŠOJAT: Lanosovićeva leksikografske bilješke.
- Ž. DADIĆ: Matematički i fizikalni pojmovi u Lanosovićevu rukopisnom rječniku.
- J. VIDOVIĆ: Medicinski pojmovi u Lanosovićevu rječniku.
- F. ZENKO: Filozofijski pojmovi u Lanosovićevu rječniku.
- I. ŠUGAR: Značenje botaničke građe u Lanosovićevim rukopisima za hrvatsku botaničku nomenklaturu.
- Zbornik radova o A. G. Matošu. Zagreb, 1987.
- Književni barok: Proučavanje baroka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac. Zagreb, 1988.
- P. PAVLIČIĆ: Manirizam i barok: jedno ili dvoje?
- Zbornik radova Josip Kozarac — književnik i šumar. Ur. Dušan Klepac i Katica Čorkalo.
- M. PEIĆ: Šuma u hrvatskoj književnosti slavonske regije od XV. do XIX. stoljeća.
- D. JELČIĆ: Josip Kozarac danas.

- N. MIHANOVIĆ: Strukturalni i idejni aspekti u Kozarčevoj noveli *Tri dana kod sina*.
- M. ŠICEL: Kozarčeva Oprava kao model predmodernističke proze.
- P. BLAŽEK: Model i aktualnost proze Josipa Kozarca *Tri dana kod sina* i *Rodu u pohodu*.
- S. VUKOVAC: Sličnosti i razlike u životu i književnom stvaralaštvu Josipa i Ivana Kozarca.
- K. ČORKALO: Psihološke novele Josipa Kozarca.
- D. KLEPAC: Retrospektiva i perspektiva šuma hrasta lužnjaka u povodu osamdesete obljetnice smrti Josipa Kozarca.
- M. VIDA KOVIĆ, I. TRINAJSTIĆ: Varijabilnost i oplemenjivanje hrasta lužnjaka.
- I. SPAIĆ: Uzroci propadanja i sušenja poljskog jasena.
- B. PRPIĆ: Josip Kozarac, urednik *Šumarskog lista*.
- Š. MEŠTROVIĆ: Josip Kozarac i zaštita šuma hrasta lužnjaka.
- Dani hvarskog kazališta, 16. Hrvatski humanizam 1 — Ianus Pannonius. Split, 1990.
- R. BOGIŠIĆ: Hrvatski humanizam — pitanja terminologije i geografije.
- V. VRATOVIĆ: Neka stilska i tekstološka pitanja u Česmičkoga (uz pjesmu *De arbore nimium foecunda*).
- B. GLAVIČIĆ: Epski heksametar Ivana Česmičkog.
- D. NOVAKOVIĆ: Tradicija antičkih tužaljki u pjesmama Ivana Česmičkog.
- N. KOLUMBIĆ: Humanistička naobrazba u hrvatskih renesansnih pjesnika.
- Z. POSAVAC: O estetičkim uzorima Jana Panonija.
- J. BRATULIĆ: Jan Panonije u okviru evropskog humanizma.
- D. FALIŠEVAC: Šaljivi, duhoviti i satirični epigrama Jana Panonija.
- A. ZLATAR: Autobiografsko u elegijama Jana Panonija.
- LJ. SCHIFFLER: Humanistička misao Jana Panonija.
- S. MARIJANOVIĆ: Jan Panonije u svom vremenu — Janovo pravo lice.
- N. FRNDIĆ: Dramatska slojevitost elegije »Bolovanje u taboru« Ivana Česmičkog.
- O. PERIĆ: Tragom Ivana Česmičkog u pismima Ivana Viteza od Sredne.
- M. PEIĆ: Jan Panonije i slikarstvo.
- J. RAPACKA: O nekim problemima iz povijesti odnosa hrvatskih humanista s Poljskom i Poljacima.
- M. D. STEFANOVIĆ: Ne samo »interpretativni« prevod (O Panonijevu distihu u prevodu Nikole Šopa).
- Ž. DADIĆ: Znanstveni i kulturni krug Ivana Viteza u Mađarskoj u 15. stoljeću.
- M. TOMASOVIĆ: Panonijev epitafor Petrarke.
- C. FISKOVIĆ: Hrvatski renesansni umjetnici na dvoru Matije Korvina.
- M. KURELAC: Ivan vitez od Sredne i Jan Panonije (Ivan Česmički) između anarhije i tiranije.
- S. KRASIĆ: Uloga hrvatskih dominikanaca u kulturnim planovima kralja Matije Korvina.
- F. ŠANJEK: Ivan Stojković i počeci humanizma u Hrvata.
- N. BEZIĆ-BOŽANIĆ: Latinisti u starim hrvatskim knjižnicama.
- N. BATUŠIĆ: Pretpostavke za humanističko kazalište u Zagrebu u XVI. stoljeću.
- J. VONČINA: Odrzi Korvinova humanističkog kruga u Lucijevoj *Robinji*.
- A. KADIĆ: Drama Ivana Supeka *Pjesnik i vladar*.
- Zbornik radova o fra Grguru Čevapoviću. Ur. Dragutin Tadijanović i Josip Vončina. Osijek, 1990.

- D. ČALIĆ: Društveno-ekonomske prilike u doba života i djelovanja Grgura Čevapovića.
- F. POTREBICA: Gospodarske, prosvjetne i kulturne prilike u gradu Požegi u Čevapovićevo vrijeme.
- S. SRŠAN: Visoke filozofske i teološke škole u Čevapovićevo vrijeme.
- F. E. HOŠKO: Čevapovićevo Statuta municipalia i josefinsko zakonodavstvo.
- V. FRKIN: Opći uvod u Čevapovićevo život i djelo, te biografski podaci.
- N. VUKOJA: Čevapović kao crkveni upravitelj.
- D. JELČIĆ: Čevapovićevo mjesto u hrvatskoj književnosti njegova doba.
- F. ZENKO: Grga Čevapović: filozofsko-teološki pisac modernističkog nagnuća.
- N. BATUŠIĆ: Dramska struktura Čevapovićevo *Josipa, sina Jakoba Patriarke*.
- L. ŽUPANOVIĆ: Glazbena komponenta u »narodnoj igri« Grga Čevapovića *Josip, sin Jakoba Patriarke*.
- S. BABIĆ: Jezik i stil Grga Čevapovića.
- M. LONČARIĆ: Čevapovićevo jezik i požeški govor.
- J. VONČINA: Čevapovićevo zamisli o reformi hrvatske latinice.
- R. BOGIŠIĆ: Grgur Čevapović kao književni historičar.
- J. MAJDANŽIĆ: Čevapovićevo sudjelovanje u izdanju Katančićeve Biblije.
- J. MATEŠIĆ: Grga Čevapović i Pavel Josef Šafarik.
- A. SEKULIĆ: Čevapovićevo prinos povijesti i narodnom životu podunavskih Hrvata.
- Ž. DADIĆ: O matematičkim i fizikalnim tezama Grgura Peštalića koje je branio Grgur Čevapović.
- V. BELAJ: Čevapovićevo doprinos etnologiji.
- I. MAŽURAN: Čevapovićevo topografija Slavonije.
- M. VALAŠEK-HADŽIHUSEJNOVIĆ: Slavonska folklorna glazba u Čevapovićevo vrijeme.
- A. DJAMIĆ: Dva preinačena izdanja triju Čevapovićevo pjesama.
- S. BABIĆ: O prezimenu Čevapović.
- M. ŠIMUNDIĆ: O imenu i prezimenu fra Grgura Čevapovića.
- Hrvatski književni barok. Ur. Dunja Fališevac. Zagreb, 1991.
- D. FALIŠEVAC: Hrvatska epika u doba baroka.
- Vrijeme i djelo Matije Antuna Reljkovića. Ur. Dragutin Tadijanović i Josip Vončina. Osijek, 1991.
- R. BOGIŠIĆ: Vrijeme razlika i suprotnosti.
- D. ČALIĆ: Problemi ekonomskog i društvenog razvoja Reljkovićevo vremena i kako se oni odražavaju u njegovu »Satiru«.
- V. STIPETIĆ: Agrarno-ekonomske poruke u djelima Matije Antuna Reljkovića.
- M. PRPIĆ: Arhitektura u Slavoniji u 18. stoljeću.
- V. BELAJ: Reljkovićevo mjesto u povijesti hrvatske etnologije.
- M. MALBAŠA: Tiskare u sjeveroistočnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću.
- A. DJAMIĆ: Novi podaci o M. A. Relkoviću i njegovim potomcima.
- P. PAVLIČIĆ: Kome pripada Reljkovićevo »Satir«?
- D. FALIŠEVAC: Što je Reljkoviću Satir?
- Z. POSAVAC: Reljković i estetika.
- J. KEKEZ: Usmena književnost i tzv. prilika u Reljkovićevu književnomu djelu.
- D. ZEČEVIĆ: »Nek je svašta« zbirka pučkih književnih poučno-zabavnih i nabožnih priča.
- B. TAFRA: Slavonski gramatičari u 18. stoljeću.

- J. HAMM: Reljkovićevo gramatika.
- Z. VINCE: Razmišljanja uz Reljkovićevo slavonsku grafiju.
- LJ. KOLENIĆ: Pogled u frazeologiju Reljkovićevo *Satira*.
- M. SAMARDŽIJA: Reljkovićevo jezični purizam.
- V. PUTANEC: Etimološki zahvati u djelu Matije Antuna Reljkovića (1732-1798).
- S. TEŽAK: Lingvometrički pristup Reljkovićevu »Satiru«.
- J. VONČINA: Stilske osobine *Satira*.
- S. DAMJANOVIĆ: Rajićeva izdanja Reljkovićevo *Satira*.
- S. MARIJANOVIĆ: Reljković iz drugog plana.
- V. FRKIN: Reljkovićevo rukopisi.
- I. BOGNER: Reljkovićevo proza vezana uz 165. i 166. stih »Satira« IX. pjevanja 11. dijela.
- Zbornik radova o Dragutinu Tadijanoviću. 1980-1990. Prir. Ivo Frangeš. Zagreb, 1991.
- P. BLAŽEK: U čast Dragutina Tadijanovića.
- N. DAMJANIĆ: Susret s lirizmom.
- S. VEREŠ: I napokon Rastušje.
- V. PAVIĆ: Lirika Dragutina Tadijanovića.
- T. SABLJAK: Umijeće tumačenja Tadijanovića.
- M. MARKOVIĆ: Pesma otkucava vreme.
- A. STAMAC: Zbogom Rastušje.
- S. DIANA: Zbogom Rastušje.
- Z. ZIMA: Taj turobni Tadija.
- J. FIAMENGO: Zavičaj sačuvan pjesmom.
- F. ZAGORIČNIK: Dragutin Tadijanović: *Prijateljstvo riječi*.
- D. REĐEP: Tadijanovićevo nove poslanice.
- D. REĐEP: Goranova pisma.
- V. PAVIĆ: Kapi rose na ružama.
- J. MELVINGER: Prozodijske duljine u stihovima Dragutina Tadijanovića.
- D. PONIŽ: Pokus s pjesnikom, pokus sa smrću.
- E. FIŠER: U obzoru samoće.
- Đ. DAMJANOVIĆ: Dragutin Tadijanović.
- F. ČALE: O »minornima« u historiografiji poredbene književnosti, VI.
- I. VICKOVIĆ: Lirika jedinstvene neposrednosti.
- R. DURIĆ: Prolaznost kao leitmotiv u pjesništvu Dragutina Tadijanovića.
- J. SKOK: Tadijanovićevo dani i slike djetinjstva.
- Z. ZIMA: Pjesnik osamdesetih godina.
- R. MARINKOVIĆ (et al.): Pjesnik osamdesetih godina.
- T. MAROEVIĆ: Pjesnik osamdesetih godina.
- M. I. BANDIĆ: Ne zaboravi ljubav.
- V. STANKOVIĆ, T. CVETKOVIĆ: Kontinuitet u Tadijanovićevom delu.
- B. DONAT: O pjesniku Dragutinu Tadijanoviću.
- I. FRANGEŠ: Neprolaznost prolaznosti.
- B. NOVAKOVIĆ: Književni lik Dragutina Tadijanovića.
- N. JURICA: Rastušje ili utopija.
- T. MAROEVIĆ: Sa hodočašća izvorima.
- Z. ZIMA: Čarolija potencijalnih zračenja.
- Z. ZIMA: U ljušturi jednostavnosti.

D. REĐEP: Sveti Ožbolt, samotno drvo, Tadijanović.
K. ŠIMIĆ: S Tadijom u Rastušju.
D. REĐEP: U krajoliku prozračnosti.
Č. MIRKOVIĆ: Poezija kao duhovna biografija.
A. ŠKUNCA: Nadahnúće zavičajem.
H. PEJAKOVIĆ: Tri zbirke pjesama u izdanju »Naprijeda«.
J. KAŠTELAN: Dragutin Tadijanović, *Kruh svagdanji*.
N. JURICA: Knjiga mudrosti i mira (Dragutin Tadijanović).
K. ŠIMIĆ: Osjećaji još žive.
N. MIHANOVIĆ: Sa zvijezdama svojim u dubini (O poeziji Dragutina Tadijanovića).
Ž. ČORAK: Tadijanovićev amarcord.
Z. MRKONJIĆ: Na njivi pisma.
I. ZIDIĆ: S nama i bez nas.
Z. MRKONJIĆ: Ispisivanje vremena.
D. REĐEP: Govor tišine i sna.
Z. ZIMA: Pjesnik klasične geste.
D. JELČIĆ: Pjesma precizna kao sat.
V. BOGIŠIĆ: O *Sabranim djelima* Tadijanovićevim.
M. POKRIVKA: Ambar — spremište žita.
B. JELUŠIĆ: Zeleni i zrelo pjesničko doba.
J. PAVIČIĆ: U književnosti kao u svojoj sobi.
T. MAROEVIĆ: Punina ljudskoga govorenja.
S. BABIĆ: Tadijanović — pun sintakse.
S. BLAŽANOVIĆ: Tadijanović u svojem zavičaju.
V. BOGIŠIĆ: Tadijanovićeva memorija.
B. BOŠNJAK: Konkretizam kao sinteza poetike Dragutina Tadijanovića.
V. BREŠIĆ: Kako čitati Tadijanovića? (Poetika detalja).
Ž. ČORAK: Pohvala smjeru ili što sam od Tadijanovića dobila za njegov rodendan.
K. ČORKALO: Poezija kao kruh svagdanji.
I. FRANGEŠ: Vječni život poezije.
D. JELČIĆ: Brod, Tadijanović.
S. MARIJANOVIĆ: Tadijanovićevi *Moji predi* i kategorija zavičajnosti.
T. MAROEVIĆ: Tadijanovićeva klepsidra.
S. MIJOVIĆ KOČAN: Prepisano na margini svetoga Ožbolta s visokim drvom.
Z. MRKONJIĆ: Tadijanovićev put kroz zrcalo.
D. REĐEP: Prsten, stablo, blagdan.
V. REM: Tadijanović i mi.
D. TADIJANOVIĆ: Na grobu Georga Trakla.
I. SANADER: Tadijanović i Trakl.
J. SKOK: Tadijanovićeva poezija i poetika djetinjstva.
N. STRAJNIĆ: Čuvar tajne jednostavnosti.
M. ŠICEL: Tadijanovićevi autobiografski zapisi *O svojoj poeziji*.
S. VEREŠ: Evropski izazov u djelu Dragutina Tadijanovića.
S. VUKOVAC: Dragutin Tadijanović u književnoj kritici.
Z. ZIMA: Sjaj svemirske sanjarije.

Krležini dani u Osijeku 1987-1990-1991: Krležino kazalište danas; Zadaci i dostignuća suvremene hrvatske teatrologije. Prir. Branko Hećimović. Osijek, Zagreb, 1992.

D. MUCIĆ: Miroslav Krleža i osječko kazalište.
S. MARIJANOVIĆ: Njemački teatar u Osijeku: Kazališni plakati i almanasi.
V. OBAD: Njemački teatar u Osijeku u svjetlu kazališne kritike.
D. MUCIĆ: Dosadašnja istraživanja osječkoga kazališnog života.
Zbornik radova o Dobriši Cesariću. 1930-1980. Prir. Dubravko Jelčić. Zagreb, 1992.
V. KOVAČIĆ: O pjesniku Dobriši Cesariću.
A. BONIFAČIĆ: Lirika Dobriše Cesarića.
M. IVEKOVIĆ: Lirika Dobriše Cesarića.
M. BOGDANOVIĆ: Lirika Dobriše Cesarića.
I. FROL: Lirika Dobriše Cesarića.
I. LADIKA: Pjesnik Dobriša Cesarić.
R. KONSTANTINOVIĆ: Pred vratima života.
Š. VUČETIĆ: Poezija Dobriše Cesarića.
V. GLIGORIĆ: Poezija Dobriše Cesarića.
F. PETRE: Pjesnik Dobriša Cesarić.
B. ZELJKOVIĆ: Lirika Dobriše Cesarića.
J. KAŠTELAN: Doživljaj i riječ.
B. ZELJKOVIĆ: Tri Cesarićeve pjesme.
V. PAVLETIĆ: »Jednostavan je izraz najbolji«.
A. ŠOLJAN: Goli časovi.
V. SETSCHKAREFF: Die Lyrik Dobriša Cesarićs.
B. ZELJKOVIĆ: »Proljeće koje nije moje«.
Z. ŠKREB: Dobriša Cesarić: *Oblak*.
G. OLUJIĆ: Svetlosti i senke Dobriše Cesarića.
D. REĐEP: Od istog čitaoca.
J. BRATULIĆ: Poezija u svome vremenu.
V. ZUPPA: Suprotstavljen sukobu.
M. PEIĆ: Poezija i slikarstvo.
D. JEREMIĆ: Dobriša Cesarić.
V. PAVLETIĆ: Dobriša Cesarić.
J. DEROSI: I čuh je kako doziva zimu.
LJ. CAR-MATUTINOVIĆ: Dobriša Cesarić: *Kasna jesen*.
J. KAŠTELAN: Svjetla za daljine.
D. HORVAT: Cesarićev Heine.
A. STAMAC: Zapis o Cesariću.
I. PRANJKOVIĆ: Lingvostilistička analiza Cesarićeve pjesme »Željeznicom«.
K. PRANJIC: Poludjela ptica Dobriše Cesarića.
D. IVANČAN: Dobriša Cesarić: *Slap*.
M. FRANIČEVIĆ: Jambi i tišine Dobriše Cesarića.
S. RAIČKOVIĆ: Pred lirikom Dobriše Cesarića.
T. ČOLAK: Poezija Dobriše Cesarića.
M. ŠTAJDUHAR: Zanos pohranjen u stihove.
D. JELČIĆ: Neobično u običnome.
S. BATUŠIĆ: Moj Dobriša.
D. BIOČINA: Smisao i estetska funkcija motiva svjetlosti u poeziji Dobriše Cesarića.
V. BREŠIĆ: Značenje kompozicije u Cesarićevu pjesništvu.
V. BRLENIĆ-VUJIĆ: Realno i poetsko kao zbilja i san u lirici Dobriše Cesarića.

- I. BOGNER: Cesarićeva lirski vizija Slavonije.
 V. FLAKER: O ritmu Cesarićeva stiha.
 Š. JURIŠIĆ: Memoarska proza Dobriše Cesarića.
 N. KOŠUŠIĆ-BROZOVIĆ: O prepjevima Dobriše Cesarića.
 N. MIHANOVIĆ: Struktura varijantata u Cesarićevoj lirici.
 M. PEIĆ: Cesarić i likovne umjetnosti.
 Z. ŠKREB: Model svijeta u poeziji Dobriše Cesarića.
 J. POGAČNIK: Eros u pjesništvu Dobriše Cesarića.
 D. REĐEP: Iskustvo pesme Dobriše Cesarića.
 T. SABLJAK: Dobriša Cesarić: čitanje prošlo i sadašnje.
 Š. VUČETIĆ: Živi Cesarić.
 L. ŽUPANOVIĆ: Uglazbljenost prije uglazbljenja.
 J. KAŠTELAN: Najbolniji susret.
 Krležini dani u Osijeku 1992: Hrvatska dramska književnost i kazalište i hrvatska povijest. Prir. Branko Hećimović. Osijek-Zagreb, 1993.
 S. MARIJANOVIĆ: Povijesne drame, dramatizacije i »Damjan Juda« Ante Benešića.
 Ćiro Truhelka: Zbornik. Ur. Nives Majnarić-Pandžić.
 S. M. DŽAJA: Politički okviri kulturne i znanstvene djelatnosti u Bosni i Hercegovini u austro-ugarskom razdoblju (1878-1918).
 N. MAJNARIĆ-PANDŽIĆ: Truhelkin doprinos prapovijesnoj arheologiji Bosne i Hercegovine.
 N. CAMBI: Truhelka i starokršćanska arheologija.
 Ž. DEMO: Arheologija srednjeg vijeka i srednjovjekovni spomenici Bosne u radovima Ćire Truhelke.
 I. MIRNIK: Ćiro Truhelka kao numizmatičar.
 N. ZELIĆ-BUČAN: Ćiro Truhelka — hrvatski povjesničar.
 M. ŽDRALOVIĆ: Turska arhivska građa — izvor za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine u radovima Ćire Truhelke.
 A. STIPČEVIĆ: Ćiro Truhelka kao albanolog.
 Ivana Brlić-Mažuranić: Prilozi sa znanstveno-stručnog kolokvija. Ur. Verica Vukelić. Slavonski Brod, 1994.
 V. BREŠIĆ: Sklad kao načelo.
 B. BRLENIĆ-VUJIĆ: U potrazi za izgubljenim domom.
 V. CRNKOVIĆ-NOSIĆ: Basne i bajke Ivane Brlić-Mažuranić.
 K. ČORKALO: Ivana Brlić-Mažuranić i povijesni sjaj obitelji Brlić.
 I. MATIČEVIĆ: Zašto su zgrade šegrta Hlapića čudnovate.
 H. MIHANOVIĆ-SALOPEK: Odgojno-etičke i strukturalističko-umjetničke smjernice u dječjoj poeziji Ivane Brlić-Mažuranić.
 J. SKOK: Pet poglavlja iz interpretacijske studije o prvom hrvatskom dječjem romanu.
 M. TUŠEK-ŠIMUNKOVIĆ: Recepcija djela Ivane Brlić-Mažuranić u svijetu.
 D. JELČIĆ: Završna riječ i *Mir u duši*.
 Književni ogledi. Jakošić J., Kovačević I., Andrić N., Pavić M. Vinkovci, 1994.
 Povijest sjeveroistočnog područja. Prir. Stjepan Sršan. Osijek, 1994.
 IJ. KOLENIĆ: Povijest hrvatskoga standardnog jezika u sjeveroistočnoj Hrvatskoj.
 S. SRŠAN: Književnost na latinskom jeziku u sjeveroistočnoj Hrvatskoj.
 V. OBAD: Srednjoeuropska književnost slavonske provenijencije.
 Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik. Prir. Julijana Matanović. Zagreb, 1995.

- P. PAVLIČIĆ: Hrvatski barokni stih kao društvena pojava.
 D. DUKIĆ: Povijesna epika u slavonskoj književnosti 18. stoljeća.
 R. PŠIHISTAL: Problem slavonskog baroka u hrvatskoj znanosti o književnosti.
 N. ALEKSANDROV-POGAČNIK: Slavonski barok u tumačenju Branka Vodnika.
 S. MARIJANOVIĆ: Gundulić i barokni pjesnici Slavonije.
 D. FALIŠEVAC: Poetika i ideologija Krmpotićeva epa: *Katarine II. i Jose II. put u Krim*.
 O. ŽIGI: Dvije prigodne pjesme Josipa Krmpotića.
 L. PLEJIĆ: Knjižnica cerničkog franjevačkog samostana i njezine propovijedi 18. stoljeća.
 H. SABLJIĆ: Refleks barokne retorike u *Opivažu sličnoričnom groba J. A. Čolnica* Antuna Ivanošića.
 S. MARJANIĆ: Poetika kršćanskog i brahmanskog *Nauka političkog i moralnog od Pil-paj bramine, filozofa indijanskoga* (u prijevodu) Matije Antuna Reljkovića.
 N. BATUŠIĆ: Drama i kazalište u Katančićevoj *Knjižnici o ilirskom pjesništvu izvedenoj po zakonima estetike*.
 D. JELČIĆ: Barokni iluminizam ili iluministički barok Adama Filipovića.
 Z. KRAVAR: Predmeti i znakovi u tematskom svijetu *Svete Rožalije*.
 Z. ŠUNDALIĆ: Molitva u Kanižličevu stvaralaštvu.
 B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Model pučkog smijeha u Kanižličevoj *Svetoj Rožaliji* i slavonska književnost 18. stoljeća.
 M. TATARIN: Struktura *Svete Rožalije* Antuna Kanižlića u optici Greimasovog semiotičkog četverokuta.
 B. MESINGER: Barokno lice kuge.
 M. NIKČEVIĆ: Barokna književnost bokokotorskog korpusa i njezini tematsko-motivski i jezično-stilski dodiri sa slavonskim barokom.
 H. MIHANOVIĆ-SALOPEK: Osobitosti hrvatskoga glazbenog baroka na području hrvatske himnodije i orguljaške glazbe.
 J. VONČINA: Odras dubrovačkoga baroka u Kanižličevu jeziku.
 V. RIŠNER: Iskazivanje vremena u *Svetoj Rožaliji* i *Bogohybnosti molitvenoj* Antuna Kanižlića.
 S. KORDIĆ: Relativna rečenica u Reljkovićevoj *Satiru* i jeziku 20. stoljeća.
 IJ. KOLENIĆ: Izradba frazeoloških rječnika djela slavonskih pisaca 18. stoljeća.
 L. GOLIĆ: Gramatičko-semantička sredstva za izražavanje vremena u djelima slavonskih pisaca 18. stoljeća.
 L. FARKAŠ: »Slavonski jezik« ili počeci hrvatskoga književnog standarda u M. A. Reljkovića?
 Krležini dani u Osijeku 1993: Krleža i naše doba. Prir. Branko Hećimović. Osijek-Zagreb, 1995.
 A. BOGNER-ŠABAN: Osječke kazališne tridesete.
 Dani hvarskog kazališta, 22. Hrvatska književnost 18. stoljeća — tematski i žanrovski aspekti. Split, 1996.
 S. MARIJANOVIĆ: Šimun Mecić i Antun Josip Knežević — preusmjeritelji hrvatske književnosti u Slavoniji 18. stoljeća.
 P. PAVLIČIĆ: Stih i strofa u Čevapovićevu *Josipu, sinu Jakoba Patrijarke*.
 M. TATARIN: Kako su se u Slavoniji u 18. stoljeću prepjevali psalmi.
 Z. ŠUNDALIĆ: Literarne rasprave Josipa Forka o slavonskoj književnosti 18. stoljeća.
 Ž. DADIĆ: Katančićeva geometrija na hrvatskom jeziku.

Dani Josipa i Ivana Kozarca 1995. Okrugli stol Ivan Kozarac u hrvatskoj književnosti. Vinkovci, 1996.

- G. REM: Ivan Kozarac prema Matiji Antunu Reljkoviću, jedna ili dvije paradigme »slavoničnosti«.
- D. REŠICKI: Pjesme u prozi Ivana Kozarca i njihovo mjesto u korpusu hrvatskog pjesništva.
- V. RIŠNER: *Duka Begović* Ivana Kozarca, s jezikoslovnog motrišta.
- S. HAM: O pogrešnoj prosudbi jezika Ivana Kozarca.
- M. S. MAĐER: Medijske prilagodbe djela Ivana Kozarca.
- A. BOGNER-ŠABAN: Književne, dramaturške i izvedbene preobrazbe *Duke Begovića* Ivana Kozarca.
- A. ŠUNDALIĆ: Elementi pučke pobožnosti u *Đuki Begoviću* Ivana Kozarca.
- H. SABLJIĆ-TOMIĆ: Autobiografije Josipa i Ivana Kozarca u kontekstu hrvatske autobiografije.
- Književni Osijek: Studije i eseji. Prir. Stanislav Marijanović. Osijek, 1996.
- S. MARIJANOVIĆ: Osijek kao trostoljetno književno središte.
- D. JELČIĆ: Književni Osijek i njegove značajke.
- J. MATANOVIĆ: O vezama jednog grada i jednog književnog žanra.
- V. BREŠIĆ: Osječka književna periodika.
- S. SRŠAN: Književnost u Osijeku na latinskom jeziku od 1690. do 1848. godine.
- V. OBAD: »Kronika slobodnog kraljevskog grada Osijeka« Vilme Vukelić.
- B. MESINGER: Esekerski kulturalni underground u sumraku jedne civilizacije.
- V. PETROVIĆ: »Die eskerische sprechart« — dojmljiv odraz osječke stvarnosti.
- S. ANDRIĆ: Posljednji plemići Korodski i Čudesa sv. Ivana Kapistrana.
- Z. ŠUNDALIĆ: Molitvena knjiga pod imenom *Put nebeski* Antuna Jozipa Kneževića.
- R. BOGIŠIĆ: Krajolik u putovanju Kanižličeve panormitanske divice Rožalije.
- D. ZEČEVIĆ: Polemička pučka književna pouka Antuna Kanižlića o Fociju kao uzročniku crkvenog raskola, u knjizi: »Kamen pravi smutnje velike« Osik, 1780.
- D. CRNOJEVIĆ-CARIĆ: Stilski kompleksi u Tuzličevoj Juditi (ili: maniristički osjećaj svijeta).
- V. RIŠNER: Prijedlozi u djelu Ivana *Velikanovicha Serafinskoga svetoga oca Franceska život kratak, naredba i oporuka*.
- M. TATARIN: Tomo Matić i slavonska književna baština 18. stoljeća.
- J. PRODAN: Martin Hoblik u Osijeku — gradu djelovanja i djela mađarskog književnika i akademika.
- R. PŠIHISTAL: Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru.
- S. VUKOVAC: Josip Juraj Strossmayer kao putopisac.
- H. MIHANOVIĆ-SALOPEK: Doprinos Antuna Truhelke začecima hrvatske dječje književnosti.
- K. ČORKALO: Isidor Kršnjavi i Osijek.
- A. PAVEŠKOVIĆ: Černyševski Žetićem pročitano.
- V. FLAKER: Komedija Ante Benešića *Ilirizam u Osijeku*.
- Z. KRAMARIĆ: Osječko razdoblje Vladoja Dukata.
- C. PAVLOVIĆ: *Istina i priča* Jagode Truhelke.
- M. ŠICEL: Književnopovijesni rad Dragutina Prohaske.
- A. BOGNER-ŠABAN: Osječke kazališne godine Joze Ivakića.
- P. PAVLIČIĆ: Julije Benešić kao pjesnik.

Z. KRAVAR: Julije Benešić o Krležinu stihu.

- B. HEČIMOVIĆ: Julije Benešić — jedan od utemeljitelja hrvatske teatrologije.
- M. NIKČEVIĆ: Tomo Matić o mitskom u Njegoševu spjevu »Luča mikrokozma«.
- B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Dadaistička matineja u Osijeku 1922. godine i mađarska avangarda.
- LJ. KOLENIĆ: O postanku i razvijanju književnoga jezika E. Paschera.
- A. PINTARIĆ: Književni rad svećenika i pisca Pavla Matijevića.
- I. MATIČEVIĆ: Prešućivani hrvatski pisac Marijan Matijašević.
- D. REBIĆ: Trajne vrijednosti književnih tvorevina, sredina i slučajnici.
- J. CVENIĆ: Časopis Revija (Književna revija).
- T. MAŠTROVIĆ: Ideja slobode u književnom djelu Stjepana Čuića.
- M. PLAZIBAT: Studentski književni časopisi u Osijeku.
- S. JUKIĆ: Transmedijalnost u poetici Delimira Rešickog.
- G. REM: Osječko ratno pismo.
- H. SABLJIĆ-TOMIĆ: Osječke kolumne 1990-ih.

Književnost i jezik Hrvata u Mađarskoj, 1. Ur. Stjepan Blažetin ml. Pečuh, 1996.

- LJ. KOLENIĆ: Frazeologija u djelu Vida Došena: »Aždaja sedmoglava«.
- S. MARIJANOVIĆ: Pjesnik Janus Pannonius — Janusovo pravo lice.
- Stjepan Ivšić i hrvatski jezik. Zagreb, 1996.
- Zbornik radova o Kaji Agjiću. Ur. Dragutin Tadijanović i Josip Vončina. Vinkovci, 1996.
- F. POTREBICA: Požega u XIX. stoljeću.
- F. E. HOŠKO: Agjićeva uloga u franjevačkoj Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga.
- D. JELČIĆ: Fra Kajo Agjić i književnost u Požegi XIX. stoljeća.
- M. PEIĆ: Znanost i likovna umjetnost Požege u XIX. stoljeću.
- V. FRKIN: Život oca Kaje Agjića (1805-1892).
- M. HOLZLEITNER: Rukopisna i tiskana ostavština fra Kaje Agjića.
- K. ČORKALO: Kajo Agjić i hrvatski narodni preporod.
- S. DAMJANOVIĆ: Fra Kajo Agjić i oblikovanje hrvatskoga jezičnog standarda.
- A. SEKULIĆ: Kajo Agjić i Vukovar.
- F. E. HOŠKO: Kajo Agjić i vukovarski odjel franjevačke Bogoslovne škole.
- F. POTREBICA: Požeška gimnazija i fra Kajo Agjić.
- V. BELAJ: Agjićeva studija o životu slavenskoga puka.
- M. MIRKOVIĆ: Odnos Kaje Agjića prema starinama u požeškom Franjevačkom samostanu.
- I. DAMIŠ: Rukopis *Cerkvene poviesti* fra Kaje Agjića.
- J. PAMIĆ, E. KRKALO: Geološka zbirka Franjevačkog samostana u Požegi i Kajo Agjić.

Dani Josipa i Ivana Kozarca 1996, 2. Okrugli stol Josip Kozarac u hrvatskoj književnosti. Vinkovci, 1997.

- K. ČORKALO: Književni izraz Josipa Kozarca u stručnim šumarskim radovima.
- S. DAMJANOVIĆ: Što (ne)smijemo mijenjati u piščevu tekstu?
- S. MARIJANOVIĆ: Osječki krug modernista o Josipu Kozarcu.
- J. MATANOVIĆ: Oprava — ponajbolje stranice Kozarčeva pripovjedaštva.
- I. MATIČEVIĆ: Literatura o Josipu Kozarcu.
- A. STAMAČ: Dileme suvremena pristupa.
- Dani Hvarskog kazališta, 23. Hrvatska književnost uoči Preporoda. Split, 1997.
- D. FALIŠEVAC: Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća.
- M. KORADE: »Indijanski mudroznanac« u hrvatskoj književnosti.

- S. MARIJANOVIĆ: Hrvatski pretpreporodni pisci iz Slavonije.
- Z. ŠUNDALIĆ: Crtica o *Vincu bogoljubnih pismah* ili ponešto o odnosu Jaić — Kanižlić — Mulih.
- B. MESINGER: Sceničnost slavonske epike (ogled o tipologiji diskursa).
- M. TATARIN: *Dila svetih mučenika* Ivana Marevića — slavonska bibliotheca sanctorum.
- Krležini dani u Osijeku 1996. Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište. Prir. Branko Hećimović. Osijek-Zagreb, 1997.
- S. MARIJANOVIĆ: Hrvatske književne, koncertne i kazališne manifestacije u Osijeku (1847-1907).
- P. PAVLIČIĆ: Sjećanje na vukovarsko kazalište.
- N. BATUŠIĆ: Starija slavonska drama unutar hrvatske dopreporodne drame.
- M. TATARIN: Slavonska crkvena prikazanja.
- T. ŽIVIĆ: Osječke kazališne tiskovine i ocjene na njemačkome jeziku (1866-1907).
- G. GOJKOVIĆ: Iz povijesti glazbenog teatra u Osijeku (1825-1907).
- L. ČALE FELDMAN: Slavonski folklor i pučki igrokaz: jedno moguće (metodološko) susretnište.
- M. MUHOBERAC: Armin Pavić — danas.
- M. TOMASOVIĆ: *Novoživke* Ilije Okrugića Srijemca.
- B. HEĆIMOVIĆ: Janko Jurković — nekad i danas.
- K. NEMEC: Dramski rad Ferde Becića.
- B. MESINGER: Drama — medij uskrsnuća?
- D. CRNOJEVIĆ-CARIĆ: Dramatičnost tjelesnog u djelima Josipa Kozarca, Joze Ivakića i Ivana Kozarca.
- B. PAVLOVSKI: Tucićeva *Golgota*.
- A. LEDERER: Čitajući Kosorove drame.
- S. PETLEVSKI: *Nepobjediva lađa* na Panonskom moru.
- B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Jelčićev Kosor.
- T. SABLJAK: Kulundžić i estetika modernog teatra.
- M. ČALE KNEŽEVIĆ: Josip Kulundžić i osporavanje pirandelizma.
- D. DETONI-DUJMIĆ: Dramska djela Zlate Kolarić-Kišur.
- B. DONAT: Tomislav Tanhofer — pripovjedač dostojan pažnje.
- J. MATANOVIĆ: Dramatizacija Tomaševa romana *Zlatousti*.
- V. VISKOVIĆ: Kazališna antiavangarda Mire Gavrana.
- M. VARJAČIĆ: Kazališne veze Osijeka i Varaždina.
- A. BOGNER-ŠABAN: Osječka kazališna fuga Tomislava Tanhofera.
- N. FABRIO: Harambašićeva *Zlatka* Ivana Zajca.
- A. PETRUŠIĆ: Annale komorne opere i baleta u Osijeku 1970-1983.
- G. GRAČAN: Hiperaktivni maestro.
- G. PARO: Krležin Put u Damask.
- P. ŠARČEVIĆ: Mojih četrnaest osječkih režija.
- D. FORETIĆ: Kazališni endem Virovitica.
- Našički zbornik, 2. Naš slavni sugrađanin dr. Iso Kršnjavi graditelj hrvatskoga kulturnog prostora: zbornik radova. 3 Našice, 1997.
- V. KUČINIĆ: Desetogodišnjica smrti Isidora Kršnjavija.
- S. MARIJANOVIĆ: Arhivski izvori o Isi Kršnjavom.
- O. MARUŠEVSKI: Iso Kršnjavi — graditelj našega kulturnog prostora.
- fra. Z. V. LINIĆ: Franjevačka duša Ise Kršnjavoga.

- K. ČORKALO: Slavonske »putositnice« Isidora Kršnjavoga.
- S. HAM: Jezikoslovni pogled na *Listove iz Slavonije* Ise Kršnjavoga.
- B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Isidor Kršnjavi i pjesnik Galović.
- J. WALLER: Isidor Kršnjavi i Požega.
- I. JURKOVIĆ: Sjećanje na Kršnjavoga u rodnome gradu Našicama.
- Osječki zbornik XXII-XXIII. Osijek, 1997.
- M. VINAJ: Branislav — prve osječke novine na hrvatskom jeziku.
- Prvi hrvatski slavistički kongres, zbornik radova II. — Zagreb, 1997.
- H. BIRNBAUM: The contribution of Stjepan Ivšić to Slavic comparative linguistics.
- S. DAMJANOVIĆ: Paleoslavistika u ostavštini Stjepana Ivšića.
- LJ. KOLENIĆ: Stjepan Ivšić i slavonski dijalekt.
- J. LISAC: Stjepan Ivšić i hrvatski filološki zadaci.
- I. LUKEŽIĆ: Stjepan Ivšić o čakavštini.
- A. NAZOR: Ivšićevo zanimanje za hrvatske glagolske tekstove.
- I. PRANJKOVIĆ: Sintaktička problematika u radovima Stjepana Ivšića.
- V. RIŠNER: Sintaksa u *Slavenskoj poredbenoj gramatici* Stjepana Ivšića.
- M. SAMARDŽIJA: Uloga Stjepana Ivšića u društvu i časopisu »Hrvatski jezik«.
- D. STOLAC: »Sintaksa oblika« u »Slavenskoj poredbenoj gramatici« Stjepana Ivšića.
- S. VUKUŠIĆ: Ivšićeva akcentologija i hrvatsko naglašavanje.
- D. CRNOJEVIĆ-CARIĆ: Jedna hrvatska školska drama.
- D. DUKIĆ: Turci u hrvatskoj književnosti 18. stoljeća.
- L. FARKAŠ: Jezikoslovna nastojanja Matije P. Katančića uoči Preporoda.
- S. MARIJANOVIĆ: Matija Petar Katančić, hrvatski leksikograf i paleograf.
- G. NOVAKOVIĆ: Usmenoknjiževni oblici u djelima Antuna Gustava Matoša.
- Z. ŠUNDALIĆ: Jerolim Lipovčić i Vid Došen.
- M. TATARIN: Antuna Josipa Turkovića »Život svetoga Eustakije«.
- D. ZEČEVIĆ: Propovjedna (Vicko M. Gučetić) i dijaloško-poučna (Stjepan Vilov) vjerska polemika između istočne i zapadne crkve 1741. i 1743.
- K. ČORKALO: Isidor Kršnjavi i hrvatska moderna.
- L. MARIJANOVIĆ: Ilija Okrugić i njegov »Sastanak vila«.
- J. MATANOVIĆ: Hrvatski roman nakon godine 1990.
- A. PINTARIĆ: Ilija Okrugić Srijemac: *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu*: stilsko-jezična struktura.
- H. SABLJIĆ TOMIĆ: Tekst kao tema kratkih priča autora biblioteke i časopisa *Quorum*.
- W. STEININGER: Kranjčević — Matoš — Nazor — Ujević: einige quantitative Aspekte der lexikalischen Struktur.
- V. BREŠIĆ: Hrvatska autobiografija.
- L. GOLIĆ: Kršćansko pjesništvo u suvremenom Osijeku.
- Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru. Zagreb, 1997.
- M. SRAKIĆ: Biskup Josip Juraj Strossmayer između odbijanja i prihvatanja.
- P. ARAČIĆ: 55 godina pastoralnog djelovanja biskupa Josipa Jurja Strossmayera.
- H. SIROTKOVIĆ: Biskup Josip Juraj Strossmayer — pokrovitelj i mecena Akademije.
- A. ŠULJAK: Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor.
- A. PEČARIĆ, J. PEČARIĆ: Strossmayer i Srbi.
- S. MARIJANOVIĆ: Strossmayer, Hrvatska i Europa 19. stoljeća.
- J. MARTINČIĆ (et al.): Josip Juraj Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa.

- F. ŠANJEK: Strossmayer i zagrebačka metropolija.
Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, 1997.
- S. MARIJANOVIĆ: Dvije antologije hrvatskih pisaca u Srijemu.
- K. ČORKALO: Hrvatska na tršćanskoj izložbi 1882. s osobitom pozornošću na udio Snijemske županije.
- G. REM: Slavonsko ratno pismo — Udio Vukovarsko-srijemske županije.
- LJ. KOLENIĆ: Obrasci razgovora u gramatikama 18. stoljeća.
- S. HAM: Slavonska osnovica u temeljima Zagrebačke filološke škole.
- Dani hvarskog kazališta, 24. Hrvatska književnost u doba Preporoda (ilirizam, romantizam). Split, 1998.
- S. MARIJANOVIĆ: Iz književne ostavštine Iliraca u Slavoniji.
- P. PAVLIČIĆ: Ignjat Alojzije Brlić izdaje Palmotićevo Kristijadu.
- Z. ŠUNDALIĆ: O izdanjima jednoga Kanižličeva pjesmotvora.
- S. JURIC: Elegija u hrvatskom romantizmu (profil žanra).
- C. PAVLOVIĆ: *Bijedna Mara* — romantički spjev Luke Botića.
- Dani Josipa i Ivana Kozarca 1997, 3. Okrugli stol Joza Ivakić i pučki teatar u Slavoniji. Vinkovci, 1998.
- A. BILIĆ: Slavonsko selo u književnim djelima Joze Ivakića.
- A. BOGNER-ŠABAN: Zagrebački kazališni dani Joze Ivakića.
- K. ČORKALO: Ivakićeva vizija plemenite zemlje Slavonije: Naravi i sudbine naših ljudi.
- B. HEČIMOVIĆ: Josip Kozarac između pučke komedije i Molierea.
- H. NUHANOVIC: Naivni teatar ili teatar *naive* u kontekstu vinkovačkoga kazališnog djelovanja.
- Tomo Matić: Književni povjesničar i filolog. Zagreb, 1998.
- M. MOGUŠ: Tomo Matić i Akademija.
- F. ŠVELEC: Matićevi *Stari pisci hrvatski*.
- N. KOLUMBIĆ: Prilog Tome Matića proučavanju Petra Zoranića.
- T. MAŠTROVIĆ: Hrvatska svijest u starih Zadranu u interpretaciji Tome Matića.
- J. KEKEZ: Tomo Matić o književnosti u Dalmaciji i Slavoniji.
- J. BRATULIĆ: Tomo Matić, proučavatelj hrvatske književnosti u Slavoniji.
- V. BREŠIĆ: Matićeva »brodska *Judita*«.
- B. BRLENIĆ-VUJIĆ: Matićeva slika slavonske književne baštine 18. stoljeća između *kulturne povijesti* i umjetničke vrijednosti.
- R. PŠIHISTAL: *Življena i pisana* povijest osamnaestoljetne Slavonije u Matićevim književnopovijesnim radovima.
- T. ŽIVIĆ: Slavonija u književnopovijesnim i jezikoslovnim prilozima Toma Matića na njemačkome jeziku.
- H. MIHANOVIC-SALOPEK: Pogled Tome Matića na hrvatsko crkveno prosvjetiteljstvo.
- N. KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ: Doprinos Tome Matića razvoju hrvatske komparatistike.
- N. ALEKSANDROV-POGAČNIK: Inspirativnost komparatistike. (Tomo Matić — kronika u slijedu kroatista-komparatista).
- S. BOTICA: Matićevo kritičko izdanje Grabovčeva *Cvita*.
- S. MOSTARKIĆ: Matićevo čitanje Relkovićeve *Satira*.
- Z. ŠUNDALIĆ: Pripomenak uz Matićevo čitanje Kanižličeva djela.
- J. LISAC: Uz Matićevu obradbu Jakova Pletikose.
- LJ. KOLENIĆ: Frazeologija Kanižličeve *Rožalije*.

- A. ZARADIJA-KIŠ: Tomo Matić — leksikograf.
- V. FLAKER: Metodološka obilježja Matićevih radova o Kuhačeviću.
- I. MATIČEVIĆ: Tomo Matić o hrvatskim književnim povjesničarima.
- V. RIŠNER: Tragom Matićeve bilješke o Antunu Nagyu.
- S. HAM: Jezikoslovna vrijednost priređivačke djelatnosti Tome Matića.
- S. VUKOVAC: Tomo Matić u kritici.
- V. BABIĆ: Tomo Matić kao suradnik u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*.
- M. KORADE: Požeški kolegij u istraživanju Tome Matića.
- G. NOVAKOVIĆ: Povijest hrvatskoga školstva u djelima Tome Matića.
- H. SABLJIĆ TOMIĆ: Memoarski zapisi Tome Matića.
- Š. JURIŠIĆ: Matićeve dačke uspomene iz požeške gimnazije.
- G. DOLINER: Prinost Tome Matića hrvatskoj glazbenoj historiografiji.
- S. MARIJANOVIĆ: Baština i ostavština Tome Matića.
- Mara Švel-Gamiršek: prilozi sa znanstvenog kolokvija Drenovci, 3-4. listopada 1997. Urednici Vera Erl (et al). Drenovci, 1998.
- A. MARIJANOVIĆ: Mara Švel-Gamiršek u kontekstu hrvatske književnosti.
- G. REM: Mara Švel-Gamiršek i korpus šokačke književnosti.
- J. LONČAREVIĆ: Povratak u hrvatski Srijem djelom Mare Švel-Gamiršek.
- B. MESINGER: Diskurs slavenskoga mita u djelu Mare Švel.
- K. NEMEC: Poetika romana »Hrast« Mare Švel Gamiršek
- H. SABLJIĆ TOMIĆ: Manje poznati uradci Mare Švel Gamiršek
- D. DETONI-DUJMIĆ: Mara Švel ili ako jedne zimske noći.
- V. BREŠIĆ: Između fikcije i faksije.
- K. ČORKALO: Poslanica Mari Švel-Gamiršek.
- J. MATANOVIĆ: »Portreti nepoznatih žena« — *drugo njihovo čitanje*.
- J. CVENIĆ: Skup o baki Mari.
- M. PLAZIBAT: Sličnosti i razlike u prozama Mare Švel-Gamiršek za djecu i odrasle.
- V. ERL: Povijesno-etnografski sadržaji u pričama Mare Švel-Gamiršek.
- Zbornik radova skupa Zlatni danci. Život i djelo Jagode Truhelke. Osijek, 1998.
- J. CVENIĆ: Gospa iz Labudove ulice.
- Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE: Osijek Truhelkina djetinjstva i glasoviti Osječani (1864-1878).
- B. BALEN: Likovna umjetnost Osijeka u vrijeme Jagode Truhelke (1864-1957).
- M. GJEREK-LOVREKOVIĆ: Rajski trenuci djetinjstva.
- D. MARKOVIĆ: Truhelkin odgojni epistolar *U carstvu duše*.
- A. PEKO: Pojam učitelja u radovima Jagode Truhelke.
- B. BUDIMČIĆ: Putovima duše.
- I. VODOPIJA: Antun Vjenceslav — otac obitelji Truhelka.
- S. VUKOVAC: Jagoda Truhelka u kritici.
- K. ČORKALO: Časopis *Domaće ognjište* i urednička načela Jagode Truhelke.
- R. JAVOR: Književno djelo Jagode Truhelke u dosadašnjim izdanjima s osvrtom na mogući budući susret s čitateljskom publikom.
- H. SABLJIĆ-TOMIĆ: Autobiografski sekundarni žanrovi u djelima Jagode Truhelke.
- M. BALIČEVIĆ: Truhelkino djelo u udžbenicima za osnovnu školu u Republici Hrvatskoj.
- M. PATAJAC: Jagoda Truhelka — zavičajni pisac (pojam regionalizma u književnosti).
- B. PILAŠ: I ne samo književnica.
- V. PANDŽIĆ: Herceg-Bosna u Truhelkinim romanima *Vojača* i *Fimis Hercegovinae*.

- A. PINTARIĆ: Život i djelo Jagode Truhelke — Kako bih mogla da budem dobra?
S. TEŽAK: Jezik romana *Zlatni danci* Jagode Truhelke.
LJ. KOLENIĆ: Jezične osobine Truhelkine *Božje ovčice*.
S. HAM: Zamjeničko-pridjevna sklonidba u jeziku Jagode Truhelke.
A. KULIHOVA: Stil i izražajna sredstva u dječjoj književnosti.
V. RIŠNER: Prijedložni izrazi u prozi Jagode Truhelke.

Dani hvarskog kazališta, 25: Hrvatska književnost od Preporoda do Šenoina doba. Split, 1999.
M. ŠICEL: Programske intencije hrvatskih pisaca u razdoblju od ilirizma do Augusta Šenoa (1850-1865).

M. TATARIN: Sjećanje na Antuna Kanižlića u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda.

S. MARIJANOVIĆ: Opisanje mog života: Autobiografski memoari Antuna Stojanovića (Prinos hrvatskome književnom bidermajeru).

Dani Josipa i Ivana Kozarca, 4. Okrugli stol Književno djela Matka Peića. Vinkovci, 1999.

H. VODA: Bidermajer i Matko Peić.

I. J. BOŠKOVIĆ: Matko Peić i povijest hrvatske književnosti.

A. BILIĆ: Matko Peić u srcu Slavonije — između Đakova i Vinkovaca.

R. PŠIHISTAL: Peićev znanstveni opis Kanižličeva djela.

G. REM: Poezija Matka Peića.

S. VUKOVAC: Skitnje »skitnice« Matka Peića.

H. SABLJIĆ TOMIĆ: Prvo lice jednine Matka Peića.

Josip Lovretić: prilozi sa znanstvenog kolokvija *Otok*, 7. studenoga 1999. Urednici Helena Sablić-Tomić (et al). Drenovci, 1999.

LJ. GLIGOREVIĆ: Josip Lovretić — izvorište etnoloških istraživanja.

M. GRGUROVAC: Autobiografija Josipa Lovretića.

S. MARIJANOVIĆ, H. VODA: Karakteristike stila pripovjednoga opusa Josipa Lovretića.

G. REM: Pjesme Josipa Lovretića — etno lirika.

H. SABLJIĆ TOMIĆ: Poetika pripovijesti *Marica* Josipa Lovretića.

A. ŠUNDALIĆ: Selo kao zajednica — doprinos izučavanju Josipa Lovretića.

V. ERL: Šokačke kućne zadruge u granici.

S. VUKOVAC: Lovretićev pozlatinski vez.

M. HADŽIHUSEJNOVIĆ-VALAŠEK: Slavenska folklorna glazba na prijelazu 19. i 20. stoljeća.

M. ĐIDARA: Josip Lovretić — svećenik.

Prvi hrvatski slavistički kongres, zbornik radova III. Zagreb, 1999.

M. SALZMANN-ČELAN: Hrvatski pisci moderne u Beču i Pragu.

PERIODIKA

CROATICA

S. MARIJANOVIĆ: Matija Petar Katančić u Osijeku: 1978, IX, 11/12.

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

M. TATARIN: Književni utjecaji u Bogomolnoj knjižici Marijana Lanosovića, 1987, 21, 39.

FILOLOGIJA

LJ. KOLENIĆ: Pogled u frazeologiju Kanižličeve Rožalije. 1992/1993, 20/21.

FORUM

M. FRANIČEVIĆ: Slavonski pisci XVIII. stoljeća u okviru hrvatske književnosti. 1968, VII, 2/3.

Z. BARTOLIĆ: Sadržajne paralele između Vida Došena i Jurja Habdelića. 1979, XVIII, 1/2.

R. KATIČIĆ: Matija Petar Katančić i počeci novoštokavskog standardnog jezika u Hrvata. 1983, 22, 10/11/12.

J. MATANOVIĆ: Sedam nepoznatih romana, 1995, XXXVI, 7/8.

GLASNIK BISKUPIJA BOSANSKE I SRIEMSKE

M. PAVIĆ: Književna slika Slavonije u 18. vijeku, 1889, 5, 8, 9, 10, 11.

M. PAVIĆ: Književna slika Slavonije u prvoj polji 19. vijeka. 1891, 19-21.

GODINE

B. MALEŠ: Hrvatski poetski konstrukcionisti i dekonstrukcionisti (subjektivan izbor iz hrvatskog poetskog moderniteta). 4, 1994, 5/6.

GODIŠNJAK MATICE HRVATSKE VINKOVCI

D. ŠVAGELJ: Pejzaž naseljen mladošću. 1963, II.

D. ŠVAGELJ: Mato Medvedović. 1964, III.

V. REM: Panorama slavonske lirike. 1965, IV.

D. PROHASKA: Ante Benešić. 1966/67, V.

V. REM: Posljednji susret. 1966/67, V.

J. LONČAREVIĆ: Šokadija u književnom djelu Mare Švel Gamitšek. 1968, VI.

V. REM: Tebi je ime Lelija — antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje. 1970, VII.

D. ŠVAGELJ: Uz otkriće spomen-ploče Mate Medvedovića. 1970, VII.

H. VODA: Bartol Inhof (1866-1945). 1996, XIV.

GORDOGAN

J. BRATULIĆ: Poslanica iz galantnog stoljeća — Zaključenje poslanice popu Jovanu od Vida Došena. Zabranjena mjesta hrvatske književnosti. VIII, 1986, 2.

GRAĐA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI HRVATSKE

T. MATIĆ: Kazalište u starom Osijeku, 1938, 13.

T. MATIĆ: Četiri priloga proučavanju hrvatske književnosti, 1. Iz autobiografskih Zapisu Franje Cirakija, 2. Nepoznata pjesma Josipa Stjepana Relkovića, 3. Odjek njemačkog polonofilstva u Hrvatskoj, 4. Sitni prilozi za biografiju Vida Došena. 1953, 24.

T. MATIĆ: Jedna hrvatska školska drama iz Slavonije iz osamnaestoga vijeka, 1956, 27.

T. MATIĆ: Relković ili Reljković? 1962, 28.

HRVATSKA REVIJA

J. BOGNER: Ivan Kozarac, 1935, VIII, 11.

HRVATSKI LIST

T. MATIĆ: Prva osječka gimnazija postojala je od 1729-1737. Prva kazališna predstava u Osijeku bila je priređena 1735. 13. VI. 1937, 18.

T. MATIĆ: Borba protiv kmetstva u Slavoniji. Zanimljivosti iz djela hrvatskih pisaca 18. stoljeća. 25. XII. 1940, 21, 357.

HRVATSKO KOLO

J. BOGNER: Dramatika Josipa Kozarca. 1934, 15.

S. JEŽIĆ: Josip Eugen Tomić. 1943, 24.

JEZIKOSLOVLJE

S. HAM: Slovnica hrvatskoga jezika Josipa Vitanovića. 1998, I, 1.

- M. LUKIĆ: Uvod u problematiku glagoljaštva u Slavoniji. 1998, I, 1.
V. RIŠNER: Jezične osobitosti dvaju »slavonskih« molitvenika iz 19. stoljeća. 1998, I, 3

JUGOSLAVENSKA NJIVA

- F. FANCEV: Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća. 1922.

KAČIĆ

- F. E. HOŠKO: Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću. 1976, VI, 8, 10, 11.
F. E. HOŠKO: Slavonko-podunavski dio Bosne Srebrene. 1985, XI, 17.

KATOLIČKI LIST

- R. STROHAL: Stariji hrvatski molitvenici. 1909, LX, 46.

(KNJIŽEVNA) REVIJA

- M. ŠICELO: Književni portret Josipa Eugena Tomića. 1970, X, 2.
Z. POSAVAC: Slavonki neoklasicistički krug. 1977, XVII, 4.
Z. KRAMARIĆ: Fantastičnost kao književnosni postupak/na primjerima iz Matoševe novelistike. 1979, XIX, 1.
S. SRŠAN: Slavonki pisci (1795-1830), 1988, XXVIII, 1, 3.
M. NIKČEVIĆ: Nad povijesnim tokovima i izvorima korespondencije Josipa Jurja Strossmayera i Nikole I. Petrovića Njegoša. 1990, XXX, 3.
Z. ŠUNDALIĆ: Kanižlićeva »Sveta Rožalija« kao varijanta hrvatskog književnog baroka. 1990, XXX, 6.
Z. KRAVAR: Barok u staroj slavonskoj književnosti. 1992, XXXII, 3/4/5/6.
G. REM: Nekoliko ostvarenja na recepcijskom obzoru Slavonije i Baranje. 1992, XXXII, 3/4/5/6.
S. ANDRIĆ: Slavonija, zavičajna čitanka (časopisni separat), 1993, XXXIII, 1/2.
V. PETROVIĆ: Esekerski — što je to? 1994, XXXIV, 1/2.
H. SABLJIĆ TOMIĆ: Samac na kiši — proza Bogdana Mesingera. 1994, XXXIV, 1/2.
G. REM: Pjesništvo najdirljivijeg intimnog lirizma. 1994, XXXIV, 5/6.
G. REM: Velika lirika Miroslava S. Madera, povratnički ritam »uzbudnog« ja. 1994, XXXIV, 5/6.
V. RIŠNER: Pragmatičnost iskaza u Asser Savusu Miroslava Slavka Madera. 1994, XXXIV, 5/6.
Z. ŠUNDALIĆ: Proza Miroslava S. Madera, 1994, XXXIV, 5/6.
H. SABLJIĆ TOMIĆ: Prošlost kao riznica — Isidor Kršnjavi. 1995, XXXV, 1/2.
I. MATIČEVIĆ: Pisci iz Slavonije u Zori dalmatinskoj. 1996, XXXVI, 5/6.
S. JUKIĆ: Glasovi slavonskih pjesnikinja. 1997, XXXVII, 1/2.
H. SABLJIĆ TOMIĆ: Čuvar slavonske književne baštine (50. obljetnica stvaranja Vladimira Rema). 1997, XXXVII, 3/4/5/6.
I. BALTA: Čudesa Ivana Kapistrana — slavonska povijesna i književna baština. 1999, XXXIX, 1/2.

KRITIKA

- A. SEKULIĆ: Književnost bačkih Hrvata, 1970, 5.

KRUGOVI

- B. PAVLOVIĆ: Poslijeratna mlada hrvatska poezija, 1953, II, 12.

LJETOPIS JAZU

- A. MOHOROVIĆIĆ: Problem razvoja romaničke arhitekture na tlu Hrvatske razmatran s osvrtom na ruševni kompleks Rudina u Slavoniji. 1960, 64.

MOGUĆNOSTI

- T. UJEVIĆ: Studija o Matošu. 1963, X, 3, 4, 5.

NARODNA OBRANA

- D. PROHASKA: Ante Benešić: Pregršt šale i satire. 1911, X, 185.

NASTAVNI VJESNIK

- I. KOVAČEVIĆ: Neki prigodni pjesnici hrvatski iz Slavonije pod konac 18. vijeka i na početku 19. 1915, XXIII, 5-6.
M. ŠENO: Jurkovićevo i Korajčevo autobiografija. 1937/38, XLVI, 5.

NOVA ET VETERA

- F. E. HOŠKO: Franjevačko visoko učilište u Požegi. 1977, XXVII, 1.
F. E. HOŠKO: Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. 1978, XXVIII, 1/2.

PERISTIL

- A. HORVAT: Rudine u Požeškoj kotlini — ključni problem romanike u Slavoniji. 1962, 5.

PRILOZI ZA ISTRAŽIVANJE FILOZOFSKE BAŠTINE

- A. SEKULIĆ: Filozofska baština hrvatskih podunavskih pisaca u XVIII. stoljeću. 1978, 4, 7/8.

PUTUJUĆI SLAVONIJOM — ČASOPIS ZA POPULARIZACIJU SLAVONIJE

- Z. UZELAC: Novo otkriće Rudine. 1997, IV, 16/17.

QUORUM

- G. REM, Dubravko Mataković. Tetak trinaesti, 1989.
K. BAGIĆ: Proza 'Quorumova' nastajanja (1984-1996); BAGIĆ, K: Poštari lakog sna. 1996, XII, 2/3.

RAD JAZU

- D. PROHASKA: Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti. 1909, 178.
T. MATIĆ: Slavonko selo u djelima hrvatskih pisaca osamnaestoga vijeka. 1962, (324), 11.
I. KUJUNDŽIĆ: Bunjevačko-šokačka bibliografija. Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata. 1969, 355.
K. PRANJIĆ: Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze. 1971, 361.
M. PEIĆ: Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777). 1972, 365.

REPUBLIKA

- B. DONAT: Matoš — pisac s pogledom na Evropu. 1978, 34, 6.

RIVAL

- G. REM: Delimir Rešicki. Sretne ulice. 1988.
I. J. KOLENIĆ: »Ilirski«, »slavonski« i »slovenski« u »slavonskim« gramatikama 18. stoljeća. 1990, III, 1/2.

SAVREMENIK

- D. PROHASKA: Djela Matije Antuna Reljkovića. 1917, 12.

SLAVIA ROČNIK

- T. MATIĆ: Iz Slavonije osamnaestoga vijeka. Prilozi kulturnoj povijesti. 1924-1924.

SPOMEN-CVIJEĆE IZ HRVATSKIH I SLOVENSkih DUBRAVA

- N. ANDRIĆ: Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima. 1900.

STARINE

- J. BÖSENDORFER: Diarium osječskog franjevačkog samostana 1916, 35.

UMJETNOST RIJEČI

- Z. KRAVAR: Varijante hrvatskog književnog baroka. 1981, XXV, 2.
D. FALIŠEVAC: Što je Reljkoviću »Satira«. 1994, XXXVIII, 3.
M. BOBINAC: Josip Freudenreich — utemeljitelj hrvatskoga pučkog komada. 1995, XXXIX, 3/4.

- M. TATARIN: Spjev o svetoj Genovevi Antuna Josipa Knezovića. 1997, XLI, 1/2.
 B. BRLENIĆ VUJIĆ: Ikoničnost osječke secesije. 1997, XLI, 3.
 C. MILANJA: Kosorov pjesnički ekspresionistički eksperiment. 1997, XLI, 3.

VIJENAC

- S. ANDRIĆ: Izranjanje potonule povijesti: Rudina. 1999, VII, 128, 28. 1. 1999.

VJESNIK

- Z. UZELAC: Senzacija iz Drenovca. 23. 9. 1989.

VJESNIK MUZEJA POŽEŠKE KOTLINE

- E. GEBER: Sačuvani ostaci benediktinske opatije Rudina u Muzeju Požeške kotline. 1979, 2/3.

VRELA I PRINOSI

- M. VANINO: Biografski podaci o nekim hrvatskim piscima XVII. i XVIII. stoljeća. 1934, 4.
 T. MATIĆ: Abeceveca iz XVIII. vijeka za analfabete u požeškom kraju. 1938, 8.

KAZALO IMENA

- Abramovich, Ioannes 77
 Adžić, Đuro 393
 Adžić, Stjepan 66, 113, 237, 265-267
 Agjić, Kajo Andrija 64, 113, 237, 265-267
 Ajetić, Josip 147
 Alebić, Josip 317
 Aleksandar, kralj 182
 Aleksić, Tatjana 7
 Āli, Mustafa 35
 Alighieri, Dante 274
 Alković, Marijan 401
 Almaš, Marijan 315, 389
 Andersen, Hans Christian 251
 Andrić, Bruno-Brmba 371
 Andrić, Nikola 14, 92, 119, 147, 154, 230, 283
 Andrić, Stanko 7, 29-30, 44-45, 56, 356, 402
 Andrilović, Vlado 279, 309-310
 Antonić, Ljerka 320, 333
 Arpadovići 32
 Asiški, Franjo 197
 Augustin, Sveti 115

 Babić Bartolov, Franjo 165, 186
 Babić, Stjepan 367
 Babukić, Vjekoslav 12
 Babulak, Oto 237
 Bačić, Antun 105-107, 138, 140
 Bačić, Ferdo 165, 188-189, 297, 299
 Bačić, Jerolim 105, 114-115
 Badalić, Hugo 21, 145, 171, 237, 249-251, 272, 274, 283
 Badenski, Ludwig 36
 Bagić, Krešimir 297, 313-314, 330, 369
 Balentović Posavac, Ivo 165, 187-189, 283, 297

 Balzac, Honoré de 155
 Bandov, Anto 392
 Barac, Antun 15, 248
 Baranjek, Ivan 289, 291-292
 Barbarić, Mladen 147, 152, 156-157
 Barbieri, Veljko 382
 Barrès, Maurice 158
 Bartek, Antun 356
 Bartuš, Franjo 193
 Batorović, Mato 7, 56, 59-60, 152, 374, 385
 Batušić, Nikola 34, 64, 150, 246-247, 255
 Batušić, Slavko 237, 254-255, 283
 Bauer, Antun 289
 Bauer, Mirko 271
 Beckett, Samuel 393
 Begović, Milan 145, 174, 178
 Begović, Sead 305
 Bela IV., kralj 31
 Belović-Bernadzikowska, Jelica 193
 Benček, Saša (Aleksandar Krutz) 21, 316, 320, 322 324, 369
 Benčević, Zvonimir 344
 Benda, Carl M. 365
 Benedikt XII., papa 47
 Benešić, Ante 147, 152-154
 Benešić, Franjo 147, 152
 Benešić, Julije 16, 21, 73, 147, 152-153, 160-162, 283
 Benišić, Ernest 147, 149
 Benošić, Valentin 21, 285, 341, 347, 352-353, 368-369
 Berka, Josip 356
 Berković, Josip 236-237, 255-256
 Bertić, Živko 147, 159-160, 247
 Bičanić, Nikola 346
 Bilopavlović, Tito 347, 352
 Biti, Vladimir 17, 313

Bizjak, Vjekoslav 321
 Blagojević, Adam Tadija 18, 80, 91-92, 138, 140
 Blažek, Pavle 189, 320-321
 Blažetin, Stjepan 16, 365
 Boban, Vjekoslav 320, 336-337
 Bogdanić, Danijel Emerik 138, 144
 Bogišić, Rafo 65
 Bogišić, Vlaho 337, 368
 Bogner, Ivo 71, 159, 168, 367
 Bogner, Josip 14, 184, 283
 Bogner-Šaban, Antonija 175, 368
 Bonaventura, Sveti 56
 Bonfini, Antonio (Antonius de Bonfinis) 46
 Borić, bosanski ban 38
 Bosanac, Željko 343
 Bösendorfer, Josip 67
 Bošković, Ivan Jurin 329, 372, 394
 Bošković-Stulli, Maja 367
 Bošnjak-Dragovački, Ivša 237, 253
 Bošnjak, Blaž (Vasilij) 105, 116-117, 138
 Bošnjak, Branimir 16, 297, 311-312
 Botić, Luka 16, 151, 221, 230-233
 Boždar, Ivan 315
 Brandić, Dražen 315
 Bratulić, Josip 10, 37, 65, 70-73
 Brešić, Vinko 183, 192, 287, 347, 354, 368
 Brlenić-Vujjić, Branka 363, 367
 Brlić-Mažuranić, Ivana 237, 251-253, 283
 Brlić, Andrija Torkvat 12, 121, 239, 245
 Brlić, Ignjat Alojzije 12, 121, 143, 229, 236-239, 245, 282
 Brlić, Jagoda 141, 145, 237, 245-246, 283
 Brodarić, Stjepan (Stephanus Brodericus) 46
 Bruck, Maks 221
 Brunčić, Dubravka 7, 340, 342, 395
 Buljan, Zdenka 296
 Burić, Vesna 374
 Bušić, Ivica 315
 Byron, George Gordon 158

 Car-Mihec, Adrian 363
 Carvajal, Ivan 44
 Cazi, Josip 195, 213
 Cepelić, Iso 195, 208-209
 Cervantes, Miguel de 154
 Cesarec, August 145, 213
 Cesarić, Dobriša 144-145, 155, 184, 214, 256, 265, 278-281, 283, 348, 350
 Chaplin, Charlie 360
 Chateaubriand, René de 158
 Chénier, André 282
 Cicvarić, Zdravko 346, 398
 Ciraki, Franjo 144, 265, 273-275, 283
 Crepić, Josip Aurel 20, 221, 234-235
 Crljen, Marko 401
 Crnković, Milan 203
 Cvenić, Josip 187, 318, 320, 334-336
 Cvitan, Dalibor 350
 Cvitan, Gabrijela 188
 Czalpovics, Johann von 264

 Čapo, Hilda 343
 Čarapina, Stanislava 356, 402
 Čegec, Branko 312, 342, 403
 Čelebi, Evlija 36, 55, 87, 79
 Čeović, Ivo 401
 Česmički, Ivan vidi Pannonius, Janus
 Čevapović, Grgur 13, 16, 56, 63-66, 138, 146, 237
 Čizmek, Stanislava 402
 Čolnić, Josip Antun 101
 Čorkalo, Katica 14, 17, 60, 167-168, 171, 176, 183, 196, 290, 367
 Čuić, Stjepan 16, 320, 328-329
 Čuljak, Zdravko 343

 Ćosić Bukvin, Ivica 381
 Ćurić, Mirko 344-346

 Damjanović, Stjepan 355, 368
 Dasović, Stanislav 347
 Dean, Zdravka 398
 Della Bella, Ardelio 137
 Demeter, Dimitrija 273
 Derkač, Lana 364, 400
 Detoni-Dujmić, Dunja 182, 203-204, 245, 254, 277
 Devide, Marijan Rudolfo 193
 Deželić, Đuro 271
 Diklić, Slavko S. 195, 209
 Ditrih, Božica 344, 346
 Divalt (Diwalt), Ivan Martin 80, 115
 Dlustuš, Ljuboje 282
 Domjanić, Dragutin 172

Donadini, Ulderiko 145
 Donat, Branimir 252, 288
 Dostojevski, Fjodor Mihajlovič 155, 158
 Došen, Predrag 317, 391
 Došen, Vid 16, 18, 73, 93, 105, 108-111, 138, 140
 Dragojević, Danijel 306
 Drapela, Dubravka 322
 Drašković, Janko 144
 Dražić, Florijan 100, 237
 Duda, Dean 295
 Dujmić, Adolf 237
 Dujmović, Stjepan 356, 402
 Dunderović, Tihomir 346
 Dürr, Oscar 159

 Džanko, Vladimir 393

 Darmati (Đarmaty), August 147, 163-164
 Derd, Ivana 346
 Đurđević (Đordić), Ignjat 119, 125, 132
 Đuretić, Nikola 320, 332-333
 Đurić, Jeronim 58
 Đurić, Tomislav 351

 Eletz-Lazarov, Ružica 346, 398
 Emerik, kralj 31
 Epstein, Hugo 147
 Erl, Vera 7, 155, 182-183
 Esterhazy, Peter 137
 Evetović, Ante Miroljub 157, 195, 202
 Ezop 70, 223

 Fabio, Nedjeljko 332
 Faktor, Ivan 318, 375, 393
 Fališevac, Dunja 71, 75-76, 92, 274, 368
 Fallersleben, Hoffmann von 282
 Fancev, Franjo 10, 56, 71
 Fedar 70
 Fedorovsky, Saša 295, 385
 Feldman, Miroslav 195, 213, 283
 Ferić, Stanko 356
 Fermedžin, Euzebije 67, 114
 Filipović, Ivan 166, 283
 Filipović Heldenalski, Adam 91, 143, 221-224, 284
 Firinger, Kamilo 15

 First-Medić, Kruna 343
 Forko, Josip 14, 17, 93, 114, 119, 137, 282
 Frangeš, Ivo 15
 Franičević, Marin 14-15
 Freudentreich, Josip 237, 246-247, 283
 Frkin, Vatroslav 117
 Fuček, Ivan 127-128

 Gaj, Ljudevit 72, 143-144
 Galić, Marija 343
 Galović, Đuka 297
 Galović, Fran 145
 Galović, Milan 273
 Galjuf, Josip 137
 Gardaš, Anto 16, 320-322, 326-327
 Gavella, Branko 247
 Gavran, Miro 355, 385
 Georgiceo, Atanazije 35
 Georgijević, Krešimir 14
 Gikić, Tea 343, 395
 Gjalski, Ksaver Šandor 16, 155, 158, 229
 Glavaš, Branimir 393
 Glavašević, Siniša 295, 378-379, 383, 386, 404
 Glembay, Josipa 194-195, 200-201
 Godić, Stjepan 347, 350-351
 Goethe, Johann Wolfgang 143, 155, 251, 282
 Gogolj, Nikolaj Vasiljevič 154
 Golić, Latinka 343
 Goll, Predrag 347
 Gorjan, Zlatko 237, 254
 Gorki, Maksim 173
 Gossean, Maximilian de 79
 Gotovac, Mani 325
 Govedić, Nataša 240
 Gregurević, Ivo 389
 Greif, Martin 282
 Grgurovac, Martin 170, 315, 390
 Grigić, Ivan 297, 308
 Grisogono, Lav 316
 Grličić, Ivan 27, 83, 101-103, 135, 138, 140
 Gruber, Stjepan 296, 381
 Gunčević, Josip 401
 Gundrum, Fran S. 401
 Gundulić, Ivan 119, 132, 158, 166, 250
 Gvozdanović, Vasilije 41

Hagymas, Ivan 43
Ham, Sanda 12, 143, 172, 238, 368
Hamm, Josip 12, 95
Hammerling, Robert 282
Haner, Andelko 346
Harambašić, August 195, 198-200, 283
Hauptmann, Gerhart 276
Hećimović, Dario 388
Hedl, Drago 320, 333
Heine, Ervin 320
Heine, Heinrich 158, 282
Hekman, Jelena 290
Hektorović, Petar 158
Hercigonja, Eduard 37
Hervegh, Georg 282
Hirc, Miroslav 193
Horkić, Dragutin 347-348
Horvat, Adalbert 31, 237
Horvat, Andelko 38
Horvat, Vlado 289
Horvatić, Marijan 390
Hoško, Franjo Emanuel 57-58, 60, 84, 106, 109, 125-127, 135, 138
Hotzendorf, Hugo C. 317
Hranilović, J. 245, 251
Hranjec, Stjepan 326, 328, 331-332, 352, 362-363
Hribar, Branko 362
Hunjadi, Ivan 44
Hunjadi, Mirko 233, 297, 310-311, 341

Ibler, Janko 282
Ibrišimović, Luka 36, 123, 399
Ibrišimović, Marin 123
Ibsen, Henrik 276
Ilić Oriovčanin, Luka 178, 401
Ilijašević, Stjepan 237, 243-245, 401
Iločki, Lovro 45-46, 48
Iločki, Nikola 43, 45, 48
Inhof, Bartol 20, 167, 283
Inocent III., papa 89
Ištvanović, Ivan 165
Ivakić, Joza 20, 158, 165, 174-176, 187, 235, 247, 253, 284, 297
Ivandić, Boro 393
Ivanošić, Antun 16, 18, 80, 92-94, 138, 140
Ivaštinović, Jakov 297, 300-301
Ivšić, Radovan 262
Ivšić, Stjepan 12
Jaćimović, Zoran 388, 393-394
Jaić, Marijan 66, 75, 100, 138, 237-238
Jakić, Tomislav 357
Jakošić, Josip 13, 64, 66, 76, 88, 93, 97, 100, 103, 106, 112, 114-115, 119, 129, 137-139, 237
Jakovina, Ivan 364, 399
Jakševac, Stjepan 165, 189-191, 278
Jakšić, Ante 195, 218-219
Jambrešić 137
Jambrišak, Marija 202
Janković, Josip 56, 138
Janković, Slavko 165, 178-179
Jelčić, Dubravko 14-16, 18-19, 136, 173, 188, 222, 255, 267, 271, 273, 277, 287, 347, 367
Jelinčić Merlin, Ivan 354
Jelovšek Teharski, Vladimir 21, 145, 195, 207-208, 284
Jeny, Guido 195, 206
Ježić, S. 11, 15
Jirsak, Mirko 195, 213-215, 283
Jirsak, Predrag 291, 320, 328
Jobst, Stjepan 193
Josip II. 117
Jovanovac, Antun 297
Jukić, Nikola 297, 310
Jukić, Sanja 266, 296, 343, 348, 367, 399
Jukić, Tatjana 293
Jurčević, Ivan 368
Juretić, Filip 401
Jurić Zagorka, Marija 16
Jurković, Janko 16, 265, 268-270, 283
Juzbašić, Ferdo 145, 153, 165, 171-172, 283
Juzbašić, Janja 381

Kačić-Miošić, Andrija 84-86, 88
Kaliks III., papa 44
Kalman, Antun 346
Kalogjera, G. 272
Kaminski, Martin 347
Kanavelić, Petar 269
Kanižlić, Antun 10, 16, 18-19, 80, 92-93, 106, 119, 123-124, 129-134, 138, 140, 238, 264-265, 358

Kapistran, Sveti Ivan 30, 43
Kapušvarac-Vlahović, Filip 124, 126-127
Karadžić, Vuk 143
Karežić, Josip 393
Karlović, Josip 147, 152
Karlac, Bartol 35, 55, 67, 119
Katalenac, Dragutin 7
Katančić, Matija Petar 12, 16, 18, 73-75, 80, 94-98, 138, 140, 157, 178, 227
Katičić, Radoslav 30, 39
Kauk, Robert 147, 152
Kekanović, Drago 320, 329
Kemec, Lilijana 315
Kempf, Julije 38, 264, 399
Kern, Krunoslav 347
Kesić, Nikola 56, 58-59
Kevo, Mladen 373, 388
Khuen Bellasy 67
Kiefer, Franjo 146
Kiefer-Helin, Ivan 343, 385
Kjavomani 55
Kladarić, Mirko 346
Klarić, Kazimir 347, 352
Klein, Lavoslav 264
Klemen, Vjekoslav 194
Kliment, Željko 295, 385
Knezović, Antun Josip 27, 71, 80, 83-84, 119, 138, 140, 238
Knežević, Bartol 138
Knežević, Željko 354
Kolarić-Kišur, Zlata 237, 253
Kolenić, Ljiljana 12, 18, 368
Kolumbić, Augustin Tin 364
Kombol, Mihovil 15, 70-71
Koprivčević, Josip 401
Korač Rukavina, Marija 356
Korade, Mijo 75
Korajac, Vilim 265, 270-271, 283
Körogy, Filip 32, 79
Korvin, Matija 11, 44-45
Kosor, Josip 16, 18, 165, 173-174, 283
Kostelnik, Vlado 295
Kostinčer, Đuro 236
Kotzian, Samuel 147, 149, 228, 237
Kovač, Ante 73, 165, 180-181, 189, 283
Kovačević, Hrvoje 364
Kovačević, Ivan 14
Kovačević, Marko 385
Kovačić, Ivan Goran 156, 213
Kovačić, Marko 16, 190
Kovačić, Vladimir 144, 165, 184-186, 191, 278-279, 283, 308, 341, 348, 350
Kovandžić, Mato 315
Kozarac, Ivan 20, 144, 153, 165, 174, 176-177, 187, 247, 283, 306, 308, 350, 394
Kozarac, Josip 16, 19-20, 73, 144, 153, 155, 165, 167-169, 171-172, 174-175, 181, 187, 190, 233, 235, 253, 283, 297, 306, 308, 350
Krajačić, Marko 138
Kraljević, Ladislav 264
Kraljević, Matija 221
Kraljević, Miroslav 113, 264-265, 267-268, 283, 357
Kraljević, Stipan 385
Kraljić, Evica 356
Kramarić, Zlatko 368, 393, 394-395
Kranjčević, Silvije Strahimir 145, 207
Kravar, Zoran 10, 133
Kreishaber, Hugo 282
Krejči, Slavko 382
Krilčić, Zlatko 320, 336
Krivokapić, Branislav 320, 336
Krkvarić, Solan 237
Kreža, Miroslav 145, 180, 194, 208, 213, 216, 287, 324
Krnica, Ivan 194
Krupan, Stjepan 14, 260, 401
Krišić, Ivo 147, 160
Kršnjavi, Isidor 16, 195-197, 283
Krzrnarić, Josip 382
Kulundžić, Ferdo Stražimir 147, 160, 194
Kumičić, Eugen 155
Kurtknacker, Antun 265
Kusik, Branimir D. 317, 393
Kusik, Vlastimir 317, 392
Kušan, Vladislav 147, 163
Kuveždić, Đuro 315, 389
Kuzmanić, Ante 72
Kuzmanović, Adalbert 147, 153
Kvaternik, Eugen 158, 229

Ladislav V., kralj 44
Landekić-Udvin, Marko 165, 189
Lang, Fritz 393

Lanosović, Marijan 12, 18, 105, 117-119, 138-139
 Lastrić, Filip 57
 Laszowski, Emilij 48
 Laubner, Dragutin 193
 Laudon, G. E. 105, 117
 Leaković, Bernardin 56, 59-61, 100, 112-113, 138, 140
 Lederer, Ana 16, 174
 Lehmann, Dragutin 193
 Leko, Zdenka 343
 Lenau, Nikolaus 282
 Lendić, Ivo 188
 Lengiel, Nikola 45
 Leopardi, Giacomo 282
 Lešić, Antun Tunja 20
 Letinić, Stjepan Vladimir 347, 351
 Lewald, F. 282
 Lipovac, Petar 57
 Lipovčić, Jerolim 72, 83, 103, 124, 135-136, 138, 140, 238
 Lokotar, Kruno 315
 Lotman, Jurij M. 9
 Lovrak, Mato 277
 Lovrenčić, Ivan 317
 Lovretić, Josip 165, 169-170, 178
 Luburić, Zdravko 356, 403
 Lukačević, Viktor 315, 390
 Lukić, Luka 401
 Lukić, Milka 7, 40, 42, 145
 Lukić, Stjepan 401
 Lukić, Tatjana 343
 Lunaček, Vladimir 283

Mačešić, Milan 297, 312-313
 Mađer, Miroslav Slavko 297, 302, 304-306, 310, 325, 349, 389
 Mađer, Slavko 297, 302-304, 308, 352
 Magjer, Rudolf Franjin 141, 193, 195, 201, 206, 209-211
 Majdak, Zvonimir 291
 Majdenić, Valentina 7
 Majetić, Alojz 291
 Maković, Zvonko 16, 256, 320, 330
 Maldini Wildenhainski, Rudolf 195, 204
 Maleš, Branko 16, 340, 357, 380, 393, 404
 Mandić, Antun 12, 77, 136-137, 139, 221, 244
 Mandić, D. 56
 Mandić, Mato 297-298
 Mandić, Željko 346
 Mandikić, Petar 105, 115, 138
 Maraković, Nikola 194
 Maras-Čulina, Blaženka 364
 Maretić, Tomo 12
 Marević, Ivan 56, 61-63
 Maričić, Duško 320, 330
 Maričić, Miro 381
 Marić, Ruža 374
 Marijanović, Luka 7, 151
 Marijanović, Stanislav 7, 14-16, 30, 50, 52, 83, 94, 97, 105, 124, 145, 154, 195, 206-208, 211, 316, 318, 367
 Marinković, Ranko 316
 Marjanović, Anka 152
 Marjanović, Stjepan 237, 239-240
 Markasović, Vlasta 7, 178, 184, 297, 299, 306, 314
 Marković, Franjo 252
 Marković, Ljubomir 188
 Marković, Zdenka 253, 265, 276-277
 Maroević, Tonko 345
 Martinović, Ilija 401
 Martinović, Stjepan 315
 Marulić, Marko 121, 158, 197
 Masarechi, Petar 123
 Maštrović, Tihomil 328
 Mataković, Dubravko 375, 388-389, 394
 Matanović, Julijana 14, 16, 49, 59, 168, 176-177, 266, 269-270, 272-273, 291, 293-294, 320, 329, 332, 335-336, 338-340, 355, 368, 374, 404
 Matasović, Antun 195, 212
 Matesić, Mijo 376
 Matičević, Ivica 10, 121, 368
 Matić, Andrija 297
 Matić, Tomo 14, 18, 70, 91, 109, 121, 134, 283
 Matić, Vilim 7
 Matijašević, Marijan 141, 145, 195, 216-218, 238, 255, 283
 Matijević, Pavao 195
 Matković, Cvijeta 332
 Matković, Ivan 124, 137-138
 Matković, Marijan 316

Matoš, Antun Gustav 144-145, 147, 157-159, 180, 217, 280, 283, 364
 Matoušek, Rene 289, 294
 Matus, Stjepan 45
 Matzek, Josip 237
 Mažuran, Ive 316-317
 Mažuranić, Fran 252
 Mažuranić, Ivan 88, 144, 158, 250, 252
 Mecić, Šimun 27, 60, 104, 119, 124-126, 135, 138, 140, 238
 Mederšički, Ignjat 146
 Medvidović, Lujo 343
 Mehmed-aga, Hadži 35
 Melkus, Dragutin 195, 198
 Melvinger, Jasna 320, 327
 Mencin, Josip 193
 Mesinger, Bogdan 289-291, 303, 367, 384
 Meštrović, Mijo 147
 Metastasio, Pietro Trapasso 91
 Metis, Nikola de 47
 Micić, Ljubomir 255
 Mickiewicz, Adam 155
 Mićanović, Krešimir 297, 314-315
 Mićanović, Miroslav 297, 313, 368
 Mihalić, Antun 60, 112, 147-148
 Mihalić, Josip 147-148
 Mihalić, Slavko 340
 Mihaljević, Bono 138
 Mihaljević, Romeo 320, 342-343
 Mihanović, Antun 143, 158
 Mihanović, Nedjeljko 307
 Mihić, Josip 80-81, 138
 Mikočević, Slavko 297, 301
 Milanja, Cvjetko 7, 143, 174, 256
 Milenić, Žarko 320, 342
 Miler, Ferdo Živko 194-195, 197
 Milinković, Antun Tuna (pseud. Feri Mill) 255
 Milošić, Stanislav G. 347-348
 Milow, Stephan 282
 Milunović, Josip 124, 134-135, 140
 Mirković, Alenka 289, 294-295
 Mirković, Josip 141, 237, 259-260, 401
 Mirošević, Franko 29
 Mišir, Tomislav 295, 385
 Mizler, Gustav 147
 Mizler, Milan 147, 154
 Modrošić, Blaž 237, 249

Moho, Theresia 320
 Molnar, Franjo 393
 Mravak, Ivan 295, 386
 Mrdeža-Antonina, Divna 130
 Mrkonjić, Anđelko 343
 Mrkonjić, Zvonimir 256, 287, 303, 307, 359
 Mucić, Dragan 320, 324
 Mulih, Juraj 71, 121, 126-129, 140
 Murtić, Edo 317

Nađ, Fortunat 237
 Nag, Klement 45
 Nagy-Požezanin, Antun 144, 265-266
 Nazor, Vladimir 348
 Nedić, Martin 221, 225, 228
 Nedić, Milenko 356
 Nemčić, Antun 243
 Nemeć, Krešimir 177, 181-183, 203, 219, 268, 272-273, 368
 Neron 111
 Neugebauer, Norbert 359
 Neugebauer, Walter 359
 Nikčević, Milorad 367
 Nikola od Olova 138
 Nikola V., papa 33
 Nikolajev Plavšić, Dušan 206
 Nikolić, Milan 172, 287
 Nikolić, Vinko 188
 Nikolić, Vladimir 237, 248
 Nosić, Mato 364, 399
 Novak, Slobodan Prosperov 70, 91
 Novosel, K. 317

Njavro, Juraj 295, 385

Obad, Vlado 365-366
 Odescalchi, Livije 55
 Ogranić, Nikola 101
 Ogrizović, Milan 175
 Okrugić Srijemac, Ilija 34, 147, 150-152, 228, 247, 283
 Opoečanin, Stjepan 66, 138
 Oraić-Tolić, Dubravka 158, 367, 374, 404
 Oršanić, Ante 187
 Oršolić, Marko 315, 390
 Ostrošić, Denis 320, 342

Padovanski, Ante 212
 Pajtak, Kristina 374
 Pakšec, Franjka 282
 Palada, Josip 344
 Pandžić, Kornelija 343, 396
 Pannonius, Janus 16, 49-54, 94, 217
 Papušlić, Antun 80, 88-89, 138
 Pastirović, Petar 56, 126
 Patačić, Juraj 101
 Pauzin, Ljubomir 391
 Pavelić, Ante 182
 Pavešković, Antun 144
 Pavičić, Josip 265, 277-278
 Pavić, Emerik 58, 80, 84-87, 107, 119, 135, 140
 Pavić, Karla 68, 76-77
 Pavić, Matija 14, 109, 115, 130, 282
 Pavišević, Josip 73, 80, 89-90, 97, 107, 138
 Pavletić, Vlatko 362
 Pavličić, Pavao 121-122, 203, 289, 292-294, 335, 368
 Pavlović, Boro 262, 287, 300, 358-361, 367, 369
 Pavlović, Cvjeta 231
 Pavošević, Daliborka (pseud. Lady Dabilly) 374
 Peakić-Mikuljan, Marija 297, 312
 Peić, Matko 10, 13-14, 16, 19, 71, 133-134, 161, 264, 270-271, 308, 311, 357-358, 361-362, 367
 Pejačević, Franjo Ksaver 107, 124, 134, 138
 Peštalić, Grgur 56, 63
 Peternai, Kristina 7, 397
 Petöfi, Sandor 282
 Petranović, Spiridon 194
 Petrarca, Francesco 158, 282
 Pfeiffer, Julije 193
 Picasso, Pablo 402
 Pilpaj 70
 Pintarić, Ana 367
 Pintarić, Krešimir 343
 Pinterović, Danica 317
 Planinić, Josip Jakov 343
 Plavšić, Franjo 315
 Plavšić, Nikola 165
 Plazibat, Marinko 183, 189
 Plejić, Lahorka 85, 93, 105, 107-108
 Poe, Edgar Allan 158
 Polić, Milivoj 21, 320-322, 369
 Polić-Kamov, Janko 145, 207, 300
 Popović, B. 363
 Popović, N. 378
 Posavac, Zlatko 15, 367
 Posner, Josef 365
 Potrebita, Filip 357, 399
 Pracny, Tomislav 401
 Prandau, Karlo 157
 Preradović, Petar 144
 Prkačin, Nada 364, 374, 400
 Prohaska, Dragutin 10-11, 19, 129, 153, 241-242, 245, 283
 Pšihistal, Ružica 144, 149, 228
 Pustaić, Martin 68, 75-76, 91, 237
 Puszta, Josip 141, 145, 216, 236, 260-263, 283, 401
 Pušić, Zdenko 393-394
 Puškin, Aleksandar Sergejevič 155, 251
 Putanec, Valentin 39
 Radauš, Vanja 184, 297-299
 Radić, Mladen 7, 46
 Radić, Stjepan 182
 Radman, Branko Brana 315, 388
 Radmilović, Marijana 297, 315
 Radnić, Mihovil 138
 Radnoti, Miklos 16
 Radoš, Ljerka 404
 Rajzl, Adam 344-345
 Rakitić, Petar 68, 76
 Rakoš, Pavao M. 194-195, 206
 Rališ, Dragutin 265
 Rapić, Đuro 72, 105, 107-109, 138
 Ravlić, Jakša 224
 Reinhofer, Vladimir F. 297, 309-310
 Reisen, Victor von 365
 Reisdorfer, Stjepan 147
 Relković, Josip Stjepan 68, 72-75, 116, 138, 140
 Relković, Matija Antun 12, 16, 18-19, 60, 68-73, 80, 89, 91-93, 108-109, 111, 116, 128-129, 136, 138-140, 158, 175, 178, 221, 224, 269, 299, 350
 Rem, Goran 22, 32, 69, 102, 113, 207, 220, 267, 296, 319-320, 324, 333, 337-338, 340, 344, 346, 354, 358, 362, 379, 387, 389-390, 401-402

Rem, Vladimir 7, 15-16, 20-21, 49, 152, 154, 174, 236, 251, 253, 296, 298, 323, 341, 347-350, 368, 387
 Renarić, Dragan 165
 Rešicki, Delimir 21, 73, 180, 279, 310, 318, 320, 338, 339-342, 352, 369, 374, 396, 400, 404
 Richter, Ivan 194
 Rišner, Vlasta 260
 Rišner, Željko 365, 367
 Robotić, Martin Davorin 165, 183
 Roda Roda, Alexander 16, 365
 Rogić, Ivan 374, 384
 Rogina, Igor 344, 346
 Rott, Leopoldine 365
 Rousseau, Jean-Jacques 154
 Runtić, Davor 387-388
 Ružička, Lavoslav 147, 289
 Sablić-Tomić, Helena 32, 69, 102, 113, 169, 210, 220, 267, 290, 296, 319-320, 324, 333, 344, 346, 354, 358, 362, 379, 401
 Sablić, Jakov 7
 Salihović, Sulejman 385
 Samardžić, Franjo 381
 Samardžija, Marko 368
 Savojski, Eugen 79
 Scheuermann-Hodak, Lydia 343
 Schiebl, Vjekoslav 236
 Schiller, Friedrich von 143, 282
 Schmidt Jugović, Vladoje 206
 Schulmann, Hinko 236
 Scillag, Kazimir 237
 Sebastijanović, Franjo A. 124, 136-137
 Segin-Došen, Marija 343
 Sekula, Ivan 401
 Sekulić, Ante 58, 63, 66
 Sekulić, Đuro 401
 Sertić, Đuro 77, 101, 103-104, 126, 138
 Seume, Johann Gottfried 282
 Sever, Josip 340, 354
 Shakespeare, William 158, 251, 276
 Shelley, Percy Bysshe 280
 Simeon, Rikard 278
 Simić, N. 278
 Simons, Ernst 365
 Slabinac, Gordana 367

Slonje-Šved, Ivan 315, 389
 Smajić, Antun 315
 Smiljanić, Nena 343
 Soldo, Mirjana 315
 Spitzer, B. J. 236
 Srijemac, Juraj (Georgius Sirmiensis) 46
 Sršan, Stjepan 13, 15, 112, 117, 138, 146-149, 374
 Stahl, Zvonko 297, 308-309, 389
 Stahuljak, Višnja 335
 Stamać, Ante 281, 287, 360
 Stanković, Filip 68-69
 Stanojević, Ljubomir 317
 Starčević, Ante 158, 229
 Stjepanović, Zvonimir 381
 Stojanović, Antun 195
 Stojanović, Josip 105, 119-121, 138
 Stojanović, Mijat 165-166, 178
 Stojanović, Nikola 20
 Stojanović-Nikolašević, Ruška 346
 Stojević, Milorad 7
 Strajnić, Nikola 343
 Strossmayer, Josip Juraj 144, 149-151, 158, 197, 220-221, 225, 228-229, 233, 252, 331, 398
 Subotić, Mladen 204
 Sudarević, Franjo 194-195, 200
 Supek, Ivan 332
 Supilo, Fran 180
 Sušac, Marijan 317-318, 393
 Szabo, Đuro 38
 Šafarik, Pavle Jozef 14
 Šalinović, Zoran 315, 390
 Šanjek, Franjo 29
 Šarčević, Josip 212, 315
 Šarčević, Petar 332
 Šarčević, Štefica 402
 Šarić, Draženko 356
 Ščrbašić, Joža 347, 354
 Šehović, Feđa 332
 Šenoa, August 155, 158, 195, 203, 271-273
 Šerment, Ivica 356, 402
 Šicel, Miroslav 7, 11, 15, 160, 167-168, 252, 272
 Šimić, Antun Branko 145, 180, 340, 352-353
 Šimić, Sanja 347, 356

Šimunić, Antun 343
Šimunić, Katja 380
Škalabrin, B. 351
Škarić, Josip 14
Škoro, Miroslav 375
Šnajder, Đuro 297, 301-302
Šola, Miro 235, 346
Šoljan, Antun 291
Šop, Nikola 50, 348
Šovagović, Đuro 320, 333
Šovagović, Fabijan 320, 325-326
Špišić, Davor 21, 276, 341, 343, 350, 384, 393, 396-397, 405
Špun Strižić, Napoleon 271-272
Šram, Bratoljub 193, 195, 206
Šrepel, Milivoj 138
Štefanac, Šimun 73, 105, 115-116, 138
Štoos, Pavao 243
Štrok, Mirko 150
Šundalić, Zlata 7, 82, 84, 86-87, 104, 110, 126, 130-131, 133, 135, 238, 265
Švagelj, Dionizije 14-15, 126, 297-298, 304, 367
Švel-Gamiršek, Mara 16, 20, 145, 165, 181-183, 189, 283, 297

Tadjianović, Blaž 12, 18, 105, 138-139
Tadjianović, Dragutin 49, 144-145, 184, 214, 237, 256-259, 278-279, 283, 300-301, 320, 350
Tajkov, Aleksandar 265
Tanocki, Franjo 12, 119
Tanocki, Inga 7
Tatarin, Milovan 7, 10, 14, 61-63, 83, 96, 98-99, 118-122, 124, 132, 331, 368
Tavelić, Nikola 212
Terzić, Marijan 401
Thauszy, biskup 130
Thuroczy, Ivan (Johannes de Thurocz) 45
Tica, Viktor 382
Tolstoj, Lav Nikolajevič 155
Tomic, Ivan 237
Tomasović, Mirko 251
Tomaš, Stjepan 16, 203, 320, 330-332
Tomašević, Antun 56, 59, 138
Tombor, Janko 221, 229-230
Tomičić, Zlatko 16, 73, 297, 306-308

Tomić, Josip Eugen 16, 19, 155, 265, 272-273, 283
Tomiković, Aleksandar 80, 90-91, 138, 140, 237
Tomislav, kralj 37, 158
Tomšić-Im, Marija 147, 156, 194
Topalović, Mato 178, 228, 237, 241-243, 401
Topić, Dario 320, 334, 393
Topić, Marin 393
Tor, Enid 365
Tordinac, Juraj 141, 221, 226-228, 283
Tordinac, Nikola 20, 221, 233-234
Tot, Stjepan 45
Trnski, Ivan 251
Trojan, Ivan 7
Truhelka, Jagoda 145, 195, 202-204, 253
Trumić, Konstantin 165
Tucak, Zvonimir 320, 329
Tucaković-Grgić, Marija 165, 172-173
Tucić, Srđan 247, 265, 276, 283
Turgenjev, Ivan Sergejevič 159
Turković, Antun Josip 27, 80, 98-100, 138, 140
Tuzlić, Tomo 121

Ujević, Tin 144-145, 180, 191, 262, 278, 323, 349, 360
Uzelac-Schwendenmann, Zlatko 39
Užarević, Josip 347, 354, 368

Valens, rimski car 67
Valentin, pečuški biskup 67
Valentinijan, rimski car 67
Varda, Matija de 33, 48
Varga Bjelovarac, Lujo 194-195, 204
Vargaš, Ivo 356
Varnica, Pavao 298
Vaupotić, Miroslav 14, 190, 367
Vazdar, Vladimir 381
Veber Tkalčević, Adolf 229
Velikanović, Iso 20, 147, 154-156, 228, 283
Velikanović, Ivan 65, 105, 107, 111-114, 138, 140, 266
Veža, Mladen 317
Vidrić, Vladimir 145, 172, 280
Vilov, Stjepan, 56, 58, 80-81, 83, 87
Vinaj, Marina 7

Vince, Zlatko 58
Vincetić, Luka 344
Visković, Velimir 329-330
Vištica, Ruža 356
Vladislav II., kralj 46
Vlašić, Josip Antun 66, 80, 89
Vodnik (Drechsler), Branko 11, 14-15, 17, 71, 117, 180, 245, 283
Vojnić, Luka 62
Vraz, Stanko 144, 158, 248
Vrbošić, Branko 397
Vrkić, Ivica 320, 332
Vučetić, Šime 231
Vučić, Miroslava 374, 385
Vujčić-Laszowski, Ivanka 289
Vukelić, Vilma 365
Vukić, Feđa 317
Vukman, Irena 374
Vuković, Ana Nana 315
Vuković, Tvrtko 356, 392, 400, 403

Waldinger, Adolf 317
Waldmann, Günter 17
Wawerk, J. F. 365
Wortman, Emanuel 146

Zajc, Ivan 153, 198
Zdjelarević, Mato 401

Zec, Ivica 404
Zečević, Divna 83, 169, 367
Zirdum, Marinko 346
Zlatar, Andrea 35, 44, 51
Zlomislić, Hinko 347, 351
Zoch, Ivan 193
Zoko, Božica 297, 314
Zovko, Goran 347, 356
Zrinski, Nikola 36
Zubac-Ištuk, Ruža 343
Zvonimir, kralj 29, 37

Žaja, Ratko 393
Žanić, Dragutin Karla 296
Žanić, Franjo 145, 297, 302
Žerav, Josip 194
Žetić, Pajo 144
Žigjć, O. 166
Žigmund Luksemburški, kralj 46
Živić, Matija 138
Živković, Antun Željko 320, 328
Živković, Branko 362
Živković, Joza 401
Živković, Marko 393
Živković, Milan 393
Žmegač, Viktor 367
Župan, Ivica 368

GLOSARIJ

ILIJA ABJANIĆ

Stari Mikanovci, 10. VII. 1868. — Vinkovci, 8. IX. 1946. Osnovnu školu pohađao u rodnom gradu, gimnaziju u Vinkovcima, studirao medicinu u Beču, gdje je 1895. i doktorirao. Kao liječnik radio je u mnogim slavonskim mjestima (Vrbanji, Ivanovu, Kupinovu, Vinkovcima) i drugdje. Od 1907. djeluje i kao saborski zastupnik. Pravaš, borio se protiv mađarizacije i germanizacije, isticao se javnim nastupima te objavljivao u brojnim, poglavito pravaškim, publikacijama (gdje mu cenzori čak zabranjuju članak zbog čega je otpušten iz državne službe 1905). U publicistici se služio pseudonimom *Vaš glasoviti narodni lečnik te Franjo*. Već je za gimnazijskih dana postao član Matice hrvatske, a tijekom života surađivao je i u književnim listovima: *Vjesnik književnog društva Sv. Jeronima*, *Slobodni dan*, *Vijenac* i *Preko*. Bavio se i hrvatskim jezikoslovljem, skupljao medicinsko nazivlje i oblikovao ga u rječnike od kojih se obimom od devedeset tisuća riječi ističe medicinski rječnik dovršen 1930, koji je do danas ostao u rukopisu.

Djela

Što je istina. Vinkovci, 1906.

Literatura

- Dvanaesti starčevićanski zastupnik u Saboru. // *Hrvatska zastava*, 1907, 4, 6, str. 1-2.
Kutuzović, M., *Otvoreno pismo*. // *Narodna obrana*, 1907, 6, 39, str. 3.
Šimundić, M., *Rukopisni rječnik dra Ilije Abjanića*. // *Medicina*, 1976, 13, 1, str. 69-71.
Šimundić, M., *Drugi medicinski rukopisni rječnik dr. Ilije Abjanića*. // *Medicina*, 1977, 14, 2, str. 111-112.
Bašić, N., *Slovopis i pravopis Ilije Abjanića*. // *Riječ*, 1996, 2, 2, str. 7-23.

JOSIP ADAMČEK

Vuka, 13. III. 1933. — Zagreb, 25. XII. 1995. Gimnaziju polazio u Požegi i Osijeku, gdje je 1953. maturirao. Od 1954. do 1959. studirao je povijest i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je od 1961-1970. bio asistent za povijest. 1978. izabran je za docenta, a potom za izvanrednog profesora pri Katedri hrvatske povijesti. Predsjednik je 1977. Saveza povijesnih društava Hrvatske te 1978. predsjednik Odjela za hrvatsku povijest Centra za povijesne znanosti u Zagrebu. Bio je redoviti Akademijin član.

Djela

- Seljačka buna 1573. Zagreb, 1967, ¹1968, ³1973.
Povijest trgovišta i vlastelinstva Jastrebarsko. Zagreb, 1975.
Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u 15. i 16. stoljeću/Josip Adamček... (et al). Zagreb, 1976.
Teče kmetška krv. Zagreb, 1977.
Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine 15. do kraja 17. stoljeća. Zagreb, 1980.
Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII. st. Zagreb, 1987.

Literatura

- Šidak, J., *Prinosi Josipa Adamčeka povijesti seljačke bune 1573*. // *Kaj*, 1973, 6, 1-2, str. 100-104.
Josip Adamček (s bibliografijom radova). // *Ljetopis JAZU*, 1981, 84, str. 277-280.
Švab, M., *Prilog gospodarskoj povijesti Hrvatske*. // *Gordogan*, 1981, 8-9, str. 220-222.

IVAN KAPISTRAN ADAMOVIĆ ČEPINSKI

Varaždin, 23. X. 1720. — Čepin kraj Osijeka, 4. XII. 1808. Bio je 1750. pravnik u službi baruna Marka Pejačevića. Od 1754. do 1765. sudjeluje u radu Hrvatskoga i Ugarskoga sabora, od 1758. do

1766. podžupan je Virovitičke županije. Kraljevski savjetnik postaje 1762, a Marija Terezija mu je 1765. dodijelila dobro Čepin za zasluge u novačenju i opremi vojske (dok je bio podžupan). Pridjevak Čepinski dobio je 1770. godine.

Djela

Regulamentum domaniale (Gospodarski pravilnik). s. I. 1774.

Gedenken und Vorschlag zur Gründung eines Vereines der Landwirthe des Veröczer Komitates in ihrem eigenen und im allgemeinerwirtschaftlichem Interesse von J. C. A. 1865. Essek, Druck von Carl Lehmann und Comp, 1866.

Skoro će i zadnje ciklame. s. I. 1998.

Literatura

Bösendorfer, J., Ivan Kapistran Adamovich Čepinski stariji. // Hrvatska obrana, 1915, 14, 180, str. 1-2.

Bösendorfer, J., Agrarni odnosi u Slavoniji. Zagreb, 1950. str. 206-258.

Atlagić, M., Grbovi plemstva u Slavoniji 1700-1918. Čakovac, 1982.

Hrvatski biografski leksikon 1, A-Bi. Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983. str. 19-20.

Sršan, S., Inventar čepinsko-erdutskog posjeda 1880. godine. Osijek, 1994. Ivan Kapistran Adamović Erceg, s. I. 1996.

KAJO ANDRIJA AGJIĆ

Pleternica, 19. I. 1805. — Slavonska Požega, 1. XII. 1892. Nakon osnovnoga školovanja u rodnom gradu polazio je gimnaziju u Zagrebu i Požegi. Godine 1823. postao je član franjevačke provincije sv. Ivana Kapistrana. Filozofsku i teološku obrazbu stekao je u franjevačkim učilištima u Našicama (1823-1825), bogoslovnim školama u Baji i Vukovaru (1825-1828) te na Sveučilištu u Budimpešti (1828-1831), gdje je položio ispit za profesora teologije. Predavao je na franjevačkim bogoslovnim školama u Mohaču i Vukovaru. U Vukovaru je bio dekan bogoslovne škole i filozofskoga učilišta, upravitelj mjesne pučke škole, a u Požegi ravnatelj gimnazije. Obavljao je brojne crkvene upravne dužnosti: bio je gvardijan u Vukovaru i Požegi, definator i provincijal. Potpisivao se inicijalima te pseudonimima Pravko, Pravko Rodoljubić.

Djela

Sastav bogoslovja dlorednog, I, II. Budim, s slovi kr. magi. sveučilišta, 1847. (prijevod Josepha Stapfa).

Štijenja i Evangjelja za sve nedilje i svetkovine priko godine..., Zagreb, 1851, Požega, 1865.

Uspomena gimnazije požeške. Zagreb, 1852.

Crkvena povijest. (rukopis). Požega, 1856.

Poviest manastira Požeškog, reda s. Franje Serafinskog države kapistransko-bulgarsko-vlaške. Zagreb, 1865.

Manulae Franciscanum. Budae, Typis Martini Bago, 1872.

Literatura

Pisma pisana dru Ljudevitu Gaju./Sabrao i uredio Velimir Deželić. // Grada za povijest književnosti hrvatske, Zagreb, 1909, 6, str. 1-10.

Drljić, R., Korespondencija A. T. Brlić — o. Kajo Adžić. // Franjevački vjesnik, 1940, 47, 12, str. 381-400.

Fučak, J., Šest stoljeća hrvatskog lekcionara. Zagreb, 1975. str. 251-255.

Mamuzić, I., Odjeci ilirizma srpski i hrvatski. // Grada za povijest književnosti hrvatske, Zagreb, 1978, 32, str. 320-322.

Vince, Z., Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 513.

Damiš, I., Vjerni domorodac Kajo Adžić (1805-1892). // Kana, 1981, 12, 2, str. 46-47.

Zbornik radova o Kaji Agjiću. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1996.

Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 15-17, 32-40, 64-71, 74-80.

STJEPAN AGJIĆ

Rajevo Selo, 1730. — Pečuh, 26. XII. 1789. Osnovnu je školu polazio u Vukovaru i Iloku, gimnaziju u Szegeđu, filozofiju je studirao u Budimu, teologiju u Zagrebu i Pečuhu te je dovršio u Trnavi. Za svećenika Pečuške biskupije zaređen je 1758. Do 1761. službovao je u biskupskoj kancelariji u Pečuhu, a nakon toga postao je župnik u Nijemcima, začasni kanonik i vikar za slavonske župe koje su do 1780. bile pod Pečuškom biskupijom. Godine 1763. premješten je za župnika u Tovarnik, a 1776. imenovan je kanonikom i rektorom biskupskog sjemeništa u Pečuhu, gdje je ujedno predavao i Bibliju.

Djela

Quotidiana mortis memoria et preces ad impetrandam bonam mortem. Essekini, 1775.

Abecedarium Illyricum. s. I.; s. a.

Literatura

Horany, A., Nova memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum, 1. Pesthini, 1792. str. 46-57.

Szinnyei, J., Magyar írók. Életek és munkái, 1. Budapest, 1891. str. 89-90.

Jakošić, J., Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti. // Grada za povijest književnosti Hrvatske, Zagreb, 1899, 2, str. 131-133.

Cuvaj, A., Grada za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije, 1. Zagreb, 1910. str. 484-485.

Jurić, Š., Jugoslavica Scriptores latini recentioris aetatis, 1. Zagreb, 1971.

MARIJAN ALMAŠ

Vukovar, 31. I. 1965. Piše tekstove ruralnoga, arhaičnog i dijalekatskog opredjeljenja. Živi i radi u Vinkovcima.

Djela

Drugi put Vukovar. Vinkovci, 1993.

Literatura

Dom od paljevine: zbirka domoljubne poezije. Vinkovci, 1994.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, 1997.

BRUNO ANDRIĆ BRMBA

Osijek, 25. VI. 1970. U rodnom je gradu završio osnovnu i srednju Graditeljsko-geodetsku školu. Živi u Osijeku.

Djela

Zavod za zaštitu zdravlja. Osijek, 1995.

Literatura

Rem, G., Pogovor. // Zavod za zaštitu zdravlja/Bruno Andrić Brmba. Osijek, Studentski centar, 1995.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

Rešicki, D., Punk, pogo, bombe i ostale osječke poeme. // Bližnji/Delimir Rešicki. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 3). str. 88-89.

Vuković, T., Underground lirika Brune Andrića, Književna revija, 1/2. Osijek, 1996. str. 71-74.

JOSIP ANDRIĆ

Bukin kraj Bačke Palanke, 14. III. 1894. — Zagreb, 7. XII. 1967. Madarsku pučku školu pohađao je u selu Bukinu kraj Bačke Palanke. Hrvatsku školu polazio je u Moroviću, gimnaziju u Požegi, pravo je studirao i doktorirao u Zagrebu, trgovačke nauke u Pragu, filozofiju u Innsbrucku te slavistiku u Zagrebu. U Požegi i Pragu privatno je učio i glazbu. Urednik u novinama i u nakladničkoj kući, glazbeni kritičar, prevoditelj.

Djela

Dunje ranke. Zagreb, 1923.

Nove brazde. Zagreb, 1924.

Svega svijeta dika. Zagreb, 1926.

Najljepši među otocima. Lutanja po Siciliji. Požega, 1938. Srijemske elegije. Zagreb, 1939.

Mali životopis bl. Nikole Tavličića. Zagreb, 1941.

Velika ljubav. Zagreb, 1942.

Škola za tambure. Zagreb, 1953.

Slavonske narodne pjesme Požeške doline. Požega, 1969.

Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 11).

Literatura

Dr. Josip Andrić 1894-1967. Zbornik. Zagreb, 1971.

Korać, S., Hrvatski roman između dva rata. Zagreb, August Cesarec, 1975. str. 443-444.

Lončarević, J., Dr. Josip Andrić (1894-1967) // Izabrana djela. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 11). str. 63-92.

Moja Autobiografija // Autobiografije hrvatskih pisaca/priredio Vinko Brešić. Zagreb, AGM, 1997. str. 805-813.

NIKOLA ANDRIĆ

Vukovar, 5. XII. 1867. — Zagreb, 7. IV. 1942. Pučku je školu završio u rodnom gradu (1879), a gimnaziju u Osijeku (1887). U Beču je studirao slavistiku i romanistiku. Romanistiku je studirao i na Sorboni te na Collège de France. Diplomirao je u Beču 1891. Radio je kao suplent za hrvatski i francuski jezik na zemunskoj gimnaziji i višoj trgovačkoj školi. 1894. postaje dramaturg Hrvatskoga zemaljskog kazališta u Zagrebu. Doktorirao je 1897. Sa S. Miletićem osnovao je 1898. Glumačku školu na kojoj predaje do 1926. Jedan je od osnivača (1907) i upravitelj Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku (do 1908). Zatim postaje profesor na I. realnoj gimnaziji i Glumačkoj školi u Zagrebu. Povremeno je obavljao i političke dužno-

sti. Umirovljen je 1927. Mnoge je radove objavio pod pseudonimima Dudan Mate, Miloje Fruškogorac, Rodo, Harry, Spectator, Prijatelj drame, Raoul, Alpha, Musicus, Peterburžec te pod šiframa dr. A., Fr., dr., n. i dr.

Djela

Prijevodna beletristika u Srba od godine 1777-1847. Zagreb, 1892.

U vagonu. Zemun, 1894.

Spomen-knjiga Hrvatskoga zemaljskog kazališta. Zagreb, 1895.

Odgovor na odgovor Živanovića. Prilog konačnome sporazumu. Zagreb, 1899.

Izvori starih kajkavskih drama. // Rad JAZU, Zagreb, 1901, 146, str. 1-77.

Značenje Marka Marulića. Zagreb, 1901.

Iz ratničke književnosti hrvatske: Literarna slika XVIII. vijeka. Zagreb, 1902.

Život i književni rad Pavla Solarića. // Rad JAZU, Zagreb, 1902, 150, str. 103-194.

Pod apsolutizmom: Historija šestoga decenija hrvatske književnosti (1850-1860). Zagreb, 1906.

Branitelj jezika hrvatskoga. Zagreb, 1911.

Od Balkana do Montblanca, 1-2. Zagreb, 1927.

Šta je šta? Stvarni hrvatski rječnik u slikama. Zagreb, 1938.

Pod apsolutizmom — Iz ratničke književnosti hrvatske. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 35).

Književni ogledi. // Nikola Andrić... (et al). Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59).

Redaktor o autoru. // Autobiografije hrvatskih pisaca/ priredio Vinko Brešić. Zagreb, 1997. str. 373-380.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka; knj. 12). str. 18-19, 101, 109.

Brešić, V., Nikola Andrić (1867-1942). // Pod apsolutizmom — Iz ratničke književnosti hrvatske/ Nikola Andrić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 35), str. 99-104.

Sršan, S., Pogovor. // Književni ogledi./Nikola Andrić... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 139-147.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Ogranak MH Tovarnik, 1995. str. 216-217.

Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9). str. 205, 207.

STANKO ANDRIĆ

Strizivojna, 27. I. 1967. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu, a gimnaziju u Slavanskom Brodu (1986). Diplomirao je francuski i latinski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a magistrirao i doktorirao na Odsjeku za srednjovjekovne studije Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti. Zaposlen je u Hrvatskom institutu za povijest — Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavanskom Brodu.

Djela

Povijest Slavonije u sedam požara. Zagreb, 1992.

Enciklopedija ništavila. Zagreb, 1995.

Čudesna svetog Ivana Kapistrana: povijesna i tekstualna analiza. Slavonski Brod, 1999.

Literatura

Matičević, I., Mekoputna historiografija. // Kontura, 1992, 9-10, str. 77

Sablić, H., Priče o idejama. // Književna revija, 1995, 3-4, str. 29-31.

Pejaković, H., Enciklopedija ništavila. // Moderna vremena, 1995, 1-2, 27, str. 27.

Sorel, S., Majstorija enciklopedijskog alkemičara. // Vijenac, 1995, 3, 41-42, str. 55.

Šimpraga, D., Appendix Enciklopedije ništavila. // Vijenac, 1995, 3, 41-42, str. 55.

Lokotar, K., Rječnik subjektivnosti. // Gordogan, 1995, 16, 39-40, str. 203-206.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 109.

Milenić, Ž., Rječnik jednog borgesovca. // Mogućnosti, 1997, 1-3, str. 182-183.

Skenderović, R., Čudo je složeni fenomen. // Vijenac, 1999, 7, 135, str. 12-13.

Gajin, I., U što su vjerovali srednjovjekovni Slavonci? (intervju) // Glas Slavonije.

VLADO ANDRILOVIĆ

Vinkovci, 25. XI. 1937. U rodnom gradu je završio gimnaziju. Doktorirao na Filozofskom fakultetu psihologijske znanosti. Bio je istraživač u Zavodu za industrijsku andragogiju, radi kao sveučilišni profesor. Živi i radi u Zagrebu i Kraljevom Vrhu.

Djela

Veliki hrast. Vinkovci, 1989.

Obračanja Ivana Bognara (radiodrama). Zagreb, 1991, ²1994.

Crni čagalj. Zagreb, 1992.

Vrapčeva smrt. Vinkovci, 1992.

Obračanja Ivana Bognara (radiodrama). Zagreb, 1994.

Tiha soba. Zagreb, 1995.

Literatura

Mandić, I., Djeca salonske mitologije/Književno (st)rašće. Zagreb, 1998.

Hunjadi, M., Slavonski, šokački, graničarski vez (»Veliki hrast«). // Vinkovačke novosti, Vinkovci, 13. IV. 1990.

Reinhofer, V., Slavonski Faulkner. Večernji list, Zagreb, 19. IX. 1991.

Težak, D., Sudbine pod povećalom psihologa (»Vrapčeva smrt«). Školske novine, Zagreb, 23. III. 1993.

Težak, D., Vlado Andrilović »Veliki hrast«. Obnovljeni život, 3-4, Zagreb, 1995.

Jukić, S., Vinkovački pjesnici »Izvor i uvor«. Glas Slavonije, Osijek, siječanj 1995.

Mandić I., Kriza vjere (»Obračanja Ivana Bognara«). Nedjeljna Dalmacija, Split, 27. I. 1995.

Kliment, Ž., Traganje za vjerom (»Obračanja Ivana Bognara«). Večernji list, Zagreb, 4. XII. 1994.

Džebić, B., Živi kapitali poratne zbilje. Vjesnik, Zagreb, 1. X. 1996.

Mader, M. S., Roman o sedamdesetima »Tiha soba«. Hrvatsko slovo, Zagreb, 24. V. 1996.

Gajin I., Psihologija užasa i praznine. Glas Slavonije, Osijek, 29. I. 1997.

Brešić, V., Tihi pisac Andrilović. Kolo, 2, Zagreb, 1997.

LJERKA ANTONIĆ

Osijek, 19. III. 1942. U rodnom gradu je završila gimnaziju i Ekonomski fakultet. Nakon toga zaposlila se u redakciji Glasa Slavonije kao novinar. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Osječka pričaonica. Glas Slavonije, Osijek, 1995.

Blues za šnajdericu Herminu: (osječka pričaonica II), Matica hrvatska, Osijek, 1998.

Sakadaš. Grafika, Osijek, 2001.

Žurim na susret ugode. Uljudbena udruga Žuri polako, Grafika, Osijek, 2001.

Literatura

Rešicki, D., Mudra ljepota esekerskog svakodnevlja // Glas Slavonije, 7. listopada 1995, str. 32-33.

Rešicki, D., Čuvarica iskonskog pogleda // Sakadaš, Grafika, Osijek, 2001, str. 4-5.

Sablić Tomić, H., Osječke kolumne 1990-ih // Književni Osijek (studije i eseji) / priredio Stanislav Marijanović, Pedagoški fakultet Osijek, Osijek, 1996, str. 483-493.

IVAN ANTUNOVIĆ

Kunbaja kraj Bácsalmása, 19. VI. 1815. — Kaločsa, 13. I. 1888. Pučku školu završio je u Bácsalmásu, a 1825. upisao se u prvi razred gramatike u Subotici. Zatim se školovao u Segedinu (Szeged), Pečuhu (Pécs) i Kalocsi. Bogosloviju je završio u Kalocsi i 1838. postao svećenik. Bio je, između ostaloga, župnik u Bácsalmásu (1842), vijećnik Bačke županije (1843), kaločki kanonik (imenovan 1859) i privremeni podžupan Bačke županije (1861). Godine 1863. stekao je naslov opata sv. Marije od Kereka, 1864. imenovan je za prepošta Sv. Pavla u Baču, 1875. predsjednik je Duhovnoga stola i veliki prepošta kaločki, a 1876. naslovni biskup. Više od deset godina upravljao je Kaločkoblačkom nadbiskupijom zamjenjujući nadbiskupakardinala L. Haynalda. Potpisivao se pseudonimima Stari Rodobljub, Ivan Antun, Füzesi Adamkó, Janko Kostelić. Potomak je obitelji Stjepana Antunovića koji je 18. XI. 1698. dobio od cara Leopolda plemstvo i naslov Aljmaški.

Djela

Posljednji Gizdarev, Bariša Kitković, Vjerske istine. (rukopis; pripovijetke, na latinskom; s. l.; s. a.).

Oblik grada Subotice. (rukopis; s. l.; s. a.).

Sophisticus magas niveltű morálja. (Čudoredne sofistike visoke naobrazbe). (rukopis; 1842, s. l.).

A bojtöl. (O postu). (rukopis; oko 1840, s. l.).

Otvorena knjiga Ivana Antunovića Kaločkog kanonika, na sve rodoljubne Bunjevce i Šokce naputjena. Kaloča, 1870.

Poučne iskricke koristnoj pučkoj zabavi. Putem po Italiji godine 1869. Temišvar, 1872.

Odmetnik. Poviesna pripoviedka. Zagreb, 1875.

Slavjan na svetih dnevih ili blagdanih crkvenih. Kaloča, 1875.

Bog s čovikom na zemlji. Vac, 1879.

Kalocsa város fényképei madár távlatban/ (pseud. Füzesi Adamkó). Vác, 1879.

Fény és árnyképek. Vác, 1880.

Naputak za one koji osjećaju napast postati Nazarenom. Kaloča, Tiskom Malatin i Holmeyera, 1882.

Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom. Beč, 1882, Sombor, P. Vujević, ²1930.

Čovik s Bogom u svojih molba i prošnja. Kaloča, 1884.

Literatura

Cepelić, M., Ivan Antunović. // Obzor, Zagreb, 1888, 11, 31 i 32.

- Mandić, M., Ivan Antunović: 1815-1888. // Književni sever, 1926, 2, 6/8, str. 295-300.
- Tolj, I., Život i rad biskupa Ivana Antunovića. Subotica, 1933.
- Vujević, P., Neizdata književna dela velikog biskupa i rodoljuba Ivana Antunovića. // Danica, 1934, 1, 6, str. 1-2.
- Evetović, M., Život i rad biskupa Ivana Antunovića. Subotica, 1935.
- Spiletak, A., Antunović i Strossmayer. // Glasnik Biskupija bosanske i srijemske, Đakovo, 1938, 66, 19, str. 164-166.
- Čović, M., Književni lik biskupa Ivana Antunovića, preporoditelja bunjevačko-šokačkih Hrvata. // Hrvatska revija, Zagreb, 1939, 12, 7, str. 362-366.
- Sekulić, A., Preporoditeljska i povijesna baština Ivana Antunovića. // Croatica christiana periodica, Zagreb, 1978, 2, 2, str. 47-63 i 185-188.
- Hoško, F. E., Fermendžinova suradnja u »Razpravi« Ivana Antunovića. // Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik/ priredio Franjo Emanuel Hoško. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 231-243.

FRANJO BABIĆ

Babina Greda, 19. XII. 1908. — Maribor, 15. V. 1945. Osnovnu je školu polazio u Zemunu (1915-1919), a šest razreda gimnazije, neredovito, u Vukovaru i Vinkovcima (1920-1926). U osječkom dnevniku Hrvatski list (od 1929) radio je kao sudski i sportski izvijestitelj, urednik gradske rubrike i odgovorni urednik (1941-1944). Za osječka amaterska kulturno-umjetnička društva (Lipa, Lira i Šokadija) pisao je pučke igrokaze, aktovke i skečeve. Od 1944. bio je novinar u Zagrebu, a od 1935. član je zagrebačke sekcije Jugoslavenskoga novinarskog udruženja, zatim Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca i Društva hrvatskih književnika. Pisao je pod pseudonimima i šiframa: Čiča Grga Grgin iz Grgina, B., F. B., Fr. B.

Djela

- Šokačka krv. s. l., 1913.
- Općinski načelnik. Komedija u 2 čina. Osijek, 1937.
- Graničarska ljubav ili Ivka. s. l., 1941, 1994.
- Novo pokoljenje. s. l., 1942.
- Vjerna zemlja. Roman iz slavonskog seljačkog života. Osijek, 1943.
- Vjerna zemlja. Roman iz slavonskog seljačkog života. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 33).

Literatura

- Kazališna večer u Donjem gradu. Prva izvedba domaće komedije »Općinski načelnik«. // Hrvatski list, 1937, 18, str. 13.
- Općinski načelnik od Franje Babića. Komedija izvedena u Virovitici. // Hrvatski tjednik, 1939, 1, 14, str. 2.
- Bošnjak, M., Roman naših ravni: Franjo Babić, Vjerna zemlja. // Nova Hrvatska, 1944, 4, 59, str. 7.
- Jakšić, A., »Vjerna zemlja« novo djelo iz slavonskog seljačkog života. // Hrvatski sjever, 1944, 1, 1, str. 61-63.
- Matasović, A., Novi slavonski roman. Prikaz romana iz slavonskoga seljačkog života »Vjerna zemlja« Franje Babića. // Hrvatski list, 1944, 25, 56, str. 8.
- Mirković, J., Franjo Babić, Vjerna zemlja, roman iz slavonskog seljačkog života. // Hrvatski narod, 1945, 7, 1316, str. 2.
- Tanocki, F., Franjo B. Babić. // Književna revija, 1994, 34, 1/2, str. 277.
- Cveniće, J., Franjo Bartola Babić (1908-1945). // Vjerna zemlja/Franjo Bartolov Babić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 33). str. 217-226.
- Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. Zagreb, Znanje, 1998.

STJEPAN BABIĆ

Oriovac, 29. XI. 1925. Osnovnu je školu završio u Oriovcu, a gimnaziju pohađao u Slavonskom Brodu, Osijeku i Zagrebu gdje je 1947. i maturirao. Na Filozofskom fakultetu zagrebačkog sveučilišta diplomirao je 1955. jugoslavenske jezike i književnost te ruski i njemački jezik. Doktorirao je 1962. Na istom fakultetu bio je asistent, docent, izvanredni, a od 1975. i redoviti profesor. Urednik je časopisa Jezik od 1963, a od 1970. i glavni i odgovorni urednik. Potpredsjednik Matice hrvatske od 1990-1992. Zastupnik Županijskoga doma Hrvatskoga sabora od 1993. do 1997. Redoviti je član HAZU.

Djela

- Jezik, Školski leksikon. Zagreb, 1963.
- Pregled gramatike hrvatskosrpskoga jezika (sa S. Težakom). Zagreb, 1966.
- Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika (sa S. Težakom). Zagreb, 1973.
- Tvorba riječi. Zagreb, 1986.
- Hrvatska jezikoslovna čitanka. Zagreb, 1990.
- Hrvatski jezik u političkom vrtlogu. Zagreb, 1990.
- Hrvatski pravopis (s B. Finkom i M. Mogašem). Zagreb, 1991.
- Gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb, 1992.
- Portreti hrvatskih jezikoslovaca. Zagreb, 1993.
- Hrvatski jučer i danas. Zagreb, 1995.

- Hrvatski politički vicevi. Zagreb, 1995.
- Sročnost. Zagreb, 1998.
- Crvena magla. Vinkovci, 2000.
- Hrvatska jezikoslovna prenja. Zagreb, 2001.

Literatura

- Šipka, M., Dr. Stjepan Babić, Jezik — školski leksikon. // Jezik, 1964-1965, 12, str. 58-62.
- Vince, Z., Dr. Stjepan Babić. // Jezik, Ibid., 1966-1967, 14, str. 91-96.
- Vince, Z., Novi gramatički priručnik za osmogodišnje škole. // Jezik, 1967-1968, 15, str. 61-64.
- Pranjković, I., Hrvatski jezičnopolitički vrtlog. // Danas 9. X. 1990, str. 44-45.
- Ham, S., Hrvatski pravopis. // Književna revija 1994, 3/4, str. 81-89.
- Bašić, N., Lebdjenje hrvatskoga pravopisa. // Vijenac 22. II. 1996, str. 10-11.
- Morić, Ž., Stjepan Babić: Kako sam šifrirao Tita i drugove. // Vjesnik 11. VI. 1995, str. 21.
- Jurišić, M., Kad su braća složna. // Večernji list 7. III. 1993, str. 33.

VJEKOSLAV BABUKIĆ

Slavonska Požega, 16. VI. 1812. — Zagreb, 20. XII. 1875. Niže razrede osnovne škole završio je u rodnom gradu (1820), u Novoj je Gradiški polazio Oberschule (1821-1822), u Slavonskoj Požegi pet razreda gimnazije (1823-1827), a maturirao je u Pečuhu (1828). Studij filozofije započeo je u Segedinu, a 1830. nastavio u Zagrebu, gdje ga je i završio 1832. Od 1833. bio je bilježnik banskoga Sudbenog stola i odvjetnik. Položivši odvjetnički ispit postao je suplent za ugarsko i međunarodno pravo na zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji znanosti ne dobivši profesorsko mjesto, od 1838. bio je tajnik Ilirske čitaonice, a zatim Matice ilirske do 1846, kad je imenovan profesorom hrvatskoga jezika na Akademiji. Pripojenjem filozofije gimnaziji postaje srednjoškolski profesor (1850).

Djela

- Listi dvih slavonskih domorodcev o pravopisu ilirskom. // Danica, Zagreb, 1835.
- Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga. // Danica, Zagreb, 1836, 10-15.
- Grundzüge der illirischen Grammatik, durchaus mit der neuen Orthographie. Wien, 1839.
- Nekoliko rečih o pravopisu. // Narodni kalendar, Zagreb, 1846.
- Grundzüge der illirischen Sprachlehre. Beč, 1846-1849.

- Elementi della grammatica illirica secondo la nuova ortografia. Zara, Fratelli Battara, 1846.
- Smirna čestitka k mladoj godini 1852. svitloj banici... Soffi ban Jelačić. Zagreb, s. a.
- Ilirska slovnica. Zagreb, 1854.
- Mnijnje o postanku glagoljskih pismenah. // Program K. K. akademischen Gymnasium zu Agram. Zagreb, 1859.
- Vjekoslav Babukić. // Hrvatski narodni preporod 1: Ilirska knjiga. Zagreb (etc), 1965. — (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 28).

Literatura

- Šafařík, P. J., Sud dra P. J. Šafařika o Osnovi slovnice slavjanske narječja ilirskoga, uređenoj Vikoslavom Babukićem. // Danica ilirska, 1837, 3, 23, str. 89-90.
- Smičiklas, T., Život i djela Vjekoslava Babukića. Zagreb, 1876.
- Budmani, P., Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije od 1835. godine. // Rad JAZU, Zagreb, 1885, 80.
- Jonke, Lj., Tri profesora zagrebačke gimnazije na braniku hrvatskoga književnog jezika. // Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607-1957. Zagreb, 1957. str. 433-447.
- Vince, Z., Grafijsko-pravopisna pitanja pretpreporodnog i preporodnog doba u Slavoniji. // Zbornik radova Prvog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje Osijek, JAZU, 1970. str. 773-810.
- Jonke, Lj., Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Matica hrvatska, 1971. str. 129-146.
- Vince, Z., Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 232-241.
- Tafra, B., Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić. Zagreb, Matica hrvatska, 1993.
- Mogaš, M., Povijest hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1993. str. 138-156.

ANTUN BAČIĆ

Vrba kod Broda, oko 1690. — Našice, 12. XII. 1758. S roditeljima seli u Jagodnjak, a za vrijeme bune u Mađarskoj naseljavaju se u Nardu kraj Valpova, gdje je i odrastao. U franjevački red stupio je 1710. u Velikoj, a zatim odlazi na studij filozofije i bogoslovije te ga završava u Italiji. Nakon povratka u domovinu radio je kao profesor bogoslovlja u Petrovaradinu (1720), zatim kao samostanski poglavar u Našicama, čak u četiri navrata, te u Šaregradu i Budimu. U dijelu franjevačke provincije Sv. Križa Bosne Srebrene s one strane Save i Une, prozvane Sv. Ivana Kapistranskog, radio je kao namjesnik provincijala, definitor upravnog vijeća provincije, kustos Filipu Lastriću. Za namjesnika provin-

cijala Bosne Srebrene izabran je 1753. a godinu dana poslije postaje i provincijalom. Tu dužnost obnašao je tri godine. Brinuo se i o izgradnji crkvi i samostana (Našice, Budim).

Djela

Istina katolicsanska illiti skazagnie upravglienija spasono- snoga xirka karstianskoga. S zabillixegniem zablugie- nija gareskoga odmetnistva... Budim, 1732.

Xivot Majke Boxje, kraljice i gospoje nasse priesvete Divi- ce Marie Ocsitovan i objavljen slishbenici svojoj Marii od Agride. Najprije u jezik spanyanski od iste pisan, pak u talianski i latinski prinessen i najposli u Illirijsku ukratkoo skuoljen i sabran po ocu fra Antunu Bach- chu... Pečuh, 1773.

Literatura

Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti. Osijek, 1887. str. 7.

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. Glasnik Biskupije đjakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 87.

Jezić, S., Hrvatska književnost od početaka do danas, 1100-1941. Zagreb, Naklada A. Veljek, 1944.

Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 140-142.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revi- ja, 1983. str. 20.

Hoško, F. E., Kontroverzijijski katekizam Antuna Bačića. Nekadašnji hrvatski katekizmi. Zagreb, Salezijanski provincijalat, 1985. (Biblioteka Orijentacije), str. 44-48.

Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50), str. 418.

Marijanović, S., Gundulić i barokni pjesnici Slavonije, Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća/priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 81-89.

FERDO BAČIĆ

Županja, 20. I. 1915. — Zagreb, 4. VIII. 1980. Osnovnu i građansku školu završio je u rodnom gradu. Radio u sudu u Županji, najprije kao volon- ter, a od 1933. kao odvjetnički vježbenik. Na sudu je bio zaposlen do 1939. Poslije rata radio je u no- vogradnjaškoj banci, Ministarstvu ribarstva, Sekreta- rijatu za unutrašnje poslove RH i drugdje.

Djela

Radosno doba. Zagreb, 1954.

Ciganske varijacije/I. Posavac, I. Balentović, F. Bačić. Za- greb, 1954.

U sjeni šume/I. Balentović, F. Bačić. Zagreb, 1955.

Mali Obren u ratu i druge pripovijesti. Zagreb, 1955.

S proljetnim vjetrom. Zagreb, 1956.

Naše gljive. Zagreb, 1958.

Dijadem za Muneveru. Zagreb, 1969.

Izabrana djela/Ferdo Bačić, Martin Robotić (priredio Ma- rinko Plazibat). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavoni- ca; kolo 17, knj. 83).

Literatura

Balentović, I., Umjesto kritike — burgijanje // Glas Slavo- nije, 1954, 12, 2878, str. 8.

Milošić, G., Mader, M., Još jednom o Ciganskim varijaci- jama // Glas Slavonije, 1954, 12, 2878, str. 8.

Švagelj, D., Videno i nevideno Ferde Bačića // Glas Slavo- nije, 1959, 17, 4459, str. 6.

Tebi je ime Lelija: antologija ljubavne lirike Slavonije i Ba- ranje // Godišnjak MH Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.

Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. // Slavonske književne komunikacije. Osijek, Glas Sla- vonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6), str. 5-50.

Crnković, M., Dječja književnost. Zagreb, Školska knjiga, 1980. str. 155.

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 27.

Plazibat, M., Radosna pjesma Ferde Bačića // Izabrana djela/Ferdo Bačić, Martin Robotić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 83), str. 55-57.

JEROLIM BAČIĆ

Vrba kraj Slavonskoga Broda, oko 1725. — Sla- vonski Brod, 28. XII. 1776. Nakon što je postao član Provincije Bosne Srebrene, studirao je teologi- ju na bogoslovnoj školi Generalnoga učilišta I. ra- zreda u Budimu (1747-1751). Po završetku studi- ja položio je ispit za profesora filozofije jer je već 1751. počeo predavati filozofiju, ali nije poznato na kojem učilištu. Dvije godine predaje na filozof- skom učilištu u Slavonskom Brodu (1753-1755). Godine 1755/56. boravio je u Budimu u službi hr- vatskoga propovjednika i položio ispit za profesora teologije koju je predavao 1756/57. na bogoslov- noj školi u Petrovaradinu. Nakon podjele Bosne Srebrene pristupio je novoj Provinciji sv. Ivana Ka- pistranskoga i bio definator i tajnik u prvom uprav- nom vijeću provincijala Ivana Penića (1757-1760). Od 1771. bio je u Slavonskom Brodu ravnatelj fra- njevačke gimnazije.

Djela

Slavodičnost na sv. Ivana Evangelista. (izgubljeno).

Polychronion Aristotelico-Scotisticum seu conclusiones ex universa Philosophia. s. l., 1754.

Propovidi za sve nedilje. s. l., 1754.

Literatura

Fermendžin, E., Brevis catalogus scriptorum Provinciae S. Ioannis a Capistrano. Temesvarini, 1887. str. 4.

Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stolje- ću: Izvješće o kralj. velikoj realci u Osieku. Osijek, 1887. str. 33-37.

Hoško, F. E., Franjevačko filozofsko učilište u Požegi // Nova et vetera, 1977, 27, 2, str. 82-83.

Hoško, F. E., Doprinos franjevačkih visokih škola skoti- stičkoj filozofiji i teologiji. // Franjevci Hrvatske pro- vincije sv. Ćirila i Metoda. Zagreb, 1992. str. 72.

Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i po- vjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15), str. 252-254.

STJEPAN BAČIĆ

Babina Greda, 25. XII. 1908. — Zagreb, 12. VII. 1982. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Tijekom 1924. učio je bravarski zanat kao pisar se- oske općine (1926-1927) privatno položio četiri razreda gimnazije u Vinkovcima, a redovito završi- o više razrede i maturu 1931. Diplomirao je 1941. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu pedagošku grupu predmeta i jugoslavenske književnosti. Od 1945. do 1952. bio je profesor na vinkovačkoj gi- mnaziji, a zatim je radio u Odjelu za prosvjetu i kulturu Vinkovaca te od 1953. kao viši arhivist u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Umirovljen je 1976.

Djela

Iz historije pisanog dokumenta/Josip Buturac, Stjepan Ba- čić. Zagreb, 1966.

Razvitak moderne registrature u Hrvatskoj. Zagreb, 1971.

Literatura

Kovačić, V., Slavonski pisci sve više objavljuju. // Glas Sla- vonije, 1955, 13, 3888.

Pavlović, B., Nove šokačke varijacije. // Literatura, 1957, 1, 4, str. 397-398.

Balentović, I., Lirik rodnog kraja. // Susreti, Umag, 1976, 6, 20, str. 5.

Rem, V., Miris zemlje. // Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, 1976. str. 12.

HUGO BADALIĆ

Slavonski Brod, 18. IX. 1851. — Zagreb, 4. V. 1900. Osnovnu školu polazio je u Brodu i u Ko- stajnici, gimnaziju je završio u Zagrebu, a klasičnu filozofiju diplomirao je u Beču 1874. Iste je godi- ne postavljen za učitelja velike gimnazije u Zagre- bu, pet godina poslije premješten je u Rijeku da bi 1882. bio ponovno vraćen u Zagreb, na gornjo- gradsku veliku gimnaziju. Godine 1883. postav- ljen je za ravnatelja zagrebačkoga ženskog liceja, a 1896. postaje ravnatelj donjogradske gimnazije u Zagrebu. Od 1884. bio je u odboru MH, objavlji- vao je u brojnim publikacijama.

Djela

Nikola Šubić Zrinski: glazbena tragedija u tri čina. Za- greb, 1876, *1885, *1901, *1913, *1965.

Zlatno doba. Beč; Leipzig, 1889.

Velečastomu gospodinu ocu Nikoli Kraljku prigodom proslave njegove 50-god. misničtva. Zagreb, 1889.

Poetika i stilistika. Zagreb, 1895-1898.

Izabrane pjesme. Zagreb, 1896.

Izabrane pjesme. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 76).

Literatura

Šrepeš, M., Dva nova prijevoda. // Vienac, 1889, 21, 2.

Ibler, J., Hrvatska antologija. // Narodne novine, 1893, 59, 54.

Dukat, V., Iz školskih dana. Uspomena na Hugu Badali- ća. // Savremenik, 1918, 13.

Šenoa, M., Badalićeva pisma Augustu Šenoi. // Nastavni vjesnik, 1936/37, 45.

Rem, V., Pjesnici Slavonije. // Revija, 1969, 9, 5, str. 4-15.

Rem, G., Zakašnjeni romantik. // Izabrane pjesme/ Hugo Badalić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 76), str. 165-169.

Ham, S., O pravopisu i jeziku Izabranih pjesama. // Iza- brane pjesme/ Hugo Badalić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 76), str. 172-173.

Tomasović, M., Glosa o Hugi Badaliću. // Slike iz povije- sti hrvatske književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1994. (Mala knjižnica Matice hrvatske Novi niz; kolo 2, knj. 9), str. 85-93.

KREŠIMIR BAGIĆ

Gradište kraj Županje, 22. I. 1962. Studij kroati- stike i poslijediplomski studij lingvistike završio je na zagrebačkom Filozofskom fakultetu te doktori- rao 1995. Zaposlen je kao docent na Katedri za sti- listiku na Odsjeku za kroatistiku matičnog fakulte-

ta. Prireditelj panorama kratke priče. Urednik peri-
odičkih izdanja te radijskih emisija.

Djela

Svako je slovo kurva/K. Bagić, B. Gregorić. Zagreb, 1988.
Četiri dimenzije sumnje/J. Matanović, V. Bogišić, M. Mi-
ćanović. Zagreb, 1988.

Između dva snažna dima. Zagreb, 1989.

Živi jezici: poetska pisma Ivana Slamniga, Josipa Severa i
Anke Žagar. Zagreb, 1994.

Krošnja. Zagreb, 1994.

Bršljan. Zagreb, 1996.

Polemički stilovi A. G. Matoša i M. Krleže. Zagreb, 1999.

Brisani prostor. Zagreb, 2002.

Literatura

Maroević, T., Četveroručno, ali striktno stručno. // Repu-
blika, 1988, 44, 3-4.

Pejaković, H., Krešimir Bagić: Između dva snažna dima.
// Oko, 1989, 449.

Plazibat, M., Priča o čitanju. // Quorum, 1989, 3.

Maroević, T., Šumovi, mrlje. // Slobodna Dalmacija, 13.
XII. 1994.

Jurić, S., Može i bez amfore. // Republika, 1995, 51, 7-8,
str. 220-222.

Simić, R., Kontinuitet istinski lirskog. // Vijenac (Homo
volans), 1995, 31/3.

Plazibat, M., Lijepo ogovaranje pjesme. // Književna revi-
ja, 1995, 35, 5-6, str. 78-79.

Lukšić, I., Živa znanost. // Republika, 1996, 52, 9-10, str.
205-207.

Vuković, T., Botanički dnevnik. // Republika, 1997, 53,
1-2, str. 200-203.

Šimpraga, D., Quorum, drugi čin. // Kolo, 1997, 7, 3, str.
601-604.

JURAJ BARJAKTARI

Pečuh, 22. IV. 1725. — Požega, 1788. U isusovač-
ki je red ušao 1744. u Trenčinu godine. Filozofiju i
psihologiju studirao je u Tmavi. Devet je godina
(1760-1769) širio pismenost radeći kao pučki mi-
sionar u požeškome kraju. Bio je profesor požeške
gimnazije (1769-1770) te njezin ravnatelj sve do
1787. godine.

Djela

Il Regno degli Slavi. (rukopis, NSK, Zagreb).

Literatura

Vanino, M., Nekoliko crtica o analfabetskim tečajevima i
ostalom pučko-prosvjetnom radu požeških Isusovaca.
// Vjesnik Književnog društva sv. Jeronima, 1916, 3,
4, str. 113-120.

Fancev, F., Isusovci i slavenska knjiga 18. st. // Jugoslaven-
ska njiva, 1922, 6, 1/6, str. 454-462.

Vanino, M., Ante Kanižlić. // Vrela i prinosi, 1934, 4, str.
91.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije pre-
poroda. Zagreb, 1945 (Djela HAZU; knj. 41). str.
144.

Matić, T., Barjaktarijev latinski prijevod Orbinijeva Il Re-
gno degli Slavi // Historijski zbornik, Zagreb, 1950, 3,
1-4, str. 193-196.

IVO BALENTOVIĆ

Županja, 25. IV. 1913. — Županja, 6. VIII. 2001.
Osnovnu i gradansku školu realnoga smjera završio
je u Županji, ostale razrede gimnazije polaže kao
dak dopisnih škola. Od 1930. bio je laborant u
Tvornici tanina, zatim tehnički crtač u građevin-
skom poduzeću te je bio dopisnik osječkoga Hrvat-
skog lista. U Zagrebu živi od 1940, a potkraj
1942. odlazi u Sofiju. Djeluje kraće vrijeme kao
novinar, skupljač građe o Bugarskoj i prevoditelj, a
sredinom 1945. vraća se u domovinu. Boravio je
najprije u Zagrebu, potom u Županji, Beogradu,
Rijeci, Cresu i Umagu. Godine 1967. pokrenuo je
i izdavao časopis Susreti. Član je Društva hrvatskih
književnika i Društva hrvatskih književnih prevo-
dilaca. Potpisivao se pseudonimima i šiframa: Ivo
Posavac, Ivo Dragić, V. Bežanski, I. B., (ib) i ib.

Djela

Život za opanke. Zagreb, 1936.

Krvavi ples. Županja, 1939.

Ranjeni galeb. Zagreb, 1942.

General je nestao. Vinkovci, 1942.

Polomljene grane. Zagreb, 1942.

Kako je minula Buga: roman iz jučerašnjeg života. Osijek,
1944.

U sjeni šume. Zagreb, 1955.

Balkanske priče. Vinkovci, 1956.

Ljubav, smijeh i suze. Zagreb, 1959.

Tin u anegdotama. Vinkovci, 1960, 1991.

Boema naša jučerašnja. Umag, 1961.

Medu šumama i vodama. Rijeka, 1962.

U sjeni zaborava. Vinkovci, 1963.

Balada o rastanku. Umag, 1969. Dječak i limena truba.
Zagreb, 1969, 1993.

Osamljeni svirač. Umag (etc), 1970.

Ciganske varijacije. Zagreb, 1970.

Preko devet brda i dolina. Umag, 1973.

Gole priče. Umag, 1973.

Proljetni nemir. Umag, 1978.

Prva lopta u našim krajevima 1880-1980. Županja, 1980.

Sreća je nešto drugo. Vinkovci, 1981.

Kronika mrtvog doma. Vinkovci, 1983.

Doživljaji Martina Klina i druge priče. Umag, 1985.

I to je život. Umag, 1995.

Osmijeh zlatne doline. Vinkovci, 1996.

Prva lopta u Hrvatskoj: Županja 1880-1995. Zagreb,
1995.

Slom Ivana Mekog. Vinkovci, 1997.

Ničiji čovjek. Vinkovci, 1998.

Literatura

Šimić, S., Lirika grude. // Književnik, 1934, 7, 8, str. 374-
376.

Kaštelan, J., Ivo Balentović, Život za opanke. // Jadranska
vila, 1937, 10, 2, str. 31.

Kozarčanin, I., Ivo Balentović, Krvavi ples. // Hrvatski
dnevnik, 1939, 4, 1155, str. 12.

Gašparović, S., Ivo Balentović, Polomljene grane. // Pro-
svjetni život, 1943, 2, 7/8, str. 89-90.

Švel Gamiršek, M., O piscu ove knjige. // Dječak i lime-
na truba/Ivo Balentović. Zagreb, 1969, str. 163-165.

Krmpotić, B., Eskalacija osjećajnosti u poeziji Ive Balento-
vića. // Marulić, 1970, 3, 2, str. 80-81.

Vaupotić, M., Oduševljenik iz Umaga (ili Županje, sve-
jedno). // Marulić, 1975, 8, 2, str. 135-137.

Čorkalo, K., Kronika mrtvog doma Ive Balentovića. //
Slavonica/ Katica Čorkalo. Vinkovci, Matica hrvatska
(etc), 1993, str. 217-222.

Piskač, D., Nakon četiri desetljeća. // Forum, 1997, 5/6,
str. 752-753.

Jeličić, D., Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, Naklada
Pavičić, 1997. str. 282, 285.

ANTO BANDOVIĆ

Beli Manastir, 13. III. 1961. Školovao se u Belom
Manastiru i Osijeku, gdje je na Pedagoškom fakul-
tetu diplomirao hrvatski jezik i književnost 1989.
Bio je jedan od urednika časopisa za književnost i
kulturu Rijeka. Godine 1984. dobio je nagradu za
kratku priču riječkoga časopisa Kult. Godine 1992.
radio kao glavni urednik Hrvatskoga radija Bara-
nja. Živi i radi u Jagodnjaku.

Djela

Naši ljudi i godine rata. Osijek, 1996.

Literatura

Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 57.

Rešicki, D., Činiti dobro svome narodu. Intervju: Anto
Bandov, glavni i odgovorni urednik Hrvatskog radija
Baranja // Oglledi o tuzi/Delimir Rešicki. Zagreb, Me-
andar, 1995.

Marijanović, S., O autoru i knjizi // Naši ljudi i godine
rata/Anto Bandov. Osijek, Otvoreno sveučilište Osi-
jek, 1996. str. 7-11.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH
Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski
Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997.
(Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 41, 45,
177.

Rešicki, D., Nezaobilazan dokumentarij svojega vremena.
Anto Bandov: Naši ljudi i godine rata // Bližnji: (pri-
kaz i ogledi)/Delimir Rešicki. Osijek, Matica hrvat-
ska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 3). str.
78-80.

IVAN BARANJEK

Pančevo, 5. IV. 1939. — 19. XI. 1991. Od 1946.
živi u Vukovaru. Radio je kao stolar i grafičar, a po-
tom kao bolničar u Medicinskom centru u Vuko-
varu, odakle ga je odvela srpska vojska 19. XI.
1991. te mu se otada gubi svaki trag. Bavio se sli-
karstvom i kiparstvom. Od osnutka Likovne kolo-
nije u Iloku bio je njezinim članom, kao i članom
Likovne grupe KUD-a Sloga.

Djela

Zbližene obale. Vukovar, 1960.

Lice ljubavi. Vukovar, 1967.

Lutajuća svjetlost. Vinkovci, 1990.

Vukovarski Orfej. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj.
29).

Literatura

Rem, V., Tebi je ime Lelija: antologija ljubavne lirike Sla-
vonije i Baranje. // Godišnjak Maticе hrvatske Vin-
kovci, 1970, 7, str. 243-281.

Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. //
Slavonske književne komunikacije/ Dionizije Švagelj.
Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6),
str. 5-50.

Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek,
Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5).

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vin-
kovci, Novosti, 1980.

Kiefer Helin, I., Vukovarski Orfej. // Vukovarski Orfej/
Ivan Baranek. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica;
kolo 6, knj. 29), str. 131-141.

MLADEN BARBARIĆ

Ilok, 17. VI. 1873. — Zemun, 5. IX. 1936.
Osnovnu školu pohađao je u Iloku, gimnaziju u
Osijeku da bi školovanje nastavio studijem filozo-

fije i bogoslovijske u Baji. Nakon studija zaredio se za svećenika. Tijekom života radio je kao vjeroučitelj, župnik i samostanski poglavar, a službu je obavljao u Koprivnici, Cerniku, Iloku i Osijeku. Objelodanjivao je pod pseudonimom Divljačić. Posljednje godine života proveo je u Zemunu.

Djela

Tugovanke. Brod, 1891.
Rodoljupke. Mitrovica, 1893.
Sabrane pjesme. Koprivnica, 1902.
Stihovi: Pred »Kraljicom mira«. 1917.
Crtice iz prošlosti Šarengrada. Osijek, 1917.
S iste žice: pjesme. Osijek, 1918.
Kod žalosne gospe: drama u 5 slika po tradicijskim motivima iz vukovarske prošlosti. Osijek, 1918.
Lijepim Dunavom: crtice s puta višega ženskoga liceja u Osijeku. Osijek, 1918. ²1919.
Fragmenta: iz autobiografije. Osijek, 1919. ²1921.
Pašino srce: epska pjesma. Osijek, 1929.
Fragmenti. Osijek, 1934.

Literatura

Dilber-Pisnik, »Rodoljupke«: Spjevao M. Barbarić // Hrvatski branik, 1, 1893, 17.
Čović, M. (M. Č.), Pašino srce // Nova revija, 11, 1932, 2, str. 189.
Gašić, M., Život i rad prof. Mladena Barbarića // Glasnik Biskupija bosanske i sriemske, 64, 1936, 18. str. 19.
Novak, V. (V. N.), Fra Mladen Barbarić // Jugoslavenski istorijski časopis, 3, 1937, 1-4, str. 626.
»Toni«. Povodom 40. god. Andela čuvara // Andeo čuvar, 40, 1940, 8, str. 169.
Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 379-380.
Crlenjak, B., Pučka predaja o Žalosnoj Gospi u dramatičaciji Mladena Barbarića. // Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci, 1993, 11, str. 165-175.
Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 215-232.

MARIJA BARBARIĆ FANUKO

Resnik kraj Slavonske Požege, 30. VII. 1936. Osnovnu je školu i gimnaziju završila u Novoj Gradiški (1946-1957), a zatim je godinu dana službovala u Novom Travniku. Od 1958. studirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu povijest umjetnosti i psihologiju.

Djela

Jedna ptica pjeva u pustinji. Zagreb, 1968.

Literatura

Cvitan, D., Čudenje i nostalgija. // Jedna ptica pjeva u pustinji./Marija Barbarić Fanuko. Zagreb, (vlastita naklada), 1968.
Skok, J., Meditativna i poetska dječja proza. // Školske novine, 1968, 19, 8, str. 10.
Cvitan, D., M. Fanuko — M. Dolenc. // Umjetnost i djete, 1973, 5, 29, str. 21.
Cvitan, D., Problemi hrvatskog pjesništva za djecu. // Vječnotraž: antologija hrvatskog pjesništva za djecu. Novi Sad, 1975. str. 5-42.
Crnković, M., Dječja književnost. Zagreb, Školska knjiga, 1980. str. 85.
Idrizović, M., Između tradicije i savremenosti — Marija Barbarić Fanuko. // Hrvatska književnost za djecu. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984. str. 279-280.
Skok, J., Začarani pijetao: antologija hrvatske dječje priče. Zagreb, Naša djeca, 1990. str. 188-192.
Zalar, I., Između tradicije i suvremenosti. // Pregled hrvatske dječje poezije. Zagreb, Školske novine, 1991. str. 215.

VELJKO BARBIERI

Split, 14. V. 1950. Osnovnu je školu polazio u Makarskoj, Klasičnu gimnaziju u Splitu, a u Zagrebu je studirao filozofiju i španjolski jezik i književnost od 1968. do 1976. godine. Član je DHK od 1973. Živi i radi u Zagrebu. U domovinskom ratu boravio na pakračko-lipičkom bojištu i napisao remek-djelo ratnog pisma, dnevničku knjigu Tko je sa mnom palio kukuruz.

Djela

Priča o gospodinu Zaku. Zagreb, 1972.
Novčić Gordijana Pia. Zagreb, 1975.
Gospodin Zak. Zagreb, 1977.
Zatvor od oleandrova lišća. Zagreb, 1977.
More. Zagreb, 1979.
Kentaur. Zagreb, 1979.
Trojanski konj. Zagreb, 1980.
Epitaf carskog gurmana. Zagreb, 1983. ²2000
Odisjev erotikon. Zagreb, 1984. Epitaf. Zagreb, 1984. ²1983.
Makarsko primorje. Motovun, 1990.
Dnevnik iz Pakraca. Ratni zapisci. Zagreb, Pakrac, Lipik, 1995-1996.
Tko je sa mnom palio kukuruz. Zagreb, 1996.
Split: Roman staroga grada. Zagreb, 1997.

Literatura

Visković, V., Pozicija kritičara. O suvremenoj hrvatskoj prozi. Zagreb, Znanje, 1988. str. 183.

Visković, V., Povratak tradicionalnome. Veljko Barbieri — Zatvor od oleandrova lišća, CDD SSOH, Zagreb, 1977. // Hrvatska mlada lirika i eseji i kritike/Velimir Visković. Zagreb, CDD SSOH, 1983. str. 136-141.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 115, 117-120, 161, 220.
Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 254.
Jelčić, D., Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, Naklada Pavičić, 1997. str. 358, 368.
Sabljić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek: Matica hrvatska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 2). str. 46.

SLAVKO BATUŠIĆ

Novska, 2. VI. 1902. — Zagreb, 25. IV. 1979. Osnovnu je školu polazio u Zlataru (1908-1913), a donjogradsku II. realnu gimnaziju u Zagrebu, gdje je maturirao 1921. i upisao studij povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu. U jesen 1921. zaposlio se u HNK kao pomoćni redatelj. Od 1922. do 1923. pomoćni je dramaturg, a od 1923. do 1929. tajnik uprave. U međuvremenu je diplomirao (1925) i kao stipendist zagrebačkog teatra boravio u Parizu (1925-26), gdje je nastavio studij povijesti umjetnosti i arheologije na Sorboni i École de Louvre. U Zagrebu je stekao doktorat 1927. Od 1929. do 1935. tajnik je Drame, od 1935. do 1940. glavni sekretar i povremeno zamjenik intendanta. U razdoblju od 1930. do 1938. bavio se režijom, godinu je dana bio dramaturg. Poslije oslobođenja postaje voditelj Arhiva i muzeja HNK, a od 1952. do 1972, kada odlazi u mirovnu, usporedno je redoviti profesor na Akademiji za kazališnu umjetnost. Godine 1966. bio je jedan od utemeljitelja, a zatim i prvi voditelj Odsjeka za teatrologiju u Institutu za književnost. Bio je član Društva književnika Hrvatske te dopisni i izvanredni član JAZU (od 1969).

Djela

Medvedgradska kraljica. Zagreb, 1927.
Čuda i čarolije. Zagreb, 1931.
Kroz zapadne zemlje i gradove. Zagreb, 1932.
Na dragom tragu. Zagreb, 1932.
Argonauti. Zagreb, 1936.
Od Kandije do Hammerfesta. Zagreb, 1937.
23 pjesme. Zagreb, 1938.

Komorni trio. Zagreb, 1938.
Od Siene do Harlema. Zagreb, 1941.
Nordkap. Zagreb, 1942.
Stanislavski u Zagrebu. Zagreb, 1948.
Rembrandtu u pohode. Zagreb, 1952.
Umjetnost u slici. Zagreb, 1957. (1958), ²1961, ³1967.
Laterna magica. Zagreb, 1958.
Pejzaži i vedute. Zagreb, 1959.
Pregled povijesti umjetnosti. Zagreb, 1959. (do 1972. 8 izdanja).
Lirika. Proza i članci. Putopisi. // Slavko Batušić... (et al). Zagreb (etc), 1963. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 112).
Pjesme, pripovijest, roman, putopisi, članci. Zagreb, 1973.
Hrvatska pozornica. Zagreb, 1978.
Od Griča do Lutecije. Zagreb, 1979.
Putopisi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66).

Literatura

Simić, N., »Čuda i čarolije« od Slavka Batušića. // Savremeni, 1931, 24, 14/15, str. 207-208.
Livadić, B., Slavko Batušić, »Komorni trio«. // Hrvatska revija, 1935, 8, 3, str. 160-161.
Meštrović, M., Lirika S. Batušića. // Obzor, 1938, 78, 203, str. 1.
Barac, A., Čeznja za daljinama. // Hrvatska revija, 1944, 17, 4, str. 191-201.
Gašparović, S., Slavko Batušić kao književnik i kazališni radnik. // Hrvatsko kolo, 1952, 5, 6, str. 353-355.
Krklec, G., Slavko Batušić. // Lirika. Proza i članci. Putopisi./Slavko Batušić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1963. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 112). str. 7-18.
Šoljan, A., Sasvim povučeni tip u skladištu preokooceanske robe. // Telegram, 1966, 7, 325, str. 12.
Veruš, S., Batušićev prozor u svijet. // Izraz, 1971, 15, 7, str. 38-46.
Popović, V., Batušićeva Hrvatska pozornica. // Scena, 1978, 14, 4, str. 140-141.
Hećimović, B., Slavko Batušić. // Scena, 1979, 15, 2/3, str. 144-145.
Batušić, N., Slavko Batušić (1902-1979). // Putopisi/Slavko Batušić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66). str. 141-150.

FERDO BEČIĆ

Przemysl (Poljska), 15. IV. 1844. — Zagreb, 27. I. 1916. Osnovnu školu polazio je u Lavovu i Novoj Gradiški, a gimnaziju u Požezi i Zagrebu. Školovanje je završio u bečkom Zavodu za krajiške upravitelje 1867. Službovao je kao poručnik krajiške uprave u Lipovljanima i Novoj Kapeli, a 1871. postavljen je za financijskog perovodu pri General-ko-

mandi, 1881. radi kao tajnik Zemaljskom financijskom ravnateljstvu u Zagrebu, 1887. imenovan je kotarskim predstojnikom u Novoj Gradiški te u Vukovaru. Od 1895. službovao je u Zemaljskoj vladi u Zagrebu, a dvije godine poslije je umirovljen.

Djela

Kletva nevjere. Zagreb, 1876, 1904.
Zavjet. Zagreb, 1882.
Vukićev most. Zagreb, 1883, 1904.
Đački doživljaji. Zagreb, 1892.
Izgubljeni biser. Zagreb, 1900.
Prokleta kuća. Zagreb, 1904.
Persa. Zagreb, s. a.
Đačke uspomene 1-3. Zagreb, 1905, 1908.
Lajtmanuška deputacija. Zagreb, 1911, 2. Pučki igrokazi 19. stoljeća (priređio Nikola Batušić). Zagreb, 1973 (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 36)

Literatura

Ibler, J., Roman iz korduškog života od Ferde Becića. // Narodne novine, 1883, 49, 276, str. 434.
Livadić, B., Persa. // Obzor, 1907, 48, 321, str. 3.
Ogrizović, M., Ferdo Becić // Savremenik, 1914, 9, 3, str. 174-175.
Esih, I., Stogodišnjica od rođenja Ferde pl. Becića. // Novi list, 1944, 4, 914.
Batušić, N., Ferdo Becić // Pučki igrokazi 19. stoljeća. Zagreb, 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 36), str. 297-305.
Đurić, T. Iz prošlosti novogradiškog kraja. Varaždin, 1974.

JELICA BELOVIĆ-BERNADZIKOWSKA

Osijek, 25. II. 1870. — Novi Sad, 30. VI. 1946. Nakon završene osnovne škole u Osijeku polazi nižu gimnaziju u Đakovu u samostanu milosrdnica (1881-1885). Školovanje je nastavila u učiteljskoj školi milosrdnica u Zagrebu (1885-1891). Poslije učiteljske škole studirala je na višoj pedagoškoj školi u Beču i Parizu (1889-1891). U domovinu se vratila 1891. i radila kao stručna učiteljica u Zagrebu. Godine 1892. službuje u Rumi i Osijeku, a 1893. odlazi u BiH te niz godina radi u Mostaru, Banjoj Luci i Sarajevu. Zbog političkih neprilika 1930-ih odlazi u Novi Sad, gdje predaje na Mješovitom građanskoj školi do 1936, kada je umirovljena. Objavljivala je pod pseudonimima Jelica, Jele, Hela, teta, teta Jelica, Ljuba Daničić, Jasna, Jasna Belović.

Djela

Naša omladinska literatura. Sarajevo, 1897.
Poljsko cvijeće. Zagreb, 1899.
Iz moga albuma. Sarajevo, 1900.
Meandri. Zagreb, 1900.
Razgovor cvijeća. Zagreb, 1901.
Božićnice. Zagreb, 1907.
Hrvatske Jelice. Pula, 1908.
Bijelo roblje. Koprivnica, 1923.
Sto i deset igara za mladež. Zagreb, 1991.

Literatura

Jelica Belović-Bernadzikowska. // Smilje, 1897-98, 26, 7, str. 98-100.
Širola, S., Jelica Belović-Bernadzikowska. // Škola, 1898, 9, 8, str. 113-115.
Dvorniković, Lj., Dječja psihologija današnjega vremena. // Napredak, 1900, 41, 1, str. 11-12.
Dugi Štioc. Literarne piljarice. // Zvon, 1909, 3, 2, str. 63-64.
Hočevar, P., Jelica Belović-Bernadzikowska. // Ženski svet 1925, 3, 11, str. 305-308.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 104.

SAŠA BENČEK

Mirkovci kraj Kneževih Vinograda, 16. VIII. 1932 — Osijek, 16. XI. 1989. Pravim imenom Aleksandar Krutz. Poslije rata nastanjuje se stalno u Osijeku i tamo obavlja različite poslove, između kojih se stalnošću mogu izdvojiti samo dva: noćni čuvar i honorarni publicist Glasa Slavonije.

Djela

Koje su u meni. Osijek, 1974.
Simfonija snova. Osijek, 1980.
Kukurijek. Osijek, 1988.
Skitnička molitva. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 69).

Literatura

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 33.
Boban, V. M., Simfonija slova. // Glas Slavonije, 1980.
Rem, G., Kukurijek Saše Benčeka. // Oko, 1989.
Rem, G., Čuvar noći. // Skitnička molitva./Saša Benček. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 69), str. 87-95.
Tomaš, S., Književnost. // Osijek i okolica/ uredili Davor Špišić, Frano Dragun. Osijek, 1998. str. 146.
Drapela, D., Saša Benček sam u sebi. // Književna revija, 1998, 38, 3-6, str. 198-205.

ANTE BENEŠIĆ

Ilok, 12. VI. 1864. — Ilok, 12. IV. 1916. Pučku je školu polazio u Iloku, gimnaziju u Osijeku, pravo je studirao u Beču i Zagrebu. Doktorirao je 1886. Službovao je kraće vrijeme u Zagrebu, a potom je bio odvjetnik i javni bilježnik u Iloku. Pisao je i pod pseudonimom Rade Kovač. Mlađa su mu braća pisci Franjo i Julije.

Djela

Soba br. 13: lakrdija u jednom činu. Zagreb, 1901.
Diogenes. s. l., 1903.
Damjan Juda: historična tragedija u pet činova. Zagreb, 1905.
Pjesme. Zagreb, 1905.
Hrvatskim diletantima: Tri lakrdije. Zagreb, 1905.
Branko i Grozdana. Zagreb, 1906.
Pjesama knjiga druga. Zagreb, 1906.
Kraljević Marko: drama u pet činova. Zagreb, 1907.
Petronij: tragedija u pet činova, napisana uporabom romana »Quo vadis«. Zagreb, 1907.
Pregršt šale i satire. Zagreb, 1911.
Anakreontika. Zagreb, 1913.
Menu. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1964, 3, str. 267.
Iz lirike iz srijemske epigramatike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1966-1967, 5, str. 380-381.
Ilirizam u Osijeku: komedija u tri čina. (rukopis)

Literatura

Prohaska, D., Ante Benešić. Pjesme. // Savremenik, Zagreb, 1906, 1, 1/2, str. 146-147.
Prohaska, D., Ante Benešić. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1966-67, 5, str. 305-309.
Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12), str. 97, 108.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 44, 60, 63, 71, 72.
Marijanović, S., Povijesne drame, dramatizacije i Damjan Juda Ante Benešića. // Krležini dani u Osijeku 1992. Osijek, Zagreb, HNK u Osijeku, 1993.
Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priređio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 218.
57 V., Komedija Ante Benešića, Ilirizam u Osijeku. // Književni Osijek: Studije i eseji./priređio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 263-273.
Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9), str. 205, 211.

JULIJE BENEŠIĆ

Ilok, 1. III. 1883. — Zagreb, 19. XII. 1957. Osnovnu je školu polazio u Iloku, a gimnaziju u Osijeku. Od 1901. do 1903. studirao je u Beču najprije medicinu, zatim slavistiku i romanistiku, da bi na Jagielonskom sveučilištu u Krakovu prešao na zemljopis i povijest. Studij je nastavio u Zagrebu i Pragu, a diplomirao je u Krakovu 1907. Radio je kao profesor na Realnoj gimnaziji u Zagrebu, Trgovačkoj akademiji u Zagrebu, lektor je poljskoga jezika na Sveučilištu u Zagrebu. Od 1921. do 1927. intendant je HNK u Zagrebu. Radio je u Prosvjetnom odjeljenju banske uprave (1938), zatim je ponovno intendant HNK u Zagrebu. 1948. dobio je počasni doktorat filozofskih znanosti Jagielonskoga sveučilišta. Služio se pseudonimima i šiframa: Leo, Eduard, Stošić, Julije B. Stošić, Winwarter, J. B. Strzecharski, Stachiewicz, Demokrat, Srpanjko, J. B., R. S., R. i dr.

Djela

Nekoliko bilježaka o Iloku. Zagreb, 1911.
Istrgnuti listovi. Zagreb, 1922.
Razgovori. Zagreb, 1922.
Dwa odczyty o Polakach i o sobie. Varšava, 1934.
Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego. Varšava, 1937, Zagreb, 1939. Kritike i članci. Zagreb, 1943.
Hrvatsko-poljski rječnik. Zagreb, 1949.
Przekłady z literatury polskiej u Chorwatów i Serbów od 1835. do 1847. Krakov, 1951.
Leon Halbmillion (Iz bilježaka Osam godina u Varšavi). Zagreb, 1955.
Tajanstveni stranci. Zagreb, 1964.
Fili, kanconijer ili pjesmarica. Zagreb, 1965.
Pjesme, feljtoni, članci. // Izbor iz djela/ Julije Benešić... (et al). Zagreb (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 84).
Iza zastora. Osam godina u Varšavi. Zagreb, 1981.
Izabrani tekstovi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 16).
Autobiografije hrvatskih pisaca/ priredio Vinko Brešić. Zagreb, 1997.

Literatura

Antologija srijemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. — (Srijemski pisci; knj. 1), str. 382-383.
Ogrizović, M., J. Benešić, »Istrgnuti listovi«. // Dom i svijet, Zagreb, 1922, 35, 7, str. 138.
Kovačić, V., Julije Benešić. (Povodom 30-god. njegova književno-kulturnog rada). // Mladost, Zagreb, 1932-33, 9.

Mihanović, N., Kulturni i umjetnički profil J. Benešića. // 15 dana, 1961, 4, 11, str. 24-25.

Matković, M., Julije Benešić i hrvatska književnost prve polovine XX. stoljeća. // Doprinosi Slavonije hrvatskoj književnosti, Vinkovci — Zagreb, 1968. str. 5-11.

Vučetić, Š., Julije Benešić. // Pjesme, feljtoni, članci. // Julije Benešić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 84). str. 5-21.

Sabljak, T., Rječnik hrvatskoga književnog jezika. // Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, Zagreb, 1977, 3, 2.

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija).

Pavličić, P., Julije Benešić kao pjesnik. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 311-330.

Kravar, Z., Julije Benešić o Krležinu stihu. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 331-336.

Hećimović, B., Julije Benešić — jedan od utemeljitelja hrvatske teatrologije. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 337-348.

ERNEST BENEŠIĆ (BENEŠIĆ)

Vukovar, 5. VIII. 1807. — Cernik, 13. XII. 1885. Franjevac, teolog i doktor filozofije službovao je u mnogim slavonskim mjestima — Cerniku, Brodu na Savi, Iloku i Osijeku, gdje je bio i ravnatelj gimnazije, te u Mađarskoj.

Djela

Čestitka časnom i visokoučenom gospodinu Tomi Ilakovcu. (rukopis na hrvatskom i njemačkom jeziku), 1839.

Institutiones Theologicae. (rukopis)

Historia Ecclesiastica. (rukopis)

Literatura

Matić, T., Osječka humanistička gimnazija od osnutka do 1848. // Rad JAZU, Zagreb, 1937, knj. 257, str. 1-82.

Matić, T., Prva osječka gimnazija postojala je od 1729. do 1737. // Hrvatski list, 1937, 18.

Švigelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. // Zbornik radova Prvog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970. str. 713-760. Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 369.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, MH, Ogranak Tovarnik, 1995. str. 218.

Hoško, F. E., Marijan Jaić — obnovitelj među preporoditeljima. Zagreb, Katedrski savezjanski centar, 1996. (Biblioteka Orijentacije; knj. 12). str. 40.

VALENTIN BENOŠIĆ

Stručani kraj Slavonskog Broda, 9. II. 1941. — Zagreb, 29. V. 1968. Od 1947. polazi osnovnu školu u Bickom Selu, ali zbog tuberkuloze povremeno je na liječenju u Zagrebu (1949) te Slavonskom Brodu (1956). Tamo je završio učiteljsku školu i upisao Pedagošku akademiju. Početkom 1968. ponovno je u bolnici u Slavonskom Brodu, zatim u Zagrebu, gdje je uskoro i umro. Bio je odbornik Skupštine općine Slavonski Brod, tajnik Matice hrvatske, član Društva književnika Hrvatske.

Djela

Sanatorij. Vinkovci, 1964.

Ponoćne ruže. Slavonski Brod, 1966.

Odavde do smrti. Slavonski Brod, 1967.

U okovima. Slavonski Brod, 1969.

I sjena ti je ovdje a ti već u tmni. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 9).

Literatura

Godić, S., Krik jave. // Bjelovarski list, 1966, 20, 30, str. 4. Kaminski, M., V. Benošić. Ponoćne ruže (predgovor). Slavonski Brod, Matica hrvatska, 1966. str. 5-7.

Rem, V., Treptaji i posrtaji. // Revija, 1966, 6, 6, str. 129-131.

Mirković, S., Nokturno između bola i besmisla. // Brodski list, 1967, 20, 38, str. 7.

Ristović, A., Odavde do smrti. // Književne novine, 1967, 19, 301, str. 4.

Mirković, S., Valentin Benošić. U okovima. (pogovor). Slavonski Brod, Matica hrvatska, 1969. str. 71.

Milošić, S. G., Otkrivanja Valentina Benošića. // Brodski list, 1969, 22, 28, str. 7.

Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 27.

Balentović, I., Pisac i zavičaj. // Susreti, 1976, 6, 20, str. 25.

Rešicki, D., Svaki put kad ponovo umrem. // I sjena ti je ovdje a ti već u tmni./Valentin Benošić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 9). str. 103-107.

Rem, G., Citati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 68.

JOSIP BERKOVIĆ

Slavonski Brod, 26. III. 1905. — Brod, 10. X. 1944. Osnovnu školu pohađao je u rodnom mje-

stu, a gimnaziju u Požegi, Brodu i Zagrebu gdje je 1924. i maturirao. Studirao je slavistiku i romanistiku, i to u Pragu, Parizu i Grenoblu, a diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1930. Gimnazijski predavač hrvatskog, francuskog, latinskog i njemačkog jezika iz Slavonskog je Broda zbog ljevičarske djelatnosti premješten 1935. godine u Otočac, no godinu dana poslije otpušten je zbog revolucionarno intoniranog govora na niškom Kongresu profesora. Zatim je s francuskom stipendijom 1937. otišao u Pariz, gdje se zadržao do 1939. godine. Bavio se i prevodilačkim i uredničkim radom, a potpisivao se i kao: B, J. B., B. Job, Govornik zidovima, J. Cv.

Djela

Misli i djela. Slavonski Brod, 1941.

Eseji i kritike. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 52)

Literatura

Popović, J., Sumrak lirike. (Pesnik u svom vremenu). // Naša stvarnost, 1938, 13-14, str. 139-148.

Kovačić, I. G., Jedan izbor iz češke i slovačke književnosti. // Novosti, 1940, 34, 329, str. 18.

Kovačić, I. G., Knjiga eseja i feljtona J. Berkovića. Misli i djela // Novosti, 1941, 35, 71, str. 19.

Konjević, M., Slavonskobrodsko gimnazija 1929-1941. // Zbornik. Historijski institut Slavonije i Baranje, 1979, 16, str. 133-185.

Konjević, M., Pogledi Josipa Berkovića na društvo i društvenu ulogu umjetnosti // Revija, 1981, 21, 3, str. 50-81.

Blažanović, S., Josip Berković (1905-1944). //Eseji i kritike/ Josip Berković. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 52). str. 85-94.

ŽIVKO (ŽIVAN) BERTIĆ

Kukujevi, Srijem, 20. II. 1875. — Beograd, 25. X. 1938. Završio osnovnu školu u rodnom mjestu. Gimnazijsko je školovanje nastavio u Osijeku i Zagrebu. U Zagrebu studira pravo, te već na prvoj godini sudjeluje u spaljivanju mađarske zastave. Nakon odsluženja tromjesečne zatvorske kazne, odlazi u Prag nastaviti studij. Odvjetničku službu obavljao je u Srijemu u Zemunu.

Djela

Zgode i nezgode jedne deputacije. Zagreb, 1902.

Ženski udesi: tri pripovijesti. Zagreb, 1902.

Na velike škole. Zagreb, 1917.

Izabrana djela/Iso Kršnjavi... Živko Bertić... (et al); (priredio Miroslav Vaupotić). Zagreb, (etc), 1980. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68).

Ženski udesi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 64).

Literatura

Milčinović, A., Ženski udesi Živka Bertića // Nada, 1903, 17.

Radić, S., Što nam otkrivaju Bertićevi Ženski udesi? // Hrvatska moderna, 1951, 2. str. 183-194.

Šicel, M., Pregled novije hrvatske književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1966. str. 154.

Šicel, M., Uz pripovjedačko djelo Živka Bertića // Simpozij Doprinosi Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci-Zagreb, JAZU, 1968. str. 209-221.

Esih, I., Bertić, Živko //Leksikon pisaca Jugoslavije, A-Dž. Novi Sad, MS, 1972. str. 224-225.

Marijanović, S., Osječki krug u književnosti Hrvatske Moderne: dokumentacijsko istraživanje: (magistarski rad). Osijek, 1974. str. 53-63.

Vaupotić, M., Živko Bertić. // Izabrana djela/ Živko Bertić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1980. — (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68). str. 415-439.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima: književno-povijesne ekspozicije. Osijek, IC Revija 1983. str. 127-142.

Bogner, I., Uvod u djela slavonskih pisaca. Književni prikazi/ Ivo Bogner. Osijek, Sveučilište u Osijeku — Pedagoški fakultet, 1987. str. 206-216.

Bogner, I., »Ženski udesi« Živka Bertića. // Ženski udesi/ Živko Bertić. Vinkovci, Privlačica, 1994. — (Slavonica; kolo 13, knj. 64). str. 107-118.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, MH ogranak Tovarnik, 1995. str. 104-108.

TITO BILOPAVLOVIĆ

Nova Gradiška, 7. I. 1940. Osnovnu je školu polazio u rodnom gradu (1947-1950), zatim u Mostaru (1950-1951), da bi realnu gimnaziju nastavio u Novoj Gradišci pa prešao u ekonomsku školu u Novskoj koju završava 1961. U Zagrebu studira i diplomira pravo, zapošljava se kao činovnik Centra za ekonomski razvoj grada Zagreba. Od 1970. u statusu je samostalnog umjetnika, zatim od 1972. do 1977. tajnik Samoupravne zajednice kulture u Novoj Gradišci. Tajnik je DHK od 1977. do 1981. Jedan je od osnivača i kolumnist tjednika Danas. Urednik je dječjih izdanja u Školskoj knjizi te glavni urednik dječjeg lista Smib. Član je DHK od 1968. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

- Pijesku već oplakanom. Novi Sad, 1967.
Vrt za prijatelje. Zagreb, 1969.
Exodus. Zagreb, 1971.
Svući svoju kožu. Nova Gradiška, 1972.
Lov na uzvanike. Zagreb, 1974.
Plavuša i atleta. Novi Sad, 1974.
Ciao, slinavci. Zagreb, 1977.
Paunaš. Zagreb, 1978.
Kutija za male i velike igračke. Split, 1979.
Stid. Zagreb, 1980.
Sudbina u ruci. Zagreb, 1981.
Škola za sjećanje. Zagreb, 1984.
Otmica Labinjanki. Zagreb, 1988.
Filipini iza ugla. Zagreb, 1988.
Dosadno mi je — što da radim. Zagreb, 1993, '2000.
Pannas & Filipini iza ugla. Zagreb, 1998.
Oprostite volim vas. Zagreb, 1998.
Dvorska luda i ostala rodbina. Šibenik, 2000.
Pužić slikar. Zagreb, 2000.
Čitaj, gospodine balavče. Zagreb, 2002.

Literatura

- Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 36-37.
Milanja, C., Hrvatski roman 1945-1990: Nacrt moguće tipologije hrvatske romaneskne prakse. Zagreb, ZZK Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996. (Biblioteka L). str. 67.
Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 250.
Sablić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Neotradicija; kolo 2, knj. 2). str. 8.

ADAM TADIJA BLAGOJEVIĆ

Petrijevci kraj Valpova, oko 1746. — Beč, oko 1797. Od 1771. do 1775. radio je u Beču kao dvorski činovnik pri Sanitetskoj dvorskoj deputaciji i Ilirskoj dvorskoj deputaciji do njezina ukinuća 1777, potom do 1797. u Ugarskoj dvorskoj kancelariji.

Djela

- Pjesnik-putnik. Nikoi dogagajji pervo i posli puta Josipa II Cessara Rimsko-Nimacskoga u Slavoniu. Beč, 1771.
Khinki, nikoi kokhinkhinezianski dogagajj drugima zemljam hasnoviti. Beč, 1771. (prijevod djela G. F. Coeyera).
Izkushani nauk, kako se ovce kroz dobro upravljenje k' najboljemu stánju dovesti, i u takvom uzdržati mogu. Požun, 1774. (prijevod J. V. Paula).

Predika od jedinstva u kerstjanstvu sverhu Evang. Ivan. glav. 17. red 20.21. Beč, J. Kurzböck, s. a.
Pjesnik-putnik. (odlomci). // Zbornik stihova i proze XVIII. stoljeća. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19).

Literatura

- Horany, A., Nova memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum, 1. Pesthini, 1792.
Šafađik, P. J., Geschichte der illyrischen und kroatischen Literatur, 2. Prag, 1865.
Vodnik, B., Povijest hrvatske književnosti od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. Zagreb, 1913.
Matić, T., Adam Tadija Blagojević. Prilog za historiju hrvatske književnosti osamnaestoga vijeka. // Rad JAZU, Zagreb, 1929, 237, str. 129-171.
Matić, T., Isusovačke škole u Požegi 1698-1772. // Vrela i prinosi, 1935, 6, str. 1-61.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 144.
Kombol, M., Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1945. str. 372-373.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od XVI. do XVIII. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 252-256.
Rem, V., Pjesnici Slavonije. // Revija, Osijek, 1969, 9, 5, str. 5.
Frangješ, I., Drevni glasi. // Forum, Zagreb, 1977, 16, 3, str. 363, 364.
Fališevac, D., Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 23: Hrvatska književnost uoči Preporoda. Split, Književni krug, 1997. str. 61-95.

PAVLE BLAŽEK

Kruševica kraj Slavenskog Šamca, 17. VI. 1930. — Osijek, 9. XII. 1988. Polazio je klasičnu gimnaziju u Zagrebu (1941-1947) i Zemunu (1948-1949). Studirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu (1949-1955), gdje je diplomirao jugoslavenske književnosti i doktorirao (1981). U zemunskom amaterskom kazalištu nastupao je kao glumac (1950-1954). Od 1956. godine u Osijeku je profesor u Učiteljskoj školi do 1961. i Upravnoj školi do 1967. te potom direktor Gradske knjižnice. Predavao je dječju i omladinsku književnost i osnove bibliotekarstva na osječkoj Pedagoškoj akademiji (1969-1974) Objavljivao je pod pseudonimima: Marin Vrazić, Satyr, P. B., P. B-k.

Djela

Petar Smajić/Pavle Blažek... (et al). Osijek, 1976.

- Requiem za učiteljicu ili Kako zvati učiteljicu. Osijek, 1984.
Vez zemlje. Đakovo, 1985.
Vukov zavičaj danas/Pavle Blažek, Predrag Goll. Osijek, 1988.
Djelovanje i djelo Miroslava Kraljevića (1823-1877). Osijek, 1989.
Okovan šutnjom. 1989.
Stihovi i proza/Dragan Mucić, Pavle Blažek. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 81).

Literatura

- Rem, V., Pjesnici Slavonije // Revija, Osijek, 1969, 9, 5, str. 12.
Rem, V., Tebi je ime Lelija. Panorama ljubavne lirike hrvatskih pjesnika iz Slavonije // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 276.
Batušić, N., Hrvatska kazališna kritika. Zagreb, 1971. str. 306.
Stanojević, L.J., P. Blažek // Kazalište, 1971, 7, 4, str. 2.
Rem, V. Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 145-146.
Rem, G., Requiem za učiteljicu // Polet, 1985, 19, 4, str. 24.
Bogner, I., O pjesničkom radu Pavla Blažeka // Vez zemlje. Đakovo, 1985. str. 5-15.
Marjanović, V., Lirika slavonskog podneblja // Bagdala, 1985, 27, 319, str. 23-24. Sajler, M., Neizbrivisv trag // Vjesnik, 13. prosinca 1988.
(pogovor) Književni i kulturni rad P. Blažeka // Stihovi i proza/Dragan Mucić, Pavle Blažek. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 81). str. 165-169.

VJEKOSLAV BOBAN

Sarajevo, 23. II. 1957. Osnovnu školu (1963-1971) i Strojarsko-tehničku školu (1971-1975) polazio je u Osijeku, a Filozofski fakultet (1976-1983) u Zagrebu, gdje je i diplomirao komparativnu književnost i lingvistiku. Radi kao pomoćnik direktora u Grafičkom zavodu Hrvatske, u odjelu za proizvodnju. Uređivao je Studentski list, Pitanja, Polet, Quorum i Formu. Bio je urednikom hrvatskih izdanja Cankarjeve založbe. Uređivao je knjige Goranova proljeća i koprodukcijska izdanja Grafičkoga zavoda Hrvatske. S B. Čegecom i I. Kustićem uredio je panoramu minimalističke priče 64 priče 29 redaka i antologiju Slovenska ljubavna poezija (zajedno s T. Pavčekom i L. Paljetkom). Živi i radi u Zagrebu.

Djela

- Nijednim umom zamišljeno. Osijek, 1975.
Orator. Zagreb, 1982.

- Kutija žigica. Zagreb, 1984.
Gangamon-Ganglion. Osijek, 1985.
Kritika sintetizma. Rijeka, 1990.
Jahačica na vjetru. Zagreb, 1996.
Antikvarijat. Zagreb, 1997.
Uskrsna priča sunčeva glasnika. Zagreb, 1998.
Božić sunčeva glasnika. Zagreb, 1998.
Hercegovina — antologija hrvatske lirike. Zagreb, 2002.

Literatura

- Bogišić, V., Pic, Caro, Tref... // Oko, 1984, 22. 11. 1984.
Radaković, B., Kutija žigica. // Polet, 1984, 292.
Šlacki, V., Što se nalazi u kutiji žigica?. // ISTRINA, 1985, 1/2.
Bogišić, V., Piedrabueanski apokrifi. // Četiri dimenzije sumnje/ Julijana Matanović (et al). Zagreb, RZ RK SSOH, 1988. (Biblioteka Quorum; kolo 4, knj. 29). str. 192, 238-263.
Milanja, C., Hrvatski roman 1945-1990: Nacrt moguće tipologije hrvatske romaneskne prakse. Zagreb, ZZK Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996. (Biblioteka L). str. 120, 127, 137.
Bagić, K., Proza 'Quorumova' naraštaja (1984-1996). // Poštari lakog sna./Quorum, 1996, 12, 2/3, str. 6-34.
Šimpraga, D., Protejska obuhvatnost tema. // Vijenac, 1997, 13. 2. 1997.
Sablić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Neotradicija; kolo 2, knj. 2). str. 38, 65, 99.

MIRKO DANIJEL BOGDANIĆ (DANIEL EMERIK)

Virovitica, 5. XI. 1762. — Budim, 31. I. 1802. Astronom i matematičar, školovanje je vjerojatno započeo u Zagrebu, a od 1778. nastavio u Pešti. Od 1782. do 1785. na Sveučilištu je u Budimu (Pešti), gdje mu matematiku predaje Joseph Mitterpacher. Od 1785. nastavnik je grčkoga jezika i matematike u Kraljevskoj akademiji u Velikom Varadinu. Mjernik za regrutaciju rijeka postaje 1788. u Tamiškom okrugu. Godine 1796. dobio je mjesto drugoga asistenta u sveučilišnoj zvjezdarnici u Budimu, a 1798. postaje prvi asistent.

Djela

- Carmen quo supremo Magno-Varadiensis academiae directori... Magno Varadini: Per Franciscum Eizenberger, 1786.
Formulae pro spatii rectilineis... Pestini: Typis I. Michaelis Landerer, 1786.
Oda na morskou pučini... Veliki Varadin, 1786.
Dogodaji svieta od Adama do Egipatskih kraljeva po Emiru Bogdaniću. Beč, 1792.

Literatura

- Dadić, Ž., Mirko Danijel Bogdanić kao astronom. // Virovitički zbornik: 1234-1984. Virovitica, 1986. str. 113.
- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 144-145.
- Kombol, M., Poviest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, Matrica hrvatska, 1945. str. 388, 399.
- Bogišić, R., Književnost prosvjetiteljstva. // Povijest hrvatske književnosti, 3. Zagreb, Liber (etc), 1974. str. 375.
- Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privalčica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 27.

DAVID BOGDANOVIĆ

Brod na Savi, 11. V. 1869. — Zagreb, 7. III. 1944. Pučku je školu polazio u Brodu na Savi, gimnaziju u Slavonskoj Požegi. Studirao je slavistiku i klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1889-1895). Kao apsolvent bio je namjesni učitelj u realnoj gimnaziji u Zagrebu. Potporom JAZU skupljao je po Slavoniji leksičko blago za Akademijin Rječnik (1894). Godine 1895. postao je namjesni učitelj u Bjelovaru, a te je godine i diplomirao. Bio je profesor u realnoj gimnaziji u Bjelovaru, Zemunu i Petrinji. Godine 1899. doktorirao je na Sveučilištu u Zagrebu. Zatim je predavao u realnoj gimnaziji u Slavonskoj Požegi, Osijeku, Karlovcu. Radio je u Ministarstvu prosvjete do 1923. Od 1924. do 1932. ravnatelj je Nadbiskupske klasične gimnazije.

Djela

- Poraba vremena za prošlost u historijskim radnjama Vuka Stefanovića Karadžića. Zagreb, 1899.
- Nešto o »paklu« u hrvatskoj književnosti. Zagreb, 1900.
- Prvo izdanje Relkovićeve Satira ćirilicom. Zagreb, 1908.
- Sredovječna crkvena drama i oberammerganske igre. Zagreb, 1910.
- Pregled književnosti hrvatske i srpske, knj. 1. Zagreb, 1914, 1916, 1932. (1933).
- Pregled književnosti hrvatske i srpske, knj. 2, dio 1. Zagreb, 1918.
- Pregled književnosti hrvatske i srpske, knj. 2, dio 2. Zagreb, 1918.
- Jagić u svojim »Spomenima«. Zagreb, 1940.

Literatura

- Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (pretpisak). Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 31.
- Hrvatski leksikon 1, A-K. Zagreb, Naklada Leksikon, 1997. str. 113.

IVO BOGNER

Vinkovci 29. X. 1916 — Zagreb, 1. IX. 2002. Gimnaziju je završio u Vinkovcima 1935. godine, studij na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1939-43). Doktorirao je 1973. na zagrebačkom Filozofskom fakultetu radom: »Slavonija u djelima Josipa Kozarca«. Bio je gimnazijski profesor u Osijeku od 1945. godine, a od 1961. do umirovljenja 1984. bio je profesor hrvatske književnosti na osječkoj Pedagoškoj akademiji (od 1977. Pedagoški fakultet).

Djela

Književni prikazi. Osijek, 1987.

Literatura

- Mostarkić, S., Matićevo čitanje Relkovićeve Satira // Tomo Matić: Književni povjesničar i filolog. Zagreb, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, 1998. (Hrvatski književni povjesničari; znanstveni zbornici, sv. 4). str. 175, 192.
- Zbornik o djelu Ive Bognera (N. Fabio, A. B. Šaban, K. Čorkalo, G. Rem i drugi). Vinkovci s. a.

JOSIP BOGNER

Vinkovci, 6. II. 1906. — Zagreb, 16. III. 1936. Osnovnu školu i klasičnu gimnaziju pohađao je u Vinkovcima (1912-1924), a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirao jugoslavenske književnosti i filozofiju (1924-29) te doktorirao 1929. godine. Radio je kao gimnazijski profesor u Varaždinu, Čupriji, Vinkovcima i Zagrebu te kao dramaturg HNK Zagreb.

Djela

- Izabrana djela/Josip Bogner... (et al); (Priredio Miroslav Vaupotić). Zagreb (etc), 1975. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 102).
- Studije i portreti/priredila Antonija Bogner Šaban. Vinkovci, 1993.
- Slavonske teme. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 13).

Literatura

- Barac, A., Dr. Josip Bogner // Glasnik jugoslavenskog profesorskog društva, 1935-36, 16, 11-12, str. 1150-1151.
- Jurišić, B., Dr. Josip Bogner // Hrvatska revija, 1936, 9, 4, str. 210.
- Kovačić, V., Dr. Josip Bogner // Godišnjak ogranka Matice hrvatske, 1966-67, 5, str. 125-127.

- Ladika, I., Smrt dra Josipa Bognera // Književna revija, 1936, 1, 2, str. 60-61.
- Pavlečić, V., Prije svega kritičari // Izraz, 1958, 2, 4, str. 386-400.
- Kovačić, V., Sjećanje na dra Josipa Bognera // POLET, 1960, 7, 3, str. 154-160.
- Švagelj, D., Od vinkovačkog sokaka do Thibaudeta: Josip Bogner // Revija, 1963, 3, 6, str. 36-36.
- Bogner-Šaban, A., Josip Bogner u zrcalu književničke i kritičarske misli // Slavonske teme/Josip Bogner. Vinkovci, Privalčica, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 13). str. 97-106.

JOSIP BÖSENDORFER

Lukač kraj Virovitice, 30. I. 1876. — Osijek, 6. VI. 1957. U Osijeku je završio klasičnu gimnaziju 1895. Studij povijesti i zemljopisa započeo je u Zagrebu, no zbog sudjelovanja u spaljivanju mađarske zastave 1895. godine bio je prisiljen nastaviti studij izvan Ugarske, u Grazu, Beču i Pragu. Doktorirao je 1899. u Zagrebu tezom o zrinsko-frankopanskoj uroti i 1900. položio profesorski ispit. Kao gimnazijski profesor službovao je u Zagrebu i Osijeku, gdje je od 1917. do 1922. radio kao upravitelj gimnazije te od 1914. dugogodišnji gradski zastupnik. Godine 1941. preuzeo je zbirke osječkog Gradskog muzeja te ih 1946. preselio u nove prostorije u staroj magistratskoj zgradi u Tvrdi te bio njegovim direktorom do 1949. godine.

Djela

- Zavjera Petra Šubića-Zrinskog, bana hrvatskoga (1664-1671). Zagreb, 1898.
- Kraljevska povelja kojom se Osijek povisuje na step slob. kralj. grada. Osijek, 1909.
- Crnice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: križevačke, virovitičke, požeške, cistavske baranjske, vukovarske i srijemske, te kr. i slob. grada Osijeka u Srednjem i Novom vijeku. Osijek, 1910.
- Franjevci u Osijeku. Osijek, 1933.
- Počeci umjetnosti u Osijeku. Osijek, 1935.
- Nešto malo o našoj Baranji. Osijek, 1940.
- Agrarni odnosi u Slavoniji. Zagreb, 1950.

Literatura

- Guber, D., Zavjera Petra Šubića — Zrinskog, bana hrvatskoga (1664-1671). Napisao Josip Bösendorfer // Videnac, 1898, 30, 49, str. 765-766.
- Osterman, S., Crnice iz slavonske povijesti (...) // Narodna obrana, 1910, 9, 125, str. 4.
- Prohaska, D., Povijest grada Osijeka // Savremenik, 1911, 6, 2, str. 105-110.

- Esih, I., Povjesnik Osijeka i Slavonije // Obzor, 1933, 74, 56, str. 2.
- Klaić, N., Bičanić, R. J., Bösendorfer. Agrarni odnosi u Slavoniji // Historijski zbornik, 1952, 5, 3-4, str. 325-333.
- Pinterović, D., Dr. Josip Bösendorfer. Profil čovjeka i naučnog radnika // Slavonija danas, 1955, 2, 5, str. 2-5.
- Pinterović, D., O razvoju osječkog muzeja // Osječki Zbornik, 1958, 6, str. 15-19.
- Pinterović, D., Dr. Josip Bösendorfer (1876-1957) // Glasnik slavonskih muzeja, 1967, 4, str. 5-7.
- Malbaša, M., Stručno osoblje zaposleno u Muzeju od osnutka do danas // Osječki Zbornik, 1977, 16, str. 353.
- Andrić, S., Slavonija — zavičajna čitanka. // KNJIŽEVNA ČITANKA, 1993, 33, 1/2, str. 94-95.

BLAŽ BOŠNJAK

Vrbova kraj Nove Gradiške, 20. VII. 1743. — Kamenica, 24. VI. 1807. Gimnaziju je završio u Požegi te stupio u franjevački red, gdje dobiva ime Blaž — kako se često i potpisivao (Bošnjak Blaž /Vaso/, Basilius, Blasius). Kod franjevaca uči filozofiju i teologiju te odlazi na trogodišnju službu u Palestinu, s kraćim boravkom na Cipru. Po povratku obavlja dužnost propovjednika i upravitelja župe u Svetom Miklošu u Banatu, a 1775. postavljen je za vojnoga svećenika Palffyjeve pukovnije s kojom sudjeluje u austrijsko-turskom ratu (1789-1791). U službi ostaje do 1799. godine, a nakon umirovljenja radi kao administrator i provincijal kameničke župe. Godine 1801. završio je gradnju kameničke župne crkve.

Djela

- Ispisanje rata turskog pod Josipom cesarom 2. pocetog godine 1787. Osik, Pritiskano za slovih Martina Divalda, 1792.
- Sermo spiritualis de Passione Christi. Essekini, 1795.

Literatura

- Andrić, N., Iz ratničke književnosti hrvatske. // Prosvjeta, 1902, 10, 2, str. 48.
- Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u 18. vijeku. Zagreb, Naklada knjižare M. Breyera, 1907. str. 87-88.
- Matić T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 145.
- Franičević, M., Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti. // Forum, 1968, 15, 2/3, str. 321-332.

- Rem, V., Pjesnici Slavonije // Revija, Osijek, 1969, 9, 4/5, str. 15.
- Hoško, F. E., Franjevci i knjiga za slavonske krajišnike. // Kačić, 1984, 16.
- Bogner, I., Iz »ratničke« književnosti Slavonije u 18. stoljeću s osvrtom na »Ispisanje...« Vase Bošnjaka. // Književni prikazi/ Ivo Bogner. Osijek: Sveučilište u Osijeku — Pedagoški fakultet (etc), 1987. str. 254-262.
- Sršan, S., Slavonki pisci (1795-1830) // Revija, Osijek, 1988, 28, 1, str. 59-87.
- Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50), str. 422.
- Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti 18. stoljeća. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 75), str. 30.

BRANIMIR BOŠNJAK

Vrbica, kraj Vinkovaca, 9. XI. 1943. Osnovnu školu i prvi razred gimnazije pohađa u Vinkovcima, a od 1959. u Zagrebu gdje upisuje Pravni i Filozofski fakultet. Uređivao brojne časopise (Studentski list, Polet, Pitanja, Republiku, The Bridge), emisije iz književnosti Radio Zagreba, bio je urednik Dramskog programa HTV-a te urednik-dramaturg Dramskog programa Hrvatskog Radija. Doktorirao je 1996. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s temom o poeziji Josipa Severa. Živi u Zagrebu.

Djela

- Sve što nam prilazi. Zagreb, 1969.
- Trošenje maske. Zagreb, 1974.
- Pisanje i moć. Zagreb, 1977.
- Demon žudnje. Zagreb, 1977.
- Gimnastičar u pidžami. Zagreb, 1978.
- Potrošeni govor. Osijek, 1980.
- Apokalipsa avangarde. Rijeka, 1982.
- Semantička gladovanja. Zagreb, 1983.
- Zlatno književno runo. Zagreb, 1983.
- Nove pjesme. Zagreb, 1988.
- Proizvodnja života (eseji u izboru C. Milanje). Zagreb, 1988.
- Sječivo za nevine. Zagreb, 1989. Dom i tekst. Zagreb, 1993.
- Posude za vrijeme. Zagreb, 1996.
- Modeli moderniteta. Zagreb, 1998.
- Smrt između programa. Zagreb, 2001.
- Susačke razglednice. Zagreb, 2001.

Literatura

- Zupa, V., B. Bošnjak: Sve što nam prilazi // Lirika i navika. Zagreb, 1970. (Biblioteka Razlog, knj. 36), str. 184-187.
- Milanja, C., Dva napisa o B. Bošnjaku // Revija, 1980, 20, 1, str. 104-116.
- Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 31.
- Rem, G., Pjesma — kratki esej // Poetika brisanih navodnika. Zagreb, Cekade, 1988. (Biblioteka Znaci). str. 124-131.
- Jurica, N., Od teksta do svijeta u knjizi // O pjesnicima. Rijeka, IC Rijeka, 1989. str. 24-27.
- Rem, G., »Pitanjaši«, esejizam, onesvježene slike stanja, Branimir Bošnjak, »Nove pjesme« // Zadovoljština u tekstu. Zagreb, Quorum, 1990. str. 213.
- Milanja, C., Ekonomija i trošivost žudnje/pisma // Doba razlika. Zagreb, Stvarnost, 1991. str. 186-201.
- Maleš, B., Zločin i zapad // Posude za vrijeme/Branimir Bošnjak. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
- Peternai, K., Na razmeđu moderne i postmoderne // Književna Revija, 1998, 38, 3-6. str. 186-201.

IVŠA BOŠNJAK DRAGOVAČKI

Dragovci kraj Nove Gradiške, 29. XII. 1879. — Nova Kapela, 17. XII. 1955. Osnovnu je školu završio u Dragovcima, a potom klasičnu gimnaziju u Požegi i Zagrebu. U Zagrebu je završio studije bogoslovije i prava. Bavio se književnim i uredničkim radom. Živio je u Sarajevu, Zagrebu, Dragovcima i Novoj Kapeli, gdje je i umro. Poznat je pod pseudonimom Čika Jovo.

Djela

- Slike iz života (pseud. Čika Jovo). Osijek, 1906.
- U višim sferama (Ivan Bošnjak). Bjelovar, 1915.
- Novele iz Slavonije. Zagreb, 1933.
- Slavonci. Varaždin, 1934.
- Kroz smijeh i suze. Samobor, 1935.
- Pomlađeni panjevi. Zagreb, 1940.
- Kroz smijeh i suze: slavonske novele. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 19)

Literatura

- Franić, I., Novele iz slavonije // Narodne novine, 1933, 99, 174, str. 3-4.
- Firšt, B., Ivša Bošnjak Dragovački: Slavonci // Hrvatska smotra, 1935, 3, 1, str. 35-36.
- Jurić, V., Problem Bošnjakova romana Pomlađeni panjevi // Sarajevski novi list, 1941, 1, 125, str. 6.
- Kovačić, I. G., Prvo beletrističko djelo o unutrašnjoj kolonizaciji u Hrvatskoj // Novosti, 1941, 57, str. 17.
- Jurić, V., Ništo mi se stari razbolio // Sarajevski novi list, 1943, 3, 653, str. 6.

- Jurić, V., Pred praižvedbu Biele kuge od Ivše Bošnjaka Dragovačkog // Novi list, 1944, 4, 909, str. 6. Jurić, V., Dramsko djelo iz suvremene Slavonije // Hrvatski sjever, 1944, 1, 2, str. 111-112.
- Jurić, V., Značajan kazališni uspjeh hrvatskog književnika // Novi list, 1944, 4, 912, str. 2.
- Ostić, J., Ivša Bošnjak-Dragovački // Kroz smijeh i suze/Ivša Bošnjak-Dragovački. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 19). str. 137-142.

LUKA BOTIĆ

Split, 22. I. 1830. — Đakovo, 22. VIII. 1863. U rodnom je mjestu završio pučku školu (1837-1841), a u sjemeništu je polazio gramatiku (1841-1845), humanistiku (1845-1847) i filozofiju (1847-1849). Završetkom filozofije odlazi na studij teologije u Zadar, ali je 1851. s njega izbačen. Godinu dana poslije zaposlio se u Gajevoj tiskari u Zagrebu, a 1853. postaje predstojnikom na gospodarskom imanju Đakovačke biskupije. Kako nije htio položiti zakletvu vjernosti kralju Franji Josipu I. otpušten je 1860. Uz pomoć J. J. Strossmayera izabran je 1861. za đakovačkog zastupnika u Hrvatskom saboru, kao član školskog i upravno-činovničkog odbora, gdje istupa protiv dalmatinskih autonomasa i prevlasti talijanskog jezika u Dalmaciji. Bečka centralistička politika nije odobravalala njegove zastupničke istupe te mu je zabranjeno objavljivanje.

Djela

- Bijedna Mara. Zagreb, 1861. Split, 1873. Split, 1918. Zagreb-Praha-Wien, 1921.
- Petar Bačić. Osijek, 1862.
- Pjesme. Zagreb, 1885.
- Pobratimstvo. Bijedna Mara. Zagreb, 1921. Dilber-Hasan. Split, 1930.
- Djela. Zagreb, 1949.
- Izabrana djela. Zagreb, 1949.
- Izabrana djela. Zagreb, (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 35)

Literatura

- Šegvić, L., Luka Botić. Njegov život i njegova djela. Zagreb, 1830.
- Barac, A., Botić kao pjesnik // Hrvatska revija, 1931, 4, 10, str. 531-538.
- Lovrić, B., Posljednji stihovi pjesnika // Obzor, 1939, 79, 293, str. 3.
- Ravlić, J., Ostavština Luke Botića // Republika, 1946, 2, 9-10, str. 856.

- Ravlić, J., Luka Botić // Mogućnosti, 1963, 10, 10, str. 1092-1102.
- Vučetić, Š., Luka Botić // Izabrana djela. Zagreb. Matica hrvatska (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 35) str. 133-163.
- Pavić, K., Luka Botić u Đakovu // Zbornik Muzeja Đakovštine, 3. 1985.
- Botica, S. Luka Botić. Zagreb, Zavod za znanost o književnosti, 1989.
- Miletić, H., Pregled književnog stvaranja u Đakovštini: (Prilog Đakovačkim susretima) // Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara 1. Đakovo, Matica hrvatska Đakovo, 1999. str. 75-81.

IVAN BOŽDAR

Gradište kraj Županje, 5. XI. 1936. Maturirao je u Županji. Radio je kao tajnik osnovne škole u Gradištu te gimnazije u Županji (1961-1967), a zatim kao knjižničar Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Djela

- Makovi, sunce i žito. Županja, 1963.
- Lirika 3 /Robotić, Zečev, Boždar. Županja, 1964.
- Zvrkaste priče, Županja, 1990.
- Brundalica, Zagreb, 1991.
- Pismo suncu, Zagreb, 1993.

Literatura

- Od doseljenja Hrvata do najnovijih debata. Zagreb, 1975. str. 272.
- Rem, V., Tebi je ime Lelija: antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje // Godišnjak MH Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.
- Slavonske minijature/izbor Miroslav Mader. Osijek, Glas Slavonije, 1975. str. 15.
- Rem, V., U vrenju života // Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 26.
- Rem, V., Slava Panonije: panorama. Vinkovci, 1980. str. 36.

MIROSLAV BRANDT

Cerić kraj Vinkovaca, 2. III. 1914. — Zagreb, 21. VII. 2002. Rodio se u Ceriću kraj Vinkovaca. Maturirao je 1932. na zagrebačkoj realnoj gimnaziji, apsolvirao medicinu, a diplomirao povijest, zemljopis i latinski na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1948. Doktorirao je 1954. Arhivistiku i institucije feudalnog društva specijalizirao u Archives Nationales i Collège de France u Parizu. U Zagre-

bu je radio kao bibliotekar Sveučilišne knjižnice (1946), kustos Povijesnog muzeja (1946-47), suradnik u Arhivu JAZU (1947-1949), asistent Historijskog instituta JAZU (1949-1952) te na Filozofskom fakultetu kao asistent (1952), docent (1957), izvanredni (1964) i redoviti (1970-1984) profesor. Uz redovite kolegije o europskoj i prednjoazijskoj srednjovjekovnoj povijesti predavao je kolegije o supsaharskim i pretkolumbovskim civilizacijama te o srednjovjekovnoj povijesti Indije, Kine i Japana. Usporedno je bio nastavnik na Filozofskom fakultetu u Zadru, Pedagoškom fakultetu u Osijeku i na postdiplomskim studijima u Zagrebu i Dubrovniku. Bio je tajnik Povijesnog društva Hrvatske, član uredništva Historijskog zbornika (1948-1951), urednik povijesnih izdanja izdavačkog poduzeća Naprijed, potpredsjednik Matice hrvatske (1959-1971), prodekan Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Djela

Razvoj splitske srednjovjekovne komune od 7. — 14. st. Zagreb, 1954.
Wyclifova hereza i socijalni pokreti u Splitu krajem 14. st. Zagreb, 1955.
Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka, 1. Zagreb, 1980.
Povijest Rusije u srednjem vijeku. Zagreb, 1981.
Izbori zla. Zagreb, 1990.

Literatura

Šidak, J., Hrvatska historiografija 1955-65. (1. dio) // Historijski zbornik, 1965, 18, str. 17.
Budak, N., Miroslav Brandt. Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka // Historijski zbornik, 1982, 35, str. 308-312.
Mišćević, V. N., (Intervju) // Dometi, 1982, 15, str. 75-80.

MIJO BRAŠNIĆ

Vinkovci, 13. IX. 1849. — Vinkovci, 2. I. 1883. U Vinkovcima je završio osnovnu i srednju školu. Studirao u Beču između 1868. i 1872. slušajući predavanja iz povijesti, zemljopisa, latinske i slavenske paleografije, starogrčke i srednjovjekovne umjetnosti te opće arheologije. Još za vrijeme studija, 1872. godine, nastupa kao predavač povijesti, zemljopisa i njemačkog jezika u gimnaziji u Rakovcima, ali ubrzo prelazi u vinkovačku gimnaziju.

Djela

Iz narodopisa Hrvatske. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 85)

Literatura

Rački, F., Nacrt hrvatske historiografije od 1835. do 1885. // Rad JAZU, 1886, 80, str. 307.
Matasović, J., Životopis Mije Brašnića. Zagreb, 1922.
Švagelj, D., Biobibliographia slavonica. Mijo Brašnić. // Revija, 1968, 8, 3, str. 74-76.
Iskra Janošić, I., Mijo Brašnić (1849-1883) // Glasnik slavonskih muzeja, 1983, 18, 47, str. 20-22.
Antoljak, S., Hrvatska historiografija do 1918. godine, knj. 2. Zagreb, Matica hrvatska, 1992, str. 197-199, 514-515.
Virc, Z., Nepravom zapostavljeni hrvatski povjesničar. // Iz narodopisa Hrvatske/ Mijo Brašnić. Vinkovci, Pivlačica, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 85). str. 129-137.

VINKO BREŠIĆ

Grgurić kraj Livna, 17. VIII. 1952. Školovao se u Slavonskom Brodu, završio studij književnosti i filozofije te doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio kao predavač hrvatskog jezika i književnosti na njemačkom sveučilištu Ruhr u Bochumu, a danas radi kao redoviti profesor Sveučilišta u Zagrebu. Osnovao je i uređivao časopis Zrcalo.

Djela

Srebrni dlan. Slavonski Brod, 1971.
44 pjesme. Slavonski Brod, 1977.
Dobriša Cesarić. Zagreb, 1984.
Časopisi Milana Marjanovića. Zagreb, 1990.
Dragi naš Šenoa. Uspomene na Augusta Šenou. Zagreb, 1992.
Novija hrvatska književnost. Zagreb, 1994.
Autobiografski Zagreb. Zagreb, 1994.
Autobiografije hrvatskih pisaca, Zagreb, 1996.
Hrvatski putopisi. Zagreb, 1996, 1997.
Mila si nam ti jedina. Zagreb, 1998.
Knjiga o Virovitici. Virovitica, 1999.
Teme novije hrvatske književnosti. Zagreb, 2001.

Literatura

Sablić-Tomić, H., Nešto posve osobno. Vinko Brešić, Autobiografije hrvatskih pisaca, AGM, Zagreb, 1997. // Glas Slavonije, 28. V. 1997, str. 35.
Zlatar, A., Kako se pisci opisuju. U povodu nedavno objavljene antologije Autobiografije hrvatskih pisaca. Priredio Vinko Brešić, AGM. // Vijenac, 3. VII. 1997, 91/V, str. 12.

BRANKA BRLENIĆ-VUJIĆ

Osijek, 23. V. 1942. Završila je gimnaziju u Osijeku. Diplomirala je na Filološkom fakultetu u Beogradu 1965. iz područja filologije. Magistrirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a doktorirala na Filološkom fakultetu u Beogradu 1978. Od 1965. do 1976. radila je kao profesor na Gimnaziji Braće Ribara u Osijeku. Od 1976. do danas radi na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Od 1986. redoviti je profesor na Katedri za hrvatsku književnost.

Djela

Problem dramatizacije pripovijetke i romana u hrvatskoj i srpskoj književnosti XX. stoljeća. Osijek, 1980.
Otvorene strukture: Neka pitanja suvremene hrvatske književnosti. Osijek, 1981.
Suvremenost i tradicija, poetičke osobine. Osijek, 1983.
Poetika dramskog stvaralaštva Marijana Matkovića. Osijek, 1986.
Hodočašća izvorima: studije i eseji. Osijek, 1994.
Povratak hrvatskoj baštini: (studije i eseji). Rijeka, 1998.

Literatura

Tomaš, S., Dramatizacije proze. // Školske novine, 32, 4. 5. 1981, str. 17.
Car-Matutinović, L.J., Stvaralačko sučeljavanje. Otvorene strukture. // Vjesnik, 43, 21. 7. 1982, str. 6.
Pandžić, J., Ljepota cijepljena umom. Poetika dramskog stvaralaštva Marijana Matkovića. // Odjek, 1987, 40, 8, str. 24.
Strčić, M., Nove i svježe književne interpretacije. Branka Brlenić-Vujić. Hodočašća izvorima, Osijek, 1994. // Rijječ, 1996, 2, 1, str. 200.
57 A., Hrvatski sonet u Ljubljani. // Republika, 1996, 52, 3/4, str. 210-211.
Rehak, E., Hodočašća izvorima (Branka Brlenić-Vujić), studije i eseji, Gradska tiskara, Osijek, 1994. // Dubrovnik, 1996, 7, 3/4, str. 146-148.
Brešić, V., Čašćenje predmetom. Branka Brlenić-Vujić. Hodočašća izvorima. Studije i eseji, Gradska tiskara, Osijek, 1994. // Kolo, 1997, 7, 2, str. 493-495.
Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 286.
Glibo, R., Korektna misaonost. Branka Brlenić-Vujić, Povratak hrvatskoj baštini, HFD, Rijeka, 1998. // Hrvatsko slovo, 1998, 4, 18, str. 7.
Piskač, D., Branka Brlenić-Vujić: Povratak hrvatskoj baštini. Hrvatsko filološko društvo Rijeka, Rijeka, 1998. // Forum, 1999, 38, 1-3, str. 379-380.

ANDRIJA TORKVAT BRLIĆ

Brod na Savi, 15. V. 1826. — Slavonski Brod, 21. V. 1868. Nižu gimnaziju završio je u Vinkovcima

1841. godine, a višu dvogodišnju polazio je u Zagrebu i to prvo u biskupskom sjemeništu a potom u plemićkom konviktu. Godine 1843. odlazi na teološke studije u Pazmaneum u Beču te u Augustinu priprema doktorat iz teologije. Godine 1848. pridružuje se vojsci bana Jelačića komu, kao izaslanik, prenosi poruke, te 1849. odlazi u Pariz gdje ga prima i Louis Napoleon. Iste godine postaje županijski tajnik u Osijeku. Strossmayer ga 1850. godine šalje u Pariz. Po povratku postaje tajnik Matice ilirske. Radio je dalje kao Strossmayerov vlastelinski provizor, a nakon studija prava posvećuje se odvjetničkoj službi u Slavonskom Brodu te 1861. na Hrvatskom saboru zastupa Vojnu krajinu. Nastavlja putovati i širiti ideje hrvatskog narodnog preporoda, pisati političke članke i time suzbijati mađarsku propagandu. Uređivao je Kolo, za tisak priredio nekoliko djela iz stare hrvatske književnosti te prevodio s grčkog, češkog i njemačkog jezika.

Djela

Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an der vier letzten osterreichisch-turkischen Kriegen. Wien, 1854.
Grammatik der Illyrischen Sprache. Wien, 1854.
Izvori spiske povijestnice iz turskih spomenika. Beč, 1857.

Literatura

Brlić-Mažuranić, I., Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi, 1. Zagreb, 1934, 1935.
Brlić, I. A., Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836-1855. Zagreb, 1943.
Maixner, R., Hrvatski prijevodi francuske proze 1800-1860. // Rad JAZU, 1952, 290. str. 81-85.
Tkalac, K., Prosvjetni razvitak (školstvo) Slavonije u 18. i 19. stoljeću // Zbornik radova Prvog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970. str. 669-708.
Vince, Z., Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 364-365.
Blažanović, S., Knjižnica obitelji Brlić. Slavonski Brod, 1983.
Jelčić, D., Književne pretpostavke hrvatskog narodnog preporoda u Slavoniji // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, 1. Osijek, JAZU, Zavod za znanstveni rad, 1984. str. 461-489.
Stanković, S., Arhiv obitelji Brlić. Slavonski Brod, 1987.
Tafra, B., Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić. Zagreb, Matica hrvatska, 1993. str. 24.
Tanocki, F., Slavonska jezikoslovna baština. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 139-150.

IGNJAT ALOJZIJE BRLIĆ

Brod na Savi, 30. VII. 1795. — Cernik kraj Gradiške, 27. III. 1855. Gimnazijsko obrazovanje stekao je od 1803. do 1809. kod franjevaca u Brodu i Požegi, a nakon očeve smrti učio je trgovački zanat u Vukovaru te preuzeo obiteljske trgovačke poslove. Dopisivao se s uglednicima svoga vremena (Kopitarom, Babukićem, Katančićem, Karadžićem, Šulekom i drugima). Car Franjo Josip I. odlikovao ga je 1850. kolajnom za likovne zasluge, ali ju je Brlić odbio primiti. Tijekom života bavio se pitanjima jezika, književnosti, filozofije, pučke mudrosti i religije. Bio je pristaša hrvatskoga narodnog preporoda.

Djela

Grammatik der Illyrischen Sprache, wie solche in Bosnien, Dalmazien, Slawonien, Serbien, Ragusa etc. dann von den Illiriern in Banat und Ungarn gesprochen wird. Budim, 1833; Zagreb, 1842; 1850.

Uspomene na stari Brod. Brod na Savi, 1885 (1-3); Đakovo, 1888. (4-5).

Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836-1855. Zagreb, 1942-1943. (1-2).

Literatura

Ivšić, S., Akcenat na Gramatici Ignjata Alojzije Brlića // RAD JAZU, 1912, 194, str. 61-155.

Brlić-Mažuranić, I., Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi, 1. Zagreb, 1934.

Gašparović, S., Pisma sinu // Hrvatska Revija, 1943, 16, 4, str. 229-231.

Hrvatski narodni preporod 2. Zagreb, Matica hrvatska, 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).

Vince, Z., Grafjsko-pravopisna pitanja pretpreporodnog i preporodnog doba u Slavoniji. // Zbornik radova Prvog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, JAZU, 1970. str. 773-810.

Stanković, M., Obiteljski arhiv Brlić. Slavonski Brod, 1974.

Vince, Z., putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 151-155.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. str. 52-57.

Tafra, B., Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić. Zagreb, Matica hrvatska, 1993. str. 18-20, 79-113.

Brešić, V., Osječka književna periodika. // Književni Osijek: studije i eseji/priradio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 55-66.

Tanocki, F., Slavonska jezikoslovna baština. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 97-110.

IVAN BRLIĆ

Zagreb, 28. IX. 1894. — Brežice, 26. IV. 1977. Sin Vatroslava Brlića i Ivane Brlić Mažuranić. Osnovnu školu polazio je u Slavanskom Brodu te 1906. upisuje klasičnu gimnaziju u Zagrebu iz koje je 1912. isključen zbog sudjelovanja u đačkom štrajku. Studij prava počinje u Berlinu 1913. i nastavlja sljedeće godine u Zagrebu. Od 1916. do kraja rata nalazi se na talijanskoj fronti, a poslije rata nastavlja studij u Zagrebu te 1920. stiče zvanje doktora prava. Radio je kao odvjetnički pripravnik u Osijeku, odvjetnik u Brodu i gotovo dvadeset godina u Zagrebu. Od početka rata uglavnom se bavi poljodjelskim gospodarstvom. Često se potpisivao inicijalima I. B. i Dr. I. B.

Djela

Desetogodišnjica Lige naroda. Deset pisama iz Ženeve u rujnu 1929. Zagreb, 1929.

Svjetski parlamenat i Panevropa. Zagreb, 1930.

Dobromu i dobra kob. Zagreb, 1931, 1937.

Panevropa i pacifizam, Zagreb, 1931. Hrvatsko seljačko zadrugarstvo i međunarodne poljoprivredne i zadrugne ustanove. Zagreb, 1938.

Moji prijatelji. Zagreb, 1955.

Mokrice — dvorac i perivoj. Zagreb, 1957.

Dokumenti o životu i ličnosti Vladimira Frana Mažuranića. Zagreb, 1960.

Lepirka. Zagreb, 1961.

Literatura

Šimić, S., Što je Liga naroda. (U povodu brošure »Liga naroda« u borbi za razoružanje od dra Ivana Berliitscha.) // Slobodni spisi, 1932, 2, 5-6, str. 95-96.

Krleža, M., Dolazi Nikolaj Konstantinovič Reerich // Danas, 1934, 1, 2, str. 267-269.

Pirnat, S., Što se sve piše o hrvatskom seljačkom zadrugarstvu? // Hrvatski zadrugar, 1940, 32, 7-12, str. 170-176.

Esih, I., Dokumenti o piscima, Dr. Ivan Brlić »Dokumenti o životu i ličnosti Vladimira Frana Mažuranića« // Vjesnik, 1960, 21, 4900, str. 8.

Berić, D., Marginalije uz dokumente o životu Frana Mažuranića // Mogućnosti, 1961, 8, 1, str. 77-83.

Čović, D., Krile, A., Potomci slavnih predaka: Zemljoradnik s doktorskom diplomom // VUS, 1961, 10, 469/170, str. 14.

Selaković, M., Put istini o zagonetnoj ličnosti Frana Mažuranića // Izraz, 1961, 5, 6, str. 551-553.

Brešić, V., Maticjeva brodska Judita // Tomo Matic: Književni povjesničar i filolog. Zagreb, Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu, 1998. (Hrvatski književni povjesničari; znanstveni zbornici, sv. 4). str. 81-89.

JAGODA BRLIĆ

Brod na Savi, 5. II. 1824. — Zagreb, 15. IV. 1897. Kći Ignjata Alojzija Brlića i sestra Andrije Torkvata Brlića. U Brodu je polazila tzv. trivijalnu i glavnu učionu, zatim Državnu djevojačku školu. Živjela najprije u rodnom gradu, potom 1850-1859. u Novoj Gradiški te kraće vrijeme ponovo u Brodu. Od 1861. živjela je u Zagrebu.

Djela

Čekanje. (pjesma). // Kolo, Zagreb, 1842, 1. Pjesme. Zagreb, 1919.

Literatura

Badalić, H., (Marija Amruš). // Vienac, Zagreb, 1897, 29, 37, str. 590.

Prohaska, D., Jedna hrvatska romantičarka. // Jugoslavenska njiva, Zagreb, 1919, 3, 50, str. 802.

Vodnik, B., Pjesme Jagode Brlićeve. // Pjesme/ Jagoda Brlić. Zagreb, 1919.

Kassowitz-Cvijić, A., Jagoda Brlićeva, ilirska pjesnikinja. // Vijenac, Zagreb, 1924, 2, III. /2, str. 33-39.

Detoni-Dujmić, D., Jagoda Brlić. U školi čekanja. // Ljepša polovica književnosti/ Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 87-95.

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Ogulin, 18. IV. 1874. — Zagreb, 21. IX. 1938. Kći Vladimira Mažuranića, pravnika, književnika i povjesničara i Henriette rođene Bernath koja je potjecala iz imućne trgovačke obitelji iz Varaždina. Završila je dva razreda javne škole, a potom se nastavila školovati privatno. Iz Ogulina je 1878. preselila s roditeljima u Karlovac, a 1882. u Zagreb, gdje ostaje do 1892. kada se udala za Vatroslava Brlića i preselila u Slavonski Brod. Aktivno je pomagala suprugu u borbi protiv Khuen-Héderváryjeva režima, pa je za svoj domoljubni rad dobila od biskupa J. J. Strossmayera zlatni medaljon. Nazvana je »hrvatskim Andersenom« te je dva puta (1931, 1938) bila predložena za Nobelovu nagradu, a 1938. izabrana je kao prva žena članica JAZU.

Djela

Valjani i nevaljani. Pripovijetke i pjesme za dječake. Zagreb, 1902.

Škola i praznici. Zbirka pjesama i pripovijedaka za djecu. Zagreb, 1905.

Slike i pjesme. Zagreb, 1912.

Čudnovate zgodje i nezgode šegrt Hlapića: pripovijetka. Zagreb, 1913.

Priče iz davnine. Zagreb, 1916, 1920, 1926.

Knjiga omladini. Critice. Zagreb, 1923.

Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata. Zagreb, 1937.

Srce od licitara. Pripovijetke i pjesme za mladež, Zagreb, 1939.

Basne i bajke. Zagreb, 1943.

Izabrana djela./Ivana Brlić Mažuranić... (et al). Zagreb, (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 73).

Priče iz davnine. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 18).

Izabrana djela./ Zagreb, 1997.(Stoljeća hrvatske književnosti)

Dnevnik: (objavljeni samo fragmenti kao citati). s. I.; s. a.

Literatura

Matoš, A. G., Pjesme. // Savremenik, Zagreb, 1912, 7, 9, str. 567-568.

Šimić, A. B., Priče iz davnine. // Obzor, 1917, 58, 54, str. 1.

Bučar, F., Hrvatski Andersen. // Hrvatska revija, 1930, 3, 5, str. 285-288.

Šicel, M., Ivana Brlić Mažuranić. // Izabrana djela./Ivana Brlić Mažuranić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 73). str. 7-19.

Ivana Brlić Mažuranić. Zbornik radova/ uredili Dubravko Jelčić... (et al). Zagreb, Mladost, 1970.

Mihanović, N., Produženi svijet djetinjstva. // Forum, 1971, 10, 7/8, str. 154-158.

Donat, B., Tri strukture, tri duhovna kruga Ivane Brlić Mažuranić. // Hodočasnik u labirintu/ Branimir Donat. Zagreb, August Cesarec, 1986. str. 68-82.

Ivana Brlić Mažuranić. Prilozi sa znanstveno-stručnog kolokvija. Slavonski Brod: Matica hrvatska (etc), 1994.

Rem, V., Ime i djelo sa sjajem legende. // Priče iz davnine/ Ivana Brlić Mažuranić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 18), str. 135-140.

Detoni-Dujmić, D., Ivana Brlić-Mažuranić. Tko opseže svijet? // Ljepša polovica književnosti/ Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 169-185.

Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998. str. 25-35, 87-89.

JOSIP CAZI

Čepin, 16. III. 1907. — Zagreb, 22. XI. 1977. Osnovnu je školu završio u Vukovaru (1914-1918) i kao dvanaestogodišnjak se zaposlio u građevinarstvu. Potom je učio strojarski zanat u dvjema zanatskim radionicama i radio u tvornicama kao radnik. Već od 1920. aktivan je »skojevac« te sindikalni rukovodilac. U Drugom svjetskom ratu sudjelovao je

kao partizan, a nakon rata obavljao je značajne političke funkcije, jedno vrijeme i zastupnika u saveznoj skupštini te Saboru Hrvatske.

Djela

Iz slavonske žetve 1944. Osijek, 1944.
Pred žetvu, 1944.
Pjesme. Zagreb, 1983.

Literatura

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 24.

ISO CEPELIĆ

Podravska Moslavina kraj Donjeg Miholjca, 4. IV. 1880. — Osijek, 25. III. 1956. Osnovnu školu završio je u Donjem Miholjcu, a gimnaziju u Osijeku. Nakon gimnazije odslužao je tri semestra romanistike i slavenske filologije na Jagićevu seminaru u Beču. U Zagrebu stječe doktorat pravnih znanosti. Nakon pravničkoga rada u Karlovcu i Osijeku, posvećuje se pisanju crtica iz lovačkog života i lovstva te publicistici i leksikografiji.

Djela

Malo šale-nešto zbilje: lovačke crtice. Zagreb, 1936.
Glasi i poglasja iz lovova: crtice. Osijek, 1940.
Divlje svinje. Zagreb, 1948.
Kroza smijeh i suze. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 98).

Literatura

Hurm, A., Malo šale-nešto zbilje: lovačke crtice dra Ise Cepelića. Povodom nedavno izašle knjige lovačkih crtica, šala i priča // Hrvatski list, 1937, 18, 35, str. 8.
Maraković, Lj., Lovачke pripovijetke // Hrvatska prosvjeta, 1939, 26, 1-3, str. 97-98.
Hurm, A., Glasi i poglasja iz lovova od Ise Cepelića // Hrvatski list, 1940, 21, 180, str. 9.
Čević, I., Usavršujemo naš hrvatski lovački govor // Lovачko-ribarski vjesnik, 1941, 50, 10, str. 460-462.
Fotez, M., Uz knjige Ise Cepelića: Dr. Iso Cepelić — Malo šale-nešto zbilje (Zagreb, 1936); Glasi i poglasja iz lovova (Osijek, 1940) // Hrvatska revija, 1942, 15, 11, str. 618-621.
Ešh, I., Cepelić Iso // Leksikon pisaca Jugoslavije 1, A-Dž. Novi Sad, MS, 1972. str. 431.
Stopar, B., Iso Cepelić // Lovачki vjesnik, 1977, 85, 12, str. 323.
Rem, V., Slavenski književni portreti druge polovice 19. stoljeća // Slavonija, Osijek, Slavonska privredna komora, 1980. str. 293.
Marijanović, S., Iso Cepelić nije pisao samo za lovce i ribolovce // Kroza smijeh i suze/Iso Cepelić. Vinkovci,

Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 98). str. 143-155.

DOBRIŠA CESARIĆ

Požega, 10. I. 1902. — Zagreb, 18. XII. 1980. Od treće godine živi u Osijeku gdje je završio pučku školu i četiri razreda gimnazije. Roditelji mu se sele 1916. u Zagreb gdje završava realnu gimnaziju, upisuje studij prava, ali ga ubrzo zamjenjuje studijem filozofije. Od 1924. do 1926. radio je u Hrvatskom narodnom kazalištu kao pomoćni arhivar, potom u vojsci. Od 1929. do 1941. lektor je u Školi narodnoga zdravlja, a od 1941. pri Uredu za hrvatski jezik. Od 1945. do 1958. urednik je u Nakladnom zavodu Hrvatske (kasnije Zora). Član JAZU postao je 1951, predsjednik Društva književnika Hrvatske 1962-63.

Djela

Lirika. Zagreb, 1931.
Spasena svjetla. Zagreb, 1938.
Izabrani stihovi. Zagreb, 1942.
Pjesme. Zagreb, 1951.
Knjiga prepjeva. Zagreb, 1951.
Osvijetljeni put. Zagreb, 1953.
Tri pjesme. Zagreb, 1955.
Goli časopisi. Novi Sad, 1956.
Proljeće koje nije moje, Zagreb, 1957.
Izabrane pjesme. Zagreb, 1960.
Moj prijatelju. Zagreb, 1966.
Slap. Zagreb, 1970, 1974, 1984.
Izabrane pjesme. Zagreb, 1973.
Izabrane pjesme i prepjevi. Sarajevo, 1975.
Svjetla za daljinom. Beograd, 1975.
Izabrana lirika. Beograd, 1975.
Izabrana djela. Zagreb (etc), 1976. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 113).
Voćka poslije kiše. Zagreb, 1978.
Spasena svjetla. Zagreb, 1985.
Srebrna zrnca u pijesku. Zagreb, 1985.
Balada iz predgrada. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 1, knj. 5).
Pjesma mrtvog pjesnika. Vinkovci, 1996.
Kadikad. Zagreb, 1997.

Literatura

Franičević, M., Jambi i tišine Dobriše Cesarića. // Eseji o starima i novijim./Marin Franičević. Zagreb, Mladost, 1977. str. 237-252.
Slamnjig, I., Hrvatska versifikacija. Zagreb, Liber, 1981.
Vuletić, B., Konkretna poezija Dobriše Cesarića. // Umjetnost riječi, 1983, 27, 4, str. 293-302.

Brečić, V., Dobriša Cesarić. Zagreb, ZZK, 1984.
Zbornik radova o Dobriši Cesariću 1930-1980./priredio Dubravko Jelčić. Zagreb, Mladost, 1992.
Čorkalo, K., Svjetla za daljine Dobriše Cesarića. // Slavonica./Katica Čorkalo. Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci (etc), 1993. (Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti. Suvremena istraživanja i prosudbe; knj. 1). str. 163-
Rem G., »Slaba« poezija Dobriše Cesarića. // Balada iz predgrada./Dobriša Cesarić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 1, knj. 5). str. 158-162.
Rešicki, D., Modernistički infantilitet Dobriše Cesarića. // Ogladi o tuzi./Delimir Rešicki. Zagreb/Osijek, Meandar (etc), 1995. (Edicija Meandar; knj. 7). str. 142-147.
Mayer-Fraatz, A., »Soneti en passant?« Dobriša Cesarić kao sonetist. // Umjetnost riječi, 1995, 39, 3/4, str. 137-143.
Škreb, Z., Književne studije i rasprave. Zagreb, Alfa, 1998. str. 155-168.

FRANJO CIRAKI

Požega, 10. XI. 1847. — Požega, 13. II. 1912. Sin Dragutina, pjesnika na njemačkom jeziku. Gimnaziju je polazio u Požegi (od 1857) i Osijeku (1863-1867). Pravo je studirao u Zagrebu (1867-1871). Godine 1873. postao je veliki bilježnik u Požegi, 1875. podžupanjski perovoda, zatim tajnik, a 1881. gradski načelnik. Tu je dužnost obavljao do umirovljenja 1904. Bio je zastupnik Unionističke stranke u Hrvatskom saboru za izborni kotar veličselski 1882-1884, a 1893-1906. za Požegu te delegat u peštanskom zajedničkom saboru. Objavljivao je i pod pseudonimom Požežanin.

Djela

Prve pjesme. Zagreb, 1871.
Florentinske elegije. // Vijenac, 1872.
Borba. // Hrvatska antologija, priredio Hugo Badalić. 1892.
Rečenice. Pabirci po liepoj knjizi. Požega, 1899.
Rodoslovi vladajućih obitelji (rukopis; s. l.; s. a.).
Bilješke (rukopis; s. l.), 1903-1912.
Jankovo ljetovanje. Moderna idila u šest kanta. Požega, 1905.
Zapisci. Životopisne bilješke 1847-1903. (rukopis; s. l., 1906-1910).
Otmica. // Književni prilog Kluba književnika u Osijeku, Osijek, 1913-1915, Florentinske elegije. Slavonska Požega, 1956.
Franjo Ciraki. // Izabrana djela/Ivan Perkovac, Janko Jurković, Vilim Korajac, Franjo Ciraki, Nikola Tordinac.

Zagreb (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38).
Florentinske elegije. — Jankovo ljetovanje. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 24).

Literatura

Hranilović, J., Franjo Ciraki, »Rečenice«, pabirci po liepoj knjizi. // Vienac, 1899, 31, 28, str. 457-458.
Kempf, J., Franjo pl. Ciraki // Suvremenik, VII, br. 5, str. 289-293, 1912.
Matić, T., Iz autobiografskih »Zapisaka« Franje Cirakija. // Grada za povijest književnosti hrvatske, Zagreb, 1953, 24, str. 73-88., JAZU
Petraović, A., Ciraki-Badalić-Palmović. Klasična metrika u hrvatskoj i srpskoj književnosti, 1939.
Andrić, J., O pjesniku Florentinskih elegije. // Florentinske elegije/Franjo Ciraki. Slavonska Požega, 1956, str. 23-30.
Jelčić, D., Dva književnika iz Slav. Požege. // Požeški Zbornik, 2, Požega, 1966, str. 125-144.
Rem, V., Pjesnici Slavonije. // Revija, Osijek, 1969, 9, 5, str. 4-15.
Jelčić, D., Franjo Ciraki. // Vallis aurea/ Dubravko Jelčić. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1977. str. 177-189.
Peić, M., Franjo Ciraki. // Slavonija — književnost / Matko Peić. Osijek, IC Revija, 1984. str. 133-144.

JOSIP CREPIĆ

Trnani kraj Slavenskoga Broda, 13. III. 1890. — Đakovo, 23. X. 1940. Osnovnu školu pohađao je u rodnom mjestu, a šest razreda gimnazije u Vinkovcima (1900-1906). Službovao je kao pisar u trgovišnom poglavarstvu u Đakovu, općinski bilježnik u Vrbici kraj Vinkovaca i pristav brodske imovine općine u Vinkovcima. Tekstove je ponekad potpisivao pseudonimom Aurel ili A. C., odnosno C.

Djela

Rusvaj i druge pripovijesti. Osijek, 1918.
Batalija i druge pripovijesti. Osijek, 1924.
Izabrane pripovijesti/priredio Miroslav Šola. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 39)

Literatura

Domitrović, I., Crepićev Rusvaj // Općinski upravnik, 1918, 10, 25, str. 102-103.
Magjer, R., Rusvaj i druge pripovijesti // Hrvatska obrana, 1918, 17, 146, str. 4-5.
Rusvaj i druge pripovijesti // Srijemske novine, 1918, 31, 48, str. 6.

Szabo, A., *Vrijedna knjiga o povijesti Vukovansko-srijemske županije* // Hrvatska revija, 1998, 48, 4, str. 1024-1030.

STJEPAN ČUIĆ

Bukovica kraj Duvna, 1. IV. 1945. Osnovnu i srednju školu završio je u Osijeku, a diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je urednikom dvotjednika Tlo i časopisa Pitanja, lektor u Oku i Večernjem listu. Radio je kao lektor za hrvatski jezik na Sveučilištu u Bambergu u Njemačkoj. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Iza bregova. Osijek, 1965.

Staljinova slika i druge priče. Zagreb, 1971, 1975; Sarajevo, 1984/85; Zagreb, 1995.

Tridesetogodišnje priče. Zagreb, 1979.

Dnevnik po novom kalendaru. Zagreb, 1980.

Tajnoviti ponor. Zagreb, 1980, 1995.

Orden. Zagreb, 1981, 1990, 1991.

Pripovijetke. Sarajevo, 1986.

Abeceđa licemjerja. Zagreb, 1992.

Lule mira. Rijeka, 1994.

Literatura

Raos, M., Stjepan Čuić: Iza bregova (Narodno sveučilište Božidar Maslarić, Osijek, 1965). // Vjesnik, 1965, 3. 12. 1965.

Maštrović, T., Edicija Vrbaci Narodnog sveučilišta Božidar Maslarić u Osijeku. // Zadarska revija, 1970, 18, 1, str. 81.

Donat, B., Astrolab za hrvatske borgesovce. // Tkea, 1972, 1, str. 101-119.

Maleš, B., Mlada hrvatska proza. // Republika, 1979, 35, 5/6.

Rister, V., O fantastici i groteski M. Bulgakova i hrvatskih prozaika 70-ih godina. // Guja u njeđrima/ uredio Ivica Župan. Rijeka, IC Revija, 1980, str. LII-LXIV.

Visković, V., Mlada proza. Zagreb, Znanje, 1983.

Maštrović, T., Ideja slobode u književnom djelu Stjepana Čuića. // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996, str. 425-432.

Milanja, C., Hrvatski roman 1945-1990: Načrt moguće tipologije hrvatske romaneskne prakse. Zagreb, ZZK Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996. (Biblioteka L), str. 74-78, 86, 90, 122, 125.

Sablić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 2), str. 8-46.

IVICA ČOSIĆ BUKVIN

Vrbanja, 29. X. 1954. Osnovnu školu završio je u Vrbanji i ostao na svojoj djedovini vjeran zemlji i zemljoradnji. Od 1977. aktivno je uključen u društveni i politički život sela. Jedan je od pokretača i obnovitelja KUD-a Posavac, urednik mjesnog lista Tena, aktivan član u radu Ogranka Matice hrvatske Vrbanja, društva Cvelferija. Od 1983. objavljuje prvi rad u Čardaku a suradnik je listova i časopisa u Slavoniji Županijskog zbornika, Županijskog vijesnika, Privlačice, Đakovačkih vezova, Vinkovačkog lista, časopisa Hrašće, radio postaja Županja i Vinkovci. Jedan je od osnivača udruge za kulturu Duhovno hrašće naša Gospa Šumanovačka Drenovci, te jedan od pokretača Likovne kolonije Rabra. I Šokac zemljoradnik i povjesnik zavičajne povijesti. Kao pučki pisac sudjelovao na više priredbi, a kao povjesnik sudionik je znanstvenih skupova Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu, te suradnik na projektu Hrvatski zrakoplovci 1941-1945.

Djela

Vrbanja I. Vinkovci, 1994.

Vrbanja II. Drenovci, 1996.

Slike iz prošlosti. Drenovci, 1997.

Vrbanja III. Županja, 1998.

Krila Vrbanje. Vrbanja, 1999.

Literatura

Lončarević, J., Kratki posjet slavonskoj župi //Veritas, 1987, 26, 6, str. 22-23.

Grgurovac, M., Baštinik povijesti i tradicije//Večernji list, 15. 5. 1989.

Balentović, I., Bilješka uz prethodni prilog//Susreti, 1993, 28/29/30, str. 32.

Geiger, V., Ivica Čosić Bukvin. Vrbanja II//Vijenac, 71, 26. IX. 1996.

Juzbašić, J., Kamenčić spoznaje za mozaik//Hrašće, 1997, 2, 9/10, str. 130-131.

Erl, V., Sjeta u srcu//Hrašće, 1997, 2, 9/10, str. 134-137.

Rem, G., Županja susret pučke i pop kulture//Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Sl. Brod, Matica hrvatska, ogranak Sl. Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

Beš. I., Seljak i povjesničar//Večernji list, 16. 4. 1998.

Rem, G., Zavičajni istražitelji //Glas Slavonije, 31. 10. 1998.

/s. n. //Promovirana knjiga Vrbanja III. Ivica Čosić Bukvinog//Deutsches Wort, 1998, 29, str. 22.

Krčmar, V., Vrbanja rodni kraj//Hrvatska iskra. Kanadsko-hrvatski vjesnik, 14-17. 7. 1998.

Kolar-Dimitrijević, M., Ivica Čosić. Vrbanja I. //Časopis za suvremenu povijest, 1998, 30, 1, str. 211.

Stilinović, I., Kruha i ljubavi//Glas sela, 1999, 41/42.

MIRKO ČURIĆ

Đakovo, 27. VIII. 1964. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnome gradu. U Osijeku je diplomirao hrvatski jezik i književnost na Pedagoškom fakultetu. Radi u Obrtničkoj školi Antuna Horvata. Bavi se novinarstvom. Živi i radi u Đakovu.

Djela

Pavelićeva oporuka. Zagreb: Pan knjiga; Đakovo: Matica hrvatska Đakovo, 2000.

Povratak u doba jazza. Privlačica, Vinkovci, 1996.

Strategije sjećanja i zaborava. Kritike i ogledi. Matica hrvatska Đakovo, Đakovo, 2001.

Literatura

Marijanović, S., Duh oporuke (Mirko Čurić, Pavelićeva oporuka, Izdavač: Pan knjiga, Zagreb, 2000) // 3. đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara, Matica hrvatska Đakovo, 2001, str. 43-47.

ŠIMUN DAUTOVIĆ

Gunjavci kraj Nove Gradiške, 26. VI. 1884. — Bošnjaci, 27. VI. 1919. Do 1913. službovao je kao općinski bilježnik u selu Soljani kraj Županje. Poslije 1913. premješten je za općinskoga bilježnika u Bošnjake.

Djela

Svi za jednoga — jedan za sve. s. I., (1913?).

Uspomena Bošnjacanima na svjetski rat 1914-1916. Vukovar, 1916.

Ženidba čovjeka. (drama), s. I.; s. a.

Literatura

Jelić, I., Šimun Dautović. // Čardak, 1979, 5, str. 10-11.

Matična knjiga rođenih Nova Gradiška. Zbirka matičnih knjiga rimokatolika Posavsko-Brodске županije. Slavonski Brod. (rukopis)

LANA DERKAČ

Požega, 22. VI. 1969. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1993. zaposlena je u Đačkom domu u Požegi.

Djela

Usputna raspela. Vinkovci, 1995.

Utočište lučonoša. Zagreb, 1996.

Eva iz poštanskog sandučića. Zagreb, 1997.

Škrabica za sjene. Karlovac, 1999.

Rezignacija. Zagreb, 1999.

Literatura

Mihaljević, R., Rijetka lira. // Vijenac (Homo volans), 1995, 3, 47, str. 36.

Rešicki, D., Usputna raspela postmoderniteta. // Usputna raspela/ Lana Derkač. Vinkovci, Privlačica, 1995. — (Biblioteka Slap, Slavonski pisci; knj. 7).

Vuković, T., Pisanje svjetla, kozmologija tame. // Republika, 1996, 52, 9/10, str. 207-210.

Mažuran, K., Jaz za trenutak poezije. // Homo volans, 1996, 1, 5, str. 28.

Piskač, D., Lana Derkač — Utočište lučonoša. // Forum, 1996, 9, str. 1054-1055.

Jukić, S., Glasovi slavonskih pjesnikinja (slavonsko žensko pismo). // Književna revija, 1997, 37, 1/2, str. 190-197.

SLAVKO S. DIKLIĆ

Petrovaradin, 1883 — ? 1939. Završio je pravo na zagrebačkom Sveučilištu. Radio je kao odvjetnik i kraljevski javni bilježnik u Osijeku.

Djela

Pred olujom. Osijek, 1932.

Putničke bilješke jugoslavenskog ratnog dobrovoljca. Osijek, 1932.

Tamo amo po Osijeku. Osijek, 1933.

Pesme. Osijek, 1935.

Literatura

Frauenheim, S., Dr. Slavko S. Diklić »Pred olujom« i »Putničke bilješke«. // Danica, 1933, 3, 69, str. 6.

Knjiga pjesama g. S. Diklića. // Narodne novine, 1935, 101, 5, str. 4.

Kulundžić, Z., Pjesme Slavka Diklića. // Savremeni pogledi, 1935, 1, 3, str. 89.

Slavko S. Diklić. Pesme. // Život i rad, 1935, 8, 22/138, str. 116.

ERNEST DIRNBACH

Osijek, 1. VII. 1901. — New York, 31. III. 1971. Osnovnu je i srednju školu završio u Osijeku. Od 1930. do 1940. stalni je kazališni i likovni kritičar osječkoga Hrvatskog lista. Godine 1941. interniran je na Korčulu, zatim u Bari, a 1944. emigrira u Kanadu te SAD. Pisao je pod pseudonimom Lav Vrelović.

Djela

Agneza Guenther. Dušica i njena luda. Osijek, 1940

Literatura

Šram, B., Dva »velika« pjesnika. // Hrvatski list, 1920, 1, 38, str. 2-3.

Švajcer, O., Likovna kronika Osijeka 1931-1940. // Osječki zbornik, 1973-1975, 14-15, str. 315.

LJUBOJE DLUSTUŠ

Šaptinovići kod Našica, 3. IV. 1850. — Osijek, 17. IX. 1921. Završio je učiteljsku školu 1871. u Đakovu te radio kao učitelj u Orahovici, Rumi i Sušaku. Za austrijske okupacije Bosne 1879. postavljen je za učitelja u Sarajevu, potom školskog referenta, vladinog tajnika te vladina savjetnika pri školskoj upravi Zemaljske vlade. U tom je sarajevskom razdoblju bio vrlo aktivan na pedagoškom planu: izrađivao je udžbenike i priručnike, osnovao učiteljsku školu, pokrenuo i uređivao prvi stručni list Školski vjesnik (1894-1909) te surađivao u mnogim časopisima. Od umirovljenja 1910. živio je u Osijeku, gdje je uređivao list Hrvatska obrana te predsjedao Klubu hrvatskih književnika i umjetnika. Potpisivao se brojnim pseudonimima: D., Lj. D., Ljubiša Šaptinovičanin, Osječki gajdaš, Uvelak.

Djela

O narodnom uzgoju u hrvatskih pučkih školah. Zagreb, 1878.

Uzgojne prilike u drevnoj Atini. Sarajevo, 1897.

Filozofija u drevnih Helena. Sarajevo, 1898.

Studije i dojmovi sa svjetske izložbe i internacionalnoga nastavnog kongresa 1900. u Parizu. Sarajevo, 1906.

Uzgoj u drevnih Helena. Zagreb, 1907.

Uspomeni Ele Kranjčević. Osijek, 1911.

Dr. Franjo Marković: Njegov život i rad. Osijek, 1915.

Slava Petru Preradoviću. Osijek, 1918.

Nova školska osnova: Razmatranje o nacrtu zakona o narodnim školama u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Osijek, 1920.

Literatura

Belović-Bernardžikowska, J., Ljuboje Dlustuš, tajnik bosanske vlade // Škola, 1899, 10, 2, str. 21-23.

Blažeković, Đ., Ljuboje Dlustuš // Napredak, 1899, 40, 7, str. 97-101.

Jelenić, J., Ljuboje Dlustuš. // Književni prilog Kluba Hrvatskih književnika u Osijeku, 1910/11, 1, 6, str. 213.

Melkus, D., Studije i dojmovi sa svjetske izložbe i internacionalnog nastavnog kongresa 1900. u Parizu, prikaza o Ljuboje Dlustušu // Književni prilog Kluba Hrvatskih književnika u Osijeku, 1911/12, 2, str. 278-279.

Magjer, R. F., Četrdesetogodišnjica književnikovanja. // Hrvatski učiteljski dom, 1918, 11, 5/6, str. 45-46.

Rakošev, S., 20-godišnjica smrti Ljuboja Dlustuša. // Obzor, 1941, 81, 77, str. 2.

Božičević, M., Hrvatsko učiteljstvo u narodu. Zagreb, 1944.

Božičević, M., Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. Zagreb, 1958.

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija, str. 150.

RUŽICA DONČEVIĆ-ŽERT

Osijek, 30. VIII. 1878. — Osijek, 19. VIII. 1955. Rodila se kao Rosa Julijana. Otac joj je bio Aleksandar Dončević, ravnatelj pučkih učionica, a majka Slavka Oblak.

Djela

Sitne pjesme. Osijek, 1905.

Vesele zgode: tri tuceta šaljivih pjesama za odraslu djecu. Zagreb, 1923.

Literatura

Marijanović, S., Fin de siècle. Osijek, 1990.

VID DOŠEN

Tribanj (Dalmacija), oko 1720. — Dubovik kraj Broda na Savi, 6. IV. 1778. Prvu naobrazbu dobio je vjerojatno od nekog glagoljaša te je i sam 1744. zaređen za popa glagoljaša. Po župama Ninske biskupije obavljao je svećeničku dužnost, ali ubrzo odlazi na daljnje obrazovanje: u Križevcima uči humaniora, u Zagrebu od 1747. do 1749. (službujući kao kapelan u sjemeništu sv. Josipa) sluša filozofiju u isusovačkoj Akademiji te godinu dana kanoonsko pravo, a nakon toga u Grazu uči spekulativnu teologiju. Po završetku studija traži otpust iz Ninske biskupije i primljen je u Zagrebačku. Od-

lazi u Požegu 1754. gdje je službovao kao kapelan, a sljedećih dvadeset godina provodi kao župnik u Duboviku, selu nedaleko od Slavanskoga Broda. Ne napuštajući župničku službu, 1769. postavljen je za profesora moralne teologije i nadzornika požeške Akademije.

Djela

Jeka planine, koja na pisme Satyra, i Tamburaša slavnskoga odjekuje i odgovara. Zagreb, 1767.

Axdaja sedmoglavna bojnim kopjem udarena, i nagargyena..., Zagreb, 1768. 1865.

Jeka planine. // Grada za povijest književnosti hrvatske/priredio Tomo Matić. Zagreb, 1932, 11, str. 188-210.

Djela Vida Došena. Zagreb, 1969. (Stari pisci hrvatski; knj. 34).

Zbornik stihova i proze 18. stoljeća. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19).

Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 67).

Literatura

Forko, J., Crtice iz Slavonske književnosti u 18. stoljeću. Osijek, 1884.

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. // Glasnik Biskupije djakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 114.

Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u 18. vijeku, Zagreb, 1907. str. 38-39.

Matić, T., Došenova Jeka planine. // Grada za povijest književnosti hrvatske. Zagreb, 1932, 11, str. 186-187.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda. Zagreb, 1945, str. 29-31.

Matić, T., Život i rad Vida Došena. // Djela Vida Došena. Zagreb, 1969. (Stari pisci hrvatski; knj. 34).

Rem, V., Vid Došen. Pjesnici Slavonije. // Revija, Osijek, 1969, 5, 9, str. 4-15.

Bogišić, R., Vid Došen. // Zbornik stihova i proze 18. stoljeća. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19). str. 147-153.

Zbornik radova o Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću. Osijek, 1981.

Vončina, J., Vid Došen. // Jezična baština/J. Vončina, Split, 1988, str. 177-179.

Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 421.

Sablić, H., Slavonski senzibilitet 18. stoljeća. // Izabrana djela/Vid Došen, Antun Ivanošić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 67). str. 65-71.

Savić, J. (et al), Leksik i frazeologija Došenove Jeka Planine. // Književna revija, 1996, 36, 5/6, str. 237-249.

STJEPAN DUJMOVIĆ

Slavonski Brod, 17. VII. 1942. Piše poeziju i esaje. Živi u Slavanskom Brodu.

Djela

Uspomene. Slavonski Brod, 1991.

Brodanka. Slavonski Brod, 1993.

Očaravanje. Slavonski Brod, 1996.

Legende o Diljani i Brodmaru. Osijek, 1999.

Ispred kuće strepnji. Slavonski Brod, 1999.

Literatura

Zovko, G., Zona erogen (ili o poeziji Stjepana Dujmovića). // Brodanka/ Stjepan Dujmović. Slavonski Brod (vlastita naklada), 1993. str. 58-63.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 17, 110, 151, 220.

Rem, V., Panorama mogućnosti. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 21, 19. 3. 1999, str. 6.

Rem, V., Tko je »najbrodskiji« pisac. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 28, 7. 5. 1999, str. 6.

Rem, G., Hrabar Brodanin. // Kolo, 1999, 9, 1, str. 499-500.

VLADOJE DUKAT

Zagreb, 10. XII. 1861. — Zagreb, 12. XI. 1944. Gimnaziju je pohađao u rodnom mjestu te Varaždinu, gdje je 1880. maturirao. Studirao je klasičnu i slavensku filologiju, prvo u Beču, zatim u Zagrebu. Diplomirao je 1884. te radio kao učitelj na Kraljevskoj velikoj gimnaziji u Zagrebu, kao gimnazijski profesor u Osijeku (1884-1903) i karlovačkom Rakitovcu; ravnatelj Velike gimnazije u Zagrebu te nadzornik srednjih škola. Odljenu za bogoštovlje i nastavu pridjeljen je u dva navrata (1904-1908; 1919-1923). Uz N. Wickerhauser i A. Lochmera jedan je od utemeljitelja hrvatske anglistike. Potpisivao se: Anglicus, A-m-s, Aramis, A. S., Lg, Ig, L-g, M., m., M. Lg., ML-g., V. D., VI. D., V. D-t.

Djela

Čitanka iz englesko-američke i skandinavske književnosti. Zagreb, 1903.

Slike iz povijesti engleske književnosti. Zagreb, 1904.

Sladki naš kaj. Ogladi iz stare kajkavske književnosti. Zagreb, 1944.

Literatura

- Krnić, I., Poviest englezke književnosti. (Napisao V. Dukata) // Narodne novine, 1905, 71, 25. II.
- Esih, I., Prvi njemačko-hrvatski rječnik. Nova studija prof. Vladoja Dukata. // Obzor, 1934, 75, 4. VII. str. 1-2.
- Smičik, A., V. Dukata, Richter-Ballman-Fröhlicher rječnik. // Nastavni vjesnik, 1934-35, 43. str. 70-71.
- Esih, I., 75-godišnjica Vladoja Dukata. // Obzor, 1936, 77, 10. XII. str. 1.
- Tijan, P., Dr. Vladoje Dukata // Književni tjednik, 1942, 2, 8. str. 7.
- Barac, A., Putositnice u trećem izdanju. // Hrvatska revija, 1943, 16, 6, str. 339-341.
- Košutić-Brozović, N., Evropski okviri hrvatske moderne // Hrvatska književnost prema evropskim književnostima. Zagreb, 1970.
- Filipović, R., Englesko-hrvatske književne veze. Zagreb, 1972.
- Vince, Z., Putovima hrvatskog književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 158-159, 172-173, 249-256, 538-541.
- Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske moderne: Generacije »mladih« i časopis Mladost. Osijek, Revija, 1990. str. 109.

STJEPAN ĐAKOVIĆ

Šaregrad, 7. VII. 1862. — Vinkovci, 5. XII. 1948. Gimnaziju polazi u Vinkovcima i Đakovu, a maturirao je u Osijeku 1882. Teologiju je studirao u Budimpešti, od 1882. do 1886, a studij dogmatike i biblijskih znanosti završio je 1886. u Beču. Bio je vjeroučitelj u klasičnoj gimnaziji u Osijeku (1884-1894) i u Vinkovcima (1894-1924). Osim kao pjesnik, istaknuo se i kao organizator kulturnog života, poznat po brojnim predavanjima te kao glazbeni djelatnik, zborovođa i glazbeni povjesničar. Pjesme prigodnice objavio je pod pseudonimom *Laudator temporis acti*.

Djela

Nješto o poviesti i sustavu gregorijanskoga pjevanja. Osijek, 1888/1889.

Literatura

- Prof. Stjepan Djaković, počasni član Hrvatske čitaonice u Vinkovcima. // *Cibale-Vinkovci*. Spomen spis hrvatskih i humanitarnih društava grada Vinkovaca. Vinkovci, 1938, str. 124-128.
- Perčić, F., Preč. g. prof. Stjepanu Djakoviću o 80. godišnjici života. // *Glasnik Biskupija bosanske i srijemske*, 1942, 70, 24, str. 177-179.
- Đaković Stjepan (nekrolog). // *Vjesnik Biskupije dakovačke*, 1949, 1, str. 8.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, MH, ogranak Tovarnik, 1995. str. 221.

AUGUST ĐARMATI (ĐARMATY)

Srijemski Karlovci, 31. VII. 1906. — Ormož, 4. IV. 1981. Klasičnu je gimnaziju završio 1926. u rodnom mjestu, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1932. Do 1939. sa D. Zbožinikom vodi u Zagrebu privatnu gimnaziju, zatim je 1940. vježbenik u Poštanskom uredu te do 1945. knjižničar u Arheološkom muzeju. Nakon rata nastavnik je u školama učenika u privredi i osnovnim školama u Zagrebu i Đurđevcu, potom u Školi za slijepu učenicke u Zagrebu, a od 1955. do 1961. voditelj je za propagandu knjige u Izdavačkom zavodu JAZU.

Djela

- Lirika. Zagreb, 1936.
- Cvijetovi nad provalijama. Zagreb, 1941.
- Na putovima vječnosti. Zagreb, 1967.
- Negdje daleko. Zagreb, 1970.
- Iznad omedenih krugova. Zagreb, 1977.

Literatura

- Dulčić, P., August Đarmati, Lirika. // *Hrvatska smotra*, 1937, 5, 10, str. 615-616. Maraković, L.J., Pjesnik August Đarmati. // *Hrvatska prosvjeta*, 1937, 24, 8, str. 374-377.
- Tabak, J., Nekoliko novih knjiga. // *Hrvatska revija*, 1937, 10, 6, str. 327-328.
- Lončarević, J., Šokački i bunjevački književni portreti. Zagreb, 1969.
- Slamnig, S., August Đarmati, Na putovima vječnosti. // *Marulić*, 1969, 2, 3, str. 85.
- Slamnig, S., Pjesništvo Augusta Đarmatija. (U povodu pjesnikove sedamdesetogodišnjice). // *Marulić*, 1977, 10, 1, str. 5-11.
- Tijan, P., August Đarmati. In memoriam. // *Hrvatska revija*, 1981, 31, 3, str. 603-604.

NIKOLA ĐURETIĆ

Osijek, 24. VII. 1949. Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1978. živi u Londonu gdje radi kao novinar BBC-a, a jedan je od osnivača londonskog Ogranka MH.

Djela

Vragolovi. Split, 1974.

- Vrijeme bijelih dana. Zagreb, 1978.
- Albionske razglednice. Zagreb, 1996.
- Kazališni putokazi i krajputaši. Zagreb, 1996.
- Suze Martina Jesenskog. Zagreb, 1997.

Literatura

- Pavičić, J., Počelo je. // *Vijenac*, 1998, 6, 11.
- Milenić, Ž., Jesenski nakon proljeća // *Rival*, 11, 1-2, 1998.

TOMISLAV ĐURIĆ

Nova Gradiška, 23. IX. 1938. Novinar i publicist. Osnovnu je školu polazio u Požezi i Novoj Gradiški, a gimnaziju u Novoj Gradiški, Šidu i Daruvaru, gdje je i maturirao. Studirao je na Pravnom i Filozofskom fakultetu (povijest) u Zagrebu. Novinarsku je školu završio u Beogradu. Urednik je Topličkog lista. Živi i radi u Varaždinskim Toplicama.

Djela

- U zemlji Kira Velikog, Varaždin, 1972.
- Od Drave do Perzijskog zaljeva, Varaždin, 1977.
- Iz prošlosti Novogradiškog kraja, Varaždin, 1974.
- Srednjovjekovni gradovi slavonskog gorja, Varaždin, 1981.
- Iz slavonske prošlosti 17. st., Varaždin, 1975.
- Barokn i iluzionizam Ivana Rangera, Tomislav Đurić i Ernest Fišer, Zagreb, 1976.
- Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske /Tomislav Đurić i Dragutin Feletar, Čakovec, 1971, 1981, 1991, 1992.
- Stare građevine istočne Hrvatske /Tomislav Đurić i Dragutin Feletar, Varaždin, 1983.
- Navik on živi ki zgine pošteno /Tomislav Đurić i Dragutin Feletar, Čakovec, 1971, 1991.
- Hrvatsko zagorje planinarsko-turistički vodič /Tomislav Đurić i Zlatko Smerke, Varaždin, 1975.
- Ravna gora /Tomislav Đurić i Zlatko Smerke, Varaždin, 1980.
- Godina dana crničkih narodnih običaja, Zagreb, 1992.
- Sto najljepših legendi iz hrvatske prošlosti. Zagreb, 1996.
- Na dvoru cara perzijskoga, koprivnica, 1998.

Literatura

- Hrukovec, T., Vrijedna i potrebna monografija // Čovjek i prostor II-III, Zagreb, 1972.
- Bažant, V., Odnos prema povijesti // Hrvatsko sveučilište, br. 25, Zagreb, 1972.
- Plečaš, D., Crtice iz slavonske povijesti // *Glas Slavonije*, Osijek, 16. 3. 1976.
- Ledić, G., Gdje je Slavenska Pisa? // *Večernji list*, Zagreb, 7/8. 1. 1984.
- Biturac, J., Tomislav Đurić — Srednjovjekovni gradovi slavonskoga gorja // *Marulić*, br. 4, Zagreb, 1983.

Pepconik, Z., Tomislav Đurić, dr. Dragutin Feletar: Stare građevine istočne Hrvatske // *Priroda*, br. 3, Zagreb, 1984.

Batorović, M., Tomislav Đurić popularizator spomenika kulture panonske Hrvatske // *Glasnik slavonskih muzeja*, br. 46, Vukovar, 1982.

Krpan, S., Povijest Nove Gradiške // *Glas koncila*, Zagreb, 17. 5. 1992.

J. F., Tomislav Đurić, Sto najljepših legendi iz hrvatske povijesti // *Slobodna Dalmacija*, Split, 16. 1. 1997.

Slunjski, Ž., Legende satkane od istine i mašte // *Vjesnik*, Zagreb, 22. 7. 1996.

Skočibušić, K., Putopisi po Hrvatskoj i stranim zemljama // *Matica*, časopis Hrvatske matice iseljenika // br. 8, Zagreb, 1999.

ANTE MIROLJUB EVETOVIĆ

Bački Aljmaš, 12. VI. 1862. — Valpovo, 24. II. 1921. Osnovnu je školu polazio u Bačkom Aljmašu (1868-1972), gimnaziju kod isusovaca u Kaloči (1872-1878). Stupio je u red franjevac Kapistranske provincije (1878) i gradansko ime Franjo promijenio u Ante. Zatim je bio u novicijatu u Beču (1878-1879), učio filozofiju u Vukovaru (1879-1880) i u Dunavföldvaru (1880-1881), u Baji bogosloviju (1881-1885). Bio je lektor filozofije u Dunavföldvaru (1885-1888), crkvene povijesti i prava u Baji (1888-1897), gvardijan franjevačkog samostana u Baji (1897-1900), kapelan u Egeragu (1900), u Valpovu (1901), župnik u Veliškovcima (1902-1904), Harkanovcima (1904-1911) i Valpovu (1912-1921). Pisao je pod pseudonimima: Miroљub, Fr. Miroљub, Fra Miroљub.

Djela

- Sretni i nujni časi. Osijek, 1908.
- Neven list u spomen Zlatka Kocha, klerika djakovačke biskupije. Osijek, 1915.
- Iz pjesama Ante Evetović-Miroљuba. Preštampano iz knjige sabranih pjesama Sretni i nujni časi (1908). Osijek, 1931.

Literatura

- Mandić, L.J., Ante Miroљub Evetović // *Klasje naših ravni*, 2, 3, str. 139-141.
- Pekić, P., Tri bunjevačka velikana: Ivan Antunović, Pavao Kujundžić, Ante Evetović Miroљub // *Subotičke novine*, 1936, 10, str. 3-4.
- Sekulić, A., Književnost bačkih Hrvata // *Kritika*, pos. izdanje, 1970, sv. 5, str. 6-7, 48-50, 53, 118-123, 267-268, 273, 318, 332-333.

MIROSLAV FELDMAN

Virovitica, 28. XII. 1899. — Zagreb, 30. V. 1976. Medicinu je studirao u Zagrebu i Beču. Radio je kao liječnik u bolnicama u Virovitici, Osijeku, Sarajevu, Pakracu i Zagrebu. Uključuje se u antifašističku borbu i radi u sanitetu partizanske bolnice u Bariju i El Shattu. Nakon Drugoga svjetskog rata radi u medicinskim ustanovama u Karlovcu i Zagrebu. Od 1955. do 1956. bio je predsjednik Društva hrvatskih književnika. Bio je predsjednik hrvatskoga i jugoslavenskog PEN-a.

Djela

Iza sunca. Zagreb, 1920.
Arhipelag snova. Sarajevo, 1927.
Vožnja. s. l. 1927.
Zec. Zagreb, 1932.
Profesor Žič. s. l. 1934.
Srna (Šs. l.) 1936.
Ratna lirika. Zagreb, 1936.
U pozadini. s. l. 1939.
Iz mraka. Sarajevo, 1946.
Doći će dan. Karlovac, 1947.
U pozadini. Zagreb, 1951.
Pjesme. Zagreb, 1955.
Tri drame (Zec, U pozadini, Iz mraka). Zagreb, 1955.
Pitat će kako je bilo. Zagreb, 1959.
Izabrane pjesme. Zagreb, 1964.
Drame. Zagreb, 1964.
Pjesme i drame. // Miroslav Feldman, Ante Cetineo./Pjesme i drame. Laste nad uvalom. Zagreb (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 104). Drame. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 12).

Literatura

Ogrizović, M., M. Feldman »Iza sunca«. // Dom i svijet, 1920, 3.
R. M. (Maixner, R.). Miroslav Feldman »Vožnja«. // Obzor, 1927, 2.
Teatralis (Šrepel, I.) Miroslav Feldman »Zec«. // Život i rad, 1932, 9.
J. H. (Horvath, J.) Alarm iz prošlosti (Ratna lirika Miroslava Feldmana). // Jutarnji list, 1936, 9.
Kovačić, V., Lirika Miroslava Feldmana. // Hrvatska revija, 1937, 4 i 5.
Marinković, R., Miroslav Feldman »U pozadini«. // Nova Riječ, 1939, 2.
Livadić, B., Miroslav Feldman »U pozadini«. // Hrvatska revija, 1939, 3.
Hećimović, B., Teatar Miroslava Feldmana i vrijeme. // Republika, 1962, 12.
Stipčević, A., Miroslav Feldman. // Pjesme i drame./Miroslav Feldman, Ante Cetineo. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 104). str. 5-25.

Bogner, I., Teatar Miroslava Feldmana. // Studije i portreti — Ivo Bogner. Vinkovci, Ogranak Maticе hrvatske (etc), 1993. (Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi, Dvadeseto stoljeće; knj. 1). str. 247-260.
Lederer, A., Miroslav Feldman (1899-1976). // Drame/ Miroslav Feldman. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 12). str. 155-164.

FERDO FILIPOVIĆ

Velika Kapanica, 25. V. 1833. — Đakovo, 16. IX. 1916. U rodnom je mjestu završio osnovnu školu, gimnaziju je polazio u Osijeku, Vinkovcima i Zagrebu, a sjemenište u Đakovu, nakon čega je zaređen za svećenika (1856). U brojnim mjestima Slavonije i Srijema bio je kapelan, a zanimljiv je podatak da je Filipović, uz Vilima Korajca, početkom šezdesetih godina propovijedi držao na hrvatskom jeziku. Pisanje mu uzrokuje neprilike s krajiškim zapovjedništvom u Petrovaradinu te ga premještaju: 1869. postaje župnik u Levanjskoj Varoši, a 1882. u Drenju. Pripovijetkama i povijesnim prilogima surađivao je u brojnim listovima (Slavonac, Zagrebački katolički list, Nesten, Sloga, Glasnik dalmatinski i drugim), a s bratom Ivanom izdavao je i uređivao osječki kalendar Narodna knjiga.

Djela

Prasjedioci Slavonije. (1866?)
Nauk katoličke vjere, sv. 1. Zagreb, Naručbena naklada Lavoslava Hartmana, 1868.

Literatura

Barac, A., Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije, knj. 2, Književnost pedesetih i šezdesetih. Zagreb, JAZU, 1960. str. 143-144.
Andrić, N., Zaboravljeni apsolutistički književnici // Hrvatska, 1906, 19.
Kovačević, A., Ferdo Filipović // Književni prilog Kluba hrvatskih književnika. Osijek, 1912-1913.
Pavić, K., Ilirizam u Đakovu // Đakovo i njegova okolica 2. Zbornik Muzeja Đakovštine. Đakovo, 1982.
Rem, V., Tko su Šokci?. Vinkovci, Privlačica, 1993. str. 10.

IVAN FILIPOVIĆ

Velika Kapanica, 24. IV. 1823. — Zagreb, 28. X. 1895. U rodnom je mjestu pohađao tri razreda pučke škole, a četvrti razred i gimnaziju završio je u Vinkovcima. Nakon kraćeg pripravničkog služ-

bovanja u vinkovačkoj glavnoj školi, u Srijemskoj Mitrovici polazi učiteljski tečaj te 1842. dobiva i učiteljsko zvanje. Potom radi kao učitelj u Vinkovcima, a od 1844. u Novoj Gradiški, zatim u više zagrebačkih škola i u Požezi. Ban Mažuranić imenovao ga je 1875. godine za prvog školskog nadzornika Zagrebačke županije pri kojoj je dužnosti i umirovljen 1877. Kao pripadnik Jelačićeve vojske sudjelovao je, i bio zarobljen, u borbama u Mađarskoj tijekom 1848. godine. Poznat je kao vodeći hrvatski pedagog druge polovice 19. stoljeća.

Djela

Mali tobolac raznog cvjetja za dobru i pomnjivu mladež naroda srbsko-ilitskoga. Zagreb, 1850.
Slovička čitanka za prvi razred katoličkih učionica u carevini austrijskoj. Beč, 1851.
Početnica za prvi razred katoličkih učionica u carevini austrijskoj. Beč, 1853.
Uporavnik za početnicu i čitanke u prvom razredu katoličkih učionica po carevini austrijskoj. Beč, 1855.
Svim našincem, koji štogod misle i promišljavaju. Požeza, 1863.
Franje Hoffmanna 150 čudorednih pripovedakah za mladež obojega spola. Zagreb, 1865.
Franje Hoffmanna sto i pedeset pripovedaka za mladež. Zagreb, s. a.
Franje Hoffmanna trideset i dvije pripovijetke za mladež. Zagreb, s. a.
Franje Hoffmanna trideset i šest pripovijedaka za mladež. Zagreb, s. a.
Franje Hoffmanna četrdeset pripovijedaka za mladež. Zagreb, s. a.
Franje Hoffmanna četrdeset i dvije pripovijetke za mladež. Zagreb, s. a.
Ustav pučke škole u trojednoj kraljevini. Zagreb, 1865.
Igrokazi za mladež. Zagreb, 1866.
Ezopove basne. Zagreb, 1867, 1890.
Sto malih pripovedaka za mladež Kr. Šmida. Zagreb, 1867, 1881.
Dragutin Rakovac. Životopisna slika. Zagreb, 1867.
Uputa u krasopis cirilskim pismeni za hrvatske pučke škole i samouke. Zagreb, 1867.
Pismovnik. Zagreb, 1868.
Novi rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika. Zagreb, 1869-1875.
Bečke pedagogijske slike. Zagreb, 1870.
Kratka poviest književnosti hrvatske i srbske. Za građanske i više djevojačke škole. Zagreb, 1875.
Kratka stilistika za građanske i više djevojačke škole. Zagreb, 1876.
Hrvatsko-njemačka besjedovnica. Metodička uputa za praktično naučavanje hrvatskoga i njemačkoga jezika. Zagreb, 1877. (drugo izdanje)

Žepni rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika za porabu u školu i na putu, II. Hrvatsko-njemački dio. Zagreb, 1878.

Jagodnjak. Sbirka pjesama i pripovedaka. Zagreb, 1878.
Reakcija proti školstvu. Zagreb, 1879.
Kraljević Marko u narodnih pjesmah. Zagreb, 1880, 1891, 1899, 1905, (s. a.), 1908.
Žepni rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika. I. Njemačko-hrvatski dio. Zagreb, 1887. (drugo izdanje)
Džepni rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika. II. Hrvatsko-njemački dijel. Zagreb, 1895-1896, 1903, 1910.
Mali rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika. I. Njemačko-hrvatski dio. Zagreb, 1900-1903.
Hrvatsko (srbsko)-njemačka besjedovnica. Praktična uputa za one, koji žele, da se lako nauče govoriti hrvatskim (srbskim) ili njemačkim jezikom. Zagreb, 1890.
Kroatisch (serbisch)-deutsches Conversationsbuch. Praktische Anleitung sich im Kroatischen sowohl als im Deutschen gelaufig und richtig auszudrücken, vierte Auflage. Agram, 1904.
Hrvatski narodni preporod, 2. ilirska knjiga. Zagreb, (etc) 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).
Književni tekstovi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 23)

Literatura

Kraljević, M., Ivan Filipović // Slavonac, 1863, 1, 25, str. 400.
Kempf, J., U spomen nezaboravnomu Ivanu Filipoviću // Napredak, 1895, 36, 47, str. 713-715.
Trnski, I., Filipović Ivan // Pedagogijska enciklopedija. Zagreb, 1895-1906. str. 308-312.
Trstenjak, D., Život i rad Ivana Filipovića. Zagreb, 1897.
Klobučar, J., Filipovićevo slava prigodom otkrića spomen-ploče na rodnoj mu kući u Velikoj Kapanici 5. srpnja 1903. Zagreb, 1903.
Markovac, M., Uspomeni Ivana Filipovića // Pedagoški rad. 1950, 4, 9-10, str. 519-527.
Ravlić, J., Ivan Filipović // Hrvatski narodni preporod, 2. ilirska knjiga. Zagreb, 1965. — (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29). str. 331-341.
Švigelj, D., Biobibliographia Slavonica. Ivan Filipović. // Revija, 1967, 7, 5, str. 123-130.
Švigelj, D., Ivan Filipović, reformator i organizator hrvatskog školstva, pedagoški pisac i književnik // Godišnjak Maticе hrvatske, Vinkovci, 1970, 7, str. 5-19.
Žigic, O., Ivan Filipović, hrvatski pedagog i književnik. // Književni tekstovi/ Ivan Filipović. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 23). str. 123-128.

ADAM FILIPOVIĆ HELDENTALSKI

Velika Kapanica, 2. IX. 1792. — Gorjani, 25. IX. 1871. Završio je šest razreda gimnazije u Vinkovcima, teologiju u Đakovu. Godine 1816. zaređen je

za svećenika. Bio je kapelan u Vrbici. Od 1818. do 1824. djeluje kao osječki gornjogradski kapelan, zatim kao duhovnik sjemeništa u Đakovu. Od 1822. uređivao je Novi i Stari Svetodanik illiti Kalendar illyriciski. Od godine 1832. župnik je u Gorjanima.

Djela

Kratki izpis života privridnoga gospodina Mathie Antuna Relkovicha... Ossik, Divaldova tiskara, 1822.
Razgovor priprosti, illiti: vertlar s povertaljem se razgovara. Ossik, Pritiskano s slovih M. A. Divald, 1822.
Život velikoga biskupa... Antuna Mandića. Pečuh, Slovima Stipana Knežević, 1823.
Svoj biskupiji na željeno — veselu uspomenu. Ossik, 1830.
Verši prigodom primištenja P. Matie Sučića s biskupata stolno-biogradskog na djakovački... Ossik, 1830.
Vridna pamtjenja, dragoj dičici i dobroj dar mali... Ossik, Slovima Mar. A. Divald, 1834.
Dan radosni i veseli... Ossik, Tiskom Dragutina Divalda, 1848.
Prigled u knjigu pod imenom: Istorija vostočno slavonskog bogoslužnja, Ossik, Tiskom Dragutina Divalda, 1850.
U cvitnjaku cvitar s cvitom se razgovara. s. l.; s. a. (rukopis)

Literatura

Bösendorfer, J., Crtica iz slavonske povijesti. Osijek, Tiskom knjige i kamenotiskare Julija Pfeiffera, 1910. str. 428.
Pavić, M., Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806-1906. Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, 1911.
Dukat, V., Književno prosvjetni rad Adama Filipovića Haldentalskog. // Rad JAZU, 1914, 203, str. 1-127.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela Hrvatske akademije; knj. 41). str. 147-148.
Kombol, M., Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1945. (kolo 2, knj. 7), 21961. str. 414-416.
Švagelj, D., Novi prilozii književnog ilirizma u Slavoniji i Baranji./Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, sv. 1. Osijek, Zavod za znanstveni rad Osijek, JAZU, 1984. str. 490-508.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 11.
Zečević, D., Prošlost u sadašnjosti. Čakovec, 1991.
Jelčić, D., Barokni iluminizam ili iluministički barok Adama Filipovića. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/uredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 199-206.
Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav

Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

Marijanović, S., Iz književne ostavštine Iliraca u Slavoniji. // Dani hvarskog kazališta, 24: Hrvatska književnost u doba Preporoda. Split, Književni krug, 1998. str. 43-63.

KAMILO FIRINGER

Daruvar, 20. II. 1893. — Osijek, 21. III. 1984. Poznati je odvjetnik, arhivist, pisac i kulturni djelatnik. Osim brojnih povijesno-kulturnih radova zaslužan je za osnivanje Arhiva u Osijeku 1947. godine. Pisao je o gospodarskoj, kulturnoj i pravnoj povijesti Osijeka, a osobito je zaslužan za promicanje Planinskog društva Jankovac. Pisao je i o športu te brojnim drugim temama. Godine 1947. imenovan je direktorom Arhivske ispostave.

Djela

Prve novine u Osijeku. Osijek, 1936.
Iz povijesti Jankovca na Papuku. Osijek, 1952.
Ponovno spriječen pokušaj izdavanja novina u Osijeku 1835. Osijek, 1954.
Šezdeset (60) godina planinarstva u Osijeku. Osijek, 1955.
Najstarija osječka isprava iz godine 1691-1692 (P. O.) Osijek, 1956.
Počeci manufakture i industrije u Osijeku. (P. O.) Osijek, 1958.
Magistarska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek od 18. VII. 1690. (P. O.) Osijek, 1971.
Pučka, komercijalna i prigodna štampa te tiskarski kurioziteti 1972.
Baranja i hrvatska knjiga. Rad JAZU, Vinkovci, 1973, sv. 2.

Literatura

Od turskog do suvremenog Osijeka/Ive Mažuran (et al). Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1996. str. 550, 660.
Sršan, S., Utemeljitelj Povijesnog arhiva Osijek // Stručno znanstveni skup Dr. Kamilo Firinger — Život i djelo (19. 5. 1995, Osijek). (rukopis u Muzeju Slavonije).
Mažuran, I., Prisjećanje na zajednički rad s Dr. K. Firingrom // Stručno znanstveni skup Dr. Kamilo Firinger — Život i djelo (19. 5. 1995, Osijek). (rukopis u Muzeju Slavonije)
Burić, V., Iz života i rada Kamila Firingera // Stručno znanstveni skup Dr. Kamilo Firinger — Život i djelo (19. 5. 1995, Osijek). (rukopis u Muzeju Slavonije)
Vrbošić, J., Djelovanje u odvjetništvu dr. Kamila Firingera // Stručno znanstveni skup Dr. Kamilo Firinger: Život i djelo (19. 5. 1995, Osijek). (rukopis u Muzeju Slavonije)

JOSIP FLORSCHÜTZ

Osijek, 8. III. 1864. — Zagreb, 22. IX. 1916. Studirao je slavistiku, germanistiku i poredbeno indoeuropsku filologiju u Beču i Leipzigu. Od 1908. do kraja života bio je profesor indoeuropske filologije na Sveučilištu u Zagrebu. Predavao je i sanskrt, albanski, gotski i litavski jezik.

Djela

Gramatika hrvatskog jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole. s. l., 1905.
Iz historije komparativne gramatike germanskih jezika. s. l.; s. a.
Socijalna drama njemačka. s. l.; s. a.
Litavci. s. l.; s. a.
Život i rad Marka Marulića. s. l.; s. a.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 97.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: Generacije «mladih» i časopis «Mladost». Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 60, 63, 71.

JOSIP FORKO

Križevci, 12/13. III. 1847. — Osijek, 13. II. 1906. Gimnaziju je polazio u Varaždinu. Završivši gimnaziju radio je dvije godine kao namjesni učitelj u Rijeci. Poslije toga odlazi na sveučilište u Beč, gdje studira filozofiju. Nakon završenoga studija zaposlio se na gimnaziji u Osijeku 1873. Od 1874. do 1883. radi u Požegi, a nakon toga, drugi put, boravi u Osijeku, i to kao profesor na osječkoj realci (od 1883. do 1891). U požeškoj je gimnaziji od 1891. do 1899, a tada je premješten u Bjelovar gdje ostaje do 1905. godine.

Djela

Historičko-geografska struka na gimnazijah, I. // Izvješće o kr. velikoj realci u Požegi, koncem školske godine 1875/6. Zagreb, 1876.
Historijsko-geografska struka na srednjih učilištih, II. // Izvješće o kralj. velikoj gimnaziji u Požegi, koncem školske godine 1877/8. Zagreb, 1878.
Historijsko-geografska struka na srednjih učilištih, III. // Izvješće o kraljevskoj velikoj gimnaziji u Požegi, koncem školske godine 1878/9. Zagreb, 1879.
Crtice iz «Slavonske književnosti» u 18. stoljeću. // Izvješće o kralj. velikoj realci u Osijeku koncem školske godine 1883/4. Osijek, 1884.

Crtice iz «Slavonske književnosti» u XVIII. stoljeću, II. // Izvješće o kralj. velikoj realci u Osijeku koncem školske godine 1885/6. Osijek, 1886.
Crtice iz «Slavonske književnosti» u XVIII. stoljeću, III. // Izvješće o kralj. velikoj realci u Osijeku koncem školske godine 1886/7. Osijek, 1887.
Crtice iz «Slavonske književnosti», IV. Dramatici i njihova djela. // Program kralj. velike realke u Osijeku za školsku godinu 1887/8. Osijek, 1888.
Kako je P. Emerik Pavić u prošlom stoljeću u latinski jezik prevodio pjesme slavnoga Fra Andrije Kačića?. (Pretrskano iz programa kr. vel. realke u Osijeku za škol. g. 1888. /9). Osijek, 1889.
Molitvenici i pjesmotvor o «sv. Alojziju» oca Antuna Kanižlića, Požežanina. Osijek, 1981.
Crtice iz slavonske književnosti 18. stoljeća. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 75).

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. — (Djela Hrvatske akademije; knj. 41).
Matić, T., Moje dačke uspomene iz požeške gimnazije (1883-1891). Požega, 1964.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 218, 257.
Marijanović, S., O proučavanju drame i kazališnog života u Slavoniji 18. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 5: Drama i kazalište 18. stoljeća. Split, Čakavski sabor, 1978. str. 374-399.
Sršan, S., Slavonski pisci, 1795-1830. // Revija, 1988, 28, 1, str. 59-87.
Šundalić, Z., Josip Forko i slavonska knjiga XVIII. stoljeća. // Crtice iz slavonske književnosti 18. stoljeća./Josip Forko. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 75), str. 155-167.
Potrebica, F., Tri stoljeća Požeške gimnazije. Požega, 1994.
Šundalić, Z., Literarne rasprave Josipa Forka o slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 22; Hrvatska književnost 18. stoljeća. Split, Čakavski sabor, 1996. str. 292-308.

JOSIP FREUDENREICH

Nova Gradiška, 6. X. 1827. — Zagreb, 28. IV. 1881. Od rane mladosti opčinjen je kazalištem. Karijeru glumca, redatelja, organizatora i, kasnije, kazališnoga pisca započeo je 1845. Nakon boravka u njemačkom kazalištu u Temišvaru, u Zagreb dolazi u jesen 1856, gdje mu je godinu dana kasnije izveden pučki igrokaz Graničari. Nakratko je boravio u njemačkim kazalištima Lavova i Beča. Od 1860. dominira u kazališnom životu Zagreba, reži-

ra, glumi, piše, prevodi i provodi u djelo Demetrove zamisli.

Djela

Graničari ili Sbor (proštenje) na Ilijevu: Izvorni narodni igrokaz s pjevanjem i plesom u 3 čina. Zagreb, 1857.
Crna kraljica: Izvorna čarobna gluma s pjevanjem u dva razdjela i predigrom: Prokletstvo na Medvedgradu. Zagreb, 1858.
Magjari u Hrvatskoj: Izvorna slika iz života u dva čina s pjevanjem. Zagreb, 1861.
Udmanić ili Zlo rodi zlo: Izvorna gluma iz života u 2 čina i predigrom pod naslovom Propala obitelj ili Jocin prvi bijeg. Zagreb, 1873.
Graničari. // Pučki igrokazi XIX. stoljeća. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 36).
Graničari. // Graničari. Sačurica i šubara/ Josip Freudenreich, Ilija Okrugić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66).
Autobiografija. // Autobiografije hrvatskih pisaca/ Zagreb, 1997.

Literatura

Šenoa, A., Josip Freudenreich. // Vijenac, 1881, 18. 287-288 str.
Milčinović, A., Josip Freudenreich. // Novosti, 1917, 37. 2-3 str.
Lunaček, V., Dinastija Freudenreicha. // Gluma, 1922, 10-11. 1-4 str.
Barac, A., Freudenreichova »Crna kraljica«. // Jugoslavenska knjiva, 1925, 11. str. 335.
Andrić, N., O stogodišnjici Josipa Freudenreicha. // Hrvatski glasnik, 1927, 2372.
Batušić, S., 250-a izvedba Graničara. // Komedija, 1936, 16 (104). str. 4.
Batušić, N., Uloga njemačkoga kazališta u Zagrebu u hrvatskom kulturnom životu od 1840-1860. // Rad JAZU, 1968, 353, str. 395-582.
Batušić, N., Josip Freudenreich. // Pučki igrokazi XIX. stoljeća. Zagreb, Matrica hrvatska, 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 36). str. 35-49.
Batušić, N., Josip Freudenreich. // Graničari. Sačurica i šubara./Josip Freudenreich, Ilija Okrugić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66). str. 63-72.

GJURO GALAC

Požega, 26. IV. 1858. — Zagreb, 5. III. 1890.
Osnovnu je školu i gimnaziju završio u Požegi, a studij prava u Zagrebu. Djelovao je pod pseudonimom Valer.

Djela

Artska prosjakinja/ prijevod Vilima Hauffa. Zagreb, 1883.

Vlastela. s. I.; s. a.
Bijeg u Segedin. s. I.; s. a.
Nesretna ljubav. s. I.; s. a.

Literatura

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 21.

ANTO GARDAŠ

Agčić kraj Dervente, 21. V. 1938. Niže je razrede osnovne škole završio u Velimirovcu, a više u Našicama. Gimnaziju je završio također u Našicama (1954-1958). Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Živi i radi u Osijeku. Koristi se pseudonimima i šiframa: Vladimir Gembarski, Vladimir Gembarovski, A. G., — ag-, Vladimir.

Djela

Pjesme. Anto Gardaš, Savo Panjković, Našice, 1965.
Na jednoj obali. Slavonski Brod, 1968.
Srebrna polja. Našice, 1975.
Balada o kapetanovu povratku. Osijek, 1975.
Jež i zlatni potok. Zagreb, 1978, ¹1985, ¹1986, ¹1987, ¹1989.
Tajna zelene pećine. Osijek, 1979, Zagreb, ¹1996.
Ljubičasti planet. Zagreb, 1981, ¹1986, ¹1993, ¹1996.
Zaboravljena torba. Osijek, 1982.
Bakreni Petar. Zagreb, 1984, ¹1990.
Izum profesora Leopolda. Zagreb, 1986; ¹1995.
Zvijezda u travi. Zagreb, 1986.
Uvijek netko nekog voli. Zagreb, 1986.
Prvi suncokreti. Zagreb, 1987.
Pigulica. Zagreb, 1988, Wuppertal, ¹1995.
Postelja gospode Jelene. Osijek, 1988.
Duh u močvari. Zagreb, 1989, ¹1990, ¹1994, ¹1998.
Sunčanin cvijet. Zagreb, 1990.
Uz more. Užička Požega, 1991.
Priče iz Kopačkog rita. Vinkovci, 1993.
Grm divlje ruže. Osijek, 1994.
Filip, dječak bez imena. Zagreb, 1994, ¹1998.
Miron na tragu Svetoga Grala. Zagreb, 1995.
Prikaza — legenda o bijeloj ženi. Zagreb, 1995.
Hej, bečari. Vinkovci, 1996.
Damjanovo jezero. Zagreb, 1996.
Žuborenja. Osijek, 1996.
Sto sunovrata — Hundred daffodils. Samobor, 1997.
Kuća od drvenih kokaka. Vinkovci, 1997. Plavokрила ptica. Osijek, 1998.
Miron u škripcu. Zagreb, 1999.
Priče iz Kopačkog rita. Vinkovci, 1999.
Koliba u planini. Zagreb, 1999.
Legendvor. Osijek, 2000.

Glas koji te vodi. Osijek, 2000.
Krađa u galeriji ili sve se urotilo protiv malog Terzića. Zagreb, 2001.

Literatura

Težak, D., Portreti suvremenih hrvatskih pisaca za djecu — Anto Gardaš. // Umjetnost i dijete, 1991, 23, 6, str. 331-348.
Težak, D., Hrvatska poratna dječja priča. Zagreb, Školska knjiga, 1991, str. 104-106.
Sabljić Tomić, H., U potrazi za avanturom. // Književna revija, 1995, 35, 5/6, str. 26-27.
Vučić, M., Pustolovine slavonskog Kolumba. // Tajna zelene pećine/ Anto Gardaš. Zagreb, Targa, 1996.
Mader, M. S., Notna poezija Ante Gardaša. // Hej, bečari./Anto Gardaš. Vinkovci, Privlačica, 1996. (Biblioteka Dukat).
Sabljić Tomić, H., Anto Gardaš, Prikaza — Legenda o bijeloj ženi. // Književna revija, 1996, 36, 1/2, str. 115.
Pintarić, A., Zlatna kočija s dvanaest bijelih konja. // U potrazi za skladom/ Ana Pintarić. Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera (etc), 1997, str. 9-30.
Pintarić, A., U potrazi za ljubavlju. // U potrazi za skladom/ Ana Pintarić. Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera (etc), 1997, str. 31-39.
Pintarić, A., Etika i estetika u bajkama Damjanovo jezero Ante Gardaša. // Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež/ priredila Ranka Javor. Zagreb, Knjižnice grada Zagreba, 1998, str. 82-94.
Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998, str. 253-258.

MIRO GAVRAN

Gornja Trnava kraj Nove Gradiške, 3. V. 1961.
Srednju školu završio je u Novoj Gradiški, diplomirao dramaturgiju na zagrebačkoj Akademiji za kazalište, film i televiziju. Djelovao je kao dramaturg i upravitelj Teatra ITD. Bio je pokretač scene Suvremena hrvatska drama. Pokretač je i glavni urednik časopisa Plima. Dvostruki je dobitnik najznačajnije hrvatske nagrade za dječju književnost Ivana Brlić Mažuranić. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Zaboravljeni sin ili Andeo iz Omorine. Zagreb, 1989, ¹1998, ¹1999.
Kako smo lomili noge. Zagreb, 1993, ¹1995.
Mali neobični ljudi. Zagreb, 1989.
Svašta u mojoj glavi. Zagreb, 1991, ¹1998.
Oproštajno pismo. Zagreb, 1994.
Kako je tata osvojio mamu. Zagreb, 1994.
Zaljubljen do ušiju. Zagreb, 1994.
Sretni dani. Zagreb, 1994.
Pacijent doktora Freuda. Zagreb, 1994.

Vesela obitelj. Zagreb, 1994.
Pokušaj zaboraviti. Zagreb, 1996.
Šaljivi komadi. Zagreb, 1996.
Klara. Zagreb, 1997.
Margita ili Putovanje u prošlost. Zagreb, 1999.
Judita. Zagreb, 2001.
Odabrane drame. Zagreb, 2001.

Literatura

Zima, Z., Bolist kao metafora (Miro Gavran: Zaboravljeni sin) // Noćna strana uma. Zagreb, Mladost, 1990, str. 26-29.
Tatarin, M., Anđeli lete u nebo ili roman o duši. // Polomljeno poetičko zrcalo/ Milovan Tatarin. Osijek, STUC (etc), 1991. (Biblioteka SKUC; kolo 1, knj. 1). str. Flaker, 59.
Matanović, J., Miro Gavran: Kako smo lomili noge. // Književna revija, 1993, 33, 5/6, str. 115-122.
Ivanković, H., Povijest intimnosti (Miro Gavran: Pacijent doktora Freuda) // Dubrovnik, 1994, 5, 3, str. 167-168.
Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997, str. 251-252.
Visković, V., Kazališna antiavangarda Mire Gavrana // Republika, 1997, 53, 9-10, str. 142-147.
Piskač, D., Ljubav i kao ljek (Miro Gavran: Pokušaj zaboraviti) // Forum, 1997, 36, 9-10, str. 1364-1365.
Bošković, I. J., Šarmantna zapamćenja // Prozna vremena. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1997, str. 87-89.
Hranjec, S., Miro Gavran // Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998, str. 166-169.

TEA GIKIĆ

Karlovac, 30. V. 1958. U rodnom gradu provela je djetinjstvo i 1976. završila gimnaziju. Diplomirala je 1980. na Farmaceutskom-biokemijskom fakultetu u Zagrebu te godinu dana poslije doselila u Osijek gdje i danas živi i radi.

Djela

Bez pucnja. Vinkovci, 1993.
Zadivljena tišinom. Zagreb, 1995.
Melankolija obilja. Zagreb, 1996.
Čežnja za snom i zaboravom. Osijek, 1998.

Literatura

Jukić, S., Uvod u samoću // Glas Slavonije, 1993. Radan, B., Bez pucnja // Glas Slavonije, 1993.
Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994, str.
Rem, G., Poezija postmučninskog uzbuđenja // Književna revija, 1995, 35, 5-6, str. 53.
Rešicki, D., Nježna energija rezignacije // GLAS Slavonije, 1996. (21. 2. 1996)

Piskač, D., Forumov izlog knjiga // Forum, 1996, 35, 8. str. 53.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 72, 94. (Biblioteka Neotradicija, kolo 1, knj. 2)

Tomaš, S., Književnost // Osijek i okolica. Osijek, Osječka riječ, 1998. str. 148.

SINIŠA GLAVAŠEVIĆ

Vukovar, 4. XI. 1960. — 1991. Rođen je u Vukovaru, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je komparativnu književnost i bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Radio je u osnovnim školama u Lovasu i Borovom naselju. Na Hrvatskom radiju — Radio Vukovar zaposlen je najprije kao voditelj, a potom kao urednik i ratni izvjestitelj. Pogubljen je tijekom Domovinskog rata, 1991. na Ovčari.

Djela

Priče iz Vukovara. Zagreb, 1992, 2001.

Literatura

Kušec, M., Zapisnik o Pričama iz Vukovara (pogovor) // Priče iz Vukovara./Siniša Glavašević. Zagreb, Matica hrvatska, 1992. (Posebna izdanja Matice hrvatske)

Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 201.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 221.

Matanović, J., Zakon velikih brojeva (ili o prozi nastaloj u danima rata). // Dubrovnik, 1995, 6, 5, str. 43-52.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 21, 33-34. (Biblioteka Neotradicija, kolo 1, knj. 2)

Diklić-Skok, Hrvatska čitanka 7. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 26-27.

Bošković, I. J., Pisac i grad // Prozna vremena. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1997. str. 90-92.

JOSIPA GLEMBAY

Čepin, 29. VII. 1861. — Osijek, 2. XI. 1941. Nakon završene osnovne škole i dva razreda gimnazije, koju je polazila privatno, preselila se u Zagreb i završila višu djevojačku i učiteljsku školu. Posvetila se učiteljskom zvanju. Pisala je pod pseudonimom Ružica Bajkovićeve.

Djela

»Zajednica« učiteljsko društvo za grad Osijek i kotar Osječki 1874-1901. Podaci o dvadesetpetogodišnjem radu i sadanjem stanju. Osijek, 1901.

Što sada? Poučne pripovjetke za djevojčice. Križevci, 1914.

Naputak k stroju za skupnu obuku u ženskom ručnom radu. Zagreb s. a.

Iskre pod pepelom. Osijek, 1924.

Za narod svoj. Pripovijetka. knj. 2. Osijek, 1929.

Literatura

Grada za retrospektivnu bibliografiju knjiga, knj. 5, Fr-Haj. Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1985. str. 12.

Magjer, R. F., Biobibliografije hrvatskih pisaca. Ostavština. Državni arhiv, Osijek, 485.

STJEPAN GODIĆ

Slavonski Brod, 11. IX. 1930. — Zagreb, 25. I. 1993. Nakon završenoga osnovnog i srednjeg školovanja u rodnom gradu počeo je studirati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, ali je zbog političkih neprilika (uhićenje i zatvor na Golom otoku, 1952-1954) nastavio i završio studij u Beogradu. Od 1960. do 1971. radi kao profesor u Slavonskom Brodu i Pakracu. Godine 1964. osniva i postaje predsjednikom Ogranaka Matice hrvatske u Pakracu, a 1967. pokreće i uređuje časopis Pakrac danas. Od 1968. do 1971. član je uređivačkoga savjeta osječke Revije. Nakon sloma hrvatskoga proljeća odlazi u Zagreb i zapošljava se u Zavodu za prosvjetno-pedagošku službu Hrvatske. Od iste je godine lektor i član redakcijskoga kolegija časopisa Obrazovanje i rad.

Djela

Ogrlica. Slavonski Brod, 1955.

Lirika. Pakrac, 1964.

Impresije. Zagreb, 1992.

Moj nesporazum s đavolom. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 96).

Literatura

Benošić, V., Tko će da kaže čovjeku — zbogom!!! Požeški list, 14. I. 1965.

Mirković, S., U granicama vlastitog sna. // Brodski list, 14. 5. 1965.

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.

Rem, V., Poslijeratna književna nastojanja u Brodu. // Brodski list, 27. 8. 1965.

Boždar, I., Prodor u tamno dno. // Županja, 1965, 1/2. Mader, M., Stjepan Godić. // Glas Slavonije, 19. 12. 1968.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 33.

Škalabrin, B., Brodski pjesnici. // KAP, 1994, 2.

Jukić, S., Na tragu pjesništva tame i samoće. // Moj nesporazum s đavolom./Stjepan Godić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 96). str. 73-77.

Rem, V., Otklon od nametnutog soc-realizma. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 14, 19. 1. 1999, str. 3.

Rem, V., Izdavački mozaik 80-ih godina. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 20, 12. 3. 1999, str. 6.

ZLATKO GORJAN

Mitrovića, 15. VII. 1901. — Zagreb, 21. VI. 1976. Pučku je školu završio u Brodu, gimnaziju u Banjoj Luci, a studij germanistike i romanistike u Beču i Zagrebu. Radio je kao urednik više listova i časopisa na njemačkom i hrvatskom jeziku (Der Morgen, Zagreber Tagblatt, Belgrader Zeitung, Morgenblatt, Novosti, Hrvatska pozornica), bio je dopisnik Prager Presse, voditelj promidžbe Jugofilma, pomoćnik redatelja u HNK u Zagrebu. Jedan je od utemeljitelja i sunakladnika beogradske biblioteke Kosmos, pomoćnik urednika leksikona Minerve, jedan od organizatora Filmske direkcije za Hrvatsku 1948, urednik u Prosvjeti, Znanju i Matici hrvatskoj, tajnik Hrvatskoga centra PEN-a, urednik časopisa The Bridge. Jedan je od osnivača Društva hrvatskih prevodilaca, kojemu je bio predsjednikom, kao što je bio i potpredsjednikom i predsjednikom Međunarodne federacije prevodilaca (FIT).

Djela

Gorući grm. Jedna antologija. Beč, 1921.

Fragmenti. Nova Gradiška, 1921.

Egoizam D. D. Zagreb, 1925.

Fortunatove afere ili skandal u afričkoj koloniji. Zagreb, 1932.

Pjesme. Zagreb, 1932.

Ana traži pravdu. Zagreb, 1935.

Kronika bez glavnog lica. Zagreb, 1955.

Putovanja i proplanci. Zagreb, 1957.

Zabilješke za pjesmu o čovjeku. Zagreb, 1957.

Nedopričana priča o čovjeku. Zagreb, 1960.

Ogigija: Čuda i čarolije na začaranom otoku. Zagreb, 1960.

Gedichte. Bonn, 1965.

Poems. Basne. Rijeka, 1966.

Poems. Pjesme. Rijeka, 1967, 1970.

Splendeur de la conscience. Paris, 1969.

Da sva čudesa budu svima znana. Zagreb, 1971.

Izabrana djela./Zlatko Gorjan... (et al). Zagreb, (etc), 1985. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 115).

Literatura

Begović, M., Lirika./Kritika, 1922, 3, 3.

Šimić, S., Lirika žutog Istoka. // Hrvatska revija, 1932, 5, 11, str. 723-725.

N. Š., Domaći noviteti na pozornici. Zlatko Gorjan, Fortunatove afere ili skandal u afričkoj koloniji. // 15 dana, 1932, 2, 8, str. 124-125.

Ladića, I., Mlada hrvatska lirika. // Književna lirika, 1936, 1, 1-2.

Cvitan, D., Povodn jedne bezlične kronike. // Krugovi, 1956, 1, 4/5, str. 207-209.

Foht, I., Zlatko Gorjan. Kineska lirika. // Izraz, 1957, 1, 2, 12, str. 639-641.

Šoljan, A., Ogigija. // Telegram, 11. 11. 1960.

Mrkonjić, Z., Zlatko Gorjan. Ogigija. // Studentski list, 20. 12. 1960.

Batušić, S., Gorjanova poezija. // Da sva čudesa budu svima znana./Zlatko Gorjan. Zagreb, Naprijed, 1971. str. 95-102.

Veruš, S., Pjesnik Zlatko Gorjan. // Oko, 1976, 4, 112, str. 3.

STIPAN GRDENIĆ

Pečuh, 10. VIII. 1786. — Pečuh, 9. I. 1848. Za života bio je župnik u Pečuhu, u samostanu sv. Augustina.

Djela

Govorenja nediljna za cijelu godinu crkvenu, 1-2. Pečuh, 1845.

Molitvena knjiga Vrata nebeska, nazvana iz različitih knjiga u jednu, sastavljena za duhovnu korist iliričkog naroda po Stipanu Grdeniću, treći put na svitlost izdana. Pešta, 1855. 1881.

Literatura

Književni ogledi/Josip Jakošić... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59) str. 134.

MARTIN GRGUROVAC

Privlaka, 12. XI. 1953. Završio je studij novinarstva te radio kao novinar, turistički djelatnik i nakladnik. Trenutačno je producent naklade Privlačica i glavni urednik nakladničke kuće Riječ u Vinkovcima. Inicijator je i producentski realizator objavljivanja kapitalnih biblioteka Slavonica (1-100) 1994. u Vinkovcima te Croatia — hrvatska

književnost u 100 knjiga tijekom 1997-1998. godine. Živi i radi u Privlaci i Vinkovcima.

Djela

Privlačani. Privlaka, 1982.
Život i djelo Josipa Lovretića. Vinkovci, 1983.
Kulturno umjetnički amaterizam u Privlaci od 1894. do 1984. godine. Privlaka, 1984.
Pučko stvralaštvo Slavonije i Baranje. Vinkovci, 1987.
Vinkovački ratni dnevnik. Vinkovci, 1992.
Dnevnik, drugi put. Vinkovci, 1994.
Dnevnik jednog pravoužitnika. Vinkovci, 1996.
Čekati na Vukovar. Vinkovci, 1998.
Dnevnik, još jednom. Vinkovci, 1998.
Grgurova loza. Vinkovci, 1999.
Zov zemlje. Vinkovci, 1999.
Sjene rata. Vinkovci, 1999.

Literatura

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).
Mader, M. S., Martinove priče/Grgurove loze/Martin Grgurovec. Vinkovci, 1999. Privlačica, Vinkovci, str. 69-70.

IVAN GRIGIĆ

Dubovac kraj Okučana, 22. XI. 1931. — Vinkovci, 10. XII. 1992. Godine 1938. preselio se u Vinkovce, gdje je živio i radio. Bavio se ekonomijom i novinarstvom. Bio je publicist, kulturni djelatnik, glavni urednik tjednika *Novosti*.

Djela

Susret osmorice/Ivan Grigić... (et al). Vinkovci, 1950.
Cibalae — lirika Vinkovčana/Ivan Grigić... (et al). Vinkovci, 1955.
Intimna provincija. Vinkovci, 1958.
Lice Bosuta i neki tamo svijet. Vinkovci, 1968.
Nada, sve toliko Šokadije. Vinkovci, 1973.
Omen patriae. Vinkovci, 1974.
I dode mi tako (pjesma) // Slavonske minijature/izbor Miroslav Mader. Osijek, 1975.
U ovom svijetu pšeničnom i rječnom (pjesma) // Zaljubljenici Cibalae/izbor Vladimir Rem. Osijek, 1976. str. 81.
Tvorcu Mrtvih kapitala ili Mironosnica o gradu na Bosutu // Slava Panonije/Vladimir Rem. Vinkovci, 1980. str. 153.
Intimna provincija. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 48).

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike // Godišnjak Odbora MH Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.
Slavonske minijature/izbor Miroslav Mader. Osijek, Glas Slavonije (Biblioteka Vec; knj. 5) 1975.
Ladan, T., Analitički katalog // Pjesništvo, pjesme, pjesnici. Zagreb, August Cesarec, 1976, str. 237-239.
Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, *Novosti*, 1976.
Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, *Novosti*, 1980. str. 153.
Mačević, M., Intimna provincija Ivana Grigića // Intimna provincija/Ivan Grigić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 48). str. 111-116.

IVAN GRLIČIĆ

Olovo(?), oko 1670. — Đakovo(?), poslije 1708. Točno mjesto i godina rođenja Ivana Grličića su nepoznati. Studij je završio u Loretu u Ilirskom kolegiju De propaganda fide. Poslije je djelovao kao đakovački župnik i kapelan biskupa Nikole Ogranića pa misionar Kongregacije De propaganda fide.

Djela

Puut nebeski ukazan čoviku od Boga po svetoj crkvi... Mleci, 1707.

Literatura

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 216.
Hoško, F. E., Ivan Grličić i prvi slavonski katekizam. Negdašnji hrvatski katekizmi. Zagreb, Salezijanski provincijalat, 1985. (Biblioteka Orijeantacije). str. 35-38.
Baotić, Z., Uloga franjevacu u sjeveroistočnoj Bosni u 17. st. // Zbornik... povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj. Subotica, 1987. str. 56-57.
Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 7-8.
Hoško, F. E., Euzebijije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katchetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijeantacije; knj. 5). str. 229-230.

LEON GRÜN

Požega, 21. VII. 1896. — Slavonski Brod 28. II. 1924. Pravo je studirao u Zagrebu i Beču, gdje je slušao povijest umjetnosti. Bavio se likovnom i književnom kritikom. Objavljivao je pod pseudonimom Iljko Gorenčević.

Djela

O umjetnosti Marina Studina (predgovor mapi). Zagreb, 1919.
Novela // *Revija*, 1987, br. 11

Literatura

Kusik, V., Iljko Gorenčević: novele. // *Revija*, 1987, 27, 11, str. 868-869.
Kusik, V., Iljko Gorenčević (1896-1924): likovne kritike. // *Revija*, 1988, 28, 8-9, str. 890-893.

SANDA HAM

Osijek, 20. VIII. 1959. U rodnom gradu polazila je gimnaziju Sare Bertić i diplomirala 1982. na Pedagoškom fakultetu u Osijeku na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost. Od 1983. zaposlena je kao asistentica na Suvremenom hrvatskom književnom jeziku na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Magistrirala je 1988. i doktorirala 1994. iz područja jezikoslovlja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U znanstveno-nastavno zvanje docenta izabrana je 1997. Na matičnom fakultetu predaje Suvremeni hrvatski književni jezik i izborni kolegij Hrvatski književni jezik u 19. i 20. stoljeću, a kao izvanjski suradnik na Pedagoškom fakultetu u Mostaru predaje Hrvatski jezik, te na Hrvatskim studijima u Zagrebu izborni kolegij Jezik hrvatske književnosti u 19. i 20. stoljeću. Istraživač je na projektu Hrvatska leksikologija i frazeologija. Članica je Uredničkoga vijeća časopisa Jezik i uredništva časopisa Jezikoslovlje; članica je Vijeća za normu hrvatskoga jezika.

Djela

Do dna Dunava (pripovijest). Osijek, 1995.
Jezik zagrebačke filološke škole. Osijek, 1998.

Literatura

Nyomarkay, I., Sanda Ham, Jezik zagrebačke filološke škole. // *Magyar nyelvör*, 1998, 122, 4, str. 494-499.
Vulić, S., Nove spoznaje o hrvatskom. // *Hrvatsko slovo*, 25. 12. 1998, 4, 192, str. 7.
Mostarkić, S., Putovima hrvatske jezične standardizacije. // *Vijenac*, 28. 1. 1999, 7, 128, str. 23.
Peternai, K., Neotradicija kao izazov slavonskoga izdavaštva. // *Književna revija*, 1998, 38, 3-6, str. 44-47.
Mravunac, L., Nasilje nad izvornim jezikom: Sanda Ham, Jezik zagrebačke filološke škole, Osijek, 1998. // *Glede*, 1999, 3, 1/2, str. 44-45.

JOSIP HAMM

Gat kraj Belišća, 3. XII. 1905. — Beč, 23. XI. 1986. Osnovnu je školu polazio u Osijeku, gdje je i maturirao. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon završena studija radi kao srednjoškolski profesor u Prištini, Karlovcu i Zagrebu da bi nakon petnaest godina postao predavač staroslavenskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1960. do umirovljenja 1976. redoviti je profesor za slavensku filologiju u Beču.

Djela

Poljski jezik. Čitanka i gramatika savremenog poljskog književnog jezika s kratkim rječnikom. Zagreb, 1935.
Pregled gramatike poljskog jezika. Zagreb, 1936.
Gramatika starocrkvenoslavenskoga jezika s rječnikom. Zagreb, 1947, '1958, '1971, '1974.
Čitanka starocrkvenoslavenskoga jezika s rječnikom. Zagreb, 1947, 21960.
Štokavština donje Podravine. 1949.
Staroslavenska gramatika. s. I.; s. a.
Staroslavenska čitanka. s. I.; s. a.
»Judita« u hrvatskim glagoljskim brevijarima. s. I. 1958.
Apokalipsa bosanskih krstjana. s. I. 1960.
Kratka gramatika hrvatskosrpskog književnog jezika za strance. Zagreb, 1967.
Psalterium Vindobonense. Der kommentierte glagolitische Psalter der Österr. Nationalbibliothek. Wien, 1967.
Das glagolitische Missale von Kiev. Schriften der Balkankommission linguistische Abteilung Band 26. Wien, 1978.

Literatura

Bakmaz, I., Bibliografija znanstvenih i stručnih radova Josipa Hamma. // slovo, 1976, 25/26, str. 7-16.
Hercigonja, E., Akademik Josip Hamm. // *Jezik*, 1987, 34, 3.
Nazor, A., Josip Hamm. // slovo, 1987, 37.
Tanocki, F., Josip Hamm. // Slavonska jezikoslovna baština: (izbor)./Franjo Tanocki. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 207-242.
Ham, S., Jezik zagrebačke filološke škole. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 1). str. 19, 186.

ANĐELKO HANER

Đakovo, 7. VI. 1935. U rodnom je gradu završio osnovnu školu, a u Osijeku gimnaziju. Godine 1961. diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Nakon toga radi i živi u Osijeku, Tuzli i

Đakovu. U mirovinu odlazi kao sudac Županijskog suda u Osijeku.

Djela

Kako govore zvijezde. Tipografija d.d. Đakovo, Đakovo, 1998.

Strava pokraj šume Mačkovic. Tipografija d.d. Đakovo, Đakovo, 1997.

Naš grad a mi u njemu. Tipografija d.d. Đakovo, Đakovo, 1995. (s Antunom Kalmanom)

Literatura

Čurić, M., Đakovački Iljč i Petrov (Anđelko Haner i Antun Kalman: Naš grad a mi u njemu, Tipografija Đakovo 1995) // Matica hrvatska Đakovo, 2001, str. 13-18.

MATO HANŽEKOVIĆ

Požega, 31. VIII. 1884. — Zagreb, 12. VIII. 1955. Osnovnu je školu i dva razreda gimnazije završio u Vinkovcima. Poslije završene gimnazije u Zagrebu upisuje na zagrebačkom Filozofskom fakultetu studij slavistike, no uskoro prelazi na pravo. Poslije završetka studija obavlja dužnost suca u Bihaću i Žepču. Pokrenuo je časopis Hrvatski dak 1906. Godine 1912. odlazi u Bjeljinu kao odvjetnički perovoda. Samostalnu odvjetničku pisarnu otvara 1919. u Bosanskoj Dubici. U Zagreb se vraća 1927. i napušta odvjetništvo da bi se potpuno posvetio književnom i publicističkom radu. Djelovao je kao urednik u novinstvu, a poslije Drugoga svjetskog rata radio je u izdavačkoj kući kao lektor i korektor. U književnosti, a češće u publicističkom radu javljao se pod pseudonimom M. Gabrijel.

Djela

Sa zlatnih polja. Zagreb, 1910.

Pisma iz Lumbarde. Zagreb, 1923.

Gospodin čovjek. Zagreb, 1932.

Novele. Zagreb, 1932.

Otac domovine dr. Ante Starčević. Zagreb, 1936.

Bijeli grijesi. Zagreb, 1938.

Na prelomu. Zagreb, 1939.

Junak pera: studija o crnogorskoj herojskoj epici. Zagreb, 1939.

Pisma iz Lumbarde. // Požeški zbornik, Požega, 1961.

Mato Hanžeković. // Izabrana djela/ Mato Hanžeković... (et al). Zagreb (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 80).

Sa zlatnih polja. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 44).

Literatura

Gabarić, V., Sa zlatnih polja. // Savremeni, Zagreb, 1910, 5, str. 356-357.

Parmačević, S., Sa zlatnih polja. // Hrvatski ĐAK, 1909-1910, 4, 5/6, str. 155.

Maraković, L.J., Gospodin čovjek. // Hrvatska prosvjeta, 1932, 19, 7, str. 166-167.

Žimbrek, L., Primjedbe k prvom hrvatskom utopističkom romanu. // Književni horizonti, 1935, 2, 1/2, str. 34-35.

Peić, M., Požeška književnost. // Požega, 1227-1977. Požega, Skupština općine Slavonska Požega, 1977. str. 476-481.

Mačešić, M., Život i djelo Mate Hanžekovića. // Sa zlatnih polja/ Mate Hanžeković. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 44). str. 153-158.

AUGUST HARAMBAŠIĆ

Donji Miholjac, 14. VII. 1861. — Stenjevec, 16. VII. 1911. U Novoj Gradiški je završio pučku školu. Gimnaziju je polazio u Osijeku i Požegi. U osmom gimnazije uz svoje pravo prezime dodaje i naziv Stekliš. Već u gimnaziji opredjeljuje se za pravaštvo pa je zbog političke aktivnosti isključen iz požeške gimnazije. Maturirao je u Osijeku 1879. U Zagrebu se upisuje na Pravni fakultet. Kao student u više je navrata uhićivan i zatvaran. Studij je završio 1884, a doktorirao je 1892. Kad se konstituiralo Društvo hrvatskih književnika 1900, izabran je za tajnika. Od 1901. je zastupnik u Saboru, a od 1906. delegat na zajedničkom Ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti. 1909. primio je državno namještenje kao tajnik Kraljevske zemaljske vlade. Pseudonim Tugomil.

Djela

Ružmarinke. Zagreb, 1882, '1883, '1887.

Slobodarke. Zagreb, 1883.

Sitne pjesme. Osijek, 1884.

Zlatka. Zagreb, 1885.

Tugomilke. Zagreb, 1887.

Hrvatski pučki pismovnik. Zagreb, 1888.

Rob. Pjesnička pripovijest. Zagreb, 1888.

Pjesničke pripovijesti. Zagreb, 1889.

Kraljev hir./Napisali August Harambašić i Stjepan Miletić. Zagreb, 1889.

Zlatna knjiga za djecu. Pjesme Zmaja Jovana Jovanovića i Augusta Harambašića. Zagreb, 1890.

Mali raj. Pjesmice i priče o dobroj djeci. Zagreb, 1891.

Nevenke. Zagreb, 1892.

Petru Preradoviću: proslav za Preradovićevu večer. Zagreb, 1894.

Izabrane pjesme. Zagreb, 1895.

Armida. Sastavili August Harambašić i Stjepan Miletić. Zagreb, 1896.

Govor narodnog zastupnika dra A. Harambašića, izrečen u Hrvatskom saboru dne 3. prosinca god. 1902. o indemnitetu. Zagreb, 1902.

Javna poruka... dra Augusta Harambašića štovanim izbornicima Gorskog kotara. Zagreb, 1905.

Antologija. Uredio i predgovor napisao dr. Antun Barac. Zagreb, 1926.

Slobodarke. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 78).

Ukupna djela Augusta Harambašića. Svezak I-X. IV. i VI. sv. nisu objavljeni/ Zagreb, 1942-1943.

Pjesme i proza. Lišće i druga prozna djela./August Harambašić, Fran Mažuranić. Zagreb, (etc), 1966. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 54).

Smilje i kovilje. Pjesmice i priče. Zagreb, s. a.

Literatura

Milaković, J., August Harambašić. // Hrvatska omladina, Zagreb, 1886, 1, 3, str. 44-45; 4, str. 61-62.

Pasarić, J., Nevenke. // Obzor, Zagreb, 1892. 33, 71, str. 2.

Iber, J., Prikaz zbirki pjesama »Ružmarinke« i »Izabrane pjesme« od A. Harambašića. // Narodne novine, Zagreb, 1896, 62, 67, str. 4.

Marjanović, M., August Harambašić. // Vijenac, Zagreb, 1903, 35, 4, str. 132.

Matoš, A. G., August Harambašić. // Mlada Hrvatska, Zagreb, 1911, 4, 8, str. 220-222.

Nehajev, M., August Harambašić. // Savremeni, Zagreb, 1911, 6, 10, str. 553-556.

Benešić, J., Život i djela Augusta Harambašića. // Ukupna djela./uredjuje Julije Benešić. Zagreb, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1942-1943, sv. X., str. 263-311.

Barac, A., August Harambašić. Veličina malenih. // Stavci o književnosti i književnicima. Zagreb, Nakladni zavod Hrvatske, 1947, str. 165-240.

Mihanović, N., August Harambašić. // Pjesme i proza. Lišće i druga prozna djela./August Harambašić, Fran Mažuranić. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1966. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 54). str. 7-24.

Bratulić, J., August Harambašić. // Slobodarke/ August Harambašić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 78). str. 145-155.

DRAGO HEDL

Osijek, 24. I. 1950. Osnovnu školu i gimnaziju te Pedagošku akademiju (engleski jezik i književnost) završio je u rodnom gradu. Od 1978. do 1986. uređivao književni časopis Revija. Godine 1984. počinje raditi u Glasu Slavonije, od 1986. do 1991. godine kao glavni urednik. Od 1991. do

1994. radio kao novinar Slobodne Dalmacije, od 1994. do 1998. urednik je i novinar Feral Tribuna, a od 1998. živi i radi u Rijeci kao urednik u Novom listu.

Djela

Smijeh na kiši: Priče. Osijek, 1969.

Osječka slikovnica: feljtoni. Osijek, 1983, Čakovec, '1984, '1990.

Žuti vrtuljak: priče. Osijek, 1986.

Naši obračuni s Krležom: polemike. Osijek, 1987.

Žilci u škripcu. Osijek, 1988.

Ratne reportaže. Osijek, 1993.

Literatura

Guja u njedrima: Panorama novije hrvatske proze/uredio Ivica Župan. Rijeka, IC Rijeka, 1980.

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek. studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 11-32.

Brešić, V., Osječka književna periodika // Književni Osijek. studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 55-66.

Cvenić, J., Časopis Revija // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 417-424.

ERVIN HEINE

Osijek, 19. IV. 1952. Osnovnu i srednju školu završio je u rodnom gradu. Na zagrebačkom Sveučilištu diplomirao je politološke znanosti te je neko vrijeme radio kao srednjoškolski profesor u Osijeku. Prve tekstove objavljuje 1993. godine na Radio-Baranji, surađujući u emisiji za Nijemce i Austrijance. Početkom godine 1994. postaje stalnim vanjskim suradnikom dnevnog lista Glas Slavonije. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Priče iz povijesti srednjoeuropskoga Osijeka. Pan liber, Osijek, 1996.

Priče iz zlatnog vola. VDG Njemačka narodnosna zajednica, Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek, 1997.

Literatura

Maković, Z., Osječke crctice, Priče iz povijesti srednjoeuropskoga Osijeka // Pan liber, Osijek, 1996.

Milardović, A., Srednja Europa između mita i zbilje, Priče iz povijesti srednjoeuropskoga Osijeka // Pan liber, Osijek, 1996, str. 179-181.

MIRKO HUNJADI

Vinkovci, 28. VIII. 1942. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je jugoslavistiku i psihologiju 1967. Od rujna 1968. do travnja 1991. profesor je Gimnazije i Centra za usmjereno obrazovanje u Belom Manastiru. Vratio se u Vinkovce 1991. i u vrijeme Domovinskog rata radio kao ravnatelj Novosti, Radio postaje Vinkovci i Vinkovačkog lista. Od 1992. profesionalni je urednik izdavačke djelatnosti Slavonske naklade Privlačica u Vinkovcima, uredio knjige 1-50 Biblioteke Slavonska. Živi i radi u Vinkovcima.

Djela

Sunčana strana ulice: pjesme/Gledić, Hunjadi, Nef, Pavlović. Beli Manastir, 1969.
Boravišta. (pjesme). Zagreb, 1977.
Slavonski vrt. suvenir mini-knjiga haiku poezije. Vinkovci, 1986.
Baranja: putopis. Osijek, 1989. Vinkovci, 1994.

Literatura

Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti // Slavonske književne komunikacije. Osijek, Glas Slavonije, 1975. str. 5-50. (Biblioteka Vez; knj. 6)
Rem, V., Zaokupljen sobom // Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 28.
Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 31.
Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 161.
Rešicki, D., Sunčana strana sjećanja // Oglledi o tuzi. Zagreb, Meandar; Osijek; Matica hrvatska, 1995. (Edicija Meandar). str. 137-141.
Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 41-42. (Biblioteka Neotradicija, kolo 1, knj. 2)

JANKO IBLER

Stara Gradiška, 19. IV. 1862. — Zagreb, 6. VI. 1926. Krajišku pučku školu Ibler je polazio u Brodu, gimnaziju u Vinkovcima i Zagrebu (1878). Djelovao je kao profesionalni novinar. S Harambašićem je uređivao prve brojeve Hrvatske vile, stupio je u uredništvo Narodnih novina, a 1885. pozvan je u uredništvo Slobode, koju je preimenovao u Hrvatska. Godine 1886. vraća se u Narodne novine, a

1896. postaje glavnim urednikom, Umirovljen je 1909. Objavljivao je pod pseudonimima Desiderius, Ivan Staparčević, Milivoj Horvat, Milan Zorić, Omikron, alpha, IBIS i šiframa D-s, — r, — r-, r, I-r.

Djela

Tužaljka gimnazijske mladeži na probu nezaboravnoga druga i prijatelja Pavla Kučića, učenika V. gimn. razreda. Zagreb, 1879.
Hrvatska politika od god. 1903. do 1913, I, II. Zagreb, 1914, 1917.
Zora. Zagreb, 1920.
Kritike. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 32).

Literatura

Prohaska, D., Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti. Zagreb, Matica hrvatska 1921.
Barac, A., Hrvatska književna kritika. Zagreb, JAZU, 1938. str. 7-20.
Franež, I., Janko Ibler. // Kritika u doba realizma. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1976. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 62). str. 29-33. Posavac, Z., Povijesni susret umjetnosti i znanosti od romantičnog klasicizma do realizma. // Croatica, Zagreb, 1978, 9, 11/12, str. 107-137.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća. Zagreb, Znanje, 1994. str. 145-149.
Tatarin, M., Književna kritika kao društveno važan posao: Janko Ibler (1862-1926). // Kritike/ Janko Ibler Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 32). str. 83-94.

LUKA ILIĆ ORIOVČANIN

Oriovac, 15. X. 1817. — Novska, 5. II. 1878. Primljen je u požeški orfanotrofij, odakle je 1836. otišao u zagrebačko bogoslovno sjemenište. Završivši bogosloviju bio je kapelan u Velikoj, Lipovljanima, Gaju i Bebrini, zatim je sedamnaest godina vojni svećenik u Veneciji, Padovi, Udinama, Pančevu, Bijeloj Crkvi, Petrovaradinu, Günsu i Zadru, gdje je 1869. umirovljen. Poslije toga bio je upravitelj župe i župnik u Mačkovcu, a od 1872. do smrti 1878. župnik u Novskoj. Djelovao je pod pseudonimima Slavoljub Slavončević i Vinko Lozić.

Djela

Prečastnomu gospodinu Stjepanu Ilijaševiću... Zagreb, 1838.
Velečastnomu i visokoučenomu gospodinu Dragutinu Radinoviću... Zagreb s. a.
Slavonske varoške pisme. Sv. I. Zagreb, 1844, 1847.

Slavonske napitnice. Zagreb, 1844.
Lovorike gradiškoga narodnoga graničarskoga puka br. 8 opijevaju narodne pjesme. Zagreb s. a., 1847.
Narodni slavonski običaji. Zagreb, 1846.
Baron Franjo Trenk i slavonski panduri. Zagreb, 1846.
Slavonske varoške pisme. Sv. IV. Zagreb, 1846.
Slavonske napitnice. Sv. II. Zagreb, 1852.
Slavonske varoške pisme. Sv. III. Zagreb, 1852.
Historische Skizze der kaiserlich königlichen Militär-Communität Pančova. Pančova, 1855.
Lovorike gradiškoga narodnoga graničarskoga puka br. 8 opijevaju narodne pjesme. (pretisak) Nova Gradiška, 1990.

Literatura

Slavonski narodni običaji poklada./priredio Ž. Voborski. // Novljanski vjesnik, Novska, 29. 1. 1991, str. 5.
Prvi svibanj./priredio Ž. Voborski. // Novljanski vjesnik, Novska, 23. 4. 1991, str. 6.
Križari — pastirska narodna zabava u Slavoniji./priredio Ž. Voborski. // Novljanski vjesnik, Novska, 7. 5. 1991, str. 5.
Brašančev — Tijelovo./priredio Ž. Voborski. // Novljanski vjesnik, Novska, 21. 5. 1991.
Krijesnica ili ivanjska svečanost./priredio Ž. Voborski. // Novljanski vjesnik, Novska, 18. 6. 1991, str. 6.
Slavi počasnoga i visokoučenoga gospodina Stjepana Ilijaševića. Zagreb, 1839. // Luka Ilić Oriovčanin./Ž. Voborski. Novska, 1994.
Velečastnomu i visokoučenomu gospodinu Dragutinu Radinoviću. Zagreb, 1839. // Luka Ilić Oriovčanin./Ž. Voborski. Novska, 1994.
Slavi počasnoga i visokoučenoga gospodina Stjepana Ilijaševića. Zagreb, 1839. // Izabrane pjesme./Stjepan Ilijašević. Vinkovci, 1995.
Velečastnomu i visokoučenomu gospodinu Dragutinu Radinoviću. Zagreb, 1839. // Izabrane pjesme./Stjepan Ilijašević. Vinkovci, 1995.
Šenoa, A., Luka Ilić Oriovčanin. // Vienac, Zagreb, 1878, 10, 7, str. 112.
Žiljar, L., Život i književni rad ilirca Luke Ilića Oriovčanina sa kratkim odlomcima iz »Lovorika«. Novska-Zagreb, 1905.
Babić, S., Luka Ilić Oriovčanin. // Vidici, Slavonski Brod, 1952, 1, str. 15-16.
Matić, T., Književni rad Luke Ilića Oriovčanina. // Rad JAZU, Zagreb, 1962, 324.
Švagelj, D., Tamburice za ilirsko kolo. // Revija, Osijek, 1962, 2.
Švagelj, D., Novi prilozii književnosti ilirizma u Slavoniji i Baranji. // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, sv. 1. Osijek, Zavod za znanstveni rad Osijek, JAZU, 1984. str. 490-508.
Voborski, Ž., Luka Ilić Oriovčanin. Novska, 1994.
Krpán, S., Zavičajnici. Slavonski Brod, Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod, 1994. str. 37-45.

Babić, S., Luka Ilić. // Izabrana djela/ Luka Ilić Oriovčanin. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 92). str. 165-167.

STJEPAN ILIJAŠEVIĆ

Oriovac, 1. I. 1814. — Varaždin, 3. I. 1903. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu, gimnaziju u Požegi, filozofiju u Zagrebu, bogosloviju u Pešti, gdje je i doktorirao 1836. Služio je u Zagrebačkoj biskupiji. Godine 1843. postao je profesorom bogoslovije u Zagrebu, 1849. savjetnik je Banskoga vijeća za crkvene poslove, a 1850. pozvan je u Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu u Beču. Godine 1851. postavljen je za školskoga nadzornika u Zagrebu, ali je ubrzo uklonjen s te dužnosti pa je otišao u Varaždin i postao kanonik 1857.

Djela

Acrostichon... Antonio Schufflay. Zagreb, 1831.
Ode Lesbia profesori Moysio Christianovits dicata... Zagreb, 1831.
Adserta e jure naturali privato publico universali, ac gentium. Pešta, 1836.
Obuka melenih ili Katchetika. Zagreb, 1850.
Carmen honoribus... Josephi Verhovacz... Zagreb s. a.
Dan (pjesma); s. l. s. a.
Obrana od obuke malenih. Zagreb, 1851.
Pismovnik ili naputak o sastavljanju raznih pisamah. Trst, 1851, Beč, 1857.
Izabrane pjesme. Zagreb, 1876.
Nove pjesme. Zagreb, 1884.
Slavospiev neumrlomu sigetskome junaku. Zagreb, 1886.
Šala i satira. Zagreb, 1892.
Zimzelenke. Zagreb, 1901.
Stjepan Ilijašević: 1814-1903. // Hrvatski narodni preporod 2, Ilirska knjiga. Zagreb, (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).
Zimzelenke. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 79).

Literatura

Weber Tkalčević, A., Nješto o pjesničtvu hrvatskom. // Rad JAZU, Zagreb, 1877, 40, str. 19-44.
Hanzeković, M., Stjepan Ilijašević. // Školski vjesnik, 1903, 10, 595-602.
Pasarić, J., Stjepan Ilijašević // Obzor, Zagreb, 1903, 44, 4.
Petračić, A., Stjepan Ilijašević (1814-1903). // Obzor, Zagreb, 1939, 79, 78, str. 1-2.
Barac, A., Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije, knj. 2: Književnost pedesetih i šezdesetih. Zagreb, JAZU, 1960. str. 25, 46, 87.
Ravlić, J., Stjepan Ilijašević. // Hrvatski narodni preporod 2, Ilirska knjiga. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1965.

(Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29). str. 421-422.

Golob, A., Stjepan Ilijašević. // Zasluzni Varaždinci. Varaždin, 1982. str. 53.

Babić, S., Stjepan Ilijašević // Zimzelenke/ Stjepan Ilijašević. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 79). str. 133-137.

Krpan, S., Zavičajnici. Slavonski Brod, Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod, 1994. str. 31-37.

BARTOL INHOF

Nijemci, 23. VIII. 1866. — Zagreb, 4. I. 1945. Pučku je školu završio u rodnom mjestu, gimnaziju u Vinkovcima, studirao je slavistiku u Grazu i Beču i diplomirao kod prof. Miklošića i Jagića. Kao gimnazijski profesor službovao je u Bjelovaru, Zagrebu, Karlovcu, Tuzli. U Sarajevu je bio ravnatelj niže gimnazije, a u Mostaru ravnatelj učiteljske škole. Poslije Prvog svjetskog rata ponovo je u Zagrebu gdje radi u srednjoj školi i u prosvjetnom odjeljenju kao referent, a neko vrijeme i prosvjetni inspektor. Umirovljen je 1931. zbog niza političkih članaka objavljenih u zagrebačkom Hrvatu. Književne radove objavljivao je pod pseudonimima: Augur, Criticus, Foris, Inf, Smiljan, Rolf Sinicerus, Rolf Jernej Smail.

Djela

Izabrane basne sa slikama, (?) 1918.

Muderis. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1964, 3, str. 263.

Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 38).

Literatura

Švigelj, D., Komadić razbijenog ogledala (Bartol Inhof). // Slavonske književne komunikacije/ Dionizije Švigelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6)

Erl, V., Bartol Inhof. // Izabrana djela/ Bartol Inhof. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 38). str. 115-125.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./ priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 222.

Voda, H., Bartol Inhof (1866-1945). // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1996, 14, str. 279-281.

Zbornik radova sa znanstvenog kolokvijaa B. Inhofu. (skript), Drenovci s. a.

JOZA IVAKIĆ

Vinkovci, 18. III. 1879. — Zagreb, 7. VIII. 1921. U rodnom gradu završio je osnovnu pučku školu i gimnaziju, a studij klasične filologije i slavistike završava u Zagrebu. Ostavši vrlo rano bez roditelja, već kao trinaestogodišnjak počeo se, uz rodake, brinuti o vlastitoj egzistenciji. Osim spisateljskim radom bavio se amaterskim pjevanjem, sviranjem, glumom, recitacijom i režijom te ga se danas pamti kao književnika te kazališnog i filmskog redatelja. Radio je kao srednjoškolski profesor u svim krajevima Hrvatske, a zatim kao dramaturg osječkog i zagrebačkog HNK, gdje je postavio tridesetak domaćih i stranih djela. Uređivao je časopise Omladina i Savremenik. Radio je i kao nastavnik Glumačke škole, a poslije i Akademije za kazališnu umjetnost. Za Školu narodnog zdravlja režirao je filmove kao što su Birtija (1929), Griješnice (1930). Do kraja života ostao je lektor i voditelj arhiva HNK.

Djela

Iz našeg sokaka. Novele, pripovijetke i akvareli. Karlovac, 1905.

Književni rad Josipa Kozarca. Karlovac, 1907.

Mladost i život. Povijest jedne ljubavi. Vinkovci, 1912.

Selo i varoš. Pripovijetke. Zagreb, 1912.

Knjiga od žena i od ljubavi. Pripovijetke. Vinkovci, 1914.

Inoće. Komad u tri čina. Zagreb, 1919.

Kapelan. Dokument naših dana: (roman). Zagreb, 1919.

Humoreske 1. Zagreb, 1921.

Humoreske 2. Zagreb, 1922.

Pouzdaní sastanak. Iz anala jedne varošice: komedija u tri čina. Zagreb, 1922.

Slavonijo, zemljo plemenita. Pripovijesti. Zagreb, 1936.

Slavonijo, zemljo plemenita/Josip Kozarac... Joza Ivakić; (priređio Miroslav Vaupotić). Zagreb, 1974.

Izabrana djela/Iso Kršnjavi... Joza Ivakić; Zagreb (etc), 1980. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68).

Pripovijesti. Inoće. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 54).

Literatura

Marjanović, M., Iz našeg sokaka // Obzor, 1905, 245.

Šimić, A. B., Knjiga novela: J. Ivakić: Knjiga od žena i od ljubavi // Obzor, 1917, 26.

Ogrizović, M., Inoće J. Ivakića // Savremenik, 1918, 10.

Kovač, A., Kapelan // Savremenik, 1919, 11-12.

Batušić, S., Majstorica Ruža J. Ivakića // Teatar, 1924, 9.

Bogner, J., Joza Ivakić // Godišnjak Pododborna Matice hrvatske Vinkovci. Vinkovci, 1965, 4, str. 233-240.

Frangić, I., Slavonija kao književna tema // Simpozij Doprinos Slavonije hrv. književnosti: Zbornik referata,

Vinkovci 20-22 septembra 1966. Vinkovci-Zagreb, Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, 1968, str. 17.

Švigelj, D., Evenrak ljubavi (Ivakićeve Inoće) // Slavonske književne komunikacije/Dionizije Švigelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6) str. 321-325.

Vaupotić, M., Joza Ivakić. // Izabrana djela/Joza Ivakić... (et al) Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1980. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68). str. 589-607.

Ham, S., Inoće — jezično zrcalo Slavonije Ivakićeva doba // Pripovijesti. Inoće/Joza Ivakić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 54) str. 142-150.

Mader, M., Joza Ivakić (1879-1932) // Pripovijesti. Inoće/Joza Ivakić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 54) str. 137-139.

Krležini dani u Osijeku 1996: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište/priredio Branko Hećimović. Osijek-Zagreb, HNK u Osijeku (etc), 1997. str. 79-95, 129-133.

ANTUN IVANOŠIĆ

Osijek, 9. IV. 1748. — Križevci, 2. I. 1800. Učio je gimnaziju kod isusovaca u Požezi (1758-1763). Šesti razred (II. humanica) učio je u Zagrebu, filozofiju u Beču, teologiju je počeo studirati u Bologni, a završio u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 1772. Kao kapelan služio je u Slavoniji — u Novoj Gradiški, Kopanici i Orubici. Potom je 1778. dobio župu u selu Čadavici u valpovačkom vlastelinstvu (nedaleko od Virovitice). Poslije sedam godina dobrovoljno se odrekao župe i otišao u Zagreb, gdje je upravljao župom sv. Marije (1787-1788). Za vrijeme austrijsko-turskoga rata bio je vojni svećenik, a potom do smrti župnik u Štefanju kraj Križevaca.

Djela

Opipanje sličnoričnog groba Josipa Antuna Čolnića od Čolke, biskupa dakovačkoga i bosanskoga. Zagreb, 1785.

Plač zaručnice, to jest stolne crkve zagrebačke, nad smrtjom... Josipa Galjuf, biskupa zagrebačkoga. Zagreb, 1786.

Svemogućí neba i zemlje Stvoritelj. Zagreb, 1788.

Pjesma od junačtvaa viteza Peharnika..., s. l, s. a.

Pobožnomu zdihavanju pedesetoletnoga mašnika gospodina Jožefa Mikinovića..., Zagreb, 1788.

Pedesetgodišnjemu misniku Ivanu Pavloviću našičkoga manastira poglavaru. Zagreb, 1788.

Pisma od uzetja turske Gradiške iliti Berbira grada. Zagreb, 1789.

Sličnorični natpis groba Zvekanovog. s. l., 1812. Antun Ivanošić. // Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića. Zagreb, 1940 SPH, knj. 26.

Antun Ivanošić. // Zbornik stihova i proze XVIII. stoljeća. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19).

Izabrana djela. // Izabrana djela./Vid Došen, Antun Ivanošić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 67).

Literatura

Kovačević, I., Neki prigodni pjesnici iz Slavonije. // Nastavni vjesnik, 1915, 23, 23.

Matić, T., Autor pjesme «Sličnorični natpis groba Zvekanovoga». // Rad JAZU, 1938, 260, str. 199-216.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96). str. 148.

Švigelj, D., Putovi slavonskog školskog i građanskog kazališta XVIII. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 5: Drama i kazalište XVIII. stoljeća. Split, Književni krug, 1978.

Peić, M., Pogani rokoko Antuna Ivanošića. // Slavonija — književnost./Matko Peić. Osijek, IC Revija, 1984. str. 118-125.

Kravar, Z., Barok u staroj slavonskoj književnosti. // Nakon godine MDC./Zoran Kravar. Dubrovnik, Matica hrvatska, 1993. str. 126-160.

Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 22-26, 59-67.

Plejić, L., Antun Ivanošić (1748-1800). // Izabrana djela./Vid Došen, Antun Ivanošić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 67). str. 107-115.

Sablić, H., Refleksi barokne retorike u Opivañu sličnoričnom groba J. A. Čolnića Antuna Ivanošića. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/ priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 157-169.

Tatarin, M., Od svita odmetnici: rasprave o nabožnim temama u Slavoniji u 18. stoljeću. Split, Književni krug, 1997. (Biblioteka znanstveni djela; knj. 94). str. 40-45, 349-351.

JAKOV IVAŠTINOVIĆ

Borovac, između Novske i Okučana, 21. X. 1919. — Zagreb, 2. XI. 1994. Gimnaziju je pohađao u Novoj Gradiški, a 1939. upisao je studij ekonomije u Zagrebu, da bi ubrzo prešao na studij hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu. Uhićen je 1945. a partizani su ga i zatočili, ali je ipak diplomirao 1947. Radio je u prosvjeti.

Djela

- Tragovi/priredio Goran Rem. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12; knj. 58).
Kruženje oko uspomena. Vinkovci, 1997.
Hrvatskom uzduž i poprijeko. Vinkovci, 1997.

Literatura

- Rem, V., Panorama slavonske lirike // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.
Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980, str. 29.
Rem, G., Tragovi tragičnog // Jakov Ivaštinović, Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12; knj. 58). str. 113-116.
Marčinko, M., Umro je hrvatski književnik Jakov Ivaštinović // Hrvatska revija, 1994, 44, 4, str. 684-691.
Autobiografije hrvatskih pisaca/priredio Vinko Brešić. Zagreb, AGM, 1997. str. 1199-1201.

STJEPAN IVŠIĆ

Orahovica, 13. VIII. 1884. — Zagreb, 14. I. 1962. Gimnaziju je polazio u Osijeku i Požegi, gdje je i maturirao 1904. Studirao je slavistiku i klasičnu filologiju u Zagrebu i Krakovu. Godine 1909. položio je profesorski srednjoškolski ispit, a 1913. promoviran je u doktora filozofije na Sveučilištu u Zagrebu. Od 1915. profesor je za slavensku filologiju na Sveučilištu u Zagrebu. Radi proučavanja drugih slavenskih jezika boravio je u Krakovu, Pragu, Petrogradu, Moskvi i Kijevu. Kao predstojnik za slavensku filologiju pokreće s Maretićem ediciju Kovčević za hrvatska i srpska narječja u okviru JAZU. Pokretač je i urednik časopisa Jezik.

Djela

- Šaptinovačko narječje. Zagreb, 1907.
Prilog za slavenski akcenat. Zagreb, 1911.
Akcenat u gramatici Matije Antuna Relkovića. Zagreb, 1912.
Akcenat u Gramatici Igñata Alohizija Brlića. Zagreb, 1912.
Današnji posavski govor. Zagreb, 1913.
Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja: Preštampano iz I. knjige »Kovčevića za hrvatska i srpska narječja«. Zagreb, 1914.
Etimologija i fonetika u našem pravopisu. // Hrvatski jezik, I., Zagreb, 1938-39, str. 3-13.
Slavenska poredbena gramatika. Zagreb, 1970.

Literatura

- Hraste, M., Prof. dr. Stjepan Ivšić. // Jezik, Zagreb, 1962, 8, 4, str. 97-101.
Ivšićev zbornik — Zbornik u čast Stjepanu Ivšiću. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1963. Švigelj, D., Umro

je nestor naše slavistike. // Godišnjak Pododbora MH Vinkovci, 1963, 2, str. 140-142.

- Stjepan Ivšić i hrvatski jezik. Zagreb, HAZU — Matica hrvatska, 1996.
Stjepan Ivšić. // Slavonska jezikoslovna baština: (izbor)/ Franjo Tanocki. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 165-207.
Europski dosezi hrvatskoga jezikoslovlja Stjepan Ivšić. // Prvi hrvatski slavistički kongres: zbornik radova II. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1997. str. 7-93.

MARIJAN JAIĆ

Slavonski Brod, 4. VII. 1795. — Budimpešta, 29. IX. 1858. Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga pristupio je 1812, i to zahvaljujući Marijanu Lanosoviću. Filozofiju je slušao u Našicama (1813-1815), a teologiju u Vukovaru (1815-1816, 1818-1819) i Mohaču (1816-1818). Postavši 1818. svećenikom, bio je učitelj pučke škole u Vukovaru (1819-1820), a zatim je stekao kvalifikaciju profesora teologije na sveučilištu u Budimpešti (1823) i preuzeo katedru dogmatskoga, moralnoga i pastoralnoga bogoslovlja u Vukovaru (1821/22, 1823-1831) i Aradu (1822-1823). U Vukovaru je također bio dekan bogoslovne škole, samostanski starješina i župnik (1830-1833, 1848-1851), a upravljao je i samostanima u Osijeku (1837-1845) i u Budimu (1850-1854). Dok je bio u Osijeku, obavljao je službu direktora gimnazije. Provinciju je vodio kao provincijal (1833-1836, 1845-1848) i kustod Provincije (1854-1857). Dok je bio direktor osječke škole, bio je državni cenzor knjiga i kazališnih predstava. Također je bio melodiograf i izdavač crkvenih pjesama, prireditelj i prevoditelj filozofskih spisa.

Djela

- Istinito ispisanje Čudotvorne B. D. Marije u Radnoj. Arad, 1824.
Bogoljubne pjesme koje se pod svetom misom i različitim svetkovinama pivati mogu; iz različitih knjigah skupljene. Budim, 1827.
Vinac bogoljubnih pismah koje se nediljom i s prigodom različitih svetkovinah pod s. misom pivati običaju iz različiti duhovnih knjiga sastavljen i s načinom činiti put križa. Budim, 1830.
Promišljanje i molitve za činiti put križa koji se obdržaje u crkvama... Reda sv. Franceska... Deržave sv. Ivana Kapistrana. Budim, 1830. Thome od Kempah kano-nika redovnog od naslido vanja Iskurestova knjige četiri. Budim, 1833.

- Nauk od vire i zakona u pitanjih i odgovorih za općensko i posebno ubavištenje učenikah druge latinske škole. Budim, 1836/1837.
Ručna knjižica za nerediti i na sritno priminute sa svitima sakramentih dostojno pripraviti bolesnike. Budim, 1837.
Napivi bogoljubnih crkvenih pismah ponajviše u poznatoj pismarici, »Vinac« naimenovanj, zaderžanih... Budim, 1850.
Izorna povijestnica milostivo-čudotvorne prilike Gospe Radnanske... s pridanjem bogoslovanih militvah i bogoljubnih pismah. Budim, 1856.
Uprave svitovno-čudoredne za druževno življenje upravno urediti. Vukovar, 185? (rukopis)
Sammlung von frommen Kirchlitedrn. Pest, 1856.
Ausfürliche Geschichte des Gnadenbildes der seligsten Jungfrau von Radna. Budim, 1857.
Nastavak o piscima Slavonije, 1856. // Scriptotes Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti. // Josip Jakošić. Građa za povijest književnosti hrvatske/priredio Milivoj Šrepel, Zagreb, 1899. str. 116-153.

Literatura

- Golenić, J. S., O pjesmarici Marijana Jaića. // Sveta Cecilia, 1977, 47, 4, str. 100.
Hoško, F. E., Marijan Jaić — obnovitelj među preporoditeljima. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1996. (Biblioteka Orijentacije; knj. 12).
Hoško, F. E., Agjićeva uloga u franjevačkoj Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. // Zbornik radova o Kaji Agjiću. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1996. str. 34.
Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 37-38.
Koprivčević-Brodanin, J., Brodska obitelj Jaića. // Brodski list, 27. 6. 1996, str. 25.
Hoško, F. E., Euzebijje Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 15-17, 266-270.
Šundalić, Z., Crtica o Vincu bogoljubnih pismah ili ponešto o odnosu Jaić-Kanižlić-Mulih. // Dani hvarskog kazališta, 23: Hrvatska književnost uoči Preporoda. Split, Književni krug, 1997. str. 417-455.

JOSIP JAKOŠIĆ

Budim, 2. VI. 1738. — Budim, 4. II. 1804. Gimnaziju je polazio u rodnom gradu i u Gyongyosu. Franjevac je postao 1756. godine u Baču i tako postao član Bosne Srebrene, ali je već od sljedeće godine pa do smrti bio član Provincije sv. Ivana Kapistrana. Filozofiju i teologiju studirao je na Generalnom učilištu u Budimu (1758-1763) i Rimu. Kao zamjenik samostanskog starješine u Budimu radio

je 1767. godine da bi potom nastupio kao profesor na filozofskom učilištu u Baji (1767-1770). Zatim je bio profesor učilišta moralnog bogoslovlja u Radni (1770-1773) i organizator školovanja mladih franjevaca; obavljao je niz upravnih službi u samostanima i u Provinciji: bio je tajnik Provincije, gvardijan u Tolni, Temišvaru i Budimu, defnitor, savjetnik provincijala Josipa Paviševića i u tri navrata provincijal. Primas Josip Batthyany ga je 1789. proglasio prisjednikom Ostrogonске nadbiskupije, a biskup Nikola Milašin, franjevac, doveo ga je u Višegrad za osobnog teologa.

Djela

- Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae, anno 1795. conscripti (cum continuatione a. 1830).
Institutiones Philosophiae Bojae, 1767-1770. (rukopis).
Primae lineae Philosophiae. Bojae, 1767-1770. (rukopis).
Književni ogledi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59).
De gratia et alii tractatus theologici. Budim s. I.; s. a.
Introductio praevia in historiam ecclesiasticam; Rudinebta seu fundamenta praecipua nationalis. Budim, s. I.; s. a.
Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti. // Građa za povijest književnosti hrvatske/priredio Milivoj Šrepel, Zagreb, 1899, 2, str. 116-153.
Slavonski pisci (1795/1830). // Revija/prijevod Stjepana Sršana, 1988, 28, 1, str. 59-87.

Literatura

- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 149.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 265, 267.
Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. str. 22-25.
Hoško, F. E., Euzebijje Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 230-273.

STJEPAN JAKŠEVAC

Brdovečki Sv. Križ, 16. XII. 1916. — Zagreb, 10. V. 1994. Kao dijete seli u Vrbanju gdje od 1924. do 1928. polazi pučku školu. Trgovačku školu upisuje u Brčkom, prekida školovanje i vraća se u Brdovečki Sv. Križ. Filozofski fakultet upisuje 1937.

Radio je kao spiker, filmski glumac, prosvjetni djelatnik, ravnatelj škola.

Djela

Pjesme. Zagreb, 1943.
Glasnik se nespokojem. Zagreb, 1956.
Vesela godina. Zagreb, 1969.
Bosutske elegije. Osijek, 1970.
Voli, ne voli. Zagreb, 1972.
Plave ptice. Zagreb, 1980.
Novogodišnji vlak. Zagreb, 1980.
Ima jedan razred. Zagreb, 1981.
Ljubi, ne ljubi. Ljubljana, 1981.
Zlatna ptica sunca. Zagreb, 1987.
Stjepan Jakševac. // Hrvatski dječji pisci 3/ Stjepan Jakševac... (et al). Zagreb (etc), 1991. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 181/III.).
More — modri most. // Zaprešić, 1994.
Mliječni sumraci. Vinkovci, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 15, knj. 71).

Literatura

Kovačić, I. G., Novi trubaduri. // Savremenik, 1940.
Kovačić, V., Lirika Stjepana Jakševca. // Nova Hrvatska, 3. 12. 1943.
Ježić, S., Hrvatska književnost od početka do danas (1100-1941). Zagreb, 1944. str. 408.
Šicel, M., Pregled novije hrvatske književnosti. Zagreb, Liber, 1966. str. 245.
Vaupotić, M., Vesela godina. // Umjetnost i dijete, 1969, 4/5.
Rem, V., Tebi je ime Lelija — antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.
Skok, J., Dječji ljubavni kanconijer. // Školske novine, 1973, 19, 15.
Hranjec, S., Usmeno u pisanoj dječjoj kajkavskoj poeziji. // Zrno do zrna: članci, rasprave, ogledi./Stjepan Hranjec. Čakovec, Zrinski, 1994, str. 75-86.
Rem, G., // Mliječni sumraci/ Stjepan Jakševac. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 15, knj. 71), str. 99-104.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. godine. Zagreb, Znanje, 1998. str. 260, 281.

ANTE JAKŠIĆ

Bački Breg, 22. IV. 1912. — Zagreb, 39. XI. 1987. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao profesor do umirovljenja 1971. Bio je član uredništva revije Marulić te Hrvatskoga književnog društva sv. Ćirila i Metoda.

Djela

Biserni gjerdan. Samobor, 1931.
U dolini zaborava. Zagreb, 1936.
Marija. Zagreb, 1937.
Zov proljeća i mladosti. Travnik, 1938.
Pod sapetim krilima. Tuzla, 1941.
Šana se udaje. Zagreb, 1943.
Maturant. Osijek, 1944.
Pod teretom ljubavi. 1944.
Torba. 1952.
Osam vrabaca. 1952.
Žetva u dolini. 1952.
Elegija. Subotica, 1954.
Hod pod zvijezdama. Subotica, 1955.
Osamljeni mostovi. Zagreb, 1962.
Pred vratima tišine. Zagreb, 1963.
Pjesme o Sinu Čovječjem. Zagreb, 1965.
Povratak u djetinjstvo. Zagreb, 1968.
Neugasivi plamen. Zagreb, 1968.
Ucjena. 1970.
Pod pješćanim satom. Zagreb, 1975.
Molitve pod zvijezdama. Zagreb, 1979.
Prema drugoj obali. Zagreb, 1987.

Literatura

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 27.
Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. Zagreb, Znanje, 1998. str. 207, 281.

JOSIP JANKOVIĆ

Vukovar, 1708. — Rim, 25. III. 1757. Školovao se u Italiji, a više je godina podučavao redovničku mladež u Vukovaru i u Budimu, bio je dekan škole u Osijeku i lektor iubilatus. Tri je puta bio generalov povjerenik: u Hrvatskoj, Dalmaciji i Mlecima. Brzo je napredovao, izabran je za kustoda, a 1750. na generalnom kapitulatu franjevačkog reda u Rimu izabran je za generalnog definitora cijelog franjevačkog reda. Nakon povratka u Bosnu Srebrenu izabran je za njezinog provincijala.

Djela

Philosophia universa. Valcovarini, 1739. (rukopis).
Promtuarium commissarii visitoris..., Ravenna, 1742.
De Deo uno. Buda, 1745-1750. (rukopis)
Compendium sacrarum caeremoniarum. Venetiis, 1751.

Literatura

Jelić, J., Biografija franjevacu Bosne Srebreničke. 1925.
Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 145-149.
Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. str. 21, 30.
Horvat, V., Franjevci, sv. Bono i Vukovar. // Razgovor duhovni od svetog Bome mucsenika od o. Antuna Tomaševića. (pretsak s pogovorom). Zagreb, Muzej grada Vukovara, 1994.
Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 249-250.

SLAVKO JANKOVIĆ

Gundinci, 1. I. 1897. — Delnice, 29. VI. 1971. Djelovao je kao folklorist, skupljač tekstova slavonskih narodnih pjesama te vokalnih i instrumentalnih napjeva. Uveo je tip kvintne tambure (Jankovičeva tambura).

Djela

Šokačke pismice. Vinkovci, 1967, ²1970, ³1974.
Zvjerinjak, Vinkovci, 1943. (rukopis)

Literatura

Švagelj, D., Da sam riba pa da me rasiku... // Slavonske književne komunikacije/ Dionizije Švagelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6). str. 357-361.
Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 13.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 25.

FRANJO JELAŠIĆ

Srijemski Karlovci, 21. III. 1878. — Zagreb, 9. XI. 1944. Završio je pučku školu i sedam razreda gimnazije u rodnom mjestu, a osmi razred i maturu u Osijeku. U Zagrebu i Leipzigu završio je studij filozofije, a doktorirao je 1909. u Zagrebu. Od 1904. do 1922. bio je gimnazijski profesor u Zagrebu i Kočevju. Bio je tajnik Matice hrvatske i Društva hrvatskih profesora.

Djela

Irena ili o ljepoti. Zagreb, 1909.
Periklo. Zagreb, 1942.

Život i djela bistroga viteza Don Quijota od Manche. s. I., 1942.
Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, 1944.
Književna kritika o Ksaveru Šandoru Đalskom s. I., 1997.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 99, 103.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 27, 71, 72.
Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 222.

DUBRAVKO JELČIĆ

Požega, 6. XI. 1930. Osnovnu je školu završio 1941. u Slavonskom Brodu. Gimnaziju je polazio u Brodu (1941-1944), Požegi (1946-1947) i ponovno u Brodu (1947-1951). Diplomirao je kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1956, doktorirao 1974. Radio je kao srednjoškolski profesor i dramaturg Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku, od 1960. u Institutu za književnost i teatrologiju HAZU u Zagrebu. Bio je jedan od priredivača Sabranih djela Tina Ujevića (1963-1967), A. G. Matoša (1973), Vladimira Nazora (1977), A. B. Šimića (1988). Priredio je dvadesetak knjiga u biblioteci Pet stoljeća hrvatske književnosti. Od 1987. uređuje Akademijin književni časopis Forum. Bio je potpredsjednik Matice hrvatske. Zastupnik u Zastupničkom domu Hrvatskoga državnog sabora.

Djela

Strah. 1958.
Poraz pobjednika. Novi Sad, 1962.
August Šenoa njim samim. Beograd, 1966.
Teme i met. Zagreb, 1969.
Ante Kovačić: U registraturi. Majstori realističkog pripovijedanja. Zagreb, 1971.
Za i protiv. Zagreb, 1971.
Epigrami. Zagreb, 1976.
Literatura o A. G. Matošu. Zagreb, 1976.
Vallis aurea. Zagreb, 1977.
Hrvatski narodni i književni preporod. Zagreb, 1978.
Približavanje sfinji. Diptih o Ujeviću. Zagreb, 1979.
Šenoa. Zagreb, 1984.
Kranjčević. Zagreb, 1984.
Matoš. Zagreb, 1984.

Literatura

- Čengić, E., Šesnaestogodišnjak — pisac romana Mjesečeva djeca. // Male novine, 6. 2. 1958.
- Škrinjarić, S., Uspio «izlet» u svemir. // Borba, 10. 6. 1958.
- Pavlović, B., Predrag Jirsak, Mjesečeva djeca. // Narodni list, 10. 7. 1958.
- Golob, Z., Duga šetnja od knjige do knjige. // Nin, 1958, 416.
- Hranjec, S., Predrag Jirsak. // Hrvatski dječji roman./Stjepan Hranjec. Zagreb, Znanje, 1998. str. 245-248, 312.

ANTUN JOVANOVAČ

Gradište, 23. I. 1911. — Gradište, 12. XII. 1983. Bavio se zemljoradnjom i surađivao je u listovima namijenjenim selu, povremenim zbornicima i kalendarima koji su poziv na suradnju upućivali seljacima i radnicima.

Djela

Obnova opustjelih ognjišta //Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.

Literatura

- Švagelj, D., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.
- Posavac, I., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.

NIKOLA JUKIĆ

Kovačić kraj Livna, 3. I. 1941. — Vinkovci 9. V. 2001. Osnovnu je školu završio u Srijemskoj Mitrovici, a gimnaziju u Vinkovcima 1961. Iste godine upisuje se na Poljoprivredni fakultet u Zagrebu. Za vrijeme studija četiri je godine bio član Studentskog satiričkog glumišta. Od 1970-1976. godine boravio je na privremenom radu u Njemačkoj. Živio je i radio u Vinkovcima.

Djela

- Šerif u razredu. Vinkovci, 1979.
- Ulični crtači. Privlaka, 1983.
- Čudna čuda. Privlaka, 1984.
- Čuda iza sedam čuda. Vinkovci, 1986.
- Čudotvorni vjetar. Privlaka-Vinkovci, 1988.
- Velike male sreće. Vinkovci, 1989.
- Što se radi kad se ne radi. Vinkovci, 1991.
- Kad životinje štrajkuju. Vinkovci, 1992.

Rafali slova oko rova. Vinkovci, 1992.

Djeca u ratu najviše gube. Vinkovci, 1994.

Izabrane pjesme. Vinkovci, 1996.

Što je tu je. Vinkovci, 1999.

Literatura

- Izvor & uvir. Vinkovački pjesnički krug/priredio i predgovor Delimir Rešicki. Vinkovci, 1994. (Biblioteka Mali dukat; knj. 50). str. 18-20, 93-94.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 18, 61, 148.

TATJANA JUKIĆ

Feričanci kraj Našica, 1. V. 1968. Godine 1992. diplomirala je komparativnu književnost i anglistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na kojem je 1996. i magistrirala. Radi kao docentica na katedri Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Djela

Bablje ljeto. Zagreb, 1996.

Literatura

Peternai, K., Postmoderne kasnojletne niti // Revija, 1998, 38, 1-2, str. 185-189.

JANKO JURKOVIĆ

Požega, 21. IX. 1827. — Zagreb, 20. III. 1889. U Požegi je završio pučku školu i gimnaziju. Godine 1842. odlazi u Zagreb na filozofiju; dvije godine poslije upisuje bogosloviju koju završava 1848. Godine 1851. ban Jelačić postavlja ga perovodnim vježbenikom kod vukovarskog podžupana Jovana Jurkovića, a 1852. dolazi u Zagreb kao namjesni gimnazijski učitelj. Boravio je u Beču tijekom studija te kao perovođa u hrvatskoj dvorskoj kancelariji pod kancelarom Ivanom Mažuranićem. Službovao je i kao gimnazijski učitelj u Osijeku (1855-1860), no najdulje je boravio u Zagrebu, kao zemaljski školski nadzornik i savjetnik vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu. Godine 1882. izabran je za potpredsjednika književnog odbora Matice hrvatske.

Djela

- Tri lipje ili grijeh neokajan, neoprošten i Prelja. Osijek, 1858.
- Tri lipje i Prelja. Zagreb, 1861.
- Žiće svetoga Alojzija Gonzage. Zagreb, 1861.
- Izabrana djela. Šaljivi zapisi. Zagreb, 1861.
- Što žena može. Izvorna gluma. Zagreb, 1872.
- Dramatička djela. Zagreb, 1878-1879.
- Sabrane pripovijesti. Zagreb, 1880-1881.
- Smiljana. Žalosna igra. Zagreb, 1886.
- Izabrane komedije. Zagreb, 1926.
- Izabrane pripovijetke. Zagreb, 1930.
- Pavao Čuturić. Ulomci iz lomna krševita života jednog starovjerskoga pučkoga učitelja. Zagreb, 1941.
- Timotija Patkov. Zagreb, 1941.
- Djela./Janko Jurković... (et al). Zagreb (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38).
- Odabrana proza. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 57).

Literatura

- Šenoa, A., Janko Jurković // Vijenac, 1878, 10, 16, str. 257, 259-262.
- Marković, F., Janko Jurković // Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Spomen knjiga. Zagreb, Matica hrvatska, 1892. str. 227-242.
- Dukat, V., O našem humoristima: Antunu Nemčiću, Janku Jurkoviću, Vilimu Korajcu // Rad JAZU, knjiga 197, 1913, str. 139-260.
- Jurišić, B., Janko Jurković // Hrvat, 1928, 9, 2472, str. 4.
- Šenoa, M., Jurkovićeva i Korajčeva autobiografija // Nastavni vjesnik, 1937-38, 46, 1-5, str. 7-12.
- Barac, A., Hrvatska novela do Šenoine smrti // Rad JAZU, knj. 190, 1952, str. 5-64.
- Jelčić, D., O Janku Jurkoviću // Simpozij Doprinosi Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci, Zagreb, 1968, str. 221-233.
- Jelčić, D., Janko Jurković // Djela/Jurković... (et al). Zagreb, Matica hrvatska... (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38). str. 97-110.
- Jelčić, D., Preporod književnosti — književnost preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1993. str. 6, 104, 117.
- Matanović, J., Na tragu jednog novog čitanja Janka Jurkovića. Janko Jurković kao književni teoretičar // Prvo lice jednine/Julijana Matanović. Osijek, Matica hrvatska, 1997. str. 223-242.

FERDO JUZBAŠIĆ

Županja, 4. IV. 1866. — Vinkovci, 5. II. 1905. U rodnom gradu završio pučku školu. Gimnaziju polazi u Vinkovcima, pravo u Zagrebu. U Zagrebu službuje kao pristav, potom kao odvjetnik radi u Livnu i Donjoj Tuzli. Službuje dalje u Vukovaru, Irigu, Staroj Pazovi, Đakovu, Klanjcu i Vinkovcima. Pisao je pod brojnim pseudonimima: Selim,

Selim Juzbašić, Vojislav Juzbašić, Ljevin, Deli Selim.

Djela

- Spomenici. Zagreb, 1898.
- Noćne pjesme. Zagreb, 1902.
- Sama. Županja, 1971.
- Spomenici. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 16; knj. 77).
- Djela. Vinkovci — Zagreb, 1999.

Literatura

- Balentović, I., Jedan zaboravljeni pjesnik. // Obzor, 1936.
- Robotić, M., Ferdo Juzbašić-Selim, prvi županijski pjesnik. // Godišnjak, Vinkovci, 1966-1967, 5.
- Rem, V., Pjesnik promašenog života. // Glas Slavonije, 1982.

ANTUN KALMAN

Đakovo, 4. X. 1932. — Đakovo, 27. XII. 1992. U rodnom gradu završio je trgovačku školu i radio u poduzeću Tigopromet sve do umirovljenja 1986. godine.

Djela

Naš grad a mi u njemu. Tipografija d.d. Đakovo, Đakovo, 1995. (s Anđelkom Hanerom)

Literatura

- Čurić, M., Đakovački Iljif i Petrov (Anđelko Haner i Antun Kalman: Naš grad a mi u njemu, Tipografija Đakovo 1995) // Matica hrvatska Đakovo, 2001, str. 13-18.
- Čorkalo, K., Ferdo Juzbašić-Selim. // Županijski vijenac, 1994, str. 129-134.
- Rem, G., Popularan, predmoderan i — zaboravljen // Spomenici/Ferdo Juzbašić Vinkovci, Privlačica 1944. — (Slavonica; kolo 16, knj. 77). str. 91-96.
- Ham, S., Spomenici na stariju jezičnu normu // Spomenici/Ferdo Juzbašić Vinkovci, Privlačica 1994. (Slavonica; kolo 16, knj. 77). str. 98-101.
- Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9) str. 325, 333, 343.

ANTUN KANIŽLIĆ

Požega, 20. XI. 1699. — Požega, 24. VIII. 1777. Nakon završene gramatičke škole (niže gimnazije) u rodnom gradu, odlazi na više škole u Zagreb, gdje je stupio u isusovački red. Odlazi u novicijat u Beč, a zatim na daljnje školovanje u Leoben u Štarskoj 1716/17, gdje se pripremao za zvanje profe-

sora gimnazije. Od 1718. do 1721. u Grazu studira filozofiju, nakon čega je pet godina profesor u Zagrebu i Varaždinu. Od 1724. do 1729. studirao je teologiju u Grazu i Trnavi. U Trnavi je 1728. zaređen za svećenika. Nakon toga vršio je i službu nadziratelja na isusovačkim školama u Zagrebu, Požezi, Varaždinu, Osijeku, Petrovaradinu, Pečuhu. Uz to je obnašao dužnost pučkoga propovjednika, misionara, kateheta, voditelja Marijinih kongregacija i bratovština. Od 1752. stalno je u Požezi, gdje je i predsjednik biskupskoga konzistorija do ukinuća reda 1773.

Djela

- Obilato duhovno mliko, to jest nauk kerstijanski iliričkoj iliti slovinskoj dičici darovan. Zagreb, 1754.
- Bogoljubstvo na poštenje s. Franciska Saverije, družbe Isusove, indijanskoga apostola i svita čudotvorca. Trnava, 1759.
- Utočište Blaženoj Divici Mariji ugodno i prijatno a nami vele korisno i potribito. Mleci, Pritiskano od Antona Bašanesa, 1759.
- Primogući i srdce nadvladajući uzroci s kripstnim podpomoćmah za ljubiti Gospodina Isukarsta spasitelja našega. Zagreb, 1760.
- Bogoljubnost molitvena, na poštenje prisvete Trojice jedinoga Boga,...., Trnava, 1766, 1794, Budim, 1813.
- Mala i svakomu potribna bogoslovica,...., 1760, 1764, Trnava, 1766, 1773.
- Sveta Rožalija, panormitanska divica,...., Beč, Pritiskana s' od Ghelena slovih, 1780.
- Kamen pravi smutnje velike iliti početak, i uzrok istiniti rastavljenja cerkve istočne od zapadne. Osik, Ivan Martin Divalt, 1780.
- Sveta Rožalija panormitanska divica. Požega, 1863.
- Antun Kanižlić. Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića. Zagreb, 1940. SPH; knj. 26.
- Antun Kanižlić. Zbornik stihova i proze 18. stoljeća. Zagreb, (etc), 1973. PSHK knj. 19.
- Sveta Rožalija. (pretisak). Vinkovci, 1990.
- Sveta Rožalija. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 74).

Literatura

- Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u 18. vijeku. Zagreb, 1907. str. 10-22.
- Prohaska, D., Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti. Rad JAZU, Zagreb, 1909, 178.
- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 149-150.
- Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 218-227.

- Peić, M., Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777). Rad JAZU, Zagreb, 1972, 365. str. 5-134.
- Vončina, J., Jezik Antuna Kanižlića. Rad JAZU, Zagreb, 1975, 368, str. 5-172.
- Bratulić, J., Antun Kanižlić: Život i djelo. Sveta Rožalija. (pretisak). Vinkovci, Privlačica, 1990. (Biblioteka Dukat; kolo 5, knj. 1). str. 133-160.
- Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1997.
- Šundalić, Z., Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća (s posebnim osvrtom na Antuna Kanižlića). (rukopis). Zagreb, 1998.

JOSIP KARLOVIĆ

Ilok, 16. III. 1853. — Osijek, 26. III. 1905. Pučku školu je završio u Iloku. Gimnaziju je polazio u Osijeku te završio studij prava na Sveučilištu u Zagrebu. Kao sudac radio je u Bosni, gdje je bio predsjednik Okružnog suda bosansko-hercegovačke zemaljske vlade u Sarajevu. Zbog zasluga na polju pravništva odlikovao ga je car Franjo Josip. Bio je zastupnik u Hrvatskom saboru, narodni zastupnik grada Koprivnice i dvorski savjetnik. Prevoditelj.

Djela

Pjesma »Spominjanje«, Hrvatski dom, 1876.

Literatura

- Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 15.
- Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (pretisak). Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 128.
- Batorović, M., Iločani. Vinkovci, Privlačica, 1990. (Biblioteka Mali dukat; knj. 34). str. 69-70, 98-99.
- Antologija srijemskih pisaca/uredio Franjo Jelusić. Zagreb, 1994.
- Hrvatska riječ u Srijemu/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb: Matica hrvatska Ogranak Tovarnik, 1995. str. 222.

MATIJA PETAR KATANČIĆ

Valpovo, 12. VIII. 1750. — Budim, 23. V. 1825. U Baču u Bačkoj ušao je u franjevački red Kapistranske provincije i primio ime Petar. Visokoškolski filozofski teološki studij završio je u Osijeku za profesora bonarum artium disciplinae na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Budimu. Predavao je humanističke predmete u franjevačkoj gimnaziji u

Osijeku (1779-1788) i arhigimnaziji u Zagrebu (1788-1795). Godine 1795. imenovan je za sveučilišnog profesora starina i numizmatike Filozofskog fakulteta u Pešti, ujedno i kustosa Sveučilišne biblioteke. No, nakon četvrte godine predavanja prisilno je uklonjen s obje dužnosti, nadzirane od autoritativnih vlasti te proglašen trajno nesposobnim, suludim i opsjednutim fiksnim idejama kao profesor i znanstvenik. Umirovljen je 1800. godine. Sve do 1809. godine živio je u Pešti, a od tada do smrti u Budimu — zatvoren u samostansku ćeliju.

Djela

- Poemata lyrica. (rukopis) Franjevački samostan u Budimpešti, 1778/79.
- In veterem Croatorum patriam indagatio philologica. Zagreb, 1790.
- Fructus auctumnales in iugis Parnassi Pannonii. Zagrabiae, 1791; 21794.
- Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum, in quo de origine, lingua et literatura Croatorum dissertur. Zagrabiae, 1795.
- Fructus auctumnales i različite pjesme iz Katančićevih rukopisa // Pjesme/Antun Kanižlić, Antun Ivanošić, Matija Petar Katančić; SPH, knj. 26. Zagreb, 1940.
- Fructus auctumnales De poesi Illyrica libellus // Hrvatski latinisti=Croatia auctores qui Latine scripserunt: Piscici 17-19. stoljeća, knj. 2. Zagreb (etc), 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 3).
- Knjižica o ilirskom pjesništvu izvedena po zakonima estetike — De poesi Illyrica libellus ad leges aetheticae exactus/Izvornik preveo. Osijek, 1984.

Literatura

- Matić, T., Fructus auctumnales i različite pjesme iz Katančićevih rukopisa // Pjesme/Antun Kanižlić, Antun Ivanošić, Matija Petar Katančić; priredio i uvodnu studiju napisao Tomo Matić. Zagreb, JAZU, 1940. — (Stari pisci hrvatski; knj. 26).
- Vratović, V., // Hrvatski latinisti=Croatia auctores qui Latine scripserunt: Piscici 17-19. stoljeća, knj. 2. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 3).
- Fališevac, D., Jesenski plodovi Matije Petra Katančića. // RADOVI Zavoda za slavensku filologiju, 1977, 15, str. 51-60.
- Marijanović, S., Knjižica o ilirskom pjesništvu // Knjižica o ilirskom pjesništvu izvedena po zakonima estetike/Matija Petar Katančić. Osijek, IC Revija, 1984.
- Marijanović, S., Pjesnik i znanstvenik Matija Petar Katančić // Izbor iz djela /Matija Petar Katančić. Erasmus naklada, 1994. (Školska knjižnica; Hrvatska književnost od Bašćanske ploče do naših dana; knj. 9). str. 5-17.

- Marijanović, S., Matija Petar Katančić pjesnik poetik i prevoditelj s latinskog. // Izabrane pjesme/ Matija Petar Katančić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 18; knj. 87). str. 61-69.
- Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 92-102.
- Bösendorfer, J., Critice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 424.
- Batušić, N., Drama i kazalište u Katančićevoj Knjižici o ilirskom pjesništvu izvedenoj po zakonima estetike. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/ priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 191-198.
- Marijanović, S., Matija Petar Katančić, hrvatski leksikograf i paleograf. // Prvi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova 2. Zagreb, 1997. str. 189-196.

ROBERT KAUK

Vukovar, 4. VII. 1848. — Zagreb, 16. X. 1900. Nakon školovanja u rodnom gradu stupio je 1862. u Baču u novicijatu Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Polazio je bogoslovnu školu u Baji (1869), a za svećenika je zaređen 1871. godine. Osposobio se za profesora teologije i predavao na bogoslovnim školama u Baji i Vukovaru crkvenu povijest i kanonsko pravo. U Iloku je bio gvardijan i župnik (1885-1890), defintor (1887-1890), a zatim tajnik Provincije (1890-1893). Jedno je vrijeme bio i predstojnik kuće u Zemunu (1891-1892). Potkraj 19. stoljeća preuzeo je zadaću zatvorskoga kapelana u Lepoglavi.

Djela

- Velečastnom otcu Dominiku Kirchmayeru prigodom zlatne mise. Vukovar, 1867.
- Evangelite za sate nedeli. Temisvar, 1876.
- Zadnji dani života Nikole Zrinjskoga mlađega hrvatskoga bana: historička pripovijest. Vukovar, 1877.
- Zabavno-poučne pripoviedke. Baja, 1880.
- Milica. Vukovar, 1884.
- Zaručnica: pripoviedka iz života. Vukovar, 1885, 21888.
- Juditha ili vjera i domovina. Banja, 1889.
- Sabrane pjesme. 2. izdanje, Vukovar, 1894.
- Poviest Paulinskoga samostana i sadašnje kralj. zemalj. kaznionice u Lepoglavi. Vukovar, 1895.
- Kaznjenica. Vukovar, 1900.
- Slike iz života kaznenikah. Varaždin, 1902.

Literatura

- Fermendžin, E. Catalogus patrum et fratrum scriptorum Provinciae S. Ioannis a Capistrano. Temisvarini, 1887.

- Sabrane pjesme Roberta Kauka franjevca. // Književna smotra, 1894, 12, 9, str. 70-71.
- O. Robert Kauk, franjevac. // Katolički list, 1900, 51, 370.
- Švagelj, D. Slavenske književne komunikacije. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6), str. 5-50.
- Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (prettisak). Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 129.
- Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 222-223.
- Hoško, F. E. Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i pobjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 41-44, 242-243, 271-272.

DRAGO KEKANOVIĆ

Bratuljevci kraj Požege, 16. VIII. 1947. Osnovnu školu završio je u Požezi 1962, srednju građevinsku u Osijeku (1958-1962), a Filozofski fakultet u Zagrebu (1962-1966). Profesor je hrvatskog jezika i književnosti te komparativne književnosti. Godinama je radio kao slobodni umjetnik, potom urednik na HTV-u i brojnim časopisima. Živi u Zagrebu.

Djela

- Svjetlost šuma. Osijek, 1965.
- Mehanika noći i drugi spisi. Zagreb, 1971.
- Dionis. Osijek, 1973.
- Večera na verandi. Zagreb, 1975.
- Ledena šuma i druge kratke priče. Zagreb, 1975.
- Potomak sjena. Zagreb, 1978.
- Ivanjska noć. Beograd, 1985.
- Zaglada. Krakow, 1985.
- Panonski diptih. Zagreb, 1989.
- Američki sladoled. Zagreb, 1997.
- Riblja staza. Sremski Karlovci, 1997.
- Američki sladoled. Sremski Karlovci, 1998.

Literatura

- Pinterić, N., Predgovor ili objašnjenja uz fantastiku u djelima najmlađih hrvatskih prozaika // Revija, 1972, 12, 4, str. 29.
- Hodonj, Ž., Osvrti — Drago Kekanović: Ledena šuma // Revija, 1978, 18, 5, str. 81-82.
- Blažević, N. M., Drago Kekanović // Republika, 1979, 35, 7-8, str. 907-908.
- Župan, I., Slojevitost, zanimljivo i moderno romaneskno štivo // Republika, 1979, 35, 7-8, str. 774-777.

- Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti // Slavenske književne komunikacije. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6). str. 5-50.
- Visković, V., I ruralno može biti moderno // Pozicija kritičara. Zagreb, Znanje, 1988. (Biblioteka ITD). str. 103-109.
- Peić, M., Požeza grad znanosti i umjetnosti // Požeza, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 7-85.
- Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996. str. 11-32.
- Brešić, V., Osječka književna periodika // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996. str. 55-66.
- Cvnić, J., Časopis Revija // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996. str. 417-424.
- Šćel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 255.

JULIJE KEMPF

Požega, 29. I. 1864. — Požeza, 8. VI. 1934. Nakon završene Učiteljske škole u Zagrebu radio je u Novom Vinodolskom, gdje je službovao od 1883. do 1885. Od 1885. radi u Požezi. Iste je godine osnovao Učiteljsko društvo Požeške doline. Uredivao je Učiteljski koledar za 1892, 1893. i 1894. Bio je ravnatelj Dječačke pučke škole u Požezi, školski nadzornik, gradski načelnik, direktor Gradskog kulturno-historijskog muzeja u Požezi.

Djela

- Listovi iz Afrike od Dragutina Lermana, Požežanina, člana Stanleyeve Kongo-ekspedicije. Požeza, 1891.
- Novi listovi iz Afrike od Dragutina Lermana. Požeza, 1894.
- Život i rad Ivana Henrika Pestalozzija. Zagreb, 1896.
- Od Save do Andrije, Bosnom i Hercegovinom — crtica za mladež. Zagreb, 1898, 1907, 1923.
- Uz obalu Andrije — crtica za mladež. Zagreb, 1902.
- Spomenica o 30-godišnjem postojanju Dobrovoljnoga vatrogasnog društva u Požezi 1874/5-1904/5. Požeza, 1905.
- Mladom dječetu 1000 riječi iz hrvatske povijesti. Požeza, 1907, 1913.
- Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije. Požeza, 1910, 1995.
- Iz Požeške kotline. Požeza, 1914.
- Oko Psunja. Zagreb, 1924.
- Iz prošlosti Požege i požeške županije. Požeza, 1925-1926.
- Janko Jurković — o stogodišnjici rođenja 1827-1927. Požeza, 1927.

Lječilište Topusko u Hrvatskoj. Zagreb, 1929.

O grofovskoj porodici Jankovića Daruvarskih. Zagreb, 1930.

Literatura

- Kempf, B., Književni rad Julija Kempfa. // Požeški Zbornik, 2. književnost, umjetnost, nauka, ekonomika, društvo. Slavenska Požeza, Matica hrvatska, 1966. str. 145-147.
- Peić, M., Požeška književnost. // Požeza 1227-1977. Požeza, Skupština općine Slavenska Požeza, 1977. str. 161, 464-465, 479-480.
- Peić, M., Požeza: eseji, feljtoni, putopisi. Požeza, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 26, 60.

NIKOLA KESIĆ

Budim, 1709. — Tetin kraj Budima, 10. VI. 1739. Filozofsko i bogoslovsko školovanje stekao je na visokim učilištima franjevačke redodržave Bosne Srebrenice. U Budimu je 1732. primio svećenički red. Od 1736. do 1739. predaje na Visokom učilištu u Budimu. Početkom 1739. izabran je za gvardijana u Baji, no nije preuzeo službu jer je te godine, liječeći bolesnike, umro u Tabanu zaražen kugom.

Djela

Epistole i Evangelija priko sviju nedilja i blagi dneva svetih godisnji..., Budim, 1740.

Literatura

- Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. Glasnik Biskupije djakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 88.
- Prohaska, D., Budimski lekcionari XVIII. vijeka prema bosansko-dalmatinskomu od I. Bandulavića. Zbornik u slavu V. Jagića. Zagreb, 1908. str. 562-566.
- Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 161, 216.
- Kujundžić, I., Bunjevačko-šokačka bibliografija. Rad JAZU, Zagreb, 1969, 355, str. 667-769.
- Sekulić, A., Književnost bačkih Hrvata. Zagreb, 1970.
- Fučak, J., Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara. Zagreb, 1975.
- Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 128-130.
- Sekulić, A., Drevni Bač. Split, 1978.
- Sekulić, A., Bački Hrvati. Zagreb, 1991.
- Sekulić, A., Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju: od početka do kraja XVIII. stoljeća. Zagreb, Sekcija DHK (etc), 1994. str. 87-88.

MLADEN KEVO

Dabrica kod Stolca, 14. XI. 1959. Osnovnu je školu završio u Privlaci, a srednju tehničku u Vinkovcima. Diplomirao je politologiju na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu 1982. godine. Novinarstvom se profesionalno bavi od 1985. Od svibnja 1991. godine profesionalni je dopisnik Glasa Slavonije iz Vinkovaca. Živi i radi u Vinkovcima.

Djela

- Hrvatski rubikon. Vinkovci, Privlačica, 1996.
- Rat za Hrvatsku: Istočnoslavonska ratna kronika. Vinkovci/Osijek, (s. n.), 1992.
- Hrvatsko predžide: Istočnoslavonska ratna kronika. Glas Slavonije, Vinkovci/Osijek, 1993.

Literatura

- Rešicki, D., Vrhunac hrvatskog ratnog novinarstva (Mladen Kevu, Hrvatski Rubikon, Privlačica, Vinkovci, 1996), Bližnji (prikazi i ogledi) // Matica hrvatska Osijek, 1998, Knjižnica Neotradicija, kolo II; knj. 3, str.67-69.
- Vučić, M., Ijuk iliti vinkovačka okomica sve do hrvatskog neba // Glas Slavonije, 4. srpnja 1992, str. 20.
- Lendvaj, A., Slavonska ratna biblioteka // Večernji list, 10. VIII. 1992, str. 15.
- Sabljić Tomić, H., Osječke kolumne 1990-ih // Književni Osijek (studije i eseji) / priredio Stanislav Marijanović, Pedagoški fakultet Osijek, Osijek, 1996, str. 483-493.

IVAN KIEFER HELIN

Osijek, 26. V. 1941. U Vukovaru živi od 1946. Osnovnu je školu završio u Borovom Naselju, srednju školu u Vukovaru. Diplomirao je književnost i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Radio je kao profesor u gimnaziji u Vukovaru, nastavnik u osnovnoj školi, radijski spiker i novinar u Zadru, trgovački pomoćnik i putnik, potom u Zagrebu u IKP Mladost kao referent Kluba prijatelja knjige, a od 1976. profesor je u Graditeljsko-geodetskoj školi u Osijeku. Godine 1992. djeluje kao dužnosnik IPD 106. brigade Osijek. Od 1960. izlaže slike, kipove, objavio je mapu crteža-minijatura »A Vukovar je bio...«

Djela

- Dnevni. Osijek, 1975.
- Vukovarska balada: Rat i ljubav. Vinkovci, 1993.
- Suživot, mir i dobro — lojalno i lokalno. Osijek, 1995.

A Vukovar je bio... Osijek, 1995.

Moj Vukovarski maskaron-proslov. Osijek, 1997. Vukovar u Vukovar. Osijek, 1999.

Literatura

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 38.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 223.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija, Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 36, 153, 220.

VJEKOSLAV KLAJIĆ

Garčin kraj Slavnskoga Broda, 28. VII. 1849. — Zagreb, 1. VII. 1928. Gimnaziju je završio u Zagrebu, a u Beču je studirao povijest i zemljopis. Nakon studija počeo je raditi na Zagrebačkoj gimnaziji. Godine 1873. položio je profesorski ispit u Beču i od tada je gotovo desetljeće i pol radio kao predavač povijesti i zemljopisa. Godine 1878. postavljen je za suplenta Hrvatske povijesti na Zagrebačkom sveučilištu i tu je ostao iduće četiri godine. Budući da se bavio i zemljopisom, postao je 1884. docent zemljopisa južnoslavenskih zemalja na Zagrebačkom sveučilištu. Na tom je mjestu ostao sve do 1893. kada je izabran za profesora opće povijesti na Filozofskom fakultetu i tamo je radio gotovo trideset godina. Urednik *Vienca*.

Djela

Dmitar Zvonimir i njegovo doba. Zagreb, 1876.

Prirodni zemljopis Hrvatske. Zagreb, 1878.

Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, 1-3. Zagreb, 1880-1883.

Poviest Bosne do propasti kraljevstva. Zagreb, 1882.

Pripovijesti iz hrvatske povijesti do 15. stoljeća. Zagreb, 1886.

Zemljovid Hrvatske, Dalmacije, Bosne i Hercegovine. Zagreb, 1886.

Pripovijesti iz hrvatske povijesti, 2. Zagreb, 1887.

Atlas za hrvatsku povijesnicu. Zagreb, 1888.

Hrvati i Hrvatska. Zagreb, 1890, 1930, Split, 1991.

Pripovijesti iz Hrvatske, 3. Zagreb, 1891.

Historijski zemljovid hrvatskih zemalja. Zagreb, 1898.

Povijest Hrvata, 1-5. Zagreb, 1899-1911.

Deset zapovijedi majke Hrvatske. Zagreb, 1917.

Crtice iz hrvatske prošlosti. Zagreb, 1928.

Povijest Hrvata, 1-5. Zagreb, 1973.

Slavonske povijesne teme. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 20).

Literatura

Šišić, F., Priručnik izvora hrvatske povijesti. Zagreb, 1914. Karlić, P., Život i djelovanje Vjekoslava Klaića. Zagreb, 1928.

Pavličević, D., Život i djelo Vjekoslava Klaića. // Slavonske povijesne teme./Vjekoslav Klaić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 20). str. 95-110.

KAZIMIR KLARIĆ

Okučani kraj Nove Gradiške, 12. XII. 1940. Osnovnu je školu završio u Kaniži (1951), gimnaziju u Novoj Gradiški (1959), a Pravni fakultet u Zagrebu (1963). Deset je godina radio kao pravnik, a potom kao urednik Dramskog programa Radio Zagreba.

Djela

Na tri noge. Zagreb, 1971.

Kolut natrag. Zagreb, 1972, 1975.

Mrnjau, grizu me... Zagreb, 1973, 1976.

Imam rep. Zagreb, 1973, 1976.

Svi na led. Zagreb, 1977.

Obrazi su jasno čisti. Zagreb, 1979.

Unutrašnji neprijatelj. Zagreb, 1981.

Akupunktura za samoupravljače. Zagreb, 1987.

Afrička jaja iznenađenja. Zagreb, 1994.

Uskrs pod zidom. Zagreb, 2002.

Literatura

Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998. str. 230-233, 241, 313.

Skok, J., Prozori djetinjstva 2. Antologija hrvatskog dječjeg romana. Zagreb, Naša djeca, 1991. str. 92-108, 352.

Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 232.

ANTUN JOSIP KNEZović

Osijek, oko 1710. — Kaloča, 1764. Bio je svjetovni svećenik u južnoj Ugarskoj u sklopu kaločke nadbiskupije. Župnikovao je u Gari i Baji od 1735, u Novom Sadu od 1746. Od 1752. pa sve do svoje smrti bio je kanonik i kustod nadbiskupije u Kaloči.

Djela

Duhovno nemoi se zaboravit od mene, iliti knjixica molitvena, koja se zove Puut nebeski. Budim, 1746.

Kruna obderxavajuchu stanje apostolsko. Izpovidnika sviju ogledalo. Xivot svetog Ivana od Nepomuka..., Pešta, 1759.

Xivot svete Olive, kchieri Juliana cesara..., Pešta, 1761.

Xivot svete Genuveve rodite hercegovice od Brabant..., Pešta, 1761.

Literatura

Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti. Osijek, 1887. str. 12-33.

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. Glasnik Biskupije djakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 89.

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 217.

Sekulić, A., Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početka do kraja 18. stoljeća. Zagreb, 1993. str. 165-167.

Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 420.

Marijanović, S., Gundulić i barokni pjesnici Slavonije. Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća/priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 81-89.

Marijanović, S., Šimun Mečić i Antun Josip Knezović — preusmjeritelji hrvatske književnosti u Slavoniji 18. stoljeća. Dani hrvatskog kazališta, 22: Hrvatska književnost 18. stoljeća. Split, Književni krug, 1996. str. 89-107.

Šundalić, Z., Molitvena knjiga pod imenom Puut nebeski Antuna Josipa Knezovića. Književni Osijek, Studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 135-143.

Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1998. str. 21-28, 31-33, 85-96, 100-105, 109-112, 125-131, 136-150, 153-156, 222-226.

Tatarin, M., Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj na božnoj književnosti 18. stoljeća. Zagreb, Matica hrvatska, 1999.

ŽELJKO KNEŽEVIĆ

Gornji Rajić kraj Okučana, 14. XII. 1943. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Tajnik je Društva Hrvatskih književnika. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Pepelom i ružom. Zagreb, 1971.

Svuci svoju kožu/Željko Knežević, Tito Bilopavlović. Nova Gradiška, 1972.

Kuća puna vjetra. Zagreb, 1976.

Putovanja. Zagreb, 1981.

Okučnica. Zagreb, 1987.

Pod zidom. Zagreb, 1988.

U tvojim rukama. Zagreb 1992.

Brdo na okupu. Zagreb, 1997.

Literatura

Ladan, T., Jasniji glas lirskog sustanara // Pjesništvo, pjesme, pjesnici/Tomislav Ladan. Zagreb, August Cesarec, 1976. str. 83-92.

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 37. Božičević, I., Arhetip i gradski život // Republika, 1988, 44, 11-12. str. 255-257.

Jurica, N., Svijet privatnosti i svojine // O pjesnicima/Neven Jurica. Rijeka, IC Rijeka, 1989. str. 68-71.

Bošnjak, B., Kuća i tekst // Dom i tekst/Branimir Bošnjak. Zagreb, Studio grafičkih ideja, 1993. str. 83-92.

Tenžera, V., Poetsko sustanarstvo // Šok običnosti/Veselko Tenžera. Rijeka, Otokar Keršovani, 1997. str. 164-165.

Bošnjak, B., Providnost pjesme // Republika, 1998, 54, 11-12, str. 231-232.

JANKO KOHARIĆ

Tovarnik, 8. X. 1877. — Dubrovnik, 10. II. 1905. Klasičnu gimnaziju polazio je u Osijeku i Zagrebu. Studije povijesti i geografije završio je u Zagrebu, a profesorski ispit položio u Zagrebu i Beču te potom obavljao službu gimnazijskoga profesora u Splitu i Dubrovniku. Potpisivao se pseudonimom Improvizator.

Djela

Natko Nodilo. Split, 1901.

Kraljevi naše krvi i jezika: da im ni nakon osam stoljeća spomen ne izgine posvećujem djelce ovo hrvatskom narodu. Književno umjetnički klub društva Hrvatskog napretka Split. Split, 1902.

Das Ende des kroatischen Nationalkoentums, oder wie und wann gelangten die Arpaden auf den Tron des kroatischen Koenigreichs. Zagreb, 1904.

Zapamćenja fra Grge Martića. Zagreb, 1906.

Literatura

Marjanović, M., Wilder, V., Nekrolog // Portret, 1905, 8. Mijov, M., Iz zapamćenja fra G. Martića // Prava crvena Hrvatska, 1905, 1, 25, str. 1.

Ilijin, Z. B., Fra Grgina zapamćenja // Novi list, 1905, 8, 247.

Kršnjavi, I., O Janku Kohariću // Narodne novine, 1905, 71, 45, str. 1.

Perković, M., Janko Koharić // Lovor, 1905, 5-6, str. 182-184.

Andrić, N., U spomen neznana dramatičara // Narodne novine, 1905, 71, 38, str. 1-3.

- IV. (Livadić, B.), Damjan-Juda // Agramer Tagblatt, 1905, 20, 200, str. 2-4.
 Šestić, M., Odlomak iz Martića // Franjevački vjesnik, 1930, 37, 9, str. 291-301.
 Pilar, I., Kako su nastala Zapamćenja fra G. Martića // Napredak, 1930, 5, 9-10, str. 136-140.

ZLATA KOLARIĆ-KIŠUR

Slavonski Brod, 29. X. 1894. — Zagreb, 24. XI. 1990. Godine 1914. završila je u Požezi Višu djevojačku i Žensku srednju stručnu školu. Godine 1919. preselila se u Zagreb.

Djela

- Naš veseli svijet. Zagreb, 1933.
 Smijte se djeco. Zagreb, 1935.
 Iz dječjeg kutića. Zagreb, 1935.
 Dječje kazalište. Zagreb, 1937.
 Žetva. Zagreb, 1937.
 Priča i zbilja. Zagreb, 1940.
 Neželjeni zet. Zagreb, 1946.
 Crni brigadir. Zagreb, 1947.
 Doktoruša. Zagreb, 1949.
 Zimska priča. Zagreb, 1950.
 Od zore do mraka. Zagreb, 1950.
 Po sunčanim stazama. Zagreb, 1951.
 Dječje igre. Zagreb, 1953, 1956, 1963.
 Cvijeće. Zagreb, 1955, 1963.
 Pričji festival. Zagreb, 1958, 1959, 1961.
 Uz pjesmu i šalu na Jadranskom žalu. Zagreb, 1961.
 Moja Zlatna dolina. Zagreb, 1972, 1975, 1981, 1985, 1986, 1991.
 Moje radosti. Zagreb, 1981.
 Hrvatski dječji pisci, 3./Zlata Kolarić Kišur... (et al). Zagreb (etc), 1991. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 181). str. 59-83.
 Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 22)

Literatura

- Andrić, J., Zlata Kolarić-Kišur: Naš veseli svijet // Obitelj, 1933, 5, 5, str. 1043.
 Jurić-Zagorka, M., Zlata Kolarić Kišur: Nadina velika tajna. // Ženski list, 1935, 11, 2.
 Peroš, V., Po dječjim knjigama // Dom i škola, 1935/36, 5, 8, str. 98-99.
 Livadić, B., Zlata Kolarić Kišur: Povratak // Hrvatska revija, 1914, 9, 1, str. 43-44.
 Kuntarić, Đ., Zlata Kolarić-Kišur, o njenoj 75-godišnjici // Požeški zbornik, 1970, 3, str. 175-181.
 Škrinjarić, S., Glasam za mjesečinu // Školske novine, 1976, 9, 1.
 Hećimović, B., »Povratak« Zlate Kolarić-Kišur // Forum, 1983, 22, 10-12, str. 655-660.

- Mijović-Kočan S., Vallis aurea kao sjećanje na raj // Umjetnost i dijete, 1985, 17, 1, str. 102-113.
 Zlatar, I., Zlata Kolarić-Kišur // Hrvatski dječji pisci, 3./Zlata Kolarić Kišur... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1991. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 181). str. 53-58.
 Detoni-Dujmić, D., Zlatna sjećanja // Izabrana djela. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 22). str. 157-160.
 Detoni-Dujmić, D., Dramska djela Zlate Kolarić-Kišur // Krležini dani u Osijeku: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište. Osijek, Zagreb, Hrvatsko narodno kazalište (etc), 1997. str. 191-196.
 Detoni-Dujmić, D., Zlata Kolarić Kišur. Povratak bez povratka. // Ljepša polovica književnosti/ Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 253-261.

LJILJANA KOLENIĆ

Lipovljani kod Novske, 18. I. 1955. Cjelokupno je školovanje provela u Zagrebu. Maturirala je na jezičnoj gimnaziji 1974. Diplomirala je 1979. jugoslavenske jezike i književnosti i engleski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1979. do 1980. radila je kao profesor hrvatskoga jezika u Osnovnoj školi u Krapinskim Toplicama. Od 1980. zaposlena je na Pedagoškom fakultetu u Osijeku kao asistent za predmete Povijest hrvatskoga jezika i Hrvatsku dijalektologiju. Kao asistent od 1982. pored spomenutih predmeta vodi nekoliko godina vježbe i iz Staroslavenskoga jezika te u početku rada i Jezične vježbe. Magistrirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1983. iz područja lingvističkih znanosti s posebnim obzirom na dijalektologiju hrvatskoga jezika. Doktorirala je 1989. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Za docenta iz područja filologije za povijest hrvatskoga jezika i hrvatsku dijalektologiju izabrana je 1993. Također predaje izborni predmet Hrvatska leksikologija. Predaje i na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru te na poslijediplomskom studiju iz dijalektologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

Djela

Riječ o riječima: Iz hrvatske leksikologije i frazeologije 17. i 18. stoljeća. Osijek, 1998.

Literatura

Berbić, E., Iz hrvatske leksikologije i frazeologije 17. i 18. stoljeća: Ljiljana Kolenić, Riječ o riječima, Sveučilište

Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet, Osijek, 1998. // Glede, 3 1999, 3, 1/2, str. 46.

AUGUSTIN TIN KOLUMBIĆ

Sveta Nedjelja na otoku Hvaru, 11. VII. 1936. Pučku školu polazio je u rodnom mjestu, a Klasičnu gimnaziju na Bolu (1947-1955). Višu pedagošku školu završio je u Mostaru (1957-1959). Živio je u Požezi tridesetak godina. Radio je kao nastavnik.

Djela

- Izgnubljeno djetinjstvo. Priče. Požega, 1966.
 U grču korijenja. Požega, 1967.
 Slobodan kao vrijeme. Požega, 1968.
 Živjeli mrtvi pijetli. Požega, 1970.
 San o bijeloj ptici. Požega, 1976.
 Balada o Jeleni. Požega, 1979.
 Igramo se. Požega, 1979.
 Vratit ćemo snove. Požega, 1981.
 U gradu svjetlosti. Požega, 1983.
 Vivere errando. Napoli, 1983.
 Otmica Helene. Rijeka, 1988.
 Priča o Sunčici. Rijeka, 1989.
 Sunčano zvono. Zagreb, 1989.
 Panonsko more. Požega, 1990.
 Dobro more. Opatija, 1992.
 U ime mira. Zagreb, 1995.
 Vonj Murtele, duša matere. Rijeka, 1996.
 Priče iz Petrova uha. Zagreb, 1998.
 Izabrane pjesme. Rijeka, 2001.

Literatura

- Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 35.
 Skok, J., Harlekin i krasuljica: antologija hrvatskog dječjeg igrokaza. Zagreb, Naša djeca, 1990. str. 380-381.
 Skok, J., Lijet Ikara: antologija hrvatskog dječjeg pjesništva. Zagreb, Naša djeca, 1990. str. 189-190.
 Skok, J., Začarani pjetao: antologija hrvatske dječje priče. Zagreb, Naša djeca, 1990. str. 183-188.
 Zalar, I., Lirske minijature: Pregled hrvatske dječje poezije. Zagreb, Školska knjiga, 1991. str. 179-180.
 Peić, M., Požega grad znanosti i umjetnosti // Požega. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 7-85.
 Tenžera, V., Pjesnici s ruba književnosti // Šok običnosti. Rijeka, Otokar Keršovani, 1997. str. 249-250.

VILIM KORAJAC

Kaptol kraj Požege, 27. V. 1839. — Zemun, 19. IX. 1899. Otac mu je bio vlastelinski činovnik. Osnovnu je školu polazio u Kaptolu, Oriovcu i

Novoj Gradiški, gimnaziju u Požezi i Zagrebu, bogosloviju je završio u Đakovu. Kao kapelan službovao je u Zemu, zatim je bio profesor u Biskupijskom sjemeništu u Đakovu te neko vrijeme istodobno vjeroučitelj i ravnatelj đakovačke preparandije, da bi od 1878. do smrti bio župnik u Zemu.

Djela

- Filozofija hrvatsko-srbskih narodnih poslovia. Osijek, 1876. Lov na sjedečke. Zagreb, 1887.
 Die Pfahlbauern: Silhouetten aus slavonischen Ursitzen/ frei verdeutscht von Friedrich S. Krauss. Wien, 1898.
 Humoristička djela. Zagreb, 1918.
 Lov na sjedečke: iz dačkog života. Zagreb, 1932.
 Šijaci: šaljiva pripovijedka. Zagreb, s. a.
 Auvergnanski senatori. Zagreb, 1941.
 Šijaci. Zagreb, 1951.
 Šijaci: šaljiva pripovijetka. Zagreb, 1964.
 Vilim Korajac. // Izabrana djela/ Vilim Korajac... (et al). Zagreb, (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38).
 Šijaci — Auvergnanski senatori. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 4, knj. 17).

Literatura

- Ibler, J., Lov na sjedečke. Iz dačkog života saopćio v. Korajac (Hrvatska biblioteka br. 25). // Narodne novine, Zagreb, 1887, 53, 147.
 Dukat, V., Fra Grga Martić i Vilim Korajac. // Rad JAZU, Zagreb, 1915, 206.
 Matić, T., Korajčev prijevod Molièrove komedije »L'avar« // Grada za povijest književnosti hrvatske, Zagreb, 1940, knj. 15, str. 145-150.
 Barac, A., Hrvatska novela do Šenoine smrti. // Rad JAZU, Zagreb, 1952, 190.
 Donat, B., Predgovor o Vilimu Korajcu. // Izabrana djela/ Vilim Korajac... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38). str. 241-255.
 Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. // Zbornik radova Prvoga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970. str. 713-760.
 Jelčić, D., Vilim Korajac. // Vallis aurea/ Dubravko Jelčić. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1977. str. 101-110.
 Donat, B., Studije i portreti o hrvatskim piscima. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987.
 Peić, M., Požega: eseji, feljtoni, putopisi. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 45-59, 152-157.
 Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./ priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 223.

JOSIP KOSOR

Trbounje kraj Drniša, 27. V. 1879. — Dubrovnik, 23. I. 1961. U rodnom mjestu živio je tek do četrte godine: seli u Otok kraj Vinkovaca, gdje je završio pučku školu. Po službenom je zanimanju bio pisar. U 23. godini nastanjuje se u Zagrebu, ali život mu je prožet brojnim putovanjima.

Djela

Optužba. Pripovijesti. Zagreb, 1905.
Crni glasovi. Pripovijesti. Zagreb, 1905.
Rasap. Zagreb, 1906.
Požar strasti. Drama u 4 čina. Zagreb, 1912.
Mime. Pripovijesti. Zagreb, 1912.
Beli plamenovi. Pjesme i pjesme u prozi. Beograd, 1919.
Žena. Drama u tri čina. Zagreb, 1920.
Nepobjediva lada. Zagreb, 1921.
Rotonda. Igra u četiri čina. Zagreb (s. n.), 1925.
Pomirenje. Zagreb, 1926.
Atlantikom i Pacifikom. Putopis. Zagreb (s. n.), 1926.
Kratka autobiografija. Zagreb, 1954.
Pripovijesti. Požar strasti/Josip Kosor; Pripovijesti. Đuka Begović/Ivan Kozarac. Zagreb (etc), 1964. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 79).
Požar strasti: drama u četiri čina. Privlaka, 1987.
Rasap. Privlaka, 1987.
Velika autobiografija. Vinkovci, 1990.
Požar strasti. Pripovijesti. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 47).

Literatura

Krnić, I., Josip Kosor: Crni glasovi // Narodne novine, 1905, 271.
Vodnik, B., Rasap // Savremenik, 1906, 5.
Matoš, A. G., Realističan pripovjedač // Hrvatska smotra, 1907, 3.
Gavella, B., Požar strasti // Savremenik, 1912, 3.
Andrić, I., Josip Kosor: Mime // Književni jug, 1918, 1-2.
Lunaček, V., Naša dramatska umjetnost i naša dramatska produkcija // Obzor, 1923, 17, 19.
Ježić, S., Josip Kosor: Razvrat // Vienac, 1923, 17.
Šljivarčić, A., Josip Kosor. // Pripovijesti. Požar strasti/Josip Kosor, Ivan Kozarac. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1964. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 79). str. 7-19.
Jelčić, D., Strast avanture ili avantura strasti: Prilog tezi o autohtonosti ekspresionizma u hrvatskoj književnosti. Zagreb, August Cesarec, 1988.
Lederer, A., Josip Kosor (1879-1961). // Požar strasti. Pripovijesti/ Josip Kosor. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 47). str. 169-179.
Petlevski, S., Nepobjediva lada na Panonskom moru // Krležini dani u Osijeku 1996: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište/priradio

Branko Hećimović. Osijek-Zagreb: HNK u Osijeku (etc), 1997. str. 147-158.
Lederer, A., Čitajući Kosorove drame // Krležini dani u Osijeku 1996: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište/priradio Branko Hećimović. Osijek-Zagreb, HNK u Osijeku (etc), 1997. str. 140-147.
Čale-Feldman, L., Slavonški folklor i pučki igrokaz: jedno moguće (metodološko) susretište // Krležini dani u Osijeku 1996: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište/priradio Branko Hećimović. Osijek-Zagreb: HNK u Osijeku (etc), 1997. str. 79-95.
Milanja, C., Kosorov pjesnički ekspresionistički eksperiment // Umjetnost riječi, 1997, 41, 3. str. 201-214.

ADAM KOSTELIĆ

Vukovar, 22. III. 1880. — Zagreb, 1. VI. 1960. Pravo mu je ime Hugo Sedlaček. Pučku je školu završio u Vukovaru, gimnaziju u Osijeku, a diplomirao je matematiku u Zagrebu. Predavao je na gimnaziji u Zagrebu, Zemunu i Karlovcu. Radio je kao glumac u HNK u Zagrebu, a u Zemunu i Karlovcu priredivao je amaterske kazališne predstave.

Djela

Krv. Zagreb, 1911.
Oluja. Zagreb, 1913.
Tri puta oko sunca. Zagreb, 1933.
Posljednji čin (Svačić). s. l.; s. a.
Venus. s. l.; s. a.
Prva bračna noć. s. l.; s. a.

Literatura

Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 381.
Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priradio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 223.

SAMUEL KOTZIAN stariji

Vukovar, 31. X. 1817. — Vukovar, 11. I. 1857. Postao je članom Provincije sv. Ivana Kapistranskoga 1837. u Beču. Studirao je na filozofskom učilištu u Baji (1838-1839) i u Baču (1839-1840), a teologiju u Baji (1840-1842) i Budimu (1842-44). Godine 1844. zaređen je za svećenika. Nakon toga se osposobio za srednjoškolskoga profesora i predavao je na gimnaziji u Požegi (1847). U međuvremenu je stekao kvalifikacije profesora teologije te je

predavao crkvenu povijest i crkveno pravo na bogoslovnoj školi u rodnom gradu (1855-1857).

Djela

Ode honoribus illustrissimi ac reverendissimi domini Josephi Schrott. Essekini, 1846. Ode domino Josepho Schrott. Essekini, 1847.
Carmen domino Josepho Schrott, consecrato episcopo Belgradiensi & Semendriensi. Zagrabiae, 1848.
Festivus applausus illustrissimo ac reverendissimo domino domino Josepho Georgio Strossmayer. Essekini, Typis C. Divald, 1850.

Literatura

Sršan, S., Latinske pjesme slavonkih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (doktorska disertacija). Zagreb, 1986.
Sršan, S., Književnost u Osijeku na latinskom jeziku od 1690. do 1848. godine. // Književni Osijek: Studije i eseji./priradio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 67-80.
Pšihistal, R., Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru. // Književni Osijek: Studije i eseji./priradio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 207-222.
Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 33, 245, 270, 271.

ANTE KOVAČ

Vrbanja, 23. V. 1897. — Beograd, 28. VII. 1974. Pučku je školu završio u Vrbanji, gimnaziju u Vinkovcima. Mobiliziran je u austrijsku vojsku 1915, u rusko zarobljeništvo pada 1916. i stupa u Dobrovoljački korpus Srba, Hrvata i Slovenaca u Odesi. Upućen 1917. na Solunski front, a 1918. u Biseru kao instruktor dobrovoljaca iz Amerike. Poslije Prvoga svjetskog rata studira u Beogradu i Zagrebu. Od 1931. bio je narodni poslanik. U Drugom svjetskom ratu bio je zarobljenik u Njemačkoj od 1941. do 1945. Kao književnik i novinar piše pod brojnim pseudonimima: A. K. Srijemac, j... A... N... Abderićanin, A. K., Aferim, Ivo Rudanić, Jedan Našičar, Iznebuš, Pififikus (najčešći i najpoznatiji pseudonim), Rodo iz Srema, Rodo iz Srijema.

Djela

Milovanje u pjesmi i prozi. Zagreb, 1923.
Impresije iz jedne epohe. Zagreb, 1923.
Sentimentalno putovanje boga Marsa. Zagreb, 1928.

Milovanje u stihu i prozi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 73).

Literatura

Nevistić, I., Pififikus, Milovanje... // Jugoslavenska njiva, 1923, 7, 2/1.
Krklec, G., Impresije iz jedne epohe. // Srpski književni glasnik, 1924, 11, 6.
Kreža, M., O generalu Konradu i najpopularnijem našem dobrovoljačkom oficiru. // Književna republika, 1924-25, 2, 2/7.
Bogner, J., A. K. Sentimentalna putovanja... // Vijenac, 1928, 6, 8/3.
Ivakić, J., Pripovijetka A. K., zanimljiva knjiga slavonkog pisca. // Novosti, 1928, 22, 17.
(Antipififikus). Nastup pasijih dana i — Pififikusa. // Riječ, 1928, 24, 150.
Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 11.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonkih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 23.
Rem, G., Tenino dite. // Milovanje u stihu i prozi./Ante Kovač. Vinkovci, Privlačica, 1992. (Slavonica; kolo 15, knj. 73). str. 83-90.

HRVOJE KOVAČEVIĆ

Požega, 27. I. 1966. Diplomirao arhitekturu. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Pravna država. Zagreb, 1994.
Profesionalna deformacija. 1995.
Tajna ribljeg oka. Zagreb, 1996.
Pravedna osveta. 1997.
Tajna crne kutije. Zagreb, 1998.

Literatura

Kliment, Ž., Knjigovni izlog // Školske novine, br. 36, 19. studeni 1996.
Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, 1998.
Leksikon članova DHK /priradio Miroslav S. Mader. Vinkovci, 1999.

MARKO KOVAČEVIĆ

Brčko, 22. VI. 1970. Živio u selu Račinovci kraj Županje. Zaposlen u Policijskoj upravi Županja. Invalid je Domovinskoga rata. Živi u Ivankovu.

Djela

Pseće sunce. Račinovci, 1995.

Literatura

- Špišić D., Hinjena lakoća tamnovanja // *Pseće sunce* / Marko Kovačević. Račinovci, Cvečleria, 1995. str. 5.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska, ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska, ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

VLADIMIR KOVAČIĆ

Vinkovci, 23. III. 1907. — Zagreb, 22. VIII. 1959. Gimnaziju je završio u rodnom mjestu, a studij prava i filozofije u Zagrebu. Pred Drugi je svjetski rat bio ravnatelj Radio Zagreba. Objavljivao je pod pseudonimom Vladimir Marinko.

Djela

- Otrovano proljeće. Zagreb, 1938.
- Ceste i jablani. Zagreb, 1952.
- Jantar na suncu. Zagreb, 1959.
- Šokačke varijacije. Vinkovci, 1982.
- Izabrana djela. // Vladimir Kovačić, Vladimir Popović. Zagreb (etc), 1982. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 126).
- Ljubav je ušla u kuću. Vinkovci, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 8, knj. 37).

Djela

- Pavletić, V., Barokni okvir boje tamnog zlata (Vladimir Kovačić, »Ceste i jablani«). // *Trenutak sadašnjosti*. / Vlatko Pavletić. Zagreb, 1960. str. 203-210.
- Sabljak, T., Posljednja knjiga (Vladimir Kovačić: »Jantar na suncu«, Lykos, Zagreb, 1959). // *Republika*, 1960, 5.
- Švagelj, D., Pejzaž naseljen mladošću. // *Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci*, 1963, 2, str. 233-242.
- Šoljan, A., Dvije knjige: prva i posljednja. // *Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske*, 1960-1962 / Antun Šoljan. Zagreb, Naprijed, 1965. str. 17-18.
- Rem, V., Posljednji susret. // *Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci*, 1966/67, 5, str. 117-121.
- Jelčić, D., Vladimir Kovačić. // *Revija*, 1969, 9, 4, str. 24-30.
- Vereš, S., Kovačičeva prisutnost. // *Revija*, 1969, 9, 4, str. 58-66.
- Čorkalo, K., Zavičajnost kao inspiracija i smisao u lirici Vladimira Kovačića. // *Slavonica/Katica Čorkalo*. Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci (etc), 1993. (Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti. Suvremena istraživanja i prosudbe; knj. 1). str. 191-205.
- Hrvatski književni kritici o poeziji i pjesniku Vladimiru Kovačiću. // *Ljubav je ušla u kuću* / Vladimir Kovačić. Vinkovci, Prilavica, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 8, knj. 37). str. 67-71.

- Rešicki, D., U tuzi mraka, kao rosa na sokaku. // *Ogledi o tuzi*. / Delimir Rešicki. Zagreb/Osijek, Meandar (etc), 1995. (Edicija Meandar; knj. 7) str. 118-123.
- Zbornik znanstvenog kolokvija o Vladimiru Kovačiću (V. Markasović, R. Pšihistal. H. Voda, H. S. Tomić, Uza-rević, et. d.), Drenovci, 1999.

IVAN KOZARAC

Vinkovci, 8. II. 1885. — Vinkovci, 16. XI. 1910. Školovanje je napustio u drugom razredu gimnazije te počeo raditi kao sudski i odvjetnički pisar. Iako teško bolestan, unovačen je te dvije i pol godine ostaje u vojsci. Potkraj 1909. dobio je posao voditelja u Nakladnom fondu DHK u Zagrebu. Liječio se bezuspješno od tuberkuloze na Sljemenu, puna tri mjeseca u proljeće 1910.

Djela

- Slavonska krv. Vinkovci, 1906.
- Izabrane pripovijesti. Vinkovci, 1911.
- Đuka Begović. Zagreb, 1911. Sarajevo, 1952. Vinkovci, 1994. Slavonica; kolo 1, knj. 1.
- Pjesme. Split, 1911.
- Izabrana djela. Zagreb, 1942.
- Proza. / (priredio Dragutin Tadijanović) Zagreb, NZH, 1947.
- Izabrana djela. Zagreb, (et al) 1964. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 79)

Literatura

- Ivakić, J., Ivan Kozarac // *Savremenik*, 1910, 4.
- Matoš, A. G., Žalosne novosti // *Hrvatska sloboda*, 1910, 263.
- Šljivarić, A., Ivan Kozarac // *Izabrana djela* / Josip Kosor, Ivan Kozarac. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1964. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 79) str. 223-234.
- Bogner, J., Ivan Kozarac // *Godišnjak Pododbora Matice hrvatske u Vinkovcima*, 1965, 4, str. 241-252.
- Kovačić, V., Književni rad Ivana Kozarca // *Godišnjak ogranaka Matice hrvatske u Vinkovcima*, 1966-67, 5, str. 137-141.
- Tadijanović, D., Prilozi biografiji Josipa Kozarca i Ivana Kozarca // *Simpozij: Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*. Vinkovci, Zagreb, 1968. str. 191-208.
- Švagelj, D., Klin se klinom izbija. U čovjeku počinje svijet. Misterij malograda. A nekud se mora gledati. // *Slavonske književne komunikacije*. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6). str. 231-298.
- Rem, V., Između krnjaša i života. // *Vinkovačka kronika* / Vladimir Rem. Vinkovci, Narodna knjižnica i čitaonica Vinkovci, 1983. str. 97-110.
- Ivan Kozarac. Zbornik radova. Vinkovci, 1987.

- Bogner, I., Književni prikazi. Osijek, Sveučilište u Osijeku — Pedagoški fakultet (etc), 1987. str. 7-16, 217-229, 248-253.
- Čorkalo, K., Ivan Kozarac. Čovjek u krajoliku. Pjesme. *Krilata vožnja Đuke Begovića u neizvjesnosti i rezignaciji*. // *Slavonica/Katica Čorkalo*. Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci (etc), 1993. str. 121-155.
- Matanović, J., Iz nužde, iz srca, iz života // *Đuka Begović*. Vinkovci, Prilavica, 1994. (Slavonica; kolo 1, knj. 1). str. 113-120.
- Ham, S., O pogrešnoj prosudbi jezika Ivana Kozarca. // *Dani Ivana i Josipa Kozarca*, (Zbornik radova: Ivan Kozarac o hrvatskoj književnosti: G. Rem, D. Rešicki, V. Rišner, M. S. Mader, A. B. Šaban, A. Šundalić, H. S. Tomić) 1996, 1, str. 31-47.
- Rešicki, D., Pjesme u prozi Ivana Kozarca i njihovo mjesto u korpusu hrvatskog pjesništva. // *DJIHK* (Zbornik). Vinkovci 1996, str. 17-20.
- Mesinger, B., Drama — medij uskrsnuća? Dva Kozarca između dva života // *Krležini dani u Osijeku: Osijek i Slavonija — hrvatska dramska književnost i kazalište*. Osijek, Zagreb, Hrvatsko narodno kazalište (etc), 1997, str. 122-129.

JOSIP KOZARAC

Vinkovci, 18. III. 1858. — Vinkovci, 21. VIII. 1906. U rodnom je Vinkovcima završio osnovnu školu i gimnaziju, gdje je poseban interes pokazao za prirodne znanosti i književnost. Pomoću krajške stipendije studirao je i završio šumarstvo (1876-1879) te radio kao šumar u Vinkovcima, Vrbanji, Nijemcima, Županji, Rajiću, Jasenovcu, Novoj Gradiški, Lipovljanima (1885-1895) i na kraju kao nadšumar u Vinkovcima. Priznat je kao jedan od najboljih šumara, čije su šumarske rasprave bile poznate mnogim znanstvenicima diljem zapadnoeuropskih zemalja i Rusije. Već u mladosti je često bolovao (tifus, sušica, reumatizam, gluhoća).

Djela

- Priče djeda Nike. Zagreb, 1880.
- Mrtvi kapitali. Zagreb, 1890.
- Medu svjetlom i tminom. Zagreb, 1891.
- Tena: pripovijest. Zagreb, 1894.
- Tri ljubavi. Zagreb, 1894.
- Mira Kodolićeva. Zagreb, 1895.
- Oprava: psihološka studija. Zagreb, 1899.
- Male pripovijesti: svezak 1. Zagreb, 1909.
- Male pripovijesti: svezak 2. Zagreb, 1911.
- Izabrane pripovijetke, Zagreb, 1919.
- Sabrana djela. Zagreb 1934-1941. (Pjesme sa autobiografijom, sv. 1. Zagreb, 1941, Biser-Kata i druge pripovijesti, sv. 2. Zagreb, 1938, Mrtvi kapitali, sv. 3. Zagreb,

- 1935, Medu svjetlom i tminom, sv. 4. Zagreb, 1934, Tena i druge pripovijesti, sv. 5. Zagreb, 1934, Mira Kodolićeva i druge pripovijesti, sv. 6. Zagreb, 1936, Živi kapitali i druge pripovijesti, sv. 7. Zagreb, 1937, Moj stric i druge pripovijesti, sv. 8. Zagreb, 1937, Priče djeda Nike i druga djela, sv. 9. Zagreb, 1939, Dramska djela, sv. 10. Zagreb, 1940)

Djela. Zagreb, 1950.

- Mrtvi kapitali. Medu svjetlom i tminom. Pripovijesti. Zagreb, 1964. Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 53)
- Medu svjetlom i tminom/ Zagreb, 1950.
- Zbogom Slavonijo (1): Prilavica, 1983. (Edicija Dukat; kolo 1, knj. 4).
- Zbogom Slavonijo 2: Prilavica, 1987. (Edicija Dukat; kolo 2, knj. 1).
- Izabrane pripovijesti. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 56).

Literatura

- Šenoa, A., Nove knjige // *Vienac*, 1880, 22.
- Šrepel, M., Josip Kozarac // *Vienac*, 1899, 29.
- Krnic, I., Oprava // *Narodne novine*, 1899, 2-3, 9.
- Ibler, J., Iz Kozarčevih mladih dana // *Narodne novine*, 1906, 21-22, 9.
- Drechsler, B., O Josipu Kozarcu // *Obzor*, 1906, 24, 12.
- Ivakić, J., Književni rad Josipa Kozarca. Karlovac, Izdanje narodnog glasa, 1907.
- Matoš, A. G., Malo literature: Josip Kozarac. Male pripovijesti // *Hrvatska sloboda*, 1910, 26, 2.
- Bogner, J., Dramatika Josipa Kozarca // *Hrvatsko kolo*, 1934, 15, str. 256-265.
- Velikanović, I., Još o Kozarcu // *Obzor*, 1936, 3, 9.
- Švagelj, D., Za kritičko izdanje Slavonske šume // *Slavonske književne komunikacije*. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez, knj. 6). str. 155-205.
- Bogner, J., Poezija Josipa Kozarca // *Studije i portreti* / Josip Bogner; priredila Antonija Bogner Šaban. Vinkovci, Ogranak Matice hrvatske (etc), 1993. str. 191-210.
- Čorkalo, K., Josip Kozarac // *Slavonica*. Vinkovci, Ogranak Matice hrvatske (etc), 1993. (Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi: Suvremena istraživanja i prosudbe; 1). str. 61-119.
- Mesinger, B., Kozarčeva zagonetka // *Izabrane pripovijesti* / Josip Kozarac. Vinkovci, Prilavica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 56). str. 153-169.
- Markasović, V., Josip Kozarac, portreti žena. // *Godišnjak Ogranaka Matice hrvatske, Vinkovci*, 1998, 16, str. 27-57.

MIROSLAV KRALJEVIĆ

Požega, 25. VII. 1823. — Požega, 16. IX. 1877. Nakon filozofije u Pečuhu završio je pravo u Györu i Pešti. Službovao je u Župegi, Križevcima, Našicama te postao velikim županom požeške i virovitič-

ke županije. Poznat je kao osnivač lokalne tiskare 1862. godine gdje je tiskao književni časopis Slavonac, kalendare i brojne knjige, a uopće se istakao organizacijom kulturnog života u rodnom kraju.

Djela

Požeški djak ili Ljubimo milu svoju narodnost i grlimo sladki svoj narodni jezik: Prvi naški izvorni roman. Požega, 1863.
Požeški dak. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 7).

Literatura

Kempf, J., Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije. Požega, Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910.
Dukat, V., Prvi hrvatski roman. // Vijenac, 1923.
Kovač, A., Stogodišnjica »Slavonca«, Zagreb, 1965, knj. 341.
Jelčić, D., Vallis aurea. Zagreb, NZ Matice hrvatske, 1977. str. 63-77.
Blažek, P., Djelovanje i djelo Miroslava Kraljevića (doktorska disertacija). Osijek, 1981.
Blažek, P., O romanu Miroslava Kraljevića Požeški djak // Zbornik radova Četvrtog znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, svezak 1. Osijek, JAZU, Zavod za znanstveni rad, 1984. str. 508-576.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća. Zagreb, Znanje, 1994. str. 65-72.
Vukovac, S., Miroslav Kraljević (1823-1877). // Požeški dak/ Miroslav Kraljević. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 7).
Peić, M., Požega: eseji, feljtoni, putopisi. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 45-54.

ZLATKO KRAMARIĆ

Osijek, 6. II. 1956. Završio je gimnaziju u Osijeku 1974. Diplomirao je slavistiku i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1978. Od 1978. do 1979. radio je u Osijeku kao gimnazijski profesor. Od 1979. radi na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Magistrirao je 1982. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu iz područja makedonistike, a 1985. je doktorirao na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Na prvim demokratskim izborima izabran je za gradonačelnika grada Osijeka. Saborski je zastupnik. Član je uredništva časopisa Književna revija.

Djela

Romanite na Slavko Janevski. Skopje, 1987.
Novi experimentum Macedonicum. Osijek, 1988.
Uvod u naratologiju (Zbornik radova). Osijek, 1989.
Ogledi za makedonski romansieri. Skopje, 1989.

Makedonske teme i dileme. Zagreb, 1991. Diskurs razlike (ogledi o alternativnom mišljenju). Rijeka, 1993.
Gradonačelniče, vrijeme je. Zagreb, 1993.
Od tradicije prema modernizmu Skopja. 1995.
Diskretni šarm gradonačelnika: (vremenu usprkos, liberalno). Osijek, 1995.
Književnost, povijest, politika. Osijek, 1998.
Pohvala ljudskoj gluposti. Zagreb, 2002.

Literatura

Sablić Tomić, H., Osječke kolumne 1990-ih. // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 483-495.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 28, 73-75.
Milanja, C., Dekonstrukcija povijesti i politike. // Književna revija, 1998, 38, 3-6, str. 48-52.

ZLATKO KRILIĆ

Osijek, 19. VIII. 1955. Osnovnu je školu polazio u Čepinu i Zagrebu. Pedagošku akademiju završio je u Zagrebu. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Prvi sudar. Zagreb, 1979.
Čudnovata istina. Zagreb, 1980.
Veliki zavodnik. Zagreb, 1984.
Zabranjena vrata. Zagreb, 1985.
Zagonetno pismo. Zagreb, 1985.
Početak plovidbe. Sam. Zagreb, 1986.
Živi pijesak. Zagreb, 1987.
Kazalište lutaka i drugi igrokazi. Rijeka, 1989.
Ljudski se rod odlučio za hod. Zagreb, 1994.
Jaje. Zagreb, 1994.
Hod. Zagreb, 1994.
Pripovijetke. Zagreb, 1997.

Literatura

Četiri dimenzije sumnje/Julijana Matanović... (et al). Zagreb, Biblioteka Quorum, 1988. str. 50-55.
Skok, J., Prozori djetinjstva I. Antologija hrvatskog dječjeg romana. Zagreb, Naša djeca, 1991. str. 92-108, 328-338.
Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998. str. 178-180, 212-215, 313-314.

BRANISLAV KRIVOKAPIĆ

Novi Sad, 22. X. 1952. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Beogradu jugoslavenske

književnosti. Radi kao srednjoškolski profesor u Vukovaru.

Djela

Sve zbog Marije. Osijek, 1982.
Jarac otkupitelj. Osijek, 1987.
Album zafrkancija. Zagreb, 1987.
Višekratno proročanstvo pukotina. Zagreb, 1994.

Literatura

Boban, V., Kritika sintetizma. Rijeka, IC Revija, 1990. str. 27, 32.

IVAN KRNIC

Hrvatska Kostajnica, 7. IV. 1878. — Delnice, 15. IX. 1937. Pamti se i kao ministar agrarne reforme i sudac koji je službu obavljao u Zagrebu i Delnicama. O hrvatskim književnim i glazbenim prilikama pisao je u engleskim i francuskim časopisima, a bavio se i kritikom. U književnosti poznat pod pseudonimima Mihael Gorski, Gorski V., V. Gorski i Radivoj.

Djela

Ljubavna priča. Donja Tuzla, 1901.
Ljudi obični i neobični: pripoviedke. Zagreb, 1905.
Janko i Bianka: novela u stihovima i poetična ičindnjaša. Zagreb, 1907.
Nuzgredni život: skice i novele. Osijek, 1909.
Jedrina i slike iz varoši i sa sela. Zagreb, 1916.
(Gorski, V.) Svjetski cirkus: Knjiga sadašnjosti! Vrlo zanimivo! s. I., 1917.
Od proljeća do jeseni: pripovijesti. Zagreb, 1925.
Priče. s. I.; s. a.
(Gorski M.) Jezero na brigu i druge priče. Zagreb, 1943.

Literatura

Hranilović, J. I. K., Ljubavna priča // Vienac, 33, 19, 1901, str. 377-378.
Stoić, Lj., Ljudi obični i neobični // Novi list, 7. 1905, 333.
U pjesmi i priči/ priredio R. F. Magjer. Osijek, Tisak i naklada Knjižare i knjigotiskare Ljudevita Szeklera. str. 479.
Marjanović, U., Tri ocjene // Savremenik, 2, 1907, str. 673-679.
Mihael Gorski, M. Janko i Bianka. nov. u stihovima // Hrvatska smotra, 2, 1907, str. 321-322.
S. Naši bohemi // Riečki novi list, 2, 1908, 263.
Matijanac, S. I. K., Nuzgredni život // Narodne novine, 75, 1909, 235.
Donadini, U., Jedrina // Kokot, 1, 1916, 5, str. 77-78.

D(želić), V. K. I., // Znameniti i zaslužni Hrvati: te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (prettisak). Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 150.

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«, Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 117.

STJEPAN KRPAN

Gornji Andrijevaci, 22. XI. 1922. — Zagreb, 8. XI. 1995. Gimnaziju je završio u Slavonском Brodu, Višu pedagošku školu u Zagrebu, a Filozofski fakultet u Sarajevu. Od 1950. godine radio je kao profesor njemačkog, francuskog i hrvatskog jezika u Oroslavlju, Novskoj, Ogulinu i od 1968. u Zagrebu. Umirovljen je 1997. godine.

Djela

Hrvati u Kreči. Zagreb, 1983.
Gradišćanski pokreti. Zagreb, 1988.
Od Karaša do Biferna. Zapis o Hrvatima u Rumunjskoj, Mađarskoj, Čehoslovačkoj, Austriji i Italiji. Zagreb, 1988.
Hrvati u Rekašu kraj Temišvara. Zagreb, 1990.
Hrvatski uglednici u mađarskom Podunavlju. Budimpešta, 1991.
Narodna starina Gornjih Andrijevaca. Slavonki Brod, 1991.
Portreti rumunjskih Hrvata. Zagreb, 1992.
Zavičajnici. Portreti malo spominjanih, prešućivanih iaboravljenih. Slavonki Brod, 1994.

Literatura

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonki brod, Matica hrvatska ogranak Slavonki Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2), str. 106, 108, 110.

IVO KRŠIĆ

Vukovar, 15. XI. 1881. — Zagreb, 9. XI. 1934. Radio je kao dnevničar pri financijskom ravnateljstvu u Vukovaru, a potom u Zagrebu. Od 1919. tajnik i urednik Trgovinskoga vjesnika.

Djela

Drhtaji. Vukovar, 1908.

Literatura

Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 381-382.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 223.

ISIDOR ISO KRŠNJAVI

Našice, 22. IV. 1845. — Zagreb, 3. II. 1927. Franjevačku pučku školu pohađao je u Požegi, Zagrebu i Vinkovcima, likovnu umjetnost studirao je u Beču i Münchenu, gdje je i radio po brojnim ateljerima kao i u ateljerima talijanskih gradova. Doktorirao je filozofiju 1870. Godine 1878. dolazi na zagrebačko Sveučilište te tri godine poslije postaje predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu. Na Sveučilištu je osnovao Društvo za umjetnost i Obrtnu školu i utemeljio više zavoda, crkava, muzeja galerija i škola (ženska srednja škola, škola za gluhoonijeme). Bavio se i prevoditeljskim radom, a u hrvatsku će povijest ostati upisan kao kontroverzni političar u vladi Khuena-Héderváryja.

Djela

Listovi iz Slavonije. Zagreb, 1882.

Iz Dalmacije. Zagreb, 1900.

Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba. Zagreb, 1905.

Polonyi-Strassnoff. Zagreb, 1907.

Božji vitez. Zagreb, 1925.

Božji sirotan. Zagreb, 1926.

Zapisci iz kulisa hrvatske politike. Zagreb, 1986.

Listovi iz Slavonije. Vinkovci, 1994. (Slavonica: kolo 1, knj. 2).

Listovi iz Slavonije. Članci/ Vinkovci (etc), 1995. (Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi: Devetnaesto stoljeće, 1).

Literatura

Barac, A., Isidor Kršnjavi. // Plodovi srca i uma, Zagreb, 1941, str. 511-512

Vaupotić, M., Iso Kršnjavi // Izabrana djela/Iso Kršnjavi, Iso Velikanović, Živko Bertić, Joza Ivakić; (priredio Miroslav Vaupotić). Zagreb, 1980. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68). str. 7-31.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. str. 133-136.

Sablić, H., Djelo i djelovanje Isidora — Ise Kršnjavija // Listovi iz Slavonije/Isidor Kršnjavi. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica: kolo 1, knj. 2). str. 105-115.

Sablić, H., Prošlost kao riznica // Revija, 1995, 35, 1-2, str. 187-202.

Čorkalo, K., Isidor Kršnjavi i Osijek. // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 243-256.

Čorkalo, K., Isidor Kršnjavi i hrvatska moderna. // Prvi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova II. Zagreb, 1997. str. 343-354.

Isidor Kršnjavi. // Autobiografije hrvatskih pisaca/priredio Vinko Brešić. Zagreb, AGM, 1997.

Ham, S., Isidor Kršnjavi. // Jezik zagrebačke filološke škole. Osijek, Matica hrvatska, 1998, str. 169-179.

FERDO STRAŽIMIR KULUNDŽIĆ

Srijemski Karlovci, 17. II. 1875. — Osijek, 15. III. 1945. Kao srednjoškolac postao je predsjednikom pravaške mladeži. U Brodu na Savi zapošljava se u odvjetničkoj pisarnici Vatroslava Brlića. Istodobno je završio građansku školu te radio kao činovnik u Srijemskim Karlovcima, Vukovaru, Sotinu, Osijeku i Bjelovaru. Zbog protuunitarističkih stajališta 1923. umirovljen.

Djela

Karleku: pjesma // Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić... (et al). Zagreb, 1995.

Literatura

Sergijev, M., Ferdo Stražimir Kulundžić // Jadranska vila, 1935, 8, 4, str. 62-63.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 223.

JOSIP KULUNDŽIĆ

Zemun, 1. VIII. 1899. — Beograd, 1. XII. 1970. Osnovno i gimnazijsko školovanje stekao je u rodnom gradu, a u Innsbrucku je započeo studij medicine apsolviravši ga u Beogradu. Povremeno je studirao kazališnu umjetnost i to u Njemačkoj, Austriji, Francuskoj i Češkoj. Bio je zamjenik dramaturga i dramaturg u zagrebačkom HNK te nastavnik glumačke škole u Zagrebu do 1927. Kao redatelj radio je u Beogradu i Novom Sadu, a od 1952. radio je kao profesor Akademije za kazališnu umjetnost. Režirao je oko 50 opera i oko 100 drama.

Djela

Lunar. Beograd, 1921.

Ponoć. Tri groteske iz trećega kata. Zagreb, 1924.

Škorpion. Groteska u tri čina. Zagreb, 1926.

Misteriozni Kamić. Dramatizacija novinskih reporta. Zagreb, 1928.

Gabrijelovo lice. Komedija u tri čina. Zagreb, 1928.

Čovjek je dobar. Drama u tri čina. Beograd, 1953.

Tamna belega. Pozorišni komad u tri čina. Beograd, 1957.

Fragmenti o teatru. Novi Sad, 1965.

Drame i studije. Zagreb (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 106). str. 91-303.

Literatura

Jelčić, D., Josip Kulundžić // Dramska djela/Josip Kulundžić... (et al). Zagreb, 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 106). str. 73-83.

Badalić, J., Iz naše najmlađe dramatike. // Jutarnji list, 1921, 10, 3377, str 6.

Batušić, S., Lunar. // Savremeni, 1921, 16, 4, str. 240-241.

Krklec, G., Josip Kulundžić: Ponoć // Kritika, 1921, 2, 163, str. 236-237.

Lunaček, V., Kulundžić: Ponoć // Obzor, 1921, 58, 163, str. 2.

Ogrizović, M., Jos. Kulundžić: Lunar // Dom i svijet, 1922, 35, 12, str. 238-239.

Bogner, J., Suvremena hrvatska drama // Hrvatska revija, 1929, 2, 2, str. 132-134.

Begović, M., Josip Kulundžić: Ponoć // Kritike i prikazi. Zagreb, 1943, str. 68-71

Hećimović, B., Hrvatska dramska književnost između dva rata // Pozorište, 1964, 6, 4, str. 39-75.

Jelčić, D., Drame Josipa Kulundžića // Izraz, 1965, 9, 6, str. 563-572.

VLADISLAV KUŠAN

Srijemska Mitrovica, 3. V. 1904. — Zagreb, 30. IX. 1985. U rodnom je gradu završio osnovnu školu i gimnaziju. Nakon mature odlazi u Zagreb gdje studira filozofiju od 1924. do 1930. a istovremeno uči glazbu (glasovir) i slikarstvo. Od 1935. do 1940. stalni je suradnik Radio Zagreba priložima s područja književnosti i likovnih umjetnosti. Od 1941. do 1945. umjetnički je urednik Hrvatske revije, a poslije profesionalni književnik i prevoditelj.

Djela

Lišće na vjetru. Zagreb, 1932.

Noćne ispovijesti. Zagreb, 1937.

Ars et artifex. Studije i eseji. Zagreb, 1941.

Začarane tmine Zagreb, 1942. (Knjižnica Pododbora Matice hrvatske; knj. 15).

Izabrane pjesme/izbor i pogovor Saša Vereš. Zagreb, 1964.

Izabrana djela // Vladislav Kušan... (et al)/priredio Saša Vereš. Zagreb (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 114).

Literatura

Stamać, A., Zasanjan na bespuću // Republika, 1965, 21, 4, str. 112.

Kušan, V., // Izabrana djela/priredio Saša Vereš. Zagreb, Matica hrvatska... (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 114). str. 353-368.

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 24. Hrvatska riječ u Srijemu/Dubravko Horvatić Zagreb, Matica hrvatska Ogranak Tovarnik, 1997. str. 224.

Jelčić, D., Slika svijeta u poeziji Vladislava Kušana. // Nove teme i mete/ Dubravko Jelčić. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1995. (Biblioteka Interpretacije i ogledi; knj. 4). str. 163-173.

ADALBERT KUZMANOVIĆ

Lačarak Srijem, (?) 1863. — Sarajevo, 28. I. 1911. Pučku školu završio je u rodnom mjestu, a niže razrede gimnazije u Mitrovici. Radio je kao tehnički crtač u Travniku, a potom u uredništvu Kranjčevićeve Nade u Sarajevu. Pjesmama i pripovijetkama surađivao je u mnogim časopisima (Vijenac, Prosvjeta, Nada), a drame su mu često postavljane na sceni ratnih kazališta. Objavljivao je pod pseudonimom Kuzma Nović.

Djela

Lugom i perivojem. Mostar, 1899.

Vitopir. Zagreb, 1901.

Zulumčar. Zagreb, 1905.

Za obraz. Zagreb, 1907.

Zalog. Zagreb, 1907.

Republika u Magaraševcu. Zagreb, 1908.

Literatura

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, MH Ogranak Tovarnik, 1995. str. 224.

MARKO LANDEKIĆ UDVIN

Vrbanja 8. IV. 1915. U Vrbanji je završio osnovnu, a u Požegi Nižu poljoprivrednu školu. U Vinkovcima privatno polaže osam razreda gimnazije i maturu. U Zagrebu studira ekonomiju, a u Beogradu diplomira filmsku režiju i izvanredno studira povijest umjetnosti te jugoslavenske jezike i književnost.

Djela

Neznanim krajem. Vrbanja, 1941.

Oaza tuge. Vinkovci, 1943.

Dječak iz šume. Županja, 1959.
Naftalinsko doba. Vinkovci, 1964.
Dunav nije daleko. Vinkovci, 1966.
Ples poezije, ljubavi i smrti. Vinkovci, 1969.

Literatura

Slavonske minijature/Miroslav Mader. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5). str. 28.

MARIJAN LANOSOVIĆ

Orubica kraj Nove Gradiške, 12. VI. 1742. — Brod na Savi, 25. XI. 1812. Godine 1760. postao je član Provincije sv. Ivana Kapistrana. Filozofiju je studirao na učilištu u Budimu (1763-1766), a teologiju u bogoslovnoj školi veleučilišta u Osijeku (1766-1770). Učiteljsko djelovanje započine kao učitelj pučke škole u Vukovaru (1770) i zatim nastavlja kao profesor filozofskog učilišta u Slavonskom Brodu (1770-1773). U Osijeku je djelovao kao gimnazijski profesor (1774-1776) i kao profesor bogoslovne škole, a nakon ukinuća rada crkvenih visokih škola predao se pastoralnoj službi: bio je dvorski kapelan u Požegi, župnik i gvardijan u Našicama. Po preporuci vrhovnog školskog nadzornika u Hrvatskoj, biskupa Antuna Mandića, odlazi u Beč sa zadatkom da uvede njemačke riječi u rječnik Joakima Stullija. Ondje je i profesor hrvatskoga jezika u kraljevskom sjemeništu. Godine 1791. dolazi u Budim za tajnika Provincije i savjetnika provincijala. Zatim je gvardijan u Baču, a po smrti provincijala Josipa Jakošića preuzima vodstvo Provincije u svojstvu provincijskog vikara. Na preporuku biskupa Mandića, koji je postao dakovački biskup, uspijeva zamijeniti samostan u Đakovu za dokinuti samostan u Slavonskom Brodu i ovaj ponovno vratiti u sastav Provincije; zatim se trudio oko njegove obnove. U Slavonskom Brodu je 1807. ponovno otvorio privatnu gimnaziju.

Djela

Isagoge seu introductio in universam theologiam. Essekini, 1772. (rukopis).
Uvod u latinski riči slaganje. Osijek, 1776.
Tractatus de sacramentis poenitentiae. Essekini, 1777. (rukopis).
Način sticanja jubilarnog oprost. Osijek, 1778.
Pjesma o slavonskim graničarima u iliričkim stihovima. Osijek, 1778.
Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache. Osijek, 1778. 1789.

De sevelatione divina. Essekini, 1778. (rukopis).
Elogium s. Martini confessoris. Budim, 1782.
Bogomolna knjižica iz pismah Davidovih i crkvenih knjiga pomnjivo složena. Budim, 1782.
Jus publicum. Essekini, 1783. (rukopis).
Jus privatum Ecclesiae. Essekini 1783. (rukopis).
Opomena pričastnom i primudrom štiochu Evandelistara iliričkog. Budim, 1794. Anleitung zur slavonischen Sprachlekre. Osijek, 1795. (3. preradeno izdanje).

Literatura

Kukuljević-Sakcinski, I., Bibliografija Hrvatska. Dio prvi. Zagreb, 1860. str. 84.
Forko, J., Crtice iz »slavonske« književnosti u XVIII. stoljeću: Izvješće o kralj. velikoj realci u Osijeku. Osijek, 1887. str. 36-46.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, JAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 153.
Hoško, F. E., Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću, 2. dio // Kašić, 1978, 10, str. 162-165.
Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću. Osijek, JAZU, Zavod za znanstveni rad Osijek, 1985.
Jakošić, J., Scriptores interamniae vel Pannoniae Savie nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti (cum continuatione anni 1830) / prijevod Stjepana Sršana // Revija, Osijek, 1988, 28, 1, str. 76.
Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 422.
Kolenić, Lj., Turcizmi u slavonskim gramatikama polazeći od gramatike B. Tadijanovića, M. A. Reljkovića i M. Lanosovića // Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Osijek, JAZU, Centar za znanstveni rad, 1994. str. 345-352.
Kolenić, Lj., Obrasci razgovora u gramatikama 18. stoljeća // Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj Županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja, 9). str. 351-360.
Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 258.
Tanocki, F., Marijan Lanosović // Slavonska jezikoslovna baština. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 69-87.
Tatarin, M., Književni utjecaji u Bogomolnoj knjižici Marijana Lanosovića // Od svita odmetnici/Milovan Tatarin. Split, Književni krug. str. 215-233.

BERNARDIN LEAKOVIĆ

Bošnjaci, 13. X. 1741. — Šaregrad, 8. I. 1815. Godine 1759. stupio je u Provinciju sv. Ivana Kapistranskog. Zatim je studirao filozofiju u Požegi kod Michaela Scheinera (1761-1764) te teologiju u Petrovaradinu i Osijeku (1764-1766). Položio je ispit za profesora filozofije i predavao na učilištu u

Iloku (1770-1773). Završivši profesorsku službu ostao je u Iloku kao odgajatelj studenata i propovjednik. Godine 1780. provincijal Blaž Tadijanović mu je dopustio da ode u Svetu Zemlju gdje je boravio pet godina i vratio se u Šaregrad 1785. U Svetoj Zemlji je obavljao dužnost gvardijana u Betlehemu i tajnika Kustodije u Jeruzalemu. U Šaregradu je proveo tri desetljeća obavljajući dužnost župnika (1785-1815) i zamjenika samostanskog starješine (1797-1800). Sudjelovao je u vodstvu Provincije kao savjetnik provincijala A. Tomkovića (1809-1812).

Djela

Govorenja za sve nedilje godišnje. Osijek, 1795.
Nauk od poglavitih stvarih kerstjansko-katoličkih. Budim, 1798.
Kratak odgovor svrhu razdiljenja iztočne i zapadne crkve upravit po prijatelju zapadskom k prijatelju iztočnom. Osijek, 1802.
Sacra peregrinatio per s. crucis viam ad montem Calvariae duodecim diversis praxibus illustrata. Budim, 1804.
Govorenja za svečane dnevne Božje, B. D. Marie i svetih s nikima priložitima porad pobožnoga običaja. Osijek, 1802.
Texus S. Scripturae Novi et Veteris Foederis ad vitia castiganda et virtutes implandandas utiles s. l.; s. a.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. // Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 139.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; 41).

DRAGUTIN LERMAN

Požega, 24. VIII. 1863. — Kreševo, 12. VI. 1918. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu, a već kao devetnaestogodišnji mladić sudjeluje u ekspedicijama na istraživanju Konga, gdje je boravio u četiri navrata (1882-1885, 1888-1891, 1891-1894, 1895-1896). Svoje dojmove s putovanja bilježio je i objavio.

Djela

Listovi iz Afrike. Požega, 1891.
Novi listovi iz Afrike. Požega, 1894.
Dnevnik. (rukopis).

Literatura

Požeški zbornik. Požega, Matica hrvatska, 1961.

ZDENKA LEKO

Osijek, 1. XI. 1959. Završila je Pravni fakultet. Sutkinja je Općinskoga suda u Osijeku.

Djela

Pamti pa vrati. Velika Gorica, 1980.
Ožiljak. Osijek, 1985.
Čemu sve to. Osijek, 1996.

Literatura

Strast razlike — tamni zvuk praznine: hrvatsko pjesništvo osamdesetih i devedesetih/ uredili Branko Čegec i Miroslav Mićanović. // Quorum, 1995, 11, 5/6, str. 414.
Peternai, K., Skice iz života samosvjesne žene. // Glas Slavonije, 1996, 24. 10. 1996.

STJEPAN VLADIMIR LETINIĆ

Savar, Dugi otok, 19. IX. 1935. Od 1946. živi u Vinkovcima. Završio je Poljoprivredno-mašinski tehnikum i, deset godina nakon dolaska, napustio Vinkovce. Od jeseni 1959. radi u Agrokombinatu Jasinje (Gundinci, Velika Kopanica, Slavonski Brod). Diplomirani je inženjer poljoprivrede. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

Mirte i maestrali. Slavonski Brod, 1967.
Čempresi u rodnom selu. Slavonski Brod, 1968.
Zaljubljeni vidici. Slavonski Brod, 1968.
Naga snoviđenja. Slavonski Brod, 1969.
Gola sanjarenja. Slavonski Brod, 1969.
Gravitacije. Osijek, 1974.
Peludi. Osijek, 1975.
Rastrožbe. Vinkovci-Zagreb, 1982.
Bojovnički psalmi. Zagreb, 1995

Literatura

Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5).
Rem, V., Zaljubljenici Cibale. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 13.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 31.
Martinović, S., Lirika Stjepana Vladimira Letinića. // Naga snoviđenja/ Stjepan Vladimir Letinić. Slavonski Brod, Matica hrvatska, 1969. str. 79-80.
Rem, V., Izdavački mozaik 80-ih godina. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 20, 12. 3. 1999, str. 6.

JEROLIM LIPOVČIĆ

Požega, 28. X. 1716. — Požega, 30. XI. 1766. Nakon završetka humaniorne gimnazije postao je franjevac. U kaločko sjemenište postavljen je za klerika, a po završetku studija u Provinciji je predavao filozofiju. Poslije je postao lektor jubilat us teologije i gvardijan te na kraju provincijski vikar. Na glasu je bio kao izniman propovjednik.

Djela

- Conusiones theologicae ex Quarto Sententiarum Libro. Budim, 1747.
- Amarum dulce seu uberitarum gratiarum dulcissimi fontex... ex Quarto Sententiarum Libro. Budim, 1748.
- Compendium sacrarum Caeremoniarum pro alma et antiquissima Provincia Bosnae Argentinae s. Crucis s. p. Francisci Regularis Observantiae accommodatum. Mleci, 1751.
- Ordo confusus seu conclusiones Theologicas... de peccatis, virtutibus moralibus et legibus. Budim, 1753.
- Stazica duhovna života vikovičnjega od različitih i bogoljubnih molitva učinjena. Budim, 1755, Osijek, 1767.
- Dušu čuvajuće pohođenje, sadržavajući moralnu nauku, prilagođene za propovijedi. Budim, 1750.
- Treći red ili istumačenje trećeg reda po Franji Sefarskom za ljude obojeg spola. Budim, 1769.
- Kalendar ilirički. 1745, 1775.

Literatura

- Fortko, J., Crtice iz slavonske književnosti. Osijek, 1887.
- Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 88, 113.
- Hosko, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 137-142, 152-155.
- Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50), str. 419.
- Šundalić, Z., Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća (s posebnim osvrtom na Antuna Kanižlića). (rukopis). Zagreb, 1998.
- Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1998. str. 13, 325.
- Hosko, F. E., Euzebijije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15), str. 251.

JOSIP LOVRETIĆ

Privlaka kraj Vinkovaca, 29. VI. 1865. — Čardak blizu Gradačca, 27. X. 1948. Nakon tri razreda

osnovne škole odlazi u Vinkovce. Bogoslovne nauke nastavlja u Đakovu te je za svećenika zaređen 1887. Na službu odlazi u Županju, potom u Srijemsku Mitrovicu i Vrpolje. U Đakovu se vraća 1902. godine kao nadstojnik Biskupijske tiskare. Iste godine postaje i župnik u Gradištu, a od 1920. do kraja života nastanjen je u samostanu časnih sestara u Čardaku blizu Gradačca u Bosni.

Djela

- Seoska pripoviest. Pripoviest iz života hrvatskog seljaka u Slavoniji. Đakovo, 1891.
- Pjesmice za igru u kolu. Đakovo, 1896.
- Klin se klinom izbija. Vesela igra u četiri čina. Đakovo, 1901.
- Otok. Narodni život i običaji. Zagreb, 1902, Vinkovci, 1990.
- Pozlatinski vezovi u mojim sobama. Zagreb, 1902.
- Marica. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 51)

Literatura

- Balentović, I., U sjeni zaborava. Zatočenik života i pera. Uz 15. godišnjicu smrti J. Lovrečića. Vinkovci, 1953.
- Rem, V., Zaljubljenici Cibale. Vinkovci, 1976, str. 35-37.
- Tkalac, K., Posljednja pjesma Josipa Lovrečića // Godišnjak Matice hrvatske, Vinkovci, 1968, 6.
- Grgurovac, M., Život i djelo Josipa Lovrečića. Prilog za monografsku studiju. Privlaka, Privlačica, 1983.
- Sablić, H., Iz naroda za narod ili Slavonija u srcu: Pripovjedna proza Josipa Lovrečića // Marica/Josip Lovrečić. Vinkovci, Privlačica 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 51), str. 123-130.
- Zbornik, Josip Lovrečić, Drenovci, 1998.

VIKTOR LUKAČEVIĆ

Vinkovci, 19. III. 1967. U rodnom gradu završio je osnovnu i srednju školu. Studirao je komparativnu književnost i fonetiku u Zagrebu. Živi i radi u Vinkovcima.

Djela

- Raskršće kaosa. Vinkovci, 1993.
- Vijoglavi redovi. Zagreb, 2001.

Literatura

- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2), str. 61-62, 148-149.

VLADIMIR LUNAČEK

Vinkovci, 23. I. 1873. — Zagreb, 1. VIII. 1927. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Zagrebu, a završio u Vinkovcima. Najprije je studirao medicinu u Beču i Pragu, a zatim apsolvirao pravo u Zagrebu. Radio je i kao privatni učitelj, a kasnije novinar, isprva Agramer Zeitunga i Dnevnog lista, dok nije postao urednik feljtona i kritičar Obzora. Osim feljtona pisao je i književne, likovne, kazališne i glazbene kritike.

Djela

- Moj prijatelj Ivo. Karlovac, 1898.
- Četiri aktovke (Dužnik, Poslije kazališta, zvijeri, Savjest). Zagreb, 1910.
- Ilirci. Drama u tri čina. Zagreb, 1912.
- Umorne priče — Vidici i putovi. Zagreb, 1917.
- Frangš-Mihanović. Zagreb, 1920.
- Eseji i kritike. Vinkovci, 1994. (Slavonica, kolo 19, knj. 91)

Literatura

- Nehajev, M., V. Lunaček: Četiri aktovke // Savremenik, 1910, 5, 6, STR. 415-421.
- Paramačević, S., Vladimir Lunaček // Hrvatski pokret, 1912, 9, 282, str. 2.
- Kosor, J., Lunaček i Požar strasti // Pokret, 1923, 3, 85, str. 7.
- Benešić, J., Vladimir Lunaček kao kazališni stručnjak // Prilog hrvatskoj pozornici, 1925, 10, 10.
- Krleža, M., Kako se kod nas piše o književnosti // Književna republika, 1927, 4, 2, str. 127-128.
- Matoš, A. G., Vladimir Lunaček // Godišnjak Odbora MH Vinkovci, 1966/67, 5, str. 293-303.
- Košutić-Brozović, N., Francuske književne pobude u časopisima hrvatske moderne // Rad JAZU, 355, 1969, str. 403-465.
- Bogner-Šaban, A., Vladimir Lunaček // Eseji i kritike/Vladimir Lunaček. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 91), str. 161-172.

MILAN MAČEŠIĆ

Privlaka, 2. XI. 1960. Gimnaziju je završio u Vinkovcima. U Osijeku i Beogradu studirao je pravo. Živi i radi u Vinkovcima.

Djela

- Bitka za pomrčinu Sunca. Vinkovci, 1985.
- Vatikanska knjiga mrtvih. Vinkovci, 1991.
- Nepal, Ganges Bosut Putra, 1993. 1994.
- Vinkovci-Zagreb via Hrvatska. Vinkovci, 1994.
- Bermudski trokut/Milan Mačesić... (et al). Rijeka, 1987.

Literatura

- Izvor & uvir. Vinkovački pjesnički krug/priredio. predgovor Delimir Rešicki. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Mali dukat; knj. 50), str. 94.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

VLADO MAĐAREVIĆ

Osijek, 13. III. 1911. — Zagreb, 21. V. 1993. Studirao je u Zagrebu i Parizu. Od 1933. novinar je i urednik mnogih listova i časopisa. Nakon Drugoga svjetskog rata djelovao je kao kazališni kritičar.

Djela

- Ogledalo vremena. Zagreb, 1936.
- Nalaženje smisla. Zagreb, 1936.
- Književnost i revolucionarni mit kao kategorija utopije. s. 1., 1972.
- Književnost i revolucija. Zagreb, 1974.
- Nepokorena Istra. Zagreb, 1975.
- Otvorene igre. Zagreb, 1978.
- Stvaranje i svijest. Zagreb, 1982.
- Virovita rijeka. Zagreb, 1983.
- Krleža i politika. Zagreb, 1984.

Literatura

- Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: Studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

MIROSLAV S. MAĐER

Hrtkovci, 1. VII. 1929. Osnovnu i srednju školu završio je u Vinkovcima, a studij književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon studija zapošljava se u Osijeku te u Vinkovcima kao profesor i ravnatelj vinkovačkog kazališta. Od 1965. živi i radi u Zagrebu.

Djela

- Raskršće vjetra. Zagreb, 1955.
- Mislim na sunce. Zagreb, 1955.
- Utaman. Zagreb, 1957.
- U čovjeku. Zagreb, 1961.
- Antene riječi. Vinkovci, 1962.
- Lenije zelene lenije. Zagreb, 1965.
- Izabrane pjesme. Zagreb-Vinkovci, 1969.

Velika polja. Osijek, 1974.
Pišta s vašarišta. Zagreb, 1975.
Pjesme iz nedoumice. Zagreb, 1975.
Asser Savus: feljtoni od mladosti. Zagreb, 1978.
Četrdeset devet. Split, 1979.
Ispod klupe. Čakovec, 1981. Djedovo slovo. Zagreb, 1981.
Pjevat će Slavonija. Vinkovci, 1982.
Izabrana djela/Miroslav S. Mader... (et al); (priredio Vlatko Pavletić). Zagreb, 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 165).
Nedavna davnina. Zagreb, 1986.
Neput. Vinkovci, 1989.
Izabrane pjesme. Zagreb, 1991.
Žita zemlje. Vinkovci, 1993.
Putna glazba, 1996.
Leteći šaran. Vinkovci, 1996.
Gdje lopoči cvjetaju. Vinkovci, 1996.

Literatura

Cvitan, D., *Suvremena hrvatska poezija* // Forum, 1964, 3, 11, str. 779.
Ladan, T., *Pjesništvo, pjesme, pjesnici*. Zagreb, August Cesarec, 1976, str. 27, 29.
Rem, V., *Slava Panonije*: zbornik. Vinkovci, *Novosti*, 1980, str. 30.
Pavletić, V., *Miroslav Slavko Mader*. // *Izabrana djela/Miroslav S. Mader...* (et al). Zagreb, Matica hrvatska; Zora, 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 165) str. 173-194.
Čorkalo, K., *Putovanje u Nепut Miroslava S. Mađera* // *Slavonica*. Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, HAZU Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1993. str. 223-227.
Portret književnika: Miroslav S. Mader /Goran Rem, Zlata Šundalić, Vlasta Rišner // *Književna revija*, 1994, 5-6, str. 79-106.
Šicel, M., *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 223.
Begović, S., *Povratak zavičajnoj prašini* // *Književna otkriivanja/Sead Begović*. Zagreb, Stajner-graf, 1998. str. 140-141.

SLAVKO MADER

Ruma, 13. VIII. 1922. — Novi Marof, 24. IX. 1946. Djetinjstvo i školovanje provodi u Glini i Vinkovcima. Gimnaziju završava u Vinkovcima. Započinje studij prava u Zagrebu, no uslijed bolesti i rata prekida studij. Nakon rata zapošljava se u Glasu Slavonije kao novinar.

Djela

Mislim na sunce, Vinkovci, 1955.
Raskršće vjetra, Vinkovci, 1955.

Slavko Mader. // *Bune i bijuce*./Slavko Mader, Antun Martinovski, Franja Žanić, Đuro Šnajder. Vinkovci, 1959.

Izabrane pjesme. Zagreb/Vinkovci, 1969.

Osamljenost krvi. (separat). // *Rukovet*, 1972, 1/2.

Slavko Mader. // *Izabrana djela*./Slavko Mader... (et al). Zagreb (etc), 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 165).

Lovac mirisa. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 46).

Literatura

Švagelj, D., *Samotnik pred rijekom jave* (razmišljanje pred pozijom i prozom Slavka Madera). // *Ogledi*, 1959, 2, str. 36-39.

Vaupotić, M., *Svjedočanstva iz crne noći jedne mladosti*. 1960.

Šoljan, A., *Slavko i Miroslav*. // *Telegram*, 26. IV. 1961.

Mihalić, S., *Mala antologija suvremenih pjesnika*. // *Vjesnik*, 1966.

Šnajder, Đ., *Rodoslovlje poezije Slavka Madera*. // *Kritika*, 1971, 20.

Mesinger, B., *Knjižica Slavko Mader povodom 50. godišnjice pjesnikova rođenja*. Vinkovci, 1972.

Mrkonjić, Z., *Suvremeno hrvatsko pjesništvo: razdioba*. Zagreb, Kolo, 1972.

Slavko Mader. // *Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera*. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez).

Rem, V., *Nabujala snaga*. // *Zaljubljenici Cibale/ Vladimir Rem*. Vinkovci, *Novosti*, 1976, str. 17.

Slavko Mader. // *Slava Panonije: zbornik slavonkih pjesnika/ Vladimir Rem*. Vinkovci, *Novosti*, 1980. str. 124-125.

Pavletić, V., *Fanopeja Slavka Mađera*. // *Zagonetka bez odgonetke/ Vlatko Pavletić*. Zagreb, Mladost, 1987, str. 43-56.

Mader, M., *Brat*. // *Lovac mirisa/ Slavko Mader*. Vinkovci, *Privlačica*, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 46), str. 71-77.

RUDOLF FRANJIN MAGJER

Zemun, 28. IX. 1884. — Osijek, 31. V. 1954. Završio je osnovnu, srednju i učiteljsku školu u Osijeku, radio je kao pučki učitelj u Šljivoševcima i Valpovu (1903-1909), zatim na Učiteljskoj školi u Osijeku do 1920, a nakon toga kao školski nadzornik. Uređivao je *Vjesnik* za prosvjetu i za upravu. Godine 1909. utemeljio je s Lujom Vargom Bjelovarcom Klub hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, kojemu je urednik i predsjednik. Urednik je i književno-umjetničkih zbornika *Mi* (1909-1910) *Književni prilog* od 1909. do 1913, *almana-*

ha i kalendara Jeka od Osijeka od 1918. do 1923. Potpisivao se i pseudonimom Čika Ruda.

Djela

Slavice: Pjesmice i pripovijesti za hrvatsku mladež. Osijek, 1905.

Porivi: Pjesme. Osijek, 1905, ¹1907, ¹1909. Za cvjetne mladosti: Pripovijesti i pjesmice za mladež. Osijek, 1905.

U pjesmi i priči. 1906.

Sa hrvatskog Jadrana. Zagreb, 1906.

Zapisci sa sela. Osijek, 1907.

Hrvatska mladost. Osijek, 1907.

Sa sijela i prela. Zagreb, 1907.

Druga knjiga pjesama »Nove pjesme«. Osijek, 1908.

Rasad. Osijek, 1908.

Pregled hrvatskih pedagoških časopisa. Ljubljana, 1908.

Iz književnog svijeta. Osijek, 1909.

Novi zvuci: Treća knjiga pjesama »Porivi«. Osijek, 1909, ¹1912, ¹1912.

Porivi: II. knjiga pjesama (Nove pjesme). Osijek, 1909.

Zlatni orasi. Osijek, 1909.

Majčine pripovijesti. Križevci, 1910.

Carstvo priča i pripovijedaka. Križevci, 1911.

Hrvat. Osijek, 1912.

Književne bilješke. Svezak I. Osijek, 1912.

Prve trešnje. Križevci, 1912.

Književne obznane, ocjene, oglasi. (Izašlo kao prilog uz »Novi zvuci«, 3. izdanje). Osijek, 1912.

Vilin dar. Križevci, 1913.

Iz naših sela: Tri pripovijesti iz života hrvatskog seljaka u Slavoniji. Osijek, 1913.

Osijek i hrvatstvo. Zagreb, 1913.

Sa slavonske ravnine: Skice i novele. Osijek, 1913.

Sa cvjetne obale. Križevci, 1913.

Crveni križ i drugi zapisci sa sela uoči rata. Osijek, 1915.

Moj put. Zagreb, 1917.

Kolosijek i staroputine. Osijek, 1917.

Erotika. Osijek, 1918.

Rukovet epigrama. Osijek, 1918.

Pučki učitelj kao kulturni radnik. Osijek, 1919.

Hrvatsko-slovenačka i srpska himna. Osijek, 1920.

Milenko D. Gjurić. Osijek, 1921.

Pjesme iz osame. Osijek, 1922.

Hrvati u Srbiji. Osijek, 1922.

Poezija i proza iz Poriva i Zapisaka sa sela. Osijek, 1923.

Sastanak prosvjetnih radnika u Osijeku 20. 5. 1923. Osijek, 1923.

Hrvat. Monolog. Osijek, 1925.

Iz prošlosti i sadašnjosti. Osijek, 1925.

Đurdice. Osijek, 1925.

29. 10. 1918. (pjesma) i Tomislav (pjesma): Preštampano iz »Pjesme iz osame« i »Iz prošlosti i svakdašnjosti«. Osijek, 1926.

Porivi i zapisci sa sela — povodom 25-god. književnikovanja. Iz prošlosti i sadašnjosti. Osijek, 1926.

Istina u priči: Iz »Zapisaka sa sela«. Osijek, 1928.

Kraljević Željoslav. Osijek, 1928.

Zlatna ribica. Osijek, 1928. Iznad svijeta: Iz Zapisaka sa sela i Poriva, Bilježaka običnih i neobičnih te Aforizama. Osijek, 1929.

Bilješke obične i neobične. Osijek, 1930.

Zvono u vodi i drugi zapisci sa sela. Osijek, 1931.

Izvištaj Odbora za štampu i propagandu Saveza nastavnika(ca) Gradanskih škola Kraljevine Jugoslavije u Beogradu (Za Jubilarni kongres od 3. do 5. 7. 1931). Osijek, 1931.

Miholjšice i valpovčice. Zagreb, 1932.

Učiteljski i drugi epigrami. Osijek, 1935.

40-godišnjica rada hrvatskog fresko slikara Ive Volarića Šišulje u Baški. Osijek, 1937.

Na uspomenu 15. 8. 1938. Lasinji. Osijek, 1938.

Škice i zapisci. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 94).

Literatura

Petravić, A., R. F. Magjer, *Zapisci sa sela*. // *Hrvatska smotra*, 1908, 4, 34, str. 43.

Ogrizović, M., R. F. Magjer, *Novi zvuci*. // *Hrvatska smotra*, 1909, 5, 11/12.

Ivakić, J., *Literati ili književnici*. // *Savremenik*, 1913, 8.

Andrić, J., *Magjerov put*. // *Hrvatska njiva*, 1917, 1, 3.

Kozarčanin, I., *Rudolfo Franjin Magjer*. Osijek, 1930.

Kulundžić, Z., R. F. Magjer, *Učiteljski i drugi epigrami*. // *Književna revija*, 1936, 1.

Kovačić, I. G., R. F. Magjer — *Magjerov orač*. // *Novosti*, 1940, 288.

Sablić Tomić, H., *Rudolfo Franjin Magjer*. // *Škice i zapisci/ Rudolfo Franjin Magjer*. Vinkovci, *Privlačica*, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 94). str. 149-155.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 226.

FRANJO MAIXNER

Osijek, 4. VIII. 1841. — Zagreb, 2. III. 1903. Klasični filolog i književni povjesničar, prvi profesor latinske filologije na Sveučilištu u Zagrebu (od 1874).

Djela

»Pastirski razgovori« u Katančićevih »Fructus auctumnales«. s. l., 1883.

O hrvatskom prievodu XV. Ovidijeve heroide »Paris Helena« od Hanibala Lucića. s. l., 1888.

Literatura

Marijanović, S., *Povratak zavičajnicima*. Osijek, *IC Revija*, 1983. (3. Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 44.

ZVONKO MAKOVIĆ

Budrovci, 6. II. 1947. Diplomirao je na zagrebačkom Filozofskom fakultetu povijest umjetnosti i komparativnu književnost. Danas na istom fakultetu predaje Modernu umjetnost. Uređivao brojne časopise (Studentski list, Tlo, Telegram, Most, Oko, Život umjetnosti).

Djela

U žilama će ljepota teći. Zagreb, 1968.
Prostor voštance. Split, 1969.
Karta svijeta. Zagreb, 1971.
Oko u akciji. Zagreb, 1972.
Komete, komete. Zagreb, 1978.
Miroslav Šutej: monografija. Zagreb, 1981.
Činjenice. Split, 1983.
Ivan Meštrović. Zagreb, 1983.
Strah. Zagreb, 1985.
Mauro Stipanov: monografija. Zagreb, 1987.
Ime. Zagreb, 1987.
Nenapisano. Zagreb, 1989.
Točka bijega. Zagreb, 1990.
Prah. Zagreb, 1992.
Izvjeste o stanju. Zagreb, 1994.
Vilko Gecan. Zagreb, 1997.
Edo Murtić: Istra (monografija). Zagreb, 2000.
Veliki predjeli, kratke sjene. Zagreb, 2000.
Julije Knifer. Zagreb, 2002.

Literatura

Lendvaj, A., Zvonko Maković: Komete, komete // Most, 1980, 1-2.
Mrkonjić, Z., Put u hiperrealno // Republika, 1980, 6.
Čegec, B., Kutija za sve. // Presvlačenje avangarde/Branko Čegec. Zagreb, 1983.
Pejaković, H., Strah kao činjenica // Quorum, 1985, 3.
Rem, G., Kratki iščitci za duga iščitavanja, ili lijepi tekstu-alitet 1987. // Rival, 1988, 1-2.
Rem, G., Interapelacija poststrukturalizma // Poetika brisanih navodnika. Zagreb, Cekade, (Biblioteka Znaci), str. 118-124.
Milanja, C., Nomadizam pisanja // Quorum, 1988, 4.
Mićanović, M., Mlade hrvatsko pjesništvo // Književna Revija, 1991, 1.
Katušić, B., Kapitalni preokret // Republika, 1991, 47, 9-10, str. 263-266.
Mijović Kočan, S., Skupljena baština: suvremeno hrvatsko pjesništvo 1940-1990. Zagreb, Školske novine, 1993, str. 404-408.
Maleš, B., Hrvatski poetski konstrukcionisti i dekonstrukcionisti — subjektivan izbor iz hrvatskog poetskog moderniteta // Godine, 1994, 5-6.
Šicel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997, str. 252.

MARIJA MALBAŠA

Osijek, 4. X. 1909. — Zagreb, 26. I. 1995. Diplomirala je njemački i francuski jezik i književnost u Zagrebu. Bila je profesorica ženske realne gimnazije od 1933. do 1955, kada je preuzela knjižnicu Muzeja Slavonije u Osijeku i uredila ju kao osamostaljeni odjel Muzeja.

Djela

Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb, 1978.
Osječka bibliografija, sv. 1. (1742-1944). Osijek, 1981.
Osječka bibliografija, sv. 2. (1945-1978). Osijek, 1985.

Literatura

Od turskog do suvremenog Osijeka/Ive Mažuran... (et al). Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad (etc), 1996, str. 545-546, 664.

RUDOLF MALDINI WILDENHAINSKI

Zagreb, 20. VII. 1870. — Osijek, 22. I. 1944. Učio je u Zagrebu i Osijeku, preparandiju je završio u Zagrebu. Službovao je u Bosni. Prikupio je do 10 000 naziva iz prirodnih znanosti.

Djela

Dragice: pjesmice i pripovijesti za hrvatsku mladež obojega spola. Osijek, 1908.(?)
Iskrice i aforizmi, I. Osijek, 1908.(?)
Ivančice, Osijek, 1912.(?)
Bosna i Hercegovina s prirodnih krasota opisana i ocrtana. Osijek, 1912.
Uzdizaji: pjesme. Osijek, 1912.
Bojni zvuci: pjesme spjevane prigodom svjetskog rata. Osijek, 1916.

Literatura

U pjesmi i priči/ priredio R. F. Magjer. Osijek, Tisak i naklada Knjižare i knjigotiskare Ljudevita Szeklera. str. 359.

ANTUN MANDIĆ

Požega, 16. VIII. 1740. — Đakovo, 11. I. 1815. Latinske je škole završio u Požegi te odlazi u Beč, Bolognu pa u Zagreb, gdje je 1763. zaređen. Najprije je postao regentom u požeškom sjemeništu, poslije župnikom u Kobašu i Lipovljanima, a godine 1778. kanonikom. Niz je godina u Budimu djelovao kao konsilijar. Godine 1776. imenovan je

nadzornikom narodnih učionica za kraljevine Slavoniju i Hrvatsku. Bio je i sudionik jezično-pravopisne komisije za izdavanje Stullijeva rječnika. Car Josip II. imenovao ga je 1782. savjetnikom kraljevsko-ugarskoga namjesništva. Bio je dakovački biskup i utemeljitelj Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu.

Djela

Upućenje k' slavonskomu Pravopisanju za Potrebu narodnih Učionica u kraljestvu Slavonie. Budim, 1779, 1810.
Upućenje k' slavonskomu Pravopisanju za Potrebu narodnih Učionica u kraljestvu Slavonie. (pretisak). Osijek, 1998.

Literatura

Antun Mandić. // Danica ilirska, 1840, 32, str. 123-124, 33, str. 127-128.
Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. // Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 125-126.
Vince, Z., Antun Mandić kao kulturni i prosvjetni radnik. // Diacovensia. Đakovo, 1996, 4, 1, str. 155-166.
Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 15, 258.
Pintarić, A., Antun Mandić, Upućenje k' slavonskomu Pravopisanju za Potrebu narodnih Učionica u kraljestvu Slavonie. (pretisak). Osijek, Matica hrvatska, 1998.

MATO MANDIĆ

Gradište, 24. II. 1902. — Gradište, 16. IV. 1975. Bavio se zemljoradnjom i suradio u listovima namijenjenim selu, povremenim zbornicima i kalendarima koji su poziv na suradnju upućivali seljacima i radnicima.

Djela

Vjetra nad ravnicom // Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.
Trojica iz Gradišta. Županja, 1959.

Literatura

Švagelj, D., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.
Posavac, I., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.
Plemić, V., Mato Mandić (1902-1975). // Županjski zbornik, 1975, 5, str. 239.

Švagelj, D., Trojica iz Gradišta. // Slavonske književne komunikacije/ Dionizije Švagelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6), str. 353-356.

Grgurovac, M., Pučko stvaralaštvo Slavonije i Baranje. Vinkovci, Društvo književnika Hrvatske, ogranak Vinkovci, 1987, str. 128-130.

PETAR MANDIKIĆ

Slavonski Brod, ? — Šarengrad, oko 1797. Tijekom života boravio je kao franjevac u Provinciji sv. Ivana Kapistrana. Bio je propovjednik, gvardijan te tijekom šest godina magistar znanosti. Od 1757. do 1763. bio je vikar u brodskom franjevačkom samostanu, 1765. diskret, zatim gvardijan u Iloku (1765-1767), Šarengradu (1767-1769) i Cerniku (1794-1797).

Djela

Samogovorenja iliti duševni razgovori sv. Augustina biskupa. Osijek, 1779.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 130.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 154.
Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci: Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 423.
Književni ogledi/Jakošić Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 25.

TOMO MARETIĆ

Virovitica, 13. XII. 1854. — Zagreb, 15. I. 1938. Osnovnu školu polazio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Varaždinu i Požegi. Studirao je slavistiku i klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao gimnazijski profesor u Požegi (1879-1881) i u Zagrebu (1881-1885), docent (od 1885), potom kao izvanredan pa redovan profesor slavenske filologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon umirovljenja (1919-1924) predavao je poredbenu gramatiku indoeuropskih jezika.

Djela

- Studije iz pučkoga vjetovanja i pričanja u Hrvata i Srba. Zagreb, 1882.
- O nekim pojavama kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom. Zagreb, 1883.
- Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. Zagreb, 1885.
- Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knj. VII. Sitniji prilozi. Zagreb, s. a. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. Zagreb, 1886.
- Veznici u slovenskijem jezicima. Zagreb, 1887.
- Zu den Götternamen der baltischen Slaven. Berlin/ Leipzig, Wiedmannsche Buchhandlung, Druck von Breitkopf (etc), 1887.
- Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima. Zagreb, 1889.
- Slaveni u davni. Zagreb, 1889.
- Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici. Zagreb, 1889.
- Slavenski nominalni akcent s obzirom na litavski, grčki i staroindijski. Zagreb, 1890.
- O narodnoj zagonetci hrvatskoj. Studija. Zagreb, 1891.
- Mišli o umjetnom svjetskom jeziku. Zagreb, 1892.
- Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku. Zagreb, 1892.
- Život i književni rad Frañe Miklošića. Zagreb, 1892.
- Čitanka iz slavenske i mađarske književnosti. Zagreb, 1896.
- M. Holanskoga »Jugoslavensko pričanje o Kraljeviću Marku u svezi s narodnom ruskom epikom«. Zagreb, 1897.
- Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Zagreb, 1899, 1931, Zagreb, 1963.
- Gramatika hrvatskoga jezika. Za niže razrede srednjih škola. Zagreb, 1899, 1901, 1913.
- Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, s. a.
- I. S. Turgenjev u hrvatskim i srpskim prijevodima. Zagreb, 1904.
- Hrvatska ili srpska gramatika. Za srednje škole. Zagreb, 1906, 1913, 1918, 1923; Beograd (etc), s. a., 1928.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1907-1935.
- Metrika narodnih naših pjesama. Zagreb, 1907.
- Naša narodna epika. Zagreb, 1909.
- Jezik slavonskih pisaca: Prilog istoričkoj gramatici hrvatskoj ili srpskoj. // Rad JAZU, Zagreb, 1910, 180, str. 146-233.
- Govor u spomen Lavu Nikolajeviču Tolstoju. Zagreb, 1911.
- Crtice o rječniku naše akademije. Zagreb, 1916.
- Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka. Drugi prilog istoričkoj gramatici našega jezika. Zagreb, 1916.
- Metričke bilješke. Zagreb, 1918.
- Govor u proslavu stogodišnjice rođenja Lava Nikolajeviča Tolstoja. Zagreb, s. a.
- Hrvatski ili srpski jezični savjetnik... Dopuna Broz-Ivekovićevo »Rječniku hrvatskoga jezika«. Zagreb, 1924.

- Srpska ili hrvatska gramatika. Za srednje škole. 1. izd. Cirilicom. Beograd (etc), 1928.
- Vidovićeva dopisna škola za odrasle. XIII. sv. Pisma za samouke... Srpski ili hrvatski jezik. Zagreb, 1928.
- Književna obznana. Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika. 2. deo: srpskohrvatsko-nemački./Izradili dr. phil. Svetomir Ristić i Jovan Kangrga. Beograd, 1928; Zagreb, 1929.
- Pregled srpskohrvatske gramatičke terminologije XVII, XVIII. i XIX. vijeka. Zagreb, 1932.
- Metrika muslimanske narodne epike. // Rad JAZU, Zagreb, 1936, str. 253 i 255.
- La metrique de la poésie épique populaire musulmane. Résumé du trait publié au »Rad«, t. 253... et t. 255. Zagreb, s. a.

Literatura

- Ježić, S., Hrvatska književnost od početka do danas (1100-1941). Zagreb, 1944. str. 54, 150, 227.
- Matica hrvatska 1842-1962. Zagreb, Matica hrvatska, 1963.
- Jonke, Lj., Tomo Maretić. // Rječnik JAZU, knj. 23. Zagreb, 1975/76.
- Brozović, D., Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti. // Hrvatska književnost u evropskom kontekstu/ uredili Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjić. Zagreb, ZZK (etc), 1978, str. 9-83.
- Vince, Z., Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, Liber, 1978. str. 440-448, 542-554, 596-602.
- Hercigonja, E., Nad iskonom hrvatske knjige. Zagreb, Liber, 1983.
- Frangić, I., Nove stilističke studije. Zagreb, Globus, 1986.
- Silić, J., Tomo Maretić — jedan od najvećih hrvatskih lingvisti. // Virovitički godišnjak 1234-1984, Virovitica, 1986.
- Tomo Maretić. // Slavenska jezikoslovna baština: (izbor)/Franjo Tanocki. Osijek, Matica hrvatska, 1996. str. 151-164.
- Moguš, M., Povijest hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1993. str. 169-181.
- Ham, S., Jezik zagrebačke filološke škole. Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 1). str. 33-37, 63-66, 151-153, 180-182.

IVAN MAREVIĆ

Vukovar, 3. XII. 1746. — Nemet, 8. V. 1808. Završio je filozofiju u Beču, a teologiju u Lorettu. Bio je potom kapelan u Tovarniku, župnik u Drenovcima i baranjskom Bremenu te predavač morala i crkvenoga prava u Pečuhu.

Djela

- Dilla svetih mucsenikah... I-III. Osik: Slovih Ivana Martina Divalta, 1800. (prijevod Theodericusa Ruinarta).
- Vaga vrmena i vikovicnosti. Osik, Slovih Ivana Martina Divalta, 1803. (prijevod Ivana Euzebije Nieremberga).

Literatura

- Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću, 2. Osijek, 1886.
- Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. // Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske, Đakovo, 1889, 17, 10.
- Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica, kolo 10, knj. 49, 50)
- Pavić, M., Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806-1906. Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, 1911.
- Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1997.

DUŠKO MARIČIĆ

Osijek, 30. VI. 1947. Diplomirao je književnost i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Od 1975. glavni je urednik časopisa Maslačak. Osim književnošću bavi se i likovnom kritikom. Živi i radi u Istri.

Djela

- Osunčani hram. Osijek, 1968.
- Svjetiljka na usni. Osijek, 1971.
- Dionizijanje. Osijek, 1981.
- Slavonski dio pakla. Osijek, 1990.

Literatura

- Polić, M., Osvrti — Duško Maričić: Dionizijanje // Revija, 1982, 22, 1, str. 89-91.
- Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek. studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 11-31.
- Brečić, V., Osječka književna periodika // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 55-66.
- Cvenić, J., Časopis Revija // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 417-424.

STANISLAV MARIJANOVIĆ

Kloštar Podravski, 3. III. 1935. Maturirao je u gimnaziji u Osijeku, diplomirao, magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od

1963. do 1967. radi na Učiteljskoj školi i Gimnaziji pedagoškoga smjera Božidar Maslarić u Osijeku. Od 1967. do 1968. glavni je i odgovorni urednik tjednika Mala štampa iz Osijeka. Radio je kao arhivist u Povijesnom arhivu u Osijeku, savjetnik u Zajednici općina u Osijeku. Od 1978. do danas radi kao viši predavač, profesor i redoviti profesor na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Bio je dekanom Pedagoškoga fakulteta u dva mandata. Od 1990. do 1992. ratni je rektor Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

Djela

- Povratak zavičajnicima. Osijek, 1983.
- Hrvatsko pjevačko društvo »Lipa« u Osijeku 1876-1986. Osijek, 1987.
- Fin de siècle hrvatske moderne. Osijek, 1990.
- Njemački teatar u Osijeku, Osijek-Zagreb, 1992.
- Laszlo Hadrovics. Dobitnik Nagrade Vatroslav Jagića. Knjiga 1. Zagreb, 1995.

Literatura

- Brečić, V., Osječka književna periodika. // Književni Osijek: Studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 55-66.
- Šćel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 285.
- Jelčić, D., Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, Naklada Pavičić, 1997. str. 367, 405-406.

STJEPAN MARJANOVIĆ BROĐANIN

Brod na Savi, 19. VIII. 1802. — Stari Slankamen, 2. X. 1860. Gimnaziju je završio u Osijeku, a bogosloviju u Đakovu. Kao kapelan služio je u raznim mjestima, i to u Brodu, Zemunu i Osijeku te kao župnik u Račinovcima i Starom Slankamenu.

Djela

- Vite i igrokazi, sedam knjiga pjesama i igrokaza. Pečuh, 1839-1840.
- Hrvatski narodni preporod 1/Stjepan Marjanović (etc). Zagreb, (etc), 1961. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 28).

Literatura

- Bibliografija hrvatska/Ivan Kukuljević Sakcinski. Zagreb, 1860. (dio 1, knj. 3). str. 91.
- Ježić, S., Hrvatska književnost od početaka do danas. Zagreb, Naklada A. Velzek, 1944. str. 220.
- Barac, A., Književnost ilirizma // Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije. Zagreb, JAZU, 1964. str. 24, 65, 144, 262.

Ravlić, J., Stjepan Marjanović (1802-1860) // Hrvatski narodni preporod 1. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 28). str. 223-231.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija 1983. str. 27.

Marijanović, S., Osijek kao književno središte u prošlosti // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Osijek, JAZU, Zavod za znanstveni rad, 1984. (Sabrana djela; knj. 1). str. 419-440.

Švagelj, D., Novi prilozi književnog ilirizma u Slavoniji i Baranji // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Osijek, JAZU, Zavod za znanstveni rad, 1984. (Sabrana djela; knj. 1). str. 490-508.

Govedić, N., O geniju i naciji u hrvatskoj književnosti razdoblja romantizma // Dani hvarskog kazališta, 24: Hrvatska književnost u doba Preporoda. Split, Književni krug, 1998. str. 141-161.

FRANJO MARKOVIĆ

Križevci, 26. VII. 1845. — Zagreb, 15. IX. 1914. Pučku školu pohađao je u Križevcima, gimnaziju nastavio u Zagrebu (1854-1862) te studije u Beču: klasičnu filologiju, slavistiku, filozofiju. Doktor filozofije postao je 1872. Od 1866. radi kao suplent u Osijeku, ali je nakon dvije godine premješten na gimnaziju u Zagreb te 1870. otpušten radi političkih stavova kao strossmayerovac. Ugled književnika i znanstvenika dokazao radeći kao glavni urednik Vijenca, redoviti profesor na Filozofskom fakultetu, dekan i rektor Sveučilišta u Zagrebu, član JAZU. Križevački opozicijski zastupnik u Saboru bio je od 1881. do 1890.

Djela

Kohan i Vlasta. Osijek, 1868.

Mislav. Zagreb, 1870.

Hrvatski pokret 1-4. Karlo Drački, Jelisava, Ivan Hrvat, Stjepan Lacković. Zagreb, 1872.

Benko Bot. Zagreb, 1872.

Zvonimir kralj hrvatski i dalmatinski. Zagreb, 1877.

Estetička ocjena Gundulićeva Osmana. Zagreb, 1880.

Rodni kraj Stanka Vraza. Zagreb, 1880.

Filozofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih 15. do 18. Zagreb, 1882.

Iz mladih dana. Zagreb, 1883.

Knez Medo Pucić. Zagreb, 1883.

Govori u saborskim sjednicama... Zagreb, 1886.

Govor dra Franje Markovića... Zagreb, 1887.

O Dubravci, dramu Ivana Gundulića. Zagreb, 1888.

Filozofijski rad Rudera Josipa Boškovića. Zagreb, 1888.

Govori dra Franje Markovića... Zagreb, 1888.

Etički sadržaj naših narodnih poslovice. Zagreb, 1889.

Govor dra Franje Markovića... Zagreb, 1889.

Primjetbe ocjenam Psyche, drame Ive Vojnovića. Zagreb, 1890.

Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Spomen knjiga/Tadija Smičiklas, Franjo Marković. Zagreb, 1892.

Osnova i povijesna grada za tragediju Ljutovit Posavski. Zagreb, 1894.

Tri sonetna vienca. Zagreb, 1897.

Prilog estetičkoj nauci o baladi i romanci. Zagreb, 1899.

O tragičnom problemu u Bogoviću Stepanu posljednjem kralju bosanskom... Zagreb, 1900.

Razvoj i sustav obćenite estetike. Zagreb, 1903.

Dom i svijet. Zagreb, 1923, ¹1948.

Izabrana djela. Zagreb, 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 44).

Literatura

Klaić, V., Dr. Franjo Marković // Vijenac, 1884, 16, 21, 24, 38.

Kumičić, E., Zablude naše kritike // Hrvatska, 1890, 5, 98.

Gjalski, K. Š., Književna pisma // Vijenac, 1899, 31, 12-13.

Drechsler, B., Franjo Marković kao pjesnik i kritik // Obzor, 1905, 41, 288.

Ogrizović, M., O baladičnom karakteru Markovićeve poezije // Obzor, 1905, 290.

Vodnik, B., Franjo Marković. Studija. Zagreb, Naklada knjižare Đure Tripinca, 1906.

Lunaček, V., Franjo Marković // Obzor, 1914, 57, 256.

Dlустаš, Lj., Dr. Franjo Marković. Njegov život i rad. Osijek, 1915.

Bazala, A., Filozofijski portret Franje Markovića // Rad JAZU, Zagreb, 1921, knj. 224.

Mihanović, N., Franjo Marković. Izabrana djela/Marković... (et al). Zagreb, Matica hrvatska... (etc), 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 44). str. 7-25.

Jelčić, D., Književni Osijek i njegove značajke // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 33-37.

ZDENKA MARKOVIĆ

Požega, 10. I. 1884. — Zagreb, 14. XI. 1974. Pučku školu i ženski licej završila je u Zagrebu, gdje je i studirala ruski i poljski jezik, filozofiju i povijest umjetnosti. Studij polonistike nastavila je 1913. u Fribourgu. Doktorirala je 1914. Do umirovljenja 1940. radila je kao srednjoškolska nastavnica u zagrebačkim školama.

Djela

Der Begriff des Dramas bei Wyspiański. Zagreb, 1915.

Let. Zagreb, 1920.

Kuća u snijegu. Zagreb, 1922.

Pojecie dramatu u Wyspiańskiego. Poznan, 1924.

Historija slavenskih literatura kao jedan od obligatnih predmeta u srednjim školama svih slavenskih naroda // Sbornik praci 1. sjezdu Slovanckych filologu v Praze, 1929. sv. 2.

Kuća na suncu. Zagreb, 1930.

Prozori mog djetinjstva. Zagreb, 1941.

Naš licej. O 60-godišnjici njegova osnutka jeseni 1892. Zagreb, 1953.

Franguš-Mihanović. Biografija kao kulturno-historijska slika jedne epohe hrvatske likovne umjetnosti. Zagreb, 1954-55.

Izabrana djela/Zdenka Marković... (et al)/(priredio Miroslav Šicel). Zagreb (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 73).

Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj. 28).

Literatura

Livčić, L., Zdenka Marković: Let // Kritika, 1921, 2, 6, str. 232-234.

Maraković, Lj., Knjige novela // Hrvatska prosvjeta, 1921, 8, 9-10, str. 290-291.

Prohaska, D., Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti. Zagreb, MH, 1921.

Lendić, I., Zdenka Marković: Kuća na suncu // Hrvatska straža, 1931, 3, 52, str. 4.

Milković, L., Prozori moga djetinjstva // Hrvatski narod, 1941, 3, 200.

Horvat, J., Knjiga tihe ljepote // Jutarnji list, 1941, 30, 10465.

Kesterčanek, N., Djetinjstvo u djelima Zdenke Marković // Novi list, 1944, 4.

Šicel, M., Zdenka Marković // Izabrana djela/Zdenka Marković... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 73). str. 337-345.

Meden J., Opis rukopisne ostavštine Zdenke Marković // Kronika, 1976, 2, 1-2, str. 203-206.

Petrač, B., Marija Bistrica u hrvatskoj književnosti // Bogoslovna smotra, 1984, 54, 4, str. 635.

Detoni-Dujmić, D., Lirske svjetiljice Zdenke Marković // Izabrana djela/Zdenka Marković. Vinkovci, Privlačića, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj. 28). str. 147-158.

Peić, M., Požeška književnost. // Požega 1227-1977. Požega, Skupština općine Slavonska Požega, 1977. str. 476-481.

Detoni-Dujmić, D., Zdenka Marković. Lirske svjetiljice. // Ljepša polovica književnosti/ Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 221-227.

IGNJAT DOMINIK MARTINOVIĆ

Pešta, 20. VII. 1755. — Pešta, 20. V. 1795. Filozofiju je studirao između 1773. i 1776. u Illoku i Vukovaru, nakon čega počinje studij teologije u Osijeku i nastavlja u Budimpešti. U franjevačkom samostanu u Pešti radio je kao profesor filozofije i matematike, a na sveučilištu u Lavovu predavao je fiziku te postavljen za prvoga dekana tamošnjeg Filozofskog fakulteta. Od 1773. do 1781. bio je pripadnik franjevačkoga reda, a biran je i za člana mnogih svjetskih akademija.

Djela

Theoria generalis aequationum omnium graduum. 1780.

Systema universae Philosophiae. Essekini, 1781.

Disertatio physica de iride et halone. 1781.

Disertatio de micrometro. 1784.

Disertatio physica de attitude atmosphaerae. 1785.

Literatura

Bogdanov, V., Jakobinska zamjera Ignjata Martinovica. Zagreb, 1960.

Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. // Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 128-130.

ANTUN BABA MARTINOVSKI

Slavonski Brod, 1919. — Slavonski Brod, 7. V. 1942. Gimnaziju je završio u Vinkovcima, a potom je studirao medicinu u Beogradu i Zagrebu. U političkom je životu aktivan od 1936. sve do svoje smrti. Poginuo je u sukobu s policijom i žandarijama.

Djela

Antun Martinovski. // Bunc i bujice./Slavko Mader, Antun Martinovski, Franja Žanić, Đuro Šnajder. Vinkovci, 1959.

Literatura

Rem, V., Tebi je ime Lelija — antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.

Tomašević, B., Književnost vinkovačkih skojevaca. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1979, 8, str. 1-162.

Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5).

Rem, V., Krik za slobodom. // Zaljubljenici Cibale/ Vladimir Rem. Vinkovci, Novosti, 1976, str. 18.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980, str. 28.

JULIJANA MATANOVIĆ

Gradačac, 6. IV. 1959. Osnovnu je školu polazila u Đurdenovcu, gimnaziju u Našicama, Pedagoški fakultet u Osijeku. Magistrirala je 1989. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirala 1998. Nekoliko godina radila je kao asistentica na katedri za Stariju hrvatsku književnost Pedagoškog fakulteta u Osijeku, a od 1993. zaposlena je kao asistentica na katedri za Novu hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Uređivala je biblioteku Hit zagrebačkog Znanja.

Djela

Četiri dimenzije sumnje: kritička čitanja/Matanović, Bogišić, Bagić, Mićanović. Zagreb, 1988.
Barok iz suvremenosti gledat. Osijek, 1992.
Ivan Gundulić. Zagreb, 1993.
Zašto sam vam lagala. Zagreb, 1997.
Prvo lice jednine. Osijek, 1997.
Bilješka o piscu. Zagreb, 1999.
Lijepi običaji. Zagreb, 2001.

Literatura

Flaker, A., Hrvatska zaraćena književnost (1983-1993) // Republika, 1994, 50, 9-10. str. 5-22.
Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994, str. 45, 53, 131.
Sablić Tomić, H., Osječke kolumne 1990-tih // Književno Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 483-495.
Plazibat, M., Studentski književni časopisi u Osijeku // Književno Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 433-438.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 72, 94. (Biblioteka Neotradicija, kolo 1, knj. 2).
Horvat Kanjera, T., Poetika sjećanja // Republika, 1997, 53, 7-8, str. 215-218.
Blažević, M., Strah od dubine // Kolo, 1997, 6, 4. str. 578-582.
Tomaš, S., Književnost // Osijek i okolica. Osijek, Osječka riječ, 1998. str. 146

ANTUN MATASOVIĆ

Velika Kopanica, 23. V. 1893. — Karlovac, 20. V. 1986. Školovao se u Vinkovcima i Osijeku, gdje je završio trgovačku školu, a u Beču je pohađao Visoku eksportnu akademiju te diplomirao 1917. Radio je kao profesor u Sušaku i Sarajevu, ravnatelj

Zadružne banke u Đakovu, a od 1926. profesor i ravnatelj Trgovačke akademije u Čakovcu, odakle za vrijeme mađarske okupacije prelazi u Osijek na mjesto profesora Trgovačke akademije. Nakon što ga je partizanska vlast otpustila iz službe živi u Đakovu, a zatim u Požegi gdje je radio kao knjigovođa. Bavio se i prevoditeljskim radom.

Djela

Cvijet pod staklom. Dvije duše. Požega, 1921.
Slavončice: Pripovijetke slavonskog sela. Zagreb, 1926.
Lijepa naša: Gluma u jednom činu o postanku hrvatske himne. Zagreb, 1936.
Daj, da dode kraljevstvo Tvoje. Gluma o mučeničkoj smrti bl. Nikole Tavličića. Zagreb, 1939.
Bartol i Bara. Zagreb, 1939.
Za kruh svagdanji. Zagreb, 1940.
Pred život. Roman. Zagreb, 1940.
Crno kraljevstvo. Zagreb, 1942.

Literatura

Korač, S., Hrvatski roman između dva rata. Zagreb, August Cesarec, 1975.
Pavuna Matasović, S., Antun Matasović-hrvatski pripovjedač // Hrvatska revija, 1996, 46, 3-4, str. 593-597.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. Zagreb, Znanje, 1998. str. 278-279.

JOSIP MATASOVIĆ

Vrpolje, 18. VIII. 1892. — Zagreb, 10. II. 1962. Osnovnu školu polazio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Vinkovcima te je 1911. godine upisao studij povijesti i zemljopisa na zagrebačkom Sveučilištu. Godine 1912. nastavlja studij povijesti u Zürichu, a od 1913. do 1915. studira u Beču, gdje ga i završava te doktorira. Krajem 1915. vraća se u Vinkovce gdje do 1920. radi kao gimnazijski profesor povijesti i zemljopisa, njemačkog jezika i krasopisa. Za kustosa Hrvatskog narodnog muzeja postavljen je 1920. Tu dužnost obavlja četiri godine da bi sljedeće 32 godine radio kao sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Skopju i Zagrebu.

Djela

Čini od uroka. Primjeri iz historijske i umjetničke folklo-re. Vinkovci, 1918.
Do Ozore 1848. Bojni pohod brodskih graničara. Zagreb, 1919.
Iz galantnog stoljeća. Kulturnohistorijski fragmenti. Zagreb, 1921.

Životopis Mije Brašnića 1849-1883. Prilog povijesti hrvatske historiografije. Zagreb, 1922.

U Vinkovcima prije jednog stoljeća. Kulturnohistorijski crtica. Osijek, 1937.

Iz prošlost Vinkovaca i Brodske pukovnije. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 10).

Literatura

Šidak, J., In memoriam Dr. Josipa Matasovića (18. VIII. 1892. — 10. II. 1962) // Historijski zbornik, 1962, str. 347-348.
Šidak, J., Prinos Josipa Matasovića pitanju bogumilstva i heretičke »crkve bosanske« // Spomenica Josipa Matasovića (1892-1962). Zagreb, 1972. str. 47-57.
Despot, M., Josip Matasović (Vrpolje, 18. VIII. 1892. — Zagreb, 10. II. 1962) // Spomenica Josipa Matasovića (1892-1962). Zagreb, 1972. str. 3-22.
Despot, M., Pokušaj bibliografije radova dr. Josipa Matasovića (1980-1955) // Spomenica Josipa Matasovića (1892-1962). Zagreb, 1972. str. 23-32.
Muraj, A., Josip Matasović u svjetlu hrvatske etnografije // Etnološka tribina, 1993, 16, str. 11-34.
Čorkalo, K., Josip Matasović (1892-1962) // Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja. Vinkovci, 1993, 10, str. 193-200.
Potrebica, E., Josipa Matasović // Iz prošlosti Vinkovaca i Brodske pukovnije. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 2, knj. 10). str. 219-227.

IVICA MATIČEVIĆ

Slavonski Brod, 12. III. 1966. Osnovnu i srednju školu završio u Slavanskom Brodu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1991. diplomirao komparativnu književnost i opću lingvistiku, a 1996. na istom Fakultetu magistrirao s temom Pristup biblijskom predlošku u drami hrvatske avangarde. Asistent u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU u Zagrebu. Bavi se proučavanjem novije hrvatske književnosti, piše studije, eseje i književne kritike. Od 1999. zamjenik glavnoga urednika, a od 2002. glavni urednik Vijenca, novina Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost.

Djela

Raspeti Juda. Pristup biblijskom predlošku u drami hrvatske avangarde. Zagreb, 1996.
Hrvatske bajke i basne. Antologija. Zagreb, 1997, 2001.
Mali leksikon hrvatske književnosti (u saautorstvu s V. Bogišićem, L. Čale-Feldman i D. Dudom). Zagreb, 1998.
Tito Strozzi: Roman i drame, edicija Stoljeća hrvatske književnosti. Zagreb, 1998.

Literatura

Čale-Feldman L., Raspeta avangarda Ivica Matičevića // Quorum, 4, 1997.
Mandić I., Sjajan pojmovnik i korisno pomagalo // Vjesnik, 18. XI. 1998.
Jurišić M., Po sto redaka najboljoj stotini // Večernji list (Kulturni obzor), 8. XI. 1998.
Brešić V., Prvi leksikon hrvatske književnosti // Vijenac, br. 128, 28. I. 1999.

TOMO MATIĆ

Slavonski Brod, 12. VII. 1874. — Zagreb, 21. XII. 1968. U Kutjevu je završio pučku školu, dok je gimnaziju polazio u Požegi, a studij slavistike i romanistike u Beču (1891-1895). Diplomirao je hrvatski i francuski jezik i iste godine doktorirao. Prvo mu je zaposlenje bilo mjesto suplenta u Zemunu, zatim odlazi u Split. U Beču postaje redaktorom hrvatskoga izdanja Lista državnih zakona i tamo ostaje do raspada Austro-Ugarske Monarhije. Godine 1919. postaje direktorom klasične gimnazije u Osijeku, zatim je upravitelj Trgovačke akademije (1921-1932). Kao umirovljenik odlazi u Zagreb gdje sve do smrti obavlja službu direktora nadbiskupske klasične gimnazije.

Djela

Petar Zoranić. Zadar, 1909.
Iz hrvatske književnosti u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, 1942.
Iz prošlosti klasičnih gimnazija u Slavoniji. Iz povijesti hrvatskoga školstva i prosvjete. Zagreb, 1944.
Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, 1945.
Moje dačke uspomene iz požeške gimnazije (1883-1891). Požega, 1964.
Iz hrvatske književne baštine. Zagreb-Slavonska Požega, 1970.
Tomo Matić. // Izabrana djela/ Tomo Matić... (et al). Zagreb (etc), 1983. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 121/1).
Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca potkraj osamnaestog vijeka. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 25).

Literatura

Petz, V., Dr. Tomo Matić: Hrvatski književnici mletačke Dalmacije i život njihova doba. // Nastavni vjesnik, 1927-1928, 36.
Barac, A., Iz hrvatske književnosti u Slavoniji prije Preporoda. // Hrvatska revija, 1943, 7.

Mucić, D., Dr. Tomo Matić o izvorima i počecima hrvatske duhovne drame u Slavoniji u XVIII. stoljeću. // Zbornik Pedagoške akademije u Osijeku, Osijek, 1971, 1.

Bratulić, J., Tomo Matić. // Izabrana djela/ Tomo Matić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1983. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 121/1). str. 55-65.

Peić, M., Zaboravljeni Tomo Matić. // Slavonija-književnost/ Matko Peić. Osijek, IC Revija, 1984. str. 188-190.

Bogner, I., Dr. Tomo Matić (1874-1968). // Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Slavonko selo u djelima hrvatskih pisaca potkraj osamnaestog vijeka. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 25), str. 123-125.

Tatarin, M., Tomo Matić i slavonska književna baština 18. stoljeća. // Književni Osijek: Studije i eseji./Priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 185-196.

Tomo Matić. Književni povjesničar i filolog, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Zagreb-Osijek-Zadar, 20-24. travnja 1998. Zagreb, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, 1998. (Hrvatski književni povjesničari, znanstveni zbornici; sv. 4).

MARIJAN MATIJAŠEVIĆ

Aljmaš, 8. V. 1910. — Zagreb, 8/9. V. 1945. Gimnaziju je završio u Osijeku, diplomirao na Šumarskom fakultetu u Zagrebu te ondje apsolvirao i pravo. Nekoliko godina službovao kao šumarski inženjer, a potom kao tajnik poslanstva NDH u Bratislavi.

Djela

Lirika šestorice. Zagreb, 1931.

I licu gnjevnom. Slavonki Brod, 1936.

Nemir samoće. Zagreb, 1941.

U brodolomu. Zagreb, 1944.

Izabrana djela. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 53).

Aljmaš // Kolo, 1998, 8, 4, str. 165-180.

Literatura

Barac, A., Lirika šestorice // Hrvatska revija, 1931, 4.

Froli, I., Zbirka pjesama Marijana Matijaševića I licu gnjevnom // Književnik, 1936, 9, 5.

Rem, V., Tebi je ime Lelija: antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje // Godišnjak MH Vinkovci, 1970, 7, str. 11-32.

Bogner Šaban, A., Hrvatska dramska književnost i kazalište u međuratnim godinama. Split, Književni krug, 1982.

Horvatić, D., Zapisak o Marijanu Matijaševiću // Nipoštojeći hrvatski pisci/Dubravko Horvatić. Zagreb,

Consilium; Sisak, Ogranak MH Sisak, 1993. str. 42-46. (Biblioteka Tempora)

Horvatić, D., // Izabrana djela/Marijan Matijašević (1910-1945). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 11, knj. 53). str. 137-141.

Matičević, I., Prešućivani hrvatski pisac Marijan Matijašević // Književni Osijek: studije i eseji/Priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 391-400.

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/Priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

Matičević, I., Mali leksikon hrvatskih književnika, znanstvenika i publicista stradalih u Bleiburgu i na križnom putu // Forum, 1996, 35, 3-4. str. 408-409.

IVAN MATKOVIĆ

Požega, 1763. — Požega, 23. X. 1820. Osnovnu školu i gimnaziju polazio je u mjestu rođenja, a studij prava završio je u Budimpešti. Kao doktor prava i odvjetnik bio je dulje vrijeme zaposlen u veličkoj gospoštiji u vlastelinskom dvorcu u Mitrovici. Od 1793. godine bio je kraljevski kameralni odvjetnik u Osijeku i mjesni ravnatelj glavne i dviju seoskih škola. Jedno je vrijeme radio u Đakovu kao nadzornik biskupskih dobara, zatim se opet vratio u Požegu.

Djela

Obćinska naredba od zločinstva i njihovih pedepsa. Budim, 1788. (prijevod)

Dissertatio philosophico — iuridica de habitu iuris civilis Romani ad forum Hungaricum. Budim, 1790.

Literatura

Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti. Osijek, 1887.

ANTUN GUSTAV MATOŠ

Tovarnik, 13. VI. 1873. — Zagreb, 17. III. 1914. Od 1875. s obitelji seli u Zagreb, gdje se i školuje. Nakon šestoga razreda gimnazije napušta Zagreb i odlazi u Beč u vojnu veterinarsku školu. U Petrovaradinu i Zagrebu služi vojsku iz koje dezertira i emigrira u Beograd, gdje živi kao čelist u kazališnom orkestru te slobodni novinar i književnik. Potom živi u Münchenu, Ženevi i Parizu, ostavši ondje pet godina, da bi se opet vratio u Beograd, gdje

ga je 1908. godine zatekla amnestija. Od tada do kraja života živi u Zagrebu.

Djela

Iverje: skice i sličice. Mostar, 1899.

Novo iverje: skice i sličice. Zagreb, 1900.

Ogledi: studije i impresije. Zagreb, 1905.

Vidici i putovi: eseji i impresije. Zagreb, 1907.

Za Kranjčevića. Zagreb, 1908.

Umorne priče. Zagreb, 1909.

Tri humoreske. Zagreb, 1909.

Naši ljudi i krajevi: portreti i pejzaži. Zagreb, 1910.

Moralista i druge satire. Zagreb, 1911.

Dragi naši savremenici. Zagreb, 1911.

Život za milijune. Drugo izdanje. Zagreb, 1912.

Pečalba: kaptisi i feljtoni. Zagreb, 1913.

Djela A. G. Matoša. Knj. I-XVII. Zagreb, 1935-1940.

Kritike A. G. Matoša. // Hrvatska književna kritika; sv. IV./ Zagreb, 1952, 21962.

Sabrana djela, sv. I: Pjesme, Iverje, Novo iverje, Umorne priče. Zagreb, 1953.

Sabrana djela, sv. III: Ogledi, Vidici i putovi, Naši ljudi i krajevi./uredio Dragutin Tadijanović. Zagreb, 1955. Pejzaži. Beograd, 1956.

Antun Gustav Matoš. Pjesme, pripovijesti i autobiografija. Zagreb (etc), 1967. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 64).

Antun Gustav Matoš. Vidici i putovi. Naši ljudi i krajevi. Zagreb (etc), 1967. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 65).

Antun Gustav Matoš. Kritike, eseji. Studije i članci. Zagreb (etc), 1967. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 66).

Sabrana djela. Knj. I-XX. Zagreb, 1973.

Putopisi. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 36).

Literatura

Ujević, T., Studija o Matošu. // Mogućnosti, Split, 1963, 10, 3, 4, 5.

Antun Gustav Matoš. Zbornik studija i eseja o Matošu. Beograd, 1965.

Šicel, M., Matoš. Zagreb, 1966.

Pranjić, K., Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze// Rad JAZU, Zagreb, 1971, 361, str. 29-194.

Frangić, I., Matoš — Vidrić — Krleža. Zagreb, 1974.

Donat, B., Matoš — pisac s pogledom na Evropu. // Republika, Zagreb, 1978, 34, 6.

Oraić-Tolić, D. Pejzaž u djelu A. G. Matoša. Zagreb, 1980.

Zbornik radova o A. G. Matošu. Zagreb, 1987.

Oraić-Tolić, D. Putopisi — Matoševa veleumjetnina. // Putopisi/ Antun Gustav Matoš. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 36). str. 179-192.

Kravar, Z. — Oraić-Tolić, D., Lirika i proza Antuna Gustava Matoša. Zagreb, 1996.

RENE MATOUŠEK

Vukovar, 7. II. 1958. — (?) 1991. U rodnom je gradu završio osnovnu školu i gimnaziju, a diplomirao je na Stomatološkom fakultetu u Zagrebu. Kratko je vrijeme radio kao stomatolog u Žegaru kraj Obrovca, a poslije u vukovarskoj bolnici. Godine 1991. bio je tajnik Hrvatskog doma. Dana 19. XI. 1991. jugosrpska vojska odvela ga je, zajedno s majkom i bratom, u Veleprometovo skladište i od tada mu je zagubljen svaki trag.

Djela

Jaka veza. Velika Gorica, 1980.

Žegar. Odžaci, 1987.

Adamov pupak i druge kratke priče. Osijek, 1993.

Literatura

Rene Matoušek (1958) // Quorum, 1995, 11, 5-6, str. 234-236.

Hrvatska riječ u Srijemu/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska Ogranak Tovarnik, 1994. str. 226.

Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 134. Sablić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Neotradičija; kolo 2, knj. 2). str. 9.

IVE MAŽURAN

Brušani kraj Gospića, 23. XI. 1928. Diplomirao je grupu povijesnih predmeta i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1954. radi u Muzeju Slavonije kao kustos Povijesnoga odjela. Godine 1960. u Povijesnom arhivu u Osijeku preuzima organizaciju Arhiva, nabavu opreme i uspostavu nad gradom (registraturama) izvan Arhiva. Dugogodišnji urednik u Školskoj knjizi te glavni urednik osječke Revije (1961-1971). Potpredsjednik Matice hrvatske (1994).

Djela

Srednjovjekovni Osijek. Od rimske Murse do turskog Osijeka. Osijek, 1962.

Rješenje Zemaljske uprave za Slavoniju 1738-1742. Osijek, 1970.

Osijek. Osijek, 1971.

Čudesa Ivana Kapistrana AD 1460. Osijek, 1972.

Urbanistički razvoj i spomenički značaj osječke Tvrde. Osijek, 1974.

Stanovništvo Osijeka 1693-1703. Osijek, 1974.

Moja domovina/ Ive Mažuran... (et al). Zagreb, 1975.

Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine. Osijek, 1988.

Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine. Osijek, 1993.

Srednjovjekovni i turski Osijek. Osijek (etc), 1994.

Literatura

Od turskog do suvremenog Osijeka./Ive Mažurana... (et al). Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad (etc), 1996. str. 546, 550.

Cvenić, J., Časopis Revija (Književna revija). // Književni Osijek: Studije i eseji./Priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 417-424.

Andrić, S., O medijevističkom radu Ive Mažurana. // Književna revija, 1997, 37, 3/4/5/6, str. 253-263.

Moačanin, N., Korisna kronika ratovanja. // Vijenac, 1998, 6, 112, 23. 4. 1998.

Andrić, S., Čudesa svetoga Ivana Kapistrana: povijesna i tekstualna analiza. Slavonski Brod-Osijek, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Matica hrvatska Osijek, 1999. (Bibliotheca Croatica: Slavonica, Sirmiensia et Baranyensia. Studije; knj. 1).

ŠIMUN MECIĆ

Požega, oko 1670. — Požega, 23. III. 1735. Početne je nauke izučio u požoškom samostanu. Stupivši u franjevački red, izučio je bogosloviju u Budimu, postao profesorom i lektorom filozofije i teologije te gvardijanom u Budimu, a onda u Požegi. Kao lektor je postavljen papinim Brevom za provincijala provincije Bosne Srebrene, ujedinjene sa Slavonijom, Mađarskom, Srijemom i Banatom. Kralj Karlo VI. izdao je 1731. dekret kojim ga je imenovao carskim teologom i savjetnikom u duhovnim stvarima. Godine 1735. franjevci su ga izabrali za provincijala.

Djela

Cvitak pokornih aliti knisnice sedam pismi pokorni. Budim, 1726, 1736.

Universa Philosophia. Požega. s. a.

Literatura

Kempf, J., Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije. Požega: Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910.

Hoško, F. E., Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću KAČIĆ, Split, 1976, 8, 10, 11, str. 156.

Hoško, F. E., Franjevačko visoko učilište u Požegi. Nova et vetera, Sarajevo, 1977, 27, 1, str. 90-92.

Sekulić, A., Šimun Mecić, graditelj i čuvar jezika hrvatskoga. Croatica christiana periodica, 1, Zagreb, 1977. str. 34-46.

Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 128-130.

Sekulić, A., Filozofska baština hrvatskih podunavskih pisaca u XVIII. stoljeću. Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Zagreb, 1978, 4, 7/8, str. 234.

Sekulić, A., Hrvatski pisci u Ugarskom Podunavlju: od početka do kraja XVIII. stoljeća. (Prinosi za povijest književnosti u Hrvata; knj. 2). Zagreb, 1993. str. 135-153.

Matijanović, S., Šimun Mecić i Antun Josip Knezović — preusmjeritelji hrvatske književnosti u Slavoniji 18. stoljeća. Dani hvarskog kazališta, 22: Hrvatska književnost 18. stoljeća. Split, Književni krug, 1996. str. 89-107.

Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1997.

Šundalić, Z., Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća (s posebnim osvrtom na Antuna Kanižlića). (rukopis). Zagreb, 1998.

MATO MEDVEDOVIĆ

Vrbanja, 24. II. 1872. — Vinkovci, 8. III. 1944. Pučku je školu polazio u Vrbanji i Gradištu, a četiri razreda gimnazije u Vinkovcima. Završio je Kraljevsko gospodarsko šumarsko učilište u Križevcima. Od 1896. do 1932. stalno je, osim kraćega boravka u Trnjanima i Čaku, službovao kao nadoficijal kod Brodske imovne općine u Vinkovcima. Kao arheolog i numizmatik spasio je od propasti mnogo toga iz prošlosti grada Vinkovaca. Pisao je pod pseudonimom Branislav Orseolo.

Djela

Pjesme iskupnice. s. l., 1905.

Literatura

Švagelj, D., Mato Medvedović. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1964, 3, str. 165-166.

Švagelj, D., Uz otkriće spomen-ploče Mate Medvedovića. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 1-4.

LUJO MEDVIDOVIĆ

Lokvići, Imotski, 17. X. 1950. Osnovnu je školu završio u Krivodolu, gimnaziju i Pravni fakultet u Splitu, a magistrirao je na Pravnom fakultetu u

Osijeku. Živio je i radio u Vinkovcima, a danas u Osijeku.

Djela

Pjesme. 1983.

Nesnivana java. Privlaka, 1984.

Bezimena s Drave. Čepin, 1986.

Pehar ljubavi. Čepin, 1988.

Sretno sunce. Osijek, 1989.

Biserina lipa. Osijek, 1993.

Bolni baranjski antibarbarus. 1994.

Svjetlost maslačka. 1995.

Okopnit će snjegovi što još nisu pali. 1995.

Hrvatska sonetom. Osijek, 1996.

Zatočnik riječi na sonetnoj stazi. Vinkovci, 1997.

Vukovarski križ. Vinkovci, 1998.

Miris tamarisa. Osijek, 1999.

Radost raskovanih ruku. Zagreb, 2002.

Literatura

Stamać, A., Pjesništvo Luje Medvidovića // Kolo, 1997, 6, 4, str. 151-161.

Stamać, A., Pogovor // Zatočnik riječi na sonetnoj stazi/Lujo Medvidović. Vinkovci, Riječ, 1997. (Knjižnica Riječ; knj. 5). str. 201-212.

DRAGAN MELKUS

Bektež kraj Požege, 28. X. 1860. — Osijek, 5. IX. 1917. Nakon škole za umjetnost i obrt u Beču, studirao je na likovnoj akademiji u Münchenu. Službovao je kao profesor u Mitrovici, Vukovaru i Osijeku. Iako ponajprije slikar i organizator likovnoga života u Osijeku, bavio se i književnim radom: pisao je novele i feljtone, uz nekolicinu kulturnih djelatnika vodio osječko Društvo hrvatskih književnika. Uređivao je i Knut, mitrovački humoristički list.

Djela

Moj plavi prijatelj i druge pripovijesti. Osijek, 1908.

Djevojka s ljiljanom i druge pripovijesti i feljtoni. Osijek, 1914.

Literatura

Švajcer, O., Dragan Melkus. Osijek, 1986.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska Tovarnik, 1995. str. 226.

Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; knj. 9). str. 299.

JASNA MELVINGER

Petrovaradin, 26. V. 1940. Pučku školu i gimnaziju završila je u rodnom gradu i Novom Sadu, gdje je i diplomirala slavistiku. Doktorirala je u Zagrebu disertacijom iz filološke znanosti. Radila je kao nastavnica na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu te, do početka agresije na Hrvatsku, kao redovita profesorica na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Živi u Novom Sadu.

Djela

Vodeni cvet. Novi Sad, 1958.

Sve što diše. Kruševac, 1963.

Tako umiru starice. Novi Sad, 1967.

Svet i svetlost. Novi Sad, 1972.

Pet sestara. Novi Sad, 1972.

Visoke strane ležaja. Novi Sad, 1979.

Avans za danas. Novi Sad, 1986.

Ljubavni soneti. Novi Sad, 1989.

Leksikologija. Osijek, 1989.

Literatura

Rem, G., Nekoliko »usputnosti« uz zbirku Visoke strane ležaja Jasne Melvinger // Rijeka, 1980, 1, 1, str. 39-40.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/uredio Dubravko Horvatić. Zagreb, MH Tovarnik, 1995. str. 226.

Plazibat, M., Studentski književni časopisi u Osijeku // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 433-437.

MATIJA MESIĆ

Slavonski Brod, 19. II. 1826. — Zagreb, 6. XII. 1878. Nakon svršetka teologije u Beču (1848) postao je suplement za povijest na zagrebačkoj gimnaziji i u isto vrijeme studirao povijest i zemljopis u Beču i Pragu. Radio je kao profesor na gimnaziji te na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu kojoj je bio i posljednji ravnatelj. Godine 1874. imenovan je profesorom hrvatske povijesti i, što je posebno značajno, izabran za prvoga rektora na novootvorenom Sveučilištu. Predsjednik Matice ilirske, zastupnik u hrvatskom Saboru i član JAZU.

Djela

Poljički statut // Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, 1859.

Život Nikole Zrinjskog, sigetskoga junaka. Zagreb, 1866.

Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita // Rad JAZU, Zagreb, 1868, 3, str. 1-64.
Pleme Berislavića // Rad JAZU, Zagreb, 1869, 8.
Krstofrankopan u tudini // Rad JAZU, Zagreb, 1870, 13, str. 17-79.
Hrvat nakon bana Berislavića do Mohačke bitke // Rad JAZU, Zagreb, 1872, 18, str. 77-163; 1873, 22, str. 55-204.
Dmitar Zvonimir kralj hrvatski // Rad JAZU, Zagreb 1877, 39.

Literatura

Rački, F., Akademik Mato Mesić. (nekrolog). // Rad JAZU, 1879, 47.
Smičiklas, T., Matija Mesić. // Spomen knjiga Matice hrvatske. Zagreb, 1892.
Jelčić, D., Preporod književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1993.
Matija Mesić — prvi rektor Sveučilišta u Zagrebu. // Zbornik radova sa znanstvenog skupa 6-9. studenog 1996. Zagreb-Slavonski Brod, 1997.
Milušić, A., Matija Mesić — rektor sveučilišta u Zagrebu u prvoj akademskoj godini njegova postojanja (1874/75). // Historiografski triptih, Brlić-Mažuranić-Mesić. Osijek, Matica hrvatska, 1998.

BOGDAN MESINGER

Šid, 25. XII. 1930. U rodnom je gradu završio osnovnu školu, u Vinkovcima gimnaziju, Filozofski fakultet u Zagrebu gdje će postići doktorat iz filoloških znanosti. Od 1980. radi na Pedagoškom fakultetu u Osijeku, gdje predaje Osnove teorije jezika i Hrvatsku kulturu i civilizaciju.

Djela

Josip Kozarac. Vinkovci, 1966.
Kiša. Vinkovci, 1970.
Likovne impresije. Vinkovci, 1971.
Slavko Mader. Vinkovci, 1972.
Stvaralački nesporazum. Vinkovci, 1973.
Samac. Vinkovci, 1973.
Vinkovačka knjižnica i čitaonica i kulturno-politička dinamika grada i kraja 1875-1975. Vinkovci, 1976.
Zatvorena pučina. Osijek, 1984.
Crlenjak. Borovo/Ilok, 1987.
Slavko Kolar: traganje za strukturotvornom jezgrom. Osijek, 1987.
Traktat o medalji: Treći memorijal Ive Kerdića. Osijek, 1987.
Predrag Goll — Skicirke. Osijek, 1987.
Četvrti memorijal Ive Kerdića. Osijek, 1990.
Esseg locus victoriae est! (Osijek u medaljama — medalje u Osijeku). (separat) Osijek, 1990.
24 dana rata. Osijek, 1992.

Peti memorijal Ive Kerdića. Osijek, 1993.
Medaljer Vanja Radauš. (separat) Osijek, 1993.
Ivan Mršić, slikar — keramičar. Vinkovci, 1995.
Krunoslav Kern. Slavonski Brod, 1996.
Želimir Janež — medaljerski rizničar hrvatske kulture. (separat) Osijek, 1998.
Medaljer Damir Mataušić. Zagreb, 1998.
Akvarelist Predrag Goll. Slavonski Brod, 1999.

Literatura

Mader, M., Pjesnik proze. // Glas Slavonije, 23. 1. 1964.
Tomašević, B., Anatomija jedne noći. // Novosti, 28. 4. 1970.
Hunjadi, M., Fragmenti samoće (B. Mesinger, Samac). // Glas Slavonije, 8. 1. 1974.
Brang, P., Zur Todesmotiv in der Russischen Moderne. Bern/Frankfurt am Main/Las Vegas, 1978.
Matanović, J., Vrijednost jednostavne priče (B. Mesinger: Zatvorena pučina). // Glas Slavonije, 26. 4. 1984.
Pogačnik, J., O romanu Zatvorena pučina. // Revija, 1984, 24, 4, str. 66-72.
Blažek, P., O prozama Bogdana Mesingera. // Revija, 1984, 24, 4, str. 73-77.
Pintarić, A., Molitva za ljubav (Zbirka pjesama 24 dana rata Bogdana Mesingera). // Život i škola, 1993, 4, str. 441-448.
Reinhofer, V., Ratna lirika kao trajni podsjetnik (B. Mesinger: 24 dana rata, pjesme). // Bumerang, 16. 8. 1994.
Portreti književnika/ Bogdan Mesinger (tematski blok). // Književna revija, 1994, 34, 1/2, str. 150-197.

KREŠIMIR MIĆANOVIĆ

Brčko, 4. VI. 1968. U Gunji je proveo djetinjstvo i završio osnovnu školu. Diplomirao je kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje i danas radi.

Djela

Dok prelazim asfalt. Zagreb, 1988.
Vrtlar. Zagreb, 1994.

Literatura

Rem, G., Burek i Presley. // Oko, 1988, 431.
Pejaković, H., Poezija prelaza. // Književna reč, 10. 1. 1989.
Vuletić, B., Zamjenjivanja i rušenja značenja. // Quorum, 1989, 1.
Primorac, S., Domaća proza, uvodna bilješka za prozu Krešimira Mićanovića. // Rječnik Trećeg programa./uredio Krešimir Bagić. Zagreb, 1995. (Biblioteka Hrvatski radio).
Bagić, K., Domaća proza, uvodna bilješka za prozu Krešimira Mićanovića. // Rječnik Trećeg programa./uredio

Krešimir Bagić. Zagreb, 1995. (Biblioteka Hrvatski radio).

Plazibat, M., Vrtlar asfalta (Krešimir Mićanović: Vrtlar). // Glas Slavonije, ožujak 1995.

Lokotar, K., Vrt bez središta (Krešimir Mićanović: Vrtlar). // Quorum, 1995, 11, 1, str. 230-233.

Šimpraga, D., Kratke poetičke proze (Krešimir Mićanović: Vrtlar). // Vijenac (Homo volans, br. 1), 1995, 3, 28.

Bagić, K., Proza 'Quorumova' naraštaja (1984-1996). // Bagić, K. Poštari lakog sna./Quorum, 1996, 12, 2/3, str. 6-34.

Sablić Tomić, H., Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 2). str. 139-141.

MIROSLAV MIĆANOVIĆ

Brčko, 15. VIII. 1960. Živio je u Gunji. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Urednik je časopisa Quorum i biblioteka u izdavačkom poduzeću Naklada MD.

Djela

Grad dobrih ljudi. Zagreb, 1984.
Četiri dimenzije sumnje./Miroslav Mićanović... (et al). Zagreb, 1988.
Zid i fotografije kraja. Rijeka, 1989.
More i prašina (grafičko pjesnička mapa). Zagreb, 1991.
Zib. Zagreb, 1998, *2001.
Nitko ne govori hrvatski/Personne ne parle Croate. Zagreb, 2002.

Literatura

Kovač, Z., Zgovor ili poslije ljubavi. (predgovor). // Grad dobrih ljudi./Miroslav Mićanović. Zagreb, CDD, 1984. (Biblioteka Quorum).
Pejaković, H., Miroslav Mićanović: Grad dobrih ljudi. // Dubrovnik, 1989, 1-3.
Pejaković, H., Područje prijepora. // Republika, 1989, 45, 5/6.
BITI, V., Razudba lirske subjektivnosti. // Zid i fotografije kraja./Miroslav Mićanović. Rijeka, ICR, 1989. (Biblioteka Dometi, nova serija; knj. 88).
Rem, G., (Na)rušeni zid(ovi) poetičkog zatvaranja u pjesmama Miroslava Mićanovića. // Zadovoljština u tekstu./Goran Rem. Zagreb, RZ RK SSOH, 1989. (Biblioteka Quorum; kolo 5, knj. 36). str. 52-54.
Bagić, K., More i prašina. (predgovor). // More i prašina. Zagreb, Zbirka Biškupić, 1991. (Biblioteka Gradus).
Đurđević, M., Prostor nove subjektivnosti. // Republika, 1993, 49, 7/8, str. 166-168.

Maleš, B., Hrvatski poetski konstrukcionisti i dekonstrukcionisti (subjektivan izbor iz hrvatskog poetskog moderniteta). // Godine, 1994, 4, 5/6, str. 194-222.

Maleš, B., Mirna, poštena i dobra knjiga: Miroslav Mićanović. Zib, Meandar, Zagreb, 1998. // Republika, 1999, 55, 1/2, str. 235-237.

Jarak, R., Poezija (Miroslav Mićanović: Zib). // Zarez, 1999, 3, str. 46.

ANTUN MIHALIĆ

Ilok, 29. VIII. 1786. — Petrovaradin, 11. II. 1847. Rođen je u obitelji upravitelja Odescalchijevih posjeda. Stariji mu je brat pisac Josip Kalasancije Mihalić. Gimnaziju je završio u Kaloči, filozofiju u Segedinu i Jegri, a teologiju u Pečuhu i Pešti, gdje je 1811. doktorirao. Predavao je dogmatiku u Đakovu, a potom je župnik u Rumi i od 1815. do smrti u Petrovaradinu.

Djela

Oda... Emeriku Karli Raffayu. Osijek, 1816.
Pridike i homilie..., sv. 1, 2. Novi Sad, 1829.
Pridike i homilie..., sv. 3, 4. Novi Sad, 1830.
Acrosticon istud novo praesuli gratioso Paulo Mathiae Szutsits. Osijek, 1831.
San u vrime svečanoga uvoda prisvitloga i pripoštovanoga gospodina Pavla Sučića... Novi Sad, 1832.
Narodno veselje triuh kraljevinah... Novi Sad, 1832.

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96). str. 154.
Bösendorfer, J., Critice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. Marijanović, S., Iz književne ostavštine Iliraca u Slavoniji. // Dani hvarskog kazališta, 24; Hrvatska književnost u doba Preporoda. Split, Književni krug, 1998. str. 43-46.

JOSIP MIHALIĆ KALASANCIJE

Erdevik, 27. VIII. 1781. — Sot, 25. XII. 1848. Stariji je brat Antuna Mihalića. Gimnaziju je završio u Kaloči, filozofiju u Szegedinu i Jegri, teologiju u Pečuhu i Zagrebu. Cijeli je svećenički vijek proveo u Sotu.

Djela

Pisma pastirska prisvitlom i pripoštovanom gospodinu Emeriku Karlu Rafaji, novom biskupu iliti đakovač-

komu i srmskomu prikazana od Jose Mihalića, paroha u Sotu. Novi Sad, 1816.

Pisam priv. g. Em. k. Raffayi biskupu. Osijek, 1819.

Elegija pripoštovanomu gospodinu Franji Kulundžiću. Budim, 1826.

Pisma prisvitlomu i pripoštovanomu gospodinu Emeriku Karlu Rafajji, stolnih crkvi bosanske iliti dakovačke i srmske zakonito ujedinenih biskupu... u vrime pedesetolitnice njihove iliti druge prvine posvetilišta svete mise... po Josi Klasanciji Mihaliću, parohu sotskomu svesrdno prikazana. Budim, 1826.

Narodkinja vila prisvitlomu i pripoštovanomu gospodinu Pavlu Matiji Sučiću, stolne crkve stonobiogradske biskupu, o prigodi slavnog njegova u rečene biskupije crkvu uvoda, na dan 18. svibnja 1828. svečano držana, fale i slave u ime obštine naroda iliričkoga budimskog i njegova okoliša... po J. C. M. P. S. Budim, 1828.

Domorotkinja vila prisvitlom i pripoštovanomu gospodinu Pavlu Matiji Sučiću od Pacser, stolnih crkvi: bosanske iliti dakovačke i srmske zakonito ujedinenih biskupu, o prigodi njegova svečana u rečenih crkvi biskupiji uvoda fale i slave... po Josip Klasanciji Mihaliću, parohu stonskom. Budim, 1831.

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. str. 155. Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925./pretisak Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 187.

Bösendorfer, J., Crnice iz slavenske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994.

Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 426.

Književni ogledi/Josip Jakošić... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 88-94.

Horvatić, D., Hrvatska riječ u Srijemu. Zagreb, Matica hrvatska ogranak Tovarnik, 1995. str. 227.

Kombol, M., Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1995. (kolo 2, knj. 7) str. 400.

Marijanović, S., Iz književne ostavštine Iliraca u Slavoniji // Dani hrvatskog kazališta, 24: Hrvatska književnost u doba preporoda. Split, Književni krug, 1998. str. 43-46.

ROMEO MIHALJEVIĆ

Našice, 16. V. 1971. Završio je Studij hrvatskoga jezika i književnosti na Pedagoškom fakultetu u Osijeku.

Djela

Andeoska konverzacija. Zagreb, 1997.

Noćni jezik. Zagreb, 2002.

Literatura

Protrka, M., Prizivanje nedohvatljiva svijeta. // Vijenac, 1998, 6, 113, 7. svibnja 1998, str. 30.

JOSIP MIHIĆ

Osijek, 1693.(?) — Osijek, 1769.(?) U franjevački je red ušao u provinciji Bosne Srebrene, gdje je obavljao mnoge dužnosti. U Iloku i Požezi predavao je filozofiju. U Petrovaradinu je obavljao dužnost gvardijana, a potom je bio kooptiran defnitorima provincije.

Djela

Kreposne pismice za spas duše..., Budim, 1735.

Literatura

Glogovac, B., Kratka izvješća o nekim slavanskim župama iz godine 1733-34. Katolički list, 1907, str. 388-391, 400-402.

Hoško, F. E., Slavosko-podunavski dio Bosne Srebrene. Kačić, 1985, 17, 99, str. 96-104.

Književni ogledi. Josip Jakošić... (et al) Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 8-9.

Hoško, F. E., Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 196-208.

SLAVKO MIKOLČEVIĆ

Gunjavci kraj Nove Gradiške, 23. XI. 1919. Završio Višu pedagošku školu. Radio je kao nastavnik.

Djela

Kameni pleteri raspleteni: lirika Zadru na dar. Zadar, 1953.

Četrdesetorica. Zagreb, 1955.

Lirika o Slavoniji/Polić, Šnajder, Kolbas, Mikolčević. Osijek, 1956.

Srušeni grad. Zadar, 1966.

Slavonijo tužna mati, 1983.

Uže s neba, Zadar, 1986.

Slavonijo što su ti učinili, 1994.

Vrijeme bez primjera. Zadar, 1996.

Pjev starog fauna. Vinkovci, 1998.

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike // Godišnjak pododbora Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 29.

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet Osijek, 1996. str. 11-31.

FERDO ŽIVKO MILER

Urfahr kraj Linza (Austrija), 18. IX. 1853. — Zagreb, 30. X. 1917. Pučku školu i gimnaziju završio je u Osijeku, a klasičnu filologiju i glazbu studirao je u Beču. Radio je kao učitelj u Osijeku, od 1899. do 1902, a zatim kao dramaturg HNK u Zagrebu.

Djela

Cvijeta i Miljenko: Romantična tragedija od konca 15. veka. Zagreb, 1881.

Tri vesele igre. Stričeva oporuka. Preva kiša. Začarani ormar. Zagreb, 1897.

Čitanka za seoske opetovnice. Zagreb, 1891, 1896.

Praktična uputa u njemački za svakog. Zagreb, 1907.

Antologija svjetske lirike/Pohrvatlo Ferdó Ž. Miler. Zagreb, 1922.

Načelnikov govor. Vedra igra u jednom činu. Osijek, Prva hrvatska dionička tiskara, 1918.

Hrvatsko-njemačka mala slovnica, skupovi riječi sa obilnim vježbama, razgovori u svekojakim prilikama, uvšten sustavni rječnik i kazalo. Berlin, s. a.

Pozdrav preuzvišenoj gospodji banici Margiti grofici Khuen Héderváry prigodom njenog prvog pohoda u Djev. Internat. Zagreb, s. a.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. str. 44, 97.

STANISLAV GEZA MILOŠIĆ

Sveta Klara kraj Zagreba, 28. IV. 1926 — Slavonški Brod 26. V. 1981. Studirao je filmsku akademiju u Sovjetskom Savezu. Od 1964. živi u Slavonском Brodu, gdje radi kao profesionalni novinar i aktivno sudjeluje u radu Matice hrvatske te pokreće časopis i biblioteku Posavski tokovi. Kao jedan od nositelja »hrvatskoga proljeća«, uslijed političkih pritisaka, potkraj 1971. odlazi u Austriju, potom u Njemačku, odakle se 1981. vraća u Slavonški Brod.

Djela

Lirika dvojice (Jesenje lišće)/Stanislav Geza Milošić, Mladen Petrinić. Sarajevo, 1943.

Svjedok Bezimene. Slavonški Brod, 1970.

Domovina Hrvata. Zagreb, 1971.

Izabrane pjesme./Stanislav Geza Milošić, Hinko Zlomislić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 97).

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.

Rem, V., Pjesnici Slavonije (informativni pregled). // Revija, 1969, 9, 5, str. 4-15.

Rem, V., Ecce poeta, predgovor. // Svjedok Bezimene./Stanislav Geza Milošić. Slavonški Brod, 1970. (Mala biblioteka Posavskih tokova).

Mirković, S., Tužaljka za brijestovima. // Brodski list, 12. VI. 1970, 23.

Balentović, I., Pjesnik neobuzdana srca. // Susreti, 1992, 27.

Jukić, S., Domoljublje — vjera i zavjet »Pjesnikova neobuzdana srca«. // Izabrane pjesme./Stanislav Geza Milošić, Hinko Zlomislić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 97). str. 47-50.

JOSIP MILUNOVIĆ

Visočani kraj Nina, 15. III. 1709. — Požega, 27. X. 1759. Gimnaziju je završio u Požezi, filozofiju u Zagrebu, a potom je stupio u isusovački red. Kao član isusovačkog reda cijeli je život proveo po samostanima u sjevernoj Hrvatskoj, najviše kao profesor u isusovačkim gimnazijama u Požezi i Varaždinu. U počeskom isusovačkom kolegiju osnovao je 1753. godine misije za vjersko prosvjećivanje naroda, a radio je i na širenju pismenosti u selima počesčkoga kraja. Poznate su i njegove ideje i pozivi Slavoncima da se ugledaju na naprednije zemlje; primjerice Njemačku, u čemu pak prethodi M. A. Relkoviću.

Djela

Šest nedilja na poštenje sv. Alojzije Gonzage. Zagreb, 1759.

Josip Milunović, Zbornik stihova i proze 18. stoljeća. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19).

Literatura

Matić, T., »Abecevic« iz 18. vijeka za analfabete u počesčkom kraju. Vrela i prinosi, Sarajevo, 1938, 8, str. 103-107.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 66-68.

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 228.

Bogišić, R., Hrvatska književnost XVIII. stoljeća. Zbornik stihova i proze 18. stoljeća/ Josip Milunović (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 19). str. 7-19.

JOSIP MIRKOVIĆ

Rušćici kraj Slavenskog Broda, 15. II. 1906. — 1945. U rodnom je selu završio 1918. osnovnu školu, do 1923. polazio je pet razreda realne gimnazije u Brodu na Savi, a posljednja tri razreda na isusovačkoj klasičnoj gimnaziji u Travniku, gdje je maturirao 1926. Bogoslovne je nauke studirao od 1926. do 1930. u Đakovu, pa je 1930. zaređen za svećenika. Do 1933. bio je kapelan u Srijemskoj Mitrovici, gdje je zabilježen kao duhovnik Križarskoga bratstva. Nakon toga premješten je za kapelana u Brod na Savi, a upisao je i dopunski studij teologije u Zagrebu. Godine 1934. premješten je u Donje Andrijeve, a 1937. dolazi u Osijek, najprije za vjeroučitelja na Muškoj realnoj gimnaziji, a od 1941. predavao je vjeronauk na Državnoj mješovitoj učiteljskoj školi. Uređivao je list Križarskoga bratstva te je pokrenuo Hrvatski sjever, književnu reviju Matice hrvatske, kojoj je bio i urednikom.

Djela

Kroz naše selo. Osijek, 1944.
Kroz naše selo. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 62).

Literatura

Krpan, S., Josip Mirković (1906-1945). // Zavičajnici./Stjepan Krpan. Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod, 1994. str. 173-180.
Rišner, V., Nit slavonska u djelu Josipa Mirkovića. // Kroz naše selo/ Josip Mirković. (Slavonica; kolo 13, knj. 62). str. 101-110.

TOMISLAV MIŠIR

Vukovar, 9. II. 1944. Osnovnu je školu završio u Vukovaru. Radi kao pedijatar u Kliničkoj bolnici u Osijeku.

Djela

Kentaur. Osijek, 1992.
Astralna projekcija: životno-smrtna drama s pjevanjem i pucanjem. Osijek, 1996.
Na prilazima Vukovaru. Osijek, 1997.

Literatura

Rem, G., O rukopisu dramskog teksta Tomislava Mišira Astralna projekcija. // Tomislav Mišir/ Astralna projekcija: životno-smrtna drama s pjevanjem i pucanjem. Osijek, Matica hrvatska, 1996. (Biblioteka Hrvatski pleter; knj. 5). str. 161-162.

Gavran, M., Tomislav Mišir: Astralna projekcija. // Tomislav Mišir/ Astralna projekcija: životno-smrtna drama s pjevanjem i pucanjem. Osijek, Matica hrvatska, 1996. (Biblioteka Hrvatski pleter; knj. 5). str. 163.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 33, 35.

JOSIP MIŠKATOVIĆ

Cernik, 6. III. 1836. — Zagreb, 2. X. 1890. Završio je filozofsko-teološke nauke u Zagrebu i Đakovu te počeo raditi na osječkoj gimnaziji, a od 1860. na zagrebačkoj. Godinu dana poslije izabran je za zastupnika Narodne stranke. Godine 1861. počinje pisati i uređivati vanjskopolitičke članke u listu Pozor no zbog opozicijskog rada otpušten je iz državne službe i uz Strossmayerovu pomoć odlazi na studij povijesti u Bonn i Berlin. Nakon dvije godine napušta studij i vraća se u Zagreb, uključuje u Narodnu stranku i radi kao novinar Pozora sve do njegova obustavljanja 1876. godine. Tada Miškatović odlazi u Beč i pokreće Novi pozor. I on biva zabranjen te 1896. u Sisku uređuje list Zatočnik. 1873. razilazi se s rukovodstvom Narodne stranke i od 1882. radi kao arhivar u Zemaljskog arhiva u Zagrebu. Bavio se i prevodenjem, poglavito s ruskog. Koristio se pseudonimima N. Karitić, Jedan antiunionista, Y.

Djela

Tri pisma apokrifna političko-satiričkoga sadržaja/objelodanio N. Karitić. Beč, 1869.
Listovi jednoga antiunioniste (Iz »Zatočnika« preštampano). Sisak, 1870.

Literatura

Kempf, J., Požege: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije. Požege, Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910.
Đurić, T., Iz prošlosti novogradiškog kraja. Varaždin, 1974.

MILAN MIZLER

Sot kraj Iloka, 12. II. 1868. — Zagreb, 28. VI. 1944. Gimnaziju je završio u Osijeku, pravo je studirao u Grazu i Zagrebu. Stupio je u djelatnu službu kod hrvatskoga oružništva, gdje je stekao čin pukovnika. Godine 1918. imenovalo ga je Narodno vijeće zapovjednikom sveukupnoga hrvatskog

oružništva. Na vlastiti zahtjev umirovljen je 1924. Poslije je bio sudac u Zagrebu, a u travnju 1941. je reaktiviran, u činu generala, kao vrhovni zapovjednik hrvatskoga oružništva (do kraja 1942). Pisao je uglavnom pod pseudonimom Milan M. Jenovski.

Djela

Jorgovanke. Osijek, 1906.
Popis knjiga oružničke momčadske knjižnice u Zagrebu. Zagreb, 1908.
Potražna služba: priručnik za oružnike kao i uopće za sve organe javne sigurnosti. Zagreb, 1909.
Pas u potražnoj službi. Zagreb, 1910.
Javna sigurnost: zbirka zakona, naredaba i naputaka za vršenje javne sigurnosne službe kao priručnik za oružnike i ostale organe javne sigurnosti. Zagreb, 1913.
Istražna služba: priručnik za žandarme kao i opće za sve organe javne sigurnosti. Zagreb, 1910, 1920, Beograd, 1928.
Dresiranje pasa. Beograd, 1922.

Literatura

Antologija sriemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 376.
Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 96-102.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 25-27. Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska Tovararnik, 1995. str. 227.
Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9). str. 204-205.

BLAŽ MODROŠIĆ

Lonja kraj Nove Gradiške, 30. I. 1839. — Lipova u Baranji, 20. VII. 1900. Službovao je kao svećenik, a kao kulturni djelatnik pripadao je krugu najagilnijih hrvatskih preporoditelja u Bačkoj tijekom druge polovice 19. stoljeća. Uređivao je Bunjevačku i šokačku vilu.

Djela

Isusovka iliti život, muka i smrt gorka Isusa Krista odkupitelja svieta. Temišvar, 1871.

Literatura

Evetović, A., Blažu Modrošiću. // Neven, 1897, 14.
Evetović, A., Na grobu Blaža Modrošića. // Neven, 1900, 17.

THERESIA MOHO

Marijanci, 16. II. 1928. Po završetku Drugoga svjetskog rata morala se odseliti iz rodnoga mjesta. Umirovljena je medicinska sestra, živi u Kölnu.

Djela

Marijanci: djetinjstvo u Hrvatskoj: 1928-1945. Mozaik knjiga, Zagreb, 1998.
Zato što noć nema oči. Mozaik knjiga, Zagreb, 2001.

Literatura

Sablić Tomić, H., Istina o folksdojčerima, 3. dakovački susreti hrvatskih književnih kritičara // Matica hrvatska Đakovo, 2001, str. 69-73.
Sablić Tomić, H., Oči koje su vidjele noć, Zato što noć nema oči // Mozaik knjiga, Zagreb, 2001, str. 435-440.
Matanović, J., Djetinjstvo u Marijancima, Marijanci: Djetinjstvo u Hrvatskoj: 1928-1945. // Mozaik knjiga, Zagreb, 1998, str. 355-364.

IVAN MRAVAK

Vukovar, 23. II. 1954. Osnovnu je školu završio u Borovu Naselju, srednju elektrotehničku u Osijeku, a diplomirao je elektrotehniku u Novom Sadu. Radio je kao inženjer u HEP-u u Vukovaru. Nakon srpske okupacije Vukovara zatočen je u koncentracijskom logoru Stajičevo. Živi u Zagrebu.

Djela

Svjetlost Vukovara. Zagreb, 1992.

Literatura

Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 32, 35.
Hrvatska riječ u Srijemu/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska Tovararnik, 1995. str. 227.

ANĐELKO MRKONJIĆ

Cerna, 18. V. 1961. U Vinkovcima stječe zanimanje suradnika u odgojno-obrazovnom procesu. Diplomirao je u Osijeku na Pedagoškom fakultetu hrvatski jezik i književnost 1986. Slikarstvom se bavi od srednjoškolskih dana. Samostalno je izlagao u Cerni, Osijeku i Belišću, skupno u Vinkov-

cima, Zagrebu, Pečuhu, Osijeku na bienalima Slavonaca. Sudionik je više slikarskih kolonija. Jedan je od osnivača ULU Prizma iz Osijeka. Živi i radi u Osijeku i Cerni.

Djela

Molitva ili od obloga ljepote: mapa pjesama i crteža. Osijek; Zagreb, 1997.
Od praznine. Zagreb, 2001.

Literatura

Rešicki, D., Unutarnja tišina molitve. // Književna revija, 1995, 35, 5/6, str. 41.
Rešicki, D., Umjetnost kao drevna likarija. // Bližnji: (priкази i ogleđi)/ Delimir Rešicki. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 3). str. 86-87.

DRAGAN MUCIĆ

Zagvozd kraj Imotskog, 5. III. 1932. — Osijek, 23. II. 1992. Osnovnu je i srednju učiteljsku školu završio u Osijeku, a izvanredno je studirao književnost na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu i Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Magistrirao je u Beogradu, a doktorirao u Zagrebu. Radio je u osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnaziji u Osijeku, a od 1970. radi na Pedagoškoj akademiji, odnosno (od 1977) Pedagoškom fakultetu u Osijeku, kao višegodišnji voditelj knjižnice te kasnije, u studiju književnosti, nositelj kolegija Scenska umjetnost. Bio je jedan od utemeljitelja Centra za znanstveni rad HAZU u Osijeku i Ogranka Matice hrvatske u Osijeku.

Djela

Melodije srca. Osijek, 1952.
Čovjek, ptice i zvijezde. Osijek, 1964.
Hrvatsko kazalište u Osijeku 1907. Osijek, 1967.
Likovi, scena, kreacije: (Prilozi za povijest HNK u Osijeku). Osijek, 1969.
Matica hrvatska u Osijeku 1960-1970. Osijek, 1971.
Krlježa u Osijek. Osijek, 1979.
Sihovi i proza./Dragan Mucić, Pavle Blažek. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 81).

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 32.

Sablić, H., Rem, G. Istraživač baštine. // Sihovi i proza./Dragan Mucić, Pavle Blažek. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 81). str. 85-89.

JURAJ MULIH

Turopolje, 30. IV. 1694. — Zagreb, 31. XII. 1754. Godine 1707/08. pošao je u gimnaziju pri zagrebačkom kolegiju Družbe Isusove. Prvu i drugu godinu novicijata (1714-1716) obavlja u Beču, u Tironavi studira filozofiju i teologiju te proučava hebrejski jezik. Godine 1726/27. u Banskoj Bystrici obavlja treću probaciju. Bio je misionar u Požezi, Petrovaradinu, u Györskoj i Zagrebačkoj županiji, Kateheta, Operarius te Prefekt kongregacije sv. Izidora. Služio se imenima Mulits, Mulik, Mulić, Mulich, Mullih, Mullich, Muhli, Muli, Mulig, Mulih.

Djela

Pisаница duhovna kerstijanskoga nauka puna. Beč, 1734, 1754.
Bogoljubne pjesme za probuditi u sercu grješnika ljubav Božju i marijansku. Trnava, Leopold Berger, 1736.
Duhovna hrana... Zagreb, 1746.
Abecevic Slovinška. Zagreb, 1748.
Duhovne mervice..., Zagreb, 1748-1749. Osijek, 1802.
Duhovna pisanica..., Zagreb, 1754.

Literatura

Deželić, V., Juraj Mulić, Povijest plemenite općine Turopolja, knj. 2./E. Laszowski. Zagreb, 1924. str. 127-134.
Badalić, J., Juraj Mulić (1694-1754). Život i djelo, Fes, 1935, 5, str. 93-126.
Fuček, I., Uvod u djelovanje Jurja Muliha. Bogoslovna smotra, 1969, 39, str. 414-421.
Šojat, O., Juraj Mulić (1694-1754) kao kajkavski pisac i kao kulturno-prosvjetni radnik. Zagreb, Kajkavsko spravišće, 1983.
Fuček, I., Književni rad Jurja Muliha. Vrela i prinosi, 1983, 14, str. 3-66.
Fuček, I., Nacrč života Jurja Muliha. Vrela i prinosi, 1985, 15, str. 3-46, 52.
Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925. (pretpisak). Zagreb, August Cesarec, 1990. str. 165.
Fuček, I., Juraj Mulić. Život i djelo. Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove (etc), 1994. (Biblioteka Vrela i prinosi za povijest isusovačkog reda u hrvatskom narodu; knj. 4).
Tatarin, M., Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj naobožnoj književnosti 18. stoljeća. Zagreb, Matica hrvatska, 1999.

ANTUN NAGY

Požega, 14. I. 1774. — Kapusin (Ugarska), poslije 1847. Radio je kao profesor gramatike u Zagrebu (1799-1806), a zatim kao profesor opće i pragmatičke povijesti na zagrebačkoj akademiji (1806-1811). Godine 1811. imenovan je cenzorom knjiga. U Budimu je proživio 33 godine, sve do odlaska u mirovinu.

Djela

Pisma od sakupljene i podignute vojne proti Francuzam. s. l., 1797.
Čestitnica... Ivanu Krstitelju Nagy od Szabad — szent Kiraly... s. l., (1810).
Izpisivanje življenja i čini Napoleona... Zagreb, 1811.
Molitvena knjiga Ključ od raja nebeskoga nazvana... Budim: Sa Kraljevske mudro učene peštanske skupčine slovih, 1818.
Opisivanje života sv. Genoveve. Budim, 1821.

Literatura

Kempf, J., Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i požeške županije. Požega, Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910. str. 606.
Dukat, V., Dvije tri o životu i književnom radu Požežana Antuna Nagya. // Rad JAZU, 1916, 214, str. 113-164.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Porodica. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 156-157.
Matić, T., Motiv Genoveve u starijoj hrvatskoj književnosti. // Grada za povijest književnosti hrvatske, 1968, knj. 29, str. 41-101.
Zečević, D., Pučko književno štivo u hrvatskim kalendara prve polovice 19. stoljeća, 1. i 2. dio. Osijek, Revija, 1982.
Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994.
Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 88.
Tatarin, M. Od svita odmetnici: rasprave o nabožnim temama u Slavoniji u 18. stoljeću. Split, Književni krug, 1997. (Biblioteka znanstveni djela; knj. 94). str. 90-91, 359.
Rišner, V., Tragom Matičeve bilješke o Antunu Nagyu. // Tomo Matić: književni povjesničar i filolog: Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Zagreb-Osijek-Zadar, 20-24. travnja 1998. Zagreb, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, 1998. (Hrvatski književni povjesničari, znanstveni zbornici; sv. 4). str. 259-274.

MARTIN NEDIĆ

Tolisa (na Savi u Bosni), 1. IV. 1810. — Tolisa, 6. V. 1895. Školovao se u samostanu u Sutjesci. Filozofiju i bogosloviju učio je u Ugarskoj. Godine 1833. zaređen je u Rožnavi za fratra. Vrativši se u Bosnu, Nedić je najprije bio učiteljem gramatike u samostanu u Sutjesci. Kad su se bosanski franjevci 1845. počeli školovati u Đakovu, Nedić ih je tamo doveo. Godine 1861. postao je župnik u Tolisi, kasnije državnik svoga reda. Prije ustanka 1875. u Bosni prešao je u Đakovo gdje je boravio sedam godina. Godine 1883. vratio se u samostan u Tolisu i tamo je živio do smrti. Djelovao pod pseudonimima Žalovan, Vila Bosanska, Slavoljub Otadbinović.

Djela

Razgovor koga vile Ilirkinje imadoshe u pramalitje godine 1835. Karlovac, tiskom Ivana Nep. Pretnera, 1835.
Prigovor između dviuh vilah, Slavjanke i Njemkinje. Karlovac, 1835.
Pokret godine 1848. i 1849: narodna spivanja od Žalovana i njegova brata Bošnjaka. Carigrad, 1851.
Pjesma njiovu veličanstvu Franji Josipu I. Budim, 1852.
Regula et testamentum patris sancti Francisci in usum religiosorum ordinis minorum observantis provinciae Bosnae Argentinae. Zagreb, 1854.
Pjevanje presvietom i prepoštovanom gospodinu Marijanu Šunjiću... Osiek, 1855.
Starine bosanske. // Arkiv za povjesnicu jugoslavjansku. Zagreb, 1857.
Kitica od devet raznih zgodah ubranih cvietova... J. J. Strossmayeru. Osiek, 1875.
Ratovanje slovinskoga naroda proti Turcima g. 1875-1877. Dubrovnik, 1881.
Pjesan. Za svetkovinu ss. slavenskih apoštola Cirila i Metoda. (bez god. i mjesta).
Pjesma prigodom posvećenja nove stolne crkve u Djakovu. Djakovo, 1882.
Život fra Marijana Šunića. Djakovo, 1883.
Poraz bašah a zavedenje nizama u Bosni. Pečuh, 1884.
Stanje redodržave Bosne Srebrene poslije pada Kraljevstva Bosanskoga pak do okupacije. Djakovo, 1884.
Vapaj za imendan Preuzviš. gosp. biskupa Josipa Jur. Strossmayera. (bez god. i mjesta).
Razgovor vila Ilirkinja u pramalitje 1841. (rukopis). // Antun Barac. Hrvatska književnost, I. Zagreb, 1954.
Martin Nedić. // Hrvatski narodni preporod I: Ilirska knjiga. Zagreb, (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 28).

Literatura

Napotnik, M., Kratak pregled bosanskoga slovtva. Mari-bor, 1884.

Trijestgodišnja povijest književnog društva redovničke mladeži bosanske. Posvećeno fra Martinu Nediću. Pečuh, 1855.

Matković, I., Bibliografija bosanskih franjevaca. Sarajevo, 1896.

Šurim, Đ., Hrvatski preporod, I. Zagreb, 1903.

Jelenić, J., Prigodom stogodišnjice rođenja ilirskog književnika o. Martina Nedića. // Serafinski perivoj, 1910.

Kreševljaković, H., »Razgovor vila Ilirkinja g. 1835.« napisao je fra Martin Nedić. // Ljetopis Jugoslavenske akademije, sv. 32/1, str. 150-159.

Drljić, R., Prvi ilir Bosne fra Martin Nedić. Sarajevo, 1940.

Barac, A., Hrvatska književnost, 1: Književnost ilirizma. Zagreb, JAZU, 1964. str. 271.

Ravlić, J., Martin Nedić: (1810-1895). // Hrvatski narodni preporod 1: Ilirska knjiga. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 28). str. 331-341.

Miletić, H., Pregled književnog stvaranja u Đakovštini. // Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara, 1. Đakovo, Matica hrvatska (etc), 1999. str. 75-81.

MILORAD NIKČEVIĆ

Stubica, Crna Gora, 14. I. 1941. Osnovnu je školu završio u Bogetićima i Nikšiću, gdje je polazio i gimnaziju. Diplomirao je slavistiku (jugoslavistiku i rusistiku) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Predavao je hrvatski jezik i književnost kao srednjoškolski profesor u Osijeku. Radio je u Zajednici općina Osijek, a potom kao republički inspektor/savjetnik za prosvjetu i znanost u Ministarstvu prosvjete i kulture u Zagrebu. Od 1978. do 1979. predavao je ruski jezik u dopunskom radu na Medicinskom fakultetu i Višoj medicinskoj školi Sveučilišta u Zagrebu (dislocirani studij u Osijeku). Trenutačno radi kao redoviti profesor na Odsjeku filologije (katedra za hrvatsku književnost) na Pedagoškom fakultetu u Osijeku gdje predaje kolegije Metodika nastave književnosti i Metodologija znanstvenog rada. Utemeljitelj je studija Montenegrine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te osnivač Crnogorskog društva Montenegro — Montenegrina u Zagrebu i Crnogorskog kulturnog društva Montenegro — Montenegrina u Osijeku. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Literarne skice. Osijek, 1979.

Transformacije i strukture. (Književne i metodičke studije). Zagreb, 1982.

Ideje i paralele. (Književni ogledi i studije). Osijek, 1984.

Crnogorska pripovijetka između tradicije i savremenosti. (Književnoistorijsko i tipološko određenje pripovijetke od 60-ih godina 19. vijeka do prvog svjetskog rata). Titograd, 1988.

Metodičko-problemske književne komunikacije. Zagreb, 1991.

Hrvatski i crnogorski književni obzori (Povijesni književno-kulturni kontekst). Zagreb, 1995.

Na civilizacijskim ishodištima. (Književni suodnosi i interpretacije). Osijek, 1999.

Literatura

Pižurica, K., Dvije studije o Ljubišu // Stvaranje, 1983, 5, str. 637-641.

Pavičić, J., Njegoševi utjecaji na Ljubišu // Vjesnik, 1983, 12892, str. 5.

Pavičić, J., Značenje motiva // Vjesnik, 16. svibnja 1985, str. 11.

Pavić, V., Milorad Nikčević: Ideje i paralele // Revija, 1985, 4, str. 50-51.

Šekularac, B., Nad književnim ogledima Milorada Nikčevića // SPONE, 1986, 2, str. 141-142.

Subotić, M., Milorad Nikčević: Crnogorska pripovijetka između tradicije i savremenosti // Život i škola, 1988, 4, str. 341-344.

Krcić, Š., Milorad Nikčević: Crnogorska pripovijetka između tradicije i savremenosti // Revija, 1989, 4, str. 341-344.

Mijović-Kočan S., Kulturni mostovi // Vjesnik, 15. srpnja 1995, str. 22.

Pejanović, Đ., Ljubišino djelo u svjetlu književne kritike i istorije književnosti. Podgorica, 1996. str. 145-150, 154.

Strčić, M., Prilog izučavanju međuodnosa hrvatske i crnogorske književnosti i kulture // Riječ, 1997, 3, 1, str. 194-195.

MILAN NIKOLIĆ

Osijek, 20. VI. 1924. — Virovitica 18. IX. 1970. Školovao se u Osijeku, Beogradu (gimnazija), Bugarskoj (nedovršena vojna škola) i Zagrebu (nedovršeni studij prava). Radio je u Opatiji kao knjigovođa, potom u Iloku, a amaterski se bavio i novinarstvom. Nakon liječenja u Zagrebu, stalno se nastanio u Virovitici. Objavljivao je pod pseudonimima Norman Daniels, Milton s. Nikols, Džon Smit.

Djela

Prsten s ružom. Sarajevo, 1957.

Partija karata. Sarajevo, 1958.

Obračun na obali. Sarajevo, 1958.

Špijun X javlja. Sarajevo, 1958, ²1963.

Smrt traži drugoga. Virovitica, 1958.

Slučaj Johna Lubina. Virovitica, 1958.

Čovek koji je voleo gužvu. Sarajevo, 1959.

Jedan stranac je stigao. Sarajevo, 1959.

Nesudeni vampir: detektivski roman. Sarajevo, 1960.

Posljednja karta. Sarajevo, 1960.

Petao u prozoru. Sarajevo, 1960.

Zovem Jupiter... beležite. Sarajevo, 1960.

Dosije 1714. Beograd, 1960.

Pošalj čoveka u pola dva. Beograd, 1960.

Drug Pi. Beograd, 1961, ²1964.

Reč obrane. Sarajevo, 1961.

Igra klovnova. Beograd, 1961.

Crno sunce. Beograd, 1962.

Kristalna pepeljara. Sarajevo, 1962.

Tajana kanarinčeve kletke. Beograd, 1962.

Nije bilo slučajno. Osijek, 1962.

Peti čvor. Osijek, 1963.

Ulaznica za pakao. Sarajevo, 1964.

Poslužite kavin čaj. Osijek, 1965.

Ulica večnog veta. Sarajevo, 1967.

Jedan dolar za viski. Beograd, 1968.

Mačak kroji pravdu. Beograd, 1968.

Tanka linija pravde. Beograd, 1969.

Žubor potoka Gvadalupe. Beograd, 1969.

Jastrebovo gnezdo. Beograd, 1970.

Podne u Meandru. Beograd, 1970.

Zeleni signal na prelazu. Beograd, 1970.

Nije bilo slučajno. Vinkovci, 1994.

Literatura

Brešić, V., Milan Nikolić — pionir domaćeg detektivskog romana/Virovitički zbornik 1224-1984. Virovitica, 1986.

Brešić, V., Hrvatski krimić // Novija hrvatska književnost/Vinko Brešić. Zagreb, 1994.

Brešić, V., Milan Nikolić // Nije bilo slučajno/Milan Nikolić. Vinkovci, 1994.

Milanija, C., Hrvatski roman 1945-1990. Zagreb, 1996.

VLADIMIR NIKOLIĆ

Nova Gradiška, 25. VI. 1829. — Bektež kraj Požege, 7. V. 1866. S obitelji se preselio u Zagreb gdje je završio gimnaziju i pravoslavnu akademiju. Godine 1849. postao je prisežnik i počasni jurasor zagrebačke županije, zatim odjetnički pa kotarski perovođa u Zagrebu. Neko je vrijeme služio u financijskoj struci u Sisku, Pregradi i Požezi. Ponožno prelazi na sudačko zvanje i postaje pristav kod suda u Bektežu kraj Požege.

Djela

Bršljani. Osijek, 1863.

Pripovijetke. Osijek, 1864.

Literatura

Andrić, N., Pod apsolutizmom: Historija šestoga decenija hrvatske književnosti (1850-1860). Zagreb, Matica hrvatska, 1906.

Kempf, J., Požege: zemljopisne bilješke iz okoline i priloge za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije. Požege, Štamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910.

Barac, A., Hrvatska novela do šenoine smrti. // Rad JAZU, Zagreb, 1952, 190.

Barac, A., Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije, knj. 2: Književnost pedesetih i šezdesetih. Zagreb, JAZU, 1960. str. 158-160.

Đurić, T., Iz prošlosti novogradiškoga kraja. Varaždin, 1974.

Jelčić, D., Preporod književnosti i književnost preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1993. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 1, knj. 2).

MATO NOSIĆ

Pleternica, 20. I. 1947. Gimnaziju je završio u Požezi, različite studijske grupe Pedagoške akademije u Rijeci, Slavanskom Brodu te Filozofski fakultet u Zagrebu. Od 1969. radi na Kaptolu kao učitelj, a od rujna 1990. biran je za ravnatelja Osnovne škole Vilima Korajca.

Djela

Iz dnevnika rojnog. Požege, 1998.

Literatura

Potrebita, F., Osvrti: Mato Nosić, Iz dnevnika rojnog, Požege, 1998. // Iz dnevnika rojnog/ Mato Nosić. Požege, Matica hrvatska, 1998. str. 190-191.

Szabo, A., U povodu knjige »Iz dnevnika rojnog« Mate Nosića. // Iz dnevnika rojnog/ Mato Nosić. Požege, Matica hrvatska, 1998. str. 192-193.

ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC

Srijemski Karlovci, 12. V. 1827. — Petrovaradin, 30. V. 1897. Pučku školu i gimnaziju završio je u Srijemskim Karlovcima, a teologiju u Đakovu, gdje ga je kao svog prvog zaređenika za svećenika zaređio biskup J. J. Strossmayer. Bio je kapelan i župnik u Kukujevcima, Šotu, Sarvašu, Levanjskoj Varoši, prebendar stolne crkve u Đakovu te od 1866. do smrti župnik u Petrovaradinu s naslovom opata sv. Dimitrija. Sudjelovao je u hrvatskom narodnom preporodu, surađivao u mnogim listovima (Danica, Zora Dalmatinska i drugi).

Djela

- Usklik veselja srijetnom došastju J. J. Strossmayera. Osijek, 1850.
- Ružica znamenita. Beč, 1858.
- Seljanka ili Pastirski razgovor. Osijek, 1861.
- Slavospjev za blagdan prvih slavjanskih apoštola Sv. Ćirila i Metoda. Osijek, 1861.
- Sriemska vila, s. l. 1863.
- Tisućoletna slava s. Ćirilu i Metodu. Osijek, 1863.
- Saćurica i šubara ili Sto za jedan: izvorna vesela igra s pjevanjem. Osijek, 1864.
- Glasinke srčanice. Novi Sad, 1874.
- Grabancijaš ili Batine i ženidba: izvorna vesela gluma s pjevanjem. Novi Sad, 1874.
- Šokica: igrokaz iz pučkog života. Zagreb, 1884.
- Sv. Ivan Kapistran: ep. Novi Sad, 1892.
- Božićni darak. Đakovo, s. a.
- Povijesna crtica postanka i daljeg razvitka Tekijah ili hodočasne Tekijske gospe. Novi Sad, s. a.
- Saćurica i šubara // Pučki igrokazi 19. stoljeća/priradio Nikola Batušić. Zagreb (etc), 1973. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 36).
- Graničari/Josip Freudenreich. Saćurica i šubara/Ilija Okrugić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66).

Literatura

- Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti // Zbornik radova 1. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970. str. 713-760.
- Pavić, K., Ilirizam u Đakovu. Đakovo i njegova okolica // Zbornik Muzeja Đakovštine. Đakovo, 1982.
- Badurina, N., Okrugićev Dante // Hrvatsko-talijanski književni odnosi 3. Zagreb, 1992.
- Batušić, N., Ilija Okrugić: (1827-1897) // Saćurica i šubara/Ilija Okrugić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 14, knj. 66). str. 139-147.
- Pšihistal, R., Pjesničke prigodnice J. J. Strossmayeru // Književni Osijek: studije i eseji/priradio Stanislav Marjanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 55-61.
- Marijanović, L., Ilija Okrugić i njegov Sastanak vila // Zbornik radova 2; Prvi hrvatski slavistički kongres. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1997. str. 415-421.
- Pintarić, A., Ilija Okrugić Srećmac: Sastanak Vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu. Stilsko jezična struktura // Zbornik radova 2, Prvi hrvatski slavistički kongres. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1997. Tomasović, M., Novočivke Ilije Okrugića Srećmaca. II Krležini dani u Osijeku 1996. Osijek; Zagreb, HNK u Osijeku, 1997. str. 101-108.

STJEPAN OPOEVČANIN

Tovarnik, 26. VII. 1739. — Đakovo, 12. X. 1817. Studirao je filozofiju i teologiju u Lorettu, gdje je i

doktorirao. Službovao je kao svećenik u Tovarniku, Ivankovu i Đakovu.

Djela

- Musa syrmico-slavonica... Mathei Francisci Kertica honoribus. Osijek, 1774.
- Applausus quem illus... Patachich de Zajezda..., Osijek, 1803.
- Festum carmen..., Osijek, 1803.
- Bucolicon amplissimis honoribus... Antonii Mandich. Pečuh, s. a.

Literatura

- Sršan, S., Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (doktorska disertacija). Osijek, 1986. str. 46, 60, 66, 68.
- Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 21-22.
- Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca. Priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 228.

DUBRAVKA ORAIĆ-TOLIĆ

Slavonski Brod, 1. VIII. 1943. Završila Filozofski fakultet i stekla doktorat znanosti. Radi kao znanstvena suradnica u Zavodu za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu te kao redovita profesorica za teoriju književnosti na Odsjeku za slavistiku.

Djela

- Oči bez domovine, Zagreb, 1969.
- Pejzaž u djelu A. G. Matoša, Zagreb, 1980.
- Urluk Amerike. Zagreb, 1981.
- Teorija citatnosti. Zagreb, 1990.
- Hrvatsko ratno pismo 1991-1992. Zagreb, 1992.
- Palindromska apokalipsa. Zagreb, 1993.
- Književnost i sudbina. Zagreb, 1995.
- Paradigme 20. stoljeća. Zagreb, 1996.
- Dvadeseto stoljeće u retrovizoru, Zagreb, 2000.

Literatura

- Flaker, A., Hrvatske inačine ine avangarde. // Suvremeno hrvatsko pjesništvo. Zagreb, 1988.
- Čale-Knežević, M., Intertekstualnost i autoreferencijalnost u hrvatskih književnih teoretičara. // Quorum, 1995, 11, 2. Gajin, I., Račun stoljeća. // Vijenac (Homo volans, br. 23), 1995, 3, 50.
- Prpić, L., Strah od ozbiljna teksta // Vijenac (Homo volans, br. 23), 1995, 3, 50.
- Čale-Knežević, M., Intertekstualnost i autoreferencijalnost u radovima mlađih teoretičara // Trag i razlika: čitanja suvremene hrvatske književne teorije /uredili: V. Biti, N. Ivić, J. Užarević. Zagreb, 1995.

- Crojević-Carić, D., Ludizam — pervertiranje zbilje ili sloboda prevladavanja nepremostivosti // Ludizam: zagrebački pojmovnik kulture 20. stoljeća/uredili Živa Benčić i Aleksandar Flaker. Zagreb, 1996. // Republika, 1996, 52, 11-12.
- Greber, E., Palindrom — revolutio. // Ludizam: zagrebački pojmovnik kulture 20. stoljeća/uredili Živa Benčić i Aleksandar Flaker. Zagreb, 1996.
- Bošnjak, B., Začudno znanstveno kolažiranje. // Vijenac, 1997, 5, 96.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, 1998.

DENIS OSTROŠIĆ

Đurđevac, 20. VI. 1967. Studirao je kroatistiku na Pedagoškom fakultetu u Osijeku i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Tijekom studiranja objavljuje likovne prikaze, kazališne osvrte i stripove. Tijekom nastavka studija uređuje Zrcalo SKAZ-a te kao suradnik Dramskoga studija Zagrebačkog kazališta mladih sudjeluje u projektu CROATIAN ART FORCES. Sudionik je TASK FORCE-a 1992. u Voćinu. Knjižničar je u Osnovnoj školi E. Kumičića u Slatini. Od 1993. voditelj je dječje glumačke družine Bapatuljak.

Djela

Iza trepavica. Slatina, 1997.

Literatura

- Sablić Tomić, H., Zapisi trenutka. // Iza trepavica./Denis Ostrošić. Slatina, Castrum-Voćin, 1997. str. 62-63.
- Filipović, D., Od igre jezikom do prepoznatljivog pjesničkog rukopisa. // Iza trepavica./Denis Ostrošić. Slatina, Castrum-Voćin, 1997. str. 64-65.

JOSIP PALADA

Dograđe, pokraj Trogira, 17. XII. 1935. Završio srednju tehničku školu te radio kao rukovoditelj na investicijskim izgradnjama mjesnih i međumjesnih telekomunikacijskih sustava. Živi i radi u Zagrebu.

Djela

- Lutke. Zagreb, 1974.
- Iz poštanske torbe. Zagreb, 1975, 1978.
- Silno junaštvo. Zagreb, 1975, 1977.
- Zašudeni morem. Zagreb, 1975.
- Lastavice. Zagreb, 1975, 1997.
- Divlje jagode. Zagreb, 1977.
- I tad umre dan. Zagreb, 1979.
- Pošta. Ljubljana, 1979.

- Od krika do automatike. Ljubljana, 1979.
- Mucava ulica. Gornji Milanovac, 1980.
- Pismo. Zagreb, 1982, 1984. Ljubljana, 1984.
- Miris majke. Zagreb, 1985.
- Kultura s radničke ceste. Zagreb, 1988.
- Urla tišina. Zagreb, 1989.
- Veliki prijatelj. Zagreb, 1990.
- Kad smo bili mali. Zagreb, 1991.
- Zov u noći. Zagreb, 1993.
- Među nama. Zagreb, 1996.
- Satnija hrvatski umjetnici/Josip Palada (et al), Zagreb, 1997.
- Braća Slavko i Stjepan Stolnik/ Josip Palada (et al), Zagreb, 1997.
- Stiglo me. Zagreb, 1998.

Literatura

Milanja, C. Hrvatski roman 1945-1990. Zagreb, 1996.

KORNELIJA PANDŽIĆ

Osijek, 13. II. 1968. Živi i radi u Osijeku. Dobila je 1995. književnu nagradu Ivan i Josip Kozarac za najbolju prvu knjigu pjesama.

Djela

Čuvar praga. Zagreb-Osijek, 1995.

Literatura

- Mihaljević, R., Knjiga o anđelima. // Vijenac (Homo volans), 1995, 3, 47.
- Rešicki, D., Mirno teku rijeke. // Ogledi o tuzi./Delimir Rešicki. Zagreb/Osijek, Meandar (etc), 1995. (Edicija Meandar; knj. 7). str. 49-54.
- Jurić, S., Simboli boli: Kornelija Pandžić: Čuvar praga. // Quorum, 1996, 12, 4/5, str. 234-236.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. — Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska, ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska, ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).
- Jukić, S., Glasovi slavonskih pjesnikinja (slavonsko žensko pismo). // Književna revija, 1997, 37, 1/2, str. 190-197.

JANUS PANNONIUS (IVAN ČESMIČKI)

?, 29. VIII. 1434. — Medvedgrad, 27. III.(?) 1472. S trinaest godina ujak Ivan Vitez od Sredne šalje ga u Italiju na studije. Sedam je godina boravio u Ferrari, zatim odlazi u Padovu na pravne studije i poslije četiri godine postiže doktorat kanonskoga pra-

va. Odlazi u Ugarsku gdje je dobio visoke crkvene položaje: najprije je imenovan kanonikom u Varađinu, a 1459. biskupom pečuškim. Godine 1469. imenovan je, zajedno s gospodarom Medvedgrada Ivanom Thuzom za bana slovinskoga.

Djela

Panegyricus et elegiarum liber. Venecija, 1553.

Opera multo nunc demum quam usquam antea et auctora et emendatiora. Basel, 1555.

Libri III. poematum, elegiarum et epigrammatum. Budim, 1754.

Opera, pars I.: Poemata quae uspiam reperiri potuerunt omnia. Utrecht, 1784.

Opera, pars II.: Opuscula. Utrecht, 1784.

J. Abel, *Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*. Budapest, 1880.

Panegyricus in Guarinum Veronensem. Budimpešta, 1934.

Pjesme i epigrama/latinski izvornik i hrvatski prijevod N. Šopa. Zagreb, 1951.

Jani Pannonii Opera Latine et Hungarice. Budapest, 1972.

Janus Pannonius Ivan Česmički. Hrvatski latinisti, 1: Iz latiniteta 9-14. stoljeća: Pisci 15. i 16. stoljeća. Zagreb: (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 2).

Zabranjena mjesta hrvatske književnosti. Gordogan, 1982, 10/11.

Hrvatski latinisti: Razdoblje humanizma. Zagreb, 1993.

Elegije i epigrama. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 18, knj. 86).

Literatura

Bisticci da V., *Vite d'uomini illustri del secolo XV*. Firenca, 1859.

Huszti, J., *Janus Pannonius*. Pečuh, 1931.

Švagelj, D., *Ivan Kestenački (Janus Pannonius)*. Slavonske književne komunikacije./Dionizije Švagelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6).

Kolumbić, N., *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*. Zagreb, 1980.

Birnbaum, M. D., *Janus Pannonius. Poet and Politician*. Zagreb, 1981.

Dani hvarskog kazališta, XVI. Hrvatski humanizam — Janus Pannonius. Split, Književni krug, 1990.

Kurelac, M., *Ivan Vitez od Sredne i Jan Panonije između anarhije i tiranije*. Mogućnosti, 1990, 37, 1/2, str. 178-198.

Marijanović, S., *Ivan Vitez Panonac Jan Panonije Vitez*. Elegije i epigrama Jan Panonije Vitez. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 18, knj. 86). str. 75-81.

Zlatar, A., *Petnaesto stoljeće: autobiografsko u elegijama Janusa Pannoniusa*. Autobiografija u Hrvatskoj: nacrt povijesti žanra i tipologija narativnih oblika. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 7, knj. 39).

ANTUN PAPUŠLIĆ

Lipik (?), oko 1706. — Cernik, 1766. Pristupio je franjevačkom redu te predavao teologiju deset godina. Nakon toga postao je lektor jubilat, a zatim i defnitor. U provinciji sv. Ladislava kralja bio je glavni komesarski vizitator, a u vrijeme pruskoga rata dvije godine bio je kapelan u gradiškoj pukovnici.

Djela

Sacer mons Alverniae..., Essekin, 1748.

Dužna slava sinovskoga bogoljubstva. Budim, 1751.

Tres sacri sermones..., Budim, 1754.

Tractatus in universam Aristotelis logicam. Passesgae, 1738. (rukopis).

De Verbi Divini incarnatione. Essekin, 1746. (rukopis).

Praelecctiones theologicae ex libro quarto Sententiarum de sacrasentis... sacramentis. Essekin, 1748.

Literatura

Hoško, F. E., *Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu*. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 149-152.

Marijanović, S., *Povratak zavičajnicima*. Osijek, IC Revidija, 1983. str. 21-22, 30.

Plejić, L., *Knjižnica cerničkog franjevačkog samostana i njezin propovijedi 18. stoljeća*. Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća/priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 139-155.

Hoško, F. E., *Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik*. Zagreb, Katehetski selezizjanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15). str. 250-251.

PETAR PASTIROVIĆ

Ilok, 1668. ili 1675. — Ilok, 11. XI. 1738. Franjevac, filozofske i teološke studije završio je u Italiji. Predavao je filozofiju u Mlecima, službovao je u Osijeku, Vukovaru, gdje je bio gvardijan 1710, i Iloku, gdje je radio na obnovi crkve i samostana. Kao provincijal Bosne Srebrenje (1711-1714) organizirao je školstvo. Bio je senior provincije te predsjednik kapitula u Čuntiću 1729.

Djela

Statuti Provincije Bosne Srebrenje. (rukopis). s. I., 1717.

Literatura

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca. Priradio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska Tovarnik, 1995. str. 228.

Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi/ P. Egidije Stjepan Biber. Slavonski Brod, Matica hrvatska, ogranak Slavonski Brod, 1995. str. 13, 21. (Biblioteka Brodskog posavlja; knj. 2).

Hoško, F. E., *Euzebije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik*. Zagreb: Katehetski selezizjanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15).

JOSIP PAVIČIĆ

Požega, 26. II. 1895. — Opatija, 21. III. 1963. U rodnom je mjestu polazio osnovnu školu i gimnaziju te je kao maturant 1915. poslan na frontu u Galiciju. Ranjen je dvije godine poslije te su mu amputirali nogu. Godine 1928. završava Pravni fakultet u Zagrebu te radi kao činovnik do umirovljenja.

Djela

Memento. Zagreb, 1937.

Poletarci. Zagreb, 1937.

Koliba u vrbiku. Zagreb, 1939.

Djeca majke zemlje. Zagreb, 1946.

Crvenim slovima. Zagreb, 1946.

Slikovnica o životu i svijetu. Zagreb, 1946.

Sjenica (Priča o najvećoj nesreći i najvećoj sreći). Beograd, 1947.

Dva druga. Zagreb, Beograd, 1949.

Kamena kolijevka. Zagreb, 1950.

Svetkovina mladosti. Beograd, 1950.

Stoljetni kalendar. Na proplanku. Zagreb, 1950.

Zapisi o djetinjstvu. Zagreb, 1950.

Staza kroz stoljeće. Zagreb, 1951.

Život u šumi. Zagreb, 1951.

Knjiga o davnni. Zagreb, 1953.

Ivanjske krijesnice. Beograd, 1956.

Što pričaju dan i noć. Zagreb, 1958.

Velika pustolovina. Zagreb, 1958. Vrzino kolo. Zagreb, 1958.

Veliki i mali drug. Zagreb, 1959.

Priče s mora i kopna. Sarajevo, 1964.

Ku-ku-ri-ku. Zagreb, s. a.

Izabrana djela/Josip Pavičić... (et al). Zagreb, (etc), 1971. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 98)

Poletarci — Dvije pripovijetke. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 43)

Literatura

Simić, N., *Memento Josipa Pavičića // Savremenik*, 1937, 26, 2.

Simeon, R., *Novele o invalidnom životu // Književni glas*, 1937, 3, 1.

Frol, I., *O novijoj hrvatskoj prozi* (S. Kolar, J. Pavičić, I. Dončević, I. G. Kovačić) // *Književnik*, 1937, 10, 3-4.

Jurčić, V., *Omladinski roman Josipa Pavičića // Hrvatska revija*, 1937, 10.

Prpić, T., *Josip Pavičić. Poletarci // Obzor*, 1937, 77, 129.

Durman, M., *Nova omladinska knjiga Josipa Pavičića //Književnik*, 1939, 12.

Oblak, D., *O dječjoj literaturi Josipa Pavičića // Izvor*, 1950, 3, 2.

Popović, V., *Josip Pavičić // Izabrana djela/Josip Pavičić...* (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1971. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 98). str. 7-17.

Zalar, I., *Krug se širi // Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb, Školska knjiga, 1983.

Sabljić-Tomić, H., *Proza Josipa Pavičića (1895-1963) // Poletarci — Dvije pripovijetke*. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 43). str. 127-132.

ARMIN PAVIĆ

Požega, 29. III. 1844. — Zagreb, 11. II. 1914. U Požegi je završio pučku školu a u Zagrebu gimnaziju 1861. te tri godine poslije slavistiku i klasičnu filologiju u Beču. Kao gimnazijski profesor radio je u mnogim gradovima: Osijeku, Varaždinu, Požegi, Zagrebu, a 1875. postao je privatni docent pa izvanredni te redoviti profesor na zagrebačkom Sveučilištu. U dva je navrata obavljao i dužnost dekana Filozofskog fakulteta (1882-1883, 1894-1895) da bi tijekom naredne godine bio rektor Sveučilišta. Osim toga, bio je aktivan i u politici — od 1884. do 1906. djelovao je kao saborski zastupnik.

Djela

Aristotelova poetika. Zagreb, 1869.

Historija dubrovačke drame. Zagreb, 1871.

Narodne pjesme o boju na Kosovu. 1389. Zagreb, 1877.

Estetička ocjena Gundulićeva Osmana. Zagreb, 1879.

Postanje Gundulićeva Osmana. Zagreb, 1913.

Literatura

Kempf, J., *Požega: zemljopisne bilješke iz okoline i prilozii za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*. Požega, Stamparija Hrvatske tiskare i knjižare, 1910.

Körbler, Đ., *Armin Pavić // Ljetopis JAZU*, Zagreb, 1914, knj. 28, str. 87-119.

Jelčić, D., *Armin Pavić // Vallis aurea*. Zagreb, NZ Matice hrvatske, 1977. str. 157-176.

Frangješ, I., *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb, Ljubljana, NZ Matice hrvatske (etc), 1987. str. 503-504.

Peić, M., *Požega: eseji, feljtoni, putopisi*. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 56-57.

EMERIK PAVIĆ

Budim, 5. I. 1716. — Budim, 15. IV. 1780. Bio je franjevac, gvardijan budimskog samostana, lector jubilatus te definator provincije i povjerenik vrhovnika Reda za franjevačku provinciju u Bugarskoj.

Djela

- Jezgra nauka kerstjanskoga. Budim, 1754.
Kalendar ilirski. Budim, 1754-1758.
Obširni nauk krstjanski s nadodanim duhovnim pismam. Budim, 1755.
Ogledalo temelja vire i zakona katoličkanskoga, tj. Sveto pismo, iliti jezgra svih događajah starog i novog zakona. Iz franceskoga od Rayanmonta u ilirički složen. Budim, 1759.
Ogledalo događajah sv. Pisma staroga i novoga zakona. Budim, 1759.
Priašće. Budim, 1762.
Prosvitljenje i ogriranje jesenog i zimnog doba iliti: Nediljne i svečane predike priko jeseni i zime dolazeće, razum čovečanski u dilovanju prosvitljujuće, a dušu spasonosnim grijuće. Za pomoć sviju dušah nastojnikah i ostalih pripovidalaca. Budim, 1762.
Epistole i Evangelia priko sviju godišnji Nediljah i svetkovinah, s dvima mukama, po Mateu i Ivanu. Budim, 1764, 1808.
Descriptio solita et rythmica regum..., Budim, 1764.
Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus seu paraphrastica..., Budim, 1766.
Dalmatica. 1768.
Nadodanje glavnih događajah, k Razgovoru ugodnome naroda slovinskog A. Kačića. Pešta, 1768.
Flos medicinae sive Scholae Salernitanae de conservanda bona valetudine praecepta metrica..., Pešta, 1768; Split, 1980.
Ručna knjizica za utilovit u zakon katoličkanski obraćenike..., Pešta, 1769.
Putovanje duhovno, u stazice različitog bogoljubstva razdijeljeno. Pešta, 1769.
Molitvena knjiga s nikim pismam duhovnim. Budim, 1769.
Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka karstjanskoga za mladež još novoga i glasovitoga barda bečkoga godine 1767. u njemački jezik na svitlost dana, a sada prevedena i tiskana. Budim, 1769.
Novi i glavni u dvadeset stazicah razdijeljeni Put nebeski, iliričkom pravovirnom narodu prikazan. Budim, 1772.
Kratki nauči i tumačenja sviju nediljnih glavnih evangelja. Budim, 1778.
Knjige Sv. Pisma poroda i izhoda. s. I.; s. a. (rukopis).
Psaltir iliti pisme Davidove. Budim, 1774. (rukopis).
Spes evacuata, Budae, 1754.
Tri dana duhovna s govorenjem predikatorskim navršena i istomačena. Budim, 1755.
Positiones theologicae ex tractatu de angelis. Budae, 1757.
Propugnatio thesium theologiarum de Sanctissima Trinitate. Budae, 1759.

- Exhortatio oratorie deducta et antecapitularier dicta. Budae, 1760.
Fragmenta poetica e variis poesseos exercitationibus concinnata. Budae, 1762.
Via crucis pro usu Provinciae S. Ioannis a Capistrano. Budae, 1764.
Prodromus aesticus recte ducens tramite at spiritualis vitae perfectionem. Budae, 1767.
Treći sad iliti iztomačenje Trećega reda. Budim, 1769.
Libelus de gratiis B. V. Mariae Radnensis. s. I.; s. a.
Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uređeno knjiženstvo. Budim, 1778.

Literatura

- Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti. Osijek, 1887. str. 26-36.
Forko, J., Kako je P. Emerik Pavić u prošlom stoljeću u latinski jezik prevodio pjesme slavnoga Fra Andrije Kačića? Osijek, Tiskom Julija Pfeifera, 1889.
Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. Glasnik Biskupije djakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 88-89.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 216-218.
Hoško, F. E., Topohistoriografsko djelo Emerika Pavića kao izvor za hrvatsku crkvenu i kulturnu povijest. Kačić, 1977, 9.
Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 128-130.
Hoško, F. E., Katchetsko štivo iz pera Emerika Pavića. Nekadašnji hrvatski katekizmi. Zagreb, Salezijanski provincijalat, 1985. (Biblioteka Orijentacije). str. 111-115.
Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50). str. 420.
Plejić, L., Knjižnica crničkog franjevačkog samostana i njezin propovijedi 18. stoljeća. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/priredila Julijana Matanović, Zagreb, Mendar, 1995. str. 139-155.

KARLA PAVIĆ

Tovarnik, 27. VI. 1779. — Đakovo, 31. I. 1859. Studirao je u Pečuhu, a kao svećenik službovao je u Tovarniku, Lipovcu, Mitrovici, Vinkovcima i Đakovu, gdje je bio profesor na biskupijskom učilištu.

Djela

- Svakdanja smrti uspomena. Budim, 1808.
Zbor pivalica Fruškoj u gori pribivajućih... Novi Sad, 1816.
Miroprživka... Budim, s. a.

Politika za dobre ljude, to jest: Uprave razumnoga i kripnosnoga života... Pešta, 1821.

- Emerik Karla biskup pedesetltnu žrtvu slaveći... Osik, 1826.
Pokopno govorenje o sprovodu Antuna Mandića... Osik, 1816.
Uspomena. s. I. 1852.

Literatura

- Kombol, M., Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, Matica hrvatska, 1945. str. 415.
Marijanović, S., Iz književne ostavštine Iliraca u Slavoniji. // Dani hrvatskog kazališta, 24: Hrvatska književnost u doba Preporoda. Split, Književni krug, 1998. str. 43-46.

MATIJA PAVIĆ

Đakovo, 31. I. 1859. — Đakovo, 25. XI. 1929. Studirao je u Beču, a svećenikom je postao 1882. Godine 1895. postao je župnik u Semeljcima, a 1911. postaje kanonikom i profesorom u đakovačkom sjemeništu. Bio je apostolski protonator, opat Blažene djevice Marije od brda Petrovaradina, generalni vikar biskupije.

Djela

- Književna slika Slavonije u 18. vieku. Đakovo 1889.
Književna slika Slavonije u prvoj poli 19. vieka. Đakovo 1889.
(Cepelić, M.; Pavić, M.). Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850-1900. Zagreb, 1900-1904.
Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806-1906. Đakovo, 1911.
Književna slika Slavonije u prvoj polovici 19. stoljeća. Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, 1994.

Literatura

- Gašić, E., Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis — diacovensis et Sremsiensis. Mursae, 1944.
Sršan, S., Pogovor. // Književni ogledi./Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59).

JOSIP PAVIŠEVIĆ

Požega, 8. VIII. 1734. — Osijek, 24. XI. 1803. Član Bosne Srebrene postao je 1750, a prijelaz u novoosnovanu Provinciju sv. Ivana Kapistranskog dočekaao je kao student bogoslovne škole u Budimu (1755-1757). Studij teologije nastavio je u Osijeku (1757/58) i Rimu, gdje je 1759. primio svećeničko

redenje. Nakon povratka u Provinciju, predavao je na Veleučilištu u Osijeku, i to najprije na filozofskom učilištu (1761-1764), a zatim na bogoslovnoj školi (1768-1777). U međuvremenu je bio odgojitelj studenata filozofije u Vukovaru (1764-1766) i tajnik dvojice provincijskih vikara, Jerolima Lipovičića i Benka Zebića. Postigao je prosvjetni naslov »lector jubilatus« i bio dekan osječkog Generalnog učilišta (1778-1783). U teškim godinama procvata jozefinizma bio je kustod i provincijal svoje Provincije. Osim toga, uredio je arhiv Provincije i bio njegov upravitelj.

Djela

- Philosophia mentis ac scensuum. Mursiae, 1761. (rukopis).
Kratkopis poglavitijih događaja sadašnje vojske. Pešta, 1762.
Kratka uputa za sadenje dudovog svilca. Osijek, 1765.
Tractatus de divina gratia, Tractatus de angelis. Essekini, 1768/69. (rukopis).
Tractatus... de Divini Verbi incarnatione. Mursiae, 1769. (rukopis).
Nauka o figuralnom pjevanju. Osijek, 1770.
Tractatus de Deo Trino. Mursiae, 1772. (rukopis).
Tractatus de divina revelatione. Essekini, 1773. (rukopis).
Pet panegirika sv. Josipu. Osijek, 1776.
De Deo ejusque divinis attributis, De invisibilitate Dei, de ipsius intellectu ac de Dei Providentia. Mursiae, 1776. (rukopis).
Sancto Joseph utriusque testamenti patriarche. Mursae, 1776.
Prapositiones ex universa theologia. Osijek, 1777.
Saecula serapfika. Osijek, 1777.
Serafska vremena posvećena Josipu de Werneku. Osijek, 1777.
Cum ex univversa theologia... disputationes fierent. Essekini, 1777.
Polazjenje na vojsku prusku-bavarsku. Osijek, 1779.
Jubilaeum elementium... sacerdotii... Jacobi Spatzierer. Budae, 1780.
Orationes. Osijek, 1780.
Recensio conventuum juxta antiquitatem eorumdem provinciae s. Joannis Capistranensis... e veteribus manuscriptis collecta. Osijek, 1783.
Tragedije i druge predstave raznih vrsta. Osijek, 1785.
Applausus civitatis Essekiniensis ad coronationem in Regem Hungariae Leopoldi 2. cesaris. 1790.
Fragmenta poetica. Osijek, 1793.
Carmina, inscriptiones, epitaphia per fragmenta edita, nunc in unum collecta interumque vulgata. Osijek, 1794.
Tragoedie et aliae diversi generis repraesentationes. Essekini, 1794.

Literatura

- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; 41). str. 159-160.
- Rem, V., Pjesnici Slavonije // Revija, Osijek, 1969, 9, 5, str. 4-16.
- Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 186, 191.
- Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 9.
- Sršan, S., Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (doktorska disertacija). Osijek, 1986. str. 16, 17, 62, 63.
- Drechsler (Vodnik), B., Slavenska književnost u 18. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 81-85.
- Bösendorfer, J., Crte iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49/50). str. 424.

PAVAO PAVLIČIĆ

Vukovar, 16. VIII. 1946. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Vukovaru, a Filozofski fakultet (komparativna književnost i talijanski jezik) u Zagrebu. Doktorirao 1974. temom iz filologije. Redoviti je profesor na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu te redoviti član HAZU.

Djela

- Lađa od vode. Zagreb, 1972.
- Vilinski vatrogasci. Zagreb, 1975.
- Dobri duh Zagreba. Zagreb, 1976.
- Plava ruža. Zagreb, 1977.
- Stroj za maglu. Zagreb, 1978.
- Umjetni orao. Zagreb, 1979.
- Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti. Zagreb, 1979.
- Večernji akt. Zagreb, 1981, ²1982, ³1983, ⁴1990.
- Slobodni pad. Zagreb, 1982.
- Dunav. Zagreb, 1983, ²1992.
- Književna genologija. Zagreb, 1983.
- Eter. Zagreb, 1983.
- Kraj mandata. Zagreb, 1984.
- Radovi na krovu. Beograd, 1984.
- Trojica u trnju. Zagreb, 1984, 1987.
- Skandal na simpoziju. Split, 1985.
- Čelični mjesec. Zagreb, 1985.
- Zagrebački odrezak. Zagreb, 1985.
- Stih u drami — drama u stihu. Zagreb, 1985.
- Trg slobode. Zagreb, 1986.
- Zeleni tigar. Zagreb, 1986.
- Sedam interpretacija. Rijeka, 1986.
- Krasopis. Zagreb, 1987.

- Rakova djeca. Zagreb, 1988.
- Petlja. Zagreb, 1988.
- Poetika manirizma. Zagreb, 1988.
- Sretan kraj. Zagreb, 1990.
- Koraljna vrata. Zagreb, 1990.
- Rupa na nebu. Zagreb, 1992.
- Prolazna soba. Zagreb, 1992.
- Svoj svome. Zagreb, 1992.
- Nevidljivo pismo. Zagreb, 1993.
- Stih i značenje. Zagreb, 1993.
- Škola pisanja. Zagreb, 1994.
- Barokni stih u Dubrovniku. Dubrovnik, 1995.
- Šapudl. Zagreb, 1995.
- Rukoljub. Pisma slavnim ženama. Zagreb, 1995.
- Leksikon uzaludnih znanja. Opatija, 1995.
- Diksilend. Zagreb, 1996.
- Zaborav. Rijeka, 1996. Mjesto u srcu. Zagreb, 1996.
- Pokora. Zagreb, 1997.
- Vodič po Vukovaru. Zagreb, 1997.
- Kako preživjeti mladost. Zagreb, 1997.
- Kruh i mast. Zagreb, 1997.
- Numerus clausus. Zagreb, 1998.
- Zagrebački trgovi. Zagreb, 1998.
- Moderna hrvatska lirika. Zagreb, 1999.
- Nepovrat. Zagreb, 1999.
- Vesele zgode djeda i bake. Zagreb, 2000.
- Otrovni papir. Zagreb, 2001.

Literatura

- Žmegač, V., Pogled na roman detekcije // Umjetnost riječi, 1970, 1-2.
- Visković, V., Artificijalna zbilja u prozi Pavla Pavličića; Moralnost krimića // Mlada proza. Zagreb, Znanje, 1983. str. 59-81. (Biblioteka ITD)
- Bogišić, V., Žensko pismo Pavla Pavličića // Quorum, 1988, 4, str. 32-42.
- Visković, V., I ne samo kao štitve za zabavu: Otpor okamenjenom avangardizmu: Bivši avangardist // Pozicija kritičara. Zagreb, Znanje, 1988. str. 179-200. (Biblioteka ITD).
- Flaker, A., Hrvatska zaračena književnost (1983-1993) // Republika, 1994, 9-10.
- Tatarin, M., Vjera u književnost // Republika, 1995, 5-6.
- Matanović, J., Pavao Pavličić: Rukoljub // Književna revija, 1995, 35, 1-2.
- Milanjan, C., Hrvatski roman (1945-1990). Zagreb, ZZK, 1996.
- Bošković, I. J., Strasma pisma slavnim hrvatskim ženama; Literarni spomenik Vukovaru; Pamćenje prolaznog; Grad od sjećanja // Prozna vremena. Zagreb, 1997. str. 238-253.
- Matanović, J., O jednom nevidljivom i petnaest vidljivih Pavličićevih pisama // Prvo lice jednine/Julijana Matanović. Osijek, MH Osijek, 1997. str. 129-172. (Biblioteka Neotradicija).

BORO PAVLOVIĆ

Slavonska Požega, 27. IV. 1922. — Duga Resa, 7. IX. 2002. Klasičnu je gimnaziju završio u Zagrebu 1940. Studirao je na Pravnom i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pravo je diplomirao 1944, a na Filozofskom fakultetu 1949. Upisao je i nekoliko semestara medicine te jedan semestar arhitekture. Radio je kao referent za tisak Ministarstva građevinarstva NR Hrvatske (1946-1948), upravnik pa tajnik časopisa Arhitektura (1948-1955), urednik edicija u Interpublicu (1955-1956), profesionalni književnik (1955-1960), referent za propagandu Zagrebačke mljekare (1960-1961), referent za propagandu tvornice Saponia (1962), referent za kulturne poslove i direktor Galerije Likum (1962-1967), referent za propagandu Galerije Arto (1967-1968), redaktor i tehnički urednik Arhitekture i stručne biblioteke Izdavačke djelatnosti Saveza arhitekata Hrvatske (1968).

Djela

- Dobro jutro. Zagreb, 1943.
- Na blagoslovljenom vjetru. Zagreb, 1943.
- Groteske. Zagreb, 1944.
- Sitne pjesme. Zagreb, 1945.
- Poezija. Zagreb, 1945.
- Tišina. Zagreb, 1951.
- Mrav: poema — nacrt za crtani film. Zagreb, 1952.
- Srna. Zagreb, 1952.
- Traktor. Zagreb, 1952.
- Zemlja. Zagreb, 1952.
- Slapovi boja i linija polivinila. Zagreb, 1952.
- A. G. M.: poema. Zagreb, 1953.
- Vreva. Zagreb, 1953.
- Ljubav. Zagreb, 1953.
- Plitvice. Zagreb, 1954.
- Novina. Zagreb, 1954.
- Srce. Zagreb, 1954.
- Pas Fidelio. (libreto za poetsku operetu). Zagreb, 1954.
- Zadarske elegije. Zagreb, 1954.
- Konj i kola. Zagreb, 1954.
- Slikovnica. Zagreb, 1954.
- Kratke priče. Zagreb, 1954.
- Stećci govore. Zagreb, 1954.
- Mirogoj. Zagreb, 1954.
- Kap. Zagreb, 1954.
- Jesenas i danas. Zagreb, 1954.
- Velesajam. Zagreb, 1955.
- Svjetlo i sjena. Zagreb, 1955.
- Stara Lika. Zagreb, 1955.
- Stadion. Zagreb, 1955.
- Zagreb. Zagreb, 1955.
- Jutro u travnju. Zagreb, 1955.

- Gornji grad. (natisak stihova na fotomonografiju Zdenka Stričića: Zagreb, 1955. Svjetlo i sjena).
- Portreti. Zagreb, 1956.
- A. G. M.: musical. Zagreb, 1971. (koncertno izvedeno u Povijesnom muzeju Hrvatske).
- Paris. Zagreb, 1956.
- Circus Maximus. Zagreb, 1957.
- Ljubavni kalamburi. Zagreb, 1958.
- Enciklopedija poetika. Zagreb, 1958. (izložba tekstova).
- Kotač pokretač. Zagreb, 1959.
- Halo-veza. Zagreb, 1959.
- Spomenar 50 godina Zagrebačkog Velesajma. Zagreb, 1959.
- Pohvala mlijeku kao hrani i lijeku. Zagreb, 1961. Mliječna staza. Zagreb, 1961.
- Majalis. Osijek, 1962.
- Animalija u umjetnosti. Zagreb, 1964.
- Simfonija Gradišća. Zagreb, 1968.
- Nin. Zagreb, 1969.
- Cirkus. Zagreb, 1969.
- Velika ljubav. Zagreb, 1977.
- Cvjetovi i leptiri. Zagreb, 1977.
- Licem u lice. Zagreb, 1977.
- Mališani i velikani. Zagreb, 1977.
- Smotra pasa. Zagreb, 1977.
- Šareni Zoo. Zagreb, 1977.
- Šarplaninci. Zagreb, 1977.
- Lipa. Zagreb, 1977.
- Korzo. Zagreb, 1978.
- Lav Zuboslav. Zagreb, 1984.
- Zub Zubić. Zagreb, 1984.
- Boro Pavlović. // Izabrana djela/ Boro Pavlović... (et al). Zagreb (etc), 1985. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 153).
- Tresnia. Zagreb, 1990.
- Nepoznate, rane pjesme. Zagreb, 1997.

Literatura

- Rem, V., Kratke priče Bore Pavlovića. // Krugovi, 1954, 3, 5, str. 398-400.
- Mrkonjić, Z., Suvremeno hrvatsko pjesništvo: razdioba. Zagreb, Kolo, 1972. (Biblioteka Kolo; knj. 12).
- Jelčić, D., Ditrambično i konstruktivističko pjesništvo Bore Pavlovića. // Vallis aurea/ Dubravko Jelčić. Zagreb, Nakladni zavod MH, 1978. str. 363-389.
- Bošnjak, B., Rimarij konstruktivizma. // Apokalipsa avangarde/ Branimir Bošnjak. Rijeka, IC Rijeka, 1982. str. 70-72.
- Donat, B., Poezija i poetika Bore Pavlovića. // Republika, 1984, 40, 5, str. 25-63.
- 57 A., Hrvatske inačice ine avangarde. // Suvremeno hrvatsko pjesništvo. Zagreb, ZZK, 1988.
- Rem, G., Metajezičnost pisma u pjesništvu Bore Pavlovića. // Poetika brisanih navodnika/ Goran Rem. Zagreb, CEKADE (etc), 1988. (Znaci, mala edicija, str. 21-41).

Detoni-Dujmić, D., Krugovi. Zagreb, ZZK, 1995. (Enciklopedija hrvatske književnosti).

Rem, G., Intermedijalnost u suvremenome hrvatskome pjesništvu (doktorska disertacija). (rukopis). Zagreb, 1998.

Milanja, C., Značajni počeci. // Vijenac, 1997, 5, 96, str. 14.

LUKA PAVLOVIĆ

Račinovci kraj Županje, 24. XII. 1932. — Sarajevo, 31. XII. 1982. Od 1936. živi u Sarajevu, gdje je završio gimnaziju i apsolvirao književnost. Od 1955. stalni je književni i kazališni kritičar sarajevskoga Oslobođenja. Urednik je kulturnih stranica nekoliko dnevnika i tjednika, revije za kulturu Odjek te časopisa Izraz. Scenarist je i koscenarist na tri igrana filmska projekta i većem broju dokumentarnih filmova. Bio je dugogodišnji direktor Festivala malih i eksperimentalnih scena.

Djela

Proljeće na uglu. s. 1., 1956.

Mlado ljeto. Zagreb, 1960.

Pozorišne kritike, 1. Sarajevo, 1966.

Pozorišne kritike, 2. Sarajevo, 1972.

Pozorišne kritike, 3. Sarajevo, 1978.

Literatura

Trumić, M., Neodoljivi trenuci scene: Druga knjiga Pozorišnih kronika sarajevskog književnika i publiciste Luke Pavlovića, jedina takve vrste u BiH. // Svijet, 1973.

In memoriam Luka Pavlović. // Županijski vjesnik, 29. 1. 1982.

Bilješka o piscu. // Hrašće, 1997, 2, 9/10, str. 86.

MARIJA PEKIĆ (ŽAJA) MIKULJAN

Drenovci, 1. V. 1943. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radila je kao urednica u izdavačkom poduzeću Mladost, bila je predsjednica DHK (1985), direktorica Nakladnoga zavoda Matice hrvatske (1989), te urednica na HRT-u.

Djela

Nemir cvjetanja. Doboj, 1962.

Tako nastaje sunce. Zagreb, 1969.

Da nas danas. Zagreb, 1974.

To. 1974.

Radi se o našim psima. Zagreb, 1976.

Obiteljski album (radio-drama). Zagreb, 1976.

Obiteljski album (proza). Zagreb, 1977.

Marsijanci na olimpijadi. 1977.

Obiteljski album: zbirka novela. Zagreb, 1977.

Tragom kao, Čakovec, 1978.

Java, Split, Čakavski sabor, 1979.

Ljudski zrak. 1979.

Price na prozoru. Zagreb, 1980.

Tamo gdje me nema. Zagreb, 1980.

Radi se o našim psima. (TV drama) 1982.

Nemojte me zvati Robi. 1983.

Crveno i crno. 1985.

Smrt godišnjeg doba. 1988.

Doktorova noć. 1990.

Literatura

Najnovije hrvatsko pjesništvo. Zagreb, Teatar poezije (etc), 1972, str. 184-187.

Ladan, T., Prevratnici ili povratnici: Analitički katalog. // Pjesništvo, pjesme, pjesnici/ Tomislav Ladan. Zagreb, August Cesarec, 1976, str. 58, 85. Pavić, V., Java Marije Peakić. // Republika, 1980, 36, 6, str. 616-619.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 36.

MATKO PEIĆ

Slavonska Požega, 10. II. 1923. — Zagreb, 31. X. 1999. U rodnom gradu završio je Dječaku osnovnu školu Petar Zrinski i realnu gimnaziju. Godine 1941. odlazi u Zagreb na Akademiju likovnih umjetnosti. Diplomirao je 1947. i zaposlio se u Strossmayerovoj galeriji JAZU kao knjižničar. Istodobno studira povijest umjetnosti i kulture te poslije diplome radi kao profesor na Školi primijenjene umjetnosti, zatim kao docent te izvanredni i redoviti profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Doktorirao je 1971. Kao stipendist francuske vlade školsku godinu 1955-1956. proveo je na Sorboni u Parizu.

Djela

Nikola Mašić. Zagreb, 1957.

Slava Raškaj. Beograd, 1957.

Vladimir Becić. Zagreb, 1966.

Francuski slikari 18. stoljeća. Zagreb, 1967.

Skitnje. Zagreb, 1967.

Hrvatski umjetnici. Zagreb, 1968.

Lirika. Zagreb, 1968. (poseban otisak iz Rada JAZU, br. 350).

Jesen u Poljskoj. Zagreb, 1969.

Hrvatski slikari i kipari. Slavonija. Srijem. Osijek, 1969.

Ivo Dulčić. Zagreb s. a.

Vladimir Filakovac. Osijek, 1972.

Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića. Zagreb, 1972. Crno zlato. Zagreb, 1974.

Slavonija — likovne umjetnosti. Osijek, 1975.

Nikola Mašić. Beograd, 1975.

Umjetnost u Slavoniji i Baranji. Osijek, 1980.

Izabrana djela. Zagreb, 1982. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 159).

Slavonija — književnost. Osijek, 1984.

Ljubav na putu. Zagreb, 1984.

Evropske skitnje. Zagreb, 1985.

Portreti hrvatskih umjetnika, XIX. i XX. st. Zagreb, 1986.

Evropski umjetnici. Zagreb, 1986.

Literatura

Babić, L.J., Pismo jednom mladom prijatelju // Republika, 1964, 20, 7-8, str. 288-291.

Cvitan, D., Remek-djelo. Putopisne proze // Telegram, 10. 10. 1967.

Vaupotić, M., Matko Peić. Skitnje. // Republika, 1968, 24, 11, str. 692-693.

Pavletić, V., Jedno snatrenje Matka Peića u Skitnjama o kornjači i o Hrvatskoj // Kritika, 1971, 21.

Pavletić, V., Slikar duše hrvatskog ravničarskog krajolika // Djelo u zbilji/Vlatko Pavletić. Zagreb, 1971.

Slavonske minijature/Mader, M., Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5)

Lončarević, J., Povratak u ravnicu // Marulić, 1977, 1.

Posavac, Z., Slavonski neoklasicistički krug // Revija, 1977, 17, 4, str. 54-73.

CAR-Matutinović, L.J., Čar riječi. O pejzažu u književnosti M. Peića. Čakovec: Zrinski, 1979.

Duda, D., Priča i putovanje: Hrvatski romantičarski putopis kao pripovjedni žanr. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 8, knj. 45). str. 8, 236.

FRANJO KSAVER PEJAČEVIĆ

Osijek, 15. VI. 1707. — Požega, 7. X. 1781. Bio je isusovac, profesor teologije i crkvenoga prava u Ljubljani, Linzu, Beču, Grazu. U dva je navrata rektor kolegija u Zagrebu i Pečuhu. Potom je bio rektor kolegija u Požegi sve do ukinuća Družbe Isusove. Nakon toga je postao opat, što je i ostao sve do smrti.

Djela

Controversiae ecclesiae orientalis et occidentalis..., Graz, 1752.

Tractatus ss. eucharistiae sacramento. s. 1., 1754.

Tractatus de sacramentis in genere..., s. 1., 1754.

Theologicorum dogmatum de sacramentis. Graz, 1754.

Theologicorum dogmatum de virtutibus theologicis libri tres. Graz, 17??

Assertiones theologico-dogmaticae..., s. 1., 1755.

Theologicorum dogmatum de fontibus theologicis et Deo uno ac trino libri septem. Graz, 1756.

Tractatus de gratia et merito. s. 1., 1757.

Theologicorum dogmatum de Deo incarnato libri octo. Graz, 1757.

Historia serviae seu collongia XIII de statu regni et religionis serviae..., Köln, 1797.

Descriptio Bulgariae. (posmtno; rukopis).

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela Hrvatske akademije; knj. 41) str. 160.

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 216.

Sršan, S., Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvjoj polovici 19. stoljeća. (doktorska disertacija). Osijek, 1986. str. 18.

Peić, M., Požega: eseji, feljtoni, putopisi. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 25.

JAKOB PEJAČEVIĆ (PIJAČEVIĆ)

Čiprovac (Bugarska), 30. IV. 1681. — Pečuh, 1738. Rodak Franje Ksavera Pejačevića. Bio je isusovac, profesor filozofije i teologije u isusovačkim školama te rektor kolegija u Požegi, Zagrebu i Pečuhu. Superior je isusovačke misije u Osijeku od 1713 do 1716.

Djela

Veteris et novae geographiae... Zagreb, 1714.

Literatura

Fancev, F., Grada za povijest školskog i književnog rada isusovačkoga kolegija u Zagrebu. Starine, 1918, 37, str. 167-169; 38, str. 214-216, 293. Matić, T., Isusovačke škole u Požegi 1698-1772. // Vrela i prinosi, 1935, 6, str. 1-61.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela Hrvatske akademije; knj. 41) str. 160-161.

Peić, M., Požega: eseji, feljtoni, putopisi. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 28.

NEVENKA PERAČKOVIĆ

Bicko Selo, 1951. Prosvjetna djelatnica i kulturna animatorica. Živi u Slavonskom Brodu.

Djela

Nemoj me čekati. Vinkovci, 1994.

Literatura

- Mačešić, M., Grlom u poeziju // Nemoj me čekati/Nevenka Peračković. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Slap — Slavonski pisci; knj. 5).
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Matica hrvatska ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

GRGUR PEŠTALIĆ

Váskut, Ugarska, 27. VI. 1755. — Baja, 1. II. 1809. Godine 1772. u Šaregradu je postao članom Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Predavao je na filozofskim učilištima u Baji (1779-1781) i Požegi (1781-1783). Studirao je filozofiju na sveučilištu u Budimu (1777-1779) postigavši naslov doktora. Kratko je vrijeme bio knjižničar osječke gimnazije (1783). Predavao je na filozofskom učilištu u Mohaču (1801-1806). U međuvremenu je bio samostanski starješina u Vukovaru (1794-1797) i Baji (1806-1809).

Djela

- Tentamen publicum ex logica, historiae philosophiae et mathesis. Badae, 1780.
- Dostojna plemenite Bacske starih uspomena. Kaloča, 1790.
- Utišenje ožalostjenih u sedam pokornih pisama kralja Davida istomačeno. Budim, 1797.
- Tentamen publicum ex physica et philosophia morum. Buda, 1802.
- Positiones philosophiae. Buda, 1805.

Literatura

- Hoško, F. E., Jaićeve preteče Pavić i Peštalić. // Marijan Jaić — obnovitelj među preporoditeljima/ Franjo Emanuel Hoško. Zagreb, Katchetski salezijanski centar, 1996. (Biblioteka Orijentacije; knj. 12). str. 141-146.
- Sekulić, A., Rasprave o jeziku bačkih Hrvata. Zagreb, Matica hrvatska, 1997. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 7, knj. 38). str. 11.

ANA PINTARIĆ

Osijek, 25. IX. 1944. Maturirala je u Ekonomskoj školi u Osijeku. Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na istom je fakultetu magistrirala i doktorirala. Od 1965. do 1982. radila je u Osnovnoj školi u Viš-

njevcu, od 1982. do 1990. u Ekonomskoj školi u Osijeku, od 1991. do 1994. u Zavodu za školstvo u Osijeku kao savjetnica za hrvatski jezik. Danas predaje na Pedagoškom fakultetu u Osijeku.

Djela

- Metodički pristup filmskoj kulturi: priručnik za nastavnike. Tuzla, 1991.
- U potrazi za skladom: jezično-metodičke studije i modeli. Osijek, 1997.
- Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika. Osijek, 1999.

KREŠIMIR PINTARIĆ

Osijek, 26. IV. 1971. Diplomirao je komparativnu književnost, bibliotekarstvo i opću informatologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Djela

- Tour de force. Naklada MD, Zagreb, 1997.
- Divovski koraci. Gethaldus optika, Zagreb, 2001.

Literatura

- Brunčić, D., Osječki pjesnički krug 1990-ih, Literarni pokušaji // Kolo, 4, 1999, str. 236.
- Rizvanović, N., Krešimir Pintarić: Metaknjiževnik I(li) Humorist? // Quorum, 3/1998, str. 39-43.

DANICA PINTEROVIĆ

Osijek, 17. II. 1897. — Osijek, 17. I. 1985. Diplomirala je povijest i zemljopis u Zagrebu, a 1933. doktorirala u Beogradu. Od 1919. do 1941. radila je kao profesor, a 1943. počinje raditi u Muzeju Slavonije a u vremenu između 1949. do 1961. kao direktorica Muzeja. Radila je kao bibliotekar, a zatim kao kustos arheološke i zbirke umjetničkoga obrta. Nakon umirovljenja stručni je suradnik u Muzeju i pri Centru za znanstveni rad u JAZU u Osijeku.

Djela

- Mursa i njeno područje u antičko doba. Osijek, 1987.
- Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije. Osijek, 1952.
- Komunalna banka i štedionica Osijek. Osijek, 1967.

Literatura

- Od turskog do suvremenog Osijeka/Ive Mažuran (et al). Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1996. str. 545, 665.

MILIVOJ POLIĆ

Kraljevica, 24. II. 1931. — Kraljevica, 29. VIII. 1993. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu. Godine 1942. doselio je u Osijek, gdje je 1950. završio gimnaziju, a psihologiju je apsolvirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1950-1954). Bio je predsjednik Ogranka DHK u Osijeku. Bavio se i likovnim radom te izlagao samostalno i grupno. Jedan je od pokretača rada Ogranka Matice hrvatske u Osijeku i njegov prvi tajnik (1960-1961) i časopisa Revija kojemu je 1961. bio i prvi glavni urednik. Od 1964. bio je zaposlen u Poljoprivredno-industrijskom kombinatu Belje kao novinar. Bio je član Društva novinara Hrvatske i suradnik JAZU Centra u Osijeku. Suradivao je na Radio-Baranji.

Djela

- Kibernetika. Osijek, 1960.
- Prostor šutnje. Osijek, 1968, 21969.
- Južna strana. Osijek, 1970.
- Četvrti ugao. Osijek, 1973. Okrenut gradu u svitanje. Osijek, 1974.
- Školj u ravnici. Osijek, 1975.
- Svijet nas samih ne može postojati. Zagreb, 1981.
- Dal mare alla pianura. Napoli, 1983. (prijevod)
- Crteži perom. Osijek, Revija, 1986.
- Izabrane pjesme./Milivoj Polić, Antun Šimunić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 34).

Literatura

- Šoljan, A., Nije što je more... // Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske, 1960-1962./Antun Šoljan. Zagreb, Naprijed, 1965. str. 182-184.
- Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5). str. 46.
- Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 32.
- Gardaš, A., Okrenut poeziji. // Izdvojen samo za ljub./Milivoj Polić, Antun Šimunić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 34). str. 71-74.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 43.

NADA PRKAČIN

Požega, 1968. Srednju školu završila je u Slavonskom Brodu, a studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Kao ratna izvjestiteljica boravi u Osijeku, potom se vraća u rodnu Požegu te godinu dana poslije odlazi u Vinkovce, gdje i danas živi.

Djela

- Tamo gdje nema rata. Vinkovci, 1993.
- Povratak Luke Jurića. Vinkovci, 1995.

Literatura

- Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 186.
- Matanović, J., Zakon velikih brojeva // Dubrovnik, 1995, 6, 5, str. 43-51.
- Peternai, K., Što skriva Pandorina kutija? // ALEPH, 1995, 1. str. 82-83.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, Ogranak MH Osijek; Slavonski Brod, Ogranak MH Slavonski Brod; Vinkovci, Ogranak MH Vinkovci, 1997. str. 68, 101-103. (Biblioteka Neotradicija; kolo 1, knj. 2).
- Matanović, J., Hrvatski roman nakon godine 1990. // Zbornik radova prvog slavističkog kongresa. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1997. sv. 2, str. 421-433.

DRAGUTIN PROHASKA

Osijek, 7. V. 1881. — Prag, 16. IX. 1964. Završio je gimnaziju u Osijeku 1900, studirao je slavistiku i germanistiku u Beču na Filozofskom fakultetu Carskoga kraljevskog sveučilišta. Doktorirao je 1905. Od 1905. do 1920. radio je kao profesor na Kraljevskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu. Zbog stručnoga usavršavanja putuje u Krakov, Moskvu, Pariz, Petrograd, Prag i Varšavu. Godine 1917. osnovao je Hrvatsku njivu kojoj je 1920. i urednik. Od 1920. do 1931. djeluje u Pragu na poslovima uspostavljanja čehoslovačko-jugoslavenskih kulturnih veza. 1920-1921. lektor je hrvatskoga jezika na praškom Sveučilištu. Ministarstvo prosvjete 1921. godine postavlja ga za prosvjetnoga referenta u prosvjetnom inspektoratu poslanstva SHS u Pragu. Od 1924. docent je hrvatskoga jezika na Visokoj trgovačkoj školi u Pragu. Službu prekida za vrijeme njemačkoga protektorata da bi je nastavio 1948. U mirovinu odlazi 1955. godine. Objavljivao pod pseudonimima: Dr. D. P., — h-, — ska., D-n.

Djela

- Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti. Zagreb, 1909.
- Vrazove Dulabije. Zagreb, 1910.
- Hrvatska čitanka za prvi i drugi razred viših trgovačkih škola. Zagreb, 1910.
- Das kroatisch-serbische Schrifttum in Bosnien und der Herzegovina von den Anfängen im XI. bis zur nationalen Wiedergeburt im XIX. Jahrhundert. Zagreb, 1911.
- Ivan Mažuranić. Smrt Smail-age Čengića. Beograd, 1911.

Ilirizam u Osijeku (1835-1849). Zagreb, 1912.
 Ženska lica u hrvatskoj književnosti. Zagreb, 1916.
 Naraštaji najnovije hrvatske književnosti od 1850-1915. Zagreb, 1916.
 O pjesniku slobode: Studije o književnom radu Ive Vojnovića povodom njegove šezdesetogodišnjice. Osijek, 1918.
 Hrvatska čitanka za treći i četvrti razred trgovačke akademije. Zagreb, 1918.
 Pregled hrvatske i srpske književnosti. I. Do realizma 1880. Zagreb, 1919.
 Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti. Zagreb, 1921.
 Fjodor Mihajlovič Dostojevski: Studija o sveslavenskom čovjeku. Zagreb, 1921.
 Srbocharvátská literatura. Praha, 1928. Pregled hrvatske i srpske književnosti. I. Ogladi za treći i četvrti razred Trgovačkih akademija. Zagreb, 1929.
 Základy Srbochorvaštiny. Praha, 1947.
 Dragutin Prohaska (1881-1964). // Hrvatska moderna: kritika i književna povijest. Zagreb (etc), 1975. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 71).
 Ilirizam u Osijeku. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 40).

Literatura

Šćel, M., Književna povijest u doba hrvatske Moderne. // Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 71). str. 375-386.
 Švigelj, D., Slavonske književne komunikacije. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6).
 Šćel, M., Književnost Moderne. // Povijest hrvatske književnosti, knj. 5. Zagreb, Liber (etc), 1978.
 Jakšić, G., Odnosi, susreti i prožimanja usmenog i narodnog stvaralaštva i hrvatske pisane književnosti na tlu Slavonije (1710-1890) (doktorska disertacija), knjiga prva. Osijek, 1980. (strojopis)
 Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12).
 Marijanović, S. Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije «mladih» i časopis «Mladost». Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 146, 147.
 Tatarin, M., Usporedna razmišljanja o književnoj povijesti i književnoj suvremenosti. // Ilirizam u Osijeku/ Dragutin Prohaska. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 40). str. 69-79.
 Jelčić, D., Povijest hrvatske književnosti. Zagreb, Naklada Pavičić, 1997. str. 157, 403-404.
 Šćel, M., Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. Zagreb, Školska knjiga, 1997. str. 272-276.

JOZO PULJIZEVIĆ

Županja, 4. IV. 1931. Diplomirao je režiju na Akademiji za kazališnu umjetnost u Zagrebu, radio je u kazalištima u Puli, Zadru, Karlovcu i Zagrebu te

na Radio-Zagrebu. Od 1960. profesionalno se bavi novinarstvom: urednik je u Telegramu (1960-1965), VUS-u (1965-1977), Večernjem listu (1969-1987).

Djela

Borba svjetla i tmine. 1965.
 Fabrijevo kazalište. 1996.

Literatura

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 37.

MARTIN PUSTAIĆ

Orubica, 9. VI. 1742. — Cerna, (?) 1818. Bio je major brodske graničarske regimente. S njemačkoga je preveo djelo Letters to his Son Philipa Dormera Stanhopea, earla od Chesterfielda. Rukopis Pustaićeva prijevoda s naslovom Meštria uljudnoga življenja izdao je poslije prevoditeljeve smrti Marijan Jaić pod naslovom Indijanski mudroznanac ili ti način i viština kako čovik na svitu živiti mora, da Bogu ugodu, opštiniio hasnovit, i srećan biti more. Kao dodatak knjizi tiskana su Nikoja priričja i čudoredni nauci primudrog Katona.

Djela

Indijanski mudroznanac ili ti način i viština kako čovik na svitu živiti mora, da Bogu ugoditi, opštini hasnovit, i srićan biti more. Budim, Utiskano slovima Kraljevske mudroučene skupštine, 1825.

Literatura

Šafařík, P. J., Geschichte der südslavischen Literatur, II. Prag, 1864-85, 92, str. 160, 162.
 Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 161.
 Hoško, F. E., Marijan Jaić — obnovitelj među preporoditeljima. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1996. (Biblioteka Orijentacije; knj. 12). str. 26.
 Zbornik radova o Kaji Agjiću. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1996. str. 34.
 Fališevac, D., Epika na razmeđu 18. i 19. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 23: Hrvatska književnost uoči Preporoda. Split, Književni krug, 1997. str. 61-95.

JOSIP PUSZTAY

Donji Andrijevi, 30. IX. 1923. — Slavonski Brod, 1. V. 1944. Osnovnu školu i gimnaziju zavr-

šio je u Slavonskom Brodu (1942). Radio je kao novinar.

Djela

Poskok. Brod na Savi, 1941.
 Branioci neba, Brod na Savi, 1942.
 Pjesme o daljinama. Brod na Savi, 1944.

Literatura

Mirković, J., Poskok, knjiga novela od Josipa Pustaja // KRIŽAR, 1942, 1, str. 8.
 Krpan, S., Zavičajnici — portreti malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih. Slavonski Brod, Matica hrvatska, 1994.
 Rem, V., Pjesme o daljinama // Posavska Hrvatska: Brodski trag, 1999, 2, 13, str. 3.

VANJA RADAUŠ

Vinkovci, 29. IV. 1906. — Zagreb, 24. IV. 1975. U rodnom je gradu završio gimnaziju, a u Zagrebu studij kiparstva na Umjetničkoj akademiji. Bio je redoviti profesor Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Održao je brojne izložbe u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Djela

Slavonijo, zemljo plemenita. Zagreb, 1969. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 63).
 Kosilica vremena. Zagreb, 1971.
 Requiem za tifusare. Zagreb, 1971.

Literatura

Hergušić, I., Pismo starom prijatelju // Slavonijo, zemljo plemenita/Vanja Radauš. Zagreb, 1969.
 Slaviček, I., Dva lirski iznenađenja // Revija 1970, 10, 2, str. 145-147.
 Peić, M., Nakon kipova i poema // Vjesnik, 1971.
 Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 13.
 Rem, G., Panopticum Slavonicum // Slavonijo, zemljo plemenita. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 13, knj. 63). str. 133-138.

BRANKO BRANA RADMAN

Nijemci, 11. II. 1952. Školovao se u Spačvi, Vinkovcima i Fažani. Živi i radi u Vinkovcima. Objavljuje pod pseudonimom Satir Josa sa Prkosa.

Djela

Satir Josa sa Prkosa. 1991.
 Sprdanje. 1991.
 Šnjima više ne divanim. Zagreb, 1992.

Satir Josa u eteru Nule. Vinkovci, 1994.

Literatura

Hunjadi, M., Slavonski stršljen. // Satir Josa u eteru Nule/ Branko Brana Radman. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Mali dukat; knj. 47). str. 245-247.
 Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 51-52, 106, 157-158.

MARIJANA RADMILOVIĆ

Rođena je 16. IV. 1971. godine. Završila je Studij hrvatskoga jezika i književnosti na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Radi u Vukovaru. Živi u Vinkovcima.

Djela

Portreti nepoznatih žena. Drenovci, 1998.

Literatura

Rem, G., Portreti nepoznatih žena Marijane R. // Portreti nepoznatih žena/ Marijana Radmilović. Drenovci, Hrašće d.o.o., 1998. (Knjižnica Pjesnički susreti Drenovci; knj. 1). str. 71-72.
 Rešicki, D., Ljestvica je podignuta visoko. Glas Slavonije, 12. 11. 1998., str. 27.
 Jukić, S., Tetovirani životi u poeziji Marijane Radmilović. // Književna revija, 1999, 39, 1/2.

ADAM RAJZL

Dragotin kraj Đakova, 11. V. 1948. U rodnom gradu je proveo djetinjstvo. Radio je na postaji Radija Đakovo, a radi i u Osnovnoj školi Matije Gupca u Piškorevcima. Živi u Đakovu.

Djela

Odavde do obale. Osijek, 1974. 1975.
 Topot bijesnih konja. Zagreb, 1983.
 Kad su trešnje dozrijevale: pripovijetka za djecu. Vinkovci, 1996.
 Izgubljeno zlato. Vinkovci, 2001.

Literatura

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 38.
 Rem, G., Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux, 1994. str. 186.
 Mader, M. S., Poetično književno pismo djetinjstva (pogovor) // Kad su trešnje dozrijevale: pripovijetka za djecu./Adam Rajzl Vinkovci, Riječ, 1996. (Knjižnica djedovo slovo)
 Miletić, H., Književno Đakovo // Književna revija, 1998, 3-6, str. 257-261.

PETAR RAKITIĆ

Sikirevci, 25. V. 1777. — Nijemci, 2. IV. 1823. Gimnaziju je završio u Vinkovcima, a teologiju u Pečuhu. Zaređen je 1802. godine u Đakovu. Bio je kapelan u Cerni te pomoćnik kanonika M. Abračinkovića.

Djela

Sarod Rakitića. 1820. (rukopis)

Literatura

Josip Matasović... Slavonica 1994.

PAVAO RAKOŠ

Srijemski Karlovci, 9. I. 1877. — Osijek, 1. X. 1966. U rodnom gradu je polazio gimnaziju, a poslije postao učiteljem. U Osijeku je radio kao gradski činovnik. Tijekom Prvog svjetskog rata pokrenuo je list Izložba čiji prvi broj nikada nije izašao jer ga je policija zaplijenila. Osim književnih radova, objavio je veliki broj političkih članaka te prevođio (Balzaca, Maupassanta, Zolu, Čehova, Bunjina, Nerudu...).

Djela

Čežnja za proljećem: stihovi. Osijek, 1924.

Sa osmijeha. Osijek, 1927.

Svijet sanjara. Osijek, 1929.

Dušice. Osijek, 1931.

U časovima strasti: pripovijesti. Osijek, 1932.

Odjeci duše: pripovijetke. Osijek, 1934.

Pred sumrak: pripovijetke. Osijek, 1935.

Po zlatnim stazama: pripovijetke. Zagreb, 1939.

Literatura

Antologija srijemskih pisaca. Zagreb, Izdanje društva Srijemski Hrvat, 1944. (Srijemski pisci; knj. 1). str. 381. Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska ogranak Tovarnik, 1995. str. 110-112.

ĐURO RAPIĆ

Stara Gradiška, 1714. — Velika, 1777. Ušao je u franjevački red. Teologiju je studirao u Petrovaradinu. Poznati propovjednik, predavao je teologiju šest godina, radio je na filozofskom učilištu u Požegi; bio je osobni teolog biskupa Antuna Čolnića u Đakovu i dekan filozofskoga učilišta u Iloku, a od

1752. vršio je dužnost tajnika delegiranog vizitatora te obilazio s vizitatorom bosanske samostane. Pred kraj života bavio se botanikom. Objavljivao je pod pseudonimom Momus.

Djela

Ilirički kalendar. 1743, 1744.

Svakomu pomalo iliti predike nediljne zajedno s korizmenim. Pešta, 1762.

Od svakog po malo iliti kratko izpisanje života, mučeništva i slave pravih i svetih prijatelja božjih. Pešta, 1764.

Satir obraćen. 1765.

Satir iliti divji čovik u nauku krstjanskomu ubavistit, uputit, naučit i pokarstit. Pešta, 1766.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. Glasnik Biskupije đakovačko-srijemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 115. Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u 18. vijeku. Zagreb, 1907, str. 37-38.

Ježić, S., Hrvatska književnost od početaka do danas, 1100-1941. Zagreb, Naklada A. Valzek, 1944. str. 175, 178.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 161-162.

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 258-259.

Hoško, F. E., Satir obraćen Slavonca Đure Rapića. // Nekadašnji hrvatski katekizmi. Zagreb, Salezijanski provincijalat, 1985. (Biblioteka Orijeantacije). str. 102-105.

Plejić, L., Knjižnica cerničkog franjevačkog samostana i njezin propovijedi 18. stoljeća. Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća/priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 139-155.

DEJAN REBIĆ

Gornje Dubrave kraj Ogulina, 31. V. 1937. Osnovnu je školu i gimnaziju polazio u Osijeku, a Filološki fakultet završio u Beogradu, 1961. Radio u Narodnom sveučilištu u Osijeku, u MOK SKH, Hrvatskom narodnom kazalištu, Centru za idejno teorijski rad, RTV Zagrebu, Radio Osijeku. Uredivao časopis Reviju, dječji list Mala štampa i Maslačak te pokrenuo niz edicija i biblioteka, uređivao zbornike, grafičke mape, knjige.

Djela

Pjesme. Osijek, 1955.

Jaromir. Osijek, 1956.

Rukopis o Dubravama. Osijek, 1963.

I voljeti drugove. Osijek, 1964.

Ulice, dani, ulice/Dejan Rebić, Predrag Gol. Osijek, 1970.

Gluvarjenja. Osijek, 1991.

Bilješke na margini. Osijek, 1994.

Literatura

Slavonske minijature/izbor Miroslav Mader. Osijek, Glas Slavonije, 1975.

Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 32, 174-175.

Cvenić, J., Časopis Revija (Književna revija). // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 417-424.

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

Tomaš, S., Književnost // Osijek i okolica. Osijek, Vinkovci, Osječka riječ; Riječ, 1998. str. 146. (Posebno izdanje, 4).

VLADIMIR REINHOFER

Vinkovci, 20. III. 1937. U rodnom je gradu završio osnovnu školu i školu učenika u privredi. U Zagrebu je polazio Školu primijenjene umjetnosti i Filozofski fakultet, a završava Pedagošku akademiju. Boravio je u inozemstvu. Živi u Zagrebu.

Djela

O nama ili kako hoćete. Zagreb, 1969.

Od riječi do riječi. Zagreb, 1971.

U nigdinu! U nigdinu. Čakovec, 1977.

Transformation of things. Zagreb, 1977.

Ubljuvan cvijetak. Zagreb, 1981.

Izvor i uvir. Vinkovci, 1994.

Literatura

Zmajević, D., Šest knjiga lirike (Vladimir Reinhofer: O nama ili kako hoćete). // Revija, 1969, 9, 4, str. 105-106.

Bošnjak, B., (et al) (ulomci kritika). // Od riječi do riječi./Vladimir Reinhofer. Zagreb, Matica hrvatska, 1971. str. 60-62.

Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5).

Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 13.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980.

Mijović Kočan, S., Majetić, A., Maleš, B., // Ubljuvan cvijetak./Vladimir Reinhofer Zagreb, 1981.

Bošnjak, B., Opozicijski tok suvremene poezije. // Proizvodnja života./Branimir Bošnjak. Zagreb, Stvarnost, 1988. str. 159-160.

Rešicki, D., Riječi pokraj Bosuta. // Izvor & uvir: vinkovački pjesnički krug. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Mali dukat; knj. 50). str. 100-106.

Tenžera, V., Deklamacije o nigdini. // Šok običnosti./Veslko Tenžera. Rijeka, Otokar Keršovani d.o.o., 1997. str. 226-228.

VIKTOR VON REISNER

Osijek, 21. XI. 1860. — Berlin, 1. VI. 1919. Viktorov otac Emerich (Mirko) Reisner izgradio je 1856. jednu od prvih osječkih tvornica — šibicaru. Godine 1878. sudjelovao je u austrijskoj okupaciji Bosne, no teško ranjen morao je napustiti službu i vratiti se u Osijek. Nakon ženidbe, 1890. odlazi u Berlin gdje ostaje do kraja života.

Djela

Juraj Dragutinović. s. l., 1896.

Mein Herrenrecht (Gospodarevo prvenstvo). s. l., 1897.

Na vrućem tlu. s. l., 1901.

Slavonische Dorfgeschichten (Seoske pripovijesti iz Slavonije). s. l., 1902.

Mama Leichtsin (Lakomislena mati). s. l., 1904.

Ein augenehmes (Dobrodošlo naslijeđe). s. l., 1905.

Literatura

Obad, V., Slavonska književnost na njemačkom tlu. Osijek, IC Revija, 1989. str. 57-93.

JOSIP STJEPAN RELKOVIĆ

Garčin kraj Slavnskoga Broda, 14. III. 1754. — Vinkovci, 16. X. 1801. Polazio je isusovačku gimnaziju u Slavonskoj Požegi od 1765. do 1771, kad je, kao klerik, završio prvu godinu filozofije. Nastavio u Zagrebu studirati bogosloviju. Kao đakon zagrebačke biskupije završio je u Petrovaradinu tečaj za vjeroučitelja 1776. godine. Nakon toga vratio se u đakovačku biskupiju. Bio je župnik u Duboviku od 1784. do 1786, zatim u Ivankovu od 1786. do 1794, i u Vinkovcima od 1794. do kraja života. Bio je i profesor vinkovačke gimnazije. Pisao i pod pseudonimom Klimbok iz Kaperca.

Djela

Orthographia Slavonica iuxta normalem methodum. s. l.; s. a.

Tebi je ime Lelija: (Panorama ljubavne lirike hrvatskih pjesnika iz Slavonije). // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 243-280.
Ivakić na vinkovačkoj sceni. Vinkovci, 1971.
Skice za portret kazališnog života u Vinkovcima (1945-1975). Vinkovci, 1976.
Zaljubljenici Cibalae: (Vinkovci u poeziji). Vinkovci, Novosti, 1976.
Tin bez vina. Osijek, 1980, Vinkovci, 1981, 1985, Osijek, 1990.
Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, 1980.
Stari Brod. Slavonski Brod, 1981, 1984.
U povodu XXI. festivala dramskih amatera Hrvatske. Vinkovci, 1981.

Vinkovačko kazalište sa smotrama i festivalima. Vinkovci, 1981.

Vinkovačka kronika: ogledi, eseji, feljtoni. Vinkovci, 1983.

Brodске teme i dileme. Slavonski Brod, 1987.

Tko su Šokci. Vinkovci, 1993.

Izabrana djela, I-III. Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija).

Ja mislim drukčije. Vinkovci, 2000.

Literatura

Mader, M. S., Pjesnik Vladimir Rem. // Lirske minijature. /Vladimir Rem. Slavonski Brod, 1951. str. 5-10.

Pupačić, J., Obćanje pjesnika. Lirske minijature Vladimira Rema. // Tribina, 1952, 1, 1, str. 12.

Mažuran, I., Poticaj novim istraživanjima — za veću odgovornost prema čitaocima. Vladimir Rem: Tragom prošlosti Broda. // Glas Slavonije, 22, 15. 12. 1965, str. 7.

Balentović, I., Riječ — dvije u lirskom diletantizmu. // Susreti, 1979, 22/23, str. 47-48.

Marijanović, S., Ogljedalce pjesništva u Slavoniji ili Remov zlatni dukat. // Glas Slavonije, 37, 2. 8. 1980.

Jelčić, D., Feljtonizam Vladimira Rema. // Slavonske male stвари./Dubravko Jelčić. Vinkovci, 1985. str. 135-137.

Cvitan, D., Za kult privatnosti. // Demos i demon./Dalibor Cvitan. Zagreb, 1994. str. 21-24.

Rešicki, D., Bolna, hereditarna ličnost. // Ogledi o tuzi./Delimir Rešicki. Zagreb/Osijek, Meandar (etc), 1995. (Edicija Meandar; knj. 7). str. 124-131.

Neotradicija/Vladimir Rem — 50 godina stvaralaštva (tematski blok). // Književna revija, 1997, 37, 3/4/5/6, str. 161-252.

Sabljić Tomić, H., Kustos šokačkog muzeja. // Vijenac, 12. 3. 1998, 6, 109, str. 34.

DELMIR REŠICKI

Osijek, 16. III. 1960. Studirao je kroatistiku na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Poetske, prozne, esejističke, književno-kritičke i medijsko-publici-

stičke tekstove (uglavnom glazbeni i filmski kritiku i esejistiku) sustavno objelodanjuje od sredine osamdesetih. Bio je članom redakcija novina Ten, Osječki tjednik i Slavonski magazin. Danas je urednik kulturne rubrike u Glasu Slavonije. Član je uredništva časopisa Književna revija. Jedan je od urednika u SN Privlačica iz Vinkovaca. Za najrazličitije je izdavače i edicije uredio i kritički priredio cijeli niz književnih naslova. Sudjelovao je u nizu skupnih izdavačkih projekata, kao i nekoliko osječkih (multimedijalnih) performansa u drugoj polovini osamdesetih.

Djela

Gnomi. Zagreb, 1985.

Tišina. Osijek, 1985.

Sretne ulice. Osijek, 1987.

Die die my darling. Zagreb, 1990.

Sagrada familia. Zagreb-Osijek, 1993.

Ogledi o tuzi. Zagreb-Osijek, 1995.

Knjiga o anđelima. Zagreb, 1997.

Bližnji: (prikazi i ogledi). Osijek, 1998.

Sretne ulice/Sagrada familia. Zagreb, 2002.

Ezekijelova kola. Zagreb, 1999.

Literatura

Bagić, K., Autor ne jamči tekst. // Četiri dimenzije sumnje/ Julijana Matanović (Šet al. Č.). Zagreb, RZ RK SSOH, 1988. (Biblioteka Quorum; kolo 4, knj. 29), str. 297-308.

Mičanović, M., Knjige sretnih događaja. // Četiri dimenzije sumnje/ Julijana Matanović (et al). Zagreb, RZ RK SSOH, 1988. (Biblioteka Quorum; kolo 4, knj. 29). str. 414-419.

Pejaković, H., (Ne)vidjeti mizar. // Quorum, 1991, 7, 3.

Maleš, B., Hrvatski poetski konstrukcionisti i dekonstrukcionisti (subjektivan izbor iz hrvatskog poetskog moderniteta). // Godine, 1994, 4, 5/6, str. 194-222.

Jukić, S., Transmedijalnost u poetici Delimira Rešickog. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 439-456.

Bagić, K., Proza 'Quorumova' naraštaja (1984-1996). // Poštari lakog sna./Quorum, 1996, 12, 2/3, str. 6-34.

Brunčić, D., Interdiskurzivne punine proze Delimira Rešickog. // Književna revija, 1997, 37, 3/4/5/6, str. 120-127.

Rem, G., Nova i zahtjevna autentičnost kult poezije. // Književna revija, 1998, 38, 3-6, str. 33-34.

Sabljić Tomić, H., Montaža citatih atrakcija. Osijek, Matice hrvatska, ogranak Osijek, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 2).

Vuković, T., Između teksta i prozračnosti (Delimir Rešicki, Knjiga o anđelima). // Kolo, 1998, 8, 4, str. 522-527.

MARTIN DAVORIN ROBOTIĆ

Madarik kod Iriga, 14. III. 1904. — Zagreb, 30. V. 1968. Odrastao je u Bošnjacima pokraj Županje, gdje se i školovao. Učiteljsku školu završio je u Zagrebu, a kao učitelj radio je u Kastvu, Šibeniku, Banjoj Luci, Splitu, Čakovcu, Osijeku, Slavonskom Brodu i Županji.

Djela

Šumski kralj i druge pripovijesti. Zagreb, 1934.

Lirika 3/Robotić, Boždar, Zečev. Županja, 1964.

Izabrana djela/Martin Robotić, Ferdo Bačić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 83)

Literatura

Previšić, V., Život i rad Martina Robotića. Županja, Gimnazija Vladimir Nator, 1974.

Krajačić, L.J., Šumski kralj od Martina Robotića // Učiteljska riječ, 1934, 8-9.

Harambašić, Ž., Šumski kralj — uz knjigu profesora M. Robotića // Obzor, 1934, 210.

Plazibat, M., Pisac u sjeni // Izabrana djela/Martin Robotić, Ferdo Bačić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 83) str. 119-122.

FRAN DRAGAN RÖSZLER

Čepin kraj Osijeka, 26. VII. 1882. — Osijek, 5. IV. 1917. Bio je činovnik Prve hrvatske štedionice. Objavljivao je pod pseudonimom Mahores.

Djela

Erato. Osijek, 1908.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 105-108, 111-114.

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 29.

HELENA SABLJIĆ-TOMIĆ

Osijek, 18. VIII. 1968. Osnovnu i srednju školu pohađala je u Osijeku gdje je 1992. završila Pedagoški fakultet smjer Hrvatski jezik i književnost. Obrnila je magistarski rad pod naslovom Kratka priča osamdesetih — autori oko biblioteke i časopisa Quorum 1997. godine, a doktorski rad Modeli suvremene hrvatske autobiografske proze 2001.

godine. Radi na Pedagoškom fakultetu u Osijeku na predmetu Nova hrvatska književnost. Piše ogledе, eseje i književne kritike. Član je uredništva časopisa Kolo.

Djela

Montaža citatih atrakcija. Osijek, 1998.

Sretne ulice — Osječka čitanka (s Goranom Remom). Osijek, 2000.

Puut nebeski — Đakovačka čitanka. (s Goranom Remom). Đakovo, 2001.

Intimno i javno. Suvremena hrvatska autobiografska proza. Zagreb, 2002.

Literatura

Štiks I., Kvorumaške godine. // Vijenac, 122, 1998, str.18.

Gajin I., Odraslaost montaže i manirizma. // Glas Slavonije, 14. 7. 1998, str. 25.

Primorac S., Desetljeće kratkopričača. // Večernji list, 27. 8. 1998, str. 30.

Pogačnik J., U znaku osamdesetih. // Vjesnik, 7. 11. 1998. str. 29.

J. Bošković L., Autobiografija devedesetih. Intimno i javno. // Slobodna Dalmacija, 16.4. 2003.

Matanović J., Pisati ili biti — Intimno i javno. // Vjesnik, 2. 4. 2003.

Žigo L., Metodološka jasnoća. // Vijenac, XI, 236, 2003.

VLADOJE SCHMIDT JUGOVIĆ

Osijek, 3. VII. 1876. — 31. I. Melenci, 1939. Osnovnu je školu završio u Daruvaru, a gimnaziju u Osijeku i nadbiskupskom orfanotrofiju u Slavonskoj Požegi u čijoj je crkvi svirao orgulje. U Beču je studirao farmaciju, a istovremeno je s G. Jenyjem i D. Plavšićem pokrenuo modernistički časopis Mladost (1897). Kao student posjetio je Masaryka, a isto je tako bio udaljen dva semestra sa studija zbog sukoba s profesorom upravo oko nacionalnoga pitanja. Vrijeme nestudiranja iskoristio je za putovanje po Švicarskoj. Po završetku studija zaposlio se kao ljekarnik u Karlovcu, nakon čega je radio u Zagrebu, Bjelovaru i Melencima. Bio je korektor u Obzoru. Bavio se i istraživanjem povijesti farmacije Južnih Slavena. Svoja je djela pisao pod pseudonimima Jug, Schmidt, V. S. J., C., C. von Schwarzhoppen.

Djela

Uvenulo lišće. Petrinja, 1897.

Slike iz života. Zagreb, 1898.

Sjene: Male pripovijesti. Mostar, 1902.

Franz Schams: Apothekar und Geschichtsschreiber zu Petrovaradin. Wien, 1908.
Dulcamara: slatke i gorke uspomene. Zagreb, 1931.

Literatura

Milaković, J., Uvenulo lišće. // Nada, 1897, 3, 10, str. 200.
Šurim, Đ., Uvenulo lišće. // Vienac, 1897, 19, 22, str. 356.
Ilić, D., Vladoje Schmidt Jugović: Slike iz života. // Vienac, 1898, 30, 51, str. 797-798.
Nehajev, M., Vladoje Schmidt Jugović: Slike iz života. // Nova Nada, 1898/9, 3, 4/5, str. 176-177.
Kulišić, E., Vladoje Schmidt Jugović: Crteži I/ Srđ, 1904, 3, 16/17, str. 811-812.
Dulcamara: slatke i gorke uspomene. // Farmaceutski Vjesnik, 1931, 21, 12, str. 464-466.
Horvat, J., Ispovijest jednog optimiste (Dulcamara). // Jutarnji list, 1931, 6972. Zaboravljeni književnik. // Hrvatski list, 1939, 20, 11, str. 8.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 126.

FRANJO SEBASTIJANOVIĆ

Požega, 1. X. 1741. — Zagreb, 29. XI. 1799. Rodio se i školovao u Požegi. Filozofiju je završio u Zagrebu, a teologiju u Bologni. Godine 1765. zaređen je u Zagrebu za svećenika. Potom je postavljen za nadstojnika klerika u Požegi i bilježnika konzistorija da bi od 1768. bio župnik u Kupčini. Kao profesor moralne teologije i crkvenog prava radio je na zagrebačkoj Akademiji i bio prefekt Plemićkom konviktu. Godine 1782. je kanonik, poslije opat, arhidakon i apostolski pronotar.

Djela

Concentus Virtutum... Comiti Francisco de Nadasd. Zagreb, 1767.
Epicedion Augustae M. Theresiae. — 1780.
Satyricon in versificatoses latinis sub diaeta. — 1790.
Poemata, sparsim antea edita, amicae memoriae caussa collecta recusaque. Budim, 1805.

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 94-95, 164.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969.
Ren V., Pjesnici Slavonije. // Revija, Osijek, 1969, 9, 5, str. 4-16.

Gortan, V., Hrvatski latinisti iz Slavonije. // Simpozij Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci-Zagreb, JAZU, 1968. str. 127-135.

Jelčić, D., Vallis aurea. Zagreb, NZ Matice hrvatske, 1977. str. 21-41.

Ren, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 7.

Sršan, S., Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (doktorska disertacija). Osijek, 1986. str. 5, 8, 40.

Peić, M., Požega: eseji, feljtoni, putopisi. Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995. str. 43-44.

ĐURO (JURAJ) SERTIĆ

Udbina, XVIII. st. — Đakovo, 7. X. 1808. Teologiju je slušao na kolegiju u Lorettu. Bio je svećenik senjske biskupije, kasnije dakovačke, župnik u Kukujevcima, Nijemcima i Vinkovcima. Godine 1799. postao je kanonik i rektor biskupijskog sjemeništa u Đakovu.

Djela

Jezgra nauka kerstjanskoga, pisme i molitve bogoljubne. Osijek, 1791. ¹1807.

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; 41). str. 164.

IVAN SLONJE ŠVED

Zagreb, 14. VIII. 1950. Osnovnu školu i četvrti gimnazije, bez mature, završio je u Zagrebu, a u dvadesetoj godini otišao je u Švedsku gdje se doškolovalao za tehničara telekomunikacija i prošao trogodišnji slikarski tečaj.

Djela

Ne pucaj prvi. Vinkovci, 1994.

Pakao Vukovara. Vinkovci, 1994.

Literatura

Miljak, A., Predgovor // Ne pucaj prvi/Ivan Slonje Šved. Vinkovci, 1994.
Cvitan, G., Zapisci iz rovova. // Vijenac, 1995, 3, 35.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo. Osijek, 1997.

TADIJA SMIČIKLAS

Rečtovo kraj Sošica, Žumberak, 1. X. 1843. — Zagreb, 8. VI. 1914. Maturirao je 1863. u Zagrebu, da bi nakon učiteljevanja u Osijeku studirao u Pragu kao stipendist (1864-1865) te povijesne znanosti usavršavao u Beču (1865-1869) na Filozofskom fakultetu i u Institutu za istraživanje austrijske povijesti. Radio je u riječkoj i zagrebačkoj gimnaziji, a od 1882. do 1905. profesor je hrvatske povijesti i pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te rektor zagrebačkog sveučilišta (1887-1888). Predsjednik Matice hrvatske bio je od 1880. do 1901, od 1900. godine do kraja života i predsjednik JAZU. Aktivan je bio i u politici: uvjerenjem strossmayerovac, član Neovisne narodne stranke i saborski zastupnik.

Djela

Život i djela Vjekoslava Babukića. Zagreb, 1876.

Povijest hrvatska. 1-2. Zagreb, 1879. ¹1882.

O postanku Osmana: inauguralni rektorski govor. Zagreb, 1887.

Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije. Zagreb, 1891.

Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892.

Spomen knjiga/Franjo Marković, Tadija Smičiklas. Zagreb, 1892.

Život i djela dra Franje Račkog. Zagreb, 1895.

Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice. Zagreb, 1906.

Literatura

Šišić, F., Dr. Tadija Smičiklas // Savremenik, 1914.

Kostrenčić, M., Tadija Smičiklas. Zagreb, 1862.

Rem, V., Tko su Šokci? Vinkovci, Privlačica, 1993. str. 35-36.

Tomasović, M., Slike iz povijesti hrvatske književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1994. Mala knjižnica Matice hrvatske Novi niz; kolo 2, knj. 9). str. 42-44.

STJEPAN SRŠAN

Podturn kraj Čakovca, 7. IV. 1941. Godine 1952. dolazi u Semeljce kraj Đakova. Polazio je klasičnu gimnaziju i Teološki fakultet u Đakovu, potom Filozofski fakultet 1966. Doktorirao je 1987. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Znanstveni je suradnik, arhivski savjetnik, predavač na Studiju povijesti Pedagoškoga fakulteta u Osijeku. Zaposlen je u Državnom arhivu u Osijeku i obnaša dužnost ravnatelja Arhiva.

Djela

Knjižica o ilirskom pjesništvu/ M. P. Katančić, prijevod i komentar Stjepan Sršan. Osijek, 1984.

Latinske pjesme slavonskih pjesnika, tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, doktorska radnja, Filozofski fakultet, Zagreb, 1986.

Povijest Čepina (1687-1941): dvjestogodišnjica povijesti škole u Čepinu. Osijek, Čepin, 1988.

Povijest Petrijevaca i škole do 1945. g.: dvjestogodišnjica škole i sela Petrijevaca. Osijek, 1988.

Mohačka bitka 1526./Stjepan Brodarić; priredio i preveo Stjepan Sršan. Vinkovci, 1990.

Baranja. Osijek, 1993.

Osječki ljetopisi 1686-1945. Osijek, 1993.

Povijest Franjevačke provincije Bosne Srebrene/ Ivan Strazemanac; priredio i preveo Stjepan Sršan. Zagreb, 1993.

Povijest osječkih udruga i klubova. Osijek, 1994.

Katoličke župe u istočnoj Hrvatskoj 1733/34. Osijek, 1995.

Putovanje po Slavoniji 1782./M. Piller, L. Mitterpacher; prijevod i komentar Stjepan Sršan. Osijek, 1995.

Zemljišna knjiga grada Osijeka (Tvrdča) 1687-1821. Osijek, 1995.

Pozdrav iz Osijeka: (razglednice Osijeka do 1945). Osijek, 1995.

Povijest Osijeka. Osijek, 1996.

Osječka groblja. Osijek, 1996.

Stjepan Radić i Hrvatska. Osijek, 1996.

Izvori za povijest zdravstva Osijeka i Hrvatske. Osijek, 1996.

Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo »Zrinski« u Osijeku. Osijek, 1996.

Tvrtke u istočnoj Hrvatskoj. Osijek, 1998.

Hrvatsko-slavonsko pčelarsko društvo u Osijeku 1879-1999. Osijek, 1999.

Literatura

Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

Laktić, Z., Recenzija. // Hrvatsko-slavonsko pčelarsko društvo u Osijeku: 1879-1999., /Stjepan Sršan. Osijek, Pčelarska udruga, 1999.

ZVONIMIR STAHL

Kragujevac, 5. XII. 1934. — Vinkovci, 12. VIII. 1998. Djetinjstvom i školovanjem vezan je uz Vinkovce.

Djela

Za jedno doviđenja. Vinkovci, 1960.

Bosutski zapisi. Vinkovci, 1981.

Pijesak vremena. Vinkovci, 1983.

Bosutske elegije. Vinkovci, 1995.

Literatura

- Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 13.
- Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonkih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 31.
- Rešicki, D., Riječi pokraj Bosuta. // Izvor & uvir: vinkovački pjesnički krug. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Mali dukat; knj. 50). str. 100-106.
- Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neoradicija; kolo 1, knj. 2).
- Rem, V. Boema koja to (i) nije. // Izabrana djela, 2./Vladimir Rem. Osijek, Matica hrvatska, Ogranak Osijek, 1997. (Knjižnica Neoradicija). str. 60-64.

FILIP STANKOVIĆ

Oko 1739. — Vinkovci, 1779. Nema pouzdanih izvora o vremenu i mjestu njegova rođenja. Bio je vojni svećenik brodske regimente u Vinkovcima.

Djela

Govorenje svima slavonskim Brodske regimente csetama vojniscim..., Osik, Na slovih Ivana Martina Divalt, 1779.

ANTUN STOJANOVIĆ

Osijek, 24. X. 1822. — Zagreb, 16. I. 1896. Teologiju je studirao u Đakovu i Pešti, gdje je stekao doktorat iz filozofije, a istupivši iz sjemeništa završio je i studij prava. Poznat je ponajviše po političkoj djelatnosti: dva je puta izabaran za velikog bilježnika Virovitičke županije, gdje je bio i podžupan, imao je odvjetnički ured u Osijeku, od 1. IV. 1868. do 23. VIII. 1869. bio je gradonačelnik slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, kao narodni zastupnik djelovao je u Saboru i to od 1861. do 1870. gdje je obavljao i dužnost stalnoga bilježnika. Njegovo Saborsko djelovanje zanimljivo je stoga što je čestim istupima i prijedlozima utjecao na donošenje važnih političkih zaključaka. Član Narodne stranke, a potom unionista, poražen je na izborima 1871. kada se i povlači iz stranačkog života te do umirovljenja 1893. službuje u Zemaljskoj vladi.

Djela

Ispravak ka predlogu Osrednjeg odbora o Carstvenom viću. Zagreb, Tiskom dra Lj. Gaja, 1861.

Govor Antuna Stojanovića, zastupnika nar. iz Županije virovitičke, držan u Saboru Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu na dan 2. srpnja 1861. Zagreb, Narodna tiskarnica dra Ljudevita Gaja. (s. a.)

Govor Antuna Stojanovića, zastupnika naroda iz Županije virovitičke, trgovista Virovitice, držan u Saboru Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu na dan 31. srpnja 1861. (Zagreb), Narodna tiskarnica dra Ljudevita Gaja, (1861)

Opisanje mojega života. Osijek, 1866-1999.

Literatura

- Marijanović, S., Hrvatske književne, koncertne i kazališne manifestacije u Osijeku (1847-1907). // Krležini dani u Osijeku 1996. Osijek; Zagreb, HNK u Osijeku (et al), 1997. str. 7-26.
- Marijanović, S., Opisanje moga života: Autobiografski rukopis Antuna Stojanovića (prinos hrvatskome književnome bidermajeru) Umjetnost riječi, XLIII (1999) 1., 17-34.

JOSIP STOJANOVIĆ

Slavonski Brod, 12. IX. 1746. — Vukovar, 31. I. 1814. Godine 1763. pristupio je Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je studirao na nekom od učilišta u Provinciji, a teologiju u Bologni. Godine 1777. boravio je u Osijeku, a od 1778. je kapelan brodske krajiške regimente s kojom je sudjelovao u ratu za bavarsko naslijeđe (1778-1781), dok je za vrijeme protuturskoga rata (1788-1791) kapelan gradišćanske regimente. U međuvremenu je bio gvardijan i župnik u Cerniku (1781-82), propovjednik (1782-1785) i samostanski starješina u Požegi (1785-1788), zatim u Baji (1791-1794) i Vukovaru (1797-1800, 1804-1806), a u Budimu je bio zamjenik samostanskoga poglavara (1794-1797). Provincijalu J. Jakošiću bio je savjetnik (1800-1803), a zatim tajnik Provincije za provincijala C. Schneidera (1806-1809), kada je boravio u Radni.

Djela

- Anrede an die k. k. Slawonischen Brooder Infanterien-truppen... Esseek: bey Johann Martin Diwalt, 1780, 1795.
- Kratak pridgovor duhovni (izgovoren) u Pemskoj varoši u Slukenaviji. o. p. Josipa Stojanovića... Osik, Kod Ivana Martina Diwalt, 1780.
- Dvostruka ljubav otvorena u prikazalištu... Osik, Kod Ivana Martina Diwalt, 1787.

Cantilena de inclito Gradiškano Regimine, composita tempore belli Turcici. s. l., 1788.

Cantio de expugnatione Arcis Berbir (alias Gradiskae Turciae)... Budae, 1789.

Od Slavne Regimente Gradiške složena u Vrime rata Turškoga Godine 1788. // Novi i stari sveterodanik illiti kalendar illyriciski. Osijek, Slovima Martina Divalda, 1792. (vjerojatne autentičnosti).

Smert priuzvišenoga gospodina Gedeona Laudona. Budim: Slovima Mudroskupštine kraljevske, 1794.

Tužba duše i tila koja se kako niki govore u snu svetom Bernardu prikaza... Budim: Slovima Mudroskupštine kraljevske, 1794.

Uspomena općenskog suda... Budim: Slovima Mudroskupštine kraljevske, 1795.

Nedjeljne propovijedi. (zbirka propovijedi, rukopis, izgubljen).

Literatura

- Čevapović, G., Synoptico-memorialis catalogus. Budae, 1823.
- Forko, J., Crtice iz »slavonske« književnosti u XVIII. stoljeću. 2. dio. // Izvješće o kralj. velikoj realci u Osieku. Osijek, 1886. str. 46-51.
- Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. // Glasnik Biskupije djakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 132.
- Dukat, V., Pater Gregur Kapucin (Juraj Malevac), kajkavski književnik XVIII. vijeka. // Rad JAZU, 1915, 207, str. 137-261.
- Drechsler, B., Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 53-59.
- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb: HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 41). str. 165.
- Franičević, M., Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti. // Forum, 1968, 7, 2/3, str. 321-332.
- Hoško, F. E., Franjevci i knjiga za slavonske krajišnike. // Kačić, 1984, 16, str. 157-158.
- Dukić, D., Povijesna epika u slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/ priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 31-47.
- Matičević, I., Recepcija dalmatinskih pisaca u slavonskoj književnosti XVIII. stoljeća. Josip Stojanović i Marko Marulić. // Colloquia Maruliana, 1996, 5.
- Tatarin, M., Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1997. str. 297-302, 305-309, 353-358, 360-377.

MIJAT STOJANOVIĆ

Babina Greda, 26. IX. 1818. — Zagreb, 18. IX. 1881. Tri razreda njemačke pučke škole završio je u rodnom mjestu, a zatim je kraće vrijeme radio kao pisar u babogredskoj satnijskoj pukovniji. Zbog

nedostatka učitelja u Vojnoj krajini Stojanović je kao četrnaestogodišnjak postao učiteljski pripravnik u rodnome selu, a 1832. izabran je za učitelja u Šamcu. Kao učitelj i školski nadzornik služio je u Velikoj Kapanici, Slavonskom Brodu, Otoku, Županji, Babinoj Gredi, Srijemskim Karlovcima, Zemunu. Postao je zastupnikom brodske pukovnije u hrvatskom Saboru 1848. Nakon umirovljenja 1877. preselio se u Zagreb gdje je do smrti obnašao dužnost predsjednika Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, kojega je zajedno s Ivanom Filipovićem utemeljio 1871. godine.

Djela

- Uprave za dobro i krępostno vladanje, i nekoje poslovice za mladež. Osijek, 1844.
- Vjenčić cvietja, prikazan presviedomu i prepoštovanomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru... s. l.; s. a. Slavonsko-sriemske zvierci i ptice. Zemun, 1857.
- Cvietići s' polja pobožnoga razmišljanja za domaću mladež. Zemun, 1857.
- Slike iz domačega života slavonskog naroda i iz prirode, s dodatkom: Slavonske pučke sigre. Zemun, 1858.
- Zmaj sedmoglavi i sedam bojnih kopljah protiv njega. Zemun, 1862.
- Crtice iz povjestnice pedagogike. Zagreb, 1865.
- Spisi za puk. I. Čudoredba, II. Zdravoslovje za puk. Zagreb, 1865.
- Sbirka narodnih posloviceah, riečih i izrazah. Zagreb, 1866.
- Pučke pripoviedke i pjesme. Zagreb, 1867.
- Lahko razumljiv naputak, kako se sadi drveće, ponajprije za školsku mladež. Beč, 1869.
- Pijanac. Zagreb, 1869. — (Pučka knjižnica; sv. 1).
- Voćarstvo. Uputa kako se dobiva svakojakih oplemenjenih voćakah i mnogo i brzo i o malom trošku. Beč, 1869.
- Hrvatsko-njemačke pučke škole, knj. I. i II. Zagreb, 1869.
- Kroatisch-deutscher Volks-Briefsteller für alle Verhältnisse des bürgerlichen Lebens. Zagreb, 1869.
- Hrvatski pučki listar za sva odnošenja gradjanskoga života. Zagreb, 1869.
- Hrvatsko-njemački pučki listar za sva odnošenja gradjanskoga života. Zagreb, 1870.
- Gospodarske table. Beč, 1870.
- Wer Wind aussäet, erntet Sturm ein. Beč, 1870.
- Zablude uzgoja. Zagreb, 1873. (Pedagogijska biblioteka; vol. 2).
- Uzorni ratar, kakovi bi imao biti. Knjižica namienjena svim zemljodjelcem, ratarom ili težakom i njihovim prijateljem. Senj, 1875, 1884.
- Zabava i pouka za našu domaću mladež. Senj, 1877.
- Šala i zbilja: sbirka narodnih pripoviedaka. Sa tri dodatka: »Narodne poslovice«, »Narodne zagonetke« i »Putopisnica«. Senj, 1879.
- Narodne pripoviedke za mladež. Zagreb, 1879.

Franjo Josip I. kralj ugarsko-hrvatski i car austrijski. Zagreb, 1879.
 Kratak nauk o ženitbi. Zagreb, 1880.
 Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Srijemu. Zagreb, 1881.
 Milan Dragojević: pedagozijska pripoviest. Zagreb, 1882. (Pedagozijska biblioteka; vol. 10).
 Mijat Stojanović. // Hrvatski narodni preporod 2: Ilirska knjiga. Zagreb, (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).
 Die beiden Brüder und der Schatz. Ljubljana, 1968.
 Slike iz domaćega života slavonskog naroda i iz prirode s dodatkom: Slavonske pučke sigre. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj. 30).
 Autobiografije hrvatskih pisaca. Zagreb, 1997.

Literatura

Martinović, I., Mijat Stojanović, školnik i pučki pisac. U spomen stote godišnjice njegova rođenja. // Napredak, Zagreb, 1919, 60, 2-3, str. 45-52; 4-6, str. 101-111; 7-9, str. 160-176; 10, str. 215-221.
 Babić, F., Na spomen narodnom učitelju i piscu. // Hrvatski list, Osijek, 1928, 9, 113.
 Jelačić, F., Antologija srijemskih pisaca. Zagreb, 1944.
 Barac, A., Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije, knj. 2: Književnost pedesetih i šezdesetih. Zagreb, JAZU, 1960, str. 140-141.
 Ravlić, J., Mijat Stojanović. // Hrvatski narodni preporod 2: Ilirska knjiga. Zagreb: Matica hrvatska (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29), str. 237-239.
 Švigelj, D., Ilirci iz Slavonije. // Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci-Zagreb, JAZU, 1968, str. 19-125.
 Landeka, M., Život i rad Mijata Stojanovića. // Županjski zbornik, Županja, 1981, 7, str. 3-15.
 Jelačić, D., Književne pretpostavke hrvatskog narodnog preporoda u Slavoniji. // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, sv. 1. Osijek, Zavod za znanstveni rad Osijek, JAZU, 1984, str. 461-489.
 Hrvatska riječ u Srijemu; antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995, str. 230.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER

Osijek, 4. II. 1815. — Đakovo, 8. V. 1905. Završio je Franjevačku gimnaziju u Osijeku, studij filozofije u Đakovu, teologije u Pešti, a u Beču je stekao doktorat iz filozofije. Zareden je za svećenika 16. II. 1838, a zatim obavlja kapelansku službu u Petrovaradinu. Ubrzo odlazi u Beč, gdje je primljen u viši svećenički zavod pri Augustineumu. Nakon što je doktorirao teologiju vraća se u Đakovo kao profesor biskupijskoga sjemeništa, gdje

ostaje do 1847. Dvije je godine (1847-1849) Strossmayer u Beču djelovao kao kapelan i jedan od trojice direktora Augustineuma. 29. IX. 1850. ustoličen je u Đakovu za biskupa bosansko-đakovačkoga i srijemskoga. Godine 1861-1862. veliki je župan županije virovičke, 1860-1873. vođa Narodne stranke, 1880. pristaje uz Neovisnu narodnu stranku. Osnivač je i pokrovitelj Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1868), utemeljitelj Hrvatskoga sveučilišta (1874).

Djela

Oratio qua illustrissimus ac reverendissimus dominus Josephus Georgius Strossmayer... Viennae, s. l.; s. a.
 Govor prigodom svečanoga na biskupsku stolicu stupljenja. 1850.
 Poljubljeno u Isusu stado moje! Beč, 1850(?).
 Charissimi in Christo Fratres et Filii! Essekini, 1857.
 Josephus Georgius, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Bosnensis, seu Diakovenssis et Syrmienensis... Essekini, 1859(?).
 Gospodo, prijatelji! Osijek, 1861.
 Govor preuzvišenoga gospodina J. J. Strossmayera... u devetoj saborskoj sjednici... Zagreb, 1861.
 Govor preuzvišenoga gospodina J. J. Strossmayera... na velikoj skupštini Županije virovičke. Zagreb, 1861.
 Govor... J. J. Strossmayera... u 34. saborskoj sjednici. Zagreb, 1861.
 Govor prigodom posvete i otvaranja nove zgrade Gimnazije u Vinkovcima. 1879.
 Putopisne crtrice. Đakovo, 1875.
 Pismo preuzvišenog gosp. đakovačkog biskupa Jurja Josipa Strossmayera... gosp. Marinici Giorgiću. Dubrovnik 1861(?).
 Lettera di s. e. monsignor vescovo di Djakovo Giorgio Giuseppe Strossmayer... Ragusa, s. l.; s. a.
 Tri riječi našem Sveučilištu. // Glasnik biskupije đakovačko-srijemske, Đakovo, 1874, 23/24; 1875, 1/2.
 Korizmena okružnica (encyclica) Josipa Jurja Strossmayera. Đakovo, 1882.
 Besjeda biskupa Josipa Jurja Strossmayera rečena... prigodom otvorenja »Strossmayerove galerije slika«. Đakovo, 1884.
 Besjeda izrečena na svečanoj sjednici Akademije znanosti i umjetnosti 9. studenoga 1884. prigodom otvaranja Galerije slika. Đakovo, 1884.
 Josip Juraj Strossmayer, Božjom i Apostolske Stolice milošću biskup bosansko-đakovački i srijemski. Đakovo 1885(?); 1886; 1887; 1889; br. 150, 1891; br. 60, 1892; br. 80, 1893, br. 120, 1894; br. 83, 1895; 1896; 1897; 1899.
 Rieč Božja. Đakovo, 1901.
 Josephus Georgius... Essekini, s. a.
 Govor o Akademiji i Sveučilištu: govoren u Saboru dne 29. travnja 1861. // Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera/ Tade Smičiklas. Zagreb, 1906, str. 129-

134. Govor pri otvorenju Jugoslavenske akademije: govoren dne 28. srpnja 1867. // Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera/ Tade Smičiklas. Zagreb, 1906, str. 157-169.

Govor na koncilu Vatikanskom: govoren dne 25. siječnja 1870. // Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera/ Tade Smičiklas. Zagreb, 1906, str. 171-181.

Tajna pisma biskupa Strossmayera. Zagreb, 1926.
 Korespondencija Rački-Strossmayer, knj. I-IV. Zagreb, JAZU, 1928-1931.

Biskup J. J. Strossmayer u Vatikanskom saboru. // Hrvatska bogoslovska akademija, sv. XII. Zagreb, 1929.

Govori Strossmayera, biskupa đakovačkog na Vatikanskom saboru god. 1869-1870. Zagreb, 1929.

Tri pisma biskupa Strossmayera. // Narodne Starine, 1930, 9, 3.

Josip Juraj Strossmayer. Dokumenti i korespondencija. Knj. 1: Od god. 1815. do god. 1859./ Zagreb, JAZU, 1933.

Iz Strossmayerove korespondencije 1862. Beograd, 1934.
 J. J. Strossmayer — Franjo Rački. Politički spisi. Rasprave. Članci. Govori. Memorandumi./ Zagreb, 1971.

Govori. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 95).

Literatura

Cepelić, M.; Pavić, M. Č., Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-đakovački i srijemski god. 1850-1900. Zagreb, 1900-1904.

Smičiklas, T., Nacrt života i djela biskupa Josipa Jurja Strossmayera, izabrani njegovi spisi, govori, rasprave i okružnice. Zagreb, 1906.

Spiletak, A., Strossmayer i pape, I-III. Đakovo, 1925-1934.

Lukas, F., Strossmayer i hrvatstvo: spomenpis prigodom otkrića spomenika. Zagreb, Matica hrvatska, 1926.

Spiletak, A., Biskup Josip Juraj Strossmayer na Vatikanskom saboru. Govori, predavke, prosvjedi. Zagreb, 1929.

Šuljak, A., U povodu 75. obljetnice smrti đakovačkoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera. // Glas koncila, 4, i 18. svibnja 1980.

Košćak, V., Josip J. Strossmayer, političar i mecena. Osijek, Revija, 1990.

Vukovac, S., Josip Juraj Strossmayer. // Govori/ Josip Juraj Strossmayer. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 19, knj. 95), str. 127-136.

Vukovac, S., Josip J. Strossmayer kao putopisac. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 223-234.
 Pšihistal, R., Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 207-222.

Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru. Zagreb, HAZU, 1997.

FRANJO SUDAREVIĆ

Osijek, 2. XII. 1861. — Osijek, 9. III. 1944. Završio Učiteljsku školu u Zagrebu i radio kao učitelj u Vuki i Osijeku. Bio je predsjednik Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku.

Djela

Petar Krešimir I. (IV.). Pjesan iz hrvatske prošlosti. Osijek, 1891.

Djed Marijan. Istinita pripovijest iz selskoga života. Osijek, 1893.

Krvav dan. Pripovijetka iz hrvatske prošlosti. Osijek, 1896.

Svadbene nepravilike. Šala u jednom činu. Osijek, 1903.

Zavada. Gluma u pet činova s pjevanjem iz narodnoga života. Osijek, 1904.

Pripovijetke za mladi svijet. Osijek, 1905.

Hrvatska mladost. Pjesme i pripovijesti za mladež, knjiga I. Osijek, 1907.

Čovjek bez stida. Osijek, 1909.

Zla sudbina. Crtica iz života, sv. II. Osijek, 1911.

Bolji je dobar glas, nego zlatan pás. Crtica iz života; sv. V. Osijek, 1914.

Crtrice iz života za mladež. s. I. 1915.

San ili java. s. I. 1915.

Ratne pripovijetke. s. I. 1916.

Osvitak. Historijska pripovijetka iz osječke prošlosti. Osijek, 1925.

Osnutak i razvitak Obrtnoga zbora u Osijeku. Zagreb, 1927.

Ratne zgrade i prigode. Osijek, 1931.

Dan pravde. Poviestna pripoviest. Osiek, 1943.

Literatura

Jubilarni almanah Kluba hrvatskih književnika i umjetnika. Osijek, 1929, str. 92-101.

Danica, Hrvatski katolički kalendar. Zagreb, 1930, str. 80.

ZORAN ŠALINOVIĆ

Vinkovci, 9. VI. 1967. Rock glazbenik, fanzinski nakladnik i fanzinski pisac te zavičajni rock povjesničar. Živi u Vinkovcima.

Djela

Sveta prašina. Vinkovci, Kulturno informativni centar »Privlačica«, 1990. Biblioteka Slap-Slavonski pisci; knj. 1.

Strah iza zastora. Vinkovci, Europski jastreb, 1992.

Literatura

Vinkovci u stihu / priredio Miroslav S. Mader // Privlačica, Vinkovci, 1999, str. 90.

Vuković, A. N., Sam među zvjezdama, Strah iza zastora // Vinkovci, Europski jastreb, 1992, str. 5-6.

Mader, M. S., Bolno iverje mladosti, Sam među zvjezdama // Vinkovci, Europski jastreb, 1992, str. 7-8.

Rem, G., Čitati Hrvatsku // Otvoreno sveučilište Osijek/Durieux Zagreb, 1994, str.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo // Matica hrvatska ogranak Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997, Knjižnica Neotradicija, kolo I; knj. 2, str. 19, 54, 62.

MILAN ŠARIĆ

Osijek, 25. IX. 1875. — Pakrac, 180. VIII. 1913. Gimnaziju je završio u Osijeku, studirao je filozofiju u Zagrebu, diplomirao u Pragu, gdje je živio od 1897. do 1900. Po povratku u domovinu radio je u Zagrebu u redakciji Obzora, a zatim kao redaktor časopisa Narodna obrana u Osijeku.

Djela

Hrvatska književnost. // Hrvatska misao, 1897. Mladost dr. Ante Starčevića: Politička studija. Osijek, 1903.

Studij slavenskih naroda. // Hrvatska misao, 1902.

Milan Šarić: 1875-1913. // Hrvatska moderna: kritika i književna povijest. Zagreb (etc), 1975. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 71).

Literatura

Barac, A., Hrvatska književna kritika. Zagreb, JAZU, 1938.

Marijanović, M., Hrvatska moderna, knj. I, II. Zagreb, JAZU, 1951.

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, Revija, 1983. (3 Mala teorijska biblioteka, knj. 12). str. 137.

Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: (Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. (Posebno izdanje/ Revija). str. 127.

JOSIP JOŽA ŠČRBAŠIĆ

Velika Trnovitica, 14. II. 1949. Školovao se u Garešnici, Zagrebu, Beogradu, Bosanskom Brodu i Strumici. Živi i radi u Brodu kao novinar.

Djela

Budi ljud. Slavonski Brod, 1983.

Abecedarij lapsusologije. Vinkovci, 1984.

Erotika nije motika. Vinkovci, 1987.

Literatura

Ledić, G., Što su mi pisali prijatelji. // Budi ljud/ Joža Ščrbašić. Slavonski Brod, Samoupravna interesna zajednica kulture općine Slavonski Brod, 1983. str. 61-62.

Terzić, F. S., // Budi ljud/ Joža Ščrbašić. Slavonski Brod, Samoupravna interesna zajednica kulture općine Slavonski Brod, 1983. str. 63-64.

Rem, V., Plovidba bez brodoloma. // Erotika nije motika/ Joža Ščrbašić. Vinkovci, Društvo književnika Hrvatske, 1987. (Biblioteka Brazde; knj. 5). str. 5-6.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek (etc), 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2). str. 106.

Rem, V., Poslijeratna izdanja brodskih pisaca (6 Znakovi vremena). // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 19, 5. 3. 1999, str. 6.

Rem, V., Izdavački mozaik 80-ih godina. // Posavska Hrvatska, 1999, 2, 20, 12. 3. 1999, str. 6.

SANJA ŠIMIĆ

Nova Gradiška, 16. XI. 1975. U rodnom gradu završila je Jezičnu gimnaziju. Pjesme je objavljivala u Quorumu, Libri i Književnoj reviji.

Djela

Košute u splavarevom rublju. Zagreb, SKUD »Ivan Goran Kovačić«, 1997.

Literatura

Rešicki, D. // Književna revija, br. 1/2, 1997, Osijek, str. 181.

ANTUN ŠIMUNIĆ

Đurđevac, 13. I. 1948. — Đurđevac, 7. IV. 1993.

U rodnom je gradu završio osnovnu školu i gimnaziju. Nakon završene srednje škole upisuje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studij engleskoga i francuskog jezika i književnosti te, nakon njega, poslijediplomski studij književnosti. Magistrirao je 1980. Na istom je fakultetu diplomirao bibliotekarstvo 1989. Nakon studija nastanjuje se 1976. u Iloku i zapošljava se kao profesor engleskoga jezika u tamošnjem Srednjoškolskom centru Boris Kidrič. Godine 1978. u Osijeku postaje voditeljem Sveučilišne katedre za strane jezike i član Komisije za izdavačku djelatnost na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Od 1984. radi kao voditelj knjižnice Znanstvene jedinice za kliničko-medicinska istraživanja Opće bolnice Osijek, a u Đurđevcu je pred-

sjednik Književne sekcije Kulturno-umjetničkoga društva Petar Preradović i radi kao glavni urednik Podravske grude, časopisa za književnost i kulturu Podravine. Nakon povratka u Đurđevac 1991. zapošljava se kao profesor na đurđevačkoj srednjoj školi, gdje ostaje do kraja života.

Djela

Svetkovanje vatre. Zagreb, 1974.

Lopoč i voštanica. Zagreb, 1976.

I tako postajem vjetar. Zagreb, 1979.

Vrijeme i prostor u pjesništvu Johna Donne. Zagreb, 1980.

Đurina Brestak na glasu tancar. Đurđevac, 1980.

Pjesme i ne-pjesme. Zagreb, 1981.

Marija(na) i druge. Vinkovci, 1982.

Obstinie antauen. Osijek, 1983.

Elprovado de l'amo. Osijek, 1984.

Nove perspektive/ Novaj perspektivoj. Osijek, 1984.

Povratak slavne repatice. Vinkovci, 1986.

Usijana lepeza: (zbirka aforizama). Osijek, 1987.

Esperantsko-hrvatskosrpski i hrvatskosrpsko-esperantski rječnik »10 000 vortoj«. /Antun Šimunić... (et al). Osijek-Đurđevac, 1989.

Esperantska književnost/ Antun Šimunić... (et al). Zagreb, 1989.

Život za Ofeliju. Zagreb, 1992.

Izdvojen samo za ljubav./Milivoj Polić, Antun Šimunić. Vinkovci, 1994. Slavonica; kolo 7, knj. 34).

Literatura

Ladan, T., Analitički katalog. // Pjesništvo, pjesme, pjesnici. Zagreb, August Cesarec, 1976. str. 93.

Jelušić, B., Antun Šimunić: Đurina Brestak na glasu tancar. // Revija, 1981, 21, 1, str. 103-105.

Golić, L., Antun Šimunić (1948-1993). // Izdvojen samo za ljubav./Milivoj Polić, Antun Šimunić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 34). str. 147-155.

FERDO ŠIŠIĆ

Retkovi kraj Vinkovaca, 9. III. 1869. — Zagreb, 1. I. 1940. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Zagrebu 1888. Studirao je povijest i geografiju u Zagrebu i u Beču, a nakon studija postavljen je za učitelja u Gospiću. Godinu dana kasnije odlukom Izidora Kršnjavog premješten je u Zagreb na Veliku realku. Doktorirao je 1900. tezom Zadar i Venecija od 1159. do 1273. Radio je kao profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a bio je i zastupnik u hrvatskom Saboru.

Djela

Županija virovitička u prošlosti. Osijek, 1896.

Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Zagreb, 1900.

Hrvatska povijest 1, Zagreb, 1906.

Hrvatska povijest 2, Zagreb, 1902.

Hrvatska povijest 3 dio, Zagreb, 1913.

Pregled povijesti hrvatskog naroda... Zagreb, 1916, 1962.

Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb, 1925.

Korespondencija Rački-Strossmayer 1-4. Zagreb, 1928-1931.

Josip Juraj Strossmayer. Dokumenti i korespondencija 1, Zagreb, 1932.

Iz Strossmayerove korespondencije 1862. Spomenica Mauroviću. Beograd, 1934.

Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 15).

Literatura

Kolar-Dimitrijević, M., Ferdo Šišić (1869-1940) // Ferdo Šišić, Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 3, knj. 15). str. 211-222.

Horvat, V., Vukovarsko-srijemska županija. Zagreb, Školska knjiga, 1996.

Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9). str. 28, 129, 279, 284, 289.

BOŽIDAR ŠKRITEK

Slavonska Požega, 24. X. 1935. Gimnaziju je završio u Požezi, Filozofski fakultet u Zagrebu 1957. Specijalizirao je u Pragu. Od 1959. do 1969. radi na Katedri za češki jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Poslije toga je profesor u Školskom centru za ekonomiku i trgovinsko obrazovanje u Požezi. Glavno je područje njegova rada prevodilaštvo. Član je Društva hrvatskih književnih prevodilaca od 1960. Od znanstvenoga rada u leksikonu Stranih pisaca obradio je češke i slovačke književnike.

Djela

Odlazak u jesen. Požega, 1962.

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980, str. 35.

Peić, M., Požega grad znanosti i umjetnosti. // Požega, Počast grad Požege, 1995, str. 7-85.

FERDO ŠKRLJAC (ŠKRLAC)

Rodio se 1913. u Plesmu kraj Novske.

Djela

Pjesme i proza. Zagreb, 1946.
Podmukli neprijatelj. Zagreb, 1949.
Pero pilot i Jure padobranac. Zagreb, 1952.
Koloplet. Zagreb, 1954.
Ruže u trnju. Zagreb, 1956.
Kapi. Zagreb, 1960.
Basnice. Zagreb, 1961.
Basnice. 1962.
Ženio se miš. Zagreb, 1972.
Berba pogača. Zagreb s. a.
Najveći neprijatelj. Zagreb s. a.

Literatura

Bačić, F., Slavonski dječji pisci. // Županjski zbornik, Županja, 1973, str. 138.
Cvitan, D., Problemi hrvatskog pjesništva za djecu. // Vječnoraž: antologija hrvatskog pjesništva za djecu. Novi Sad, 1975, str. 5-42.
Idrizović, M., Između tradicije i savremenosti — Milan Taritaš. // Hrvatska književnost za djecu. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984. str. 165-166.

ĐURO ŠNAJDER

Nuštar, 19. VII. 1919. — Zagreb, 4. XII. 1993.
Djetinjstvo i prvu mladost proveo je u selima vinkovačkoga kraja, dok je gimnaziju završio u Vinkovcima, a Filozofski fakultet apsolvirao u Zagrebu. Posljednje godine Drugoga svjetskog rata proveo je po zatvorima i logorima. Od 1946. radi kao korektor, lektor, redaktor i urednik u raznim izdavačkim poduzećima, časopisima i listovima (Izvor, Naprijed, Globus, Zora, Republika, Lykos, Epoha, Večernji list).

Djela

Znoj za čelik. Zagreb, 1950.
Bijele zjene. Zagreb, 1956.
Ljubavnici u tuđim očima. Zagreb, 1958.
Đuro Šnajder. // Bune i bujice./Slavko Mader, Antun Martinovski, Franja Žanić, Đuro Šnajder. Vinkovci, 1959.
Poznanstva. Zagreb, 1960.
Uvod u najnoviju hrvatsku prozu. Zagreb, 1971.
Đuro Šnajder. // Izabrana djela/ Đuro Šnajder... (et al). Zagreb (etc), 1977. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 145). Sam sa zemljom. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 42).

Literatura

Slamnig, I., Smotra naših časopisa, Republika, 1955, 11/12. // Narodni lisat, 5. 3. 1955.
Lalić, I. V., Treća knjiga Đure Šnajdera. // Literatura, 1959, 14.
Sabljak, T., Satire. // Republika, 1960, 16, 7/8.
Vučetić, Š., Bijele zjene Đure Šnajdera. // Granice/ Šime Vučetić. Zagreb, Naprijed, 1964.
Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.
Rem, V., Tebi je ime Lelija — antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.
Cvitan, D., Đuro Šnajder: (o poeziji i kritici Đure Šnajdera). // Ironični Narcis/ Dalibor Cvitan. Zagreb, Matice hrvatska, 1971.
Milanja, C., Mrcinište Đure Šnajdera. // Republika, 1976, 32, 9. str. 998-1014.
Mader, M., Pjesnik svoje riječi. // Sam sa zemljom/ Đuro Šnajder. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 42), str. 79-83.

FABIJAN ŠOVAGOVIĆ

Ladimirevci kraj Valpova 4. I. 1932. — Zagreb, 1. I. 2001. Završio je Akademiju za kazališnu umjetnost u Zagrebu 1959. Bio je član Zagrebačkoga dramskog kazališta Gavella do 1966, potom zagrebačkoga HNK sve do prelaska u slobodne umjetnike, nakon čega igra u mnogim kazalištima (HNK Osijek, na Dubrovačkom festivalu, Splitском ljetu, u Histrionima i dr.). Na filmu je prvi put igrao u Svoga tela gospodar Fedora Hanžekovića 1957.

Djela

Glumčevi zapisi. Zagreb, 1977.
Sokol ga nije volio. Privlaka, 1982.
Slavonski divani Fabe Šovagova. Vinkovci, 1996.

Literatura

Vukšić, B., Nikad neću »odbolovati« Slavoniju. (intervju). // 100 pisama iz Zagreba: Hrvatske i druge teme. Zagreb, Argus Press, 1995. str. 428-439.
Mader, M. S., Šovagović u pisanju. // Divani Fabe Šovagova./Fabijan Šovagović Vinkovci, Riječ, 1996. (Knjižnica Rijek; knj. 1). str. 5-6.

DAVOR ŠPIŠIĆ

Osijek, 26. VII. 1961. Kao dramaturg sudjelovao je u projektima HNK Osijek. Radio je kao urednik

kulture i zamjenik glavnoga urednika Glasa Slavonije. Član je uredništva Književne revije. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Dobro došli u rat. Zagreb, 1992.
Slavonska krv./Davor Špišić... (et al). Osijek, 1992.
Rubnosti. Zagreb, 1993.
Svlačenje smrada. Zagreb, 1994.
Predigre: tri drame. Zagreb, 1996.
Trbuhozborci. Zagreb, 1997.

Literatura

Virgoč, D., Zvukovi metaka i vlastitih sjećanja. // Vjesnik, 1995.
Lederer, A., Suvremena hrvatska drama. // Hrvatsko slovo, 21, 11. 1996.
Rešicki, D., Okrutnosti mira nakon okrutnosti rata. // Ogledi o tuzi./Delimir Rešicki. Zagreb/Osijek, Meandar (etc), 1995. (Edicija Meandar; knj. 7). str. 153-162.
Sabljić Tomić, H., Istinite priče (Davor Špišić: Predigre). // Dometi, 1996, 6, 7-12, str. 223-225.
Rem, G., Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska, ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska, ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).
Madunić, N., Usidrenost u zbilji. // Hrvatsko slovo, 24. 1. 1997.
Sabljić Tomić, H., Zapisi za kraj stoljeća. // Glas Slavonije, 10. 9. 1997.
Rešicki, D., Suprotiva mitomanskih sedativa. // Bližnji: (prikazi i ogledi)/Delimir Rešicki. Osijek, Matica hrvatska, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 3). str. 58-61.
Čokljat, B., Kavez kakav zaslužuju. // Glas Slavonije, 8. 7. 1998.
Stanojević, Lj., Saga o gubitnicima. // Vjesnik, srpanj 1998.

BRATOLJUB ŠRAM

Osijek, 21. II. 1877. — Osijek, 9. I. 1937. Nakon pučke škole završio je pet razreda gimnazije i upisao učiteljsku školu u Osijeku koju je završio 1897. godine te odmah bio imenovan privremenim učiteljem u Čeralijama, a nakon dvije godine imenovan je učiteljem u Vočinu i ondje je službovao devet godina. Godine 1908. premješten je u Jakšić, gdje je nakon dvije godine imenovan ravnajućim učiteljem, a u veljači godine 1912. imenovan je učiteljem kr. Vježbaonice na učiteljskoj školi u Osijeku, gdje je službovao sve do umirovljenja.

Djela

Eine kroatischer Dichter in deutscher Uebersetzung: »Dorfgeschichten«, Novellen und Skizzen von R. F. Magjer (potpisano B. Sm.) Prva hrvatska dionička tiskara, Osijek, 1915.
Štipanja i milovanja. Osijek, 1920.
Spiritističko veče. Zagreb, 1913.

Literatura

Magjer, R. F., Bratoljub Šram // Hrvatski list, ponedjeljak, 11. siječnja 1937, str. 7.

ŠIMUN ŠTEFANAC

Slunj, ? — Velika Kapanica, 1799. Bio je pitomac bečkoga seminara, župnik u Vrhovini kraj Broda (1770-1788) i Velikoj Kapanici (1788-1799). Član je konzistorija đakovačke biskupijske stolice.

Djela

Ad Rdsmum d. Ioannem Jozipovič... Osijek, 1774.
Pisma od Ivana Salkovića, silnog viteza i junaka. Osijek, 1781.
Excllmo, Illmo ac Rmo d. Mathaeo Francisco Kertica..., Osijek, 1781.

Literatura

Andrić, N., Iz ratničke književnosti hrvatske: (literarna slika XVIII. vijeka). Zagreb, 1902. str. 8-9.
Matić, T., Urkundliches über einige kroatische Schriftsteller. // Archiv für slavische Philologie, 1914, 35, str. 450-452.
Fancev, F., Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća. // Jugoslavenska knjiva, 1922, 6, str. 456.
Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96). str. 165.
Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 29.
Drechsler (Vodnik), B., Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 77-80.
Dukić, D., Povijesna epika u slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća: zbornik/ priredila Julijana Matanović. Zagreb, Meandar, 1995. str. 31-47.

LUKA ŠTEKOVIĆ

Bileća, 4. XII. 1935. Radio je u redakciji Virovitičkoga lista. Uredio je zbornike: Vrijeme začinjanja (1969), Staze (1971), Savremena poezija Hrvata u Mađarskoj (1981).

Djela

Znak. Daruvar, 1963.
Kuća sklona padu. Daruvar, 1968.
Lipe ispred gimnazije. Pakrac, 1970.
Neprestani povratak. Zagreb, 1972, ¹1980.
Neslućeno slovo. Osijek, 1974.
Štap za putovanja i druge pesme. Daruvar, 1977.
Pesme, netraženi podaci. Virovitica, 1978.
Slobodna prica. Virovitica, 1981.

Literatura

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.
Rem, V., Tebi je ime Lelija — antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.
Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. // Slavonske književne komunikacije/ Dionizije Švagelj. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6), str. 5-50.
Slavonske minijature/ izbor Miroslava Madera. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5).
Kordić, M., // Jedinstvo, 28. 8. 1975.
Glumac, B., // Virovitički list, 25. 2. 1977.
Puškarić, Z., Bjelovarski list, 10. 3. 1977.
Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980, str. 36.

DIONIZIJE ŠVAGELJ

Vinkovci, 15. IX. 1923. — Vinkovci, 16. XI. 1985. U Vinkovcima je završio osnovnu školu te gimnaziju 1941. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu narodnu književnost i jezik 1946. te radio kao profesor Gimnazije i Savezne poljoprivredno-tehničke škole, prosvjetni inspektor i šef službe NOK-a Vinkovci. Savjet za prosvjetu Hrvatske promovirao ga je 1963. u zvanje profesor-pedagoški savjetnik. Od 1965. radi kao viši prosvjetni savjetnik za srednje škole, kulturu i više škole u Zavodu za obrazovanje Vinkovci. Od 1966. je viši kustos, a od 1968. i direktor Muzeja Vinkovci. Godine 1969. imenovan je direktorom Centra za organizaciju naučnoistraživačkog rada JAZU u Vinkovcima. Na toj dužnosti ostao je do svoje smrti. Bio je predsjednik Pododbora MH za Vinkovce, Vukovar i Ilok od njegova osnutka 1959. do prestanka djelovanja 1971. Osnivač i urednik Godišnjaka Pododbora MH, urednik Radova JAZU, Centra za znanstveni rad Vinkovci, Akademijina Zbornika i drugo.

Djela

Rubovi slobode. (Drama u tri čina) // Književna revija, Vinkovci, 1951, 1, 1, str. 13-29. (Tiskan samo prvi čin).
Cibalae. Lirika MCMLV/Kovačić Vladimir... Švagelj Dionizije... (et al) Vinkovci, 1995.
Uvijek naoči. Vinkovci, 1961.
Osamljeni svirač. Lirika sedmorice/Ivo Balentović... Dionizije Švagelj... (et al). Umag, 1970.
Slavonske književne komunikacije. Osijek, 1975.
Humor stare Slavonije, Vinkovci, 1980.
Scena i vrijeme. Vinkovci, 1981.

Literatura

Spomenica Dionizija Švagelja: 1923-1985/(ur. Dušan Klepac). Vinkovci, JAZU, Centar za znanstveni rad, 1990. Čorkalo, K., O životu i radu Dionizija Švagelja. // Spomenica Dionizija Švagelja. Vinkovci, JAZU, Centar za znanstveni rad, 1990. str. 5-18.
Čorkalo, K., Književnokritičarska suglasja // Godišnjak Vinkovci, 1993, 11, str. 43-46.
Tomičić, Z., Diko: Sjećanje na književnika Dionizija Švagelja // Godišnjak, 1993, 11, str. 55-63.

MARA ŠVEL-GAMIRŠEK

Srijemska Mitrovica, 3. I. 1900. — Zagreb, 7. XII. 1975. Osnovnu je školu polazila u rodnom gradu, gimnaziju na Sušaku, studij je medicine prekinula zbog udaje te je do kraja Drugoga svjetskog rata živjela u Vrbanji. Od 1945. živjela je u Zagrebu.

Djela

Šuma i Šokci: pripovijetke. Zagreb, 1940.
Portreti nepoznatih žena: pripovijesti. Zagreb, 1942.
Hrast (roman). Zagreb, 1942.
Priča za Sveu i Karen. Zagreb, 1967.
Legende. Zagreb, 1969.
Ovim šorom Jagodo. Zagreb, 1975.
Šuma i Šokci. (preisak iz 1940. godine). Vinkovci, 1990.
Mara Švel-Gamiršek. // Izabrana djela/ Mara Švel-Gamiršek... (et al). Zagreb (etc), 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 107).
Portreti nepoznatih žena. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 1, knj. 4).

Literatura

Gašparović, S., Pripovjetke Mare Švel. // Obzor, Zagreb, 1940, 81, 284.
Balentović, I., Prosjak slavonske zbilje. // Hrvatska smotra, Zagreb, 1940, 9.
Gašparović, S., Seljaci-šokci i slavonska šuma u pripovijetkama. // Hrvatska revija, Zagreb, 1941, 14, 3.
Kovačić, V., Književni rad Marije Švel-Gamiršek. // Hrvatski ženski list, Zagreb, 1942, 4, 12.

Maraković, Lj., Suvremeni hrvatski roman. // Hrvatski godišnjak, Zagreb, 1944, str. 166-175.
Lončarević, J., Šokadija u književnom djelu Mare Švel-Gamiršek. // Godišnjak Ogranak Matice hrvatske, Vinkovci, 1968, 6, str. 213-226
Čorkalo, K., Šuma i Šokci Mare Švel-Gamiršek. // Slavonica/Katica Čorkalo/Vinkovci, Ogranak Matice hrvatske Vinkovci (etc), 1993, str. 157-162.
Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca./priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 230. Mara Švel-Gamiršek: prilozi sa znanstvenog kolokvija Drenovci, 3-4. listopada 1997/urednici Vera Erl... (et al). Drenovci, Hrašće, 1998. (Biblioteka Znanstveni kolokvij; sv. 1).
Detoni-Dujmić, D., Mara Švel-Gamiršek. Ako jedne zimske noći. // Ljepša polovica književnosti./Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 299-311.

BLAŽ TADIJANOVIĆ

Rastušje kraj Slavanskoga Broda, oko 1727. — Cernik, 23. IV. 1797. U Brodu je polazio osnovnu školu i nižu gimnaziju, teološki studij na provincijskim teološkim učilištima u Iloku i Petrovaradinu. U franjevački je red ušao 1744. godine. Zaređen je za svećenika 1755. Kao prvo svećeničko mjesto određen mu je Osijek odakle polazi u sedmogodišnji austrijsko-pruski rat (1756-1763) te biva zarobljen 1757. Do 1763. bio je kapelan u logoru Küstrin. Po povratku iz rata djeluje u različitim slavonskim mjestima: u Novoj Gradiški, 1769. bio je predstojnik franjevačke rezidencije u Čuntiću, zatim radi u Našicama, Požegi, Brodu. Godine 1777. postao je franjevački provincijal u Baji gdje je ostao do 1780. Kao provincijal predsjedavao je prvom kapitolarnoj kongregaciji u Radni 1788.

Djela

Vijenac od raznog cvijeca ili..., Magdeburg, 1761.
Svašta pomalo, iliti kratko sloxenje imena i riscu u Illyrijski i Nemachki jezik. Magdeburg, 1761, Troppau, ¹1766.
Casuum reservatorum in ordine Fratrum Minorum s. Francisci. Budim, 1778.

Literatura

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96). str. 166.
Jonke, Lj., Jezikoslovni rad Blaža Tadijanovića. // Časopis za hrvatsku povijest, jezik, književnost i umjetnost, 1944, 2, 1-4.

Jonke, Lj., Hrvatsko-njemački jezični priručnik Blaža Tadijanovića iz 1761. // Kolo, 1966, 4, 3/4, str. 301-310.
Georgijević, K., Hrvatska književnost od XVI. do XVIII. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 228-229.
Zbornik radova o Vidu Došenu i Blažu Tadijanoviću. Osijek, JAZU, Centar za znanstveni rad, 1981. (Posebna izdanja; 4).
Marijanović, S., Tri ekspozicije ili još ponešto o Blažu Tadijanoviću. // Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. — (3 Mala teorijska biblioteka; knj. 12). str. 10-40.
Kolenić, Lj., Rječnici u slavonskim gramatikama 18. stoljeća. // Anali, 1987, 5, str. 143-165.
Tafra, B., Slavonski gramatičari u 18. stoljeću // Vrijeme i djelo Matije Antuna Reljkovića. Osijek, JAZU, Centar za znanstveni rad, 1991.
Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. — (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 14.

DRAGUTIN TADIJANOVIĆ

Rastušje pokraj Slavanskog Broda, 4. XI. 1905. Osnovnu školu završio je u Podvinju, gimnaziju u Slavanskom Brodu. Studij šumarstva započeo je u Zagrebu, no ubrzo je prešao na studij književnosti i filozofije i diplomirao 1937. Radio je kao korektor te tajnik (1937-1940) i predsjednik (1964-1965) DHK, nastavnik na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, književni tajnik HIBZ-a i državni službenik. Godine 1953. postao je član JAZU i upravitelj Instituta za književnost i teatrologiju sve do 1973. godine.

Djela

Lirika šestorice. Zagreb, 1931.
Lirika. Zagreb, 1931.
Sunce nad oranica. Zagreb, 1933.
Pepeo srca. Zagreb, 1936.
Dani djetinjstva. Zagreb, 1937.
Tuga zemlje. Zagreb, 1942.
Pjesme. Zagreb, 1951.
Intimna izložba crteža iz Raba. Zagreb, 1954.
Blagdan žetve. Zagreb, 1956.
Srebrne svirale. Zagreb, 1960, ¹1964, ²1966, ³1969.
Prsten. Zagreb, 1963. ¹1965, Beograd, 1967.
Večer nad gradom. Ljubljana, Skopje, Zagreb, Beograd, 1966.
Seizes poems. Zagreb, 1968.
Pjesme i proza/priredio Jure Kaštelan. Zagreb, 1969. — (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 120).
Vezan za zemlju. Zagreb, 1974.
San. Zagreb, 1976.

Poezija. Zagreb, 1978.
Prijateljstvo riječi. Zagreb, 1981.
Svjetiljka ljubavi. Zagreb, 1984.
Moje djetinjstvo. Zagreb, 1985.
Kruh svagdanji. Zagreb, 1986.
Sabrana djela I-V. Zagreb, 1988-1989.
Carolije. Zagreb, 1994.
Djela I-V. Zagreb, 1995, 2001.
Otvoren prozor. Zagreb, 2002.
Salona. Zagreb, 2002.

Literatura

Simić, N., *Lirika šestorice // Savremenik*, 1931, 24, 4.
Kovačić, V., *Lirika Dragutina Tadijanovića // Mladost*, 1932, 10, 10.
Bogner, J., *Tri zbirke lirike // misao*, 1932, 14, 1-4.
Georgijević, K., *Dragutin Tadijanović. Lirika // Hrvatska revija*, 1932, 5, 11.
Livadić, B., *Nasr lirike // Hrvatska revija*, 1938, 11, 10.
Mader, M., Novak, S., Miličević, N., Slaviček, M., Šoljan, A., Stahuljak, V., Ivaštinović, J., Ivančan, D., Mihalić, S., Vaupotić, M., Kuzmanović, V., Špoljar, K., *Naš pjesnik, Mladi hrvatski književnici o Tadijanoviću. Povodom 50. godišnjice pjesnikova života. Pjesnik neposrednosti // Studentski list*, 1955, 10, 8.
Jelčić, D., *U Rastušju danas, u nedjelju popodne // Glas Slavonije*, 1957, 15, 3821.
Vereš, S., *Tadijanovićev doživljaj Zagreba // Zagrebačka panorama*, 1962, 2, 11-12.
Rem, V., *Riječ, dvije na temu: Tadijanović // Brodski list*, 1963, 16, 18.
Donat, B., *Nagrada Vladimir Nazor 68 // Telegram*, 1968, 9, 426.
Kaštelan, J., *Vizija harmonije. O pjesničkom djelu Dragutina Tadijanovića // Kolo*, 1969, 7, 10, str. 942-961.
Milanija, C., *Struktura i vizija Tadijanovićeve poezije. Osijek*, 1976.
Čorkalo, K., *Dragutin Tadijanović: Kruh svagdanji i Prijateljstvo riječi // Slavonica. Vinkovci, Ogranak Matice hrvatske (etc)*, 1993, str. 175-190.
Šicel, M., *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća Zagreb, Školska knjiga*, 1997, str. 179-180.

FRANJO TANOČKI

Dalj, 30. VI. 1928. — Osijek, 15. XII. 1996. Dio osnovnog školovanja završio je kod bake u Vajski, a drugi dio i gimnaziju u Vinkovcima. U Zagrebu isprva upisuje studij geodezije na Tehničkom fakultetu, a potom 1949. upisuje studij hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Diplomirao je 1955. a sljedeće se godine zaposlio u županjskoj osnovnoj školi potom u osnovnoj školi Josip Kozarac u Vinkovcima, a od 1962. radi o je u osječkoj gimnaziji gdje je 1990. postao rav-

natelj i obavljao tu dužnost do umirovljenja 1993. godine.

Djela

Rječnik rodbinskih naziva. Osijek, 1983, ¹1986. Hrvatska riječ. Jezični priručnik. Osijek, 1994, ¹1995.
Slavonska jezikoslovna baština. Osijek, 1996.

Literatura

Farkaš, L., *Franjo Tanočki »Slavonska jezikoslovna baština« // Književna revija*, 1997, 53, 1-2, str. 260-261.
Ham, S., *U spomen: Franjo Tanočki // Književna revija*, 1997, 37, 1-2, str. 262-263.
Moslavac, M., *Franjo Tanočki (1928-1996) // GLEDE*, 1997, 1, 1-2, str. 119-120.
Babić, S., *U spomen. Franjo Tanočki // Jezik*, 1997, 40, 3, str. 119-120.

MILAN TARITAŠ

Ždralovi pokraj Bjelovara, 4. XII. 1932. Gimnaziju je završio u Bjelovaru, a Filozofski fakultet u Zagrebu. Bio je prosvjetni djelatnik u Velikom Grdevcu te na Pedagoškim akademijama u Pakracu, Čakovcu i Zagrebu. Uredivao je bjelovarski časopis Nemir, kao i niz izdanja Ogranka Matice hrvatske u Pakracu. Danas djeluje kao muzejski pedagog u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Pokretač je Lovrakovih dana kulture u Velikom Grdevcu gdje se dodjeljuje i republička nagrada romanu za mladež.

Djela

Gljive i sunca. Zagreb, 1960.
Epigrami. Pakrac, 1964.
Ljudski smijeh. Pakrac, 1965.
Velika trka. Daruvar, 1966.
Pauk i frulica. 1972.
Medaljoni. Čakovec, 1975.
Rječnik književne interpretacije. Zagreb, 1975.
Dvanaest. Zagreb, 1977.
Odbljesci. Čakovec, 1980.
Smjelica i druge priče. Čakovec, 1982.
Moje kockice. Zagreb, 1988.
Kolaž. 1988.
Gdje izvire potok. Zagreb, 1995.
Dječji atlas prirode. Zagreb, 1998.

Literatura

Težak, S., *Tri knjige za djecu // Školske novine*, Zagreb, 1975, 24, str. 18.
Bartolić, Z., *// Medaljoni/ Milan Taritaš. Čakovec, Zrinski*, 1975. (Biblioteka poezije).

Zalar, I., *Suvremena hrvatska dječja poezija. Zagreb, Školska knjiga*, 1979, str. 137, 166.

Rem, V., *Slava Panonije: zbornik slavonkih pjesnika. Vinkovci: Novosti*, 1980, str. 36.

Idrizović, M., *Između tradicije i savremenosti — Milan Taritaš // Hrvatska književnost za djecu. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske*, 1984, str. 266.

Skok, J., *Lijet Ikara: antologija hrvatskog dječjeg pjesništva. Zagreb, Naša djeca*, 1990, str. 171-174.

Zalar, I., *Između tradicije i savremenosti. // Pregled hrvatske dječje poezije. Zagreb, Školska knjiga*, 1991, str. 217-218.

MILOVAN TATARIN

Osijek, 9. XII. 1965. Osnovnu je školu završio u Jagodnjaku, srednju u Dardi i Belom Manastiru. Na Pedagoškom je fakultetu u Osijeku diplomirao 1989. hrvatski jezik i književnost, a 1991. završio poslijediplomski studij. Magistrirao je 1993. a 1999. doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radi kao docent na Pedagoškom fakultetu u Osijeku.

Djela

Polomljeno poetičko zrcalo. Osijek, 1991.
Od svita odmetnici: rasprave o nabožnim temama u Slavoniji u 18. stoljeću. Split, 1998.
Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća. Zagreb, 1999.

Literatura

Fiamengo, J., *Milovan Tatarin: Od svita odmetnici. // Slobodna Dalmacija*, 29. siječnja 1998, str. 47.
Gajin, I., *Temeljito sidrište za zanemarene. // Glas Slavonije*, 25. veljače 1998, str. 37.
Gajin, I., *Potvrda slutnji. // Vijenac*, 1998, 6, 111, str. 27.
Matanović, J., *Prijelomna knjiga slavonske. // Slobodna Dalmacija (Forum — kulturni prilog)*, 5. svibnja 1998, str. 4.
Plejić, L., *Od zaborava otrgnuti. // Vjesnik*, 6. svibnja 1998, 69, 18150, str. 20.
Majdenić, V., *Iščitavanje neiščitanoga. // Aleph*, 1998, 4, 4, str. 94-95.

STJEPAN TOMAŠ

Nova Bukovica kraj Slatine, 2. I. 1947. Nakon osnovne škole u Đurdenovcu završava gimnaziju u Našicama, a diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Sveti bunar. Zagreb, 1972.
Tko kuca otvorit će mu se. Osijek, 1973.
Građani u prvom koljenu. Beograd, 1975; Zagreb, ¹1978.
Moljac i noćni čuvar. Zagreb, 1987.
Dobar dan, tata. Zagreb, 1987, ¹1988, ¹1991, ¹1995
Taninska četvrt. Zagreb, 1980.
Smrtna ura. Zagreb, 1983.
Život u provinciji. Zagreb, 1989.
Halo, ovdje komandos. Zagreb, 1991.
Moj tata spava s anđelima. Zagreb, 1992.
Anđeli na vrhu igle. Zagreb, 1993.
Mali ratni dnevnik. Zagreb, 1993.
Zlatousti. Zagreb, 1993.
Srpski Bog Mars. Zagreb, 1995.
Emigranti. Zagreb, 1998.
Milenij, milenij, sve moje. Osijek, 2000.
Odněkud dolaze sanjari. Zagreb, 2001.

Literatura

Idrizović, M., *Hrvatska književnost za djecu. Zagreb, Matice hrvatska*, str. 310.
Težak, D., *Hrvatska Ana Frank // Umjetnost i dijete*, 1992, 2-3, str. 156-158.
Lukšić, I., *Obzori vječnih pitanja // Republika*, 1993, 49, 7-8, str. 162-164.
Tatarin, M., *U vrijeme kada su nas inkvizitori voljeli // Republika*, 1994, 50, 1-2.
Rem, G., *Čitati Hrvatsku. Zagreb, Durieux*, 1994, str. 98, 142, 183.
Matanović, J., *Dramatizacija Tomaševa romana Zlatousti // Prvo lice jednine. Osijek, Matica hrvatska Osijek*, 1997. (Neotradicija, kolo 1, knj. 5), str. 67-97.
Matanović, J., *Hrvatski roman nakon godine 1990. // Zbornik radova prvog hrvatskog slavističkog kongresa. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo*, 1997, sv. 2, str. 421-433.
Oraić-Tolić, D., *Tri kraja stoljeća (1800-1900-1995) // Zbornik radova prvog hrvatskog slavističkog kongresa. Zagreb, Hrvatsko filološko društvo*, 1997, sv. 2, str. 441-449.
Bošković, I. J., *Poruke Zlatoustog // Prozna vremena. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada*, 1997, str. 322-324.
Hranjec, S., *Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje*, 1998, str. 126-128, 160-162.
Sablić Tomić, H., *Montaža citatnih atrakcija. Osijek, Matica hrvatska*, 1998. (Knjižnica Neotradicija; kolo 2, knj. 2), str. 128-132.

ANTUN TOMAŠEVIĆ

Vukovar, oko 1713. — Budim, 8. XII. 1758. U novicijatu je stupio 1730. u franjevačkom samostanu u Iloku. Filozofiju je slušao u Požegi (1732-

1735), teologiju u Osijeku, da bi nakon položenog profesorskog ispita iz filozofije (1739) predavao u Vukovaru. Propovjedničku službu obavljao je u Osijeku i u bačkom samostanu. U Budimu 1743. polaže ispit za profesora teologije te predaje u Petrovaradinu (1747) i u Osijeku (1748. i 1749). 1751. izabran je i za kustoda provincije Bosne Srebrene, a obavljao je i funkciju generalnog vizitatora.

Djela

In universam Aristotelis logicam disputationes ad mentem doctoris suptilis ioannis duns scoti. Vukovar, 1739. (rukopis).
In universam Aristotelis philosophiam naturalem. Vukovar, 1742. (rukopis).
Razgovor duhovni od svetog Bone mučenika. Osijek, 1754; Zagreb, 1994. (pretisak s pogovorom).
Nodus gordius de regula proxima actu humaniorum sive conscientia. Osijek, 1755.
Miscellanei flores theologici. Osijek, 1758.
Viridarium philosophicum. Zagreb, 1758.

Literatura

Marijanović, S., Povratak zavičajnicima. Osijek, IC Revija, 1983. str. 20-21, 30.
Matanović, J., Uz čitanje propovijedi Razgovor duhovni od svetog Bone mučenika fra Antuna Tomaševića // Razgovor duhovni od svetog Bone mučenika od o. Antuna Tomaševića. (pretisak s pogovorom). Zagreb, Muzej grada Vukovara, 1994. str. 45-50.
Horvat, V., Franjevci, sv. Bono i Vukovar. // Razgovor duhovni od svetog Bone mučenika od o. Antuna Tomaševića. (pretisak s pogovorom). Zagreb, Muzej grada Vukovara, 1994. str. 53-63.

JANKO TOMBOR

Žilina u Slovačkoj, 7. I. 1825. — Đakovo, 30. I. 1911. Godine 1844. školovao se na peštanskom sjemeništu gdje je upoznao Adolfa Vebera, Eugena Kvaternika, Antu Starčevića te se, kao pristaša Jana Kollara, opredijelio služiti u Hrvatskoj. Službovao je u brojnim župama, a od 1862. služio je u Erdviku. Politički također aktivan — bio je srijemski narodni zastupnik u hrvatskom saboru, hrvatski delegat na zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti. Godine 1875. služio je u Piškorevcima.

Djela

Hajdukova zaručnica. 1854.
Kula na Dunavu. 1855.
Božjak Morovički. 1852. Ljubav na istoku. 1854.

Odmetnik. 1854.

Hrvatski narodni preporod 2. Zagreb, 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).

Literatura

Andrić, N., Janko Tombor // Narodne novine, 1906, 142.
Andrić, N., Pod apsolutizmom. Zagreb, 1906.
Andrić, N., Zaboravljeni književnici // Hrvatska, 1906, 45, 5.
Andrić, N., Janko Tombor: Život i rad jednog pripovijedača iz apsolutističkog vremena // Narodne novine, 1906, 72, 142, str. 2-4.
Esih, I., Početak književnog rada J. Tombora // Obzor, 1930, 92, 93.
Barac, A., Hrvatska književnost 2. Zagreb, 1964.
Ravlić, J., Janko Tombor. // Hrvatski narodni preporod 2. Zagreb, Matica hrvatska, 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29). str. 383-384.
Švagelj, D., Ilirci iz Slavonije // Simpozij Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti, 1966. str. 19-125.
Švagelj, D., Janko Tombor. Biobibliographia Slavonica (Pisci Slavonije) // Revija, 1967, 6. str. 131-3.
Šimundić, M., Slovak Janko Tombor — hrvatski književnik // Đakovo i njegova okolica. Zbornik Muzeja Đakovštine/uredio Krešimir Pavić. Đakovo, 1982.
Miletić, H., Pregled književnog stvaranja u Đakovštini. // Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara, 1. Đakovo, Matica hrvatska (etc), 1999. str. 75-81.

ZLATKO TOMIČIĆ

Zagreb, 26. V. 1930. Osnovnu je školu polazio (1937-1941) u Beogradu, gimnaziju (1941-1947) u Vinkovcima, Filozofski fakultet u Zagrebu (1959-1961. i 1970-1976). Diplomirao je komparativnu književnost i češki jezik. Radio je kao novinar, a od 1954. kao profesionalni književnik. Godine 1962. postaje vanjskim znanstvenim suradnikom Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu. Od 1968. do 1969. uređivao je Hrvatski književni list u Zagrebu, obnovljen 1994. Danas je vlasnik karlovačko-zagrebačke nakladničke kuće. Od 1990. uređuje časopis Ognjište.

Djela

Susret osmorice. Vinkovci, 1950.
Vođe pod ledinom. Zagreb, 1955.
Četvrtoga ne razumijem. Zagreb, 1955.
Stjepan Sekulić Jučko. Zagreb, 1955.
Nema blaga nad slobodom. Zagreb, 1956.
Dosegnuti ja. Zagreb, 1956. Nestrpljivi život. Zagreb, 1956.
Ivan Senjug Ujak. Zagreb, 1957.
Budni faun. Vinkovci (etc), 1960.

Balada uspravnog čovjeka. Zagreb, 1964.
Revolucionarni kalendar. Zagreb, 1965.
Put k Meštoviću. Buenos Aires, 1965.
Poezija. Zagreb, 1965.
Bijela vrana. Zagreb, 1965.
U zemlji Samovoj. Zagreb, 1966.
Bogumilsko groblje. Zagreb, 1968.
Zir. Gospić, 1968.
Slavonija u pripovijestima Josipa Eugena Tomića. Vinkovci-Zagreb, 1968.
Hrvatsko more. Zagreb, 1969.
Gromovi kreposnog duha. Zagreb, 1969.
Traženje bivstva. Zagreb, 1969.
Veseli dimnjačar. Zagreb, 1969, 1978, 1979.
Boj s anđelom. (separat). // Marulić, 1970, 4. Kain. Zagreb, 1970.
Der lustige Schornsteinfenger. Zagreb, 1972.
Zlatko Tomičić. // Izabrana djela/ Zlatko Tomičić... (et al). Zagreb (etc), 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 165).
Vražje oko. Zagreb, 1986.
Gluha nedjelja. Zagreb, 1988.
Prsten Dioklecijanov. Zagreb, 1988.
Nin, pripovijetke i članci. Zagreb, 1988.
Sunčeva djevica. Zagreb, 1989.
Petar Svačić. Toronto, 1989.
Hrvatska, ljubavi moja. Hamilton, 1990.
Krilati magarac. Zagreb, 1990.
Vrač s hridi uklet, silan (pjesnik Vladimir Vidrić i Samobor). Barcelona, 1990.
Život. Zagreb, 1993.
Zemlja gluhih zmija. Zagreb, 1993.
Bosnom ponosnom. Toronto, 1994.
Leonardov san. Zagreb-Karlovac, 1996.
Slavonijom, zemljom plemenitom. Vinkovci, 1997.
Ples ždalova. Vinkovci, 1997.
San o Irskoj. Karlovac, 1997.
Mačak. Zagreb, 1997.
Povratak u postojbinu duha. Zagreb, 1997.
Zemlja obećana. Zagreb, 1998.
This Night. Zagreb, 1999.

Literatura

Pavlović, B., Poslijeratna mlada hrvatska poezija. // Krugovi, 1953, 2, 12.
Pavlović, L., Zlatko Tomičić. Četvrtoga ne razumijem. // Život, 1955, 3.
Cvitan, D., Suvremena hrvatska poezija. // Forum, 1964, 3, 11, str. 730-779.
Vučetić, Š., Uzvik za etičkim dobrom (Z. Tomičić, Balada uspravnog čovjeka). // Republika, 1965, 21, 2/3, str. 224.
Laušić, J., Putopis je umjetničko ime (Z. Tomičić, U zemlji Samovoj). // Republika, 1966, 22, 9, str. 393-394.
Mrkonjić, Z., Poezija i biografija (Z. Tomičić, Zir). // Kolo, 1968, 8/9., str. 272-274

Batušić, N., Snaga narodnog duha (o drami Kain). // Republika, 1970, 26, 11, str. 638.
Mrkonjić, Z., Suvremeno hrvatsko pjesništvo: razdioba. Zagreb, Kolo, 1972. (Biblioteka Kolo; knj. 12).
Mihanović, N., Zlatko Tomičić. // Izabrana djela/ Zlatko Tomičić... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 165). str. 329-350.
Bošnjak, B., Svijet kao pratekt. // Republika, 1998, 54, 1/2, str. 242-246.

JOSIP EUGEN TOMIĆ

Požega, 18. X. 1843. — Zagreb, 13. VII. 1906. S petnaest godina upisao se u sjemenište koje nakon pet godina napušta. Godine 1863. počeo je pomagati Miroslavu Kraljeviću na uređivanju časopisa Slavonac i u poslovima izradbe književnoga glasila, a zatim preuzima uredništvo karlovačkoga časopisa Glasonoša. Iste godine odlazi u Varaždin gdje radi kao namjesnički učitelj. 1864. odlazi studirati pravo u Zagreb, a potom u Graz. Studij je završio 1867. godine. Dvije je godine radio kao kotarski pristav i podbilježnik u Požegi, a od 1869. započimlje činovničku karijeru u Zagrebu. Pod kraj života imenovan je banskim savjetnikom.

Djela

Leljinke. Požega, 1865.
Komedije, sv. I. (Bračne ponude, Zatečeni ženik). Zagreb, 1878.
Zmaj od Bosne. Zagreb, 1879.
Barun Franjo Trenk. Zagreb, 1881.
Komedije, sv. II. (Novi red, Gospodin tutor). Zagreb, 1882.
Kapitanova kći. Zagreb, 1884.
Pošurice. Zagreb, 1887.
Emin-agina ljubava. Zagreb, 1888.
Udovica. // Vijenac, Zagreb, 1891, 17-41.
Pastorak. Zagreb, 1892.
Za kralja — za dom I. (Pretorijanc). Zagreb, 1894.
Za kralja — za dom II. (Žrtva zablude). Zagreb, 1895.
Melita. Zagreb, 1899.
Veronika Desinička. Zagreb, 1904.
Sabrana djela I-XII. Zagreb 1934-1943.
Melita. Zagreb, 1964.
Djela I-VIII. Zagreb, 1966.
Josip Eugen Tomić. Opančareva kći, Zmaj od Bosne, Melita. Zagreb, (etc), 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 45).
Melita. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 31).

Literatura

- Veber Tkalčević, A., Najnoviji pojavi našega pjesništva. // Književnik, Zagreb, 1865, 2, 1.
- Jorgovanić, R., Josip Eugen Tomić. // Obzor, Zagreb, 1880, 7, 2, str. 1.
- Kranjčević, S. S., Uz četrdesetgodišnjicu književnog rada Josipa Eugena Tomića. // Nada, Sarajevo, 1900, 6, 8, str. 119-120.
- Fotez, M., Josip Eugen Tomić kao pisac komedije Novi red. // Jutarnji list, Zagreb, 1936, 25, 8836.
- Kovač, S., Dvadeset godina hrvatskog romana. // Rad JAZU, Zagreb, 1963, 333.
- Štampar, E., Josip Eugen Tomić. Zagreb, 1963.
- Šicel, M., Stvaraooci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti. Zagreb, 1971.
- Jelčić, D., Josip Eugen Tomić. // Vallis aurea/ Dubravko Jelčić. Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1977, str. 127-155.
- Matanović, J., Melita. // Melita/ Josip Eugen Tomić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 7, knj. 31), str. 237-282.
- Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća. Zagreb, Znanje, 1994, str. 113-123.
- Peić, M., Josip Eugen Tomić. // Slavonija — književnost / Matko Peić, Osijek, IC Revija, 1984, str. 128-132

ALEKSANDAR TOMIKOVIĆ

Osijek, 25. I. 1743. — Osijek, 1. V. 1829. Filozofiju je studirao na filozofskom učilištu u Vukovaru (1764-1767), a teologiju u Osijeku i Rimu, i to u središnjem samostanu franjevačkoga reda u Aracoeli (1770-1772). Predavao je filozofiju na filozofskom učilištu u Baji (1774-1777), a teologiju samo godinu dana u Petrovaradinu (1777-1778). Nakon toga bio je samostanski bibliotekar i profesor (1779-1783) te direktor gimnazije u Osijeku (1813-1821). Niz godina vodio je kao starješina samostan u rodnom gradu. Bio je tajnik provincijala Josipa Paviševića (1783-1785), savjetnik Josipa Jankošića (1803-1804) i provincijskoga vikara Marijana Lanosovića (1804-1806) te je i sam bio provincijal (1809-1812). Virovitička ga je županija 1815. proglasila prisjednikom županijskoga stola.

Djela

- Logica et Metaphysica. Bajae, 1774.
- Physica. Bajae, 1775.
- Propositiones philosophicae. Calocae, 1776.
- Govor u čast Leopolda II, kralja Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Osijek, 1791.
- Josip poznat od svoje braće... Osik: Kod Martina Divalta, 1791.

- Sermo in laudem Leopoldi II. Essekini, 1791.
- Život Petra Velikoga cara Rusije. Osijek, 1794.
- Sveta govorenja petdeset na veću slavu gospodina Boga sabaoth... Osik, Ivan Martin Divalta, 1797.
- Josip poznat od svoje braće... // Hrvatska drama do narodnog preporoda 2/ priredili Slobodan P. Novak i Josip Lisac. Split, Logos, 1984, str. 289-298.

Literatura

- Csevapovich, G., Synoptico-memorialis catalogus observantis Minorum Provinciae s. Joannis a Capistrano. Budae, 1823, str. 282, 322.
- Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti u 18. stoljeću, 1, 4. Osijek, 1884, 1888; 1, str. 89-91; 4, str. 31-39.
- Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. // Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 132.
- Kolendić, P., Tomikovićev »Josip poznat«. // Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, 1929, 9, 1/2, str. 194-195.
- Geci, K., Jedan zaslužan redovnik franjevac o. Aleksandar Tomiković. // Hrvatski list, 1934, 15, 25, str. 9.
- Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96), str. 166.
- Franičević, M., Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti. // Forum, 1968, 7, 2/3, str. 321-332.
- Sršan, S., Slavonski pisci (1795-1830). // Revija, 1988, 28, 1, str. 79-80, 82.
- Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49, 50), str. 423.
- Hoško, F. E., Euzebijije Fermendžin: crkveni upravnik i povjesnik. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997. (Biblioteka Orijentacije; knj. 15), str. 259-261, 267-268.
- Tatarin, M., Slavonska crkvena prikazanja (Ivan Veliković i Aleksandar Tomiković). // Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća./Milovan Tatarin. Zagreb, Matica hrvatska, 1999. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 9, knj. 49), str. 34-69,

MARIJA TOMŠIĆ-IM

Mitrovica 7. XII. 1870. — Zagreb, 30. XI. 1950. Nakon nižih razreda u rodnom gradu završava preporandiju u Zagrebu te službuje kao učiteljica u Slavoniji i Srijemu. Crtice i novele objavljivala je u Viencu i Prosvjeti, a poznati su joj i književni radovi za djecu koje objavljuje u Smilju i Bršljanu, kojeg je i urednica.

Djela

Jednakom mjerom, mjesto sjaja i bogatstva. Sušak, 1903.

Sabrane pripovijetke. Zagreb, 1909.

Literatura

- U pjesmi i priči/ priredio R. F. Magjer. Osijek, Tisak i naklada Knjižare i knjigotiskare Ljudevita Szeklera, str. 352.
- Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995, str. 231.
- Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vinkovci, HAZU, Centar za znanstveni rad, 1997. (Posebna izdanja; 9), str. 205.

MATO TOPALOVIĆ

Zdenci kraj Slavnskoga Broda, 9. IX. 1812. — Gradište kraj Županje, 26. IV. 1862. Osnovnu je školu završio u rodnom gradu, gimnaziju u Vinkovcima. Bogosloviju je počeo u Đakovu (gdje je bio s J. J. Strossmayerom, J. Tordincem), nastavio u središnjem sjemeništu u Pešti (gdje je upoznao F. Kurelca), a završio je u Beču, gdje se susreo s Lj. Gajem. Suradivao je u Danici od 1835. (pod pseudonimom Rodoljub Zdenčanin). Neko je vrijeme služio kao vojni kapelan, zatim u nekim slavonskim župama, dok nije postao profesor u Đakovu. Godine 1885. dolazi za župnika u Gradište kraj Županje.

Djela

- Tri pokorne pesmice za duhovnu zabavu skrušenih grešnikah složene. Osik, 1841.
- Oglas k' predplati na narodni zabavnik za god. 1842, pod imenom Jeka od Osika. Osijek, 1841.
- Pobožnost na uspomenu muke-terpićeg Spasitelja. Osik, 1841.
- Pozdrav Njihovoj preuzvišenosti gospodinu Jurju Hauliku... Osik, (1841?).
- Tamburaš ilirski ili prva katica narodnih ilirskih pjesama po livadah i dubravah slavonskih sabrana i svemu ilirskom narodu prikazana. Svezčič I, Osik, 1842.
- Odziv rodoljubnog serca... Osik, 1842.
- Pozdrav presvitlomu gospodinu Franju baronu Kulmeru... Osik, 1845.
- Veselje majke Slavonije... Osik, (1845?), Osik, 1845.
- Pozdrav Njihovoj cesarsko-kraljevskoj visosti nadvojvodi austrijskom Stipanu... Osik, (1847?). Misli domoljubne cesaro-kraljevskog austrijskoj vojsci. Osik, 1849.
- Pisma k srčnomu povratku Pia IX. na svoju stolicu u Rim. Zagreb, 1850.
- Biblička povjesnica. Beč, 1857.

- Čuti pjesnikove pri obnovi starodavnog ustavnog života u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u slavu... J. J. Strossmayera. Osijek, 1861.
- Nepoznata pjesma slavnskoga pjesnika i hrvatskog rodoljuba Mate Topalovića. Priopćio Antun Vrgoč. Zagreb, 1934. (pretiskano iz Nastavnog vjesnika)
- Mato Topalović. // Hrvatski narodni preporod 2: Ilirska knjiga. Zagreb: (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).

Literatura

- Grlović, M., Album zaslužnih hrvata XIX. st. Zagreb, 1898-1900.
- Vodnik, B., Topalović Mate. // Narodna enciklopedija sh-s.
- Ježić, S., Ilirska antologija. Zagreb, 1934, str. 238-239.
- Barac, A., Hrvatska književnost, I. Zagreb, 1954, str. 262-264.
- Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti. // Zbornik radova Prvoga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970, str. 713-760.
- Vince, Z., Grafijsko-pravopisna pitanja pretpreporodnog i preporodnog doba u Slavoniji. // Zbornik radova Prvoga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje Osijek, 1970, str. 773-810.
- Jelčić, D., Književne pretpostavke hrvatskog narodnog preporoda u Slavoniji. // Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, sv. 1. Osijek, Zavod za znanstveni rad Osijek, JAZU, 1984, str. 461-489.
- Prohaska, D., Ilirizam u Osijeku. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 8, knj. 40).
- Brešić, V., Osječka književna periodika. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 55-61.
- Pšihistal, R., Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996, str. 207-222.

DARIO TOPIĆ

Osijek, 3. V. 1968. U siječnju 1992. postaje glavnim i odgovornim urednikom osječkog ratnog novinskog dnevnika Glas Slavonije. Tijekom 1992/93/94. bio je pokretačem i prvim »glodurom« STV-a i Slavnskoga radija. Živi i radi u Osijeku.

Djela

Američki medijski blues: (brza proizvodnja povijesti), Matica hrvatska Osijek, 1996.

Literatura

Vučić, M., Još se frka nije stišala // Književna revija, br. 1/2, 1993, god. XXXIII, str. 59-78.

Rešicki, D., TV stars n' bars (pogovorni tekst knjizi »Američki medijski blues«), Bližnji (prikazi i ogledi) // Matica hrvatska Osijek, 1998, Knjižnica Neotradicija, kolo II; knj. 3, str.48-57.

Rem, G., Slavonsko ratno pismo // Matica hrvatska ogranak Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997, Knjižnica Neotradicija, kolo I; knj. 2, str. 69-71.

Rem, G., Čitati Hrvatsku // Otvoreno sveučilište Osijek / Durieux Zagreb, 1994, str.

JURAJ TORDINAC

Đakovo, 17. IV. 1813. — Đakovo, 15. V. 1893. Gimnaziju je završio u Vinkovcima, a bogosloviju je učio u Đakovu i Pešti. Služio je kao kapelan u Svilaju, Podcrkavlju, Kopanici i Osijeku od 1843. gdje je tajnik ilirske čitaonice (Narodnog čitaoničkog društva) a 1850. postao je prvim tajnikom biskupa Strossmayera pa župnikom u Brodu na Savi. Godine 1856. postao je ravnatelj biskupske kancelarije u Đakovu, zatim kanonik, opat, veliki prepošt i na kraju rektor đakovačkoga sjemeništa.

Djela

Slavonija sestram. (pjesma) // Danica, Zagreb, 1835.

Juraj Tordinac. // Hrvatski narodni preporod 2, Ilirska knjiga. Zagreb, (etc), 1965. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29).

Pjesnici hrvatskog romantizma, sv. 1. (Školska knjižnica/uredio: Mirko Tomasović. Zagreb, 1995.

Juraj Tordinac. // Kip domovine: antologija hrvatske rodoljubne poezije XIX. i XX. stoljeća/ priredio Božidar Petrač. Zagreb, Alfa, 1996.

Juraj Tordinac. // Mila si nam ti jedina: hrvatsko rodoljubno pjesništvo od Bašćanske ploče do danas/ priredili: Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, Vinko Brešić, Božidar Petrač. Zagreb, 1998.

Literatura

Glasnik biskupije bosanske i srijemske, Đakovo, 1839, 12.

Ogrizović, M., Hrvatski pripovjedači. Zagreb, 1907.

Barac, A., Hrvatska književnost, I. Zagreb, 1954. str. 262-264.

Barac, A., Tordinac Juraj. // Enciklopedija s-h-s.

Ravlić, J., Juraj Tordinac. // Hrvatski narodni preporod 2: Ilirska knjiga. Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1965. — (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 29). str. 99-100.

Švagelj, D., Ilirci iz Slavonije. // Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti. Vinkovci-Zagreb, JAZU, 1968. str. 19-125.

Vince, Z., Grafijsko-pravopisna pitanja prepreporodnog i prepreporodnog doba u Slavoniji. // Zbornik radova Pr-

voga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje. Osijek, 1970. str. 773-810.

Pavić, K., Ilirizam u Đakovu. Đakovo i njegova okolica sv. 2. // Zbornik Muzeja Đakovštine. Đakovo, 1982.

Jelčić, D., Preporod književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1993.

Juraj Tordinac. // Pjesnici hrvatskog romantizma, sv. 1. Zagreb, Naklada Erasmus, 1995. (prir. M. Tomasović) (Školska knjiga; kolo 3, knj. 15). str. 21-25.

Pšihistal, R., Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 207-222.

NIKOLA TORDINAC

Đakovo, 5. XII. 1858. — Đakovo, 21. II. 1888. Osnovnu je školu završio u Đakovu, gimnaziju u Vinkovcima, sjemenište u Đakovu. Radio je kao kapelan u Ivankovu. 1884. imenovan je za vjeroučitelja u realci u Mitrovici, a iste godine zbog politike gubi službu te odlazi u Rim učiti crkveno pravo. Vrativši se postaje prebendar.

Djela

Narodne pjesme i pripovjedke iz Bosne. Vukovar, 1883, ²1884.

Seoske bajke i bajalice. Đakovo, 1885.

Odabrane crtice i pripovijesti. Zagreb, 1890.

Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripovijetke iz Pečuha. (neobjavljeno)

Ružini grijesi. Brat Adam. // Djela/ Nikola Tordinac... (et al). Zagreb (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38).

Crtice i pripovijesti. Vinkovci: 1993. (Slavonica; kolo 1, knj. 3).

Literatura

Šrepel, M., Kratka bilješka o djelu: Seoske bajke i bajalice. // Vijenac, Zagreb, 1885, 17, 52, str. 831.

Filipović, I., Seoske bajke i bajalice od Nikole Tordinca/. /Književna smotra, Zagreb, 1886, 4, 11, str. 84-85.

Pavić, M., Šrepel, M., O Nikoli Tordincu, uvod u Odabrane crtice i pripovijesti. Zagreb, 1890.

Marjanović, M., Noviji hrvatski pripovjedači. // Ljubljanski zvon, Ljubljana, 1901, 21, 11 i 12, str. 770-776, 821-829.

Ogrizović, M., Hrvatski pripovjedači. Zagreb, 1907.

Prohaska, D., Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti. Zagreb, 1921.

Frangić, I., Nikola Tordinac. // Djela/ Nikola Tordinac... (et al). Zagreb, Matica hrvatska (etc), 1968. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 38). str. 365-369.

Hunjadi, M., Iz naroda za narod. // Crtice i pripovijesti/ Nikola Tordinac. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 1, knj. 3). str. 123-127.

STJEPAN TROPSCH

Vinkovci, 25. VIII. 1871. — Zagreb, 11. XII. 1942. U Vinkovcima završio osnovnu i srednju školu. Studij je polazio u Grazu i Beču, doktorirao u Grazu 1895. disertacijom pod nazivom Flemings Verhatris zur römischen Dichtung. Službovao je kao gimnazijski nastavnik u Vinkovcima i Zagrebu, a posebno je istaknut kao prvi profesor njemačkoga jezika i književnosti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Tu službu obnaša od 1899. Objavljivao je radove s područja germanistike i kulturnih veza Hrvata i Nijemaca. Osim toga, bio je vinkovački narodni zastupnik od 1914. do 1918.

Djela

Flemings Verhältniss zur roemisch Dichtung. Graz, 1895.

Filozofija i logika u srednjim školama. Zagreb, 1898.

O najobičnijim pogriješcima u njemačkom jeziku. Zagreb, 1898.

Wielands don Sylvio v. Cervantes Don Quixote. Leipzig, 1898.

Ortografičko-gramatički rječnik njemačkog jezika. Zagreb, 1898.

Uzori Reljkovićevu Kućniku. Zagreb, 1901.

Utjecaj Johanna Schefflera na Matiju Magdalenicu. Zagreb, 1902.

Lucian in Wieland. Gesch. des Prinzen Biribrher. Weimar, 1902.

Minna von Bornhelm. (uvod i tumačenje). Zagreb, 1902.

Wer ist der Vebersetzer der 19 serbischen Lieder in Försters Söngerfohr. Berlin, 1906.

Njemački prijevodi narodnih naših pjesama. Zagreb, 1907.

ANTUN VJEKOSLAV TRUHELKA

Zbraslav kraj Praga, 9. III. 1834. — Osijek, 13. VI. 1877. S osam godina polazi na učenje zanata u Prag. Godine 1848. primljen je na školovanje u Samostan križara, gdje je završio i orguljašku školu. U preparandiju kreće 1853. godine. U Hrvatsku je stigao kao zagovaratelj ideje o slavenskoj uzajamnosti. Bio je učitelj u Virovatici, Valpovu i Osijeku (od 1859) te župni orguljaš. Jedan je od utemeljitelja i prvi zborovoda Hrvatskoga pjevačkog

društva Lipa u Osijeku. Nastavnik je glazbe na novoosnovanoj Velikoj realci. Godine 1863. pokreće časopis za učitelje i djecu Zora.

Djela

Pjesme za porabu školsku, crkvenu i domaću. Prag, 1859, Zagreb, ²1866.

Domoslovje ili zemljopis Hrvatske, Slavonije i hrvatsko-slavonske Vojničke krajine za porabu učeće se mladeži. Osiek, štamp. D. Lehmana i druga, 1863.

Igrokazi za mladež. s. I., 1865.

Praktischer Leitfaden zur schnellen Selbsterlernung. Budapest, 1867.

Početa vježbenica u pjevanju. s. I., 1869.

Mali krasnoslov ili sбирka deklamacija. Zagreb, 1873.

Literatura

Vaniček, F., Antun Truhelka. // Napredak, 1877, 18, 32, str. 497-500.

Mihanović-Salopek, H., Doprinos Antuna Truhelke začecima hrvatske dječje književnosti. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 235-243.

Hrvatski leksikon 1, A-K. Zagreb, Naklada Leksikon, 1997. str. 588.

JAGODA TRUHELKA

Osijek, 5. II. 1864. — Zagreb, 17. XII. 1957. Radila je kao učiteljica u Osijeku, Gospiću i Zagrebu. Godine 1902. postaje ravnateljica na Višoj djevojačkoj školi u Banjoj Luci, a kasnije u Sarajevu, gdje je i umirovljena.

Djela

Tugomila. Zagreb, 1894.

Naša djeca. Zagreb, 1896.

Plein air. ? 1897.

Vojača: roman. (pretiskano iz Nade). Sarajevo, 1899.

U carstvu duše. Osijek, 1910.

Zlatni danci. Zagreb, 1918, ²1920.

Pipo i Pipa. Zagreb, 1923.

Božja ovčica, Mali kadija, Šah kralju. Zagreb, 1926.

Aničina lutka: igra. Osijek, 1928.

Bogorodičine trešnje. Zagreb, 1929.

Dusi domaćeg ognjišta. Zagreb, 1930.

Palčićev kraljevski let: novele o životinjama. Zagreb, 1933.

Zlatko: roman o djetetu. Zagreb, 1934.

Zlatni danci. — Istina i priča. Zagreb, 1942.

Gospine trešnje — Istina i priča. II. knjiga zbirke Zlatni danci. Zagreb, 1943.

Crni i bijeli dani. Istina i priča. III. knjiga zbirke Zlatni danci. Zagreb, 1944.

Zlatni danci. Zagreb, 1969.

Jagoda Truhelka. // Izabrana djela/ Jagoda Truhelka... (et al). Zagreb, 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 107).

Vojača. Zagreb, 1994.

Izabrana djela I-IV. Zagreb, 1995.

Gospine trešnje. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 41).

Iz prošlih dana. // Autobiografije hrvatskih pisaca/ Zagreb, 1997.

Literatura

Milčinić, A., Naše hrvatske spisateljice. // Lovor, Zagreb, 1905, knj. I, sv. 5/6, str. 177-179.

Marković, Z., Jagoda Truhelka. // Domaće ognjište, Zagreb, 1910, 10, 11, str. 343-347.

Smrekar, Z., Jagoda Truhelka: Zlatni danci. // Savremeni, Zagreb, 1918, str. 593-594.

Krnic, I., Jagoda Truhelka: Bogorodičine trešnje. // Hrvatska revija, Zagreb, 1930, 2, 1, str. 70-72.

Marković, Z., Književni rad Jagode Truhelke. // Almanah Društva hrvatskih književnica, Zagreb, 1939, 2, 1, str. 73-86.

Matutinović, Lj., Jagoda Truhelka. // Izabrana djela/ Jagoda Truhelka (et al). Zagreb, Matica hrvatska, Zora, 1970. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 107). str. 7-12.

Cveni, J., Jagoda Truhelka: Gospine trešnje. // Gospine trešnje/ Jagoda Truhelka. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 41). str. 159-167.

Pavlović, C., Istina i priča Jagode Truhelke. // Književni Osijek: Studije i eseji./prriedio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 277-291.

Zbornik radova znanstvenog skupa Zlatni danci. Život i djelo Jagode Truhelke. Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad, 1998.

Detoni-Dujmić, D., Jagoda Truhelka. Priča iz zbilje. // Ljepša polovica književnosti/ Dunja Detoni Dujmić. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter). str. 107-121.

ZVONIMIR TUCAK

Klisa, općina Vukovar, 29. III. 1945. U Osijeku je završio osnovnu školu i gimnaziju. Veterinu je diplomirao na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je i doktorirao. Docent je na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku.

Djela

Bal bez njih. Društvo književnika Hrvatske, Sekcija Vinkovci, Vinkovci, 1985.

Nemoj slušati samo val. Matica hrvatska Osijek, Osijek, 2000.

Paukova mreža. Društvo književnika Hrvatske, Ogranak Vinkovci, Vinkovci, 1988.

Suze blagdana. Vlastita naklada, Vinkovci, 1986.

Zaustavljena sjećanja. Glas Slavonije, Osijek, 1994.

Ukradena od neba. DHK Ogranak Vinkovci, Biblioteka Brazde, II. kolo; knj. 6, Vinkovci, 1991.

Nove novele. 1990.

Literatura

Bizjak, V., Zvonimir Tucak »Nemoj slušati samo val«, Nemoj slušati samo val // Matica hrvatska Osijek, Osijek, 2000, str. 71-73.

Gardaš, A., Zvonimir Tucak: »Priče«, Nemoj slušati samo val // Matica hrvatska Osijek, 2000, str. 75.

MARIJA TUCAKOVIĆ-GRGIĆ

Rajevo Selo, 1878. — Vinkovci, 1967. Polazila je gimnaziju u Vinkovcima, u Zagrebu kod časnih sestara završila je preparandiju. Kao učiteljica radila je u Bošnjacima, Adžamovcima, Starim Mikanovcima, Komletincima, Selcima itd. Kasnije seli u Beograd, gdje se, pored svoga zvanja, bavi novinarstvom do 1940. Živjela je u Albaniji, Italiji i Švicarskoj.

Djela

Majka. Zagreb, 1928.

Razbacana srca. Zagreb, 1931.

Literatura

Balentović, I., Životna drama »Lijepe Rice«. // Godišnjak za kulturu, suvremena društvena i ekonomska pitanja, Vinkovci, 1980, 9, str. 95-102.

Balentović, I., Životna drama »Lijepe Rice«: (Marija Tucaković-Grgić, 1878-1967). // Hrašće, 1996, 4, str. 35-38.

SRĐAN TUCIĆ

Požega, 9. II. 1873. — New York, 2. IX. 1940. Rođen je u Požegi u kojoj je boravio sve do završetka gimnazijskoga obrazovanja. Umjetnički je život započeo kao kipar, a nastavio kao glumac na zagrebačkoj sceni, a potom se posvetio dramskom stvaralaštvu. Radi neuspjeha dramskih djela odlazi u inozemstvo te živi u Sofiji gdje od 1902. do 1909. djeluje kao umjetnički ravnatelj i redatelj bugarskoga nacionalnoga kazališta, zatim u Parizu, Londonu, New Yorku. Pozive na povratak u domovinu uporno je odbijao, čak i onaj A. G. Matoša, te do kraja života ostaje u Americi.

Djela

Truli dom Zagreb, 1898.

Knjiga života. Zagreb, 1900.

Zadnje poglavlje. Zagreb, 1900.

Pjesma o Bojanu Vojevodi, makedonskom ustaši. Split, 1906.

Pod bičem života: Skice i novele. Osijek, 1911.

Golgota: drama u tri čina. Zagreb, 1913.

Osloboditelji. Zagreb, 1918.

Izabrana djela/Srdan Tucić... (et al); Zagreb, (etc), 1969. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 72) str. 7-65.

Odabrane drame. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 82)

Literatura

Marjanović, M., Truli dan // Nova nada, 1898, 3, 1.

Hranilović, J., Dvije izvorne drame Srdana Tucića: Povratak i Svršetak // Vijenac, 1899, 31, 14.

Krnic, I., Modernističko slavlje: Zadnje poglavlje // Viena, 1900, 32, 48.

Mikov, P. S., Knjiga života // Svjetlo, 1900, 2.

Vodnik, B., Pjesma o Bojanu vojevodi, makedonskom ustaši // Savremeni, 1906, 1, knj. 2, str. 9.

Galović, F., Kroz život // Hrvatska, 1911, 17.

Lunaček, V., Pod bičem života // Obzor, 1911, 52, 71.

Vojnović, I., Za Tucićeve Osloboditelje // Obzor, 1913, 54, 339-343.

Švagelj, D., Slavonija i Baranja u hrvatskoj književnosti // Slavonske književne komunikacije. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 6). str. 40.

Špišić D., Tkalac naturalizma // Odabrane drame. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 17, knj. 82). str. 77-84.

ANTUN JOSIP TURKOVIĆ

Osijek, 6. VIII. 1758. — Osijek, 16. III. 1806. Bio je prvi župnik Župe gornjogradske (1784-1897), a od 1797. do 1806. župnik u Tvrdi.

Djela

Retfale i Kravice pisme dvi u sličnoričje iz latinskoga jezika na ilirički prinešene. Osijek, 1791.

Život svetoga Eustakije... Osijek, Ivan Mart. Divalt, 1795. Život svetoga Eustakije... Knjiga druga... Osijek, Ivan Mart. Divalt, 1795.

Pozdravljenje... po prigodi ulazenja u Petču mlogo poštovanih braća od milosrda... Osijek, Ivan Martin Divalt, 1796.

Pridavak knjigi od života s. Eustakije s naukom kerstjanskim sličnoričjom složenoj... Osijek, Ivan Martin Divalt, 1798.

Appendix ad opus, continens vitam s. Eustachii martyris. Osijek, Joann Martin Divalt, 1798.

Zeca priponizna tužba. Osijek, 1802.

Diarium Parochialis Ecclesiae Interioris Civitatis Osijek Sancto Michaeli Archangelo dicatae. s. I.; s. a. (rukopis).

Dijarij župne crkve unutarnjega grada Osijeka. // Osječki ljetopisi 1686-1945./Stjepan Sršan. Osijek, 1993.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vijeku. // Glasnik biskupija bosanske i srijemske, 1889, 17, 10, str. 130-131.

Bösendorfer, J., Turkovićev dijarij župne crkve unutarnjega grada Osijeka god. 1798-1806. // Starine, 1916, 35, str. 239-294.

Matić, T., Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda. Zagreb, HAZU, 1945. (Djela HAZU; knj. 96). str. 167.

Zečević, D., Pučka književnost. // Povijest hrvatske književnosti, 1. Zagreb, Liber (etc), 1978. str. 456-457, 465-480.

Sršan, S., Slavonski pisci (1795-1830). // Revija, 1988, 28, 1, str. 63-88.

Književni ogledi. // Jakošić, Josip... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 29.

Tatarin, M., Antuna Josipa Turkovića Život svetoga Eustakije. // Od svita odmetnici. Split, Književni krug, 1997. str. 233-296.

Šundalić, Z., Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća (s posebnim osvrtom na Antuna Kanižlića). (rukopis). Zagreb, 1998.

Tatarin, M., Zaboravljena Oliva: Rasprave o hrvatskoj na-božnoj književnosti 18. stoljeća. Zagreb, Matica hrvatska, 1999. (Mala knjižnica Matice hrvatske, Novi niz; kolo 9, knj. 49). str. 155-160, 189-192.

TOMO TUZLIĆ

Rođen je (?) 1754. godine. Tomo Tuzlić pohadao je gimnaziju u Brodu, gdje je sudjelovao pri prikazivanju hrvatske franjevačke školske drame oko 1770. godine. Služio se pseudonimom Thomas Tuzlich poeta. Nema podataka o mjestu i godini smrti.

Djela

Actio comica idiomaticae illirico, producta a juventute gymnasii broodensis; Argumentum: Judit, victrix Holofernis, 1770.

Literatura

Brlić, I. A., Uspomene na stari Brod, knj. 5. Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, 1888. str. 42-43.

Marijanović, S., O proučavanju drame i kazališnog života u Slavoniji 18. stoljeća. // Dani hvarskog kazališta, 5: 18 stoljeće. Split, Čakavski sabor, 1978. str. 390-394.

Švagelj, D., Putovi slavonskog školskog i građanskog kazališta XVIII. stoljeća. Dani hvarskog kazališta, 5: 18 stoljeće. Split, Čakavski sabor, 1978. str. 162-212.

Pavličić, P., Slavonska Judita i književna tradicija. // Dani hvarskog kazališta, 21: Hrvatska književnost 18. stoljeća. Split, Književni krug, 1995. str. 224-241.

Crnojević Carić, D., Stilski kompleksi u Tuzličevoj Juditi (ili: Maniristički osjećaj svijeta) // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 171-176.

Brešić, V., Matičeva brodska Judita // Tomo Matić: Književni povjesničar i filolog. Zagreb, Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu, 1998. (Hrvatski književni povjesničari; znanstveni zbornici, sv. 4). str. 81-89.

JAKOB UŽAREVIĆ

Osijek, 1808. — Petrijevci, 1881. Završio je medicinu u Beču. Bio je tajnik Matice ilirske, leksikograf, publicist i prevoditelj. Od 1842. do 1845. urednik je Narodnih novina, a od 1850. do 1859. uređivao je Državni zakonski list.

Djela

Grizelda. (prijevod Halma) s. l., 1841.

Angelo, tiran padovanski. (prijevod Hugo). s. l.; s. a.

Hernano. (prijevod Hugo). s. l.; s. a.

Literatura

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte. // Književni Osijek: Studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

JOSIP UŽAREVIĆ

Gundinci, 11. I. 1953. Završivši gimnaziju u Slavonskom Brodu, studirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ruski jezik i književnost te filozofiju. Doktorirao je 1988. Radi na Odsjeku za slavenske jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Zajedno s Irenom Lukšić sastavio je bibliografiju Ruska književnost u hrvatskim književnim časopisima 1917-1945. Uređuje časopis Književna smotra.

Djela

Književnost, jezik, paradoks. Osijek, 1990.

Kompozicija lirske pjesme. Zagreb, 1991.

Nakon svega. Vinkovci, 1999.

Literatura

Bagić, K., Hrvatska znanost o književnosti 1991/92. // Umjetnost riječi, 1993, 37, 3/4, str. 223-234.

Bagić, K., Umjesto svega// Brisani prostor, Zagreb, Meandar 2002. str. 172-174.

LUJO VARGA BJELOVARAC

Bjelovar, 4. III. 1871. — Osijek, 13. XII. 1917. Osnovnu je školu polazio u Bjelovaru i Pulju, a 1881. gimnaziju u Bjelovaru. Vojnu je realku završio u Kiseku, a od 1886. do 1888. bio je na nauka-ma u zagrebačkoj gimnaziji gdje je završio šesti razred te stupio u nadbiskupsko sjemenište. Kasnije se posvetio vojnom zvanju. Pisao je pod imenom Kornelije Bosiljčević. Suosnivač je Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku.

Djela

Niz zlatnih zrnaca za hrvatska srca. s. l.; s. a.

Literatura

U pjesmi i priči. Antologija hrvatske omladinske književnosti/ sastavio Rudolfo Franjin Magjer. Osijek, Tisak i naklada knjižare i knjigotiskare Ljudevita Szeklera, 1906. str. 373.

PAVAO VARNICA

Gradište, 4. VIII. 1909. — Gradište, 12. XI. 1995. Radio kao suradnik u listovima namijenjenim selu, povremenim zbornicima i kalendarima koji su poziv na suradnju upućivali seljacima i radnicima. Bavio se zemljoradnjom.

Djela

Šuma i oblaci. // Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959.

Literatura

Švagelj, D., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959. str. 4.

Posavac, I., Trojica iz Gradišta/Mato Mandić, Pavao Varnica, Antun Jovanovac. Županja, 1959. str. 4.

MIROSLAV VAUPOTIĆ

Petrovaradin, 22. X. 1925. — Zagreb, 12. VI. 1981. Osnovnu je školu polazio u Petrovaradinu i Novom Sadu, a realnu gimnaziju u Novom Sadu i

Zagrebu. U Zagrebu je na Filozofskom fakultetu 1952. diplomirao jugoslavenske jezike i književnosti te engleski jezik i angloameričku književnost. Nakon toga službuje nekoliko godina kao srednjoškolski profesor u Pakracu, Križevcima i Zagrebu. Na Filozofskom je fakultetu 1957. izabran za asistenta na Katedri za noviju hrvatsku književnost. Doktorirao je 1973. Bio je član redakcije časopisa Kolo, a neko vrijeme i glavni urednik (1965-1967). Jedan je od urednika Sabranih djela Tina Ujevića u 17 knjiga, bio je glavni urednik biblioteke Matija Gubec, za ediciju Pet stoljeća hrvatske književnosti priredio je više autora. Radove je objavljivao pod pseudonimima: Lav Mirni, Vlado Horvatić i Luka Ibrišimović.

Djela

Hrvatska suvremena književnost/ Contemporary Croatian Literature. Zagreb, PEN Club, Croatian Centre, 1966.

Siva boja smrti. Zagreb, 1974.

Miroslav Vaupotić. // Izabrana djela/ Miroslav Vaupotić... (et al). Zagreb (etc), 1984. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 162).

Panonske teme. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj. 27).

Autobiografije hrvatskih pisaca. Zagreb, 1997. str. 1319-1327.

Tragom tradicije, Zagreb, 2002.

Literatura

Ivanišin, N., Rasprava o Krležinu Zborniku. // Izraz, 1965, 21, 12, str. 1194-1213.

Cvitan, D., Suvremena književna kritika. // Panorama hrvatske književnosti XX. stoljeća. Zagreb, Stvarnost, 1965.

Donat, B., Jedna od brojnih mogućnosti (M. Vaupotić, Hrvatska suvremena književnost/ Contemporary Croatian Literature). // Republika, 1966, 22, 12, str. 516-517...

Mrkonjić, Z., Moj otpis Miroslavu Vaupotiću, rečenome pastoralnom kritiku. // Telegram, 1971, 11.

Šop, Lj., Krležijana Miroslava Vaupotića (M. Vaupotić, Siva boja smrti). // Savremenik, 1975, 6.

Milanica, C., Različiti tipovi kritičkog diskursa (U povodu desetog kola biblioteke Pet stoljeća hrvatske književnosti). // Croatica, 1978, 9, 11/12, str. 285-295.

Rotar, J., In memoriam Miroslav Vaupotić. // Naši razgledi, 1981, 14.

Šicel, M., Miroslav Vaupotić (1925-1981). // Croatica, 1982, 13, 17/18, str. 178-182.

Brešić, V., Miroslav Vaupotić (1925-1981). // Panonske teme/ Miroslav Vaupotić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 6, knj. 27), str. 157-161.

ISO VELIKANOVIĆ

Šid, 29. III. 1869. — Zagreb, 21. VIII. 1940. U Vinkovcima je završio gimnaziju, a u Beču je studirao filozofiju i medicinu. Isprva djeluje u Srijemskoj Mitrovici, gdje izdaje humorističko-satirični časopis Knut. U Mitrovici je 1903. osnovao i Hrvatsku seljačku zadrugu, u Srijemskim Karlovcima vinarsku zadrugu, a od 1910-1913. predsjednik je i skupine hrvatskih seljačkih zadruga županije srijemske i virovitičke. Od 1914. živi u Zagrebu, gdje radi kao tajnik Matice hrvatske (1918-1922) te profesionalni pisac i prevoditelj, a posebno se istakao prijevodima temeljnih djela svjetske književnosti.

Djela

Otmica. Pjesme u šest pjevanja. Zagreb, 1901, 1939.

Zašto svijet nije propao i druge šaljive pripovijesti iz Srijema. Zagreb, 1912.

Novi pakao i druge humoreske. Zagreb, 1913.

Prosci. Šala u jednom činu. Zagreb, 1914.

Srijemske priče. Zagreb, 1915.

Mala djeca. Moji miljenici. Dječje zabave. Dječje zabavice. Veseli cirkuski život. Životinje što govore. Zagreb, 1921-1925.

Žena i vrag i druge priče. Zagreb, 1924.

Španjolski u trideset lekcija. Praktična uputa za početnike. Zagreb, 1928.

Diccionario Espanol-Croato. Španjolsko hrvatski priručni rječnik. Zagreb, 1928.

Diccionario Croato-Espanol. Hrvatsko španjolski priručni rječnik. Zagreb, 1929.

Šta je šta, stvarni hrvatski rječnik u slikama /priredili Nikola Andrić i Iso Velikanović. Zagreb, 1938.

Izabrana djela/Iso Velikanović (et al); (Priredio Miroslav Vaupotić). Zagreb, 1980. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 68)

Srijemske priče. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 5, Knj. 21).

Literatura

Ibler, J., O komedijama Udovičin sin i Posvatovci I. Velikanovića. // Narodne novine, Zagreb, 1896, 70.

B. V. (Marjanović, M.), Poezija dobre volje. Otmica I. Velikanović. // Obzor, Zagreb, 1902, 88.

AN (Benešić, J.), Iso Velikanović. // Srijemske priče. Zagreb, 1915., str. 157.

Kovačić, I. G., Don Quijote hrvatske knjige. // Djela Ivana Gorana Kovačića. Eseji i ocjene, knjiga 4. Zagreb, 1946., str. 17-26.

Švagelj, D., Izdržati se neda (Esej o I. Velikanoviću). // Revija, Osijek, 1962, 4.

Švagelj, D., Veliki kulturni posrednik. // Godišnjak Matice hrvatske, Vinkovci, 1967, 5.

Vaupotić, M., Iso Velikanović. Književni portret. // Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb, 1977, 15, str. 127-144.

Erl, V., Srijemske priče Ise Velikanovića // Iso Velikanović, Srijemske priče/Iso Velikanović. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 5, knj. 21). str. 165-172.

Zbornik radova o Isi Velikanoviću (Dani J. i I. K.). Vinkovci 1999.

IVAN VELIKANOVIĆ

Slavonski Brod, 7. VIII. 1723. — Vukovar, 21. VIII. 1803. Godine 1740. stupio je u Bosnu Srebrenu, a nakon studija na filozofskim učilištima u Cerniku i Vukovaru (1741-1744) te na bogoslovnim školama u Budimu (1744-1747) i Bologni (1747-1749) stekao je 1750. naslov profesora filozofije i predavao na bogoslovnoj školi u Osijeku (1757-1768). U vodstvu Provincije sudjelovao je kao definator (1767-1771) i provincijal (1771-1774), a zatim sve do smrti s naslovom bivšeg provincijala. U dva je navrata bio generalni vizitator u Provinciji sv. Ladislava, a posljednja dva desetljeća proveo je u Vukovaru, jedno vrijeme kao župnik.

Djela

Razmišljanja bogoljubna sv. Bonaventure svrhu muke i smrti Gospodina našega Isukrsta. Osijek, 1776.

Serafinskoga svetog oca Franceska život kratak, naredba, i oporuka, zapovidma u naredbi zadržanima. Osijek, 1777.

Promišljanja po nediljah svete korizme. Osijek, 1778.

Prikazanje razpuštene kćeri, velike poslije pokornice, svete Margarite iz Kortone, trećega reda, svetoga Franceska. Osijek, 1780.

Sveta Susana, divica i mučenica, Dalmatinka aliti Slovin-ka, pod Dioklecijanom, rimskim cesarom, mučena. Za prikazu u jezik talijanski složena i iz ovoga u slavonski privedena. Budim, 1783.

Upućenja katoličanska u razgovore složena i u tri dila razdijeljena. Po Francesku Amatu Pouget u jezik franceski skupljena i od istoga u latinski priređena, a iz ovoga u ilirički privedena; 1. i 2. dio. Osijek, 1787; 3. dio. Osijek, 1788.

Sveta Terezija divica duhovna reda karmelitskoga za prikazu u jezik talijanski složena i u ilirički privedena. Osijek, 1803.

Kratka uputa za dobru pripremu ispovjednika. Slijede dužnosti ljudi različitih staleža. Osijek, 1779.

Molitve koje je propisao rimski ritual za vrijeme rata protiv Turaka. Osijek, 1788.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. // Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 115-116.

Franičević, M., Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti // Forum, 1968, 15, 2-3, str. 321-332.

Bösendorfer, J., Crtice iz slavonske povijesti. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 10, knj. 49/50). str. 238, 421-422.

Književni ogledi/Josip Jakošić... (et al). Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 12, knj. 59). str. 22-23.

Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca/priredio Dubravko Horvatić. Zagreb, Matica hrvatska, ogranak Tovarnik, 1995. str. 231.

STJEPAN VILOV

Budim, krajem XVII. st. — Budim, 5. XI. 1747. U franjevački je red stupio 1709. u Iloku. Filozofsku je i bogoslovsku naobrazbu stekao u Italiji, a 1718. postaje profesor Visokoga filozofskog učilišta u Budimu. Od 1724. do 1729. profesor u Osijeku na Visokom bogoslovskom učilištu. Nakon toga vraća se u Budim, gdje 1739. postaje lektor jubilat te do kraja života obavlja službu dekana budimskih visokih učilišta. Tri puta bio je gvardijan budimskoga samostana te generalni pohoditelj i predsjednik kapitula u bugarskoj franjevačkoj redodržavi.

Djela

Philosophia naturalis..., (rukopis). Calissiensis, 1715, 1723.

Tractatus de Deo uno et trino. (rukopis). Essekinis, 1727/28.

De sacra Scriptura. Buda, 1735/36.

Theologia dogmatica... secundum ordinem Quattuor Librorum Sententiarum. (rukopis). Buda, 1735/36. Razgovor prijateljski među kerstjaninom i ristjaninom..., Budim, 1736.

Scripta theologica. (rukopis). Buda, 1736/37.

Životopis oca Lovre Bračuljevića. s. 1.; s. a.

Rasprava vjeka. s. 1.; s. a.

Literatura

Forko, J., Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću, III. Osijek, 1884-1888. str. 3-7.

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vieku. Glasnik Biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 87-88.

Kujundžić, I., Fra Stjepan Vilov, bunjevački jezikoslovac. Klasje naših ravni, 1943, 5, 1, str. 12-17.

Ježić, S., Hrvatska književnost od početka do danas (1100-1941). Zagreb, 1944. str. 175.

Georgijević, K., Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, Matica hrvatska, 1969. str. 216.

Kujundžić, I., Bunjevačko-šokačka bibliografija. Rad JAZU, Zagreb, 1969, 355, str. 667-769.

Sekulić, A., Književnost bačkih Hrvata. Zagreb, 1970.

Hoško, F. E., Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. st. u Budimu. Nova et vetera, Sarajevo, 1978, 28, 1/2, str. 128-130.

Sekulić, A., Hrvatski pisci u Ugarskom Podunavlju: od početka do kraja XVIII. stoljeća. Zagreb, Sekcija DHK (etc), 1993. (Prinosi za povijest književnosti u Hrvata; knj. 2). str. 63-69.

LUKA VINCETIĆ

Štitar kraj Županje, 24. III. 1939 — Trnava, 2. VII. 1998. Završio studij teologije u Đakovu i Zagrebu. Isprva Župski vikar u Vinkovcima (1934-1970), a od 1970. župnik u Trnavi kraj Đakova. Devedesetih godina surađivao kao vrlo kritički kolumnist u Slobodnoj Dalmaciji i Feral Tribuneu.

Djela

Liturgovi bolji dani. Đakovo, 1978.

Literatura

Đakovačka čitanka — Puut nebeski, Đakovo 2000, str. 191-194.

JOSIP VITANOVIĆ

Osijek, 1844. — Zagreb, 18. XII. 1909. U Osijeku je završio osnovnu školu i gimnaziju. Odabravši hrvatski i njemački jezik za svoju učiteljsku struku, služio je kao učitelj srednjih škola u Krajini, kao ravnatelj Osječke kraljevske velike realne gimnazije, odakle je prešao u zemaljsku službu. Bio je profesor na zagrebačkoj realci, a poslije je dodijeljen kraljevskoj zemaljskoj vladi na službovanje. Upravljao je vukovarskom gradskom realkom. Osnovao je časopis za srednjoškolsku mladež Pobratim.

Djela

Slovnica hervatskoga jezika za nižu realku. Osijek, Tiskara J. Franka, 1872.

Vježbanica u hrvatskom slogu, 1. dio. Osijek, Tisak Dragutina Sadnora (Selzer), 1875.

Gramatika hrvatskoga jezika za škole i samouke. Osijek, 1880, ¹1882, ¹1888, ¹1891.

Hrvatska čitanka za 5. razred viših djevojačkih škola. Zagreb, 1884, ¹1891.

Hrvatska čitanka za 6. razred viših djevojačkih škola. Zagreb, 1886, ¹1889.

Literatura

Cuvaj, A., Grada za povijest školstva od najstarijih vremena do danas, sv. 6, 7, 10, 11. Zagreb, 1907.

Ham, S., Slovnica hervatskoga jezika Josipa Vitanovića. // Jezikoslovlje, 1998, 1, 1, str. 35-50.

Težak, S., Osječki časopis za hrvatski jezik. // Jezik, 1999, 46, 5, str. 188-190.

GRIGOR VITEZ

Kosovac kraj Nove Gradiške, 15. II. 1911. — Zagreb, 23. XI. 1966. Osnovnu je školu polazio u Okučanima, realnu gimnaziju u Novoj Gradiški, a učiteljsku školu u Pakracu. Radio je kao učitelj u selu Slobodna Vlast kraj Đakova, u Voćinu, tijekom Drugoga svjetskog rata u Donjem Vakufu, Dobrošinu kraj Bugojna i u Glinici kraj Donjega Miholjca. Nakon rata zapošljava se u Ministarstvu prosvjete NRH, ponajviše je zadužen za nakladništvo. Zatim je urednik u Omladinskom izdavačkom poduzeću Novo pokoljenje, kasnije Mladost. U njemu pokreće biblioteku Vjeverica i ostaje njezinim urednikom do kraja života.

Djela

San boraca u zoru. Zagreb, 1948.

Pjesme. Zagreb, 1950.

Medvjed kao pudar. Zagreb, 1951.

Dva pijetla. Zagreb, 1951.

Narodni heroj Nikola Miljanović Karaula. Zagreb, 1952, ¹1953.

Naoružane ruže. Zagreb, 1955.

Vesele zamke. Zagreb, 1955.

Vesele zamke. Ljubljana, 1955.

Prepelica. Zagreb, 1956.

Prepelica. Ljubljana, 1956.

Povjerenje životu. Sarajevo, 1957.

Vuk i sedam kozlića. Zagreb, 1957, ¹1958.

Psi. Zagreb, 1957, ¹1958.

Sto vukova i druge pjesme za djecu. Sarajevo, 1957, ¹1961, ¹1964, ¹1966, ¹1969.

Ivica i Marica. Zagreb, 1957, ¹1958.

Crvenkapica. Zagreb, 1957, ¹1958.

Prepelita. Bucuresti, 1958.

Povjerenje životu. Sarajevo, 1958. Tko će s nama u šumicu. Zagreb, 1958.
 Životinje spavaju. Zagreb, 1958.
 Kad bi drveće hodalo. Zagreb, 1959. (Biblioteka Vjeverica), ¹1964, ²1968, ³1971, ⁴1973, ⁵1975, ⁶1977, ⁷1979, ⁸1983, ⁹1986.
 Pesna na čučuligata. Skopje, 1959.
 Kao lišće i trava. Zagreb, 1960.
 Maksimir. Zagreb, 1960.
 Maksimir. Ljubljana, 1960.
 Pijetlova suzica. Zagreb, 1960.
 Izbor pjesama. Sarajevo, 1961.
 Iza brda plava. Zagreb, 1961.
 Zamarja e shelques. Priština, 1961.
 Jednog jutra u gaju. Beograd, 1961, ²1965.
 Beli lav. Ljubljana, 1962.
 Hvatajte lopova. Sarajevo, 1964, ²1971.
 Zekina kuća. Zagreb, 1964.
 Bajka o glinenoj ptici. Sarajevo, 1964, ²1965, ³1967.
 Pravljičica o glinasti ptici. Ljubljana, 1964.
 Gdje priče rastu. Zagreb, 1965.
 Ogleдалce. Zagreb, 1965.
 Zrcalce. Ljubljana, 1965, ¹1974, ²1980.
 Ogleдалce. Skopje, 1965.
 A tukor (Ogleдалce). Novi Sad, 1965.
 Moreto i boite. Skopje, 1965.
 Le Zoo de Maksimir. Zagreb, 1965.
 Maksimir the Zoo. Zagreb, 1965.
 Az agyagmadarr. Novi Sad, 1966.
 Skazna za glinasta ptica. Skopje, 1966.
 Izabrane pjesme i priče. Beograd, 1966.
 Igra se nastavlja. Zagreb, 1966.
 Čudna škola. Zagreb, 1967.
 Doživljaji svjetskog putnika. Zagreb, 1967.
 Razbojnik sa žutom pjegom. Zajedničko izdanje: Beograd, Ljubljana, Priština, Skopje, Zagreb, 1967.
 Sto vukova. Sarajevo, 1967, ²1970, ³1973, ⁴1975, ⁵1983.
 Hvatajte lopova. Sarajevo, 1967, ²1973, ³1976.
 Rubježnik ze žolytm lacom. Ljubljana (etc), 1968.
 Polnij dom vesel'ja. Moskva, 1970.
 Kazki pro hlopička Boda. Kijev, 1971.
 Neposlušne stvari. Sarajevo, 1971, ²1976.
 Radoznalac Vanja. Zagreb, 1971, ²1979, ³1980.
 Skazna za glinasta ptica. Skopje, 1972, ²1973.
 A zašto ne bi. Nova Gradiška, 1974.
 Kako živi Antuntun. Zagreb, 1974, ²1977, ³1979.
 Bijeli vrabac. Zagreb, 1977.
 Dobro jutro, dobar dan. Beograd (etc), 1977.
 Doživljaji najslavnijeg svjetskog putnika. Sarajevo, 1977.
 Bajka o glinenoj ptici i druge bajke i priče. Zagreb, 1978.
 Imam konja zekana. Beograd, 1979.
 Vanja radovednež. Zagreb, 1979, ²1980.
 Neposlušne stvari. Sarajevo, 1980. Paun. Zagreb, 1980.
 Junaci iz priča. Zagreb, 1980.
 Kobajagi pjesma. Zagreb, 1980.
 Livade djetinjstva — Wiesen der Kindheit. Zagreb, 1982.
 Das Spieglen (Ogleдалce). Ljubljana (etc), 1985.

A zašto ne bi. Zagreb, 1986.
 Tko će s nama u šumicu. Ljubljana, 1986.
 Kdo bo z nami šel v gozdiček. Ljubljana, 1986.
 Raznobojni snovi. Zagreb, 1986.
 Grigor Vitez. // Hrvatski dječji pisci 3/ Stjepan Jakšević... (et al). Zagreb, 1991. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 181/III.).
 Ševina jutarnja pjesma. Vinkovci, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 3, knj. 14).

Literatura

Pavletić, V., Bilješke uz lirsko kazivanje Grigora Viteza. // Republika, 1951, 7, 4/5.
 Pupačić, J., Naoružane ruže Grigora Viteza. // Krugovi, 1955, 11, 6, str. 449-452.
 Kovačić, V., Grigor Vitez, Sto vukova. // Republika, 1958, 14, 5.
 Rem, V., Pjesnici Slavonije. // Revija, 1969, 9, 5.
 Mišanović, N., Grigor Vitez. // Umjetnost i dijete, 1978, 9, 54/55, str. 33-40.
 Zalar, I., Suvremena hrvatska dječja poezija. Zagreb, Školska knjiga, 1979. str. 166-167.
 Referati sa simpozija posvećenog književnom djelu Grigora Viteza (1986.; Nova Gradiška). // Umjetnost i dijete, 1987, 1/2.
 Zalar, I., Dječja poezija Grigora Viteza. // Dječja poezija Grigora Viteza (etc)/Ivo Zalar, Zvonimir Diklić, Ljerkica Car Matutinović. Zagreb, Školska knjiga, 1993. (Biblioteka Ključ za književno djelo; kolo 1, knj. 5).
 Hranjec, S., Grigor Vitez jutarnja pjesma. // Ševina jutarnja pjesma/ Grigor Vitez. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 3, knj. 14), str. 111-120.
 Hranjec, S., Hrvatski dječji roman. Zagreb, Znanje, 1998. str. 68.

FILIP VLAHOVIĆ KAPUŠVARAC

Kapušvar, prije 1700. — Našice, 12. IX. ili XI. 1755. Bio je član franjevačke provincije Bosne Srebrenice. Studij teologije završio je u Opavi (Troppau), u današnjoj Češkoj. Pastoralno je djelovao u Staroj Gradiški, Vukovaru i Brodancima. Plodan je sastavljač marijanske i pokajničke poezije, melodiograf, skladatelj. Sam je najvjerojatnije napisao šest kantuala; to su velički, požeški, našički, vukovarski i dva cernička, tj. gradiški i cernički.

Djela

Series missarum in hoc libro contentarum..., Velika, 15. rujna 1719.
 Incipiunt missae contrapuncto; tam de vivis, quam pro defunctis. Velika, 7. prosinca 1720. (antiphonae et cantilena).
 Incipiunt Antifonae. Velika, 1720.
 Liber missarum..., s. l., 22. lipnja 1725.

Cantual. Vukovar, 1735.
 Portio Triplex... Pars auctumnales. Našice, 1736.
 Liber cantus. s. l., 1737. (u trećem dijelu ovoga rukopisnog zbornika »Pochimaju različite duhovne pismne od Blaxene Divicze Marie...«).

Literatura

Švagelj, D., Filip Kapušvarac, Radovi Centra za znanstveni rad Vinkovci, knj. 5. Vinkovci, JAZU, 1984, str. 175-221.
 Hoško, F. E., Marijoliblje naših starih. Rijeka, 1992. str. 45-49.
 Hoško, F. E., Marijan Jaić obnovitelj među preporoditeljima. Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1996. (Biblioteka Orijentacije; knj. 12). str. 196-197.
 Posavac, Z., Filozofski rukopisi 18. stoljeća u franjevačkim samostanima Slavonije. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1993. str. 218.

JOSIP ANTUN VLAŠIĆ

Kuković kraj Modruše, 17. I. 1722. — Kamenica, 10. IV. 1786. Službovao je kao župnik u Kamenici u Srijemu te je od 1780. arhidakon srijemske biskupije.

Djela

Innocentii Tertii, pontificis Maximi Contemptus mundi in carmen illyricum versus/J. A. Vlassich (et al) — Eszekini: Typis Joannis Martini Divalt, 1785.

Literatura

Pavić, M., Književna slika Slavonije u 18. vjeku // Glasnik biskupije đakovačko-sriemske, 1899, 5, 8, 9, 10, 11, str. 88, 130.
 Forko, J., Critice iz slavonske književnosti 18. stoljeća. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 15, knj. 75). str. 12-17.

BRANKO VODNIK-DRECHSLER

Varaždin, 26. II. 1879. — Zagreb, 14. VI. 1926. Rodio se u Varaždinu, gdje je završio pučku školu i gimnaziju. Studij slavistike polazi u Zagrebu, Pragu i Krakovu, a doktorirao je 1905. u Zagrebu. Najprije je radio kao srednjoškolski profesor u Karlovcu, Osijeku i Zagrebu da bi 1911. postao doцентom, a od 1920. radio kao sveučilišni profesor za hrvatsku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kraće je vrijeme obavljao i dužnost tajnika Matice hrvatske.

Djela

Razbacana uda: pripovijest. Zagreb, 1902.
 Petar Preradović: studija. Zagreb, 1903.
 Slavonska književnost u 18. vijeku: studija. Zagreb, 1907.
 Stanko Vraz: studija. Zagreb, 1909.
 Antun Mišanović: studija. Zagreb, 1910.
 Dr. Ante Starčević: književna studija iz doba apsolutizma Bachova. Zagreb, 1912.
 Povijest hrvatske književnosti od humanizma do potkraj 18. stoljeća. Zagreb, 1913.
 Iz ostavštine Frana Kurelca. Zagreb, 1915.
 Hrvatska moderna: Kritika i književna povijest/ Zagreb (etc), 1975. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 71).
 Slavonska književnost u 18. vijeku/ Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45).

Literatura

Prohaska, D., Dr. Branko Drechsler: Slavonska književnost u 18. vijeku // Savremeni, 1907, 11.
 Murko, M., Knjiga o Stanku Vrazu // Ljubljanski zvon, 1910, št. 1.
 Grafenauer, I., Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti // Dom in svet, 1912, št. 1-2.
 Jagić, V., Djela Petra Preradovića // Archiv für slavische Philologie. Beč, 1920. sv. 3-4.
 Lunaček, V., Dr. Branko Vodnik // Obzor, 1926, 67, 159. str. 2.
 Barac, A., Jedna monografija iz hrvatske književne povijesti // Savremeni, 1928, 12.
 Plejić, L., Branko Drechsler (Vodnik) (1876-1926) // Slavonska književnost u 18. vijeku/Branko Drechsler. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 9, knj. 45). str. 111-118.

BRANKO VRBOŠIĆ

Kršinci, općina Podgorač, 12. XI. 1962. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu i Podgoraču, a srednju u Osijeku. Školske 1982/83. godine upisao je Pravni fakultet u Osijeku na kojem je diplomirao i stekao zvanje diplomiranog pravnika. Od 1. kolovoza 1987. godine profesionalni je novinar Večernjeg lista. Živi i radi u Osijeku.

Djela

707 dana pakla »Somborska skupina« od akcije i zatvora do slobode. Matica hrvatska Osijek, Osijek, 1994.

Literatura

Kramarić, Z., Iz recenzije. Branko Vrbošić, 707 dana pakla: »Somborska skupina« od akcije i zatvora do slobode // Matica hrvatska Osijek, 1994, str. 7-8.

Matanović, J., Iz recenzije. Branko Vrbošić, 707 dana pakla: »Somborska skupina« od akcije i zatvora do slobode // Matica hrvatska Osijek, 1994, str. 5-6.

Matanović, J., Zakon velikih brojeva // Dubrovnik, 5, VI, 1995, str. 46-47.

Rešicki, D., O ljudima većima od života, Bližnji (prikazi i ogledi) // Matica hrvatska Osijek, 1998, Knjižnica Neotradicija, kolo 2; knj. 3, str. 70-73.

ANTUN VRGOČ

Gunja, 30. VIII. 1881. — Zagreb, 8. VIII. 1949. Gimnaziju je završio u Vinkovcima, na Sveučilištu u Zagrebu slušao je prirodne znanosti i farmakognoziju. Od 1904. na daljnem je studiju u Grazu. 1910. postaje doktor filozofije. Asistent je Farmakognozijskoga zavoda u Zagrebu. Od 1912. do 1914. na studiju je u Bernu. Za Prvoga svjetskoga rata sedam je godina proveo u tuđini: u ruskom je zarobljeništvu prošao cijelu Rusiju, Sibir, sjevernu Aziju, Mandžuriju i vratio se, preko Vladivostoka, Indije i Egipta, 1920. u domovinu. 1924. postao je profesor farmakognozije na Sveučilištu.

Djela

Uputa u farmakognoziju. Zagreb, 1931.

Literatura

Ljekarništvo u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini. // Godišnjak Pododbora Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 166-172.

Stogodišnjica migracije, naseljavanja i posjedovanja kumpanije Nimci. // Godišnjak za kulturu, suvremena društvena i ekonomska pitanja Matice hrvatske, Vinkovci, 1985, str. 10.

IVICA VRKIĆ

Krčeničnik, 10. I. 1947. U Osijeku završava osnovnu školu i gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu stekao je zvanje profesora filozofije i sociologije, a na osječkom Pravnom fakultetu i diplomirano pravnika.

Djela

Dnevni red. Osijek, 1966, 1968.

Istočno od Zapada. Zagreb, 1997.

Olujni mir/Vesna Škare Ožbolt, Ivica Vrkić. Zagreb, 1998.

Aforizmi-Ivanizmi. Zagreb, 1998.

Plava krava. Zagreb, 1999.

Literatura

Ladan, T., Iz recenzije // Aforizmi-Ivanizmi/Ivica Vrkić. Zagreb, 1998.

IVANKA VUJČIĆ-LASZOWSKI

Golubinci, 29. V. 1907. — Zagreb, 4. III. 1992. U Zagrebu je završila žensku realnu gimnaziju i dvogodišnju trgovačku školu. Odmah po završetku školovanja zaposlila se u privatnom poduzeću Mosinger-film, u odjelu za reklamu. Nakon sedam godina prelazi u privatno građevinsko poduzeće u kojem je obavljala računovodstvene poslove i korespondenciju. Nakon Drugoga svjetskog rata bibliotekarka je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Na tom je poslu ostala do umirovljenja 1952. Zbog obiteljskih problema seli 1954. u Split, gdje je provela gotovo dva desetljeća. Desetak je godina bila urednica u redakciji časopisa Mogućnosti, a nekoliko je godina uređivala biblioteku Suvremeni pisci Pododbora Matice hrvatske u Splitu. Od 1973. do smrti živi i djeluje u Zagrebu.

Djela

Pjesme. Zagreb, 1939.

Spašeno svjetlo. Zagreb, 1949.

Vranjara. Zagreb, 1949.

Čahure. Zagreb, 1958.

Zapečkarji (Čahure). Maribor, 1962.

Sjene. Zagreb, 1966.

Padalo je mrtvo lišće. Čakovec, 1979.

Izabrana djela/Ivanka Vujčić Laszowski, Mirjana Matić Halle. Zagreb (etc), 1981. (Pet stoljeća hrvatske književnosti; knj. 129).

Nad istrulim ribnjacima. Zagreb, 1985.

Krvavi koraci. Privlaka, 1987.

Prije sedam desetljeća. Privlaka, 1988. (Edicija Dukat).

Povratak. Vinkovci, 1990.

Vranjara. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 2, knj. 8).

Literatura

Bruerov (Glavaš), A. R., Suvremena lirika. (Ivanka Vujčić Laszowski: Pjesme). // Hrvatska smotra, 1939, 7/8.

Božić, M., Spašeno svjetlo u izvedbi Pionirskoga kazališta u Zagrebu. // Izvor, 1949, 5.

Kovačić, V., Vranjara Ivanke Vujčić Laszowski. // Hrvatsko kolo, 1950, 1.

Šnajder, Đ., Naš prvi roman o ciganima. // Izvor, 1950, 2.

Prica, Č., Žene pripovjedači. // Krugovi, 1958, 7, 4, str. 245-252.

Cvitan, D., Ivanka Vujčić Laszowski: Čahure. // Književnik, 1959, 4.

Švagelj, D., Lutalačka proza Ivanke Vujčić Laszowski. // Revija, 1965, 5, 2, str. 41-45.

Donat, B., O romanima Ivanke Vujčić Laszowski. // Mogućnosti, 1966, 8.

Hekman, J., Ivanka Vujčić Laszowski (1924-1992). // Vranjara/Ivanka Vujčić Laszowski. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Biblioteka Slavonica; kolo 2, knj. 8), str. 255-263.

Detoni-Dujmić, D., Ljepša polovica književnosti. Zagreb, Matica hrvatska, 1998. (Biblioteka Pleter).

TVRTKO VUKOVIĆ

Slavonski Brod, 13. I. 1969. Radi kao asistent na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Urednik u biblioteci Meandar.

Djela

Slijeganje ramenima. Zagreb, 1995.

Golmanu, lovcu i šumaru. Zagreb, 2002.

Off-line. Panorama pjesništva devedesetih. Zagreb, 2001.

Literatura

Rem, G. Slavonsko ratno pismo: monografija. Osijek, Matica hrvatska, ogranak Osijek; Slavonski Brod, Matica hrvatska, ogranak Slavonski Brod; Vinkovci, Matica hrvatska, ogranak Vinkovci, 1997. (Knjižnica Neotradicija; kolo 1, knj. 2).

DIVNA ZEČEVIĆ

Osijek, 31. VII. 1937. Pučku školu i gimnaziju završila je 1955. u Osijeku. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je 1960. jugoslavenske književnosti i engleski jezik. Magistrirala je 1965, a 1980. doktorirala. Znanstvena je savjetnica Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu.

Djela

Netremice. Osijek, 1976.

Pučki književni fenomen. // Povijest hrvatske književnosti, knj. 1/ Maja Bošković Stulli, Divna Zečević. Zagreb, 1978.

Pučko književno štivo u hrvatskim kalendarima prve polovice 19. stoljeća, 1 i 2. Osijek, 1982.

Dragojla Jarnević. Zagreb, 1985.

Književnost na svakom koraku. Osijek, 1986.

Hrvatske pučke pjesmarice 19. stoljeća. Svjetovne i nabožne. Osijek, 1988.

Pjesme i fragmenti. Zagreb, 1990.

Prošlost u sadašnjosti. Osijek, 1991.

Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća. Osijek, 1993.

Autoportret s dušom. Zagreb, 1997.

Poželjna biografija. Zagreb, 2000.

Literatura

Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte // Književni Osijek: studije i eseji/priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.

Mrkonjić, Z., Pejaković, Škunca A., Naša ljubavnica tlapnja. Zagreb 1992.

HINKO ZLOMISLIĆ

Ostrožac, Hercegovina, 1934.(?) — Slavonski Brod, 17. I. 1967. U rodnom gradu provodi djetinjstvo. Potom se školuje u Slavonskom Brodu, Derventi, Zagrebu. Jedno je vrijeme obnašao dužnost tajnika uredništva časopisa Rukovet (Subotica).

Djela

Suhi zdenac. Subotica, 1959.

I poslije svega. Subotica, 1961.

Moć ulice. Doboj, 1964.

Zaustavljeni sat. Slavonski Brod, 1968.

Izabrane pjesme./Stanislav Geza Milošić, Hinko Zlomisljić. Vinkovci, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 97).

Literatura

Šoljan, A., S raznih strana. // Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske, 1960-1962./Antun Šoljan. Zagreb: Naprijed, 1965. str. 145-146.

Šoljan, A., Evo kvantiteta... // Trogodišnja kronika poezije hrvatske i srpske, 1960-1962./Antun Šoljan. Zagreb, Naprijed, 1965. str. 208-210.

Rem, V., Panorama slavonske lirike. // Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, 1965, 4, str. 284-289.

Benošić, V., Zaustavljeni sat — o pjesništvu Hinka Zlomisljića prigodom godišnjice pjesnikove smrti. // Posavski tokovi, 1968, 2.

Benošić, V., Pogovor. // Zaustavljeni sat./Hinko Zlomisljić. Slavonski Brod, Matica hrvatska, 1968. (Biblioteka Matice hrvatske; knj. 5).

Rem, V., Zaljubljenici Cibalae. Vinkovci, Novosti, 1976. str. 25.

Rem, V., Slava Panonije: zbornik slavonskih pjesnika. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 33.

Rem, V., Zameo ih (ni)je zaborav. // Brodske teme i dileme./Vladimir Rem. Vinkovci, Ogranak DKH, 1987.

Rešicki, D., Životna sudbina kao razlika i književno pismo kao smisao te razlike. // Izabrane pjesme./Stanislav Geza Milošić, Hinko Zlomisljić. Vinkovci, Privlačica, 1994. (Slavonica; kolo 20, knj. 97). str. 89-91.

BOŽICA ZOKO

Vinkovci, 11. VII. 1963. Živi u Gradištu kraj Županje. Diplomirala kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Djela

Trg na kojem stojimo ruši se. Zagreb, 1990.
Biće iz mraka. Zagreb, 2001.

Literatura

Domić, D., Naslov je svaki stih // Quorum, 4, 1991.
Strast razlike, tamni zvuk praznine: hrvatsko pjesništvo osamdesetih i devedesetih // Quorum, 5-6, 1995.
Bagić, K., Pogled kroz ključaonicu (u knjizi Brisani prostor). Zagreb, 2002, str. 289-291.

FRANJA ŽANIĆ

Beli Manastir, 15. IX. 1920. — ? 1946. U Vinkovcima je završio pučku školu i gimnaziju. Godine 1939. odlazi na studij slavistike u Zagreb. Umro je od tuberkuloze.

Djela

Bune i bujice /Martinovski, Mader, Šnajder, Žanić/. Vinkovci, 1959.
Sabrane pjesme/priredili Ana Vuković i Nedjeljko Mihanović. Vinkovci, 1981.

Literatura

Slavonske minijature/Miroslav Mader. Osijek, Glas Slavonije, 1975. (Biblioteka Vez; knj. 5). str. 59.
Tomašević, B., Književnost vinkovačkih skojevaca // Godišnjak ogranka Matice hrvatske Vinkovci, 1979, 8, str. 1-162.
Rem, V., Slava Panonije. Vinkovci, Novosti, 1980. str. 28.
Vuković, A., Franja Žanić // Sabrane pjesme (predgovor). Vinkovci, 1981.
Mader, M. S., Pjesnik buna i bujica // Sabrane pjesme (pogovor). Vinkovci, 1981.
Rem, V., Tebi je ime Lelija. Antologija ljubavne lirike Slavonije i Baranje // Godišnjak MH Vinkovci, 1970, 7, str. 243-281.
Rem, V., Pobunjenik srca // Zaljubljenici Cibale. Vinkovci, 1976. str. 19.

PAJO (PAVAO) ŽETIĆ mlađi

Osijek, 14. I. 1857. — Osijek, 5. VII. 1932. Nakon završene gimnazije u Osijeku studira pravo u Zagrebu.

Djela

Žarko i Jelka. Osijek, 1884.

Literatura

57 A., Odjek romana Černiševskoga u Hrvatskoj. // Književne poredbe./Aleksandar Flaker. Zagreb, 1968. str. 254-261.
Marijanović, S., Hrvatsko pjevačko društvo »Lipa« u Osijeku 1876-1986. Osijek, 3 OGNIZ »Litoštampa«, 1987. str. 407-408.
Marijanović, S., Fin de siècle hrvatske Moderne: Generacije »mladih« i časopis »Mladost«. Osijek, Revija, 1990. Posebno izdanje/ Revija. str. 21, 62, 71, 112.
Nemec, K., Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća. Zagreb, Znanje, 1994. str. 140, 209.
Marijanović, S., Osijek kao trostoljetno književno središte. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 11-32.
Pavešković, A., Černyševski Žetićem pročitano. // Književni Osijek: Studije i eseji./priredio Stanislav Marijanović. Osijek, Pedagoški fakultet, 1996. str. 257-262.

BRANKO ŽIVKOVIĆ

Požeske Sesvete, 30. V. 1925. — Zagreb, 1991. Gimnaziju je završio u Slavonskoj Požegi, a Medicinski fakultet u Zagrebu. Primarijus je postao 1975, a doktor znanosti 1981. Tijekom Drugoga svjetskog rata radio je kao ratni dopisnik u Virovitičkoj udarnoj brigadi. Od 1959. radio je u Medicinskom centru u Novoj Gradiški, gdje je osnovao ginekološki odjel i dispanzer za žene te postao prvi šef Službe za zaštitu žena. Od 1963. radio je u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu, gdje je bio šef odsjeka na Klinici za ženske bolesti i porođništvo.

Djela

Venera — moj pacijent. Vinkovci, 1984.
Približavanje Veneri. Zagreb, 1986.
Sve o Veneri. Zagreb, 1989.
Slavonija moja ljubav. Zagreb, 1996.

Literatura

Peić, M., Požega grad znanosti i umjetnosti. // Požega, Poglavarstvo grada Požege, 1995, str. 7-85.
Peić, M., recenzija knjige Slavonija moja ljubav, Moja knjiga. Zagreb, Školska knjiga, 1996.
Jelčić, D., Slavonija moja ljubav, Moja knjiga. Zagreb, Školska knjiga, 1996.

ZUSAMMENFASSUNG RÖVIDEN A MŰRÖL

ZUSAMMENFASSUNG

I.

Die sich nähernde Jahrtausendwende hat auch im Rahmen der kroatischen Literatur das Bedürfnis aufgezwungen, ein *Großreinemachen* — eine Systematisierung durchzuführen, einen typologischen Plan zu entwerfen, die Hinterlassenschaft und die zeitgenössischen Werke neu zu lesen und neu zu verifizieren, sowie die Position und Bedeutung einzelner Autoren innerhalb der chronologischen Tafeln bzw. der diachronisch-synchronischen Wertfolgen zu überprüfen. Wenn der Raum unserer Untersuchung an das literarisch-kulturelle Bild Slawoniens gebunden ist, dann müssen wir den literarisch-kulturellen Raum Kroatiens als ein dynamisches, zusammengesetztes Ganzes¹ betrachten, das aus einer Reihe von kulturellen, sich unterschiedlich schnell entwickelnden Schichten besteht. Es ist offenbar, daß die Dynamik der literarischen Produktion, hinsichtlich der historisch-politischen und kulturellen Berührungen, in den kulturellen Schichten / Gebieten des kroatischen Kontextes, nicht ausgeglichen ist, was aus irgendwelchem synchronischen Überblick über kroatische Literatur sichtbar ist, und was eine gleichzeitige Anwesenheit unterschiedlicher Etappen der kroatischen Literatur enthüllt.

Explosionen können in einigen Schichten / Räumen parallel mit einer allmählichen Entwicklung innerhalb anderer kulturellen Schichten / Räumen vorkommen. Die Explosion bezeichnet dabei jene Autoren, die mit ihrem literaturhistorischen oder sprachwissenschaftlichen Beitrag den Mechanismus der literaturhistorischen Entwicklung in Bewegung setzen und die auch in der Rezeption als solche Autoren erkannt sind, so daß sie auch als feste Stellen der historischen Überblicke gelesen werden.

Wenn wir also über den nördlichen kulturellen Raum Kroatiens, über Slawonien, schreiben, können wir diesen Raum als jenes Kulturgut betrachten,

¹ Jurij Lotman, *Kultura i eksplozija*, Alfa, Zagreb, 1998, S. 19

das — wegen seiner geographischen Entfernung von den südlichen Städten aus denen literarische Explosionen die poetische Matrize einzelner Perioden bis zum 19. Jahrhundert modellierten — eine poetische *Verspätung* aufweist, das aber gegen Ende des 18. und besonders im Laufe des 19. Jahrhunderts auch einige bedeutende literarische Persönlichkeiten anbieten konnte, und das sich selbst, schließlich, gegen Ende des 20. Jahrhunderts zum Epizentrum des Explosiven entwickelt hat.

Aus diesem Grund, und auch um eine bessere Einsicht in den Korpus kroatischer Literatur zu verschaffen, ist es sehr wichtig, der gleichzeitigen Kombination von explosiven und allmählichen Prozessen in verschiedenen Bereichen der kroatischen literarischen Kultur Rechnung zu tragen.² Gerade auf diesem Widerspruch baut der Mechanismus der *Dynamik der kulturhistorischen Prozesse* in kroatischer Literatur. Sowohl die allmählichen als auch die explosiven Prozesse üben wichtige Funktionen aus in der geschichtlichen Textur der kroatischen Literaturgeschichte, die auf dieser Weise synchronisch funktioniert: die Einen unter diesen Prozessen sichern sich dadurch ihre Aktualität, die Anderen, wiederum, versichern sich ihre Kontinuität. Es kommt also sehr oft vor, daß die Autoren aus literarisch aktiveren Gebieten (wie, zum Beispiel, aus dem kroatischen barocken Süden) als Lektüre für slawonische Schriftsteller dienen, die dann durch ihre eigenen Texte intertextuelle Beziehungen zu diesen Autoren schaffen,³ und dadurch entweder die poetische Matrize für die Periode in einer, wie wir schon vorher gesagt haben, *verspäteten*⁴ poetischen

² Als Bekräftigung dafür sollte man z. B. den Text *Pisci iz Slavonije* von Ivica Matičević, veröffentlicht in »Zora dalmatinska«, Književna revija Nr. 5/6, Osijek, 1996, in dem der Autor über die gegenseitige Abhängigkeit und über das Hinzuschreiben slawonischer und dalmatinischer Sprachwissenschaftler und Literaten, besonders jener aus Dubrovnik, spricht. Und es ist gerade diese Interdependenz aus deren Hinsicht wir die kulturelle und literaturhistorische Vertikale betrachten müssen. Matičević schreibt auch über die Beiträge slawonischer Schriftsteller in »Zora dalmatinska«, worin er eine Fortsetzung und einen weiteren Versuch einer endgültigen Integration kroatischen geistigen und politischen Lebens sieht.

³ Über die Beziehungen zwischen dem Süden und dem Norden sollte man, z. B., den Text der Doktorarbeit von Dragutin Prohaska unter dem Titel *Ignjat Dordić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti*. Rad JAZU (Jugoslawische Akademie der Künste und Wissenschaften), 178, Zagreb, 1909 lesen, sowie auch den Text von Franjo Fancey: *Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća*, Jugoslavenska knjiva., Zagreb, VI, 1922, 3.

⁴ Zoran Kravar gibt in seinem Text *Varijante hrvatskog književnog baroka* in dem Buch: *Nakon godine MCD*, Dubrovnik, 1993 an, daß die poetische Unsynchronisiertheit innerhalb verschiedener kroatischer literarischer Zentren, sowie der unterschiedliche Grad der Modernität der literarischen Werke deswegen vorkommen, weil die Literatur in diesen Gebieten nicht in gleichem Maße unabhängig von anderen sozialen Funktionen war: in manchen Räumen verrichtete sie die spezifischen literarischen Aufgaben, in anderen, dagegen, war sie im Dienste religiöser oder irgendwelcher anderer Inhalte, so daß

Variante⁵ fortsetzen, oder sich, dagegen, von dieser Matrize entfernen und somit einen Schritt der poetischen Zukunft⁶ entgegen machen.

II.

Dieser *Abriss* ist mit der Absicht entstanden, den literarisch-kulturellen Raum Slawoniens literarisch zu untersuchen und den slawonischen Korpus — von den Buchstaben aus Rudine (12. Jahrhundert) bis zum Jahr 1995 — zu durchsuchen, einige alte/neue Namen ins Auge zu fassen, die den ihnen geeigneten Platz in den Wertreihen bisher noch nicht gefunden haben, so daß man sie, zusammen mit den anderen, in das literaturhistorische System eintragen muß, weil man das System gerade auf dieser Weise bestätigen, bzw. auf seine spezifische Identität innerhalb eines weiteren, kroatischen und mitteleuropäischen literarischen und kulturellen Raumes hinweisen kann.

Es muß auch hervorgehoben werden, daß wir aus diesem *Abriss der kroatischen Literatur in Slawonien* den Korpus der mündlichen Literatur ausge-

ihre Entwicklung weniger unter dem Einfluß literarischer und mehr unter dem Einfluß gesellschaftlicher Faktoren stand.

⁵ Dies kann mit den Worten von Milovan Tatarin aus dem Vorwort des Buches *Od svita odmetnici*, Split, 1998 bekräftigt werden. Er weist die künftigen Leser des Buches auf folgendes hin: »Die ehemalige literarische Kommunikation die, direkt oder indirekt, in den Texten slawonischer Schriftsteller aufgezeichnet geblieben war bestätigt daß Slawonien ein reger literarischer Markt war, auf dem die Werke einheimischer Autoren »verbraucht« wurden, aber auf den auch schöne und nützliche Bücher aus anderen kroatischen Regionen ihren Weg fanden. Diese Tatsache sollte man besonders betonen, da sich bei uns eine Vorstellung von Slawonien eingewurzelt hat, nach der Slawonien nach der Befreiung von der türkischen Okkupation »in einem Leerraum schwebte«; eine Vorstellung von Slawonien, das keine Tradition hat, welche es fortsetzen könnte, und in dem schwache Autoren wertlose, dilettantische Texte ohne jeglicher ästhetischen Relevanz schufen. Es handelt sich hier, natürlich, um einen Irrtum. Die Schriftsteller aus Slawonien hatten zwar keine literarische Kontinuität in ihrem Kreis; sie hatten aber die traditionelle Vertikale der gesamten kroatischen Literatur deren Korpus sie dann jenes entnommen hatten, was ihrem literarischen Geschmack und ihren Möglichkeiten entsprach, und was ihren Wünschen und Absichten dienen konnte. Spuren einer guten Unterrichtung über das Schaffen anderer, besonders südlicher, Gebiete blieben mehr oder weniger offensichtlich in die Werke geistlichen Inhalts eingeschrieben, und sie sind zahlreicher als es sich aus den bislang über slawonische Themen geschriebenen Studien entnehmen ließe.« S. 7-8.

⁶ Dazu sollte man z. B. das von Josip Bratulić unter dem Titel *Antun Kanižlić. Život i djelo* geschriebene Nachwort für den Neudruck des Buches *Sveta Rožalija* von Antun Kanižlić, Privlačica, Vinkovci, 1990 lesen, sowie die Studie *Barok i rokoko u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777)* von Matko Peić, Rad JAZU, 365, Zagreb, 1972.

nommen haben, vor allem wegen der methodologischen Schwierigkeit, diese mündliche Literatur in die schriftliche (sog. hohe) Literatur einzufügen.

Wenn wir über Slawonien reden, dann unterscheiden wir zwischen dem *geographischen* Raum Slawoniens, der mit den Flüssen Drava, Save, Donau und einem Teil von Bosut eingegrenzt ist und in dem sich die Städte: Osijek, Vinkovci, Slavonski Brod, Požega, Nova Gradiška und Virovitica befinden und dem *kulturellen* Raum Slawoniens, der keine *festen* geographischen Grenzen kennt, sondern dessen Reflexivität auch außerhalb dieser Grenzen gelesen wird, besonders in jenen literarischen Werken die jenseits der geographischen *Ränder* entstanden sind. Gemeint dabei ist die Literatur in welcher slawonische kognitive und kommunikative Funktionen erkennbar sind, und welche in Sirmien, in Baranya, in Ungarn (der Korvinische humanistische Kreis — Buda; der Fünfkirchenkreis), oder im Norden Bosniens entstanden ist,..., in jenen geographischen Gebieten also, die wegen ihren Beziehungen zu Slawonien der poetischen Matrize der in Slawonien entstandenen Literatur hinzugeschrieben werden.

Innerhalb dieser angegebenen kulturellen Räumlichkeit sind unsere Interessen nur auf jene literarischen Werke gerichtet, die ihre elementare Räumlichkeit — die Räumlichkeit der Sprache selbst — durch die kroatische Sprache, bzw., durch die Dialekte der kroatischen Sprache realisieren.

Wir sind aber auch der Tatsache bewußt, daß auf dem Gebiet Slawoniens auch solche Autoren wirksam waren, deren Muttersprache nicht die kroatische Sprache war (sie bedienten sich der deutschen, ungarischen, tschechischen, oder anderen Sprachen); die literarischen Werke dieser Autoren werden in den *Abriss* dann eingetragen, wenn sie in der kroatischen Sprache veröffentlicht waren.

III.

Als Beitrag der kulturellen Dynamik des slawonischen Raumes sollten wir auf slawonische Sprachwissenschaftler hinweisen, die mit ihren Untersuchungen den Errungenschaften in der modernen Wissenschaft über kroatische Sprache großen Beitrag geleistet haben. Dabei hatten wir jene Grammatiken im Sinn, denen auch Wörterbücher mit Aussprachebeispielen beigefügt worden waren, wie z. B. die Grammatiken von Blaž Tadijanović (*Svašta po malo iliti kratko sloxenye immenah i ricsih u illyrski i nyemacski jezik*, Magdeburg, 1761), Matija Antun Relković (*Nova slavonska i nimmacska*

gramatika, Neue slawonisch-und deutsche Grammatik, Agram, 1767) und Marijan Lanosović (*Uvod u latinsko ricsih slaganje*, Osijek, 1766; *Neue Einleitung zur Slawonischen Sprache*, Osijek, 1778), die lexikographische Arbeit von Matija Petar Katančić und die ersten kroatischen semantisch-etymologischen Wörterbücher (kroatisch-lateinisches Wörterbuch *Pravoslownik*, 1815-1824; das latein-kroatische *Etymologicon Illyricum*, 1820-1824; beide diese Wörterbücher sind bis heute in handschriftlicher Form geblieben), die Grammatiken von Ignjat Alojzije Brlić (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Ofen (Buda), 1833), von Vjekoslav Babukić (*Listi dvih slavonskih domorodcev o pravopisu ilirskom*, Danica, Zagreb, 1835; *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*, Danica, Zagreb, 1836; *Nekoliko rečih o pravopisu*, Narodni kalendar, Zagreb, 1846; *Ilirska slovnica*, Zagreb, 1854) und von Andrija Tortkvat Brlić (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Wien, 1854); die sprachwissenschaftliche Arbeit von Tomo Maretić (*Istorija hrvatskog pravopisa latinskim slovima*, Zagreb, 1889; *Gramatika i stilistika hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, 1899; *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, 1907; *Jezik slavonskih pisaca*, Zagreb, 1910; *Crtice o rječniku naše akademije*, Zagreb, 1916; *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb, 1924), sowie die Abhandlungen über kroatische Mundarten und Sprecharten von Stjepan Ivšić (*Šaptnovačko narječje*, Rad, JAZU, 168, Zagreb, 1907; *Iz naše akcenatske i dijalekatske problematike*, Prilog za slavenski akcenat, Rad, JAZU, 187, Zagreb, 1911; *Akcent u gramatici Matije Antuna Relkovića*, Rad, JAZU, 194, Zagreb, 1912,...), beziehungsweise die Arbeit eines der wichtigsten aus Slawonien stammenden kroatischen Sprachwissenschaftler, Josip Hamm (*Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika s rječnikom*, Zagreb, 1947,...).⁷ Gegenwärtig wird die Beschäftigung mit der kroatischen Sprache von Sanda Ham und Ljiljana Kolenić fortgesetzt. Sanda Ham untersucht die Sprache der Zagreber philologischen Schule des 19. Jahrhunderts und dies ist auch der Titel des Buches in dem die Ergebnisse dieser Untersuchung besonders gut systematisiert und veröffentlicht wurden; die von Ljiljana Kolenić durchgeführten phraseologischen Untersuchungen wurden in dem Buch *Riječ o riječima* veröffentlicht.

⁷ In seinem Buch *Slavonska jezikoslovna baština*, Osijek, 1996 bringt Franjo Tanocki, neben den einführenden Vermerkungen über den Lebenslauf der Autoren, auch Abbildungen von Seiten aus den Grammatiken und Wörterbüchern und dadurch verschafft er uns einen Einblick in die Entwicklung der Sprachwissenschaft von Blaž Tadijanović im 18. bis zum Josip Hamm im 20. Jahrhundert

IV.

Unsere Untersuchung ist, also, eine Suche nach der Literatur in Slawonien von den Anfängen der Schreibkunde bis zur unseren Zeit. Oftmals hat der Kulturraum es aufgedrängt, die in ihm entstandene Literatur als *slawonische Literatur* bzw. *Literatur Slawoniens* zu benennen. Wir sollen aber diesen Korpus nicht von dem Hauptteil der kroatischen Literatur ablenken; es ist auch nicht unsere Absicht mit diesem Abriss weder in Apologie noch in die Kritik der Provinz abzuschwenken, noch die Ganzheit der kroatischen Literatur zu segmentieren, sondern wir haben als Ziel, die *Kontinuität* der Literatur in Slawonien zu besprechen. Um das zu bekräftigen, zitieren wir einige Einführungssätze aus dem Buch *Slavonija-književnost* von Matko Peić: »Es gibt nur eine kroatische Literatur. Aber, die Einheitlichkeit dieser Literatur wird auch dann nicht gestört wenn wir sagen, daß sie in ihrer Ganzheit an urwüchsigen Variationen reich ist, die in einzelnen Regionen Kroatiens existieren. Die Originalität dieser Regionen führt weder zum beschränkten Lokalismus, noch zum unvernünftigen Separatismus. Es ist gerade umgekehrt: sie führt zur Tatsache, daß kroatische Literatur von solchem Wert und solcher Kraft ist, daß sie es sich auch leisten kann, eine Verschiedenartigkeit innerhalb ihrer festen Einheit zu haben.«⁸

Das Bedürfnis, einen *Abriss der kroatischen Literatur in Slawonien* zu schreiben, geht nicht nur aus unserer intimen Verbundenheit mit diesem Raum hervor, sondern auch aus den gelesenen kunsthistorischen Studien und Abhandlungen über kroatische Literatur in Slawonien. Kroatische Literatur in Slawonien hat noch keine systematische, synthetische Einsicht in die kulturelle Energie bekommen, die sie produzierte und die sie auch heutzutage produziert, eine Einsicht, die über historische Kontinuität der kroatischen Literatur in Slawonien sprechen würde.⁹

⁸ Matko Peić, *Slavonija-književnost*, Osijek, 1984, S. 5

⁹ Fast dieselbe Schlußfolgerung hat auch Stjepan Sršan gezogen; im Nachwort zu dem Buch *Književni ogledi (Josip Jakušić, Ivan Kovačević, Nikola Andrić, Matija Pavić)*, Buch Nr. 59, Slavonica, Vinkovci, 1994, schreibt er folgendes; Aus den oberen vier Werken, die eigentlich eigenartige kleine Geschichten und Deutungen der kroatischen Literatur aus Slawonien im 18. und 19. Jahrhundert sind, können wir eine Vorstellung von einer fruchtbaren Literatur gewinnen. Nachdem solche Werke neu veröffentlicht und wieder zugänglich gemacht werden, wird es unserer Meinung nach notwendig, eine vollständige Geschichte der kroatischen Literatur in Slawonien zu verfassen, weil diese zur Zeit nur in Bruchstücken existiert. S. 147 Als Beitrag zur selben Idee sind auch zwei Projekte zu betrachten: das Verlagsprojekt *Prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti*, (Bibliothek Slavonica), Privlačica, Vinkovci, und das wissenschaftliche Projekt *Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi*, Matica Hrvatska, HAZU (Kroatische Akademie der Wissenschaften und Künste), Vinkovci.

V.

Die ersten Autoren die sich mit der Untersuchung der kroatischen Literatur in Slawonien systematisch beschäftigen sind:

Adam Baltazar Krčelić: *Scriptorum ex regno Sclavoniae a saeculo XIV. usque ad XVII. inclusive collectio etc.* Varasini, typis Trattner, 1774 — gerade dieses Werk fängt mit dem Schreiben der Geschichte der slawonischen Literatur, da der Autor darin die Autoren des alten Slawoniens bis zum XVII. Jahrhundert aufzählt; Josip Jakušić: *Scriptores Interamniae vel Pannoniae Savae nunc Slavoniae dicte anno 1795. conscripti (cum continuatione a. 1830.)*; Paul Jos. Šafarik: *Geschichte der illyrischen und kroatischen Literatur*, Prag, 1865; Josip Forko: *Crice iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću*. »Bericht über die Königliche Große Realschule in Osiek«, 1883/84, S. 1-100; 1885/86, S. 3-51; 1886/87, S. 3-46; 1887/88, S. 3-58; Matija Pavić: *Književna slika Slavonije u 18. vijeku*. Glasnik biskupije bosansko-sriemske, 5, 8, 9, 10 und 11, Djakovo, 1889, *Književna slika Slavonije u prvoj polovici 19. stoljeća*, Glasnik biskupija bosanske i sriemske, Djakovo, 1889, Nr. 19-21; Nikola Andrić. *Iz ratničke književnosti hrvatske. Literarna slika XVII vijeka*, Zagreb, 1902. Es folgen literaturgeschichtliche Überblicke und Abhandlungen von Branko Vodnik: *Slavonska književnost u XVIII vijeku*, Zagreb, 1907; Ivan Kovačević: *Neki prigodni pjesnici hrvatski iz Slavonije pod konac 18. vijeka i na početku 19.*, Nastavni vjesnik, XXII, 1915; Tomo Matić: *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Zagreb, 1945; Josip Škavić: *Književnost u Slavoniji u XVIII. stoljeću*, 1954; bzw. etwa 10 Jahre später die Sammelschrift *Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*, Vinkovci-Zagreb, 1968.

Krešimir Georgijević veröffentlichte 1969 in Zagreb sein Buch *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*; im Jahr 1975 veröffentlichte Dionizije Švagelj in Osijek das Buch *Slavonske književne komunikacije*, und danach wurden auch im Buch versammelte Essays und Porträts der Schriftsteller aus Požega von Dubravko Jelčić unter dem Titel *Vallis Aurea*, Požega, 1977 veröffentlicht; es folgten die Essay Sammlung von Matko Peić *Slavonija-književnost*, Osijek, 1984, Essays von Dubravko Jelčić *Slavonske male stvari*, Vinkovci, 1985 und von Stanislav Marijanović, *Povratak zavičajnicima*, Osijek, 1989, und letztens, die neuesten, rezenten auf slawonischem literarischen Boden entstandenen Werke von Josip Bogner *Studije i portreti*, Vinkovci, 1993, Katica Čorkalo *Slavonica*, Vinkovci, 1993, Stjepan Krpan *Zavičajnici: portreti malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih*, Slavonski Brod, 1994, Julijana Matanović, *Prvo lice jednine*,

Osijek, 1997 und Milovan Tatarin *Od svita odmetnici*, Split, 1998 und *Zaboravljena Oliva*, Zagreb, 1999.

Aus den genannten literaturhistorischen Studien, Abhandlungen und Essays ist es schon bemerkbar — angesichts des ihnen zugehörenden Titelsyntagmas — daß die Richtlinien, denen ihre Autoren in ihren wissenschaftlichen Untersuchungen gefolgt haben, die Poetiken einzelner Perioden (besonders des 18. Jh.), bzw. auslegende Lektüren der Literaturwerke einzelner kroatischen Schriftsteller in Slawonien, waren.

Es sind gerade diese synchronen Lesungen des kroatischen literarischen Nachlasses und der Modernität in Slawonien, welche die Literaturhistoriker aus Slawonien (aber auch außerhalb dieser Region)¹⁰ veröffentlicht haben, an die wir mit unserem *Abriss* anknüpfen und sie fortschreiben werden.

Es muß auch gesagt werden, daß über das literarisch-kulturelle Gebiet Slawoniens auch in verschiedenen *Geschichten kroatischer Literatur* (B. Vodnik, M. Kombol, A. Barac, S. Ježić, I. Frangeš, D. Jelčić, um nur einige Autoren dieser Literaturgeschichte zu nennen) geschrieben wurde, dabei wurden aber nur einige bedeutendste Schriftsteller aus jeder einzelnen literaturhistorischen Periode angeführt.

Falls wir den slawonischen Kulturraum als jenen betrachten, der in der bisherigen, rezenten literaturhistorischen Literatur nur für seine eruptiven Autoren bekannt ist, d. h. für die Autoren, welche die Pannonische Ebene als semantisches Feld auf die Oberfläche *hervorgestoßen* hat, dann müssen wir auch sagen, daß es eines der Ziele dieses *Abrisses* ist, zu erforschen und zu sehen, was in den *tieferen* synchronen Schichten, in der Tiefenstruktur¹¹ dieses Raumes geschieht. Wir möchten es also versuchen, auch die übrigen ak-

¹⁰ An dieser Stelle ist es notwendig, noch einige Namen und wissenschaftliche Untersuchungsstudien- und Abhandlungen zu nennen: Nikola Andrić, *Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima*, Spomen-cvijeće, Zagreb, 1900; Marin Franičević, *Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti*, Forum, 2-3, Zagreb, 1968; Kamilo Firinger, *Baranja i hrvatska knjiga*, Rad JAZU Vinkovci, Band 2, 1973; Zlatko Posavec, *Slavonski neoklasicistički krug*, Revija, XVII, Osijek, 1977, Nr. 4; Stjepan Sršan, *Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća*, Dissertation, Philosophische Fakultät, Zagreb, 1986; Dionizije Švagelj, *Scena i vrijeme*, Vinkovci, 1981; Vladimir Rem, *Slavonsko kolo okolo (pet) stoljeća*, Književna revija, Nr. 3, 4, 5 und 6, Osijek, 1997,...

¹¹ Als Illustration werden wir, aus dem Text von Stanislav Marijanović *Slavonska zavičajna književnost*, Sammelschrift des Symposions *Regija kao integralni činilac razvoja (Region als Integralfaktor der Entwicklung)*, Osijek, 1985, die Worte von Ivo Frangeš zitieren: *In der Literatur bestehen nicht nur Gipfel und in der Sonne badende Gebiete in denen die Genies atmen, sondern es gibt auch Schluchten und Täler aus denen man nach Höhepunkten trachtet; diese Höhepunkte erreicht man aber nicht durch das Laufen auf Höhen, sondern durch mühsames und schwärmerisches Klettern von den Füßen über denen sich, nur, diese Höhepunkte erheben.* S. 195

tiven Autoren zu katalogisieren und manche von ihnen durch planmäßige auslegende Lesungen zum Punkt der Explosion und des Aus-/Einwurfs in die Erzählungsbahn künftiger *Geschichten kroatischer Literatur* zu bringen.

VI.

Slawonien als Kulturraum wird als ein offenes Kommunikationssystem betrachtet werden innerhalb dessen es die Autoren, die literarischen Werke und die Periodika diejenigen sind, welche die (textuelle) Information über eigene Lebensläufe, über die Prozesse der gesellschaftlich-kulturellen Sozialisierung, über historische Bedingungen und Verhältnisse innerhalb ihren gesellschaftlichen und kulturellen Systemen und den zusammenhängenden Ideologien an den Leser übertragen. Es ist die Absicht, gerade auf dieser Ebene, den Anteil slawonischer Literatur im nationalen Literaturkorpus noch einmal durchzulesen und zu systematisieren, und dadurch auch die Position der slawonischen Literatur im weiteren mitteleuropäischen Kontext festzustellen.

Die heimatliche Komponente dieses Systems hat ihr Wesen in den vitalen schriftstellerischen Untersuchungen »der individuellen und der allgemeinen menschlichen Existenz über die Gebundenheit an den Boden im heimatlichen Raum« (S. Marijanović),¹² sowie über das Bedürfnis auch jener Autoren, deren Adressen nicht mehr in Slawonien sind, in bestimmten existentiellen Zeitpunkten, im/durch den Text nach Slawonien zurückzukehren.

VII.

In diesem *Abriss* werden alle Autoren umfaßt, deren private oder literarische Adressen sich im Kulturraum Slawoniens befinden und die in den folgenden fünf Gruppen¹³ aufgrund der angegebenen Kriterien erkennbar sind:

¹² Stanislav Marijanović *Slavonska zavičajna književnost, (Slawonische Heimatliteratur)* Sammelschrift des Symposions *Regija kao integralni činilac razvoja (Region als Integralfaktor der Entwicklung)*, Osijek, 1985

¹³ *Ibd.*, aus dem Bedürfnis, einen selektiven Überblick über das literarische Wort in Slawonien zu geben, führt der Autor jene literarischen Texte an, die durch ihre geistige und existentielle Fragen mit dem heimatlichen Raum literarisch korrespondieren und deren Autoren in drei genetische Gruppen eingeordnet werden: 1. heimatliche, in Slawonien geborene und literarisch tätige Autoren; 2. die aus ande-

— durch ihr Geburts — oder Ausbildungsort, oder durch das Ort in dem sie ihr privates oder gesellschaftliches Leben führen an Slawonien gebundene Autoren (z. B. Janus Panonius, Antun Kanižlić, Matija Antun Relković, Grgur Čevapović, Josip Eugen Tomić, Josip Kozarac, Mara Švel Gamiršek, Vladimir Rem, Stjepan Tomaš,...);

— durch ihre Schulung oder einen Teil ihres Lebens (durch ihre Arbeit) an Slawonien gebundene Autoren (z. B. Vid Došen, Luka Botić, Josip Kosor, Zlatko Tomičić, Anto Gardaš, Stjepan Čuić, Julijana Matanović,...);

— in Slawonien geborene, aber in anderen Teilen Kroatiens ausgebildete und geschäftlich tätige Autoren (z. B. Antun Ivanošić, Matija Petar Katančić, Jan-ko Jurković, Izidor Kršnjavi, Julije Benešić, Grigor Vitez, Matko Peić, Du-bravko Jelčić, Branimir Bošnjak, Zvonko Maković,...)

— Autoren die über Slawonien schreiben, die aber weder existentiell, noch durch andere Kategorien (Geburt, Schulung, Arbeit) an Slawonien gebunden sind (z. B. Marija Jurić Zagorka, Branko Maleš, Branko Čegec, Ana Leder-er,...)

— Autoren die einige ihrer Werke in Slawonien veröffentlichen, obwohl sie an das Gebiet Slawoniens existentiell nicht gebunden sind und über Slawonien nicht schreiben (z. B. Miklos Radnoti, Stjepan Blažetin,...)

In diesem Abriss wird der Schwerpunkt vor allem auf die ersten drei Grup-pen von Autoren verlagert, während die letzten zwei Gruppen als Beitrag der Betrachtung Slawoniens, einerseits als eines in den gesamten nationalen Kulturraum eingefügten Kulturraumes, und andererseits als eines Kulturra-umes im mitteleuropäischen Kontext.

VIII.

Durch *Textkommunikation*,¹⁴ falls diese mittels literarischen Textes stattfin-det, wird, also, nicht nur ein bestimmtes allgemeines gesellschaftliches, Sprach – und Kultursystem realisiert, sondern es wird auch ein besonderes Kunst – und Literatursystem verwirklicht. Das kroatische Literatursystem in Slawonien kann, wie schon gesagt, seit den Anfängen der Schreibkenntnisse

ren Gebieten nach Slawonien angekommenen und in Slawonien literarisch tätigen Autoren; 3. in an-deren Gebieten wohnsässige und literarisch aktive heimatliche Autoren. S. 194-195.

¹⁴ Günter Waldmann, *Komunikacijski sustav teksta*, in der Sammelschrift: *Suvremena teorija pripovijeda-nja*, vorbereitet von Vladimir Biti, Globus, Zagreb, 1991, S. 131-158.

bis zur Gegenwart durch spezifische Phänomene des Schreibens und durch Gattungs — und thematisch-stilistische Strategien identifiziert werden.

Gerade mit Hilfe von diesen literaturhistorischen Strategien werden die fol-genden vier komparativ determinierten Gruppen beleuchtet:

I. *Vom Ursprung des Schrifttums bis Romantik* wie sie z. B. J. Forko,¹⁵ D. Pro-haska,¹⁶ B. Vodnik¹⁷ oder K. Čorkalo¹⁸ nennen — wird die im 18. Jahrhun-dert in Slawonien entstandene Literatur bezeichnet. Hier muß bemerkt wer-den, daß sich die kroatische Literatur in eine Ganzheit — so wie wir sie he-utzutage auffassen — erst nach der kroatischen Volkstumswiedergeburtbe-wegung integriert hat.¹⁹ Im 18. Jahrhundert hat sich das Leben in Slawoni-

¹⁵ Josip Forko schreibt in *Crtime iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću*, Bericht über Königliche Große Realschule in Osiek, 1885/86, folgendes: »Ich möchte nun auch berichten, daß die sog. »slawonische« Li-teratur des vorigen Jahrhunderts so ertragreich ist, wie wir es uns im ersten Moment kaum vorstellen können. Natürlich ist auch in diesem Segment unserer Literatur nicht alles ausgezeichnet und von besonders hohem Wert, aber wir werden trotzdem Sachen finden, die uns interessieren werden und welche uns gleichzeitig zur besseren Einsicht und Verständnis der kulturellen Lage des kroatischen Volkes im 18. Jahrhundert verhelfen werden.« S. 1.

¹⁶ Dragutin Prohaska schreibt in seinem Text *Slavonština u našoj književnosti* in »Narodna obrana« Jahr-gang 5, 181/1906 gleich in den einführenden Sätzen, daß in den Literaturgeschichten nur im Bezug auf das 18. Jahrhundert über »slawonische Literatur« gesprochen wird.

¹⁷ Branko Vodnik schreibt in seinem Buch *Slavonska književnost u XVIII vijeku*, Zagreb, 1907, nicht über ein Sondersegment der kroatischen Literatur; statt dessen hebt er diese Literatur hinsichtlich ihrer spezifischen Merkmale als selbständige Literatur hervor, die aber mit anderen kroatischen regionalen Literaturen verbunden ist: »Schon bevor der Greis, der Ex-Jesuit Kanižlić seine »Heilige Rosalia«, mit voller Pracht der barocken Diktion verziert, zu Ende geschrieben hatte, war es zu einer großen Umwand-lung in der Denkart der fortschrittlichen Volksschicht und zur neuen Ära in der Entwicklung europäi-scher Zivilisation gekommen: zur Periode der Aufklärung. Diese neue Strömung brachte das neue Zeit-alter auch in die slawonische Literatur, so daß die Aufklärung für das slawonische Buch im 18. Jahr-hundert dieselbe Bedeutung hatte wie die Renaissance für das Buch in Dubrovnik und Dalmatien oder die Reformation für das kajkawische Buch.« S. 6.

¹⁸ In ihrem Text über (*Mönch*) *Fra Bernardin Tomo Leaković* schreibt Katica Čorkalo unter anderem auch folgendes: »Das ganze XVIII. Jahrhundert ist für den slawonischen Anteil in der kroatischen Li-teratur von besonderer Bedeutung. Zwischen dem XVII. Jahrhundert über wessen literarischen Resul-tate wir sehr wenig wissen und dem Wiedererwachen im XIX. Jahrhundert steht es als eine Periode in der es der slawonischen Literatur gelungen ist, nach den frommen und moralistischen Werken aus der ersten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts, in seiner zweiten Hälfte das Jahrhunderte lange Zurückbleiben im Vergleich zu anderen, literarisch glücklicheren Gebieten Kroatiens zu beenden; eigentlich ist es der slawonischen Literatur gelungen, das Nichtvorhandensein echter künstlerischer Literatur auszugleichen und dominierende literarische Strömungen unseres Barocks, Klassizismus und der Aufklärung im all-gemeinen einzuholen.«, *Slavonica*, Vinkovci, 1993, S. 41.

¹⁹ In seinem Text *Kulturološki i književni konteksti hrvatske književnosti u Slavoniji* im Buch *Jugoslavisti-čke teme*, Privlaka, 1990, S. 177-207, schreibt Jože Pogačnik, daß sich zu dieser Zeit die dialektale ča-kawische Literaturproduktion — eine Literatur mit kodifizierter Literatursprache, dem Čakawischen — mit der in Slawonien entwickelten heimatlichen literarischen Tradition verbunden hat.

en also, hinsichtlich der spezifischen gesellschaftlichpolitischen Bedingungen (nachdem in Karlovac 1699 der Frieden geschlossen wurde, hat Slawonien die türkische Herrschaft durch die Herrschaft der Habsburgischen Monarchie ersetzt und kam danach als eines der Länder der Habsburgischen Monarchie in Berührung mit der Kultur Westeuropas, während das an Osmanisches Imperium anliegende Grenzgebiet, das sich entlang der Save von Jasenovac bis Zemun erstreckte, durch das Friedensabkommen in Belgrad 1739 reguliert und militärisch verwaltet wurde), zwischen zwei Welten abgewickelt: der Welt der Grenzer und jener der in Dörfern lebenden und sich dabei in Dorfgemeinschaften organisierenden Fronbauern. Gerade von dieser Zeit an können wir dem *locus* des slawonischen Dorfes²⁰ und dem Thema des Grenzertums²¹ in den an Beschreibungen der Bräuche slawonischer Bauer und Bäuerinnen reichen Werken kroatischer Schriftsteller in Slawonien folgen. In Anbetracht der poetischen Eigenschaften der Periode, kommen diese Themen auch bis zum heutigen Tag mehr oder weniger häufig vor.

Slawonien war damals nicht nur das kroatische literarische Zentrum (intensive Beiträge zur literarischen Dynamik jener Zeit wurden von Schriftstellern wie Matija Antun Relković, Antun Kanižlić, Vid Došen, Antun Ivanošić oder Matija Petar Katančić geleistet); auch slawonische Sprachwissenschaftler (Blaž Tadijanović, Matija Antun Relković, Marijan Lanosović) waren sehr aktiv und es ist ihnen zu danken, daß man bereits im 18. Jahrhundert mit der Standardisierung der kroatischen Sprache angefangen hat.²²

Der Korpus der slawonischen Literatur weist in dieser Periode auch auf die Zugehörigkeit zur barocken poetischen Matrize hin (als eine etwas spätere Variante), sowie auf die Beständigkeit der literarisch-stilistischen Erscheinungen des Klassizismus und Vorromantismus; was aber diesen Korpus im Bezug auf den weiteren kroatischen literarischen Korpus auszeichnet ist auch die Standfestigkeit des *literarischen Genres slawonischer Gebetbücher*, die

²⁰ Tomo Matić schrieb über die Position und Rolle des slawonischen Dorfes in den Werken kroatischer Schriftsteller in seinem Text *Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca osamnaestoga vijeka*, Rad JAZU, 324, Zagreb, 1962. In diesem Text hebt er hervor, daß das Leben des slawonischen Bauern — des Fronbauern und des Grenzers — stärksten Widerhall in den Werken dreier slawonischen Autoren fand: Matija Antun Relković, Vid Došen und Adam Tadija Blagojević.

²¹ Die ersten hundertdreißig Versen des *Satir* von Matija Antun Relković sprechen über die geographische Lage Slawoniens und über das Grenzerleben; in diesen Versen zeigt Relković seinen Sinn und Gefühl für kulturologische, anthropologische und ethnographische Durchdringungen.

²² Etwas mehr über den Anteil slawonischer Grammatiker des 18. Jahrhunderts in der Sprachkultur der kroatischen Literatursprache schrieb Ljiljana Kolenić im Text: *Obrasci razgovora u gramatikama 18. stoljeća*, Samedruckt: *Vukovarsko-srijemska županija*, Vinkovci, 1997, S. 351-360.

strategisch besonders komplex sind im Unterschied zu anderen kroatischen Gebetbüchern aus dieser Zeit. Auf dem Gebiet Slawoniens beweisen diese Gebetbücher das Interesse slawonischer Schriftsteller (Franziskaner und Jesuiten) mit Hilfe von diesen Gebetbüchern die Übergangsphase des Schrifttums zur hohen Literatur kenntlich zu machen.

II. *Slawonien in der Literatur*²³ ist eine Bestimmung die man in den meisten Texten lesen kann, die seit 1795 (Josip Jakošić veröffentlicht sein Buch *Scriptores interamniae* — den ersten systematischen Einblick in kroatische Literatur des 18. Jahrhunderts) bis 1950 in Slawonien entstanden, und die zugunsten einer allgemein anwesenden starken *slawonischen thematisch-stilistischen Strategie*²⁴ in den literarischen Werken der relevantesten in/gegenüber Slawonien tätigen Autoren aus den einzelnen Perioden (Romantismus, Realismus, Moderne, Expressionismus, Literatur zwischen den beiden Weltkriegen) spricht, und auch den (einzigsten!) Unterschied aufweist im Vergleich zu den literarischen Poetiken der außerhalb dieses Raumes tätigen Autoren.

Die Kodes der slawonischen thematisch-stilistischen Strategie werden in den Textstrukturen mittels der folgenden poetischen Prinzipien gelesen:

²³ In dem Text *Poezija zemlje i zemlja poezije* aus dem Buch *Slavonske male stvari*, Vinkovci, 1985, gebraucht Dubravko Jelčić das Syntagma »Slawonien in der Literatur« um die stilistische Eigenschaft zu bezeichnen (Zugehörigkeit zur Erde und zum slawonischen Eichenwald, Sinnlichkeit und Erotik des liederlich zügellosen Slawoniens) die auf die Zugehörigkeit zum regionalen Korpus der Literatur hinweist und die Jelčić in den literarischen Werken von Autoren wie Antun Kanižlić, Relković, Kozarac, Kosor, Josip Eugen Tomić und Matko Peić findet.

²⁴ *Ibd.* wie unter 16, in demselben Text bezeichnet Dragutin Prohaska slawonische thematisch-stilistische Strategie als »slavonština« (etwa »Slawonientum«), die in den 80-er Jahren des 19. Jahrhunderts am stärksten ausgeprägt war. Unter dem Begriff »slavonština« versteht Prohaska die Sentimentalität der Seele, den Humor und stille Ironie als Eigenschaften, die nach seiner Meinung für einen Slawonier spezifisch sind und die, unter anderem, auch von historischen und klimatischen Umständen in denen sie leben bedingt sind. »Infolge von einem dauernden Druck der türkischen Vorherrschaft verschwand aus diesem Teil unseres Volkes das Selbstvertrauen und der eigene Willen und jede nach außen gerichtete Agilität starb ab, und es entwickelte sich eine Reflexion, eine Selbsttröstung und mit ihr kommt auch immer die sentimentale Pflege des eigenen Inneren, es entwickelt sich ein geheimer Kult der Gefühle, des Herzens... dieses Volk blieb ein naives Kind der Natur, gleich so leidenschaftlich wie die Natur üppig ist, sorglos und weichlich an jener Gottes Ebene welche die Tage seines Lebens nicht zu sehr erschwert... Die Natur die dieses Volk umgibt ist nicht grandios, nicht majestätisch; hier gibt es keine standhaften Gebirgszüge, keine wunderbaren Blicke aus der Höhe,... all das ändert ab und zu seine Reize, und zwar ohne irgendwelche tieferen Spuren hinterlassend, lautlos, ungezwungen — so ist auch der Charakter des Slawoniers. Seine Leidenschaft ist verheimlicht. Nur manchmal, wenn die Wolken sich anhäufen, wenn das ganze ebene Land sich mit einer schweren, trüben Atmosphäre deckt, dann hat auch der Slawonier (in alten k. u. k. Sprache »ein Schlawoniter«) seine stürmischen Momente...« S. 6-7

— *Thema*: das Leben in Slawonien (in slawonischen Dörfern und Städten), Beziehung zur Tradition, (Beschreibung slawonischer Bräuche, slawonische Lieder, Beschreibung der Trachten);

Rückkehr in die Heimat als den Raum des Existentiellen;

Gebundenheit an den Raum (das Land, der Wald, der Fluß, die Dorfstraße);

die Grenze und die Kreuzung.

— *Gestalt*: Beschreibung des Slawoniers, seines Äußeren und sein Gemüt (Mentalität des slawonischen Dorfes und der urbanen Siedlungen);

Sentimentalität seiner Seele

— *Stil*: Einfachheit des Ausdrucks, Gebrauch der ikawischen Volkssprache, Humor, Ironie, unterdrückte Leidenschaftlichkeit, didaktische Züge.

Besondere Aufmerksamkeit sollte an dieser Stelle den Werken mit Grenzerthematik gewidmet werden, die für das Gebiet der slawonischen Militärgrenze typisch sind. Themen aus dem Grenzerleben²⁵ (als Folge der geschichtlichen und geographischen Räumlichkeit) beziehen sich gewöhnlich auf die tägliche Auseinandersetzungen mit den Türken,²⁶ auf die Verkleidung einzelner Gestalten, meistens Grenzeroffiziere als Türken,²⁷ mit Liebesverwicklungen²⁸ oder mit individuellen Ethiken der Helden.

Slawonische thematisch-stilistische Strategie ist am offenbarsten im Laufe dieses Zeitabschnittes, aber sie endet nicht mit ihm, sondern bleibt auch heute synchronisch tätig in Form von Volkstümlichen Texten, d. h. Texten die aus slawonischen Dörfern kommen und über sie sprechen.

Es ist weiterhin möglich noch ein Modell kroatischer Literatur in Slawonien in dieser Periode auszusondern. Es handelt sich dabei um das Modell der Literatur mit der sogenannten *Problematik der Šokci*, die man als eine getrennte poetische Matrize innerhalb der kroatischen Literatur in Slawonien bezeichnen kann und die in jenen Werken zu finden ist, in denen die traditionellen, sozialen, politischen und anthropologischen Merkmale einer spezi-

²⁵ Zu erwähnen ist, z. B. der Text von Dubravko Jelčić *Graničarska tematika i počeci hrvatske novelistike* aus dem Buch *Za i protiv*, August Cesarec, Zagreb, 1971, S. 7-16.

²⁶ Zum Beispiel, Josip Eugen Tomićs Novelle *Krvavi pir, historička novela iz XVI stoljeća*, Slavonac, 1863.

²⁷ Zum Beispiel, Novelle von Mijat Stojanović *Turci u Slavoniji*, Neven, Zagreb, 3. Jahrgang, 1854, Nr. 7, S. 104-109, Nr. 8, S. 123-127.

²⁸ Zum Beispiel, Mijat Stojanovićs Novelle *Vitez Senčević*, Neven, Zagreb, 1. Jahrgang, 1852, Nr. 6, S. 81-85.

fischen Gruppe, die sich selbst Šokci²⁹ nennt, »dem katholischen Glaubensbekenntnis angehört, und als Folge bestimmter geschichtlichen Umstände auch ethnische Eigenschaften bekommt, aber immer noch innerhalb des kroatischen nationalen Wesens bleibt.«³⁰ Der Korpus der Šokci Literatur in Slawonien hat seine Geschichte und seine Gegenwart, falls wir diesem Korpus Namen wie z. B.: Josip und Ivan Kozarac, Iso Velikanović, Nikola Tordinac, Bartol Inhof, Josip Aurel Crepić, Joza Ivakić, Mara Švel Gamiršek, oder Antun Lešić — Tunja zuordnen.

Slawonische thematisch-stilistische Strategie ist also am besten erkennbar an dem Modell der Literatur der Šokci in Slawonien, und Josip und Ivan Kozarac sind jene Schriftsteller, welche die Seele und den Geist des slawonischen Menschen gezeigt und dargestellt haben. Es ist nun unsere Aufgabe, die Rolle des slawonischen Dorfes und seiner Einwohner in der Kulturdynamik des slawonischen Raumes neu und anders zu interpretieren, um sie von den negativen, ungeeigneten und ausschließenden kulturellen und literarischen Konnotationen zu befreien und ihnen einen neuen, passenden Glanz³¹ zu verschaffen.

III. *Literatur in Slawonien* ist zeitlich begrenzt mit den Jahren 1951 (Erscheinung der Gedichtsammlung *Lirske minijature*³² von Vladimir Rem) und 1991, wenn die slawonische thematisch-stilistische Strategie in den literari-

²⁹ Vladimir Rem schreibt im Text *Šokadija i Šokci iza Kozaraca* (in dem Buch *Vinkovačka kronika*, Vinkovci, 1983) über Šokci Folgendes: »Šokci (wobei die kroatische Bevölkerung gedacht wird, im Unterschied zur serbischen Bevölkerung, die auch als Vlasi bezeichnet wird) sind in Šokadija ansässig, und zwar in jenem Teil dieses Gebiets, der sich von Slavonski Brod und Đakovo bis Županja, Vinkovci, Osijek, Valpovo und Našice erstreckt; sie leben aber auch außerhalb Slawonien, in Bosanska Posavina, Baranya, Batschka und einem Teil von Sirmien, sowie in der Umgebung von Pécs (Fünfkirchen) in Ungarn.« S. 139.

³⁰ Vladimir Rem, *Tko su Šokci*, Vinkovci, 1993, S. 47.

³¹ Bartol Inhof (Nijemci, 1866 — Zagreb, 1945) knüpft sich direkt an die literarische Linie von Josip Kozarac. Indem er, aber, das neue Slawonien anders erlebt hat als die zu Zeiten von Josip Kozarac, und auch unter dem Einfluß der vorwurfsvollen Thesen von Julije Benešić über das sogenannte zügellose Slawonien (»Entfernen wir diesen Schleier von Zügellosigkeit von dem Namen des Landes, das uns Weizen, Mais, Wein und Hopfen und Rüben schenkt, das mit einem Volk bewohnt ist, das uns Menschen von hoher Kultur gegeben hat, des Landes, welches unsere Schatzkammer wird, obwohl durch dieses Land keine Flüsse von Milch und Honig fließen...« — so schrieb Julije Benešić und fügte hinzu: »Wenn ihr nach Slawonien kommt, dann sucht nicht nach Paris in Babina Greda!«), versuchte Inhof mit seinem Feder die zahlreichen falschen Vorstellungen über das slawonische Dorf und slawonische Kleinstadt zu korrigieren und als er dies tat, rechnete er auf eine Art mit dem falsifizierten Bild seiner Heimat ab.«, Vladimir Rem, *Ibid.* wie unter 24, S. 142.

³² In dieser Sammlung konnte man die Poetik der Autoren um die Zeitschrift *Krugovi* zum ersten Mal in einem in Slawonien veröffentlichten Buch lesen.

schen Werken der relevantesten aktiven Autoren in Slawonien in der Position schwacher, nichtproblematizierender Strukturen erscheint, und die Autoren schreiben sich durch ihre textuelle Kommunikation in den poetischen Kommunikationssystem der modernen kroatischen Literatur ein, wobei sie mit ihr vollen poetischen Synchronismus verwirklichen. Hier können wir hervorheben, daß sich nach den frühen, mit der Zeitschrift *Krugovi* verbundenen Werken von Vladimir Rem, auch die poetische Schrift von Valentin Benošić³³ in die Kodes der Phänomenologie einer Zeitschrift — der Zeitschrift *Razlog* — aufgenommen wurde; Milivoj Polić³⁴ und Saša Benček³⁵ schreiben anfangs der 70-er Jahre konkretistische Poesie, und Delimir Rešicki³⁶ ist in den 80-er Jahren der bedeutendste kroatische postmoderne Dichter.

IV. *Slawonische Kriegsschrift*, geschrieben und gelesen von 1991 (Anfang des Heimatkrieges) bis 1995 (in diesem Jahr hört das Genresystem der slawonischen Kriegsschrift auf zu funktionieren, nach der Erscheinung einer neuen hochinstitutionalen Kultur und nach der Veröffentlichung von Kriegs- — und Stadtmonographien), ist hinsichtlich seiner Raum — und strategischen Position ein *literarisches Genre*, das die Identitätsspuren der kroatisch-slawonischen Kriegsrealität mittels komplexen *transmedialen* Verfahren in seine poetische Matrize einträgt. Transmediale Verfahren (aus der Realität, über die Medienkultur, in die Literatur) liest man z. B. in den, unter dem Titel *Svlačenje smrada* veröffentlichten, Prosawerken von Davor Špišić, oder in den Gedichten von Delimir Rešicki..

IX.

Da wir uns mit diesem *Abriss* aus der Position der Leser vom Ende des XX. Jahrhunderts beschäftigen, die mit einer *urbanen Denkart* »belastet« sind, die wiederum aus der Position der Begegnung mit dem Erbe und mit der rezenten Gleichzeitigkeit dieser Denkart gestaltet wird, kommen wir zu den Schlüsselbegriffen (Kulturereignisse, Namen der Schriftsteller, Titel der literarischen Werke, Buchdruckereien, Zeitungen und Periodika) der vorheri-

³³ Es wurden ihm damals vier Gedichtsammlungen veröffentlicht: *Sanatorij*, 1964; *Ponoćne ruže*, 1966; *Odavde do smrti*, 1967 und *U okovima*, 1969.

³⁴ Hier meinen wir die Sammlungen: *Južna strana*, 1970; *Četvrti ugao*, 1973; *Okrenut gradu u svitanje*, 1974; *Školj u ravnici*, 1975.

³⁵ Die darauf hinweisenden Gedichtsammlungen sind: *Koje su u meni*, 1974; *Simfonija snova*, 1980; *Kukurijek*, 1988.

³⁶ Dabei sind folgende seine Gedichtsammlungen gemeint: *Sretne ulice*, Osijek, 1985; *Gnomi*, Osijek, 1987; *Tišina*, Osijek, 1987; *Die, Die My Darling*, Osijek, 1990.

gen Realität, die ihr erstmaliges Einprägen in das literaturhistorische Paradigma innerhalb der städtischen Lokalitäten hatten, und falls sie sich physisch nicht innerhalb der städtischen Straßen befanden, dann war ihre Wirkung jedoch auf diese (auf die Städte) gerichtet.

Wir wollten, also, mit diesem *Abriss* auf die Jahrhunderte lange Kulturdynamik der slawonischen Städte hinweisen, und zwar durch die Erscheinungsformen dieser Dynamik, durch Funktionen die sie in der gegebenen Zeit erfüllt hat, durch die literarische und kulturelle Tätigkeit der Autoren, durch einen Abdruck der urbanen Struktur in Form des literarischen Textes und durch einen Überblick über die gedruckten Bücher und Periodika. Gerade aus diesen Positionen können die umfaßten Städte: *Osijek, Đakovo, Vinkovci, Slavonski Brod, Požega, Ilok, Vukovar / Sirmien*, wegen der kulturellen Dynamik die sie in einzelnen Perioden aufweisen, in eine kulturhistorische gegenseitige Beziehung mit den Städten im Süden Kroatiens gebracht werden; man kann ihnen ihre Position und ihre Rolle in einem weiteren kroatischen literarischen und kulturellen Kontext bestimmen.

Die Bedeutung der mit diesem *Abriss* umfaßten Städte die durch ein chronotopes Prisma gelesenen werden, wird uns zeigen das sie — diese Städte — ihre Erkennbarkeit, ihre Individualität und ihre während des Heimatkrieges³⁷ kulminierende Unveränderlichkeit unaufhaltsam diachronisch und synchronisch auslegen. Deshalb können wir mit vollem Recht sagen, daß die slawonischen Städte im Laufe der 90-er Jahre, mit Rücksicht auf den Kontext der kroatischen Kriegsschrift, eine kulturelle und energische Renaissance erlebt haben, die sie im Laufe ihrer literarischen Geschichte nicht hatten (wegen der türkischen Okkupation), so daß sie auf dieser Weise zum Spiegelbild unserer dalmatinischen Renaissancestädten von dem Beginn unseres Jahrtausends geworden sind.

Abriss der kroatischen Literatur in Slawonien ist, auf jeden Fall, von der unmittelbaren kulturologischen Warnung einer besonnenen Identitätsintegrität geleitet, einer Warnung, welche das Vorhandensein vorheriger sehr soliden heimatlichen Kenntnisse suggeriert und auf spezifische Signale hinweist, die gerade aus den oben genannten urbanen Zentren entsandt worden sind.

³⁷ Dem zu Gunsten sollten die Worte von Goran Rem vermerkt werden, der in seinem Buch *Slavonsko ratno pismo*, Bibliothek *Neotradicija*, Matica hrvatska Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997, folgendes hervorhebt: »Jede Stadt in Slawonien und Baranya antwortete auf den Krieg mit den Mitteln der Kultur, der Kunst, bzw. der Literatur... wobei man Unterschiede in der von der Stadt bestimmten Konkretisierungen erkennen kann. Jede Stadt hatte ihr eigenes Kulturbild, sowohl in ihrem Anteil der nicht realisierten Geschichte, als auch in den unmittelbaren Formen ihrer Antwort auf den Krieg.« S. 10.

X.

Diesen *Abriss der kroatischen Literatur in Slawonien* haben wir mit einer Einführungsstudie begonnen, mit der wir das Itinerär unseres Interesses darstellen wollten, und das Verzeichnis der (Fach)Literatur über kroatische Literatur in Slawonien (Bücher und Periodika), weist darauf hin, daß wissenschaftliche und Untersuchungsinteressen in einer Kontinuität, seit dem 18. Jahrhundert, auf diesen kulturellen und literarischen Raum gerichtet sind, besonders bei jenen Autoren, die in diesem Raum leben oder mit ihm auf diese oder jene Weise verbunden sind.

Den Interpretationsteil des Schreibens über kroatische Literatur in Slawonien werden wir in vier Kapitel aufteilen: *Slawonische Literatur vom Ursprung des Schrifttums bis Romantik, Slawonien in der Literatur, Literatur in Slawonien* und *Slawonische Kriegsschrift*.

Da es hier nicht um eine klassische Periodisationseinteilung geht, sondern um Genre — und thematisch-stilistische Strategien, sollte es gesagt werden, daß wir innerhalb der angegebenen Einteilung den aus dem Korpus der kroatischen Literatur entnommenen poetischen Richtlinien und Bestimmungen der betreffenden Periode gefolgt haben, was eigentlich zu bedeuten hat, daß im ersten Teil — unter dem Titel *Slawonien in der Literatur* der Zeitraum von den Anfängen des Schreibens (12. Jahrhundert) / vom Mittelalter, über den Humanismus und Barock, bis zum Ende des 18. Jahrhunderts betrachtet wird; in dem, Kapitel *Slawonien in der Literatur* ist es die Rede von der literarischen und kulturellen Tätigkeit vom 19. Jahrhundert bis zum Jahr 1950, wobei die Aufmerksamkeit den Perioden wie z. B. Romantismus, Realismus, Moderne, Expressionismus, Sozialliteratur / Protoexistentialismus gewidmet wird; der dritte Teil, unter dem Titel *Literatur in Slawonien*, bezieht sich auf den Zeitraum zwischen 1951 und 1991 und zeigt die Vernetzung der Autoren aus Slawonien in die poetische Matrize der kroatischen Literatur jener Zeit (Autoren versammelt um die Zeitschriften *Krugovi* und *Razlog*, Konkretisten, Postmodernisten), in die Poetiken, also, die innerhalb des kroatischen literarischen Kontextes korrespondieren und aktiv sind; das letzte Kapitel dieses *Abrisses, Slawonische Kriegsschrift*, das den Zeitraum zwischen 1991 und 1995 umfaßt, weist auf die spezifischen Merkmale der slawonischen Kriegsschrift im Bezug auf das Genre der kroatischen Kriegsschrift.

Die Einführung in *jede Literaturperiode* haben wir durch kulturhistorische Bestimmungen der kroatischen, bzw. mitteleuropäischen Ereignisse im Bezug auf den slawonischen Kulturraum, und danach haben wir ein Verzeich-

nis von in/gegenüber Slawonien aktiven Autoren in der betreffenden Periode zusammengestellt.

Als Nächstes haben wir, innerhalb jeder einzelnen Literaturperiode, die Dynamik der urbanen Lokalitäten (Osijek, Vinkovci, Slavonski Brod, Požega, Ilok, Vukovar) dargestellt und mit einer skizzenhaften Interpretation literarischer Werke der bedeutendsten Schriftsteller begleitet; wir haben auch die dazugehörige Periodik, Druckausgaben, oder wichtige Kulturereignisse erwähnt, während die Wirkung der Autoren außerhalb der obengenannten urbanen Zentren zugunsten der Dynamik des slawonischen literarisch-kulturellen Raumes in einzelnen Perioden spricht, so daß wir diese Autoren gerade auf dieser Spur interpretiert haben.

Im dritten Teil des *Abrisses* haben wir eine chronologische Auswahl aus den Biobibliographien und aus der Literatur über die erwähnten Autoren verfaßt und haben auch chronologische Tabellen hergestellt, deren Zweck es ist, die Kommunikation der kroatischen Literatur in Slawonien mit dem mitteleuropäischen Kontext zu belegen.

Zuletzt möchten wir sagen, daß wir mit diesem *Abriss der Literatur in Slawonien* nur eine synoptische Mappe des slawonischen Literaturraumes geschaffen haben, die eine künftige Lesung Slawoniens im wissenschaftlichen Untersuchungsprojekt *Geschichte der kroatischen Literatur in Slawonien* eröffnen sollte.

Preveo Željko Rišner

RÖVIDEN A MŰRŐL

I.

A közeledő ezredforduló fényében felvetődött a szükségessége egy alapos rendszerezésnek, egyfajta, *nagytakarításnak* a horvát irodalom terén: időszerűvé vált újraolvasni és újratipologizálni örökségünket és a jelen irodalmi termékét, újrHITELESÍteni az egyes szerzők szinkrón-diakrón értékviszonyait — felülvizsgálva helyüket, jelentőségüket az időrendi táblázatokban. Kutatásunk Szlavónia irodalmi és kulturális közegére összpontosul, s ezzel kapcsolatban rögtön megjegyzendő, hogy az egész horvát irodalmi-kulturális térséget egy igen összetett,¹ sokrétű és dinamikus jelenségként kell kezelnünk, amelynek egyes rétegei meglehetősen eltérő fejlődési sebességet mutatnak. Teljesen nyilvánvaló ugyanis, hogy az irodalom-alkotás folyamata nem lehetett egyforma dinamikájú a horvát nemzeti korpusz minden rétegében és helyszínén, hiszen mindez nagyban függött az adott térség történelmi-politikai, illetve általános kulturális viszonyaitól. Bármely szinkrón metszetét is szemléljük az összhorvát irodalomnak, mindegyik arról tanúskodik, hogy benne egyidőben egymástól nagyon is különböző fejlődési fázisok lenyomatai voltak jelen.

Az egyes kultúrszíntereken olykor történhetnek bizonyos robbanásszerű változások — függetlenül a többi kulturális térség fokozatos, egyenletes fejlődésétől. Ezek a kiugrások általában olyan irodalmi személyiségekhez köthetők, akiknek irodalmi, irodalomtörténeti vagy nyelvészeti produkciója mozgásban tartja az irodalomtörténet fejlődési mechanizmusát, tág recepciós körűek, és akiknek műveit a különböző történeti áttekintésekben etalonként kezeljük.

Az észak-horvát — azaz szlavón — kultúrközegről gondolkodva elsősorban azt kell megállapítanunk, hogy a számos, irodalmi *explóziót* produkáló, s a 19. századig poétikai mintákat adó déli urbánus központoktól való nagy földrajzi távolsága miatt Szlavónia komoly poétikai *késétséget* mutat a többi horvát irodalmi közeghez képest. A 18. század végén, főleg pedig a 19. század folyamán a helyzet megváltozik: Feltűnik a térségben néhány összhorvát vonatkozásban is jelentős irodalmi alkotó, mígnem a 20. század végén Szlavónia maga válik jelentős kiugrások színterévé.

¹ Jurij M. Lotman, *Kultura i eksplozija*, Alfa, Zagreb, 1998. p. 19.

A horvát irodalomban való precízebb tájékozódásunk végett éppen ezért rendkívül fontos tudatosítani, hogy irodalmunk egészét szemlélve szerves, egyenletes és hirtelenjött, robbanásszerű fejlődési szakaszok egymással kombinálódva vannak jelen.² Ezen a sajátos ellentmondáson alapszik a horvát irodalom *kultúrtörténeti folyamatainak dinamikus jellege*. A fokozatosan és az eruptívan lezajló fejlődési folyamatok ugyanis egyaránt nagyon fontos szerepet töltenek be a nemzeti irodalom szövetének alakulásában, amely valójában csakis így képes szinkron módon működni — egyikük aktualitást, másikuk kontinuitást biztosít neki. Gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy szlavóniai szerzők irodalmilag aktívabb térségek (pl. a jelentős barokk irodalmú dél) íróit tanulmányozzák, majd saját műveiken át intertextuális kapcsolatba kerülnek velük³ átvesszük a kor irodalmi mintáit egy — ahogy mondtuk megkészt⁴ formára alkalmazva,⁵ vagy pedig elszakadnak tőlük, kilépve a poétikai jövő felé.⁶

² Ezzel kapcsolatosan utalunk Ivica Matičević írására: *Pisci iz Slavonije u »Zori dalmatinskoj«*, Književna revija, 5/6 sz., Eszék, 1996., amelyben a szerző szlavón és dalmát — azaz főként dubrovnikai — nyelvészek és irodalomkritikák levelezéséről, egymást kiegészítő együttműködéséről értekezik, amelynek folytán egyfajta kulturális kapocs jött létre a két térség között. Szlavóniai íróknak a „Zora dalmatinskában” való szereplésében Matičević a korábbi szellemi-politikai integrációs kísérletek folytatását látja.

³ Észak és dél kultúrkapcsolatairól értékes képet nyerhetünk Dragutin Prohaska doktori disszertációjából: *Ignjat Dorčić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti*. Rad JAZU, 178., Zágráb, 1909, valamint Franje Fancev *Isusovci i slavonska knjiga XVIII. stoljeća* című munkájából /Jugoslavenska knjiva., Zágráb, VI, 1922., 3./

⁴ Zoran Kravar a *Varijante hrvatskog književnog baroka* című munkájában /in: u. ö.: Nakon godine MCD, Dubrovnik, 1993./ az egyes horvát irodalmi terek poétikai aszinkroniáját, illetve az egyidejű művek különböző modernségi fokát avval magyarázza, hogy az irodalomról az egyes régiókban nem egyforma mértékben váltak le egyéb társadalmi funkciók: amíg némely területeken az irodalom csakis specifikusan irodalmi célokat szolgál, addig másutt még mindig különféle egyházi vagy egyéb eszmék szolgálatában áll, vagyis az ilyen helyeken fejlődését nem annyira a saját, immanens tényezői, hanem sokkal inkább a különféle társadalmi szükségességek alakítják.

⁵ Itt utalunk arra, amit Milovan Tatarin *Od svita odmetnici*, Szplit, 1998. című könyvének előszavában ír: »A szlavóniai szerzők szövegeiben közvetlen vagy közvetett módon feltárul egykori irodalmi kommunikáció azt erősíti meg, hogy Szlavónia az idők folyamán igen élénk irodalmi piac volt, amelynek publikuma a régióbéli szerzők művein kívül szívesen »fogyasztott« más horvát területekről származó alkotásokat is. Ezt a tényt különös figyelemmel kell számba vennünk, hiszen térségünk kapcsán eluralkodott egy téves nézet, mely szerint a török uralom alóli felszabadulás után »Slavónia légtérben lebegett«, vagyis nem voltak továbböröklendő hagyományai, irodalmi szerzői pedig értéktelen, dilettáns, minden esztétikai relevanciától mentes művek alkotására kárhóztatták magukat. Mindez, természetesen, messze nem volt így. Ha ugyan saját térségbéli irodalmi folytonosságról nem is beszélhetünk, a szlavón írók számára azért mindeképpen adott volt az összhorvát irodalom hagyományrendszere, s ebből a korpuszból bőven tudtak meríteni — aszerint, hogy mi felelt meg irodalmi ízlésüknek, lehetőségeiknek, alkotói szándékaiknak. Különösen az istenes művek hordozzák számos (még több, mint ahogy az az eddigi szlavón témájú tanulmányokból kiderül) közvetlen vagy közvetett nyomát annak, hogy szlavón szerzőik igencsak ismerték más horvát — főleg déli, mediterrán — kultúrközegek irodalmi termését.« /ford.: Z. Sz. O. / p. 7-8.

⁶ Josip Bratulić Antun Kanižlić *Sveta Rožalija*-jának faksimile kiadásához írt utószavára /*Antun Kanižlić. Život i djelo.* hívjuk fel a figyelmet (Privlačica, Vinkovci, 1990.), illetve Matko Peić *Barok i roko* u djelu Antuna Kanižlića (1699-1777.) című munkájára (Rad JAZU, p. 365., Zágráb, 1972.)

II.

Munkánk fő célkitűzése a szlavón irodalom-kulturális térség irodalmi szempontú áttekintése és továbbkutatása a 12. századi ún. Rudini betűk nyelvemlékétől kezdve az 1995-ös évig. Ennek során szándékunkban áll rámutatni olyan régi-új irodalmi alkotókra, akik az eddigi rendszerezésekben esetleg nem kapták meg az őket megillető helyet — tehát igencsak szükségessé vált adekvát elhelyezésük a horvát irodalomtörténet korpuszába, hiszen az csak így módon »hitelesíthető« újra, azaz csak így tudunk rámutatni e korpusz specifikus jellemvonásaira a tágabb összhorvát, illetve az egész közép-európai kultúrtérség vonatkozásában. Szintén itt említjük meg, hogy nem vettük bele a *Szlavóniai horvát irodalom áttekintésébe* az ún. szóbeli irodalmi alkotásokat — főként azért, mert beillesztésük az írott (ún., magas) szépirodalmi művek rendszerébe komoly módszertani nehézségekkel járt volna.

Szlavóniáról szólva kézenfekvő először is *földrajzilag* meghatározni vizsgálódásunk színterét — ez pedig a Dráva, a Száva és a Boszut folyó egy része által határolt terület, mely olyan városokat foglal magába, mint Eszék, Vinkovci, Szlavonszki Brod, Pozsega, Nova Gradiska és Verőce. Szlavóniának mint *kultúrközegnek* azonban közel sem definiálhatók ilyen precízen a földrajzi határai: a szlavónnak nevezett szellemi térség ugyanis jóval túlterjed az előbb említett földrajzi *széleken*. Beleértendőek tehát a Szerémség, a Barany-háromszög, de még Észak-Bosznia illetve a történelmi Magyarország egyes részeinek (Mátyás budai humanista köre, az ún. Pécsi-kör, stb.) irodalmi termései is, azaz mindazon régiók, amelyeknek irodalmában a térség szellemi kapcsolatrendszere révén hasonló poétikai minták és problémakörök vannak jelen, mint a földrajzi Szlavóniában.

Az említett kultúrhatárokon belül vizsgálódásunknak újabb horizontot kellett húznunk: ez pedig a nyelviség horizontja. *Áttekintésünkbe* csak a horvát nyelven, illetve annak valamely területi variánsán írott alkotásokat tudtuk belevenni — noha tény, hogy Szlavónia számos jelentős, nem horvát anyanyelvű irodalmi személyiségnek is otthont adott, akik német, magyar, cseh, stb. nyelven alkottak, és akiknek a műveivel, természetesen, kiegészíthető a munka — mihelyt azok horvát fordításban is hozzáférhetőek lesznek.

III.

Térségünk kultúrdinamikájának nagyszerű illusztrálói az egykor itt élő és alkotó szlavón nyelvészek, akik közül számosan kivették részüket a horvát nyelvtudomány lényegi alakításában. Ezzel kapcsolatban elsősorban olyan nyelvtanok, illetve azokhoz kapcsolódó szótárak és társalgási jegyzetek szerzőire gondolunk, mint Blaž Tadijano-
vić (*Svašta po mallo illiti kratko sloxenye immenah i ricsih u illyrski i nyemacski jeziki*, Magdeburg, 1761.), Matija Antun Relković (*Nova slavonska i nimmacska gramatika, Neue slavonisch und Deutche Grammatik*, Agram, 1767.) és Matijan Lanosović (*Uvod u latinsko ricsih slaganje*, Osijek, 1766; *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache*, Osijek, 1778.). Nem maradhat említés nélkül Matija Petar Katančić lexikográfiai tevékenysége és első szemantikai-etimológiai szótáraink (a horvát-latin *Pravoslovník*, 1815-1824., a latin-horvát *Etymologicon Illyricum*, 1820-1824., mindkettő kéziratban maradt fenn); Ignjat Alojzije Brlić grammatikája (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Ofen/Buda/1833.), Vjekoslav Babukić tevékenysége (*Listi dvih slavonskih domorodcev o pravopisu ilirskom*, Danica, Zágráb, 1835., *Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga*, Danica, Zágráb, 1836., *Nekoliko rečih o pravopisu*, Narodni kalendar, Zágráb, 1846., *Ilirska slovnica*, Zágráb, 1854.), illetve Tomo Maretić opusza (*Istorija hrvatskog pravopisa latinskijem slovima*, Zágráb, 1889., *Gramatika i stilistika hrvatskog ili srpskog jezika*, Zágráb, 1899., *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zágráb, 1907., *Jezik slavonskijeh pisaca*, Zágráb, 1910., *Crtice o rječniku naše akademije*, Zágráb, 1916., *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zágráb, 1924.). Feltétlenül itt említendőek Stjepan Ivšić horvát dialektusokkal és nyelvjárásokkal foglalkozó írásai (*Šapinovačko narječje*, Rad, JAZU, 168, Zágráb, 1907., *Iz naše akcenatske i dijalekatske problematike*, *Prilog za slavenski akcentat*, Rad, JAZU, 187, Zágráb, 1911., *Akcentat u gramatici Matije Antuna Relkovića*, Rad, JAZU, 194, Zágráb, 1912.), és az egyik legnagyobb, szintén szlavón származású horvát nyelvész, Josip Hamm munkái (*Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika s rječnikom*, Zágráb, 1947.,...)⁷. A horvát nyelvtudomány szlavón művelőinek sorát napjainkban Sanda Ham nevével egészíthetjük ki, aki a 19. századi ún. Zágrábi Filológiai Iskola nyelvezetével foglalkozik, s munkájának tanulságait értékes módon összegzi azonos című könyvében. Szintén itt említjük meg Ljiljana Kolenić frazeológiai tárgyú kutatásait, melynek eredményeiről a *Riječ o riječima* című önálló kötetében számol be a szerző.

⁷ Franjo Tanocki *Slavonska jezikoslovna baština* című kötetének (Eszék, 1996.) bevezetője rövid életrajzi áttekintést nyújt az említett szerzőkről, amellyel másolatokat közöl az említett nyelvtanokból és szótárakból — így még jobb bepillantást nyerhetünk a horvát nyelvtudomány alakulásába Blaž Tadijanović korától egészen Josip Hammig.

IV.

Kutatásunk tehát egyfajta, irodalom-keresésnek tekinthető a szlavón térségben, időkoordinátái pedig az írásbeliség kezdeteitől egészen napjainkig terjedő éra minden szóhajövő alkotóját átfogják. A kultúrtér földrajzi megnevezése hagyományosan áttevődött a térségben keletkezett irodalom megjelenésére is, így *szlavón irodalomról*, illetve *Szlavónia irodalmáról* szokás beszélni, s így tesszük ezt mi is. Mindezzel, természetesen, nem célunk leválasztani tárgyunkat az összhorvát irodalom korpuszáról, sem apolo-
gizálni azt, vagy éppen kritizálni a, vidékisége apropóján — továbbá szintén nem célunk bármilyen módon megbontani a horvát irodalom integritását. Amiről viszont egész idő alatt szó van, az a szlavóniai irodalom *folytonossága*. Ennek illusztrálására idézzük Matko Peić Slavonija — književnost című kötetének bevezető mondatait: *A horvát irodalom, egysége, azaz egy volta nyilvánvaló. Integritását azonban nem csorbítja az az állítás, hogy ugyanakkor számos, az egyes régiók által öntevékenyen kitermelt helyi variánsban él. Eme régiók eredetisége pedig nem szüklátóköri lokalizmushoz, még inkább nem valamiféle esztelen szeparatizmushoz vezet, hanem egy éppen fordított eljélű állítást igazol: azt, hogy nemzeti irodalmunk van olyan erős és értékes, hogy szilárd egysége elbírtja a területi változatosságot. /ford.: Z. Sz. OI⁸*

A *Szlavóniai horvát irodalom áttekintésének* létrejöttében nem csak a térséghez való személyes kötődés motivált bennünket, hanem a szlavón irodalmat érintő tanulmányok, tudományos cikkek olvasása kapcsán kialakult képünk — mely egyértelműen arra utal, hogy a szlavóniai keletkezésű horvát irodalmi anyag nincsen rendszerszerűen, szintetikusán feldolgozva, így történeti folytonosságának ténye nagymértékben feltáratlanul hever.⁹

⁸ Matko Peić: *Slavonija — književnost*, Osijek, 1984, p. 5.

⁹ Szinte ugyanerre a következtetésre jut Stjepan Sršan, aki a *Književni ogledi (Josip Jakošić, Ivan Kovačević, Nikola Andrić, Matija Pavić)* (knj. 59., Slavonica, Vinkovci 1994.) című könyvének utószójában a következőket írja: »A fenti négy munkából, amelyek a 18-19. századi szlavóniai horvát irodalom kisebbfajta történeti interpretációjával is felfoghatóak, igen gazdag irodalmi képet nyerhetünk. Ennyi nagy publicitást élvező és ismételtelen megjelenő munka fényében magam is úgy vélem, hogy egyre kevésbé elodázható feladat megírni a szlavóniai horvát irodalom teljes történetét — mely manapság még csak részleteiben van meg.« /ford.: Z. Sz. O. / p. 147. A szerző véleményének indoklottsága mellett tanúskodik egy kiadói vállalkozás, illetve egy kutatási program: *Prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti* (biblioteca *Slavonica*), Privlačiva, Vinkovci, illetve *Udio Slavonije u hrvatskoj književnosti i kulturi*, MH, HAZU, Vinkovci.

V.

A szlavóniai horvát irodalom első rendszerszerű kutatói között említendőek a következő szerzők:

Adam Baltazar Krčelić: *Scriptorum ex regno Sclavoniae a saeculo XIV. usque ad XVII. inclusive collectio etc.* Varsdini, typis Trattner, 1774. (ezt a munkát a szlavóniai horvát irodalomtörténet írásának nyitányaként vehetjük figyelembe, hiszen a szerző számbaveszi a régi Szlavónia auktorait egészen a 17. századig); Josip Jakošić: *Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae nunc Slavoniae dicte anno 1795. conscripti (cum continuatione a. 1830)*; Paul Jos Šafarik: *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prága, 1865; Josip Forko: *Crtice iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću.* »Izvjeste o kralj. Velikoj realci u Osijeku«, 1883/4, p. 1-100., 1885/6, p. 3-51., 1886/7, p. 3-46, 1887/8, p. 3-58; Matija Pavić: *Književna slika Slavonije u 18. vijeku.* Glasnik biskupije bosansko-sriemske, 5, 8, 9, 10, 11, Džakovo, 1889; *Književna slika Slavonije u prvoj polovici 19. stoljeća*, Glasnik biskupije bosanske i sriemske. Džakovo, 1889, 19-21. sz.; Nikola Andrić: *Iz ratničke književnosti hrvat-ske. Literarna slika XVII. vijeka*, Zagreb, 1902.

Időben ezután kell említenuk számos huszadik századi irodalmár irodalomtörténeti áttekintéseit és tanulmányait: Branko Vodnik: *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Zágráb, 1907; Ivan Kovačević: *Neki prigodni pjesnici hrvatski iz Slavonije pod konac 18. vijeka i na početku 19.* Nastavni vjesnik, XXII, 1915; Tomo Matic: *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Zágráb, 1945; Josip Škavić: *Književnost u Slavoniji u XVIII. stoljeću*, 1954; majd tíz érve rá napvilágot lát egy tanulmánygyűjtemény is: *Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*, Vinkovci-Zágráb, 1968.

A legújabb munkák közül elsőként Krešimir Georgijević *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni* (Zágráb, 1969) című kötete emelendő ki, majd Dionizije Švagelj munkája — *Slavonske književne komunikacije*, Osijek 1975. Ezután jelent meg Dubravko Jelčić pozsegai szerzőket bemutató esszékötete — *Vallis aurea*, Pozsega, 1977; majd Matko Peić egybegyűjtött esszéi — *Slavonija — književnost*, Osijek, 1984. 1985-ben Dubravko Jelčićnek újabb esszékötete lát napvilágot: *Slavonske male stvari* (Vinkovci), Stanislav Marjanović pedig *Povratak zavičajnicima* címen publikálta tárgyunk szempontjából szintén igen releváns esszégyűjteményét (Osijek, 1989). A szlavón irodalomról szóló legrecensebb munkák sorában említjük Josip Bogner *Studije i portreti* című könyvét (Vinkovci, 1993), Katica Čorkalo *Slavonica*-ját (Vinkovci 1993), Stjepan Krpana 1994-es kötetét

— *Zavičajnici: portreti malo spominjanih, prešućivanih i zaboravljenih*, Slavonki Brod, majd Julijana Matanović munkáját — *Prvo lice jednine*, Osijek 1997., illetve Milovan Tatarin két opuszát: *Od svita odmetnici* (Split, 1998), *Zaboravljena Oliva* (Zágráb, 1999).

A felsorolt irodalomtörténeti tanulmány-és esszékötetek címszavait végignézve szembetűnő, hogy a legtöbb szerző kutatása tárgyául vagy egy-egy periódust ragad ki a szlavóniai irodalom korpuszából (leggyakrabban a 18. századot), vagy pedig az egyes térségbeli szerzők műveinek interpretatív bemutatására vállalkozik. *Attekintésünkben* a horvát belletrisztikai hagyomány és Szlavónia modern szépirodalmi termésének egyfajta »összeolvasásával« törekszünk a fent említett tanulmányok sorához kapcsolódni.¹⁰

Szintén el kell mondanunk, hogy a szlavón irodalmi-kulturális térségről — természetesen — olvashatunk összefoglaló irodalomtörténeti rendszerezéseinkben is (B. Vodnik, M. Kombol, A. Barac, S. Ježić, I. Frangeš, D. Jelčić, stb.: *Povijest hrvatske književnosti*), noha ezekben csupán az egyes korszakok összhorvát szempontból legrelevánsabb szlavón szerzőinek neveit találjuk.

Amennyiben a szlavón kultúrrégióra úgy tekintünk, mint ahogyan arról az eddigi irodalomtörténeti szakmunkákból (beleértve a legújabbakat is) értesülünk; azaz csupán mint bizonyos *erruptív*, kiugró szerzők tevékenységének síkvidéki színterére, akkor feltétlenül utalnunk kell ezen *Attekintés* egyik fő céljára. Szándékunk ennek kapcsán az volt, hogy a felszíni »kiugrások« mellett számbavegyük a térségben zajló irodalom-formálódás mélyrétegeinek, mélystruktúráinak¹¹ szinkrón történéseit, azaz hogy vázlat-szerű olvasatuk megadásával kanonizáljuk a régió egyéb tevékeny alkotóinak termését is — hátha kiderül, hogy némelyikük esetében mégis, kirobbanó

¹⁰ Ezúttal szeretnénk még néhány, a tudományos kutatás szempontjából jelentős munkára felhívni a figyelmet: Nikola Andrić: *Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima*, Spomen-cvijeće. Zagreb, 1900.; Marin Franičević: *Slavonski pisci 18. stoljeća u okviru hrvatske književnosti*. Forum 2-3, Zagreb, 1968.; Kamilo Firinger: *Baranja i hrvatska knjiga*, Rad JAZU, Vinkovci, 2. köt. 1973.; Zlatko Posavec: *Slavonski neoklasicistički krug*, Revija, XVII, Osijek, 1977., 4. sz.; Stjepan Sršan: *Latinske pjesme slavonskih pjesnika tiskane u Osijeku, u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća*, doktori disszertáció, Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Kara, 1986.; Dionizije Švagelj: *Scena i vrijeme*, Vinkovci, 1981.; Vladimir Rem: *Slavonsko kolo okolo (pet) stoljeća*, Književna revija, 3-6. sz., Osijek, 1997.

¹¹ E tétel illusztrálására idézzük I. Frangeš szavait Stanislav Marijanović *Slavonska zavičajna književnost* című tanulmányából (in: *Regija kao integralni činilac razvoja*, Osijek, 1985.): »Az irodalomban nemcsak a géniuszoknak fenntartott napsütötte lankák és csúcsok léteznek, hanem völgyek és szurdokok is — a csúcsok felé pedig nem a fennsíkokat járva, hanem csakis e mélységekből elindulva, s lankadatlan erővel felfelé törekedve lehet eljutni...« (ford.: Z. Sz. O.) p. 195.

teljesítményről van szó, amely joggal tarthat igényt tekintélyesebb pozícióra a horvát irodalmi kánonban.

VI.

A szlavón kultúrközeget nyitott kommunikációs rendszerként vesszük számba, ahol a szerzők és műveik, valamint a megjelenő periodikák sajátos információs csatornaként funkcionálnak: (szövegszerű) információkat továbbítanak az olvasók felé saját életrajzokról, társadalmi-kulturális szocializációjukról, a társadalmi és kultúrrendszerüket övező történelmi viszonyokról, ideológiákról. Éppen ezen a szinten célunk újraolvasni és újrendszerezni nemzeti irodalmi korpuszunk szlavón keletkezésű részét, és elhelyezni az összhorvát, illetve a szélesebb közép-európai irodalmi kánonban.

A szülőföld motívuma kardinális eleme annak a folyamatnak, melynek részeként a szerző »a személyest és az általános emberit kutatja a szűkebb térséghez való kötődés szűrőjén át« (S. Marijanović)¹² azon késztetéssel, hogy a Szlavóniából elszármazott potenciális olvasó bizonyos egzisztenciális pillanatokban legább a szövegen át vissza-visszatérhessen a szülőföldhöz.

VII.

Attekintésünk felöleli mindazon szerzőket, akik magánemberként vagy irodalmi alkotóként valamilyen módon a szlavón térséghez kötődnek. E kötődés a következő formákban nyilvánulhat meg¹³

— *szülőhely, iskoláztatás, magán-vagy társadalmi élet helyszíne szerinti kötődés Szlavóniához* (pl. Jannus Pannonius, Antun Kanižlić, Matija Antun Relković, Grgur Čevapović, Josip Eugen Tomić, Josip Kozarac, Mara Švel Gamiršek, Vladimir Rem, Stjepan Tomaš,...)

¹² Stanislav Marijanović: *Slavonska zavičajna književnost*. in: Regija — kao integralni činilac razvoja, Osijek, 1985., p. 190-197.

¹³ *ibid.*: Az anyag szelektív áttekintése végett a szlavón kultúrközeget szellemi és egzisztenciális kérdéseivel kapcsolatba hozható irodalmi műveket szerzőjük szempontjából három nagy csoportra osztja Marijanović: 1. szlavóniai születésű és a régióban alkotó szerzők művei; 2. Szlavóniába betelepült irodalmárok alkotásai, akik már előző lakhelyükön jelentékeny irodalmi tevékenységet fejtettek ki; 3. időközben elszármazott és jelenleg másutt alkotó, de szlavóniai születésű írók művei. p. 194-195.

— *tanulmányaik, illetve életük egy részének /munkal/ helyszíne a térséghez köti őket* (pl. Vid Došen, Luka Botić, Josip Kosor, Zlatko Tomičić, Anto Gradaš, Stjepan Čuić, Julijana Matanović,...)

— *szülőhelyük Szlavónia, de tanulmányaikat és későbbi tevékenységüket a régió kívülről végzik* (pl. Antun Ivanošić, Matija Petar Katančić, Janko Jurković, Izidor Kršnjavi, Julije Benešić, Grigor Vitez, Matko Peić, Dubravko Jelčić, Branimir Bošnjak, Zvonko Maković,...)

— *Szlavóniáról írnak, de egzisztenciálisan semmilyen más vonatkozásban (származás, tanulmányok, munka, stb.) nem kötődnek a térséghez* (pl. Marija Jurić Zagorka, Branko Maleš, Branko Čegec, Ana Lederer,...)

— *egyes műveik Szlavóniában jelentek meg, noha egzisztenciálisan nem kötődnek a térséghez, s nem is írnak róla* (pl. Radnóti Miklós, Stjepan Blažetin,...).

Attekintésünkben a hangsúlyt az első három szerzőcsoportra helyezzük, míg az utóbbi két csoportba tartozó alkotókat és műveiket a melléklet tárgyalja (Szlavónia mint a nemzeti és a közép-európai kultúrtér szerves része).

VIII.

Az irodalmi szövegeken át zajló ún. textuális kommunikáció¹⁴ át, tehát, nemcsak egy adott általános társadalmi, nyelvi és kulturális rendszer formálódik, hanem sajátos művészeti és irodalmi rendszer is. A szlavóniai horvát irodalom rendszere, mint ahogy arra már utaltunk, sajátos literáris jelenségeinél, műfaji és tematikai illetve stílusstratégiáinál fogva jól beazonosítható művészeti közeg az írásbeliség kezdeteitől fogva egészen napjainkig.

Éppen eme specifikus irodalomtörténeti stratégiák mentén különíthető el tárgyunk alrendszerével kapcsolatosan a következő négy komparatív megjelölés:

1. Az írásbeliség kezdeteitől a romantikáig;
2. Szlavónia az irodalomban;
3. szlavón irodalom;
4. szlavón háborús irodalom.

¹⁴ Günter Waldmann: *Komunikacijski sustav teksta*. In: *Suvremena teorija pripovijedanja*, szerk.: Vladimir Biti, Globus, Zagreb, 1991., p. 131-158.

1. *Az írásbeliség kezdeteitől a romantikáig* — gyakran a szlávón irodalom részeként tartják számon ahogyan azt pl. J. Forko,¹⁵ D. Prohaska,¹⁶ B. Vodnik¹⁷ és K. Čorkalo¹⁸ jegyzik — a 18. század folyamán Szlavóniában íródott művek összességét illetik kutatóink. E ponton kell felhívunk a figyelmet arra, hogy a horvát irodalom nemzetileg egységessé — amilyenek manapság is megéljük — csupán a nemzeti újjászületés időszakával vált.¹⁹ A 18. századi Szlavóniában, tehát, tekintettel a térség jellegzetes társadalmi és történelmi folyamataira / az 1699-es karlócai békével az addigi török megszállást a Habsburgok uralma váltja fel Szlavóniában, amely így a osztrák birodalom részeként érintkezésbe kerül Nyugat-Európa kultúrájával, míg a török fenhatóságú déli területektől a Száva folyó mentén húzódó, Jasenovactól Zimonyig terjedő és katonai igazgatás alatt álló Határőrvidék válszja el, melyet az 1739-es belgrádi béke értelmében hoztak létre / meglehetősen sajátos módon folyt az élet, melynek társadalmi alaptényezői a falugazdaságokba

¹⁵ Josip Forko: *Crtime iz »slavonske« književnosti u 18. stoljeću*. Izvješće o kralj. Velikoj realci u Osijeku, 1885/6, p. 1.: »Bátran kijelenthetjük, hogy az elmúlt évszázad »szlávón« szépirodalma olyan bőséges, amilyenek első pillantásra nem is gondolnánk. Irodalmunk eme szegletében, természetesen, szintén nem lehet minden tökéletes és egyformán kiváló értékű, viszont egészen bizonyosak lehetünk abban, hogy számos figyelemreméltó alkotásra lelhetünk benne, melyeken át még jobban megismerhetjük a horvát nép 18. századi kultúrviszonyait.« (ford.: Z. Sz. O.)

¹⁶ Dragutin Prohaska *Slavonština u našoj književnosti*. (in: »Narodna obrana«, 5. évf., 181/1906.) című munkájának mindjárt a bevezető mondataiban azt olvassuk, hogy irodalomtörténeteinkben csakis a 18. század viszonylatában beszélnek a szerzők »szlávón irodalomról«.

¹⁷ Branko Vodnik *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (Zagreb, 1907.) című munkájában tárgyunkról nem mint a horvát irodalom külön szegmenséről szól, de néhány specifikus jelenségéből kifolyólag meglehetősen önkényes közegnek tekinti, amely azonban szerves kapcsolatban áll a többi horvát régió szellemi folyamataival: »Még mielőtt az idős, s a jezsuita rendből már kivált Kanižlić befejezte volna a barokk dikció pregnáns jegyeivel ékesített Sveta Rožalijájának írását, a haladó társadalomról vallott általános nézetek terén nagyerejű változások álltak be — új korszak kezdődött az európai civilizáció fejlődéstörténetében: a felvilágosodás korszaka. Az új szellemi áramlat új éra nyitánya volt a szlávón irodalomban is — jelentősége a 18. századi szlávón irodalom vonatkozásában akkora, mint a reneszánsz volt a dubrovnik-i-dalmát, vagy mint a reformációé a kaj-horvát irodalomban.« (ford.: Z. Sz. O.) p. 6.

¹⁸ Fra Bernardin Toma Leakovićról írva Katica Čorkalo többek között megjegyzi, hogy »(...) a 18. század rendkívüli jelentőségű a horvát irodalom szlávón szegmensében. A 18. század — melynek irodalmi eredményeiről manapság viszonylag keveset tudunk — és a nemzeti újjászületés fémjelvezte 19. század között ott áll ez a korszak, amelynek során — de főként a század második felében — az addig domináns istenes és moralizáló alkotások után a szlávón irodalom végre behozta évszázados lemaradását a horvát irodalom egyéb, szerencsésebb sorsú régióival szemben. Mi több, a térségben kezdetét vette az igazi művészi igényű irodalom-alkotás, felvéve a lépést a barokk, a klasszicizmus és a felvilágosodás általánosan érvényes ritmusával.« (ford.: Z. Sz. O.) in: *Slavonica*, Vinkovci, 1993., p. 41.

¹⁹ Jože Pogačnik: *Kulturuloški i književni konteksti hrvatske književnosti u Slavoniji*. (In: uő: *Jugoslavističke teme*, Privlaka, 1990. p. 177-201.) című tanulmányában arról ír, hogy erre az időszakra jött létre a nyelvjárási szinten létező ún. ča-horvát, a kodifikált irodalmi nyelvű kaj-horvát és a Szlavóniában ki-fejlődött szülőföld-központú irodalom integritása.

tömörülő jobbágyság és a határőrvidéken szolgáló katonaság (ún. graničárok) voltak. Ettől az időtől fogva jelenik meg a szlávón falu mint irodalmi *locus*,²⁰ illetve a graničárság²¹ motívuma a szlavóniai horvát szerzők alkotásaiban, melyeken át bepillantathatunk a korabeli falusi világ habitusába. E világ tipikus szereplői — tekintettel a periódus poétikai sajátosságaira — többé-kevésbé mindmáig visszatérő figurái a régióinkban keletkezett alkotásoknak.

Szlavónia a 18. században nemcsak a szépirodalom vonatkozásában válik központtá (a régió irodalmának dinamikájához ebben az időszakban főleg Matija Antun Relković, Antun Kanižlić, Vid Došen, Antun Ivanošić és Matija Petar Katančić járulnak hozzá), hanem nyelvészeinek tevékenysége is kiemelkedő a horvát irodalmi nyelv létrejöttében. Blaž Tadijanovićnak, Matija Antun Relkovićnak, illetve Marijan Lanosovićnak komoly szerepe volt abban, hogy az egységes horvát irodalmi nyelv kialakulása már a 18. század folyamán kezdetét vette.²²

Ebben az időszakban a szlávón irodalmi korpusz magán hordozza a barokk poétika késői lenyomatait, csakúgy mint a klasszicizmus és az érzékenység művészetének jellegzetes irodalmi-stiláris vonásait — mindemellett azonban legsajátosabb vonása az ún. *szlávón imádságoskönyvek »műfajának«* állandó jelenléte a korszak irodalmi kínálatban. E műfaj jellegzetes helyi tulajdonságokat produkál más horvát régiók korabeli imádságoskönyveihez képest, s ráadásul éppen ezen a típuson belül érzékelhető leginkább a szlavóniai ferences-és jezsuitarendbéli írók azon törekvése, hogy műveik színvonalát mind jobban közelítsék a »magas« irodaloméhoz.

2. *A Szlavónia az irodalomban*²³ megjelölés alatt olyan jelenség értendő, mellyel az 1795-től (ekkor jelent meg az első rendszeres áttekintés a 18. századi

²⁰ A szlávón falunak a horvát szerzők műveiben betöltött különleges helyéről és szerepéről ír Tomo Matić *Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca osamnaestostoljetnog vijeka* (in: Rad JAZU, 324, Zagreb, 1962.) című írásában, amelyben kiemeli, hogy a szlávón falulakók — jobbágyok és határőrvidéki katonák — életének legerőteljesebb lenyomatát három alkotó műveiben láthatjuk: Matija Antun Relkovićében, Vid Došenében és Adam Tadija Blagojevićében.

²¹ M. A. Relković *Satira*-jának első százharminc sora Szlavónia földrajzi fekvését írja le, valamint a határőrvidék katonaságának mindennapjait — mindezen át jól érzékelhető a térség kulturológiai, antropológiai és etnográfiai viszonyainak egymásrahatása.

²² A 18. századi szlávón grammatikusoknak a horvát irodalmi sztenderd kialakulásában játszott szerepéről Ljiljana Kolenić szövegében olvashatunk bővebben: *Obrasci razgovora u gramatikama 18. stoljeća*. in: Zbornik radova — *Vukovarska-srijemska županija*, Vinkovci, 1997., p. 351-360

²³ Dubravko Jelčić *Poezija zemlje i zemlja poezije* (in: *Slavonske male stvari*, Vinkovci, 1985.) című írásában a, szlavónia az irodalomban« szintagma alatt olyan stílusvonásokat ért, amelyek alapján az adott művek a horvát irodalom regionális alkorpuszába sorolhatók, és amelyek legpregnansabban Antun Kanižlić, Relković, Kozarac, Kosor, Josip Eugen Tomić vagy Matko Peić műveiben érhetők tetten.

szlavóniai irodalomról Josip Jakošić tollából *Scriptores interamniae* címmel) egészen századunk ötvenes éveig keletkezett, és Szlavóniában íródott művek egész sorában találkozhatunk. Az egyes stíluskorszakok és időszakok (romantika, realizmus, a századforduló, expresszionizmus és a két világháború közti időszak) legjelentősebb, Szlavóniában — vagy Szlavóniáról — író szerzőinek azon műveiről van itt szó, amelyekben az ún. *szlavón téma-és stíluseljárások rendszere*²⁴ igen erőteljesen és egységesen van jelen, illetve amelyek éppen eme eljárásrendszer megléte mentén különíthetők el más régióbeli alkotók irodalmi poétikájától.

A szlavón tematikai és stíluseljárások rendszere a következő poétikai elveken át jelenik meg:

Téma: — Szlavónia (városok és falvak) mindennapi élete;
— a hagyományhoz való viszonyulás (szlavóniai népszokások, dalok, népviseletek leírása);
— a szülőföldre mint egzisztenciális térbe való visszatérés;
— adott színterekhez való kötődés (föld, erdő, folyó, utca), határ és útkereszteződés.

Szereplők: — a szlavón ember külsejének és jellemének leírása (a szlavón falvak és városok mentalitása);
— a lélek szentimentalitása.

Stílus: — egyszerű kifejezőmód, az ún. ikavác népi nyelvjárás használata, humor, ironia, rejtett szenvedélyek, didaktizmus.

Itt kell felhívunk a figyelmet az ún. *grancsár-tematikájú*²⁵ művekre, amelyek a szlavón Határőrvidék (Vojna Krajina) térségéből merítik motívu-

²⁴ *ibid.* 16: Dragutin Prohaska említett cikkében ezen tematikai és stíluseljárások rendszerét slavonshtinaként (kb., szlavónság, szlavonitás) emlegeti, és legerőteljesebb jelenlétét a múlt század 80-as éveiben keletkezett művekben véli felfedezni. A megjelölés alatt főképpen a lélek szentimentalitását, humort és csendes ironiát ért, amelyek szerinte a szlavón ember jellegzetes, részint történelmi és klimatikus viszonyok alakította tulajdonságai. A török uralom állandó nyomása alatt kivezett népünk eme csoportjából az önbizalom, az *egyéni akarat*, a külső világ felé irányuló *agilitás*, ehelyett pedig kifejlődött benne a fokozott önreflexióra, önvigaszra, az *egyén belső világának szentimentális számbavételére* való hajlam — azaz megszületik a szív és a lélek kultusza... Népünk a természet naív gyermeke maradt — *szenvedélyében emennek a bujasága tükröződik vissza* —, gondtalan, gyengéd természetével lakja be a síkságot, mely túlzott mindennapi nehézségeket nem tartogat számára. Az őt körülvevő természet nem nagyszerű és grandiózus, itt nincsenek pompás hegyi magaslatok, melyekről magasztos kilátás nyílna mindenfelé... A szlavón ember tulajdonságai időről időre csendesen, hangtalanul változnak, anélkül, hogy bármilyen komoly nyomok maradnának az előzők után. Ilyen a szlavón ember természete. Szenvedélyei rejtve maradnak. S csak néha-néha, amint felgyülemlenek felette a fellegek és az egész sík nehéz nyomással telítődik körülötte — csak akkor jönnek el borús pillanatai...» (ford.: Z. Sz. O.) p. 6-7.

²⁵ Itt kell hivatkoznunk Dubravko Jelčić *Graničarska tematika i počeci hrvatske novelistike* című írására (in: *uó: Za i protiv*, August Cesarec, Zagreb, 1971.) p. 7-16.

mrendszerüket — ennél fogva központi mozzanataik lehetnek a törökkel²⁶ való mindennapos összecsapások, szerelmi bonyodalmak,²⁷ a hősök egyéni etikája, vagy éppen egy-egy krajainai katonatiszt töröknek való »beöltöztetése«.²⁸

A szlavón tematikai és stíluseljárások rendszere a legkézzelfoghatóbban a fejezet elején említett időszakban jelentkezik, ennek végével azonban nem tűnik el nyomtalanul a művekből, hanem tulajdonképpen napjainkig jelen van a különféle népi keletkezésű, rurális színtereken létrejött — vagy azokról szóló — szövegekben.

Az említett korszak során még egy modellje kikristályosodik a szlavóniai horvát irodalomnak — ez pedig az ún. sokác problematikájú irodalmi modell, amely sajátos poétikai mátrixként funkcionál a szlavóniai horvát irodalom korpuszán belül. Azon művekre hivatkozunk itt, melyekben a sokác népcsoport²⁹ egyedi hagyományai, szociális, politikai és antropológiai vonásai jelennek meg — azon népcsoporté tehát, amely »katolikus vallású, másrészt bizonyos történelmi tényezők folytán etnikummá formálódott, azonban mindvégig megmaradt a horvát náció nemzeti törzsén belül«.³⁰ A szlavóniai sokác irodalomnak szintén van nemcsak múltja, hanem jelene is — olyan szerzőire gondolunk itt, mint Josip és Ivan Kozarac, Iso Velikanović, Nikola Tordinac, Bartol Inhof, Josip Aurel Crepić, Jozo Ivakić, Mare Švel Gamiršek, vagy Antun Lešić-Tunja.

A szlavón tematikai és stíluseljárások rendszere a legerőteljesebben tulajdonképpen a szlavóniai sokác irodalmi modellben érhető tetten, melyen belül Josip és Ivan Kozarac volt az a két alkotó, akiknek a műveiben a legpregnansabban rajzolódik meg előttünk a szlavón ember lelki és szellemi világa. Mi ehhez képest feladatunknak érezzük újratanulmányozni és újraértékelni a szlavón falu és lakóinak szerepét a dinamikus változó szlavón kultúrtérben, mellyel kapcsolatban célunk az, hogy lehántsuk e

²⁶ pl. Josip Eugen Tomić: *Krvavi pir, historička novela iz XVI. stoljeća*. Slavonac, 1863.

²⁷ pl. Mijat Stojanović Vitez Senčević című novellája (Neven, Zagreb, 1, 1852. 6. sz., p. 81-85.)

²⁸ pl. Mijat Stojanović *Turci u Slavoniji* című novellája (Neven, Zagreb, 3, 1854. 7. sz., p. 104-109; 8. sz., p. 123-127.)

²⁹ Vladimir Rem *Šokadija i Šokci iza Kozaraca* (in: *Vinkovačka kronika*, Vinkovci, 1983.) című munkájában a témával kapcsolatban ezt írja: »A sokácok (értve aluttuk e népcsoport horvát részét, nem pedig a szerbet, amelyet egyébként oláhoknak /ered.: *Vlasi* — a ford. megj./ is neveznek) az ún. Sokácia vidékén élnek, amely Slavonki Brodtól és Djakovótól Županjáig, Vinkovciig, Eszékig, Valpovóig és Našicáig terjed, de vannak Szlavónián kívül eső részei is — melyek alatt a boszniai Száva-mente, a Baranya-háromszög, Bácska illetve Szerémség egy része, valamint Magyarországon Pécs város környéke értendő.« (ford.: Z. Sz. O.) p. 139.

³⁰ Vladimir Rem: *Tko su Šokci?* Vinkovci, 1993., p. 47.

társág hagyományos lakóiról az idők folyamán kialakult és nem éppen kedvező színezetű kulturális-irodalmi konnotációkat — új szellemű megvilágításba helyezve őket.³¹

3. A szlavón irodalom néven emlegetett időszak 1951-től (ekkor jelenik meg Vladimir Rem *Lirske minijature* című verseskötete³²) 1991-ig terjed. A Szlavóniában alkotó releváns szerzők ekkor keletkezett műveiben már meglehetősen gyenge az előző pontban ismertetett szlavón tematikai és stílus-eljárás-rendszer központi szerepe — s az említett alkotások sajátos textuális kommunikációjuk útján egyre inkább betagozódnak a modern horvát irodalom szinkron poétikai rendszerébe. Ennel kapcsán említjük meg, hogy Remnek a Krug folyóirat poétikájához való nagymérvű közeledése után időben Valentin Benošić³³ költészete zárkózik fel a Razlog című irodalmi folyóirat költőinek fenomenológiájához, míg a hetvenes évek elejének szlavón líráját Milivoj Polić³⁴ és Saša Benček³⁵ konkretista költészete fémjelzi igen erősen. A nyolcvanas évek legkiemelkedőbb opuszú posztmodern költőjeként pedig Delimir Rešickire³⁶ kell hivatkoznunk.

4. Szlavón háborús irodalomról az 1991-től 1995-ig terjedő időszakban beszélhetünk, vagyis a honvédő háború kezdetétől a szlavón háborús irodalom rendszerének megszűntéig, melyet az intézményesített magas kultúra megjelenése kísért az egyes városok háborús történéseit megörökítő monográfiák kiadásával. E terminus alatt — tekintettel sajátos térbeli és stratégiai pozí-

³¹ »Bartol Inhof (Nijemci, 1866. — Zagreb, 1945.) irodalmi fellépésével egyértelműen a Josip Kozarac által fémjelzett alkotói vonulathoz igazodik. Ő azonban már egy másik, Kozaracétól nagyban különböző Szlavóniát talál maga előtt, s eléggé hatnak rá Julije Benešić feddő hangvételű tételei a féktelen kedvű Szlavóniáról (»Hántsuk le a csalános féktelenség attribútumát e vidék nevével, mely a búza, kukorica, bor, komló, cukorrépa bővével lát el bennünket, melynek népe kiváló műveltségű fiakat adott a nemzetnek, és amelyet egykor majd országunk kincsestáráként kell tisztelnünk — akkor is, ha nem tejjel-mézvel folyó Kánaán. (...) Aki Szlavóniába látogat, Babina Gredában ne Párizst keresse...« — ford.: Z. Sz. O.). Mindennek fényében irodalmi pennájával igyekezett korrigálni a szlavón faluról és városról kialakult téves elképzeléseket, illetve leszámolni szülőföldjének hamisított képével.« /ford.: Z. Sz. O.) Vladimir Rem: *ibid.* 24. p. 142.

³² A Szlavóniában kiadott és keletkezett líra szintjén e kötetben jelentkeznek először olyan poétikai vonások, melyet a »Krug« című haladó irodalmi újság köré csoportosuló költőcsoport honosított meg a háború utáni horvát költészetben.

³³ Az említett időszakban négy kötet is megjelent: *Sanatorij*, 1964.; *Ponoćne ruže*, 1966.; *Odavde do smrti*, 1967.; *U okovima*, 1969.

³⁴ Elsősorban ezekre a kötetekre gondolunk: *Južna strana*, 1970.; *Četvrti ugao*, 1973.; *Okrenut gradu u svitanje*, 1974.; *Školj u navnici*, 1975.

³⁵ Erre utaló kötetek: *Koje su u meni*, 1974.; *Simfonija snova*, 1980.; *Kukurijek*, 1988.

³⁶ *Sretne ulice*, Osijek, 1985.; *Gnomi*, Osijek, 1987.; *Tišina*, Osijek, 1987.; *Die, die, my darling*, Osijek, 1990.

cióira — valójában egy adott irodalmi műfaj értendő, melynek poétikai mátrixát a horvát-szavón háborús valóság különféle transzmediális eljárásokkal való ábrázolása adja. Eme eljárások (»a valóságtól a médiákon keresztül az irodalomig«) legdominánsabb jelenlétéről Davor Špišić prózája (*Sulačenje smrada*) és Delimir Rešicki költészete tanúskodik.

IX.

Attekintésünk szemléletmódját a huszadik század végének *urbán világlátású* olvasójához kívánjuk közelíteni — mely világlátást az irodalmi örökséggel és irodalmi aktualitással való találkozásvágy egyaránt jellemez. Ennek fényében régebbi korszakok vonatkozásában is olyan kulcsfogalmakhoz jutunk el (pl. kulturális események, szerzők, műcímek, nyomdák, újságok és folyóiratok kapcsán), melyeknek az irodalomtörténeti paradigmába való bevonulása bizonyos városi színterekhez köthető.

Célunk tehát rámutatni a szlavón városok évszázados kultúrdinamizmusára — bemutatva eme dinamizmus megnyilvánulási formáit, az adott időszakban betöltött szerepét, az egyes alkotók irodalmi és kulturális tevékenységét, az urbán struktúrák irodalmi tükröződésén át egészen a nyomdák és a periodikák működéséig. Az ilyen szűrőkön át szemlélt városok — *Eszék, Đakovo, Vinkovci, Slavonski Brod, Pozsega, Ilok, Vukovár/Szerémség* — az egyes periódusokban felmutatott kultúrdinamizmusuk révén kultúrtörténeti párhuzamba vonhatók Dél-Horvátország nagy irodalmi központjaival, azaz definiálható helyük és szerepük az összhorvát irodalom-kultúrában.

Az *Attekintés* kronotóp prizmáján át bemutatott városok jelentősége igazolja, hogy a szóbanforgó városok honvédő háború során kulminálódott egyedisége és folytonossága egyaránt érvényes a múlt és a jelen síkján.³⁷ A horvát háborús irodalom fényében tehát joggal mondhatjuk, hogy az egyes szlavóniai városok a kilencvenes évek elején valóságos kultúr-energetikai reneszánszukat élik — melyre az irodalomtörténet egyéb időszakaiban a hosszantartó török megszállás miatt nem volt alkalmuk — méltó párjaivá érve

³⁷ Ezzel kapcsolatban Goran Rem *Slavonsko ratno pismo* (Neotradicija, Matica hrvatska, Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, 1997.) című könyvében írtakra hívjuk fel a figyelmet: »A háborúra minden szlavón és baranyai városnak megvolt a maga kulturális illetve művészi eszközökkel megformált válasza. (...) Mindnek megvolt a sajátos kultúrterülete az újraaktualizált történelem egy részében, mintahogy a válaszadás közvetlen formában is.« (ford.: Z. Sz. O.) p. 10.

az ezredév első felében kiemelkedő teljesítményt produkáló dalmáciai reneszánsz városoknak.

A *Szlavóniai horvát irodalom áttekintésének* vezérelve egyfajta közvetlen kulturológiai figyelmeztetés, egy identitás egységességének tudatosítása, mely a szülőföld lehető legalaposabb ismeretére építve veszi számba az előbbieken említett urbánus központok által kibocsájtott sajátos szignálokat.

X.

A *Szlavóniai horvát irodalom áttekintésének* elején egy bevezető tanulmány áll, melyben érdeklődésünk, vizsgálódásunk nyomvonalát kívántuk közreadni, míg a szlavóniai horvát irodalomról szóló szakirodalomjegyzék (önálló kötetekben és folyóiratokban megjelent munkák) konkrét bizonyossága annak, hogy a térség irodalma iránti tudományos érdeklődés a 18. századtól kezdve folyamatos — főleg az olyan kutatók vonatkozásában, akik maguk is a térség születtei, illetve valamely más módom kötődnek hozzá.

Munkánk értelmező-elemző részét négy nagy fejezetre osztottuk, ezek címei a következők: *Az írásbeliség kezdeteitől a romantikáig, Szlavónia az irodalomban, A szlavóniai horvát irodalom, valamint A szlavón háborús irodalom.*

Tekintettel arra, hogy nem hagyományos korszakolással állunk szemben, hanem az egyes időszakok tipikus műfaji, illetve tematikai-és stíluseljárásai alapján kikristályosuló felosztási módról, fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy az említett korszakolásban azért mindenképpen tükröződnek a horvát irodalmi korpusz egyes periódusaira érvényes stíluskorszakok és stílusáramlatok. Ez azt jelenti, hogy az első fejezet — *A szlavón irodalom* — az írásbeliség kezdeteitől (12. század) a középkoron, reneszánszon és a barokkon át a 18. századig terjedő időszakot fogja át, míg a *Szlavónia az irodalomban* című fejezet a 19. század elejétől 1950-ig tartó időszak irodalmi-kulturális tevékenységével foglalkozik — tehát nagyjából a romantika, a realizmus, a századforduló művészete, az expresszionizmus, az ún. »társadalmi realizmus« (a második világháborút megelőző időszak), illetve protoegzisztencializmus stílusáramlatait fogja át. A harmadik fejezet — *A szlavóniai horvát irodalom* — a szlavóniai irodalmi alkotók beágyazódását vizsgálja 1951. és 1991. között a periódus összhorvát poétikai mátrixába (a Krugovi és a Razlog folyóiratok köré csoportosult szerzők költészeti mintája, valamint a konkretisták és a posztmodernisták), a negyedik pedig, az 1991. és 1995. közti éve-

ket átfogó *Szlavóniai háborús irodalom* az e típusúba sorolt alkotásokat a horvát háborús irodalom műfajkontextusában kívánja elhelyezni.

Az egyes irodalmi korszakokról szóló fejezeteket általános horvát, illetve közép-európai kultúrtörténeti ismertetővel láttuk el, melyekben kitérünk az egyidejű szlavóniai történésekre is, majd pedig felsoroljuk az adott periódus szlavóniai szerzőit.

Minden korszakfejezet esetében áttekintjük az urbánus térségek, városok fejlődésdinamizmusát (Eszék, Vinkovci, Szlavonszki Brod, Pozsega, Ilok, Vukovár) a legjelentősebb alkotók műveinek vázlatos interpretálásával, valamint az időszak periodikáinak, nyomdászati tevékenységének és jelentős kulturális eseményeinek ismertetésével. A városok hatókörén kívül eső szerzők tevékenysége pedig éppen hogy a szlavón kultúrtér dinamizmusáról vallott tételeinket támasztja alá — ezért őket ilyen megvilágításban is tárgyaljuk.

Áttekintésünk harmadik részében időrendi válogatást nyújtunk a nagyító alá vett alkotókra vonatkozó szakirodalmakból, illetve életrajzokból, valamint olyan összevető időrendi táblázatokat adunk közre, melyek a szlavóniai és a közép-európai irodalmi eseményeket párhuzamosan, kronológia szerint ismertetik. Végezetül el kell mondanunk, hogy *A szlavóniai horvát irodalom áttekintésének* megírásával a szlavón irodalmi tér szinoptikus térképét kívántuk megrajzolni, mely reményeink szerint utat nyit majd egy olyan nagy kutatási témakör felé, melyet legszemléletesebben »A szlavóniai horvát irodalom története« címmel kellene illetnünk.

Prevela Z. Szentesi Orsolya